

BR.
MR. F. C. KOCH.
ROTTERDAM.

1 gest. Frontisp.
1 gest. Wappentafel
5 Bll.
552 SS.
42 Bll.
72 Kupfertafeln.
1 gest. Abb.
S. 152-161 falsch paginiert

coll. compl. scf 17. VIII. 59

T'AMSTERDAM,
By Iacob van Meurs *Plaatsnyder en Boeckverkooper inde Nieuwe straet, In de Stadt Meurs. Anno 1663.*

HISTORISCHE
BESCHRYVING
der Stadt
AMSTERDAM:

WAER IN

De voornaemste geschiedenissen

(na een kort verhael van gansch Hollant en d'omleggende Dorpen, als Ambachts-heerlijkheden, onder deze Stadt gelegen) die ten tijde der Herdoopers, Nederlandtsche beroerten, en onder *Prins Willems*, de tweede, Stadt-houderlijke Regeering, hier ter stede voor-gevallen zijn, verhandelt,

EN

Al de Stads gemeene, zoo Geestelijke als Wereltlijke, Gebouwen, in meer als tzeventigh kopere Platen, met haer nevenstaende Beschrijving, vertoont worden.

DOOR

D^R. O. D.

t'AMSTERDAM,

By JACOB VAN MEURS, Boekverkooper en Plaetsnijder, in de Nieuwestraet, in de Stadt Meurs. ANNO 1663.

DURATE

DEN EDELEN GESTRENGEN
En
Groot-achtbaren
HEERE,
KORNELIS WITSEN,
der beide Rechten Dokter,
Raed, Oud-Burgermeester,
NU
Tresorier, t' Amsterdam.

GElijk de Rechts-geleerde Ulpianus zeer wel zeidt, dat een lange gewoonte de kracht van een wet heeft; en d' aller-langste en by na van een zelve ouderdom is, boeken te schrijven, en die op te dragen aen vrienden, weldoenders, en mannen, die al anderen in geleertheit en vermaertheit boven uitmunten; en de Redenaer, en Sophist Aristides, met deze uit het Griex vertaelde woorden, *Kerken moet men den Goden toeëigenen, maer doorluchtige en voortreffelijke Mannen met het toeëigenen van boeken beschenken*, het zelfste oordeel velt, (namelijk, alleen te dien inzichte, om de onvolmaektheit van 't werk met de doorluchtige stralen en glans van een geleent licht te verheerlijken) koom ik mede, doelende op een zelve wit; inzonderheit, vermits ik onder het schryven en opzoeken van eenige gedenkwaerdige Stadts aeloutheden Uw' Ed. gunst en behulpelijke handt doorgaens zonderling bespeurt hebb', deez' Beschryving der bewalde en volmaekste plaets van gansch Europe, aen U. E. E. in alleronderdanigste ootmoedt opdragen en toeëigenen.

 Niet

Niet is 'er, Edele, en Groot-achtbare HEER, volgens het getuigen van M. Cicero, vader der Roomſche wel-ſprekentheit, voortreflyker en uit-ſtekender in het ganſche beloop des menſchelyken levens, dan aen het Gemene beſte, ieder na zijn vermogen, dienſte te doen; en daer heene, voeght dat ſcherpzinnigh brein daer by, datwe van wegen de dienſten, aen het Gemene beſte bewezen, in de gedachtenis der nakomelingen een onſterflyken naem na-laten, behoord ook ons ganſche levens bedrijf, beſtiert te worden. Noch krachtiger gaet hy dit beveſtigen, daer hy zeidt, dat nimmermeer de genen, die ten dienſte van het Gemene beſte geſneuvelt zijn, de ſterflijkheit, maer veel meer d' onſterflijkheit bevochten hebben. De groot-aerdige en naem-haftige Griexſche en Romainſche helden dit geſtadigh by zich zelven overdenkende, wierden, om lijf en leven, voor 't welvaren van 't Gemene beſte, in de waegh-ſchael te ſtellen, niet af-geſchrikt. Want gaf niet, tot 's vaderlants welvaren en behoudenis, de ſtrijdtbare Jongeling, M. Kurtius, lijf en leven ten beſte, en ſprong met een onverzaeght herte, (daer door hy ook eeuwigh by den nakomelingen op de vleugelen der fame zal zweven) in een brandende zwavel poel, die ten val dreighde te ſlepen, de ganſche Stadt Roome? Toen de Roomſche heerſchappye aen 't ziel-togen was, en deez Stadt den ſtrijdtbaren Hannibal ten roof ſcheen te vallen, dwong Schipio d' Afrikaner hen alle tot een onderling verbont, en bewees zelfs niet alleen de grootſte trou-hertigheit, maer ſtak ook den genen, die aen 't deizen waeren, een herte onder den riem. Leonidas, om al andere ontelbre exempelen van uitheemſche helden voor-by te gaen, Koning der

Sparten,

Sparten, behaelde by den nakomelingen, met het vechten by de Termopelen (dat hem ook op zijn' leven te ſtaen quam,) met drie hondert mannen, tot voorſtant van Griekenlant en behoudenis van 't vaderlant, een onſterflyken naem. Maer vergeefs dus verre gezochte exempelen van uitlanſche vaderlants beſchermers, daer de Griekſche en Romainſche hiſtorien van overvloeien, by gebraght. Dat Neerlant en in Neerlant Hollant, en, om noch nader te komen, dees Stadt ook mannen uit-gelevert heeft, die, ten dienſte van 't vaderlant, lijf en leven in 't oorlogh, dat doorgaens het vereenighde Nederland, en in 't bezonder deez Stadt by wijlen, met 's vaderlants haters, gevoert heeft, vrywilligh in de waegh-ſchael geſtelt hebben, kan niemant onbekent zijn, die maer eens ter loope, de Nederlantſche hiſtorien, en 't geene, dies aengaende, in deze beſchryving verhandelt ſtaet, wil bezichtigen.

En zeker dat ook de genen, die en wier voorouderen, een groot deel hunner dagen en nachten in 't bedienen, tot heil en nut der gemeente, van burgerlyke ampten, beſteden, daer onder, (in Hollandſche rondigheit geſproken,) U Ed. geen kleen gedeelte van uit ſtaet, en U Ed. vooronderen, ſedert een lange reex van Jaren, het zelfſte te beurt gevallen is, een onſterflyken naem by den nakomelingen verdienen, geeft d' opgemelte Roomſche wel-ſprekende redenaer, in de boven verhaelde woorden, niet duiſterlijk te kennen. Deze en diergelyke helden-daden en dienſten het Gemene beſte en den vaderlande bewezen, dikwils ter gedachten verſchijnende, hebben, onder andere hoogh-wightige redenen, geen klene opwekſelen gegeven, om mede iets in 't werk

te ſtellen, waer door, ten dienſte der ſtedelingen, het gemene beſte der wetenſchappen, eenigzins moghte dienſte geſchieden en gevordert worden. Geen bequamer dan, noch gevoeghlijker ſtoffe, en die vermakelijker onder 't ſchryven wilde vallen,

Dulce enim unicuique Patria ſolum;

heb ik weten uit te vinden, dan, het ſpoor van andere Stede-beſchryveren hier in volgende, in eene lichaem, en vijf verſcheide Boeken iets van deeze ſtadt, dat oogelijn en peerle van Europe, t'ontwerpen en op 't papier te brengen. Namelijk, na een kort verhael van ganſch Hollant, (daer in de wijtloopigheit, mits den yver van 't begonnen werk, eenighzins kan verſchoonbaer zijn) 't opſpeuren der oude inwoonderen, die ten tijde der oude Romainen hier in en ontrent Amſtellant, hun woonplaets hadden, en 't ontdecken van de gelegentheit der omleggende Dorpen, als Ambachts-heerlijkheden onder deze Stadt gelegen, worden de voornaemſte geſchiedeniſſen, die hier ter Stede, ſedert den jare twalef hondert en tzeventigh, onder de regeering van ieder Hollantſche Graef, en laetſte Stadthouder der Vereenighde Nederlanden zijn voorgevallen, op 't kortſte in de drie eerſte Boeken ten toone geſtelt. En vermits eenige voorgevalle geſchiedeniſſen den Waerom van het gunnen etlijker voorrechten, daer mede eenige Hollantſche Graven deze ſtadt beſchonken hebben, naektelijk ontdecken, ſcheen het my niet vreemt noch ongerijmt te zijn, deze voorrechten, en vervolgens ook eenige andere van uitheemſche Vorſten en Koningen, op het jaer-getal, daer by te voegen.

Gelijk nu deze plaets, in Stadts gemene uitſtekende Gebouwen, voornamelijk Godts huizen, Kerken en dat overkunſtelijk werkſtuk, en 's werelts achtſte wonder, het Stadt- of Raedthuis, zoo verre,

Quantum

Quantum lenta ſolent inter viburna Cypreſſi.

al andere plaetſen van ganſch Eurôpe te boven gaet, is in een byzonder, te weten het vierde Boek, al dit gemeen Stadts Bouwerk, op een ry beſchreven, en daer nevens in verſcheide koopere platen, haer uitterlijke geſtalte na 't leven uitgebeelt.

Vermits ook een Stadt of Staet, zonder regeering, een romp en lichaem,om zo te ſpreken, zonder hooft is, daer by ook van alle ſtaetkundigen een burgerlijke vergadering of ſtadt verleken wordt, zou het te grove misſlag en ongerijmtheit zijn, die mede ten gevoeglijkſte en op 't bondigſte in een byzonder boek, namelijk het vijfde, niet te verklaren.

By brengen zal miſſchien iemandt op dit werk, dat ik my zaken onderwonden en weder op een nieuw vertoont hebbe, die al over eenige jaren van ſchrandre herſſenen en uitſtekende verſtanden, in onze tale op 't papier gebraght zijn: dat ook deze ſtoffe,als verre buiten mijn dagelixe oeffening,door luiden in ſtads en ſtaets zaken, kundigh en ervaren, veel bondiger en volmaekt'er in al haer leden hadt kunnen ontleedt en der geheugenis en den nakomelingen overgelevert worden.

Doch die gelieve voor eerſt te weten, dat eenen ieder niet alles te voore komt, en dikwils de tijdt iet verborgens, en ook nieuws, zoo in 't voorvallen van eenige geſchiedeniſſen, als in 't ſtichten van eenige uitmuntende gebouwen, (welker Beſchryving, voornamelijk in deze ſtadt, geen kleen gedeelte van deze bladen beſlaet) aen den dagh brenght, 't welk, wat de geſchiedeniſſen aengaet, aenmerkelijk van zelf, ook dikwils tot ontvouwing van 't oude dient, en daer onder gemengt als nieuw, de zinnen aenlokt tot lezen en herlezen van 't oude en 't nieuwe. Dat

ook, ten andere, dit puik der Nederlandtſche Steden, en Schatkamer des Aerdtbodems, dien eere verdiene, dat aen het ophalen van deſſelfs daden, welgeſchiktheidt in al haer delen, en andere uitmuntentheden, gelijk aen 't beſchryven van dat eertijdts wijtheerſchendt en wereldtdwingende Roome, zich aenendan hebben, zoo men meent, afgeſlooft over de hondert pennen, geen minder getal ſchryvers, een groot deel zijner dagen en nachten, kan en behoorde te beſteden, zal miſſchien niemandt vreemdt voor komen, die maer eens ter loope, haer volmaektheidt in al haer leden wil bezichtigen.

Tot antwoordt dient op het tweede, dat 'et gewiſſelijk een ſtuk van groote reukeloosheidt zoude geweeſt zijn, en naer bijſter onverſtant ſmaken, my in dien arbeidt te ſteeken, en tot het ontfouwen van zoo wightigh een ſtoffe te beledigen, hadden niet eenige aeloude gedenktekenen en ſchriften, by U. E. E. beruſtende, en my van U. Ed. Zoonen mildelijk ter handt geſtelt, tot dit werk alleeerſt aenleiding gegeven, en den yver en luſt, om het zelve dus verre voor eerſt te voltoien, ontſteeken.

Redenen en inzichten, wightigh, mijns oordeels, genoech, om voor 't beriſpen van een deel laekzieke tongen, bevrijdt te zijn.

Maer dien laekklip dus zekerlijk te boven geraekt, valt daer miſſchien noch meer te zeggen, en, zeker, zoo licht niet om te wederleggen; vermits zich iemandt in 't beriſpen van den ſlechten en onbeſlepen ſtijle van ſchryven, daer in deze ſtads gedenkwaerdige geſchiedeniſſen, overtreffelijke Gebouwen, en welgeſchikte regeering, vertoont worden, en doorgaens, om de waerheit te zeggen, vry los en ſlordigh over hene

is ge-

is geloopen, gequeten hebben. Dan die gelieve ook te weten, dat ik op zaken, en niet (want recht zeidt Cicero in zijn Tuskelaensche vragen,

Rem opinor spectari debere, non verba)

op een deel opgepronkte woorden, geledt hebbe, dewijl de naekte en eenvoudige waerheit zekere, om zoo te spreken, angels en aenpriksselen heeft, daerwe veel meer door ontsteken en aengeprickelt worden, dan door een deel çierlijk opgetoide woorden.

Met een schat van gewichtiger zaken, en eenige gedenkwaerdiger Stads aeloudtheden, die by eenige, zoo men meende, voorname perzonen hier ter Stede in geschrift berustende zyn, hadt dit werk ook, na eisch der plaetse, kunnen opgehemelt en voltoit worden, indien zich de zelven in 't mededeelen des gewaerdight, en, tot nut van 't gemene beste, de behulpelijke handt met gelijke heusheit, als U Ed. Zoonen, aen 't werk geboden, en 't zelve in tegendeel niet verachtelijk verworpen hadden. Maer gelijk wel te recht Zeneka zeidt, namelijk, dat *veel de genen, die voor ons geweest zijn, gedaen; doch evenwel niet alles gedaen hebben. En dat 'er noch veel te vinden is, en veel altijdt te vinden zal zijn; en niemant, al was 'et ook hondert duizent jaren na dezen dagh, de gelegentheidt benomen zal worden, om 'er noch altijdt iets by te voegen,* zoo staet mede te verhoopen, dat het overige, 't geen hier ontbreekt, en misschien wel het grootste gedeelte wil uitmaken, door anderen en naeukeuriger onderzoekers met der tijdt werde bygevoeght, en allengs dit werk (indien het die eere gebeure) dus tot volkomentheidt gebraght.

Brengt dit werk zijn Ed. in het lezen, indien zulx de menighvuldige zorgen voor Stadts zaken niet komen te beletten, en zy haer des gewaerdige,

eenigh

eenigh vermaek aen, het wil op zoo een bezadigt oordeel, hoe verachtelijk het zommigen ook mogen verwerpen, by ieder des t'aengenamer zijn, en met grooter nadruk gelezen worden.

Midlerwijle, onder de blinkende letteren van U Ed. Doorluchtige naem, deeze onvolmaekte bladen, om de zelve in haer onvolkomentheit hier door eenigh luister en glans by te zetten, het licht betrouwende, wensch ik te blijven,

Edele, Gestrenge, Groot-achtbare Heer, Uwe Ed. verplichtste en alleroodmoedigste

Dienaer.

Den dertigsten van Herfstmaent, des Jaers 1663. In Amsterdam.

Dr. O. DAPPER.

HISTO-

HISTORISCHE BESCHRYVINGE VAN AMSTERDAM.

EERSTE BOEK.

Eerste Hooftstuk.

Inleyding.

Er wy tot ons voorgenome werk, dat is, een Historische Beschryvinge van deze wijtvermaerde Zee-stadt aller steden, en kroondraegster van Europe, komen, staet ons voor al te bezien en t'ontdekken de naem, naem-rede, gelegentheit en groote van Batavie, als ook wat volken eertijdts daer in gewoont, en van waerze hun oorsprongk hebben; endelik ook ter loop de vryheit der Batavieren en naem-rede van Hollant, waer in dit Batavie gelegen, en een gedeelte van is, aen te roeren. En dat alleen ter oorzake, om hier uit na te vorsschen, en endelijk te bewijzen, wat volken dat ouwlinx hier in en ontrent dit Amstellandt hun woonplaats gehad hebben, en alzo teffens door deze middel de dwalinge, die van zommigen in't stellen van dat hier eertijdts in en ontrent Amstellandt de Menapen zouden gewoont hebben, begaen wordt, wegh te nemen. Doch zullenwe dit alles, gelijk ook billik is, op 't kortste zoeken af te handelen, nademael zulx ten breedtste te willen uitvoeren, veel meer een algemene beschryving van dit geheele landtschap, dan van deze byzondere Stadt wezen zoude; behalven dat ook by de genen, die op dusdanigh een maniere van deze gewesten geschreven hebben, die stoffe wijdtloopigh genoech verhandelt wordt.

En voor eerst wat de naem Batavie aengaet, deez wordt by d'oude Latijnsche schryvers verscheidentlijk gelezen, als *Batua*, *Battua*, *Badua*, en *Batavia*, 't geen misschien door verandering van talen en volken, oft door het dickwils herschryven is by gekomen. Voorders staet aen te merken, dat by niemandt der oudtste Grieksche oft Latijnsche schryvers, de naem Batavie gevonden wordt; maer altijdt die Landtstreek met de namen van *Solum*, oft *Ager Batavorum*, dat is, het *Landt* oft *Akker* der *Batavieren* genoemt wordt. Maer overmidts het grootste gedeelte van 't Landt der Batavieren in 't Eylant van den Rhijn besloten lagh, oft, om beter te zeggen, dit Eylandt het Batavie zelf was, zoo wordt dit Eylandt gemeenlijk by d'oudste Latijnsche schryvers het Eylandt der Batavieren genoemt; 't geen niemant vreemt in d'oren klinke, want dit was een gebruik by d'oude Schryvers, datze een Landt, oft een stuk landts, als 'er maer een revier rondtom liep, schoon dat 'et juyst niet in zee lagh, de naem van Eylandt gaven. In de Naem-rede, dat is, waer van daen dat de naem Batavie haer oorsprongk heeft, daer in komen de hedendaeghsche schryvers niet overeen. Zommigen zijn van gevoelen, dat de Duitsche Katten, nu Hessen genaemt, dit Eylant, vande welken het zelve 't allereerste is bewoont geworden, den naem van Batavie gegeven hebben. Anderen in tegendeel houden staende, dat het langh te vooren, eer dat de Duit-

Verscheidens spellinge van de naem Batavie.

Oorsprongk en verscheide gevoelens van de naem Batavie.

ſche Katten hier aen quamen, dien al gevoert heeft. Die dit eerſte gevoelen ſtaende houden, zoeken dit met de gelijkheidt van namen, als daer zijn Batenburg, Battenhauzen, die in 't Landt te Heſſen gevonden werden, te beveſtigen. Dit drijven ook de genen, die uitſtroien, dat de naem Batavie van eenen Bato, uit, zoo zy zeggen, Koninklijken bloede der oude Duitſchen geſprooten, herkomſtigh zy, en de naem Batavie niet anders dan *Batonis Peculium*, dat is, *Batoos eigen goet*, oft *have* betekene.

Batavie is van den begin af altijt met dien naem genoemt geweeſt.

Maer dat de naem Batavie dit Landt altijdt eigen geweeſt, en van buiten niet ingebracht zy, geeft duydelijk Dion, een oudt Grieks Hiſtory-Schryver, met deze naervolgende woorden, uit het Grieks vertaelt, te kennen: *De Batavieren, die goede Ruyters zijn, worden na het Bataviſche Eylandt alzoo geheeten.* En de genen, die het met dit laeſte gevoelen houden, zeggen dat de naem Batavie na een Grieks woordt βάθος, 't welk diepte betekent, overmits de grondt hier te lande zeer laegh valt, genoemt zy. Anderen dryven dat 'et woordt *Batavie* van een Latijnſch woordt *Betulæ*, 't geen Berkeboomen betekent, overmits hier eertijds zeer groote menighten dezer boomen plegen te waſſen, zijn oorſprongk heeft. Maer zommigen beriſpen dit gevoelen, en zeggen, dat 'et woordt *Batavie* een Koppelwoordt, en uit twee woorden, als *Bet* oft *Bat*, en *Aauwe* oft *Ouwe* t'zamen geſtelt zy; en dat *Bet* of *Bat* zoo veel te zeggen is als beter, en *Aauwe* oft *Ouwe* als vele, zulx datze met dit Koppel-woordt *Batavie* zoo veel te kennen hebben willen geven, als dat hier veel betere Landen en Wooningen gevonden worden, dan in de naeſtgelegene Land-ſtreeke. Anderen brengen het woordt *Batavie* van de woorden *Baat*, en 't Vlaemſche woordt *Aven*, by ons Haven, en dat het zelve niet anders zoude beteekenen, als een baet-aenbrengende Haven.

maer is daer na van naem verandert

De naem Batavie, waer door zonder twijffel de Romainen en Grieken mede een groot gedeelte van Hollant verſtonden, is niet gebleven aen het gehele Lant der Batavieren, maer het zelve op verſcheide tijden en door verſcheide volken ingenomen zijnde, heeft ook verſcheide namen aengenomen. De naem Batavie is endelijk beſloten geworden in het bovenſte deel van het Eylandt der Batavieren, en dat gedeelte van Gelderlant, dat nu de Betuwe genaemt wordt. Want in oude Latijnſche brieven der voorledene eeuwen wordt de *Betue Batua* genoemt. Maer de benedenſte gehele Lantſtreeke van dit Eylant der Batavieren heeft nu in 't gemeen de naem van Hollant, dat eertijdts maer eenen naem alleen van een klein gedeelte van dit Eylandt was, aengenomen. Maer daer na is dit kleine Hollant door verandering van Staet en Regeeringe zoo zeer vergroot, en in macht en mogentheidt zodanigh aengegroeit, dat de gantſche werelt tot ſtommens toe daer over verwondert ſtaet.

en is d'oude naem aen 't bovenſte gedeelte van 't Eylant gebleven.

TWEEDE HOOFTSTUK.

Dus verre hebbenwe geſprooken van de naem Batavie, nu laet ons tot deſſelfs gelegentheidt en ſcheyts-palen, waer mede het d'Ouden van d'omleggende plaetſen afzonderden, komen. Van de gelegentheidt van 't Oud-Batavie ſchrijft Tacitus aldus: *Batavi donec trans Rhenum agebant, pars cattorum ſeditione domeſticâ pulſi, extrema Galliæ oræ vacua cultoribus, ſimulque inſulam inter vada ſitam occupavere.* Dat is: *De Batavieren, eertijds toenze over den Rhijn waren, een gedeelte der Kattiſche volken, doch daer na door inlandtſche beroerten uit hun landt verdreven, hebben gaen innemen d'uitterſte Landen van de Franſche kant, ledig van inwoonderen, mitsgaders zeker Eylandt, gelegen tuſſchen verſcheide droogten en zanden, tegens welk Eylandt van voore de Noordt-zee aenſpoelt, en van achteren en ter zijde loopt 'er de Rhijn-ſtroom rontom.* Uit

Gelegentheit van Batavie.

deze

Is tweedeeligh.

deze woorden blijkt, dat van Tacitus het Oudt-Batavie tweedelig gemaakt wort, waer van 't eene deel lag in 't Eylant, of was het Eylant zelf, en 't andere was d'uiterste landen van de Fransche kant, ledig zijnde van Inwoonderen.

Scheyts-palen van dit tweedeelig Batavie.

De scheyts-palen van dit laeste deel van 't Oudt-Batavie stellen zommigen de Maes en Wael, en d'overige streek na 't Zuyden. Maer de scheyts-palen van 't Eylandt, die geeft Tacitus zelf duydelijk te kennen, als hy zeidt: *Dat 'et gelegen is tusschen verscheide droogten en zanden, tegens welk Eylandt van voore de Noordt-zee aanspoelt, en van achteren en ter zijde wordt 'et omloopen van den Rhijnstroom.* Zoo maakte dan de Rhijn dit Eylandt, en lagh het zelve in den Rhijn beslooten, beginnende daer de Wael uit den Rhijn by Schenken-Schans zijn begin neemt, en eindigende met het einde van den Rhyn; invoegen dat dit Eylandt den ouden loop van den Rhyn gehadt heeft in 't Oosten, den nieuwen stroom van den Rhijn, de Wael genaemt, in 't Westen, en de Noordt-zee in 't Noorden.

Groote van't Eylant Batavie,

De lengte van dit Eylandt van Schenken-Schans af te reekenen tot aen de Noordt-zee, wordt gereekent op tweeen-twintigh Nederlandtsche mijlen. Maer de breete, genomen van den ouden loop des Rhijns (die eertijds geloopen heeft van Wijk te Duurstede op Uitrecht, en zoo vervolgens door Woerden en Leiden, hebbende zijn uitlozinge neffens Rhijnsburgh, tusschen Katwijk op Rhijn en Noortwijk, tot Katwijk op Zee, alwaer het zelve water, alhoewel nu gestopt, noch den naem van Rhijn behoudt) tot de Wael toe, te weten van d'eene mont tot d'ander, wordt gebraght op vijf Nederlandtsche mijlen. Dit gantsche Eylandt begrijpt tegenwoordigh een klein gedeelte van 't Landt van Cleef, een gedeelte van Gelderlandt, het Sticht van Uitrecht, als ook een gedeelte van Holland. En in dit Eylandt leggen zeer veel treffelijke Steden. Andren, waer onder Adrianus Junius de voornaemste is, stellen dit Eylandt veel grooter, namelijk, het begin by de middelste mont des Rhijns, of by Katwyk op Zee, en het einde tot aen den Yzel en 't Vlielandt, maer dit gevoelen wort bondigh van Cluverus in zijn boek, *de Germania antiqua & tribus ostiis Rheni*, wederleidt.

Groote van het deel buiten 't Eylant Batavie gelegen.

Aengaende het deel dat d'oude Katten buyten het Eylandt der Batavieren bewoont hebben, en Tacitus noemt *Extrema Galliæ oræ*. Dat is: *D'uyterste landen van den Franschen kant*, daer in waren gelegen de landen, die zich Zuyde-waert op van den Rhijnkant tot aen de Maes strekteden. Dit buiten landt, gelijk zulx Tacitus te kennen geeft, was klein, ten opzicht van 't Eylandt der Batavieren. In die landtstreek leggen tegenwoordigh Nymwegen en Dordrecht, mitsgaders Bommel, Heusden en Woudrichem, beneffens het Rijk van Nymwegen, de landen tusschen Maes en Wael gelegen, Bol, Bommelerweert, de landen van Heusden en Altena, met den grooten Zuydt-Hollandtschen verdroncken Waert. En deze laetste streek landts teffens met het Eylandt der Batavieren, maekten het Oudt-Batavie uit.

Aaloude gestelte-nis van 't Eylant Batavie.

Dat dit Eylandt der Batavieren, en d'omleggende landen niet altijdt van 't begin der Wereldt af, maer deze landtstreek eertijdts een openbare Zee geweest is, houden zommigen voor vast, en poogen het te bevestigen met geloofwaerdige schryvers, als ook te bewijzen, op wat wyze dit Zee-rak eertijts landt geworden zy: namelijk, dat door hooge vloeden en sterke Noordweste winden de Duynen zijn opgeworpen, en deze dit landt, eveneens als met dijken, in 't begin rontom omcingelt hebben; en dat daer na de lage grondt door slijm en slijk, met het revier-water van boven uit de hooge landen afkomende, allengskens aengehooght en woonbaer geworden zy. Hier op schijnt ook Petrus Nannius in zijn Mengel-schriften te speelen, daer hy zeidt: *dat hy Hollandt houdt voor een weldaet van den Rhijn en Noordwesten wint.* En volgt hier uit, en gaet ook zeker, dat in den beginne en ontrent dien tyt dit Eylandt zeer leeg, vol poelen, wildernissen, moerassen en riet-velden was, en dat alleen de hooge landen maer bewoont wierden, overmits

mits aldaer d'eerste steden en sterkten, en niet in 't wilde Veen, daer de gront noch onbequaem was, gebouwt zijn.

Batavie was eertijts vol boomen.

Vol boschaedjen en ruyghten is dit landt ook eertyts geweest, 't geen de boomen, die hier by menighte te lande worden opgegraven, behalve dat al d'oude historien daer van gewagh maken, t'over bewyzen. Waerschynlijk is het, dat die uit allerlei harde vruchten en boom-zaden, die met het hooge opper-water van boven af quamen dryven, en in 't opgeslagen riet en gras leggen bleven, voortgekomen zyn. Doch deze boschaedjen zyn endelyk wegh geraekt en vernielt. Op wat tyt dat zulx geschiet zy, daer in verschillen de history-schryvers. Paulus Merula in zyn Tyt-Tresoor meint dat 'et in den jare 875. geschiet is, en dat uit deze rede, om dat deze boschachtige landen eerst op dien tyt zyn bewoont geworden, gelyk zulx blykt uit alle oude hantvesten en andere schriften, die men vint, en al na dit gemelde jaer gedaghtekent zyn.

Op wat wijze die wegh geraekt zijn.

Op wat wyze deze boomen wegh geraekt zyn, daer van is mede onder de schryvers geen eenparigh gevoelen. Zommigen zyn van gevoelen, dat S. Willebrort het uitroien dezer bosschen, overmits daer in groote afgoderye gepleecht wiert, zulx Godt vierigh zoude afgebeden hebben. Maer de genen spreeken veel waerschynlyker, die zeggen, dat het zee-water, door een sterken Noordt-westen wint, erfvyandt onzer kusten, te dier tyde door den Rhijn by Katwyk in het landt gedreven zynde, alles heeft overdekt, de huyzen overal deerlyk omgeworpen, en toen mede deze boomen ter neder gevelt, die men noch hedendaeghs, eenige voeten onder der aerde, met de toppen en kruynen na 't Zuyt-oosten gekeert, en in een yzre hardigheit verandert, door 't gehele landt, voornamelyk in de Veenen, en ook ontrent deze stadt na 't Oosten, leggen vint. Noc h voegen de zelven daer by, dat d'inwoonders, om in 't toekomende zodanigh ongeluk voor te komen, den Rhyn door een nieuwen arm, de Lek genaemt, in de Maeze geleit hebben, en dat alzoo de mont van deze reviere de Rhyn, als geen sterken val noch schuuring hebbende, allengskens door 't opwellen van 't zant uit 'er zee, gestopt en toegelopen zy; en dat ook, om noch beter voor dit ongemak en deze hooge vloeden bevryt te zyn, de luiden toen ter tydt deze landen begonnen hebben te bedyken, en door deze middel dit landt alomme bewoont, en dus een gezegende landouwe geworden zy.

De Katten, nu Batavieren, zijn d'eerste inwoonders van dit eylant Batavie geweest.

Wat volken by oude tijden in dit Eylandt Batavie het allereerste gewoont hebben, daer in verschillen de schryvers. Want zommigen willen, dat hier het allereerste de Celtische volken, na het vertrek der Celtische de Grieken, daer na de Saxen, en endelyk de Deenen hun woonplaets gehadt hebben. Maer anderen houden staende, dat de Duitsche Katten, nu Hessen genaemt, d'eerste bezitters van dit Eylandt geweest zijn, overmits Tacitus schryft, dat deze volken de zelve Landen, *Vacua cultoribus*, dat is, *woest en ledigh van inwoonderen*, ingenomen hebben. Uit welk gevoelen, 't geen wel het waerschijnlijkste is, volght, dat de Batavieren bloedtverwanten der Duitschen zyn. En dat de Batavieren uit de Duitschen gesprooten zyn, geeft ook Plutarchus in 't leven van Otto met deze woorden te kennen: *Varius Alpigenus heeft de schermmeesters, dat ervare en stoute volk, tegens de Batavieren, d'allertreffelijkste ruyters onder al de Duitschen, aengevoert*. Doch dat niet alleen de Batavieren, maer ook de Caninefaten dit Batavie eertijdts op een zelve tyt bewoont hebben, geeft Plinius met deze volgende woorden duidelyk te kennen: *In Rheno ipso, prope* C.M.P. *in longitudinem nobilissima Batavorum insula & Caninefatum, & aliæ Frisiorum majorum, Frisiorum minorum Marsatiorum, quæ sternuntur inter Helium & Flevum.* Dat is: *Zelf in den Rhijn, ontrent hondert duyzent schreden in de lengte, leidt het zeer edele Eylandt, waer op de Batavieren en Caninefaten woonen, in den zelven Rhijn leggen noch andere Eylanden, waer op de groote en kleine Vriezen, en de Marsatien hun woonplaets hebben.*

Niet alleen hebben de Batavieren, maer ook de Caninefaten eertijts op een zelve tijt dit Batavie bewoont.

Uit

Uit deze woorden blijkt immers klaerlick, dat de Batavieren, en de Caninefaten op een zelve Eylandt, namelijk Batavie, gewoont hebben; en by gevolgh is het valsch, dat de Kennemers, 't geen Hadrianus Junius, Pontanus, en meer andere staende houden, oulinx Caninefaten genoemt zijn geweest. Want overmits, gelijk zulx te vooren uit Tacitus bewezen is, d'oude loop des Rhijns (die van Wijk te Duurstede door Leyden liep, en zich in de Noord-zee uitloste) d'eene scheytspael, te weten na 't Noorden, van Batavie geweest is, en Kennemerlandt buiten deze oude loop des Rhijns, en by gevolgh buiten Batavie lagh, (gelijk zulx ook Cluverus in zijn beschryvinge van oudt Duitslandt met bondige reden bewijst,) zoo moet ook nootzakelijk volgen, dat de Kennemerlanders oulinx de Caninefaten niet konnen geweest zijn.

De Kennemers zijn de Caninefaten niet.

Wanneer eigentlyk deze Duitsche Katten hier allereerst in Batavie gekomen zyn, daer van is weinigh zekerheits. Julius Cæsar in zyn vierde boek van den Franschen oorlogh, maekt gewagh van 't Eylandt der Batavieren, waer uit blykt, dat 'et ten tyde van Cæsar al een bewoont Eylandt was; maer hy geeft ons geen onderrichtinge, wanneer het zelve allereerst bewoont is geworden. Maer waerschynlyk is het, dat 'et al eenige eeuwen voor de tyden van Julius Cæsar bewoont is geweest, gelyk zulx de heer Hugo de Groot, in zyn boek van d' Oudtheidt der Batavische Republyk, zeer wel heeft aengeteekent, en wy het zelfde uit de boven-gemelde plaets van Julius Cæsar konnen afnemen. Want overmits hy van 't Eylandt der Batavieren met deze woorden gewagh maekt: *Mosa profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum & parte quadam Rheni recepta, quæ appellatus Walis, insulam efficit Batavorum.* Dat is: *De Maes vloeit uit den bergh Vogesus, leggende op de grenzen van Langres, en van een zeker deel des Rhyns, de Wael genaemt, ontfangen zynde, maekt het Eylandt der Batavieren*; zoo blykt hier uit, dat te dier tyde het Eylant Batavie met de naem van het Eylandt der Batavieren al bekent, en by gevolgh van de Katten, onder den naem van Batavie al bewoont was. En deze Katten hadden nu aldaer zoo lang al gewoont, datze nu niet langer Katten, maer dezen naem, als by Tacitus te zien is, verlaten hebbende, Batavieren genoemt wierden; en hadden zich dit Eylandt nu ook al zoodanigh toe-geëigent, datze het zelve alreê op dezen tyt in een goede form van regeringe gebraght hadden. Waer toe geen jaren, maer eeuwen van noden waren; invoege dat 'et heel waerschynlyk is, dat de Katten, nu Batavieren, al eenige eeuwen voor de tyden van Julius Cæsar hier geweest zyn.

Wanneer deze Katten hier te Lande gekomen zijn;

Zommigen willen ons doen geloven, dat de Katten toen ter tyt, en ook uit deze oorzaek, in dit lant gekomen zyn, alsse met de Hermanduren, nu Meyssenaers, om 't water, daer het zout van gemaekt wiert, in 't oorlogh waren. Dit getuight Hadrianus Junius in zyn Batav. met deze woorden: *daer zyn'er, die d'oorzaek van het vertrek der Katten uit hun vaderlant, den oorlogh toeschryven, dienze met de Hermanduren om de aengrenzende vruchtbare reviere in het geven van 't zout, gevoert hebben.* Doch deze oorlogh, zoo Tacitus verhaelt in zyn 13 boek, is al onder *Nero* de VI. Roomsche Kaizer, LX. jaren na Kristus geboorte, voorgevallen. En lang voor dezen tyt is by Dion, een out Griex historischryver, en Julius Cæsar van de Batavieren al gewagh gemaekt. Uit wat oorzaek, en op wat wyze de Duitsche Katten, uit hun lant getrokken zyn, en endelyk juist hier te lande zich neder gezet hebben, verhaelt de gemelde Hadrianus Junius in deze volgende woorden: *Het wort daer voor gehouden, dat Bato, uit koninklyken bloede by de Katten gebooren, de woonplaetze te veranderen heeft geraden, niet uit liefde van een betere en vruchtbare plaetze te vinden, nocht om dat de menighte van de inwoonderen te groot was (welke twee redenen den volke plagh te bewegen, om veranderinge van woninge te maken) maer om het bedroch en*

En uit wat oorzaek.

 de

de laghen van zijn stiefmoeder, en de vrees van vergeven te worden, (alzoo hy met zijn stiefmoeder niet konde over een komen) met toestant, of ten minsten niet met tegenstant van zijn vader. Hy dan zijnde by alle menschen aengenaem, om zijn' uitstekende schoone gedaente, aengename zeden, en Koninklijke deughden, is gevolght van een groot deel der Edelen, en een groote menighte der gemeinte, die hy gewilligh op een beter hoop aen zich heeft getrokken, en volgende den raedt van den Konink van Tongeren, zijn schoonvader, heeft ingenomen de onbewoonde landen van den Belgischen kant, en van daer over den Rhijn getrokken, en wort gezeit, niet verre van daer de Wael en Maes vereenigen, d'eerste gront van het Kasteel Batenburgh, gelukkelijk aan den oever van de Wael geleit te hebben, den welken overgegaen zijnde, heeft hy alle het lant van den tweedeeligen Rhijn (daer hy in verdeelinge voortloopt, die te voore maer een gedurige Kanael was) tot de zee toe ingenomen, en de landen onder zijn edelen en lantsluyden verdeelt, en de zelve na zijn naem Batavia genoemt. Maer dat dit gevoelen vol loutere beuzelingen en verzierde fabelen steekt, blijkt klaerlyk. Doch dit is ons alleen niet te beurt gevallen, maer ieder Staet is byna deze beuzelingen onderworpen. Want de luiden by oude tijden lieten zich dunken, dat zonder een byzondere stichter, een Staet geen aenzien noch luister konde hebben, en over zulx heeft zich elk een stichter verdicht. De Franzoisen hebben tot hun eerste Stichter eenen Francion, Priaems zoon, de Denen eenen Danus, de Brabanders eenen Brabo, de Vriezen een Phruycx, de Zeeuwen eenen Zeelandus, en zoo voort. En dat dit gevoelen van Junius op verzierde fabelen gegront staet, leert ons ook Tacitus, die by ons in deze zaek het meeste geloof moet hebben. Deze Tacitus maekt van dezen Bato, nocht van deze oorzaek van hun vertrek in 't minste gewagh, maer schrijft van hun verhuizinge aldus: *de Batavieren zijn eertijts, toenze over den Rhijn woonden, een gedeelte van de Kattische volken geweest, maer daer na, door inlantsche beroerte uit hun lant verdreven, (d'oorzaek van de twist wort verzwegen) hebbenze hier door ingenomen d'uitterste landen van den Franschen kant, ledigh zijnde van inwoonders, mitsgaders zeker Eylant, gelegen tusschen verscheide droghten en zanden, tegens welk Eylant van voore de Noort-zee aenkabbelt, en van achteren en ter zijde wort 'et door den Rhijnstroom omçingelt.*

Weshalve zijn dan de Katten, oft oude Batavieren, in een vry landt gekomen. Dat dit Eylandt een vry landt geweest is, daer toe ontbreeken ons geen bewijs-redenen. Want Tacitus getuight in zijn gemelde plaets, dat dit Eylandt, als het eerst van de Duitsche volken wiert aenveirt, *vacua cultoribus*, dat is, *ledigh van inwoonders was*. Het Latijnsch woort, *occupari*, dat Tacitus aldaer gebruikt, heeft eigentlijk plaets in die goederen, die, gelijk de Rechts-geleerden zeggen, *pro derelicto*, dat is, *onbeheerde dingen zijn*. En overmits dit Eylandt zoodanigh was, toen het van de Duitsche Katten aenveirt wierde, zoo heeft 'et ook te voore geen eigenaer gehadt, en quam den genen, na de allerbillikste wet der nature, alleen in eigendom toe, die daer van d'eerste bezitters, en die by gevolgh ook niet gehouden waren aen imant huldinge te doen. De Katten hebben dit Eylant, van hen dus vry aenveirt, ook altijt by haer vryheit poogen te behouden. En dat ook dit Eylant Batavie naderhant, en toen 't et onder de Romainen was, altijt een vry landt, noch de vryheidt van de zelve Republijk door de maght der Romainen niet verkort geweest is, blykt uit deze woorden van Tacitus, daer hy aldus van de Batavieren schryft: *Nec tribus conteruntur nec publicanus eos atterit.* Dat is: *Zy worden niet bezwaert door eenige schattingen, noch geen tollenaer put hen uit.* En ook uit deze plaets daer hy zeidt: *exemptos oneribus & collationibus.* Dat is: *de Batavieren zijn vry van alle lasten en ongelden.* En onder de Romainen schatting en tolvry te wezen, was zeker

De Batavieren zijn in een vry landt gekomen.

En hebben het zelve ook altijt by haer vryheit behouden.

ker een zaek, die aen geen verheerde landtſchappen wierdt vergunt, en een genoegzaem bewys van een vry volk. Want de Romainen waren wel gewoon hun verheerde landtſchappen te ſchatten en te ſcheeren.

Richten een verbont met de Romainen op.

En waren deze Batavieren toen ter tijdt by de Romainen in zoo groot een eer en aenzien, datze niet alleen deze vryheydt van tollen genooten, maar ook onderlings met hen een Verbont oprechteden, en zy zich niet ſchaemden de namen van, *Socÿ gentis Batavorum*, dat is, *Spitsbroeders en Bondtgenooten van het Bataviſche volck*, te voeren. Maer toen de Roomſche heerſchappye begon te verergeren, en dat de Miniſters van het Roomſche rijk hun vrienden en bontgenoten handelden als openbare vyanden, zoo wierden de Batavieren, hun bontgenoten, mede niet verſchoont, maar zo wel edelen als onedelen ſchendigh mishandelt.

Maer worden, zoo wel edelen als onedelen, ſchendigh van hen mishandelt.

Hoe de Miniſters des Roomſchen rijx, met d'edelſte der Batavieren geleeft hebben, blijkt uyt het geene dat Tacitus in zijn vierde boek der hiſtorien daer van ſchrijft: *Ten zelven tijde waren daer* (te weten onder de Batavieren) *twee voorname Heeren, Julius Paulus, en Claudius Civilis, beyde geſproten uyt Koninklijken bloede, die in heerlijkheyt alle anderen verre te boven gingen. Fontejus Capito heeft een van deze twee, te weten Paulus, valſchelijk doen beſchuldigen van wederſpannigheyt, en hem daer over om 't leven doen brengen. Den anderen, Civilis, heeft hy met ketenen vaſt gemaekt, en tot Nero gezonden, doch is wederom ontſlagen van Galba. Evenwel daer na is hy wederom in merkelijk gevaer gekomen onder Vitell, ter oorzake dat zijn heirkracht hem ter doot zocht te brengen.* Immers zoo jammerlijk wert ook de gemene man mishandelt, gelijk zulx de zelve Tacitus met deze woorden te kennen geeft. Want *voor eerſt*, zeit hy, *wiert het jonge manſchap der Batavieren, op 't bevel van Vitell, t'zamen geroepen, om tot den krijgh aengenomen te worden, en gelijk deze aenneminge in haer eigen zelf laſtigh is, zoo wiſten de Dienaren, daer toe geſtelt, door hun gierigheyt en ſchelmeryen, den zelven noch veel zwaerder te maken, overmits zy hier en daer, oude mannen en zwakke luiden lieten opzoekken, ten einde zy daer na gelegentheyt mogten hebben, om de zelve voor gelt los te laten. De jonge knechtjes, namelijk die uitſtekende in ſchoonheit waren (en by de Batavieren is doorgaans een wonder aengename ſchoonheit onder de kinderen) wierden door onkuyſche misbruikinge onteert.* Hier over hebben ook de Batavieren, die den Romainen te voore zoo na aan 't herte lagen, maer nu te trots en moedig van aert geworden, om dien ſmadelijken hoon, hen aengedaen, dus ongewroken te laten, tot behoudenis van hun Rechten, Hoogheden en Vryheit, de wapenen tegens de zelve Romainen, ſchoon datze in magt en mogentheit tegen hen niet opmoghten, onder den Veltoverſten Civilis aengenomen, en die met zoo gelukkigh een begin en voortgangk gevoert, dat de Roomſche naem het allereerſte, met hulp der Franzoizen, uyt het Eylant der Batavieren verdreven is geworden, ja wierden de Romainen zoo afgemat, dat de Roomſche Kryghsoverſte Cerealis overal heimelijke boden uitzond, met aenbiedinge van vrede aen de Batavieren, en genade aen den Veltoverſte Civilis. 't Geen hen ook zoo groot een gezagh aen braght, dat zelfs de Duitſche landen, hen door Gezanten hebben doen begroeten, en de Franzoizen de gloryryke zege hunner wapenen den gehelen werelt over zodanigh verkundight, dat hen den Eer-tytel van *Libertatis autores*, dat is, *Herſtellers der vryheit*, endelyk is na gevolgt.

Doen hierom hen ook den oorlogh aen.

En overwinnenze.

Na dezen oorlogh hebben de Batavieren met de Romainen op nieuw, gelyk zulx Tacitus op verſcheide plaetzen te kennen geeft, onderlinx een verbont opgerecht, en weder vrientſchap gemaakt. De voorwaerden van dit verbont waren, gelyk de zelve ſchryver zulx uitdrukkelyk zeit, *viros armaque imperio miniſtrantes*, dat is, *ten dienſte van 't rijk ons toe-zendende mannen en wapenen.* En deze voorwaerden hebben de Batavieren ook zoo troulyk onderhouden, datze hier

Richten met hen weder op nieuw een verbont op.

hier door by de zelve Romainen veel meerder geacht wierden als te voore, gelijk zulx d'opschriften der marmere pronkbeelden, die hen hier te lande ter eeuwige gedaghtenis opgericht zijn, genoech te kennen geven. Want in deze opschriften, noemen de Romainen de Batavieren geen Megezellen of Bontgenooten (gelijkze eertijts van d'oude Romainen pleegen genoemt te worden) maer zy voegen onze vooroudren noch een hooger Eertijtel toe, en noemenze, *Broederen en Vrienden van't Roomsche Volk en Rijk.* Dit zelve getuight ook Adrianus Junius, en brengt, om dit te bewyzen, dit volgende opschrift of Eertijtel, gehouwen op een zeer oude steen, en hier te Lande gevonden, te voorschijn.

GENS BATAVORUM
AMICI ET FRATES
ROM. IMP.

Dat is:

Het Volk der Batavieren, Vrienden en Broederen des Roomschen Rijx.

Met diergelijke en meer andre Eertijtelen, als *betemmers van Britanje, de schrik van Duitslant, noothulpers van het Roomsche Rijk, dappere Helden, verwinners veler oorlogen, het beste gelit van hun gansche krijsheir,* wordenze ook by na van al d'oude hystorischryvers, als Plinius, Tacitus, Suetonius en Plutarchus, beschonken. En dus stont het met de vryheit der Batavieren, terwijlze met de Romainen hun onderling verbont en vrientschap onderhielden. Voor deze waerde vryheit hebben de Batavieren, na dat nu de Roomsche heerschappye geheel en al in 't voetzant was geraekt, ook altijt zoo manlijk gestreden, dat hen de zelve noit van niemant is benoomen geworden. Want schoon de Deenen en Nortmannen, verscheide invallen in dit Lant, komende den Rhijn en Maes opgevaren, gedaen, en d'ingezetenen jammerlijk mishandelt hebben, zoo hebben niet te min deze vrye Batavieren zich altijt tegens deze wilde volken zoodanigh te weer gestelt, datze noit meerder als een roof uit deze Landen hebben halen, en alleen maer een gedeelte der zelve Landen voor een korten tijt, overmits zy terstont van hen daer weder uitgedreven wierden, bezitten kunnen.

De Batavieren blijven na den val des Roomschen rijx, by hun oude vryheit.

Maer overmits deze wilde volken dit Batavie met rooven en branden geduurig verwoesteden en vernielden, zoo hebben de Batavieren, om zulx te beletten, het boovenste deel van dit Eylant, het benedenste deel verlatende (dat daarom ook licht van de Deenen ingenoomen, en voor een tijdt langh bezeten wiert) gaen versterken. En om noch beter de maght der Denen te kneuzen, en hen 't invallen te beletten, hebbenze met den Vorst van Kleef, Heer Wouter, een verbont opgericht, en hem tot Vorst van den Lande, onder den tijtel van Graef van Teysterbant, aengenoomen, in dier voege nochtans, dat deze Vorst van de hoogste oppermaght versteken, en hun vryheit onbeschadight bleef. Na het overlijden van dezen Graef van Teysterbant, verviel het zelve aen Dirk, d'eerste Graef van Kleef, alzoo deze Wouter dezen Dirks Oom was van moeders wege, en wierden de Batavieren van dezen Graef niet geregeert, als een deel van den Lande van Kleef, maer als een byzonder Graefschap onder den naem van 't Graefschap van Teisterbant. En hoorden onder dit Graefschap, Tiel, Bommel, Bueren, Kuilenburgh, Leerdam, Asperen, Hoeckelom, Heusden en Altena. *Cron. Holland. Divis.* V. C. VI. 't welk altemael plaetzen van het Out-Batavie zijn.

Verlaten het benedenste deel van Batavie.

Versterken het bovenste.

En begeven zich onder den Vorst van Kleef.

Doch endelijk zijn de Graefschappen van Kleef en Teisterbant in den Jare 834. van elkandre gescheiden. En dat by deze gelegentheit. In den Jare 830. stierf Baldewijn Graef van Kleef en Teisterbant, die met zijn huisvrouwe drie zoonen achterliet, Lodewijk, Evert, en Robbert. Lodewijk wiert d'achste Graef van Kleef en Teisterbant, en stierf in den Jare 834. zonder kinderen. Na dezen wiert Evert Graef van Kleef, en gaf zijn broeder Robbert, voor zijn vaders erfgoet, het Graefschap van Teisterbant over, en dus wierden deze twee Graefschappen van Teister-

Teisterbant en Kleef gescheiden, en wiert het zelve Graefschap van zijn Nakomelingen tot den Jare 994. bestiert. Om welken tijt de leste Graef van Teisterbant, met namen Anfrijd, teffens zijn Huisvrouw en 't Graefschap verlaten hebbende, 't Bisdom van Uitrecht aenveirt, en de Landen van 't zelve Graefschap onder zijn vrienden verdeelt heeft, hechtende daar van een groot gedeelte aen 't Bisdom van Uitrecht.

Het nederste gedeelte wort mede een Graefschap.

Maer het nederste gedeelte van Batavie, 't welk de Deenen en Nortmannen een tijt lang onder de naem van Hollant hadden bezeten, is mede tot een Graefschap opgericht. Wanneer dit geschiet is daer van is het geschil noch onbeslecht. Maer het gemeen gevoelen is, dat dit zoude geschiet zijn ten tijde van Karel de Kaelkop, Koningk van Vrankrijk, op den daghvaert tot Bladelle, in de Kempe gelegen, ontrent den Jare acht hondert drie en zestigh. Doch veel waerschijnlijker spreken de genen, die seggen dat 'et ontrent den Jare 913. geschiet zy, ten tijde van Karel d'eenvoudige, en dat niet deze Karel, maer de Staten, Ridderschap, en de Gemeente eenen Dirk tot Graef aennamen. Dat 'et ontrent dezen tijt geschiet is geeft ook Vossius in zijn *Annalibus lib.* 1. te kennen, en zeit, dat de Staten van den Lande, met de Ridderschap, en voornaemste der gemeente na de doot van Radbodus, die een Overste of Hertogh der Vriezen was, t'zamen vergaderden, om een nieuwen Oversten te kiezen, en datze altemael toestemden om Walgerus of Dirk, de zoonen van eenen Gerlof, Graef van Vrieslant, te kiezen, maer dat de keur op Dirk den jongsten viel. Deze Dirk dan was d'eerste die van de Staten des Lants met de tijtel van Graef begiftight wiert, overmits zijne voorzaten te voore alleen maer Oversten genaemt wierden. *En op deze vergadering*, zeit dezelve Vossius, *meen ik dat om gewigtige reden vast gestelt is, dat men noit, om 't twisten der Vorsten te mijden, van deze stam zoude afwijken.* Doch moght deze Dirk en eenige zijner nazaten alleen maer den blooten naem van Graef voeren, zonder eenige byvoeginge van plaets of Graeflijkheit; of, zoo andren zeggen, moghten zich alleen maer Graven van Vrieslant laten noemen.

Maer Dirck, de vijfde Graef van dien name en zevende in 't getal, is d'eerste geweest, die zich Graef van Hollant heeft laten noemen. Want door dien zijne voorzaten geduurigh met den Bisschoppen van Uitrecht over 't bezit van Hollant over hoop hadden gelegen, zoo hebbenze noit dien tytel derven aenveirden. Maer als deze Dirck, Willem d'een-en-twintighste Bischop van Uitrecht, (die onwettelyk Govert met de Bult had opgemaekt, om Hollant in te nemen, en 't zelve daer na dan van hem te leen ontfangen,) met een sterk krygsheir op 't slot Yzelmonde belegert had, zoo dwong hy den Bisschop afstant te doen van al het gene, dat hy op deze lande te zeggen had. Zulx deze Dirck erkent en gehult wiert voor Grave van Hollant, en hebben dien tytel sedert ook al zyne Nazaten vry mogen voeren. En was Graef toen niet anders te zeggen als Rechter, gelijk d' overblyfselen van deze betekening noch huiden ten dage in de woorden en ampten van Dijkgraven, Pluimgraven, en diergelyken, te vinden zijn; en d'oude Kronyken, van de Graven sprekende, zeggen veeltijts, niet dat zy regeerden, maer datze alleen de landen berechteden. *Greef*, nu *Graef*, zeit Boxhorn in zijn aenteikeninge over een zekren Kronijk van Veldenaer beschreven, *is een oudt Duitsch woort, niet anders in'er daet beteikenende als een Koningklyke overste en bevelhebber.*

En was de maght dezer Graven, of Lantsberechtende dienaers in alles bepaelt, 't geen hier in blijkt, om dat de zelven in hun intrede de voorrechten en vryheden van den lande moesten bezweren en heiliglijk belooven die te zullen onderhouden en nakomen. De voornaemste voorrechten, daar het Hollantsche volk mede voorzien was, waren deze: *Geene Graven mogen zich ten huwelyke begeven, buiten goedt dunken der Staten, bestaende uit de voorneemsten der Ridderschap, Edelen, en Steden. Geen uitheemschen zijn kies-*

Voornaemste Hantvesten van Hollant.

haer tot Raadsluiden, Rentmeesters oft Amptmannen van gerechte. Den Staten staet vry, zonder 's Graven verlof te vergaderen, waer en wanneer 't hun gelieft. Noch nieuwe tollen moogen opgestelt worden, nochte vrydom van de oude vergunt aen iemant, 't zy het de Staten verstaen. In oorlogh te treden, tot 's lants bescherming, of verhael van geleden ongelijk, vermagh de Vorst niet, ofte Staten vinden 't oorbaer. De Vorst heeft zich in schrift te dienen van de Duitsche tale. In 't munten of vermunten van penningen is hy gehouden te volgen 't geen de Staten oordelen der gemeene zaken nutst te wezen. De Graef vermagh geen gedeelte des lants te vervreemden. Den zelve is ongeoorloft eenige vergadering van Staten te beroepen, buiten de palen van den Lande. Indien hem schatting of helfgelt van noode is, heeft hy 't by bede in perzoon, niet door gemaghtighden te verzoeken. De rechtsvordering magh niet, dan door gewoonlijke rechters gepleecht worden. De oude wetten en gewoonten hebben onverbrekelijk te blijven: zoo de Vorst daer iet tegens instelt, niemant is 'er toe-gehouden.

Toelegh op onbepaelde heerschappye. En schoon de Graven dus in alles bepaelt waren, en ook gansch geen krijgsknechten te gebieden hadden, zo kregenze nochtans door d'erflijke stoelbezitting zoo groot een gezagh en aenzien, dat onder de zelven de Hollantsche vryheit altijt in gevaer geweest is van schipbreuk te lijden. Want al de Graven, zoo voor als na, hebben altijdt gestaen na een onbepaalde Heerschappye, en 's Lants wetten, voorrechten en vryheit zoeken met voeten te treden, dit bleek voornamelijk toenze gestijft waren met Henegouwe, en vreemde verbonden, en boven al toen de Landen aen het huis van Borgonje en Oostenrijk waeren vast geraekt. *Want het verdroot*, zeit Hooft, *den huize van Borgonje, wanende 't recht t' ontwassen, een regeering op voorwaerde te voeren: en zelfs in tijtel den geenen te wyken die in middelen niet tegens haer op moghten.* Philips de tweede, Koningk van Spanje, zijnde een hooghmoedigh Prinse, en mede niet te vreede dan met volkome maght over deze Lande te heerschen, heeft endelijk gewaent des meester te worden. Maer tegens dezen dwinglant hebben zich ook de Staten van Hollant en d'andre Lantschappen gestelt, hem by uitgedrukte plakaet in den jaere 1581. afgezwooren, en onder de Prinsen van Oranje tegens hem den oorlog gevoert, en endelijk de vrede bevochten. Dus is dan van den beginne af dit Landt altijdt een vry Landt geweest, en ook naderhant een vry Landt gebleven. En of wel zomtijts de Fransche Koningen, zomtijts de Duitsche Keizeren, hun eenigh recht van manschap en hulde over Hollandt hebben willen toemeten, zoo heeft echter, de zaek beter onderzocht zijnde, Karel de slechte, Koningk van Vrankrijk, by uitgedrukte hantveste afstant gedaen van alle recht dat hy of zijne voorzaten op Hollant voor te wenden hadden. Gelijk ook, als het Keizerrijk van de Vranken aen den Sassen was gekoomen, Keizer Otto de twede, met brief en zegel alle opspraek van leenrecht over Hollandt heeft afgeslagen. En hebben zelfs ook verscheide Graven zich niet ontzien voor dit recht van volle vryheit tegens de Duitsche Keizeren in de wapenen te koomen, en 't zelve mannelijk met den zwaerde staende gehouden, als inzonderheit ten tyde van Graef Dirk de vierde tegens Keizer Hendrik de derde, niet zonder voorspoedige uitkomste, geschiet is. Ook hebben de later Graven uit den huize van Borgonje en Oostenrijk, noit hulde noch manschap aen de Keizeren of Koningen van Vrankrijk, wegen de Graeflijkheit van Hollant gedaen, als houdende de zelve in volle rechte van Godt en hun zwaert. Daerze Brabant en Gelderlant voor leenen van 't Keizerrijk, Vlaendre en Arthois voor leenen van de Fransche Kroone, erkenden. En Keizer Karel de vijfde heeft endelijk by open vonnisse, na gepleegde dingtalen, tegen die van Brabant verklaert, dat die van Hollant in Keizerlijke gezetten en voorrechten, den Brabanders verleent, niet

Dat werk hapert.

niet gehouden waren, als noch Keizer noch Keizerrijk verplicht zijnde, of daer in te kennen hebbende. Dit getuight ook Matthæus Vossius in zijn Jaer-boeken van Hollandt, alwaer hy in 't eerste boek op het 3. en 16. bladt zeght: *Dat Karel d'eenvuldige van alles met recht afstaet, en den Hollanders laet houden.* En weder op het 11. bladt ontrent den jare 889. *Endelijk ontrent dezen tijt wort valschelijk geloost dat de vryheit der Hollanders is aengestelt, daer zy te voore noch Keizeren noch Koningen onderworpen waeren, uitgenomen alleen d'eerbiedigheyt, welke uit verbondt, laege perzoonen, zonder krenkinge van vryheit, bewyzen.* En weder op het 24. bladt: *Toen nu al over lang de heerschappye der Fransche Koningen over de Batavieren, 't welk zy zich hadden toegeëygent, opgehouden had, zoo heeft ook Otto de Keizer de zelve ontslagen van de gedienstigheit, waer aen de Roomsche Keizers hen tot noch toe hielden verplicht te zijn.*

Het gewest Hollandt was eertijts kleen in 't begrip.

Wat nu de naem van Hollandt aengaet, zo staet voor eerst aen te merken, (gelijk zulx ook te voore aengeroert is) dat dit Graeffschap in den beginne zoo groot niet was, als het tegenwoordigh is, maer zeer kleen, en alleen Zuit-Hollant of het Dordrechtze Waert begreep. Dit heeft ook aengemerkt den grooten onderzoeker der outheit Arnoldus Buchelius, in zijn aenteikeningen, gestelt op de Kronijk van de Uitrechtze Bisschoppen, beschreven door Willem Heda. Want daer by gevalle deze Heda spreekt van Hollant, daer over geeft Buchelius deze verklaringe: *Nunc Zuyt-Hollandia, quæ originalis & primitiva est Hollandia.* Dat is: *Nu Zuyt-Hollant genaemt, welk Zuyt-Hollant het oorsprongkelijke, eerste en voornaemste Hollant is.* En dat ook niet altijt deze lantstreke, of dit gewest, dat nu in Noort en Zuyt Hollant verdeelt wort, en waer in zo veel treffelijke bemuurde Steden leggen, met de naem van Hollandt bekent en genaemt zy geweest, behalve dat ook de Romainen een groot gedeelte van dit Hollant mede onder de naem van Batavie verstonden, is zeker en buiten alle twijffel.

en heeft ook niet altijt dien naem gevoert.

Overmits Hermannus Contractus, die ontrent den jare 1048. leefde, Hollandt met den naem van Vlaerdingen noemt. Want sprekende van Dirk de vierde van dien name, Graef van Hollant, en zijne oorlogen, die hy met Hendrik de derde, Keizer van Rome, gevoert heeft, zoo schrijft hy aldus: *Daer wort ook geboot schapt, dat Diedrijk Marquys van Vlaerdingen gerebelleert heeft, en zijn naburige Bisschopdommen tot schade en onrecht des Keyzers verwoest heeft.* En op dat niemant denke, dat alleen Vlaerdinge, (d'outste Stadt van Hollandt, welcker naem en oude vervallen muraedjen noch in wezen zijn) en niet het geheele landt met dezen naem betekent wierde, zo noemt de zelve schryver kort daer na het zelve landt een landtschap. Want *de Vorsten*, zeidt hy: *vergadert zijnde met de Bisschoppen van Luyk, Uitrecht, en Metz, leggen lagen tegens Diederijk in Vlaerdingen, en den slagh gelevert hebbende, slaen den overwonnen doot, en maken die zelve Provintie den Keyzer gehoorzaem.* Ook is niemandt byna onbewust dat eertijts dit Hollandt voor 't invallen der Denen, onder de gemene naem van Vrieslandt, gelijk zulx terstont klaerder blijken zal, begrepen is geworden. Daerenboven is dit zelve Hollant by oude tijden ook met de naem van Austrasia, dat is, Oost-Vrankrijk genaemt geweest. Alhoewel zommigen dryven dat noit d'ingezetenen, maer altijdt d'uitheemschen Hollandt met deze namen genoemt hebben. Wyders komen in 't ontdekken van d'oorsprongk van 't woordt Hollandt, de schryvers niet met elkanderen overeen. Want zommigen drijven, dat Hollandt zoo veel te zeggen is, als of men zeggen wilde Holt-landt, en dat van wegen de groote menighten der bosschaedjen en waranden, die hier te lande eertijts plegen te groeien. Anderen zeggen weêr, dat Hollandt na een zekren Roomschen of Vrieschen Olenius alzoo genaemt zy. Eenigen willen ook, dat de naem Hollandt een

Naemrede van 't woordt Hollandt.

koppelwoort is, en van de twee woorden *Hol-* en *lant*, komt; dit gevoelen wordt ook bevestigt van den gemenen man, en het volgende dagelijkze spreek-woordt:

Neêrlant Eellant,
Hollant Bollant,
Zeelant geen lant,
Ik houde my aen den Heykant.

Verscheide gevoelens.

En op deze reden schijnt ook gespeelt te hebben Konradus Celtes, die ontrent den jare 1490. geleeft heeft, daer hy in een zeker gedicht op den Rhijn schrijft: *Dat de Hollanders, wegens de bolheyt van hun lant, eveneens als in een schip op't water dreven.* Pontanus meint dat Hollant na een Dorp eertijdts, zoo hy gist, tussen Uitrecht en den Rhijn, die na Leyden loopt, gelegen, alzoo genaemt zy. Dit bewijst hy uit een brief, dien Willem de vierentwintigste Graef van Hollant, en zeste van dien name, voor tweehondert jaren verleent heeft, alwaer gewagh gemaekt wordt van der Hollander Meent, en der Hollander wegh. Maer dit gevoelen wordt van Boxhorn in zijn Tooneel van Hollandt wederleidt. Junius wil dat Hollandt de naem heeft van het woordt *Hollen*, om dat d'ingezeten zeer tot hollen of oproerigheyt genegen zijn. Maer zeer na komen by de waerheyt, die voorgeven, dat de naem Hollant uit Denemarken, als de Noortsche volken met sterke heyrlegers in dit landt den Rhijn quamen afzakken, en voor een tijdt langh, het geluk hen dienende, hier bleven, herkomstigh zy, en leidt ook noch, zeggenze, ten hedigen dage in Denemarken, een vermaert en wel bekent Eylant, Oelant genaemt, waer na het zoude genaemt zijn. Dit gevoelen, dat ook heel waerschijnlijk is, hield mede Boxhorn in zijn Tooneel der Hollandsche Steden, in zijn kindsche en jonge jaren, staende; doch is daer na van gevoelen verandert, gelijk hy zulx zelf opentlijk bekent in zijn aenteikeningen over een zekren Kronijk, over twee hondert jaren van eenen Joan Veldenaer beschreven, en van hem in den jare 1650. uitgegeven, alwaer hy, verwerpende zijn voorige gevoelen, aldus spreekt: „ Maer thans „ kan ik wat naerder en zekerder van „ de herkomste en bediedinge dezes „ naems voortbrengen. Hollant is een „ oudt Saxis woordt, en met den „ Saxen, zich eertijdts uit de hooge „ gewesten van Duitslant in deze en „ andere naburige landen uitstorten„ de, overgekomen; 't eenemael over „ een slaende zijn bediedinge met de „ gelegentheit, wezen, en toestant „ van den lande. Ik leere, zeidt hy, „ uit een Engelsche woorden-boek, „ opgemaekt en my ter hande gestelt „ door den hooghachtbaren Heer, en „ uytmuntende kender van diergelijke „ oudtheden, Johan de Laet, dat d'ou„ de Engel-Saxischen een laegh en over „ zulx slikrigh, en tegen het gewelt „ van het om, ofte doorlopende water „ bewalt en bedijkt landt noemen *Ho„ ledene*. En *Holedene* is zoo veel als „ Convalles, dat is, Valeyen. *Hole* „ noemen de zelven dat Hol en bol is. „ Zoodanig is voorwaer het landt dat „ thans door verloop van verscheide „ eeuwen, en gewelt der wapenen, „ verder uitgespreit zijnde, eertijdts „ in een byzondere enghte besloten, „ en eerst Hollant genaemt wiert, dat „ is, een gedeelte van het nu gezeghde, „ en op het engste genomen, Suyt„ Hollant, oft Dordrechse Waert, het „ welk niemant gezien, oft doorreyst „ heeft, die het niet een laech, broek „ en moerassigh, ofte ook kleyach„ tigh landt, dat is, volgens het oude „ spreekwoort, *Hollant, Bollant*, en de „ tale der oude Saxen *Holedene* zal „ noemen. En dit woort vintmen uit„ drukkelijk gebruikt, in dusdanige be„ teekenisse, in d'oude Engelsche over„ zettinge van den 59. Psalm. God „ spræcende wæs on Halgum, his in „ blissie en infadæi le byrtheu: l' burn „ en *Holedene* eærdunge amete. Het „ welk in 't Nederduytsch aldus over„ gezet wort: En Godt sprak in zijn „ Heilighdom, des verblijde ik my, en „ wil deilen het Sichime, en zal afme„ ten het dal der Tabernakelen. En „ dat de Saxen met d'Engelschen „ hier te lande eertijts gewoont heb„ ben, en van een zelven bloede en „ af-

Ware oorsprongk van de naem Hollant.

„afkomfte afgedaelt zijn, daer aen „valt niet te twijffelen. En magh over „zulx de bediedinge van de oudfte „Hollandfche woorden, als zelf Hol- „lant, en andere, van den ouden Saxen „wel afgehaelt werden. Zie dan hier, „hoe by onze oudfte voorouderen „een laegh aertrijk, *Holedene*, en by „inkortinge, 't geen gemeenlijk in „'t daagelijkze fpreken gebeurt, Ho- „lent, of Hollandt, genaemt is ge- „worden.

„Daer is ook niet gemeender on- „der de Nederlanders, als dat de plaet- „zen haer naem ontfangen van haere „gelegentheit en hoedanigheit, waer „van de namen Zeelant, Waterlant, „Veenen, Maeslant, Rijnlant, en me- „nighte van anderen genoechzaem „konden getuygen, by aldien der „oudfte woorden, als die zijn van „Landen, Steden, Dorpen, en dier- „gelijke, die buyten alle twijffel zijn „d'alleroudfte, rechte kenniffe en „bediedinge niet waer verloren. Een „ieder kent hedendaeghs in Hollant „de naem van Woerden, naulix „iemant de rechte bediedinge. De „Engelfaxifche tael leert ons die dui- „delijk. Woert beteikent in de zel- „ve een Slot, oft Sterkte. En tot „geenen andren einde wierd eertijts, „op de grenfen van het Sticht van „Uitrecht en Hollant, Woerden „gebouwt, gelijk zulx van de Hiftory- „fchrijvers verhaelt wort. Leeuwaer- „den in Vrieflant, zijnde de Hooft- „ftadt, kent een ieder, weinigen, of „mogelijk niemant de bediedinge. „De Engelfaxifche Tale leert ons dat „*Liuwaert* daer in betekent, een ze- „tel en woningen der Vorften. Hier „uit blijkt, dat *Hohelene*, of *Hohe- „lent*, oft *Hollant*, zoo als wy nu by „inkortinge fpreken, een woort is „oirfpronkelijk en afkomftigh van „de Saxen, hebbende eene bediedin- „ge, die met de geftalte van Hollant „wonder wel over een komt. Dus „wert ook noch heden ten dage by „d'Engelfchen, van den Duitfchen en „Saxen ongetwijffelt herkomftigh, het „derde gedeelte van de Provintie van „Lincoln, Hollant genaemt, een Graef- „fchap aen de zee gelegen, ganfch „week, flickerigh, en moeraffigh, van „gront eveneens gelijk als ons Hol- „landt. *Hollandt*, zeit een zeker „Engelfche fchrijver Spedus, *is het „derde gedeelte van het Graeffchap „van Lincoln. De lucht valt na „'t Ooften en 't Zuyden zeer dik en ne- „velaghtigh, 't geen de moeraffen en „weke gronden veroorzaken.* Noch „voecht hy daer by: *De gront van „Hollant is na 't Ooften en 't Zuyden „broekigh en brak.* Dit zelfde zeit „ook Kamdenus, *Hollant*, zeit hy, „*dat van Ingulphus Hoilandt wort „genaemt, leit aen de Zeekant, en „is eveneens als Hollant in Neder- „lant, op vele plaetzen zoo waterigh, „dat, als men'er op treet, met de voet „daer in blijft fteken, en dreunt als „men'er op danft, waer van het ook „fchijnt de naem gekregen te hebben; „ten zy iemant liever met Ingulphus „zeggen wil, dat de rechte naem „Hoilant is, en van het hoy, dat daer „overvloedigh valt, zoude herkomftig „zijn.* Maer daer is niet zekerder, als „dat het woort Hollant herkomftigh „is van het Engelfaxifche *Hohelene*, „betekende een laeg, en dien volgen- „de, vochtigh en wateraghtigh lant, „gelijk als hier te voore gezeght is.

Dus verre dan van de naem Hollant, aen wiens bediedinge niemant, zeit de zelve Boxhorn, voortaen zal twijffe- len.

DERDE HOOFTSTUK.

Wat volken oulings in Amstellant gewoont hebben:

DUs verre hebbenwe gesprooken van de naem en gelegentheit van Batavie, als ook wat volken dit Batavie het allereerste bewoont hebben, endelijk ook van de vryheit der Batavieren, en naemrede van 't woordt Hollandt. Nu is het tijt om te gaen onderzoeken, en t'ontdekken wat volken hier eertijts in en ontrent dit Amstellant gewoont hebben, en met wat naem datze oulinx bekent zijn geweest. Pontanus in zijn beschryvinge van Amsterdam houdt staende, dat'et de Menapen geweest zijn, die by oude tijden in dit Amstellant, en ook buiten het zelve op de Veluwe en in 't Goylant gewoont hebben. En om dit zijn gevoelen goet te maken, gaet hy eerst uit Plinius, Tacitus en Strabo 't getal en gelegentheidt van de monden des Rhijnstrooms onderzoeken. Uit Plinius brengt hy deze woorden by: *Zelf in den Rhijn ontrent hondert duizent schreden in de lengte leght het zeer edele Eylant der Batavieren, en Kaninefaten, en andere Eylanden, als die van de Vriezen, Cauchen, Frisiabonen, Sturien en Marsatien, gelegen tusschen Helium en Flevum, zoo worden de monden genaemt door de welken de Rhijn uitstortende, ten Noorden zich in Meyren, en ten Westen in de Revier de Maes verspreit. Maer de middelste mont, tusschen deze twee monden in gelegen, heeft een middelmatige diepe kil, die den naem van Rhijn behoudt. Uit deze woorden*, zeidt Pontanus, *kan klaerlijk afgenomen worden, dat de Rhijn te dier tijde drie uitgangen hadt, namelijk een Noortschen, by d'andere Latijnsche schryvers Flevum, by ons het Vlie genaemt, 't geen noch ten huidigen dage het merkteken des ouden naems ongeschonden behoudt, en een Westerlijken, Helium oulinx geheten, waer van ook noch klare overblijffselen zijn in het slot van Bommel, 't huis ter Heel, en in Hille en Megershille, Zeeusche Eylanden, gelegen aen d'uitgangk van de Maes. De derde en middelste uitgangk, tusschen deze twee gelegen, is de gene, die eertijts voor by Wijk te Duurstede door Uitrecht, Woerden, Leyden, en 't Rijnsburgerlandt in de Noort-zee liep, maer is nu verzant. Daer en boven*, zeidt hy, *staet dit noch in de gemelde plaets van Plinius aen te merken, dat hy zeit, dat de Rhijn zich ten Noorden in Meyren uitstort. Want dat Plinius daer Rhijn noemt, die wort van ons hedensdaeghs den Yzel, die de Stadt Kampen voorby stroomt, geheten, en 't geen hy de naem van Meyren geeft, daer door verstaen wy de Zuyder-zee, en de reviere het Y. Tacitus daer na*, vervolght de zelve Pontanus, *'t Eylant Batavie beschrijvende, en zich vernoecht houdende met het gewagh maken van de twee uitterste monden des Rhijns, (te weten de Westersche en Noortsche) rept van de middelste niet. Maer de Griekshe History-schryver Strabo, geeft alleen den eenen der uittersten, namelijk de Westersche, nu met de naem van Maes bekent, naerlatende de Noortsche, die by Plinius en Tacitus Flevum, van ons het Vlie genaemt wort, te kennen. Dat Strabo* zeit hy, *van de Noortsche mont geen gewagh maekt, komt misschien hier by toe, overmits die arm des Rhijns, dien Drusius liet graven, en in d'Yzel leiden, ten tijde van Strabo, die zijn schriften onder de regering van Keizer August in 't licht gaf, noch zoo zeer vermaert niet was. Wyders is nu aen te merken, hoe dat de zelve Strabo, ons voorgaende, duydelijk te kennen geeft en leert, dat aen beide zijden van de monden des Rhijns, namelijk de Westersche en middelste, de Menapen hun woonplaets eertijds gehadt hebben.*

de Menapen, na Pontaens gevoelen.

„ *Want de Menapen*, zeit de zelve Strabo, *aen beide de monden des Rhijnsstrooms gelegen, bewonen moerasschen, en doornige dikke kreupel-bosschen. Uit welke rekening van lant-beschryvinge af te meten is, dat niet alleen de Brabanders, die binnen den Schelt en Maes (de Westersche Mont des Rhijns) woonen, maer ook d'Amstellanders, en in die lantstreke de*

rechte

rechte Menapen geweest zijn. Want d'Amstellanders, 't zijn noch al Potrens woorden, *woonenze niet het naeste ten Noorden neffens den eenen oever van den mont des Rhijns (dien, loopende door Uitrecht en Leyden, Plinius voor de middelste, en Strabo voor d'eenighste uiterste hout) ook ten huidigen dage? En voorwaer dat de Menapen op dees zijde des Rhijns gewoont hebben, wort daerenboven noch door het woort Menapen, dat noch ten dele in deze gewesten overigh is, bevestight. Want der Hollanderen Meent, waer van in zekre brief van Willem de zeste gerept wort, is in dit gewest gelegen: en Arkemeenen zeer vruchtbare erfgronden neffens Nieuwkerke in de Veluwe, zijn noch ten huidigen dage ieder een bekent. En hier uit voornamelijk kan men ook der Menapen voortreffelijkheit (te weten om datze aen dees zijde en over de Betuwe zoo groot een streek lants ingehadt hebben) en dat 'et een magtigh volk moet geweest zijn, afmeten, als ook dat Julius Cæsars schryven niet onwaerschijnlijk schijnt te zijn, daer hy zeit, datze hun bontgenoten om 't Roomsche rijk tegen te staen, negen duizent gewapende mannen te hulpe gezonden hebben. Dan dat hier in Amstellant de Menapen gegewoont hebben, wil ik alleen verstaen hebben van de tijden van Cæsar en Strabo: want naderhant de Menapen hun woonplaets verandert hebbende, zijn hier de Kennemers, Vriezen en Marzaten, van den welken Tacitus gewagh maekt, en wy te voore uit Plinius gerept hebben, bekent geworden. Plinius*, vervolght de zelve Pontanus, *noemt de Noort-Hollanders met een enkle naem van Vriezen, maer Tacitus tot onderscheit der genen, die daer tegen over leggen, en groote Vriezen genaemt worden, geeft hen de naem van klene Vriezen, aen den welken de Waterlanders (van Plinius Frisiabones geheeten,) en die d'eylanden van 't Tessel, Wieringen, en 't Vlielant bewoonen, grenzen, in de welken klaere merktekenen zijn van de Marsaten, en Sturien, (of liever Tusien) daer Plinius in de boven-gemelde plaets van spreekt. Want behalve dat het Dorp Maersen in het Sticht van Uitrecht gelegen noch ten huidigen dage de gedaghtenisse van de Marsaten in dezen oort vernieuwt, zoo is daer nu noch overigh tusschen 't Tessel, en het vaste lant der Westvriezen, een Kanael van zeer groote diepte, 't welk 't Marsdiep, als of men zeggen wilde de diepte der Marsaten, genaemt wort. Ook heeft het lant, ingenomen aen de zeekant, maer nu een waterpoel, niet verre van Huysduynen gelegen, het welk tegenwoordigh noch Tusenlant geheten wort, de naem van d'oude Tusien behouden.* Dus verre Pontanus.

Maer dit gevoelen van Pontanus, te weten, dat by oude tyde in Amstellandt de Menapen zouden gewoont hebben, wort van Kluverus in zijn boek van oudt Duitslant, en dat van de drie monden des Rhijns, met veel waerschijnelijke bewijs redenen, en schriftuur-plaetzen, uit oude Griexsche en Latijnsche schryvers getrokken, bondigh wederleit, en endelijk van hen vast gestelt, dat 'et de *klene Vriezen* zijn geweest, die oulinx in, en ontrent dit Amstellandt gewoont hebben. Wy zullen, om de waerheidt hier van te zien, de bewijsreden, met de welken Kluverus zulx bewijst, en bevestight, hier in 't kort ten toon stellen. Te voore is uit Tacitus bewezen, dat het Batavie, of om met d'oude Latijnsche schryvers te spreeken, het Eylant der Batavieren, tusschen de middelste vliet des Rhijns (die eertijts van Wijk te Duurstede door Leyden by Katwijk in Zee liep) en de Wael en Maes ter weder zyde besloten lagh, en dat 'er van voore ten Noorden de Noort-zee tegens aenspoelde; Maer overmits dit Amstellant buiten deze Revieren of scheytspalen van Batavie leght, zoo blijkt hier klaerlijk uit, dat altijt d'Amlanders onder de Batavieren noch Caninefaten, die beide op dit zelve Eylant woonden, niet kunnen gerekent worden, maer onder een andren naem, 't geen ons nu t'ontdekken staet, bekent zijn geweest. Doch om dit t'ontdekken, staet ons t'onder-

Maer dit gevoelen wort van Kluverus wederleit.

t'onderzoeken, wat volken by oude tijden ontrent den Vliet, den Yzel, en dessels uitgangk, als ook op dees zijde van de middelste vliet des Rhijns gewoont hebben. Want door drie vlieten, en drie monden storte eertijts, gelijk zulx ook te voore uit Pontanus gebleeken is, de Rhijn in de Noort-zee, namelijk door de Maes, die zijn begin neemt uit den Rhijn ontrent Schencken-schans, en door de middelste vliet, die noch den naem van Rhijn behout, en eertijts zijn openingh by Katwijk had. Maer de derde vliet was den Yzel, waer in eertijts Drusius den Rhijnstroom heeft doen leiden. Kluverus in zijn boek van Out-Duytslant, bewijst grondigh uit Griecksche en Latijnsche schryvers, dat neffens d'eerste en middelste vliet, en dessels uitgangen de Toxanders, nu Zeeuwen, en de Batavieren (welk laeste van ons ook uit Tacitus in 't kort is bewezen) gewoont hebben. Maer neffens de derde vliet, den Yzel, en dessels uitgangk, (die eertijts was ontrent het Vlie-eylandt,) en op dees zijde van de middelste vliet des Rijns, en aen de Zuider-zee daer d'Yzel instort, woonden eertijts, met wijdt en zijdt uitgestrekte palen, de klene en groote Vriezen. Doch om dit te bewijzen, en uit deze zwarigheit te geraken, zullenwe Tacitus dienen op te slaen, die aldus op een zekren plaets in zijn boek van de zeden van Duitslant schrijft: *Proximi Cattis, inquit, certum jam alveo Rhenum, quique terminus esse sufficiat, Usipii ac Tencteri Colunt.* Dat is: *de Westvalen en Berghlanders dicht aen de Hessen grenzende, woonen aen den Rhijnstroom, die een scheyts-pael tusschen Duitslant en Vrankrijk verstrekt.* Weder een weinigh lager spreekt de zelve Tacitus aldus: *Juxta Tencteros Bructeri olim occurrebant nunc Chamavos & Angrivarios immigrasse narratur, pulsis Bructeris & penitus excisis.* Dat is: *Neffens de Westfalen en Berghlanders woonden eertijts de Drentenaers, Twentenaers en Overrysselschen; nu zietmen, dat de Chamaven en Anchrivaren, de Drentenaers, Twentenaers en Overrysselschen verjaeght hebbende, daer zijn komen woonen.* Endelijk zeit de zelve Tacitus: *Angrivarios & Chamavarios à tergo Dulgibini ac Chasuari cludunt, aliæque gentes hand perinde memoratæ. a Fronte Frisij excipiunt, majoribus minoribusque vocabulum est ex modo virium, Utræque nationes usque ad Oceanum Rheno prætevuntur, ambiuntque immensos insuper lacus.* Dat is: *Achter de Drentenaers, Twentenaers en Overrysselschen woonen de Dulgibinen, en andere onvermaerde volken. Maer voor de zelven leggen de Vriezen. De groote en kleene Vriezen worden alzoo geheten ten opzicht van hun maghten. Beide deze volken woonen langs den eene kant van den Rhijn, tot aen den Oceaen toe, en omcingelen zeer groote Meiren.* Dat de Katten, de Hessen, de Uzipen en Tencteren de Westfalen en Berghlanders, de Bructeren de Drentenaers, Twentenaers en Overrysselschen zijn, wort van Kluverus in zijn boek van Out-Duytslant klaerlijk bewezen. En vermits de Angrivaren en Chamaven de Bructeren, nu Trentenaers, Twentenaers en Overrysselschen, uit hun lant verjaeght hebben, en aldaer koomen woonen zijn, zoo volgt dat de Angrivaren en Chamaven een zelve lantstreke bewoont hebben, en alleen maer in de naem van elkandre verscheelden. De scheits-palen, waer door in 't Noortoosten de Vriezen van de Drentenaers, Twentenaers en Overrysselschen wierden afgescheiden, stelt Kluverus een rechte streep, die gaet van de Stadt Hattem, in Gelderlant, tot aen 't meir, daer de revier d'Eems invalt, eer datze in de Noortzee stort. Maer in 't Noortoosten wierdenze door d' Eems van d' Emdenaers afgescheiden, ten Noorden en ten Westen haddenze de Noortzee of grooten Oceaen. In 't Zuiden scheide hen de middelste vliet des Rhijns, die een scheitspael tusschen Duitslant en Vrankrijk verstrekt, van de Batavieren. En door een rechte streep, die van den Rhijn ontrent Wijk te Duurstede haer begin neemt, en tot aen de Stadt Hattem en den Yzel loopt, wierdenze gescheiden van de Marsaten, een zeker volk dat eertijts

tijts

tijts een gedeelte van Gelderlant, ter plaetze, daer nu de Steden Arnhem, Wageninge, en Rhenen, leggen, in hadt. De rede, zeit Kluverus, waerom deze ſcheits-pael, tuſſchen deze twee volken geſtelt wordt, is deze: voor eerſt, vermits de Marſaten een kleen volk geweeſt is, ten andere, om dat hier door deze woorden van Tacitus, daer hy zeit, dat de Vriezen rontom zeer groote Meiren (waer van de grootſte nu de Zuider-zee genoemt wordt, d'anderen waren in Noordt-Hollandt, ontrent Amſterdam, Alkmaer, Purmerent en de Beverwijk) woonden, en de zelfde omçingelden, met de waerheit over een komen. *De groote en kleene Vriezen*, zeit Tacitus, *worden alzoo geheeten, ten opzicht van hun machten. Beide deze volken woonen langs d'eene zijde van den Rhyn, tot aen den Oceaen toe, en om-çingelen zeer groote Meiren.* Door het woordt *Rhyn*, zeit Adrianus Junius, verſtaet Tacitus, den Yzel; maer dat noit Tacitus door het woordt *Rhyn*, den Yzel verſtaen heeft, bewijſt Kluverus grondig in een bezonder Hooft-ſtuk, in zijn boven-gemelde boeken. Weshalve, wil dan Tacitus met deze woorden dit te verſtaen geven, dat beide deze volken, te weten, de *Friſii Majores*, en *Minores*, ontrent, en langs d'eene zijde van den Rhyn-kant gewoont hebben. Maer om nu een ſcheitspael tuſſchen de groote en kleene Vriezen te ſtellen, is daer toe de Revier de Vecht, d'allergevoeghlijkſte, die miſſchien ook al te dier tijde, gelijk men zulks uit Plinius, die hier ter plaetze zeer wel d'Eilanden ſtelt, eenighzins beſluiten kan, bekent is geweeſt. En dus zullen beide deze volken aen den Oceaen, en voor en langs den Rhyn, 't geen Tacitus uitdrukkelijk te kennen geeft, te leggen komen. Maer te zeggen in welk gedeelte eigentlijk de groote of kleene Vriezen zich onthouden hebben, daer is zwarigheit aen vaſt, en die ook zoo licht niet wegh te nemen is. *De Vriezen*, zeit Tacitus, *worden, ten aenzien van hun machten, in kleene en groote Vriezen verdeelt.* By aldien hy door het woordt *maghten* wil te verſtaen geven, maght, of groote van Landen, zoo mogen met recht de genen, die in 't Ooſten, over de Vecht en Zuider-zee gewoont hebben, de *Grooten*, maer d'anderen, die tuſſchen de Noort en Zuider-zee, en den Rhyn beſlooten lagen, de kleene genoemt worden. Maer dit giſſen ſtaet op een loſſe voet. Want gemeenlijk en veeltijts woonen in een kleene landt-ſtreke, veel meerder en ſterker volken, dan elders in een veel grooter.

In dit geweſt, dan of deze Landtſtreke, daer eertijts d'oude groote en kleene Vriezen gewoont hebben, leggen ten huidigen dage, uit Hollandt, de Steden, Amſterdam, Haerlem, Alkmaer, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, Edam, Monnikkendam, Purmerent, Weeſp, Muiden en Naerden. Als ook de Over-Rhynſche deelen van de Steden Uitrecht en Leiden. Uit het Sticht van Uitrecht de Stadt Amersfoort. Uit de Veluwe, een gedeelte van Gelderlandt, de Steden Harderwijk en Elburgh. Uit het Landt van Over-Yzel, Kampen, Zwol, Haſſelt, Gelmuiden, Vollenhove en Steenwijk. Uit Vrieſlandt, Leeuwaerden, Dokkum, Franiker, Harlingen, Stavoren, Bolſwaert, Sneek, Yzelt en Slooten, uit Groeningerlandt, de ſtadt Groeningen.

En dat Out-Vrieſlandt zoo verre grenſde, blijkt ook hier uit; vermits in d'oude hiſtorien, d'Ingezetenen van Hollandt, gelijk zulks ook te voore aengeroert is, met de naem van Mede-Vriezen bekent zijn. *Want deze naem Vrieſlandt*, zeit Boxhorn in zijn aenteikeninge over de Kronijk van Veldenaer, *ſtrekte zoo verre, dat Rhyns-burgh*, dicht by Leiden gelegen, *Munitiſſimum Friſiæ Caſtrum*: dat is, *Het ſterkſte Slot van Vrieſlant*, ja ook Vlaerdingen, *Oppidum Friſiæ*, dat is, *een ſtadt van Vrieſlant genoemt wierdt.* Dit getuight ook Lambertus van Schafneburgh, die op den Iare 1047 verhaelt, hoe dat Keizer Hendrik, een krijgs-heir te water, door den Rhyn in Vrieſlandt tegen Godefried, en zijn Mede-hulper Dirk, geleit; en

daer twee Steden, Runersburgh en Vlaerdingen, die gehouden worden Rhynsburgh en Vlaerdinge te zijn, in-genomen heeft. Dit wort mede bevestigt met dit gemeene spreekwoort:

Sta te Haerlem op het zant,
Ghy werpt een koe in Vrieslandt.

En gelijk het lant Vrieslandt, alzoo wierden ook de ingezetenen Vriezen genoemt. Hier uit blijkt nu de groote dwalinge van Pontanus en meer andren, die de grenzen der Menapen zoo verre uitzetten, dat Amstellant, en een gedeelte van't Goylant daer in komen te leggen, en dwers drijven, dat in dit Amstellandt, niet de kleene Vriezen, ('t geen Kluverus staende hout, en van hem in zijn boeken van out Duitslant, en drie monden des Ryn-strooms wijtloopigh, en hier ook van ons in 't kort bewezen is) maer de Menapen by oude tijden gewoont hebben; steunende alleen op deze woorden van den eenen Strabo, daerze dit hun gevoelen mede zoeken goet te maken, en die te voore van Pontanus, om dit zijn gevoelen te stijven en door te drijven, ook by gebracht zijn. *De Menapen*, zeit hy, *aen beide monden des Rhijn-strooms gelegen, bewoonen moerasschen en doornige dikke kreupel-bosschen.* Maer op deze woorden antwoordt aldus Kluverus. *Dat Strabo doorgaens in zijn boeken van de Landt-beschrijving groote mis-slagen heeft begaen; dat hy wel ervaren genoeg was in uitheemse en Griexse gewesten te beschrijven, maer gansch geen kennis van deze Lant-streken had; 't geen hier klaerlijk uit blijkt, vermits hy nergens, noch van 't eilant der Batavieren, noch van hun andere gewesten, ja dat meer is, nergens van 't woort Batavie, 't minste gewag maekt.* En zeker, een teken van groote onverstant, en zwakheit van herssenen, dat iemant de gelegentheit van een landt, uit een eenige schrijver, alleen, gaende al d'anderen voorby, of die verwerpende, beschrijvē wil. Want vermits uit Julius Cæsar, Tacitus, Plinius, en andere schrijvers klaerlijk kan bewezen worden, en ook van ons zulx te voore in 't kort gedaen is, dat 'et lant der Batavieren, of Batavie tusschen de Maes en Rhyn beslooten leit, wie is 'er die gelooven zal, dat de grensen der Menapen, die door de revier de Maes van de Batavieren wierden afgescheiden, zich zoo verre uitstrekten? dit zal, om de waerheit te zeggen, een groote dolheidt zijn, en met Tacitus, die een voorzorger van Wals Nederlant was, zeer tegenstrijdig: want deze Tacitus, wien de gelegentheit dezer gewesten wel bewust was, getuight dat beide de kleene en groote Vriezen, voor den Ryn-kant, tot aē d'Oceaen woonden, en daer-en-boven zeer groote meiren omçingelden; waer van de grootste nu de Zuider-zee genoemt wort, en d'overigen in Noort-Hollant, ontrent Amsterdam, Haerlem, Alkmaer, Purmerent, en de Beverwijk, leggē. En schoon genomen, men stelde al, dat de Menapen, ter wederzijde van den Rhyn, neffens des zelfs uitgangen of monden gewoont hadden, in wat plaetze, zegh my toch, heeft dan het Eylant der Batavieren gelegen, daer de Noordt-zee van voore, gelijk zulx te voore uit Tacitus gebleken is, tegens aen-spoelde, en de revier de Rhyn van achteren en ter zijde rontom liep? waer leit dan het lant der Batavieren, dat Tacitus op de grenzen van Vrankrijk, tusschen de Wael en Maes, stelt? In tegendeel bewijst de zelve Kluverus, in zijn gemelde boek van Out-Duitslant, uit Griexse en Latijnsche schrijvers, dat de Menapen, alleen maer een gedeelte van Brabandt, dat tusschen de Revieren, de Maes, Demer, Schelt, en 't Eilant Zeelandt gelegen is, als ook een gedeelte van Hollant, daer nu de steden Zevenbergen en Geertruidenbergh leggen, een gedeelte van Gelderlant en Kleef, op gins zijde van den Rhyn, en een gedeelte van 't lant van Gulik, daer nu de steden, Brugge, Gladbelle, Dalem, Wassenburg en Hensburgh gebouwt zijn, in gehadt en bewoont hebben. Ook vraegh ik, *indien de moerasschen of poelen der Menapen*, de meiren zijn, (gelijk zy dit qualijk uitleggen) die nu ontrent Amsterdam gelegen zijn; hoe dat de Tenchteren, en Usipeten, dat is, de Westfalen, Bergsche, en die van 't lant te Kleef, een wegh van drie dagen reizens, op eene nacht hebben kunnen af-leggen, en, na datze onverziens de Menapen overrompelt, hen van

kant geholpen, en hun schepen verovert hadden, over de Revier hebben kunnen trekken, eer het gedeelte der Menapen, die op gins zyde van de Rhyn waeren, daer van kuntschap kreegh. Want om dit te doen waeren hen zeer veel en vry groote Revieren, en daer en boven zeer groote Meiren in de weegh. En dat deze gemelde volken boven het Eylant der Batavieren over den Rhyn, daer hy noch ongedeilt is, getrokken zijn, en aldaer ook ter weder zijde van den Rhijn de Menapen gewoont hebben, bewijst Kluverus grondigh in zijn boek van Out-Duitslant.

Plaetse van Plinius schijnt dit gevoelen om verre te stoten.

Maer hier komt ons in de plaets van Plinius, hier boven van Pontanus bygebraght, een groote zwarigheit te vore. Want der Batavieren, Caninefaten, als ook der klene en groote Vriezen oude woonplaetzen hebbenwe, uit Tacitus alreê aengewezen, en hen zoodanigh tusschen de twee uitterste monden des Rhijns, te weten, de Noortsche en Westersche, geplaetst, dat 'er alleen maer een klene hoek lants in deze gantsche lantstreke voor de Marzaten meer overschiet. Maer behalve de Marzaten, maekt Plinius noch van de Cauchen, Frisiabonen, en Sturien, (die hy mede tusschen deze twee uitterste monden van den Rhijnstroom stelt) gewach, en die by gevolgh mede in dit gewest, indien wy dezen schrijver niet willen verwerpen, haer woonplaets behoorden te hebben.

Maer wort beantwoort.

Doch op deze zwarigheit, hoewel na Kluveers zeggen, niet licht daer op t' antwoorden is, zullenwe niettemin ons gevoelen stoutelijk uit-zeggen, en met hem aldus antwoorden: te weten, dat deze plaets van Plinius by ons zeer verdacht is, en wy vastelijk gelooven, dat d'oprechte en ware schrifttuur-plaets van een onervare uitschryver (en wat wonder of nieuws is dit) schandelijk vervalscht en bedorven is. En voor eerst wat de Cauchen aengaet, wie is zoo dom en kleen van verstant, die gelooft dat hun naem hier recht gespelt wort. VVant uit Tacitus blijkt, dat de Cauchen niet alleen over de vlieten van den Rhijn, maer ook over de revier d'Eems na 't Noorden van hem geplaest worden. Plinius geeft hen ook plaets onder d'Ingævonen, die geheel na 't Noorden leggen, overmits hy schrijft dat de Istævonen dicht aen den Rhijn gelegen zijn. Weshalve wort op deze plaets qualijk het woort Cauchen gelezen. En wy vertrouwen vastelijk, dat een onervare uitschryver of uitlegger, als het schrift duister, en by na uitgegaen was, andere letteren, die zeer na met de voorgaande over een quamen, daer voor in de plaets gestelt heeft. En 't is ook vergeefs, dat Junius en Ortelius, en meer andere landtbeschryvers, die van dit zelfste gevoelen zijn, op deze plaets door 't woort Cauchen 't Goylant verstaen willen. En by aldien hier eenige Cauchen geweest waren, zeker Tacitus, die langh in deze gewesten verkeert heeft, en daer grondige kennis van had, die ook ten tijde van Plinius, 't geen 'er voorgevallen is, verhaelt, zoude de zelven ten minsten eens aengeroert hebben. Zelf ook Plinius, die een naeukeurige lantbeschryver is, zoude dit overmaerde volk (want wie is 'er meer, die in deze streek van de Cauchen spreekt) van dat zeer edele volk wel met een woort onderscheiden hebben. Vermits een neerstige schryver gewoon is, als twee plaetsen een zelve naem hebben, tusschen de zelve onderscheit te maken. Weshalve dunkt het my gansch niet waerschijnlijk te zijn dat Plinius hier het woordt Cauchen gesteldt heeft. Maer hoe de genen beuzelen die door 't woordt Cauchen, Katzant, een gedeelte van Vlaendre ontrent de stadt Sluys gelegen, als ook die 't Eylandt Walcheren, by Middelburgh, daer door verstaen, laten de genen oordelen, die weten dat de mondt van de Rhyn, Helium oulinx genaemt, een en de zelve met de mont van de Maes is. In de zelfste staet is het woort Sturien, waer door zommigen van onze lantbeschryvers Staveren, een stadt in Vrieslant, verstaen, ten zy ghy misschien gelooft, dat dit d'oude vliet van den Yzel geweest is, die voor by de stadt Slooten loopt, en die eerst met een gemene naem Takezijl genaemt wort, daer na, alsse in Meiren stort,

de naem van Fluizing aenneemt, en terstont daer na neffens het dorp Mackum, in de Zuiderzee valt. Als Junius merkte dat 'et zeer ongerijmt was de Sturien van Plinius over de leste vliet des Rhyns te plaetsen, zoo gaet hy het woort Sturien in Tusien veranderen, en dryft sterk dat 'er van dien naem noch heden merktekenen overich zijn in het Dorp van Noort-Hollant, Oppertoes geheten, niet verre van Medenblik. Maer dat Junius op den dwaelwegh is, geeft Tacitus duidelijk met deze woorden te kennen, zeggende: *Dat beide de Vriesche volken voor den Rhijn woonen tot aen den Oceaen toe, en daer en boven zeer grooten Meiren omcingelen.* Want by aldien de Vriezen tot aen den Rhyn en Oceaen zeer groote Meiren omcingelen, zoo kan zeker den Tusien hier geen plaets gegeven worden. Wat nu aengaet de Frisiabonen, door de welken Pontanus de Waterlanders verstaet, die hout Kluverus maer een verzierde naem te zijn, en zeit dat by geen van al de schryvers, dan alleen by den eenigen Plinius, van de Frisiabonen gerept wort. En Tacitus, die in 't begin van Keizer Vespasiaens regeringe, als Civilis, Veltoverste der Batavieren, muitede, zeer veel, en zeer naeukeurigh van de Batavieren, Caninefaten, Marzaten, Vriezen, Cauchen, Bructeren, Tencteren, Usipen, Mattiacen in zijn vierde, en vijfde boek der Historien geschreven heeft, maekt van deze Frisiabonen gansch geen gewagh, 't geen hy buiten twyffel zoude gedaen hebben, indienze 'er geweest waeren. Want nademael al de volken rontom gelegen eendraghtelijk de wapenen tegens de Romainen opgenomen hadden, zoo hebben deze Frisiabonen alleen niet kunnen stil zitten, en zich niet wederspannigh toonen. En Plinius heeft zijn boeken ontrent deze tijt gemaekt, of een weinigh te voore; want hy heeftze Keizer Vespasiaen toeëygent. Maer by aldien ghy vermoet dat de Frisiabonen voor deze tijt geweest zijn; zeker Tacitus, die al van Keizer Tiberius af, veel dingen die in deze gewesten geschiet zijn, verhaelt, en dikwils van de Vriezen spreekt, zoude wel eens van de Frisiabonen, indienze 'er oit geweest waren, gewagh gemaekt hebben; maer hy verdeelt alleen de Vriezen in groote en kleene Vriezen, en kent gantsch geen derde zoort. Wel is waer, dat Plinius op twee plaetsen van de Frisiabonen gewagh maekt, te weten, eenmael op de boven gemelde plaets, daer hy d'Eylanden van den Rhijn beschrijft, en noch eens in het zelfste boek aen het zestiende hooftstuk, daer hy de volken van Walsch-Nederlant optelt. Maer deze leste plaets, als ook Kluverus zeit, geeft genoech te kennen, dat 'et woort Frisiabonen een onecht en verziert woort is. Want wat kan het woort Vriezen, of Frisiabonen, dat uit het eerste gesmeet is, op gins zijde van de vlieten des Rhyns, by na in 't hertje van Nederlant, te pas koomen. Niettemin schijnt noch Boxhorn in zijn Tooneel van Hollant, schoon zulx van Cluveer zoo bondigh wederleit is, noch staende te houden dat de Westvriezen, waer onder de Waterlanders gerekent worden, eertijts de Frisiabonen geweest zijn, want sprekende van West-Vrieslant, zeit hy aldus: *Ik en twyffel niet, of de Frisiabonen hebben eertyts hier haer woonplaetse gehadt. Want de naem geeft het genoech te kennen, zy zijn der Vriezen lantbouwers, alzoo genaemt van Bona of Buna (wy zeggen noch heden, een bunder of boender lants) 't welk by d'oude Vriezen betekent een boer of een dorpman. Het zelfste betekent het ook by de Deenen. En zy noemen een vader des huisgezins, husbonde, alwaer bont zoo veel te zeggen is, als bant, zoo wy spreken, zulx dat 'et zoo veel is als den bant des huis. Gelijk my zulx geleert heeft de geleerde J. Is. Pontan.*

De Frisiabonen zijn de Waterlanders niet, en is maer een verzierde naem.

Maer dat de Marsaten, daer Plinius ook in de gemelde plaets van spreekt, hier te lande geweest zijn, staet Cluverus toe, doch verschilt al evenwel van Pontanus, Junius, en anderen in 't aenwijzen van hun woonplaetze. Ortelius drijft dat de Marsaten by oude tijden gewoont hebben ter plaetze, daer nu het Eylandt Marken gelegen is, tegen over Monnikkendam, en dat dit Eylandt

landt noch de naem van deze volken eenighzins behouden heeft. En vermits hem heel wel bewuſt was, dat de Caninefaten dicht aen de Marſen grensden, zoo gaet hy, om gevoeghlijk dit te kunnen doen, de woonplaets der Caninefaten veranderen, en plaeſt hen tot al in de Beverwijk. Doch dat niet op deze plaetze de Caninefaten, maer neffens de Batavieren op 't Eylandt Batavie hebben gewoont, is van te voore uit Plinius en Tacitus bewezen. En Ortelius moeſte, wat de Marſen aengaet, deze woorden van Tacitus indaghtigh geweeſt zijn, daer hy zeidt: *Dat beide Vriezen zeer groote Meiren omcingelen.* Weshalve, indien deze Vriezen de zelve Meiren rontom omcingelden, zoo kan hier ontrent het Eylandt Marken den Marſen geen plaets gegeven worden. Junius, gelijk zulx te voore ook uit Pontanus gebleken is, door de gelijkheit van 't woordt mede aen gelokt zijnde, heeft de gantſche ſtoet der landtbeſchryvers door zijn gezagh zeer verre van de rechte wegh afgeleit, en hen altemael doen gelooven, dat het Marsdiep, tuſſchen d'Eylanden Texel en Huysduynen gelegen, noch ten huydigen dage de naem van d'oude Marſen behouden heeft. Maer het ſchijnt dat Junius de woorden van Tacitus, aengaende de Vriezen mede niet gelezen, of ten minſte niet verſtaen heeft. Doch wy willen deze ſchryvers met hun beuzelingen laten geworden, en in 't kort de rechte en ware woonplaets der Marſen aenwijzen. Uit deze woorden van Plinius, *zelf in den Rhijn ontrent hondert duizent ſchrede in de lenghte leght het zeer edele Eylandt der Batavieren en Caninefaten, als ook d'Eylanden van de kleene en groote Vriezen, en de Marſaten, welke Eylanden gelegen zijn tuſſchen de twee monden van den Rhijn, waer van d'eene Helium en d'ander Flevium genaemt is*, blijkt klaerlijk, dat deze Marſen op d'Eylanden van den Rhijnſtroom hun woonplaets gehadt hebben. Maer wat delen van dit Eylandt de Batavieren, wat delen de Caninefaten, en wat delen ook de kleene en groote Vriezen ingehadt en bezeten hebben, is wijtloopigh van Cluverus in zijn meergemelde boeken, en van ons in 't kort hier te voore aengewezen. En hebbenwe deze landtſtreke overal zoodanigh met deze volken bezet, dat 'er alleen maer eene hoek, die binnen de middelſte arm des Rijns en den Yzel, en een ſtreep waer doorwe de grenzen der Vriezen in 't Noordooſten afgeſcheiden hebben, beſloten leidt, meer overſchiet: weshalve kan deze hoek den Marſen gevoeghelijk toe-gepaſt worden; want zy grenſt dicht aen de Caninefaten, 't geen Tacitus gevoelen is, en ook dicht aen de Vriezen, 't geen Plinius te kennen geeft. En indien ghy mede beluſt zijt om eenigh kenteken of overblijfſel van d'oude naem der Marſen te hebben, die is mede in deze lantſtreke te vinden: want ontrent vijf duizent ſchreden van Wijk te Duurſtede, leit noch ten huydigen dage een Dorp Meersberge genaemt, dat ook noch eenighzins d'oude naem der Marſen ſchijnt behouden te hebben. Hier uit volght dan, dat d'oude Marſen eertijts gewoont hebben op de Veluwe in Gelderlandt, op wier grenſen ten huidigen dage de ſteden Arnhem, Wageninge, en Rhenen leggen. Na dat Kluverus deze boven gemelde plaets van Plinius, die in den beginne zeer groote zwarigheit ſcheen te maken, dus herſtelt, en van ingeſlope baſtertwoorden gezuivert heeft, beſluit hy endelijk datze aldus moet gelezen, en verſtaen worden: *In ipſo Rheno propè centum millia paſſuum in longitudinem nobiliſſima Batavorum inſula & Caninefatum & aliæ Friſiorum Majorum, Friſiorum minorum, Marſatiorum quæ ſternuntur inter Helium & Flevium.* Dat is: *Zelf in den Rhijn ontrent hondert duizent ſchreden in de lengte, leght het zeer edele Eylant der Batavieren en Caninefaten, als ook d'Eylanden van de klene en groote Vriezen en de Marſaten, welke Eylanden gelegen zijn tuſſchen de twee monden van den Rhijn, waer van d'eene Helium en d'ander Flevium genaemt is.*

Rechte woonplaetſe der Marſaten.

Het ſta derhalve dan vaſt, dat hier in Amſtellant niet de Menapen,

'tgeen Pontanus, en den Heer Joan Blaeuw in zijn groot Stedeboek, en meer anderen, Pontanus hier in volgende, dryven en staende houden; maer de *Frisij minores*, dat is, *de klene Vriezen*, hun woonplaetzen ten tijde van de Romainen gehadt hebben. Wel is waer, dat Pontanus, om dit zijn gevoelen door te drijven en goet te maken, gepooght en veel waters vuil gemaekt heeft, om Cluveers bewijsredenen, daer op zijn gevoelen gegrontvest staet, te wederleggen, maer de bewijs-redenen die Pontanus bybrenght, en hier meest op uitdraeien, dat de Menapen van woonplaets zouden verandert hebben, gelijk zulx ook te voore uit zijn eige woorden gebleken is, daer hy zeidt: *Doch dit wil ik* (te weten dat de Menapen in Amstellandt zouden hun woonplaets gehadt hebben) *alleen verstaen hebben van de tijden van Cæsar en Strabo; want naderhant, de Menapen hun woonplaetze verandert hebbende, zijn hier de Kennemers, Vriezen en Marzaten bekent geworden*, zijn zoo slecht en zwak, dat ieder, die met een gezont en onzijdigh oordeel te werk wil gaen, en de bewijs-redenen van beide deze hooghdravende en geleerde schryvers overwegen, ooghschijnlijk zien kan, dat Pontanus doorgaens verre te kort schiet. Want wat aengaet het verhuizen der Menapen, ('t welk zijn voornaemste bewijs-reden is, daer hy zich mede zoekt te verdedigen) vry veel zeker had hy zijn gevoelen hier mede kunnen bevestigen, en sterk maken, indien hy zulx met een eenigen geloofwaerdige Grieksche, of Latijnsche, of eenigh ander uitheemsche schryver had weten te bewijzen. Maer dewijl dit alleen op het bloote zeggen aenkomt, is 't ook billijk dat dit zijn valsch gevoelen ganschelijk verworpen, en dat van Cluverus, in tegendeel, van ieder aengenomen en omhelst werde. 't Is waer, men moet in 't aenwijzen van de woonplaetsen der oude volken bywijlen meer na gissinge gaen, dan met vast bewijs. Want de gedenkschriften der oude schrijvers steken veeltijts vol duisternisse; en wanneer d'oude pennen geheel en al haere handen van 't papier af houwen, dan zien wy nakomelingen eerst onze onwetenheit, en moeten bekennen datwe in die dingen zeer dom zijn, en geen bequaem oordeel daer over vellen kunnen. Echter wil ik dit niet zeggen, als of men nimmer een besluit van waerschijnlijkheit in twijffelaghtige dingen maken magh. Want het is veel meer een kenteken van spits-vondigheit en scherpzienigheit, in een schemering recht onderscheit te konnen vinden; maer dit wil ik alleen zeggen, dat iemant in 't aenwyzen van de woonplaetsen der oude volken niet al te reukeloos noch vrypostigh moet te werk gaen, wanneer men die in de boeken van geloofwaerdige en ervare schryvers voor ettelyke eeuwen niet afgetekent vint. Wyders, het geene wy hier van de woonplaetzen en grensen der oude groote en klene Vriezen gezeght hebben, hadmen wel met meerder schriftuur-plaetsen van oude Latijnsche schryveren, om het werk een grooter nadruk te geven, kunnen bewijzen, maer vermits die getuigenissen den lezer verdrietigh en hatelijk zouden vallen, eensdeels, om datze in de vertalinge haer kracht verliezen, anderdeels om datwe van den beginne af voorgenomen hebben al deze dingen maer in 't kort te beschrijven, en aen te roeren, zoo hebbenwe zulx voor al zoeken te mijden, en wijzen den weetgierigen lezer liever tot de boeken van Out-Duitslant, en de drie monden des Rhijnstrooms, beide van den hoogh-geleerden en overvlieger in de kennisse der lant-beschrijvinge, Philips Kluverus, eertijts Professor in de hooge School tot Leyden, in de Latijnsche tale beschreven, en van hem ontrent den Jare zestien-hondert dertien in 't licht gegeven. Boeken zeker, die waerdigh zijn datze van ieder, die kundigh in deze tale is, niet alleen gelezen en herlezen, maer ook noit uit de handen gelegt worden. En dan zal eerst den lezer een recht oordeel kunnen geven, en klaerlijk zien hoe het de waerheit allernaest is, dat in deze lantstreke eertijts de klene Vriezen, en niet de Menapen gewoont hebben.

De outheit is vol duisternisse.

VIERDE HOOFT-STUK.

Elijk d'artſen en ontleders, in't ontleden des menſchelijken lichaems, eerſt in't gemeen 's menſchen lichaem, en des zelfs omtrek betrachten en verdeelen, eerze ieder deel in 't bezonder onderzoeken en door-ſnuffelen; op de zelfſte wijze heeft ons ook goet gedacht, zoo veel als 't mogelijk is, deze onze *Hiſtoriſche Beſchryvinge der ſtadt Amſterdam* te ſchiften en te verdeelen: want, na een kort verhael van de grondt des aerdtrijks hier ter ſtede, en d'om-leggende Dorpen, als Ambachts-heerlijkheden onder deze ſtadt gelegen, zullenwe in het tweede en derde Boek, voor eerſt, de Naem-rede van het woordt Amſterdam, Stadts omtrekken, verſcheide Vergrootingen, &c. en voorts, vervolgens al de voornaemſte Geſchiedeniſſen, die ſedert des zelfs eerſte oirſpronk, tot op dezen tegenwoordigen tijt, hier ter Stede voor-gevallen zijn, ('t geen alles in 't gemeen de Stadt aengaet, en niet in't bezonder) en voorts dan in het vierde Boek, de deelen (om zoo te ſpreken) der ſtadt, dat is, al de gemeene gebouwen, betrachten en ten toon ſtellen. Endelijk zal ook de regeeringh, als de ziel en 't leven van deze ſtadt en ſtaet, en wat des meer zy, in het vijfde Boek, doch als in een bezonder deel van 't voorgaende, even-eens als 't betrachten van 's menſchen ziel, na 't ontleden van 't lichaem, een bezondre handeling vereiſcht, verklaert worden.

Geſproken dan hebbende in het voorgaende Hooft-ſtuk, wat inwoonders, in, en ontrent dit Amſtellandt, oulinx hun woon-plaets gehadt hebben, acht ik niet ongerijmt te zijn, eerſt, gelijk gezeght is, te gaen onderzoeken, hoedanigh de grondt en 't aerdtrijk, waer op deze oude Amſtelſche Burgery oulinx zich heeft, en hun nakomelingen noch tegenwoordigh onthouden, geſtelt zy, endelijk ook in 't kort de Dorpen, als Ambachts-heerlijkheden, onder deze Stadt gelegen, als Amſterveen, Slooten, Slooterdijk, met den aenkleven van dien, ten toon te ſtellen.

Amſtellant, (om met twee woorden hier van iets eerſt te ſpreken) huidens-daegs een gedeelte van Hollant, als blijkt uit de verdeelingh, waer door Hollant, in Zuidt-Hollant, Maeſlant, Schielant, Delflant, Rhynlant, Kennemerlant, Goylant, dit Amſtellant, Weſt-Vrieſlant, en Waterlant, verdeelt wordt, heeft haer naem (buiten twijfel) van de revier Amſtel, of Emſtel, die 't lant bewatert, en ten deele door deze ſtad loopt. In zommige oude Brieven en Hantveſten, wort dit Amſtellant ook Amſterdammerlant genoemt. Door de bovengemelde revier Amſtel, wort dit Amſtellant in oud en nieu Amſtellant verdeelt. Onder oud-Amſtellant hoort al het gene, dat ten Ooſten van den Amſtel leit, en onder Nieuw-Amſtellant, al 't gene dat aen de Weſt-zijde van den Amſtel gelegen is. In dit oudt Amſtellant, t'Ouderkerk, ter plaetze daer tegenwoordigh het Joden Kerk-hof is, plagh ook eertijts het hof van Ouden-Amſtel te zijn.

Amſtellant wordt in nieuw en Out Amſtellant verdeelt.

Matthys van der Hoeven, Hantveſt-Kronijk.

Wat nu de gront aengaet, die is zoo wel binnen, als een ſtuk-weegs buiten rontom deze Stadt, even-eens als die van Venetie, veenigh, waterigh, broekigh, en moeraſchachtigh. De Landeryen, daer op 's Zomers de beeſten geweidt worden, komen zeer laegh, en meeſt in polders of dijken beſlooten, te leggen. Maer ten Ooſten na Weeſp, Muiden, en Naerden, als ook ten Weſten na Haerlem, beginnenze allengs te rijzen, en handt voor handt hooger te worden; doch de Landen, ten Zuiden na Amſterveen toe, behouden een' en de zelve laeghte. Maer ſchoon deze landen, rontom de Stadt gelegen, uit

De grondt hier te lande is waterigh, veenigh, en moeraſchachtigh.

uit de natuur dus waterigh, en broekigh zijn, in 't voor-jaer, en in de Herfst, voornamelijk, als 't eene regenachtige Zomer en Winter is geweest, by na blank en onder water leggen, zoo worden niet te min deze Landen, of Polders, daer in, gelijk gezeght is, door 't uit-malen van water-molens, die op de Polder-dijken staen, van dit overtollige water ontlast, 't geen een groot voordeel voor den huis-luiden is, want ten eersten, door dit uit-malen van 't water, verkouwen de Landen zoo veel niet, en ten anderen, wordenze en blijven ook vroeger droogh en hart, en by gevolgh, kunnen de beesten daer op later in 't na-jaer in de weide blijven, en vroeger in 't voorjaer daer weder in gedreven worden. Want voor dezen, eer noch de watermolens zoo gemeen waren, lagen d'om-leggende landen vroegh in 't na-jaer, en laet in 't voor-jaer, plas en blank, 't geen den huis-luiden zeer ongelegen quam, en hen dubbelde schade veroorzaekte; dewijlze voor eerst, genootzaekt wierden de beesten vroegh in 't na-jaer op stal te zetten, en laet in 't voor-jaer weder inde weide te drijven. Doch dit droog houden, en 't water uit-malen uit de Polders, doet den Amstel en andere vlieten, weder zoo hoogh op-wasschen, dat men genootzaekt is, de wegen en dijken van deze vlieten, daer in het water uit de Polders gemalen wordt, geduurigh daer teghens aen te hoogen.

Maniere van bouwen en hayen hier ter Stede.

En deze weeke, waterige en veenige grondt veroorzaekt niet alleen, dat de gebouwen hier ter stede eerder wanstalligh en bouw-valligh worden; maer ook zeer groote onkosten aen de gronden, in het stichten; zulks bywijlen 't geen onder de aerde te staen komt by na zoo veel kost, als een derden-deel van 't op-stal van 't gebouw. Want eer men hier eenige huizingen, kerken of toorens, wil of kan bouwen, is men gehouden, eenige zware maste-boomen palen, van veertigh of vijftig voeten langh, (die onder spits afgehouden zijn, om zoo veel te lichter in te glijden; hoe-wel de meeste korte palen onder de nieuwe stadts-muuren ongespitst zijn in-geslagen) met een blok van duizent, twalef hondert, dikwils ook wel twee duizent pont zwaer, (dat vijftigh, zestigh, zeventigh, bywijlen tachtigh mannen by een katrol, met een touw, hangende boven aen een dik touw aen de kruinen van drie even hoogen masten, die boven dicht aen malkanderen, en onder ontrent dertig voeten van malkander staen optrekken) in der aerde te slaen, zoo diep, tot datze op het zant komen te staen en te stuiten. Dit in-slaen van palen wordt hier ter stede ('t geen voor den vreemdelingen gezeit zy) Hayen genoemt.

Deze palen dus in de grondt geslagen, of gehayt zijnde, worden de bovenste enden met de bijl waterpas, en zoo laeg af-gehouwen, datze eenige voeten onder water, (daer doorze ook onverganckelijk blijven,) te staen komen. Hier in plaghtenze voor dezen heel achteloos te zijn, en hieuwen de palen zoo laegh maer af, dat de kruinen met de fondaments-planken boven water quamen te staen, waer door naderhandt, en ook noch, veel huizingen aen d'een of d'ander zijde over zakten, die, met op te vijzelen, de fondamenten te vergraven, en de kruinen der palen lager af te kappen, weder te recht gezet, en geholpen worden. Op de ingeheide en af-gekruinde palen, worden dan eenige lange, breede, en dikke deelen, (fondaments-planken geheeten,) geleght, waer op dan voorts het messelwerk komt te rusten. Dus gaet hier het gront-leggen en bouwen van de gemeene huizen toe.

Dikwils, na 't uit-graven der aerde, ter plaetze daer deze palen en de muuren van 't gebouw komen te staen, wordt eerst in deze vakken, ter weder-zijde een balk geleght, die doorgaens met vijf of zes andere korter dwars-balken, aen elkandre vast gemaekt worden. Dit noemt men roosters, en worden gemeenlijk onder zware gebouwen, als kerken, toorens, en andere zware gevaerten, gelijk ook onder de nieuwe stadts-muuren geleght.

Doch

Doch ſtaet hier aen te merken, dat ontrent deze Stadt, en zoo wel binnen als buiten-dijks de gront niet eenparig, maer zeer verſcheide van ſtoffe is. Want buiten de Haerlemmer-poort, langs het Y, en buiten de Sint Anthonis-poort, langs den dijk, tot aen het water iſſe van aert, als volgt. De bovenſte Zoom, die by na de dikte van drie voeten heeft, is zuivre en ſchoone harde klay, na deez', afgelicht zijnde, volght de Veen-grondt. Deze Veen gaet ontrent tien of elf voeten diep, onder aen deze Veen hanght een pijpige korſt of lap, die *Dari* genoemt wordt, van ontrent twee of drie voeten dik, en is een ſtoffe, die van wegen haer door-geſtrengelde pijpen, rieden, en duilen driftig is, by aldienze van 't Veen geſcheiden, afgelicht, en in 't water geworpen wordt; droog zijnde, ſtuitze wegh, even-eens als aſſche, maer de pijpen of rieden blijven leggen. Deze *Dari* is nergens anders toe bequaem, dan om te hoogen, hoe-welze, vermits haer lekkigheit, daer toe ook zoo heel dienſtigh niet is. Onder deze pijpige *Dari* komt weder klay te voorſchijn, invoege, dat de *Dari* het Veen en de klay van elkandre ſcheit. Deze klay is redelijk dik, en zomtijts negentien, twintigh, ja ook wel drie-en-twintigh ſpit diep, by wijlen ook wel minder, en hoe men verder Y-waerts in komt, hoe de klay ook dikker en dieper wordt. Na deze klay volght endelijk het zant, waer van het bovenſte bruinachtig van kleur is; maer hoe men dieper graeft, hoe dat het zant wit'er valt. Wat aengaet de grondt binnen-dijks, en de Stadt ('t aenhoogſel weg genomen zijnde,) zoo ſtaet aen te merken, dat d'eerſte Zoom, of de korſt, dien de beeſten met haer voeten betreden, ontrent een voet dik velzige of kruimelachtige aerde is, die ook anders wel gemeene *Dari* genoemt wordt, en houdt, ter oorzake van het door-gewaſſe en ingewortelt gras, ſpit. Hier onder leght een veen-grondt, van by na twalef voeten dik, en onder deze Veen, even-eens als buiten-dijks, weder drie voet pijpige *Dari*, die de klay en 't Veen, door beide heen geſtrengelt zijnde, aen malkandre houdt: daer na volght de klay, en dan weder het zant, op de zelfde wijze, als boven gezegt is. Dus valt gemeenlijk doorgaens de grondt, en zelden anders, 't mach een voet of anderhalf op zommige plaetzen verſcheelen, dat 'et Veen, Klay, of *Dari* dikker of dunner is, doch dit verſchil is van kleen belangh. Maer is op eenige plaetzen, daer eertijdts zware gebouwen, huizingen, ſchanſſen, of andere werken geſtaen hebben, de Veen-grondt vry gezakt. Wijders ſtaet aen te merken, dat d'erven en ſtraten, ja de ganſche ſtadt met alderhande ſlagh van aerde onder een gemengt, doch meeſt met zandt, zeer aengehooght is, welk aenhooghſel eerſt afgedaght moet worden, eer het gene, dat boven gezeght is, plaets grijpt.

En gelijk wy te vooren gezeit hebben, dat hier te lande hier en daer veel boomen, of ſtammen van boomen, en kreupel-boſſchen, diep onder der aerde gevonden worden, waer uit men beſluiten kan, dat dit landt eertijdts vol boſſchaedjen en ruichten moet geweeſt zijn, alzoo is ons Amſtel-landt hier in mede niet mis-deelt. Want zeſtigh roeden ter weder-zijde van den Amſtel, van deze Stadt af, tot al voor-by Ouderkerk, vertoont zich na vijf of zes voeten gravens in 't Veen, een onder-aerdſch bos van boomen; welker grootſte en dikſte ſtammen alle na den Zuid-Ooſten om-geſlagen leggen, maer de kleene ſtammen ſtaen recht over-endt. Dicht aen deze ſtadt is 't hout van verſcheide, en niet van eenderley ſlagh. Aen zommige takken hangen noch nooten of vruchten, die noch heel en gaef zijn. Wijders na Abkou ſtrekt zich dit boſch breder uit, en ſchijnt aldaer eikenhout te zijn; dit hout is zeer taei en bruikbaer, waer van ook de huis-luiden latten maken, om op de huizen te leggen. In 't maken van de Steetuin, buiten de Reguliers of Sint Anthonis-poort, die nu binnen komt te leggen, had men veel arbeits, om zich van dit hout, dat de ſpa weigerde, te redden, en 't koſte veel gelts, eer dit

hout geweert, en de grondt geleght wierdt. Buiten deze gemelde streek vindt men ontrent deze stadt heel zelden dit onder-aerdsche, en buitendijks, gansch geen hout. Weshalve, als men hier eenige gravinge ontrent dit voorsz. bosch aen-besteet, zoo voeght men gemeenlijk by 't besprek, *dat d'aen-nemer zal gehouden zijn, alle hout en wortelen uit te halen.* Maer als men buiten dit bosch een graef-werk aen-besteedt, wordt by het besprek gevoeght, *dat d'aen-nemer zal gehouden zijn, alle op-driften tot zijnen laste te nemen*, vermits ons landt gemeenlijk, wanneermen ontrent de pijpige en driftige *Dari* komt, op-drijft. Deze op-drijvinge kan voornamelijk uit twee oorzaken geschieden. Ten eersten, vermits al het gene dat licht en voos is, door haer lichtigheidt, indien het van geen zwaerder neder-gehouden wort, zich naer om hoogh begeeft; zoo ook deze *Dari*, die voos en licht is, begeeft zich, de Veen wegh genomen zijnde, die haer te voore onder hielt, na om hoogh. Ten tweeden, kan het opdrijven van de *Dari*, ook hier by toe komen, dat, wanneer d'aerde en veen, op d'eene plaets van de *Dari* afgenomen en ter plaetze, daer deze noch met de klay bedekt is, op-gesmeten wordt; de zelve aldaer dan dubbelde last oft zwaerte te dragen heeft, en by gevolgh, moet nootzakelijk ook zakken, doch dit zakken kan niet wel geschieden, 't en zy het water, daer de grond hier te lande vol af is, uit haer plaets naer om hoogh gedreven wort; door welk om-hoogh-drijven van 't water, de ontbloote *Dari*, gemerkt het water daer de minste tegenstant, en nergens anders eenige uitkomst vindt, dan om hoogh gelicht wordt. Dat nu het water de voornaemste oorzaek is, die de *Dari* op-stoot, blijkt ook hier uit, de wijl met het op en af-loopen van 't gety, de zelve ook op-drijft en neder-zakt. Dit opdrijven van deze *Dari* heeft men ook hier gezien in 't graven van de Nieuwe Vaert op Kattenburgh, want de bovenste zoom, en eenige voeten veen, afgelicht; en 't werk een dagh stil gestaen hebbende, bevondt men het landt op de zelfste hooghte, als het was toen men eerst begon te graven; en schoon men met arbeiden voortvoer, men vorderde echter niet, en 't landt bleef even hoogh, ja als het water op-liep, begaf zich het landt mede op. Na dat eindelijk, na langh af-kruien, de zoom verdunde, en nu niet langer machtigh was om d'arbeiders te dragen, schoot een van hen tot zijn hals toe daer door, en zoude daer in versmoort hebben, had men hem niet haestigh, met toe-werpen van planken en stokken, te hulpe gekomen. Doch om deze aerdt daer uit te krijgen, die nu geen bewandelaers meer konde dragen, en eveneens als taei Ys, onder de voeten weg boog, was goet raet duur. Maer men gink doen deze pijpige zolder doorzagen, en voerdeze by stukken, eveneens als vlotten, waer menze hebben wilde, wegh: want het water te loozen was niet wel doenlijk. Dit door-zagen of door-snijden, gaet aldus in zijn werk toe. *Een touw, datze vol knoopen leggen, nemenze, en door de grondt in 't water steken, dat'et op d'ander zijde weder uit komt, en dan, door het heen en weder trekken, scheidenze het landt van elkandre.* Op deze wijze worden hier in Hollant op vele plaetzen, heele riet-landen, eenige voeten dik, afgezaegt, die de boeren dan te koop voeren, daer men hier en daer Voor-landt gebrek heeft. Dit driftig landt, eer men begint te zagen, wordt eerst geboort, of gesteken, even-eens als men de botter steekt, om te zien hoe diep men zagen zal, en kan.

Op wat wijze de boven-gemelde boomen dus om verre gesmeeten zijn, datze altemael na het Zuidt-Oosten gekeert staen, daer af is te voore in 't kort gesproken, en voor het waerschijnlijkste gehouden, dat'et geschiet zoude zijn door storm en onweer, als de Rhijn by Katwijk gestopt wiert. Maer een heel ander gevoelen heeft Martinus Schook, in zijn Tractaetje van de Turf: want deez houdt staende, dat het meer-deel dezer boomen, of stammen van boomen, t'effens met de wortelen, die in groote menighten

met

met de zelven gevonden worden, even-eens als berg-werken onder der aerde gegroeit zijn. Want al de geenen die ſtaende houden, dat dit oprechte boomen geweeſt zijn, en, eveneens als nu de boomen, eertijts met loof, boven op 't aerdtrijk ſtaen groeien hebben, poogt hy hier mede te weder-leggen, dat 'et onzeker is, of oit die boomen hier te lande gegroeit hebben, gemerkt byna by niemant van al de ſchrijvers, die ontrent die tijt, als deze boſſchaedjen hier zouden gegroeit hebben, daer van gewagh gemaekt wordt. En by aldien, (volgens 't gevoelen van Schook,) ergens eenige heele boomen, met wortel met al op-gegraven worden, (die, zoo men zeit, in eenige lage en moeraſch-achtige plaetzen gevonden worden) zoo moet voor vaſt gehouden worden, dat deze boomen op een moeraſch-achtige grondt gepoot zijn, en dat daer na, allermeeſt wegens de moeraſch en losheit van grondt, de boomen, de wortels los geraekt zijnde, om verre gevallen, en dieper in zoodanigen gront, met kleene moeite ingezakt zijn. Wijders daer by voegende, dat met groote rede de zeergeleerde Kamdenus, in zijn beſchrijvinge van Engelandt, lettende op d'aert van de grondt, het zelfſte gevoelen heeft van de boomen die te Liceſter op-gegraven zijn. Ook wil deze Schook, dat deze boomen onder die zoort van boomen niet behoeven gerekent te worden, waer onderze ſchijnen te hooren: want de gemeene man meent, dat 'et pik of denne-boomen zijn, vermits de zelve, alſſe gebrandt worden, een hers-achtige reuk, gelijk in zoodanige boomen gemeenlijk geſchiet, van zich geven. Maer dit acht hy buiten reden te zijn, want (gelijk na zijn zeggen zeer wel de gemelde Kamdenus aen-gemerkt heeft) al deze hoedanigheden kan haer de Joden-lijmachtige aerde, daerze rontom mede bedekt zijn, aenbrengen. Want wie zoude gelooven, dat 'er eertijts in Nederlandt, en dat in zulke moeraſch-achtige plaetzen pik en denne-boomen gegroeit hebben. Dat ook d'oorzaek van deze hoedanigheden een Joden-lijmachtige en zwavelachtige aerde is, ſchijnt haer geſteltenis van wel te branden, verzelſchapt met een lijmachtigheit, die zeer bequaem is tot onderhoudt van de vlam, genoegh te kennen te geven; invoege, dat dit hout, in plaets van toortzen, kan gebruikt worden. Gelijk van Agrikola ook in zijn tweede Boek, van de Natuur der dingen, die uit der aerde vloeien, aengemerkt is, dat de Saxiſche boeren niet alleen week Joden-lijm tot kaerſſen gebruiken, maer daer van ook bruilofts-toortzen, de ſteelen van wolle-kruit daer in doopende, maken. Hier toe plachten ook eertijts het Joden-lijm, dat boven op de ſprink-bronnē drijft, de Agrientiners in Sicilie te gebruiken, gelijk zulks Plinius, in zijn vijf-en-dertighſte Boek, aen het vijf-tiende Hooft-ſtuk, getuight. Dat nu deze boomen, (vervolght de zelve Schook) door verrottinge of wurm-ſteek, in zoo veel Jaren tijts niet zijn vergaen, zal niemandt wonder dunken, wanneer hy niet alleen overdenkt datze, zeer diep onder d'aerde gelegen hebben, bevrijdt zijn van d'uitterlijke warmte, die gewoon is door hare werkinge, d'ingeboorne warmte uit te drijven; maer allermeeſt, indien hy achtingh geeft, op d'aert van het Joden-lijm, 't geen uit de natuur goet tegens de verrottinge is, gelijk zulks blijkt uit het gene, daer toe het van d'Ægyptenaren verbezicht wierdt. Want gelijk de welzittende luiden onder hen hun Dooden met Aloë, Zaffraen, Myrrhe, en Balzem, plegen te balzemen; alzoo gebruikten de geringe luiden, om de Lijken tegens de verrottinge te beſchermen, Joden-lijm. En by aldien iemandt een weinigh neirſtiger daer op gelet heeft, hy zal zich niet verwonderen over de bladen, datze op een zekeren ry neffens malkanderen leggen, en gelijk Booth zeit, eveneens, alſſe af-gevallen zijn, na zoo veel Jaren tijts gevonden worden. Want dat deze bladen, na d'uitterlijke gedaente, dus langh, door hulp van de Joden-lijm, behouden worden, is hier door minder te verwonderen, vermits de zelve wel gedroogt zijnde,

heel en gaef, met haer krachten veel Jaren langh, van d'Apotekers bewaert worden. Wat nu d'overige stammen en wortels aengaet, die over al leggen, en met groote menighten opgegraven worden, die zijn altemael even-eens als al d'andere berg-werken te betrachten; en datze even-eens als deze, onder der aerde geteelt en voort-gebracht zijn, wil hy met deze volgende redenen bewijzen. Voor eerst, vind men deze stammen en wortelen wijd en zijd van elkanderen, nu op groote, dan op kleine stukken of brokken gedeilt, en ziet men geen ken-tekenen altoos van eenig af-gehouwen tak in de stammen, of in de wortelen van de stammen, waer aenze vast zitten. Want anders, by aldien deze boomen uit het zaet, gelijk al d'andere boomen, voort-geteelt waren, zoo moesten nootzakelijk de wortelen aen de stammen vast zitten. Ten tweeden, zoo leggen deze boomen zeer diep onder de aerde, niet alleen eene stam, gelijk zulks d'ervarentheit getuight, maer zeer vele stammen, en hare, als ook der wortelen brokken, leggende op de boomen, die diep onder der aerde begraven leggen. In wat orde ook iemant verzint, dat deze boomen, die even-eens als door een zeer groote kracht zouden ter neder gevelt zijn, gestaen hebben, men zal even-wel geen rede kunnen geven, waerom deze stammen en haer stutten zoo dicht by elkanderen, en zoo diep onder der aerde gelegen zijn. Het hout, dat volgens het getuigen van Olaus Worms, in Yslant gevonden wordt, en eenslachtigh met dit is, leit op zoo een zeer steilen en hoogen berg verborgen, dat niemant, dan die overgeven stout is, en die van kints been af, deze steilten te beklimmen, gewent is, daer by kan komen, en moet d'aerde ook eenige voeten diep uitgegraven worden, eer dit hout te voorschijn komt. Maer wie zoude kunnen begrijpen, dat deze boomen, door gewelt van winden, oft aertbevinge, zoo diep onder der aerde verborgen zoude kunnen worden. Ten derden, blijkt hier ook uit, dat deze boomen bergh-werken zijn, vermits, al de zelve, op wat plaetze datze uitgegraven worden, by na van een zelve natuur en aert zijn, (uitgenomen eenige stammen, daer de natuur de laeste handt noch niet aengezet heeft) want alle deze boomen, ook de genen die ontrent Uitrecht met menighten gevonden worden, zien'er voos en spongigachtigh uit, en schijnen van verre wel een klomp van verscheide raspzel van hout in een gepakt. Maer wie zoude gelooven, dat ter plaetze, daer deze boomen gevonden worden, oit bosschen geweest zijn, waer in anders niet als masten of denne-boomen groeiden? Ten vierden, dat deze boomen onder de bergh-werken moeten gerekent worden, blijkt hier uit, dat, behalve het taeie, en dicht in een-gedronge hout, 't geen niet anders is, als taeie vezelen of draden van taei hout in een gepakt, onder het zelve noch veel ander wanschapigh of aengroeient hout, en daer-en-boven noch onder de grooten stukken van boomen, dikwils een rottige en stinkende stoffe te voorschijn komt, die even-eens als van de natuur, om tot zoodage gesteltenis te raken, schijnt verlaten te zijn. Ten vijfden, zoo leggen gemeenlijk al de boomen na een zekren streek des hemels, namelijk, de wortelen naer het Noordt-Westen, en de stammen naer het Zuidt-Oosten gekeert. Maer wie zal gelooven, dat door een zeer groote kracht, 't zy van wint of water-vloet, al de boomen, die verziert worden eerst vast in der aerde gezeten te hebben, dus, datze nu over al de zelve gelegentheit van plaets hebben, nedergevelt zijn. Maer juist op deze plaets schijnen de wortels en stammen gestelt te zijn, vermits de natuur aldaer grooter bequaemheit heeft, dan elders, om haer voort-teelende kracht te werk te stellen. Ten zesten, is dit hout veeltijts zoo zwaer, dat 'et in 't water geworpen zijnde, te gronde gaet, 't welk in 't hout van de gemeene boomen geen plaets heeft. Ten zevenste, die alleenlijk op het roet en de reuk achting geeft, die uit het hout, als het op 't vier leit en brandt, trekt, zal oordeelen dat 'er iets bergh-werkachtigh

onder

onder ſchuildt, en dat de ken-tekenen van het Joden-lijm duidelijk kunnen gemerkt worden. Ten achtſten, bevindt men d'ommetrek van vele ſtammen niet ront, maer ayvormigh, 't welk ganſchelijk geen plaets heeft in de ſtammen van de gemeene boomen. Ten negenſten, zoo oordeelt het zelfſte met hem, van het hout van Umbrid, Françiſcus Stellator, een overvlieger in de wijsheit, en die ook geſtalten van verſcheide ſtammen ten ten toon ſtelt. En 't is ook, zeid hy, niet ongerijmder, dat deze boomen op deze wijze voortgebracht worden, dan de ſchulpen en hoornen, en ander hoorn of ſchulp-werk; die, ſchoonze den eenigen zee ſchijnen eige te zijn, dikwils zeer verre van der zee, ja zelfs in de wijn-bergen, en op de hooghſte bergen van Campanje in Vrankrijk gevonden worden.

Endelijk beſluit Schook, en zeit, *Al-hoe-wel op dit gevoelen, waer over ik met verſcheide Geleerden geraetſlaeght hebbe, my tot noch toe niet is geantwoordt, waer door het zelve zoude kunnen om verre geſtooten worden, zoo wil ik nochtans mede niet verwerpen, (by aldien men toeſtaet, dat dit moeraſch-achtigh landt, door het opwerpen van de zee vergadert, en teffens met de ſtoffe, die hart was, tzamen gegroeit is,) dat deze boomen in verre-gelege landen gegroeit, en door het gewelt van 't zee-water voort-gedreven zijnde, aen ſtrandt hebben kunnen aen komen drijven. Ook hebben de Hollanders in Nova Sembla, neffens een reviere, zeer veel boomen gevonden, daer nochtans op dat ganſche Eilandt geen eenigen boom groeit. En gelijk het waerſchijnelijk is, dat deze boomen uit verre-gelege landen, door het gewelt van een zekeren revier in zee geſleept zijn, alzoo is het mede niet onwaerſchijnlijk, dat uit verre-gelege landen, eenige boomen aen de Venen zijn komen drijven.*

Wat de Veen aengaet, daer de turf van gemaekt wordt, en die boven de *Dari* leit, deez beſtaet mede uit geen eenparige ſtoffe, maer uit verſcheide deelen, als uit Zwavel, Joden-lijm, Stroo, kleene lichte rijsjes, en diergelijke dingen meer. Want zeer wel is van Georg Agrikola gezeght, in zijn eerſte Boek, van d'oorſpronk der onder-aerdſche dingen, op het twaelfde bladt. *Geen vette aerde wilde branden, 't en zy datze met Zwavel of Joden-lijm vermengt is.* Zommigen willen het branden alleen het Joden-lijm toe-ſchrijven, maer nootzakelijk moet by het Joden-lijm ook de Zwavel gevoeght worden. Want alwaer ontvonkbaer Joden-lijm is, daer moet ook ontvonkbaer Zwavel geſtelt worden, vermits, gelijk zulks zeer wel Kardaen, in zijn eerſte Boek, van de verſcheidentheit der dingen, aen het zevende Hooft-ſtuk, aen-gemerkt heeft, Joden-lijm uit natte Zwavel, en zijn ganſche materi niet anders, dan een gebroetſel van Zwavel is.

Wijders, dat in de Veen, of in de turven, die van de Veen gemaekt worden, Zwavel is, blijkt ook alleen hier uit, gemerkt, dat de genen, die by een turf-vuur zitten, zomtijts 'er zoo bleek in 't aengezicht uit-zien, als ofze de doodt op hun lippen hadden. Want dit alleen moet de zwavelachtige dampen, die door haer uit-aeſſeminge zoodanige bleekheit veroorzaken, toegeſchreven worden. Dit weten ook zeer wel de mandemakers, die hun mantjes, om de zelve ſpier wit te maken, met de damp van Zwavel beroken; als ook de Vrouwen, die hier ontrent kermiſſe, de nieuwe groote nooten verkoopen, en, om de zelve wit te maken, bezwavelen. Op de zelfſte wijze, ſchrijft Kardaen, kan de zijde zoo wit als een hagel gemaekt worden: dit wordt ook beveſtight, met deze volgende woorden, van Angelus Zala, een treffelijk Chymicus: *Met de rook van Zwavel,* zeit hy; *maken de Ververs de ruwe zijde zoo zuiver en ſchoon als zilver. De Vrouwtjes, te Venetie, weten de vlekken, die door roode wijn in de tafelakens en zervetten gebracht worden, met zwavelen zeer behendigh uit te wiſſchen. Eenigen weten alleen met zwavelen 't hair wit en ſchoon te maken.* Hier heeft ook plaets de vondt van Anaxilaus, waer van Porta, in het twintighſte Boek, van de Natuurlijke

Toover-kunst, op het negende Hooftstuk, aldus schrijft. *De Philosooph Anaxilaus*, zeit hy, *pleegh aldus potzen te maken; in 't midden van de gastgenooten droegh hy zwavel in een test met vuur, waer door hy, door het wederom-kaetzen van de brandende zwavel, een ysselijke bleekheit veroorzaekte. Dit zelfste is my ook eens by geval gebeurt, als ik by nacht, buiten Napels, op het hooge geberghte wandelde; want de zelfs-brandende zwavel veroorzaekte zoodanige bleeke en doodtze tronien.* Van deze bleekheit geeft Kardaen, in de boven-gemelde plaets geen onhebbelijke reden, dien hy van de over-groote kracht van op te droogen, neemt. Want als al de vochtigheit uit-getrokken, en daer door zeer groote drooghte veroorzaekt is, zoo wordt de huit en de wol wit. De rootachtige huit kan men hier bequàmelijk vergelijken met de bladen van roode roozen, die, zeer droog geworden zijnde, bleek of witachtigh zijn.

De gemeene man leit deze bleek en dootsheit van kleur, op de brakheit en zoutigheit van de turven, daer in 'er daet al de Veen of turf brak en zout is, en in tegendeel de brakste turven, of die het meeste zout by zich hebben, de minste bleekheit geven.

Wat aengaet het Joden-lijm, daer is het pikachtige roet, die van de turven komt, en met groote menighte aen de schoorstenen zitten gaet, een zeer zeker en onfeilbaer ken-teiken van. Want, volgens het getuigen van Kardaen, is roet een zoort van Joden-lijm, hoe-wel hy hier over van Scaliger berispt wordt, die drijft dat 'et Joden-lijm veel meer een zoort van roet is; maer dit komt by na op een uit, en 't is ons genoegh, dat wy hier het roet gestelt hebben; en gelijk het roet ontvonkbaer is, en van een Joden-lijmachtige natuur, alzoo is het zelve ook vol van Joden-lijm.

Behalve het Joden-lijm en de Zwavel, zijn 'er noch verscheide andere dingen onder de Veen, of in de turven, die van de Veen gemaekt worden, gemengt. Want behalve de verscheide deelen der aerde, waer van d'assche, die na het verbranden van de Veen, over blijft, een zeer zeker bewijs-teken is, zo komen in deze Veen noch dikwils Stroo, kleene lichte rijsjes, en diergelijke licht-ontvonkende dingen te voorschijn. Indien iemant weten wil, hoe dit stroo, deze kleene rijsjes, en diergelijke dingen, zoo diep in d'aerde komen te leggen, kan daer voor eerst op geantwoordt worden, dat de zelve even-eens voortgebracht worden, gelijk Plinius uit Theofrast. van de stenen schrijft, namelijk: *dat 'er wit en zwart onderaerdsch Ivoir gevonden wordt, en beenen, en eenige stenen in d'aerde groeien.* Gelijk ook Georgius Agrikola, onder-aerdsch Ebben-hout, maer dat in 't vuur niet wil branden, in d'Aluin-bergen, by Hildesheim, gezien heeft. Hier heeft ook plaets de hoornen, die onder der aerde gevonden worden, en valschelijk voor hoornen van Landt-eenhoorns by zommigen gehouden worden: want zoodanigh dier heeft tot noch toe niemandt gezien nochte gevonden, en de lange hoornen, die voor oprechte hoornen van Eenhoorns plegen verkocht te worden, zijn hoornen van visschen, die zich in de Noordtzee, en aen de stranden van Yslandt, Groenlandt, en d'om-leggende Eilanden, onthouden. Ook kan 't wezen, dat elders de Joden-lijmachtige en zwavel-achtige vochtigheit, deze lichte rijsjes, strootjes, en diergelijke lichte stoffe, gevat, om-wonden, en met zich gesleept heeft, en dat daer na de zelve stoffe, door d'aen-gehoopte aerde, zoodanigh is bedekt geweest, dat de zelve niet heeft kunnen gevonden worden, 't en zy eerst het gene, daerze mede bedekt wierdt, wegh genomen was.

Hebbende dus verre gesproken uit wat deelen de Veen bestaet, die een gedeelte van onze grondt beslaet, acht ik heel noodigh te zijn, tot verklaringe van eenige oude previleedjen, hier in 't kort by te voegen, hoedanigh d'assche van deze stoffe, na datze tot turf gemaekt en verbrant, is, gestelt, en waer toe de zelve oorbaer is.

Assche, in 't gros genomen, is een stoffe of poeder, die na 't branden

over-

over blijft, en uit het gene dat verbrandt wordt, ontstaet. Galenus, in zijn achtste Boek, van d'enkele Genees-middelen, besluit, dat kalk een zoort van assche is, maer fijnder van stoffe, dan d'assche van hout, te weten, zoo veel fijnder, als de steenen sterker moeten gebrandt worden, om daer assche van te krijgen. Aristoteles, in zijn tweede Boek, van de deelen der Dieren, aen het tweede Hooftstuk, stelt, dat d'assche uit de natuur warm is, *uit oorzake*, zeit hy, *om dat al het gene dat verbrandt is, eenige warmte by zich heeft, als kalk, assche, drek van beesten, en, onder de vuiligheden of uitwerpsels, de gal, vermits de zelve dingen, door al te groote hitte, uit-gedrooght te zijn, en hier door eenige over-blijffelen van warmte behouden hebben.* Wijders is d'assche, die na 't branden van de turf over-blijft, niet altemael even-eens: want zommige assche is root, andere wit en graeuw. De roode assche houden zommigen voor de beste, om datze meinen dat 'et een ken-teiken is van goede turf. Doch deze assche is root, niet van het overvloet van het verteerde Joden-lijm, gelijk zommigen willen, nochte wegens de vette Joden-lijmachtige dampen, die met de aerdachtige assche vermengt zijn, maer veel liever, om datze langer gebrandt wordt. Want deze turven, waer van zoodanige assche komt, branden en vlammen langer, en by gevolgh, wordt deze vlam, om zoo te spreken, langer in 't maken van d'assche, bezich gehouden. In tegendeel, komt van Joden-lijmachtige turf, die de vlam niet langh onder houden kan, witte assche, gelijk graeuwe assche van turf komt, die middelmatigh, dat is, die niet al te dra verbrant, noch ook niet al te langh duurt. Doch niet alleen moet de beweginge van 't branden, zal 'er roode assche van komen, langh duuren, maer ook snel zijn. Van het meesten-deel der beste turven, die zeer nat zijn, komt, voor zoo veel alsse langhzaem verbrandt worden, graeuwe assche, deze nochtans wel gedrooght zijnde, gelijkze langh en vinnigh branden, alzoo latenze ook roode assche na: de zelve in een schuur, of op een andere plaets door droogh gemaekt zijnde, geven, indienze verbrandt worden, witte assche van zich, 't geen hier door geschiet, vermits de vlam, door het verteiren van de vette en Joden-lijmachtige vocht, niet langh kan duuren, en zijn krachten te werk stellen. Maer, schoon dit alles de werkinge van meerder of minder hitte kan toe-geschreven worden, zoo moet, niet-temin, ook toe-gestaen worden, dat tot de verscheidenheit van kleur, d'overblijffelen van de stoffe, die verbrandt wordt, zeer veel doen kan. In zich zelfs is alle assche, wegens d'overgroote drooghte, wit, want men bevindt, na dat door het branden al de vochtige deeltjes verteert zijn, d'assche, door dien de lucht daer door speelt, en in komt nestelen, wit wort. Weshalve, indien deze assche dan, door het langh branden, een andere kleur krijght, zoo is het zeker, dat met de zelve iets van de stoffe, die verbrandt is, gemengt wordt. Want gelijk men ziet, dat de assche, die anders spier wit is, met water besprenkelt zijnde, root, of roos-verwig wort, alzoo, indienze met eenigh vocht besprenkelt wordt, is 't heel waerschijnlijk, datze ook van kleur veranderen moet. Weshalve, komt van de allerdrooghste turven, en die geheel aertachtigh zijn, (zoodanigh de plaggen zijn, die op de Veluwe, Drente, en meer andere plaetzen van de bovenste vlakte der aerde, met de haide af-gehouwen worden) als ook die vol van Zwavel zijn, en lichte turven genoemt worden, indienze verbrandt worden, witte assche, vermits in de zelve alle vochtigheit verteert wordt. Maer gelijk van binnen in de beste turven, een vet en taei Joden-lijm is, alzoo blijft het zelve, door de vlam, die door alles dringt, verdunt zijnde, aen de assche hangen, en zet de zelve een roode kleur by. Zestigh meer andere dingen kunnen in d'assche der turven aengemerkt worden, maer wy zullen komen tot het gene, weshalve wy van d'assche der turven begonnen hebben te spreken, en wat voordeel men

uit de zelve al halen kan. Voor eerst, doet d'assche het gras welig op-schieten en groeien, indien het lant, schoon dat 'et anders onvruchtbaer is, na dat 'et wel om gespit is, daer mede dun bestroit wordt. Desgelijks zeit ook Ulysses Aldrovandes, dat de fijne assche, van verbrandt hout, zeer goede mist op de moes-kruiden is. D'oorzake van beide, moet de natuurlijke warmte der assche toe-geschreven worden, waer door niet alleen d'aerde verquikt, maer ook allerlei zoort van ongedierte, als muggen, wurmen, en diergelijke beesjes, gedoodt worden. Ten tweeden, beschermt, 't geen van de zelfste oorzake komt, d'assche der turven, aen de wortelen van de boomen en wijn-stokken gesmeeten zijnde, de zelve tegens allerlei rampen van weer en wint. Ten derden, zoo heeft de assche van allerlei turven, eenige zoutigheit by zich, 't geen men bescheidelijk proeven kan. Want al het geen dat verbrandt wordt, ontfanght door het verbranden niet alleen een zoutigheit, (uit welke oorzake Aristoteles niet getwijfelt heeft, de zoutheit van het Zee-water, de gezengde of verbrande dampen toe te schrijven) maer inzonderheidt zijn d'over-blijfzelen van het Joden-lijm, niet anders als klaer zout. Alzoo schrijft Plinius, in het twee-en-dertigste Boek, aen het zevende Hooftstuk: *Te Babylon wordt het week Joden-lijm stijf gemaekt, gelijk oly, 't geenze ook in de lampen gebruiken, en dit af-genomen zijnde, blijft het zout op de grondt leggen.* Invoege, dat men zich gansch niet behoeft te verwonderen, datze eertijts plegen in Zeelandt, uit d'assche van de verbrande *Dari*, zout te koken, alhoe-wel men in deze assche noch eenige kleene kruimelen zouts vernemen konde, dewijl die *Dari* uit de slib, die in Zeelandt op strandt gesmeeten wordt, gehaelt en bereidt wierdt.

En dat dit eertijts in 't gebruik geweest is, zout van deze veenachtige stoffe te branden, blijkt ook hier uit; vermits, dat Vrouw Mariæ, in haer groote Privileedje, verbiedt geen Moer meer te delven, om daer zelf, buiten twijfel, zout van te branden. En luidt het zelve Artijkel aldus.

I*Tem, dat wy voortaen geen brieven, noch oorlof geven en zullen, Moer te delven, om zelf daer af te bernen uit der erven, die in den voorschreven landen van Hollandt, Zeelandt, en Vrieslandt, binnen die bedijkte landen leggende zijn, ende alle Octroyen contrarie dezer Ordonnantie verleent, zullen zijn doodt en te niete.*

Deze *Dari* of derrie, die noch ten huidigen dage in Zeelandt, voornamelijk in Walcheren, gegraven wordt, om op de haert te branden, is een Joden-lijmachtige stoffe of slik, die van de zee op 't landt geworpen, en daer na, door andre op-geworpen aerde bedekt en verborgen wordt. Eertijts plegen deze Eilanders, vermits zy uit d'assche van deze stoffe zout ('t geen toen noch uit Vrankrijk in Nederlandt niet gebracht wierdt) kookten, zeer vlijtigh, door dien daer groote winst af quam, de zelve te delven. Maer dewijl men bemerkte, dat 'et landt daer door zeer verminderde, en onmachtigh zoude worden, om het gewelt van het woedende Zee-water tegen te staen, zoo wierdt wel strengh verboden, geen *Dari* meer te delven. 't Welk nochtans Karel de Vijfde, in den jare vijftien hondert vijftien, op 't vierigh bidden en smeken der armen, genootzaekt is geweest het zelve weder toe te staen. En al de genen, die eertijts deze koop-handel dreven, of uit d'assche van de *Dari* zout kookten, wierden in de wandeling genaemt, datze *Moer-neeringe deden.* En het zout wiert van de Zeeuwen gemeenlijk *Braet-zout* geheeten. Doch staet hier aen te merken, dat deze *Dari*, die uit 'er zee in Zeelandt op 't Landt op-geworpen wordt, zeer vele verscheelt van onze pijpige *Dari*, dewijl zoodanige pijpen in de Zeeuwsche *Dari* niet te voorschijn komen. Bywijlen wordt ook door het woort *Dari*, niet onze gemeene noch de Zeeuwsche *Dari*, Moer-

ge-

gemaekte turf verſtaen. Zommigen willen, dat het woordt *Darri*, van een Deenſch woordt *Darren*, 't geen branden betekent, zijn oorſpronk heeft, gelijk ook de Deenen, een ſchouw of ſchoor-ſteen *Darra* noemen. En ſchijnen noch ken-teiken van dit woordt, in het oude Nederlandtſche woort *Darren* of daren, waer voor men nu *dorren* zegt, overig te zijn, 't geen ook zoo heel ongerijmt niet is, want eer dat iets branden wil, moet 'et eerſt dor of droogh worden.

De Dorpen, die als Ambachts-heerlijkheden onder deze Stadt ſtaen, zijn Amſterveen, Slooten, Slooterdijk, en Ooſt-dorp, met den aenkleven van dien, en 't geen daer onder is behoorende.

Ambachts-heerlijkheden van Amſterdam.

Deze Ambachts-heerlijkheden, plachten eertijdts niet onder deze Stadt, maer onder byzondere Ambachts-heeren, te ſtaen, waer van Reinout, Heer van Brederoode, dieze aen deze Stadt, in den Jare vijftien hondert negen-en-twintigh, verkochte, de laeſte is geweeſt. Want door dien die van der Stadt hem als Ambachts-heer van Amſterveen, &c. in zijn Heerlijkheit, niet alleen deden hinder, letſel en ongebruik, maer ook hen vervorderden, vele van dien feitelijk met gewelt in te nemen, de muuren, veſten, poorten dezer ſtede, ſtelden en leiden, op, door, en in zijn voorſchreven heerlijkheit, de ſcheitspalen en einden van dien te verminderen, de wegen, water-gangen, dijken en kaden, af-trokken, en andere diergelijke, die tot deze Ambachts-heerlijkheit ſtonden, onder haer bedwangh, ſchouw, en rechts-gebiet, buiten zijn verlof, brachten, zoo wierden die van Amſterdam hier over voor den Hove van Hollandt ontboden, en zouden by [a] eind-vonnis gedoemt hebben geworden, ontruimingh te doen, tot profijt van den Ambachts-heer van Brederoode, van al 't gene zy met gewelt van zijn heerlijkheit in-genomen hadden, midtſgaders vergoedingh van de gelede ſchade. Doch hier tegen deden die van Amſterdam hun deughdelijke verdedingh. Even-wel was te dien tijde dit gedingh zoo verre gekomen, dat het zelve over eenige Jaren in ſtaet van wijzen gebracht was. Niet te min, die van Amſterdam, om 't geding neder te leggen, en d'onzekerheit van 't vonnis t'ontgaen, en ook om 't rechts-gebiet dezer Stede te houden in haer geheel, zonder te komen, tot of in deilinge van rechtsbieden, en boven al tot dezer Stede profijt, en ſchuwing van vele miſdaden, die door ſcheidingh van rechtsgebiet quamen te geſchien, in, en buiten dezer Steden, braghten zoo veel te wege, door middel van Hillebrandt Ianſz. Potter, en Heyman Iakobſz. Burgermeeſteren en Raden dezer Stede, by hen daer toe bezonder gemaghtight, dat al deze geſchillen, en gedingen tuſſchen Reinoult, Heer van Brederoode, en Ambachtsheer van Amſterveen, en zijn aenkleven ter eene zijde, en die van Amſterdam ter andre zijde, met een vriendelijk verdragh, en over-een-komſte van de koop van de Ambacht-heerlijkheden van Amſterveen, Slooten, Ooſt-dorp, en Sloterdijk, met den aenkleve van dien, zoo wel leen als eigen goet, geen uitgezondert, en de leen-goederen tot goede en onſterffelijke leenen, in zulken ſchijn als de Heer van Brederoode de zelve bezeten had, vry zonder eenigh opſtal, af-doende alle voor-kommer, renten en laſten daer op ſtaende, of daer op ſchadeloos houdende, af en te niet gedaen wierden. Doch deze koop geſchiede op die voorwaerde, dat de gemelde Heer van Brederoode, in vergelding van dien, behalve een zom penningen van drie duizent gulden, dienze hem in gerede gelde betaelden, aengewezen zoude worden, een eeuwelijke en erffelijke onlosbare rente, van vijf hondert tzeſtigh gulden, te betalen alle jaren d'eene helft van deze renten op den eerſten van Slacht-maendt, en d'ander helft op den eerſten van Bloei-maendt, en deze onlosbare rente zoude ſtaen en houden op de ſtadt Amſterdam, en des zelfs Medepoorteren. En dat ook de boven-

[a] Sententie definitive.

E ge-

gemelde Heiman Iakobsz. als de gene, op wiens naem het overdragh, en over-gifte, van deze Heerlijkheden, met den aenkleven van dien, gedaen wierdt, ook deze rente met de Stadt bestellen zoude, en boven-dien bezonderlijk verbinden voor Stadthouder en Leen-mannen van der Graeflijkheit van Hollandt, de gemelde Ambachts-heerlijkheden, zoo wel leen als eigen goet, tot verzekeringe van de voorschreve rente, en betaling van dien. Tot dit koopen van deze Ambachts-heerlijkheden, kregen die van Amsterdam in den Iare duizent vijf hondert een-en-dertigh, van Keizer Karel de Vijfde, die toen als Graef van Hollandt was, verlof. Behoudens, datze na 't over-lijden van den boven-gemelden Heiman Iakobsz, op wiens naem deze Ambachts-heerlijkheden gekocht wierden, die van der Stadt, van wegen en in de name der voorsz. Stede gehouden zouden zijn, den Graef bekendt te maken, en op te dragen een uit der Vroedschap dezer Stede, die zijn leven langh deze Ambachts-heerlijkheden bezitten zou; en dien zoude de Graef, en zijn Nakomelingen, de zelve verlijden, tot al zulke rechten diensten en leen, als de gemelde Reinout, Heer van Brederoode, en zijn Voor-zaten de zelve gehouden hadden, des zou de zelve ook den behoorlijken eedt moeten doen, en de Heergewaden met d'andere rechten daer toe staende betalen; zouden ook na de doodt van dien, die van Amsterdam den Graef of zijne Nakomelingen, gehouden zijn een anderen te noemen en op te dragen.

De Graef behield aen zich en zijne nakomelingen de helft, of al zulk deel, als de gemelde Ambachts-heeren van Amsterveen, Slooten, Slooterdijk, en Osdorp, met den toebehooren van dien, met hem, of zijnen Baljuw van Amsterlandt, te heffen en te ontfangen plachten, in alle lijf-strafwaerdige zaken, en verbeurt-making van goederen, aldaer vallende. Noch zouden die van Amsterdam, den Graef, voor de erkentenis van deze dankbaerheit, die den Graef hen deed, datze deze voorschreve leenen zouden mogen houden, als gezeght is, hem en zijn Nakomelingen jaerlijks geven en betalen op Kers-avondt, (waer af Kers-avondt, des jaers vijftien hondert en dertigh, het eerste jaer was) de zomme van vijf-en-twintigh gulden. Doch deze renten waren losbaer tegen den penningh twintigh. De Graef en zijn Nakomelingen, moghten ook t'allen tijden, als 't hem of hen beliefde, deze Ambachts-heerlijkheden met al haer toebehooren, zoo als die van der Stadt, de zelve van de voorsz. Heer van Brederoode gekocht hadden, aen zich nemen, mits die van Amsterdam weder herstellende in gelde en gerede penningen, de zom van drie duizent guldẽ, die zy Brederode daer voor betaelt hadden, en daer-en-boven, de Stadt Amsterdam ontlasten van de jaerlijxe erf-rente van vijf hondert en zestigh gulden, die zy ook den Heer van Brederoode op deze Stadt bewezen hadden. Doch al deze lasten, hebben die van der Stadt daer na in den jare vijftien hondert zes-en-vijftigh van Filips, Koning van Spanje, afgekocht.

De eigendom van deze Ambachts-heerlijkheden, Amsterveen, Slooten, Slooterdijk, Osdorp, met den aenkleven van dien, als Houtrijk, Polanen, en Raesdorp, komt dan, als gebleken is, uit kracht van de boven-gemelde koop, deze Stadt Amsterdam toe, die ook, als een waerlijk onsterffelijk lichaem, in haer plaetze iemandt uit de Vroedschap stelt, op wien het Leen dezer Heerlijkheden verheft, en aen wien 't gezagh, voor zoo veel het onlijf straf bare rechts-gebiedt aengaet, opgedragen wordt, gelijk daer van tegenwoordigh Ambachts-heer is, den Heer Kornelis de Graef, Vry-heer van Zuid-Polsbroek, Raedt en Oudt-Burgermeester dezer Stede; hoorende het lijf-straf bare rechts-gebiedt, onder het Baljuwschap van Kennemerlandt, en Amstel-landt.

De Dorpen, Slooten, Slooterdijk, Osdorp, en de Vrye Geer, welkers bannen in, aen, en door elkandre gelegen zijn, hebben aen de Oost-

zijde

SLOTERDYCK.

zijde de vrydom der Stede Amsterdam, de Wateringh Kost-verlooren, en de Schinkel (welke banscheidingen zijn tusschen de zelve en Amstellandt,) aen de Zuidt-zijde de nieuwe en oude Haerlemmer of Leidtsche Meer, de Heerlijkheit van Rietwijk, van Nieuwerkerk, Raesdorp, de Spieringh-Meer, en Polanen, en aen de Noort-zijde het Y. Deze plaetzen zijn alleen maer verzien met twee Kerken, waer van d'eene staet tot Slooten op de Vrye Geer, en d'ander tot Slooterdijk. Onder de Kerkzoekingh van Slooten, hooren d'Inwoonders van Slooten, de Vrye Geer, en 't meerdeel van Osdorp; onder de Kerk-zoekingh van Slooterdijk, en 't voorder gedeelte van Osdorp, gezeght de Deeling, gelijk de Landtscheiding en roying, daer van by Schepenen en Kerk-meesteren dezer plaetzen, op den dertienden van Oogst-maent, des jaers zestien hondert zeven-en-veertigh, is vernieuwt. En brengen al deze Ingezetenen, tot onderhoudinge hunner Kerken, en vervallingh der onkosten, jaerlijks zekere schattingen op, ieder na de macht van zijn middelen, zoo als de zelve in 't Quohier van de schotpanden geschat staen.

De Ingezetenen der gemelte vier Ambachten, hebben wel eer gehadt een gepreviligeerde Waegh, daerze al hun waeren van boter, kaes, &c. in vermoghten te wegen, zonder 't recht van Waegh-gelt in andere Steden onderworpen te zijn, vermogens het Privileedje, hen by Filips van Borgonje, Grave van Hollandt, in den Jare veertien hondert vijf-en-zestigh, den vijftienden van Lente-maendt, verleent. Welke Waegh gestaen heeft, tot Slooterdijk, ten einde de Slochter, binnen aen den Hoogendijk, op zeker erf, nu betimmert by eenen Luw Pieters, nevens de Sluis, in den Hoogen-dijk gelegen, en die zijn uitwateringh op de Sloot in het Y had. Doch alzoo de gemelde Sloot, door 't op-geven van slib en modder uit het Y, al voor lange Jaren vervuilt, toegegroeit, en met riet bewossen, midtsgaders de sluis gedamt is geweest, zulks dat 'er nu qualijk merktekens af te vinden zijn, is ook deze Waegh, al langh, boven menschen geheugenis, vervallen, en te niet gegaen.

Hantvest van Kennemerlant, p. 176.

Alle d'Ingelanden der zelve Ambachten, als Slooten, Slooterdijk, Osdorp, en de Vrye Geer, plaghten van outs zelfs te maken en onderhouden den hoogen Zee-dijk, voor hun landen, en tegen het Y gelegen, van de Haerlemmer-poort af, tot aen den banne van Polanen toe, waer op ieder gehoefslaght was, volgens de groote zijner morgen-talen; maer dewijl de gemelde Hoogen-dijk, verscheide reizen inbrak, en d'ingelanden nalatig bevonden wierden, in 't her-stellen en opmaken; zoo hebben d'Inwoonders van Slooterdijk, op den acht-en-twintigsten van Bloei-maent, des Jaers vijftien hondert drie-en-tnegentigh, de Gemagtigden der zelve ingelanden, met voorgaende verlof van de Heeren Burgermeesteren der Stadt Amsterdam, hun Ambachts-heeren, met Dijkgraven en hooge Heem-raden van Rhyn-lant, een verdrag gemaekt, als dat 't gemeene lant van Rhyn-lant, den dijk van de voorschreven ingelanden, mede zouden aennemen, gelijk van andere dijk-plechtigen, onder den Sparrendamsen-dijk gedaen was geweest, mits dat deze ingelanden zouden gelden in alle onkosten en ommeslagen over 't gemeene landt van Rhyn-landt vallende, en dat alles zonder verminderingh van de Ambachts-heerlijkheit en gerechtigheit van dien, aen de Stadt van Amsterdam hoorende. Desgelijks hadden ook die van Houtrijk en Polanen, met, en onder die van Sparwoude en 't Hof-Ambacht, al op den zeven-en-twintighsten van Louw-maendt, des Jaers vijftien hondert acht-en-tzeventigh, hun aen 't Collegie van Dijkgrave en hooge Heem-raden van Rhyn-landen overgegeven.

En hoe-wel de voorgenoemde vier Ambachten, zoo om de bovenstaende als andere redenen, groote vereening en onderlinge gemeenschap met elkandre hadden, wierden niet te min de zelve certijts bestiert by drie onder-

scheidelijke Ampt-genootschappen van Schepenen, die elk bezonder haer vierschaer spanden, recht-gebiet pleeghden, en verpondingen en andere schattingen gaerden: want Slooten, en Slooterdijk, hadden te zamen een zelve rechts-gebiedt en rechtbank, bestaende uit vijf Schepenen, waer van drie uit de Slooter, en twee uit de Slooterdijker ingezetenen gestelt wierden, houdende haer rechtsdagen, en ding-talen by beurten, tot Slooterdijk, en aen den Overtoom, in zekre recht-huizen, op gewoonlijke tijden, en zomwijlen buiten gewoonlijk, als de noot zulks vereischte, of partyen, dingh-plichtigh, t'hunnen kosten zulks verzochten. En hoewel deze vier Ambachten, als Slooten, Slooterdijk, Osdorp, en de Vrye Geer, van aller geheugenis her, dus haer eige rechts-banken hadden, zoo is even-wel in dit stuk, in den Jare zestien hondert vier-en-vijftigh, den zeven-en-twintighsten van Wijnmaendt veranderingh gekomen, als wanneer Schepenen der zelver plaetzen eendrachtelijk, in tegenwoordigheit en met toestaen van de Ambachts-heer, besloten hun rechtbanken te ver-eenigen, en daer van te maken eene rechts-bank, welke bedient zoude worden by zeven Schepenen, waer van jaerlijx vijf zouden af-gaen, en twee aen-blijven, en dat'et zelve Ampt-genootschap alle veertien dagen, preçijs, zoude zit-dagh houden van Bloei-maendt, tot Sinte Pieter tot Slooten; op de Vrye Geer van Sinte Pieter tot Alderheiligen tot Slooterdijk; van Alderheiligen, tot den eersten van Sprokkel-maendt tot Osdorp, en van den eersten van Sprokkel-maendt, tot den eersten van Bloei-maent, aen den Overtoom. Hier toe verzochtenze ook aen de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, verlof, 't welk hen ook op den elfden van Winter-maendt, des Jaers zestien hondert vier-en-vijftigh, toegestaen wierdt. En is sedert, vermogens dit verlof, het recht aldaer in diervoegen, bedient geworden. Yeder plaetze heeft even-wel behouden het bewindt en invordering van der Heeren Staten verpondingen, en Heemraets dijk-gelt, elk in zijn ban, na ouder gewoonte. En in 't dragen van on-gelden tot de kerkelijke lasten is ieder gebleven, onder zijn kerk-zoekingh, gelijk te voore gezeght is.

In de Ban en Binne-polder van Slooten, en Slooterdijk, is gelegen zeker Meertje, genaemt Slooterdijker Meer, 't welk bywijlen Maximiliaen, Grave van Hollandt, en Maria zijn Gemalin, is gegeven aen Schepenen en Kerk-meesters van Slooterdijk, om 't zelve tot profijt en onderhoudt hunner Kerke te mogen doen bevisschen, volgens het Privileedje van hem, in den Jare veertien hondert negen-en-tzeventigh, verleent, dat daer na van Filips van Oosten-rijk, in den Jare vijftien hondert en een, op nieuw bevestight wierdt. Doch vermits 't zelve, door het opmalen en droog houden des polders van Slooten en Slooterdijk, als mede door het stoppen van de Slooterdijker sluis, van tijt tot tijt verdrooghde, en de visscherye daer in verslimde, zoo dat 'et by na twee derde-deelen minder van huur deed, als te voore, hebben Schepenen en Kerk-meesteren, op den twintighsten van Wintermaendt, des Jaers zestien hondert negen-en-dertigh, met toestemmingh en goet vinden van hun Gemagtigers, buuren en ingelanden, ook met goet vinden van de Heer Andries Bikker, toen Ambachts-heer, 't zelve Meertje in erf-pacht uitgegeven, en verkocht aen Kornelis Gerritsz. van Dijk, en Zibrandt Kort, om droogh, en tot landt gemaekt te worden: welke koop ook by den Ambachts-heer, in den Jare zestien hondert veertigh, den vijftienden van Lente maent toegestaen wierdt. Waer na zich de koopers, met Schepenen en Kerk-meesters vervoeght hebben, om verlof te verzoeken tot de gemelde bedijking, 't welk haer ook by de Staten van Hollandt, in den Jare zestien hondert een-en-veertigh, den zevenden van Winter-maendt, is toegestaen. Ook wierdt hen verleent vrydom van alle schattingen, verpondingen, middelen

van

SLOOTEN.

af, tot aen Houtrijk ten Westen, en heeft mede de Spieringh-meer en het Y aen de Zuidt en Noordt-zijde. D'eigentlijken naem menen zommigen dat wezen zoude Poel-lane, vermits het wederzijts heeft een poel, namelijk het Y en de Meer, en een smalle lange streek, die van outs, als ook noch een laen genaemt is.

Hier ontrent Polanen heeft mede gestaen het vermaerde Huis ter Hert, 't welk zoo men zeit, deze naem kreegh, om dat 'er in voorige tijden een Hert gevangen was. Korts na dat Dijk-graven en Hooge Heemraden van Rhyn-landt, den hoogen Sparrendamschen dijk aengenomen hadden, hebbenze op gemeene lants, van Rhyn-landts kosten, tot Polanen in den hoogen-dijk, tusschen het Haerlemmer-meer en het Y, drie ongemeene groote vloet-sluizen gelegt, welker schot-deuren by eb of laegh water, na het Y toe, van zelfs open gaen, en by vloet van zelfs weder sluiten; waer door de Haerlemmer-meer, en al de Polders daer op malende, een grooten overvloet van water, en brokken van d'af-gespoelde landen, met een yslelijk gedruis, uitbraken en losen. De sluizen zijn ook sedert den Jare zestien hondert vier-en-vijftigh, by 't Collegie van Rhynlandt weder t'eene-mael vernieuwt, en daer benevens een deftigh en heerlijk huis getimmert, dat 't Gemeenelandts huis van Rhyn-landt, te Zwanenburgh, genoemt wordt.

Raesdorp, gelegen tusschen de Spieringer-meer, Luttikke-meer, en Wijsent of Osdorper Ban-scheidingh, plagh van outs een voornaem Dorp te zijn; maer is het zelve tegenwoordigh meest in de Meer wegh gespoelt, zoo dat 'er alleen nu maer zes huizen meer overigh zijn: d'Inwoonders generen zich met koe-hauwen, en voorts met visschen. Het heeft ook noch een bezondere rechtbank, met drie Schepenen. En zijn Houtrijk, Polanen, en Raesdorp, mede vrye Ambachten, gelijk hier te voore van de Geer gezeght is.

Houtrijk en Polanen zijn twee onderscheidelijke rechts-gebieden, doch worden van outs en tegenwoordigh noch bedient by een rechts-bank van drie Schepenen, die jaerlijx verandert worden.

Osdorp heeft eertijts mede zijn eige Jurisdictie gehad, bewaert van vijf Schepenen, die uit de rijkste van hun Ingezeten gekoren wierden.

Meest al deze Ambachten moeten ook noch jaerlix zekere zom penningen, dat jaerschot geheeten wordt, alhier ter stede, aen Thresorieren betalen. Want die van Slooten zijn jaerlijx schuldigh, by maniere van staende renten, over hun jaerschot, de zom van zes ponden tien schellingen, 's Heeren gelt; daer tegen heeft dit Dorp op deze stadt 's jaers een kroon, van vier-en-twintigh stuivers het stuk, dat te Sinte Pieter verschijnt, der Heeren jaerschot genoemt, en aen 't boven-gemelde jaerschot gekort wordt.

Die van Osdorp zijn jaerlijx schuldigh, by maniere van staende renten, aen deze Stadt, de zom van tien kroonen, die van Houtrijk vier, en die van de Vrye Geer, drie kroonen, ieder van vier-en-twintigh stuivers het stuk. Maer die van Polanen zijn jaerlijx schuldig, by manier van staende renten, over haer jaerschot, de zom van twaelf schellingen zes penningen, 's Heeren gelt; en die van Raesdorp moeten jaerlijx geven vijf grooten Vlaems, of twee stuivers en acht penningen; welke renten jaerlijx op Sinte Pieter verschijnen.

Elk echtschappe of haertstede, van deze Ambachten, zijn ook jaerlijx schuldigh een hoen; doch dit hoen wordt niet gegeven, maer daer voor een bras-pennink betaelt, die het hoender-gelt genoemt wordt, hier van krijght de Bailliu van Kennemerlant d'eene helft, en deze stadt, als Ambachts-heer, d'ander helft, die tot gemeene lasten dit hoender-gelt, by den Schout van deze Ambachten doen verzamelen, die een oortje van ieder bras-pennink voor zijn moeit' heeft, en van de stuiver rekeningh doen moet.

Al deze boven-verhaelde Ambachten, van Slooten, Slooterdijk, Osdorp, de

AMSTERVEEN

de Vrye Geer, Houtrijk, Polanen, en Raesdorp, zijn te zamen verzien met een geoctroyeerde Wees-kamer, en schikken zich na de keuren van de Wees-kamer van Amsterdam. Hier over worden drie van de voornaemste mannen gestelt, om 't recht der Wees-kinderen te bewaren, namelijk, uit Slooten, Slooterdijk, en Osdorp, elk een, die 't zelve ampt voor hun leven langh bekleden, en gemeenlijk vier mael 's jaers, wees-dagh houden, tot Slooten, op de Vrye Geer, in 't recht-huis, als op de Vrydagen, na den eersten van Bloei-maendt, op Sinte Pieter, Allerheiligen, en Vrouwen-dagh; ook zittenze wel buiten deze vier getijden, ter plaetze, daerze binnen de gemelde Ambachten ontboden worden, mits genietende ieder daer voor een Kennemer pant, of zes-en-twintigh stuivers daegs, datze verschijnen. Over al deze Ambachts-heerlijkheden, is ook gestelt een Schout, die jaerlijx voor zijn Schout-Ambacht betaelt, aen de Tresorieren dezer stede, de zom van vijf-en-tzeventig gulden, waer tegen hy weder geniet, 's Heeren Tijns, de Tienden, en de Visscherye van 't Ook-meer. Ten dienste van 't gerechte is 'er ook een Sekretaris.

Jaerlix in de week voor Paesschen, op goede Vrydragh, wordt aen den Ambachts-heer, by Schepenen over gelevert het dubbelt getal van Schepenen, Ambachts-bewaerders, Kerkmeesters, en Huis-zitten-meesters, waer uit hy dan een enkel getal kiest, om dat aenstaende Jaer in bediening te blijven. Op zekeren dage doen ook d'oude Regenten, na 't afgaen, rekening voor de gemeente, ten overstaen van den Ambachts-heer.

Het dorp Amsterveen, een groot uur gaens van deze Stadt gelegen, dat met recht de voor-plaets behoorde gehadt te hebben, is een oudt en groot dorp, en met verscheide vryheden van de Graven van Hollandt ook begiftight. Heeft een fraey en çierlijk Kerkje, dat met toorn, uurwerk, en klokken verzien is, naer uitwijzing van deze nevenstaende Figuur.

Het Gerecht van dit dorp staet, behalve de Baljuw, aen een Schout en zeven Schepenen, waer van'er jaerlix op Vrouwen-dag vijf afgaen, en twee out blijven. De vijf nieuwe worden uit 't dubbelt getal by den Ambachts-heer gekooren, en deze nemen dan twee uit de zeven voorgaende ouden tot zich. Een van deze zeven Schepenen komt uit Amsterveen, een van Buitenveldewaert, een van Boverkerk, een van de Leg-meer, een van Outewael, een van d'eene zijde, en een van d'ander zijde van Ouderkerk. Ten dienste van't gerecht is'er ook een Sekretaris.

Als in den Jare vijftien hondert en twintigh eenige der landt-rijkste van Amsterveen, met klachten ten hove quamen, dat de vloeden der Zuiderzee dagelijks aenwossen, en die van het Sticht van Uitrecht hun wateren ook dagelijx met molens worpen, en deden loopen op de landen van Amsterveen, (waer door die van Amsterveen, indien daer in niet voorzien wiert, schenen te zullen bevloeien, en ten eeuwigen dage verlooré blijven,) en verzochten, dat zulx met het stellen van de vijf landt-rijksten in den zelven dorpe, als Heem-raden over het zelve dorp, en den outsten van hen Dijkgraef moghte voorgekomen worden, zoo stondt Keizer Karel, by zeker Previleedje, gegeven in den jare vijftienhondert twintig, hen dit toe.

By brieve, verleent in den jare vijftien hondert en tien, beloofdé die van Amsterdam aen de waertschappen en lant-genooten van de twee-en-twintig stalve hoven van Amsterveen, met hun aenhangen, tot stadts kosten te maken, en zullen onderhouden, de twee sluizen op den Middel-dam, en de sluize op Sint Anthonis-poorte, om daer door te wateren, op pene, by aldienze daer nalatig in bevonden wierden, van zes gout-guldens dagelijks te verbeuren, tot duizent goutguldens toe, doch niet hooger.

Over d'om-leggende Dorpen, is ook een Baljuw, die den gerechte dezer stede, met eede verpligt is, en dat uit kragt van zeker Privileedje van Hartog Albregt van Beyeren. Ook heeft Albregt in 't zelve Privileedje vast gestelt, dat men geen beroep van vonnissen in Amstel-lant of Goy-lant mach doen. Sie pag. 87. en 48.

TWEE-

TWEEDE BOEK.

EERSTE HOOFT-STUK.

Stadts gelegentheit. Het Y, en haer benaming. Amsterdam is de vijfde Stadt onder de ses groote Steden. Naem-rede, en verscheide spelling van Amsterdam. Haer Vryheit, en banscheiding. Onzekerheit van haer eerste Stichting. Verscheide Vergrootingen. Haer Wapen.

En het einde van Amstel-landt, daerwe dus verre, ten deele, mede van gesproken hebben, leit deze stadt Amsterdam, wiens gelegentheit, Naem-rede, en verscheide vergrootingen, ons in dit Hooft-stuk nu in't kort te beschrijven staen. Het leit op de hooghte van een-en-vijftigh graden, en een half. Ten Noordt-Westen van de Stadt af, leit het Dorp Slooterdijk, ten Westen Slooten, ten Zuiden den Overtoom, Amsterveen, en Ouwerkerk. Ten Zuidt-Oosten Weesp, Muiden, en Naerden. Ten Noorden de Waterlanders, die van zommigen valschelijk voor de Frisiabonen van Plinius gehouden worden. Ten Noorden, spoelt 'er de Revier het Y voorby, zulks, dat de zelve tusschen twee visch-rijke Revieren in leit: Want den Amstel komt van 't Zuiden in de Stadt schieten, en loopt een stukweegs daer door, tot de Dam-sluis, daerze zich, door 't openen der zelve, met een rak van 't Y, (dat by na Zuidt-West en Noordt-West strekt, en van 't Noorden in de Stadt komt loopen,) vermengt, en dus wort de Stadt in twee deelen gedeelt, van welke 't Wester-deel, de Nieuwe-zijde, en 't Ooster-deel, de Oude-zijde genoemt wordt.

Aen de Zuidt-zijde van de Sluis, verliest den Amstel een stukweegs, namelijk, van de beurs-sluis, tot aen de Reguliers tooren, haer naem, en wordt gemeenlijk aldaer het Rokkin genoemt. Daer na, zoo langh, alsse binnen der Stadt blijft, wordtze den Binnen-Amstel, maer een stukweegs buiten de Stadts-vesten, den Buiten-Amstel, en endelijk alleen maer Amstel genoemt. Maer aen de Noord-zijde van de Dam-sluis wordt het gemelde Rak van 't Y, Dam-rak, doch met een bedorven woordt, den Ammerak geheeten. Gelijk men ook den Amstel, tot aen de Diemer-meer eertijts, en ook wel noch, het Dam-rak plagh te noemen.

Ten Noorden voorby de Stadt, loopt, gelijk te voore aengeroert is, de Reviere het Y, met de vloet Westwaert op, en vervalt weder na den tijt van zes uuren, (want eb en vloedt is deze Stadt, gelijk alle andere Zee-Steden, door dien de groote Oceaen door verscheide gaten in de Zuider-zee komt vallen, onderworpen) met de eb na 't Oosten. Maer behalve, dat het Y dus van 't Oosten na 't Westen, en van 't Westen na 't Oosten door een innerlijke, en by na onbegrijpelijke beweging des grooten Oceaens ten Noorden voorby de Stadt gedreven wordt, zoo vloeitze noch daer-en-boven door een zachten en zoete beweging, mede voorby het Noorder-deel der Stadt van 't Westen na 't Oosten, welke beweging, die een groote schuring voorby de stad maekt, de Haerlemmer-meer, en andere binne-wateren, schijnen te veroorzaken. By zommigen wordt deze Revier het Tye genoemt, als of de zelve van 't gety, dat is, ebbe en vloedt, zijn naem had; maer indien men na d'oude Brieven, by de Hollandtsche Graven verleent, wil te werk gaen, zoo is haer rechte naem, het Ye; want zoo

AMSTERDAM,
van het Y aan te ſien.

fpreekt Graef Willem de Vierde, in zeker Previleedje, daer hy de vryheit dezer ftede vergroot, *Ende in die haven ten halve ftroom, tot in 't Ye, ende voort ftrekkende tot in 't Ye, langhs den dijk Ooft-waert, &c.* De zelve fpelling heeft ook Willem de Zefte, zoon van Hartogh Albrecht van Beyeren, in zeker Previleedje, daer hy mede het rechts-gebiedt en vryheit dezer Stede vergroot. *Item, dat haer vryhede meere zal wezen boven haer oude vryhede, die zy nu hebben in 't Ye, tot aen der Voolwijk toe over in 't Ye.* In een ander handtveft, vier Jaren daer na by den zelven Graef gegeven, waer by hy den luiden van Reiners-kop, Bijlevelt, en Achtienhoven, de vryheit vergunt, datze in den Amftel mogen uitwateren, vindt men ook deze fpelling, als blijkt uit de woorden. *Voort hebben wy den zelven goeden luiden gegunt te wateren in den Amftel, en voort in den Ye.* Dat meer is, zommigen drijven dat d' Yzel, ten tijde van Strabo, Zala, zoo Junius en Pontanus drijven, geheten (hoewelze hier in van Kluveer wederleit worden,) de voorfte lettergreep van het woordt 't Ye, als of Zala, met byvoegingh van Y, in Yzala, en Yzel, verandert was, ontfangen heeft, en dat 'et Y, eertijts, toen de Zuiderzee in enger boezem beflooten lagh, zich voorby Enkhuizen met den Yzel plag te mengen. Doch tegen dit laetfte ftelt zich ook de boven-gemelde Kluveer, en brenght verfcheide plaetzen uit oude Griekfche en Latijn-fchrijvers by, daer hy mede bewijzen wil, dat de Zuider-zee eertijts zo eng niet was, als zich zommigen wel inbeelden, maer van aller geheugeniffe her al vry een wijt Meer geweeft is, en by gevolgh, dat zich deze revier het Y, dusdanig met den Yzel, niet vermenght en daer in geloopen heeft. Dit gevoelen van het woort Yzel, en dat het Y zich voorby Edam, Enkhuizen en Medenblik heeft geftrekt, wordt ook zeggenze, door de gewoonte beveftight, vermits de haringen, die op zekren tijt van 't Jaer, ontrent Enkhuizen en Medenblik gevangen worden, Y-bukkens genoemt worden.

Zie pag. 72.

Zie pag. 103.

Een zeer bequame rede verftrekt dit Y voor de fchepen, die hier van alle geweften des werelts aen komen. En niet alleen verftrektze een rede; maer dient ook tot een dry-dubbelt bolwerk; te dien einde, iffe ook met een dubbelde rye fterke palen, van het Blaeu hooft, tot by na aen de uitterfte einde van de nieuwe ftadts muuren, bezet. Doch zijn in de zelve op verfcheide plaetzen, zoo veel openingen gelaten, (die 's nachts met boomen toegefloten worden,) dat men daer bequamelijk met fchepen kan door varen. Als men binnen de Stadt, langhs dit Y, of buiten de palen omvaert, ziet men eenige honderden fchepen van allerlei flagh, en uit alle geweften, als een dichte bosfchaedje, leggen. Zommigen zijn zoo groot, datze, als drijvende kafteelen, wegens haer hooghte, fterkte, en menighte van gefchut, den vyanden verfchrikkelijk zijn. Men gelooft, dat het zien van zoo veel fchepen by elkander, Amfterdam alleen eigen, en nergens in de werelt meer te vinden is. Om dit wonderens-waerdig gezicht en verfchiet, daer in zich deze Stadt aen de Y-kant vertoont, heeft ons ook noodigh gedacht de Stadt, zoo alffe zich aen dit Scheep-rijk Y-kant, met haer kerken, toorens, en andere gebouwen, opdoet, in een bezondre Figuur, ten toon te ftellen.

Ganfch Hollandt wordt van de heden-daegfche Landt-befchrijvers, in Noordt en Zuidt-Hollandt verdeilt; in Noord-Holland leggen zeven Steden, als Enkhuizen, Hoorn, Alkmaer, Edam, Monnikkendam, Purmerent en Medenblik. De Steden van Zuidt-Hollandt worden, oft groote, oft kleene Steden genoemt: de groote Steden zijn zes in 't getal, als Dort, Haerlem, Delft, Leiden, Amfterdam, en der Goude: (want zoo plaghtmen deze fteden te noemen, die eertijts alleen haer afgezondene op de Vergaderingen van dit Landtfchap hadden.) De kleene Steden zijn Rotterdam, Gorkum, Schiedam, Schoonhoven, Naerden, Weefp, Muiden, Woerden, Oudewater, Yzelftein, Leerdam, Afperen, Heukelen, Workum, Heufden, en Zevenbergen.

gen. Voorts hebben de groote Steden van Zuidt-Hollandt, elk haer bezondre zit-plaets ter Vergadering der Ed. Groot: Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt. Want Dort is d'eerste en Hooft-stadt van Hollandt. Hare afgezondene Heeren in de Vergaderingh der Staten, zitten voor aen, en hebben d'eerste stem voor alle steden. Haerlem bezit de tweede plaets. Delft de derde. Leiden de vierde. Amsterdam de vijfde, en Goude de zeste plaets in de gemelde Vergadering. En heeft Amsterdam niet alleen nu, gelijk gezeght is, de vijfde plaets, maer was ook eertijts de vijfde stadt, als van de Steden geen andere, dan de zes groote, op de by-een-komsten der gemelde Staten plegen te verschijnen, 't welk klaer blijkt uit deze bewijs-redenen, dat, als men oulinx eenige beden oft gelt-middelen plag in te willigen, en te dien einde penningen op-nam, de brieven by de zes groote Steden, als Dordrecht, Haerlem, Delft, Leiden, Amsterdam, en Goude bezegelt wierden: hoe-wel men eenige der zelven vindt, aen welke maer de zegelen der vijf andere Steden hangen: waer uit een groot misverstant dat noch in de herssenen van zommigen speelt, gesprooten is, te weten, dat Amsterdam wel eer de zeste was. 't Welk t'eenemael verziert is. Dewijl niemandt eenige brieven, daer Amsterdam het laetste gezegelt heeft, kan toonen. De reden waerom het zegel van deze stadt aen zommigen niet gevonden worden, is deze: *dat zy dan zelf de penningen, zonder die op renten te nemen, heeft opgebracht, om alzoo den Ingezetenen, die voor de betalinge der renten stonden, niet te bezwaren.* Wijders staet hier aen te merken, dat, na de wereltlijke Regeeringe, Haerlem en Amsterdam onder Zuidt-Hollandt, maer na de Geestelijke worden deze Steden, met hare na-buurige Dorpen en Classen, onder 't Synodus van Noordt-Hollandt gerekent.

Amsterdam heeft haer naem, buiten alle twijfel en bedenken, van de reviere *Aemstel* oft *Amstel*, en den *Dam*, die 't zelve water en het Ye van elkandre scheit en afzondert. Eenige meenen, dat d'Amsterdammers en alle Hollanders een sluis, waer door men het binne-water uit laet, en de buite-wateren stut en ophoudt, een *Dam* noemen, gelijk blijkt, zoo zy zeggen, aen verscheide Steden, wiens namen zoo eindigen, als Rotterdam, Schiedam, Edam, en Monnikkendam. Ook vindt men, na hen gevoelen, dat het woordt *Dam* (op dat de Stedelingen op deze outheit mogen roemen) van Tacitus, voor duizent en vijf hondert Jaren, by na met de zelve betekeningh, daer in men het nu gebruikt, verhaelt wordt: want hy zeit, in 't leven van Agrikola, dat *Daum* oft *Taum* by d'Engelschen, een spui oft sluis betekende. En Cæsar zeit, dat Engelandt eertijts meest van de Kolonien oft Volk-plantingen der Belgen bewoont was. Ook hebben wy-luiden en de Françoizen wel eer een zelve tael, die met de Hoog-duitsche tael gemeenschap had, gesproken. Derhalve besluitenze, dat *Amsterdam* niet anders beduit, dan een waterleidingh oft sluis, tusschen de voorzeide Revieren het Y en den Amstel, dienstigh om de wateren te stutten, en in oft uit te laten, na gelegentheidt. Zommige noemen haer in 't Latijn, *Amsterdamum*, andere *Amstelodamum*, ook *Amstelredamum*; doch ananderen behaegt best *Aemstelædamum* oft *Amstelædamum*; hoe-wel in het zegel der stadt, van 't Jaer veertien hondert zeven-en-tachtigh, staet *sigillum secretum opi Amstelredamensis.* De gemeene brieven der Stadt, hebben ook meest in Neerduitsch *Amstelredam*, 't welk zommigen bewogen heeft te schrijven *Aemstel-redamme*, als oft men zeggen wilde, een *rede* en *dam* aen den *Aemstel.* Andere meenen dat men haer *Aemsteldam* behoort te noemen, om dat in alle oude historien en brieven, de reviere niet alleen, maer ook 't oude en adelijk geslacht van hare Heeren, meest *Aemstel*, en niet *Amstel* oft *Amster*, genoemt wort. Maer zommigen oordeelen weder, dat men haer behoort *Aemstelerdam*, als een *Dam* aen den

den *Aemstel* te noemen. 't Is waer, de brieven en het oude zegel der ſtadt zeggen *Amſtelredamme*, als boven verhaelt is, en 't is ook waerſchijnelijk, dat *Aemſtelre* niet anders is als een *genitivus van Aemſtel*, en even 't zelve als *Aemſteler*; gelijk *alre* in oude brieven gevonden wordt in plaetze van *alle*, oft *aller*, zoo wy nu zeggen; doch ſchijnt dit laetſte beter Hollandts, en derhalven belacchens-waerdigh, die dat *re* in 't woordt *Aemſtelredam* voor een *rede* willen nemen: Want wy zeggen ook *Saerdam* en *Saenredam*, in plaets van *Sanerdam*. Zoo dat men, om te beſluiten, na mijn oordeel, het woordt *Dam*, in zijn eigen beteikeningh (dat is een hoop aerde, die twee wateré af-zondert, en 't hoogſte ſtut en ophoudt) moet nemen: want het wordt, gelijk ieder weet, noch dagelijx in dien zin gebruikt. Doch of men namaels de ſluizen, (die in de plaets der dammen gekomen, en beter zijn, om datze met laegh buitewater het binne-water konnen uitlaten, de landen van overtolligh water ontlaſten, en ververſchen, en na believen weder inlaten; behalven de gerieffelijke en nutte deurvaert voor de ſchepen) ook dammen genoemt heeft, om datze ten deele de zelve werkingh hebben, en wanneer dat geſchiet is, kan men niet zeggen; maer dit wel, dat zommigen t'eenvoudig en dagelijx gebruik van 't zelve woordt, inzonderheit in d'oorſprong van de naem dezer Stadt, beſt behaeght.

Onzekerheit van haer ſtichtingh.

Onzeker is het, wanneer eigentlijk deze Stadt geſticht is, doch het blijkt aen verſcheide ken-tekenen en bewijs-redenen, datze zoo jong niet is, als zommigen wel uitſtroien, en zich inbeelden. Want vermits Gijsbrecht van Amſtel, (als breeder zal blijken uit het volgende Hooft-ſtuk,) na de doodt van Graef Jan, d'eerſte, (zoon van d'omgebragte Graef Floris, waerom ook Gijsbrecht van Amſtel, buiten 's landts, in ballinghſchap moeſte zwerven) ontrent den Jare dertien hondert weder quam, Amſterdam innam, en het Kaſteel, dat eertijts (zoo zommigen ſchrijven, tuſſchen d'oude en Papen-brugh, aen den Nieuwendijk, ſtondt) met houte bruggen, toorens en veſten verſterkte, zoo blijkt dan dat 'er iets meer dan 't ſlot was, en alree verſcheide inwoonders, hoewel geringe luiden, gewoont hebben; en dat 'er iets geweeſt is voor dezen tijt, behalve dit Kaſteel, leert ons het Privileedje of Voor-recht, dat deze Stadt van Graef Floris, in den Jare twaelf hondert vijf-en-tzeventigh, meer dan twintigh Jaren voor zijn doodt, alſſe noch onder het gebiedt der Heeren van Amſtel ſtondt, verworf.

Dat Amſterdam zeer geringe beginzelen gehadt heeft, waer in men haer met het oude Roomen, (de Hooft-ſtadt, der vierde Monarchy, en een Goddin aller volken) die haer oorſpronk van den herder Romulus, en de hutten der vee-hoeders had, vergelijken mach, kan niet geloochent worden. Want men zeit dat eenige arme Viſſchers, aengelokt door de vis-rijke Revieren, niet wijt van het Slot der Heeren van Amſtel, by den Dam, aen, en op de naby-gelege dijk, eenige kleine hutten, met ſtroo bedekt, gemaekt hebben, en dat deze allengskens zouden vermeerdert, en tot de groote van een tamelijk Dorp aengegroeit zijn. Doch wanneer deze oude Amſtelſche Burgery zich hier ter plaetze neder gezet heeft, en komen woonen is, daer leit al de zwarigheidt. En geen wonder, dat men juiſt het Jaer van dit nederzetten niet weet aen te wijzen, vermits, veilicht, deze plaets eerder bewoont is geworden, dan zich deze Viſſchers hier neder gezet hebben: want, ſtelt men vaſt, dat de Revier den Amſtel, hier altijt, en van aller geheugenis her, haer uitwateringh, (gelijk buiten twijfel geweeſt is) gehad heeft, zoo is het ook waerſchijnlijk, dat aen de mondt van zoo een viſch-rijke Revier, en die zich in noch viſch-rijker Revier, het Y, uitſtorte, gewoont hebben. Dewijl gemeenlijk, d'uit-einden of monden der Revieren, bewoont worden.

Het is ook waerſchijnlijk, dat deze Stadt het allereerſte aen het Noordt-Ooſt-eind, ontrent d'Oude-zijds Kapel,

pel, is bewoont geworden, en dat de Stadt van daer allengs na den Dam uitgebreit is, tot dat naderhandt eenige luiden aen de West-zijde, ook begosten huizen te zetten, waer uit, tusschen die van d'Oude-zijde, en die van de Nieuwe-zijde, grooten haet ontstondt, die lange jaren, zoo eenige schrijven, geduurt heeft, en waer van sedert eenige jaren noch kleene over-blijfzelen van gezien wierden. Dit blijkt ten deele ook uit de hooghte, en harde grondt die daer de stadt heeft, als ook dat oulinx aldaer, achter d'Oude-zijds Kapel, het oude Stadt-huis gestaen heeft. Ook zijn zommigen van gevoelen, dat de Revier den Amstel, oulinx, niet zijn uit-wateringh langs het Rokkin, en zoo door de Damsluis en het Dam-rak in het Y had, maer alleen langs d'Oude-zijds Achter en Voor-burgwal liep, en zoo door de Sluis, die in de Zee-dijk leit, in het Y uitstorte. De zelve willen mede dat de oude Haerlemmer-dijk, toen recht uit, langhs d'Y-kant, en zonder opening voorby de Nieuwe-brugh, (of daerze nu leit,) tot aen de Zee-dijk liep, en daer haer opening had, en dat naderhandt den Dam-rak gegraven, en van deze op-gegrave aerdt een dijk gemaekt zy, die hierom ook noch ten huidigen dage, de Nieuwe-dijk genoemt wordt. Doch hoewel dit wel eenigzins waerschijnelijk schijnt te zijn, zoo steunt dit gevoelen even-wel op bloote gissingen, en geen vaste bewijs-redenen.

Eer ik tot stadts verscheide Vergrootingen kom, staet voor eerst aen te merken, dat het woort Amsterdam op tweederlei wijze kan verstaen worden: want ten eersten, wort daer door bywijlen alleen de plaets of ruimte, die binnen de Stadts-vesten beslooten leit, zomtijts niet alleen deze binnen-ruimte, maer ook het gene dat buiten deze vesten, doch binnen de Vryheit gelegen is, verstaen.

Vryheit of Jurisdictie. De eerste Vryheit dezer Stede, strekte zich, volgens de Brief van Graef Willem, op d'Oost-zijde van de Poort, tot aen Jan Wittens hof-stede, op de Noordt-zijde, tot aen het groote Gods-huis-landt; aen de West-zijde, tot aen de uitterste egge van de Lane, die toen lagh in Ysbrandts lant, van der Zijd-winde, en aen de Zuidt-zijde, tot in de Nesse, tegen de Laen over, in alle maniere, als toen ter tijdt met de gracht begrepen was, en in de have ter halve stroome, in't Y, en voorts strekkende in het Y, langs den dijk Oost-waert, vijftigh roeden buiten de windt-molen, dien Heer Willem van Oudshoorn had doen maken.

In den Jare dertien hondert zes-entachtigh, is de Vryheit voor 't eerst by Hartogh Albrecht, tot hondert roeden, gaende rontom de Stadt te water en te lande, vermeerdert. Na Albrecht is by Hartogh Willem, de Vryheit dezer Stede aen de water-kant vergroot en vermeerdert, van haer oude voorschreve Vryheit, tot aen de Vogelwijk toe, over in het Y, strekkende zoo verre als dezer Stede Vryheit toen te lande was strekkende.

Daer na hebben Maximiliaen, Rooms Keizer, en Philips, Erts-hartogh van Oostenrijk, als Graven van Hollandt, dezer stede vergunt, en die Vryheit gegeven, datze alle misdadigen mochten bannen, niet alleen uit deze Stadt en hare Vryheit, maer ook daer-en-boven noch duizent roeden rontom der zelve stede, boven de voorschreve hondert roeden, en ook al de genen, die gebannen waren, en binnen de vryheit dezer Stede misdaen hadden, te mogen halen en vangen binnen de voornoemde duizent roeden, om de zelve te doen straffen, als ofze de zelve binnen haer eerste Vryheit gevangen en gehaelt hadden.

Endelijk heeft Karel, Roomsch Keizer, deze Stadt die vryheit vergunt, van te mogen bannen alle misdadigen buiten deze Stadt, en boven dien een mijl (de elf hondert roeden, daer te voore van gesproken is, daer onder begrepen) in 't ronde; ook te mogen vangen alzulke ballingen, over al binnen de voorschreven Ban-mijle, en buiten hun Rechts-gebiet. En na dit laetste wordt ook tegenwoordigh de ballinghschap gedaen.

Daer na is de Vryheit van Amsterdam, by de Ridderschap, Edelen, en Steden

1. Bentwycker Poort.
2 de plaets.
3. 't Stadthuys.
4. de Raem poort.
5 S. Geertruyt
6 't Gasthuys.
7. Lievrouwen Capel.
8. S. Olofs poort.
9. de Waegh.
10. de Oude Kerck.
11. S. Margrieten.
12. S. Magdaleenen.
13. S. Barberen.
14. S. Maryen.
15. Sellebroers.
16. Haerlemmer poort.
de Heylige wegh
Leproosen
DEN AMSTEL
HET

AMSTERDAM,
Zoo als het was voor 't Jaer 1400.
De Kolck
't Water
Dam Rack
YE.

AMSTERDAM,
met d'uytleggingh van den jare 1482.
1. Clarissen
2. S. Toeris
3. den Amstel
4. Niewe nonnen
5. Oude nonnen
6. vij Mach:
7. Paul: Broes
8. de Ramen
9. Bagyn hoff
10. de Heyligersté
11. S. Maria
12. S. Claren
13. Selle Broers
14. S. Barberen
15. S. Magdelenen
16. S. Margrieten
17 S Aagenieten
18. S. Lucyen.
19. Hout marct.
20. de Plaets
21. 't Stadthuys.
22. Oude kerck.
23. Niewe kerck.
24. Lievrouwē Cap.
25. 't Gasthuys.
26. S. Jacobs Cap.
27. Minnebroers
28. Selle susters.
Den Amstel
Den Amstel
de Lastage
HET YE.
a. Voetboghs Doelen.
b. Handboghs Doelen.
c. Betanien.
d. S. Geertruyd.
e. de Kolck.
f. S.t Antonis Poort.
g. 't Rondeel.
h. Jan Roden poort.
i. Schreyers tooren.
k. Haerlemmer poort
l. Beguliers Poort.
m. de Vis marckt.

Steden van Hollandt, midtsgaders by de Staten van Hollandt, vertoonende de Staten van de zelve Lande, in den Jare zestien hondert en negen, den zevenden van Oogst-maendt, vermeerdert, gelijkze tegenwoordig is, en hen vergunt gelijke Vryheit, Privileedjen, en gerechtigheden, voortaen te zullen mogen genieten, in, en over de nieuwe grachten, en voorts buiten de zelve rontom een mijle, als de zelve binnen en buiten d'andere grachten dezer Stede, te voore gehadt en gebruikt hebben, en over zulks d'oude palen van haer Vryheit daer na uit te stellen. En op dit Privileedje, kunnenze ook noch tegenwoordigh hun palen van d'oude Vryheit uit-stellen, en gelijke Vryheit en gerechtigheden gebruiken, in, en over deze nieuwe laeste vergrooting en grachten, en voorts buiten de zelve een mijle rontom, als de zelve binnen en buiten de oude grachten dezer Stede te voore gehadt hebben.

Stadts verscheide vergrootingen, En gelijk de vryheit van Amsterdam verscheide reizen dus vergroot en vermeerdert is, alzoo is ook de Stadt of ruimte, binnen de vesten gelegen, dikwils vergroot en uitgezet. Want het is waerschijnlijk, dat d'eerste wallen en vesten van de Y-kant af, langhs de Oude-zijds Voor-burgwal, tot aen de Grimnesse, en van daer tot aen de Osse-sluis, en voorts weder Noordwaerts op, langhs de Nieuwezijds Voor-burghwal, en zoo tot aen het Y-kant, daer nu d'oude Haerlemmer-sluis is, geloopen hebben. Zommige, doch zonder eenige zekerheit, schrijven, dat, toen deze Stadt, in plaets van aerde wallen of steene muuren, met sterke houte schuttingen afgeschoeit was. Eenige willen, dat ontrent den Jare twalef hondert en twintigh, de Stadt met deze ommekreits, en dusdanige houte schuttingen, besloten lagh, te dien einde, en om dit hun gevoelen goet te maken, brengenze dit nevenstaende Kaertje by. Doch uit de gebouwen, die zich hier in vertoonen, en na dien tijdt eerst gesticht zijn, blijkt dat het zelve veel jonger moet zijn, als zich zommigen wel inbeelden, vermits men alree het oude Stadt-huis, en de Oude Kerk daer in ziet af-gebeelt, die eerst, na 't gemeen gevoelen, ruim twee hondert Jaren daer na gesticht zijn. Zulks dit Kaertje deze Stadt, ten opzicht van de gebouwen, vertoont, zoo alsse ontrent den jare veertien hondert was, en voor al niet jonger. De Stadt was toen groot, zoo alsse hier in dit Kaertje af-gebeelt staet, achtien duizent drie hondert en drie-en-tachtigh roeden, (ieder roede gerekent op twalef Rhyn-lantsche voeten) of dertigh morgen, en drie hondert drie-en-dertigh roeden, en begreep in haer ommetrek zes hondert vijf-en-dertigh roeden, of drie duizent een hondert vijf-en-tzeventigh schreden.

Zes-mael zou, na 't gemeen gevoelen, (deze laeste daer mede onder gerekent) deze Stadt uitgeleit en vergroot zijn. Op welk Jaer de twee eerste geschiet zijn, weet men eigentlijk niet, dan na gissingh, te zeggen; maer meerder zekerheit heeft men van de vier laeste. Het blijkt uit zeker onderstaende Privileedje, van den jare vijftien hondert een-en-tnegentigh, toen de Stadt uitgeleit wiert, (daer by de Staten van Hollandt die van Amsterdam toestaen gelijke vryheit buiten de nieuwe vergrootingh,) datze sedert den jare dertien hondert verscheide reizen uitgeleit is.

De allereerste vergrooting begreep, zoo men zeit, negen-en-twintig morgen, en hondert en twintigh roeden en een half. De tweede vergrooting, die toen aen de stadt raekte, had de groote van achtien morgen, en negen-en-twintigh roeden.

D'eerste uitlegging, daer men zekerheit af heeft, of de derde in 't getal, was in den jare veertien hondert twee-en-tachtig, en wiert rontom met eẽ witte kareel-steene muur omringt. De vergrootingh, die toen aen d'oude stadt raekte, was groot twee-en-vijftig morgen, en drie hondert zeven-en-tachtigh roeden. Stadts-grachten en wallen namen toen haer begin van de Schreiers-hoeks-tooren, en liepen langhs de Geldersche Kai, tot aen de nieuwe Waegh, dat toen een Poort

was, voorts recht uit tot aen de Kleveniers-doelen, en van daer met een kromme zwier tot aen de Reguliers-tooren, (die toen mee een poort was) en voorts recht toe, recht aen, langs de Konings-graft, (gemeenlijk de Cingel geheeten, vermits het toen de stadts Cingel verstrekte) voorby Jan-Rooden-poorts-tooren, (toen mee een Stadts poort,) tot aen de Haerlemmer-sluis. Deze muuren waren doorgaens in haer ommetrek met verscheide wacht-toorentjes en sterkten, als uit dit nevenstaende af-beeldsel, daer in de gansche Stadt, met haer muuren, straten, burgwallen, huizen, kerken, kloosteren, toorens, poorten, en andere gemeene gebouwen, zoo als de zelve in den Jare vijftien hondert drie-en-veertigh, in deze hare muuren besloten lagh, breeder te zien is, çierlijk doorgaens bezet.

Hondert Jaren, ontrent, na dat deze Stadt bemuurt wierdt, isse aen d'Oude-zijde, by de Geldersche Kai, weder begonnen vergroot te worden: want de Lastaedje, die alree ten deele bebouwt was, en langhs het Y, aen die zijde, tot aen de Monte-Albaens-tooren, (zoo genaemt na den Hartogh van Alva, die by de zelve een Kasteel wilde bouwen, en naer zijn naem Monte-Albano noemen) strekte, is eerst aen de Stadt gevoegt, en met meerder en beter huizen verçiert. In 't jaer duizent vijf hondert drie-en-tnegentigh, begon men ook aen de Nieuwe-zijde, de stadt, met de helft van de Cingel, (die men nu ook de Konings-graft noemt) van de Haerlemmer-sluis af, en weinigh tijts daer na met d'overige helft, aen die zijde, tot aen de Reguliers-poort, te vergrooten; zoo dat de wallen toen geleit zijn, daer nu de Heere-graft is. Ondertusschen wierd aen d'Oude-zijde, mede allengs met het wijder uitleggen en betimmeren voortgevaren, 't welk met zulk een yver geschiede, dat in korte jaren al het gene, dat buiten de West-zijde van de Geldersche Kai, en de Kloveniers-burgwal, van Schreiers-hoek, tot aen de Reguliers-poort gelegen is, aen de Stadt gevoeght wierdt. Voorders wierden de steene muuren, in den jare zestien hondert en een, gestecht, gelijk uit dit volgende veersje blijkt.

In 't Jaer duizent zes hondert ien,
Zagh men t' Amsterdam veel wonders geschien,
De [a] Stadts tooren rechten,
De Stadts muuren slechten,
[b] Twee steene Sluizen stichten,
En zeven hondert huizen richten.

a Stadt-huis tooren.

b De Heiligewegs, en de Haerlemmer-sluis.

Van deze muuren is niet overigh gebleven, als de Schreiers-hoeks-tooren, d'oude Sint Anthonis-poort, nu de Nieuwe Waegh geheeten, en de tooren van de Kloveniers Doelen.

Deze vierde Vergrootinge, die toen aen de Stadt raekte, had de groote van zes-en-tnegentigh morgen, twee hondert drie-en dertigh roeden en een half. Toen deze vergrootinge, van de Haerlemmer-tot aen den Amstel-dijk geschiede, of begonnen wierdt, kregenze van den Graef van Licester, in den jare vijftien hondert zes-en-tachtentigh, die toen, mits d'af-lijvigheit van Prins Willem d'eerste als Stad-houder, quanzuis, over deze Landen geboot, verlof, ('t geen de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, in den jare vijftien hondert zeven-en-tnegentigh, voor goet kenden en toe-stonden,) datze al d'erven of landen, die tot grachten straten, markten, of andere gemeene gebouwen gebezight wierden, mochten in eigendom na zich nemen, mits datze die elk in 't bezonder, by Schepenen dezer stede moesten schatten laten, zoo veel als de zelve by opveilinge voor de vergrootinge zouden mogen gelden hebben.

Die van Amsterdam verkregen ook, toen deze vergrootingh onder handen was, van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, octroy of verlof, van te mogen gelijke Vryheit, Voor-rechten, Rechts-gebiet, en Gerechtigheden gebruiken, in, en over de vergrooting en nieuwe graften, en voorts buiten de zelve rontom een mijle, als zy binnen en buiten d'oude graften gehadt hadden. Doch dewijl deze verlof-brief van het ver-

dre uitbreiden van hun rechts-gebiet, by na met die van de voorgaende en volgende Vergrootingen op eene zin uit-komt, zullen we de zelve hier, tot meerder verklaringh, van woort tot woort laten volgen.

DE Ridderschap, Edelen ende Steden van Hollandt ende West-Vrieslandt, representerende de Staten van den Lande, Doen te weten, dat, alzoo, Burgermeesteren ende Raden der Stadt Amstelredamme, ons te kennen gegeven hebben, dat de voornoemste Stadt, sedert den Jare duizent drie hondert twee-en-veertigh, tot verscheiden malen vergroot, ook de Jurisdicte ende vryheit der zelver geextendeert is geweest by den Graven van Hollant. Zulks dat den Officier en Magistraten der voornoemde Stede respective alle Acten van hooge Jurisdicte zouden hebben mogen exerceren, zoo wel in de vergrotinge als d'oude Stadt, ende rontomme te lande, tot elf hondert Roeden toe, ende te water tot over het Y, in den Voolwijk: De welke in den Jare duizent vijf hondert vier-en-veertigh ge-extendeert is geweest tot een mijle in 't ronde. Ende zyluiden voorts geoctroyeert zijn alle delinquanten, ook buiten de voornoemde Jurisdictie, te apprehenderen: Behoudelijk, dat in dezen lesten gevalle, alzulke gevangenen gelevert zoude worden in handen van den Officieren, onder welkers Jurisdictie de zelve geapprehendeert zoude zijn geweest. Ende vertoonders niet en twijfelen, of dat in 't accorderen van de Octroyen, hen onlangs vergunt, om de voorsz. Stadt van nieuws te vergrooten, ende fortificeren, tot grooten dienste van den gemeenen lande, verstaen is geweest, dat de voornoemde Stadt daer door niet en zoude worden verkort, ofte in confusie gebracht van haer voorsz. Iurisdictie ende exercitie der zelve, alomme in de voorsz. vergrootinge, maer veel eer, dat neffens d'extensie van de Stadt mede geaccordeert zy d'extensie van de hooge Iurisdictie, na advenant van de zelve vergrootinge; inzonderheidt, nademael de voorsz. Stadt competerende d'Ambachts-heerlijkheden van Amsterveen, Slooten, Slooterdijk, ende d'andere daer ontrent gelegen. Nochtans, ten aenzien, namaels door eenigen Bailliu van Amsterlandt, ofte anderen, voorgenomen mochte worden eenige apprehensie ofte andere Acte van hooge Iurisdictie te willen gebruiken ofte pretenderen binnen de voorsz. vergrootinge en ban-mijle: daer door tusschen den zelven, ende den Officier van de voornoemde Stadt, misverstanden zouden mogen rijzen, ende ook eenige misdaden tusschen beide ontkomen, ende ongestraft blijven. Om al 't zelve te voorkomen, verzocht hebben, dat wy behoorlijk daer inne zoude willen voorzien. Zoo is 't, dat wy in aenzieninge, als vooren uit onzer wetenschap verklaert, gegunt, geoctroyeert, ende geordonneert hebben, verklaren, gunnen, octroyeren ende ordonneren by dezen, dat de Supplianten gelijke Vryheit, Privilegien, Iurisdictien, ende Gerechtigheden, voortaen zullen mogen genieten, gebruiken, ende exerceren, in, ende over de voorsz. vergrootingen ende nieuwe Graften, ende voorts buiten de zelve rontom een mijle, als de zelve binnen ende buiten de oude Graften der zelve Stede te vooren hebben gehadt, gebruikt, ende ge-exerceert. Ende overzulks de oude palen van hare Iurisdictie en limitatie daer na t'extenderen ende uitstellen, ten einde een iegelijk daer van kennisse mach hebben, ende hem daer na reguleren, lasten ende ordonneren, daeromme allen ende een iegelijken, dien dezen aengaen mach, dat zy-luiden, hen, naer 't inhouden van dezen, reguleren. Gegeven in den Hage, onder onzen grooten Zegele, hier aen gehangen den 7. Septembris, in 't Iaer ons Heeren vijftien hondert een-en-tnegentigh. Op de ploye stondt geschreven, ter ordonnantie van de Staten, ende geteikent

C. DE RECHTER.

Ontrent den Jare zestien hondert twaelf is de stadt weder voor de vijfde reize uitgeleit, en is toen aen de Nieuwe-zijde met een aerde wal, van het Blaeuw Hooft tot aen de Heiligewegs-poort, van twalef Bolwerken

ken versterkt, en een gantsche nieuwe stadt, gelijk men die gemeenlijk noemt, verrijkt; en deze nieuwe stadt begrijpt al 't gene, dat buiten d'Oost-zijde van de Heeregraft gelegen is. De vergrooting die toen aen d'oude Stadt geraekte, begreep drie hondert en drie mergen, en zes-en-dertigh roeden, zulks deze vergrooting byna drie mergen grooter was, dan d'oude Stadt voor den jare veertien hondert zelf was. En is nu de geheele stadt, die noch met aerde Bolwerken omçingelt is, groot vijf hondert en dertig mergen, en drie hondert twee-en-tzestigh roeden, en heeft in den omgank twee duizent zeven hondert en negen-en-tachtigh roeden, of dertien duizent, negen hondert en vijf-en-veertigh treden, van de laetste palen van het Y af te rekenen. Als deze vergrootinge in 't werk gestelt wierdt, verkreegh mede de Majestraet dezer stede, van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, verder uitbreidinge van haer rechtsgebiet, als ook dat niemandt binnen het rechts-gebiet dezer stede timmeren, of eenige aenhoogingh van erven geschieden, mochte, als mede dat de gebouwen, getimmerten, of aenhoogingen, die buiten de nieuwe vergrootinge binnen het rechts-gebiet quamen over te blijven, by den gerechte mochten geslecht worden, mits datze weder gehouden waren den eigenaren naer behooren daer voor te voldoen. Ook nam de stadt al d'erven na haer, die binnen de vijftigh roeden van der Stadt lagen, en ten deele tot grachten, straten, en gemeene bouwen verbezigt wierden, mits verleenende d'ouden eigenaren rente-brieven tot laste van de zelve stadt, tegens den pennink zestien, voor de waerde der voorsz. erven en getimmerten, zoo veel alsse van Schepenen geschat wierden waerdigh te zijn. De stadt mocht ook tot vervallinge en onderhoudt van de vesten en Stadts wallen op renten uitgeven of verkoopen al zulke erven en getimmerten, als boven de voorsz. grachten, markten, gemeene plaetzen en straten, zouden overschieten, mits dat in 't verkoopen en uitgeven d'oude eigenaren zoo veel zouden voor uit hebben, datze de zelve zouden mogen overnemen, zoo als de zelve by den voorschreven gerechte geschat wierden. Doch de Majestraet liet het overschot van d'erven den ouden eigenaren behouden, en wierdt op de zelve erven melioratie of verbeteringh gezet.

Het voornemen was, toen deze stadt in den Jare zestien hondert en twalef uitgeleit wierdt, de zelve niet alleen van het Blaeuw Hooft, tot aen de Heiligewegs-poort, met twalef Bolwerken te versterken, maer ook aen d' Oost-zijde, namelijk, van de Heiligewegs-poort, tot aen 't Rijssenhooft, te vergrooten, en de wallen zo verre aen die kant uit te zetten, dat het Reguliers-hof en Outewael toen al binnen zoude gekomen hebben, zulks dat by na deze ommetrek ten Oosten zich zoo verre zou uitgestrekt hebben, als zich deze tegenwoordige laetste vergrooting, uitstrekt; maer mits de groote van het werk, en eenige andere zwarigheden, bleef dit toen steken, en wierdt voor die tijt gestaekt. En schoon toen by keure wel uitdrukkelijk verboden wierdt, buyten de nieuwe vergrooting binne de hondert gaerden (te rekenē van de buiten-kanten van de stadts grachten of çingel-slooten) eenige getimmerten te stellen, of hoogingen van erven te doen, zoo waren even-wel de Wet-houderen beducht, dat buiten de andere Poorten (alwaer de vergrooting, als toen om de groote van 't werk en andere redenen, niet by der handt genomen wierdt) eenige onbehoorlijke timmeragien en hooging van erven en tuinen zoude mogen gedaen worden, tot onwaerdeerlijke schade en aengelegenis, zoo van de stadt als bezondre luiden, die hun gedane onbehoorlijke timmeragien, by voortgank van de bovengemelde vergrooting zouden gehouden wezen te sloopen, gelijk ook nu tegenwoordigh in deze laeste vergrooting geschiet. Om dit dan, zoo veel als 't mogelijk was, voor te komen,

AMSTERDAM
met d'uytlegging van 't Jaer 1613

Den Amstel

HET YE

komen, verzochten de Majeſtraet dezer ſtede aen de Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt, datze zouden willen gelieven uitzetting van de palen der Vryheidt buiten de bovengemelde andere poorten te doen, en toe te ſtaen in allen ſchijn, of de Vergrootingh van de volgens het ontwerp datze toonden, namelijk, van het endt van de nieuwe Vergrooting, tot een ſtuk weegs buiten d'oude wallen, en zoo voort tot aen den Y-kant, dicht by Outewael, geſchiet was. Op dit hun deughdelijk verzoek, verleenden hun de Staten, datze hun palen en vryheden, rontom deze Stadt zouden mogen uitzetten, volgens het verlof, hen by de Staten, in den Jare zeſtien hondert en negen, den zevenden van Oogſt-maent, verleent, niet tegenſtaende de wallen en grachten toen rontom de Stadt niet gemaekt wierden, in allen ſchijn, of de wallen rontom de ſtadt volmaekt en voltrokken waren, datze ook tot verhoedinge van alle hooginge en timmeringen buiten deze ſtadt alzulke keuren en ordonnantien moghten maken, alſſe ten dienſte ter ſtede noodigh vonden. Doch weinigh is de boven-gemelde keure, van binnen de hondert roeden niet te timmeren, aen d'Ooſtzijde van deze Stadt, daer nu de Vergrootingh geſchiet, onderhouden, en nagekomen. Want ſedert dien tijdt, is allengs met het ſtichten van huizen, aen die kant zoo ſterk voort gevaren, dat men al voor eenige Jaren, geen Voor-ſtadt, maer by na een tweede ſtadt gezien heeft. Zulks de Majeſtraet endelijk te rade is geworden, de Stadt aen die kant op een nieuw voor de zeſte reize te vergrooten, en het overige van de Heiligewegspoort, tot aen den Y-kant, daerze al in den Jare zeſtien hondert en dertien, van de Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt verlof toe gekregen hadden, te voltrekken. Want door dien dit onordentlijk timmeren en verhoogen der erven buiten deze ſtadt gedaen, de zelve ſtadt zeer verzwakt, en de veſtbouwingh hoe langer hoe meer vruchteloos gemaekt wierdt, die met groote koſten by deze ſtadt, ſedert eenige jaren, gedaen was, en noch dagelijx moeſte geſchieden, met zeer laſtige onderhoudinge der gemaekte werken; zonder dat nochtans by noot, deze ſtadt daer mee genoeg verzekert zoude zijn; maer in tegendeel, al waer 't dat 'er niet meer getimmert of aengehooght wierdt, noch echter door de getimmerten en verhoogingen, die naderhandt, indien deze vergrootingh niet in 't werk geſtelt was, noch geſchien zouden, groote gelegentheit en middelen zoude wezen, of de ſtadt te krenken en afbreuk te doen: behalve d'ellendige verwoeſting, die eerſt in tijt van oorlogh, vele menſchen, zich buiten en onder de ſtadt onthoudende, eerſt zouden over komen, daer by gevoegt, dat de zelfde luiden, (dewijlze nu beſlooten leggen) groote gelegentheit hebben, om des gemeene-landts middelen, en de Stadt, in haer excijzen te verkorten, zoo is endelijk, om de boven-verhaelde ongemakken voor te komen, by de Majeſtraet beſlooten met het uitleggen van de ſtadt, al deze buiten-werken in te trekken. En vermogens het Octroy van den jare zeſtien hondert dertien, die van Amſterdam toen by de Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlant, verleent, mogen ook de tegenwoordige Vergrootingh zoo groot in 't werk ſtellen, alſſe tot verzekering van de Stadt, en ten dienſte der Landen, oirbaer bevinden; Ook genietenze, uit kracht van het zelfſte Octroy, gelijke Vryheidt, Privileedjen, en Gerechtigheden, voortaen, in, en over de nieuwe Vergrootingh en nieuwe graften, en voorts buiten de zelve rontom een mijle, alſſe de zelve binnen en buiten d'oude graften dezer ſtede te voore gehadt, en gebruikt hebben, en mogen overzulks hun oude palen van hun Vryheidt hier na uitzetten.

Deze laetſte Vergrooting, daer tegenwoordigh ſterk, met een groote menighte van arbeits-volk, aen gewrocht wort, en die rontom met een dikke ſteene muur aen de buiten-zijde opgehaelt en om-çingelt wordt, gaet al de boven-gemelde Vergrootingen

tingh verre in groote te boven; want daer de laetste Vergrootingh, van den Jare zestien hondert en dertien, drie hondert en drie morgen en zes-en-dertigh roeden begreep, daer is in tegendeel deze leste, groot drie hondert twee-en-tzestigh morgen, en twee hondert en zes roeden, invoege datze acht-en-vijftigh morgen, en vijf hondert en vier-en-vijftigh roeden grooter is, dan de leste voorgaende, en de Stadt in alles tegenwoordigh acht hondert en twee-en-tnegentigh morgen, en vijf hondert acht-en-tzestigh roeden begrijpt, en in haer omgang (te rekenen langs heen d'uitterste palen van het Y, en de vesten der Stadt,) drie duizent en acht-en-vijftigh roeden, dat is, achtien duizent zeven hondert en tnegentigh treden, heeft. Het eene uitterste endt van d'omtrek van deze nieuwe Vergrootingh, is zoodanigh met het leste Bolwerk, van d'oude Vergrootingh, vereenight, en loopt van daer met een kromme zwier, een groot stuk al buiten het oude Reguliers-hof, Oostwaert op, recht door den Amstel, daer deze nieuwe muur, in 't midden van de Gordijn, door een geweldige groote steene-brugh, die recht over den Amstel geslagen is, en in tijt van noot een drie-dubbelde Gordijn verstrekken kan, aen malkandre gehecht is) en zoo voort al in de zelve ront Noordtwaerts op, voorby Outewael, aen den Y-kant, dat de Stadt by-na in een half-ront of halve-maen te leggen komt.

Vier Stadts-poorten komen in de muuren van deze nieuwe Vergrootingh te leggen, als de Slooter, Watergraefs-poort, en een aen de Oost-zijde, en een aen de West-zijde van den Amstel. De Slooter-poort, zoo geheeten na het Dorp Slooten, komt recht op de Heilige-wegh aen te leggen, doch wat Oostelijker als de Heiligewegs-poort, en zal in plaets van de Heiligewegs-poort zijn; Daer nevens ten Westen wordt ook tegenwoordig een groote steene schut-sluis gemaekt, om binnen en buiten te varen, en 't peil-water op te houden. De Water-graef-poort, zoo geheeten na het Water-graefs of Diemer-meer, daerze recht tegen over komt te leggen, komt recht tegen de Bree-straet aen te leggen; en zal in plaets van de Sint Anthonis-poort zijn. Het voornemen was deze poort, tusschen het derde en vierde bolwerk, recht voor Outewael, te leggen; daer toe ook alree het fondament gehayt, en het muurwerk eenige voeten hoogh opgehaelt was; maer mits de zelve hier veel gelegender leit, wordt d'andere tegenwoordigh wegh gebroken. De twee andere aen de Oost en West-zijde van den Amstel.

Sterke gevaerten, en doorgaens van buiten met witte gehouwen steen opgehaelt, zijn al deze vier Nieuwe Poorten, die in plaets van de drie oude, als de Heiligewegs, de Reguliers, en Sint Anthonis-poort, in de Nieuwe Vergrootingh komen te leggen. In ieder Poort heeft men aen d'eene zijde een wacht-huis voor de Zoldaten, en aen d'ander zijde een wacht-huis voor de Burger-wacht. Geweldige groote steene sluizen, ieder met twee val of ophael-bruggen, en zeven steene boogen, daer over men ter poorte uit na buiten over de vesten zal gaen, hebben ook ieder van deze poorten, in 't midden van ieder sluis; ter zijde van de middelste boogh, worden ook vier steene voeten gemaekt, daer op een verwulfsel komt te rusten, en een steene zoldaten wacht-huis zal gestelt worden.

In de Sint Anthonis-dijk, of tusschen de dijk, en de nieuwe Stads-muur, even voorby Outewael, leit ook een geweldig steene-gevaerte, de Beer, in Duits, en dat van wege haer sterkte en ongemeene dikte, geheeten; Eenige voeten leit de rooster of het houte fondament-werk dieper, als dat van de Stadts-muuren, op etlijke hondert masten, die dicht aen malkandre staen, en daer aen eenige weken gearbeidt wierdt, rust dit werk. Over de dertigh hondert duizent gebakke steenen of moppen, behalve de witte gehouwe steenen, daerze rontom aen de kanten, en van voor, mede bezet is, zijn 'er aen vermesselt. Boven op

staen

ſtaen langhs heen, om 't over-gaen, en klimmen te beletten, drie ronde geweldige dikke gevaerten, die van buiten doorgaens van witte gehouwen ſteen, maer van binnen met moppen gevult, en op-gehaelt zijn. Aen de voorſte, na de Stadt toe, ſtaet dit Opſchrift van d'eerſte ſteen-legging.

cIↄ Iↄc Lxi.

De eerſte Steen is geleght door

JONAS WITZEN,

EN

DIRK van OUTSHOORN,

Beide Zonen van Oudt-Burgermeeſteren en Threſorieren.

Zeſtien ſteene bolwerken, acht aen de Ooſt-zijde, en acht aen de Weſtzijde van den Amſtel, met haer tuſſchen-leggende gordijnen, komen in deze Nieuwe Vergrootingh te leggen; zulx dat de ſtadt aen de Landtzijde in zeven-en-twintigh bolwerken (d'elf aerde aen de Nieuwezijde daer onder gerekent) beſloten leit. De ganſche omtrek van 't muurwerk, dat ontrent op een bolwerk en een gordijn, daer het ten Noorden aen het laetſte of elfde (van het Blaeuw Hooft af te rekenen) bolwerk, van de voorgaende vergrootingh van den Jare zeſtien hondert en twaelf (want het bolwerk daer aen, ten Ooſten, na de Heiligewegs-poort toe, als ook het reduitje tuſſchen dit bolwerk en de Heiligewegs-poort gelegen, is eerſt ontrent den Jare zeſtien hondert en dertig, daer aen gemaekt, en liep te dien tijt de wal van het laetſte Bolwerk tot aen de Heiligewegspoort, alleen maer met een vingerling) gehecht wort, in zijn omtrek by na veirdig is, is tegenwoordig ontrent veertien voeten hoog opgehaelt. Men beraedtſlaeght 'er over, of de muuren voort met ſteenwerk hooger zullen opgehaelt, dan ofze met aerde zullen aengehooght worden.

Yeder gordijn van deze ſteene bolwerken, heeft de lenghte van vijf-en-vijftigh roeden, Rhynlandtſche maet, de zelfde lenghte maekt ook ieder bolwerk in zijn omtrek uit, namelijk, de lenghte van beide facen, flanken, en de hooft-lini t'zamen genomen. Doorgaens heeft de muur de dikte (behalve de bogen, die aen de binnen-kant daer tegen aen komen te leggen, en over de veertien voeten diep zijn) van zes voeten en een half; doch ſtaet aen te merken, dat deze bogen doorgaens niet een en de zelfde diepte hebben: want van het tweede bolwerk, tot aen het derde, van het Y-kant af te rekenen, zijn de bogen alleen maer tuſſchen de vijf en zes voeten diep; ook is de muur van het eerſte bolwerk, en des zelfs halve gordijn, zonder bogen; doch, vermits deze lange bogen, de muuren een groote ſterkte byzetten, en de muuren zonder en met de kleene bogen, miſſchien door het aenperſſen der aerde eenige wanſtalligheit kregen, is men te rade geworden, om doorgaens achter de muuren deze lange bogen te maken. En om noch meerder het aenperſſen der aerde tegen de muuren en bogen te beletten en voor te komen, worden eenige duizend dikke eike takke-boſſen langs heen, voor of tegen de bogen aengeleght.

Rontom deze nieuwe muuren, loopt ook, even-eens als om de aerde wallen, naer de bouw-kunſt, een behoorlijke en breede ſtee-gracht, en daer buiten een Cingel en Cingelſloot, die alle aen die van d'oude Vergrootingh, aen de Nieuwe-zijde, gehecht worden; zulx men langhs de Cingel, aen de Landt-zijde, by na, indien het de Revier den Amſtel niet belette, rontom de Stadt gevoeghlijk zou kunnen wandelen.

Een groote menighte van ſtraten, ſtegen, en burghwallen, waer door de ſtadt in eenige hondert eilanden, die met houte bruggen en ſluizen, aen elkandre vaſt zijn, verdeelt wordt, zijn tegenwoordig in deze oude ſtadt, en alree ook in deze nieuwe Vergrooting. Wy zullen eenige der voornaemſte noemen, en vervolgens de namen der zelve, en van al d'andere ſtraten, ſtegen, grachten en Burghwallen, als ook van de gemeene gebouwen, en

andere plaetzen, met haer çijffer-getallen, daer by de zelve in deze nevenstaende af-tekening, (die de gansche stadt met haer straten, burghwallen, en alle andere gemeene gebouwen, als kerken, toorens, Stadt-huis, wagen, Gods-huizen, vertoont,) te vinden zijn, hier laten volgen. De Stadt, gelijk te voore gezeght is, wort door de Revier, den Amstel, die van het Zuiden in de stadt komt schieten, en door het Dam-rak, dat ten Noorden in de stadt vloeit, in tween, namelijk, in d'Oude en Nieuwe-zijde, verdeelt. Aen d'Oude-zijde zijn vier vooname grachten, die ten Noorden, aen d'Y-kant, haer begin nemen, en ten Zuiden in den Binnen-Amstel uitwateren, en zoo dwars door de Stadt loopen, of van den Binnen-Amstel ten Zuiden beginnen, en ten Noorden in 't Y uitwateren. d'Eerste ten Westen, (van 't Damrak of den Amstel af te rekenen) is de Oude-zijds Voor-burgwal, de tweede, d'Oude-zijds Achter-burghwal, de derde, de Kloveniers-burghwal, de vierde, de Oude Schans of gracht, die zich strekt, van de Monte-Albaens-tooren, tot aen den Binnen-Amstel, deze vier grachten zijn door andre kleene dwars-grachten, zoodanigh door-sneden, datze op verscheide plaetzen, door middel van deze dwars-grachten, in malkandre loopen. Gelijk dus van het Noorden tot het Zuiden, aen d'Oude-zijde vier, even-eens zoo loopen ook aen de Nieuwe-zijde, van het Noorden tot het Zuiden, zes grachten; als de Nieuwe-zijds Voor en Achter-burghwal, de Cingel of Konings-gracht, de Heere-gracht, de Keizers-gracht, en de Prinçe-gracht. De Nieuwe-zijds Voor en Achter-burghwal, beginnen van d'Y-kant af, en endigen in het Spuy, daerze ter weder-zijde ten Oosten en Westen in de Binnen-Amstel en Cingel loopen, de Konings-gracht endight in den Binnen-Amstel; de andere drie endigen ten Zuiden in de Stadts-vesten.

In het voornaemste overige gedeelte van deze Nieuwe-zijde, dat tusschen de Prinçe-gracht, en Stadts wallen, of Baen-gracht komt te leggen, zijn twaalf grachten, en byna zoo veel tusschen-straten, die al Noordt-Oost en Zuidt-west leggen, en van de Prinçe en Brouwers-gracht in de Baen-gracht, loopen.

De voornaemste straten aen d'Oude-zijde, die even-eens als des zelfs grachten, byna Noortwaerts en Zuitwaerts leggen, zijn de Warmoes-straet en de Nes, Zee-dijk, en Sint Anthonis Bree-straet. De straten die Noordt-West en Zuidt-Oost leggen, zijn, langs de Warmoes-straet, de Liesdel, Sint Jans-straet, de Hal-steegh, en voorts, Oostwaerts op, de Hoogh-straet, 't Ruslandt, de nieuwe Doele-straet, en eenige meer andere.

De voornaemste straten aen de Nieuwe-zijde, die Zuidelijk en Noordelijk loopen, zijn alleen de Nieuwen-dijk, Kalver-straet, Nieuwe Bree-straet, d'andere komen meest al tusschen de Nieuwen-dijk, Kalver-straet, en de Prinçe-gracht, te leggen, als d'Oude Haerlemmer-dijk, en Haerlemmer-straet, Dirk van Asselts-straet, Sinte Nik'laes-straet, Gast-huis-molen-steegh, Spiegel-straet, Heere-straet, en zoo voort; doch die alle met de pen te willen beduiden, zou tijt en moeit' gespilt zijn, dewijlze veel duidelijker, (behalve het bezichtigen met 'et oogh voor den genen die hier ter stede woonachtigh zijn,) van ieder uit deze neven-staende af-tekeningh kunnen na-gespeurt, dan door een verdrietig verhael van woorden beschreven worden.

Behalve al deze grachten en straten in d'oude Vergrooting, komt noch een groot getal van grachten en straten in de nieuwe Vergrootingh te leggen, waer van de voornaemste de Prinçen, Keizers, en Heeren-grachten zijn, die zoodanigh met deze gelijknamigh-grachten, van de oude Vergrooting, vereenight zijn, datze met elkandre half-maens-wijze door de stadt loopen.

Aen-

Aenwijzinge der voornaemſte Grachten, Straten, Stegen, Scheeps-walen, en Gemeene Gebouwen, zoo in de oude als nieuwe Royinge gelegen.

Grachten, ſtraten, ſtegen aen de Ooſt-zijde van den Amſtel en Ammerak.

1 Oudezijds Kolk.
2 Oudezijds voorburgwal.
3 Grimneſſe ſluis.
4 Oudezijds agterburgwal.
5 Keulſe en Gelderſe Kay.
6 d'Oude Cingel.
7 Groene burghwal.
8 Verwers dwarsgraft.
9 Verwers graft.
10 S. Anthonis ſluis.
11 Monte-Albaens burghwal.
12 Booms dwarsſloot.
13 Boomſloot.
14 Waels Eilands graft.
15 Rapenburghs burghwal.
16 Rapenburghs en Markens burghwal.
17 Houtkoopers burghwal.

Straten aen de Ooſt-zy.

A Warmoesſtraet.
B Gans oort.
C De Nes.
D Zee-dijk.
1 Oude Teertuinen.
2 S. Olofs poort.
3 S. Olofs Kapelſteegh.
4 Nieuwebrugh-ſteegh.
5 Wijngert ſtraetje.
6 Armſteegh.
7 Guldehantſteegh.
8 Heintjenhoekſteegh.
9 De Nyſel, of Lieſdel.
10 Paternoſter ſteeghje.
11 Oudebrughs ſteegh.
12 Engekerks ſteegh.
13 Wijdekerks ſteegh.
14 Naem Jeſus ſteeghje.
15 S. Annaas dwarsſtraet.
16 Trompetters ſteeghje.
17 S. Anna ſtraet.
18 Papenbrughs ſteegh.
19 Zwartlaken ſteeghje.
20 Blaeuwlaken ſteeghje.
21 't Gooyſteeghje.
22 S. Jans ſtraet.
23 Schoutenſteeghje.
24 Duifjensſteeghje.
25 Servetſteeghje.
26 Visſteegh.
27 Pijlſteegh.
28 Middeldam.
29 Halſteegh.
30 Pieter Jacobs-dwarsſtraet.
31 Steenhouwers ſteeghje.
32 Uiterſe ſteigersſteegh.
33 Nadorſt ſteegh.
34 Pieter Iacobsſtraet.
35 S. Pieters poort.
36 Wijde Leenbanksſteegh.
37 Leenbanksſteegh.
38 Pensſteegh.
30 Stijfſelſteeghje.
40 Barberſteegh.
41 Silverſteeghje.
42 't Gebedt zonder endt.
43 Langebrughsſteegh.
44 S. Angeniette ſtraet.
45 Prinçenhof ſteegh.
46 Doeleſtraet.
47 Stoofſteegh.
48 Kreupelſteegh.
49 Minrebroersſteegh.
50 Koorendragers ſteeghje.
51 Blaeuwe Lelyſtraet.
52 Olyſlagers, *alias*, Rotneſt ſteeghje.
53 Zoutkopers ſteeghje.
54 Frans talingen ſteeghje.
55 Waterpoorts ſteeghje.
56 Stormſteegh.
57 Fenijnighſteeghje.
58 Boomſteeghje.
59 Moleſteegh.
60 Monnikkeſtraet.
61 Bloed dwarsſtraet.
62 Bloedſtraet.
63 Barndeſteegh.
64 Koeſtraet.
65 Betanie ſtraet.
66 Betanie dwarsſtraet.
67 't Boere ſteeghje.
68 Oude Hooghſtraet.
69 Spinhuis dwarsſtraet.
70 Spinhuis ſteegh.
71 't Ruſlant.
72 Slijkſtraet.
73 Nieuwe Doeleſtraet.
74 Staelſtraet.
75 Swanenburghs ſtraet.
76 Verwersſtraet.
77 Moddermeulensſteegh.
78 Biſſchops ſteegh.
79 Zantſtraet.
80 Onckelboers ſteegh.
81 Dijkſtraet.
82 Nieuwe Hooghſtraet.
83 Korte Hooghſtraet.
84 Zalmanderſteeghje.
85 't Waterſteeghje.
86 Korte Dijkſtraet.
87 Korte Keiſersſtraet.
88 Keiſersſtraet.
89 Dijk dwarsſtraet.
90 Keiſers dwarsſtraet.
91 Korte Koninksſtraet.
92 Koninks dwarsſtraet.
93 Koninksſtraet.
94 Korte Koninks-ſtraet.
95 Koninks dwarsſtraet.
96 Riddersſtraet.
97 Ionkersſtraet.
98 Bantamsſtraet.
99 Schippersſtraetje.
100 't Wittepaertsſteeghje.
101 Smits ſteeghje.
102 Nieuwe Bantamſtraet.
103 Schippersſtraet.
104 Peperſtraet.
105 Folyſtraet.
106 Foly dwars-ſtraet.
107 Straet op Marken.
108 Straet op Uilenburgh.
109 Bateviersſtraet.
110 Bateviers dwarsſtraet.
111 Bateviers dwarsſtraet.
112 Markeſtraet.
113 Steenhouwers ſteegh.
114 Breeſtraet.
115 Lazarusſtraet.
116 Korte Houtſtraet.
117 Vloyenburgh.
118 Naerder Veer.

De Oude Haerlemmer Sluis en Sparrendammer Brugh.

1 Nieuwezijds voorburghwal.
2 Nieuwezijds voorburghwal.
3 Deventer houtmarkt en bloemmarkt
4 't Spuy.
5 Achterburghwal.
6 't Kattegat.
7 Cingel ofte Koninks-graft.
8 Heiligewegs ſluis.
9 Cingel daer 't Leydtſe, Goutſe, en Uiterſe Veer is.
10 Heiligewegs burghwal.
11 Heere dwarsburghwal.
12 Heeregraft.
13 Warmoesgraft.
14 Blaeuwe burghwal.
15 Brouwersgraft.
16 Brouwersgraft.
17 Keizersgraft.
18 Lelygraft. 19 Lelyſluys.
20 Princegraft.
21 Nieuwe ſluis om 't peyl-water op te houden.
22 Prince ſluis.
23 Lijnbaensgraft.
24 Palmgraft.
25 Goutsbloemgraft.
26 Lindegraft. 27 Angeliersgraft.
28 Egelantiersgraft.
29 Bloemgraft. 30 Rooſegraft.
31 Lauriersgraft. 32 Elantsgraft.
33 Elants dwarsburghwal.
34 Loyersgraft.
35 Perfumeerdersgraft.

Straten aen de Weſt-zy.

A Nieuwendijk.
B Calverſtraet.
C Haerlemmerſtraet.
D Haerlemmerdijk.
1 Haſſelaerſteegh.
2 Ramskoy.
3 Brouwersſteegh.
4 Mallefransſteegh.
5 Capelſteegh.
6 Armſteegh. 7 De braek.
8 S. Iacobsſtraet.
9 Karnemelksſteegh.
10 Oudebrughsſteegh.
11 Kolkſteegh.
12 Mandemakersſteegh.

13 Dirk van Assensteegh.
14 Spanjaerts poortjen.
15 Zuikerbakkers steeghje.
16 Nieuwestraet.
17 S. Geertruidensteegh.
18 Vrouwesteegh.
19 S. Nikolaesstraet.
20 Baefjenssteegh. 21. 't Hol.
22 Zoutsteegh.
23 't Gravestraetje.
24 Romeinsstraetje.
25 Beursstraet.
26 Rooleeuwssteegh.
27 Papenbroekssteegh.
28 Jonge Roelofssteegh.
29 Spreeuwpotssteeghje.
30 Spaerpotssteegh.
31 Pensionarissteeghje.
32 Moriaenssteeghje.
33 Witte kolksteeghje.
34 Duifjens steeghje.
35 S. Luciensteegh.
36 De wijde en nauwe Heiligesteegh.
37 Watersteegh.
38 Bagynesteegh.
39 Taksteegh.
40 Rooseboomsteegh.
41 Voetbooghstraet.
42 Hantbooghstraet.
43 Olyslagers steegh.
44 Heiligewegh.
45 S. Jorissteegh.
46 't Kloofter.
47 Breestraet.
48 Halvemaensbrugh.
49 Sleeperssteegh.
50 Balk in 't ooghssteeghje.
51 Bakkersstraet.
52 Paerdestraet.
53 Wagenstraet.
54 Schapesteegh.
55 Landt van beloftensteeghje.
56 Zuikerbakkerssteegh.
57 S. Pietersteegh.
58 Arent Bouwensteegh.
59 Blindemanssteegh.
60 Vyzelstraet.
61 Mandemakerssteegh.
62 Geelvinksteegh.
63 Geelvink dwarssteegh.
64 Openhartsteeghje.
65 S. Jorisstraet.
66 Katersteeghje.
67 Beulinghstraet.
68 Haysteegh.
69 Haysteegh.
70 Roskamsteegh.
71 Vijf vliegensteegh.
72 Goutsbloemsteeghje.
73 't Vlassteeghje.
74 Rosemarijnsteegh.
75 Raemsteegh.
76 Spiegelstraet.
77 Kruissteegh.
78 Kleine Kruissteegh.
79 Romeins Armsteegh.
80 't Koksteeghje.
81 Treefsteeghje.
82 Wijdesteegh.
83 't Legersteeghje.
84 't Keizerrijk.
85 Stilsteegh.
86 Molesteegh.
87 Molestraet.
88 Huiszittensteegh.
89 Dry Koningenstraet.
90 Ham-eeters steeghje.
91 Molsteegh.
92 Jan Roodenpoortssteegh.
93 Oude Lelystraet.
94 Schuitmanssteeghje.
95 Smits steeghje.
96 Berghstraet.
97 Kleimanssteegh.
98 Lijnbaensteegh.
99 Nieuwestraet.
100 Pottebakkerssteegh.
101 Korstjenspoortsteegh.
102 Waterscheepssteeghje.
103 Teerketelsteegh.
104 Klimopstraetje.
105 't Vagevyer.
106 't Hemelrijk.
107 't Kattegat.
108 Engelsesteegh.
109 Smaksteegh.
110 Gouwenaerssteeghjen.
111 Langestraet.
112 Korsjentpoortsteegh.
113 Lange dwarsstraet.
114 Visschersstraet.
115 Wieringerstraet.
116 Brouwerstraet.
117 Heerestraet.
118 Prinçestraet.
119 Hartestraet.
120 Rheestraet.
121 Wolvestraet.
122 Beerestraet.
123 Huidestraet.
124 Rhunstraet.
125 Een nieuwe straet.
126 Parfumeerders straet.
127 Loyersstraet.
128 Elantsstraet.
129 Laurierstraet.
130 Roozestraet.
131 Bloemstraet.
132 Nieuwe Lelystraet.
133 Egelantiersstraet.
134 Thuynstraet.
135 Angeliersstraet.
136 Kerkstraet.
137 Boomstraet.
138 Tyggelstraet.
139 Goutsbloemstraet.
140 Palmstraet.
141 De Brack.

Gemeene Gebouwen, zoo in de Oude als Nieuwe Royinge.

1 Westindisch Huis.
2 Monte Albaens-tooren.
3 Schreyerhoeks-tooren.
4 Wachthuys.
5 S. Olofs of oude Kapel.
6 Stadts Accijs-huis.
7 Oude Kerk.
8 Nieuwe Waegh, en S. Anth. Markt.
9 School aen de Oude Zy.
10 De groote Vismarkt.
11 Beurs.
12 Groote en kleine Hal.
13 't Hof van d'Edele Mog. Collegie ter Admiraliteit.
14 France Kerk.
15 S. Ioris Hof.
16 Oostindisch Huis.
17 Dolhuis.
18 Spinhuis.
19 Zuider kerk en Kerkhof.
20 Oude Mannen Huis.
21 Illustere School.
22 Leenbank.
23 't Heere Logement.
24 't Mannen en Vrouwe Gasthuis.
25 Kloveniers Doelen.
26 Staelhof.
27 Diacon Weeshuis.
28 Oudezijds Huiszitten Comptoir.
29 Lazarus Huis.
30 Artillery Huis.
31 Reguliers poort.
32 Reguliers Tooren en Wachthuis.
33 Aelmoeseniers huis.
34 Huis voor de verwilderde kinderen.
35 Tucht huis.
36 Voetboogs Doelen.
37 Artillery huis.
38 Hantboogs Doelen.
39 Engelse Kerk.
40 Weeshuis.
41 Heilige stee of nieuwe Kapel.
42 Stadt huis.
43 Waegh.
44 Nieuwe Kerk.
45 School aen de Nieuwe Zy.
46 Paerde-stal.
47 Ian Rooden poorts Tooren.
48 Korenmeters huis en Kolk.
49 Korenbeurs.
50 Haringhpakkers Tooren.
51 't Nieuwe Heere Logement.
52 Haerlemmerpoort.
53 Artillery huis.
54 Noorder kerk, hof, en markt.
55 Weduwen hof.
56 Giet-huis.
57 Nieuwezijds Huiszitten Comptoir.
58 Wester Kerk, hof, en markt.
59 Nieuwe hal en Wacht-huis.
60 Schouwburgh.

Grachten, straten, in de nieuwe Royinge, en waer de zelve met de oude vereenight.

De Nieuwe Royinge begint daer de Oude Wal met gestipte Linien is geteikent.

1 Eerste dwars-graft.
2 Straet om te gaen na de heilige weg.
3 Straet om te gaen na de Vyzelstraet.
4 Straet om te gaen na de Reguliers Breestraet.
5 Derder graft, zijnde de Binnen-Amstel.
7 Straet om te gaen daer het *Huiszitten* Comptoir is.
8 Vierde dwars-graft.
9 Straet om te gaen na S. Anthonis Breestraet.
10 Straet om te gaen over Uilenburgh en Marken na de Nieuwe markt.
11 Vijfde dwars-graft.
12 Heere-graft.
13 Sluis om deur te varen als het heel hoogh water is.
14 De nieuwe Zee-dijk.

25 's Landts

15 's Landts Magazijn, en Scheeps-timmerwerven van 't Ed. Mogende Collegie ter Admiraliteit.
16 De nieuwe Vaert.
17 Keizers-graft.
18 Partikuliere Scheeps-timmer-werven.
19 Zijnde een kapitale ftaet tusfchen de Keizer en Prinçe-graft.
20 Prinçe-graft.
21 Plaetzen om Kerken te zetten.
22 't Magazijn, Timmerwerf, en Mastemakery, en andere behoeften van de Ooft-Indifche Kompagnie.
23 De Lijnbanen van de Admiraliteit en Ooft-Indifche Komptoir.
24 De Lijnbaens-graft.
25 Vloet-deuren om 't heel hoogh water uyt te houden.
26 Binnen-fluyzen en verlaten, om 't in-latende Y-water van den Amftel op te houden.
27 Een nieuwe graft noch zonder naem.
28 Graft noch zonder naem.
29 Nieuwe Beer.
30 Water-Graefs poort.
31 Poort aen de Ooft-zy van den Amftel.
32 Capitale Brugh over den Amftel.
33 Poort aen de Weft-zy.
34 Openingh om na de Weteringh te varen.
35 De Weteringh.
36 Slooter-poort.
37 Openingh om na de H. wegh te varen.
38 Heilige wegh.
39 Peft-huis.

Aenwijfinge der Scheeps-Walen, en andere, gelegen aen de Y-kant.

A. De Wael van 't Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit, in 't welck huys zijnde 60 Oorlogh-fchepen, met haer toebehoorende vaertuigh ruim leggen, en forghvuldigh bewaert worden.
B. C. De Oude en Nieuwe Wael; die des Winters vol Koopvaerdy-fchepen leggen, zijnde een groot getal, en worden forghvuldelijk bewaert.
D. De Kraen.
E. De Nieuwe Stadts-Herbergh, en 't Veer om over 't Y te varen.
F. Oude Stadts-Herbergh.

Het wapen, dat die van Amfterdam huidens-daeghs voeren, is een gout velt, daer op drie balken ftaen; de middelfte der zelve is zwart, verçiert met drie zilvere molen-wiekken; d'andere twee aen wederzijde zijn root. Boven op de top wordt een Keizerlijke kroon gevoert, dien Maximiliaen van Oostenrijk, Rooms Koning, voor eenige weldaden, die d'Amfterdammers in 't belegh van Woerden en Rotterdam, als ons daer na breeder te verhalen ftaet, bewezen, hen, in den jare veertien hondert achten-tachtigh, toeftondt, daer op te mogen voeren. Aen de top van dit driekruizigh wapen, en niet aen de Keizerlijke kroon, (als oulinx, zoo men zeit, in 't af-malen van dit wapen wel gefchiet was, en dat zich ook de Keizer zoude gebelght hebben,) hebben twee Leeuwen haer pooten geflagen.

Datze deze twee Leeuwen aen hun drie-kruizigh wapen mogen voeren, zeidtmen, dat zeker Boeleffen van een der Graven zoude verkregen hebben.

Vondel, in tegendeel, fchijnt het wegh-fchenken van de Keizerlijke kroon, niet de groote dienften, die d'Amfterdammers Maximiliaen, in 't belegh van Woerden en Rotterdam bewezen, maer des boven-gemelden, Boelens gout toe te fchrijven, als blijkt uit deze onderftaende Veirzen, die hy op de gefchilderde glazen in de Nieuwe Kerk, daer in dit weghfchenken vertoont wordt, gemaekt heeft.

Graef Willem, tot den ftoel des
Landts van God gefchapen,
Befchenkt in 't Noorde-glas, met haer
doorluchtigh Wapen,
Deez' Stadt, waer over hy, als wettigh Graef regeert;
Waer na Max' miliaen, Roomfch Koning hoogh ge-eert,
Haer Wapen-kruis-fchildt kroont met
diamante ftralen,
En paerlen van zijn Kroon, om eeuwighlijk te pralen,
Als met een dankbaer merk van zijne
Majefteit,
Voor Ridder Boelens gout, en 's helds
groot-dadigheit,
Ten dienft van zijnen Heer, voor ieders
oogh gebleken,
Een eer, die blijft, en duurt, als 't brosfe glas zal breken.

Noch duidelijker in zeker gedicht, geftelt op den wel-edelen Kornelis Boelens, eertijts Schepen en Raedt dezer ftede, &c. drukte hy dit onder anderen met deze veirzen uit.

Men ziet in d' Af-komft hier den Ridders Boelens leven,
Wien Amfterdam noch dankt voor
hare Wapen-kroon.

Uit

Uit wat hoek hy dit laetste gehaelt heeft, dat mach den hemel weten; doch men kan het de Poëtze vryheit toe schrijven; *Pictoribus enim atque Poëtis omnia licent.* Dat is, *Schilders en Poeten staet alles vry.* Want anders, 't strijt regelrecht tegen 't Privileedje van Keizer Maximiliaen, daer hy wel uitdrukkelijk zeit, dat hy die van Amsterdam, het voeren van zijn Keizerlijke Kroon, boven hun drie-kruizig Wapen-schildt, toestaet, wegens de groote diensten, dieze hem in 't belegh voor Woerden en Rotterdam gedaen hebben, zonder van Boelessens gout, of groot weldadigheit te reppen.

Als 'er hals-recht gedaen wordt, hebben Schout, Burgermeesteren, en Schepenen, een zwarte Fluweele strook, (met een root kantje ter weder-zijde) vol zilvere Molen-wieken, drie en drie by een hangende op haer tabbaert, over haer linker schouder, by na onder aen den tabbaert: op ieder ende van deze strook, staet het wapen der Stadt, en daer nevens aen d'eene zijde wordt de letter A, en aen d'ander de letter M genaeit.

Het oude Wapen en zegel dezer Stadt, was een Scheepje of Kogge, waer in twee Hollandtsche Graven, na d'oude wijze gewapent, en met een Hondt, die zijn pooten op het boort geslagen heeft, tusschen hen, staen; welke de Majestraet dezer stede, om de Handtvesten en Willekeuren, van hen verkregen, tot een eeuwigh teken van dankbaerheit, in haer zegel voerde. Van de namen dezer twee Graven, is geen zekerheit, eenige willen, dat d'eene uit het Huis van Henegouwe, om dat men 't zelve wapen in zijn schilt ziet, gesprooten was: d'ander heeft een baniere met de drie Molewieken, met het heden-daegze wapen in de handt, diergelijk ook op 't achter-schip staet. Andere drijven, dat d'eene Graef Willem de Vierde, en d'ander Hartog Albrecht, om dat die deze Stadt zeer begunstight hebben, vertoont. Doch al op een losse voet; want dat Albrecht, deze Stadt met het wegh-schenken van verscheide Privileedjen begiftighde, 't geen men gemeenlijk voor gunst rekent, viel niet alleen deze stadt, maer ook andere steden te beurt; want geen Graef is 'er oit geweest, die zich meer met Privileedjen te verleenen, bemoeiden, als deze Albrecht, zulks hem, spots-halve, wiert na gegeven, dat hy de Privileedjes, met verlof gezeit, uit d'onder-keel loste.

In dit oude Wapen speurt men ook groote veranderingh, want men vindt bezegeltheden, daer in alleen maer eene Graef staet, zonder Hondt, en met het wapen van Henegouwe in zijn schildt. Dusdanigh wapen heeft my onlanghs getoont, de Hoog-geleerde, Groot-Achtbare Heer, en ervaren Arts, Niklaes Tulp, Raedt, Oudt-Burgermeester dezer Stede, en tegenwoordigh Gemaghtighde Raedt van de Staten van Hollandt.

TWEEDE HOOFTSTUK.

Vermaertheit van 't geslacht van Amstel, des zelfs Oorloghsdaden. Verbintenisse der Heeren van Amstel aen het Bisdom van Uitrecht. Amstelsch geslacht. Gozewijn van Amstel wort Bisschop van Uitrecht, maer van zijn dienst afgezet. Oorlogh tusschen Joan Zierik, Bisschop van Uitrecht, en d' Amstelsche Heeren. Wort by geleit. Gysbrecht met de Kennemers beleggen het Slot Vredelant. Krijgen Uitrecht en Amesfoort in. Graef Floris trekt na Engelant. Raekt in den haet by d' Edelluiden, en moordadigh om 't leven. De Vloek-verwanten worden gevangen. Van Velsens straffe. Valsch gevoelen van d' oorzaek van Graef Floris doot wort wederleit.

DAt dit Amstellant en deze Stadt Amsterdam, daer wy dus verre van gesproken hebben, eertijts een byzondere heerlijkheit op zich zelfs en neffens andere heerlijkheden onder 't gebiet van 't geslacht en de Heeren van Amstel, en niet onder 't Graefschap van Hollant, gestaen heeft, is buiten alle twijffel, en geven zulx ook al d'oude Kronyken en Historien van Hollant genoech te kennen. Dit blijkt ook klaerlijk hier uit, dewijl (gelijk wy terstont zullen verhalen) daer na deze heerlijkheit door de moort van Graef Floris, daer Gijsbrecht van Amstel, dien de Kronyken Governeur van Amstellant noemen, mede deelaghtigh aen was, verbeurt gemaekt wierd, en aen 't Graefschap quam te vervallen. Dit Adelijk geslacht was te dier tijde van een grooten naem, en al lang van te vore, eer dat deze Heeren uit hun heerlikheden gestooten wierden, zeer bekent en vermaert: want gedurigh wort by de Historischrijvers der oude Hollantsche geschiedenissen van 't geslacht der Heeren van Amstel gewagh gemaekt. Geen oorlogh is byna te dien tijde gevoert, of veltslagh gwonnen, waer in de dapperheit der Heeren van Amstel niet geroemt, en hemel hoogh verheven worden. Invoege dat hier uit duidelijk kan bespeurt worden, dat deze Heeren eertijds by d'oude Graven in grooten aenzien, en Heeren van geen kleen vermogen moeten geweest zijn. Ja heeft dit geslacht te dien tijde zoodanigh gebloeit, dat Gijsbrecht d' eerste, zoon van eenen Egbert van Amstel, zich niet ontzien heeft tegens Willem d'eerste, broeder van Dirk de elfde Graef van Hollant, in de wapenen, en eenen Lodewijk van Loon, die na 't Graefschap van Hollant stont, te hulpe te komen.

Vermaertheit van 't geslacht van Amstel,

des zelfs Oorloogs daden.

Want als deze Dirk, 's Graven broeder, in den jare 1203. deser werelt overleden was, en zijn eenige Dochter, genaemt Ada, oudt zeventien Jaren, achter liet, zoo quam deze Willem, dien de Staten van den lande gunste toedroegen, uit Vrieslant over, om over de landen en Dirks dochter Ada zorge te dragen. Maer Adelheit, Adaas moeder, vrezende deze Willem tot vooght moghte gekooren worden (vermits alreê de roep gingk, dat Graef Dirk op zijn sterven leggende zeer had begeert zijn broeder te spreken, om hem zijn dochter en de landen te beveelen: maer Adelheid 't zelve belet had) gaf haer dochter buiten weten en wille der Edelen en Staten, den Grave van Loon ten wijve, en wiert noch de bruiloft gehouden eer d' uitvaert van Dirk geschiet was. Willem, op zijn broeders uitvaert willende koomen, verzoght, vermits hy Adelheit niet veel betroude, vry geleide, maer 't wiert hem af geslagen. Endelik verbonden zich de voornaemste Edelen met dezen Willem, noch de Graef van Loon, noch Vrouw Ada te kennen. Korts hier op is Graef Willem te Zierikzee door tegenwint aengekomen, daer de zeeusche Heeren hem toevielen, en tot Graef verheven. De Heer van Egmont ondertusschen met andere Edelen, dwongen den Graef van Loon Haerlem te verlaten, en met Gijsbrecht van Amstel na Uitrecht te vluchten. Midlerwijl zijn de Kennemers, (waer onder mede waren zekere Walterus en Albertus, die het met Graef Willem hielden,) om zich over Gijsbrecht van Amstel, die den voorsz. Graef van Loon groote bystant gedaen hadt, te wreken, met een groot getal van schepen en sloepen aen den Dijk van Amstel (zoo spreekt d'oude Kronijk, misschien ist ge-

weest den Dam aen d'Amstel) aengekomen, en den zelven doorgesteken hebbende, hebben gansch Amstellant onder water gezet, daer na zijnze met kleene sloepen door 't gansche lant gevaren, en hebben al de sterkten en dorpen, die hen tegen quamen, verwoest, en endelijk Amstels vesten (misschien verstaet d'oude Kronijkschryver hier door het Slot of Kasteel der Heeren van Amstel) aen koolen geleght. Endelijk na veel Lant verderf gevallen voor en na, schoot de Graef van Loon te kort, en bleef Willem in 't bezit.

Ook leestmen dat de zelve Gijsbrecht mede in den oorlogh geweest is, die tusschen den Bisschop Otto de tweede, en Roelof Kastelein van Koeverden, dessels Bisschop onderzaet, in den jare twaelf hondert zevenentwintigh ontstont. Want om dezen tocht gelukkigh uit te voeren, hadt Otto ook verzocht de bystant van andere prelaten of kerkvooghden, en nabuurige Prinsen; en onder anderen, behalve de buitenlantsche hulpe van de Bisschoppen van Keulen en Munster, liet zich daer ook in perzoon met een wel toegedost heir vinden Gerrit, Grave van Gelder. Doch of toen Gijsbrecht van Amstel zijn eige kryghsknechten, of des Bisschops, of liever der Hollanderen, als Veltoverste, of Hopman geleit heeft, dat gaet onzeker; vermits zulx niet eigentlijk daer by gevoeght wort. Maer als de Bisschop met zijn gansche krygsheir quam aentrekken, om Koeverden, daer Roelof in was, te veroveren, en uit onvoorzightigheit, of datze zich te veel op hun krachten verlieten, zonder orde voorttrokken, zoo wierdenze van hun tegenparty, die veel zwakker was, en hen lagen leide, in zekre ongebaende plaetzen, en daer het rontom vol moerasschen was, overvallen. Jongk noch oudt wiert verschoont, maer alles by na ter nedergevelt, en heftiger gingk het woeden tegens den Adel aen. De Bisschop zelf wert schendigh mishandelt, zijn kruin gevilt, en kreegh na zijn doodt noch verscheide steken. De Grave van Gelder en eenen Boudewijn van Benthem, als ook Gysbrecht van Amstel, door onkundigheit der wegen verleit, vielen levendigh in Roelofs handen.

Wyders, dat deze Heeren van Amstel zeer groot by den Bisschoppen van Uitrecht, en aen het zelve Bisdom zeer verplicht zijn geweest, blijkt uit verscheide oude brieven, die Arnoldus Buchelius, uit d'oude Stadts boeken van Uitrecht getrokken, en by zijn Latijnsche aenteikeningen over Heda, gevoeght heeft: want in deze brieven worden deze Amstelsche Heeren niet alleen tot getuigen van eenige beslechte geschillen, maer ook tot middelaers gestelt van twistende parthyen. En zeker, datze zeer verplicht geweest zijn aen het Bisdom, geeft Godefrijd, d'achtentwintighste Bisschop van Uitrecht, in een zekren Bul, mede van den zelven Buchelius by zijn aenteikeningen gestelt, duidelijk genoech te kennen.

De Heeren van Amstel waeren aen het Bisdom van Uitrecht zeer verplicht.

De Brief is in de Latijnsche tale beschreven, doch door de outheit zijn de woorden op eenige plaetzen uitgegaen, maer zoo, datmen evenwel noch den zin van den brief genoech verstaen kan, en luit in onze tale ten naeste by van woort tot woort aldus:

In den name des Heiligen en ongescheide Drievuldigheit, Amen. Wete een iegelijk, zoo wel tegenwoordige als toekomende, dat ik Godefridus, door Gods genade Bisschop van Uitrecht..... dat ik my in gevaer stelle, en in twist steke voor de bescherminge der heilige Kerke, dien ik voor moet staen, en dienste doen, na recht en volgens mijn ampt, dat my van Godt opgeleit is; waer door geschiet dat ik niet alleen gelastert en gehoont ben van de Edelluiden die buiten het gebiet woonen, maer ook van de Dienaren van S.Martijn, en deswege zeer veel geleden heb. Onder welke ongemakken niet een van de minsten is, dat Eggebert van Amstel den Kerk van S.Martijn en

my onverdraeghlijke onrechten aen gedaen heeft, door dien hy alle dienstbaerheit, dat zelf de Kerk volgens recht behoorde te hebben, in Amstellant, en in andere rechtgebieden rontom gelegen, met gewelt zich toeëigent, en na zich trekt. Om welke oorzaek wy hem eerst rechtplichtigh doen roepen, endelijk na recht in den ban gedaen hebben. ..... Dat hy endelijk, by vonnisse van 't Keizerlijke Hof, de zelve Egbert gebannen, en misdadigh aen zijn Keizerlijke Hoogheit is. Endelijk heeft den Heer Philips Metrolitaen van de Kerk te Koolen, zoo wel om deze als andere vyantschappen te slechten, zich als middelaer, op 't bevel van den Heer de Keizer, tusschen my en mijne tegenpartyen gestelt; door wiens goeden raedt de zelve Egbert byna op de zelfste wijze met my verzoent is, als hy met den Bisschip Heribertus, mijn voorsaet, voor dezen verdragen was. Want al het gene, dat hy zich eerst in dat gantsche gebiedt, uit kracht van 't Leenrecht hadt toegeëigent, het zelfde heeft hy by zijn deel Hemelrijk afgezwooren, en dat gene goetwilligh in mijn handen overgewezen, 't welk hy in meyerschap van my ontfangen heeft, op die voorwaerde nochtans, dat na zijn doot, alleen een van zijn zoonen, te weten Gijsbrecht het ampt van meyerschap uit handen van den Bisschop, volgens gewoonlijk recht, zal verkrijgen, zoo nochtans, by aldien hy in de bedieninge van het zelfste ampt, en de dienste van de heilige Martijn getrou volhart. Maer van het Meir, dat Bendelmerbrac genaemt wort, met al zijn toebehooren, en de helft van de tiende in Wispe, 't geen hy onrechtvaerdigh bezeten had, staet hy geheel en al, eeuwigh en erflijk, af, en laet het de heilige Kerk van Uitrecht genieten. En op dat het verdragh van deze verzoeninge in en namaels vast en onschenbaer blyve..... waer van de namen ieder getuigen, die daer by tegenwoordigh waren, deze zijn, als Arnoldus Proost, Arnoldus opperste Deken, Arnoldus Proost van Sinte Andries in Kolen, Lambertus Proost van S. Salvat, Godefridus Proost van S. Peter, Hildebrandus Abt van S. Paulus, Rudolphus Deken van S. Salvator, Hermannus Deken van S. Peter, Koenraet Deken van S. Ian.

d'Eerste, die gemelt wort van dit geslacht van Amstel, is eenen Godefridus van Amstel, die, zoo men zeit, ontrent den jare elf-hondert achtien na de dood van Diedrik, de twee-en-dertighste Bisschop van Uitrecht geworden is. Geen van al d'oude schryvers, dan alleen den eenigen Heda, die het leven en bedrijf der Uitrechtze Bisschoppen beschreven heeft, spreekt van hem, doch heel weinigh, en alleen maer dit naervolgende: *Elders heb ik*, zeit hy, *gelezen dat eenen Godefridus van Amstel na Diedrik de Hollander d'eerste van dien name, tot Bisschop van Uitrecht gekooren is, maer wat hy in zijn leven bedreven heeft, en hoe dat hy endelijk gestorven is, heb ik niet konnen vinden.* De zelve Godefridus van Amstel wordt neffens Egbert van Amstel, die na hem gestelt wort, ontrent den jare elf-hondert eenen-dertigh, tot getuigen, neffens meer andere in een zekere Bul van Andries de vijf-en-twintighste Bisschop van Uitrecht, genaemt. *Maer in de gansche Amstelsche geslaght-boom*, zeit Buchelius in zijn Latijnsche uitleggingh over Heda, *is geen Godefridus, uitgezeit dezen voornoemden, te vinden.*

Afkomste van 't geslaght van Amstel.

Deze Egbert wort ook gedaght in een zekren brief, dien Keizer Koenraet de derde aen de bovengemelde Bisschop van Uitrecht, in den jare elf hondert en vijfenveertigh verleent heeft, en by Schotanus in zijn beschryvinge van Vrieslant te lezen is. En schijnt deze Egbert de zelfste te wezen, die van Godefrid, den achtentwintighste Bisschop van Uitrecht, in den Ban (gelijk zulkx de bovenstaende brief duidelijk te verstaen geeft) gedaen wiert. Deze Egbert had een zoon Gysbrecht genaemt, dezelfde, die den Graef van Loo tegens Willem d'eerste te hulp quam. De gemelde Gysbrecht had twee zoonen, Engelbrecht en Wilhelm. Uit Engelbrecht is Gysbrecht van Amstel die de Kronijken Governeur van Amstellant noemen, gesprooten. Maer uit Wilhelm is Gozewijn van Amstel, voortgekoomen: anderen schryven dat Gozewijn uit eenen Egidius, Broeder van dezen Gysbrecht van Amstel de tweede, gebooren is. Deze Engelbrecht had ook een dochter, genaemt Badegola, die ten man had Willem Heer van Egmont. Van dezen Gijsbrecht, als ook van Egbertus van Amstel, en van zijne kinderen wort gesproken in een zekeren Brief, dien Boxhorn getrokken heeft uit de Blafterts des Kloosters van Rhijnsburgh, en luidt aldus:

In den naem der heilige en ongescheidelijke dryevuldigheit. Ik Wilhem, door Godes genade, Grave van Hollant, wil een yegelijk te kennen geven, soo tegenwoordige als toekomende, dat ik voor de remedie mijns zieles, ende van mijn Voor-ouders overgegeven hebbe hondert ponden aen de Kerke van de Heilige Maria in Rhijnsburgh; t'ontfangen in onse eerste inkomsten in Delf ende Pinacker, ende in Maeslant, ende Flerdlink, onder zulke forme, dat men in't eerste Jaer sal betalen vijftigh ponden, ende in het tweede Jaer vijftigh. D'Abdisse met de voorseyde hondert ponden zal wederkoopen tot eygendom van haer Klooster onse goederen gelegen in Binkeschop, van den Heer Gijsbrecht van Amstel, ende het zelve Klooster van Rhijnsburgh zal eewelijk bezitten de voorzeide goederen met vollen recht, gelykerwijs dat zy bezeten zijn van ons ende onze voor-ouderen. Daer-en-boven de vrouwe Abdisse zal betalen vijftigh ponden aen de Soonen van Heer Egbrecht van Amstel, ende het gemelde Klooster van Rhijnsburgh zal alzoo genieten eewelijk al het recht ende inkomsten in Binkeschop, zoo van het gesaeyde, als het ongesaeyde; Maer voor die Aelmoessen, de vrouwe d'Abdisse zal een Priester ordineren aen een byzonderen Autaer, om gecelebreert te worden tot onzer gedachtenisse, ende van Aleidis onse huisvrouwe, en onze voor-ouders. Op dat dan onse zoo redelyke daet zoude zeker ende vast blijven, ende van onse naerkomelingen ongestoort gehouden worde, wy hebben doen versterken dit tegenwoordigh schrift met onzen Segel. Gedaen in't Jaer der genade MCCXXII, onder den ban van deze zake zijn getuigen den Abt van Egmont, Terekinus Monck, Gerart Deken van Kermerlant, Willem Deken van Rhijnlant, Willem Persoon van Voorhout, Hendrik van Norge, Albrecht Kapellaen, Priesters: Maer wereltlyke, Maria Gravinne, Isbrandus, Bartolomæus, Ibekoc van Haerlem, Diedrik van

Wasse-

NETTE AFTEKENING VAN D' OUDE EN NIEUWE ROOJINGH DER STADT AMSTERDAM.

Amstel Fluvius

Binnen Amstel

Binnen Amstel

De Nieuwe Vaert

De Nieuwe Vaert

HE YE.

Wassenaer, Jacob Kasteleyn, Willem van Egmont, ende veel meer andere.

Gozewijn van Amstel wort Bisschop, Deze bovengemelde Gozewijn van Amstel, zoon van Wilhem van Amstel, of, zoo anderen zeggen, zoon van Egidius, broeder van Gijsbrecht van Amstel de tweede, wiert na Otto, de derde Bisschop van dien name, en zesendertighste in 't getal, de zevenendertighste Bisschop van Uitrecht gekooren, doch zijn ampt lei, zoo Barlandus schryft, binnen een jaer, maer als Bockenbergh, binnen twee jaer van zelfs af. Beka schrijft dat hy hierom zijn ampt in by 't wezen van Willem Roomsche Konink, en Graef van Hollant, den Cardinael Petrus Caputius, en den Aertsbisschop van Keulen opgezeide, vermits zy hem nagaven dat hy niet wel daer op paste, zich weynigh, zijnde een eenvoudigh man, met de kerkelijke zaken bemoeide, en alles in 't wilt liet loopen. Maer andere schryven dat Koning Willem, om den Keurvorst of Bisschop van Keulen te verplichten, en des Aertbisschop van Keulens neef, hem dwong Hendrik van Vianden te doen kiezen, het Bisdom van Uitrecht af te staen. Zommigen schryven datze ampt om ampt verruilden, en Gozewijn na Keulen trok, 't geen ook zoo heel onwaerschijnlijk niet schijnt te zijn; want eenigen zeggen dat Gozewijn te Keulen begraven leit, en dat 'er noch hedendaeghs gedenktekenen in de Stadts boeken van hem te vinden zijn. Heda schryft aldus van hem: *Naer de doodt van Otto, wiert Goeswijn, uit het geslacht der Edelen van Amstel gesprooten, en Proost van S. Jans Kerk, tot de zevenendertighste Bisschop gekooren, dees was een zaghtmoedigh en eenvoudigh man, onbequaem om de lasten van zulk een weerdigh ampt te dragen, door wiens onachtzaemheit de gemene zaek, doch ongelukkigh, een jaer bedient wierd. Daer en boven moghte Koning Willem hem om zijn geslachts-genoten niet wel zetten, waer door hy in een algemene Kerke-Vergadering, in 't bywezen van den Koning en den Kardinael van Portua, zijn ampt heeft opgezeit, doch tegen zijn dank, zoo men meint.* Maer dat Heda hier zeit, dat Koning Willem den Bisschop Gozewijn om zijn geslachts genoten niet wel zetten moghte, daer zien ik d'oorzaek niet van, waer uit zulx zoude ontstaen zijn, want d'oorzaek van de haet, dien zy malkandren toedroegen, is naderhant eerst ontstaen. Wel is waer dat die van den huize van Amstel het zeer qualik opnamen, dat Konink Willem te wege braght, dat Hendrik van Vianden in Gozewijns plaets tot Bisschop gekoren wierd, ('t geen ook Heda en al de Jaertijt-schrijvers te kennen geven;) als ook dat de Heeren van Amstel, die zich, gelijk wy terstond zullen verhalen, tegens den Bisschop gestelt hadden, van de Hollanders, die den Bisschop te hulpe quamen, verwonnen wierden; doch dit altemael is na der hant geschiet. Maer dit is ieder een bekent, dat de Heeren van Amstel te dier tijde onder de dienaren des Bisdoms van Uitrecht in maght en mogentheit zeer uit-gemunt, en wijt en zijt tot in Waeterland en Goyland hunne heerschappye hebben uitgestrekt: en hierom ook misschien by d'omleggende Hollanders, wien dit tegens de borst stiet, dat deze Heeren dus de bravade maekten, en in maght en mogentheit toenamen, in den haet geraekt zijn. Want het geschiet gemeenlijk, dat d'Edelluiden, alsse beginnen maghtigh te worden, by hun Lantsheeren in ongunste en verdacht raken. Hier door hebben we gezien dat de Heeren van Amstel, Arkelen, en Wassenaer in Holland vernietight en in 't voetzant geraekt zijn.

maer weêr van zijn dienst afgezet;

waer door de Heeren van Amstel met Bisschop Hendrik van Vianden in 't oorlogh raken; Maer door het verstooten van den Bisschop Gozewijn, zijn de Heeren van Amstel en Woerden, op den nieuw gekoren Bisschop, Hendrik van Vianden, zoodanigh verstoort geworden, datze met Otto Grave van Gelder, een t'zamen-zwering, van den Bisschop gelyker handt te beoorlogen, opgerecht, en verscheide invallen in 't Bisdom, daer hy zich manlijk tegen stelde, gedaen hebben. Endelijk, na dat'er

een tijt lang oorlogh gevoert was, is besloten dat beide parthyen in een open veldt t'zamen zouden komen, om door een gevecht, een ende van dezen oorlogh te maken. Maer in dit gevecht kreegh de Bisschop de zege, en Gysbrecht van Amstel, en Harman van Woerden gevangen, doch raekten door tusschenspraek van Willem, Roomsch Konink, en Graef van Hollandt, weder los. Maer vermits de Graef van Gelder al over lang met de gemelde Heeren van Amstel en Woerden, tegens den Bisschop t'zamen gespannen was, en 't gehele Sticht van Uitrecht geweldigh met zijn krijgsvolk geplaeght en gevoolt had, over zulx viel den Bisschop met een sterk krijgsheir in de Veluwe, leide de meeste huizen aen kolen, en haelden-'er een zeer groote buit uit. De krijgsknechten, en de Geldenaers dit spytende, vergaderden zich schielijk by een om den Bisschop den roof t'ontweldigen, en hem slagh te leveren. Maer de Bisschop gink hen met trommelen en trompetten mannelijk tegen, verjoeghze, en quam met de gevangenen en buit zeeghaftigh binnen Uitrecht. Door deze buit wierd hy zo zeer verrijkt, dat hy het Slot Vredelant, om voor het invallen van den Heer van Amstel bevrijt te zijn, en d'omleggende wederspannige boeren te bedwingen, met groote onkosten stichten liet. Na den doot van dezen Bisschop Hendrik, wierd tot Bisschop Joan van Nassouw in zijn plaets gekooren. Deze Joan nam zijn ampt niet wel waer, verviel in groote schulden, zulx hy voor een zeker zomme gelts het Slot Vredelant aen den Heerlijkheit van Amstel, zoon, zoo waerschijnlijk is van den jonghst boven gemelden Gysbrecht (die drie Broeders gehadt heeft, Heer Arent, Willem, en Otto van Amstel) en 't Slot Montfoort aen den Heer van Woerde tot onderpant stelde. Dees wierd endelijk afgezet, en in zijn plaets gekozen Joannes Zyrik van Lonte. Als nu Gijsbert van Amstel het Slot Vredelant tot onderpant had, zo begon hy die van Uitrecht met nieuwe tollen te bezwaren. Weshalve eischte de Bisschop, mits betalende

Doch wort by geleght.

Oorlogh tusschen Joan Zyrik van Lonte met d'Amstelsche Heeren.

aen deze Heeren hun verschoote gelt, met goet-vinden van de Stadt en Kerk van Uitrecht, de Slotten wederom. Maer Gijsbert verscheide andere reden daer tegens inbrengende, sloegh zulx in de wint, en wilde het gelt niet ontfangen. Weshalven rust de Bisschop een deel wel gewapende krijgsknechten toe, en besloot den Heer van Amstel met gewelt aen te tasten, zijn lant aen kolen te leggen, en het Slot Vredelant hem door dreigementen t'ontweldigen. Gijsbert daer en tegen, met hulp van Harman van Woerden, vergadert een sterk krijgsheir, en komt in Zoserenge om den Bisschop slagh te leveren. Hier op komen terstont de krijgsheiren van beide partyen aen malkanderen, zulx dat het krijgsheir van den Bisschop in 't eerst d'overhant kreegh, en Gysbert met al zijn boeren mannelijk afsloegh. Terstont hier op rukte Harman van Woerden met zijn krijgsheir ook toe, om met al zijn maght des Bisschops krijgsheir in wanorde te brengen, en op de vlucht te dryven. Hier weerde zich Harman van Woerde, schoon hy in d'eerste aenval doodelijk gewondt wierdt, zoo mannelijk, dat hy des Bisschops krijgsheir tot onder de vestingh van Amesfoort joegh. In dit gevecht sneuvelden verscheide strijdbare Helden, als onder anderen Stephanus en Fredrik van Zuilen. Ondertusschen werdt Graef Floris van den Bisschop verzocht, om dit werk uit te voeren, en den Heer van Amstel en Woerden onder gehoorzaemheit te brengen. De Graef, die niet reukloos met deze twee Heeren in oorlogh wilde treden, indien de twist door eenige voorwaerden kon ter neder geleit worden, doet door Gezanten aen hen verzoeken, datze de te pandt gestelde Slotten zouden weder geven, en 't geschil aen hem stellen. Maer 's Graven voorslagh wierd by de Heeren van Amstel en Woerden afgeslagen. Hier op gaet de Graef terstont het Slot Vredelant met eenige Hollantsche krijgsknechten belegeren. Maer als de Graef een tijdt langh met zijn volk daer voor gelegen, en vergeefs alle middelen in 't werk gestelt hadt, zoo ontbied

bied hy, om 't beleg van 't ſlot met gewelt te hervatten; en zoodanigh te benauwen dat 'er niets uit noch in moghte, eenige troepen friſſche krijgsknechten uit Zeeland. Gijsbert hier van verwittight, vergadert heimelijk eenige knechten, trekt de Zeelanders in 't komen tegen, en valt hen onverziens ontrent Loenen op 't lijf. Maer een Zeeuwſch Kapitain Koſten de Reneſſe, valt met klinkende hoornen en vliegende vendels Gijsbreght aen, en, door dien Gijsbrechts volk aen 't muyten teegh, kreegh de zege. In dit gevecht bleef doot de Heer van Bromo, of, zoo andere zeggen, de Heer van Brederode, met eenige andere treffelijke Krijgs-helden. Het Goutſche Kronijkje ſchrijft, dat 'er ontrent negen mannen doodt bleven, Gijsbert, en eenige van zijn krijgsknechten, wierden gevangen. Ondertuſſchen werdt het Slot Vredelandt zeer heftigh aengetaſt, en ſchoon het van dage tot dage noch meer en meer benauwt wierd, zoo twijffelden evenwel de bezettingen niet, of Amſtel zoudt hen komen ontzetten. Maer als zy nu Amſtel gevangen en gevleugelt zagen (want de Hollanders leiden hem tot een zegeprael rontom de wallen) zoo gaven zy, op 't aenraden van Arnout, Amſtels Broeder, die Slotvooght was, het Slot over, 't welk de Graef terſtont met een deel krijgsvolk deedt bezetten. Maer vermits Harman van Woerden het met Gijsbrecht hield, en al over lang zich opentlijk tegens den Biſſchop in Zoſteringe wederſpannigh getoont had, zoo ruſte de Graef, om zich over 't leet, den Biſſchop aengedaen, te wreken, weêr een flux heir toe, en beſloot Harmans geheele lant aen kolen te leggen. Harman, ziende dat hy tegens den Biſſchop niet op moghte, bezette het Slot van Montfoort met een deel krijgsknechten, en vluchte zelf uit den lande. De Graef ondertuſſchen kreegh het Slot, na dat hy 'er een jaer met zijn volk hadt voorgelegen, ſtormender handt in, en liet al de bezettelingen, uitgenomen twee, onthoofden. Voorts bezette hy terſtont dit Slot mede met een deel van zijne krygsknechten, om op

Hart gevecht, met nederlaegh der Heeren van Amſtel:

Harman van Woerdens voornemen te letten, en, zoo hy iets vyandtlijk onderſtont, zulx te weren. Eindelijk wierd'er noch tuſſchen de Graef, de Biſſchop, en deze twee Heeren, dusdanigh een verdragh gemaekt: *Den Biſſchop van Uitrecht zijn de Slooten van Vredelant en Montfoort weder gegeven, Gysbert en Harmen beloofden by Ede, en op verbeurte van alle hunne goederen, datze noit tegens den Biſſchop oft den Graef vyantlijk de wapens zouden voeren.* Dit verdragh wierd van Gijsbrecht en Harman beëdight. Anderen ſchrijven, dat het verdragh gemaekt wiert, dat Gijsbrecht van Amſtel, Naerden, Muiden, en alle zijn andere goederen van den Grave te leen zoude ontfangen; en dat Harman van Woerden Montfoort moeſte afſtaen, en voorts Woerden met alle zijn andere goederen mede van den zelven Graef te leên ontfangen, met beloften van zijn dochter niet uit te heilikken, dan met wille des Graven. Dit laetſte verdragh geven ook de brieven, die noch hedendaeghs te vinden zijn, te kennen. En luidt dat van Amſtel, waer in hy zijne Landen aen den Graef van Hollandt opdraeght, aldus:

Wort endelijk een verdragh getroffen.

Wy Willem Broeder Heeren Gijsbrechts des Heeren van Amſtelle ende Prooſt van S. Jans tot Uitrecht, ende wy Gijsbrecht Heere tot Amſtelle, ende wy Aernout broeders van Amſtelle, maken kondt, &c. Dat wy eenen twiſt hadden mit onſen Heere den Biſſchop Jane van Uitrecht, ende met eener Edeler manne onſen Heere Heeren Florenſe Grave van Hollandt, waer by dat wy in vangeniſſe quamen der voorgenoemder twee Heeren, &c. Vertyen Nardingerlandt, Muyden ende Muderpoort, Windelmerebroeke ende het Reygerboſch, met alle Sire behoorte, &c. Voorts dragen die van Amſtelle den Grave

op

op alle hunne goet, ende ontfangen dat van hem weder te leen. Noch beloven zy dat de gifte van Amstelredamme, die gegeven was den Heeren Jan Persijne, ende al dat daer toe behoort, als van verboerden goede gestade te houden, &c. stellende van alles borgen uyt Hollandt, ende uyt het Sticht. Mitsgaders beloften van de borgen in 't generael ende speciael. Ende met deze zoene werden ter neder geleyt alle veeten, ende dingen die geschieden in den volckwige te Lounen. Dese letteren waren gegeven in ons Heeren Jaer MCCLXXXV. in S. Simons ende Juden avonde.

Maer de zoen van Harman van Woerde met den Grave en Bisschop van Uitrecht luidt in 't kort aldus:

Ick Harman Heer van Woerden make kond, &c. dat ick eenen twist hadde met mijnen Heere Jane, gekoren Bisschop van Uitrecht, ende met eenen Edelen man mijnen Heere Heere Florense, Grave van Hollandt, waer by ick wte mijne goeden gewijset werde, en wte Heerschap van Woerden, en wten lande, &c. van den twist die geschiet is tusschen den Grave van Hollandt mijnen Heere, ende den Heere van Amstelle, ende zijne Broeders, die mijne Magen zijn, ende ick hare helpere geweest hebbe, &c. draget den Grave op all' zijn goet, ende ontfanght dat weder van hem te leen, ende belooft geen partyschap te dragen, &c. Voort magh Harman van Woerden sijne Dochter niet te manne geven sonder des Graven wille ende rade. Voorts belooft hy dat Steen-huys, dat de Graef te Woerden heeft doen maken, hem gelden sal ten zijne wille, ende dat van hem houden altoos te blijvene zijn ledige huys op en af te rijdene, &c. Stellende oock borgen uit den Bisdomme van Wtrecht, ende uit Hollandt, met der selver beloften, &c. Ghegeven in ons Heeren Jare, als men schreef MCCLXXXVII, op den Sonnendagh van Palmen.

De Graef ondertusschen, uit enkele edelmoedigheidt, liet alle haet en nijt varen, en maekte noch daer en boven Gijsbreght en Harmen zijn voornaemste geheime Raden. Maer deze gulhertigheidt is den Grave schendigh hier na van hen geloont. Voorders gaf de Graef aen die van Amsterdam, wegens de groote schade, dienze by dezen oorlogh geleden hadden, datze met hun goederen door zijn gehele lant, zonder eenige tollen daer van te geven, komen en keeren moghten. Van deze vryheit van tollen vindmen twee alleens luidende Hantvesten, in 't Latijn geschreven, in 't Hantvest-boek dezer Stede. D' eerste is van deze Floris gegeven in den Jare twaelf hondert vijfen-zeventigh, maer de laetste in den Jare twaelf hondert twee-en-negentigh. Maer deze laetste, gemerkt meest al de voornaemste Historischrijvers dezen oorlogh op dit jaer brengen, schijnt de rechte te zijn, by aldien Floris d'eerste door deze laetste niet heeft willen vernieuwen en bevestigen, en luit de zelve aldus:

Floris, Grave van Hollandt en Zeelandt, en Heer van Vrieslandt, allen die dese tegenwoordige sien sullen, Saluyt: Uwe gantsche gemeinte weete, dat wy die lieden, woonende tot Amstelredam, tot herstellingh der schade, die wy en onze lieden haer gedaen hebben,

ben, van nu voortaen goet gevonden hebben van alle ſchattingen van onſen Tolvry te maecken, voor alle haer eige goederen, die zy door ons geheele Landt brengen oft vervoeren. In ghetuygeniſſe der waerheydt hebben wy dit tegenwoordigh ſchrift met onſen Segel doen beveſtigen. Gegeven tot Leyden, des Sondaghs voor den dagh der H. Apoſtelen Symon en Judas, in 't jaer onſer verloſſinge MCCLXXXXI.

Eenige jaren te voore, eer dat noch dezen oorlogh om 't Slot van Vredelant, tuſſchen den Biſſchop en Gysbrecht van Amſtel, die dit verſtooten van Gozewijn den Biſſchoppen van Uitrecht altijt zochte betaelt te zetten, ontſtaen was, had ook Gijsbrecht met hulp der Kennemers, het platte lant rontom Uitrecht en Amersfoort zeer verwoeſt, ja endelijk ook deze twee ſteden verovert, en in zijn gewelt gekregen; 't geen by dus een gelegentheidt was toegekomen. Als in den Jare twaelf hondert acht-entzeſtigh, geduurende d'onmondigheit van Floris, de vijfde van dien name, en zeſtiende Graef van Holland, de Kennemers en Weſt-Vriezen tegens d'Edelluiden, die uit dertelheit, en ſtaetzucht de gemeente zochten t'onderdrukken, opſtonden, en hen meerendeels verjaeght en uit den lande gedreven hadden, zijnze endelijk met de Vriezen, die 't op de Hollanders mede zeer geladen hadden, in Amſtellandt gevallen. Gijsbrecht van Amſtel, ziende dat zijn Landt wijdt en zijdt verwoeſt wierd; maer wel bewuſt zijnde dat alle oppermaght by de gemeente gehaedt word, onderſtaet, (vrezende zijne onderdanen mede tegens hem moghten opſtaen, en hem uit den lande verdrijven) de hevigheit en gramſchap der Kennemers te ſtrelen en neder te zetten: doch zagh, na dat hy hen lang genoegh met lieftallige woorden geſtreelt had, geen andere uitkomſte tot zijne behoudeniſſe overigh te zijn, dan zich te veinzen, als of hem al hun bedrijf wel aen ſtonde, en voorts zijn' oorloghs-krachten by den hunnen te voegen. Hier op wort hy terſtont tot Overſte van 't gantſche krijgsheir verklaert: want zy verſtonden altemael heel wel, dat den Adel in krijgshandel hen verre te boven gingk. Weshalve wierdenze, hebbende nu zoo manlijk een Overſte gekregen, noch veel opgeblazender en trotzer, en lieten zich verluiden, dat alles hen voor buigen moeſte, en veegh was. Amſtel, ſchoon hy wel hadt gewilt, dat dit oproer noit onſtaen waer geweeſt, was ondertuſſchen niet min in zijn geeſt verblijdt, dat de tijt en gelegentheit nu gekomen was om de voornaemſte Hoofden des Lands, die hy voor zijn perzoon een zonderlinge haet toedroegh, uit te roien, en van kant te helpen. Weshalve beſluit Gijsbrecht het Slot Vredelant, dat dicht aen zijne grenzen lagh, en de zelven onveiligh maekte, aen te taſten; maer als Gijsbrecht langh vergeefs daer op groot gewelt gebaert hadt, doet hy 't rontom belegeren, om de belegerden door de lankheit van tijt af te matten. Midlerwijl Gijsbrecht met het gros van 't krijgsheir daer voor blijft leggen, gingen de Kennemers dagelijkx het gantſche landt door roven en plonderen; en verſchoonden, dewijlze zich voorſtaen lieten allemans meeſter te wezen, alzoo weinigh Amſtels landen, als die van andere Heeren. Van Amſtel, hoewel hem de ſchade, die zijn onderdanen door dit roven leden, zeer wee in zijn herte deed, was niettemin heel wel bewuſt, dat niet alleen het beriſpen daer van gevaerlijk was, maer ook het minſte gelaet van droefheit hierom niet diende getoont te worden, prees over zulx, en roemde noch in hen tegenwoordigheit hunne kloekmoedigh en manhaftigheit. Maer by zich zelven overdenkende door wat middel hy beſt de ſchade zijner onderdanen zoude kunnen voorkomen, beſluit endelijk hen door liſtigheit van zijne grenzen af te trekken. Weshalve hebbende hen al te mael by een geroepen, ſpreekt hy in volle vergaderingh hen aldus aen:

De Kennemers en Weſt-Vriezen tyen in Hollandt aen 't muiten.

Maken Gijsbrecht van Amſtel veltoverſt over hunne troepen.

H O Spits-

Trekken op zijn aenmaninge naer Uitrecht.

O Spitsbroeders, zeide hy, *het verdriet me dus lang voor eene Kasteel te zammelen en te marren, en dat ghy dus lang van uwe belooningen, die uw' uitgevoerde daden verdienen, versteken blijft. De Stadt Uitrecht, de Zetel der Edelen, en grendel van de Schat-kist dezer Landen, leidt voor ons' oogen. Latenwe liever deze Stad onze wapenen doen proeven. Dien verovert hebbende, zullen al d'overige plaetzen haest volgen, en van schrik zich overgeven. En dit wil ons ook niet zwaer om te doen vallen. Want midlerwijl zy meenen dat wy noch voor 't Slot van Vredelant leggen, zullenwe in 't midden van de nacht de Stad, als de vyandt daer het minste op denkt, bespringen en overrompelen. Want indienwe met het veroveren van deze Slotten onze tijt verquisten, zal de vyandt ondertusschen tijt hebben van zich te versterken, en ons, na 't veroveren van zoo vele sterkten, niet als armoed', en een lichaem vol wonden te beurt vallen.* Daer hadt men 't. Terstont breekt de gemeente, vlammende op den buyt, van de belegeringh op, en komt voor dou en dagh heimelijk t' Uitrecht voor de stadt, die terstont van 't krijgsvolk rontom omcingelt wierdt. De Nachtwakers door 't geluyt der wapenen opgewekt, en gissende dat 'er vyandt voor stadt was, roepen, om de stedelingen zoo veel t'eerder op de been te krygen, dat de Tarteren voor de stadt gekomen waren, de wallen besprongen, en zy alreê de stadt zoo goet als verovert hadden. Dit geroep deed ieder van schrik de hairen te bergh staen, zulx datze gelijkerhandt, 't geen de naeste wegh was, na de Vesten toe vloden, de wallen bezetteden, 't geschut op de wallen brachten, en alles wat dienden om den vyandt af te keeren, en de Stadt te beschermen, in 't werk stelden. De Kennemers, dus in hun hoop te leur gestelt, hadden alreê op Gijsbrecht van Amstel beginnen te morren, wanneer een onder den hoop dicht onder de muuren tredende, den burgers aldus aensprak: *Uit wat oorzaek*, zeide hy, *aenveirt ghy tegens uwe bontgenooten, die hier gekomen zijn, om u van de dwinghlandye der Edelen te verlossen, de wapenen? Maer buiten twijffel zult ghy, ô rechte slaven! een grooten loon van deze uwe arbeidt genieten. Of acht ghy lieden dit voor een groot geluk, onder het jok van een wrede, ondraeghelijke, en onverachtelijke slavernye gevoolt te worden? Wat komt eens tot bedaren, denkt dat ghy mannen zijt, en dat de tijt van wraek te nemen, nu gekomen is. Laten de genen u voetsel nu zoeken te verschaffen, die u tot het gebeente toe hebben uitgezogen. Alle wereltsche dingen zijn onbestandigh, en de wisselvalligheidt onderworpen; en de genen die te vore de heerschappye gevoert hebben, moeten nu dienen, en die gedient hebben, nu de heerschappye voeren. Indien Fortuin bestandigh waer, met recht zouden wy mogen klagen, dat d'armoede zich tot metgezel by de nieuw geboornen gevoeght heeft. Maer niemant is ellendigh, of 't is zijn eigen schult, en armoede is den sterflijken mensche uit geen anderen inzicht te beurt gevallen, dan dat wy toonen zouden, of wy ook een beter Fortuin waerdigh zijn.*

Doch stooten in d'eerste aenkomste het hooft.

Op dit zeggen besprak zich ook de wijffelachtige gemeente niet langh, maer keert de wapen, die zy tot beschermingh der stadt aengenomen hadt, tegens d'Overheit. De Majestraet en Edelen wierden verslagen, en wel ten getale van veertigh uit der stadt gezet. Voorts gink het op een plunderen en rooven, en wierden in koelen bloede afgemaekt, al die zich schrap stelden om tegenweer te bieden. Dit met zoo groot een hitte van gramschap uitgericht zijnde, zettenze de poorten open, ontfangen de Kennemersche troepen in stadt, en zweren by hun deel hemelrijks goet en bloedt by elkandre op te zetten.

Maer raken endelijk noch binnen.

Over de zelfste boegh wenden zich de Amersfoorders, en zetten mede de poorten voor deze vloekverwanten wijdt open. Ondertusschen gaen d' uitwijkelingen aen den Bisschop, die juist, midlerwijl dit geschiede, uit 'er stadt was geweest, als mede aen Otto, Graef van Gelder, Graef Floris vooght, over d'ongemene verwoest-

heit

heit en uitzinnigheit der Kennemers en Stichtzen klagen.

Graef van Gelre, dnrft geen slagh tegens Amstel wagen.

De Graef van Gelder, om deze uitgewekenen weder in Stadt te helpen, komt met eenige troepen Krijghsknechten te velde, 't geen nochtans zoo kleenen schrik in Amstel baerde, dat hy den Graef van zelfs met een ongeruste slachordre tegen trok, en den vyandt willens, om hem tot vechten te troonen, schoon spel gaf. Maer de Graef, als hy bemerkte dat Amstels krijgsheir veel grooter was, dan hy zich ingebeeld had, en voor reukloosheit aenzagh, zich, daer de hoop tot d'overwinning zoo klein was, in d'onzekerheit van een gevecht te steken, trok met zijn' troepen weder na de Veluwe. Amstel liet ook den vyand onaengerand wegh trekken, oordelende dat nu de tijt geschapen was, om de huyzen der Edelluiden, daer hy altijt een wrok tegens gehadt hadt, tot de grond toe te sloopen; voort de Kennemers vermanende zijn raedt te volgen. De Kennemers die door hun gramschap meer als al te hevigh aengeprikkelt wierden, bewillighden terstont in zijn voorslagh. Weshalve met het krijgsheir onder Gijsbrecht van Amstel, als Veldoverste, opbrekende, vallen op de Slotten van Heer Gijsbrecht van Abkoude, Willem van Rysenburgh, en Huybert van Vianen, vernielenze tot den gronde toe, en maken voorts met rooven en branden het platte land rondom kael. Endelijk begon van Amstel, zijn wraek-lust nu ten dele geboet hebbende een weêrzin van zich wijder in 't oorlogh met de Kennemers te steken, (vermits het onbedacht graeuw, na geen bestiering wilde luysteren,) te krygen, zulx hy in hun aller tegenwoordigheit aldus aen-hief.

Slopen ten platten lande verscheide Slotten.

De Kennemers trekken op Amstels raed naer huis om den lantbouw waer te nemen.

O strydtbare Helden, en dappre oorloghs borsten! het Jaer loopt nu ten ende, sedert wy dit gantsche Bisdom onder ons gewelt gebraght hebben, d'Edelluiden verdreven, en hunne onwinb're Slotten tot den gronde toe vernielt hebben. Maer tegens het toekomende Jaer, is mijn voornemen om den Graef van Gelder, die zich vyandlijk tegens ons aengestelt heeft, te bespringen, zijn gantsche lant te verwoesten, en aen kolen te leggen; weshalve is mijn verzoek op u, dat ghy, nademael de koren-oogst op handen is, t' huiswaert wilt begeven, om tegens het toekomende Jaer voorraed van koren by een te vergaderen. De Kennemers lieten zich gezeggen, en eenige krijgs-knechten binnen Amersfoort en Uitrecht tot bezetting gelaten hebbende, trekken voort naer huis toe. Daer gekomen zijnde beginnenze terstont Haerlem te belegeren. Maer binnen de stadt was eenen Joan Persijn, een strijdtbaer man en dappre oorlogs heldt; dees trekt ontrent middernacht met eenige rapze gasten uitter stadt door 't leger, ondweldight hen den genomen buyt, trekt voorts in Kennemerland, en leit aldaer het meestendeel der huizen aen kolen. De Kennemers hier door verschrikt, breken van 't belegh op, maer de belegerden binnen Haerlem het opbreken vernemende, vallen gelyker hant uit der stadt en achterhalenze in 't wegh trekken. Daer viel een hert gevecht, de meeste der beleggers wierdt op de plaets doodt geslagen, de rest gevangen, en binnen Haerlem gebracht. De Graef van Gelre door de nederlaegh der Kennemers aengemoedight, vergadert weder eenige troepen krijgsknechten om Uitrecht weder te veroveren. Maer daer voor komende stiet zijn hooft, zulx hy, vermits de bezettelingen manlijk weêr boden, genootzaekt wierd daer van af te wyken. Hier van daen trok hy voor Amersfoort, 't welk, gemerkt de stadt te zwak was om zoo groot een gewelt van krijgsknechten te kunnen wederstaen, met verdragh overgingk. Binnen Uitrecht bleven de Kennemers noch twee volle Jaren, eerze door de uitgewekene burgers en regeerders, die des nachts een poort openden aen den Heer Klaes van Kats, die met veel Hollanders inquam, en wel duysent en veertig uit de Stadt zette, uitgedreven wierden.

Bespringen Haerlem,

maer worden afgeslagen.

D'anderen worden ook uit Uitrecht gedreven.

Na dat nu Graef Floris de bovenverhaelde twist tusschen den Bisschop en de Heeren van Amstel en Woerden geslegt had, is hy korts daer na met een heerlyken staet en sleep van Heeren, ridderen en knechten in Engelant

Floris trekt om de bezitting van Schotlant na Engelant.

tot den Konink Eduart d'eerste van dien name over gescheept, om aen hem te verzoeken het bezit van Schotlant, vermits het hem van Graef Floris wege, de tiende Graef van Hollandt, en derde van dien name, die 's Koninx dochter van Schotlant, Ada getrout had, aen gestorven was; Maer wat moeite dat hy ook aenwende, zoo kon hy echter aen 't bezit van dit rijk niet koomen, nademael zommige Heeren in Schotlant hem daer in tegen waren. Doch zy verdroegen zich evenwel minnelijk, en liet zich de Graef met een zomme gelts te vrede stellen. Midlerwijl Floris by den Konink van Engelandt was, wierd 'er een huwelijk gesloten tusschen Jan 's Graven zoon, en Elizabeth 's Koninx dochter. Ondertusschen eenige Hollandsche en veel Zeeuwse Heeren, als Wolfard van der Veer, Jan van Renesse, Flores van Borsselen en meer anderen, vrezende dat de Graef zich door dezen bant van huwelijk te groot zouden maken, spanden aen met zijn schoon-vader, Gewye van Vlaenderen, die met een machtigh heir quam belegeren Middelburgh, daer de Gravin van Hollant met haer zoon in was: 't welk Graef Floris beweeghde, haestelijk uit Engeland in Holland te komen, en vergaerde een Heir ontrent Zierikzee, om de Stadt te ontzetten, maer 't zelve wantrouwende, liet zich bereden door den Hartoogh Jan van Braband, op zijn woort en trouwe te Biervlied tot den Grave van Vlaendere te gaen, om peis te maken. Maer Gewye nam hem gevangen en maekte evenwel peis, doch op voordelige voorwaerden voor de misnoegende inlandtsche Heeren, en beloofde een groote zomme gelts voor d'oorloghs-kosten aen Gewye te betalen: daer Hartogh Jan van Brabant borge voor bleef. Maer Floris los zijnde, verdreef den Heere van ter Veere, en den Heer van Borssélen, en dadingde met andere Hol- en Zeelandsche Edelluiden op een nieuw. 't Gelt en telde hy ook niet, waer door, zeit Snoyens, de Hartoogh namaels ook niet aen 's Graven doot, gemerkt hy hem van zijn' borge niet wilde ontslaen, en den Hartoogh aen de Graef van Vlaendre het gelt zelfs tellen moeste. En alzoo Graef Floris merkte, dat Engelant Vlaendren meer gonstig was dan hem, trok hy in den Iare twalef hondert vijf-en-negentigh na Parijs tot den Konink, die met beide in oorlogh was, en beloofde heimelijk zijn zoon Ian met de dochter van Vrankrijk ten huwelijk, en verbond zich den zelven, zulx d'oorlogh tegens Vlaendre weêr aenging, alwaer de Vlamingen in Kassand geslagen wierden. Midlerwijl, vermits 'er in Vrieslant en Vlaendre en elders in den oorloogh veel Ridderen en Edelluiden gesneuvelt waeren, slaet den Graef op Kersdagh veertigh van de rijkste Boeren tot Edelluiden, 't geen de andere Edelluiden zoo qualijk namen, datze hier over den Graef ook zeer begonnen te haten. De Graef by de Edelluiden dus in haet en nijt gekomen zijnde, en den Koningk van Engelant daer zijn zoon Ian genoechzaem gevangen zat, dus ook vertoornt hebbende, zoo verbonden zich de Heeren van Amstel, Woerden, en Velsen, en andere Edelluiden, die het mede op den Graef geladen hadden, overmits hy den Bisschop van Uitrecht begunstight, en tegen hen geholpen had, met den Konink van Engelant, om Graef Floris gevangen, in Engelant te voeren, hem daer in een eeuwige gevankenis te houden, en zijn schoon-zoon, Graef Ian, Floris zoon, over te zenden om in zijn vaders plaets de heerschappye over Hollant te voeren. Om dit wel uit te voeren, en over 't werk te beraetslagen, waren tot Kamerik al over lang Gerrit van Velsen en den Bisschop van Durham uit 's Koninx name, met den Grave van Kuik, van wegen den Hartoogh van Brabant, en noch twee andere raeds-mannen uit den naem van den Graef van Vlaendre, vergadert geweest. De Graef, wien deze opzet en verraderye onbewust was, trok in 't jaer twalef hondert zes-en-negentich naer Uitrecht, om den twist, (zoo men zeide) die tusschen den Heer van Zuilen, en de Heeren Gijsbrecht van Amstel en Harman van Woerden gerezen was, te slechten en neder te leggen. Maer het bleek genoech dat dit een

Rackt in den haet by d Edelluiden.

D' Edelluiden zoeken hem gevangen in Engelant over te voeren.

een gemaekte twist was, vermits de Graef tot zijn voornemen geenzins konde geraken.

Floris reist naer Uitrecht.

Op dat echter hun voorgenome aenslagh, zoo veel te lichter zoude voortgangk hebben, zoo verspreidenze weder op nieuw een gerucht, dat de twist, die tusschen d'Edel-luyden t'Uitrecht ontstaen was, noch t'eenemael niet gedempt was, en te vrezen stond, datze eerstdaeghs tot een algemene brant, indien niet schielijk daer in voorzien wierd, uit zoude bersten. De Graef aen dit gerucht geen twijfel slaende, vertrekt terstont van t'Huis te Voglezank, niet verre van Haerlem gelegen, en reist naer Uitrecht. Maer onder weeghs krycht hy van den Heer van Kuik een brief, van dusdanigh een inhout:

Schrijven van den Heer Kuyk aen Floris.

Het komt my rechte voort niet te pas d'oorzaek te zeggen; maer weete dat ik u den oorlogh aenzegh: en zie eens toe, of ghy 't u al bedanken zult, om in de stadt te komen. Want ik heb vast voor mijn genomen u afbreuk te doen waer ik kan en magh. Heden zal ik in den Raet verschijnen, maer wilt het niet qualijk nemen, indien ik iets besluite dat u tegen gaet. Vrees niet alleen, 't geen uw vyant zeit, maer ook zijn toorn en krachten. De rest, 't geen ik te zeggen heb, zult ghy uit den Priester, die u den brief zal overleveren, wel hooren.

Naulix kon zich de Graef, dezen brief gelezen hebbende, van lachen onthouden, en zich tot den Priester keerende: betrout dan, zeide hy, den Heer van Kuik op zijn eige krachten zoo veel, dat hy zich voor laet staen my te kunnen uit Holland jagen, of beletten dat ik in Uitrecht niet derf komen? Is'er iets, waer op hy zich zoo verlaet, dat my verborgen is? Ghy wien alles bewust is, zegh op indien u iets van den Heer van Kuik belast is. De Priester, 't zy dat hem de verradery bewust wast, of, 't geen ik beter geloof, vol angst zijnde om dat hy buiten schult was, gingk, na dat hy, 't geen hem bewust was, den Graef aengedient had, vertrekken. De Graef ziende, dat de Priester buiten schult was, gaf hem tot veiligheit van zijn reis, noch vry gelei mede. Midlerwijl komt Floris, die dit stout schryven van Kuik vast overpeisde, en geen gedachten had dat Kuik in zijn gebiedt iets vyandlijk zoude derven aenvangen, verzelschapt met de genen, die hem verraden zouden, Uitrecht. Zoo als hy in de stadt quam, komt hem Wolfert van Borsselen die van te voore in ballingschap gezonden, en nu mede aen de verraderye deelaghtigh was, tegen, en bidt hem om vergiffenis van zijne misdaden. De Graef, gelijk hy goedertieren van aert was, vergaf hem terstont alles, en ontfing hem onder 't getal van zijne getrouwste vrienden. Voorts deed hy zijn best om de twist, die tusschen de misnoegende Edelen gerezen was, te slechten, daer hy hen, overmits alles maer een gemaekte mouw was, op dat de Graef niet anders zoude meinen, dan dat door zijn toedoen d'oneenigheit ter neder was geleit, om hem die geen argh docht, zoo veel te lichter hier door in 't net brengen, toe bepraette. Zoo als hy in de Kerk wil treden, steekt hem een Vrouw van een eerwaerdigh gelaet, een briefje in de handt; waer in duidelijk genoech de verraderije met deze woorden ontdekt wierdt:

O Koningklijke spruit, en voortreffelijke Vorst, let wel op het gene, de Koningk David zeit: Mijn vrient, dien ik vertroude, die mijn broot at, treedt my onder de voeten.

Of deze Vrouw door Gods ingeven of dat haer de verraderije bewust was, hier toe gebracht is, daer magh eder het zijne van geloven. De Graef, gelijk hy grootmoedigh van aert was, kreunde zich weinigh aen 't gene in dit briefje stond. Maer, na

dat hy uit de Kerke gekomen was hout hen allen ter middaghmael, hebbende Amstel en Woerden nessens zijn zyde zitten. De maeltijt wierd in vrolijkheit, en met jokken en boerten, op dat Floris aen hun gelaet de lagen, die zy hem leiden, en den Grave onbewust waren, niet merken zoude, overgebraght. Floris met de Prelaten of Kerkvooghden, een vrolijk middaghmael gehouden hebbende, gingk na de maeltijt, van den wijn lustigh bestooven zijnde, een weinigh onbekommert leggen slapen. Maer de vloekverwanten, die niet rusten konden voor datze deze goddelooze daet volbraght hadden, schieten terstont ter poorte uit. Knechten, wapenen en alles wat hen konde dienen met zich op wegh nemende. Na dat alles buiten wel besteken was en de lagen geleit, treet Amstel, van d'anderen tot den Graef gezonden, in d' eetzael, en wekte hem, die in een diepen slaep was geraekt, op, zeggende dat 'et nu geen tijdt was om te slapen, daer het zoo schoon een dagh weders, en zoo groot een menighte van vogelen in 't velt was. Geen dink was 'er dat dat den Graef meerder vermaken kon als de vederjaght; weshalve uit den slaep schietende, laet hy zijn kamerling van Amstel roepen. Amstel ook niet lang dralende, na dat hy de bootschap gedaen hadt, belast den kamerling den Graef te zeggen, dat hy voor uit gingk om alles gereedt te maken. Doch wort op 't bevel van Floris wederom geroepen. *O Gijsbrecht*, zeide Floris, (misschien om hem te ondertasten vermidts het over-denken der woorden, die in het brief je stonden, dat hem de Vrouw in de hant stak, hem wel eenigh achterdocht heeft kunnen geven) *ik kan mijn groote en onuitsprekelijke liefde, dien ik altijt tot u gedragen heb, niet langer, datze u door eenigh klare kenteken niet bekent werde verborgen houden.* Teffens hem een beker, dien hy eerst uitgedronken had, met zijn eigen handen overgevende, *Drink hier*, zeit hy *O Amstel, Floris ziel en herte, die al te lijdigh op u verslingert is.* Weshalve Amstel tot zijn Spitsbroeders te rugh kerende, brengt hen de bootschap, dat de Graef op komende wege was. Hier op gaen zich al d'anderen versteken, en wort alleen Woerden, (op dat door de menighte het spel niet zoude verbrodden, worden,) belast op 's Graven komste te wachten. Joan zijn bloetverwant, zoon van Jan van Henegouwe, Gerrit Heer van Woerden, beide zeer jongk van jaeren, mitsgaders een kleen getal van knechten, verzelschappen den Graef, die met een Valk op zijn handt ter poorte uit reed. Als de Graef buiten der stadt gekomen was, en van Woerden in 't gezicht kreegh, geeft hy 't paert de spooren, en vraeght waer 't gezelschap, en wat plaetze tot de Vederjaght bestemt was? Naulix had van Woerden het woort uit den mont, zeggende datze wel haest daer wezen zouden, of de Vloek-verwanten, als Gerrit van Velzen, Arent van Benschoppe, Gerrit van Krayenhorst, Willem van Teylingen, Willem van Zaenden, stuiven met een deel gewapent krygsvolk van alle kanten op, omcingelen den Graef, vatten het paert by den toom, en dwingen hem voort zich gevangen te geven. Maer Floris, ('t zy dat hem de zucht van heerschen gaende maekte,) was een zeer zaghtmoedigh Heer, invoege dat hy ook toen noch niet gelooven kon, dat 'et bedrogh of ernst was, maer datze alleen om vermaeks en kluchts halve hem zoo onverziens op 't lijf waren komen vallen. *Maer*, zeide *Arent van Benschoppe*, *neen Graef, zoo waer als my Godt helpen magh ghy zijt bedrogen, indien ghy dit voor spel acht. Datwe dus een werk tegens u bestaen, daer toe hebben ons uwe schelmeryen, die ghy tegens ons en 't Vaderlant begaen hebt.* Dit zeggende rokt hy den Graef de Valk uit de hant, en zetze op de zyne, hem voorts toe snaeuwende, en zeggende, dat dit voor 't laetste zoude wezen. En schoon de Graef zich mannelijk weerde, zo wiert hy evenwel door de menigte overweldigt, en noch dien zelven nacht heimelijk gevangen op 't Slot te Muyden gevoert, om hem alzoo voort levendigh in Engelandt te voeren. Ondertusschen de Graef op 't Slot te Muyden gevangen zat, wierd hy

Hout aldaer eenige der voornaemste Heeren ter middaghmaele.

'sGraven overgroote liefde tot Amstel.

Krijgen hem door list gevangen.

hy van d'een noch meer als d'ander over zijn droevigh ongeval begekt en bespot. Maer niemant viel den Graef harder, als Harman van Woerden, dees leide t'elkens den Grave te vooren, de zeven jarige gevankenisse van Amstel, zijn eige ballingschap, 't ombrengen van Velsens broeder, en diergelijke dingen meer, hem voorts zeer dreygende, eveneens als of hy hem 't leven hierom benemen wilde. De Graef niettemin, schoon hy wel wiste dat zijn leven en doot in hun maght was, antwoorde met een onverzaegt herte aldus: ,, O Woerde, zeide hy, ,, wat mooght ghy al deze dingen, die ,, al lang vergeten, en vergeven zijn, ,, weder op halen. Maer evenwel, ,, nademael ik door uw snorken en ,, onbeschoft spreken, geperst wordt ,, om mijn billikheit te betuigen, ,, zal ik mijn verdedinge uit vreeze van boeiens en banden niet achterweege laten. Van Gods wege was ,, ik gestelt tot het straffen der schuldigen, en voorstaen der onschuldigen. In dit ampt heb ik my altijt ,, zoodanigh gedragen, als of ik van ,, 's menschen geslacht voor den Richter daer boven rekening geven zoude. Hadt Velzens Broeder, die den ,, aengeklaeghden, tegens de beloften ,, van veiligheit, in tegenwoordigheit ,, van den Richter om 't leven bracht, ,, die straffe niet wel dubbelt verdient? ,, Was dit de zaek voor 't Recht bepleiten, en zich in handen van den ,, Rechter stellen? Veilicht hadt men ,, hem dit noch ten besten konnen ,, houden, dat hy zich over zijn eigen ,, zaek als Rechter stelde. Maer geen ,, verschoonen was 'er aen dat hy met ,, het zelfste scherp den Rechter zelfs ,, aenviel en quetste. O Woerde! ,, denk, dat hy zijn gewisse bezwaert, ,, en de misdaet van een schuldigen op ,, zijn eygen hals haelt, die onverschoonbre misdaden door de vingeren ziet. Zonder reden, om dat ,, uwe goederen verbeurt gemaekt ,, wierden, toont ghy u dus verbolgen ,, tegens my. Weêrspannig hebt ghy ,, u getoont tegens den Bisschop, wiens ,, landt ghy vyandelijk aentaste, en ook ,, weêrspannigh tegens my, wien de ,, zorg, gelijk ghy zelfs wel weet, over ,, Uitrecht aen bevolen was. Weshalven was ik genootzaekt gewelt met ,, gewelt te verdrijven en te wreken, ,, en heb ook alles, 't geen ik gedaen ,, heb, volgens het recht van oorlogh ,, gedaen. 't Geen ik tegens u, en tegens ,, anderen gewezen heb, 't zelve mogen tegens my mijne vyanden, en ,, niet mijne onderdanen, wijzen, die ,, hun Prinsen, schoon datze quaet ,, zijn, in alles te goet moeten komen. ,, Hoe veel te min moeten dan de genen aen de wrake denken, die loon ,, na hunne werken ontfangen hebben. ,, Dat Amstel gevangen is gehouden, ,, loochen ik niet, vermits hy, zoo wel ,, als ghy, misdaen had. En is, op dat ghy ,, niet zeggen zoud dat zoo een adelijk ,, geslacht onwaerdig is geknevelt en ,, geboeit geworden, in zoodanig gevankenisse gestelt, gelijk een Heer, uit ,, zoo doorluchtigh een stam gesproten, ,, toekomt. Invoege dat het my vreemt ,, in d' ooren klinkt, dat ik nu van ,, wreetheit betight werde, daer in tegendeel mijne gulhertigheit, my ten ,, valle, en in de lagen der verraders gebraght heeft. Maer billik hoort ghy ,, te vragen, uit wat oorzaek ik de ,, genen uit hun ballingschap ingeroepen, weder in hun eer en goederen ,, gezet, en in genade, en tot mijn geheimen raden aengenomen heb, die ,, zoo zwaere straffen verdient hadden. ,, Maer wist ik dat de Hollanders zulk ,, een bedrieglijk en meneedigh volk ,, was: Neen, zoo waer als my God ,, helpen moedt, 'kwiste niet, dat de ,, Kristenen zoo schendig hun wetten ,, uit hunne herte gebannen hadden, en ,, daer in de wraek-lust zoo lang voeden ,, konnen. Maer nu bevind ik helaes! ,, Dat niemand door de quijdschelding ,, zijn 'er misdaden gebeterdt wordt, ,, nochte iemant ook hoopen magh by ,, den geenen veiligh te zijn, dienge ,, door de groote weldaden zoodanigh ,, aen u verplicht hebt, datse niet maghtigh zijn die met hun goet en bloet ,, te kunnen betalen.

Zijn ontschuldinge en vertoogh aen van Woerden.

Dit zeggen maekte Woerden heel baloorigh, en hielp hem voort zoodanigh te paert, (voornamelijk als hy merkte dat hem de waerheit gezeit wierd,)

Maer dit maekt van Woerden noch veel baloориger.

wierd,) dat hy de Graef deed zwijgen, en aen boejens leggen. Floris teffens van gramschap en vreze aengeprikkelt, braght vast dien dagh met peyzen en denken over. Maer den volgende nacht, wierdt zijn lichaem met buikweê, en zijn ziele met onuitsprekelijke droefheit bevangen. In den morgen stond wiert een biechtvader, die hem zeer zobre spijze, en niet anders als broot en booter, quam voorzetten, tot hem gezonden. Als de Graef aen den Biechtvader, die des anderen daegs weder keerde, zyne zonden wilde biechten, en Godt om vergiffenis bidden, quamen zulx de vloekverwanten beletten, en hem in zijn godtvruchtige dienste steuren. En schoon hy hen zeer hertelijk bad, datze hem toch het biechten zijn 'er zonden wilden toestaen, het mocht egter niet helpen, maer wiert de Biechtvader van hem weg gejaecht. Dit gink byna den Graef aen zijn zinnen, en zich vast inbeeldende, dat hy 'er den hals niet door zoude halen, vraecht Woerden, of 'er geen hoop van behoudenis meer overich was. Maer Woerden die een hart zoo bitter als gal in zijn lijf had, toonde ook (als of het niet genoech was geweest, gezeght, wie al delaghtigh en meê-wustigh aen deze verraderye was, en de brieven dieze met hun eige handen ondertekent hadden, getoont te hebben,) hoedanigh een wreet herte hy in zyn boezem droegh; Want, als hy bemerkte dat Floris door al zyne leden groote pijn leed, riep hy een dienaer en liet 's Graven mond en lijf lustigh met gerste, tot dat de punten in de huit bleven zitten, wryven. Noch liet Woerden het by deze vervloekte wreetheit niet. Want hebbende een dikke knots in zijn hand genomen, *geen geneesmiddel*, zeide hy; *O Graef is 'er ter werelt, die de pijne zoo dra weet te verdrijven, dan dat ghy deze knots in plaets van uw hooft-kussen, en de vloer in steê van uw bed gebruike.* En dus was de Graef ieder eens spot en voetveegh twee dagen lank. Midlerwijl wierdt dit droevigh gerucht 't gansche lant door verspreit. De Kennemers, Waterlanders, en Vriezen quamen terstont op dit gerucht met schepen en schuiten om hun gevangen Graef te verlossen, over het Y naer 't Huis te Muyden afzakken. De vloek-verwanten dit vernomen hebbende, doen den Graef, dreigende hem anders te doorstoten, brieven aen de Kennemers schrijven, waer in hy hun getrouwigheit hoogh verheffende, hen belaste altemael t' huyswaert te keeren, en datze voor hem geen zorge behoefden te dragen. De Kennemers deze brief ontfangen hebbende, begonnen noch felder te woeden, en loochenden den last, daer zy den Graef toe gedwongen hadden, t' achtervolgen. Want wie, zeidenze, zouw zoo uitzinnigh wezen, die zijn eigen behoudenis niet zoeken zouw. Na datze nu anders geen uitvlucht zagen, zijnze terstont over poelen, sloten, en moerasschen met den gevangen Graef, dienze op een Paert gebonden, en zijn mond met een handtschoen, om geen geluit te kunnen slaen, gestopt hadden, wegh gevlucht. Die van Naerden door een aenbrenger hier van lugt gekregen hebbende, zijn met een groot getal van gewapende mannen uit liefde tot hun Graef, hen te gemoet getoogen. Zulx dat de vluchtelingen van achteren, door de Kennemers en Waterlanders, en van voore door de Naerdenaers geweldigh in 't nauw raekten; En alzoo het paert, daer de Graef op gebonden was, te klein en te zwak was om met hem over de sloten te springen, zoo viel hy in 't overspringen met het zelve daer midden in. Gerrit van Velzen, ziende dat hy den Grave naulix levendigh zoude konnen wegh voeren, en d'achtervolgers ontkomen, trekt zijn zwaert, en geeft hem eenentwintigh doodelijke wonden, en vluchte voort te paert na 't huis te Kroonenburgh. De Kennemers en Naerdenaers toeschiettende vonden den Graef noch levendigh, maer door 't uitgutzen des bloets zoo zwak en flaeuw geworden zijnde, dat hy naulix zijn adem langer halen kon. Voorts brachtenze hem op 't huis te Muiden, alwaer hy den vijfden van zomermaent overleedt, na dat hy veertigh jaren over deze landen heerschap-

pye

pye gevoert had. Het doode lichaem wiert te schepe naer Alkmaer gevoert, zijn ingewant daer uitgenomen, en aldaer in de Kerk begraven, het lichaem bleef gebalsemt in 't koor staen, tot 'er tijdt dat Jonkheer Jan zijn zoon uit Engelant quam; 't welk daer na in 't Klooster te Rijnsburgh, by zijn huisvrouw Beatris in groote staci begraven wierdt. De moordt wierdt terstont aen veel Princen en Heeren, die Graef Floris in Maeghschap bestonden, inzonderheidt aen Graef Jan van Avennes van Henegouwe, en zijn zoon Jan die in Engelant was, overgeschreven. Voorts wierdt hier op beslooten het huis van Kronenburgh, daer Gerrit van Velsen, de moortdadige verrader met eenige van zijn vloekverwanten, opgevlucht was, te gaen beleggen. Maer Harman van Woerden en Gijsbrecht van Amstel zijn met vele andere Heeren van den Adel uit den lande vertrokken, en hebben zich in Polen nedergezet, alwaer, zoo gezeit wort, als noch een stadt gelegen is, genaemt *Holland*, die van deze Ballingen zoude gesticht zijn; en geen klene overblijfzelen van deze afkomst te vinden zijn. Want alhoewel deze plaets in Polen leit, zoo spreken noch al de inwoonders, behalven de Poolsche spraek ook de Nederlantsche, in zoo veel eeuwen niet kunnende vergeten de taele van haer eerste Vaderlandt. Doch, zoo my van anderen onderrecht is, leit deze plaets eigentlijk in Pruizen, en is veel meer een Dorp of vlek als een Stadt. Ook is de tale, dienze spreken, een vervalschste en gebroke tale, en geen Pools noch Hollandts, maer tusschen beide. Ondertusschen wierden al de goederen van deze vloekverwanten verbeurt gemaekt, en hunne heerlijkheden quamen aen 't Graefschap van Hollant te vervallen. Het Slot van Kroonenburgh wiert ook van den Graef van Kleef, de Neef van de vermoorde Graef sterk belegert, zoo datze zich eindelijk uit hongers noot op gena en ongena moesten overgeven. Die van Dordrecht kregen daer op Huge van Baerlant gevangen, de Kennemers Willem van Teilingen en noch twee anderen: die van Delft Willem van Zaenden, en die van Haerlem Arent van Benschoope. De Graef van Kleef nam Gerrit van Krayenhorst met noch vier anderen in bewaringh. Deze wierden altemael onthooft, de lichamen op 't rat geleit, en de hoofden op staken gestelt. Maer over Gerrit van Velsen, die na Leyden gebraght wierd, gink een schrikkelijk vonnis. Hy wierd, zoo eenige schryven, levendigh in een ton van binnen met scharpe spykers beslagen, gesteken, en zoo langs al de straten van Leiden gerolt, dit doorgestaende hebbende, en noch levendigh zijnde, wierd hy op een rat gezet, en onthooft.

Doch of deze straffe om 's Graven doodt aen Gerrit van Velsen geschiet is, dat heeft zijn bedenken. Want Beka, Stook, en een andere naemloze schryver maken van zoodanige straffe geen gewagh. De Rijm-Kronijker schijnt te zeggen dat Gerrit van Velsen met Willem van Zaenden terstont na het innemen van 't Slot Kroonenburgh, onder de handen van de Vriezen, Kennemers, Noort-hollanders en Waterlanders, die voor 't Slot gekomen waeren, t'zamen gebleven en omgebraght zijn. Want, zeit hy op 't blat 45. Straffe van Gerrit van Velsen.

Geraert van Velsen ende Willem van
Zaenden
Treckten die knecheen, ende taenden
Als of syse wouden eten,
Ende doden daer toe, suldy weten.

Zy verscheurden die als met tanden, zeit hy. Beka schrijft van zijn belydenis en straffe in 't Latijn aldus: *Gerardus de Velsen traditionem Comitis in aperto Confessus est seriatim; atque idem Gerardus inter acerba supplicia dirè rotatus est:* 't welk aldus in 't Duitsch luidt. *Gerrit van Velsen zeide toen vervolgens de verraderye opentlijk uit: en den zelven Gerrit van Velsen wierdt onder andere wrede straffen op een radt geleit. Rotatus* is by dezen schrijven zoo veel gezeit, als op een rat gezet: daer misschien anderen dit woort *rotatus* na d' oprechte Latijnsche eigenschap genomen hebben en geduit en overgezet

voor *gerolt*. Van dit gevoelen is ook de Schrijver van het oude Lietje, daer hy zeit:

Sy deden een Vat vol spijckers slaen,
Daer most zijn Edeldom in glijden:
Sy rolden hem daer drie dagen lanck
Drie daghen voor den noene.

Niet-te-min, is deze straffe, daer Gerrit van Velsen naer 't gemeen gevoelen, mede om 't leven gebraght wiert, zoo vreemdt niet: want met de zelve brachten, zoo Tubero en Plinius schrijven, die van Karthago Attilius Regulus om 't leven. Van zoodanige straffe maken ook meê andere Historischrijvers gewagh, als Julius Cæsar, Bullingerus. Hist. lib. 3. en Sigonius. Histor. Bonnon. lib. 6. die verhalen dat Kasarinus en Sanguinesius met zoodanigh een straffe om 't leven gebraght wierden. De Hollanders hebben voorts 't huis te Kroonenburgh gesloopt, en tot den gronde toe geslecht, en toogen voorts na 't Huis te Muyden, om dat te veroveren en te verwoesten, maer daer op komende vondenze niemant, vermits de andere vloek-verwanten by tijts hun hielen gelicht hadden, en daer af gevlucht waren.

's Graven overspel met van Velsens huisvrouw, is d'oorzaek van zijn doot niet geweest.

Het gemeen gevoelen is, dat Gerrit van Velsen hierom de Graef zoude vermoort hebben, vermits hy by van Velsens huisvrouwe zoude geslapen hebben. Dit waer zijnde, is niet zonder rede. Gerrit van Velsen heftiger, dan d'andere Heeren op den Grave gebeten geweest. Hier op schuivent meest al d'oude Kronyken de begane moort. Maer d' oudste die men vinden kan, zijn ontrent maer twee hondert en vijftig Jaren out, geschreven ruim hondert Jaren na den tijdt, als de moort aen dezen Graef Floris geschiede. Maer Beka en Stook, de Schrijver van de Rijm-kronijk, die beide wijtloopigh d'oorzaek van het vloek-verwantschap beschryven, en de vloekverwanten duidelijk noemen, maken van 's Graven overspel gansch geen gewagh. 't Is waer, de Rijm-kronijk schijnt zulx wel eenighzins mede te brengen, daer hy zeit:

Doe (Graef Floris) dus quam gevaren,
Voeren tegens hem t'eenre scharen
Die van Woerden ende van Amstel,
Geraert van Velsen de Moordenaer fel.
Daer quam Arent van Benscoop,
Geraert van Kraeyenhorst in den hoop.
Willem van Teylingen quam daer Zede
Ende Willem van Saenden ter selver stede.
Daer quam menigh man
Die ick genoemen niet en kan.
Als zy dus quamen te gemoet
Hevet hyse aller-eerst gegroet;
Ende Harman van Woerden reedt hem ane,
Als die hem wille had te vane,
Ende greep hem by den breydel saen:
U hooge sprongen zijn gedaen,
Ghy en sult niet meer daer voor drijven
Sprack hy, Heer Meester ghy moet hier blijven
Onse gevangen, is 't lief oft leet.
Ick seg u, dat ick weet wel
Dat die Grave hielt overspel:
Want hy loech, dat weet ick wel.

Dit leste veers op een na, schijnt hier zulx, als gezeit is, wel meê te brengen, maer het woort *Overspel* wort in deze veers van ieder onkundige in de oude Hollantsche tael, averechts verstaen. Want dit woordt, *Overspel*, moet in 't midden van een gescheiden en in tween verdeelt worden, aldus, *over spel*. Dit is door onverstant aen een gekoppelt. En hier in bestaet al de zwarigheit. De rechte zin van deze veerzen is dan dusdanigh: Graef Floris ziende deze Edel-luiden dus tot hem komen ryden, docht nergens min dan op verraet, maer meinde dat zijn volk jokswyze en kluchtshalve aldus op hem quamen aenvallen. *Ik zegge*, zeit de schryver van de Rymkronijk, *dat ik wel weet dat de Grave voor spel hielt, en daerom lachte.* Want over spel is zoo veel als voor spel: op verscheide plaetzen wort het woort *over* in betekenisse van *voor* by hem genomen. Want in den beginne van den Rijmkronijk op het tweede blat, daer hy verhaelt dat in den jaere ɪↃCXCIV. Sinte Willebrort de Vriezen oft de Neder-saxsen bekeerde, alzoo by hen noch te dien tijde onder andre afgoden, den Godt Merkuur aengeroepen wierd, zeit hy:

Tot

Tot West-capelle dat hy quam,
Daer hy aenbedende verman
Mercuriose over een Godt:
Dat beelde door ons Heeren gebodt
Brack hy. &c.

Hier zeidt hy, dat Merkuur aengebeden wierd voor een Godt. Daer na in de beschryvinge van Graef Dirk d'eerste Graef, op het vierde blat.

Doe men schreef DCCC. *Jaer*
Ende LXIII. *over waer.*

Hier beduit *over* waer voor waer. In deze betekening gebruikt hy het woort *over waer* op veel andere plaetzen.

Wederom het drie-en-twintighste bladt.

Hebben sine over Heere gehult.

Dat is: zy hebben hem voor Heere gehult. Maer op het dertiende bladt daer gezeit wort,

Maer die gene hielt over droom,

Helpt hy ons ook heel uit den droom, en laet ons niet langer staen twijffelen, dat de rechte uitlegging en zin van het woort *overspel* is, gelijk wy terstont gezeit hebben. Want eveneens wort hier gezeit, hielt over droom, dat is, hielt voor een droom, als daer hielt over spel, dat is, hielt voor spel.

Doch het zy hier mede hoe 't wil, altijt het zoude wonder vreemdt wezen, dat de meeste Heeren van 't Landt om deze misquaem alleen, zich vyantlijk tegens de Graef zouden aengestelt hebben. Andere oorzaken hebbenze buiten twijffel tot dit werk gehadt; onder anderen is misschien ook geweest, dat de Graef op zekren tijdt (in 't jaer 1293) veertig van de rijkste huisluiden Ridders sloegh; en meer diergelyke dingen bedreef, tot groot ongenoegen van de Ridderschap. Ook heeft de Graef zich hier door mogelijk by zommigen in den haet gestoken, vermits hy noch jong zijnde, zijn Moeye Adelheit met Floris hare zoon, dien hy kort te voore de bestiering van Zeelant aen bevolen had, uit den Lande van Hollant en Zeelant verdreef. 't Welk de Rijm-kronijk te kennen geeft, Fol. 33. Ook dient gelet te worden op 't geene dat de Rijm-kronijk verhaelt, daer hy spreekt van het Vlaemsch belegh der Stadt Middelburgh in Zeelandt, op het vijf-en-dertighste bladt.

De Grave Florens (zeit hy) *op die tijt*
Dat meeste deel droech hem nijt
Van den Heeren van den Lande,
Si en ontsaghen niet der schande, &c.

Voorts dat Heer Gijsbrecht van Amstel en Heer Harman van Woerden den Grave afgunstigh waren, en hem niet wel zetten moghten, daer toe scheenenze eenighzins reden te hebben; vermits, gelijk wy te vore verhaelt hebben, hy hen de Slotten van Vredelandt en Montfoort, ter believe van den Bisschop Joan van Uitrecht, al ontnomen en afhandigh gemaekt hadt. En zeker, dat Heer Gijsbrecht van Amstel 't Huis of Slot te Vredelandt den Bisschop moeste over geven, heeft buiten twijffel groote nijt en haet tegen hen beiden veroorzaekt. Insgelijx is ook wel te vermoeden, dat 'et Heer Harman van Woerden oevel genomen heeft, dat hy, ontziende des Graven mogentheit, uit den Lande moest blijven en scheiden van 't Huis te Montfoort. Dat hem hier de schoen wrong, blijkt genoegh uit de Rijm-kronijk, daer Fol. 39. van 't verraet gesproken wordt, en hoe Gerrit van Velsen, op zijn' zijde den Heer Harman van Woerden trekt tegens Graef Floris, door onderlinge ingewikkelde vyandtschap:

Nu hoort (zeit hy) *van de verraders fel*
Dat ik u vertellen sel
Wat si dochten, en wat si rieden,
Als men selve hoorde bedieden
Geraert van Velsen den moordenaer,
Daer hy es lijde openbaer,
Hoe hy de moort eerst bedochte;
End' hoe hy 't aen den anderen brochte
Ende hoe hi begonde sire daet:
Ten eersten male socht e hy raet
En legget hem te vooren danne
Den Heere van Woerden Hermanne
Die was des Graven nausten Raet:
Ende hy gedochte al onder daet,
Hoe hem de Grave hadde verdreven,
Ende gaerne hadde genomen 't leven,

Als ick te vooren heb gesproocken,
Ende peynsde, dit wert nu gewroocken
Dat ghy my dicke hebt gedaen,
Ghy moets nu in boeten staen, &c.

Hier wort ons genoech te verstaen gegeven, dat 'er een oude wrok was. Gerrit van Velsen heeft mogelijk den Grave een quaet herte toegedragen, dewijl de Graef zijn Broeder had laten onthoofden, en in het huwelik (zoo 't schijnt) tusschen hem en de dochter van Harman van Woerden niet en wilde bewilligen. Want zonders des Graven bewilliging mochte Heer Harman van Woerden zijn' dochter niet uithylikken, volgens het verdragh dat tusschen hem en den Grave gemaekt was. Maer de Graef (zoo 't scheen) wilde hem ten wijve geven zijn' boel, misschien de dochter van Heer Jan van Heusden; daer hy een onechte zoon by had, genaemt Witte, die d'eerste Heer van Haemstede was in Zeeland; en mogelik is den Heer van Heusden, om dat de Graef zijn dochter onteert had, des te lichter tot het voorgenome verraedt kunnen gebracht worden. Want in den beginne als Gerrit van Velsen met Heer Harman van Woerden eens waren, en daer toe ook gekomen was de Heer van Kuik, zoo hebbenze de vierde man Heer Jan van Heusden ook mede op hun zijde getrokken. Waer van de Rijm-kronyker aldus spreekt:

Doe si des onder hen tween
Wel droeghen over een
Leiden si dit vooren doe
Den Heere van Kuic, die nam daer toe
Den Heere van Heusden Heeren Janne
Dese worden te raden danne, &c.

Deze verraders hebben (zoo Meyerus getuight en ook wel te gelooven is) noch des te stouter geweest, vermits Graef Floris zijn' schoonvader Gewije, Graef van Vlaendre, en Eduart, Koning van Engelant vertoornt had, dewijl hy zich met den Koningk van Vrankrijk, Filips de Schoone, gink verbinden in 't oorlogh dat Vrankrijk tegens Engelant voerde.

DERDE HOOFTSTUK.

Graef Jan, Floris zoon, komt uit Engelant over. Wort tot Vorst van den Lande gehuldight. Maer komt haest te sterven. Na hem wort Jan van Henegouwe Graef van Hollant. Dees schenkt de Heerlijkheden van Amstel en Woerden aen zijn broeder. Gewye Willem, zijn oudste zoon, komt in 's Vaders plaetse. Willem Kuser verwoest met hulp der Amsterdammers Hendrik van Hagesteyns Lant. Graef Willem brengt de Heerlijkheden van Amstel en Woerden weder aen het Graefschap. De Heerlijkheit van Amstel schijnt eertijts een Leen van de Kerk van Uitrecht geweest te zijn. Graef VVillem, Willems zoon, wort na 's Vaders doot Graef van Hollant. Hantvesten of voorrechten van dezen VVillem aen die van Amsterdam verleent. VVat een Hantvest is, en waer in de zelve bestaet. Aen die van Amsterdam hebben de Graven, voor de diensten van hen genooten, verscheide Hantvesten verleent.

GRaef Floris dus ellendigh gesneuvelt zijnde, ontstondt 'er terstont groote twist onder de Hollantsche Heeren om de vooghdye der Landen. De Graef van Kleef stelde zich in 't bezit van Noort-Hollant, Gewye Graef van Vlaendre nam Zuit-Hollant in, Gewye Bisschop van Uitrecht maekte zich meester van 't Slot te Muiden, maer Wolfert van der Veere belegerde met hulp der Vlamingen Middelburgh. Waer op Graef Jan van Henegouwe, Gewyes oudste broeder, zelfs in Zuit-Hollant quam, en met hulp der Heeren van Arkel en Putten Middelburgh ontzette, verjoegh den Graef

Graef van Kleef, en deed den West-Vriezen den oorlogh aen. Midlerwijl Jan van Henegouwe dus de meester speelde, gingk den Staten vreze aen, dat hy zelfs het landt onder zijn gewelt moghte krygen, zulks de Heeren van Brederode, Egmond, en Wassenaer met eenige gemaghtighden der steden na Engelandt (daer Graef Jan, Floris zoon, noch onmondigh, aen 's Koninks dochter troude) trokken, om hem voort in Hollant over te brengen. Maer in 't overzeilen liep hen de wint tegen, zulx datze genootzaekt wierden in Zeelandt in te loopen, alwaer Heer Wolfert van Borsselen Heer van ter Veer, behendelijk den Grave in vooghdye nam, en wist hem d'ooren zoo vol te blazen, dat de Heer van Brederode, die hem te voore in bewaring had, wierd wegh geschikt. De Graef van Henegouwe dit ziende, vertrok, zich niet dervende den Grave van Hollant en Heer Wolfert van Borselen vertrouwen, na Henegouwe: zulx Graef Jan in den jare twaelf hondert negenentnegentigh voor aenstaende Vorst van den Lande gehuldight wiert. Doch quam noch aen de roode loop, of, zoo anderen schryven, aen 't vergift, dat hem door bevel van Graef Jan van Henegouwe zijn neef en vooght, was ingegeven, in 't zelfste jaer te sterven. Zommigen schryven dat Heer Gijsbrecht van Amstel, na de doot van dezen Graef Jan ontrent den jare dertien hondert met een groote menighte van Boeren weder quam, Amsterdam innam en het Kasteel, dat aen d'Oostzyde van den Damrak stont, met houte bruggen, toorens en vesten versterkte; maer dat de gebuuren, als de Kennemers en Waterlanders, die zich over 's Graven moort noch wreken wilden, zoo zeer hier door verstoort wierden, datze als tot een gemenen brandt toeliepen, Gysbrecht verdreven, en het Kasteel, dat noit weder opgemaekt is, tot den gront toe vernielden en sloopten. Of Amsterdam, gelijk het Kasteel, geheel en al toen mede verwoest is, daer is weinigh bescheits in d'oude Historien af te vinden. 't Is evenwel heel waerschijnelijk, dat de gebuuren hun gramschap allermeest op het Slot van Heer Gijsbrecht van Amstel, als d'eenigste oorzaek der zelve, hebben uitgestort. 't Geen eenigzins bespeurt kan worden aen 't overblijven en 't ontgeschent bewaren van het voorrecht van het Tol-vry varen, dat Graef Floris eenige jaren voor zijn doot aen die van Amsterdam voor de gelede schade, gelijk zulx ook in 't voorgaende Hooftstuk verhaelt is, verleent heeft.

Graef Jan Floris zoon komt uit Engelant over;

En wort tot Vorst van den Lande gehuldight.

1299.

Maer komt haest te sterven.

1300.

Gijsbrecht van Amstel komt weder in zijn lant.

Maer moet het weder verlaten.

Na deze Graef Jan, Floris zoon, die dus in 't groenste zijner jeught, mede zoo jammerlijk van kant raekte, volgde, vermits de Graef geen kinderen achterliet, in den jare dertienhondert de bovengemelde Graef van Henegouwe, en zusters zoone van Willem Roomsch Koningk en vijftiende Graef van Hollant. Doch de gevluchte Edelen, uitstroiende Hollant en Zeelant aen 't Rijk vervallen was, braghten zoo veel te weege, dat Keizer Albert met een sterk krijgsheir Hollant quam beoorlogen. Maer de Graef wel zoo sterk, trok den Keizer, om hem slagh te leveren, mannelijk tegen. Endelijk wiert de vrede tusschen hen beiden op zoodanigh een voorwaerde gemaekt, dat de Graef van Henegouwe deze Landen van den Keizer zoude te leen bezitten.

Na hem wort Jan van Henegouwe Graef van Hollant.

Na dat nu endelijk Gijsbrecht van Amstel uit den Lande gevlucht, en de Heerlijkheit van Amstel neffens zijn anderen goederen aen 't Graefschap vervallen was, heeft deze Jan van Henegouwe deze Heerlijkheidt, als ook die van Woerden aen Gewye zijn broeder wegh geschonken, die hy, Bisschop van Uitrecht geworden zijnde, te leen behieldt. *Ja men zeit*, schrijft Arnoldus Buchelius in zijn aenteikeninge over Heda, *dat 'er de brieven noch te vinden zijn waer by Jan Graef van Henegouwe de heerlijkheden en goederen, die eertijts Gijsbrecht van Amstel en Harman van VVoerden toe hoorden, aen Gewye Bisschop van Uitrecht wegh schenkt. Onder welke weghschenkinge nochtans*, voegt de zelfste Buchelius daer by, *zullen, indien men naer recht en billikheit spreken wil, die goederen*

Dees schenkt de Heerlijkheden van Amstel en Woerden aen Gewye zijn broeder.

leen maar schijnen begrepen te zijn, daar de Graaf van Hollant, en niet de goederen daar het Bisdom eigendom aan had; gemerkt de Graaf geensins om de misdaat der Leenmannen de Bisschoplyke goederen na zich trekken, nochte in bezittingh nemen konde, gelijk zulkx in 't Leen-recht een vaste regel is. Dat nochtans anders Graaf Willem heeft gedaan, geeft Heda duidelijk genoech te kennen.

Willem zijn oudste zoon komt in 's vaders plaetze.

Na de doodt van dezen Graef Jan van Henegouwe wierdt tot Vorst van den Lande gehult zijn oudtste zoon Willem. Maer als in den jare dertien-hondert en drie-en-dertigh eenen Hendrik, 's Graven Onderzaet en Slotvooght van Haegestein, het platte landt in 't Sticht van Uitrecht met rooven en branden rontom tot den grondt vernielde; verzocht de Bisschop aen dezen Willem, om dezen dwinglant dit landt verwoesten te beletten, hulp en bystant. De Graef hier op zendt aen Hagestein verscheide boden, met last en vermaningh van den Bisschop de roof weder, en voldoeninge van de gelede schade te geven. Maer Hagestein, die door dezen buit zeer verrijkt en hooghmoedigh was geworden, kreunde zich weinigh aen 's Graven zeggen, en weigerde zijn last t'achtervolgen: zulx de Graef aen Willem Kuser, Baljuw van Rhijnlant, last gaf, om krijgsvolk by een te vergaderen, dezen Hagestein met hulp der Stichten op 't lijf te vallen, en hem dit landt vernielen te verleeren. Kuser derhalve een deel volks uit Amsterdam, Amstellandt en Waterlandt gelicht hebbende, komt zonder slag of stoot, of van Hendrik daer in belet te worden, de Lek over trekken, verwoeste voorts Hagesteins geheele Landt, en leide al de huizen aen koolen, zulx Hagestein wel haest vry beter koop begon te geven.

Kuser verwoest met hulp der Amsterdammers Hendrik van Hagesteins Lant.

Willem brengt de heerlijkheden van Amstel en Woerden weder aen 't Graefschap van Hollant.

Maer zoo haest als deze Willem het overlijden van zijn Oom Gewye, Bisschop van Uitrecht, verstaen hadt, leide terstont zijn handen op van Amstels en Woerdens Heerlijkheden en goederen, zeggende dat zijn vader Jan de zelve Heerlijkheden aen zijn broeder voor zijn erfdeel gegeven hadt, na datze al aen 't Graefschap vervallen waren geweest, en datze in geenerhande manieren, nochte door eenigh recht, van 't lichaem van Hollandt moghten afgescheiden ofte vervreemt worden. Dat deze Graef Willem deze twee heerlijkheden het Graefschap van Hollandt inlijfde, verhaelt mede Ian van Leyden in deze volgende woorden: *Daer na Willem den Goeden, Grave van Henegouwe en Hollant, Guido Bisschop zijn Oom, overleden zijnde, onderworpende de Heerlijkheden van Amstel en van Woerden, met haer Stedekens aen zijn Lant, heeft vereenight aen het Graefschap van Hollant. In de welke hy uit zijnder name Bailius en Pachters gehouden, versekerende dat de zelve Heerlijkheden gegeven zijn geweest aen den voorzeiden Bisschop voor zijn patrimonie, naer dat zy waeren vervallen aen het Graefschap van Hollandt, om dat in voorige tijden Gijsbrecht van Amstel, en Herman van Woerden niet en hebben bewaert de wille van Floris, eertijts Grave van Hollant.* Doch dat Graef Willem deze heerlijkheden na zich trok, en weder aen 't Graefschap braght, namen die van Uitrecht 't heel qualijk op, want zy lieten zich verluiden, vermits de heerlijkheden van Amstel en Woerden, eertijts leengoederen van het Bisdom van Uitrecht waren geweest, en den Bisschop Gewye, die onlangs overleden was, toe behoort hadden, de zelve aen het Bisdom van Uitrecht behoorden te blyven. De Graef in tegendeel bracht in, dat deze leengoederen van dien tijdt af onder 't Graefschap van Hollant geraekt en ingelijft waren, sedert zijne Voorouderen gewapender hant de zelve heerschappyen Gysbrecht van Amstel en Harman van Woerden afgnoomen hadden. Voorts daer byvoegende dat Ian van Nassou mede Bisschop van Uitrecht het zelfste by opene brieven, daer hy voor d'onkosten die in den oorlogh gedaen waren, zijn recht van deze heerschappyen afstont, bekent heeft. En dat ook de Uitrechtsen dit te vergeefs inbraghten,

ten, dat Gewye, mede Bisschop van Uitrecht, de zelve heerschappyen als eige bezeten hadt, dewijl Gewye die van zijn broeder te schenk of te leen ontfangen hadt, en dat het met de leengoederen zoodanigh gelegen is, dat, wanneer de Vasal of Leenman zonder erfgenaem komt te sterven, de leengoederen weder aen den Heere, dieze te leen geeft, vervallen. Ook wordt gezeit, dat in d'oude papieren van Hollandt, die tot Quesnoy in Henegouwe bewaert worden, noch een brief te vinden is, daer deze Bisschop van Uitrecht bekent, dat de goederen van Amstel en Woerden, die Graef Jan van Henegouwe, zijn broeder, hem gegeven hadt, maer stonsten tot wederzeggen. En heeft dit zelfste werk altijdt onder de Graven en Bisschoppen groote twist en zware oorlogen te wege gebraght.

Wyders, dat deze heerlijkheden van Amstel, en Woerden eertijts leengoederen van het Bisdom van Uitrecht geweest zijn, schijnt Beka onder anderen te kennen willen geven, als hy zeit: *Johan Graef van Hollant gaf weder aen Gewye Bisschop van Uitrecht de Heerlijkheden van Amstel en Woerden, die te voore den Kerk van Uitrecht afgenomen waren.* En weder op een ander plaets in het leven van den zelfden Bisschop spreekt hy aldus: *VVillem, Graaf van Hollant, nam, na het overlijden van zijn Oom Gewÿe, de Heerlijkheden van Amstel en VVoerden, die zijn vader Jan aen den Kerk van Uitrecht weder herstelt hadt, weder in zijn bezitting, eveneens als of het zijn eige erfgoederen geweest waren, daarze nochtans den Kerk van Uitrecht met recht toe quamen.* Ook zeidt Pontanus gelezen te hebben, dat de heerlijkheit van Amstel een Leen geweest is der Kerken van Uitrecht. Maer dat evenwel dit Amstellant niet altijt een Leen van het Bisdom van Uitrecht geweest is, en eerst te dier tijde, als de twist om 't Slot van Vredelant, gelijk zulx te voore ook wijtloopigh verhaelt is, tusschen Gijsbrecht van Amstel en den Bisschop Jan van Nassou ontstont, geworden is, kan klaerlijk uit het verdragh, dat tusschen hen getroffen wierdt, afgenomen worden. Endelijk hoedanigh te dier tijde deze heerlijkheidt onder het Bisdom gestaen heeft, kan ook genoech uit de bovengemelde brief van Godefrijd, d'acht-en-twintighste Bisschop, bespeurt worden. Dat deze Graef aen die van Amsterdam mede eenige hantvesten of voor-rechten, wegens de boven gemelde dienste en meer anderen, die zy hem buiten twijffel bewezen hebben, gegeven heeft, hoe wel 'er huidensdaeghs geen te vinden zijn, is heel waerschijnelijk. Want vermits deze Graef de gene was die dit Amstellant het Bisdom afnam, en weder aen 't Graefschap hechte, en ontrent den tijt van twee-en-twintigh jaren de heerschappye over deze Landen, en by gevolgh ook over Amstellandt voerde, zoo blijkt hier klaerlijk uit, dat de Graef ondertusschen hen wel met eenige hantvesten, of ten minste eenige willekeuren begiftight heeft.

Zijn zoon Willem wort na 's vaders doot Graef van Hollant.

Na deze Willem volgde zijn eenige zoon, mede Willem genaemt. Dees reisde in den jare dertien hondert achtendertigh na Spanje om den Mooren in Granade den oorlogh aen te doen; van daer trok hy in Syriën tegens de Saracenen. In den jare dertien hondert 1338.
vijfenveertigh trok hy met een sterk heir in Oostvrieslant, daer hy tegens in oorlog was. Jan van Henegouwe, Grave Jans zoone van Boloys, trok met zijn volk voor uit, niet willende het gros van 't heir in waghten, en vervolgde zonder zammelen de vluchtende Vriezen tot S. Olofs Klooster en Staveren. Hier hielden de Vriezen stant, en vielen wederom uit, zulx de Hollanders verslagen wierden. Graef Willem, wien dit alles onbewust was, quam hier na met vijf hondert man te Lande, en gingk om 't landt t'ontdekken met veele Heeren voort uit ryden, maer wiert van de Vriezen, die hem hier lagen leiden, overvallen en ter neder gematst. En stierf alzoo
deze Graef, na dat hy acht jaren de 1345.
heerschappye gevoert hadde, zonder erfgenamen achter te laten. Het doode lichaem wierdt tot Floris-Kamp by Bolswaert begraven, maer naderhant na Valencijn gevoert. En is aenmerkens-

kens waerdigh, dat ten tijde van deze Graef Willem en zijne voorzaten, niemandt in Hollandt hoppe gebruiken moghte, dan die van zijne Rentmeesters ten gezette pryze gekocht was; Maer die van Delft verkregen eerst van hem, hoppe te mogen koopen waer zy wilden, mits datze voor ieder tien vaten biers, dat binnen Delft gebrouwen wiert, een Hollantsche schelling betalen zouden, 't geen by na d'opkompste van deze stadt is geweest.

Deze Graef verleende aen die van Amsterdam verscheide Privileedjen en Willekeuren. En was d'eerste die de vryheidt of het rechtsgebiet dezer Stede vast stelde en vermeerderde, gaf hen stads recht, vergunde hen ook datze by Noorden der Maze vry en onbekommert, en ook door zijn gehele Landt Tol-vry varen moghten. Den Burgermeesteren gunde hy de vryheit van ieder een te mogen Burger maken. Verzagh noch d'ingezetenen, om hen in een goede vorm van regeeringe te houden, met veel andere nootwendige VVillekeuren. Volgens deze gunst-brief van hen in den jare dertien hondert twee-en-veertigh verleent.

Hantvesten aen die van Amsterdam van Graef Willem verleent.

In den Name des Vaders, des Soons, ende des H. Geest. Amen. *Willem Grave van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant, doen kondt ende kennelijck allen luyden, dat wy by onsen goetduncken den luyden van onsen Rade gegeven hebben, ende geven onser Poorteren van Amstelredamme voor ons ende onsen Erven, ende Nakomelingen alsulck Recht ende alsulcke Vryheden eeuwelijck te duren, als hier na beschreven staen:*

De bepalinge van der Stede Vryheit aen Amsterdam.

In den eersten, soo sullen die palen van hare Vrijheyt wesen op die Oost-zijde van der Poorten aen Ians witte Hofstede, op die Noort-sijde aen het grote Godts-huys-landt, op de West-sijde aen den Wteren egge van der Lane, die leghet in Ysbrandts Lant van der Zuytwijnde inder Nesse tegens der Lane over. Alsoo alst metter graft begrepen is, ende in die Haven ten halven stroom tot int Ye, ende voort streckende int Ye, langhes den Dijck Oost-waerts vijftig roeden buyten de Wint-molen, die Heer Willem van Outshoorne van onser wegen maken dede.

Van Tol-vry te varen.

Voorts soo sullen sy Tollen vry varen met alle haer goeden voor by alle onse Tollen in onse Lande beyde te Lande ende te Water. Ende niemant en sal Tollen vry varen eer hy jaer ende dach Poorter geweest is, ende inder Poorte gewoont heeft. Ende der Poortbrieven daer die Poorters mede varen voor by onse Tollen, die sullen sy alle jaren vernieuwen, ten waer of sy buytens-landts soo langhe gheweest hadden dat sy binnen den jare niet vernieuwen en mochte, ende tot elcker Tollen aen te varen daer sy voor-by varen, ende sullen verlof nemen. Ende waert saecke dat eenich Poorter by avontuere sonder brief ter Tolle quame met sijns selfs goede, soo sal hy weder achterwaert varen endehalen sijn betooch, ende daer mede soude hy vry wesen, ende waert oock sake dat eenich Poorter hem misgrepe of misdede voor onse Tollen, dat soude komen om hem selven, ende dit ghemeene Poorters en souden daer by niet verliesen, noch aenrechten, noch aen Vrijheden, noch aen Tollen.

Van doodslagen.

Voorts soo wie dat een man doodt slaet ende daer mede begrepen wort, die sal sijn lijf verliesen, wort hy verwesen als recht is, ende ons gelden 20. pont Hollandts van sijnen goede. Ontruymt hy, ende wort hy ballinck ghemaeckt als recht is, soo sullen wy van sijnen goede hebben 20. pondt Hollandts, ende die Schout sal voort rechten by den Schepenen als recht is. Voort willen die maghen klaghen metten dooden soo sullen vier mannen uyt der maeghschap sweeren, die de Schepenen dunken goede Knapen te zijn, dat sy gheen onschuldigen man beklaghen en sullen.

Van een ellendigen dode te berechten.

Ende worde eenige ellendighe Man dootgheslaghen, daer soude die Baelieu, of dien hijt beval, van onsen weghen mede klaghen, ende die Schepen daer af wijsen, dat recht is.

Van een Leemte.

Voort waert sake dat eenig mensche d'een den anderen Lemden, dat waer op vijf pont Hollants, of op sijn hant, het en waer of hy hem lemde te vollen als van een ooghe uyt, of eenen voet, of een hant al gheheel af, die waers op thien pont Hollants.

Van Vredebrake.

Voorts soo wie eenen vrede brake, die waers of lijf ende goet.

Van een huis aen te stormen.

Voort soo wie een Huys aen stormt by daghe, die waers op vijf pont, ende by nachte op thien pont Hollants.

Van geweer te trekken en te vechten.

Voorts soo wie * knijf ofte sweert toghe in arremoede, die waers op een pont Hollants, of die vochte met staven of met verboden wapenen, die waers op een pont Hollants, oft die metter vuyst sloeghe, die waers op thien Schellingen Hollants.

** Een Mes.*

Van Coorwonden.

Voort soo wie d'een den anderen Coorwonde, die waers op drie pont Hollants. Ende van allen vervochten boeten soo sullen wy hebben die twee deelen, ende die Poorte ende

de Schout metten Schepenen dat derdendeel, ende van dien derdendeele half den Poorte ende half die Schoute metten Schepen even ghelijck te deelen, ſonder van dootſlaghen, vredebrake ende dierghelijcke dat ſal alleen aen ons komen.

Van Vrede te maken.

Voort ſoo waer een vechtlijck is, ende die Schout met twee Schepenen vrede eyſſchet, of twee Schepenen daer die Schout niet by en is, ſoo wie dus weygerde die waers op vijf pont Hollants, tot elcker tijt alsment hem eyſſchet tot dryen tijden, ende ſo ſal dat gerecht helpen den genen dies vrede begeert.

Van Schepenen Eedt te ſpreken.

Ende ſoo wie ander Schepenen Eedt ſpreekt, die waers teghens elcke Schepenen op twee pont, ende ons ſoo veel als hem alle.

Van Vonniſſe te zoeken.

Wat Vonniſſen den Schepenen wert ghevraecht, ende ſy zijns niet wijs, ſoo ſullen zijt ſoecken tot Haerlem oft daer zijt beſte wijs mogen worden binnen onſe Landen, ende dan ſalt voort gaen, maer geen Vonniſſe langher te dragen dan drie veerthien dagen.

Van Willekeuren te maken.

Wat Willekoren dat die Schoudt metten Schepenen maeckt, dien mogen ſy houden een jaer, alſoo verre alſt hen goet dunckt, behouden ons ons rechts, ende ten eynden van den jaer te vernieuwen.

Van Poorters aen te nemen.

Ende wat Poorters den Schout ende die Schepenen ontfaen, die een goet knape is, ende onberuſt, daer en ſullen wy niet werſeggen.

Poorters goet geeft geen ongelt dan binnen Amſterdam.

Ende ſoo waer dat der Poorteren goet gelegen is, dat en ſal nergens ongelt gelden, dan binnen Amſtelredamme, anders dan onſe Iaer-ſchot, bockinge, zwijn-bede, ende wederbede, ende diergelijcke, Dijck, dam, Wech, Weteringe, ende Sluys gelt.

Een Poorter magh buiten de Stadt zijn Lente en bouw waer nemen.

Ende ſoo wat Poorter ſy ontfaen, die heeft ſes weken hem te bereyden, ende dan binnen te komen metter woone, ende die binnen der Poorten woonachtich zijn, ſoo mach elk Poorter buyten weſen ſijnen Lenten te doen ſes weken, ende inden Oogſt ſijn Bouwe te doen ſes weken.

Geen Poorter magh buiten de Stadt ſonder verlof gaen rooven of branden.

Voort wat Poorter dat uyt der Poorte vaert, buyten ons, of buyten den Schepenen, of buyten den Rade, Rooven of Branden, of luyden af te ſetten, of te vaen, die is op tien pont Hollants, ende zijns Poortrechts quijt, ende deſe boete ſal gaen als die ander, daer wy die twee deelen af hebben, ende die Poort, Schout, en Schepenen dat derdedeel.

D'eene Poorter magh den ander uit de noot helpen.

Waert dat een Poorter buyten der Vryhede in noode quam, of buyten belegen worde, ſoo ſal die ghemeyne Poorte dien man ontſetten, ende uyt ſijnen noot helpen; iſt dat ſake, dat ſy willen by den gemeenen rade der Schouten ende der Schepenen daer 't tegens ons niet en gaet, ende van dien uytvaren en ſullen ſy teghens ons niet miſdoen, maer ſloegen ſy yemandt doot, of lam, of wonden, of deden ſy overdaet, dat ſouden ſy beteren ons ende den ghenen dien ſy miſdoen, na den rechte vanden Lande.

Van zaken binnen der Stede te berechten.

Voort wat geſchiede binnen der Vry-hede van Amſtelredam, dat ſal berechten onſen Schout met den Schepenen van binnen, daer tegen onſen Heerlijckheydt niet en draget.

Van 's Heeren rechte te ſterken.

Voort daer die Rechter of Schepenen yemant vermaent onſen recht te ſtercken, die des weygerde, is op een pont Hollants.

Van den Heere te dienen.

Voort ſoo ſullen ſy ons dienen tot onſer wille naer hare macht.

Een Poorter magh buiten niet beſet worden.

Voort datmen geen Poorter van Amſtelredam noch zijn goet beſetten en mach van ſchade noch van ſchoude, onverwille-coeurt benoerden der Maſe in alle onſe Landen, uytgenomen onſe vrye Steden.

Een Poorter magh niet kampen.

Voort ſoo en ſal geen Poorter campen mogen binnen onſen Lande, hy en wil hem ſelve daer in verwillecoeuren ende in alle ſtucken voorſz. ſonder argeliſt, ende behouden ons onſer Heerlijckheden.

Van den Schole, Schrijf-Ambacht en Koſterye.

Maer ſy ſullen behouden die Schole, dat Schrijf-Ambocht ende die Coſterije binnen hare Vry-hede te geven den genen die 's hen genoeght. Ende want wy alle deſe voorſchreven punćten vaſte ende geſtade willen houden voor ons, ende voor onſe nakomelingen, hen ende alle hare nakomelinghen duerende tot eeuwelijcken Iaren, ſoo hebben wy deſen Brief bezegelt met onſen grooten Zegele, gegeven inden Haghe op den neghenden in Decembri, in 't jaer ons Heeren duyſent drie hondert twee en veertigh.

Die van Amſterdam mogen vry en onbelet varen by Noorden der Maze.

Willem Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant. Ontbieden u onſen Balieuwen in Rhijnlant, in den Lande van Woerden, in Delflant, in Kennemerlant, in Vrieslant, in Amſterlant, ende in Waterlant, ende allen Schouten, die in onſen Lande gezeten zijn by Noorden der Maze, dat zy onze goede Luyden van Amſtelredamme vryelijck varen laten onbeſet en onbekommert, hen en hare goet, want wy hen des Vryheit gegeven hebben, die wy hen gehouden willen hebben vaſte en geſtade, eeuwelick duerende ſonder eenigh wederſeggen. In oorconde deſen Brief bezegelt met onſen Zegele. Gegeven in den Haghe des Maendaeghs na Sinte Niklaes dagh in den Winter, in 't Iaer ons

Heeren duysent drie hondert twee ende veertigh.

Zijn ook Tol-vry.

Willem Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant. Ontbieden u alle onse Rentmeesteren ende onsen Tollenaren van onsen Lande, dat ghy onsen goede Luyden van Amstelredamme varen laet Tollen vry met hare goeden, wanneer dat zy tot u komen met haer betoge, want wy hen des vryhede gegeven hebben, die wy hen gehouden willen hebben vast en gestade, eeuwelijcke duerende, sonder weder-seggen, te Water en te Lande. In oorconde dezen Brief bezegelt met onzen Zegele. Gegeven in den Hage des Maendaeghs na Sinte Niklaes dagh. In den Winter, in Jaer ons Heeren duysent drie hondert twee en veertigh.

Deze boven gemelde Hantvest van Willem, is d'oudste naest die van Graef Floris. nopende het Tol-vry varen, dien deze Stadt tegenwoordigh heeft. Maer 't is heel waerschijnlijk dat ook d'andere Graven die voor of na Floris en voor deze Willem als Graef Jan, Floris zoon, Jan van Henegouwe en Willem de Goede, aen de bestieringe van 't Graefschap gezeten hebben, wel mede eenige byzondere Hantvesten aen deze Stadt verleent hebben. Dit kan eenighzins bespeurt worden aen de Hantvest van Willem van Beyeren, daer by hy al de Hantvesten, die oit zijne Voorsaten aen Amsterdam verleent hadden, bevestight. *Voort, zoo hebben wy*, zeit hy, *gelooft en gezwooren onsen lieven en getrouwen Poorteren van Amstelredam gemeynelijcken al haer recht dat zy hebben van Graef Willem onsen lieven Oom, die tot den Vriesen bleef, daer Godt die ziele af hebben moet, ende van zijne voorvaderen Graven te Hollant, Hantvesten, ende Vryheden alsoo verre als sy betoogen mogen, vast en gestade te houden*, &c. Want zeker had Graef Willem niet wel geweten, dat de Graven, die voor Graef Floris, of na hem, en voor Willem, die die by de Vriezen doot bleef, het Graeflyke ampt bedient hebben, aen die van Amsterdam mede Hantvesten verleent hadden, hy zoude de woorden van, *voorvaderen Graven*, in het meervout getal niet gebruikt, maer wel Graef Floris by name en toenaem genoemt hebben.

Wat een Hantvest is.

Wat nu de Hantvesten aengaet, zoo geheten, om dat de Vorst haer geeft in Brieven gevestight van zijn hant, die anders voor-rechten genaemt worden, maer gemeenlijk met een on-Duitsch woort Privilegien, 't welk zeggen wil byzondere wetten, zoo staet te letten, dan een Privileedje, huidensdaeghs niet anders is, *dan een gunst of weldaet, die iemant by de Hooge Overheit, of Prinse van den Lande om des selfs verdiensten, of uit eenige inzicht verleent worden, eenigzints strydende met de stellinge van de gemene Rechten en Keuren des Lants, zonder merkelyke achterdeel eens derden:* Want geen Privileedjen moeten tot iemants schade of ongelijk gegeven worden, en indien zoodanige gegeven worden, zijn de zelve krachteloos. „Over de krachten der Hantvesten, zeit Hugo de Groot in zijn Inleidinge tot de Hollantsche Rechts-geleertheit, „zijn in Hollant en de nabuurige Nederlanden dikwils verschillen gevallen. Dat de zelve niemants recht benemende plaets moeten hebben als „andere Wetten, is kennelijk, maer „wort daer by eenigh recht benomen, „indien het is 's Graven eigen recht, „zoo zijn buiten twijffel de Hantvesten gestade. Maer is het de gerechtigheit van het Lant, als in gunninge „van Vrydom van Tollen ofte Bede, „zulx mocht zonder der Staten bewillinge niet geschieden. Het welk by „Philips van Leyden, Hollantsche „Rechtsgeleerde die geleeft heeft ten „tijde van den dullen Graef, op vele „geschillen, in Hollant voor gevallen, „wort gepast. Een derdes gerechtigheit kan by Hantvesten niet verkort „worden: dan om kennelijk Lants oorboir. En daerom moeten alle later Hantvesten geduit worden zonder verkortinge van ouder. De vrage, of de nakomelingen verbonden zijn door de Hantvesten hunner voorzaten, kan alhier in onze Hantvesten geen plaets hebben, alzoo de Graven van Hollant, ieder voor zijn huldinge aen de Staten van het Lant hebben moeten zweren, de oude Hantvesten, rechten

en gewoonten te onderhouden. Maer dat hier onder niet begrepen zijn Hantvesten gegeven tot wederzeggen toe, is in Vlaendre ten tijde van Lodewijk, Robbertszoon, verstaen, en ook in Hollant onderhouden.

En heeft ook, een Prins overleden zijnde, de gene, die by erffenisse of door verkiezinge in zijn plaets komt, voor een gewoonte, zijn onderzaten, om den zelven te believen, in zijn huldinge of zomtijts daer na nieuwe Privileedjen te geven, by wijlen ook de gegeven op nieuw te bevestigen.

Bevestinge der Hantvesten is tweederley.

Deze bevestinge is tweederley gemeen of byzonder. Een gemene bevestinge is, waer door alle voorgaende Privileedjen worden bevestight. Gelijk de bevestinge van Keizerin Margriet daer by zy al de Hantvesten, die oit hare voorzaten aen die van Amsterdam verleent hadden, op nieuw in den jare dertien honderdt zes-en-veertigh bevestighde. En luidt de zelve aldus:

Gemeen.

Margriette by der genade Godts Keizerinne van Romen, &c. Doen kont allen luiden, dat wy onsen lieven ende getrouwe Poorteren van Amstelredamme gemeynlijcken al heur Recht, ende alle Hantvesten die zy hebben beschreven en bezegelt van onsen voorsaten, die Graven in Hollant hebben geweest, houden zullen. Ende looven hen die van ons en onse nakomelingen, hen ende haer nakomelingen eeuwighlijken vast ende gestade te houden. In oorconde &c. Het zelfste deed ook in den jare dertien hondert vijfenvijftigh, haer zoon Willem van Beyeren. Zoodanige bevestingh verleende mede aen die van Amsterdam, in den jare duizent driehondert en 't negentigh, Hartogh Albrecht van Beyeren; als ook zijn zoon Willem van Beyeren in den jare veertien hondert en vier; gelijk ook Keizer Maximiliaen in den jare veertien hondert acht-en-tzeventigh.

Of byzonder.

Maer een byzondere bevestinge is, als een nieuw gekooren Prins een zeker en byzondere Hantvest (welkers kracht door verloop van tijdt, of andersints vergaen of vervallen was) bevestight, zonder inzight te nemen op eenige anderen.

Zommigen Handtvesten of Privileedjen zijn eeuwighduurend, andere tijdelijk. Een eeuwighduurende Privileedje is, die een zaek heeft, die in zich zelfs eeuwigduurend is, of die zonder bepalinge van tijt gegeven wort. Doch is zoodanigh eeuwigduurent, niet dat dezelve niet kan verlooren worden, maer om datze in zich zelfs zoo lang duurt tot datze weder herroepen wordt. Maer een tydelijke Privileedje is, die iemant vergunt wordt, dien dezelve alleen toekomt, en met hem te niet gaet, of die tot een zekere bepaelde tijt gegeven wort, en ophout als de tijdt verloopen is.

Alle Hantvesten zijn eeuwighduurend of tijdelijk.

Deze Privileedjen zijn wederom algemeene of byzondere. Een algemene Privileedje is, die het gantsche Landt raekt, uit welker getal is het groot Privileedje van Vrouw Marie, als ook de Hantvest van Hartogh Philips van d'oude dijke te laten leggen als slapers tot bescherminge van de nieuwe. Van de nahuur, &c. Als ook het Privileedje van Hartogh Karel van Borgonje, nopende de Zeedriften by de eigenaers of hunne gemaghtighden te mogen geëischt en aengehaelt worden, en meer diergelijke anderen.

Deze zijn weer algemeene,

Byzondere Privileedjen zijn, die by zekere gewesten of deelen van den Lande, inzonderheit by den Hove en Lant-Raet, en byzondere steden en Dorpen, &c. verkregen worden. En onder deze hooren al de Hantvesten die deze stadt eigen en niet met de andere steden gemeen heeft. Als daer zijn van het Tol vry varen, gegeven van Graef Floris in den jare twaelf hondert een-en-tnegentigh. De Hantvesten van Graef Willem die by de Vriezen doot bleef. De Hantvest, daer by Keiser Maximiliaen aen die van Amsterdam vryheit geeft, van zijn Kroon te voeren boven hun wapen, &c.

of byzondere.

Dat nu deze Hantvesten of Voorrechten, (die wy nu vervolgens, neffens het geene wat onder de bestieringe van ieder Graef hier voorgevallen is, zullen ten toon stellen,) van de Graven aen die van Amsterdam niet vergeefs, maer wegens de genoote diensten, dieze aen hen zoo voor als na, in den oorlogh en in 't opbrengen van geltmiddelen bewezen hebben, verleent zijn, geven-

Die van Amsterdam hebben wegens hun groote diensten aen

den Graven bewezen, verscheide Hantvesten verkregen.

ze zelfs uitdrukkelijk genoech in verscheide Hantvesten te kennen. Want in deze gunstbrieven vindtmen doorgaens uitdrukkelijk deze woorden daer by gevoegt, *dat ze deze vryheit of gunste aen die van Amsterdam verleenen, wegens de groote diensten, die zy ons en onze voorouderen gedaen hebben.* Zoo spreekt Hartogh Albrecht van Beyeren in een zekere Hantvest, daer hy de vryheit of rechtsgebiedt dezer Steden tot hondert roeden vergroot. *Aelbrecht &c. doen kont allen luiden dat wy om menigen trouwen dienst, die ons ons goede luiden van onser stede van Amstelredamme gedaen hebben, ende noch doen mogen, &c.* Dus spreekt ook dezelve Albrecht in zekere Hantvest, daer hy het begeven van 't bode-ambacht aen deze stadt wegh schenkt. *Albrecht &c. Doen kont allen luiden, dat wy om menigen trouwen dienst, die onse goede stede van Amstelredamme gedaen heeft onse Vorouderen, &c.* Dezelve woorden gebruikt ook Willem van Beyeren, daer hy die van Amsterdam vergunt het Vlie en Marsdiep, vry en onbelet in en uit te varen. *Willem &c. Doen kont allen luiden, dat wy om menigen trouwen diensten wille die sy onsen Voorouderen gedaen hebben, &c.* Dit blijkt noch klaerder uit een zekere gunst-brief, daer de zelfde Willem de schult, dien Amsterdam voor hem in 't belegh voor Hagesteyn en Eversteyn op lijfrenten aennam, als eigen schult aenneemt. *Willem, &c.* begint de Brief, *Doen kont allen luiden. Want onse getrouwe stede van Amsterdam ons wel en getrouwelijk by gestaen heeft in onsen bezitte voor Hagesteyn ende Eversteyn, daer wy nu ter tijt in zijn, ende anders in onsen Oorloge dat wy daer te vooren, ende tot desen tijt toe gevoert hebben, daer sy soo groote laste af had, &c.* En met diergelyke roem-reden beschenkt hy doorgaens in zijn volgende gunst-brieven die van Amsterdam. Deze diensten verzwijght ook geensins Hertogh Jan van Beyeren, dezen Willems zoon, in zijn Hantvesten mede aen die van Amsterdam verleent, *Johan, &c. En om dat wy aensien hebben sonderlinge trouwe diensten, die sy ons bewijst hebben, ende namelijk vele goeder diensten, die sy onsen lieven Voorvaderen (saliger gedaghten) ende ons tot desen dage toe gedaen hebben, &c.* Dat die van Amsterdam aen Keyzer Maximiliaen mede zeer groote diensten gedaen hebben, geeft hy in een zekren Gunst-brief, daer hy hen vryheit geeft van hun ballingen te mogen bannen duizent roeden buiten hun Vryheit, duidelijk met deze woorden te kennen: *Maximiliaen,* &c. *Doen te weten: Dat wy overmits die getrouwe diensten, die onse voorsz. Stede van Amstelredamme ons gedaen heeft, en in diverse manieren daghelijx doen, &c.* En endelijk wat groote diensten die van Amsterdam aen dezen Maximiliaen in 't belegh voor de Steden Rotterdam en Woerden, en desselfs Slot bewezen hebben, blijkt uit de Briel, daer by hy hen vergunt zijn Kroon boven hun Wapen te mogen voeren. *Maximiliaen,* &c. *Om dat wy bemerken die groote getrouwigheit en goetwilligheit, en ook mede de menighvuldige diensten, die onse Stede van Amsterdam ende Ingesetenen van dien, tot haren zwaren kosten, ons en den Voorvaderen van onsen Sone Hertoge Konink Philips, tot diverse stonden gedaen, ende bewezen hebben, ende bysonder dagelijx doende sijn in dese onse tegenwoordighe wapeninge, &c.* En dit zou noch klaerder kunnen bewezen worden, by aldien onze Vooronderen de geschiedenissen van dien tijt den geheugenisse over-gelevert, en wat neirstiger beschreven hadden.

VIER-

VIERDE HOOFTSTUK.

De Landen vervallen na Willems doot aen Keizer Lodewijk. Geeft de zelven aen zijn Huisvrouwe Margrete over, en zy de bestieringe daer van aen haer zoon Willem, maer ontslaet hem weder van zijn dienst. Hier uit ontstaet de Hoekse en Kabeljawse twist. De Kabeljawse Heeren rechten onderling een Verbont op, als ook de Koekse. Felle strijt tusschen Moeder en Zoon. Margrete schiet endelijk te kort en moet duiken. Hantvesten van Margrete aen die van Amsterdam verleent. Brief dat die van Amsterdam vry en onbekommert in Waterlant mogen varen.

NA dat Graef Willem de vierde dus in den jare dertien hondert in Vrieslandt gesneuvelt, en Hollant zonder opperhooft was, liet Keizer Lodewijk de vierde van die name zich voorstaen, Hollant, Zeelant en Henegouwe aen 't Rijk vervallen te zijn, 't welk ook eendraghtelijk de Rijksstanden, tot dien einde van Lodewijk by een geroepen, met hem stemden. Doch Lodewijk gaf de Landen aen zijn huisvrouwe Keizerinne Margrete, oudste zuster van den voorgedaghten Willem, over. Ondertusschen gaf de Keizerin met bewillinge der Staten na het overlyden van haer man Lodewijk de Landen van Hollandt en Zeelandt, aen haer zoon Willem als vooght te regeren, en al d'inkomsten na zich te trekken, mits dat hy jaerlikx aen zijn Moeder daer voor uit zoude keren 2000. ponden Hollands, en zy het opperste gezagh, zoo langh alsse leefde, aen zich zoude houden. Hier op verliet Margrete de Landen, en trok over Henegouwe na Beyerlant. Maer dewijl Willem dat jaer Oude-water als ook een veltslagh by Schoonhoven tegens de Stichtsen verlooren had, bleef hy in gebreke van zijn Moeder te betalen, zulx zy zelfs in Hollant overquam, haer zoon Willem met vele Heeren tot zich riep, haer klachte over zijn quade betalinge voor hen uitstorte, en hem endelijk van het Stadthouderschap ontsloegh, en voort naer Henegouwe deedt vertrekken. Maer vermits Margrete de Landen slappelijk bestierde, en 't oorlogh, datze tegens Uitrecht voerde, haer geweldigh tegenliep, zoo onstont hier uit, als ook om dat zy haer zoon van zijn dienst ontslagen had, in den jare dertien hondert en vijftigh een binnelantsche oproer en twist, waer van de strijdende parthyen Hoeksche en Kabeljauwsche genaemt wierden. En vermits deze Stadt neffens d'andere Steden mede zich in deze twist gesteken, en geen klene zwarigheit en schade daer by zoo voor als na geleden heeft, zoo is 't ook noodigh in 't kort vervolgens aen te roeren, hoe deze twist, die tot den jare vijftienhondert duurde, haer opvoort- en ondergangk gehadt heeft. De Kabeljauwsche dan, die het met Graef Willem hielden, en niet wilden vervrout wezen, namen hun naem van den slinkende Visch Kabeljauw, gevende hier mede te kennen, datze hunne tegenstanders, als een hoop minder visschen zouden zoeken te verslinden. De Hoeksen daer-en-tegen, die het met de moeder hielden, kregen hun naem van den hoek, daer men de Kabeljauw mede vangt, willende daer mede zeggen, dat al was de Kabeljauw een lompe groote visch, zy hem nochtans met hun scherpen hoek wel meester meende te worden. Ook was het niet genoech datze in de naem verschilden, maer zy gingen zich ook van kledinge veranderen, want de Kabeljauwse droegen asverwige en de Hoekse rode Bonetten. Ondertusschen rechteden veel Kabeljausche Heeren, die het met Hartogh Willem hielden, onderlingh met hem een verbondt op van dusdanigh een inhout: *Dat Hartogh Willem van Beyeren, &c.* Jan van Arkel, de Heer

Oorsprongk van de Hoeksche en Kabeljausche twist.

Verbont der Kabeljause Heeren.

Jan en Gerard van Egmond. De Heeren Jan van Persijn, Gerrit van Heemskerk, Jan en Willem van Wateringe, Jan de Molenaer, Jan van Bloemensteyn, Jan van Kuilenburgh, Jan van Nodeloos, Hendrik van Heemskerk, Hendrik en Daniel van Tolloyse, met de steden Dordrecht, Haerlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Alkmaer, Medenblik, Oudewater, Geertruidenbergh, Schiedam en Rotterdam, verbinden zich onderlinx, Hertogh Willem te sterken tegens alle de genen die hem uit Hollant en Zeelant willen verdrijven, en te vuur en te zwaert, zonder oit met haer ofte hare kinderen te zoenen, te vervolgen. Maer de Heeren die het met de Moeder hielden en Hoeksen genaemt wierden, maekten onder elkandren dusdanigh een verbont. *Dat de Heeren van Duivenvoorde, Pollanen, Brederode, Binkhorst, Riede, Houkhorst, Heemstede, Meerenstein, Outshoorn, Raaphorst, Poelgeest, Ridderen. Van der Bergh Priester, Noortwijk van der Made, Reinier Dever, Gerard Ever, Gerards kinderen, Arent van Groenevelt, Dirk Groenevelt,* &c. *Knapen. En alle heur gezinde, en alle die hun geholpen hebben in het verdrijven des Hartogen, beloven Hartogh Willem zonder haer niet te zoenen, nochte de Landen in 't geheel of ten deel af te staen, noch te verkoopen, zonder haer goetvinden: en in gevalle hy zonder wettige kinderen quam t' overlijden, zoude Hartogh Albert en na hem Hartogh Lodewijk d' oudste halve broeder tot navolger in zijn plaets gekooren worden.* Met deze Heeren hadden 't ook in den beginne de steden Leyden, Goude, Amsterdam en verscheide anderen gehouden. Maer als de Hoeksen begosten te kort te schietten, en Willem wel zeventien sterkten of Sloten vernielt had, verlieten die van Amsterdam en Leyden uit vreeze van overweldight te worden, de Hoeksen. De Keizerin dit eerst vernemende, en ziende dat dus niet alleen de Hollandtsche steden, maer ook Gorkum, Kennemerland en West-vriesland haar afvielen, en zich met de Hoeksen t' ontsterk vindende, ontboot hulp uit Engelandt, dienze door toedoen van haer zuster de Koninginne verworf, en hier mede gestijft zijnde, viel 'er tusschen Moeder en Kindt een fellen slagh by ter Veere in Zeelant, daer weder-zijts veel volx bleef en de Koninginne d' overhandt behieldt. Maer Hertogh Willem met 'er vlucht ontkomen, en bystandt uit Duitslandt gekregen hebbende, leverde daer na zijn Moeder weder slach, ontrent 's Gravesande, alwaer hy, na groot bloetstorten overwinner bleef. En vermits d' Engelsche Overste sneuvelde, en de Heer van Brederode, 't Hooft der Hoeksen, gevangen wierd, vond zich Margrete genoodzaekt in Engeland te vluchten, en aldaer by verdragh ten behoeve van haer zoon, afstandt te doen van Holland, Zeeland en West-vriesland, behoudende haer leven lang 't bezit van Henegouwe, waer datze in 't laetste van 't Jaer noch henen trok, en na vijf Jaren kommerlijk levens, dezer werelt overleedt. Ondertusschen, gelijk gezecht is, hadden de Kabbeljauwzen wel zeventien Heeren huyzen der Hoeksen gesloopt, die over al uit de regeering geschopt en zich zelven daer in gedrongen.

Verbont der Hoeksen.

Gevecht tusschen Margreta en haer zoon Willem.

1347. Dezelve Margrete, eer datze de heerschappye der Landen aen haer zoon in den jare dertien hondert en zes-en-veertigh overdroegh, heeft geordent en belast dat voor vast zoude gehouden worden, dat nu noch ten eeuwigen dage, in geenerlei manieren Amsterdam van 't Graefschap van Hollandt vervreemt of afgescheiden zoude worden. Want dus lang, sedert Gijsbrecht van Amstel uit den Lande gevlucht was, hadden die van Amsterdam noch op zich zelfs (hoewelze onder een zelven Graef toen ter tijdt al stonden,) gezeten, en geduurigh met d' andere steden over hoop gelegen. En hier door begostenze mis-

schien

ſchien te vrezen, datze, byaldienze in een talrijke af komſt aen een van der Graven kinderen moghten komen te vervallen, die zijn nakomelingen by erffeniſſe in 't bezit liet, weder huiden of morgen onder zoo maghtige nabuuren, een roof voor den geenen wierden, die meeſter te velde was. Want geen eene Stadt nochte een hant vol Boeren zoude maghtigh zijn het 't gewelt der Hollanders en Uitrechtzen, die geduurigh op hen loerden, van hun hals af te keren. Jan van Henegouwe had haer heerlijkheit aen Gewye zijn broeder wegh geſchonken, maer deze tot het Biſſchops ampt verheven zijnde, haddenze ganſch niet te vrezen, datze onder zijne nakomelingen zouden raken. Om hier dan in te voorzien, verkregenze van Gravin Margriette brieven, waer by zy hen verzekering deed, dat niemandt van hare nazaten zoude mogen deze ſtadt van het overige lichaem van Hollandt af ſcheiden, en beloofde ook dat de zelve niet anders zoude gehandelt worden, dan als een van d'andere ſteden. En dat daer-en-boven toen haer de vijfde plaets in de vergaderinge der Hoogmogende Heeren Staten is gegeven, hoewel in de brieven daer van geen gewagh gemaekt wordt, blijkt hier uit, overmits ſedert dien tijdt al de brieven die van de Staten verleent zijn, ook gevonden worden met hun naem getekent en beveſtight te zijn. En van dien tijdt af begon deze ſtadt terſtont zoo geweldigh toe te nemen, en wierdt in korten tijdt zoo maghtigh, datze niet alleen al d'andere ſteden gelijk wierdt, maer ook de zelve verre te boven ſcheen te gaen. Voorts luit deze gunſt-brief aldus:

Hantveſten van Margreta, dat de Stadt Amſterdam zal blijven aen Hollant.

Margareta, by der genade Gods Keyzerinne van Romen, altoos meerſende Gravinne van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Vrouwe van Vrieslandt, maken kondt allen luyden, dat wy noch onſe nakomelingen onſe Stede van Amſtelredamme nimmer in geenre manieren vervreemden noch ſcheyden en ſullen van der Graeflijkheden van Hollandt, ende boven onſen goeden luyden van onſer Stede van Amſtelredamme voorſz. voor ons ende voor onſe nakomelingen onſe voornoemde Stede te blijven aen der Graeflijkheidt van Hollandt, zonder eenigh verſcheydt tot eeuwelijken jare. In oirconde deſen brief bezegelt met onzen Zegel. Gegeven in den Hage, des Saterdaghs na Hemelvaerts-dagh, in den jare duyzent drie-hondert ende zes-en-veertigh.

Ook verleendenze een Brief waer by zy vaſt ſtelde, wat de gene, die iemant buiten der Stede doot ſloege, en met de naeſte vrienden verzoent was, te verbeuren had. En luit als volght:

Van doodſlagen die buiten der Stadt geſchieden.

Margareta, by der genade Gods Keyſerinne van Roomen, altoos meerſende Gravinne van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Vrouwe van Vrieslant, maecken kont allen Luyden, dat wy onſen lieven ende getrouwen Poorteren van Amſtelredam ghegeven hebben, ende geven in gratien, ſoo wie van onſen Poorteren voorſz. een doodtſlagh doet buyten onſer genaemder Stede van Amſtelredamme, wanneer hy verzoent heeft tegens de Magen des dooden, zoo zal hy ons ſchuldigh wezen thien pont van boeten, ende daer mede ſal hy hem doen uytpanden ſijne gerechte Maeghſoen op ſijne boeten, na den rechten van den Lande. In oirconde deſen brief, bezegelt met onſen Zegel. Gegeven in den Hage, des Maendaghs na Hemelvaerts-dagh, in den jare duyzent drie-hondert ende zes-en-veertigh.

Op

Op den zelven tijdt verleendeze noch een andere brief, waer by zy alle Hantvesten en Voorrechten, die oit Amsterdam van hare voorzaten verworven hadt, bekrachtighde, en op nieuw bevestighde, en luidt dezelve aldus:

Beveſtinge op alle Hantveſten. Margriette by der genade Gods Keyserinne van Romen,&c. Doen kont allen luyden, dat wy onsen lieven getrouwen Poorteren van Amstelredamme gemeinlijcken al heurer recht, ende alle Hantvesten die zy hebben beschreven, ende bezegelt van onsen voorsaten, die Graven in Hollant hebben geweest, houden zullen, ende looven hen die van ons ende van onsen nakomelingen eeuwelijcken vast ende gestade te houde. In oorkonde dezen brief bezegelt met onsen zegele. Gegeven in de Hage des maendaghs na Hemelsvaertsdagh in den jare dertien hondert zes-en-veertigh.

1350. In den jare dertien hondert en vyftigh verdroegen zich ook die van Amsterdam met Jan Persijn Heer van Waterlant, datze met hun goedere vry en onbelet in Waterlant zouden komen en keren mogen, en luit dese brief aldus:

Allen den genen die desen brief zullen zien of horen lesen, maken wy kont ende kennelicken, Jan Heere van Egmont, Gerrit van Heemskerk Ridder, dat onsen eerste zeggen is tusschen Heere Jan Persijn Heere van Waterlant onsen neve op die eene zyde, ende der gemeene Poortere op van Amstelredamme op die andere zyde, dat die goede luide van Amstelredamme vry en quydt varen ende keren zullen, met haer goede, onbelet en onbekommert, in den Lande van Waterlant, eeuwelicke duurende zonder wederzeggen, voort onze verklaeren en onze zeggen. In oirconde der waerheit bezegelt met onzen zegele. Gegeven in den jare ons Heeren M ccc. ende vijftigh, op den derthienden avont. Die van Amſterdam mogen onbelet en onbekommert in Waterlandt wezen.

VYFDE HOOFTSTUK.

Graef Willem wort dol, slaet Gerrit van Wateringe doot. Zijn Broeder Albrecht komt in zijn plaets. Hantvesten van Graef Willem aen die van Amsterdam verleent.

Willem wort dol. Hertogh Willem dus het roer der regeringe in handen gekregen hebbende, heeft echter weinigh tijts de vruchten van deze zijne wreveligheit genoten. Want naulix had zijn moeder drie jaren doot geweest of hy wiert zijner zinnen bijster, en sloegh dol zijnde met eigender hant in zijn hooft doot Heer Gerrit van Wateringen, een van de Hoofden der Kabeljause zijde, waer door hy de naem kreegh van den dollen Graef, en wiert van de Staten des lants achter de groote zael in den Haegh op gesloten, daer hy volle negentien jaren tot het einde van zijn doot zitten bleef. Midlerwijl ontstont 'er twist onder de Staten des lants over de voogdije der Landen. De kabeljawse die de regeringe in hadden, lieten zich vast voorstaen die te kunnen inhouden onder Machtels van Lancaster des Graven Vrouw, wien zy de naem van vooghd wilden geven, om niet uit het bewint der zaken geschopt te worden. Die van Henegouwe en de Hoeksen stelden zich hier

Slaet Gerrit van Wateringe doot.

hier tegen, en zeiden de Vrouw hier vreemt was, en geen kinderen had, ook zelfs onder 's mans voogdije ſtaen moeſte. Endelijk grepen deze redenen by het meeſtendeel der Hollantſche en Zeeuwſche ſteden plaets, zulx kort hier na Albrecht, Graef Willems Broeder met gemeen toeſtemmen, tot 's Lants Ruwaert aengenomen wierd.

Albrecht zijn broeder wort Ruwaert van Hollant.

Eer Graef Willem dus in een dolheit was geſlagen, had hy die van Amſterdam verſcheide voorrechten en gunſtbrieven verleent. Als voor eerſt, zoo wanneer iemant by gevalle den hals verbeurt zoude hebben, dat hy de helft zijner goederen maer verbeuren, en de reſt op zijn Huisvrouw, of Kinderen, of andere wettelijke erfgenamen ſterven zoude. Ten tweeden, dat hy alle Hantveſten die veroudert of verdonkert waeren, beloofde te vernieuwen. Ten derde ſpreekt hy die van Amſterdam van alle dootſlagen, rovingen, brantſchattinge, huisbraeck, &c. die geduurende het oorlogh tuſſchen hem en zijn Moeder geſchiet waren, vry. Ten vierde belooft hy mede, gelijk zijn Moeder deed, dat Amſterdam noit van d'andere Steden van Hollandt zal geſcheiden worden. Ten vijfde beveſtight hy alle Hantveſten op nieuw, die oit zijn voorſaten aen die van Amſterdam verleent hadden. Ten zeſte belooft hy hen van alle borghtochten, dieze van zijnent wege op zich genomen hadden t'ontheffen en te quyten. Wy zullen de ganſche gunſtbrief, zoo alſſe van hem in den jare dertien honderd vyf-en-vyftigh gegeven is, hier laten volgen.

Hantveſten van Graef Willem.

Hertoge Willem van Beyeren, Grave van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieſlandt, ende verbeyder der Graefſchap van Henegouwen, doen kont allen luyden, dat wy voor ons, ende voor onſen nakomelingen onſen lieven ende getrouwen Poorteren van Amſtelredam gemeynlijck alſulcke gratie gedaen hebben als hier nae geſchreven ſtaet.

Een Poorter verbeurt zijn lijf

In den eerſten, ſoo hebben wy ghegheven onſen goeden luyden voorſchreven, ſoo wat Poorter van Amſtelredam ſijn lijf met recht verbeurt, die en mach tegen ons niet meer verbeuren dan half ſijn eygelijcke goedt, ende die ander helft ſal blijven ſijnen Wijve of ſijnen Wetachtigen Kinderen, of ſijnen rechten Erfgenamen.

en de helft maer van zijn goet.

Voort waert ſake, dat onſe lieve Stede van Amſtelredam voornoemt eenighe Hantveſten hadde, die verout ende verdonckert waren, oft by ongevalle verloren worden, dat ſy betoghen mochten met uytſchriften bezegelt van Wetachtighe luyden, dien ſouden wy hen vernieuwen ende verzeghelen buyten haren koſte.

Hantveſten te vernieuwen.

Voort ſo nemen wy op ons t'ontheffen ende ſullen ontheffen onſen goeden luyden van Amſtelredamme, gemeynlijck alle dootſlage, roof, brande, ſchattinghe, rechteniſſe van lijve, vangheniſſe, brekinge van huyſen, ende van veſten, die in deſen oorloghe om des oorloghs wille geſchiet is, ende dat geweeſt heeft tuſſchen onſer liever Vrouwen, ende Moeder, ende haere hulperen, ende ons, ende onſen hulperen, ſonder ons ofte yemandt eenighe beteringe daer af te doen.

Ontheffinge van alle ongelukken.

Voort ſoo gheloven wy onſer liever Stede van Amſtelredam, dat wyſe nimmermeer in geenre mannieren vervreemden noch ſcheyden en zullen, noch alle, noch deel, van onſer Graeflijckhede van Hollant, maer altoos te blijven gheheelijck aen onſer Graefſchap van Hollandt.

Amſterdam zal noit van Hollant geſcheiden worden.

Voort ſoo hebben wy gelooft ende geſworen onſen lieven ende getrouwen Poorteren van Amſtelredam gemeynlijcken allen recht, dat ſy hebben van Graef Willem onſen Oom die by den Vrieſen bleef, daer Godt die ziele af hebben moet, ende van zijne Voor-vaderen Graven te Hollandt, Hantveſten, ende vryheden, alſoo verre als ſy betoghen mogen, vaſt ende geſtade te houden, hen ende hare naekomelingen, voor ons ende voor onſe naekomelinghen. Ende om dat wy willen alle deſe voorſz. punčten onſe Poorteren van Amſtelredamme voorſchreven eeuwelijck vaſte ende geſtade gehouden van ons, ende van onſe naekomelinghen, ſoo hebben wy deſen Brief, ende Hantveſten open beſegelt met onſen Seghele, ghegeven in den Haghe op den derthienden dach in Mey in 't jaer ons Heeren duyſent drie hondert vijf ende vijftich.

Beveſtinge op alle Hantveſten.

Hertoge Willem van Beyeren, Grave van Hollandt, van Zeelandt, Heere van Vrieſlandt, ende verbeyder der Graefſchap van Henegouwe, doen kont allen luyden, dat wy gelooft hebben, ende gelooven met deſen openen brieven onſe goede luyden van onſer

Ontheffinge van alle borghtoghten.

onser Stede van Amstelredamme, dat wyse ontheffen sullen van alle borch-tochten, die zy voor ons geloost hebben. Ende dat wyse quyten zullen van alsulcken gelde, als zy voor ons betaelt hebben, ende sy Wettelijck betooghen mooghen. In oorconde desen Brief bezegelt met onsen Zegele. Ghegeven in den Haghe op den derthienden dagh van Meye, in 't Jaer ons Heeren duysent drie hondert vijf ende vijftigh.

Uit het gunnen dezer Brieven en Hantvesten, blijkt klaerlijk, dat die van Amsterdam, schoon datze het eerst met de Hoeksen hielden, den Graef tegens de Hoeksen groote bystant moeten gedaen hebben.

ZESTE HOOFTSTUK.

Hartogh Albrecht wort Ruwaert van Hollant. Verscheide Hantvesten van hem, als ook van Albert Koningk van Zweden, aen die van Amsterdam verleent. Pontus Heuterus wort wederleit.

HArtoch Aelbrecht, Willems Broeder, dus in den Jare dertien hondert zeven-en-vijftigh tot Ruwaert en Vooght over deze Landen gekooren zijnde, gaf terstont een Brief van zich, waer by hy beloofde de Landen te bestieren, gelijk zijn voor-ouderen die bestiert hadden, en te geven voldoeninge van al zijne Broeders schulden, als ook zullen te slegten en by te leggen alle twist die 'er oit ontstaen was; en luit dezelve aldus:

Hertogh Albert, neemt het Ruwaertschap aen.

Hertoge AELBRECHT, by Godts genaden, Pals-Grave op den Rhijn, Hertoge van Beyeren. Doen kont en kennelijck allen Luyden, dat wy om kennelyke nootsaecke van siekhede ons liefs Broeders, Hertoge Willems van Beyeren, Grave van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant, dien Godt sterken moet, ende om gemein oorboor, ruste en profijte zijns Lands ende Luyden, ende om versoeck en bede ons liefs Broeders voorsz. onser liever Suster Vrouwe Machtelden van Lancastre, Gravinne van den zelve Lande van Hollandt gekomen zijn, ende hebben ons aengenomen, en aennemen Ruwaert, toensienre, ende beschermer te wesen, van al ons Broeders Landen ende Luyden, van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieslandt, in manieren en voorwaerden als hier na beschreven staet. In den eersten, dat wy geloost hebben, ende gelooven met goeder trouwen ons liefs Broeder Landen ende Luyden voorsz. te regeeren, te bedrijven, ende te beschermen tegens eenen yegelijcken by den goeden Steden van zijnen Lande, ende by Raedt der geenre die wy metten goeden Steden voorsz. daer toe nemen zullen tot zijnre eeren, ende tot der meeste nutschap en oorboor zijns ghemeene Lants, ende elcken man, den Armen als den Rijcken recht, en Vonnisse, Reden en bescheyt te doen, binnen der Stede van Amstelredamme, op zulcke goed Costumen en recht, als onse lieven voor-ouders voortijts 't Lant geregeert en beleet hebben, ende recht is in den Lande, ende meenen des alinge by Ridderen, Knapen, Steden, ende gemeenen Lande te blijven met allen onsen vermogen. Voorts zoo gelooven wy by Rade ons Raets, en den goeden Steden voorsz. ons liefs Broeders schult binnen 's Landts en buiten 's Landts te verleggen, en te betalen na alle onse vermogen, soo dat die Cooplieden van zijnen Lande met ganscher veyligheden vaeren en keeren mogen. Voort alle twistelijcke zaken, of van allen geschille, die in den Lande wesen mogen, van Heeren, van Steden, van eenige goede Luyden, of van goede die gelooven wy in goeden trouwen, by rade ons Raedts, en der Steden, nae alle onser macht, in rusten en in goeder punĉten te brengen, sonder partye. Ende alle dese punĉten en voorwaerden voorschreven zullen wesen, behoudelijck onsen lieven Broeder Hertoghe Willems voornoemt al zijnre Heerlijkheyt, ende Vrouw Machtelde van Lancastre onser liever Suster, haers Staets, ende haers rechts, Ridderen, Knapen, Steden, ende eenen yegelijcken zijns rechts, duerende alsoo lange als onse lieve Broeder voornoemt in krancken state is van lijve. Dit was gedaen binnen der Stede van Amstelredamme, in tegenwoordigheyts ons liefs Neven Engelberts Graven van Marcken, Heeren Godevaert Heere van Brunecke, Heeren Everaert Schencke Heere van Eerpach, Heeren Coenraet, der Kretselaer van Billesteyn; In kennisse hier af hebben wy Hertoge Aelbrecht voornoemt onsen Zegel doen hanghen aen desen tegenwoordighen Brief, op den elfsten dagh der Maent van Maert, in 't Jaer ons Heeren duysent drie hondert seven ende vijftigh.

Belooft wel te regeeren, zonderling die van Amsterdam;

En zijn broeders schulden te betalen.

Noch vint men van deze Aelbrecht een quijtscheldinge, waer in hy bekent van die van Amsterdam, die om zekere breukke aen hun nabuuren van Kul-

Kulſtaert begaen, in een boete van zes hondert Brughſe ſchilden, beſlagen waeren, voldaen te wezen.

Quijtſcheldinge van der breuke aen die van Kulſtaert.

AELBRECHT, by Godts genaden Hertoge in Beyeren, Palsgrave op den Rhijn, Ruwaert van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Vrieslant. Doen kont allen luyden, dat wy ontfaen hebben by Heeren Dirk Voppen zoons hant ons Klerk, diere ons goede rekeninge af doen zal, van onzer Stede van Amſtelredamme, van zulker breuken, als die Poorteren der voornoemde Stede misdaen hadden, aen den bueren van Culſtaerte, ſes hondert Bruxer ſchilden, ende daerom ſchelden wyſe vry ende quijt vander breuke voorſchreven, ende van allen dat wy van der breuken ons zelven toe-geſeyt hadden met deſen Brief, bezegelt met onſen Zegel. Gegeven tot Sinte Geerden Berghe, des donderdaeghs op Sinte Lukaes dagh, in 't Jaer ons Heeren duyſent drie hondert acht en vijftigh.

In 't Hantveſt-boek dezer Stede vintmen ook brieven van den Jare dertien hondert tzeſtigh, waer by Dirk van Waſſenaer, toen Burghgraef van Leyden en Ridder, verhaelt dat hy en die van Amſterdam verdragen zijn, dat alle haere Burgers door zijn ganſche gebiet Tolvry zullen zijn, uitgezeit in de Jaermarkten te Vlaerdingen, Voorſchooten en Valkenburgh, als blijkt uit deze volgende Brief:

Van des Burgh-Graefs Tollen.

DIRCK van Waſſenaer, Burghgrave van Leyden, Ridder. Doen kondt allen Luyden, dat ick overdragen ben in 't genoege metter Stede van Amſtelredamme, by zeggen des Heeren van Brederode, ende Heeren Geerijts van Heemſteden, in manieren als hier na geſchreven ſtaet. In den eerſten, dat alle die Poorters der Stede van Amſtelredamme voorſchreven Tol-vry ſullen varen voor-by alle mijne Tollen, beyde te Water en te Lande, met alle haeren goede ſonder eenigh af breck, uyt-geſeyt mijnen drie Iaer-marckten binnen den Iare, als te Vlaerdingen, in die Markte, te Voorſchoten in die Marckte, ende te Valckenburgh in die Marckte, daer ſullen ſy Tollen geven van haren goede, als ander Luyden die daer Tollen plegen te geven. En waert dat zy ergent quamen, binnen deſen drien Steden voornoemt, buyten den drien Iaer-marckten, ſoo ſullen ſy daer Tollen vry vaeren, gelijk voorſchreven is, met haren goeden. Ende waert dat eenigh Poorter van der Stede voorſchreven eenig Tolbaer goet ergent voerde voorby mijne Tollen onvertollet, dat ſal hy verbeteren ſelve met zijnen goede, ende daer en ſal geen Poorter van der Stede van Amſtelredam zijn goedt mede verlieſen, ende die Stede ſal onverminret blijven van haren rechte, behoudelijck alle andere voorwaerden voorſchreven. Ende om dat ick wille alle deſe voorwaerden der Stede Amſtelredam, ende haren Poorteren tot eeuwigen daghen wel ende trouwelijck houden, voor my, ende voor mijne nakomelinghen, hen ende haren nakomelingen, ſoo heb ick deſen Brief open bezegelt met mijnen Zegele. Gegeven in den Iare ons Heeren duyſent drie hondert ende tſeſtigh, op den XXII. Aprilis.

Deze Brief is daer na van Hartogh Albrecht met deze volgende Brief beveſtight, en voor goet gekent:

Beveſtinge op des Burgh-Graefs Tollen.

AELBRECHT, by Gods genaden Palsgrave op den Rhijn, Hertoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende van Vrieslandt. Doen kondt allen Luyden: want een twiſt geweeſt is, tuſſchen onſen lieven ende ghetrouwen den Burghgrave van Leyden, aen die eene zijde, ende onſer Stede van Amſtelredamme, aen die ander zijde, om Tollen, die de Burghgrave voorſchreven den Poorteren van Amſtelredamme voornoemt eyſſchende was, van welcken twiſt zy overdragen, ende vereffent zyn by ſeggen ons liefs ende getrouwen den Heeren van Bredenrode, ende Heeren Gerijts van Heemſtede, gelijckerwijs dat die Brief hout, daer onſe tegenwoordige Brief doorſteken is. Zoo hebben wy deſen voorſchreven eendracht ende effeninge geconfirmeert, ende ſtadicht confirmeren, ende ſtadigen, ende gebieden eenen yegelijcken van beyden zyden die te houden. Ende wy ghelooven een yegelijcken daer in te houden, ende te ſtercken na der eendracht, ende effeninge voorſchreven. In oorconde deſen Brief bezegelt met onſen Zegele. Gegeven tot Schoonhoven des Donderdaeghs op den Meye-avont, in 't Iaer ons Heeren, duyſent drie hondert ende tſeſtigh.

Ook heeft deze Aelbrecht, d' oude vryheit dezer Stede met hondert roeden, gelijk zulx te voore ook aengeroert is, vermeerdert, volgens den inhout van dezen Brief:

De Stadt krijght hondert roeden, buiten haer oude Vryheit.

Aelbrecht by Gods ghenaeden Palsgrave op den Rijn, Hertoghe in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollant, van Zeelandt ende van Vrieslandt. Doen kondt allen luyden; dat wy om menigen trouwen dienſt, die ons onſe goede luyden van onſer Stede van Amſtelredamme gedaen hebben, ende noch doen mogen, ende oock om onſe ſelve

Stede te verbeteren, op dat sy ons te beth dienen mogen, hemluyden dese gratie ghedaen, ende doen, alsoo dat wy hem geven ende oorlooven omme dat het kennelijcke noot is, dat sy haer vryheyt van haer Stede meeren mogen ende uytsetten, streckende van haer oude vryheyt, die sy nu hebben, tot hondert Garden toe, ter goeder schepe gaende al omme die Stede, te Water, ende te Lande, ende geven hen mede oorlof, dat sy dit voorschreven ruym betimmeren mogen, ende bewoonen, tot haren besten oorboor, elck op zijn die daer Erve binnen leggende hebben. Ende soo wat luyden daer binnen woonen, ofte woonen sullen, die sullen wesen volkomelijk inden selve rechte, ende in alle vryheyt, die onse Stede voorschreven tot hier toe gehadt heeft, van ons of van onsen Ouders, ende noch gebruycken, duerende tot eeuwigen dagen. Ende om dat wy dit onse goede luyden voorschreven volkomelijck vaste, ende stade houden willen tot eeuwigen daegen, als voorschreven is: Soo hebben wy in kennisse der waerheyt desen Brief open besegelt met onse Segele, gegeven in den Haghe. Anno Domini duysent drie hondert ende tachtentich, des anderen daechs naer Dertinendach.

Van hem is ook ordre gestelt op 't verleggen en vernieuwen der Sluysen op den Middeldam dezer Stede tusschen d'inwoonders der zelve en de luiden van Azichdoem in Amstellant, waer van de Brief aldus luit:

Van het verleggen der Sluyzen op den Middeldam.

Aelbrecht by Godts ghenaeden Palsgrave op den Rhijn, Hertoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelant, ende van Vrieslant. Doen kont allen luyden, want wy verstaen hebben dat onse goede luyden in Amsterlant uyt Asichdoem, ende die met hem uytwaeteren door den Sluysen, die leggen in den Middeldam binnen onser Stede van Amstelredam in schele geweest hebben met onsen Poorteren, die woonen binnen onser Stede voornoempt op den Middeldam, ende aen beyden zijden aen ons gebleven zijn, als om den Sluysen diemen inde Middeldam pleght te verleggen. Ende om alle gescheel, ende onraedt, die namaels van desen voorschreven Sluysen te verleggen, in den voorsz. Middeldam komen moghte, soo willen wy, ende consenteren dat onse goede luyden, die nu woonen, of namaels woonen sullen, op die Middeldam aen die een zijde, ende onse luyden woonende in Asichdoem, in onsen lande, van Amsterlant, ende die met hen uytwateren aen die ander zijde, gescheyden, ende verlijckt wesen sullen, in deser manieren. Welk tijdt datmen eenige nieuwe Sluysen leggen sal, by consent ons Heemraets, die nu is of namaels wesen sal, op den Middeldam, eenigh huys datmen daer op breeckt, van der Hofstede daer op 't staet, niet hooger en sal gelden, dan thien pont goet gelts. Ende soo wes die Heemraders inden Sluysen voorschreven, of in haren Stempels, of in haren oorboor maken, of die huysen diemen breeckt van der Sluysen, als mense sal verleggen, daer en salmen geen onkost af lijden. Item soo salmen dese Sluysen, by der meeren mannen van onsen gerechte van Amstelredamme, ons Heemraders, en Sluysmeesters in Asichdoem, ons Landts voorschreven op en toe doen, als hun nut en oorboorlijck dunckt. Voort willen wy dat die Schepenen brief, sonder datum hier af roerende, quijt, ende gecancelleert sal wesen. Ende ontbieden en bevelen allen onsen Rechteren, die nu sijn of namaels wesen sullen, dat sy naer desen dage anders daer niet toe en doen. Ende hier mede sullen sy aen beyden sijden van allen saken hier af roerende, die voor desen dage geschiet, wesen, gescheyden en verlijckt. Hier waeren by als Heemraders Peeter Ellert, ende Godevaert Trundensz. In oorconde desen Brief bezegelt met onsen zegele. Gegeven inden Hage op Sinte Simon ende Judas avont, in 't Jaer ons Heeren 1387.

Noch is'er een lange gunst-brief, waer by hy teffens de Steden van Amsterdam en Goylant, en allen Dorpen daer buiten gelegen, met verscheide vryheden en rechten begiftight heeft, en luit dezelve brief aldus:

In den name des Vaders, des Soons, ende des H. Geest, Amen. Aelbrecht by Godes genaden Palijns-Grave op den Rijn, Hertoghe in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieslant. Doen kont allen luyden, dat wy wel besint, ende besproken met onsen Rade, hebben gegeven, ende geven om nutschap, ende oorboor, ons, ende ons Landts voor ons, ende voor onse nakomelingen, eeuwelijck duerende, onsen goeden luyden van Amsterlant, ende van Goylant binnen Steden, ende daer buyten in allen Dorpen, alsulcke Vryhede, ende recht als hier na geschreven staet.

Van Schepenen te kiezen.

Inden eersten dat wy, of dien wijt bevelen, of onsen Baelieu die nu is, of namaels wesen

wesen sal altoos Schepenen kiesen sal binnen Steden, ende op den Dorpen, alsoo vele alst kostumelijck is op onser Vrouwen dach te Lichtmis van den redelijcxsten, ende vroetsten knapen, ende die sullen een jaer Schepen blijven, ende daer gifte noch myede af te nemen, ende soo wie daer gifte of myede of gave, ende ment inder waerheyt betuygen mochte by der ouder Schepenen eede, die soude ons elcx gheven 32. pont, ende hy en soude daer na niet meer in't recht komen. Ende daer en sullen geen Schepenen, noch Rade te samen wesen, in eenre Stede of Dorpe die nare Maech sijn, dan recht after Suster kint, uytgeseyt binnen onser Stadt van Amstelredam, soo en sullen geen Schepen, noch Rade te samen wesen, die recht eerste leden zy, of daer en buyten geboren, ende niet naerder, maer die Rade mogen der Schepenen recht eerste lede zijn, ende niet naerre.

Dat een yeder recht en vonnis geschieden zal.

Voort soo sullen wy, of onsen Baeliu, of Rechters, een yeghelijck recht, ende vonnis doen van allen saken, na Vonnisse der Schepen, ende Recht, ende costume des Lants binnen Steden, of op Dorpen daer die saken geschiedt zijn.

Niemant sal te Gysel ghedaeght worden.

Voort so en sullen wy, noch onse Baeliu, noch niemandt van onser weghen, yemandt te Gijsel daeghen van gheenen saken, noch vangen, noch bekommeren noch hinder doen, noch aen lijve, noch aen goede, alsoo verre als hy verborgen mach rechts te verbeyden, van eenighen saken, die hy misdaen heeft, by sulcker borch tochte, als die Schepenen bescheydelijck duncken sal, daer die saken gheschien.

Van breuken moet yemant binnen het Jaer aengesproken worden.

Voort van eenigher saken die yemandt misdaen mach hebben, of misdoen sal, daer sullen wy of onse Baeliu, of yemant van onser weghen, hem voor beschuldighen, binnen een jaer, na dien dat die breucke gheschiet zijn, of alle breucke sullen quijt wesen, ten waer dat hy binnen dier tijt voorvluchtich waer.

Van dootslagen te berechten.

Voort soo wie een man doot sloeghe, in onsen Lande voorschreven, ende daer met recht in verwonnen waer, na den recht vanden Lande, die sal ons gheven hondert pont van sijnen goede. Maer wert daer meer dan een man in beschuldicht, ende in besworen, die sal ons gheven elcx van sijnen goede t' sestich pont, ende daer toe sal hy dien dootslach beteren des dooden Maghen by den Baeliu, ende by den Gherechte, daer die saken gheschiet zijn, of hy sal vredeloos des Landts blijven. Ende daer en sal die Baeliu maer een stemme in hebben, ende vander zoene sal die Baeliu hebben thien pont, den Schout drie pont, dat Gerecht drie pont, ende des Baelius Clerck twee pont. Ende die hantdadige hier af is, sal selve die soene verborghen, ende betalen, ende hy sal gaderen van sijnen Maghen, als hy ghesoent heeft, van elcken after Suster kint, vijf schellingh, ende naerre, ende voorder elck naer sijn beloop, ende niet meer. Ende ist sake, dat die Hantdadige niet en soent, ende vredeloos des Lants wert, soo sullen sijn ontschuldighe Maeghen, die in onsen Lande voorschreven woonen, gheven ten Maech-ghelt, elck after Suster kint, vijf schellingh, ende niet meer, ende dat sal gaderen die rechte borghe, die hier afwesen soude, na den Rechten vanden Landen, op der gemeynen Magen coste, om den minsten penninghen te gaderen: ende dat Maech-gelt sal ontfanghen, ende hebben die rechter klager, voor die Erf-soene een vierendeel, ende dat ander sullen die ander gemeyn Magen hebben, ende deelen, elckx naer dien dat hy ghebooren is. Ende hier mede soo sullen die eene Maghe tegens die ander gesoent wesen, ende die soene salmen houden op lijf, ende goet. Ende soo en mach die hantdadighe niet soenen, ten is by onser wille, ende by der Maghen wille, ende dat ghelt sal die Baeliu uytpanden, ende betalen, ende hy sal hebben uyt der soene voor zijnen kost vijf pont.

Hoe de hantdadigen, op verschet daet gevat, te berechten zijn.

Voort wert die handtdadighe metter verscher hant begrepen, ende daer in verwonnen, als recht is, dat soudemen rechten aen zijn lijf, ende daer en souden wy noch niemandt niet af hebben, ende daer mede soude d' een moghen teghens d' ander ghesoent worden, maer waert dat hy dien dootslach soenen mochte, dattet ons, ende des dooden Maeghen genoechde, ende met zijns selves goede betaelen, soo soude hy zijn lijf houden, ende hy en soude geen Maech-ghelt gaderen.

Van Maegh-gelt te geven.

Voort soo en sullen zy van geenen doodtslach meer Maech-gelt geven, waer dat hy geslagen wort, dan van elcken achter suster kint vijf schellingh.

Van daghgelt te hebben, die niet besworen wort.

Voort soo wie in een dootslach benoemt wort, ende daer niet in bezworen, die sal hebben voor zyn kost, alsoo langhe als hy uyt gheleyt ware, elckx daghes vier Schellinghen, ende die kost sal gaen uyt der ghemeyn soene te voren, ende t'eynden den eersten veerthien daghen, soo zal die Baeliu rechttevoort, recht doen van dien dooden man.

Van leempten.

Voort soo wie eenen lam sloeghe, ende daer met recht inne verwonnen worde, daer soude wy af hebben twintich pont, van zijnen goede, ende hy zoude die Lemte be-

teren by den Baeliu, ende by den Gerechte daert gheschiet waer, of hy zoude vredeloos des Landts daer voor blyven. Ende daer en zal den Baeliu maer een stemme in hebben, ende vander zoene zal die Baeliu hebben drie pont, den Schout een pont, dat gherechte een pont, ende des Baelius Clerck thien schellingen, ende hy sal gaderen van sijnen magen, van elcken after zuster kint twee schellingen, ende voort elcken naer zynen beloop. Ende wordt hy vredeloos des Lants, zo sullen sijn onschuldige maghen geven te maechgelt, elck after suster kint twee schellingen, ende dat sal gaderen die rechte borghe, die hier afwezen zoude op der ghemeynen maghen kost, ende dat zal hebben die lam is. Ende die Baeliu zal't doen uyt panden, ende hy zal hebben wter zoene voor zijn koste twee pondt, ende die zoene zal houden op lijf, ende op goet.

Van Koor-wonden. Voort zoo wie yemandt Coor-wondede, ende daer met recht in verwonnen wordt, daer zullen wy af hebben ses pondt, ende hy zal den Coor-wonde beteren, by den Baeliu, ende by den Gerechte daert geschiet is, of hy zal vredeloos des landts blyven, ende van dezer zoene zal hebben dat Gherecht thien schellinghen, voor haer kost, ende dat zal hy uyt zijns zelfs goeden ghelden.

Van misdaden aen te brengen. Voort zo zullen die aenbrengen van dootslagen, van Leemten, ende Coor-wonden, den aenbrengh doen by den Gerecht daert geschiet is.

Van vrede-brake. Voort zoo wie een vrede-brake tot rechtafter zuster kint maegh toe, zoo dat onnozelijck geschiede, ende van derselver zake niet en roerde, daer die vrede afstonde ende daer af bedragen worde, alzoo dat Gerecht kende daer die zaeck geschiedt waere by haren Eede kenden dat hy't gedaen hadde, daer souden wy af hebben, twee ende dertich pont.

Noch van Vrede-brake. Voort zoo wie een vrede-brake tot recht zusterlinckx maech toe, in allen manieren als voorschreven is, ende daer in bedragen worde, als voorschreven is, daer zouden wy af hebben twee werf twee ende dertich pont, maer waer dat zake, dat dat Gherechte kende by haren Eede dat eenich van desen vredebrake geschiede met wetende vrede, of met voorzaete, of vander zelver zaecke roerde, daer die vrede afstonde, of naerre dan recht zusterlinckx vredebrake, ende daer af bedragen worde, in allen manieren als voorschreven is, die verbeurde zyn lijf, ende half sijn goet, ende zoo wie dat desen boeten van desen vrede-brake niet verborgen mach binnen zes weken, daer na te betalen, dat zalmen rechten aen sijn lijf, ende nochtans sullen wy hebben dat hy heeft. Ende desen maechschappe van desen vredebrake, zullen beyde aldus nae wesen als voorschreven is. Ende waer die een hooger aen die Maechschap dan die ander, dat zalmen middelen ende deelen.

Van vrede-braek binnen Amsterdam. Voorts zoo wie binnen onser Stede van Amstelredamme een vrede-brake, ende daer af bedragen wordt, alzoo dattet Gerechte kende by haren Eede dat hyt hadde gedaen, die verbeurde sijn lijf, ende half zijn goet.

Van ballingen. Voort zoo wie dat die Steden van Amstelredamme, of van Naerden, verboden wort by den Gerecht, die zal zijn tijdt uytwesen by sulcken keuren als daer op gesedt wordt.

Van te beteren die over een vrede misdaen wort. Voort zoo wie over een vrede misdaen wort, die salmen hier en boven beteren by den Gerechte daert geschiede, ende dat sal die handtdadige verborgen te beteren, of men salt rechten aen zijn rechterhant.

Van te weeren op staende voet zonder vrede te breken. Voort zoo wie over een vrede geslaghen wordt, die moet hem rechte voort op een staende voet weren, tegens den zelven man die hem slaet zonder eenich vrede weder te breken.

Van geweldt te slagen. Voort zoo wie den anderen van geweldt aen sprake, die daer inden onrechte af viel met recht, die zoude ons geven thien pont, ende die schade te beteren by den gerecht daer 't geschiede.

Dingstoringe. Voort zoo wie dat Ding-stooringhe dede met vechtender handt, die verbeurde twintich pont.

De Kinderen mogen hun Ouders goet niet beuren by hun leven. Voort zoo en moghen gheen Kinders haer Ouder goet verbeuren by haer Ouders leven.

Van Schepenen te corrigeren. Voort zoo en zullen wy, noch niemandt van onzer wegen, geen Schepenen noch zeven corrigeren, zoo wes zy by haeren Eeden wijsden, of gaven, ten waer dat wyze betuyghen mochten, dat die ander Schepen by haeren Eede kenden, dat sy daer myede af genomen hadden, zo zouden zy ons elcx gheven, die 't ghedaen hadden XXXII. pondt. Ende haer gheven of wyzen zoude ongestade blyven, ende nimmermeer in 't recht te komen.

Op Schepenen geen Eedt te spreken. Voort zoo wie op Schepen, of op zeven Eede sprake, ende men met Schepen betuyghen mocht, die zoude ons geven XX. pont.

Alle zaken moeten berecht worden daerze geschien. Voort zoo en sal die Baeliu, noch Rechter niemant daghen, van breucken uyt der Stede, of Dorpe daer de breucke geschiet sijn, maer daer berechten nae Vonnisse der Schepenen.

Voort

Huys-ftorminge.

Voort ſoo wie huys-ſtorminge dede met vechtenderhandt, ende daer af bedraken worde van twee knapen die ſijn vyanden niet waren, die verbeurde by daghe thien pont, ende by nachte xx. pont, ende conſt den Rechter niet verwinnen, ſoo ſoude hy hem onſchuldigen met twee goede knapen die zijn magen niet en waren, of hy ſoude die keure betalen, ende gelden.

De Stichtſe en die van Amſterdam zullen tegens elkandren even veel verbeuren.

Voort zoo ſullen alle die gene die nu wonen in onſen Landen voorſz. binnen Steden of daer buyten, of hier naemaels woonen ſullen, niet meer verbeuren in onſe Lande voorſz. ende tot alſulcken recht ſtaen van allen ſaecken, tegens allen den ghenen die in den Sticht van Utrecht woonen, binnen Stadt, of Steden, of buyten, of hier namaels in woonen ſullen, gelijck dat die Stichts-luyden in des Biſſchops Stadt, of Steden, of Lant verbeuren op onſe Stede, en Lant-luyden voorſchreven.

Van Beeſten te weiden op den Zeedijk, tuſſchen Amſterdam en Muiderbergh.

Voort ſoo en ſal niemandt geen Beeſten weyden op den Zeedijck, of in den Riet Uterdijck, tuſſchen Amſtelredam en Muderbergh, uytgeſeyt die geringde Verckens, ende daer ſal die Schout metten Gerechte een geſworen Schutter toe ſetten, elck mans goet te ſchutten, by vier Schellingen. Ende die vander nieuwe Amſtele, moghen ſelve haer Amſteldijck ende den Oudenloop-velt, ende die Kerck-laen Weyden, ende oorbøeren, ende wieſe anders weyde die zoude ons elcx geven drie pont, alſoo dick als hy 't dede.

Riet te winnen.

Voort ſoo en ſal niemant geen Riet winnen voor Sinte Pieters-dach *ad Cathedram*, binnen xv. Roeden na den Dijck, by eenen ponde tot onſer behoef, tuſſchen Amſtelredamme ende Muderberch.

Niemant magh meer verbeuren dan half zijn goet.

Voort ſoo en mach niemant meer verbeuren in onſen Lande voorſchreven, van genen ſaken, dan half zijn goet, ende die ander helft ſal hebben ſijn wijf, ende ſijn kinders, of ſijn rechten Erven.

Verlooré gelt op Schout-Ambachten te geven.

Voort ſoo en ſal die Baeliu, noch niemandt van ſijnen weghen, of dat in ſijne oorboor komt, geen verloren geldt, of goet nemen, van geen Schout-Ambochten binnen onſen Lande voorſchreven. Ende ſoo wie verlooren gelt of goet gave, als voorſz. is, die ſoude ons geven XXXII. pont, ende nochtans en ſoude hy gheen Schout weſen, daermen inder waerheydt bevinden mochte, by der Schepen Eedt, daert geſchiede.

Den Zeeburgh te ſchouwen.

Voort die vander ouder Amſtel, ende vander nieuwer Amſtel, daer ſullen die Aſingen, ende Heemraders af-weſen, ende ſy ſullen Schepenen hebben ghelijck anderen Dorpen, in onſen Landen voorſchreven, ende tot ſulcken recht ſtaen, ende ſchouwen als anderen Schepenen ſchouwen. Ende die Zee-burch ſullen ſchouwen drie Schepenen tot Nieuwer-Amſtel, twee tot Amſtelredamme, een Schepen tot der Ouder-Amſtel, ende een Schepen tot Oetgewael, ghelijcken dat die Heemraders plegen te doen, ſonder koſt daer af te hebben.

Van Zevendeel.

Voort en ſalmen geen Zevendeel leggen, op onſchuldighe Magen of Luiden in onſen Landen voorſchreven.

Voor vierendeel Jaers vrede te maken.

Voort ſo wes men niet beſoenen en mach, daer ſalmen den vrede af bieden, tot vier tijden vanden jare.

Lant-vonniſſen te halen tot Amſterdam.

Voort ſoo en ſalmen gheen Vonniſſen beroepen, in ghenen Dorpen, in onſen Lande voorſchreven, maer waer eenich man vander eenre partye die dat Vonniſſe aenginghe ende des begeerde, ſoo ſouden die Schepenen dat Vonniſſe halen tot Amſtelredamme op der geenre koſten, die in onrecht beviele. En zoo wes die Schepenen van Amſtelredam voor recht uyt-gaven dat ſoude voortgaen.

Van goet te maken aen Baſterden.

Voort zo wie dat Baſtaerden goet maeckte, dat ſoude weder aen hem komen, of aen zijnen rechten Erfghenaem, ende niet meer, ſtorve die Baſtaert ſonder Wetachtighe boorte.

Voort ſoo wie recht begheert, voort gerecht, die ſalmen recht doen, of niemandt en geen recht doen, in Steden of in 't Landt voorſchreven, uytgenomen gaſten.

Oude herkomen.

Voort van eenighen punčten of breucken, die hier niet in gheroert en zijn, noch gheſchreven, die ſalmen berechten daerſe gheſchien, na der beſter reden, by vonnis der Schepenen na der Hantveſten, na keuren, ende oude coſtumen der ſteden of lants daerſe geſchien.

Den Baljuw te eeden.

Voort ſoo ſal die Baeliu, die nu is, of namaels weſen ſal, eer hy yet berecht inder Baeliuſchap ten Heylighen ſweeren, tot Amſtelredam voor 't Gherecht, ende voor twee van des Gherechts luyden van elcker ſtede of Dorpe, binnen onſen Lande voorſchreven, alle deſe voorſchreve punčten, ende recht te houden, ende te doen houden; ende dien Eedt ſal hem ſtaven, die outſte vande Rade van Amſtelredamme. Ende waert dat hy dit verbraecke, ende meynëdich worde (dat Godt verbieden moet) ſoo ſoude die ghene daer hy 't aenbraecke, of zijne vrienden dat thoonen den Gherechte daer 't gheſchiede, ende den Gherecht van Amſtelredamme, ende zoude het Gherecht van Amſtelredamme, ende dat Ghe-

Gerecht daer 't geschiede, met twee van des mans vrienden, by ons, ende by onsen Rade komen, en dat thoonen. Ende soo sullen wy, of onsen Raet den Baeliu alsо berechten, dat hijt aflaet, ende dat sal ons die Bailiu beteren tot onsen wille, ende die man sal quijt wesen sonder kost of schade te lijden, ten waer dat hy met recht, ende met Vonnisse in breucken verwonnen worde, in allen manieren als voorschreven is.

Te vervolgen op des gemene Lants kosten.

Voort zoo zal het Gerecht van Amstelredamme, ende dat Gerecht daer 't geschiede met twee van des Mans vrienden, dit versoecken, ende vervolgen aen ons, of aen onsen Raet, op den Steden, ende op den gemeene Landts koste voorschreven, by Riemen uyt te gaderen.

De Steden en Dorpen beloven deze voorschreve puncten t'onderhouden.

Voort zoo hebben alle die Steden, ende alle die Dorpen des Lants voorsz. verwillecoert deze voorschreven keuren te geven, ende te recht te houden, behoudende de Hantvesten, die de Steden of Landts van ons ofte onsen Ouders hebben, als van puncten die hier niet in geschreven en staen, maer zo wat hier in geschreven staet, dat zalmen hier uyt berechten. Ende om dat wy allen dezen voorschreven puncten Wettelijk, ende wel meynen te houden voor ons, ende voor onzen nakomelingen, onzen goeden luyden van Amsterlant ende van Goylant, ende haren nakomelingen, eeuwelijck duerende.

Uitgenomen zeven.

Wtghezeyt Moort, Moort-Brant, Vrouwen-craft, Raeroof, ende die hem tegens onze lijf zettende, met Wapender-hant, ende die misdede binnen den Raesloet van onzen Reygerbroeck, ter ouder Amstel, ende aen onzen Konijnen in Goylandt, ende anders niet, ende die hier inder waerheyt of bevonden worde by der Schepenen Eet daert gheschiet waer, die zouden wy berechten met onzer Heerlijckheyt. In kennisse der waerheyt zoo hebben wy dezen Brief open bezeghelt, met onzen Seghele. Ende om der meere zekerheyt wille zoo hebben wy gebeden onzen lieven Soon Willem van Beyeren, van Henegouwen, van Hollant, &c. Grave van Oostervant, ende ook bevolen onzen lieven, ende ghetrouwen, als Jan van Arckel, Heere tot Hagesteyn, onzen lieven Neve, de Heere van Brederoede, ende van Gennip, die Heere van Egmondt, ende van Yzelsteyn, die Heere van Gommengver, den Proest van Berghen in Henegouwen, Heere Philips Wassenaer, ende Heere Wouter van Mijnden, Ridders, dat zy dezen Brief met ons willen bezegelen. Ende wy Willem van Beyeren, van Henegouwen, van Hollant, by der genaden Godts, Grave van Oostervant, ende Jan van Arckel Heere tot Hagesteyn, Reynalt Heere van Brederoede, ende van Gennip, Arent, Heere van Egmondt, ende van Yzelsteyn, Ian, Heere van Gommengver, Willem, Proest van Berghen in Henegouwen, Philips van Wassenaer, ende Wouter van Mijnden, Ridders, hebben om bede willen ons liefs Heeren van Hollandt voorschreven, ende by behiet van hem, ende oock in getuygenisse, ende gedenckenisse aller dezer zaecken voorsz., onzen Seghelen aen dezen Brief ghehangen: ghegeven inden Haghe, des Sonnedaechs nae Sinte Gregorius, in 't jaer ons Heeren, duyzent drie hondert, zeven ende tachtich, na den loope van onzen Hove, van Hollant.

Noch heeft dezen Albrecht in den jare duizent drie hondert negen en taghtigh aen die van Amsterdam in Erfpacht gegeven het Goude Water, als ook de Maet, volgens den inhout van dezen brief:

Verpachtinge van het Gouden Water en Maet.

Aelbrecht by Godts genade Pals-Grave op den Rhijn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant. Doen kont allen luiden, dat wy verhuurt en verpacht hebben, tot eenen eeuwelijcken Erfpacht, onzer Stede van Amstelredamme onze Water, gelegen binnen onzer Stede voorschreven, ende daer buyten, ende is geheten dat Gouden Water, ende onze Maete binnen onzer stede voorschreven, gelijckerwijs alsse onze Rentmeesters hier voortijdts daer verhuert hebben van onzer wegen. Ende hier af zullen zy ons jaerlijck gheven XLVIII. pont payement, als wy jaerlix van onzen Rentmeesters daer nemen. En dit gelt zalmen betalen alle jaren onzen Rentmeester van Amsterlandt, die een helft tot Sinte Jans-Misse te midtzomer, ende de ander helft tot Sinte Victoors-Misse, daer naest volgende. In oorconde dezen brief bezegelt met onzen Zegele. Gegeven inden Hage, des Woensdaeghs nae Sinte Lucien dagh, in 't jaer ons Heeren duyzendt drie hondert negen ende tachtigh.

In den jare duizent drie hondert en tnegentigh gaf hy mede een brief van zich, waer by hy al de Hantvesten, die oit Amsterdam van zijne voorzaten genooten hadden, op nieuw bevestighde, en gunde hen ook dat een Schepen met een Poorter vrede zoude moogen maken, eveneens als of zulx voor den Schout en twee Schepenen geschiet was. Als blijkt uit deze volgende brief:

AELBRECHT by Godts genaeden Pals-Grave op Rhijn, Hertoge in Beyeren, Grave

Grave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt. Doen kont allen Luyden, dat wy onsen lieven ende getrouwen Poorteren, ghemeynlijck in Amstelredamme, alle Privilegien ende Hantvesten, die zy van rechte hebben beschreven en bezegelt, van ons, ende van onsen voor-vaders, die Graven in Hollant hebben geweest, vast en gestade te houden. Ende wy gelooven hen die voor ons, ende onse nakomelingen, vast ende gestade te houden, eeuwelijck duerende.

Vrede te maken met een Poorter. Voort zoo hebben wy machtigh ghemaeckt, ende maken machtigh mits desen onsen Brieve, onsen lieven ghetrouwen Schepenen, ende Raden onser Poorteren van Amstelredam, die voortijts geweest hebben, of namaels wesen zullen, dat een van den Schepenen, of van den Rade, met een Poorter van Amstelredam een vrede maken magh, ende met een Poorter daer af tuygen, gelijck dat die Schout met twee Schepenen doen zouden, by zulken Boeten, en Rechte, als hare Hantvesten daer af begrypen, duerende tot eeuwigen dagen. In oorconde desen Brief bezegelt met onsen Zegele. Gegeven in den Hage op Sinte Niklaes dagh, in 't Jaer ons Heeren duysent drie hondert ende tnegentich.

Ook heeft deze Albrecht den Schepenen en Raedt der Stede Amsterdam vergunt, van Jaerlix uit hun Stadt derwaerts een Voocht te mogen zenden, op Schoonen in Denemarken. De Brief luit aldus:

Vooghdye op Schoonen. WY AELBRECHT by Gods genade, Pals-Grave op den Rhyn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwe, van Hollandt ende Zeelandt, ende Heere van Vries-
1392. landt, doen kondt allen Luyden, dat wy gegeven hebben, ende geven met dese Brieven, voor ons, ende voor onse nakomelingen, onsen lieven ende getrouwen Schepenen ende Raden onser Stede van Amstelredamme, dat sy tot eeuwigen dagen Jaerlix een voocht zetten mogen, ende sullen op den Landen te Schoonen op haren Sitten ende Lant, dat zy daer hebben, of naemaels daer verkrijgen mogen van den Koninck van Denemarcken, alle saken ende recht van onser Stede wegen te bedryven, ende te bewaren, als zy daer te doen hebben. In oorconde desen Brief bezegelt met onsen Zegele. Gegeven op den zesten dagh in Aprille, in 't Iaer ons Heeren duysent drie hondert een ende tnegentigh, na den loope van onsen Hove.

Twee-en-twintigh Jaren te vooren had ook Albert Koningk van Zweden die van Amsterdam vergunt te mogen bezitten een Victen op Schoonen met gebruik van hun Vryheit en Gerechtigheit, naer luidt van dezen volgende Brief:

Wy ALBERT van Godts genade der Zweden en der Gotten Koningk, ende Heere des Lants tot Schoonen, bekennen ende betuygen openbaerlijck, in desen Brieve, dat Wy, met vollen voor-bedachten goeden gemoede, na Rade onses Bisschops, ende onser getrouwe Raedt-gevers, voor Ons ende voor alle onse Nakomelingen, ende alle onse Erven; den bescheydene Luyden den Schepenen ende Raedt-mannen der Stede van Amstelredamme, ende haeren Burgeren ende al hare nakomelingen, hebben gegeven ende gelaten, door hares dienst wille; ende geven hen ende laten in desen Brieve eene Victe op onsen velde tot Schoonen; die wy hen by onsen Dienaers hebben laten wijsen ende aenvaerden. Dese Victe, (die daer leyt van den Oosten in 't Westen, ende van 't Zuyden in 't Noorden, als de selve in voorige tijden begrepen is,) sullen sy van nu, ende voorts tot eeuwigen tijden, gebruyckelijck ende vry besitten ende behouden, alsoo vry en alsoo volkomentlijck met allen Rechte, mitsgaders alle vryheyt ende gerechtigheyt, daer die van Campen haer Victen, diese op den selve velde hebben, aller-vrijst en aller-volkomentlijckst mede besitten. Ende alle die gene, die die van Amstelredamme voorsz. met sich op de voornoemde Victe leggen laten, sullen voor de vooghden van Amstelredamme te recht staen, ende gebruycken daer alle vryheyt en gerechtigheyt, na haerer Stadts rechten; gelijckerwijs als die gene, die op der Camper Victen, met die van Campen leggen, voor den vooghden van Campen te rechte staen, na der Camper rechten, ende gelijck sy daer der Camper vryheyt ende gerechtigheyt gebruycken, ende die moghen soecken, met Wagenen ende oock met Paerden, en te voet, ofte hoe het haer belieft, tusschen de Victen en den Watere, sonder weder-seggen, dese andere victen niet daer by præjudicerende. Ende al dese vryheden sullen sy ende haere nakomelingen hebben ende behouden, ten eeuwigen tijden. Ende tot getuygenisse van al dese voorsz. dinghen, is ons Zegel aen desen Brief gehangen, die gegeven is tot Valsterboden, in den Iare na Godts geboorte derthien hondert acht-entzestigh op S. Iacobs, des H. Apostels dagh.

Bezittinge van Victen op Schoonen.

1368.

Ten zelven tijde gaf deze Koningk Albert aen die van Amsterdam, Enkhuisen en Wieringen, verscheide andere voorrechten en vryheden in Denemarken en op Schoonen, namelijk, datze vry aldaer souden mogen koophandel drijven en met hun schepen aenkomen, als

als ook al hun Scheeps-wrakken en verongelukte goederen bergen, of doen bergen, en diergelyke meer andere vryheden. Wy zullen deze brief wegens d'outheit en eenige aenmerkens waerdige dingen, die 'er in vervat zijn, hier laten volgen:

Verscheide voorrechten en vryheden aen die van Amsterdam, Enkhuysen ende Wieringen in Denemarken, en op Schoonen, &c. verleent.

Wy ALBERT van Godts genade der Zweden ende Gotten Coninck, ende Heeren des Landts tot Schoonen, bekennen en betuygen openbaerlijck in desen Brieve, dat wy, na Rade ende met advijs van onsen Bisschop ende Rade voor ons ende voor al onse Erven ende nakomelinghen, met wel voor bedachten gemoede, dese nabeschrevene bescheydene luyden, namelijck den Schepen, Raedtmannen, Borgeren, ende de gansche Ghemeenten deser na-beschrevene Steden, als van Amstelredamme, Enckhuysen ende Wieringen, ende al hun hulperen, die hen in desen krijgh behulpsaem geweest zijn, gegeven ende gelaten hebben, ende geven en laten hen in dezen Brieve, dese nabeschrevene vryheydt om die eeuwighlijck ende gebruyckelijck te hebben ende bezitten. In den eersten, dat hare Burghers, koopluyden ende ghesinnen mogen soecken het rijck van Denemarcken, ende het Landt binnen de tijdt, die wy met de voornoemde steden in de alliantie zitten, welcke wy nu met hen hebben, maghtigh worden, en dat sy mogen te Lande en te Water varen ende keeren in alle wegen, met hare goederen ende koopmanschappen, sonder eenigerley hinder, om te ghebruycken het geene sy hebben, ende hare koopmanschap te oeffenen: oock sullen zy al den Zee-strant vry hebben in den Rijcke tot Denemarcken, en in alle den Lande tot Schoonen ten eeuwigen tijde, voor alle goederen die schipbreuck hebben geleden, hoe het genaemt mochte worden Wrack of Zeevanck, ofte hoe het oock hete in deze Tael. Indien 't gebeurt dat eenige luyden van deze voorgenoemde steden, of hare hulperen, schipbreucke lijden in eenige plaetsen van 't voorsz. Rijck of Landen, ofte dat de goederen, daer in zy schipbreuck geleden hebben, 't zy Wrack of hoe 't genaemt wordt, in den Rijcke ende Landen voorsz. t'eeniger plaetsen aen landt drijven ofte komen, dat goedt mogen zy, by hen zelfs, of met hulpe van andere luyden, bergen ofte bergen laten, en 't zelve gebruiken na haer eigen wille, zonder hinder. Waert ook zoo datze arbeydts-luyden van nooden hadden, die mogenze winnen om hun penningen, waerze die mogen hebben, zondet breucke en hinder, ende sal 't oock niet wezen tegen ons ende onze Ambachts-luyden. Ende indien 't geviele dat zoodanigh schip-breucks goedt nae desen voorsz. Ryke ende Landen toevloeide of dreve, ende de luyden verdroncken of vergaen waren, dat goet zal de naest gezeten vooght, of die daer 't gezagh heeft, laten bergen: ende wat 'er gheberght wordt, dat zal hy met kennisse van goede luyden in de naeste kercken laten brengen, ende doen beschryven, wat van 't zelve goet zy; ende bewaren dat getrouwelijck tot behoef van den Armen, ofte van den ghenen, die dat goet met recht vorderen mogen, wanneer zy binnen jaer en dagh bewijs brengen, met brieven van hun stadt daer in zy Burgers zijn, datze rechte Erf-genamen zijn van de zelve goederen, oft datze die met recht vorderen mogen, dan zalmen dat goedt aenvaerden onbezwaert, ende geven den arbeyds-luyden redelijken loon; doch zoo 'er iemandt in den voorsz. Rijcke ofte Landen ware, die zich onderwondt zoodanigh schip-breucks goet aen te matigen met onrecht, daer zalmen over rechten op 't hooghste, ende geven dat goet weder aen die geenen, die daer recht toe heeft. Voorts mogen de voorsz. steden haer zelfs vooghden zetten op hare Victen te Schoonen ende te Valsterbode, ende waer het hen best believen zal, in alle den Landen tot Schoonen. Ende die vooghden mogen rechten over alle den genen, die met hen op hun Victen leggen, ende voort over alle hunne burgeren en hun gezinnen, die leggen daerse leggen, ende alle zaken ende breucken rechten, als zaken en breucken, die naer Lubeksche rechte gaen in handt ende hals. Voorts moghen op hun Victen met hen leggen, die men des zal vergunnen, van die gene, welcke van oudts met hen gelegen hebben. Voorts zal men niemant daghvaerden na het Deensche recht of herkomen, voor het Deensche gerecht: maer wil men iemant convenieren of schuldigen, die zal men schuldigen voor zijn Duitsche vooght, volgens zijn stads rechten. Voorts wil men yemant schuldigen om ticht, die sal men oock schuldigen voor zijn Duitschen vooght, welcke hem insgelijx rechten zal, na zijn stadts recht. Voorts mogen ze hebben op hun victen eigene kroegen; ende mogen daer op tappen mede Wijn ende Bier, ende zijn daer niet af plichtigh: Ende waert zake dat 'er eenige Stadts Victe ware qualijck gebout, dat de stadt bewijzen konde, met brieven, ofte met hun oudtste burgers, die op dat Landt komen, dat gebouw zal men af breken. Ende indien 'er iemandt was, die zulkx niet ghewilligh en dede, zoo magh de vooght, op diens victe het is, of zijn burgers, het af breken zonder breucke: Oock zullen hare victen zijn ende blyven in zoodanighe hare stande, alsse altoos gheweest hebben, ghelijckse dat

dat bewijzen mooghen met Brieven, of met haer oudtste Burgers, die op dat Landt komen. Voorts moogenze yeder op haer Victen verkoopen, Want ende Lywaet (te weten Linnen ende Wolle Laeckenen en Stoffen) by Lakenen, Repen, of ſtucken ſonder breucke. Voort moogenze daer in ſnyden, zulcx ſlytende by de ellen, ende zijn daer af niet plichtigh. Voorts mooghen de Schoenmakers, kramers en knoken-houwers, midtſgaders allerley Ambachts-luyden hare Neeringe ende Ambacht gebruycken, ende zijn daer niet af plichtigh. Voorts magh een yegelijck der voorſz. ghemeene koopluyden hebben eygene Schuyten ende gereetſchappen tot de viſſcheryen, tot Schoonen voorſchreve, ende mogen die daer gebruycken, ende viſſchen na hare wille, ende geven daer van yeder ſchuyt een halve Mark Schoons, ende niet meer, terwyle datze daer wezen willen. Voorts magh elk koopman hebben zyn eygene wagenen, ende geven van yeder Waghen een halve Marck Schoons, ende niet meer, terwyle datze te Schoonen ende tot Valſterboode zijn, ende haer werk in vrede gebruycken. Voorts waer 't zake, dat eenige Wagens omſtortede, ende ons ſchade dede, die Waghen met de Paerden magh men behouden, by het goet, zoo lange tot dat de koopman voor de ſchade voldaen heeft. Voorts Want en de Wyn dat vier Paerden ryden moogen, daer zalmen van geven een halve Mark Schoons, den geenen die daer toe geſtelt wort, ende in gevalle hy daer ſchade aen dede, die dit goet op voerde, de zelve ſchade zal hy den koopman repareren ende goet doen. Wat twee Paerden op trecken moogen, dat magh een yeder laten op voeren, als hy zachtſt magh. Voort magh een yegelijck koopman zijn Wapenen dragen, wanneer hy op het Lant komt, tot aen zyn Herberge, deſgelycx wanneer hy wederom t' ſcheep gaet, zonder breucke; ende zoo hy oock daer in verbeurde dat hy daer-boven zyn wapenen droegh, dat zal hy beteren met een Marck Schoons. Voorts magh een yegelijck koopman ſcheepen zyn goedt uyt het eene ſchip in 't andere, in de Havenen des voorſz. Rycks ende Landts, zonder breucke. Voorts moogenze hebben eigene Pramen ende lichte ſchuiten, ende gheven van de Pramen een halve Mark Schoons, ende van de Schuyten twee oore, daer mede moogenze op ende uitvaren, wanneer het hen gelieft. Voorts zal niemandt voor den anderen beteren, wie in breucke valt zal voor hem zelfs beteren. Daer zal oock niemant voor den anderen ontgelden. Oock zal men geen oorzaeck tot onluſt geven. Zal mede geen knecht zijns Heeren goet verbeuren ende verbreucken. Voorts voerde de koopman eenigh goedt binnens Landts van d' eene Marckt in d'andere, daer zalmen geene Tollen af geven. Voorts zal des Konincks nieuwe Munte niet eerder gaen dan acht dagen voor Sinte Michiel. Een yegelijck koopman zal koopen met des Konincks Munte, ende zoo yemant daer in breuckigh valt, diemen daer op openbaerlijck komt te achterhalen, die zal dat beteren met vyf Mark Schoons. Oock zal der Victen Marckt, die nu tot Valſterbode is weder wezen op der Sondeſſche Victe, daer hy altyt geweeſt is, ende anders nerghens. Voorts is dit de Tol van allerley goedt, die men geven zal, Als eerſtelyck, van Haring binnens Landts, van een Laſt twintigh Schoonſe penninghen, den Haringh die men ſcheept op 't Lant door de Oreſont, die is geen Tol ſchuldigh, maer het ſchip, daer men de Haring in ſcheept, dat geeft tot Tol elf ſchellinghen groot, ende vier grooten min, daer mede is die Haringh vry. Van een Laſt Zouts van den Lande twintig penningen Schoonſe Tol. Een deken Oſſe huyden ende Koe huyden, thien Schoonſe penningen, een pont Speck zal tot Tol geven, thien Schoonſe penninghen, een tonne Koevleeſch zal tot Tol geven twee penninghen Schoons, een Tonne Boter zal Tol geven thien Schoonſe penningen. Voor 't overvoeren van een levendigh kindt zalmen Tol geven thien Schoonſe penninghen, van een bejaert perſoon twintigh Schoonſe penningen, van een Paerdt, dat boven de twintigh Marck ghekoſt heeft twee Eeren. Van een Paerdt dat beneden de twintigh Marck is gekoft twee Artichs. Een ſtuck Want van twintigh Laeckenen, of daer boven, zal tot Tol geven twee ooren, ende een ſtuck Want houdende beneden de twintigh Laeckenen, een oore. Voorts alle Duytſche koopluyden, die daer te Schoone en te Valſterbode eigene aerde of grondt hebben. Zullen hier mede niet bezwaert zijn. Voort waert zake dat'er yemant quame te ſterven inden voorſz. Rycke ende Landen, zoo magh haer Duytſche Voocht, of die de maghtighſte onder hen is, des dooden mans goet aenvaerden, ende leveren aen de rechte Erfgenamen, of zoo daer geen Erfgenaem Preſent en zijn, zoo magh hy dat voeren te Lande, ende verantwoorden dat aen die gene, die daer recht toe hebben. Voorts zal dezen brief niet hinderlijck wezen alle haer andere brieven ende vryheden, dieſe van andere Koningen hebben, welcke zy mede zullen moghen gebruicken. Ende alle deze voorſz. vryheden zullen duuren ten eeuwigen tijden. Ende tot getuygenis van al 't gunt voorſz. hebben wy Coningk ALBERT voornoemt, met advys van onſen Rijx Raet onſen Zeghele beneffens de zegels van de na beſchrevene onze Raetgevers, aen dezen brief gehangen.

M 2 Voorts

Voorts wy Karel Olowsz. Tufeum, Tuno Gallen, Karel Oloffz van Ulnas, Andries Jepsen, Frick Karelsen Ridder, Arwijder Gustaverson, Hasse Tunisz, ende Finwijt Fyndesz. knapen, betuygen dat wy over deze gepasseerde zaken zijn geweest, ende ons alle de zelve bekent zijn. Ende hebben wy, tot bewijs van dien, onse Zegels neffens dat van onsen voornoemden Heer Koninck ALBERT aen desen Brief gehanghen, die gegeven is tot Vasterbode, in den Jare na Godts gheboorte dertien-hondert achten-tzestigh op S. Iacobs dagh.

Pontus Heuterus wederleit.

Uit deze boven verhaelde Brieven blijkt nu klaerlijk, hoe valschelijk Pontus Heuterus d' Amsterdammers en andere Hollanders met luy en traegheit beticht, en schrijft, dat hen alleen maer van hooren zeggen Jutlant, Denemarken, Gotlant, en de gantsche Noortsche Kust bekent was, en zich op den Haringvangst niet verstonden. En zeker Heuterus zinnen, die anders een overvlieger in de kennisse der Historien was, moeten, toen hy deze woorden op het Papier bracht, ergens anders mede bezigh geweest zijn. Wy zullen het gene hier by voegen, 't geen Pontanus aen den hoogh-geleerden Heer Boxhorn over deze zaek geschreven heeft. *Pontus Heuterus*, zeit hy, *vermelt op het Jaer twee-en-tnegentigh in zijn Historie onder anderen, zoodanige dingen van Hollant, Amsterdam en Enkhuizen, dat ik niet nalaten kan de zelve onaengeroert te laten, gemerkt de zelve niet alleen onwaeraghtigh zijn, maer ook dit zeer loflijk volk en haere Steden van d' oude naem en faem beroven. Want wie, die d' oude Hollantsche Kronyken en onze* Beschrijvinge van Amsterdam *ter loop maer ingezien heeft, zal kunnen lijden deze woorden van Heuterus.* ,, De Bruggelingen, *zeit hy*, en Sluysenaers ,, bloeiden te dier tijde in Rijkdommen en Koophandel, en overtroffen ,, verre hun nabuuren in de Schipvaert, want voor eerst zy gingen ,, de Zeelanders en Hollanders in ,, menighte van Schepen en in stoutheit van varen verre te boven. *En weder op de zelve plaets:* ,, De Hollanders, *zeit hy*, als ook die van ,, Amsterdam, Enkhuizen en hun nabuuren, hadden zich te dien tijde ,, noch niet verstout de Zee te beploegen, en ten Westen en Noorden na ,, Engelant en Schotlant over te scheppen, zy bevoeren alleen maer de Zeekusten van Vrieslandt, en kenden ,, alleen van hooren zeggen de Jutten, ,, Denen, Gotten, Zweden, Yslanders, ,, Noorwegers, Pruisenaers en Moskoviters. Zy verstonden zich gansch ,, niet op den Haringvangst, en drooggden slechts de Kabeljaw in de Lucht ,, voor hun eigen gebruik. De sterkste ,, Steden tegenwoordigh van Hollant ,, en Zeelant waren alleen Steetjes of ,, Vryheden en Wooningen der Visschers, en eenige onvermaerde ,, Koopluiden, &c. *Wie, zegh ik, zal dit lijden van Heuterus, die de Sluysenaers en Bruggenaers dus ten Hemel verheft, en de Hollanders zijn Lantsluiden dus verkleent en vernedert. Want wat menschen zal Heuterus doen geloven, die maer d' oude Hollantsche Kronyken, en onze* Beschrijvinge van Amsterdam *ter loop ingezien heeft, dat de Hollanders te dien tijde niet zouden hebben de Zee durven bevaeren ten Noorden en ten Westen over Engelant en Schotlant? En dat die van Amsterdam en Enkhuizen hun zeilen noch noit gewent hadden na 't Oosten, en zy alleen kenden van hooren zeggen de Deenen, Gotten, Zweden, Moscoviters, en de Jutten? Want zeker, die wil lezen de Deensche geschiedenissen en onze Beschrijvinge van Amsterdam, zal bevinden dat d' Amsterdammers meer als hondert Jaren te vooren, de gansche Oostersche Kust, Denemarken en Zweden met hun kielen bezocht, en de Noortsche Koningen hen met verscheide Vryheden in den Jare dertien hondert en acht en tzestigh begiftight hebben. En men vind een Hantvest van Albrecht van Beyeren Graef van Hollant aen die van Amsterdam gegunt, waer in duidelijk te kennen wort gegeven, dat die van Amsterdam omtrent den Iare dertien hondert een en tnegentigh een zeker stuk Lants op Schoonen in Denemarken bezeten hebben, &c.* Dus verre Pontanus.

Ook leestmen dat deze Stadt Amsterdam, waer op Heuterus het allermeeste zijn gal op uitbraekt, neffens andere Hollantsche Steden, al in den jare dertienhondert negenentzestigh mede onder het verdragh, dat tusschen Wolmar derde Koninck van Denemarken, en de Duitsche Anzee-steden getroffen wiert, begrepen is geworden. En luide dit verdragh aldus:

Verdragh tusschen Wolmar, en de Anze-Steden.

Wy Burgermeesteren en Raetsheeren der Vandalische en Pomersche Steden, als ook van Lubek, Rostok, Straelsont, Wismar, Gripswalt, Stetijn, Kolberge, Nystargard, Keulen, Hamburgh en Bremen, als ook der Steden van Lijflandt, als Dorp, Riga, Revel, en der Steden, die aen der Zuyderzee, en in Hollandt en Zeelandt gelegen zijn, als Kampen, Deventer, Uitrecht, Zwol, Hasselt, Groeningen, Zutphen, den Briel, Middelburgh, Armuide, Harderwijk, Zirikzee, Elburgh, Staveren, Dordrecht, Amsterdam, bekennen en getuigen met deze opene brief, dat tusschen ons en de Rijks-raden van Denemarken, en den Groot-achtbaren Heer Henningh Podebusk, Rijks-overste, als ook Niklaes Eerts-bisschop van Lunde, en Erik Bisschop van Oodenzee, Niklaes van Rootschilt, en andere Ridderen, Edelen en Wapendragers des Rijks van Denemarken, vriendelijk verdragen is, en alle d'oneedigheden en oorlogen, die tot dus verre tusschen den gestrengen Konink Wolmar en zijn ondersaten, en tusschen de inboorlingen en inwoonders van onze Steden geweest zijn, in min en vriendtschap by geleght zijn, te weten op die voorwaerde, dat de boven-gemelde Koningk deze verzoeninge tusschen ons op toekomende Sinte Michiel, ontrent een jaer na dezen dagh, met zijn handt en zegel ondertekent, vertoonen zal, &c.

De punten van dezen verzoen-brief bestonden hier voornamelijk in, dat de inboorlingen en burgers van de Vandalische Steden, Elzenburgh, Malmuye, en Falsterboen, dat is, by na van geheel Schoonen te pant houden, en voor de schade, dien hen Wolmar aengedaen hadt, vijfthien jaer d'inkomsten na zich trekken, en Vooghden en Rechters na hun eigen goeddunken daer op zetten zouden. De Denen ondertusschen, en al d'inwoonderen van desselfs Rijk, zoude vry staen in d'Anze-Steden en Rijken vry te komen, en hun handel en wandel doen, gelijkze voor den oorlogh gewoon waren te doen. Deze brief was gegeven in den jare dertienhondert en tzeventigh, 's anderen daeghs na Hemelvaerts-dagh, te Straelsont.

Daer-en-boven wort onder de Stats oude papieren te Harderwijk noch een afschrift van een brief, bewaert van Hakquyn, Koningk van Denemarken, gegeven in den jare dertien hondert tzeventigh, waer by hy insgelijks belooft voortaen de vereenighde Anze-Steden onder zijn gunst en bescherminge te nemen, en alle oneenigheden en hindernissen, doot en te niet doen. Ook staet hy hen toe, datze vry en vrank als voor dezen de Kusten en Havenen van zijn Rijk aendoen, en bezoeken mogen, en onderling Koophandel dryven, mits betalende den behoorlijken Tol. In deze brief worden ook genaemt, en mede onder 't zelve verdragh de Steden aen de Zuider-zee begrepen, gelegen, als Zutphen, Harderwijk, Elburgh, Deventer en Kampen: als ook eenige Steden van Hollandt, als Dort, Amsterdam, Enkhuizen, Wieringen, den Briel, als mede van Zeelant, als Zierikzee, Middelburgh, Armui-

de. Van Vrieslandt onder anderen Hinlopen.

1371. In den jare dertien hondert een-en-tzeventigh leverde Wolmar het verdragh, verzegelt met zijn groot Zegel, dat tusschen zijne gemachtighden en de zee-steden van Straelzont getroffen was, aen de zelve Steden over, en ontfingh weder van haer hantschriften, die de afgezondene Heeren van de gemelde Steden, mitsgaders de genen, die mede over het Straelzontsche verdragh gezeten hadden, en andere Rijks-raden van den Koningk van Denemarken met eige handen onderteкent hadden. Diergelijke brieven gaven ook die van Revel, Elbing, Toorn, Danzik, Koningsbergen, en andere Steden van Pruisen, over. Ook wierdt den Koningk behalven deze brieven, noch een ander uit den naem van hun allen overgelevert, waer in mede de Steden begrepen waren, die aen de Zuider-zee en in Hollant en Zeelandt gelegen waren, als Kampen, Deventer, Uitrecht, Zwoll, Hasselt, Groeninge, Zirikzee, den Briel, Middelburgh, Armuide, Harderwijk, Zutphen, Elburgh, Staveren, Dordrecht, en ook deze Stadt Amsterdam. En zijn deze brieven alle bezegelt in het zelfste jaer te Straelsont: *In Vigilia Simonis & Judæ.* Uit deze brieven blijkt immers nu klaerlijk, dat de Hollanders, en voornamelijk die van Amsterdam, den Horizont, en ook gansch Oosten, met hun kielen te dier tijde al moeten bezocht, want anders zoudenze buiten twijffel zoodanigh verbont met de Anze-Steden niet opgericht hebben.

Wolmar levert het verdragh over.

Wyders heeft Albrecht Hartogh van Beyeren, als hy nu na zijn broeders doodt Graef van Hollant was geworden, (gelijk zulx onder anderen blijkt uit de tijtel, gestelt voor de brieven van de Erf-pacht van 't Goude Water en de Mate, als ook van de genen daer by hy alle Hantvesten van zijn' voorzaten op nieuw bevestight, en Amsterdam vryheidt geeft van een Voocht op Schonen te mogen zetten, want hier voert hy niet meer de tijtel van Ruwaert, maer van Grave van Hollant,) noch verscheide andere voorrechten aen die van Amsterdam verleent, als voor eerst datze het begeven van 't Bode-ambacht, na Daniel Zappel zijn knechts doodt, die dit ampt toen bediende, eeuwigh en erffelijk aen zich zouden houden. Volgens den inhout van dezen brief:

Van het Bode-ambacht.

AELBRECHT, by Gods genaden, Pals-Grave op den Rhijn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt. Doen kont allen luyden, dat wy om meenigen trouwen dienst, die onse goede Stede van Amstelredamme gedaen heeft onzen voorvorderen, ende ons, ende onse nakomelingen, of Godt wilt, noch doen sal, ghegeven hebben, ende geven met desen onsen brieve; dat zy na Daniel Zappel ons knechts doodt, dien wy dat Bood-Ambacht binnen onser stede van Aemstelredamme ghegeven hebben zijn leven lanck, dat zelve Bood-Ambacht geven, ende bevelen sullen voortaen tot eeuwigen dagen te bedryven, ende te bewaren als ghewoonlijck is, ende dien te setten, ende te ontsetten, alsoo dick als 't oorbaerlijck wesen, ende hen dat ghenoegen sal, sonder wederseggen van ons, of van onsen nakomelinghen, of yemandt anders van onsen weghen.

Ook stelde hy de volgende orde op het Quack-spelen en Dobbel-schoole:

Quaecken en Dobben.

Voorts soo en sal men binnen der stede vryhede van onser stede van Amstelredamme voorschreven, tot ghenen tijden, heymelijck of openbaer, eenige Quaeck-borde, of Dobbel-schole hantieren, of houden mogen, van onser wegen of van onser stede wegen voorschreven, in geenre wijs. Ende wie daer dobbelde of quaeckelde, by nacht of by daghe, of Quaeck-borde of Dobbel-schole hielde in zijnen huyze, dat waer op een boeten van thien ponden, half tot onser behoef, ende half tot onser stede behoef, alsoo verre als men yemant daer of met tween Wetachtigen luyden, mannen of wyven, betuygen moghte.

Noch heeft Albert aen die van Amsterdam vergunt dat niemant Schout, Schepen, of Burgermeester moghte worden, ten zy hy Burger was, en zeven achter-een-volgende jaren daer binnen gewoont hadt. Als blijkt uit deze volgende woorden:

Voort soo en sal niemant Schout, Schepen, of Raedt wesen binnen onser stede van Amstelredam voorschreven, noch onsen Schout-

Niemant mach in 't recht wesen of

Ambacht

hy heeft eerst zeven Jaer Poorter geweest.

Ambacht in beveelnisse hebben, of bewaren, hy en hebbe eerst binnen onser stede voorsz. Poorter gheweest, ende stadelijck gewoont seven jaer langh 't eynden een volgende. Ende als wy, of onse nakomelingen, of yemant anders van ons, of van onser nakomelingen wegen, Schout, Schepen, of Rade kiesen sullen, of onse Schout-ambacht bevelen binnen onser stede voornoemt, soo sal men voorsien ende ondervinden, of die persoonen, die men in den voorschreven diensten, het zy in den Schout-ambacht, of aen den Gerechte setten sal, stadige Poorteren, ende woonachtigh geweest hebben seven jaren langh binnen onser stede van Amstelredamme, als voorschreven is.

Doch by aldien iemant tegenwoordigh het Poorter recht verkregen heeft na den eenendertighsten van Loumaent, des jaers zestien hondert tweeen-vijftigh, die kan deze bovengemelde ampten niet bekleden, ten zy hy eerst zeven achter een volgende jaren het groot Poorterschap gehadt heeft, volgens de Willekeuren dezer Stede van den een-en-dertighste van Loumaent des gemelden Jaers zestien honderdt twee-en-vijftigh: en moet voor dit Poorterschap betaelt worden de zom van vijf hondert gulden.

Tynse penningen.

Oock heeft hy de Tijnse penningen, die op zekere Hof-steden binnen Amsterdam gestelt waren, in Erfpacht voor dertien gulden 's jaers verhuurt. Als blijkt uit deze volgende woorden:

Item hebben wy noch voor ons, ende voor onse nakomelingen verhuurt, ende verhueren met desen brieve, tot een eeuwigen Erfpachte, onser stede van Amstelredamme voorschreven, alsulcke Tijnse penningen als wy hebben op de Hofsteden binnen Amstelredamme voorsz., ende onse Rentmeester aldaer van onser weghen pleghe te doen gaederen, om thien Pont en thien schellingen Hollants, sulcks payments als wy van onsen renten binnen onsen Rekenmeesterschap van Amsterlandt plegen te ontfangen. Te betalen alle jaren op Sinte Jacobs dagh. Ende want wy onser voornoemde stede, voor ons, ende voor onsen nakomelingen, alle deze voorschreven puncten gelooft hebben, ende geloven te houden, ende te doen houden onverbroken, tot eeuwigen daghen: Soo hebben wy desen brief open doen bezeghelen met onsen Zegele daer aen gehangen. Ghegeven in den Hage op den eenen-twintighsten dagh in Ianuario, in 't jaer ons Heeren duysent drie hondert vier ende tnegentigh.

Noch heeft deze Albert geordent dat Schepenen en Burgermeesteren, die hier Raden genoemt worden, elkanderen niet nader in maeghschap zijn mogen, dan rechte achter zusters kinderen. Volgens desen brief:

Schepenen en Raden mogen onderlings achter susters kinderen wezen.

AELBRECHT, by Godts genaden Pals-Grave op den Rijn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant, doen kont allen Luyden, want wy verstaen hebben van onsen Baeliu van Amsterlant, ende van onser Stede van Amstelredam, omme nutschap en oorboor, ons ende onser stede van Amstelredamme voorsz., soo gheven wy onser stede voorschreven, dat de Schepenen ende die Raeden onderlinghe recht after zuster kint wezen mooghen, binnen onser stede van Amstelredamme ende in den Recht te samen sitten. Behoudelijck der Hantvesten die zy van ons hebben, uytgenomen van desen puncten voorsz. In oorconde desen brief bezegelt met onsen Zegele. Gegeven in den Hage, des Sondaeghs nae Sinte Pauwels dagh Conversio, in 't jaer ons Heeren duysent drie hondert seven-ende tnegentigh, nae den loope van onsen Hove.

Daer is van den zelven Hartogh noch eenen langen Gunstbrief, waer by niet alleen die van Amsterdam, maer ook vele andere steden, vry van alle recht van de Stapel tot Dordrecht verklaert worden; 't welk in een byzondre brief Willem zijn zoon daer na bevestighde en voor goet kende; als ook alle Hantvesten, die de steden van Albert, terwijl hy Ruwaert van Hollant was, verkregen hadden. Het blijkt ook klaerlijk dat die van Amsterdam aen dezen Albert zeer groote diensten zoo in den Oorlogh als anders moeten gedaen hebben, vermits hy in zijne brieven deze woorden dikwils herhaelt: *Dat hy de gezeyde Gunsten aen die Stadt en Burgeren schenkt, die de gemene zake ons en onse Vooronderen zeer groote diensten gedaen hebben.* Doch dit zoude men klaerder kunnen bewijzen, indien onze Voorouders de geschiedenissen van die tijt neirstelijk beschreven hadden.

Die van Amsterdam doen Albrecht in der Vrieschen oorlogh bystant.

Onder anderen wort evenwel in de Hollandsche Kronijk van een slagh, die deze Graef tegens de Vriezen (ver-

(vermits zy hem voor hun Heere niet wilden erkennen noch hulden) deed, en waer in die van Amsterdam den Hartogh in de Reviere Lauwerts grooten dienst bewezen, gewagh gemaekt. Want midlerwijl hy zelfs met zijn heyr optrok, om de Vriesen ontrent Staveren by Sinte Odulphus Klooster aen te tasten, zoo belaste hy die van Amsterdam, met d'andere groote schepen hunner metgezellen, onder den Oversten Pieter Beets Ridder, zich aen de kant van de Lauwers te houden, en bevocht alzoo endelyk na een twijffelaghtigh en bloedigh gevecht de zegen, zulx de Vriezen gedwongen werden, *zettingh op 't Slodt van Staveren, als mede alle Schouten en Baljuwen van Hollands wege t'ontfangen, moetende daer en boven ieder Vries noch ses stuivers Hooftgeld, tot schatting van Holland geven.* Maer als de Hartogh met zijn volk vertrokken was, vergaderden de Vriezen wederom, en beleiden Staveren. De Graef derhalve zont eenigh volk vooruit, om Staveren tegens den eersten aenval te beschermen en te versterken, hy zelf ondertusschen vergaderde meerder heyrkrachten, en liet t'Amsterdam een Vloot toerusten, niet alleen om Staveren te behouden, maer om gansch Vrieslandt onder zijn gehoorzaemheit te brengen. Maer de Vriezen, ziende den Hartoch aldus toe-rusten, verdroegen zich op nieuw met hem en verlieten Staveren. En vermits die van Amsterdam hem in dezen oorlogh een Kogge met Zout toegezonden hadden, heeft deze Albert hen vry gesproken, voor nu en altijt van alle Lasten en Tollen, te betalen te Lande en ter Zee aen hem, als Grave van Bloys en Heere van der Goude en Schoonhove. Zy hadden nu verkregen de zelve voor-rechten van Guido, de leste Grave van Bloys deze Alberts Neefs, nochtans waren zy schuldich, hem alle Jaren vier Marck silvers daer voor op te brengen. Maer na dat de Grave van Bloys zonder wettige kinderen quam in den Jare dertien hondert t'overlijden, zoo verviel der Goude en Schoonhove aen Holland, zulx dat deze Albert hen van de vier mark zilvers ook ontlaste en geheel en al Tol-vry maekte. De brief van den Grave van Blois, waer byze zich met hem verdroegen, datze Tolvry door zijn gansche Lant zouden wezen, mits betalende Jaerlix vier mark zilvers, luit aldus:

IAN van BLOYS, Heere van Schoonhooven, ende vander Goude. Doen kont allen Luyden, dat wy voor ons, ende voor onse naekomelingen, met genoeghe overdragen zijn met onsen goeden Vrienden van der stede van Amstelredamme, alsoo dat alle Poorters, ende haer goedt, daer hare stede voornoemt waerteycken by is, oft zeeckerheyd gedaen worde te brengen, tot eeuwelijcken daghen Tollen vry varen sullen, voor by allen onsen tollen die wy hebben in Hollant te Water en te Lande, sonder eenigh afbrek of lette, uytghesëyt den Marck-Tollen, die in onsen steden van Schoonhooven, ende van der Goude gelegen sijn, daer sullen sy Tollen gheven van haren goeden, gelijck anderen luyden die daer Tollen plegen te geven. Ende daerom sullen zy ons ende onsen nakomelingen gheven ende betalen, alle jaer tot eeuwelijcken daghen, vier Ceulsche Marck Lodichs zilvers, zestien loot voor de Marck gerekent, te leveren alle jaren onsen Rentmeester ter Goude, of die in sijnen stede wesen sal op den Meydagh, of binnen veertien daghen voor of nae onbegrepen. Ende waert dat sy des niet en deden, soo moghten wy van haren goeden, waer wy 't vonden binnen den onsen, aenrasten, ende nemen voor die vier Marck, achte Marck, alsulcks silver als voorsz. is, alsoo dick als zy 't versuymden. Voort waer 't dat eenigh Poorter voorschreven, vander steden voornoemt, eenigh Tolbaer goedt voor by eenighe onse Tollen voerde in zynen naem, onvertollet by sijnen weten, dat sal die ghene die 't voert verbeteren met zijn zelfs goede, tot onsen willen; ende des en soude haer de stede voorschreven niet onderwinden, dat wy naer dier beteringe stonden. Ende daer by soo en zal die stede van Amstelredamme, of eenigh ander Poorter aldaer, gheen recht of goede daer mede verliesen: Ende al te verstaen sonder argelist. Ende want wy willen dat dit vast ende stade zy, ende wel gehouden worde tot eeuwelijcken daghen, soo hebben wy daer op desen openen Brief gegeven, bezegelt met onsen Zegele, tot eenre Oorkonde, ende in kennisse der waerheyt. Ghegeven in Schoonhoven, op Sinte Margriette dagh, in 't jaer ons Heeren duysent drie hondert seven en tseventigh.

Des Graven van Bloys Tol.

1377.

Maer de quijtscheldinge van Albrecht,

brecht, waer by hy hen geheel en al Tolvry maekt, komt op dezen zin uit:

Albrecht by Gods genaden, Pals-Grave op den Rhijn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, en Heere van Vrieslandt. Doen kont allen Luyden. Want onse goede stede van Amstelredamme ons op onse brieve liende, een goede Cogge geladen met een deel Souts, daer van onsen wegen mede uytreysde in onsen oorloge van den Vriesen, Heere Gerit van Heemskerk, welck in der reysen by onweder verlooren bleef. Alzoo dat wy dat daerom schuldigh waren te gelden, zoo sijn wy daerom overdragen, met onser stede voorschreven; en hebben voor dat schip betaelt, by der selver onser Stede voorschreven vijf-talft hondert Hollandsche schilden. Maer want dat schip beter was, en onse goede stede voorschreven in voorleden tijden, een eendracht gemaeckt hadden, met onsen Neve den Grave van Bloys, die Godt genadigh zy, met haren goeden voorby sijn Tollen, die hy in sijnen Lande ghelegen hadde, vry te varen, daer sy hem jaerlijcx voor uytreycken souden, vier marck silvers; en die selve onse Neve af lyvich geworden is;alsoo dat alle sijne Heerlijckheden, en Tollen, als een Overheer aen ons gekomen sijn: so hebben wy daeromme, en ootmoedigh versoex willen, van onser goeden Stede van Amstelredamme voorschreven, en om menighen trouwe dienste, die sy ons, en onsen voor-Ouderen dickwille gedaen hebben, en onsen nakomelingen, noch, of Godt wil, doen zullen, en alle haere Poorteren, die nu sijn, of naemaels sullen wesen, sulcke gratie gedaen, en doe met deze brieve, dat zy voor by alle onse tollen, die ons Neve voorschreven toebehooren plagen te Water, en te Lande, voortaen met haren schepen, ende goeden, Tollen vry varen sullen zonder eenigerhande af breke. En scheldense quyt van der vier Marck silvers, die zy jaerlijcx te geven plagen, als voorschreven is, voor ons en voor onse nakomelingen tot eeuwigen dagen. In oorconde desen brieve bezegelt met onsen Zegelen. Ghegeven in den
1398. Hage op den twintighsten dagh in Octobri, in 't jaer ons Heeren 1398.

Die van Amsterdam hebben den Hertogh ook mannelijke bystant geboden tegens Jan van Arkel, Tresorier van Hollandt. Want als dees een reekening van tien jare afge-eist wiert, maer schoor-voete en te reekenen weigerde, zoo heeft Hertogh Willem verscheide zyne Dorpen, als Haastregt, Vlist, Stolkwijk en andere aengeslagen, en Arkel zelf uit Hollandt gebannen. Waerom de Heer van Arkel, Hertogh Willem deed ontzeggen, viel in Holland, en verbrande vele Dorpen. Maer korts daer na vielen die van Rotterdam, en Schiedam in 't Landt van Arkel, vernielden alles wat zy konden, en keerden met veel roofs in Holland; daer na quam noch de Graef van Oostervant Willem, met de Burg-Graef van Leyden, Haerlem, met de Kennemers, die van Amsterdam met de Waterlanders en Goylanders voor de Stede Magesteyn, brandende de Voor-stadt af, en vernielde alles wat hen tegen quam; zulx zy met grooten roof in Hollandt keerden. Doch eindelijk wert noch, na dat Hertogh Albert zelfs twalef weken Gorkum, daer de Heer van Arkel zelfs binnen was, belegert had, door tusschen spreken van Jan van Beyeren, Elect van Luik, de pais gemaekt, op voorwaerde, *dat de Heer van Arkel met een voetval genade zoude verzoeken, en des Hertogen Alberts baniere eenen ganschen dagh uit het slot steken:* Dat gedaen zijn, brak het heir op. Albrecht heeft ook aen die van Amsterdam vryheyt gegeven van het Vlie en Marsdiep vry in, en uit te varen. Als ook geordent dat by den geenen, die oit Schepenen of rade geweest zijn, jaerlix op Vrouwendagh drie perzonen tot Burgermeesteren zouden gekooren worden, en deze drie eenen van de vier, die het Burgermeesterschap het voorgaende jaer bedient hadden tot zich nemen, als breeder blijkt uit deze volgende brief:

AELBRECHT by Gods genaeden, Pals-Grave op den Rijn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant. Doen kont allen luyden, dat wy om menigen getrouwen dienst, die ons ghedaen heeft onze lieve ende ghetrouwe Stede van Amstelredam, ende (of Godt wil) noch doen sal, der selver onser goede Stede gheheven hebben, ende geven mits-desen Brieve, alsulcke vryheden, als hier na beschreven staen. Vryheit van het Mersdiep of t Vlie zonder hindernisse vry in en uyt te varen.

In den eersten, soo zullen alle die gene, die met haeren Schepen ende goeden dat Marsdiep,

diep, ende dat Vlie versoecken sullen, veylich varen, als zy tot hier toe gedaen hebben tot Amstelredamme, ende weder van dane uyt den Marsdiep, of uyt den Vlie, sonder eenige bekommeringhe of hinder te doen, van eenigen saecken, van ons, of onser Heerlijckheden, 't en waer of zy tegen ons breuckigh worden. Behoudelijcken ons ook onsen rechten Tollen, ende anders onse Heerlijckheydt.

Van het kiezen der Burgermeesteren. Voort soo sullen alle die ghene, die Schepen of Raedt geweest hebben binnen onser stede van Amstelredamme, alle jaren kiesen, op onser Vrouwen-avont te Lichtmisse, by der meerre stemmen uyt te gaen, drie goede knapen tot Raden van onser stede voorschreven, ende die en sullen niet jongher weesen van jaren, dan Veertigh jaeren. Ende des sullen die drie [a] Raden tot hen kiesen eenen van den ouden Raden, diere 't naest jaer te vooren Raedt in geweest heeft. Ende die selve gekooren oude Raedt, sal die drie jonghe Raeden voorsz. Eeden, als daer toe behoort. Ende des en sullen onse Baeliu noch Schout van Amsterdam daer gheen stemme in hebben. Ende want wy dit voor ons, ende voor onse nakomelingen, onser goede stede voorsz. ende hare nakomelingen, vast ende gestade gehouden willen hebben tot eeuwigen dagen, zoo hebben wy desen brief doen bezegelen, met onsen Zegel hier aenghehangen. Ghegeven in den Hage, op den sesthienden dagh in Januario, in 't jaer ons Heeren duyzendt drie hondert neghen ende tnegentigh, nae den loope van onsen Hoove.

[a] Burgermeesters.

Deze Albrecht heeft ook in den jare dertien-hondert negen-en-tnegentigh geordent te Vogelwijk met een zomerdijk te bedijcken, en jaerlix vijf Heemraden te kiezen om den zelven dijk te schouwen, als blijkt uit dese volgende brief:

Van den Vogelwijk te bedijcken, daer op vijf Heemraden te kiezen, en van het schouwen van den Dijk. AELBRECHT by Gods ghenaden, Pals-Grave op den Rhijn, Hertoge van Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt. Doen kondt allen luyden, dat wy om nutschap ende oorboor ons Landts, ende onse goede Luyden die in den Voelwijk by onse Stede van Amstelredam geërft en gelandt sijn, gheoorloft hebben, ende overgegeven, oorloven ende overgheven mitsdesen onzen brieve, datmen den Voelwijck voorschreven bedijcken zal, tot eenen alsulcken zomerdijk alst meestendeel van de luyden, 't meestendele van den Landen in den Voelwijck hebbende, goet duncken zal, by den ghenen die zy daer toe kiesen, den voorschreven af ende aen, groot ende kleyn te maecken, ende te leggen daert hen dat genoecht, ende des zalmen jaerlijcx vijf Heemraders kiezen, als op den somerdijck te schouwen, des sullen de Heemraders wezen van onse Stede van Amstelredam, die in den Voelwijck geërft sijn, ende die sullen zetten ende ordineren die Raede van Amsterdam, by den gheenen die daer meest ingelandt zijn, ende twee Heemraders uyt Waterlandt, ende die salmen zetten by den geenen die daer meest ingheerft sijn. Ende desen Dijck zal schouwen een van de vijf Heemraders als een Schout, die den Raet van Amstelredam jaerlix daer toe zetten zal, met den anderen van vier Heemraders voorschreven, by sulcken ordonnantien ende boeten, ende rechten als zy jaerlijcx daer op ordineeren zullen. Ende waert dat die Heemraders niet al op den dagh als men schouwen zoude, daer by een quamen, zoo mach die Schout voorsz., met twee van de Heemraders voorsz., oft met meerder schouwen ofte Willekeuren leggen, gelijck of sy daer al waeren. Alle recht dat in den Volewijck voorsz. te doen is, van den Dijck, Dijck-Landen, ende Wateringe, dat sullen berechten die Schout, ende Heemraders voorschreven met haer ordonnantien, recht ende keuren, sonder iemants wederseggen. Ende voorts sullen die Schout, ende Heemraders voorsz., den Baelieuwe van Waterlant jaerlijcx goede reeckeninge doen, van alsulcken boeten als daer verschijnen ende verbeurt worden. Voorts waert zake dat die meestendeel van den Luyden voorsz. in den Voelwijck ghelandt zijnde, ende dat meestendeel van den Landen daer inne hebbende, tot eeniger tijdt den schouwinghe van den voorsz. Dijck verdragen, ende los willen wezen, zoo zouden die Luyden, die ghemeenlijck inde Voelwijck voorschreven gelant zijn, vry, quyt, ende onbekommert wezen van den schouwe ende keuren voorsz. In oorconde dezen brief bezegeldt met onzen Zeghelen. Ghegeven den VII. Augusti Anno 1399.

In den jare veertien hondert en een wiert ook geordent, van eenen Koen van Oosterwijk, dat om de Landen, die buiten den Zee-burgh, en tusschen Ypensloot en Amsterdam lagen, een zomerdijk zoude gemaekt worden, licht of zwaer, zoo als de genen het verstonden, die het meeste daer in gelant waren. En om dien dijk te schouwen zouden jaerlix zes Schepenen

penen gekooren worden, drie binnen Amſterdam, en drie van Outewael.

Hertogh Albrecht heeft ook vergunt aen die van Amſterdam dat niemant in zijn Landen benoorden der Maes zoude mogen vaſt gehouden, of bekommert worden, om zekere breuken: ook vergunde hy Burgermeeſteren, datze op alle goederen een behoorlijcke Tol moghten ſtellen; &c. Naer luit van deze volgende brief:

Een Poorter magh benoorden der Maze om eenige breuke niet bezet worden.

Eerſt dat gheenen Poorter van Amſtelredamme en zal noch en magh beſetten, bekommeren noch aen ſpreken, nerghent in onſen Lande, benoerden der Maeſſe, van eenighen breucken dan binnen onſer Stede Amſtelredamme te berechten, ende aldaer te eynden, nae vonniſſe der Schepenen, 't en waere datmen bevond' vechtenderhant, of met dieflijcken goede dryvende, of dragende. Behoudenlijcken, dat onſe dienſtluyden, Poorters in onſer ſtede voornoemt, als Baelieuwen, Rentmeeſters, Tollenaren, ende Schouten, deſer vryheyt de niet en ſullen genieten, alſſe van punden, die zy teghens ons in dien dienſte breuckten. Maer breuckte eenighe Poorteren van Amſtelredamme erghent anders binnen onzen vryen ſteden, dien ſoudemen in dier ſtede van dier breucke moghen bezetten ende bekommeren.

Burgermeeſteren mogen een behoorlijken Impoſt op alle goederen zetten.

Voort dat die Rade van onſer ſtede van Amſtelredamme, die nu ſijn of naemaels weſen ſullen, ſetten mogen ende ordineeren tot onſer voorſchreven ſtede behoef, eenen redelijcken Excyſe, als hen nutte ende oorboorlijck duncken zal, dats te weten, op elck vat Biers, ſes Hollandtſche Groot, ende niet daer-en-boven. Ende voorts op andere goeden, gelijk de Raeden redelijcke ſullen ordineren.

Van recht te doen en pande te geven van der ſtede Impoſt.

Ende ontbieden, ende bevelen onſen Schoute van Amſtelredamme, die nu is, of naemaels weſen ſal, dat hy van den Excyſe, ende voort van allen Boeten ende Breucken die daer af rueren, gelijckerwijs die voorſz. Raede op dien Excyſe moghen ende ſullen ordineeren ende overdragen, rech ſal doen met onſen Schepenen van onſer ſtede voorſz, ende pande daer af geven, tot allen tyden, als hys van dien Raden wert vermaent. Ende want wy voor ons, ende voor onſen nakomelingen gelooft hebben, ende geloven onſer ſtede van Amſtelredamme deſe voorſz. punden ende vryheden te houden, ende te doen houden, tot eeuwigen daghen. Soo hebben wy deſen brief open doen bezegelen met onſen Zeghele hier aen ghehangen. Ghegeven in den Hage, op den ſes ende twintighſten dagh in Junio, in 't jaer ons Heeren duyſent vier hondert ende eene.

Albert ſterft.

In den jare veertien-hondert en vier is Hertogh Albrecht, nae dat hy zijn Landen zeven-en-veertigh jaren (negentien als Vooght, en drie-en-twintigh als Landts-heer) beſtiert had, in het vierentzeventighſte jaer zijner ouderdom dezer werelt overleden, en wiert in 's Graven-Hage in de Kapel op het Hof, by zijn eerſte Huisvrouw, Vrouw Margreta van Polen, treffelijk begraven. Deze Albrecht was ook de gene, die hier ontrent den jare dertien-hondert tnegentigh het Kathuizers Klooſter liet ſtichten.

ZEVENDE HOOFTSTUK.

Twist der Hoekzen en Kabeljawzen, een tijdt langh aen bant gelegen hebbende, begint weder op nieuw t'ontstaen. Verscheide Hantvesten van Hertogh Willem aen die van Amsterdam verleent. d'Amsterdammers doen Willem in 't belegh voor Hagen en Eversteyn bystant. Willem draeght zijn Dochter Jakoba de Heerschappye der Landen over, en hy sterft.

NA dezen Albrecht, wierdt zijn zoon Willem in den jare duizent vierhondert en vier tot Vorst en Grave van den Lande gehuldight. De parthyen der Kabeljawzen en Hoekzen waren door de voorzichtigheydt van Hartogh Albrecht, en het toedoen van Heer Otto van Arkel, een wijs en vreêlievendt Ridder van de Kabeljawze zijde nu allenghs vry bezadight, tot datze in den jare veertien hondert en vier, na het overlijden van Albrecht tot datelijkheydt schielik weder opborsten. Want den Kabeljawzen, die het roer der regeeringe in handen, en den overleden tegens zijn oudste zoon Willem bystant gedaen hadden, gingk nu vreze aen van te zullen daer weder uitgeschopt te worden, en de verdrukte Hoekzen, die zich op Willems zijde hadden begeven, hoopten nu daer in te komen. Endelijk wierdt zoo langh van beide parthyen het zaedt van wederwil gestroit, en hout tot het vuur van oneenigheydt geraept, dat te dezer tijdt binnen Amsterdam en Haerlem verscheide oplopen en doodtslagen geschieden. Uit Haerlem wierden wel driehondert Hoeksgezinde Poorters gebannen, en 't Huys te Heemstede, goet Hoeks zijnde, geplondert en aen koolen geleght. Delft gingk mede niet vry, en raekten in een oproer wel zesen-dertigh van de voornaemste burgers om 't leven. In het eerste jaer zijner regeeringh liedt deze Willem eenen Jan Notaert, Schout dezer Stede, en Amel Jansen Rijzer, als ook eenen Symon Dircksen, alle drie voorname burgers en maghtige voorstaenders der Kabeljauzen, in hechtenisse zetten, en kort daer na onthalsen, en zond op zekren dagh de hoofdelooze lichamen weder t'huys, die in den ommegangk van 't Katuyzers Klooster begraven wierden. Dit zelfste vonnis gingk ook over een Dirk van Heemskerk. Maer endelijk wiert alles door Willem, die een Heer van groot ontzagh, en eenighzins der Kabeljawzen vyandt was, ten voordele der Hoeksen, in dwang gehouden.

Deze, gelijk ook zijn vader Albrecht gedaen had, gaf op zijn huldinge een brief van zich, waer by hy op nieuw alle Hantvesten, die oit zijne voorzaten aen die van Amsterdam verleent hadden, bevestigde, en luidt dezelve aldus: *In den Jare duyzent vier honderdt en vier.*

WILLEM, by der genade Gods, Pals-Grave op den Rhyn, Hertogh in Beyeren, Grave van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant. Doen kont allen Luyden. Want die Heerlijckhede vander Graefschap van Hollant, ende anderen onsen Landen aen ons ghekomen ende bestorven is, by dode ons liefs Heeren ende vaders Hertoge Albrechts, dien Godt saligh ghedenken moet. Ende ons onse getrouwe stede ende Poorteren van Amstelredam vrundlijcken ontfangen hebben, ende gehult tot haren rechten Heere, als daer toe behoort. Zoo hebben wy daeromme, ende omme goede gonst, die wy hebben ende dragen tot onser getrouwe stede van Amstelredamme, der selver onser stede en Poorteren aldaer geconfirmeert, ende gevesticht, confirmeren ende vestigen met desen alle sulcke Privilegien, Vryheden, Hantvesten, ende Rechten, als sy van onsen voor-vorderen Graven van Hollant, van onsen lieven Heere ende vader Hertoghe Aelbrecht voorschreven, ende van ons bezeghelt hebben. Ende gelooven voor ons, ende voor onsen nakomelinghen, onser ghetrouwer Stede ende Poorteren van Amstelredamme daer in te hou- *Bevestinge op alle Hantvesten.*

houden, ende te stercken, nae inhouden der Brieve die daer af bezegelt zijn. In oirconde desen Brieve bezegelt met onsen zeghele. Gegeven in den Hage, op den twintighsten dagh in Maerte, in 't Iaer ons Heeren duysent vier hondert ende vier, nae den loope van onsen Hove.

Op den zelfsten tijdt vergunde hy hen ook, gelijk ook zijn vader Albrecht gedaen hadt, datze vry en onbelet met hun Schepen het Vlie en Marsdiep in, en uitvaren moghten, mits betalende den behoorlijken Tol; naer inhoudt van dezen brief:

Die van Amsterdam mogen het Vlie en Marsdiep vry en onbelet in en uitvaren.

1404. WILLEM, by der ghenaden Godts Pals-Grave op den Rhyn, Hertogh in Beyeren, Grave van Henegouwe, van Hollant, van Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt. Doen kont allen Luyden, dat wy om goede gunst die wy hebben ende dragen tot onser getrouwer Stede van Amstelredam, om menigen dienst-wille die sy ons voorvorderen gedaen hebben, ende ons (of Godt wil) noch doen sullen, ende oock om dat de koopman te bet onse goede Stede voorsz. versoecken sal, der selver onse Stede ende haren Poorteren gegeven hebben, ende geven mit desen tegenwoordigen Brieve, sulcke Vryheden ende Privilegien als hier nae geschreven staen.

Dat is te weten, dat alle de gene, die met haren Schepen ende Goeden dat Marsdiep, of dat Vlie versoecken sullen, veylich sullen varen tot onser Stede ende Havene van Amstelredam voorsz. ende weder van daene veyligh scheyden uyten Marsdiepe, of uyt den Vlie, zonder eenigh bekommeringhe, letsel of hinder henluyden te doen, of te laten geschien, van ons, of van onser weghen, of van yemant anders. Behoudelijck ons onsen rechten Tol van Amstelredamme. Maer hadde daer yemant yet op te seggen, die soude hen met rechte daer af aen spreken binnen onser Stede voorschreven, des soudemen hen 't recht van onser Stede doen, ende niet anders.

Noch verleende hy hen in die zelfste brief, dat geen Poorter, om eenige zaken of breuken, meer dan zijn lijf en hondert gulden uit zijn goet verbeuren zoude. Als blijkt uit deze volgende woorden:

Geen Poorter noght eertijts meer verbeuren dan zijn lijf, en hondert gulden uit zijn goet.

Voorts soo en sal niemant van onsen Poorteren van Amstelredam, hy sy onze dienre of niet, voortaen meer teghens ons verbeuren mogen van eenighen zaecken of breucken, dan zijn lijf, ende hondert pondt van sijnen goede. Ende want wy voor ons, ende voor onsen naekomelingen, onser getrouwer Stede, ende haren Poorteren voorsz. dese voorschreve puncten van vryhede gehouden willen hebben onverbroken tot eeuwigen dagen. Soo hebben wy onsen Zegel aen desen Brief doen hangen. Gegeven in den Haghe, op den een-en-twintighsten dagh in Maerte, in 't Jaer ons Heeren duysent vier hondert ende vier, nae den loope van onsen Hove.

Maer die vryheit bezitten tegenwoordigh alleen die Groot-Poorter zijn.

Weshalve worden alle strafwaerdige vonnissen, by de welken iemandt met 'er doodt gestraft wordt, 't zy uit wat zake het zelve geschiet, in dusdanige vorme afgelezen en geëndight: *Dat Schepenen verklaren zijn goederen, indien hy eenige heeft, geconfisqueert of verbeurt te zijn ten profijte van de Heeren.* Maer wanneer een Poorter met 'er doodt gestraft wordt, endight het vonnis met deze woorden: *Dat Schepenen verklaren zijne goederen, indien hy eenige heeft, ter zomme van hondert guldens geconfisqueert, ten profijte van de Heeren.* Doch deze vryheydt van niet meer te verbeuren als zijn lijf en hondert gulden uit zijn goet, genieten tegenwoordigh ook de genen niet, die na den jare zestienhondert twee-en-vijftigh alleen het kleen, en niet het groot Poorterschap gekocht hebben, maer zonder onderscheit, die voor dien tijt Poorter geweest zijn.

Willem verovert de Sloten van Hagesteyn, Ever-steyn, en de Stadt Gasperen.

In den jaere veertienhondert en vyf brak de Heer van Arkel weder de vrede, dien hy met Albrecht, Willems vader, gemaekt hadt, en kreegh voort Worchum met list in. Hartogh Willem dit vernemende, quam terstont met een sterk heirleger te velde, en de Bisschop van Uitrecht 1405. Fredrik van Blankenhein, met een deel krijgsknechten hem te hulp. De Hartogh gingk met zijn volk de stadt Gasperen, en het slot van Hagesteyn, maer de Bisschop het Huys van Eversteyn beleggen. En hoewel de Heer van Arkel al deze plaetsen wel met volk voorzien hadt, kreegh niettemin de Hartogh de stadt Gasperen en het huis van Hagesteyn met gewelt in, en de Bisschop dat van Eversteyn. Wat groote diensten, die van Amsterdam toen den Hartogh in 't belegh voor Ha-

Hagen en Eversteyn bewezen, kan genoech aen deze volgende brief bespeurt worden, daer by hy hen voor de lasten, en onkosten, dieze zoo in deze als voorgaende oorlogen geleden hadden, vergunt te moghen op 't lichaem van de Stadt zeker zom van lijf of Erf-renten nemen.

Brief van Willem van Beyeren dat die van Amsterdam op de stad Lijf- of Erf-renten mogen lichten.

WILLEM by der genaede Gods Pals-grave op den Rhyn, Hertogh in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt. Doen kont allen Luyden. Want onse ghetrouwe Stede van Amsterdam ons wel ende getrouwelijck by ghestaen heeft in onsen besitte voor Hagesteyn ende Eversteyn, daer wy nu ter tijt in zijn, ende anders in onsen oorloge dat wy daer te vooren, ende tot dese tijde toe gevoert hebben, daer zy soo grooten last af gehadt, ende zulcken kosten om gheleden hebben, dat zy dat niet wel vervallen en moogen. Soo hebben wy onser getrouwe Stede voorsz. geoorloft ende geconsenteert, oorloven ende consenteren met desen brieve, dat zy op der selver onzer Stede verkoopen mogen te Lijfrenten, of ten Erf-renten, als hen dat oorbaerlickxt duncken zal. Behoudelick, dat zy hare lossinge houden zullen aenden Erf-renten vier hondert Engelsche Nobelen 's jaers: Ende zoo wien onse stede voorsz. die zelve Lijf-renten of Erf-renten verkoopen zullen, dien geloven wy voor ons, ende voor onse nakomelingen daer in te houden ende te starken, na inhouder sulcker brieven als zy van onser stede voorsz. daer af hebben zullen. Ende geloven ook voorder, waer dat die selve onze stede ghebreckelick waer in den Lijf-renten ofte Erf-renten nae inhoude haer brieve voorsz. te betalen, dat wijse dan daer toe dwingen zullen dat zy die voldoen zullen moeten sonder verdragh. In oorconde dezen brieve bezegelt met onzer Zegele. Ghegeven in onzen besitte voor Hagesteyn ende Eversteyn, op den XVI dagh in Novembri, in 't jaer ons Heeren veertien honderdt ende vijve.

Diergelijcke brieven vintmen noch twee in 't Hantvest-boek dezer stede; in d'eerste, die getekent is in den jare veertien hondert en vijf, verbint zich Willem, dat hy de twaelf hondert Engelsche Nobelen, die de steden Haerlem, Delft, Leyden en Amsterdam, te Brussel en elders op Lijf-renten voor hem opgenomen, en hem daer mede in 't belegh van Hagesteyn by gestaen hadden, als eige schult aen neemt jaerlix te betalen uit zijn Rentemeesterschap van Kennemerlandt en Vrieslandt, en by aldien hy in gebreeke bleef van te betalen, gaf hy deze steden macht van zijn landen en Renten in Kennemerlant te mogen aentasten, en zich daer op verhalen. De tweede is by na van een zelven inhoudt. Want hier neemt mede Willem duyzent en vijftigh Engelsche Nobelen, die de gemelde steden voor hem op Lyf-renten tot Brussel en elders genomen hadden, en hy in zijn huldinge van de Landen van Arkel gebruikt hadt, als eige schult over, en geeft dezelve mede verlof datze, indien hy in gebreke bleef van te betalen, het op de Renten en Landen in Kennemerlandt, en Vrieslandt zouden mogen verhalen.

Men vint ook een brief, waer by deze Willem die van Amsterdam vry spreekt van alle Markt-tollen, die hen plegen afgenomen te worden, te Workum en Heusden. En luit de zelve aldus:

Die van Amsterdam zijn vry van de Markt-Tollen tot Workum en Heusden.

WILLEM, by der ghenaden Godts, Pals-Grave op den Rhijn Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwe, van Hollandt, &c. Doen kont allen Luyden. Want ons onse getrouwe steden ghemeynlijck van Hollandt ende van Zeelandt, getoont hebben hoe dat haere Poorteren tot vele tijden toeghesproken worden van onsen Dienaren van sonderlinge Marckt-Tollen, die men hem van onser stede wege, eysschende is, tot Woudrichem ende tot Heusden, daer zy ons gesamentlijcken op vervoeght, ende gebeden hebben, om daer af ontlast ende vry te wesen. Soo hebben wy om ootmoedigh vervolghs ende bede wille onser liever ende ghetrouwer steden voorsz., ende ook om menighen trouwen dienst die zy ons te veele tijden willighlijck gedaen hebben, ende (of Godt wil) noch doen zullen, onser getrouwen stede van Amstelredamme sulcke gratie gedaen, ende ghegeven, doen ende gheven mits desen brieve, dat alle haere Poorteren, die nu zijn of namaels wesen sullen, voortaen overal in den onsen vry ende onbelast blyven sullen van der Marckt Tollen voorsz., alsoo dat zy daer toe ongehouden sullen wesen tot eeuwigen daghen. Ende om dat wy voor ons, ende onsen naekomelingen der selver onser goede stede van Amstelredamme dit volkomelijck houden willen sonder verbreken, in alre manieren daer af onsen Zegel aen desen brief gehangen. Gegeven op den Meye avont in 't jaer ons Heeren duysent vier hondert en negen.

Noch

Noch heeft deze Willem aen die van Amsterdam, wegens de groote diensten, die zy hem en zijne voorzaten bewezen hadden, als ook om quijtschelden van een rente van hondert vijftigh Nobelen, die hy hen jaerlix voor vijftien hondert Vlaemsche Nobelen moeste opbrengen, verscheide vryheden vergunt. Als voor eerst, datze vry visschen in de twee Sluizen, binnen haer vryheit gelegen, zouden hebben. Ten tweeden zette hy de palen van haer vryheit tot aen de Vogelwijk uit. Ten derden, dat de Schout hooge en lage breuken berechten zal. Ten vierden, dat alle ampten na het goetdunken der Majestraet zullen bedient worden. En luit de gansche brief aldus:

WILLEM by der genaeden Godts, Pals-Grave op den Rijn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant. Doen kondt allen luyden, dat wy om menighen trouwen dienst wille, die onse Poorteren van onser ghetrouwer Stede van Amstelredam, ons, ende onsen Voorvorderen saliger ghedachten, gedaen hebben, ende ons, ende onsen naekomelingen (oft Godt wille) noch doen sullen, ende om dat sy ons gunstelijck weder gegeven hebben, ende quijt ghescholden, sulcke goeden ende Renten van hondert ende vijftigh Nobelen 's Jaers, als wy hen in handen geset hadden, voor een somme geldts van vijfthien hondert Vlaemscher Nobelen, die sy ons in voortyden leenden, hen ende haren naekomelinghen, voor ons ende voor onsen naekomelinghen, eeuwelycken duerende, sulcke puncten van gratie, vryheden ende rechten, gedaen ende gegheven hebben, als hier na beschreven staen.

Van het visschen in der Stede Sluyzen.

In den eersten sal onse ghetrouwe Stede van Amstelredamme hebben, oorbaeren, ende ghebruycken, die Visscheryen van den tween Sluysen binnen haren vryhede ghelegen, die wy voortijts onsen getrouwen Raden ende Dienaren, als Helmich van Doornick, ende Willem Eggert ghegeven hadden, nae inhout onser Brieve die zy daer af hadden, ende onser getrouwer Stede voorschreven voort overgelevert hebben. Ende waer 't dat eenige Sluysen oft Sijlen meer geleyt worden in den Zeeburgh tusschen Amstelredam ende Ypesloot, datmen die in geenre wijse visschen en sal.

Dat der Stede vryheyt streckt tot aen die Voogelwijk.

Item, dat haer vryhede meere sal wesen boven haer ouder vryhede, die sy nu hebben int Ye tot aender Voelwijck toe over int Ye, alsoo langh streckende als haer oude vryhede nu strecket te Lande, na der beschreven Mate.

De Schout berecht hooge en laghe breuken.

Item, soo sal onse Schout van onser Stede voornoemt, die nu is of naemaels wesen sal, altoos die Breucken berechten, kleyn ende groot, hooge ende lege die binnen der selver onser Stede geschien sullen, sonder eenigh toeseggen van onsen Baeljeu van Amsterlant ende van Waterlant, of van yemande anders van onser wegen.

De Stadt magh alle ampten begeven.

Item, sal die voorsz onse Stede voortaen gebruycken, ende behouden tot eeuwighen dagen, alle officien, diensten, ende goeden tot haren oorboor ende proffijte, ghelijcken zy vyftigh jaer ende langher gedaen heeft, sonder wederseggen van ons, of van onsen naekomelingen, of van yemant anders van onser wegen. In kennisse der waerheydt, ende om dat wy onser getrouwer Stede voornoemt, ende haren naekomelinghen, voor ons ende voor onsen naekomelinghen, alle dese voorschreven puncten, ende yegelijck bysonder, goet, vast, staede, ende onverbroken gehouden willen hebben tot eeuwigen dagen, Soo hebben wy onse Zeghel aen desen Brief gehangen. Gegeven in onser Stede van Rotterdam upten vijftienden dach in Julio, in 't Jaer ons Heeren duysent vier hondert ende negen.

Ook heeft hy aen die van Amsterdam, wegens een zekre bede, dienze hem toestonden, vergunt, dat de Schepenen en Raden jaerlix op goede Vrydagh na het preken van het Lijden Christus, op 't Stadthuys gaen, en uit de Burgers, die in zulke zake ervaren waren, nieuwe Waerdeyns van de Draperye der Lakenen kiezen zouden, om neirstige zorge voor die neringe te dragen, waer uit blijkt dat de zelve te dier tijde hier al moet gebloeit hebben. In de zelve brief staet hy hen mede toe, datze zonder zijn verlof Poorters mogen aenneemen, mits dat ieder Poorter aen de Stadt daer voor vijf gulden zoude betalen. Noch belaste hy daer in, dat, van wat Poorter de stadt geldt leende, daer voor de twaelfste penningh jaerlix voor renten geven zal; en niemant van zijn mede-Poorteren meer leenen moghte dan zes Nobelen. Belast ook dat de Schout en Schepenen al den geenen, die zee of Vloot-vaerdigh zijn, goet en onverwijlt recht zal doen. Als ook dat geen Geestelijken of Kloosteren eenige Erven of Huizen koopen, ofte erven zouden mogen.

Ook

Ook stelde hy ordre op het vernieuwen en vermaken van bruggen, sluizen en straten. En luidt deze gantsche brief als volght:

WILLEM by der genaden Godts, Pals-Grave op den Rijn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant. Doen kondt allen luyden, dat wy om liefde ende gunste die wy hebben ende draghen tot onser ghetrouwer Stede ende Poorteren van Amstelredamme, ende om dat zy ons nu gunstelijck ende willighlijck ghegeven hebben sulcken bede als wy op henluyden begeert hebben. Soo hebben wy der selver onser ghetrouwer Stede, ende Poorteren voorsz. ghegeven, ende gheven met desen Brieve sulcke Privilegien ende Handtvesten van vryheden, als hier nae ghe schreven staen.

Hantvest van de Waerdeyns der Draperie te kiesen.

Eerst dat de Schepenen, ende de Raden van onser Stede van Amstelredamme voorsz. die nu zijn of naemaels wesen sullen alle jaer opten Goeden Vrydagh, als die Passie gepredickt is, vergaderen sullen is onser Stede-huys voorsz., om te kiesen vier ofte vijf goede knapen onser Stede Poorteren voorsz., Waerdeyns van der Draperye van de Laeckenen te wesen, die in onser voorsz. Stede ghemaeckt sullen worden, op sulcke willekeuren ende ordinantie der voorsz. Draperije roerende, gelijcken den Schepenen ende Rade voorsz. tot allen tijden, alst hen oorbaerlijck dunckt, ordineren ende ghebieden sullen, te houden op sulcke boete ende verbeurnissen als sy dat sullen doen kondigen. Behoudelijck dat die outste ghesworen Clerck onser Stede voornoemt, die wy des machtighen met desen voorsz. Brieve, den Schepenen ende Raedt eenen Eedt staven sal, eer sy dese Waerdeyns kiesen sullen, op een Crucifix, dat zy nae hoiren besten weten alzulcke Waerdeyns kiezen zullen, om de voorsz. Draperye in eeren te houden, ende te blijven. In sulcker manieren ende wyse, als dien Clerck die Eede orbaerlijckst gestaeft sal duncken, desghelijckx zoo sal die selve Clerck die voorsz. Waerdeyns aldus gekoren, jaerlijckx mede Eeden op een Crucifix, in sulcker formen als hem dat nutste duncken sal: Ende dese Waerdeyns sullen een jaer langh dueren, ende niet langher, 't en waere dat een van den Waerdeyns kennelijcken breuckte in den dienste; alsoo dattet Schepenen ende Raede kennelijck waer; dien sullen zy moghen afzetten, ende eenen anderen daer aen binnen den Jaere voorschreven. Ende hier en sullen wy noch niemant toe-segghen in hebben.

Van Poorters aen te nemen buyten den Heere.

Item, dat die Raede van onzer Stede voorschreve, die nu zijn of hier nae wesen zullen, met een of twee Schepenen aen nemen mogen tot Poorteren binnen onser Stede voornoemt te wesen, die hem genoeghen zullen, sonder consent van ons, ofte yemande van onzer wegen. Ende dese Poorter, aldus aengenomen, sal geven onser voorsz. Stede vijf pont, zulck als wy van onsen Renten nemen, Ende daer-en-boven der Stede klerken, ende anderen Dienaren als costumelijck is, ende niet min. Maer waert dat eenigh van den aengenomen Poorteren teghens ons te vooren ghebreuckt hadde, dat zoude hy ons beteren naer den Recht van onzen Lande, daer die zaecke geschiet waer, ende des soo zoudemen hem van den breucken aldaer binnen den eersten Jare daer naest volgende aenspreken met rechte, of hy zoude daer af quyte wesen.

De Stadt magh geen Poorter gelt af leenen, dan voor twaelf penningen des Jaers.

Item, zoo en sal voortaen geen Poorter onser Stede voorsz eenigh gelt leenen, hy en sal daer voor hebben van elcken twaelf penningen, diemen hem zoo af leent, eenen penninck jaerlicksche Renten, tot een eeuwelijcken Pachte. Behoudelijck datmen die Renten af koopen ende lossen zal moghen, zoo wanneer dats den Rade, die nu zijn, of hier nae wesen sullen, genoeghen zal, dats te weten voor elcken eenen penninck jaerlijcksche Renten, twaelf dier penninghen te geven, ende en geenen van haren mede-poorteren min dan ses Nobelen af te leenen.

Van eerste ende Eygenpande, Schattinghe ende Eygeninghe.

Item, soo zal onse Schout van Amstelredam, die nu is of hier nae wesen zal, alroos tot elcken xiiij. dagen eerste pande geven, om ende over al binnen onser Stede vryhede voornoemt: Ende desgelijcks alle weghe, t' eynden elcken thien weken, eyghen pande geven van allen schulden, ende van anders Verplechten, daer Schepenen Brieve, of kennisse van Schepenen af zijn, anders dan van Zeevaerdigen goeden, Erf-kustinge, Huyshuyre, ende Landt-huyre, daer sal hy af geven eerst, ende Eyghen-pande tot allen vijf Dwers-nachten, den geenen die des begeeren. Ende van deser Eygen-pandinghe voorschreven, den genen die Eygen-pandt ghepandt hebben aen eenigen goeden, die goeden te schatten, ende te eygenen binnen den eersten achte dagen der voorsz eygen-pande eerst volgende, nae recht ende costume onser Stede van Amsterdam. Ende waer 't dat onse Schout voornoemt des niet en dede, soo ghebieden wy hem, ende onzen Schepenen aldaer, die inder tijdt wesen zullen, op haer lijf, ende op haer goedt, geen Recht te houden, noch Vonnisse binnen onser voorsz. Stede te wijzen, hy en hebbe eerst ende Eygenpande, schattinge, ende eygeninge ghedaen, als voorsz staet, ende ons dat ghebetert, gelijcken voor verklaert is.

Behou-

Van zeevaerdigen ende Vlootvaerdighen Recht.

Behoudelijck dat onse Schout ende Schepenen voorsz recht doen, ende Vonnisse wysen sullen, van allen den gheenen, die Zeevaerdigh ende Vlootvaerdigh zijn, ende desgelijcks van allen Zeevaerdighen goeden, alsoo verre als die gheene die eenigh van de voorsz Zeevaerdighen, of Vlootvaerdighen Recht begeert te hebben, hout met zijnen Eede dat hy Zeevaerdigh, of Vlootvaerdigh is, of zijn aenspraecke van Zeevaerdighen goede roert. Ende dan soo sal hem die Schout voornoemt rechte-voort Recht doen, als hy des begheert, sonder yet daer af te nemen, ofte te hebben in eeniger wijs.

Van Geestelijcken luyden goet te maken, &c.

Item, datmen voort meer geenen Geestelijcken luyden, Cloosteren, noch andere Geestelijcken huysen, hoe die genoemt mogen wesen, maecken, bespreecken, erven, noch oock koopen en zal moghen, eenige leggende Erve, staende Timmeragie, ofte Renten, binnen onser Stede, ende vryhede van Amsterdam gelegen, uytghenomen den Prochi-Kercken ende Gasthuysen binnen der selver onser Steden, ende vryheden voorschreven.

Van Bruggen, Straeten, ende andere werckweeren te maken.

Item, waer 't dat eenige Bruggen, Straten, Steygheren, ofte Caeden, binnen onser Stede ofte vryheyt voorschreven geleghen, tot eenigher tijdt alsoo vervallen waren ende verbroken, alsoo dat den Raeden van der selver onser Steden oorbaer dochte datmense dede vermaecken ende vernieuwen, zoo soude een van den voorsz Raede, met tween ofte drien Schepenen onser voorsz Stede zetten moghen ende kiesen twee, drie, of meer goeder knapen, nae behoefte der werckweete te vermaecken ende te vernieuwen, alsoo dicke, als des noodt behoefde, ende den onkost daer af te setten te betalen op den geenen die hen genoeght, gelijck daer af costumelijck is geweest. Ende waer dat yemandt van den genen, die aldus geset worden eenighe van den voorsz werck-weer te vermaecken, of van den geenen die ghezet worde op eenigh geldt te betaelen van eenigen werckweer voorsz, ende daer in over-hoorigh worde, ende niet en dede als hem geboden waere, die over-hoorighe soude een van den voorschreven Rade met twee ofte drie Schepenen mogen daghen in te legghen, ter tijdt toe dat hy dat dede als hem geboden waer, op sulcke boeten te verbeuren, als onser voornoemde Stede Willekeur van den inleggen, inhouden: Ende wy en zullen hier in, noch niemant van onser wegen toe-segghen hebben. Ende want wy immer onser getrouwer Stede van Amsterdam, ende alle hare mede-poorteren dese voorsz Puncten vast ende gestaede houden willen, ende doen houden: Soo hebben wy, in kennisse daer af, voor ons, ende voor onsen naekomelinghen desen Brief doen bezegelen met onsen Zegele. Gegeven in onser Stede van Middelburgh upten iiij. dagh in Novembri, in 't Jaer ons Heeren duysent vier hondert ende elf.

In den jare duizent vier hondert en dertien verleende hy hen ook, datze ieder een tot Poorter dezer Stede moghten aennemen, mits dat de zelve aen de Stadt twee Kroonen en elf grooten, in plaets datze te vooren vijf Kroonen gaven, zoude betalen. En luit de brief aldus:

Die van Amsterdam mogen yeder een tot Poorter aennemen voor twee kroonen en elf grooten.

WILLEM, by der genade Gods, Pals-Grave op den Rhyn, Hertogh in Beyeren, Grave van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant. Doen kont allen Luyden. Want wy onzer getrouwer Stede van Aemstelredamme in voortijden een Hantveste gegeven hebben, die inhout, dat zy gheen Poorteren aldaer aen nemen en zullen mogen, zy en zullen der zelver onzer Stede geven vijf kroonen. Zoo hebben wy nu geoorloft en gheconsenteert, oorloven ende consenteren midts desen Brieve, onser ghetrouwer Stede voornoemt, alze dat zy tot alre tijt alst hen geneught, Poorteren aldaer zullen mogen aennemen ende ontfaen, om twee kroonen ende elf grooten, duerende tot onzer weder-zeggen. In oirkonde desen Brieve beseghelt met onzen Signet hier op gedrukt. Gegeven in den Hage, upten xx. dagh in Septembri, in 't Jaer ons Heeren duysent vier hondert ende dertien.

Doch ongelijk veel meerder wordt tegenwoordigh voor het Poorterschap betaelt. Want in den jare zestien hondert twee-en-vijftigh wierdt, gelijk meermalen is aengeroert, by den gerechte geordent, dat van dien tijdt af het Poorterschap in een groot en kleen Poorterschap bestaen, en voor het groote vijf hondert, maer voor het kleene vijftigh gulden betaelt zoude worden.

Dat de luiden van Reynerskop, Bylevelt, en Achthoven, mogen in den Amstel uit-wateron.

Daer is ook van dezen Willem noch een langen Brief getekent in den jare veertien hondert en dertien, waer by hy met de luiden gelant in Reynerskop en Bylevelt, gelegen tusschen Merendijk en de Haenwijker Kae, als ook met de luiden in Achthoven en Mastwijk, gelegen tusschen Merendijk en Heerenvliet, bekent verdragen te zijn voor een zekere zomme

gelts, datze hun Watergangk zouden mogen leiden uit den Rhijn (want dus langh haddenze uitgewatert in den Rhijn, maer dat was hen van Albert, Willems Vader, benomen) in den Amstel, en zoo in het Y. En begon deze Watergangk in den Rhijn tusschen Basterdam en Haenwijker Kae, en zoo langh d'oude Rhijn tot aen Bruydijk, van hier langhs d'Hollanders Meent (waer na, volgens Pontanus gevoelen, Hollandt genoemt is) tot Kolbergen, en zoo langhs de Hollander-wegh door Wilnisse-Waver in d'oude Rijf, tot op Koelbiers, en zoo in den Amstel, en voort door de Dams sluizen in het Y. Hy stont hen ook toe een Dijkgraef of Heemraedt te mogen stellen, om deze Watergank te schouwen, als ook dat niemant de Kade daer van zoude mogen doorsteken. En vermits deze Wateringh gingk door Hermaelrewaert, boven de voorsz. Wateringh gelegen, moghten ook de ingelanden daer van, die eertijts in den Rhijn plachten uit te wateren, door deze Wateringe, mits betalende voor ieder morgen Landt, wateren. Dit wierdt die van Kokbingen en Spengen, dewijl de Wateringe door hun Landt liep, mede toegestaen. Om nu deze uitwateringe te krijgen, stond hen ook vry de gemene wegen te doorgraven, doch moestenze daer over op hun eigen koste zoo hooge bruggen slaen, dat 'er een hooge schuyt door moght. Doch hier van zouden zy, noch al de genen, die met hen in dezen Watergangk uitwaterden, Om-gelt, noch Morgen gelt geven; uitgezeit alleen van de twee sluizen, gelegen in de Middeldam dezer Stede, en die van Ypesloot, daer van zouden al de genen, die daer doorwaterden het vierde deel der onkosten opbrengen. En by aldien boven deze drie sluyzen een vierde nieuwe geleidt wierde, dien zouden zy geheel en al moeten bekostigen, en weder een derde deel van al de vier sluizen betalen; maer de drie andere vierendeelen zijne onderzaten. Ook moesten die van Reynerskop, Achthoven en Bylevelt hun Landen van achteren, en ter zijde bedijken en dicht maken, en moghte het water van Heykoper-wateringe niet geleit worden in deze nieuwe Wateringe van den eersten van Grasmaent tot Sinte Marten, 't zy by hooge vloeden uit der Zee, Lek of Yzel. Maer 's Somers stont hen vry by nootdruft het water uit den Yzel daer in te doen leiden. Deze vryheidt of koop van uitwateren van den Rhijn af tot in den Amstel, wierdt by den gerechte van Amsterdam, als ook van Joan, zoon des Koninghs van Vrankrijk (die aen Jakoba des Hartoghs Willems dochter getrouwt was) in 't zelfste jaer bevestight, en voor goet gekent.

Willem endelijk, die langh aen een quaet been gegaen hadt, en ziende dat hy door deze quael en d'ouderdom zeer begon af te gaen, en alleen maer een eenige dochter, met name Jakoba (die alreeds aen den Dolfijn van Vrankrijk getrouwt was) achter liet; riep (vermits hy wel wiste dat zijn Broeder Jan na de Heerschappye dongh) de Edelen en Hoofden des Landts te zamen, en hieldt hen voor om te willen sijn eenige dochter als Erfgenaem in zijn plaets te laten komen. Dit wierdt hem toegestaen, met brieven bevestight en beëedight. Deze brieven van opdracht zeitmen dat noch in de Rekenkamer van Hollant by der Goude bewaert worden, waer van 't af-schrift Buchelius by eenen Françoys van der Does, zoon van den Heer van Noortwijk, bewaerder der papieren in Hollandt, gezien heeft. *Willem draeght aen Jakoba zijn dochter de Landen en Heerschappye over.*

Wy zullen het begin van den brief, wegens de namen der Edelen en Steden, die Willem zulx by eede beloofden, waer onder ook deze Stadt haer stem gaf, laten volgen.

W*Y Philippus, Heer van Wassenaer, Borchreve tot Leyden, Henrick van Wassenaer, Dirck van der Leck, Herbaren van Yzelsteyn, Jan van Heemsteden, Heer van Benthusen, Henrick van Naeltwijck, Marschalc van Hollant, Jan B. van Blois, Heer van Tresloing, Melis van Mijnden, Arent van Duivenvorde, Jan van Woude, Heer van Warmont, Willem van Bockhorst, Gerrit van Heems-*

Heemskerck, Heer van Oosthusen, Barthout van Assendelft, Gerrit van Zijl, Jan Hodenpijl, Philippus van Spangien, ende Gillis van Cralingen, Ridderen. Willem Eggert, Heer tot Purmerende, Helruch van Doornick, Adriaen van Raephorst, van Nieurode, Gerrit van Poelgeest, Philippus de Bloit, Mouweris van der Does, Gerrit van Bennenbroeck, Dirck van Santhorst, ende Adriaen van Mathenesse, Knapen, ende wy Schouten, Borghemeesters, Schepenen ende Raden der Steden van Haerlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Goude, Rotterdam, Oude-water, Schiedam, Alkmaer, Hoorn, Medenblik, Enckhuysen, en Monnickendam, Doen cond, want redelicken is ende natuerlick Recht eyscht, dat een ygelijck goet eerbaer Man, die Gode ende Gerechtigheydt voor oogen heeft zijnen rechten ghebooren Landts-heer, goet, ghetrouw ende onderdanigh zy, die schuldigh is te helpen stercken, te dienen, ende lijflijk by te blijven tot allen steden ende stonden, tegens allen, die hem aen zijne Heerlijckheden ende Erffenisse crencken, ende tegens vallen souden willen, ende wy in onse bescheydentheydt wel weten ende bekennen, dat die Doorluchtige Vorstinne, onse ghenadighe Vrouwe, V. Jacob van Beyeren, Dauphine van Vienne, &c. eenige Dochter ende rechte Erf-ghenaeme des Hoogh-ghebooren Vorsten ons L. L. Gen. Heeren Hertoghe Willems, &c. Soo hebben wy wel bedacht ende volkomelicken beraden alle t' samentlick ons daerom verbonden, ende verlooft met onsen vryen wille, waert dat de Hoogh-gebooren Vorst onse Heere voornoemt aflijvigh worde voor onse Gen. Vrouwen zijnder Dochter voorschreve, sonder wettige Soon achter hem te laten, dat wy als dan de selve ons L. Gen. Vrouw Jacob van Beyeren voornoemde als Erf-Dochter ende Leenvolghster ons Gen. Heere voorschreven ontfanghen, ende hulden sullen tot onsen rechten ghebooren Landts-Vrouwe, &c.

Ghegeven op onser L. Vrouwendagh Assumptionis, in 't Jaer ons Heeren

MCCCCXV.

Dat die van Amsterdam dezen Willem wel hebben mogen zetten, kan hier by afgenomen werden, vermits zy hem ter eere een çierlijk pronckbeelt of afbeeldtzel boven de galderye op de Vierschaer, voor 't oude Stadt-huys, opgericht hadden, met dit opschrift in gulde letteren: *Wilhelmus van Beyeren, de seste van die naem, de vier-en-twintighste Graef van Hollandt*. De brandt, die in den jare zestien hondert twee-en-vijftigh het gantsche Stadt-huys vernielde, verschoonde dit beeldt, en wort noch huidendaeghs tot een gedachtenisse op 't nieuwe Stadt-huys bewaert.

ACHSTE HOOFTSTUK.

Jakoba scheit van haer man Jan van Beyeren, en trout aen Humfrid van Glocester. D' Uitrechtzen leggen die van Amsterdam lagen. Hantvesten van Jan van Beyeren aen die van Amsterdam verleent. Humfrid scheit van Jakoba. D' Amsterdammers komen die van Hoorn te hulp. Jacoba trout aen Frank van Borselen; Doch moet haer Landen aen Filips van Borgonje over-geven.

Jakoba wort Gravin van Hollant, &c. WIllem de vier-en-twintighste Graef en zeste van die naem overleden zijnde, raekte aen 't roer der regeeringe in den Jare veer-
1417. tien hondert en zeventien zijn eenighste dochter Jakoba, die naulikx veertien Jaren oudt zijnde, ten man kreegh den Dolfijn, van Vrankrijk, zoon van Koningk Karel de zeste, doch dees raeckte korts hier na, en zoo eenige schryven, door een vergiftigh wambas om 't leven. Jan van Beyeren haer Oom, die ten wijve had Elisabet, Hartogin van Lutzenborgh, had alreeds den Keyzer Sigismund te voore wys gemaekt, dat deze Landen aen 't Ryk vervallen waren, zulx hy die van den Keyzer heimelijk te leen ontfing. Om dit te beletten, gink Jakoba
Trout aen Hartogh Jan van Brabant. op 't aenraden van haer moeder aen Jan van Brabandt, haer groot-moeders broeders zoon, trouwen. Doch hier uit, dat Jan van Beyeren de heerschappye dezer Landen zich toe-eigende, ontstont een heftigh oorlogh. Eenige steden hielden het met Jan van Beyeren, andere met vrouw Jakoba. Doch endelijk wiert de twist by geleght, op
Maer verlaet hem. voorwaerde, dat Jan van Beyeren al zoude behouden dat hy in had, maer het overige zoude vrouw Jakoba als eige erf-goedt bezitten. Maer Ian van Beyeren de overige Landen van Ian van Brabandt ontfangende, nam
Trout aen Humfrid. dit Iakoba zoo qualik op, datze Ian van Brabandt haer man verliet, en na Romen trok, om aen den Paus ontslagh van 't huwelik te verzoeken, doch troude, onderweegh in Engelandt aen komende, aen eenen Humfrid van Glocester, 's Koninx Broeder.
1420. In den jare veertien hondert en twintig voerde Ian van Beyeren ook oorlog
met den Bisschop van Uitrecht. Met den Bisschop hielden 't byna de gansche streek van Over-Ysel, en zommigen uit den Adel van Hollandt, voornamelijk de Kabeljaws-gezinden. Op Ian van Beyerens zyde begaven zich by na geheel Hollant, en West-Vrieslant. Heda schrijft dat die van Uitrecht de Amsterdammers lagen leiden, die zy aldus besteken hadden. Zy hadden eenige fluxe gasten uit gezonden om 't Vee onder de Stadt wegh te halen, doch die van Amsterdam dit vernomen hebbende, schietten met groot gewelt ter Poorte uit. De Stichtzen gelieten zich, als ofze de vlucht namen, wordende van de Amsterdammers achtervolght. Maer de lagen by tijts ontdekt zijnde, keerdenze weder na Stadt, latende niettemin twee hondert en vijftigh burgers in de loop, die ten dele gevangen, en ten dele doot geslagen wierden. Door deze nederlaegh wierden de burgers, zoo Heda schrijft, zoo verbaest, datze al hun hoop en troost op hun Schepen zetteden, en met hun tilbaer goet daer in vlooden. En 't had met de stadt geklonken geweest, hadden de Uitrechtzen weten de zelve terstont aen te tasten.

Oorlogh met de Stichtsen.

In den Iare veertien hondert zeven 1427.
en twintigh, (schrijft Veldenaer in zijn Kronijk,) liet de Hartogh Filips van Bourgonje, als hy met het Sticht van Uitrecht in oorlogh was, een Schip zoo groot als een Blokhuis tot Amsterdam bouwen, 't welk de Katte genaemt, en voor d' Eems geleit wiert, om de Stichtzen daer mede te dwingen. Over welk woort *Kat*, Boxhorn deze verklaringe geeft. *Kat*, zeit hy, *is altyt geweest*

geweest een instrument, gebruikt in den Oorloge, met het welk groote sterk-bollen, gemeenlijk Katte-bollen genoemt, (waer van noch eene by my te zien is, gemaekt van blaeuwen Arduyn, wegende hondert en meer ponden,) op den vyant geschooten wierden.

En vermits die van Amsterdam om Hartogh Ian van Beyeren, (die in den Iare veertien hondert vier en twintigh quam t'overlijden, en in den Haghe, in 't Iakobyner Klooster, aen de zuytzijde van 't Koor begraven wiert, na dat hy de Landen zes Iaer als vooght bestiert had,) veel ongemaks in deze oorloogen geleden, en hem groote bystant in den oorlogh, dien hy tegens de Uitrechtzen gevoert had, gedaen hadden, voorzagh hy hen weder met verscheide voor-rechten en vryheden. Ten eersten, dat de Poorters van Amsterdam Tol-vry, mits toonende hun Tol-brief, door gansch Hollandt varen zouden. Ten tweeden, dat geene Heeren, noch hun dienaers, wel te verstaen in het jaer datze regeeren, eenige pachten dezer Stede toebehoorende, zouden mogen mijnen, huuren, of doen mijnen of doen huuren, of op eeniger wijze daer deel aen hebben. Ten derden, dat geen Poorter van Amsterdam in Hollandt, Zeelandt, of Vrieslandt zoude mogen ter zeventuygh gedaeght worden, dan op kosten van de genen, die in 't onrecht beviel. Ten vierden, dat Schout, Burgermeesteren en Schepenen, vry staet op Sinte Paulus avont, en daer na niet meer, willekeuren te mogen maken. En luidt de gantsche brief aldus:

Hantvest van Jan van Beyeren aen die van Amsterdam gegeven.

JOHAN by der genaeden Gods Palsgrave op den Rhyn, Hertogh in Beyeren, Soon van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, &c. Want alle tijdtlijcke saken metter tijdt verganckelijck zijn, soo is 't wel noodt dat men se eeuwigh maecke in 't geschrift, op dat zy in der luyden memorie tot eeuwigen dagen onvergeten blyven. Hierom doen wy kondt en kennelijck allen teghenwoordighen ende toekomende luyden, hoe dat onse lieve ende getrouwe die ghemeyne Poorteren der goeder Stede van Amstelredam, ons ootmoedelijck vervolght ende gebeden hebben om sonderlinge vryheden ende rechten, daer haer mede geholpen waer, ende ons, noch der Graeflijckheydt niet tegen en dragen, Ende om dat wy met goeder herten overghedacht, ende aengesien hebben sonderlinge trouwe, die sy ons bewijst hebben, ende namelick veeler goeder diensten die zy onsen lieven voorvaderen (zaliger gedachten) ende ons tot desen daghe toe ghedaen hebben, ende (of Godt wil) noch doen sullen, soo hebben wy haer ootmoedige bede gehoort, ende hem, ende hare nakomelingen, den ghemeyne Poorteren van Amstelredamme, om oorbaer ende saligheydt der gemeenre Stede, ghegunt ende gegeven, gunnen ende geven met desen onsen teghenwoordighen brieve, alsulcke puncten van Rechten ende vryheden, als hier na beschreven staen, dat is, te weten:

Die van Amsterdam mogen door de gansche Graeflikheit van Hollant Tol-vry varen.

In den eersten soo sullen alle die ghene, die sy aennemen tot haren Poorteren rechtevoort, met haren goeden mogen varen Tollen-vry voorby alle ons Tollen, die wy en die Graeflijckheit van Hollandt nu hebben of namaels krijgen sullen. Behoudelijck dat zy haren Tol-brief toonen sullen, als recht, ende gewoonlijck is.

Geen in den gerechte noch hun dienaers mogen pachten.

Voort soo en sullen die gene, die in den Gerechte zijn binnen der Stede van Amstelredamme, noch hare dienaers, van dien jare, dat sy in den Gerechte zijn, of dienen, gheenen Excijse hueren, der Stede toebehoorende, noch van haren wegen doen hueren, noch des mede staen, in eeniger wijs.

Hoe een Poorter in Hollant, Zeelant en Vrieslant ter zeventuigen magh gedaecht worden.

Item, soo en sal men gheenen Poorter van Amstelredamme daeghen moghen der zeven tuyghe, in Hollandt, noch in Zeelandt, noch in Vrieslandt, dan op des ghenen kost, die in den onrecht bevalt. Ende die Schout daer die seventuygh geschien sal, die sal dien onkost uytleggen als seventuygh ghedaen is, eer hy van daer gaet op den derden penninck meer, alsoo verre als die verlieser niet betaelen en woude rechtevoort. Ende waert dat den Poorteren voorsz. ghenoechde, soo sullen zy moghen eenen ander persoon in haer Stadt setten, dien seventuygh te geven, gelijck of sy 't selve waren.

Die van Amsterdam moghen alleen maer op Sinte Paulus avont Willekeuren maken.

Voort soo maghtigen wy onsen Schout, Burgermeesters, Schepenen ende Raden der Stadt Amstelredamme voorsz. op dese tijdt wesende, dat zy Willekeuren mogen op eenen dagh, dat sal zijn op Sinte Pauwels avondt nu naestkomende, ende daer na niet meer, dat sal gedueren tot eeuwigen dagen. Ende om dat wy der goede Stede van Amstelredamme, ende allen Poorteren, die nu zijn of naemaels wesen sullen. In allen der voorsz. puncten houden ende stercken willen, voor ons ende onsen naekomelinghen, Graven te Hollandt, alle arge-list uyt-ghescheyden, zoo hebben wy des ten getuyghe

 onsen

onsen Zegel hier aen doen hangen. Gegeven in den Haghe, op den achtiensten dagh in Ianuario, in 't Iaer ons Heeren duysent vier hondert ende twintigh, nae den loop van onsen Hove.

Het gerecht van Amsterdam magh alleen Willekeuren maken.

Van Willem, die by de Vriezen dood bleef, verkregen die van Amsterdam, datze de Willekeuren, die by Schout en Schepenen gemaekt waren, een Jaer moghten houden, en ten einde van 't Jaer vernieuwen, indienze de zelve langer willen houden. Burgermeesteren met den Schout en Schepenen mogen ook ordonnantien en willekeuren maken van der stede wegen, volgens de willekeuren daer af zijnde in *'t Keur-boek, Letter A.* 1. *als ook in 't Keur-boek Letter C. Pag.* 1. Maer geene Gilden mogen hier, schoon zulx op andere plaetsen wel gebruikelijk is, onder hen eenige keuren noch breuken maken, buiten den Gerechte dezer Stede, op pene van veertigh Hollantsche schellingen. En is hier een gebruik dat alle keuren en ordonnantien, by den Schout en Schepenen dezer Stede op verscheide tijden gemaekt, alle Jaer op Vrouwen-dagh na de Schepenen ge-eedt zijn, in 't gemeen openbaerlijk ter puye van 't Stadthuis ten aenhooren van de gemeente vernieuwt worden. *Hantvest deser stede, Pag.* 92. *Art.* 18. Deze Jan van Beyeren verleende ook aen die van Amsterdam, datze de Dyken van Diemen (met die van 't Sticht) moghten uitdelen om te hermaken, tot kosten van dien 't behoorde.

Jakoba raekter onder.

Eer deze Hartogh Ian van Beyeren quam te sterven, had hy Hartogh Filips van Borgonje door een onwettelijk testament erfgenaem van al zijn goederen gemaekt. En kregen deze Landen quansuis om het twede huwelijk van Iakoba, zoo groot een afkeer van haer, datze het met Hartogh Filips van Borgonje en Hartogh Ian van Brabant hielden, gelijk ook deze Stadt, hoewel de zelve te voore neffens andere Steden, Willem op zijn doot-bedde belooft had Jakoba voor Lants-vrouwe te huldigen. Jakoba hier tegens zocht hulpe by den Koningk van Engelant. Maer de Koningk, vermits hy Borgonjes hulp in den oorlogh tegens de Franzoisen van noden hadt, sloegh haer dit af, zulks de Hartogh van Glocester anders geen uitwegen ziende, Iakoba verliet, en aen een ander Jusfer troude.

In middels was vrouw Iakoba met Filips van Borgonje, vermits hy zich het bezit en de heerschappye dezer Landen toe-eigende, al geduurigh in 't oorlogh geweest. Maer als Filips de stadt Goude, daer Iakoba binnen was, met een maghtigh heir belegert had, vont zy zich hier door genootzaekt, (hebbende korts ook onder den Oversten Brederode de slagh op zee verloren) in den Iare veertien hondert en acht-en-twintigh hem voor Vooght of Stadthouder en rechte erfgenaem der Landen van Henegouwe en Hollant t'erkennen, en te laten huldigen. In dit oorlogh hebben die van Amsterdam zich doorgaens ook mannelijk gequeten, en den Hertogh Filips van Borgonje altijt groote bystant tegens vrouw Iakoba (schoon datze haer vader, gelijk gezegt is, kort voor zijn doot neffens andere steden belooft hadden haer voor te staen en voor Gravin t' erkennen,) gedaen. Want als de Kennemers, die het neffens de steden Schoonhove, Oudewater, en Goude met Iakoba hielden, met rooven en stroopen geheel West-Vrieslant kael maekten, en Medenblik, Enkhuizen, en andere steden met gewelt ingenomen hadden, zijnze endelijk ook voor Hoorn gekomen, om deze stadt mede onder gehoorzaemheit van vrouw Iakoba te brengen. Maer eenige vrywillige burgers van Amsterdam, neffens eenige andere troepen krijgs-knechten, onder den oversten Lilledam, quamen die van Hoorn te hulp, en sloegen de beleggers mannelijk op, zulx datze gedwongen wierden de stadt te verlaten.

D' Amsterdammers komen die van Hoorn, door Jakoba belegert, te hulp.

Schattinge der Hollantsche Steden.

Ontrent dezen tijt in den jare veertien hondert zes-en-twintigh in Wijnmaent, wierdt dezen Hartogh Filips by de steden van Hollandt gegunt een zekere bede van dertigh duizent schilden, elk schilt gerekent op vijftien stuivers, 't geen tot betaling van zes maenden besoldingh, van vijftien hondert gewapende mannen, die den Hartogh in dezen oorlogh gebruikte, zoude be- 1426.

steet

ſteet worden. Tot deze bede had ieder Stadt in Hollandt zijn aendeel op te brengen, en gaf:

Haerlem	—	5000	ſchilden.
Leyden	—	3500	
Delft	— —	3500	

Goude wort niet gerekent, vermits de Burgers noch onder vrouw Jakoba ſtonden.

Amſterdam	—	3000	ſchilden.
Rotterdam	—	1250	
Hoorn	—	2000	
Enkhuyzen	—	625	

Dit is hierom voornamelijk van ons bygevoeght, om aen te wyzen, op wat trap van rijkdom Amſterdam te dien tijde onder de Hollandtſche ſteden geſtelt wierdt; vermits door het opbrengen van gemene middelen, de rijkdom en welſtant van een ſtadt ten naeſte by vertoont wort.

Jakoba trout aen Frank van Borſelen. Endelijk was Iakoba, na de doodt van haer twede man Ian van Brabant, weder heimelijk aen eenen Frank van Borſſelen hertrout. Filips hier van kuntſchap krygende, quam haeſtelijk uit Vrankrijk in Hollandt, ontboodt Frank van Borſelen by hem, en voerde hem, die niet wiſt, dat zijn huwelik met Iakoba den Hartogh bekent was, gevangen in Vlaendren wegh. De Hartog zich veinzende van Borſelen te willen onthalſen, liet door veel bidden en ſmeken van Iakoba hem weder los, doch op die voorwaerde: dat zy met Borſelen afſtant zoude doen van alle recht, datze op Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt hadde, behoudende alleen Ooſtervant voor Frank van Borſelen, en Zuidbeverlandt, met het Land van Voorne voor haer zelven, met al de tollen. Ook zouden haer kinderen, indien zy eenige kregen, weder in 't bezit van Henegouwe, Hollandt, en Vrieslandt koomen. Maer Iakoba ſtierf twee jaer daer na zonder kinderen. En aldus raekten deze Landen, ten dele door liſt, ten dele door gewelt, aen 't huis van Borgonje, en zijn daer aen gebleven tot de regeringe van Filips, de twede Koningk van Spanje. Geeft haer landen aen Filips van Borgonje over.

NEGENDE HOOFTSTUK.

Filips raekt met d'Ooſterlingen in oorlogh. Nieuwe oproer der Hoekze en Kabeljawze. Om die te ſtillen komt den Hertogh in Hollandt, en verzet de Regeeringh binnen Amſterdam. Verſcheide Hantveſten van hem aen die van Amſterdam verleent. Verſcheide Gunſtbrieven en Vryheden van den Deenſchen Koningk Kriſtiaen aen die van Amſterdam gegeven. Ongehoorde goetkoop van eetwaren.

Filips raekt met d'Ooſterlingen in Oorlogh 1438. FIlips (die tot vader Filips den Stouten, broeder des Koninx van Vrankrijk Karel de Wyze, en tot moeder Margareta, Hartogh Albrecht van Beyerens dochter, had, en neef van vrouw Iakoba was,) dus de heerſchappye der Landen aen zich gekregen hebbende, hadt naulix drie jaren daer meeſter af geweeſt, of hy raekte in den jare veertien hondert acht en dertigh met d'Ooſterlingen in oorlogh, die uit deze oorzaek ontſtaen was. d'Ooſterlingen hadden eenige van onze ſchepen moetwilligh en zonder reden aengerandt, en geplondert, zonder de ſchade, hoewel dikwils daerom aengeſproken, te willen vergoeden. Endelijk richtedenze met de Deenen, Pruiſſenaers, Pomerſchen, Spanjaerts, en Venetianen, die te dien tijde noch hun kielen, om koophandel te dryven, na 't Ooſten wendeden, een verbont op, om de Hollanders gelijkerhandt uitter Zee (uit oorzake miſſchien dat die van jaer tot jaer zeer maghtigh daer op wierden) te dryven. Dus dan wierden, zy hun ſlagh waernemende, alle Hollandtſche ſchepen in hun landen in beſlagh, en op Zee genomen. Filips, wien hier over de klachten dagelix ter ooren quamen, beſtemde den Ooſterlingen tijt en dagh

dagh, om onderlinghs het verschil in min en vriendtschap by te leggen. Van wegen d'Oosterlingen verschenen aldaer Hendrik Raepsilver van Danzik, Hendrik Voorraet van Lubek, beide Ridders; van wegen deze Landen drie of vier, onder anderen eenen Evert Jakobzen, Schepen te dier tijde dezer stede. Doch vermits d'onzen de schade, hen aengedaen, wel op vijftigh duizent goutguldens vergrooteden, en die vergoedt wilden hebben, maer d'Oosterlingen daer niet na luisteren wilden, liep de onderhandelinge te niet. Middelerwijl wierdt met het uitrusten van schepen sterk voortgevaren; die van Amsterdam brachten alleen een Vloot van twintigh schepen in Zee, zoo veel als naulix d'andere Hollanders en Zeeuwen te zamen. 't Geen hen by d'uitheemsche volken en wijtgelege Landen zo groot een gezagh aenbraght, dat vele meenden Amsterdam een geheel landschap, en geene eene stadt te wezen. En is dit noch meer verwonders waerdigh, als men aenmerkt (gelijk een oudt en onbekent Schryver verhaelt) dat Amsterdam toen maer half so groot was, als toen 'er een steene muur om gemaekt wierd. De Hollanders met deze Vloot in Zee steekende, veroverden verscheide rijk geladen schepen, en haelden in korten tijdt hun schade wel dubbelt weder in, zulks datze genoechzaem meester ter Zee wierden. En hingen, tot een teeken van overwinninge, en om hun vyanden te braveren, bezems aen de Marsen, als willende daer zoo veel mede te kennen geven, dat zy de genen waren, die de Zee van alle boeve-jaght en struikrovers gezuivert hadden. Dit quam ook met het zeggen van Hendrik Raepzilver heel wel overeen, die op het roemen van den grooten buit, deze woorden hen toedreef: *De Leeuw* (verstaende daer Hollandt door) *is nu in slaep, maer ziet wel voor u, datge hem niet opwekt, want wekt ghy hem, 't zal u wat kosten om hem weder in slaep te krijgen.* Endelijk wierdt, na datze een tijdt langh heftigh oorlogh gevoert hadden, in den jare veertienhondert een-en-veertigh te Koppenhaegh een bestant voor twaelf jaren gemaekt; welk daer na tot verscheide reizen verlanght, en endelijk zonder voorder handel in een volkome en vaste vrede verandert is.

Onder dezen Hartogh waeren de gedeeltheden der Hoekzen en Kabeljawzen tot den jare veertien hondert en vier-en-veertigh in tamelijken rust en stilte gebleven. Want vermits vrouw Jakoba deze Landen aen Filips hadt overgegeven, en onlanghs de slagh op Zee verlooren hadt, schooten de Hoekzen doorgaens te kort, en moesten 't hooft in de schoot leggen. Doch brak deze tweedraght, een wijl tijdts aen bandt gelegen hebbende, schielijk als een woedende hondt weder los; want Filips, vele Landen bezittende, en niet konnende hierom altijdt in Hollandt zijn verblijf hebben, hadt tot Stedehouder gestelt Heer Willem van Laleyn in Henegouwe. En vermits zijn dochter was komen te trouwen aen Heer Reynout van Brederode, Hooft der Hoekzen, zoo waren de Hoeks-gezinden, door des zelfs toedoen, in de voorneemste steden bywylen met meerder getal op het kussen geraekt. En alzoo de Wet-houders der Prince een groote zomme van penningen op zijn verzoek toegestaen hadden, zoo moste de gemeente daer over met schattinge buyten gewoonte bezwaert werden: dies de Vroetschappen van de Kabeljawze zijde, hoewel zy mede in des Princen bede hadden bewillight, deze gelegentheidt waernemende, de gemeente tegens de Hoekse Heeren gaende maekten, waer uyt verscheide wederwilligheden, en oploopen ontstonden. Want tot Amsterdam de Hoeksche meester geworden zijnde, verdreven alle die van de Kabeljawsche zijde uit haer stadt, die hun toevlucht tot Haerlem namen, en aldaer met d'andere Hoeks-gezinden groote oproer en moetwilligheit pleeghden, tot dat de Hertoginne van Burgonje, door de Hertogh haer man in Hollandt gezonden zijnde, om deze tweedracht neder te leggen, binnen Haerlem quam, met haer nemende Heer Willem

Nieuwe twist der Hoekzen en Kabeljawzen.

1444.

lem van Laleyn, Stadt-houder van Holland, die het met de Hoekse hielt, en den Grave van Oostervant, die den Kabeljawsen toegedaen was; om alzoo beide gedeeltheden eenigh genoegen te doen. Doch de Heer van Laleyn te Hillegom gekomen zijnde, wierdt aldaer heimelik gewaerschout op zijn hoede te willen zijn, alzoo hem lagen geleit waren; dies hy schielik te rugge trock na den Hage, en wel tot zijn groot geluk, want die van Haerlem zouden hem, zoo hy in hare Stadt gekoomen was, ongetwijffelt om 't leven hebben gebraght, vermits al de genen, die het met de Kabeljawse hielden zonderlingh op hem gebeten waren. En had de Hertogin genoech te doen om de Hoekse ongheschend uit de stadt te krygen, die alle verjaeght en verdreven werdende, na Amsterdam weken, alwaer tot haer'er hulpe quamen, Heer Reynout, en Heer Gijsbrecht van Brederode, met vele Ridderen en knechten, die daer binnen bleven, zoo langh als deze oneenigheit met die van Haerlem duurde.

Filips komt in Hollandt, en stilt de twist. Hartogh Filips ziende dat d'ongestuimigheden der Hoeksen en Kabeljawsen, van tijt tot tijt aengroeiden, quam zelfs in Hollant, met een groote staet van Ridderen en Edelen. En
1445. na dat hy alles tot Haerlem in stilstant gebraght had, verscheen hy binnen Amsterdam op Sinte Lijsbetten dagh, met zich brengende alle gebanne en verdrevene van de Hoekse zijde, verzette het gerechte en stelde uit ieder gezintheit twee Burgermeesteren, als Jakob Braesman en Bartholomeus Does van de Hoekse zijde, en Paules Albrechtzen, en Grebbert Dirksen van de Kabeljauwe zijde, als mede gelijk getal van Schepenen ter weder zijde. De gene, die hy af zette, waeren deze volgende:

Verzet het gerecht t'Amsterdam,

Schout

Claes Grebber.

Burgermeesteren

Vellert Vechtersz.
Klaes Thol.
Ruysch Pietersz.
Gerrit Groote Pietersz.

Schepenen

Ian Symonsz. van Muyden.
Jonge Dirck Iansz.
Klaes Lambertsz. van Goey.
Kinne Wael.
Willem Blok Arentsz.
Jan Dobbesz.
Harmen Byensz.

In wier plaets hy stelde tot Schout

Mr. Jacob Ruysch.

Tot Burgermeesteren

Jakob Braesman.
Pouwel Albertsz.
Grebber Dircksz.
Bartholomeus Doos.

Tot Schepenen

Godewaert Wormboutsz.
Melis Andriesz.
Willem Symonsz.
Jonge Gerrit Jansz.
Jan Albertsz.
Meeus Pieter Reyniersz.
Gerrit Pieter Boutezsen.

Beveelende voortaen de Burgers, dat men tot Overheden kiezen zouden van den rijksten, rekkelijksten, en redelijksten poorteren, zonder iemant om haet of nijt, of voorgaende eenzijdigheit, uit te sluiten. Dus gingk Filips van stadt tot stadt, deed alomme groote dreigementen van zijn uitterste ongena, tegens den genen, die eenige nieuwe onrusten zouden aenstellen. En raekten alzoo, vermits Filips de wrevelmoedt der onruste geesten door zijn wijsheit grootelix t'onderhielt, de hevicheden wat in stilte. De Burgers hier ter stede plachten noch jaerlix langen tijt hier na, tot een gedachtenis van deze gestilde onrust Sinte Elizabets dagh met plechtige maeltijden te vieren, en in vrolijkheit over te brengen.

Deze Filips heeft ook, gelijk zijne andere voorzaten, die van Amsterdam, vermits zy hem, zoo in de Oostersche als andere oorlogen, groote bystant gedaen hadden, verscheide voorrechten en vryheden gegeven.

Plantinge van de dijk-kaedje t' Ypesloot.

Voor eerst, in den jare veertien hondert en veertigh vergunde hy hen, als ook de gemeene Ridderschappen en Waerschappen, gezeten in den Schependom van Diemen, en aen de luyden van het Sticht van Uitrecht, die Dijkplichtigh waren aen de Dijkkaedje van Ypesloot, die voor hadden een plantinge en bolwerk van hout en yzer aen den dijk van Ypensloot te maken, dat de Baljuw van Amsterlant, mitsgaders een Waertsman van Muyden, Weesp, Weesper-Kerspel, &c. met de jonghste Burgermeester van Amsterdam, jaerlikx tweemael den Schouw op deze plantinge zoude mogen doen, en willekeuren naer hun welgevallen daer op maken. Maer vermidts deze plantinge voor gemeene luyden zeer kostelijk viel, en hier door naer behooren niet na-gekomen wiert, is by die van Amsterdam een orde in den jare duizent vier hondert zes-en-tzestigh beraemt, waer by ieder, die dijkplechtigh was, na de groote van zijn landen, zekere roede plantingh opmaken, en onderhouden moeste; als die drie roeden dijks en acht morgen landts hadt, moeste een roede plantinghs opmaken en onderhouden; en zoo voort.

In den Jare veertien hondert twee-en-vijftigh stont hy hen ook toe, dat'er alle jaren twee van de vier of vijf oude Waerdijns, (die jaerlix, volgens d'instellinge van Willem van Beyeren zijn Oom, gekoren wierden,) moghten aen blijven, om de nieuwe Waerdijns onderrechtinge te geven van dat 'er geschiedt was. En luit deze brief aldus:

Twee Waerdeyns mogen altijt aen-gehouden worden.

PHILIPS by der gracien Gods, Hertoge van Bourgonje, van Lootrijcke, van Brabant, ende van Lemborgh, Grave van Vlaendre, van Artoys, van Bourgoennien, Palatijn van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende van Namen: Marck-grave des Heylighs Rijcks, Heere van Vrieslant, van Salmes, ende van Mechelen. Doen kont allen Luyden, hoe dat onse Stede van Amstelredam, onsen ghetrouwen Stedehouder ende Raede van Hollandt, ons te kennen gegeven heeft, dat onsen lieven Oom Hartogh Willem van Beyeren (saliger gedaghten) in den Jare duyzent vier hondert ende elf, gaf ende verleende een Privilegie ende Hantveste, daer hy onder anderen puncten consenteerde, dat die Schepenen ende Raede van onser voorsz stede, alle jaren op den goeden Vrydagh kiesen sullen vier of vijf Waerdyns van der Draperye van den Laeckenen, te wesen een jaer langh, ende niet langer, gelijk die zelve Hantvest dat wel verklaert, ende dat hen wel oorbaer dunckt te wesen van der Neeringhe van de Draperye, datter een of twee van den Waerdyns blijven moghten, om die nieuwe Waerdyns te onderwysen van datter gedaen sal wesen, biddende daerom consent van ons te hebben, sonder præjudicie van die voorsz Privilegie in anderen puncten daer in begrepen. Ende want die bede ende versoeke van onser stede redelijck is: so is't, dat wy onser stede voorsz. gegunt, ende geconsenteert hebben, gunnen ende consenteren met desen onsen Brieven, dat onse Schepenen en Rade, die den Waerdeyns voorsz. kiezen sullen, alle Iaer, alsoo als 't ons gelieft, een oft twee ouden Waerdyns kiesen, ẽn aen den dienst laten mogen indien 't hen nut ende oorboor dunkt. In oorconde desen Brief bezegelt, ende onsen Zegel hier aen gehangen. Gegeven op den xx[en], dagh in Februario, in't Iaer ons Heeren duysent vier-hondert twee ende vijftigh, na den loop van onsen Hove. Aldus geteyckent. By mijn Heere den Hartoge, ter relatie van sijn Stedehouder ende Raede van Hollant. Ondergetekent J. de Zwieten.

In den jare veertien hondert twee-en-vijftigh vergunde hy hen ook, datze voor het Boomgelt, gemeenlijk Paelgelt genaemt, 't geen zy van aller geheugenisse her ontfangen hadden, daerze te vooren maer een halve Filips penningh van ieder last ontfingen, nu een goede Vlaemsche groote, zijnde vier mijten meer, ontfangen moghten. Des zoudenze ook gehouden zijn, gelijk zy gewoon waren te doen, tzestigh tonnen, of daer ontrent in Zee te leggen, en op Huisduinen, Texel, Vlielandt en der Schellingh Vierbaken te stellen. En luit deze Hantvest aldus:

Hantvest van het Paelgelt.

PHILIPS by der gracien Gods, Hartoge van Bourgonnien, van Lotrijk, van Brabant, ende van Lemburgh, Grave van Vlaendre, van Artoys, van Bourgoennien, Palatijn, van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende van Namen, Marck-Grave des Heylighs Rijcx, Heere van Vrieslant,

lant, van Salines, ende van Mechelen. Doen kondt allen Luyden, alsoo onsen gheminde Burgermeesteren, Schepenen, ende Raede onser stede van Amstelredamme ons te kennen hebben gegeven, hoe dat om te besorgen, ende te bewaren die groote schepen, die daghelijcx met goet geladen koomen by der Zee uyt Pruyssen, uyt andere vreemden en verre Lande, ende ook uyt onsen Landen ende Heerlijkheden, aenkomende door onse gaten ende diepten, ende Havenen by der Zuyder zee in onsen Lande van Hollant, niet verderft en worden, ende om te betogen, ende te bewysen den Patroonen ende Schip-Heeren van den schepen voorsz., tot wat zyden zy zeylen moeten, die voorsz. van Amstelredamme hebben van outs ghestelt, ende noch daghelijcx onderhouden, ter plaetsen daer 't water niet diep genoech en is, 't sestigh tonnen of daer ontrent, ende vierteyckenen, geheeten Caepen op Huysduynen, 't ander op Texel, 't derde op Vlielandt, en 't vierde op der Schellingh. Die welcken Tonnen ende Teycken sy onderhouden, ende dick vernieuwen tot haren grooten swaren kosten ende lasten. Ende al is 't soo, dat onse voorsz. stede van Amstelredamme, ter cause van dien gecostumeert is te hebben, te heffen, end t'ontfangen van elcke Laste van den goeden, gerekent by Last-talen, ende ook van den anderen goeden, aldus in den voorsz. schepen, aenkomende als voorsz. is, die niet by Last-talen gherekent en staen, eenen halven Philippus-penninck, ende dat naer advenandt haere Waeren, gelijck den goeden by Last-talen voor-geroert totten oorboor ende profyte der selver onser stede, niet te min overmits dattet veel te luttel is, die voorsz. van Amstelredamme en souden van nu voortaen dat niet langer moghen onderhouden sonder haren swaren last. Ende waer en daer by, ende op dat die Kaepen ende Tonnen niet onderhouden en worden, geschapen dagelix veel der schepen voorsz. verderft te worden ten aenkoomen in onsen Lande ende Havenen voorsz., ende mitsdien souden andere reden hebben, die niet meer te versoecken, 't welck wesen soude ten grooten schade, achterdeel en hinder van ons, ende van den gemeenen oorboor ons Lants voorsz., alsoo sy zeggen. Versoekende ootmoedelijckhier op onse voorsienigheyt, soo is 't dat wy, dese voorschreven saecken aengesien, begheerende den loop van den koopmanschap onderhouden te wesen, ende op dat die Koopmannen, alsoo wel vremde als andere van onsen Lande voorsz. te liever in Hollant verkeeren, hier op gehadt goet advys ende deliberatie in onsen Raede, hebben den voorsz. van Amstelredamme voor ende voor onsen erven en nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, gheoorloft, geconsenteert, ende gewillekeurt, oorloven, consenteren, ende willekeuren uyt speciaele gracien met desen onsen brieve, dat van elcken Last van den goeden voorschreven die by Last-taelen gereeckent ende getelt staen, ende oock van anderen goeden niet gerekent noch getelt by Last-taelen, ende aldus aen-komende als voorsz is, daer af zy in gewoonten zyn, ende plegen te nemen, te heffen ende te ontfangen nae advenant, eenen halven Philips penninck als voorschreven is, zy mogen van nu voortaen erffelijck ende eeuwelijck nemen, heffen, ende ontfangen, van waer die goede koomen, eenen goeden Vlaemschen grooten, nu tegenwoordigh ganck hebbende, dien sy mogen ontfangen, of doen ontfaen by haren gestelden, of gedeputeerden ter plaetsen, steden, ende van den geenen daer zy te vooren den halven Philips penninck nae hare costume voorschreven af plagen t' ontfangen, 't welk vier myten meer is, dan zy te vooren gewoonlyck waeren te ontfangen ter causen voorsz. Behoudelijcken dat zy gehouden sullen wesen wel ghetrouwelijck ende ernstelijck te maecken ende t' onderhouden, te stellen ende te setten die voorsz Tonnen ende teyckenen gelijck, ende in der manieren als voorsz is. Ontbieden daerom, ende bevelen ernstelijck onsen lieven ende getrouwen Stedehoudere generael, ende luyden van onsen Rade van onser Lande van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant voorsz. residencie doende in den Haghe, onsen Baelju van Waterlant, onsen Schout van Amstelredam, ende allen anderen onsen Rechteren, Officieren, Amptluyden ende gemeene Ondersaten, nu wesende ende namaels toekomende, dien 't aengaen mach, haren Stedehouderen, ende elck van hem bysonder, dat van onser teghenwoordiger gratien, oorlof ende consent, zy ende elck van hen doen ende laeten genieten, ende ghebruycken den voorsz van Amstelredam, ende hare naekomelinghen, rustelijck, vredelijck, paysivelijck, ende tot eeuwigen dagen, sonder henluyden daer in te doen, of te laten geschien, nu noch in toekomende tijden, eenigh hinder, letsel, of onghebruyck ter contrarien, in wat manieren dattet zy: want ons dat alsoo gelieft, ende willen gedaen hebben. In oorconde desen brief, ende onse Zegel hier aen gehangen. Ghegeven in onser Stadt van Denremonde, sestiendage in Meye, in 't Iaer ons Heeren duysent vier hondert twee ende vyftigh.

In den jare vijftien hondert zeven-en-twintigh verdroegen zich die van Amsterdam met die van Kampen, die dus langh hun eigen Zee-tonnen gebruikt

Verdragh met die van Kampen over het leggen der Zee-tonnen.

bruikt hadden, dat zy de zelve, en al 't gereetschap na zich zouden nemen, en alleen gebruiken. Mits dat al de goederen tot Kampen t'huis behoorende, 't zy die tot Amsterdam, Kampen, of elders in der Zuider zee aen quamen, vry van Paelgelt zouden wezen. Maer dat al de goederen te Kampen niet t'huis hoorende, 't zy die quamen tot Kampen, Amsterdam, of elders, Paelgelt geven zouden, tot behoef van Amsterdam; doch evenwel op die voorwaerden, dat voor vreemde goederen niet meer als het gewoonlijk Paelgelt zoude betaelt worden. Des moghten die van Amsterdam ook een perzoon stellen, om het zelve aldaer t' ontfangen. Dit wierdt in 't schrift gestelt, en met brieven van wederzijde bevestight.

En schoon aen die van Amsterdam van d' inkomende Waeren, die ter schepe, het Marsdiep, 't Vlie of Texel in quamen, het Pael-gelt zonder wederspreken betaelt wiert, zoo stelden zich echter in den Jare vyftien hondert en tzestigh die van Hoorn hier tegen, en brachten by dat in den Iare dertien hondert en negen en tachtigh Hartogh Albert van Beyeren hen vergunt had, om eenige trouwe diensten, die de stadt Hoorn, hem en zijne voorvaderen bewezen had, dat de Deenen hun Markt binnen Hoorn, met hun Beesten, als Ossen en Paerden bezoeken zouden mogen: mits datze van ieder Beest een oude Groot en niet meer betalen zouden, en dat dit sedert op dien voet zoo voort gegaen was. Doch zy wierden evenwel by 't Hof verklaert te moeten betalen aen de Paelmeesters van Amsterdam, van alle Paerden, Koejen en Ossen, die het Vlie, Marsdiep, of Texel, in quamen, 't gener op gestelt was. Endelijk heeft Prins Willem het Paelgelt te mogen ontfangen, en vuur en zee-baken stellen, en zee-tonnen leggen, aen die van Enkhuizen, toen deze Stadt den Spanjert afviel, voor hun getrouwe diensten, toe-gestaen. 't Geen ook deze Stadt, toen de zelve mede afviel, en de [a] voldoeninge van hem aennam, niet volkomentlijk weder-kreegh; maer luide de dertiende Artykel van deze voldoeninge, daer van 't Paelgelt gesproken wort, dat yeder Stadt op heur goet recht zoude blyven, zonder daer in aen d'een of d' ander zyde verkort te worden. Doch endelijk na langh pleiten verdroegen zich die van Amsterdam met die van Enkhuizen, namelijk: dat deze stadt alleen de vuurbaken aen zich zoude houden, en Enkhuizen op het stellen van de zee-baken en 't leggen der zee-tonnen passen, en daer voor ook den ontfang genieten.

Het Paelgelt krijgen die van Enkhuizen.

[a] Satisfactie.

Ordre op het vuuren aen de zeekusten.

Op het vuuren is in den Iare zestien hondert zes en dertigh by de Staten van Hollant en West-Vrieslant geordent, dat voortaen van den eersten van Herfstmaent tot den eersten van Grasmaent alle nachten tot Egmont op zee met twee vuuren boven malkanderen, tot Schevelingen, Huisduinen, op 't Oosteynde van 't Vlielant, en het Eylant van der Schelling, met eene vuur, als ook op het Eylant Urk, doch op dit laetste het geheele jaer door, zoude gevuurt worden.

En wat yeder Schip daer voor geven moet.

En voor dit vuuren betalen de schepen die uit Oost-Indien komen voor ieder Last —— —— 8 stuivers.
Die uit Aleppo, Cyprus, Alexandrette, en andere omleggende plaetsen komen —— —— 6 stuivers.
De schepen die van Venetie, Livorne, en andere plaetsen in Italien en de Straet gelegen —— 5 stuivers.
De schepen van Guinea komende 5 st.
Die van West-Indien komen 5 stuiv.
Die uit Spanje, Portugael, en andere plaetsen daer ontrent gelegen 2 st.
Schepen van Moskovien, Groenlant, of andere daer ontrent gelege plaetsen —— —— 2 stuivers.
Schepen van de West komende, als Vrankrijk, Engelandt, &c. 1 stuiv.
Schepen uit Oosten komende, als Denemarken, &c. 1 halve stuiver.
Schepen met zout geladen en geen stuk-goederen in-hebbende 1 stuiv.

En worden alle schepen, 't zy waer van daen datze komen, gereekent na de lasten, dieze voeren mogen, 't zy datze half of heel geladen zijn. Maer de schepen die stuk-goederen in hebben, en met zout geladen zijn, betalen voor ieder Last zout een stuiver, en voor de overige Lasten na de groote van

te van de schepen. En moet dit vuurgelt evenwel betaelt worden, 't zy de schepen met haer heele of halve Lasten weder uit-zeilen. Den ontfangh van dit vuurgelt wordt gedaen en verantwoort by den Wel-Edelen en Groot-Achtbaren Heer, den Heer Kornelis Witzen, Oudt Burgermeester, en Thresorier dezer stede, hier toe byzonder gemaghtight, 't zy op de Konvoy t'ontfangen, of by een ander van hem daer toe gestelt.

Van het verkiezen der Schepenen. Filips heeft ook in den jare veertien hondert negen-en-veertigh ingevoert, dat de vier-en-twintigh Raedts-perzoonen, de Vroedtschap geheten, die van aller geheugenisse her by der gemeente gekooren geweest waren, met drie Burgermeesteren en zeven Schepenen, makende vier-en-dertigh t'zamen, alle jaren twee dagen voor Vrouwen-dagh, naer oudt gebruik, by de meeste stemmen veertien perzoonen uit deze vier-en-dertigh, of andere bequame Poorteren, kiezen zouden, waer uit hy of zijn na-zaet dan op Vrouwen-dagh zeven kiezen moghte, om het toekomende jaer Schepenen te wezen. Doch dit stondt tot weder-roepen, en alleen maer voor acht jaren vast. Maer daer na in den jare veertien hondert twee-en-vijftigh voeghde hy noch tien by deze acht verlopene jaren, en ordende dat deze vier-en-dertigh perzoonen vyf dagen voor het gewoonlijk vernieuwen, veertien perzoonen tot Schepenen zouden kiezen. Dit kiezen van zeven Schepenen uit veertien, dat Karel van Borgonje byna had laten te niet gaen, braght Vrouw Maria zijn dochter in den jare duyzent vier hondert zes-en-tzeventigh weder op. Doch in den jare vyftien hondert en tzestigh heeft het Hof dit getal van zeven tot twee vermeerdert, en Filips Konink van Spanje geordent dat altijdt het volgende jaer twee van de voorgaende oude Schepenen zouden aen blyven, gelijk ons breder in de regeeringe te verklaren staet.

In den Iare duizent vier hondert twee en vijftigh, vergunde deze Filips die van Amsterdam, om de stadt in haer Tollen niet te verkorten, dat niemant op een vierendeel mijls, rontom de stadt te rekenen, eenigh Wijn of Bier zoude mogen tappen, 't zy dan dat hy den Pacht betaelde, of verlof van Burgermeesteren had te mogen tappen. Doch hier onder waeren niet begrepen, die in het Katuyzers en Reguliers Klooster woonden, die zoo veel Bier en Wijn zonder Pacht moghten inleggen, alsze binnen hun Kloosters vertieren konnen. Volgens den inhout van deze Brief:

Zonder Pacht te geven magh niemant buiten der Stadt Wijn of Bier tappen. PHILIPS by der gratie Godts, &c. Doen kondt allen Luyden: Alzoo onse wel geminde Burgermeesteren, Schepenen, ende Raden onser Stede van Amstelredamme, ons te kennen gegeven hebben, hoe dat die Excysen aldaer die meeste Renten zyn, ende sonderlinge anders geen behelpinghe, noch vervallen en om hebben ons onze bede, en haer lasten van lyf-renten en andere schulden, die zy jaerlycx schuldigh zyn mede te betalen, dan met den Excysen voorzeyt. Dit niet tegenstaende, zoo ghebeurtet menigh werf, dat zommige hen pynen, als 't hen gelieft, buyten voor de Poorte ende buyten onzer voorsz Stede vryhede, die zeer kleyn is, Wyn of Bier te leggen, ende dien aldaer te tappen en te slyten, tot haren eygen wille ende profyt, zonder eenighe ordonnantie daer op te houden, of onkost ende excyse daer van te geven, daer dan veel ontamelycke zaken, als van vechten ende andere excessen geschien, die dan heymelycke verstеken ende ongecorrigeert blyven, om dat dit geschiet buyten der vryheyt ende Iurisdictie onser stede, ende Schout-ambacht van Amstelredamme voorseyt. Ende sonderlinge soo wort mits desen de voorzeyde onser stede excyse verkort, ghehindert, ende afterwaerts gesteken, ten grooten schade, hinder, ende achterdeel onzer stede voorzeydt, verzoekende ootmoedelyck hier op onser voorsienigheydt; Soo is 't dat wy dese saek aengesien hebben, begheerende die welvaert onser stede voorseyt, hier op ghehadt goet advys, ende deliberatie in onsen Rade, ende zonderlinghe by goedt-duncken van onsen Commissarissen laest om 't stuck van onsen bede in Hollant gesent, hebben onse voornoemde stede van Amstelredamme, uyt specialre gratie, voor ons, onsen naekomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, geoorloft, geconsenteert ende ghewillekeurt, oorloven, Consenteren, ende Willekeuren mitdesen onsen brieve, den tijdt van thien jaren, dat onse bede, ons laest in Hollant geconsenteert, haren loop hebben ende ghedueren sal, ende daer na altoos duerende, ter tijdt toe dat wy, om sonderlinge saecken ons daer toe porrende, dese onse gratie ende oorlof, met onsen

brieven specialijck wederroepen sullen hebben, dat, van nu voortaen *Wijn* noch *Bier*, niemandt tappen noch drincken en sal op een vierendeel weegh nae, onser voorseyde stede, in allen kanten ommegaende, 't en zy by ordonnantien ende rechten van onser voorsz. stede van Amstelredamme, ende haer die excysen ende onkosten daer van betaelen sonder eenigh wederlegghen, den genen, die daer toe, vander stede wegen, geset ende geordonneert sullen werden, gelijckerwijs, ende in allen schijn, of die *Wijn* of *Bier* voorseyt binnen onser stede vesten ende vryheden voorseyt, ghetapt, gesleten, verkocht, of gedroncken worden. Behoudelijck dat de twee Kloosteren, by der voornoemde stede ghelegen, als die Cathuyseren, ende die Regulieren, zullen moghen Tappen ende drincken, alsoo veel *Biers* ende *Wijns*, al zy, binnen haren Kloosteren voorseyt daghelijks behoeven, vry zonder eenigen excijs oft onkost, daer van te geven: Ontbieden daeromme, ende bevelen onsen ghetrouwen Stede-houder ende Raets-luyden van Hollant, inden Hage geseten, onsen Baeliu van Waterlandt, onsen Schout van Amstelredamme, ende hare Stedehouderen, ende allen anderen onsen Officieren ende Dienaren hier op versocht, dat sy ende elckx van den voorseyden van Amstelredamme, die onse gratie, oorlof, ende consent, ende den tijdt voorschreven ghedeurende doen, ende helpen doen onderhouden teghen een yeghelijcken, die hier contrarie in vallen moghte, den voorseyde van Amstelredamme altijdt goede executie doende, tot hare vermaninge, op dese onse gratie, consent voorsz., die wy willen dat eenen voortgangk hebben sal, niet tegenstaende eenige allegatie ter contrarie. In oorconde desen brief bezeghelt met onzen Zegele. Gegeven in onser stede van Rijssel, den lesten dagh in Augusto, in 't jaer ons Heeren duysendt vier hondert twee en vijftigh. Aldus geteykent:

P. MILET.

Behalve deze vryheden of privileedjen, die Amsterdam alleen en byzonder toe koomen, zijn'er noch veel andere van den zelven Filips, die deze stadt met d' andere Hollantsche steden gemeen heeft. Doch deze, als ons ten deele maer aengaende, zullenwe on-aengeroert voorby gaen.

In den Iare veertien hondert vier en veertigh, kregen die van Amsterdam ook van Kristoffel Koningk van Denemarken, datze door gantsch Noorwegen, uit gezeit in Yslant en andere verbode Landen, vry en vrank moghten handelen en koopmanschap dryven: mits betalende een behoorlijken Tol, volgens den inhoudt van dezen Brief:

1443. Vryheyt van handel ende negotie in Noorweghen, die van Amsterdam toegestaen, uyt-gheseyt in Yslandt ende andere verbode Landen.

WY Christoffel van Gods genaden Coninck van Denemarcken, Sweeden, Noorwegen, der Wenden ende Gotten, Paltz-graven aen den Rijn, ende Hertogh in Bayeren, Doen te weeten: Allen den geene, die deesen onsen Brief sullen zien of hooren leesen in onsen Rijcke Noorweegen, ende besonder onse lieve, getrouwen, den Vooghden, Amptmannen, Burgermeesteren, Raden en hare specialen machthebbers in onse Stadt Berghen in Noorwegen: Dat die van Amsterdam uyt Hollandt vry, veyligh ende onverhindert, moghen handelen ende Negotieren in onsen voorschreven Rijcke Noorwegen, waer het hun ghelieven en noodigh zijn zal, uyt-gesondert Yslandt, ende andere Schat-landen, die verboden zijn, mits-gevende de voornoemde onse Vooghden ende Ampt-mannen haere ghewoonlijcke Tollen ende Gerechtigheden, die haer met recht toebehoort, ende men schuldigh is te geven, waeromme wy ontbieden ende beveelen onse Vooghden ende Ampt-mannen voorschreven, datse den voornoemden Inwoonders van Amsterdam ter plaetsen daer die komen sullen, in onsen voorsz. Rijke Noorwegen, van onsent wegen vorderen, ende doen vorderen, ende die selve niet hinderen, nochte laten hinderen, op onsen Coninghlijcke hulde ende ongenade, soo lange als zy dat van onse genaden hebben. Ghegeven ende geschreven op ons Slot Coppenhagen, onder ons secreet Zegel, *Die Beati Bartholomei Apostoli, Anno Domini*, M. C. D. *Quadragesimo tertio*, hebbende onder uythanghende een Zegel in rooden Wasse, aen een dubble Francijne staert.

Ook beloofde in den jare veertien hondert twee en vijftigh, dezelve Koningk by opene brieven die van Amsterdam met hun goederen en schepen in hun beschserminghe te nemen, te Water en te Lande. De brief luit aldus:

1452. Die van Amsterdam worden met hun Schepen en Goederen in beschserminghe ghenoomen, te Water en te Lande.

WY Christiaen van Gods genaden Coninck van Denemarken, Noorwegen, der Wenden ende Gotten, ende de Grave tot Oldenburgh ende Delmenhorst, bekennen ende betuygen een yegelijck: Dat wy uyt sonderlinge gonst ende genaden, ende oock om menigerley vruntschappen ende weldaden wille, welcken onse lieve Vrunden, die van Amstelredamme dick-

dickwils aen ons bewesen hebben, de gemeene Coopluyden, Schippers ende varenden luyden van Amstelredamme voornoemt, met haere Haven, Schepen ende Goederen te Water, ende oock te Lande, hebben ghenomen onse voorbiddinge,ende beschermin ge, gelijk als onse daghelijckische dienaers, haer gedragende ende dringende na rechte; sonder prejuditie van onsen Tollen ende Gerechtigheden in onsen Rijcken: Ende bidden wy daeromme allen Vorsten,Steden, ende een yegelijck, daer die van Amsterdam, ende de haren hen mochten bevinden, de zelve nerghens in te hinderen, ofte te laten hinderen, maer haer ende den haren ten besten te favoriseren, om onsent willen, 't welck wy bereyt zijn tegens een yegelijck na eysch van staet ende saecken, gaerne te verschuldighen. Ghebiedende voorts allen onsen Amptluyden, Vooghden ende Onderdanen, in onsen Rijcke, 't zy waer die geseten zijn, oock onse Hooftluyden ende Dienaers in der Zee, ende generalijcken allen den geene, die om onsent willen, yets doen ende laten willen ende sullen; dat zy soodanighe onse gunst ende genade aen die van Amstelredamme voorsz niet vruchteloos maecken noch verbreecken, op onse hulde ofte gratie. Tot openbaere sekerheydt ende meerder bekenteniffe van 't welcke, soo hebben wy bevoolen ons secreet Zegel wetentlijk aen desen brief te hangen, die gegeven ende geschreven is na de ghebo orten Christi, onses Heeren, duyzent vier hondert twee-en-vijftigh, op den heylighen dagh *Sancti Ægidii Abbatis*, hebbende een onder uythangende zegel, in rooden wasse, aen een dubbele Francyne staert.

Noch gaf deze zelfde Koningh in het zelfste jaer aen die van Amsterdam vryheidt van Koophandel te mogen dryven in Denemarken, en met hun schepen het zelve Rijk te mogen bezoeken. En beveſtighde op nieuw al de vryheden, die oit hy, of zijne voorzaten aen die van Amsterdam verleent hadden, als blijkt uit deze volgende brief:

1452. Vryheyt van handel en Schipvaert in Denemarcken aen die van Amsterdam gegeven, &c.

WY Christiern, van Gods ghenaden Coninck van Denemarcken, Noorwegen, Wenden ende Gotten, ende Grave tot Oldenburgh ende Delmenhorst, doen te weeten allen den geenen die deesen, onsen brieven zullen zien of hooren leesen; dat wy uyt sonderlijken gonst ende ghenaden, vryheydt ende gheleyden vergunt ende toe-gestaen hebben, vergunnen ende staen toe, in kracht deses Briefs, allen den Inwoonderen, ende Koopluyden der Stadt Amstelredamme in Hollant, die onsen Rijcken ende Landen komen te besoecken, in voegen datse vry en veyligh met hare Schepen ende Goederen, in onsen Rijcken, te Water ende te Landen, sonder verhinderinge, aen, af, ende door, sullen moghen komen ende varen, midtsgaders haren handel ende koopmanschappen, redelijck, als vrome Luyden ghebruycken; doch buyten prejuditie van de Tollen ende andere onse gerechtigheden. Ende hebben wy dese voorsz. Vryheydt ende gheleyde de voorschreven Inwoonderen ende Coopluyden, van Amstelredamme, genadelijck gegunt tot ons weder-segghen, doch soo wy dat herroepen wilden, zoo sullen wy 't selve henluyden een half Jaer te vooren bekent maken ende doen weten. Voorts bekennen wy in desen zelven Brieve, dat, om des getrouwen dienst wille, welken die van Amsterdam voorsz. ons ende onse Rijcken bewesen hebben, ende in 't toekomende noch getrouwelijck bewysen zullen; wy geconfirmeert ende beveſtight hebben, confirmeren ende beveſtigen in kracht deses Briefs, alle soodanige Privilegien ende Hantvesten, als de voornoemde van Amsterdam zijn hebbende, van onse predecesseuren Coninghen van Denemarcken ende Noorwegen; omme die te genieten ende te gebruycken, soo als de opene Brieven, daer af verleent, uyt-wysen, 't en ware sake datse hen teghens ons, onse nakomelingen, ofte onse Rycken, opposeerden ofte vyandtlijcken thoonden. *In Testimonium promissorum secretum nostrum præsentibus duximus appendendum, datum Castro nostro haffn ensi; Anno Domini millesimo quadringentesimo, quinquagesimo, secundo, in profesto Sanctæ Mariæ virginis nativitatis*; Onder uyt-hanghende aen een dubbelen Francijnen staert, een Zeghel in rooden Wassche.

Beveſtinge van alle voorighe Hantvesten.

De zelfde Christiern verleende, drie jaren daer na, aen die van Hollandt, Zeelandt, en by gevolgh ook aen die van Amsterdam, vry geleyde door al zijne Rijken, mits datze geen Engelsche goederen zouden voeren, als ook door den Orizont, en niet door de Belt varen. En luit de brief aldus:

1453. Vry gheleyde in Denemarcken aen de Hollanders, ende Zeeuwen gegeven; mids datze g en Engelsche

WY Christiern, van Godts genaden, Coninck van Denemarcken, Noorwegen, der Wenden ende Gotten, ende Grave tot Oldenburgh, ende Delmenhorst, ontbieden allen Admiralen, Schippers, ende gemeen varende Coopluyden in Hollandt ende Zeelandt, gesamentlijck ende een iegelijck in 't bysonder, na eysch van Staten, onse groeteniffe, genade ende alles goets.

goederen voerende, ende niet door de Belt varende.

goets. Lieve Vrunden, wy zijn bericht dat gy-luyden schrupuleus zijt, ende niet door onsen Rijken wilt zeylen, 't zy gy al vooren zijt voorsien met onsen seecker geleyde, hoewel gy-luyden van ons, soo lange wy met U L. in alliantie en goet vertrouwen zijn, geen geleyde van nooden hebt: doch hebben wy echter, volgens U L. begeeren U L. te samen, ende een yder in 't besonder, met Schip, Scheeps volck ende goederen, midtsgaders met U L. lijf ende goedt, te welcker tijdt ghy sult komen, genadelijck vryheyt ende geleyde gegeven, gelijk wy U geven in kracht deses briefs, in voeghen dat ghy L. zoo heen als weeder, door onsen Rijken, in vryen goeden geleyde, voor ons ende allen de geene, die om onzent wille yets doen ende laten willen ende zullen, mooght gaen ende koomen, by zoo verre ghy luyden niet in hebt eenigh Engels goet, ende mits dat ghy luyden zeylt niet door de Belt, maer door den Oresont, tot openbaer bewijs van welken geleyde hebben wy bevoolen ons Secreet Zeegel aen dezen brief te hangen, *Datum Castro nostro haffniensi, feria quarta infra octav. visitationis Mariæ, Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio*, hebbende eenen rooden Wassche zeeghele onder uyt hangende aen een dubbele Francynen staert.

In den Jare veertien hondert acht en vijftigh bevestighde deze Christiern, op nieuw al de voorrechten en vryheden, die oit d'Amsterdammers in zijn Rijken Denemarken, en Noorwegen verkregen hadden, als blijkt uyt dezen brief:

1458. Bevestinge van alle Hantvesten aen die van Amsterdam gegeven, in, ende ten opsichte van de Rijcken, Denemarcken, Sweeden ende Noorwegen.

WY Christiern, van Godts ghenade Coninck van Denemarken, Noorwegen, der Wenden, ende Gotten, Grave tot Oldenborgh, ende Delmerhorst, doen kont ende te weeten voor een yeghelijk, dat wy, uyt onse zonderlijke gonst ende genade, ende vorders om de meenigerley diensten ende goeden willen, die de eersame onsen lieve besondere Burgemeesteren, Raden, ende Inwoonders der stad Amstelredamme, ons ende onse Rijcken gedaen ende beweesen hebben, ende noch voortaen aen ons, ende onsen Rijcken sullen ende mogen doen en bewijsen, den zelven Burgermeesteren, Raden ende Inwoonders, allen soodanige bezegelde Privilegien, genaden ende vryheden, als zy in voortyden in onse Rijcken, Denemarcken ende Noorwegen, van ons verkregen hebben, na alle hare krachten, in onse drie Rijcken, Denemarcken, Sweeden, ende Noorweghen, genadelijck hebben gegunt, geconfirmeert ende bevestight, gelijck wy hen de selve alsoo gunnen, confirmeeren ende bevestigen in kracht deses Briefs; doch in sulcker voegen datse onse ondersaten nergens in nadeeligh zijn, in eeniger manieren. Verbiedende ernstelijcken alle onse Vooghden, Burgermeesteren, Raedsmannen, Tollenaers, ende Ondersaeten. Den voornoemden Burgermeesteren Raeden ende Inwoonders der voorseyde stadt Amsterdam, teghen dese onse gunst ende ghenaden, te hinderen, ofte te laten hinderen, in eeniger maniere, op onse Koninckljke hulde ende ongenaden. Gegeven op ons Slot Koppenhaegen, op den avondt van Christi gheboorte des Jaers veerthien hondert ende acht en vijftigh. Onder stondt Ius Rex. &c. Hebbende onder uyt-hangende aen een Sijden gevlochten snoer een Zegel in rooden Wassche.

In den Jare veertien hondert een en tzestigh verleende dezelve Christiern, aen die van Amsterdam vryheit van te mogen handelen en koopmanschap dryven in de Hartoghdommen Holsteyn, en Sleeswijk, byzonder in de steden Husum en Flensburgh, als ook datze in gevalle van schipbreuk hun goederen zouden mogen bergen, mits betalende daer af redelijk bergh gelt, en Tol voor de koopmanschappen. En luit deze brief aldus:

WY Christiern, van Gods ghenade, Coninck van Deenmarcken, Sweeden en Noorwegen, der Wenden ende Gotten, Hertogh tot Sleeswijck, Grave tot Holsteyn, Stolmarn, Oldenburgh, ende Delmerhorst. Doen kondt ende te weten, voor een yegelijck, dat Wy, uyt onze sonderlinge gonst ende genade; Midsgaders om menigerley diensten, ende goede willen, die de Coopluyden ende Inwoonders der Stadt Amsterdam ons tot hier toe bewesen hebben, ende wy hier namaels noch konnen verwachtende zijn, de zelve Borgers, Coopluyden en Inwoonders, na ghenomen advijs, ende Raedt van onsen lieven getrouwen Raden onser Landen, des Hertoghdoms van Sleeswijck, ende des Lands van Holsteyn gegeven ende toe-gestaen hebben.

Die van Amsterdam mogen vry handelen en varen in Sleeswijck en Holsteyn, &c.

I.

Dat sy met hare Schepen ende Goederen mogen zeylen, tot op Husum, soodanighe goederen aldaer tot Husum selfs op-scheepen, ende die voorts over Landt laten voeren tot Flensborgh, ende dat zy de ghemelde goederen daer tot Flensborgh selfs weder vermooghen in te schepen, ende daer mede te zeylen waer het hen gelieft.

Van

II.

Van gelijken mooghen ſy oock met haere Schepen ende Goederen zeylen uyt de Ooſtzee tot op Flensborgh, aldaer ſoodanighe goedere opſcheepen, die voorts over Lant laten voeren tot op Huſum, en daer tot Huſum weeder inſcheepen, ende daer mede zeylen waer het hen gelieft, doch met deſen verſtande, dat zy luyden ons, van alle goederen, onſe behoorlijken Tollen, na dat onſe Regiſters (daer van wy 't eene hebben, ende de goede ſtadt Amſterdam het andere) inhouden ende uytwijſen, ende ſoo als wy dienthalven met hun noch verdragen ſullen, ſullen geven ende betaelen: Te weeten tot Flensborgh, van de goederen die aldaer te Scheepe komen, ende tot Huſum, van de goederen die aldaer 't Scheep komende, aen den Tollenaer, die van onſent weegen, op die plaetſen ſijn ghesteldt, alwaer dan een yegelijk, die vertolt heeft, een teeken of bewijs daer af ſal neemen.

III.

Ook mogen de goede Borgers, Coopluyden ende Inwoonders voornoemt met haere Scheepen ende Goederen, haere verkeeringe hebben, ende conferſeren in onſe ſtadt Sleeswijk, op ſoodanige Tollen als vooren.

IV.

Desgelijkx, indient ook ghebeurde dat onſe Landen ende Inwoonders de waeren ofte graenen die de voorſz. Burgers, Coopluyden, ende Inwoonders ofte yemand van hun, alſoo komen te voeren, van nooden hadden, ſoo ſullen, de ghemelde Burgers ende Coopluyden aen de voornoemde onſe Inwoonders de achtſte Laſt voor een doenlijk en redelijk prijs, buyten des Coopmans ſchaden, verkoopen. Hier op hebben wy de voorgenoemde Burgers, Coopluyden ende Inwoonders, met haere Perſoonen haven ende goederen, in onſen Conincklijcken vreede, beſcherming, veyligheyt, ende geleyde aengenoomen ende ontfangen, gelijk wy hen alle alſoo veyligen, ende vry geleyde geven in kracht deſen onſes briefs: ſulcx datſe vry, veyligh ende onverhindert mogen komen, ende aen de voorſz. plaetſen, met haere Scheepen ende Goederen, door ende weder door vaeren, ende aldaer verkeeren, in voegen als boven, ſoo dickwils als hen des dienſtigh ofte noodigh is, ſonder verhinderinghe of teghen zegghen van yemandt.

V.

Ende wanneer ons deeſe voorſz. vaert niet langer bequaem, of gelegen is toe te ſtaen, ſoo zullen ende willen wy den goeden Burgeren, Coopluyden ende Inwoonders ſulkx een jaer te vooren, met onſen bezegelden brieven bekent maken ende te verſtaen geven, ende zal deſen onſen geleyde, geduerende dat zelve jaer, blyven in vollen kracht.

VI.

Ook mooghen de voorſz. Burgers, ende Coopluyden ende Inwoonders koopmanſchap dryven ende handelen tot Huſum, Flensborgh ende Sleeswijck, met andere vreemde Coopluyden, op zoodanigen Tollen, als voorſz. is.

VII.

Ende waer 't ook zaecken, dat yemandt van die van Amſterdam voornoemt Schipbreuk leede, aen deſſelfs goederen, in onſen Landen ende gebieden, in zulcken gevallen, zullen zy haer Goederen mogen bergen, ende daer af geven redelijk berghgeldt. Verbiedende hieromme ernſtelijk, allen onſen, Amptmannen, Vooghden, Burgermeeſteren, Tollenaers, ende Onderſaten, ende allen den geenen, die, om onſent willen, yets doen ende laten, ſullen ende willen, den eerſamen Burgers, Coopluyden ende Inwoonders van Amſterdam te hinderen, of laten hinderen, de ſelve op te honden, ofte in eeniger maniere ongelijck te doen, op onſe Konincklijcke hulde ende ongenaden, ende hebben wy, ten oirconde van alle 't gunt voorſz. ons Koninghlijck ſecreet Zegel doen hanghen aen deſen Brief, die gegeven is op ons Slot Zegebergh, op onſer lieve Vrouwen dagh *Conceptionis*, inden Iare na Gods geboorte, veertien-hondert een-en-ſeſtigh. Onder ſtondt: *ad mandatum, Domini Regis, in Conſulo, Daniel Cancellarius*, hebbende onder een uyt-hangende Zegel aen een dubbelde Francijne ſtaert, in rooden Waſſche gedruckt.

In den Jare duizent vier hondert negen-en-tzeſtigh wiert een verdragh gemaekt, tuſſchen deze ſtadt en Zwol, waer by die van Zwol beloofden, dat al de goederen die de Burghers van Amſterdam aldaer ter Merkt broghten, Tol-vry zouden wezen, mits dat die van Zwol de zelve vryheit binnen Amſterdam zouden genieten. En luidt de Brief aldus:

WY Burgermeeſteren, Schepenen ende Rade der Stadt van Zwolle; Doen kondt allen Luyden, dat wy in rechten vrientſchappe over-koemen zijn mitter goede Stede van Amſtelredamme, ende haeren Burgeren van alſulcke twydracht ende beſwaerniſſe van ongelden ende anders, daer mede onſe Burgeren binnen der Stadt van Amſtelredamme voornoemdt belaſt en bezwaert hebben geweeſt, ende wederomme haer

Brief dat die van Amſterdam en Swol elkandre Tol-vry maken binnen hun Steden.

haer Burgeren van Amstelredamme binnen onse, vry wesen sullen, ende blijven van onsen Tollen, als wy die van den Bysdoem van Uytrecht in Pachten hebben, behoudelijck des wederomme dat onse Burgheren bynnen der Stadt van Amstelredamme vry onbelast zullen wesen, ende blijven mit haeren goeden, die van Oover-Zee, aldaer ter Marckt koomen, 't zy van Uytslage van Bier, van Zade, ende van Branthout, excyse daer onsen Burghers een wijl tijts mede belast geweest hebben. Maer waer 't sake dat onse Burgheren eenigh goet bynnen Amstelredamme toe Marckt brachten daer die Mate in quaem, die solden daer van gaen als die Burgheren van Amstelredamme bynnen haeren Stadt daer van geven ende niet meer. Ende wes goeden onse Burgheren bynnen Amstelredamme, ende niet en geliefden te verkoopen, die zullen onse Burgheren vry weder uyt-voeren mogen, sonder eenigh ongelt, sonder arge-list. In kennisse hier of ons Stadt secreet hier aen gehangen. Gegeven in 't Iaer ons Heeren duysent vier hondert neghen ende tzestigh, opten dertiende dagh van Maerte.

De Tertianen trekken uit Amsterdam naHoorn.

1457.

In den jare veertien hondert zeven-en-vijftigh trokken hier uit deze stadt eenige Tertianen van Sinte Paules Klooster naer Hoorn, 't geen by dus een gelegentheidt toequam. Eenige burgers hadden te Hoorn ontrent den jare veertien hondert vijf-en-twintigh een zeker stuk landts met een huys, dat'er op stont, gekocht, in meninge, om aldaer in eenzaemheit by elkandre te woonen, tot datze d'eene of d'ander orde zouden aennemen. Maer alzoo het jaer daer aen de stadt voor d'eerstemael uitgeleit en bewalt wiert, quam dit huis midden in de gracht te leggen, en bleef alzoo deze toelegh achter, het overige onbetimmert leggen, en, hoewel daer niemant woonde, aen den geestelijken kant, als zijnde een gifte, die eens gedaen zijnde, niet weder te herroepen was. De Tertianen van Amsterdam, vermits den Geestelijken door de meenighte der Kloosteren de plaets hier begon te kleen te vallen, door deze gelegentheit aengelokt, verzochten 't zelve lant aen de voogden en gevers, die noch in 't leven waeren. En vermits hun verzoek hen wierdt toegestaen, lietenze noch in 't zelfste jaer, met toelaten van den Proost van Westvrieslandt, een groot steenen huis, van 't welk zy de Noortzyde gebruikten tot de kerk, en de Zuitzyde tot de keucken, stichten.

De graeuwe of berrevoets Monnikken komen binnen Amsterdam.

In den jare veertien hondert twee-en-tzestigh den twee-en-twintighsten van Slachtmaent, verzochten de graeuwe of berrevoets Monnikken, of Minnebroeders van Sinte Franciscus orde, hier binnen deze stadt te komen, 't welk hen in 't eerst van de Majestraet wiert afgeslagen, maer eenen van de Minrebroederen, genaemt Brughman, wist door zijn welsprekentheit en zoette tael de Majestraet zoodanigh te bepraten en te belezen, datze endelijk noch binnen raekten. En zoo het schijnt, is het spreekwoort, *al kont ghy praeten als Brughman*, van dezes monniks welsprekentheit herkomstigh, en ook sedert dien tijdt in de wandelingen doorgaens gebruikt geworden.

Ongehoorde goetkoop van eetwaren.

Het schijnt dat'et een zeer goeden tijt, en de eetwaren onder dezen Hartogh zeer goet koop moeten geweest zijn, want Velius schrijft in zijn Kronijk van Hoorn, dat hy in de rekeninge van de Burgermeesters van het jaer veertien hondert vier-en-tzestigh gevonden heeft, datze op het Stadthuis aldaer, (hoewel zommigen meenen, dat'et hier t' Amsterdam zoude geschiet zijn,) verteert hebben drie stuivers, als den Heer van Charloys daer was, en een weinigh daer na noch eens op 't zelve huis, als de zelve Heer daer was, twee stuivers en een half. Noch heeft hy in stadts Registeren van 't jaer veertien hondert vier-en-tzestigh gevonden, dat de Burgermeesteren aen een maeltijdt, het bier daer onder gerekent, verteert hadden zestien braspenningen, en tien stuivers aen Fransche wijn, op Paesch-dingsdagh, als'er Kerkmeesters, Waerdeyns, en andere Bevelhebberen gekooren wierden. Noch was den Dijk-Graef met zijn Waerschappen geschonken aen een maeltijdt, de wijn daer onder gerekent, zes stuivers. Noch wierden, toen'er drie misdadigen gerecht en op 't rat geleght wierden, twalef mingelen Rinsche wijn, komende het mingelen op anderhalve stuiver te staen, gehaelt. Noch aen Meester Pieter Pensionaris tot zijn wedde

wedde of Salaris gegeven zes-en-twintigh Beversche schilden, waer van het stuk veertien stuivers deed, bedragende in alles achtien gulden en vier stuivers. De zelve Pieter, van stadts wege reysde van Hoorn tot Avenhorn voor een braspenningh, van Avenhorn tot Alkmaer voor een afgehuurt schip had hy betaalt twee stuivers, van daer weder op Haerlem had hy een schuit afgehuurt voor twee stuivers, en van daer op Leyden, voor gelijke loon. En staet te letten, dat hy een schuit afgehuurt had, waer uit zou volgen, dat de gewoonlijke vraghtschepen, by aldien 'er toen al op de bestemde tijdt, mede vraghtschepen afvoeren, noch veel onkostelijker moeten geweest zijn. Het is ook waerschijnlijk, dat deze goet koop al eenige jaren hier te Lande te dien tijde moet geduurt hebben, want men vint hier in 't Gasthuis dezer Stede in een boekje, geschreven met de hant van eenen Klaes Stoter, getekent in den jare duizent vier hondert drie-en-tzeventigh, dat hy een kinnetje Hollantsche botter, aengenomen en ontfangen heeft voor dertien stuivers.

In den jare veertien hondert zeven-entzestigh quam Hartogh Filips in zijn hooge ouderdom, na dat hy de Landen veertigh jaren bestiert, en 't geluk hem doorgaens wel gedient had, tot Brugge te sterven. Filips sterft.

THIENDE HOOFTSTUK.

Karel wort Graef van Hollant, schat zoo wel Wereltlyke als Geestelyke goederen. Hantvest van hem aen die van Hollant verleent, dat yeder zijn Zeedriftige goederen aenveirden magh. Christiaen, Koningk van Denemarken, geeft die van Amsterdam vryheit van koophandel te mogen drijven tot Bergen in Noorwegen. Karel raekt met Vrankrijk in 't oorlogh. Belegert Nuys. Komt weder met de Franzoizen in 't oorlogh. Die van Hollandt krijgen de nederlaegh op zee.

1467. Karel wort Graef van Hollant. FIlips in den Jare veertien hondert zeven-en-tzestigh overleden zijnde, tradt zijn zoon Karel d'eerste, gebynaemt de Stoute, in 's vaders plaetse, en wiert noch in het zelfste Jaer in Brabandt en Vlaendre, hoe wel te Gent met groote oproer, en het Jaer daer aen, vermits het oorlogh van Luick hem ophielt, door gansch Hollant, met groote staci en Koninklijke plechtigheden, tot Landts-heere gehuldight.

In dit zelfste Jaer wiert dezen Hartogh Karel by de Staten van Hollant een merkelyke bede en zom penningen, tot onderhoudt van zijn aenstaende zwaere oorlogen, voor de tijt van zeven Jaren en een half, toegestaen. En moesten tot deze bede de Steden Jaerlikx t' zamen op-brengen de zom van 41035. schilden, yeder schilt gerekent op vijftien stuivers. Tot deze bede broght deze stadt voor haer hooft op 2875. schilden.

Alkmaer	800	schilden.
Enkhuyzen	470	
Medenblik	450	

En om deze zijn bede gevoeghlijk te kunnen krijgen, stelde hy in alle Steden zeer zware tollen op eet en koop-waeren, 't geen in verscheide Steden, voornamelijk te Hoorn groote oproeren en oneenigheden veroorzaekte. En hebbende niet genoech aen het schatten der geestelyke, begon ook de wereltlyke goederen aen te tasten. Dit wiert, hoe wel met groote moeite, in verscheide Lantschappen betaelt. Maer die van Hollant weigerden het plat uit, en zeiden 'er neen toe, en na veel herrewerren, beriepen zich voor den Paus te Roome. Doch de Hartogh hebbende eenighe doen onthalsen, braght onder d'anderen zulk een schrik, datze daer ook in bewillighden. Schat zoo wel de geestelyke als wereltlyke goederen.

In den Iare veertien hondert negen-en-tzestigh, gaf hy die van Hollant en

by gevolgh ook aen die van Amsterdam, dat yeder zijn zee-driftige goederen vry en vrank zoude mogen aenveirden. En luidt de Brief aldus:

Een iedet magh zijn zee-driftige goederen aenveirden.

CAREL by der gratien Gods Hertoge van Bourgonnien, van Lothrijcke, van Brabant, van Lemborgh. Doen te weten, dat door ootmoedighe supplicatie ende versoeck ons gedaen by den Edelen ende goede Steden van onsen Landen van Noort-Hollandt, ende Vrieslant, ende seeckere saecken, redenen, ende confœderatien, ons daer toe porrende, specialijcken omme die sonderlingen goede gunst, die wy hebben tot onsen voorsz. Landen, ende tot den welvaert ende onderhoudenisse van onsen ondersaten, ende ingesetenen der selver. Wy den voorsz. suppliànten, ende den inwoonderen ende ingesetenen onser voorsz. Landen van Noort-Hollant ende van Vrieslant, ende haren mede-plegeren, hulperen, ende mede-geldende met henluyden in den subventien, beden, ende andere lasten van den Lande, hebben by onse wetenheyt, ende speciale gratie, gegunt ende verleent, gonnen, ende verleenen henluyden, gevende oorlof ende licentien by den inhouden van desen tegenwoordigen Brieve; dat van nu voortaen, onse leven geduerende, tot allen, ende tot wat tijden hare Schipperen, gheladen of ongheladen met haeren Goeden ende Coopmanschappen breecken ende verderven sullen in der Zee, by fortuynen, stormen, onweder, ende tempeesten ofte anders, hoe dattet zy, sy sullen mogen ende macht hebben te visschen, te verkrijgen, ende te aenvaerden by hen selven, haeren dieners, ende gecommitteerden, vry, rustelijck ende vredelijck, alle hare voorsz. Goeden ende Coopmanschappen, ende Schepen alsoo verdorven, ende ghebroken, tot wat plaetsen dat zyse verkrygen sullen, in ende over al in onsen Landen ende Heerlijckheden, het zy inder Zee, soo te Waetere, te Lande, of op Strande, sonder daeromme te misdoen, noch te vervallen tegens ons in eeniger boeten of breucken. Ende sonder dat die selve goeden, koopmanschappen ende Schepen daeromme gerekent zullen werden voor Zeedrift, noch, om der zelfs wille, verbeurt teghens ons in eeniger manieren. Ontbieden daerinne, ende bevelen onsen lieve ende getrouwen Cancelier, ende luyden van onsen grooten Rade in Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, onsen Rentmeesteren, ende andere Officieren ende Ondersaten, wie zy zijn, tegenwoordigh ende toekomende, dien 't aenkleven mach, ende eenen yegelijcken van hen byzonder, alsoo hen toebehoort, dat zy den voorsz. suppliànten, ende haren mede pleghers ende hulperen van deser tegenwoordigen onser gratien, gunst, oorlof, ende licentie, in der manieren voorsz. doen laten, ende ghedooghen volkomelijk ende rustelijk ghenieten, ende gebruycken onse voorsz. leven lanck geduerende, want het ons alsoo belieft, niet teghenstaende eenige ordonnantien, mandaten of verbooden ter contrarien. In oorconden van desen, soo hebben wy onsen Zeghel hier aen doen hangen. Ghegeven in onsen stede van Gent den eersten January Anno 1469.

In den Iare veertien hondert tzeventigh, verleende Koningk Kristiaen van Denemarken ook aen die van Amsterdam vryheit van koophandel te mogen drijven tot Bergen in Noorwegen, uitgezeit op de Duitsche Brugge, mits betalende daer voor behoorlijke Tollen. En luidt deze Brief aldus:

WY Christiern, van Gods genade, Conink van Denemarcken, Sweeden, Noorweegen, der Wenden, ende Gotten, Hertogh tot Sleeswijck, Graeve tot Holsteyn, Stormarm, Oldenburgh ende Delmenhorst. Doen kondt ende te weeten: dat wy, uyt sonderlijcken gonst ende genaden, ende specialijken ten respeckte van den Doorluchtighen, Hooghmachtighen Vorst ende Heere Caerle, Hertoghe van Bourgondien &c. onsen lieven Oom, hebben gegunt ende toegheftaen, gelijck wy gunnen ende toestaen in kracht ende macht van deesen onsen brieve, dat de Burgermeesteren, Raeden, Schepenen, Gemeente ende Inwoonders, der stadt Amstelredamme, wanneerse de haeren sullen afvaerdigen, met schip, Scheeps-volck, Coopmanschappen, Haef, ende goederen, dat deselve onse stadt Bergen in Noorweeghen sullen moogen aendoen, ende besoecken, soo dickmaels als 't hen ghelieft, ende aldaer, volgens haere oude ghewoonheden ende Privelegie, koopen ende verkoopen by reciporque handelingen ofte samen koop, penninckx waerde, op groot en kleyn gewichte, zoo 't hun gevalt ende bequaemst is, uytgenoomen op de Duytsche brugge, ende buyten prejuditie van onser Croonen tolle, ende gerechtigheden. Ende verbieden daeromme ernstelijck alle en een yegelyken onse Amptmannen, Burgermeesteren, Raeden, Tollenaers, ondersaten, ende voorts alle anderen, den voornoemden Inwoonders, ofte Coopluyden van Amstelredamme, aen haere Scheepen, Waren, Dienaers, Goederen ofte andere dingen, ergens te hinderen, op te houden, beschadigen, of in eenigerley maniere onrecht te doen, op onse hooghste ongenaden, ende indignatie.

Aen de Amsterdammers vergunt vryheyt van Koophandel, tot Bergen in Noorwegen.

1470.

Datum

Datum op ons Slot Coppenhagen op woensdagh naest St. Joannes dagh *ante portam latinam*, onder aenhangende ons secreet Zegel. In den jaere na de gheboorte Christi onses Heeren, veertien hondert ende tseventigh.

Karel raekt met Vrankrijk in 't Oorlogh.

In den Jare veertien hondert twee-en-tzeventigh raekten deze Landen met Vrankrijk in 't oorlogh. De Koningk, om ons den zeebouw te bederven, had verscheide schepen, onder anderen een geheten de Kolomme, het grootste dat oit op zee gezien was, laten maken, hier mede op zee komende, namenze verscheide schepen, zoo van deze Stadt als andere Steden. Maer endelijk wiert een bestant voor twee Jaren gemaekt.

Doch maekt bestant voor twee jaren.

Belegert Nuys. 1474.

In den jare veertien hondert vier-en-tzeventigh begon deze Hartogh de stad Nuys, dat den Bisschop van Keulen toehoorde, ook te beleggen; en vermits op het bevel van Keizer Fredrik een groote heirkracht, om deze stadt t'ontzetten, in Duitslant toe-gerust wiert, liet Karel ook al zijn maght van alle kanten t' zamen komen, en uit al de steden van Hollandt, Zeelandt, &c. krijgsvolk lichten. Onder den Overste Hendrik Akkerman braghten die van Amsterdam een sterk krijgsheir te velde. De krijgsknechten zoo wel van Amsterdam als van ander steden waren zoodanigh gekleet, dat men aen de kleur der kleeren en vendelen weten konde, in wat stadt ieder t' huis hoorde. Die van Nuys dit ziende, riepen hen hierom spottelijck toe, *dat 'et begon te winteren, en de bonte kraejen in 't velt quamen.* In dit belegh queten die van Amsterdam zich mannelijk, want als de bezettelingen een uitval deden, en door een andere wegh meenden in stadt te geraken, hadden die van Amsterdam al van te voore den toegangk gesloten, waer uit een bloedigh gevecht ontstont, en de meeste uit-gevalle bezettelingen te sneuvelen quamen. Doch wiert endelijk door tusschen spreken van des Paus zijne gezant de vrede gemaekt.

De Franzoisen tasten de schepen van Amsterdam, Hoorn en Enkhuizen op Zee aen, en veroveren-ze.

Als nu het tweejarigh bestant, dat Hartogh Karel met die van Vrankrijk gemaekt had, ten einde was, quamen de Fransche roovers weder met een groote vloot scheepen op zee. Die van Amsterdam, die een goedt getal koopvaerdy schepen gereet hadden, om daer meê tegens 't voor-jaer naer Spanje en andere plaetsen te zeilen, rusteden, om veiligh te varen, met verlof van den Hartogh, vier oorlogs schepen toe. Ook verzagen zich al hun koopvaerdy schepen, die wel ten getale van vijftigh beliepen, met geweer; want daer wiert een keure op gemaekt, dat ieder schip een zeker getal van gotelingen, en niet minder als vier-en-twintigh mannen voeren moeste. Dus zich toe gerust hebbende, stakenze neffens d'andere schepen van de Steden aen de Zuider-zee gelegen, als Hoorn en Enkhuizen, in zee. En vermits zy zich in 't heen varen elkandre getrou en dicht by een bleven, wachte zich de Fransman wel om hen aen te tasten. Maer op de t'huis reize, moedigh zijnde op hun maght en rijk gelade schepen, als ook om dat de vyandt hen op de heen reize niet had durven aentasten, begavenze zich van elkandere, en liep ieder zijn zweegs om 'teerste t' huis te wezen. Midlerwijl nam de vyant zijn slagh waer, en wist de Hollanders met schieten uit grove gestukken, slangen, en andere vuurwerken, zoodanigh af te matten, dat hy vast d'een voor en d'ander na, wel tot tachentigh toe, die om hun verstroitheit en quade orde geen tegenweer doen konden, veroverde. 't Volk wiert meest altemael gekregen; die niet gevangen wierden, 't welk eenigen weinigen te beurt viel, sprongen in de boodt en roeiden, hun schepen verlatende, aen landt. Zommigen schryven, dat meest al de schepen onder Klaes-duynen vlooden, 't volk, latende de schepen drijven, zich te Lande begaf, en voort te voet naer huis liep, met tydingh dat de kans verkeken was; 't welk een zeer zware stoot voor Hollant, en voornamelijk voor die van Amsterdam was.

Hartogh Karel sterft.

Endelijk quam deze Hartogh Karel, na dat hy lange jaren met zijn nabuuren oorlogh gevoert had, in den jare veertien hondert zeven-en-tzeventigh in de derde veldtslag, dien hy den Hertogh van Loreynen, en de Zwitzers leverde voor de stad Nancy te sneuvelen.

ELFDE HOOFTSTUK.

Maria komt in haer vaders plaets. Trout aen Maximiliaen, namaels Keizer. De twist der Hoeksen en Kabeljawsen wort door Maximiliaens toedoen ter neder geleght. Die van Amsterdam trekken uit om 't huis te Schagen te beleggen. De Geldersche roven op Hollant. Uitrechtzen oorlogh. Wort by geleght. De Hoeksen onder 't beleit van Brederode nemen Rotterdam in. Maer moeten het verlaten. Verscheide Hantvesten van Maximiliaen aen die van Amsterdam verleent. Maximiliaen draeght de landen aen zijn zoon Filips over. Vryheden van Filips aen die van Amsterdam verleent. Filips en Maximiliaen sterven. Nieuwe oorlogh der Geldersen. Kristiaen, Koningk van Denemarken, verleent den Koopluyden van Amsterdam verscheide vryheden.

Maria komt in haer vaders plaets.

KArel, dus in 't belegh voor Nanzy gesneuvelt zijnde, wiert zijn eenige dochter Maria tot Vorstinne van den Lande gehuldight. De Franzoizen, met wien Maria noch in 't oorlogh bleef, scheenen alleen na Karels doot de heerschappy over de zee zonder de Hollanders en Zeeuwen, daer op te lijden, te willen voeren. Maer de Hollanders met vijfendertigh wel toe geruste oorloghs-schepen in zee stekende, gingk den Fransman zoo groot een schrik aen, dat hy door gingk. Voorts gebeurde het in den jare veertien hondert zeven-en-tzeventigh in Oogstmaent dat etlijke Hollantsche schepen (waer onder, zoo de Kronijk schryft, de voornaemst t'Amsterdam t' huis hoorden) op zee een Genueesche krak tegen quamen, die van d'onzen geboden wiert te strijken. De schipper van de krak dit niet veel achtende, en met smadelijke woorden hen toeroepende, vroegh, voor wien? voor Mevrouw Maria, Hartogin van Borgonje, gaven d'onzen weder tot antwoort. *Zy kenden*, riepen die weder van de krak, *geen Mevrouw Maria, noch Hartogin van Borgonje, en derhalve haer ook geen eer behoefden te bewijzen.* d'Onzen, dien dezen hoon onverduwelijk viel, klampten hier op het schip terstont aen boort, kregen het binnen de tijdt van een uur in, en liepen voorts met de buit in Zeelandt binnen.

De Franzoizen blijven met haer in 't oorlogh.

1476. In den Iare duizent vier hondert zes en tzeventigh stelde deze Maria een orde in, waer by alle Iaren de zes-en-dertig Raden dezer stede, de vroetschap geheten, (die eerst maer uit vier-en-twintigh perzonen bestont, maer daer na door haer met het getal van twaelf vermeerdert is) jaerlix, vijf dagen voor Vrouwen dagh, veertien perzoonen, haeren Stedehouder of Rade van Hollant voorstellen zouden, om daer uit by haer of de voorschreve Stedehouder of Rade zeven Schepenen gekoren te worden, en dat Iaer te regeren. Ook braghtze die orde op, dat by aldien een of meer van deze zes-en-dertigh Raden binnen 's jaers quamen t'overlijden, in der zelven plaetse andere gekoren zouden worden, als breder blijkt uit deze volgende brief:

Verkiesinge van de xxxvj. Raeden, en van de xiiij. daer uyt zeven Schepenen by den Prinsse oft zijnen Stedehouder gekooren worden.

MARIA by der gratien Godts Hertoginne van Bourgoennien, &c. Doen kondt allen luyden, hoe dat ons klaerlijcken gebleecken is, dat Hertoghe Philips van Bourgoennien onsen Oude Vader (saliger gedachten) t' anderen tijden onse goede Stede van Amstelredamme gegonnen, geconsenteert, geoorloft, ende geordineert hadde, seeckere jaeren langh geduerende, om rust, vrede, ende eendrachtigheydt binnen der selver onser Stede te hebben ende te houden, ende om der redenen wille breeder verklaert in den Brieve daer op ghemaeckt, dat sulcke xxiiij. persoonen alsdoe van te vooren al gekooren van den Rijckdom, ende by der gemeente van der voorsz. Stede, om te helpen voortstellen Raeden, ende doen 't beste in allen zaecken, der voorsz. Stede aengaende, dragende altijdt tot den meesten oorbaere, profijt ende ontlastingh van der zelver, met noch andere thien persoonen van den Gherechte doe wesende, te kiesen, ende te nemen alle Jaere ten tijden alsmen gewoon-

gewoonlijck was onsen Gerechte aldaer te vernieuwen, veerthien persoonen uyt den alre ryckften, notabelften, eerbaerlyckften, redelyckften, ende vredelyckften mannen van der selver onser Stede, die den voornoemden xxiiij. persoonen by haer conscientie dochte nutste, ende bequaemste in den Gerechte van onser voorsz ftede te wesen, die welcke xiiij. persoonen die voorsz. van onser Stede voort presenteerden ende overleverden wijlen Hertoghe Philips onsen Ouden Vader, of zijnen gecommitteerden, omme uyt den selven persoonen, alsoo in der manieren als voorsz is, gekoren, te ftellen, te nemen, ende te ordineren seven Schepenen te wesen van den voorsz Stede, voor dat toekomende jaer, alsulcke, als wijlen onsen Oude Vader voornoemt, of zijnen gecommitteerden beliefde, ende dochte nutste ende bequaemste daer toe te wesen, 't welcke naederhandt by tijden Hertoghe Karel (saliger gedachten) onse lieve Heere ende Vader after-gelaten, ende alsoo niet geachtervolght, noch gehantiert en is geweest, soo dat midts dien sint dier tijdt groote tweedracht ende ongenoeghten binnen onser Stede van Amstelredamme geweest is, omme 't regiment van der voorsz Stede te hebben, ende Schepenen te wesen, ende noch meer doen souden, ende geschapen waer te komen, indien by ons daer inne niet voorsien en worde. Ons daeromme ootmoedelijcken versoeckende, ende biddende, dat wy daer inne soude willen voorsien. Ende want wy altijt meer genegen zijn om rust, vrede ende eendrachtigheyt te maecken, ende te houden in allen onsen Landen, ende bysonder in onser Stede van Amstelredamme, dan onrust ende tweedracht. Soo is 't dat wy willende in desen saecken voorsien, ende onsen voorsz ondersaten houden in goede ruste, vrede ende eendrachtigheydt met malkander, ten besten dat wy mogen ende konnen, geconsenteert, geoorloft, ende geordineert hebben, consenteren, oorloven, ende ordineren, ende met eenre nieuwe gifte geven met desen onsen Brieve, voor ons, ende onse nakomelinghen, onser voorsz Stede van Amstelredamme, dat van nu voortaen, ende tot eeuwighen dagen, die xxxvj. persoonen die alreede ghekoren zyn by den Rijckdom, ende ghemeente van der voorsz Stede van Amstelredamme, omme te helpen Raeden ende 't beste doen metten goeden luyden van den Gerechte, in der tijdt wesende, in allen zaecken der voornoemde Stede aengaende, daer zy haren Eedt toe ghedaen hebben, zullen moghen kiesen eendrachtelycken, of by der meere ftemmen van henluyden, ende dat by haren Eede, die zy daer toe openbaerlijcken doen zullen, in handen van onsen Schout van Amstelredam, of by ghebreecke van hem, in handen van den oudtsten Burgemeester van der zelver onser Stede, alle Iaer vijf daghen voor onser lieven Vrouwen dagh te Lichtmisse, veerthien persoonen van den rijckften, eerbaerften, notabelften, reckelijckften, ende vredelijckften Poorteren van onser voorsz Stede van Amstelredamme, zonder yemandt daer uyt te versteecken, om haet, nijdt, noch om eenigherhande andere saken, die zy schuldigh ende gehouden wesen zullen ons ende onzen erven, of onzen Stedehouder, ende Raede van Hollandt, alle Jaere voort te zeynden, omme daer uyt by ons, of onsen voorschreven Stedehouder ende Raede gekoren te werden seven Schepenen, voor dat toekomende Iaer duerende, ende om op onser lieven Vrouwen dagh te Lichtmisse binnen onzer voorsz Stede geset ende ge-eedt te worden, gelijck dat ghewoonlijck, ende nae der Privilegie van der voorsz Stede schuldich is te geschien. Ende of zake waer dat eenigh van de voorschreven zeven Schepenen by ons, of onzen erven, of onzen Stedehouder ende Raede alzo ghekoren, binnen 's Jaers af-lyvigh werde, dat wy, oft onsen erven, ofte Stedehouder ende Raden voorschreven, sullen nemen ende kiesen een vanden anderen van den voorschreven veerthien, omme met den zeven anderen Schepenen dat Iaer uyt duerende te dienen, ende Schepen te wesen. Ende oft gebeurde dat eenigh van den voorsz. xxxvj. aflyvigh worde, of tot eenighen tijden hem ontvryde van zijnen Poorterschap van onser voorsz. Stede, soo sullen dan die andere van die voorschreven xxxvj. blyvende in wesen, kiesen by haren Eede ende conscientie, andere notabile ende eerbaere persoonen, sulcke, ende inder manieren als voorschreven is, in die Stede van de voorsz aflyvighe, of ontvryde, welck doende den Eedt voorschreven, hebben sulcke alle alsulcke macht, ende sullen schuldich wesen te doen, als die ander van den xxxvj. voornoemt, ende dat al sonder prejuditie vander Privilegien, die de selve onse Stede van den Burgermeesteren aldaer te kiesen hebben, die wy houden, ende kennen in haren macht. Ontbieden daeromme, ende bevelen onsen lieven ende ghetrouwen Stedehouder, ende ander onsen Raede inden Raedt-kamer inden Hage, onse Schout van Amstelredam, ende allen anderen onsen Rechteren, dienaren, ende ondersaten, wien 't aengaen mach, nu zijnde, naemaels wesen, ende elcken haren bysonderen, alsoo verre als 't hem betaemt, dat zy 't inhouden van desen onsen Brieven van puncte te puncte onderhouden, ende doen onderhouden, sonder yet ter contrarie van dien te doen, of te laten doen in eeniger wijs, het zy by besloten brieven of anderen, diemen van ons, of van onsen erven ende naekomelingen verkrijghen

krijghen souden mogen, by grooten ende strengen vervolghe, heymelijck, bedecktelijck, of openbaerlijck in eenigher manieren hoe dat zy. Want wy die voorschreven Privilegien voor ons, ende onsen erven, Graven ende Gravinnen te Hollandt, der voorschreven Stede vast ende ghestade belooft hebben, ende belooven met desen onsen Brief te houden, ende te doen houden, zonder dat te breecken, of te doen breecken in eeniger wijs, want wy 't alsoo ghedaen willen hebben. Ende ten fyne dat dese zaecken vast ende van waerden blyven tot eeuwigen daghen: Soo hebben wy onsen Zegel aen desen tegenwoordighen Brief doen hangen. Gegeven in onser Stede van Gent, in die Maent van Maerte, in 't Iaer ons Heeren duysent vier hondert ses-ende tseventigh.

Aldus onder-gheteyckent by mijnre Jofvrouwe de Hertoginne, den Hertoghe van Cleve, den Bisschop van Ludick, ende anderen, present

I. de Bere.

1477. Zy trout aenMaximiliaen, namaels Keizer. In den Jare veertien hondert zeven-en-tzeventigh troude deze Maria binnenGent aen Maximiliaen vanOostenrijk, namaels Keizer, waer by zy kreeg twee zoonen, eenen genaemt Filips, de twede van die name, en eenen Francois, die zeer jong quam te sterven, als ook een dochter Margareta. Het Jaer daer na ontrent Paesschen wiert Maximiliaen, in Hollant, Zeelant en Vrieslant als man en vooght des lantsvrouwe gehult.

De twist derHoeksen en Kabeljawsen wort door Maximiliaens toedoen ter neder geleit. En gelijk Hartogh Karel van Borgonje, een streng, en ontzaghlijk Vorst, de tweespalt der Hoeksen, en Kabeljawsen heel en al had onder gehouden, zoo dat'er niemant hikken noch kikken dorste, alzoo in tegendeel borsten onder de regering van deze vrouw Maria d'ongestuimigheden, eveneens als een stortstroom, die een tijt lang opgedampt is geweest, weder voort. Maer den Eertshertogh Maximiliaen zelfs in Hollant komande, slechte met gevoeghlijkheit deze twist, en leide alle oneenigheden ter neder.

Die van Amsterdam trekken uit om 'thuis te Schagen te beleggen. Ontrent dezen tijt tegens den winter trok een groote menighte burgers uit deze stadt, als ook uit andere omleggende steden van Hollant, om het huis te Schagen, uit last van den Heere van der Veere, Stadthouder van Hollant, te beleggen, vermits Albrecht de tweede Heere van Schage, de over hem geweze zekere vonnisse, aen Jan en Willem, zijne broederen, en veel anderen die hy misdaen had, niet voldoen wilde; doch gaf zich endelijk, geen andere uitkomst ziende, in handen van den Stadthouder over.

De Gelderſche roven op Hollant. Om dees tijt wierden de Gelderschen, die onlangs door gewelt onder het huis van Bourgonje geraekt waeren, oproerigh, vielen vrouw Maria af, 1479. en roofden en stroopten gansch Hollant door, zulx de Hollantsche steden aen de zuiderzee gelegen, en onder anderen Amsterdam zeer groote schade daer by leden. Eenige zeevarende maets van Amsterdam, houdende het met den huize van Borgonje en d'overige steden van Hollandt, begosten al vast met eenige lichte schepen op de Geldersche te rooven en te stropen. En als in de vasten eenige visschers van Amsterdam, die op de zuiderzee lagen te visschen, tot verscheide reizen den visschers van Harderwijk schade gedaen hadden, tasten die van Harderwijk weder toe, en vielen over de schaden hen van de Amsterdamsche visschers gedaen, klaghtig. Doch het rouwe schips-volk zich des weinigh kreunende, begeven zich weder met een groot getal van overgeve en stoute gasten op zee naer Harderwijk; en een groot en rijk geladen Geldersch schip, dat naer Enkhuizen zeilde, op zee vernemende, achtervolgden het tot in de haven, daerze het veroverden, en voort naer Amsterdam meenden te slepen. Maer die van Enkhuizen dit ziende, en zich gehoont achtende dat hun haven dus onvry gemaekt wiert, vielen terstont in hun roeiboots, roeiden hen snellijk na, scholden hen voor dieven en zeerovers uit, en achter-haeldenze te Edam, daer die van Amsterdam met de roof binnen liepen. Hier viel een hart gevecht, die van Edam quamen d'Enkhuizers te hulp, ontweldighden d'onzen den buit, en braghten hen ten dele om 't leven, en ten dele gevangen binnen Enkhuizen.

In dit jaer raekte de Bisschop van 1481. Uitrecht David van Borgonje, dien Uitrechtzen oorlogh. de Hartogh Maximiliaen op des Bisschop verzoek met heel Hollandt te hulpe

hulpe quam, met Uitrecht in 't oorlog. Men ſtroide uit dat het oorlogh aengevangen wiert om de ſtad, die langh met den Biſſchop overhoop had gelegen, onder gehoorzaemheit te brengen; maer de ware oorzaek was, om de dertelheit en hoogmoet der Uitrechtſen te kneuzen, vermits het den Kabeljawſen, die over al nu de meeſter ſpeelden, zeer ſpeet, dat de verdrevene Hoekſen, die over al vervolght wierden, by die van Uitrecht, daerze door den Domprooſt Gysbrecht van Bredenrode wierden gehanthaeft, hun toevlucht hadden, en aldaer beleefdelijk onthaelt wierden. Daer wiert tegens de Herfſt een groote menighte van krysvolk uit alle ſteden van Zuithollant by een vergadert. Die van Amſterdam en andere ſteden aen de Zuiderzee gelegen, gingen met hun ſchepen voor de Revier d' Eems, en langs de ganſche Stichtſe kuſt, om die van Uitrecht alle toevoer, die hem uit de Zuiderzee moghte komen, af te ſnyden; maer weinigh wierdt met deze ſchepen op zee, als ook aen de landtzijde daer d'onzen meenden zeker Blokhuis, dat d'Uitrechtzen op de vaert hadden, in te nemen, uitgerecht. Doch beter ſlaeghde hen een andere kans te Lande, die dus toegingk. De Hollanders, een tocht in het Sticht doende, hadden veel dorpen geplondert en aen koolen geleght, en Emeneſſe met gewelt ingenomen; de krysknechten, hier door moedigh en opgeblazen, eiſchten dikwils die van Uitrecht tot den ſtrydt. D'Uitrechtzen, die hen dit ſnorken wilden betaelt zetten, namen de gelegentheit waer om hen Emeneſſe weder t'ontweldigen. Maer d'onzen, die op 's vyandts aenſlagen een wakent oogh hielden, hadden eenige lichte gewapende krysknechten voor uitgezonden, en zich zelfs, heimelijk verſteken. D'Uitrechtzen met de voor uit-gezondene krysknechten hantgemeen wordende, vlogen d'onzen uit hun lagen en vielenze van achteren op het lijf; daer viel een hart gevecht, en wierden in koelen bloede afgemaekt, die het met de vlucht niet ontſnapten, behalve hondert die gevangen en binnen Amſterdam gebragt wierden; en zoude buiten twijfel het getal der gevangen grooter hebben geweeſt, had de vorſt, die ſloten en wegen, gangkbaer maekte, hen in 't vlugten niet behulpzaem geweeſt. Onder den genen, die op de plaetze doodt bleven, waeren veel van de voornaemſte en treffelijkſte Burgers der ſtadt, als onder anderen de Burgermeeſter Barent van Everding, en eenen Steven van Zuilen. De Stadthouder Lalain gaf die van Amſterdam tot teken van hun getrouwheidt en beweze dienſten, 's vyandts baniere, 't welk hier in d'oude Kerk tot een gedaghteniſſe wiert op gehangen.

Die van Amſterdam, die van dagh tot dagh in rijkdom en koophandel aengroeiden, en met hun nabuuren dus in 't oorlogh waren, gingen, om beter voor het invallen van hun vyanden bevryt te zijn, een muur van loutere kareel ſtenen rontom de ſtadt ophalen. En tot een teken en gedaghtenis dat d' Uitrechtzen voor hen zwichten moeſten, en doorgaens te kort ſchoten, lietenze in een ſteen aen de tooren van de Kloveniers doelen deze woorden, *zwijght Uitrecht*, 't geen noch ten huidigen dage van ieder een aldaer kan gelezen worden, houwen. Na dat'er nu eenige jaren tuſſchen den Biſſchop en die van Uitrecht oorlogh was gevoert, is endelijk de twiſt in den jare veertien hondert drie en tachentigh bygeleght. Tot dezen einde waeren al *Wort by geleght.* van te voore verſcheide by een komſten hier buiten in het Reguliers Klooſter gehouden, maer alles was vruchteloos afgeloopen.

Ondertuſſchen, roofden de Vlamingen geduurigh op zee de Hollantſche ſchepen, vermits zy den Aerts-Hartogh Maximiliaen tegen Vlaendre, daer hy mede in 't oorlogh was, byſtant gedaen hadden. De Heer van Brederode, een Hoeks gezinde, en die ook *Brederode krijght Rotterdam in.* met veel Hoekſen na Sluis geweken was, hier door moedt ſcheppende, gingk met vele ballingen in den jare 1488. veertienhondert acht en tachentigh te ſcheep, om Rotterdam met behendigheit in te nemen, 't welk hen ook gelukte, kreegh'er zeer grooten roof en rijkdom, en plante aldaer den zetel

tel van oorlogh. Korts hier na wiert door den Heer van Montfoort, Woerden ook met een verrassinge ingenomen, 't welk Amsterdam geen klene schade veroorzaekte. Hier op deed Maximiliaen door gansch Hollant een heirvaert verkondigen, om Rotterdam te beleggen, 't welk ook door hongersnoot, in korten tijt, overgingk. Woerden kreegh mede de Hartogh van Sassen, na veel Lant verderffens in. De Hoeksen, dus van al hun plaetsen ontbloot zijnde, raeckte endelijk na hondert en vijftigh jaren de Hoekse en Kabeljawse twist in stilte, en allengs uit de geheugenisse der strydende partyen. Maer dewijl het gelt, in deze oorlogen van twee tot drie geklommen was, wiert het zelve teffens op den ouden voet gebraght, welke zettinge, zoo de Kronijk schryft, het Lant meer schade deed, dan de voorgaende oorlogen. Doch de zettingh hield geen stant, maer was oorzaek, beneffens de twist over Maximiliaens vooghdye, van oproer te Gent en te Brugge, daer Maximiliaen, die zonder hulp van krijgsvolk orde meende te stellen, by de Gilden in hechtenis genomen wiert.

Want groote diensten, die van Amsterdam dezen Eertshartogh Maximiliaen in dezen oorlogh, en in het belegh voor Rotterdam en Woerden bewezen, kan duidelijk genoech aen deze brief, daer by hy hen toestaet zijn Keizerlijke kroon boven haer wapen, de drie kruizen, te mogen voeren, bespeurt worden; en luit de zelve aldus:

Amsterdam magh voeren de Kroone op haer Wapen.

MAXIMILIAEN by der gratien Godts Roomsch Koninck, altijdt vermeerder 's Rijcx, ende Phillips by der zelver gratie Ertzhertogen van Oostenrijck, Hertogen van Bourgonjen, &c. Allen den geenen, die desen Brief sullen sien, oft hooren lesen, saluyt. Omme dat wy bemercken die groote ghetrouwigheydt ende goedtwilligheyden, ende oock mede de menighfoudighe diensten, die onse Stede van Amsterdam, ende de ingeseten van dien, tot haren zwaren kosten, ons ende den voorvaderen van onsen Sone Hertoghe Coninck Philips, tot diverschen stonden gedaen, ende bewesen hebben, ende bysonder daghelijks doende zijn in dese onse tegenwoordige wapeninge, dien wy van noodts weghen moeten doen, omme onse Stede van Rotterdam, 't Slot, ende Stede van Woerden, tot reductie, ende onse gehoorsaemheyt te brengen, soo eest, dat wy, aensiende hoe die selve Stede niet geciert en is met eenen alsulcken Wapen als sy wel behoort te hebben, ende dat bysonder om dat die Poorteren ende ingesetenen van onsen voorsz. Stede van Amsterdam voorsz, dagelijcks met haren schepen ende goeden, te Water ende te Lande, in veele verre ende vreemde Rijcken ende Landen converserende zijn in Coopmanschappen: Waeromme, ende om der redenen wille voorsz, ende om sonderlinge saken, ons daer toe porrende. Wy hebben uyt onse eyge propren wille, speciale gratie ende authoriteyt, verleent, gegunt, ende gegeven, verleenen, gunnen ende geven mit desen onsen Brieve, de selve onse Stede van Amsterdam, dat sy van nu voortaen tot eeuwigen dagen, haere Wapen voeren ende bekleeden, tot een eeuwige memorie van onser gratie, metter Croone van onse Rijcke. Ende omme dat wy 't selve voor ons ende onse naekomelingen, vast, gestade, ende van weerden willen gehouden hebben, Soo hebben wy tot een Oorconde desen Brief gheteyckent met onsen eyghen name. Ghegeven in onse Stede van Schiedam, den elfden Februarij, Anno veerthien hondert acht en tachtigh. Ende was onderteyckent,

Maximilianus, &c.

Deze brief bevestighde daer na zijn zoon Filips, in den jare veertien hondert zeven-en-tnegentigh. 1497.

Verscheide Hantvesten van Maximiliaen aen die van Amsterdam verleent.

Veel meer andere vryheden hebben die van Amsterdam, dieze bezonder of met de andere steden gemeen hebben, van hem, of van Filips zijn zoon, daer hy als Vooght, overstont, verworven. Want het jaer daer na den vierden van Grasmaent gaf als Vooght der Landen de zelve Maximiliaen binnen Amsterdam een byzondere brief van zich, waer by dat hy alle rechten, vryheden, en Hantvesten, die oit Amsterdam van zijne voorzaten verworven had, op nieuw bevestighde; beloofde ook in de zelve brief dat hy de zelve steden in haer goet recht zoude onderhouden en doen onderhouden. En luit deze brief aldus:

Confirmatie op alle Hantvesten van Hertogh Maximiliaen.

MAXIMILIAEN by der gratie Gods Hertogh in Oostenrijck, Lotringen, Brabandt, Limborgh ende Gelre, Grave van Vlaenderen, van Tirol, Artoys, Borgondien, Palentijn van Henegouwe, van Hollandt,

Hollandt, Zeelandt, Namen ende van Zutphen, Marck-Grave des Heyligh Rijcx, Heere van Vrieslandt, van Salins ende van Mechelen. Allen den ghenen die desen onsen tegenwoordighen Brieve sullen zien ofte hooren lesen, saluyt. Alsoo by doode ende overlijden van wijlen sal. ghed. Hertogh Carel van Borgondien (wien Godt ghenadigh sy) alle die Landen, Steden, Sloten ende Heerlijkheden, die hem plaghen toe te behooren, gekomen, verscheenen ende verstorven zijn, aen ende op onse lieve ende beminde gesellinne die Hertoginne van Oostenrijck, van Bourgondien, &c. zijn eenige dochter, als gerechte oir ende erfghename vanden voorschreven wijlen Hertoghe Carel onsen Schoonvader, ende onder andere die Landen ende Heerlijckheden van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslandt, ende dat achtervolgende dien die van onse goede Stede van Amstelredamme, Muyden, ende van Weesp, met haren toebehooren, mitsgaders ook die van onsen Landen van Amsterlant, Waterlandt, ende Zeevanck, op den dagh van heden, ons, als Kerckelijcke Vooght ende Momboir van onse voorsz. gesellinne, seer deughdelijck voich ende minlijck gehult ende ontfanghen hebben tot haeren gerechten Landts-Heere ende Grave der voorsz. Landen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, mit haeren toebehooren, ons daer op doende den Eedt in sulcken saecken behoorlijck ende gewoonlijk: Soo is 't dat wy, willende altijdt hanteeren ende gebruycken, als wel reden is, goede trouwe tot onsen voorsz. stede ende Landen van Amsterdamme, Muyden, ende Weesp, met haeren toebehooren, Amsterlandt, Waterlandt, ende Zeevanck, bekennende die goede ende volmaeckte minne ende gunst, die de selve onse steden ende Landen altijdt tot ons, ende onser gesellinne voorsz. ghedraghen hebben, ende noch draghende zijn, den voorsz. onzen steden ende Landen, met heuren toebehooren, om die goede gunst ende liefde, die wy ook tot henluyden draghen, ende tot den gemeenen Poorteren ende Inwoonderen van dien, gheconsenteert, gheratificeert, ende ghevestight hebben, confirmeeren, rantificeeren, ende vestigen mit desen zelven onsen Brieve als Kerckelicke Vocht ende Momboir onser voorsz. ghesellinne, voor ons, ende onsen erven ende naekomelinghen, Graven ende Gravinnen der voorsz. Landen van Hollant, Zeelandt ende Vrieslant, alle alsulcke Handtvesten, Privilegien, Rechten ende Vryheden, als sy hebben, ende henluyden, voor dese tijdt verleent, ende ghegeven zijn gheweest by onsen Voorvaderen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, Zeelandt, ende 's Heeren van Vrieslandt, mitdsgaders oock die gheene, die onse voorsz. ghesellinne hemluyden ghegeven ende verleendt heeft, beloovende als kerckelijcke Voocht ende Momboir van onsen voorsz. ghesellinne, voor ons, onzen erven, ende naekomelingen die eer te vermeerderen dan te verminderen, ende desghelijcken onse voorsz. Steden van Amstelredamme, Muyden, ende Weesp, mitsgaeders oock onse voorsz. Landen van Amsterlandt, Waterlant, ende Zeevanck, met allen onsen anderen Landen ende Heerlijckheden, in Recht ende Justicie te houden, ende te doen onderhouden, ende oock alle haere goede oude custumen, ghewoonten ende heerkomen te observeren ende te bewaren, sonder argh ende list. Ontbieden daeromme ende bevelen onsen lieven ende getrouwen Stadthouder ende Raede, ende voort allen anderen onzen Officieren, dienren, ende onderzaeten, onzer voorsz. Landen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslant, ende allen anderen, wien 't aenkleven magh, dat zy den voorsz. onzen Steden ende Landen van Aemstelredamme, Muyden ende Weesp met haeren toebehooren, Amsterlandt, Waterlandt, ende Zeevanck, ende allen den Poorteren ende Inwoonende van dien, van den inhouden van dezen rustelijck ende vredelijck doen ende laten ghenieten ende ghebruycken, sonder henlieden te doen, nochte doen doen, ofte te laten ghescheiden eenigherhande hinder, letsel oft moeyen ter contrary. Want wy 't alsoo ghedaen willen hebben. In oorconden onsen Zeghel hier aen gehangen. Ghegheven in onser voorsz. Stede van Amstelredamme, den vierden April Anno veerthien hondert acht en tseventigh, naer Paesschen.

In den jare duizent vier hondert en tachentigh verleende Maximiliaen, aen de Landen van Hollant, Zeelant en Vrieslant, en byzonder aen die van Amsterdam, tot dankbaerheit van een zekere bede van tachentigh duizent Filips schilden, het stuk gerekent op vijftien stuivers, verscheide vryheden, waer van de voornaemste deze naervolgende zijn: 1480.

Ten eerste, dat hy alle hantvesten, die Vrouw Maria, zijn gemalin, of hy op zijn huldinge aen de gemelde Landen gegeven had, voor goet kende, en op nieuw bevestighde. Ten tweede, dat alle geschillen in den Lande van Hollant, Zeelant en Vrieslant voorvallende, en ter kennisse of gerecht van Schout, Baeljuwen, of dierge-lijke

Verscheide vryheden van Maximiliaen aen die van Hollant, Zeelant, &c. verleent.

lijke niet staende, ter eerste [a] aenstaen berecht zouden worden by de Stadthouders van Hollant.

[a] instantie.

Ten twede dat de schepen van Hollant, Zeelant en Vrieslant vry en onbelet, door de sluizen binnen der stede der Goude zouden mogen varen, mits betalende den behoorlijken oude Tol. En tot meerder zekerheit zouden de voorschreve Landen en steden, voornamelijk Haerlem, Leyden en Amsterdam, een nieuwe vaert, doch op haer eige kosten, laten maken mogen, waerze wilden, mits dat de Graeflijkheit op deze nieuwe vaert alzulk recht zouw hebben, als de stadt Goude recht van Tollen op de sluizen had. Ook zouden d'ontfangers van de bovengemelde bede niemant te gijsel dagen mogen, noch doen leggen in eenige geslote gevangkenissen, maer in een goede herbergh, ten zy datze eerst acht dagen in de herbergh gelegen hadden.

Geen Baljuwen, Schouten noch Dijkgraven, binnen steden of dorpen, zouden naderhandt geen recht meer doen, dan in openbare Vierscharen, buiten op den wegh of in een huis daer geen drank of spijs verkoft wiert. Dat ook geen recht gedaen, noch Vierschaer gespannen moghte worden, dan voor de middagh, doch niet voor, maer na negen uuren. En de Vierschaer gespannen en 't recht begonnen zijnde, zoude men ook niet mogen uit de Vierschaer scheiden, noch het recht een uur of twee ophouden, eer het ge-endight was. Wiert hier tegens gezondigh, zouw het recht van geener waerde wezen. De Landen en steden die groot ongeval, als brandt, inbrekinge van dijken, Inlandtsche oorlogen, &c. te beurt vielen, zouden de voorsz. bede niet onderworpen zijn.

Maximiliaen beschonk in den jare veertien hondert acht-en-tachentig die van Amsterdam ook met deze vryheit, datze hun ballingen duizendt roeden buiten de vryheit dezer stede, dat is, elf hondert roeden buiten de Stadts vesten bannen moghten; en ook al de genen, die gebannen, en binnen het rechtsgebiet misdaen hadden, te mogen vangen en halen binnen de voorschreven elf hondert roeden, om de zelve te doen straffen, in allen schijn als of zy die binnen de hondert roeden, het bestek van hun rechtsgebiet, gehaelt hadden. En luit dezen brief aldus:

MAXIMILIAEN by der gratien Godts, Roomsche Koninck, altijdt vermeerder 's Rijcx, ende Philips by der selver gratie Aerts-Hertogen, &c. Allen den geenen die dese onse jegenwoordige Brief zullen sien oft hooren lesen, saluyt. Alsoo onse geminde Burghemeesters onser Stede van Amstelredamme, inden name van der zelver stede ende inghesetenen van diere, ons te kennen gegeven hebben, hoe dat zy by onse voorsaten, Graven ende Gravinnen van Hollandt, geprevilegieert zijn, dat die zelfde stede voor haer voorbalie van der voorsz stede vryheydt heeft van den uytersten Graften hondert roeden verre, ende alle datter binnen woont, met henluyden gelden ende contribueren, ghelijck dat by der selfder Privilegie, ende Brieven, die zy daer af hebben, breeder verklaert staet. Ende zoo wie onse voorsz stede corrigiert by banne of anders van haere misdaden, sijn henluyden onthoudende buyten der voorsz hondert roeden, dreyghende mits dien onze goede luyden, ende som doot geslaegen by den ballinghen voorsz, ende dat die zelfde onze stede een Coopstede is, waer converseeren veel ende diversche Coopluyden ende menighte van volck, die welcke, overmidts dat zy gaen in vreese van haeren lyve, schouwen onze voorsz Stadt, ofte ten minsten en dorven zy niet soo vry gaen noch frequenteren de plecken ende plaetsen daer ontrent gelegen, waer by die zelfde Burgemeesteren, in verseeckertheydt van haeren Poorteren ende Inwoonderen der zelver onser Stede, inden naeme als boven, ons ghebeden hebben henluyden te willen gunnen buyten der zelver haere vryheyt ende Previlegie noch duysent der zelver Roeden meer vryheyts verder buyten den voorsz hondert Roeden te moghen bannen ende corrigeren alle misdadige ende breuckighe persoonen, die binnen hare voorsz vryheyt misdaen mogen hebben, nae gelegentheydt van haer misdaedt, ende henluyden daer op te willen verleenen onse opene bezeghelde Brieven van Octroy in behoorlijcke forme. Doen te weten, dat wy, overmidts die ghetrouwe diensten die onse voorsz Stede van Amstelredamme ons gedaen heeft in diversche manieren dagelijcks doet, ende hoopen dat zy voortaen noch doen zal: Hebben wy voor onse nakomelingen, Graven ende Gravinnen voorsz, den suppliamten voorsz, inden naeme als boven, gegunt ende gegeven, gunnen

Banrechts limiten.

nen ende geven, voor onse sonderlinge gratie, oorlof ende consent, te mogen bannen allen de delinquanten en misdadigen buyten onse voorsz stadt, noch duysent der voorsz Roeden ommegaens boven die voorsz hondert Roeden. Ende waer 't dat yemant gebannen wert, oft binnen onser stede vryheyt misdaen hadde, die te mogen halen binnen die voorsz duysent Roeden, om die voort te corrigeren, ende anders by Iustitie daer op te mogen procederen, als daer toe dienen ende behooren sal, gelijck of zyse binnen haere eerste Vryheyt gehaelt hadden: Gelovende voorts in Conincklijcke woorden, voor ons ende voor onsé voorsz Erven, wes by henluyden daer inne gedaen, ende met rechte geprocedeert sal wesen, dat vast ende van waerden te houden ende doen onderhouden, tot eeuwighen dagen: Soo ist dat wy ontbieden en bevelen onsen lieven eude getrouwen Neve ende Stadthouder Generael, ende de luyden van onsen Camere van Raede, geordonneert in onsen Landen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, den luyden van onsen Caemere van der Reeckeningen, ende voorts allen anderen onsen Iusticieren, Officieren, ende ondersaten, wien dit nopen ende aengaen sal mogen, dat sy den selven supplianten, inden name als boven, van dese onse tegenwoordighe gratie, Octroy, Consent ende vryheyt, vredelijcken, ende paisivelijcken laten gebruycken ende genieten, als voorsz is, cesserende alle contradictie, want ons alsoo belieft, behalven in andere saecken ons rechts ende eens yegelijcks in 't zijne. In ghetuygenisse van desen zoo hebben wy aen desen voorsz Brief doen hangen onsen seghel, diemen dagelijcx besicht in onsen voorsz Raede van Hollandt, in absentie van onsen segel. Ghegeven binnen onser stede van Delft, op den sesten Februarij Anno veerthien hondert achtentachtigh, nae den loop ons Hofs van Hollandt, geteyckent by den Coninck, ende onderstont D. Witte.

…an-mijl …an Kei- …er Karel.

Maer daer na heeft Keizer Karel, en Grave van Hollandt in den jare vijftien hondert vier-en-veertigh den zesten van Loumaent deze stadt vergunt, alle quaetdoenders en misdadigen te mogen bannen des verdient hebbende, buiten deze stadt, en boven dien een mijle in 't ronde van der zelve stede, waer onder de boven gemelde elf hondert roeden mede begrepen zijn, ook te mogen vangen alle zodanige ballingen, overal binnen de banmijle en buiten hun rechtsgebiet. En volgens het laetste bestek van Keizer Karel gestelt, worden alle strafwaerdige vonnissen ingevalle van ballingschap alhier ter puye van 't Sadthuis in dusdanige vorme afgekundight en gelezen: *Zoo is 't, dat mijne E. Heeren van den gerechte, gheboort den eisch ende conclusie van mijne Heere den Schout, ende confessie van de voorschreven gevangen, den selven gecondemneert hebben, ende condemneren mits desen, binnen daeghs Sonneschijn te gaen uit deser stede, de vryheyt van dien, ende een mijle in 't ronde, hem daer uyt bannende, den tijt, &c.*

In den Jare vijftien hondert en negen bevestighde Maximiliaen het gebruik, 't welk van alle heugenisse her onderhouden was geweest, te weten, dat wanneer een of twee van de Burgermeesteren binnen 't Iaer komen t' overlijden, dat dan by den genen, die de kiezinge van Burgermeesteren te vooren gedaen hebben, weder nieuwe in der overledenen plaetze, gekoren moghten worden. Doch hier breder van onder de regeringe.

In 't Iaer vijftien hondert en negen stont de zelve Maximiliaen ook toe, dat de Burgermeesteren en drie Schepenen dezer stede, met den Baljuw van Amstellant den naschouw mogten doen van den Diemerdijk binnen acht dagen, na dat de Schout en Schepenen van Diemen den schouw daer over gedaen hebben. En dat de Schout en Schepenen van Diemen by hen in gelijcke boete, indienze den schouw qualijk gedaen hadden, zouden mogen beslagen worden, in de welke de genen, die den dijk aen nemen te maken, over het qualijk maken van de Schepenen van Diemen beslagen worden. Deze brief luit aldus.

De Burgermeesteren met drie Schepenen van Amsterdam mogen de naschouw doen van den Diemerdijk.

MAXIMILIAEN by der gratie Gods gekooren Keyser, altijdt vermeerder des Rijcks, &c. Ende Carel by der zelver gratie Eertzhertogen van Oostenrijck, Prince van Spangien, &c. Graven van Hollant, &c. Allen den geenen, die desen onzen Brief sullen zien, saluyt: Wy hebben ontfangen die ootmoedighe supplicatie van onsen besonderen, die Burgermeesteren, Schepenen, ende Raden van onser stede van Amsterdamme, inhoudende, hoe dat den Dijck tusschen Muyden, ende Amsterdamme, door den overlast van den Wateren, zoo wel

wel van buyten, als van binnen, die soo langer soo meer aenwassen, niet te houden en is, dan by goede ende naerstige toesichte; zoo dat wy, omme daer inne te voorsien, den in ge-erfden ende ondersaten van den selven dijck dieversche previlegie ende ordonnantien gegont ende gegheven hebben. Nu is waer, dat den voorsz, Dijck gekeurt ende beschouwet wordt by onsen Balliu van Amstellandt, als Dijckgrave; den jongsten Burgermeester der voorsz. onser Stede van Amsterdamme, ende andere Waerschappen ende Heemraden van den Houte, ende Yser, ende van der Aerde by den Schout ende Schepenen van den dorpe van Diemen, by den welcken, ende den inghesetenen van den selven dorpe ofte haerluyden vrienden ende maghen den voorsz, dijck moet gemaeckt worden. Ende soo zy dan maeghtael ende vrinden onderlinghen zijn, zoo en werdt den voorschreve dijck sulcks niet gemaeckt als behoort, gemerckt dat al beschouden zy den dijck al boet-schuldigh, zy hebben een onderlingh verstandt, dat zy daer niet of en geven: want de boeten aen den Schout van Diemen koomen, daer zy dat mede besteecken: Ende immers is bevonden gheweest dat den zelven dijck onder ghevolt was met snoode ende lichte materie, ende boven wat Aerde op-geworpen, daer door ende anders den selven dijck, als nu sulcks tot twee plecken inne gebroocken is geweest, dat die genoech irreparabel, ende niet maeckbaer en was, als dit al notoir is, stellende aldus het platte landt in grooten dangiere ende perijckel: dat saecken zijn niet te permitteeren, maer is van nooden scherpelijck daer inne te voorzien; ten eynde dat van gelijcken niet meer en geschie, noch meerdere gerief daer en gebeure, niet min zy supplianten en mogen daer toe niet komen, sonder eerst te hebben onze gratie ende provisie, alsoo zy seggen; ons omme de zelve ootmoedelijck biddende, sonderlinghe dat ons believe henluyden te verleenen ende gonnen een na-schouw te moghen doen van der aerde, die gemaeckt wordt by den inghesetenen van Diemen, ende hare vrienden, ende dit binnen acht daghen, naer dat de voorschreve Schout ende Schepenen van Diemen, den zelven Dijck geschouwet zullen hebben, ende op gelijcke boete, als de voorschreve Schout van Diemen heeft op die geenen die bevonden worden, den Dijck niet ghemaeckt te hebben, als die uyt geset ende ghekeurt is; ende henluyden hier op te doen expedieren onse opene brieven in behoorlijcke formen. Doen te weten, dat wy dese saeck overgemerckt, ende hier op gehad 't advijs van onsen lieven ende ghetrouwen, die Stadhouder ende luyden van onsen Rade in Hollant, den selven Burgermeesteren, Schepenen, ende Raede onser Stede van Amsterdamme supplianten, geneeghen wesende t' harer voorsz. bede ende supplicatie, hebben inden gevalle, als boven, by goede ende rijpe deliberatie, van onse seer lieve Dochter van ons Keyser, ende Moeye van ons Karel, vrouwe Margriete van Oostenrijck, en van Bourgondien, Hartoginne Douagiere van Savoyen, Regente ende Gouvernante, &c. Ende van den luyden van onsen heymelijcken Rade neffens haer wesende, gegonnen, geoctroyeert ende gewillekeurt, gonnen, octroyeren ende willekeuren mits desen onsen brieve, dat nu voortaen, ende tot onsen wederroepen, die Burghermeesteren ende drie Schepenen der voorsz. onser stede van Amstelredamme, met onsen Balliu van Amstellant, sullen mogen binnen acht dagen, na dat de Schout en Schepenen van Diemen den voorsz. dijck geschouwet sullen hebben, wederom den selven dijck schouwen en anderwerf visiteren; ende dit ten laste van den voorsz. Schout en Schepenen die eerstwerf geschouwet sullen hebben, ende op gelijcke boete op henluyden te verreycken, als zy zouden hebben moghen verreycken op den geenen, die den voorschreven Dijck aenghenomen sullen hebben te maecken, indien die by hen-luyden beschouwet oft boetschuldigh hadden gheweesen gheworden, die niet ghemaeckt te hebben, naar uyt-wijsen den uytzette ende keure van dien: De zelve boeten geappliceert ende betaelt te werden, te weeten: de eene helft tot onsen profyte, in handen van onsen voorschreven Balliuw van Amsterlandt, ende d'andere helft in handen vanden voorsz. Borghermeesteren van Amsterdamme, omme metter selver Burghermeesters helft te vervallen, ende furneeren de kosten vande voorsz. nae-schouwinghe: ontbieden daeromme, ende beveelen onsen lieven ende getrouwen, die president ende luyden van onsen voorsz. heymelijke Raede, president ende luyden van onsen grooten Raed, residerende te Mechelen, den voorsz. onsen Stadt-houder ende luyden van onsen Raede in Hollant, ende allen anderen onsen Rechteren, Justicieren, Officieren, ofte haeren Stedenhouderen, dien dit aengaen sal mogen, dat sy laten ende gedoghen den voorsz. supplianten ende hare nakomers in officie van deser onser voorsz. gratie ende Octroye, gelijck ende in alder manieren, als boven verklaert staet, rustelijck, vredelijck ende volkomelijck genieten, ende gebruyken, sonder hen luyden te doen of te laten geschien eenig hinder, letsel ofte moeyenisse ter contrarien, want ons also belieft: des t'oirkonde hebben wy onsen zegel, hier aen doen hangen. Gegeven in onsen huyse inden

Hage

Haghe den xxviij. dagh in Juno, in 't Jaer ons Heeren duysent vijf hondert, ende negen, onder op de ploye stondt gheschreven, by den Keyser, ende mijnen Heere, den Eertzhartoge in haren Rade, ende getekent, Delre.

Die van Amsterdam geven den Bisschop van Uitrecht de Sloten van Abkou en Vredelant weder.

In den Jare veertien hondert en tnegentigh, zoo Heda schrijft, kreegh de Bisschop van Uitrecht David van Borgonje, van de Burgers van Amsterdam, de Sloten van Abkou en Vredelandt, dieze van het begin des oorloghs ingehad hadden, weder. Maer andere willen datze op die voorwaerden overgegeven wierden, dat de stadt Montfoort, die van de Hartogh van Sassen, de Hollanders, en andere Edelluiden, zeer sterk belegert was, geen hulp of bystant zoude toegezonden worden, gelijk ook geschiede; want schoon de Bisschop met een sterk krijgsheir binnen Uitrecht lagh, zoo wachte hy zich nochtans wel om iets vyantlijk t'onderstaen, om Uitrecht niet in 't lijden te helpen. Doch hier kante zich den Eertshartogh Maximiliaen nader hant tegen, en nam den Bisschop deze slooten weder af, hechtende dezelve weder aen zijne Landen van Hollandt, als blijkt uit deze volgende brief, dien de Majestraet van Amsterdam (die uit bevel van Maximiliaen van Oostenrijk, des Bisschops Burgermeester van Vredelant, Zweder Baensoen in hechtenisse genomen had) op de brief, waer by de Bisschop klaeghde over de vankenis van Zweder, en 't afnemen van zijne slooten, tot antwoordt stuurde, en daer in zy haer ontschuldight, dat alles uit 's Hartogen bevel geschiet was. Deze brief, die alhier ter stede ter Sekretarye berust, en my ter hant gestelt is, luidt aldus:

HOechwairdighe Vader, zeer goede ende groet-vermogende lieve Heere, uwe genaden-brief ons gesandt inhoudende dat uwe vermoghende wijsheden, in 't wair, voor gekomen is, dat der selver uwer wijsheden vreemde hieft, boven dat zy ons in voortijden geschreven hebben, beroerende uwe heerlickheden ende sloten, als Abkoude ende Vredelant, dat wy nu uwe Burgemeyster van Vredelant geheten Zweder Baensoen gevangen hebben, ende gevangen houdende zijn, mit meer verhaels in uwe genaden-brief begrepen is, hebben wy mit andacht ontfangende wel verstaen, waer vp wy uw vermogende wijsheden vogen dienstelick te weten, dat wy zie wterlick ende myt guede herten genegen zijn, mynne ende vruntschap mit uwer genaden, ende mitten uwen t' onderhouden, soo ver 't in ons is, ende als wy an uwer genaden na onsen cleyne vermogende ys, maer altijdt wel bewijst hebben, mair want onse genaden Heere, die Eertshertoge van Oostenrijck, die voorsz. sloten myt dat, dat 'er aenkleeft hem afgenomen, aen zijne Landen van Hollant geappliceert, ende ons die selve bevolen heeft te bewaren, ende konnen wy vueren, wese wille en consente van zijnne genaden, ende van den ander steden van Hollant, die de saeke mede angaet by ons selve dair niet in doen, maer moeten daer of achtervolgen, 't bevele van ons genaden Heere, ende Prince ons dair of gedaen, &c.

1494.

Maximiliaen draeght zijn Landen aen zijn zoon Filips over.

In den jare veertien hondert vierentnegentigh, droegh Maximiliaen, mits de zwarigheden, die hem beide kroonen, de Koningklijk en Roomsche veroorzaekten aen zijnen zoon Hartogh Filips, de twede van die name, ontrent zijn zestien jaren, deze landen al en allijk over. Drie jaren daer na quam Filips in Hollant, en wiert met Koninklijke plechtigheit t' Amsterdam tot Vorst van den Lande gehuldight. Op zijn huldinge quamen alhier, vermits hy aldaer perzoonlijk niet verscheen, de Majestraten uit verscheiden steden van Noort-hollant, die van hem met nieuwe vryheden en Hantvesten, gelijk de Vorsten op hun hulde gewoon zijn te doen, beschonken wierden. Hy troude aen Joanna, dochter van Ferdinand Konink van Spanje, en kreegh daer by, nevens vier dochters, twee zoonen; Karel, die hem in zijn rijk volghde, en namaels Keizer wiert, en Ferdinand, naderhant Koningk van Hongarye en Bohemen, en door dit huwelik raekten aldus deze landen aen 't huis van Oostenrijk vast.

In den jare vijftien hondert en vijf beveſtighde deze Filips op nieuw, 't geen zijn vader Maximiliaen aen die van Amsterdam, namelijk datze hun ballinghen duizent roeden buiten hun vryheit bannen en halen moghten, gegeven had. Ten twede gaf hy hen mede steenrecht, dat is, dat alle schuldenaren, die niet maghtigh te betalen zijn, noch geen borge stellen kunnen

kunnen, in de vankenis zouden mogen gezet worden tot'er tijdt toe datze betalen. Ten derde, dat binnen een mijl rontom de stadt geen Turf magh gedolven worden. Ten vierde, dat ieder, die met'er woon uit de stadt trekt, eerst af betalen moet daer hy opgezet is. Ten vijfde dat niemant geen wijn of bier binnen de drie hondert roeden buiten d'eerste vryheit zoude mogen tappen. En luidt deze gansche gunstbrief aldus:

Verscheide vryheden, als van steenrecht, Turf-trekken, buiten tappen, dat van Filips aen die van Amsterdam verleent.

PHILIPS by der gratie Gods Coning van Castilien, van Leon, van Granaden, &c. Eertshartoghe van Oostenrijcke, &c. Grave van Hollant, &c. Allen den geenen die desen onsen jeghenwoordigen Brief sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Alsoo onse wel geminde Burgermeesteren, Schepenen ende Rade van onsen Stede van Amstelredamme, voor hen ende in den namen van den gemeenen Poorteren van dien, ons te kennen gegeven hebben diversche saken en puncten. Ten eersten, hoe hier voortijts onse alder-genadighste Heere ende Vader de Roomsche Coninck, by zijne besegelde brieven, ende omme die redenen daer inne begrepen, gegunt ende gegeven heeft onsen voorsz Stede van Amstelredamme by forme van Privilegie, dat den gerechte der selver Stede allen personen die misdaen ende ghebreuckt hebben in den voorsz. stede, corrigeren ende bannen mogen duysentigh Roeden buyten der selve Stede eerste vryheyt, ende den ghebannen ende misdadigen binnen de duysent Roeden te halen ende corrigeren, in alle manieren of sy binnen de eerste vryheyt ghehaelt waeren. Dat in onse voorsz. Stede van Amstelredamme conserserende veele vreemde Coopluyden, aldaer zy dickwils d'een d'ander omme schulden te rechte betogen, ende den verweerder geen borge of sekerheydt doen en kan voor de schulden daerinne hy gecondemneert wort, ende mitsdien bedwongen is tot vervolgh voor de schulden van den eysscher te gaen in beslotene gevanckenisse, ende aldaer blijven ter tijt toe dat hy sekerheyt gedaen of die schulden hem geeyscht vernoegt hebben sal, als na de gemeene gebruyckinge over al geschiet. Ende dat de selve Stede niet voorsien en is van Steenrecht of anders, hoemen dat noemt, omme den gecondemneerde schuldenaeren in ghevanckenisse te houden, daer af dickwils beschaemtheyt gebeurt, midts dat den genen, die gecondemneert wert, ter plaetsen gheleydt ende bewaert wert anders dan redelick ende eerlick is. Dat die landen geleghen ontrent onse voorsz stede van Amstelredam veel ende meest al Beemden of moerlanden zijn, en die soo seer uyt-gedolven ende uyt-gegraven worden, om den Turf daer uyt te halen, dat geschapen in 't eynde alle die landen tot niet te komen, sonder eenighe vrucht meer daer af te hebben. Waer by 't volck aldaer woonende ghesschapen is van daer te varen, ende die Landen onbewoont te blijven, ten zy dat daer inne voorsien wort. Dat der voorsz, onse Stede van Amstelredam voorsien is by onsen brieven van Octroye, dat allen den genen, die uytter selver Stede metter woon varen in andere steden, gelden ende betalen sullen in de lasten daer in zy ghevallen zijn, ghelijck 't selve Octroy dat ten vollen inhout ende verklaert. Desen niet teghenstaende soo vervorderen die van onse Stede van Haerlem voor te staen den genen, die aldaer mitter woon komen, ende beletten dat de voorsz, onse Stede van Amstelredam tot geenen ontfanck en kan gheraken, tot grooter schade ende achterdeel der selver onser Stede, ende gheschapen is meer te ghebeuren, ten zy oock dat daer inne voorsien wordt. Ende dat onse voorsz Stede van Amstelredamme in den Jare Lij. lestleden, van wijlen onsen harde lieve Heere, ende Groot-vader Hartoge Philips van Bourgondien zaliger gedachte verkreghen heeft, zekere brieven van Octroye, datmen om die redenen daerinne verklaert, geen Wijn of Bier tappen en soude mogen op een vierendeel van een mijle nae aen der selver Stede, ten zy by ordonnantie ende rechten der voorsz. Stede, naer inhout der selven brieven; Ons ootmoedelick versoeck ende de voorsz. supplianten, ten eynde dat onse voorsz. Stede van Amstelredamme te bat geregeert ende in goede recht blijven ende wesen sal mogen, tot eere van ons, profijt ende welvaeren vanden ghemeenen Poorteren ende Ingesetenen van dien, dat ons believen henluyden te accorderen ende gonnen op 't gunt dat hier boven verklaert staet, die poincten ende articulen hier na volgende: Te weten, als van den eersten te hebben confirmatie van den voorsz. Privilegie, geaccordeert by onsen voorsz. Heere ende vader, aengaende de ballingen, omme dat te moghen ghebruycken na sijn forme ende inhouden. Ten tweede, by forme van Privilegie eeuwighlijck geduurende, te mogen hebben ende gebruycken Steen-recht, omme alle schuldenaren die gheen borghe en konnen stellen, ofte sekerheyt doen, inden ghevanckenisse, daer toe gheordonneert te houden ende te bewaeren tot kosten, naer inhouden sekere redelicke ordonnantie, diemen by de gerechte der selver Stede daer af maken sal, ten minsten laste ende quetse, soo dat eenighsins doenelickst wesen sal. Ten derden, dat wy ordonneren ende bevelen,

len, datmen van nu voortaen eeuwigh geduurende, geen Turf meer graven of delven en sal, op een mijle na rontomme onse voorsz. stede van Amsterdamme, ende dat op een pene ende boete van twintigh gouden Philips gulden te verbeuren, ende daer toe den turf gedolven contrarie onsen bevelen, d'eene helfte tot profijte van ons, ende d'ander helfte tot profijte der selver onser stede, omme die toesicht dat onse voorsz. ordonnantien ende geboden te bat, onderhouden mogen wesen. Ten vierden, dat alle die ghene uytter voorsz. onse stede van Amstelredamme mitter woon varen in andere steden, al vooren sullen moeten namptiseren die penningen ende portie van haer afterwesen, daer op zy geset sijn. Ende ten lesten ende vijfden, datmen gheen wijn of bier uit onse voorsz. stede tappen en sal moghen, op een half mijl na der selver onse stede eeuwighlijck gheduurende, of ten minsten, een sekeren langen tijdt, ende daer na tot onsen wederseggen: Ende hier van te doen expederen onse opene Brieven in behoorlicke forme: Doen te weten, dat wy de saken voorsz. vermerckende ende hier op gehadt 't advijs van onsen lieven en getrouwen, die Luyden van onsen Rade in Hollandt.

1. Hebben in den gevalle, als boven, voor ons ende onsen nakomers, Graven ende Gravinnen van Hollandt voorsz. den voorsz. supplianten in den name als boven, geconfirmeert, ende confirmeren uyt onse sonderlinge gratie mits desen, die Privilegie roerende die voorsz. ballingen, hen geaccordeert by onsen voorsz. Heere ende Vader, in den manieren voorsz. gemerckt, dat binnen de duysent Roeden voornoemt niemant hooge Heerlickheyt en heeft, dan wy. Wel verstaende dat d'excutie vanden overtreders sal gedaen worden by den Schout van Amsterdamme onsen dienaer, ende anders niemant.

2. Hebben oock den selven supplianten gegunt ende geaccordeert, gonnen ende accorderen insgelijcx uyt onse voorsz. sonderlinge gratie mits desen, ende voor ons ende onse nakomelingen, die poincten ende Artikulen hier na verklaert. Te weten, dat zy van nu voortaen hebben ende gebruycken sullen steenrecht, omme alle Schuldenaren, die gheen borghe en konnen stellen ofte sekerheyt doen, inden gevanckenisse daer toe geordonneert, te houden ende te bewaren tot haren kosten, naer inhouden sekere redelicke ordonnantie, diemen by den gherechte der voorsz. stede daer af maken sal, ten minste laste ende quetse, soo dat eenighsins doenlickst wesen sal.

Dat niemant oock van nu voortaen gheen Turf meer graven of delven en sal, op een mijl na rontomme der voorsz. stede van Amsterdamme, op de pene, boeten ende verbeurte boven verklaert. Ten waere yemant particuliere persoone die daer meynde mits delvinge profijt te gekryghen, dat hy dat sal mogen doen by consent van onsen Stedehouder ende Luyden van onsen Rade in Hollant, voorsz. partijen die interest daer by pretenderen, eerst daer op gehoort wesende ende anders niet, omme partye ghehoort, voort daer inne gedaen te worden, soo dat behoort.

Dat alle de genen die buyten onse voorsz. Stede van Amsterdamme mitter woon varen in andere stede, al vooren sullen moeten namptiseren die penningen ende portie van haer afterwesen, daer op zy geset sijn, ende namptissement gedaen sijnde, indien 't belieft, te betrecken de voorsz. Stede voor onsen Raede van Hollant, dat salmen mogen doen. 3.

Ende dat niemant geen bier of wijn tappen en sal omme de redenen boven genarreert, binnen drie hondert roeden buyten de eerste vryheyt der selver onser stede, den tijt van tien jaren after een geduurende, te beginnen den datum van desen, ende die voorsz. tien jaren geëxpireert sijnde, sonder prejudice van ymants rechte: ende al d'andere vier poincten ende Articulen, soo lange als ons gelieven sal, ende tot onsen wederroepen. 4.

Zoo ontbieden wy ende bevelen onsen harde lieven ende getrouwe, de Cancelier, President en Luyden van onsen groote Raede, Stedehouder ende Luyden van onsen Raede in Hollandt ende allen anderen onsen Justicieren, Rechteren ende Officieren, dien 't behooren sal, of heurlieder Stedehouderen dat sy van dese onse voorschreven gratie ende confirmatie, mitsgaders van al den inhouden van dien, nae haer forme, den voornoemden supplianten in den name voorschreven, doen laten ende gedogen, ghenieten ende useren rustelick ende vredelick, sonder henlieden te doen noch te laten gheschien, eenigh letsel, ofte moeyenisse ter contrarie. Want ons alsoo gelieft. Dus t'oirconde hebben wy onsen Zegel hier aen doen hangen. Ghegeven in onse Stadt van Gent den VIII. dagh in December, in 't Jaer ons Heeren duysendt vijf hondert ende vijve, ende van onse Rijcke d'eerste op de plijcque *by den Koninck*. Ter relatie van den Rade, ende gheteeckent, *Recocq.* hebbende onder uythangende een Zegel in roode Wasse aen een dubbelde Francijne staert. 5.

S Filips

Filips endelijk, die een zeer zachtmoedigh en goetaerdigh Vorst was, en zijn landen langen tijt in rust en vrede bezeten had, quam na een twaelf jarige regeering, in den jare vijftien hondert en zes, in 't Rijk van Granada, nalatende twee zoonen Karel en Ferdinand, te sterven, en wiert tot Amersfoort in 't Katuyzers Klooster begraven. Maer Keizer Maximiliaen, de vader, die zijn zoone overleefde, stierf in den jare vijftien hondert en negentien te Nieuwstadt, alwaer hy ook begraven wierdt. Na Filips quam zijn zoon Karel, namaels Keizer, in 't bezit der landen; maer deez noch jong en onmondig zijnde, wierdt zijn vaders zuster Margareta tot Landtvooghdes over de Nederlanden, met goetdunken der algemene Staten, gestelt. Het Geldersche oorlogh, dat ten tijde van Filips al begonnen, maer verscheidemael door een bestant van eenige jaren, bygeleght was, wierdt kort na zijn doodt heviger als oit te vooren weder hervat. De Geldersche kregen de steedjes Muyden en Naerden in, quamen met hun schepen voor Amsterdam leggen, en besprongen aldaer een root Blokhuis, dat toen by de Haerlemmer poort op palen stondt; maer de genen, die 'er op waren, mannelijk tegenweer biedende, moestenze met groot verlies het zelve weder verlaten. Daer na in den jare vijftienhondert en twaelf deden de Geldersche weder met etlijke honderdt mannen een torn op Amsterdam, maer vermits de stadt overal met sterkten en gewapende burgers wel voorzien was, moestenze met schande afwijken. Zy deden niet te min groote schade, dewijlze in de meeste scheepen, die buiten de palen lagen, zoo wel die hier ter stede als buiten 's landts t'huis hoorden, de brandt staken.

Filip en Maximiliaen sterven.

Den Gelderschen doen Hollandt weder den oorlogh aen.

1507.

1512.

1517. En na dat in den jare vijftien hondert veertien en zestien verscheide malen tusschen de Geldersche en Hartogh Karel bestandt van wapenen gemaekt was, zoo borst dit oorlogh, willende Hartogh Karel zijn' Landen aen Keizer Karel niet overgeven, in den jare 1517. weder opentlijk uit. De Gelderschen tusschen de drie en vier duizent stark, togen na Medenblik, datze veroverden en aen kolen leiden. Van hier trokkenze over Alkmaer na de Beverwijk, en zoo voort na Sparrendam, verwoestende met branden en roven al wat hem tegen quam. Die van Amsterdam hun komst tot Sparrendam vernomen hebbende, wierpen, om hen den wegh af te snyden, en verdre doortocht te beletten, met 'er haest een schans by 't huys ter Hart op, en leiden 'er eenige troepen kryghsknechten in. Maer de Gelderschen besprongen de schans, doch wierden manlijk in 't eerst afgeslagen, dan wierd eindelijk, na datze 'er verscheide aenvallen op gedaen hadden, noch verovert. De krijghs-knechten, die 'er binnen lagen, wierden al te mael ter neder gehakt. Van hier trokken de Gelderschen voorby Amsterdam na 't Sticht van Uitrecht. Hier op wierd tot Amsterdam op Sinte Laurens avondt, afgekondight, vrye rovery op de Gelderschen. d'Amsterdammer hier door ontsteken, quamen voort met macht van schepen op de Zuiderzee, verbranden veel schepen tot Bunschoten, en zeylden van daer na Vrieslandt, om den vyandt voortaen geheel uit 'er zee te houden. Endelijk is 'er, na veel bloedtstortens, tusschen deze Keizer Karel, en Hartogh Karel van Gelder in den jare 1536. een vaste vrede gemaekt, op voorwaerde, dat Gelderlandt en Zutphen zoude vervallen op den Hartogh van Braband in der tijdt, indien de Hertogh van Gelder of zijne kinderen, zonder wettige kinderen quamen te overlijden: en twee jaren daer na stierf de Hartogh van Gelder, oudt een-en-tzeventigh jaren, zonder wettige kinderen; zulx Gelderlandt en Zutphen aen Keizer Karel verviel.

Om te toonen d'eenvoudigheidt van deze eeuwe, en hoedanigh de luiden te dien tijde in de strikken en valsche tukken des Pausdoms, ook binnen deze stadt, verwert lagen, zullenwe hier een brief laten volgen, dien de Majestraet dezer stede aen die van Haerlem schreef, waer by zy hen verwittighde, dat alhier aflaten in de zelve

zelve maght en kraght te koop waren, alsse in den jare vijftien hondert te Roomen geweest waren. Voort hen belastende zulx te Haerlem onder de gemeente te willen bekent maken, en aen de deuren der Kerken te laten plakken. Als breder blijkt uit dit volgende afschrift:

Brief, waer by de Majestraet van Amsterdam die van Haerlem bekent maekt, dat hier aflaten te koop zijn.

WY Schout, Burgermeesteren, Schepenen, ende Raden der stede van Aemstelredamme, doen kondt ende te weten allen den gheenen die desen brief zullen sien of horen lesen, ende bysonder den eerbaren, voorsienigen ende wijsen Burgermeesteren, Schepenen ende Raden der stede van Haerlem onsen geminden vrienden: Dat by wille ordonnantien ende goetduncken van onsen Heyligen Vader den Paus binnen dese stede ghekomen zijn die gracien, pardoenen, ende aflaten van Romen, in zulcker macht ende kracht als in den jare van 1500. *binnen der stadt van Romen geweest heeft, ende die alhier geintromseert zijn ende gesolempniseert sullen werden, van nu beginnende tot beloken Paesschen toe naestkomende. Ende omme die selve gracien te sorteren hare volle effect, ende dat wy genegen zijn nae ons vermogen ter eeren van de voorsz. gracien ende aflaten ellick die des begeert zijn conscientie te bevryen, ende te ontlasten. Soo is 't, Dat wy daeromme uyt macht van zekere opene bezegelde brieve van onsen ghenadighsten Heere den Erts-Hartoge van Oostenrijck, premier Grave van Hollant gegunt, gegeven en verleent hebben, gunnen, geven ende verlenen mit desen onsen brieve vry vast ende goet seeker geleyde, komende, gaende merender, ende wederom keerende in lijf ende goet allen den genen ende een ygelijk van hem bysondere die binnen dese stede komen sullen omme die voorsz. gracien ende aflaten te verdienen, van alle schulden, boeten ende breucken, 't zy van diefte, doetslagen, ende anders diergelijke, uytgescheyden den vyanden van onsen voorsz. genadighsten Heere, ende den genen die gedaen hebben* crimen lesæ Majestatis, *alsse vrouwe-kracht, moirt, brant, merct, straet-roef, conspiracie ende anders diergelijke saken, gedurende 't selve geleyde tot ses dagen toe nae beloken Paesschen eerstkomende, ende ten eynde dat een ygelijcke van de voorsz. gracien ende aflaten, mitsgaders van den geleyde, hier inne verklaert sal mogen wesen geadverteert ende ghekundight, soo versoeken ende begeren wy, daeromme aen u, dat uwe eirbaerheit believend wille desen onsen brief voor den ghemeenen volcke te doen verkondighen ende uytroepen, mitsgaders ook die Cedulle van den articulen van der gracien te doen stellen voor de Kerck-deure, die u den brenger van desen oik overleveren sal om ellick hem daer na te mogen reguleren, 't welck wy ingelijke of meerder des versocht zijnde, gaerne wederomme doen willen. In kennisse der waerheyt hebben wy den Zegel van saken der voorsz. stede hier up doen drucken. Ghegeven op ten* xvj. *dagh van Mairt,* A°. XV^{C}. *en een.*

In den jare veertien hondert vijfen-tnegentigh verleende Joan, Koningk van Denemarken, aen de steden van Hollant, maer byzonder aen die van Amsterdam, datze de twee derde deelen van het gene, dat van de verongelukte schepen en goederen, in zijn Rijken en Landen, onweers halve of anderzins by eenigh ongeval aen de gront quam te dryven, en als wrak of zeevont gevonden wiert, zouden mogen na haer nemen en toe-eigenen, maer het overige derde deel der geblevene schepen of goederen, zouw aen de Kroone vervallen. En in gevalle deze zeedriften zonder Schipper of Bootsvolk aen strant quamen te dryven, zouden de twee derde deelen aldaer een jaer na den dagh onvermindert blyven leggen. De brief luit aldus:

Vryheit van Koningk Kristiaen, aen die van Hollant gegeven datze twee derde delen van hun zeewrakken mogen na zich nemen, &c.

WY Johan, van Gods genade Coninck van Denemarcken, Sweeden, Noorweegen, der Wenden ende Gotten, Hertogh van Sleeswijck, Holsteyn, Stormarn, ende der Ditmarschen, Graeve tot Oldenburgh ende Delmenhorst. Doen openbaerlijck te weeten ende bekennen, met deesen onse openen brieve, voor een jegelick, dat wy uyt sonderlinge gunst, genaden

den ende toeneyginge, oock op de Raet, vlytige beede ende aenhoudinge vanden gestrengen Heere Paulus Lapmans, Ridder, onsen lieven ghetrouwen Raedt ende Hofmeester, in onsen Rijcke Denemarcken, met de Stadt van Amsterdam ende de ghemeene Hollantsche steeden, ende Landen, door versoeck van haere afgezondene gevolmachtighers althans alhier ter steede, sich bevindende, over een gekoomen sijn, ende de selve genadelijcken gegunt, bewilligt ende toeghestaen hebben, gelijck wy hun jegewoordelijck gunnen, bewilligen ende toestaen in kracht ende macht van deesen onsen brieve; dat, als hier namaels geduurende de tijdt onses levens, in onsen Rijcken ende Landen van Schepen of Goederen, onweders-halven, ofte andersints, by eenige ongeval, yets aen de gront sal komen te dryven, ende als wrack of zeevont gevonden ende aengetast te worden, als dan die van de voorsz. stadt Amsterdam, ofte de ander Hollantsche steden, of Landen, ende haere gemeyne Koopluyden, die soodanige Schepen ende goederen in eygendom toekoomen ende daer van bewijs doen, wanneer deselve dese onse Rijcken, Landen, Steeden, stroomen ende gebieden sullen besoeken, de twee derde parten van de selve scheepen, ende goederen die geberght sijn ofte te berghen moghten staen, weeder vry ende liber sonder eenige contradictie mogen na haer neemen, aenvaerden ende 't haeren nutte genietten ende gebruycken, soo als hen dat bequaemst zal sijn: Ende het resteerende derde part van de voorsz. geblevene Scheepen, of Goederen, sullen ende willen wy voor ons behouden, den onsen, onse dienaers, ende ondersaten, herberghgelt ende de onkosten, diese dienthalven ghedaen ende gheleeden hebben, goet doende ende betalende, ende waer 't saeke dat alsulcke Scheepen of Goederen alsoo 't eeniger weege inde voorsz. onse Rijcken ende Landen, aen lant dreeven, ende het scheepsvolck of de Koopman daer van bleven, ofte anders verongeluckten ende vergingen, ofte oock dat de Schippers van soodanigen scheepen of goederen, waren verloopen; in sulcken gevalle sullen de voorsz. twee derde parten van de scheepen of goederen ten behoeve vande rechte eygenaers ende Coopluyden, ter plaetse daerse gheberght zijn onvermindert blyven berusten, indien binnen jaer ende dagh vereysch daer na gedaen wort: Ontbieden hieromme alle onse Amptluyden, Vooghden, Tollenaers, Burgermeesteren, Raeden, ende voorts alle anderen, die, om onsent yets sullen ende willen doen ende laeten datse den opgemelden Coopluyden, van Amsterdam, of eenighe van de andere Hollandtsche Steden, ende Landen, in contraventie deses, niet laten hinderen, noch in eenigerley wyse beschadigen, op verlies van onse Coninckljjcke hulde ende genade. Des ten oirkonde en tot meerder getuygenisse, hebben wy onse Coninckljjcke Secreet-Zeegel weetentlijck doen hangen onder aen desen brieve, die gegeven ende gheschreven is, op ons Slot Wardtberghen, op den daghe, *Sancti Stephani, proto martyr*, sijnde den tweeden dagh inden heylige dagen van Wijn-nacht, anno Domini veertien hondert ende acht-en-tnegentig. Onder de plicque stondt geschreeven, *ad relationem Domini Pauli Lapmanni, militis & magistri curiæ.*

Noch gaf dezelve Koningk in den jare veertien hondert acht-en-tnegentigh alleen aen die van Amsterdam, datze in gansch Noorwegen en alle desselfs koop-plaetzen, by zonder te Bergen, om koophandel te dryven moghten komen, en aldaer t'allen tijde van 't jaer, gelijck zijne eige onderzaten, koopen, verkoopen, handelen en verkeeren te water en te lande. Als ook datze hun koopmanschappen tot Bergen voorsz. zoude mogen hebben over de Wage, aen beide zyden tot aen de koopmans brugge, of binnen de stadt, zoo 't hun best aenstont, mits dat zy Luiden, en ieder in 't byzonder weder den Burgeren aldaer woonende in geenen dingen nadeligh of hinderlijk zouden zijn, en ook allezints buiten nadeel van 's Koninx gewoonlijke Tollen, vryheden, en heerlijkheden. En luit de zelve brief aldus:

Aan die van Amsterdam vryheydt van koophandel toegestaan in Noorwegen. 1498.

WY Johan, van Gods genade Coninck van Denemarcken, Sweeden, Noorweegen, der Wenden ende Gotten, Hertogh van Sleeswijck, Holsteyn, Stormarn, ende der Ditmarschen, Grave tot Oldenburgh ende Delmenhorst. Doen te weeten ende bekennen openbaerlijck voor ons en onsen erven, ende voorts een jegelijcken; Dat wy uyt sonderlinge gunst, genade ende toeneyginge, de stadt Amstelredamme ende haere Coopluyden, genadighlijcken gegunt, bewillight ende toegelaeten hebben, gelijck wy die tegenwoordigh oock vergunnen ende toelaten in kracht, ende macht, van desen onsen brieve, dat zy Luyden in onsen Rijcke Noorweegen ende alle Coopplaetsen van 't selve, specialijcken tot Bergen, harer Coopmanschaps halven sullen moghen koomen, ende aldaer t'allen tijden des jaers, gelijck andere onse Ondersaten,

saten, koopen ende verkoopen, hanteeren ende verkeeren te Water en te Landen, soo hen dat ghelieven sal te besoecken: ghelijck mede sy-luyden hare Coopmanschappen tot Bergen voorsz. sullen mogen hebben over de Wage aen beyde de zijden, tot aen de Coopmans brughe, ofte binnen de Stadt, sulcks het hen gelieft, mits dat sy-luyden, ende yder van hen, onse burgers aldaer geseeten, in geene dingen nadeeligh ofte hinderlijck sullen zijn, ende ook allesints buyten prejuditie van onse gewoonlijcke Tollen ende Coninghlijcke Vryheeden, ende Heerlijckheeden, ontbieden hieromme alle onse Amptluyden, Vooghden, Tollenaers, Burgermeesteren, Raaden, Steden ende Gemeenten, mitsgaders dienaers ende ondersaten, als mede allen den geene, die om onsent willen iets sullen ende willen doen ende laten, dat sy de voorsz. Stadt ende haere Coopluyden, in contraventie deses, niet en hinderen of laten hinderen, op eenigerley wijse, 't zy waer aen het zy, beschadigen, op verlies van onse Coninghlijcke hulde ende genade. Tot meerder getuygenisse van 't welck, soo hebben wy onsen Coninglijck Signet aen desen onsen Brief weetentlijck doen hangen, datum op ons Slot Wardtbergh, op Sondagh den derden in de heylige dagen van Wijnnacht, in den jaren na de Geboorte Christi ons Heeren duysent vierhondert acht-en-tnegentigh. Onderstondt: *Ad relationem Domini Pauli Lapmanni, militis & magistri curiæ.*

In den jare vijftien hondert en zeven bevestighde Kristiaen, Koningk van Denemarken, de tweede van die name, alle Hantvesten en vryheden, die oit die van Amsterdam van zijne voorzaten verworven hadden; en vergunde hen daer en boven noch op nieuw veel andere vryheden in zijn Rijken, als blijkt uit deze volgende brief:

Kristiaen, de tweede, Koning van Denemarken, geeft aen die van Amsterdam verscheide vryheden.

WY Christiern, by der genade Godts rechte erve van 't Rijck Noorwegen, gekooren Coninck van Denemarken ende Sweeden, Hartogh van Sleeswijck, Holsteyn, Stormarren, ende Ditmarschen, Grave van Oldenburgh ende Delmenhorst, doen te weeten een jegelijcken,

1507.

Bevestinge van alle voorige Hantvesten.

I.

Dat wy uit onse specialen gunst ende genade, als meede voor de getrouwe, ende willighe diensten, die onse beminde, de Schouten, Burgermeesteren ende Raedmannen van Amsterdam, ons ende 't Rijk Noorweegen tot hier toe gedaen ende beweesen hebben, ende naemaels noch moghen ende willen doen, geconfirmeert, geratificeert, ende bevestight hebben, ende midts deesen onsen openen brief confirmeeren, ratificeeren ende bevestigen alle de genaden, vryheeden, ende Previlegien, die onse voorvaderen, de voorgaende Coningen in Noorweegen hen Lieden ende haere Ondersaten genadelijck gegunt, ende gegeven hebben, om in haer volle macht ende kracht te blyven, in alle haere woorden, poincten ende artijkelen, soo als deselve inhouden ende uyt wijsen.

II.

Van ghelijcken hebben wy gegunt ende toegelaten, dat zy Lieden selfs haer wrack hier in Noorweegen, mogen bergen, daer toe neemen, ende gebruycken de hulpe van onse Ondersaten, voor een mogelijck berghloon, ende 't selve vry ende liber hebben, genieten, gebruycken ende behouden, buyten tegenseggen van yemandt.

Mogen hun Zeewrak in Noorwegen bergen.

III.

Item, by aldien het gebeurde, dat eenige van haere Schepen quamen in Zee te blyven met Volck ende al, ende eenige van hare goederen aen landt dreve, soo willen wy, dat soodanige goederen daer ter plaetsen sullen gehouden werden jaer ende dagh. Ende indien daer middelertijt eenige van hare Coopluyden met behoorlijck bewijs, na de voorsz. goederen komen vereysschen, soo sullen zy-lieden deselve genieten, voor een mogelijck ofte redelijck bergh-loon: maer soo der binnen jaer ende dach geene en komen, soo sal het daer mede gaen volgens de wet ofte recht.

Behouden jaer en dagh het recht tot hun zeewrakken.

IV.

Item, by aldien het oock gheviele, dat eenige van hare Cooplieden hier in 't Rijck quamen te sterven aen de Pest ofte andere sieckte, soo sal onsen Amptmannen ter plaetsen, daer sulckx geschieden, inden tegenwoordigheyt, van eenige eerlijke vroome Mannen, alle haren goederen opschryven, het minste met het meeste, de welcke alsoo daer ter plaetsen ghehouden sullen worden jaer ende dach, ende indien onder tusschen rechte Erfghenamen daer toe komen, met brief ende bewijs, soo sullen de voorsz. goederen hen luyden ghevolght werden, buyten alle verhinderinghe ofte behulp reden; maer soo daer binnen jaer ende dagh ook geene en koomen, soo sal 't daer mede gaen, soo als 't recht is.

Aldaer komende t'overlijden, keert het goet tot de rechte erfgenamen, &c.

V.

Item, wy hebben hen lieden meede gegunt ende toegelaeten, dat hare Coopluyden ende Ondersaaten, tegen het voorjaer, met het eerste open waeter, herwaerts na Bergen ende elders over al 't geheel Rijck van Noorweeghen door, met haere Coopmanschappen vry ende veyligh mooghen koomen,

Mogen door gansch Noorwegen vry koophandel dryven.

koomen, om met onse beminde Ondersaten wettelijck te koopen ende verkoopen, ende geven hare Tollen ende gerechtigheyt, sonder daer over van de Vooghen, Leen-mannen, Rijcx-Vooghden of yemandt anders beswaert te worden, tegen recht ofte recht, in eeniger manieren, ende alsulcker haer Lieder Coopmanschap hier in 't Rijck Noorweegen te ghebruycken, tot de heylighe Cruys daegen *Exaltationis*, ende veertien daghen daer naer.

V I.

Ende alsoo haere Coopluyden hier van Bergen afvaeren, tegen den tijt van St. Michiels dagh, soo hebben wy met goet duncken van onse lieve, ende beminde Raden van 't Rijck Noorweegen, ende onse Burgeren van Bergen, hen lieden gegunt ende toegelaeten, dat sy lieden moogen hebben drie ofte vier van haere Coopluyden die den winter door ende over alhier in Bergen leggen, met alle hare Koopmanschappen, ofte ook haere goederen (indien het hun belieft) beveelen aen eenige van onse Burgeren van Bergen, ofte de selve andersints in haere boeden ofte winckels laten staen, ende in 't voor jaer, als zy lieden ofte hare volmachtighde weder komen, die voornoemde haere goederen wederom na haer te neemen, genieten ende behouden, sonder tegen seggen van yemanden in eeniger manieren.

V I I.

Daeromme verbieden wy alle ende yegelijcken, die nu sijn ofte namaels sullen koomen, ende besondere de Vooghden, Amptmannen, Wethouderen, ende alle andere, de Coopluyden, ende Ondersaeten der voorseyder stadt Amsterdam hier tegen te beletten of verhinderen, of te doen beletten of verhinderen, eenige verstooringe, quellinge, moeyte of onrust aen te doen, of in eenige maniere te prejudiceeren te verongelijcken ofte verkorten; op peene van onse Vorstelijcke hulde ende genaede. Gegeven in ons Hof tot Bergen, op den heylighen Kruys avont, *exaltationis*, in den Jaere na de geboorte Godts, duysendt vijf hondert en seven. Onder ons sekreet Zegel stonden dese naervolgende letteren *S. Re. pe*, ende was beseeghelt met een Zeghel ende contra Zeghel, representeerende 't waepen, van den selven Koninck Christiern, met de circumscriptie, van dessels name ende titulen, in rood wasch op geel gedruckt; door dubbele gevlochten koorden van rooden ende witte zijde onder uythangende.

TWAALFDE HOOFTSTUK.

Karel wordt mondigh, en Graef van Hollandt. Kristiaen, Koningk van Denemarken, komt t'Amsterdam. Oproer der Herdoopers binnen Amsterdam. Verscheide Hantvesten van Karel aen die van Amsterdam verleent. Karel draeght de Heerschappy der Landen aen zijn zoon Filips over.

Karel wordt Graef van Holland.

KArel, de laest gemelde Graef Filips zoon, namaels de vijfde Keizer van dien name, mondig geworden zijnde, aenveirde zelfs de Regeringe der Landen, daer zijn vaders zuster Margareta als Vooghdesse dus langh het bewint van gehadt had. Hy kreegh ten wijve Izabelle des Koninks van Portugaels zuster, daer by hy in den jare vijftien hondert zeven-en-twintigh den een-en-twintighsten van Bloeimaent een zoone kreegh, genaemt Filips, namaels de laeste Grave van Hollant.

Kristiaen Koningk van Denemarken komt t'Amsterdam.

In den jare vijftien hondert eenentwintigh quam alhier door de stadt reizen, Kristiaen de twede Koningk van Denemarken, om voort na den Keizer zijn zwager te reizen, alhier gekomen zijnde, betrapte hy den Eerts-Bisschop van Drontem in Noorwegen, Erik Walkendorp, die in 's Koninks ongena, en in de wil was na Denemarken over te schepen, en aldaer voor den Koningk zijn verantwoordinge te doen. De Koningk gewaer wordende dat de Bisschop binnen deze stadt was, verzocht aen de Majestraet om den Bisschop in hechtenis te mogen nemen. Maer de Majestraet den Eerst-Bisschop, die zich als een geestelijk persoon op den Paus beriep, zijn ontschuldinge gehoort hebbende, sloegen zulx den Koningk beleefdelijk af, hoewel hy haer genoech beloofde alles by den Keizer en den Paus van Romen te willen verantwoorden, en rekening wy hen van zijn doen geven. Deze ongenuchte

Tracht den Bisschop van Drontem in hechtenisse te nemen.

nuchte en vyandtschap tusschen den Koningk en den Bisschop, was hier uit ontstaen. De Koningk noch jongk zijnde, gebruikte te Bergen in Noorwegen tot zijn boel een Hollandtsche dochter, Duifje genaemt. Maer hy naderhant komende te trouwen aen Keizer Karels zuster, zoo verzocht den Keizer aen den Bisschop, dat hy den Koningk over het quaet gerucht, dat hem van deze Duifje nagingk, wilde vermanen en waerschouwen. Doch dit waerschouwen nam de Koningk zoo qualik, dat hy sedert den Bisschop hooren noch luchten moght. De Bisschop ondertussen trok na Uitrecht, alwaer hy een tijdt langh bleef, en zondt zijn ontschuldinge aen de Rijxraden van Denemarken over, maer ziende geen vergiffenis te verwerven, reisde endelijk na den Paus te Romen.

)proer r Her- opers. 535. Onder de regeering van dezen Keizer Karel, gebeurde alhier een vreemt bedrijf, waer door byna deze stadt tot een puynhoop was geraekt; en dit was de razerny der Herdoopers, die in den jare 1535. ontrent Vrouwendagh tot volle rust-breuk uitborst. Deze dwalinge en zekt, zoo Lambertus Hortensius verhaelt, quam by deze gelegentheit toe. Luiter hadt kort te vooren een boekje in druk laten uitgaen van de Christelijke Vryheit. Dit werdt terstont van den gemeene man (bekoort door den tijtel, dien 't boek voerde, maer zich luttel op 't geene dat 'er van binnen in stak verstaende) zeer yverigh gelezen, en gaf merkelijke stoffe tot oproer. Want Thomas Munter een Sax, en ongelettert man, hadt dit boekje op zijn duim, en leide het by den gemeene man ten arghsten uit. Eerst begon hy by de zijnen over de ellendige slavernye van Hooghduislandt te klaegen, dat de gemeente met schattinge gefoolt werd, en de Ooverheit van haer zweet en bloedt, kisten en kasten vol kreegh. Hy een tijdt lang dit alzoo heimelijk dryvende, kreegh ten leste aanhang, en hitste een groote menighte van ontrent dertigh duizent zijner Landts luiden, om hun vryheit te verkrijgen, tot de wapenen op. Al hun roepen, waerom men de zelve aenveirde, was, om dat de ellendige gemeente onverdraeghelijke pakken opgeleit, en dagelijx in de zilver-mijnen en steen-kuilen, om t'arbeiden, gezonden wierdt. Men wilde van imposten, tollen en diergelijke lasten ontslagen wezen, en geen eenigen Opper-hooft erkennen. Ook dreef men dat niemant iet eygens, maer alles gemein moeste wezen. De nieuwe doop van Muntzer, (dezen doop werd alleen den volwassen en geloovigen in een vrye kerk, tegens het gevoelen van heel Kristenrijk gegunt,) was ook een van de voornaemste punten dezer zekte. Maer door het kloekbeleit der Vorsten, werd deze groote menighte der Boeren verdelght, 't oproer gedempt, en Muntzer van den Hertogh van Saxen met de doodt gestraft. Uit d'overblijffelen van de ontfangene nederlaegh, is terstont opgerezen Balthasar Hubmaer, (van wien in de Kronijk van Hollandt gewagh gemaekt wort) en Melchior Muntzer Hoffman van Zwaben, een bontwerker zijns hantwerk, en die tegens Muntzer in verstandt en geleertheidt heel wel op moght. Dees hebbende nu ook ontrent den Rhyn het vreemt gevoelen dezer leere aengevangen en verspreidt, wierd by die van Straesburgh gevangen, en in de gevankenis geworpen. Hier op werden zijn aenhangers verstrooit, en verspreiden zich ten deele na Westfalen, ten deele na Vrieslandt, maer het meeste deel zakte na Hollandt toe. Eenen Jan Matthijssen van Haerlem, een bakker, met andere acht discipulen van Hoffman, waren de voornaemste toestookers, die dezen nieuwen doop hier t'Amsterdam zochten in 't werk te stellen; 't geen hen ook nae hun wensch gelukte, invoege datze in korten tijdt, de herten van vele eenvoudige menschen met deze nieuwe leer vervulden. Terstondt hier na, als nu hun leere alree wijt en zijt verspreit was, hebbenze ook een boek onder den tijtel van wederoprechtinge in 't licht gegeven. Waer in de voornaemste punten hunner zekte deze waren: *Dat het Rijk Kristus voor den Jonghsten dagh borgerlijk zoude op der aerde wezen, dat hier alleen de heilige en rechtveerdige (de Vorsten en Koningen*

gen met gewelt daar uit verjaaght zijnde) zouden heerschappye voeren. Dat men alle Overheden moeste tegenstaan, en die met alle maght zoeken uit te roejen, en schoon de Apostelen van Kristus geen recht des swaarts, en geen bediening van een polityk Koninkryk, als ook geen maght van een Koningkryk te bevestigen, toegelaten zy, dat nochtans den nakomelingen hunner aanhangers, en den gheenen die naar hen het Leerampt in de kerke zouden aan nemen, burgerlyke regeringh en 't recht des zwaarts toegestaan zy. Dat hun maght gegeven zy, om den godloozen Majestraat met den zwaarde te vernielen. Dat in hunne kerken geen godloozen gevonden werden, maar datze alle heiligh en onbevlekt waren. Dat niemant het Hemelryk zoude bezitten, die al zijn' goederen niet gemeen maakte. Dat 'et volgens de natuurlyke wet, tegen de welke de Goddelyke wet niet stryt, billik en recht was veele vrouwen te hebben, en diergelyke meer andere punten, onnodigh om te verhalen.

Terstont hier op vervolghde men hen op verscheide plaetze, met strenge straffen, maer nergens werd'er yzelijker straffe teegens in 't werk gestelt als hier ter stede. Uit 't Hof van Hollant werd een [a] algemene voorzorger gezonden, om de geene daer eenigh bedenken op viel t' ondertasten. Voorts werden 'er neegen 's nachts van hun bedde gelicht en in den Haegh gesleept, daerze ontrent veertien dagen gevangen zaten. Midlerwijl wiert'er aen Keizer Karel, die toen ter tijt tot Brussel was, een bode geschikt, om t' onderzoeken wat hy wilde dat men hen doen zoude, dees streek het vonnis, datze onthooft, en de hoofden op staken zouden gestelt worden, 't welk ook volbraght wert. Want op den vijfden dagh van Wintermaent in den jare vijftien hondert drie-en-dertigh, zijn deze neege mannen in den Haegh opentlijk onthalst, de lichamen werden aldaer begraven, maer de hoofden in een haringh naer Amsterdam gezonden, en buiten aen de Vogelwijk op staken gezet. En schoon men tegens deze Wederdoopers de wreedste straffen pooghden in 't werk te stellen, zy groeiden niet te min tegens de straffe aen, stroiden briefjes en boekjes langs de gemene wegen, dreigende daer in de geenen te verderven, die hun leere niet toestonden: en verkondigden Gods gramschap en oordeel den geenen, die al hun goederen niet wegh wierpen, en uit Babylon scheiden. Op den een-en-twintighsten van Lentemaent, na dat'er eenige van de voornaemste alrede gevlucht waren, vergaderden zich alhier dese Wederdoopers uit alle oorden, en trokken met wijf en kinderen in tien of twaelf scheepen, naer 't Lant van Overyssel, om voort te trekken werwaerts hen Godt zenden zouw. Doch zy begaven zich naer Munster in Westvalen, alwaerze die stadt overrompelden, de regeringh veranderen, en alles naer hun zin uitwerkten. Midlerwijl liet Keizer Karel in 't begin van Lente-maent door gansch Nederlandt verkundigen, dat al dit volk in genade zoude aengenomen werden en vergiffenis krygen, indienze met berouw en leedtwezen hun misdaden, binnen veertien dagen aen den Biechtvaders der kerken beleden; maer dat, die anders deden, na behooren zouden gestraft worden. Dit afgekundight zijnde, gingen'er weder in tien of twaelf rogge scheepen, zeer veel van deze Wederdoopers met wijf en kinderen t' scheep, en vertrokken uit Hollandt naer Overyssel, en van daer op Munster, al hun goederen, behalve het bare gelt, datze mede namen, verlatende. En als men hen vroegh? Waer henen datze trokken, gavenze tot antwoort: *Datze na een lant reisden, dat hen Godt toonen zouw.* Ten zelven dage quam een geheimschryver uit den Haegh van den Hoge-Raet met 's Keizers bevel, dat men beslaen en aen houden zouw noch zekere schepen geladen met Herdoopers, op welk bevel 'er vijf aengehouden wierden. Des anderen daeghs, den eenentwintighsten van Lentemaent, verstouteden zich vijf mannen op de klaren middagh, naekt, met zwaerden en roers in de hant, langs der straten te loopen, en als uitzinnige menschen aldus te roepen

[a] Procureur Generael.

roepen, en te schreeuwen. *Inde name des Heeren, de gebenedijdinge is aen de nieuwe zijde, en de vermaledijdinge aen d'oude zijde*, en diergelijke woorden meer. Doch niemant werd in dit loopen van hen beschadight. Terstont hier op quam de Burgery, door dit vreemt, en ongehoort schouwspel opgewekt, op den Dam, en de schutterye op de Doelen, hun vergaderplaets, t' zamen. Vijf van deze Wederdoopers wierden op den zevenentwinghtighsten van Lentemaent, by den Rade van Hollandt binnen Haerlem gerecht, en op 't radt geleit, waer onder drie waeren, die hier dit oproer aengerecht hadden. Ook werden hier by vonnis van den Raede van Hollant, alhier dat pas tegenwoordigh zijnde, twee van deze Herdoopers onthalst en de lichamen op 't radt gestelt.

Schrijven uit Vriesant, noodende l' aenlagh der Herdooers op Amsteram.

Op den negenentwintighsten van Grasmaent, zijn'er brieven uit Vrieslandt aen de Vroedschap, en Burgermeesteren dezer stede gekomen, waer in zy hen lieten weten, hoe dat de Wederdoopers beraedtslaeght hadden derwaerts over te koomen, om de stadt door oproer onder hun gewelt te brengen. Hier op ontboodtmen des namiddaeghs de Schutteryen, het vrouwen Gildt, en de kruis Gilden op 't Stadthuis, en maekt hen den aenslagh der Wederdoopers bekent, en vermaent de Burgery om de stadt gehouw en getrouw te wezen. Ieder was gezint goedt en bloet te wagen tot bescherming en vryheit van den staet. Voorts wiert by klokkeslagh afgekundight: Dat niemandt eenige vreemde Herdoopers zoude mogen herbergen, en dat die geene, die de zelven herberghde en niet aenbroght, met de doodt gestraft zoude worden. De vreemde Herdoopers hadden voor, vijf uuren des avonts ten zelve daege de stadt te ruimen. Op den zelven avont vergaderen wederom de Gilden der Schutters op de markt, bezochten veel huizen, en braghten'er ontrent twintigh in de gevankenis.

De Graef van Hooghstraten komt in stadt.

Op den vierden van Bloeimaent quam de Graeve van Hooghstraten, met veel andere Raeds perzoonen van 't Hof van Hollandt, en de geweldiger of Prevoost, alhier in der stadt, en lieten op den zevenden twee Herdoopers, die afstant van hun zekte gedaen, en zich weêr met de kerks verzoent hadden, tot leetwezen en boete, bloots hooft, bloots voets in witte linne kleeren, elk met een kaers in de hant, voor den ommegangk, te pronk gaen. Op den elfden der zelver maent wierden'er alhier weêr vier onthalst en vier verbrandt. 's Anderen daeghs werd'er noch een onthalst, op den zestiende weêr vier, waer van de lichamen op raeden gestelt zijn. 's Anderen daeghs daer aen vertrokken de Raedts-heeren van hier weer na den Haegh; maer de Graef van Hooghstraeten reisde met de Schuttery van Amsterdam, na Monnikkendam, en zoo voort op Edam, Hooren en Enkhuizen. Op den eersten van Wijnmaent quam alhier weer de Grave van Hooghstraeten, als Stadthouder over Hollant, om met de Vroedschap dezer stede te raede te gaen, op wat maniere men gevoeghlijkst deze zekten der Wederdoopers zoude kunnen uitrojen; met hem was ook gekomen, den Heer van Assendelft Mr. Vincent, algemeene voorzorger, en Raedt van Hollandt. 's Anderen daeghs ontboot de Graef by zich in't Klooster van Bethanie, daer hy t'huis lagh, den Schout Jan Huibertzen, Cornelis Benning, en Andries Boelessen, beide Burgermeesters, Klaas Hilbransen, Cornelis Dobbessen Schepenen, Klaes Willemzen, en Jooft Buik Hooft-mannen. Aldaer stelt hy hen lieden vijf-en-twintigh beschuldingen voor, betight hen met onachtzaemheidt, en datze in 't straffen der ketters al te slaphertigh geweest waren, ja dat'et hun schult was, dat het opgereze quaedt zich daeghelix meer en meer verspreide. Een deel van deze beschuldingen, wert by de Wethouders wederleit, maer van de rest ontschuldighden zy zich, zeggende daer noit van gehoort te hebben. Voorts zijn de Burgermeesters en Vroedschap dezer stede, met den Grave wel vier of vijf daegen achter een, dagelix op 't Stadthuis vergadert, om over 't gemeene beste te beraedslagen. Ook wert te dezer tijdt met goet vinden van den ganschen Vroedschap,

Doet de Majestraet vergaderen.

En leit hen verscheide beschuldingen te last.

Meester Jan Huybertzen, vermits de spraek gink dat hy Luiterde, van zijn Schoutampt afgezet, en in zijn plaets gekooren, Klaes Gerrit Mattijzen. Voorders wierd in des zelven Graven herberge voorgestelt, of'er ook yemant in den Raedt van ketterye verdacht was, of'er al op stadts muuren en bolwerken goede wacht gehouden, en of'er jaerlix van 't geener ontfangen en uitgegeven werd, al trouwe rekeningh gedaen werd. Ontrent den ze-
1534. venden of achsten van Wijnmaendt, werden'er twee burgers van de Wederdoopers by de kop gevat, en in de gevankenisse geworpen. Hier op verspreide zich een gerucht, dat op den aenstaende nacht wel twee honderdt Burgers van hun bedt zoude gelicht, en na den Haegh, om aldaer haer straffe t' ontfangen, gevoert worden. Dit veroorzaekte zoodanigh een beroerte, dat zich by dage en by nacht, een groote menighte ontrent het Stadt-huis liet vinden. Joost Buik, en Jan Hollesloot, beide Burger-hopluiden, namen uit het Gilt der Schutters drie rotten by zich, qualik te vreden zijnde dat zoo groot een meenighte der Burgeren, dien geen wacht bevolen was, op de merkt t' zamen quamen. Weshalve werd'er geraedslaeght, of men de zelve met scherp aenvallen, en verstooren, dan of menze met goedigheit ondergaen zoude. De leste raet wert by Joost en Hollesloot voor goet gekeurt, die uit de drie Rotten vier mannen tot zich namen, op de merkt by hen gingen, en hen vroegen, wat hun voornemen en begeerte was, datze dus buiten gewoonte op de merkt quamen te zamen loopen, en zich den ganschen nacht over daer op onthielden; zy hadden d' oorzaek te openbaren, men zou hen, indienze billick was, daer in te gemoet koomen. *Zy waeren*, gavenze tot antwoort, *daer vergadert, niet om oproer oft eenige nieuwigheden aen te rechten, maer zochten, dewijlze zoo wel burgers waeren, als zy, neffens hen het gemeene welvaert te beschermen*: voorts daer by voegende, *dat'et onbetamelijk was, en tegen stadts-rechten, en vryheden streed, dat dus by nacht d'onschuldigen van hun bedt gelicht, en gevankelijk wegh gevoert werden.* Buik gaf tot antwoort, dat ieder vry gerust zoude gaen slapen, en hy daer voor stont, dat zulx niet geschieden zouw. Hier op gink ieder, zijnde alrede twalef uuren in der nachte, t'huiswaert. De Graef van Hooghstraete, verschrikt door dit zamen rotten des volx, had des nachts tot verzekering van zijn perzoon, voor de herbergh, daer hy t'huis lagh, zijn dienaers laten wagt houden; doch vertrok hy weêr in 't kort na den Haegh. Op den laetsten van Wintermaent des jaers vijftien hondert vier-en-dertigh, wiert'er weder een borger, die zich had laten herdoopen, met den zwaerde onthalst, en zijn lichaem op een radt en 't hooft op een staek gestelt, en een ander, die voor den Raedt ontboden, maer gevlucht was, voor zijn leven uitgebannen. Ook werd ten zelve daege een vrouwe, om het zelfste feit, verdronken.

De burgery raekt in de wapenen en op de been, over het gevangen nemen van eenige burgers.

Maet wort door Joost Buik gestilt.

Te dezer tijdt quam een gerucht tot Munster, aen een Jan Mathijzen van Haerlem, (die zich zelfs aldaer tot Opperhooft der Herdoopers hadt opgeworpen, en zich tot Konink van Sion laten noemen,) hoe een groote menighte van Herdoopers door gansch Hollandt, en Vrieslandt vergaderdt waeren, en zich sterk maekten om den Konink van Sion te hulp te komen. Op dit gerucht zond de Konink eenen Jan van Gele derwaerts, tot leitsman van deze troepen, en belaste hem wel ernstelijk dat hy, als een twede Mozes, dit volk geleiden en binnen zoude brengen. Op den elfden van Sprokkel-maendt des Jaers vijftien 1535.
hondert vijf-en-dertigh, brak alhier in 't openbaer uit, daer de Wethouders en de gansche Borgery lang voor gevreest hadden. In de zoudtsteegh ten huize van eenen Ian Sybertzen Lakenkooper, zijnde dat pas nae 't Oosten verreist, hadden zich etlijke mannen en vrouwen, waer onder eenen Hendrik, een Snyder zijns ambachts was, die zich voor een Profeet uitgaf, verzamelt; 's morgens heel vroegh, tusschen drien en vieren, wierp zich de Profeet in tegenwoordigheit van hun allen, om te bidden plat tegens der aerde.

Vreemde bedrijf van eenige Herdoopers, of naektlopers.

Mid-

Midlerwijl hy bad, werdenze alle met zoo groot een ſchrik bevangen, dat hen docht dat de plaetze daerze ſtonden, ſchudde en beefde. Zijn gebedt ge-eindight hebbende, zeide hy tot een van d'omſtaenders. *'k Heb Godt in zijnen Troon en Majeſteit van aengezicht tot aengezicht gezien, en perzoonlijk met hem geſproken: 'k ben in den Hemel verrukt geweeſt, en van daer neder-gedaelt ter helle, en heb het alles bezightight, en nu is den grooten dagh des oordeels voorhanden. En ghy zijt*, wijzende op zeker knecht, *in aller eeuwigheit verdoemt, en niet waerdigh in der Helle te daelen, maer zult in den afgront der Helle verzinken?* Waer op de dienaer hem antwoorde. *Vader, ghy die in de Hemelen woont, ontferm u mijner, en zijt mijn ziele genadigh:* de Profeet weder. *De Vader heeft meêlijden met u gehadt, en heeft u nu tot een zoone aengenomen, en alle uw' zonden vergeven.*

'sDaegs daer aen zijn zy 's ſmorgens vroegh weder op de zelve plaets vergadert, en zommige vrouwen van haer mans zyde uit het bedde ſtilzwijgens opgeſtaen, en alhier weder gekomen. En na datze vier uuren met leeren en bidden toegebracht hadden, zette de Profeet zijn helmet van 't hooft, trok zijn borſt-harnas uit en ſmeet zijn kleeren, zwaert, en andere wapenen op 't vuur, zulx hy moeder naekt ſtondt. Voort geboodt hy d'anderen, datze hem zouden nadoen en zich medeontkleden, 't welk zy ook deeden, 't zelfſte wiert daer na ook van de vrouwen gedaen: want de Profeet had ingeſtelt, dat alles, wat van aerde gemaekt was, in 't vuur moeſte geworpen werden, menende dat dit een aengename brant-offer voor God zoude zijn. De vrouw van den huiſe, die noch lagh en ſliep, en van 't gene dat'er gebeurt was, niet wiſte, werd door den vuilen en groote ſtank van de ſmeulende kleeren, die door 't ganſch huis trok, wakker, ſprong uit den bedde, om te zien, of'er ook brandt was; op de zolder gekoomen zijnde, vondze aldaer elf perzonen, zeven mannen en vier vrouwen, moeder naekt ſtaen. Zy werd van den Profeet belaſt zich terſtont mede t' ontkleden, 't geenze ook deed, en ſmeet haer kleren mede op 't vuur. Als zy nu met haer twaleven dus naekt ſtonden, beval hen de Profeet, dat zy hem met loopen en roepen zouden navolgen. Terſtont vlieghtmen ten huizen uit, en loopt langs der ſtraeten, als dol en uitzinnige menſchen, en roepen luits keel, *wee, wee, de wraek, de wraek ô Hemelſche Vader.* Op dit geroep, dat de ganſche ſtadt doorklonk, begaven zich de Burgers terſtont in de wapenen, en quamen op den Dam voor 't Stadthuis t' zamen; zulx ook deze herdoopers op eene vrouw na, die men naderhant noit vernomen heeft, gevangen wierden. Terwijlze in de gevankenis, dus naekt zaeten, hebbenze geen kleeren willen aentrekken, zeggende, *dat zy de naekte waerheyt waren.* Zeker Schepen ſmeet een zeker vrouwe van deſe gevangen een mantel om't lijf, zeggende, *dekt u*, maer zy wierp de zelve van haer lijf, met voorwenden dat'et beelt Godts zich niet hoefde te ſchamen. De ſtank van deze brandende kleren hadden nu alreê ook de gebuuren rontom beginnen te ruiken, maer de deure was van deze Naektlopers in 't uitgaen zoo vaſt toegeſlooten, datze niet op te krijgen was. Ten leſte dedenze het ſlot met een gelade buſſe opſpringen, in huis gekomen zijnde, vondenze het bed-ſtroo in de brant, de kleeren en wapenen op 't vuur leggen, met twee ſchottels vol vleeſch daer boven op. Voorts deed men de Gilden der ſchutteryen op den Dam vergaren, en in de wapenen koomen. Verſcheide huizen werden onderzocht, en verſcheide Burgers zoo ſchuldige als ontſchuldige in hechtenis genoomen, maer d'ontſchuldige terſtont weder ontſlagen. De Kerken en ſtads-poorten wierden op dien dagh geſloten houden, alleen maer twemael geopent, en terſtont weêr toegeſloten. Den twintighſten van Sprokkelmaent zijn uit Vrieslandt en Henegouwe eenige duizent Herdoopers ontrendt den Nieuwendijk (andere zeggen te Monnikdam.) aengekoomen. By deze is gegaen den Heer Gerard van Aſſendelft, en de Prevooſt van Hollandt, door wiens voor-

Wonderlijk bedrijf der naektlooers.

zichten raet zoo veel te weegh gebraght werd, datze weder heen gingen, daerze van daen quamen. Ettelijke huisen, daer eenig bedenken op viel, werden tot de gront toe gesloopt. Op den vyf-en-twintigsten van Sprokkelmaent, werden de zeve mans perzonen van deze naektloopers met den zwaerde onthooft, en in linnen kleeren op 't radt geleit. In het sterven bewezen deze verblinde menschen noch groote standtvastigheit. Want den eenen riep, *prijst den Heere altijt*, d'ander, *wreekt het bloet van d'uwen*, de derde, *opent uw' oogen*, de vierde *Wee*, *Wee*. Op den achtsten van Lentemaent werden'er noch neeghen van dit zelve volk verwezen om onthalst te worden. En schoon deze weêrdoopers zoo wel hier als door gansch Hollant met de uitterste straffe vervolgt werden, zoo wiert'er nochtans niet mede gewonnen, ja zy groeiden in hun dwalingen tegens de straffe aen. Want ook de geenen, die den Bisschop binnen Munster belegert hield, leeden nu zoo grooten honger, datze by gebrek van broot, zich met kruiden, wijngerts-bladen, en diergelyke loof, het leven onderhouden moesten. Ter gedachtenisse van deze Herdoopers en naektloopers, waren in de nieuwe Kerk aen een zekere balk deze naervolgende twee vaersen met roode letteren geschreven:

Straffe der Naektlopers.

Standtvastigheit derzelven in't sterven.

Als men schreef duisent vijf hondert en vijf-en-dertigh, wilt dit onthouwen,
Doen liepen hier naekt Mans en Vrouwen.

Maer door den brant, die in 't Jaer zestien hondert vijf-en-veertigh in deze Kerk raekte, is deze balk mede afgebrant.

Jan van Gele ondertussen, die, gelijk wy gezeit hebben, van den Konink uit Munster naer Vrieslant, Hollant en Amsterdam gezonden was, vond de dingen in een heel andere staet, dan de Konink hem wijs gemaekt had. Want in Vrieslant en van daer in Hollant gekomen zijnde, vont hy de beloofde troepen krijgsknechten niet. Hy begon des niet-te-min groote dingen in 't werk te stellen, en braght, eer dat hy uit Vrieslant scheide, geen kleene beroerte aldaer, voornamelijk tot Bolswaert, door zijn listigheit, te weegh; maer vluchte, na dat daer alles weêr in stilte geraekt was, voort op Amsterdam, en gink, zich in onbekent koopmans gewaet gekleet hebbende, by eenen Willem Kornelissen t' huis leggen. Zijn naem, om niet bekent te worden, had hy in 't inkomen verandert. Want de naem van Geele was nu alreê door gansch Hollant genoechzaem bekent. Alhier hield hy heimelijk met den genen groote gemeenschap, die hem dochten op zijn' zijde te zijn; met deze handelde hy van ernstige zaken, deed groote beloften van het Koninkrijk van die van Munster, en prees zeer de vryheit des levends derzelven. Endelijk ruit hy hen zoodanigh op, datze na nieuwigheden beginnen te luisteren, en ontsteekt in hun herte een begeerte van een groote, doch gevaerlyke daet, te bestaen. Want het gerucht der Munstersche geschiedenissen, had ten dien tijde zoo groot een begeerte van alles zonder onderscheit, en in 't gemeen te bezitten, en te gebruiken, in de herten der menschen ontsteken, dat deze pest in 't kort hier en daer, en voornamelijk binnen deze stadt, ongelooffelijk was voort-gekroopen. Daer woonde dat pas in deze stadt, eenen Hendrik Goetbeleit, een man van middelmatighe lengte, grof van leden, stark van lichaem, en die lange Jaren den oorlogh gevolght had. Deez was by de zijnen door zijn vroomheit in groote eer en aenzien, en nu mede de sekte der wederdooperen ingelijft. Jan van Gele, dan, nam dezen Goetbeleit tot een metgezel van zijn heimelijke raedtslagen. Maer voor geen dink vreesde deze Ian van Gele meer, als dat zijn naem zoude mooghen in 't licht komen, en hy daer door bekent worden. Weshalve met goedtvinden van dezen Goetbeleit, neemt hy voor zijn' zake aldus uit te werken. Hy zou na 't Hof van Brabant gaen reizen, om quansuis vergiffenis zijner misdaden van de Koninginne Maria, Keizer Karels zuster, die toen Landtvooghdes over

Jan van Gele komt in Hollant.

En t'Amsterdam.

over de Nederlanden was, te verzoekken, en alsdan, dien verkregen, en zijn voorige naem bekent gemaekt hebbende, opentlijk binnen Amsterdam by ieder een te verkeeren. Dezen voorslagh is hem ook wonder wel gelukt. Want door tusschen spreken zijn 'er vrienden, en door zijn' groote beloften, verworf hy van de Landtvooghdesse vergiffenis, en dat voornamelijk met dit besprek, dat hy de stadt van Munster aen Keizer Karel door zijn listigheit zouw leveren. Hier van gafmen hem bezegelde brieven, en gelt om volk aen te nemen. Dus komt van Gele weer te Amsterdam, maekt zijn rechte naem bekendt, en verkeert opentlijk by de grootste van Amsterdam. Want het berouw zijner misdaden en de verkrege vergiffenis, als ook dat hy zoo groot eenen last aenveirt had, van de stadt Munster aen den Keizer te leveren, had hem, ja zelf by de Majestraet, zeer bemint gemaekt. Midlerwijl, na dat alles nu weêr in stilte gekomen was, zoo bestaet hy een gruwelijke daet. Hy spant aen met zijn volk om deze stadt te bespringen, en hier zoodanigh een republijk op te rechten, alsze te Munster gedaen hadden. Voor eerst neemt hy Goetbeleit tot metgezel van zijn Raedt, en steldt hem tot vendrich over zijn volk. Endelijk geeft hy de zaek ook te kennen aen zijn volk, dat hy ten huize van Pieter Gael in de pijlsteegh had doen vergaren. Ieder prees dien toelegh, en zeide datmen'er mede voort voere. Om dit gruwelstuk nu uit te werken, wiert daer toe vast gestelt den tiende van Hoymaendt. Het teken van zamen te komen en aen te vallen, zoude wezen het luiden der steê klokke op 't stadthuis. Doch op de leste uur, als dit vloekverwantschap hun voorgenome daet in 't werk zoude stellen, brak de bommel uit. De kruis-gilden, gelijk men van ouds gewoon was, plachten op 't Stadthuis op dien tijt zeer kostelijk te teeren. Op deze maeltijt quamen ook al de Wethouders en de aenzienlijkste en rijkste burgers der stadt, en duurde dit brassen gemeenlijk tot laet in der nacht. Ontrent den avont, als nu

Zijn bedrijf alhier.

Zoekt de stadt t'overrompelen.

de toortsen en pektonnen op den Dam tot teken van vreuchde ontsteken waren, komt een zekre jongelink by gevalle, tot eenen Pieter Honigh, en verhaelt hem, hoe dat de Wederdoopers wel ten getale van zes hondert vergadert waren, om de stadt te bespringen. Honigh, zonder eenige uitstel, geeft de zaek aen Klaes Otter en Dirk Hilbransen, beide Hooftmannen, te kennen. Deze drie gaen op staende voet by Burgermeesteren op de merkt, en ontdekken de gansche zaek; maer Burgermeesteren sloegen in 't eerst daer naulix geloof aen, voor al eer men den eersten aengever voor den dagh braght, die by zijn deel hemelrijx zwoer, dat 'et in der daet zoo was, als hy gezeit hadde. De kruis-gilden waren ondertussen vroeger op 't stadthuis van malkanderen gescheiden, als zy gewoonlijk plachten, 't geen ook hun behoudenis geweest is. By Burgermeesteren wiert voorts beraetslaegt, op wat wijze men de burgery op den dam voor 't stadthuis in stilligheit, en zonder de minste beroerte, zouw in de wapenen doen konnen komen. Terwijl d'een het vast dus, d'ander zoo overleit, komen de wederdoopers gewapent, met slaende trom en vliegende vendels, uit de pijlsteeg uit het huis van Pieter Gael met groot gewelt en oproer op den dam trekken, bespringen terstont het stadthuis, en slaen de wacht doot. D'eerste die het met de doot bekoopen moeste, was eenen Simon Put. Een zeker dienaer van de Schout, die dronken en vol zijnde, en tussen stoelen en banken zoo lang als hy was, op de vloer lagh en sliep, wierd door dit geroep wakker, klimpt zonder te weten wat 'er gaende was, boven na de tooren van 't stadthuis, en neemt by gevalle het touw van de steê-klok, op dat door het luiden geen grooter schrik onder de gemeente zoude komen, wegh. Burgermeesteren, die het met groot lijfs gevaer ontkomen waeren, wekten terstont de burgers op, doen de straten rontom, die op den dam uit-komen, met wacht bezetten, op dat zich by de geenen, die alrede op den dam waeren, d'anderen niet zouden verzamen.

Zy werden altemael, die zich in d'eerste hette tegens deze Herdoopers aenstelden om te vechten, van hen doorschoten. Claes van Aken, een sterken dronkaert, en die lange Jaren met Hendrik verkeert had, vervalt op den Dam onder deze dikke drommen der weder-dooperen. Hy vraeght hen uit een klucht, wat hun begeeren was; zy hadden hun voornemen te openbaren, men zou hen daer in te gemoet komen en te vrede stellen. Goetbeleit belaste hem, dat hy na huis zoude gaen, dat aldaer een gevaerlijke zaek verhandelt werdt, en die hem niet aengink. Als de andere hem met den deegen te lijf wilden, schoot Goetbeleit daer tusschen, en zeide, laet deze gaen, het is een grooten dronkaert, en mijn goedtbekende. Terwijl hy aldus na zijn gewoonte bleef staen gekken, wiert hy (hoe wel tegens wil en dank van Goetbeleit) ter neder gemast. De Burgers hadden nu alreê de weegen, die op den Dam uitkomen, bezet. Voorts wiert by Burgermeesteren beslooten, datmen niets zoude beginnen, voor dat den dagh gekomen was. Maer Burgermeester Pieter Kolijn, een zeer geleert en Godtvruchtigh man, was by veelen, om dat hy in 't begin van zijn Burgermeesterschap, deze luiden wat slappelijk achtervolght had, in den haet gekoomen, ja zoo verre dat eenige zich lieten verluiden dat hy met hen eene lijn trok, en'er wel om wiste, wat aenslagen datze voor hadden. Deez, om zich nu van dien klat te bevrijden, rukt met een rot burgers naer de Herdoopers, die op den Dam stonden, toe; zy d'aenkomst der burgeren vernemende treden hen stoutelijk te gemoet, en slaenze op de vlucht; In 't vluchten werd'er een deel gewont, een Burgermeester zelfs schandelijk vermoort. Gozewijn Rekalf mede Outburgermeester, en die zich wonder wel op den krijgshandel verstont, belaste de wegen, die op den Dam aenliepen, met zeilen te behangen, en voor de zelve hoppe-zakken te rollen, om daer achter te gaen leggen, en tegens de looden der wederdoopers scheutvry te zijn. Maer als de zelve Rekalf bemerkte, dat de zaek alleen met de burgery niet wel uit te rechten was, roept hy op de vismerkt eenige vrywilligen te zamen, en neemt hen voor een maent aen. Deze werden op die voorwaerde aengenomen, datze, de Herdoopers van den Dam gedreven hebbende, het allereerste een aenval op 't stadthuis zouden doen, en van de burgers ingevolgt werden. Goetbeleit, ziende dat de wegen, om op den Dam te komen, rontom bezet waren, zeide tot Jan van Gele. *Dit is het, dat ik altijt gevreest hebbe, namelijk, dat onzen aanslagh met zoo weinigh volk zoude te leur gaen. Wat is'er nu anders overich, als dat wy vechtender hant hier op deze plaets doot blijven? Geen zwarigheit altoos*, antwoorde Jan van Geele, *want eer de klok tien uuren zal slaen, zullen wy de stadt in ons handen hebben, en dat zonder een droppel bloets te storten, zoo men den Profeet anders glooven magh.* Midlerwijl hielden de burgers zich stil, maer de Herdoopers brachten vast de na-nacht met zingen van geestelyke liederen over. Maer als 't begon te dagen, begaven zich de herdoopers, waer van zoo nu en dan een gesneuvelt was, van den dam op 't stadthuis. De burgers dit ziende nemen de Retorijk-kamer boven de Waegh in, van waerze bequamelijk 't Stadthuis konden bestryken, en ook van den dam houden. Daer na wiert'er door de vensters van 't stadthuis in de groote zael met mosketten zoo yselijk geschooten, dat'er verscheide quamen te sneuvelen, en zich hier en daer versteken, en verstrojen moesten. Gozewijn Rekalf, belaste twee slangen en een kartouw op den middeldam te brengen, daer de deur van 't stadthuis mede op de vloer geschooten wierd. Hier vloogen terstont d'aengename knechten ontrent te vijf uuren in, die ook van de burgery wakker in gevolght werden. De herdoopers hier op, die, wel ten getale van vijf-en-twintig, het binnenste van 't Stadthuis ingenomen hadden, zetten zich in de deur pal om het uiterste te wagen. Maer een deel burgers en Soldaten klommen ter zijde van 't stadhuis de vensters in, vielen van alle kanten op hen aen, en versloegenze. Maer dat mislukt hen.

Twalef

Twalef wierden 'er gevangen, de reſt ter neder gehakt, waer onder ook Goetbeleit was. Ian van Geele, die ondertuſſchen boven op het toorntje van 't Stadthuis gevlucht was, werd van de Burgers, op den Dam ſtaende, doorſchooten, en van boven neder op ſtraet geworpen. Maer d' anderen die op het luiden van de ſteêklok, 'tgeen het teken was van aen te vallen, midlerwijl gewacht hadden, hielden zich, de neêrlaegh van hunne ſpitsbroeders gehoort hebbende, ſtil binnens huis. En aldus verdween op deze ſtadt, die ſchrikkelijke toelegh van deze vloekverwanten en uitzinnige menſchen. Een dink, te weten; het afſnijden der koorde van de ſteêklok door den Schouts-dienaer, ſchijnt het voortgaen van dit werk belet te hebben. Onder de Wederdoopers bleven ontrent doot acht-en-twintigh, maer onder de Burgers twintigh. De lichamen der Wederdooperen, wierden naer de middagh by de beenen om hoogh aen twee galgen boven malkanderen, buiten aen de Vogelwijk, gehangen.

Straffe der twaelef gevangene Herdoopers.

Op den zeſtiende van Bloeimaent, wierden deze twalef gevangene Herdoopers aldus gerecht. Zy werden eerſt achter met de ruch op een bank gebonden, daer na werd hen 't herte levendigh uit het lichaem geſneden en in hun aengezicht geſmeten. De lichamen werden op de merkt geworpen en gevierendeelt, de quartieren buiten op de Stadts-poorten gehangen, en de hoofden op ſtaken geſtelt. Het vonnis dat over hen geſtreken wiert, luidt van woort tot woort aldus:

Alſoo Pieter Gael, Anthonis Egberts ende Evert Aertſz. van Vaecht Meſſemaecker, Klaes Janſz. Glaſemaecker, Sybrant Klaeſz. van Alkmaer Groſſmit, Gerrit van Deventer Snyder, Michiel Egbertſz. Wever, Jacob Gijsbertſz. van Gamen uit den Lande van Gelder, ende Albert van Meppelen, hen vervordert hebben te voegen by Jan van Geel ende andre Anabaptiſten van ſijnder geſelſchappen, maeckende tuſſchen den maendagh en dinsdaghe leſtleden, in der nacht groote oproer binnen dezer ſtede, in meninge die te verraden ende te brengen onder ſubjectie van de Anabaptiſten, ende tot dien einde den Burgermeeſter, wijlen Meeſter Pieter Colyn, en veele anderen goedene Burgeren dezer Stede, wiens zielen Godt genadigh zy, moordadelijck, ſlaende, quetſende, ende ter doot brengende, ende noch meer gedaen zouden hebben, indien haer vertwyfelde voornemen by der gratie Godts, ende reſiſtentie van der goede Gemeente niet belet en hadde geweeſt, de welke al zaken zijnde, die groote punitie eyſſchen, andre ten exempele; Soo is't: dat myne Heeren, den Schepenen deſer Stede, gehoort den eyſch van mijn Heer den Schout, van wegen zijn Coninglyke Majt. onſen genadige Heere, tegens den voorſz. delinquanten gedaen; met haer antwoort, ende Confeſſie, ende op de gelegentheit van hare miſdaet gelet hebbende, den voorſz. delinquanten met vonniſſe overgeleyt, ende geweſen hebben, dat de ſelve delinquanten tot exempele van andere op den ſchavotte voor deſer Stede-huys opgerecht, by den ſcherprechter levende opgeſneden, haer harten uit den lichaem genomen, daer na onthooft, ende van den levende lijve ter doodt gebraght, haer hoofden op de Poorten deſer Stede op ſtaecſten geſtelt, ende haer lichamen gequartiert daer buiten gehangen ſullen werden. Verklarende hare goederen geconfisqueert tot profyte van de Koninglyke Majeſteit, als Grave van Hollant, uitgezeyt deſer Stede Poorter goederen, die te mogen remedieren, met hondert ponden, naervolgende de Privilegien deſer Stede. Actum op den 14. May, Ao. 1535. Præſentibus den Schout, Ruyſch Janſz. ende Goſen Janſz. Rekalf Burgermeeſteren, ende allen den Schepenen.

Het meerendeel der Benſcoppers, had ook met deze Jan van Geele een verbont opgericht. Dezen had hy belaſt om op den tiende van Bloeimaent, t'Amſterdam t'zamen te komen, om met hen de Stadt t' overrompelen. Doch zy by der Stadt gekomen zijnde,

de, en de nederlaegh der hunnen vernomen hebbende, vertrok weder ieder in stilligheit zijns weeghs. Deze van Gele had ook veelen anderen zijner metgezellen, tijdt en plaetze gestelt om by een te komen; die kort naer dat'er gevochten was, met twee schepen by de Nieuw-brugh aenquamen, maer hoorende dat hy en zijn vloek-verwanten de nederlaegh gekregen hadden, voerenze terstont weder wegh, en quamen in Engelant aen.

Straffe van eenige Herdoopers. Den vijftienden werden 'er drie mansperſoonen onthalst, en zeven vrouwen versmoort. Den eenentwintighsten zijn twee vrouwen in de Pijlsteegh voor haere deuren opgehangen, om datze van 't verraet geweten hadden, en deze Wederdoopers in haere huizen vergaderdt waeren geweest. Ten zelven daghe zijn'er zeven vrouwen, die het mede met deze Sekte hielden, verdronken. Op den vijf-en-twintighsten van Bloeimaent is'er een man, die van dit verraet wel geweten, en 't niet geopenbaert hadt, gevierendeelt; de quartieren wierden aen een rat gehangen, en 't hooft op een stack gestelt. Om de zelfste oorzaek zijn op den eersten van Zomermaent, noch twee gevierendeelt. Ook is ten zelven dage die vrouwe in haer deur opgehangen, uit wiens huize de Naektloopers geloopen waeren. Ten zelven dage wiert een moeder met haer zoon, op den Nieuwen Dijk in de blauwen Engel, om datze Iakob van Kampen geherberght had, voor haere deur opgehangen. Maer Iakob van Kampen, die zich den Bisschop van Amsterdam had laten noemen, was, daer het meestendeel der Weederdooperen alreê nochtans gevangen was, nergens te vinden. Weshalven wierd daer af gelezen, dat de geene, die hem wist aen te brengen een groote zomme gelts genieten zou, maer die hem herberghde, en voor den ondergank der zonne niet aengaf, zoude in zijn deur opgehangen worden. Endelijk wiert hy onder een hoop turven, daer hy zich onder versteken had, gevonden, en in de gevankenisse gebraght. Over hem gink een schrikkelijk vonnis. Gebraght ter plaetzen daer hy sterven zouw, werd hy eerst (en van Jan van Kampen.) een heel uur lang op een hooge stoel voor 't Stadthuis op het Schavot, ten toon gesteldt; op zijn hooft hadt hy quansuis een blikke Myter, daer op het wapen van Amsterdam stont afgemaelt. Daer na werd hem de tongh, waer mede hy deze godtlooze leer geleerd hadt, afgesneden, en de rechte hand, waer mede hy gedoopt had, en zijn hooft met een vlees-houwers mes afgehouwen, 't lichaem verbrant, en de rechte hant en 't hooft met de Myter daer op, op de Haerlemmer poort gesteldt. Doch wy zullen, tot bevestinge van de zaek, hier zijn vonnis, my neffens andere schriften door den wel-edelen Heer, den Heer Iohan Witzen, Sekretaris dezer stede, ter hant gestelt, van woordt tot woordt laten volgen; en luit het zelve aldus:

Alsoo Jacob Jansz. gebooren van Tzelmunden onder Mastenbroek, anders Jan van Campen genaemt, hem vervordert heeft aen te nemen het verbondt van de Anabaptisten, latende hem weder-doopen by Pieter Houtzager, qualijcken gevoelende van de Sacramenten der Heyliger Kercke, contrarie den heyligen Carsten geloove, ende ordonnantie der zelver Kerke, den beschreven rechte ende Placcaten van de Koningklijcke Majesteit, ons genadighste Heere, ende dat erger, is 't offitie ofte ampt van te predicken, leeren, verleyden, ende verdoopen anderen menschen, hem by de voorsz. Pieter Houtzager opgeleit, aengevaert, ende alsulx principalijcken hier ter Stede als een Bisschop der selver, oock tot Leyden ende Aelsmoer diverse persoonen van de waerachtigheyt der heyligen Carsten geloofs gebraght, verleyt, ende weder-gedoopt heeft, die oock eensdeels in sulke dwalingen gebleven (Godt betert) ende gestorven zijn, in verstooringe van den heylige Carsten geloove, ende vorderinge der simpeler menschen by de voorschreve verleyder bedroghen, 't welcke al zaecken zijn eysschende exemplare punitie. Soo is 't: dat mijne Heeren, de Schepenen, ghehoort den eysch van mijn Heer den Schout van weghen de Koninghlyke Majesteyt (Zijn vonnis.)

jesteit tegen de voorsz. delinquant gedaen met zijnen antwoort ende confessie ende op de gelegentheit dezer zaecken rijpelijck gelet hebbende, den voorschreven delinquant met Vonnisse gecondemneert hebben, te sullen in een stoel met een Myter op zijn hooft zitten ten aensien van een yegelijcken op den Schavotte, voor dezer Stede opgerecht, den tijt van een ure, ofte langer, tot goet-duncken van den Schout; ende aldaer gezeten hebbendde, zijn tonge daer mede hy zijn valsche Leeringe heeft verspreyt, by den Scherp-rechter af gesneden, zijn rechterhant daer mede hy herdoopt heeft, ende daer na zijn hooft van zijn lichaem gehouden, zijn lichaem ten viere verbrant, ende 't hooft met de Myter, ende de hant daer by op een staecke gestelt zal worden, anderen ten exempele; verklarende voorts zijne goederen geconfisqueert, tot proffijte van Sijne Koninglijke Majesteyt, als Grave van Hollandt. Actum den thienden in Julio, A°. 1635. Præsentibus den Schout Goossen Jansz. Recalf, ende Heymen van Amstel Jacobsz. Burger. Simon Londrisz. Jan Ysbrantsz. Hollesloot, Meester Hendrick Dircksz. en Klaes Loen Schepenen, by advijs van Gerrit Andrießen, ende Dirck Hillebrantsz. oock Schepenen.

En dus raekte endelijk, de voornaemste belhamers dus gesneuvelt zijnde, deze beroerte in stilte.

Verscheide voor-rechten en keuren, gelijk zijn' voorzaten, heeft Keizer Karel, mede aen deze stadt verleent; want in den jare duizent vijf hondert een-en-twintigh, stelde hy een keure in, datmen, vermits het meestendeel der huizen te dien tijde houte huizen waren, geen meer houte huizen noch wanten, tot weernis van brant, zouden mogen maken, en jaerlix een zeker getal van de voorschreven huizen de houte wanten zouden afbreken, en stene daer voor in de plaets maken, tot'er tijdt toe dat de stadt van al de houte wanten en huisen zoude gezuivert zijn.

[Margin: 'emant ng binn der dt houhuizen nme-n.]

In den jare vijftien hondert zes-endertigh, verleende Keizer Karel op 't verzoek der Wethouderen, aen die van Amsterdam dat niemandt eenige Kalk-ovens, binnen een mijl buiten der stadt zoude mogen stellen, als breder blijkt uit deze volgende gunstbrief:

KAERLE, by der gratie Gods Roomschen Keyser, altijt vermeerder des Rijcks, &c. Grave van Hollandt, &c. Allen den geenen, die desen onsen Brief sullen sien, Saluyt. Van wegen onsen wel-beminden die Burgemeesters, Schepenen ende Raedt onser stede van Amstelredamme, in den name der selver stede, is ons vertoont gheweest, hoe dat dese stede van Amstelredamme een koopstede is, daer veele ende diversche Natien van luyden komen hanteren, ende frequenteren, om aldaer haerluyden koopmanschappe te doen, welcke stede van nature gelegen is in een seer laegh Lant, ende genoegh uyten water of een poel op gehaelt ende ghemaeckt. Ende hoewel men daeromme behoorde te schouwen ende verhoeden, dat by andere accidentale weghen ende middelen, daer geen meer onbequaemheyt van Lucht of anders en quame; dies niet-te-min 't heeft belieft eenen Frans Andriessen van Haerlem, te doen maken ende stellen, binnen sekeren korten tijt herwaerts buyten de Reguliers Poorte, niet verde van onse voorsz. Stede van Amstelredamme, een kalck-oven van schelpen; daer in hy doet maken ende branden kalck, van schelpen; ende als de selve kalck-oven, ontsteken, of vier daer in gebracht is, om kalck te maken, ende dat de windt van den voorsz. kalck-oven, draegt oft respondeert op de selve Stede, gelijckt menighmael ghebeurt, soo komt over der voorsz. Stede een seer groote ende excessive onnatuurlijcken lucht: sulcx dat de menschen de selve niet geerne en riecken ende lijden, ende alsoo de voorsz. thoonders verstaen hebben, dat eenige andere persoonen in meeninge sijn van gelijcken te stellen, kalck-ovens omtrent der selver Stede, om haerluyden profijt daer mede te doen: daer by altijt, hoe langer, hoe meer, quader, swaerder ende excessiver onnatuerlijcker lucht soude mogen komen over der voorsz. Stede; soo souden sy thoonders daer inne geerne in tijts voorsien, by onsen openen brieven van octroye ende consent, ons om den selven seer ootmoedelijck biddende. Soo is 't, dat wy, de sake voorsz. over-ghemerckt, geneghen wesende ter bede ende supplicatie van den voorsz. Burgermeesters, Schepenen ende Raedt der zelver onser Stede van Amstelredamme, ende willende verhoeden den Inwoonders van dien van quade lucht, ende corruptie, hebben, om dese ende andere redenen, ons daer toe movetende, by rype advijs, ende deliberatie van Rade ge-

[Margin: Geen kalk-ovens mogen op een mijl na ontrent Amsterdam gestelt worden.]

ordonneert, ende gestatueert, ordonneren ende statueren voor Edict by desen onsen brieve, dat nu voortaen niemant, van wat state of conditie hy zy, hem en sal moghen vervorderen meer van nieuws eenige kalckovens te stellen of te maken, of doen stellen, ofte maken op een mijle weeghs naer rontomme onse voorsz. Stede van Amstelredamme: Op te pene dat men de zelve af breken sal, sonder hen daer af te recompenseren. Octroyerende ende consenterende voorts, dat de voornoemde suppliant en sullen mogen doen af breken, den kalck-oven, nu staende ende ghestelt wesende binnen een mijle weeghs, omtrent der selver onser Stede van Amstelredamme. Behoudelijck dat zy daer af in de redelijckheyt betalen, ende te vreden stellen sullen den eygenaren ofte geinteresseerden, ter arbiterschappe ende seggen van goede mannen, hen des verstaende, of van onsen lieven ende ghetrouwen Stadthouder, eerste ende anderen luyden van onsen Raden in Hollant, Schout van Amstelredam voorsz. ende allen anderen. onsen Rechteren, Justicieren, ende Officieren, of haerluyder Stedehouderen, ende elck een van hen bysonderlijck, soo hen toe-behooren sal, dat zy den voornoemden suppliant en, van dese onse gratie, ordonnantie, Statuyt ende Octroy doen laten ende gedoogen rustelijck ende vreedelijck genieten ende ghebruycken, soo ende inder manieren voorsz. zonder henluyden te doen ofte laten geschien eenigh hinder, letsel ofte moejenisse ter contrarien, want het ons alsoo gelieft, des t' oirconden, zoo hebben wy onsen Zegel hier aen doen hangen. Gegeven in onser Stadt van Brussel, den derden dagh van Januario, in 't Jaer ons Heeren duysent vijf hondert ses-en-dertigh. Onder stont, by zijnen Rade, ende geteyckent *Vereycken*, hebbende onder uythangende een Zegel in rooden Wassche aen een dubbelde Francijnen staert.

Vryheit van Keizer Karel gegeven, dat d'arme huizen allerhande Legaten mogen beuren.

In het zelfste jaer gaf hy den Huiszitten-meesteren, Gasthuis-meesteren, Leproos-meesteren, en der arme Weeskinderen-meesteren, vermits zy klaeghden datze jaerlix wel aen de kant van duizent Karolus gulden ten achteren quamen, verlof van te mogen ontfangen, allerhande Legaten en besprekken, die by uitterste wille, codicillen of anderzins den armen gemaekt wierden, en datse d'onroerende goederen, den armen gemaekt, terstont zouden mogen verkoopen, maer de roerende, een jaer na den dagh, en met de penningen den armen onderhouden.

En gelijk Filips van Borgonje in den jare duizent vier hondert twee-en-vijftigh, deze stadt die vryheit gaf, dat niemant binnen een vierendeel van een mijl, buiten de zelve eenigh bier of wijn, dan op t' Stadts Impost, tappen moght, en daer na Filips, Keizer Maximiliaens zoone, dat niemant binnen de vijftig roeden buiten d'eerste vryheyt, alzoo stondt in den jare duizent vijf hondert negen-en-dertigh Keizer Karel den Wethouderen dezer stede, op hun verzoek, toe, dat niemant, (uitgezeit binnen de vryheit dezer stede) eenigh wijn of bier, buiten de Haerlemmerpoort tot aen de draei-boom, buiten de Regulierspoort tot aen het lange Loop-velt, buiten de Heiligeweghspoort tot aen den Overtoom, en buiten de Sinte Anthonis poort tot daer het Ypeslooter bolwerk begon, uittappen, slijten, of verkopen moght. Doch onder deze keure was de drank van wijn en bier niet begrepen, dien de huisluiden, in kramen, op bruiloften en kermissen inleiden, en onder malkandre dronken.

Maer een maent daer na, vermits hen eenige vervorderden te tappen, acht of tien roeden buiten de voorzeide gezette palen, wiert deze keure herroepen en van de zelve Karel geordent, dat niemant eenigh bier of wijn buiten der stadt zoude mogen tappen, slijten of verkoopen, buiten, (uitgezeit binnen de vryheit) de Haerlemmer-poort, tot aen het dorp van Sloterdijk, het dorp daer buiten gesloten, buiten de Heilige-weghs-poort, tot half wegen Sloten, en den wegh van't loopvelt, &c. Doch stond den Huisluiden nochtans vry, bier en wijn voor zich zelven in te leggen, en zich onderlinx met kannen daer van te gerijven. Maer deze instellinge van Karel, wort huidendaeghs ten dele niet meer onderhouden, want ieder magh nu binnen en buiten de vryheit, tot aen de boven gemelde plaetsen van Keizer Karel gestelt, vry wijn en bier tappen, mits dat een tapper voor ieder tonne-bier, dien hy binnen de vryheit of hondert roeden, uit-tapt, vier-en-dertigh, en dien hy buiten de hondert roeden, te weten, tot aen de boven-gemelde plaetzen van Keizer Karel gestelt, acht en dertig stuivers betalen,

talen moet. Deze laetste Brief van Keizer, die met de voorgaende, uitgezeit in 't bestek der plaetzen geheel en al over een komt, luidt aldus:

Copye van de Mandamenten engaende de buiten Ertijs.

KAREL, by der gratie Gods Keyser van Romen, altijdt vermeerder des Rijcx, Coninck van Garmanien, van Castilien, van Granaden, van Aragon, van Navarre, van Sardeyne, van den Eylanden van Indien, ende vaster Aerden der Zee Oceane, Eertshertoge van Oostenrijck, Hertogh van Bourgoenien, van Lothrijck, van Brabandt, van Lemburgh, van Lutzenburgh, van Gelre: Grave van Vlaenderen, van Artoys, van Bourgoennien, Pals-Grave, ende van Henegouwe, van Hollandt ende van Zeelandt, van Farette, van Hagenolt, van Namen, ende van Zutphen, Prince van Zwaven, Marck-Grave des Heyligs Rijcx, Heere van Vrieslandt, van Salins, van Mechelen, der Stadt, Steden ende Landen van Uitrecht, van Over-Yssel, ende van Groeningen, ende Dominateur in Asie, ende in Afrique. Allen den genen die onsen brief sullen zien, saluyt. Wy hebben ontfanghen die ootmoedige supplicatie van onsen beminden Burgemeesteren, Schepenen ende Raedt der stede van Amsterdam, zoo voor henluyden, als over, ende inden name van den ghemeenen Ingesetenen der selver stadt, inhoudende, hoe dat zy supplianten op den xxj. dagh van April lestleden, van ons verworven hebben, sekere onse opene Brieven van Octroye, by den welcken geordineert is, dat niemandt van wat state, conditie ofte qualiteyt het zy, van nu voortaen buyten onsen voorsz. Stadt en sal mogen Tappen, slyten, noch verkoopen eenige Wynen, noch Bieren, uytgesondert de vryheyt der selver rontsomme, aen den Water-zyde daer de selve Stede ghelegen is, dan nae der specificatie van den Limiten hier nae verklaert; ende eerst buyten die Haerlemmer Poort totten Draey-boom, staende op den Dyck tot Frans Waerlichs huys toe Incluys. Item, buyten S. Antonis Poort tot die twee huysen toe, staende binnens Dycks, daer 't Bolwerck van Ypesloot begint, toe Incluys: Buyten de Reguliers Poort tot dat langhe Loop-velt toe Incluys. Ende buyten die Heylige-weghs-Poort tot den Overtoom, daer Pieter Willems huys staet, toe Incluys. Op pene ofte boete van thien Goude Carolus guldens, al breeder blyckende by den voorschreven hunnen Brieven van Octroye. Doch soo hen eenighe dagelycx vervorderen te Tappen ende Taverne te houden, acht ofte neghen Roeden buyten die voorsz limiten, aldaer alle vreemde Natien van volcke vergaderende, drinckende zulcx droncken, dat den vaerenden Coopman den wegh niet ghebruycken en mach, ende dat hun oock somtyts der Stadt Ballinghen aldaer onthouden, Lutherianen, Wederdoopers, ende andere vertwyfelde Menschen, die daer hare Conventiculen houden, bevinden zy supplianten, dat zy den Limiten inde voornoemde Octroye begrepen, te kort genomen ende ghestelt hebben, versoeckende daer op onse voorder provisie, Soo is 't: dat wy de saecken voorschreven, over gemerckt, ende daer op ghehadt advys van onsen lieven getrouwen eersten Raedt, President, ende ander luyden van onsen Rade in Hollant, den voorschreve supplianten genegen wesende t' haerluyder voorsz supplicatie, ende tot gemeene welvaert onser voorsz. Stadt van Amsterdam, hebben geoctroyeert, belieft ende geconsenteert, Octroyeren, believen ende consenteren uyt sonderlinge gratie by desen, dat zy onse voorgaende ordinantien ende verboden van de Maent van April lestleden, van buyten onse voorschreven Stad van Amsterdam geen Bieren ofte Wijnen te mogen tappen, slyten, ofte verkoopen, in 't werck stellen sullen mogen, van de Haerlemmer Poort af, tot aen 't Dorp van Sloterdijck toe, zonder 't zelve Dorp daer inne te begrypen, van de Heylige-weghs-Poorte tot half weghen van Sloten, ende aen den wegh van't Loopvelt, ende binnen den voorsz Limiten, interdiceren ende verbieden eenige vreemde gasten, van buyten die voorsz. Dorpen te zetten Taverniffe wyse, alles opte pene begrepen in voorschreven opene Brieven gementioneert, mits nochtans die Huysluyden toe te laten voor hen zelven Bier inne te leggen, ende onderlinghe met kannen te communiceren ende te Tappen, alles onvermindert onse hooge Heerlijckheyt, ende geduerende tot onsen weder-segghen, ontbieden ende bevelen daeromme den Hoofden, President, ende luyden van onsen secreten ende grooten Rade, ende de voornoemde luyde van onsen Rade in Hollandt, onsen Schout van Amsterdam, ende voorts allen anderen onsen Rechteren, Justicieren ende Officieren, haren Stedehouderen, ende elcken van hun bysonder, soo hen dat aengaen mach, dat zy ten versoecke van den voornoemden supplianten, dese onse tegenwoordige Ampliatie vande ordinantien, ende verbodt doen publiceren ende verkondighen, ter plaetsen daer 't van noode zyn sal, ende henluyden van der selver, op te voorwaerden ende conditien boven verhaelt, doen laten, ende gedoogen, rustelijck, vredelijck ende volkomelijck genieten ende ghebruycken, sonder henluyden te doen ofte laten gheschien, eenigh hinder, letsel, ofte moeyenis ter contrarien, want ons alsoo gelieft. Des t' oorconden hebben wy onsen Seghel hier aen doen hangen. Gegeven in onsen Vlecke

van den Haghe, den xxviij. dagh van Augustus, in 't Iaer ons Heeren duysent vyf hondert negen-en-dertigh, van onsen Keyserrijcke 't twintigste, ende van onsen Rijcke van Spaengien, Cecilien ende anderen 'tvieren-twintigste. Op de ploye stondt geschreven by den Keyser in zijnen Rade, ende getekent,

HERDUIK.

In den Jare vijftien hondert vierenveertigh, stont de zelve Karel den Wethouderen van Amsterdam toe, gelijk te voore ook verhaelt is, datze hun ballingen een mijle buiten der stadt bannen moghten, en de ballingen en misdadigen daer binnen ook vangen en halen, des zoudenze weder gehouden zijn, de zelve gevangenen te leveren in handen van den Officier der plekke, onder wiens rechts-gebiet de zelve gevangen waren. En tot zoo verre worden huidensdaeghs, gelijk te voore ook verhaelt is, alle misdadigen in gevalle van ballingschap, buiten der stadt gebannen. En op dat niemant uit ontwetentheit, zijn ban-mijl zoude overtreden, is op een mijl na van de stadt op alle wegen aen de Lantzyde, een mijlpael, in vorme van een grafnaelt, gestelt. De brief daer van luit aldus:

Die van Amsterdam mogen hun ballingen rontom een mijle buiten de Stadt bannen.

KAERLE, by der gratie Godts Rooms Keizer, altijt vermeeder des Rijcx, &c. Grave van Hollant &c. Allen den geenen, die dezen onse letteren sullen sien, Saluyt. Van wegen onsen beminden Burgermeesters ende Regeerders onser stede van Amstelredamme, over ende in den name der selver stede, is ons jegenwoordelick te kennen gegeven geweest, hoe dat sy supplianten over lange jaren by onsen Voorvaders Graven van Hollandt, geprivilegieert sijn geweest voor haer voorbaile van der voorsz. stede, vryheyt te hebben van de uytterste graft hondert roeden. Ende dat oock alle die genen binnen de selve spatie of limiten woonende met hen souden gelden en contribueren. Ende overmits die geenen die by den gerechte aldaer gecorrigeert hadden geweest by bannissemente, hen selven dikwils onthoudende waren neffens de voorsz. stede, buyten de voorsz. hondert roeden, dreygende niet alleen d'Ingesetenen aldaer, maer oock die grievende van haren lijve, soo hadden daer na in den jare XIIIIC. acht ende tachtigh de voorsz. supplianten, om tegens sulcke inconvenienten geremedieert te werden, van onsen Groot-vader en de vader, loflijcker gedachten, geobtineert andere brieven van Privilegien, by den welcken henluyden gegunt was oorlof ende consent, te moghen bannen alle delinquanten ende misdadigen, buiten de voorschreve stede, noch duysendt der voorsz. roeden ommegaens, boven de voorsz. honder roeden. Ende waert, dat yemant gebannen worde, ofte binnen der stede vryheyt misdaen hadde, die te mogen vangen ende halen binnen de voorsz. duysent Roeden, om die voorts te mogen corrigeren, ende anders daer op by Justitie procederen, als daer toe dienen ende behooren soude, gelijck of die binnen d'eerste vryheydt gehaelt hadden gheweest. Van welcke Privilegie ende effect van dien, die voorsz. supplianten bevinden, dat by hare Predecesseurs soo volkomelick niet gebruyckt en is geweest, alsse wel hadden mogen doen. Ende want deze zaek als nu, besonder in desen Dangereusen tijt, wel vereyscht niet alleen de vryheyt van elf hondert roeden, om de delinquanten daer uyt te mogen bannen, maer van ongelijck meer en breder spatie, om soo veel te bat daer door belet te worden de vergaderingen van Lutherianen, Anabaptisten, ende andere vertwijfelde menschen, die ontrent der stede by nachte ende ontijden op de Dorpen ende andere huysen staende buyten der stede vryheyt vergaderen, ende aldaer diverse Conventiculen houden, daer door eenige Inconvenienten moghten gebeuren. Ende omme daer inne te versien ende te remedieren, de supplianten hebben aen ons ootmoedelicken versocht, tot welvaren van 't ghemeen oorbaer der voorsz. stede, confirmatie van de voorsz. twee privilegien, niet tegenstaende dat d'inhouden van dien by hen luiden sedert date van den Concessie sulcx niet gebruyckt en is geweest, als 't wel behoort hadde, ende dat ons gelieven zoude octroyeren boven de voorsz. elf hondert roeden te mogen bannen alle delinquanten, ende misdadigen buyten der voorsz. stede, tot drie mijlen ommegaens, ende op alles te doen expedieren onse behoorlicke brieven daer toe dienende. Doen te weten, dat wy de zaeken voorsz. overgemerkt ende daer op gehadt 't advijs van onsen lieven ende ghetrouwen Eersten ende anderen onsen Raden in Hollandt, den voorsz. supplianten, genegen wesende 't haer luyder bede ende begeerte, bysonder in contemplatie vanden gemenen oorbaer ende welvaren van onsen voorsz stede, ende ingezetenen van dien, by rijpe deliberatie van onsen lieven ende getrouwen Hoofde, President ende Luyden van onsen Secrete Rade, hebben geaccordeert, geoctrojeert ende ghewillekeurt, accorderen octrojeren ende willekeuren uit onse

onse sonderlinge gratie mits desen, dat sy van nu voortaen sullen vermogen te bannen alle delinquanten ende misdadigen, des verdient hebbende, buyten onser voorsz. stede van Amstelredamme, ende boven dien een mijle in 't ronde van der selver stede, beginnende de selve mijle van of aen die uitterste vesten der voornoemde stede, daer inne vervanghende ofte begrijpende de voorsz. elf hondert roeden, heuluyden by onse voorsz. Voorvaderen geoctroyeert, als boven. Ende dat oock de voorsz. suppliancten sullen mogen vangen ende apprehenderen alsulcke ballinghen over al binnen de voorsz. ban mijle, ende buyten haer luyder Iurisdictie. Behoudelick dat zy gehouden sullen sijn alsulke gevangen te leveren in handen vanden Officieren van den plecke, onder wiens Iurisdictie die aengetast ende gevangen geweest sullen sijn, wien de kennisse toebehooren sal, ende dewelcke schuldigh sullen sijn de voorsz. gevangenen, hun gelevert, soo voorsz. is promptelick te straffen, punieren ende corrigeren, naer d'inhouden van haerluyder titulen of banbrieven, sonder vertrek of dissimulatie. Ontbieden daeromme onsen lieven ende ghetrouwen Hoofden, Presidenten ende Luyden van onsen Secreten ende grooten Raden in Hollant, ende allen anderen onsen Iusticieren, Officieren ende Ondersaten, ende haerluyder Stedehouderen, ende een ygelijck van hen, wien dit aengaen of beroeren sal mogen, dat zy de voorsz. suppliancten van dese onse gratie, accoord, ende octroy doen ende laten vredelick ende volkomelick genieten ende gebruycken, sonder hen daer inne te doen of laten geschien eenigh hinder, letsel of moeyenisse, ter contrarie. Want 't ons alsoo gelieft. Des 't oirconden, zoo hebben wy onsen Zegel hier aen doen hangen. Gegeven in onse stede van Brussel, den lesten dagh der maent van Februario, in 't jaer ons Heeren duysent vijf-honderdt vier-en-veertigh, onder op de ploye stont gheteeckent, by den Keyzer in sijnen Raede,

DE LANGE.

Keure van de Schepen over Pamphuis varende.

In het zelfste Jaer, stelde hy deze volgende orde voor de schepen, die over Pamphuis, een ondiepte zes mijlen van Amsterdam gelegen, ten Westen en Oosten vaeren.

Ten eersten, dat de geene, die van Amsterdam of uit Waterlandt na Oosten of Westen zeilen wilde, zijn schip niet dieper zoude mogen ballasten dan vijf ellen en een vierendeel, maer in deze keure waren niet begrepen de klene schepen, die haer scheeps lading in hebbende, niet dieper gingen dan vijf ellen en een vierendeel.

Ten tweede dat geen Schippers met hun schepen zullen mogen 't zeil gaen, 't zy groot of kleen, voor al eer de zelve by de Pael-meester gepeilt zijn, en na datze gepeilt zijn, zal daer in geen leeftoght noch andere goederen, waren of koopmanschappen gescheept mogen worden, voor al eer dat de zelve schepen over Pamphuis, en andere ondiepten daer ontrent gelegen, geraekt zijn. Op verbeute van hondert gulden. Een derdedeel tot profijte van de Graeflijkheit, een derdedeel by de stadt, en een derdedeel by den aenbrenger.

Ten derde, zoude van dit peilen de Paelmeester hebben, van ieder schip dat hy tot Durkerdam of Edam peilt drie stuivers, tot Nieuwendam twee, tot Amsterdam een stuiver.

Ten vierde, belaste hy in de zelfste brief, dat geen schipper varende met groote of klene schepen, eenigh ballast op Pamphuis of andere daer ontrent gelege ondiepte werpen zoude, op pene als boven. En op dat deze keure des te beter onderhouden wierde, en niemant voorgeve zulx niet geweten te hebben, waeren de Burgermeesteren dezer stede gehouden, die jaerlix te laten af kundigen en ververschen.

In den jare vijftien hondert een-endertigh, verleende Kristiaen Koningk van Denemarken, de derde van die name, aen de gemene steden van Hollandt, maer byzonder aen die van Amsterdam, datze vry en onbelet, met hun schepen, koopmanschappen en goederen, alle zijn' stroomen, havenen, en koopplaetsen zouden bezoeken, koomen en keren mogen, mits betalende den ouden, gewoonlijken en gebruikelijken Tol. Doch om den draet, van 't gene hier binnen deze stadt voor gevallen is, 't elkens niet te breken, zullenwe vervolgens al de Hantvesten, of Vryheden, die oit de Deensche Koningen naderderhant aen die van Amsterdam verleent hebben, en alhier op 't Stadthuis berustende, en my ter hant gestelt zijn, laten volgen.

In den jare vijftien hondert vijf-en-veertigh, bevestighde de zelve Kristiaen op nieuw, op 't verzoek der Burgermeesteren, Schepenen, en Raedt dezer stede, alle Hantvesten, die oit zijn' voorzaten aen die van Amsterdam verleent hadden.

Vijftien jaer daer na bevestighde mede Fredrik, de twede van die name, Koningk van Denemarken, alle Hantvesten en Vryheden, die oit zijn' voorzaten aen die van Amsterdam vergunt hadden, mits datze zich na zeker reglement oft *Neven-bescheit* te schikken hadden. En luit deze bevestinge aldus:

1560. WY FREDRICK de tweede van Godts genade, Koninck van Denemarcken, Noorweegen, der Wenden ende Gotten, Hartogh, van Sleeswijck, Holsteyn, Stormarn ende der Ditmarschen, Grave van Oldenburgh ende Delmenhorst, bekennen ende doen kond, hier meede voor een jegelijcken; alsoo d'eersame, onse lieve besondere, Burgermeesteren, Schepenen ende Raeden der stad Amstelredamme, door haren gesant ende Secretaris, den welgeleerden onsen lieven besonderen, Diderick Wouters. ons hebben laten voordragen, dat onse loffelijke Voorvaders inden Rijcken Denemarcken ende Noorwegen, de Stadt Amstelredam met ettelycke Privilegien, tot bevorderinghe van hare koopmans hanteeringhe in onsen Rijcke Noorweghen, tot Berghen hadden begnadight, ende daer op vlytigh doen versoecken ende bidden, dat wy, de Stadt Amstelredamme tot genade, soodanighen hare verkregene ende her-gebrachte Privilegien wilden bevestighen ende confirmeren, gelijck onsen genadigen Heer Vader zaligher: Koninck Christiaen de derde Hooghloffelijcker Christelijcker ende milder gedachtenis oock gedaen hadden. Ende dewyle wy van de Stadt Amsterdam met besondere genaden toe-gedaen zijn, ende hare bede billick by ons geacht is: Soo hebben wy, voornamentlijck onsen besonderen lieven Oom, Broeder ende Bontgenoodt, den Heer *Philips*, Koninck van Spangien, beyder Sicilien, Napels, ende Eertzhartoge van Oostenrijck, ende Hertogh in Bourgondien, &c. ter eeren, op het vrindelijk schryven ende versoeck van desselfs Regente der neder Burgondischen erflanden, vrou *Margrita* Hertoginne tot Parma, onse besondere vriendinne, mitsgaders tot gedyinge, nut, welvaert Prosperiteyt van ons wedersijts onderdanen: de Stadt van Amsterdam allen en een jegelijcke privilegien, by hen van onse Voorvaders, Koninghen in de Rijcken Denemarcken, ende Noorweegen, in 't selve Rijck Noorweegen, tot Bergen, verkreegen ende bekomen, uyt rechter weetenschap, geconfirmeert ende bevestight; Doch alsoo, dat die gehouden ende verstaen sullen worden na inhouden van het tegenwoordigh, alhier gegeven schriftelijck neven-bescheyt ofte by gaende reglement, 't welck wy, op voor gebrachte eysch ende antwoordt ende oock beyder partye privilegien, den Gesant, neffens deese onse confirmatien, hebben doen ter handt stellen, ook buyten prejuditie, van onse onderdanen in 't Rijck Noorweegen, Burghers tot Bergen, aen hare Privilegien ende Vryheeden, bevestigen ende confirmeeren oock soodanighen voorschreven Privilegien, ende het daer op aenghenomen ende ghegheven neven afscheyt, in allen schyne, als of de selve hare Privilegien ende 't meeren afscheyt van woordt te woorde hier inne gheinsereert ende uyt-ghedruckt waren, &c. Gebieden ende bevelen daer op alle ende yegelijcke onse Rijcks-raden, Amptluyden, Burgermeesteren, Vooghden, ende een yeder, onder ons bevel staende, die van Amsterdam soodanighe hare Privilegien in ons Rijck Noorweghen onverhindert te laten genieten ende gebruycken. Des ten oirconde hebben wy *Fredrick* de tweede Koninck, &c. ons Zegel doen hanghen aen desen Brief, die gegeven ende geschreven is in onse Stadt Odensche, den twee-en-twintighsten Julij, Anno vijftien-hondert, ende in het festighste: was onderteeckent, *Fredrick*, hebbende onder uyt-hanghende een rooden Wassen Zegele aen een dubbele Francijnen staert.

Confirmatie op alle Privilegien, by voorige Koningen aen die van Amsterdam vergunt, mits haer gedragende na seker schriftelijck Reglement, of bescheyt, daer nevens gegeven.

In den jare vijftien hondert zes-en-tnegentigh, verzochten die van Amsterdam door hun Pensionaris Nicasius van Sylle, aen Kristiaen de vierde, bevestinge op al de voorige Hantvesten, die oit de voorige Koningen aen deze stadt verleent hadden, 't geen de Koningk hen ook verleende, mits datze zich na dit onderstaende neven-bescheit, hen van Fredrik, de twede, verleent, te dragen hadden. En luit deze bevestinge en 't neven-bescheit aldus:

WY CHRISTIAEN de vierde, van Godts genade Koninck van Denemarcken, Noorwegen, der Wenden ende Gotthen, ende Hartoch van Sleeswijck, Holsteyn, Stormarn ende der Ditmarschen, 1596.

Confirmatie op alle Privilegien, by voori

:onin- aen van ifter- n ver- it, s haer ragen- na ze- schrif- jck gle- nt, of cheyt, r ne- i ge- en.

marschen, Grave van Oldenburgh ende Delmhorst, &c. Bekennen ende doen kondt eenen yegelijcken by desen; Alsoo de Eersame onse lieve besondere Burgermeesteren ende Raedt der Stadt Amstelredamme, door haren afgesonden Raedt ende Pensionaris, den Hoogh-geleerden onsen lieven besonderen Nicasium van Sylle, der Rechten Doctor, hebben doen remonstreren, dat onse loffelijcke Voorsaten in de Rijcken, Denemarcken ende Noorweghen, de Stadt Amsterdam met etlijcke Privilegien, tot bevorderinge van hare Coopmans hanteringe, in onsen Rijcke Noorweghen, tot Berghen hadden begenadight, ende daer op vlytigh doen versoecken ende bidden, dat Wy de Stadt Amsterdam tot genade soodanige hare verkregene ende her-gebrachte Privilegien wilden bevestighen ende confirmeren, gelijck ghedaen was by onsen ghenadighen Heer Vader zaligher, Hooghloffelijcker, Christelycker ende milder gedachtenis, Koninck Fredrick, de tweede, &c. Dat wy daeromme, ende dewyle Wy de Stadt van Amstelredam met bysondere genade toe gedaen zijn, ende hare bede billick by ons geacht is: de voorsz. Stadt alle ende een yegelycke hare Privilegien, door de selve van onse voorsaten, Coninghen in de Rijcken, Denemarcken ende Noorweghen, in 't gemelte Rijck, Noorwegen, tot Bergen, bekomen ende verkregen, uyt rechter wetenschap geconfirmeert ende bevestight hebben, edoch alsoo, dat zy naer inhout van het *Neven-bescheyt*, den Hooch gedachten onsen Hooch-saligen Heer Vader, op gedane eysch ende antwoort van parthyen ten wederzyden, neffens de confirmatie doenmaels gedaen exhiberen, ghehouden ende verstaen zullen werden. Ende dat oock dit aen ons ende onses Rijcx Hoogheden, mitsgaders onse onderdanen in den Rijcke Noorwegen, Burgers tot Bergen, ende voorts een yegelijcken, aen haer Privilegien ende Vryheden niet schadelijck zy: Bevestigen ende confirmeren voorders daer op oock soodanige haer Privilegien, vermogens ende naer inhout van het voor-gemelte *Neven-bescheyt*, 't welck Wy tegenwoordigh aen haren Gesant, onder ons hant-teycken ende secreet Zegel, weder hebben doen ter handen stellen, hier mede, ende in kracht deses: niet minder als of de voorsz. hare Privilegien, ende 't gemelte *Neven-bescheyt* (daer door de selve worden verklaert) van woordt te woorde hier inne waren geinsereert ende uyt-gedruckt. Ontbieden ende bevelen daer op allen ende yegelijcken onsen Amptluyden, Burgermeesteren, Vooghden ende een yegelijck, onder ons bevel staende, die van Amsterdam soodanige hare Privilegien in ons Rijck Noorweghen onverhindert te laten genieten ende gebruycken. Des t' oirkonde hebben Wy desen met onse eyghene handt ondergeteyckent, ende ons Koninglijcken secreet Zegel hier onder doen druccken ende aen laten hanghen. 't Welck ghe schiet is op ons Coninckliick Slot tot Koppenhagen, den xxvj. dagh des Maents Septembris, in den Jare na de geboorte Christi, onses eenigen Verlosser ende Salighmakers, duysent vijf hondert ende ses-en-tnegentigh. Was onder-ghetekent *Christiern*, ende bezegelt met een roode Zegel, uyt-hangende in zijde koorden.

2.

Neven-bescheyt, ofte by-gaende ordre ende reglement van wylen den Doorluchtighsten, Grootmachtigen ende Hoogst-gebooren Vorst ende Heere, Heere *Fredrick* de tweede, die geweest is Koninck van Denemarcken, Noorwegen, &c. Hooghst-zalige Christ milder gedachtenis, in den Jare 1560. Den Ghesanten van Amsterdam, aen zijne Coninckliicke Majesteyt, doenmaels af-gesonden, beneffens de confirmatie van der selve Stadts Previlegien, gegeven. Welck *Neven-bescheyt*, van der selve Stadts Previlegien ofte Reglement zijne Coninckliicke Maj. van Denemarcken, Noorwegen, &c. Coninck Christiaen de vierde, onsen genadighsten Coninck ende Heere, by occasie van de tegenwoordige Confirmatie van de Privilegien der voorsz. stadt Amsterdam, onder sijn Coninckliicke Majesteyts Handteycken ende Secreet Zegel, wel gerepeteert, ende van die van Amsterdam voortaen, gelijck te vooren, onderhouden ende nagekomen hebben. Neven-bescheit voor die van Amsterdam.

Eerstelijck, dewijle bevonden is, dat die van Bergen al van oudts af daer mede zijn gepriviligeert, dat buyten de beyde kruysdagen in Majo aen te rekenen, tot op de Maent September, geen uytlanders aldaer tot hanteringe admissibel zijn, ende dat oock de selve hantteringe alleenlijck vergunt is buyten de gemelte tijdt aen den Coopman uit die van An-Zee, ten respecte dat die Landen, door den toevoer der selve, van alderhande nutbare ende behoeftige Wateren ontset worden; Dat oock die van Amsterdam geen gebruick of anders eenige gherechtigheydt daer tegen in te brengen hebben, ende des beneyens haer voornaemste privilegien (daer op zy haer beroepen) indien voegen zijn gerestringeert, ende naer inhouden van 't privilegien van Coninck Christiern de tweede (gedateert Bergen Anno 1507.) verstaen moeten werden, dat sijne Konincklijcke Majesteyts meyninge niet en is, dessels onderdanen te weten die van Bergen, iets op te leggen, tot beswaerlijcke novatie, contrarie haere Privilegien.

Soo

Soo hebben dien volgens die van Amsterdam voorsz. haere hanteringe, na inhoudt van hare verkregene Privilegien, te gebruycken alleen binnen de beyde kruysdagen, als vooren verhaelt is. Doch, met het winter leger aldaer, sullen sy haer houden ende dragen, gelijck de Privilegien van den boven genoemde Coninck Christiern de twede daer van melden. Ende sal de selve vergunt werden, tusschen de beyde voorgeseyde kruysdagen, binnen de stadt op de Coopmans bruggen, ook op beyde de zyden van de Wage, doch niet op de Waghe selfs, uyt scheepen of boten allerhande uytlansche Oostersche ende Westersche Waren, behalvens proviant ende diergelijcke Waren, te koopen ende uyt te voeren, na hun believen: Maer niet die aldaer in 't lant wederom uyt te slijten, noch aen anderen te verkoopen. Ende sullen sy lieden hare waeren, die sy aldaer gebracht sullen hebben, op geen ander plaetsen, dan die daer toe besonderlijck geordonneert sijn, moghen verkoopen, gelijck sy luyden mede niet en mogen verkoopen, nochte in de huysen of andersints omdragen, eenigh zilver of Cramers werck, 't welck oock insgelijcken niet gedooght wort den Coopman uyt de An-zee steden; waer teghens die van Berghen besonderlijck zijn geprivilegeert.

Ende alsoo die van Bergen Privilegien hebben vertoont tegens het uytbergen, ende daer beneffens bericht dat sulx, indien het toegelaten wierde, eyndelijck souden komen te strecken tot verderf van de arme luyden, welcke daer door met onnodighe Waren belast, ende in schade gebracht souden werden.

Soo sal dien volgens die van Amsterdam van nu voortaen alleen toegelaten sijn, hare waren uyt te borgen, aen den Inwoonders der Stadt Bergen, ende niet aen den Noortvaders, Visschers ende Boeren, die in de stadt niet woonachtigh sijn.

Eyndelijck oock de wijle het koopen, dat by reciproque handelinge of t' samen koop, pennings waerde, by kleyn ende groot gewight geschiet, tusschen beyde partyen aldaer questie veroorsaeckt, die van Amsterdam dienthalven Privilegie hebben geexhibeert, ende die van Bergen sich daer teghens beroepen op besondere gerechtigheyt ende begenadinge, zoo wil sijne Koninckliјcke Majesteyt, dat die van Amsterdam, inde t'samen koop, penninghs waerde, kleyn ende groot gewicht sullen moghen gebruycken soo lange, tot dat sijne Coninckliјcke Maj. na bekomene beter informatie, dienthalven anders bevelen of ordineeren sal: Ende dit sonder prejudicie van die van Bergen voorsz. ende voorts een yegelijck, aen de privilegien ende gerechtigheden diese hebben.

Ende sullen voorts die van Amsterdam hier in alles houden ende reguleren, conform na hare Privilegien, en dit bescheyt. *Signatum* Koppenhaghen den 26. September Anno 1596. Was ondertekendt *Christiern*, hebbende op 't spatium een opgedruckte Zegel in roode Wasse.

In den Iare zestien hondert achten-vijftigh na het sluiten der Vrede, van dien korten, doch bloedigen oorlogh, gevoert tusschen de twee Noortsche Koningen, de Zweetse, en Deensche, daer in deze Stadt neffens d'anderen Steden den Deenschen Koningk Fredrik, de derde van die name geen klene bystant, deed, bevestighde de zelve Koningk al de Hantvesten en vryheden, die oit zijn voorzaten aen die van Amsterdam verleent hadden.

WY FREDRICK, de derde van Godts genade Coningh van Denemarcken, Noorwegen, der Wenden ende Gotthen, Hartogh van Sleeswijck, Holsteyn, Stormaren ende der Ditmarschen, Grave tot Oldenburgh ende Delmhorst. &c. Doen kond ende bekennen hier mede voor een yegelijck. Alzoo de Heer *Koenraet van Beuningen*, Extraordinaris Ambassadeur van de Hoog: Mog: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, tegenwoordigh zich alhier bevindende, in den name ende van wegen Burghermeesters ende Regeerders der Stadt Amstelredamme, ons instantelijck versocht heeft, dat ons geliefde de Privilegien, Vryheden ende Gerechtigheden, welcke by onze loflijcke voorsaten, Coninghen van Denemarcken, Noorwegen, &c. onsterffelycker ende roemwaerdighster gedachtenisse, aen die van Amsterdam voornoemt, tot vorderinghe van haer koophandel, ende mede tot beschuttinghe ende beschermінge van der selver trafiquerende koopluyden in de voorsz. onse Coninckrycken van Denemarcken ende Noorwegen, &c. voor desen genadighst gegeven, verleent ende mede gedeelt zijn: te perpetueren, confirmeren ende bevestighen, in aller manieren als by onse in Godt rustende respective Heeren over Groot-vader, Groot-vader ende Vader, Hooghloffelijcke Christmiltste recordate, wijlen Coninck Christiaen de derde, Coninck Frederick de twede, ende Coninck Christiaen de vierde, was ghedaen: Dat wy dienvolghens uyt ghenadighste

1658 Confirmatie alle Privilegien by vorige Koningen van Noorwegen aen die van Amsterdam verleent

dighste toe-neyginghe, waer mede wy de voorsz. Stadt Amstelredam, ende der zelver trafiquerende koopluyden besonderlijck toe-gedaen zijn; uit goeder wetenschap ende wel-bedachtelijck, de naer gemelde Stadt Amsterdam en hare Inwoonderen, die op onse Rijcken, Denemarcken ende Noorwegen negotieren ende handelen, alle ende yegelijcken der voorsz. Privilegien, Vryheden ende begenadingen, genadighlijck geconfirmeert, geperpetueert ende bevestight hebben, gelijck wy de zelve te samen ende elck in 't besonder, uytdruckelijck confirmeren, perpetuëren ende bevestigen in kracht van desen onsen openen Brieve: edoch, alsoo ende in sulcker voegen, dat zy-luyden aen het schriftelijck *Neven-bescheyt*, of by-gaende Reglement, 't welck door de hoogstgedachte onse Heeren over-Groot-vader, Groot-vader, ende Vader roemwaerdighster gedaghtenis, in 't Jaer 1560. gegeven, ende den 26. September 1596. ter occasie van de confirmatie, als toen gheschiet, onder Konincklijcke hant en Zegel gerenoveert, mitsgaders oock van hare zijde aen-genomen is gheworden, noch als voor desen ghehouden sullen zijn ende blijven, in allen schijne, als of het zelve bescheyt van woorde te woorde hier in geinsereert stonde: ontbieden daer op ende bevelen alle ende yegelijcke onse Amptluyden in onsen Rijcken Denemarcken ende Noorwegen, Burgermeesteren in de Steden, ende een yeghelijck ons Coninglijck bevel onderworpen zijnde, ernstelijck ende aller-genadighst, die van Amsterdam in 't volkomen besit ende gebruyck van alle, ende yegelijcke hare wel verkreghene Privilegien in de voorschreve onse Rijcken Denemarcken, Noorwegen, &c. Rustelijck ende ongeperturbeert te laten.

T' oirkonde is desen gegeven onder ons Conincklijcke handt-teecken ende Secreet Zegel, op onse Conincklijcke residentie-plaets, tot Coppenhaghe, den 18. May, Anno 1658.

(Was ondergetekent,)

FREDRICK.

(Onder uyt-hangende aen een gevlochte snoer, van witte, roode en blaeuwe Zijde, een Zegel in rooden Wassche, in een hout kasje gedruckt.)

In den jare vijftien hondert en veertigh, quam Keizer Karel in Hollant, en deed, na dat hy verscheide steden bezocht had, op den dertienden van Hoymaent met groote pracht en prael, onder 't lossen van 't grof geschut, daer de Burgery met een hageljaght van loden lustigh op antwoorde, zijn intree binnen Amsterdam. Doch vertrok weêr 's anderen daeghs, naer Uitrecht, en van daer op Brussel. Dit jaer was zeer veranderlijk door de dierte en goetkoop van eetwaren, want in 't voorjaer wierdt alhier voor het last rogge achtentzestigh goutguldens betaelt, en niet lang daer na kochtmen noch in 't zelfste jaer, byna voor dezelfde zom, deze naervolgende waren: *Een last rogge voor elf, een last tarruw voor zestien, een last gerst voor tien, een last haver voor negen, een Aem Rinsche wijn voor twalef, een ton Jopenbier voor vijf, een schip pont kaes mede voor vijf, en een half vat botter voor acht gulden.* Deze en diergelijke meer andere lijsten van goetkoop van eetwaren ontrent dien tijdt vindtmen aengetekent, maer vermits uit een alleen rekeninge van al d'anderen kan gemaekt worden, is 't onnodig om in 't byzonder veel daer af te spreken. In dit jaer begosten ook d'Amsterdamsche Lakenen van twalef, op veertien en zestien guldens te rijzen.

Na dat Keizer Karel endelijk (mits hem, oft zijne gezontheit, daer hy 't op leidde, oft zijn gewoonlijk geluk begaf) moede des bewinds, en onmatigh der zorgen, zijnen zoone Filips (die al in den jare vijftien hondert negen-en-veertigh voor aenstaende Vorst der Nederlanden gehult was, en op den tweden van Wijnmaent des zelven jaers hier binnen Amsterdam met opgesteken vinger als Grave van Hollandt den eedt deed, en een brief aen die van Amsterdam verleende, waer by hy al de Hantvesten en vryheden, die oit zijne voorzaten aen deze stadt verleendt hadden, op nieuw bevestighde, en beloofde heilighlijk t'onderhouden) de lesse der regeringe had ingescherpt, en hem des uchtens op den vijfentwintighsten van Wijnmaent des jaers vijfenvijftigh, tot Hooft der orde van 't Gulde vlies ingevoert; quam hy, leunende op de schouder des Prinsen van Oranje, en voorts verzelschapt naer de

Staetlijkheidt der zake, in de vergaderinge der algemeine Staten, daer op tot Bruſſel beroepen, verſchijnen. En als door eenen van zijnen heimelyken rade de redenen zijns voornemens verhaelt waren, droegh, beveſtigende het met weinigh woorden, aen Koning Filips,het recht der heerſchappye over. De Koning,daer op,vallende zijnen vader te voet,met heuſche vermaning zijner zwakheit, tot zulk een laſt, verklaerde dankelijk, dat hy, als buigende onder zijn wel-behagen, dien aenveirde, ook onder belofte van zijne liefde tot de Landen, door een' genadige en rechtvaerdige regeringe te doen blijken. Toen ontſloegh de Kaizer de onderdanen van den eed, tekende en zegelde met eige hant, de brieven dezer opdraght; zette den Koning in zijnen troon, gaf hem zijn zegen, en vertrok. Aen Filips alzoo gezeten, werd datelijk manſchap gedaen, uit den name der Lantzaten,'s Kaizers zegel gebroken,het zijne te voorſchijn gebracht, en daer mede eenige brieven van genade en andere beſcheiden geveſt. Maer die van Amſterdam neffens d'andere Steden van Hollant, hoedden zich wel van hem zoo raeuwelijk te zweren; toefden tot des anderen daeghs; en na dat toen de Koning eerſt den eedt, gedaen dien lande in den Jare vijftien hondert negen-en-veertigh van hem als erfwachter zijns vaders, vernieuwt had, vernieuwden ook den hunnen, uit den name der Staten. Karel endelijk,zijn vader,trok ten naeſten Jare naer Spanje, om 't overſchot zijns levens toe te brengen in zeker klooſter ten platten lande, op een inkomſt van hondert duizent kroonen, daer hy endelijk in den Iare vijftien-hondert en zeven-en-vijftigh op den een - en - twintighſten van Herfſtmaent, door een brandende koorts uit-geteert, overleed.

Wonderlijke betoveringe en bedrijf van Meyns van Purmerent.

Gelijk 't ophalen van toverye en betoveringe een aenſtotelijke en hatelijke ſtoffe is, en by velen hier te Lande voor beuzelingen, en ydele droomen gehouden wort, en ik ook der deftigheit mijns aengevangen werks te na zoude achten, alle ſtraetmaren en ydelen klap, tot aes der ooren, die veel al naer vreemdigheit joken, te boek te ſlaen; alzoo kan ik evenwel niet nalaten, in 't kort te melden, 't geen my uit zeker lange belijdenis, alhier ter Sekretarye beruſtende,en my ter hant gekomen,gebleken is. Namelijk hoe eene Meyns Kornelis van Purmerent, in den jare vijftien hondert vijfenvijftigh 155
den achſten van Sprokkelmaent in de gevangkenis, in tegenwoordigheidt van Schout en Schepenen, beleedt, hoe dat, ontrent twintigh jaren geleden zijnde, by haer, by 't vuur zittende, als haer Meeſter en Vrou uit waren, tien of twalef katten quamen, die rontom haer wel een half uur poot aen poot gingen danzen, en de zelve daer na de trappen, daerze by opklommen, afgelopen waeren. Zy dit haer Meeſter en Vrouw vertellende, zochten haer dit uit 't hooft te praten, zeiden datze miſſchien geſlapen en gedroomt had, daer zy neen toe zeide, en dat'et van haer wel duidelijk gezien, en zy daer niet af verſchrikt was. 's Avondts naer boven gaende om te ſlapen, en de deekens opſlaende, vontze daer onder leggen een levendige kat, dienze by den hals greep, en door de boven deur in 't water, en de deur achter haer toe ſmeet. Willende daer na weder te bedde gaen, en de dekens opſlaende, vontze de zelfde kat, die nat was, daer weder onder leggen; hier door verſchrickt zijnde, riepze haer Meeſter en Vrouw, en gaf hen haer wedervaren te kennen, die haer toe lieten beneden te ſlapen, alwaer haer in vijf of zes nachten niets wedervoer;zulx zy daer na weder boven gink ſlapen,en haer wel in tien of elf weken geen quaet ontmoette. Maer ontrent vijf jaren daer na, waſſe gaen woonen by eenen Jakob Roel, en na datze daer vier of vijf jaren gewoont had, troudenze. Ook beleetze datze by dezen Meeſter in 't verkoopen van goederen en ontfangen van penningen, daerze haer vrouw goede betalinge en reekeninge van deed, groot geloof, maer toen op zeekeren tijdt een vrouws ſtemme of geluit gehoort had, roepende, *ſpeelt, en geeft haer wat, ghy moght 't avont of morgen koomen te huwelijken, dan hebtge wat om aen te*

te tasten, zonder iemant te zien, of, dan 't voorsz. geluit, te hooren. Dit gafze haer Meester te kennen, die tegens haer zeide: *'t Is misschien datge niet veel slaept, en dit uw herssenen ontstelt? 't Kan wel*, antwoordeze, *zoo wezen.* En zullende op een zekere tijdt 's avonts weder te bedde gaen, en knielende om haer gebedt te spreken, quam haer weder een vrouwe geluit ter ooren, luidende: *Noch wiltge niet toelaten om uw Meester en vrouw iets te geven, daerom ook uw bakhuis vliegen zal vangen.* Mits, haer omkerende, zaghze op de kamer staen vier vrouws-perzonen, in byzondere kledinge. Waer van de vierde een schoot vol oude bak-stenen had, daer uit ieder twee of drie greep, en Meyns daer mede op 't lijf wierp, zeggende: *Uw bakhuis zal vliegen vangen.* Voorts smetenze de lamp uit, verdwenen, en lieten de stenen leggen. Meyns zweegh dien nacht, maer gaf 's anderen daeghs haer Meester en Vrouw, en die den gebuuren, dit haer wedervaren, te kennen, die haer lighaem bevonden niet anders dan een doorgaenze buil, en zoo blaeuw als een longh te zijn. De steenen hadden 'er eveneens uitgezien als ofze langen tijdt in een zekreet gelegen hadden. En na datze van de gebuuren naer beneden gedragen, en in een stoel by den haert gezet was, wiert 'er een nieuwe pot vol nieuwe naelden, en daer inze gewatert hadt, over 't vuur gehangen, om de geenen, die haer deze quellaedje aendeden, daer tegenwoordigh te doen komen, waer op ook acht vrouwen bloots hooft, in verscheide gewaet gekleet, voor haer verschenen; zulx zy haer Meester riep, zeggende: *Hier, hier komenze.* Welke vrouwen haer een groot stuk uit haer stoel smeten. Daer na beleedtze datze gebracht was om genezen te worden, by eenen Mr. Simon van Medenblik, die tot haer gezeid had: *Kindt ik zal met u te werk gaen, dan hy zit al hoogh die u kan helpen, en 't geen ik u zal doen en geven zal wel een op, maer geen goede voortgangk hebben.* Deze Simon, eenige weken over haer gegaen hebbende, rade haer, om verlichtenis halve, te trouwen, gaf en naide haer eenigh kruit in de kleren, en quam voorts weder hier ter stede, en te woon by eenen Adriaen Klaessen. Met zich brachtze vijftien of zestien kronen, dieze van renten gekregen had, en in zeker kisje opsloot, maer daer weder bykomende vontze de zelve niet, zulx zy haer vrouw daer over aensprak, die haer zeide van dit gelt niet te weten. 's Avonts als haer Meester en Vrouw te bedde was, wiertze, willende naer de hangkamer gaen, van de trappen afgeworpen, zonder gequest te worden. 's Daeghs daer na quam op de heldre middagh, zoo alsse haer vaten stont wassen, een jong gezel, met een Spaensche kap op 't hooft, met zwart Fluweel gevoert, en een degen met een zilver gevecht op zijde, die tot haer zeide: *Vryster wiltge geen vryer hebben, hier sta ik als een jongman*, toonende haer voorts het zakje met kroonen, zeggende: *Daer is uw zakje met gelt, het is vermeerdert en niet vermindert.* Waer op zy gezeid had datze het vermeerderde gelt niet begeerde, maer alleen haer eigen, en ook geen vryer; zulx hy met het zakje was wegh gegaen, en zeide: *Ik zal weder komen, en aenhouden, ghy moet een rijke vryer hebben.*

Ten zelvigen dage naer de middagh beleetze weder, dat ontrent acht dagen daer na de zelve jongelingh, eveneens gekleet als te voore, 's smorgens ontrent zes of zeven uuren, staende op haer stoep, by haer quam, en gezeid had: *Lestmael weigerde ghy het gelt aen te nemen, daerom zal ik u eens doorstrijken.* Hier op was hy haer na 't lijf gevlogen, had haer de doek van den hals, de rok aen flarden, en daer uit gescheurt, 't geen de voorsz. Simon daer in genait had, zeggende tot haer: *Neme noch het gelt.* Doch zy om hulp roepende, quamen terstont hier op haer Meester en Vrouw in 't voorhuis, waer op deze jongelink terstont wegh liep. Daer na, volgens haer belijdenis, wasse gaen woonen by een vrouw, Roeltge genaemt, alwaer de gemelde jongeling in vijf of zes weken niet weder by haer quam, maer wel quamen de boven-gemelde wijven; ja zeide

de, terwijlze dit beleedt, dat drie van de zelve vrouwen daer tegenwoordigh zaten, die haer bywijlen in 't lijf nepen. En na datze vier of vijf weken by deze vrouw gewoont had, wasse aen eenen Kornelis Willemsz. komen te trouwen; sedert waeren in zes of zeven jaren, zoo lang alsse met hem in vrede leefde, deze jongeling noch deze wijven niet weder verschenen, maer alleen zeer zelden die wijven, die haer de nepen gaven. Maer ten einde van de zeven jaren, gebeurde het dat haer man eens dronken inquam, en tegens haer begon te vloeken, zeggende: *'t Wilt dient u eens afgejaeght te worden*, grypende voorts de degen van de want, daer meê hy haer 't hooft aen tween meende te klieven. Terstont hier op quamen tien of twalef vrouwen, ieder byzonder gekleedt, ter deure in, tegens haer zeggende, *breeke het mes; zoo kan hy u geenzins deeren.* Maer zy hier toe haer te zwak bevindende, drongen de zelve wijven Meyns tegens haer man zoo sterk aen, datze hem 't mes uit de hant kreegh, en met hulp der wijven aen stukken brak; hier op namenze haer op, en wierpenze over de deur op straet, van waer haer man haer in huys sleepte. En van dien tijdt af waren deze wijven weder dikwils by haer gekomen, hadden haer ellendigh gehandelt, gestoten, geschopt, en dikwils op straet geworpen. Ontrent een maent na het breken van 't mes, was haer man van haer wegh en in de krijgh gelopen, sedert wasse, bebevrucht zijnde, gaen woonen by eenen Jakob van Marken, daerze haer kraem uyt hielt, en wel twee jaren woonde. Terwijlze noch zwaer was geweest, waeren de wijven by haer op een zekere nacht gekomen, haddenze aen de top van 't huys gebraght, en aen het dak-venster met de handen vast gebonden, zulks zy met haer halve lijf buiten het venster, en met haer halve lijf daer binnen gezeten had. Daerna wasse by eenen Meester Gerrit gekoomen, die haer, om te genezen, aennam. Dees naeide haer zeker geschrift in haer borstrok, en klederen, gaf haer verscheide dranken in, en las haer uyt een boek te vooren; maer zoo drae was deze Gerrit de trappen niet af geweest, of de voorsz. wijven droegen haer voor de luiven van 't huis, en scheurden de briefjes uit haer klederen. Meester Gerrit eenige dagen over haer gegaen, dagelix haer voor gelezen, en met roede gegeesselt hebbende, maer geen baet vindende, zeide eindelijk tot haer, *'k weet u niet te helpen, de Hoeren die u quellen, mogen u helpen.* Zeide ook, datze, na datze de dranken ingenomen had, heel lam geworden was, en dat op een middagh, by haer kint op het bet leggende, zeker oudaghtige vrouwe met een Overysselsche huik op 't hooft tot haer quam, zeggende: *Godt zegene u.* Waer op Meyns tot antwoort gaf, *Godt loon u.* Deze oude vrouw hier op: Meyns ik zoude u om Godts wille wel bidden willen, of ghy het my vergeven wilt, 't geen ik u misdaen heb? Zeer geerne, zeide Meyns; maer bidt den Heere dat hy het u vergeven wil. Endelijk gingk de vrouw wegh, en zeide tot haer, beraedt u, anderhalf uur na de middagh zal ik weder komen. En juist na anderhalf uuren quam de jongste dochter van den huize, daer Meyns woonde, tot haer moeder loopen, zeggende; *Moeder daer liep zoo groot een roode Kat na Meynssen kamer!* zonder dat Meyns de kat zagh; dan quam, zoo Meyns zeide, by haer een schoone jonge vrouw met een Overysselsche huik op 't hooft, die nochtans van niemandt dan van Meyns gezien wiert. Wijders zeide deze vrouw tot Meyns, *wilt ghy het my om Godts wille vergeven, 't geen ik u misdaen heb? Ja, ja zeer gaerne*, zeide Meyns. Waer op de vrouw weder, sta dan op in den name des Heeren. Hier op gingk Meyns, zich gekleedt hebbende, met deze vrouw ten huize uit, en aller-eerst in de Nieuwe kerk, alwaerse beide met neergeboge knyen haer gebedt spraken. Voorts vermaende dese vrouw Meyns, datze toch vierigh voor haer bidden wilde. Van daer gingenze op den dam, en, om te rusten, op de trappen van het stadthuis zitten, alwaer deze vrouw tot haer zeide, stondt daer een pael, ik

ik met een yzere keten daer aen gesloten, en een beest het vlees by stukken uit mijn lichaem scheurde, zoo leed ik noch niet naer mijn verdienste. Hier van daen gingense naer de Heilige stede, en, driemael om 't Sakrament gekropen hebbende, langs het Rokkin, over de Langebrugh; en komende op de Lommersbrugh, haelde deze vrouw iets uit haer schoot, in maniere van een dach, zeggende, *daer leit al mijn boosheit en guitery*, werpende de zelve dach in 't water, zeggende voorts, Heere is het uw' wille, en deze Meyns zaligh, zoo geeft haer weder 't geen ik haer benomen heb, waer op deze vrouw van haer scheide, en Meyns gingk voorts naer huis toe.

Op den negenden van Sprokkelmaent, beleedtze dat, zoo dra Schout en Schepenen daeghs te voore van haer gescheiden waren, vier vrouwen by haer quamen, tot haer zeggende, *hoe hebtghe u nu beraden? ghy valt van ons niet, of u bakhuis zal vliegen vangen, en noch anders aen loopen.* Waer op Meyns tot antwoort gaf, dat zy met haer niet te doen had, maer by haer Heere en Godt bleef. 'sNachts hier op ontrent elf uuren, quamen by haer, zoo alsse te bedde lagh, zekere luiden, dieze zien noch kennen konde, zeggende tegens haer, *u bakhuis zal nu vliegen vangen*, vallende haer voorts op 't lijf, en zoo prangende en perssende, dat haer 't bloet ter kele uit liep, maer beloofden haer ongequelt te laten; indienze met hen t' zamen wilde spannen. Op den vijftiende van Sprokkel-maent bekendeze, dat de vyant haer na langh quellen 't kristendom zoo van voore als achteren tegens haer wil afgenomen, en tot haer gezeid had, *nu zijtghe mijn*, vallende haer voorts op 't lijf, en had sedert van dien tijt met haer te doen gehadt.

Beleed weêr op den achtiende van Sprokkel-maent in tegenwoordigheit van de Schout, al de Burgermeesteren en Schepenen, dat de vyant haer met gewelt het kristendom af-genomen had, en als dit geschiedde, de witte wijven haer vast hadden gehouden: dat de vyant na 't benemen van 't kristendom tot haer gezeit, *nu zijtghe mijn*, en haer ook dikwils een ring aen-geboden had, maer zy geweigert dien aen te nemen; dat ook de vyant daeghs te voore, eer hy haer het kristendom benam, belooft had by haer te komen, 't zelve haer te benemen, en goets genoegh te willen geven. Zeide ook, dat toen haer de Cipier de boejens om de benen smeet, de vyant daer by was, en gezeit had al lacchende, *laet u groote man nu helpen*; en zy daer op gezeit had, *die is de gene, die my helpen zal.* Zeide ook dat de vyant voor 't benemen van haer kristendom tot haer gezeit had, ghy zult beter by my varen en in eeren blijven, dan by uw man; en dat zy, mits de quellaedje van de witte wijven haer aengedaen, den vyant het benemen van haer kristendom toe gestaen had; als ook dat de vyant tweemael uit zijn kleederen haer op 't lijf gelegen had, maer anders altijt in zijn klederen. Ten zelvigen dage wiert Meyns noch verwezen om gepijnight te worden, en by middel van dien, te weten, hoe lang 't geleden was, sedert zy haer eerst overgegeven had, en waerze haer kint gelaten had. Zy met roeden gegeesselt zijnde, beleet dat de vyant, die haer van het kristendom beroofde, Satan genaemt was, en hy de gene was die Kristus verraden had, als ook dat de witte wijven haer het hair afgesneden hadden; geslaekt zijnde, beleetze dat de vyant onder 't geesselen daer tegenwoordigh geweest was, en, zoo haer dochte, tot haer zeide, *'k zal u helpen*, zeide ook dat de vyant haer gezeit had, dat hy, Roeltje genaemt, en hy de gene was, die Kristus verraden had, en toen eerst by haer quam, alsse noch te vryen, en ontrent achtien of negentien Jaren out was, en haer vroegh, *ofze geen zin in een vryer had?* waer op zy neen gezeid had; als mede dat zy haer sedert Bloeimaent overgegeven, en hy van dien tijt alle nachten by haer geslapen, en haer gezeit had, dat hy 't paert, en als hy het zadel had, haer noch wel beter leren zoude.

Ten zelvigen dage in tegenwoordigheit van Schout en Schepenen op nieuw ondervraegt zijnde, zeide, datse, alsze op een zekeren avont, woonen-

de by eenen Klaes Simonsz, op het sekreet zat, en over eenigh gelt, dat haer van haer Ouders wege onthouden wiert, vast zat en peinsde, gezeid had: *Kan my Godt niet helpen, is 'er iemant die my helpen kan, die kome hier?* Waer op terstont een Jongeling, wel gekleet, met een roode baert, mantel, en bonet op 't hooft, was verscheenen, zeggende: *Kom ik wil u helpen,* voorts haer by de hant grijpende; waer over zy zeer verschrikte; doch zeide echter, datze daer mede te vrede was: Dat ook op S[t]. Antonis avont de Vyant by haer was gekomen, en iets van haer lighaem begeert had, doch dit hadze geweigert. Dat hy evenwel het hair van haer hooft begeert, en haer daer toe een mes gegeven had, om dat af te snijden, 't geen van de witte wijven in de schoorsteen opgehangen, en daerna van de geburen verbrant was. Zeide ook dat de Vyant, Roeltje genaemt, haer van onderen met zijn handen iets in 't lijf gesteken, en dat eenige weken daer na weder uit gehaelt had; als ook dat de Vyant tot haer gezeidt had, datze, als de Schout met den Pensionaris 's avonts by haer quam, in onmagt zoude vallen, gelijkze ook, met hulp van hem, gedaen had.

Den negentienden van Sprokkelmaent beleetze in tegenwoordigheyt van Schout, Burgermeesteren, en Schepenen, datze met twee zekere Vrouwen, Griet-Willems en Femmetje, op een Pinxter ontrent het Katuisers-Klooster in 't velt was geweest, en dat de voorzeide Vrouwen haer deden het woort Tierius zeggen, gelijkze ook deedt; dat de gemelde Vrouwen het gras uyt der aerde onder twee of drie koejen wegh plukten, in tegenwoordigheit van den Vyant Roeltje; en dat deze Griet en Femmetje, als 't woort Tierius gesprooken, en 't gras geplukt was, gezeid hadden, *latenze nu melken.* Zeide ook datze met zeker warmoes-wijf, Machtelt, voorleden Zomer buiten de Reguliers Poort was geweest, en het gras onder de voeten van eenige Schapen af geplukt hadden, en dat zy; *Tierius*, en d' andere *Schurius*, en de Vyant Roeltje, *Fugita*, gezeidt had, en al t' zamen na haer huys gingen; 't gras onder de trappen begroeven, en veertien dagen leggen lietten; en dat zy alleen het zelve in 't vuur wierp, en dit alleen om de Schapen te betoveren; als ook datze zeker Vrouwe Annetje betovert had, met zeker gras van 't velt te plukken, en dat in Annetjes drank te mengen. Zeide ook eindelik, datze al het geene, datze dien dagh gezeit had, door ingeven van den Vyant gelogen te hebben.

Naer de middagh beleetze, dat al het gene zy voor den middagh beleden had, waeraghtigh was, en datze na dezelve bekentenisse dat alleen ontkent had door dwank van den Vyant; zeid' ook dat de Vyant haer met een goude penning van twee-en-twintigh stuivers getrout had. Zy aen een koort gebonden, om gepijnight te worden, beleet datze op zekeren tijt tot Monnikkendam was geweest, en aldaer twee koejen in de stal staende, betovert hadt, met de woorden *inturius en Fugita* te zeggen, en het hair van de buik der koejen te plukken. Zeide ook datze tot Outewael een beest betovert, en een maent daer na het zelve weder gezondt gemaekt; als ook datze zeker knecht van een heel-meester, met een stuk uit zijn schorteldoeck te snijden, en zeekere woorden te spreeken betoovert, maer hem daer na weder genezen had; datze met een Griet Pieters uit kolryen was geweest, en by Edam twee beesten haer net met toveren afgenomen had, en wel vier of vijfmael met den Vyant ter schoor-steen uitgevlogen was. Eindelijk wiert deze Meyns op den zeven-en-twintighsten van Sprokkel-maent des jaers vijftienhondert vijf-en-vijftigh ten vuure gedoemt, en door den Scherprechter alhier ter stede tot pulver verbrant.

Iemant misschien, zal 't aenwijzen van zoo veele bezonderheden dezer geschiedenisse of belijdenisse ongerijmt achten: maer ik hebze willen voor dragen, alleen om te doen blijken, dat die van Amsterdam, ja zelfs de wethouderen, te dien tijde mede geloof aen toveryen en dusdanige beuselingen gegeven hebben. Of echter Meins in 'er daet toen met den duivel omging, dan of het alleen maer zware gedachten en in-

inbeeldingen waeren, 't geen ik beter geloof, daer magh ieder het zijne van oordelen; want deze stoffe hier breder te verhandelen, en d'oorzaken t'ontdekken, als ook door wat kunsten de duyvel dusdanige vreemdigheden zoude weeten uyt te werken, is verre buiten mijn voorgenome werck; die lust heeft om dit werck naukeuriger t'onderzoeken, leeze onder andere de Batavische Arkadie van Heemskerk, by wien zeer wijtlopig deze stoffe verhandelt wort. Want zeker, die zoude meinen, en willen verwerpen, dat Meyns zoodanige dingen niet beleden heeft, ('t zy de duivel dit haer door eenige kunsten had ingebeelt, of in 'er daet zoo was) zoude het Stadts vonnis-boek van loochenen, daer toch geen loochenen aen is, betichten. En niet alleen is deze Meyns ter oorzake van toverye alhier verbrant, maer ook in 't zelfste jaer wiert een Anne Jans, portresse dezer stede, met beide haer dochteren, Lijsbet en Jannetje Pieters, ten vuure verdoemt, ter oorzake *zy Godt*, zoo luide haer vonnis, *afgestaen, haer Kristendom verzaekt, zich tot toverye begeven, en verscheide menschen en beesten gequelt, geplaeght, betovert, en met den duivel een verbont gemaekt had.*

[...]onder-[...]ke be-[...]ktheit [...] bero-[...]tinge.

Tot een besluit en bevestinge van 't voorgaende, zal ik diergelijk bedrijf, als heel wel op 't voorgaende passende, 't geen hier ter stede zekere jonge dochter, wiens ouders en geslacht door de gansche stadt bekent zijn, wedervaren, en my door iemant, die het uit de mont van ooghtuigen gehoort heeft, ter hant gestelt is, hier noch by voegen. Deze dochter dan had borsten zo hard als stenen, kost eten noch drinken over haer lippen krijgen; kreegze by wijlen lust om melck t'eten, die veranderde terstont in zant in haer kop. De gebakte pannekoeken vlogen, geschonden en rontom afgebeten, uyt de schoorsteen, maer vielen weder in de pan. Men palmde haer etlijke ellen lint uyt de keel, 't welck vol slijm zat, en noch ten huidigen dage alhier ter stede bewaert wort. Braekte naelden, spelden, vingerhoeden, en diergelijke dingen uit. Baerde een stuk loots rontom met duivels koppen bezet, waer op het nageboorte volghde, en perste en wrong zich eveneens als een vrouw die in barens noot zat. Alsse op het bedt gingk leggen, vlooghze met het gansche lighaem op en neder, tot aen de zolder toe. Wiert geknevelt en genepen, dat de blaeuwe stremen in haer lichaem bleven zitten. Zeker vrouw haer op de schoot hebbende om haer vast te houden, wiert met stoel en al, niet tegenstaende dezelve noch van andere neergehouden wiert, opgelicht, zonder iemant te zien. Zy opgestaen zijnde, vond de vrouw in haer schoot klavecimbael-pennetjes, daer deze dochter mede geplaeght en gestoken was, leggent 't gelt wiert haer ouders uit kasten en kisten ontdragen, zonder iemant te kunnen zien. Weez dikwils na de toveres, doch wiert van d'omstaenders niet gezien. Men stak op haer wijzen na de toveres, maer vergeefs. Wist ook te zeggen, wanneer dezelve uit der misse quam, en haer genaekte, om te beschadigen. Deze en diergelijke andere dingen bedreefze, en wedervoeren haer.

DERDE

DERDE BOEK.

EERSTE HOOFTSTUK.

Verhandelinge van 't gene sedert d' Overdraght der Heerschappye van Keyzer Karel de Vijfde, op Konink Filips, zijnen zoon, tot des Hertogen van Alvaas komste, hier binnen Amsterdam, in de voornaemste beroerten, voorgevallen is.

FIlips, Koning van Spanje, de leste Graef van Hollant, dus, gelijk te voore verhaelt is, tot Vorst van den Lande gehult zijnde, trof Nederlandt in 't breedste van zijn bloeyen, bebouwt met meer dan twee honderdt steden, hondert vijftigh opene vlekken zoo goedt als veel bemuurde steden, zes duizendt dorpen, alles vol van inwoonders, rijkdom, neeringe, welvaert, en weelde tot dertelheit toe. Maer door het instellen van nieuwe Bisschoppen, 't welk, zoo zommigen meinen, zijn vader hem had aenbevolen, en Hartogh Filips d'Onnozele al in 't hooft gehad, en 't voordryven der inquisitie, waer door veel duizenden, (daer deze stad geen kleen gedeelte mede van bezuuren moeste) om 't leven quamen, schattende alle Onroomschen voor ketters, braght hy toen zoo gezegende gewesten in zoo jammerlijk een staet en bloedigen oorlogh, en hem zelven zoodanigh in den haet der Lantzaten, datze vyantlijk de wapenen tegens hem opnamen, en in den jare vijftien hondert een-en-tachtigh, opentlijk hem afzwoeren, en deden afzweeren.

Oorzake der Nederlandtsche beroerten.

Maer om 't geen ons nu te verhandelen staet, bondiger te verstaen, zal 't niet ongevoeghlijk zijn, eerst in 't kort op te halen, wat deze Filips voor zijn vertrek, uit deze Nederlanden naer Spanje, aenrechte; alsook ten deele d'oorzaek der Nederlandtsche beroerten, en ter oorzake van dien het inleveren van zeker smeekschrift der Edelen te hove, aen de Lantvooghdesse Margreta van Parma, met weinigh woorden ten toon te stellen; doch voor al eerst den inhoudt van eenige der voornaemste Vryheden en Hantvesten, daer Filips deze stadt mede beschonken heeft, aen te roeren.

In den jare (om het laeste voorgestelde eerst in 't kort af te doen) vijftien honderdt negen-en-vijftigh, verkocht en droegh hy aen deze stadt op het recht van Gruten, dat is, dat van elk vat bier hier gebrouwen een negenmannetje of duit gegeven wiert, waer van de pacht jaerlix tusschen de tzeventich en drie-en-tzeventigh gulden deed. Voor deze opdraght betaelde hem de stadt vier duizent en vijf hondert gulden. Doch wiert deze zom aen de betalinge, dien deze stadt voor zijn vader, Keizer Karel, in 't oorlogh, dat hy tegens Vrankrijk voerde, op lijf-renten genomen had, bedragende de zom van zes-en-tnegentigh duizent gulden, gekort.

Verschei de Han vesten, van Fili aen die van Ar sterdam verleent

In den jare vijftien hondert zesenvijftigh, droegh hy aen die van Amsterdam op, om voortaen als eigen goedt, ('t geenze dus langh maer van den Koning in pacht gehadt hadden) te gebruiken, de tol of pacht, en ontfang van dien, van de Hamburger of vreemde bieren, gemeenlijk het Vadergelt geheten, dat geschat wierdt jaerlix tzeventigh gulden op te brengen. Want voor elk brouwte (dertigh tonnen voor een brouwte gerekent) dat de Burghers en Inwoonders van Hamburgh hier ter merkt braghten, moestenze een Hoornze gulden, van twalef stuivers het stuk, aen tol betalen.

In de zelve briefgaf hy hen ook het Veer ofte Overvaert, gelegen buiten der stadt, en gemeenlijk met de naem, van 't Veer van Amsterdam in Waterlandt, bekent; 't welk zich strekte van der stadt Noortwaerdts op tot halfwege Nieuwendam, Schellingwoude, &c. Hy stont hen ook toe datze in plaets van zeven, negen Schepenen mochten hebben, en dat twee van deze negen, die het voorgaende jaer in bedieninge geweest waren, aen, en oudt zouden blijven.

Filips

Filips, die een tijt lang met Hendrik de tweede, koning van Vrankrijk, in 't oorlogh geweest, en nu daer van ten einde geraekt was, liet al zijn gedachten gaen op het uit-roien der ketteryen, (zoo hy waende) die gesprooten in zijne Rijken van Spanje van tijt tot tijt wakker aen-groeiden. Weshalve zijne Majesteit zich ter reize toe-rustende, liet zijn oogh gaen, over de gestalte der landen, om daer zulx in te voorzien, dat d'ongelegentheden, gewoon uit 's Vorsten afwezen te rijzen, door de goede van hem ingestelde orde mochte geweert worden.

Margreta van Parma krijght de Opper-lantvooghdye. Het eerste daer hy zich over beraetslaeghde, was om het begeven der Opper-lantvooghdye der Nederlanden, vermits de Hartog van Savoye, die dit ampt bedient had, na zijne landen vertrokken was. Hier toe stelde de Koning zijn bastert-zuster, Margreta van Parma, tegen wil en dank van Oranje en Egmont, die'er geerne de Hartogin van Lotteringe hadden ingedrongen.

Byzondere Lantvooghdyen. Tot Stadt-houders over byzondere Landtschappen stelde zijn Majesteit, Oranje over Hollandt, Zeelandt, en Uitrecht, daer namaels het Graefschap van Borgonje bygevoegt wiert. Egmont over Vlaendre, en zoo voort over ieder Landtschap een byzondere Stadt-houder. Deze Oversten waren gelast om over 't Krijgs-volk te gebieden, en neffens de Hof-raden, van elk Lantschap, te verstaen tot het handhaven van recht en regeeringe; uitgezeit de Graef van Egmont, alzoo de Stadthouder van Vlaendre niet plagh eenig zeggen over 't stuk van den gerechte te hebben. Zommigen willen dat Oranje zeer dongh na het Stadthouderschap van Vlaendre. Maer de Koning zich stootende aen zijne grootheit, stelde hem over Hollant en Zeelant, als die op dat pas ongelijk min vermogten. Te weten, den naem van Nassouw, daer by in Cæsars boeken gewag van gemaakt wort, de Graeflijke tijtel gevoert by de duizent, de kroon van 't Roomsche Rijk geweest voor twee hondert Jaren in dit huis; de opperheerschappy van Oranje, de treffelijke goederen des Princen, alhier; de magt zijner magen in Duitslandt, maer boven al de begaeftheden van zijnen persoon, lagen van over een wijlen, zeid men, Filips in den zin. 't Welk, zoo het waer is, schijnt vreemt, dat de Koningh, vergetende 't belangh der gelegentheit, hem een oort met yzere grenzen betrouwt heeft.

Voorts wierden de Lantvooghdes, Margreta, die haer woonplaets in Brabant had, in 't algemeen tot onderstant drie Raden by gevoegt, die van State, de heimelijke, en die van gelt-middelen. Door d'eerste wierden de zaken van pais en oorlog, die de verzekeringe en beschherminge der landen betroffen, bestiert. De tweede had maght om Brieven van vrydom, van gunst, genade, en vergiffenis van misdaden te verleenen, en droegen zorgh voor de Wetten en Burgerlijke Orde. De laetste had 't bewint over de Vorstelijke Goederen en Inkomsten. De heimelijke Raedt, en die van gelt-middelen waren oudt, en van te vore met Ampt-luiden voorzien. Die van Staten had de Koning nieuw'lijx opgerecht, en daer in verscheide Raedtsmannen gestelt, als onder anderen de Prins van Oranjen, Gavere van Egmont, Viglius van Zwichem. Deze Raden waren aen verscheide gerichtspunten gebonden. Zommigen schrijven dat de Koning ook geordent had, dat in den Raedt van State niet zoude mogen besloten worden, zonder bywezen, van Oranje, Egmont, Barlemont, en Viglius. Margreta worden drie Raden bygevoegt.

Wijders de grootste bekommering, dien de Koning had, en die hy 't liefst bekent stondt, was over 't stuk van gods-dienst; waer in, door 't handelen der Nederlanderen, met u-gebuuren en Uitheemschen, afgezondert van de Roomsche Kerke, d'onsteltenis daeg'lijx aen-groeide. Te dien einde belaste hy wel hooghelijk aen de Lantvooghdes, en den heimelijken Raedt het onderhouden der Plakkaten, zoo by zijn Vader Keizer Karel, als by hem zelven gemaekt. Ja was 's Koninx zorgh zoo groot over de Roomsche Gods-dienst, dat hy op een zekeren dagh in den grooten Raedt van Mechelen, en daer na in den Hofraedt van Vlaendre; hen het uit-roien 's Konings zorg over de Roomsche Godsdienst.

der Ketterye zelfs mondelingh quam bevelen.

1565. Ten zelven tijde, gelijk de straffe van verwerringe den Nederlanden van God opgeleit was, begonnen mede hier ter stede zeltzame veranderingen, en verscheide oneenigheden op te rijzen. Doch om kennis van de gront-oorzaken te krijgen, 't zal noodigh zijn het her-komen, en d'omstandigheden dezer moeite van wat hooger op te halen.

Twist binnen Amsterdam. Hooft Nederlansf. hist.

Staet der regeringe.

De Stadt, gelijk noch ter tijt, wierdt bestiert door vier jaerlixe Burgermeesteren, en eene Vroetschap van zesen-dartigh eeuwige Raets-luiden, 't Gerecht door negen Schepen. Behalven deze was'er als noch een Schout van wege de Hooge Overigheit, die 's Graven Perzoon uit-beelde, om 't Recht te sterken, den misdadigen boete en breucken af te vorderen, mitsgaders, den Lants-heere, als Stadthouder der zelven, tot oor en oogh te dienen. Maer de Majestraet (misschien dat haer deze opzicht verveelde) had zoo veel te weegh gebraght, dat zy in den Jare vijftien hondert en acht, terwijl Karel, die namaels Keizer werdt, onmondigh was, het begeren van 't Schout-ambacht aen haer kreeg, verschiettende daer voor den Graef, op wiens naem echter de last-brief wierdt ingestelt, de som van twintig duizent gulden. En dus verviel de klem van 't Schout-ambacht aen Burgermeesteren; blijvende nochtans de Schout in bezit der opperste plaetze, en 't Graeflijk wapen op zijn kussen. Het gebeurde nu in den Jare vijftien hondert twee-en-veertigh, dat neffens Klaes Doedesz. Klaes Hilbrantsz. en Jakob Pietersz. Haring, voor zijne derde reis Burgermeester wierd Hendrik Dirksz. Dees, gebooren uit het Dorp van Slooterdijk, doch eenigzins geleert, en met de naem van Meester verçiert, kreegh door zijn gauwigheit van verstant, zoo groot een aenzien en gezagh aen zich, dat hy, 't stadt-huis opgeleit hebbende van verplichte of eenvoudige luiden, zijnen stoel-broederen over de kruin wies, en by den gemeenen man het aesje of een tien van der troeve, ja vorst uit eigen hoofde, en geweldigh heerscher in Amsterdam, geheten wierd. Deze vier in 't toorentje vergadert zijnde, daer Burgermeesters toen hunne kamer hadden, quam binnen treden, Meester Kornelis Dobbesz. Schout in dier tijdt, met klagen over de kleenheit zijner wedde, en verzoek van verbeteringh. Burgermeesteren, gewoon toen hunne ampt-luiden volle nauw te bedingen, raekten met hem in woorden, die zoo hoog liepen, dat hy endelijk uit-viel, liever 't rappier te willen neder-leggen, dan op den ouden voet te dienen. Meester Hendrik, zonder zorge van ongevolght te blijven, vat hem by 't woort, zulx hy, daer mede teffens uit der Kamere en zijnen dienst scheidde. Maer zoo ras was hy niet buiten, of d'andere bestonden Mr. Hendrik te vragen, wat hy nu gedaen had, en hoe men toe gaen zoude om weder eenen bequamen Schout te krijgen. Hendrik, wijzende door 't glazen venster na Willem Dirksz. Bardes, antwoorde: daer gingh'er een op den Dam wandelen: en als hem voor-geworpen wier, dat Willem luiterde, sloegh het in de windt, en zeide: *Dat hy een man van de wereldt was, en uit Italie quam. Wanneer hy ook weigerde aen de handt te gaen, men had het af-zetten aen zich zelven.* Dies wert Bardes aengenomen op Jaer-gelt, waer voor hy van alle boeten, beloopende boven tien schellingen Vlaemsch, te verantwoorden had, en die tot genot der stede te laten. Hy trad in zijnen dienst den negenden van Wijn-maent des voorzeiden Jaers twee-en-veertig, en droeg der wijze, dat hem, in acht Jaren tijts, niet dan vrientschap van de Regeerders bejegende. Maer in den Jare vijftien hondert vijftig, ('t zy dat hem 't hert te hoogh rees, om zich van zijns gelijcken te laten vervooghden, zonderlingh in zaken van Gods-dienst, en 't vervolgh der Onroomschen betreffende, oft dat hem 't voordeel bekoorde, oft hem goet docht zich zekerder steun te vesten) bestak hy te hove, dat koningin weduwe van Hongarye, en stadt-houderes over Nederlant, de twintigh duizent gulden af-loste, en hem last-brief verleende, om het Schout-ampt, voortaen, van 's Keizers wege

Schout-ambacht aen de stadt verplicht.

't Gezagh van Meester Hendrik Dirkz

Schout Dobbesz. scheit uit zijn dienst

Willem Dirksz. komt in zijn plaets.

Die schikt Schout van Keizers wege te worden.

wege te bedienen. 't Welk niet geschiedde zonder op-spraek, dat hy de geheimenissen der Stadt, en 't veinzen haren armoede, om met geen leeningh gequelt te worden, ontdekt had. De Wet-houders van toen af hem voor eene havik op den tuin aen-ziende, keerden hunne gunst in nijdt, en begosten den Keizerlijken Schout, met loode schoenen na te gaen, alle listen te hoop zoekende, om hem t' achterhalen, in ongena der Koninginne, en 't uiterste lijden te brengen. Hendrik Dirksz. voornamelijk die 't speet, dat men hem dus een streek in de rechte gegaen had, spitste verstandt, en vinnigheit, en begreep zoo groot een grouwel, als ongelooflijk scheen, in Hollantsch hert te kunnen vallen. De Doop-gezinden, of Her-doopers, mits de bijsterheden tot Munster, en zelfs, gelijk te voore verhaelt is, hier t' Amsterdam aen-gerecht, waren datpas, noch in versche afgrijzelijkheit; zulks hy, om Bardes den voet te lichten, niets gereders vond dan de klad dezer Ketterye. Hier op, dan, leit hy 't aen, en, razende van verwoetheit, schikt op zijne zijde te winnen eenen Floris Egbertsz, Ketter-meester of Inquisiteur, en Vicecureit of Pastoor van d'Oude Kerk, op dat het bedrogh, met geestelijke glimp bestreken, zoo veel te gladder ginge. Het woonde, binnen Amsterdam, zeekere Vrouw van Zwol geboren, met name Fy Harmans, die, mits d'uitwendige gedaente, haer innerlijke leelikheit niet loogende, om d'af-zightigheit haerder verwe, in de wandelingen, doorgaens, Geele Fy, geheten werd, en van 't een brood tot het ander niet komen en kon, als belast met een huis vol vaderloze kinderen, zijnde onlanx haer man in een gevecht ter needer geleit. Waer over, zy, aengeritst door armoede en boos-aerdigheit, twee gevaerlijke raets-luiden, zich, onder ander, begeven had tot het belagen der onnozelen, die geenen troost voor hun gemoedt in de Roomsche Kerke vindende, den zelven in verbode zamenningen zochten: van welke snootheit, de smaek des gewins lichtelijk een reukloze ziel, tot erger verrukt. Deze

[Margin: Daer door raekt hy in den haet der Majestraten.]

[Margin: Meester Hendrik leidt hem lagen.]

[Margin: Hier toe zet zich Geele Fy verkooren.]

dan, verkerende, als spiede veel in 't verhoolen, ten huize van de Schout, werd van hun tot het dienstighst gereedschap der schelmerye verkooren. Geringe giften en groote beloften, zonderlingh, van zekeren haren vryer tot schipper te maken, wrochten op haer zoo veel, dat zy, zonder om 't achterste te bedenken, zich tot het volvoeren van hun Godloos opzet, overgaf, en ten onvermijdelijken verderve liet in leiden. Hier-en-boven kregenze, aen hunne koorde, een wijf van gelijken gewighte, genaemt Volkje Willems, met eenen Kornelis Martsz. Notaris, en Adriaen Jansz. Slijper. Verscheide getuigenissen, hen door den Burgermeester en Pastoor, in den mont gegeven, werden by dit gezelschap bezwooren, meldende dat Willem Dirksz. en zijn huisvrouw herdoopt waren, dat zy eens zameninge t' harer huize gehouden, en in andere zich gevonden had. En was op zekeren tijt Fy Harmans, met Volkje Willems, tot de Pastoor, in d'Oude Kerk, gekomen, met klagen dat Volkje en haer man groote armoede leden, verzoekende dat de Pastoor voor deze Volkje, by de Heilige Geestmeesters een goet woordt spreken wilde, om eenige Aelmoessen, tot verlichtinge harer armoede, te krijgen. Waer op de Pastoor antwoorde, zulx geerne te willen doen, by aldien zy-luiden zeker Briefje, 't geen hy haer voor-las, en waer in de Schout en zijn dochter met veel afgrijzelijke valsheden betight wierden, onder-tekenen wilden; 't geen zy aennamen, en braght voorts ook de Pastoor by de Heilige Geests-meesters zoo veel te weegh, dat Volkje van hen, kaes, botter, en een stuiver ter week aen gelt kreegh. Maer, vermits de Pastoor zag dat Volkje begon te deizen om getuigenissen van deze valsheden te geven, beval hy den Heilige Geest-meesters Volkje geen uitdelinghe meer te doen, om haer en Fy alzoo met gewelt het valsch getuigen af te perzen. Dit altemael schreef de Pastoor aen Rieuwart Tapper, Inquisiteur tot Loven, over. Maer dit gink niet toe in zulken stilte, of Bardes, dien 't noch aen wak-

[Margin: En meer anderen.]

[Margin: Valsche getuigenis tegen den Schout.]

[Margin: Die krijgt 'er lucht, en past op zijn voordeel te wezen.]

kerheit, noch aen trou van Vrienden mangelde, kreegh eenigh kuntschap van 't geen dat 'er broedde, en wel licht bedenken, dat hy, niet op-mogende tegen de hatelijkheidt des lasters, by schortingh zijner bedieninge, of anders schielijk over stagh geworpen zou worden, en half verwezen, eer hy ter were raekte. Hy was een Perzoon (hoe-wel qualijk ter tale, en eenighzins stamelende) van frayen aenzien, groot van geest, begaeft met de hebbelijkheit, die men in een hoveling prijst, en der Lantvooghdesse zoo aengenaem, dat zy hem ongelijk vryer toegank gunde, dan Luiden van zijner leeste, zouden derven hoopen. Des besluit hy heul aen haer te zoeken; maekt zich na Brussel, en verwerft op eenen morgen-stont, intreé t'haerder slaep-kamer. Beezigh met haer hooft-toyzel, wiertze, als hy den zool over den drempel zette, zijns eerst gewaer in den spiegel; en 't hooft om-snorrende, wat, zeid'ze, jaegt u herwaerts? Hy, vallende haer te voet, antwoorde: *'t gewelt, Me-Vrouw, dat men mijner onnoozelheit doet, die ik tegens den achterklap, en valsche betichtingen mijner vyanden, by uwe Majesteit kom verdedigen.* Ende zy wederom; *Zoo ghy zuiver zijt, billik datze beschaemt worden; zoo niet, ik wenschte u over duizent mijlen.* Hier op voer hy voort, deed zijn beklagh en weernis zoo wel, dat men den Heer Kornelis de Monnik, met den Griffier, des Grooten Raets, van Mechele, af-veerdighde, om den standt der dingen, grondelijk t'ondertasten. Deze dan zich tot Amsterdam vervoeght, en den adem der getuigenisse besnuft hebbende, vernamen de lucht der valsheit, die ter meineedigen kelen uit-stonk. Niet-te-min vereyscht zijnde voet voor voet te gaen, om by vervolg van den draet, aen 't kluwen te raken, wert het werk den Hove van Hollant bevoolen, en by 't zelve eenige Raets-luiden daer toe gelast. Kristiaen de Waert, Raets-heer, en 's Keizers Procureur generael of algemeene verzorger, vernemende door velerley vlijt van hooren en uitvragen, hoe yslijk een oevel-daet, onder schijn van Godlijken yver, schuilde, bewees

Hy zoekt heul aen de Lantvooghdes.

De Raets-heer de Monnik komt t'Amsterdam, en wordt des bedroghs gewaer.

De zaek wort den Hove van Hollant bevolen.

te dier stonde, dat hy een liefhebber der gerechtigheit en man met eere was. Na genoeghzaem beleide vastigheit, schreef hy drie verscheide Brieven van eenen dagh, namelijk, den laetsten in Lou-maendt des Jaers vijftien hondert vijf-en-vijftigh, aen den Schout, die de Drost en Ridder-hooft zelf in handen heeft gehad. d'Eene was luidende, dat hy: Fy Harmans zoude bewilligen, om met den Brenger tot Haerlem te komen, daer haer de Raets-heer te spreken, en na rede te loonen had. d'Andre verzocht dat hy Volkje Willems, desgelijx, met den Brenger, zoude derwaerts stuuren, om op eenige puncten, verklaert door haer te vore, by hem naerder gehoort te worden. De derde hield in, dat de Schout, wel kunnende bevroeden, waer toe d'andere dienden, beschikken zoude dat Volkje niet op weg sloege, voor dat Fy dicht by Haerlem mochte zijn, op dat deze, vernemende d'andere, geen schalk oog krege, en zich deur maekte. Want de meeningh was, Fy aldaer te doen vangen, uit zorge, van binnen Amsterdam, wederstant t'ontmoeten. Voorts, dat hy hoopte, met der hulpe Gods, aen de waerheit te raken. Waer 't nu, zeit Hooft, aen lagh, dat deze toelech geen voortgank nam, is my niet gebleken: maer wel, dat men Volkje, tot in den Haegh trok, aldaer een wijl gaende hield, en daer na op de Voor-poort vast stelde: dat oock Fy, by nacht, door den Schout, zonder eenigh Buuren-gerucht, gelicht wert; voorts, tot Jan Rooden-poortje uit te schuite gebracht, en te Hove in hechtenis gelevert. De gevangenen ondervraeght zijnde op d'omstandigheden, nopende 't her-doopen van Schout en Schoutinne, verklaerdē 't zelve gezien te hebben, staende op een bankje, door de glazen van zeker Speel-huis, dat hy buiten der Stadt in pacht gebruikte. Om deze gelegentheit na te speuren, quamen zekere Gemagtigden uit den Hage, die aen 't Reguliers-hof, daer 't speel-huis lag, af-zaten, en met den Schout, daer ontboden, zonder te weten tot wat einde, na de plaets wandelden. Aldaer gekomen, stapt een der zelve, op de bank, en reikenende met de

Schrijver van Christiaen de Waert aen de Schout.

Volkje en Fy gevangen.

Gemaghtighden aen 't Hof van Hollant komen de zaek ondertasten, en vindenze vuil.

de handt na 't glas, vond zijnen arm te kort, zulx het al te verre was van door 't glas te kunnen zien wat 'er binnen bedreven wierd. Derhalven aftredende, *hebt*, zeid hy, *goeden moet, Heer Schout, uw' ſaken zijn behouden.* En zonder hem wijzer te maken, keerden zy weder naer den Haegh. Mits de ſteun der ſtadt en gunſt der geeſtelijkheit, nochtans, haperd het een ruimen tijdt, eer men beſluiten kon, aen d'and're Raet plichtigen de handen te ſlaen. Niet-te-min mits de leelijkheidt van 't ſchelm-ſtuk over woegh moght, nocht het een, nocht het ander Meeſter Henrik en den Paſtoor entlijk baten, oft zy werden, by laſt van den Hove, op den derden van Bloei-maendt des Jaers vijftien hondert zeven-en-vijftig binnen Amſterdam gevat; de Paſtoor, daer hy voor 't Altaer ſtondt; en met zulk een heftigheit, dat hem geweigert was t'zijner woon-ſtede aen te ſpreken, oft eenige veranderingh van gewaet te gaen nemen. Maer voerde men hen beide zoo datelijk na den Haegh.

Meeſter Hendrik en de Paſtoor gevangen.

Kornelis Martſz. en Adriaen Janſz. quamen in de zelve zwarigheit. En hoe-wel het der leugene konſt was, een-ſtemmelijk uit zoo vele bezondere monden te kallen, zoo bleef men echter, Jaren, belemmert in 't ontwinden der bewimpelingen, waer in de waerheidt vermomt ſtak. Fy immiddels, beviel van een kindt in den pijn-kelder: 't zy datze weder eenen man getrout, oft anders geraept had. Doch zy, en d'andre getuigen, zich onklaer, en geen open-ziende, beleden endelijk op hope van vergiffenis, opentlijk uit, dat alles valſch, verziert en verdicht was, 't geen zy de Schout en Schoutinne opgeſtreden hadden. Fy bekende in de gevankenis, dat, toen zy 's avonts gevangen wierdt, zy met haer zoon by den paſtoor gink, en dees haer in 't gezicht krijgende, uit-borſt met vloeken; Wat Duivel maekt ghy hier: en als zy hem aenzeide dat de Schout haer 's avondts zoude komen lichten, gaf haer tot antwoordt; dat zy met haer kinderen geruſt zoude gaen ſlapen, en liever de deur op de vloer laten loopen, als die te openen. Doch hier zeide Fy neen op, en datze hem in wilde laten. De Paſtoor wederom, eer ghy dit zoudt toe-laten, zoo neem liever twee of drie pont groot, en pakt u weg, dan ons al t'zamen in lijden te helpen. Endelijk verzochten Fy en Volkje met verzoek-ſchriften gena en vergiffenis aen den Koning, met beken, datze, van den Paſtoor en Meeſter Hendrik, bekoort, gekocht, en door beloften bygebracht waren, om den Schout en der Schoutinne valſchelijk op te zweren, 't geen hun aen eere, goet, en bloedt gingh. Zijnde de ſchennis alzoo in 't licht gekomen, en de genade afgeſlagen, deed het Gerecht zijn plicht. De Slijper wiert in 't openbaer gegeeſſelt; de Notaris ondeugende tot zijn dienſt verklaert, en beide ten Lande uit-gebannen. De Paſtoor moeſt bekennen, wel roekeloozelijk, onbeſcheidelijk, en op min dan behoorlijke onderrichtinge, tot laſt van Willem Dirkſz. en zijn Huiſvrouw aen Meeſter Rieuwaert geſchreven te hebben, en dat het hem leet was. Waer-en-boven, hem de ſtadt en vryheit van Amſterdam, met het oefenen van 't Ketter-meeſterſchap, verboden wierden. Volkje ſterf in de gevankenis. Over Fy gink een ſchrikkelijk vonnis. Maer eer zy ter Pleit-kamer, of Vierſchaer verſcheen, wierdt haer voor-gehouden, door drie Raets-heeren, met erinnering van de genakende ſtonde hares einds, dat zy, zonder yemant t'onrecht te belaſten, oft te verſchoonen, de waerheit naektelijk had uit te ſpreken. 't Beſcheit dat zy hier op gaf, is waerdigh om voor-gedragen te worden, als niet wanhebbelijk beleit, en ſmakende na de ernſt-haftigheit eener ziele, die reets geſcheept in de droefheit der doodt, en een ander leven te gemoet ziende, de werelt den leſten adieu toe-roept. *Ik weet*, (zeidz' dan) *dat ik ſterven moet, dat mijn tijt alhier kort, en de ure na by; en dat ik mijn oordeel, van u, mijn Heeren, alhier te ontfangen, en daer na voor den Hoogen Rechter te verſchijnen heb. Zoo zeg, en verklaer ik, by 't oordeel, dat ik, mijn Heeren, van u, daer na van den Hoogen Rechter ontfangen zal,*

Daer toe twee andere.

De Getuigen zoeken vergiffenis, en belijden de valsheidt.

Zy worden geſtraft.

Verklaring van Fy op haer ſterfdagh.

zal, dat al 't geen, waer in ik den Schout van Amsterdam, en de zijnen, belast heb, zoo by gezwoore getuig-schriften, als voor verscheidene Heeren en gemagtigden, of anderzins, al t'zamen gedicht, gelogen, en onwaeraghtigh is. En heb 't zelve gedaen, door overredinge, beloften, en giften van Meester Hendrik Dirksz. Burgermeester van Amsterdam, en Meester Floris, Pastoor van de Oude Kerk aldaer. Voorts verzocht zy, dat iemant van de Heeren geliefde den last aen te nemen, en haer te beloven, dat hy den Schout, uit haren name zou bidden, om vergiffenis van 't geene zy hun zoo valschelijk over-logen, en te last geleit had. 't Welk de Heer Arnout Sasbout aennam, en na-quam. Haer, op dat de leden die zich dapperst in de schelmerye gequeten hadden, loon naer verdiensten ontfingen, verweez men tot een straf, die op haer misdrijf paste, namelijk, dat haer tong uit den halse getornt, haer hals aen een pael gewurght, 't lichaem gebrandt, en op 't galge-velt zou gestelt worden. Gebraght buiten den Haegh, ter plaetze, daerze haer recht t'ontfangen had, vernieuwde zy, met luider stemme, voor de gansche menighte, daer toe geloopen, de bekentenis der valsheit, en hoe zy, van Meester Hendrik, en den Pastoor, hier toe, verleit was; met nader verzoek, dat men den Schout voor haer, om vergiffenis bidden wilde; liet daer op haer tongh af-kerven, en kele toe-wringen: vellende 't volk een vloek, over d'aenstichters van 't stuk, met schreeuwen, dat men hun beiden van gelijke behoorde te doen: Dit geschiedde den dertiende van

Haer laetste bekentenis en doodt.

1561. Bloei-maendt des Jaers duizent vijf hondert een-en-tzestigh, na stijl van den hove. Maer Meester Hendrik, zich hebbende weten voorschrift van zijn handt te hoeden, en de geloofwaerdigheit der getuigen, met hunne beledene mein-eedigheit gewraekt, ontworstelde der jonghste straffe. Hy zat, nochtans, op de Voor-poort, zestien weken, zonder vrouw of kinderen te mogen spreken, uitgezeit in de laetste uur. Daer na had hy zijn herbergh, endelijk den Haegh, voor gevankenis, mits borg stellende voor twintigh duizent gulden, en op pene, dat het stuk, zoo hy vloode, voor gebleken en beleden zou gehouden worden. Alzoo duurde 't een Jaer, eer hem veroorloft wierd, binnen Amsterdam te komen; en dat niet dan by verdubbelingh der boorgh-toghte, der zomme van veertigh duizent guldens, en met verbandt van weder te keeren, ten vermaen van den hove: daer hy noch onder stont aen de kant van vier Jaren. Te weten, boven dat van Fy, wierd hem noch tweederlei bedrogh opgezeit. Het eene zoude hy met mompelen van zekeren gemaghtighde, gezonden van wege der Lantvoogdesse in 't Jaer vijftien hondert vijf-en-veertigh, om te vernemen hoe veel graens t'Amsterdam lagh, gepleeght hebben; bestellende dat de kooren-koopers twee lasten voor een aengaven, op dat alzoo oorlof tot uitvoer dier ware verworven wierde: het ander met achterhouden van meer dan vier duizent uit dertien duizent en ettelijke hondert gulden; waer op de omslagh des tienden penninx van de waerdye der huizen en erven binnen de stadt en hare vryheit, in 't Jaer vijftien hondert drie-en-vijftigh, geschat was. En belangende de twee naest-verhaelde valsheden, verklaerde 't hof, eerst op den zeventienden van Gras-maendt des Jaers vijftien hondert twee-en-tzestigh, den algemenen Verzorger niet ontfanklijk tot zijn eisch, in der forme als die genomen was. Teffens ontzeid' het hem zijnen vorder eisch: doemde niet-temin den verweerder in de kosten, zoo zijner gevankenisse, als andre by hem gedaen; en beval den Verzorger, de pleit-papieren na zich te nemen, om 's Koninx recht te bewaren, tegens de schuldigen, daer en zoo 't behooren zou. Niet zoo haest waende Hendrik hier mede eenen vryen hals te hebben, of hy begon, feller dan oit, weder te wroeten: en wijtende al zijn leet en oneer den Schout, vorderde, om de zelve te doen beteren, hem voor Schepenen der stadt. En vermoght de partijdigheit zoo veel, dat men dezen man, van wien meest al de

Meester Hendrik red zich.

Hy stondt nochtans by de vier Jaren onder recht.

De Schout van hem voor Schepenen gedaeght.

Ge-

Meefter Hendrik wort echter Burgermeefter.

't Schoutambacht weder aen de ftadt beleent, en Pieter Pieterfz. daer in geftelt.

Gemeente een fchrik had, noch in de Jaren drie en vier-en-tzeftig, tot Burgermeefter koos; ja den Paftoor welderom zocht t'Amfterdam te beroepen. Alle handelingen van den Schout, die eenighzins te mifduiden waren, wierden uit den gront opgegraven, zonderlingh, daer hy d'onroomfchen moghte fchijnen verfchoont te hebben: gelijk hem in der daet, het vervolgh om geloofs-zaken, en de bloedt-dorft der anderen, verdroot. Men trachte zijn fchoondochter, die, om haren meer dan burgerlijken rijkdom, eertijts aen eenen Ammirael van Hollant, gehuuwt geweeft was, van ketterye te doen overtuigen: verworf op nieuw het Schoutambacht, in pantfchap, aen de ftadt, in 't Jaer drie-en-tzeftigh, en ftiet 'er hem uit, in den Jare zes-en-tzeftigh, als de Hartogin zich de keur van het Burgermeefterfchap aen zich genomen had, en luiden naer haer gelieven daer toe beroepen; regel-recht tegens hantveften en out gebruik. Hoe-wel onder verklaringe van 't zelve in geen gevolgh te willen trekken. En men beklede zijn plaets met eenen Pieter Pieterfz. die op een jaergelt van acht hondert gulden aengenomen wierdt, waer voor hy van alle boeten, beloopende boven drie gulden, te verantwoorden had, en die tot genot der ftede te laten. Daer na wierd opgeftreden aen Bardes, uit twijfelachtige getuigeniffen, en tekenen, dat hy de beroerten had helpen ftooken; te dien einde, verftant, met den Prince van Oranje, met den Heere van Brederode, en, in zijfer, met Dirk Volkhartfz. Koornhart, gehouden, ja eenen Kalvinifchen leeraer in den Haegh gebraght. En terwijl hy aen d'eene zijde, van al deze zwarigheden wierd aengevoghten, ontviel hem aen d'andere alle toevlucht en onderftant. Vrouw Maria was, over langh, uit der tijdt, by die van Parma vond hy de zelve gunft niet. De Hartogh van Alva quam in 't landt. Dies raekte hy ook te hove in hechtenis: wierdt na langh zitten, by goetdunken van den bloet-raet, wredelijk gefoltert, en boven dien, met roeden

Bardes gevangen, gepijnigt, gegeeffelt: verlieft zijn goedt, gezontheit, en zinnen.

gegeeffelt, in den ouderdom van tzeventigh Jaren. En hoe-wel hy dit uitftondt met onverwonnen moede, zulx de gemelde Raedt hem zuiver van de beroerte fchoude, men hield echter, met voorwenden van andre zijne zijd gangen, hem aen de lange koorde, en een groot zom penningen in, die de Koning hem fchuldigh was. Voorts begon de fcheuring des lants; en hy, vindende geen veiligheit by de Spaens-gezinden, der parthy der Bontgenoten te volgen: oorzaek, dat zijn meefte middelen, gelegen onder Amfterdam, hem t'onbruik gemaekt wierden. Al 't welk hem, niet alleen aen 't lichaem, maer endelijk aen 't verftant gingh; en zijnen eenigen broeder Meefter Klaes Hein zoo na, dat het hem ook het zijne ontftelde. In dezen deerlijken ftaet, en een gebreklijkheit, die hem al een wijl verboodt wijn aen t'zijner tafel te nuttigen, braght hy, te vore adelijk te leven, de reft zijner dagen tot Delft over: alwaer het den Prince van Oranje, hem aenfprekende, tranen en klagen kofte, dat zoo bloeient een vernuft, der wijze, geknakt en verwelkt was. Ziet hier hoe 't Bardes bequam, 't krakkeel tegens den wrijter en zijne trauwanten te trouwen, en hoe hy de ongelukkige liefde tot vryheidt en Vaderlant, met verlies van goedt, gezontheit, en zinnen bezuurde. Ziet daer ook, hoe dier Meefter Hendrik zijn hooghmoet ftondt; die (boven de quellaedje van 't bezwalken zijner fame, boven zware en verwijlde gevankenis, anxt en gevaer van fmadelijke doodt, en verbeurte van have) veel rampzaliger, dan Willem Dirkfz. zoo lange Jaren, en over 't zeven-en-tzeftighfte zijnes ouderdoms, van fpijt, nijt, en wraekgierigheit, inwendige beuls gepijnigt wierd; zijn eigen hert gegeten, zijne, en zijner evennaeften zielen, over den tuin gehangen heeft; uit enkele ydelheit, en kindtze ftaet-zucht, om, zonder genot, onder zweep van meenigen Over-meefter, een arme heerfchappye te drijven, die aen een draet van ragh, en de wenk des Lants-heeren hingh. Want het vermogen en achtbaerheit

der

der ſtadt, van dien tijdt, kan, nergens na, geleken worden, by de hoogheit, waer toe zy zedert geſtegen is, en 't ontzagh, dat haer tegenwoordelijk, onder de regerende Staten van Hollant wort toegedragen. Daer-en-boven, hoe vaſt hy zijn ſtuk meende beleit te hebben, is 't hem, in verſcheidene en onverwachte wijze, ontſchooten. Want, eerſtelijk, 't zy zijn eige met-verwanten van zijn ongezellige heersheit, en dwingelandye, de walge ſtak, oft dat zy zich de vinnigheit der opſprake ſchaemden, vergat men hem voortaen meer Burgermeeſter te maken. Daer na wierdt hy in den Jare acht-en-tzeventigh, nevens andere regeerders, ter ſtadt uit-geſchikt, met ſlechter vergeldinge, dan hy zijn gepleeghde meeſterſchap, geweldenary, en wreetheden had toe-geleit. Want alzoo hem zijn huiſvrouw, een paer reine hembden, aen boort, na-zondt, deed hyze door de dienſt-maegt, dieze braght, weder te rugge dragen, zeggende, dat hy dier niet van doen zou hebben, als die geen andere rekeningh maekte, dan dat de meeningh was, het ſchip met hun allen, buiten den boom, in de gront te booren. Doch zy werden aen Sint Antonisdijk opgezet, van waer hy, met eenige anderen, zich na Haerlem deed voeren. Aldaer gekomen, en dit pak van zijn hert zijnde, gingh hem boertens luſt aen, en zeide hy tot zijn makkers, *een dingh hebben wy vergeten. Als zy vraeghden wat? antwoordde hy*, *den krui-wagen*, 't welk in Amſterdams gezeit is, de lijntoght, en 't mennen der zaken, naer hunnen zin. En als hem zijn gevoelen, nopende dit omhangen der hekken, wierdt af-gevordert, *huimetuit* (zeid' hy) *hoedt u voor de weerſtandt*. Dit is ook een zeer outfrens ſpreek-woort, waer van 't eerſte by zommigen gehouden wort, voor een in-gekrompen laſchwoort, van de drie ſtemmen, huiden, maet, uit. Namelijk, dat het Spaenſe gewelt zijn hooft aen Hollant ſtooten, en de nieu-geſtichte regering duuren ſoude, kon niet komen in eenen man, die, hoe ſchrander hy ook was, zijn oordeel op enkele eigene ervarentheit veſtighde, zonder te beſpiegelen, 't geen men beſchreven vindt van de moeite, die maer matige plaetſen, door de ſterkte haerder gelegentheit aen groot-magtige Rijken, gekoſt hebben. Aldus dan over-leeft hebbende d'ellendige grootheit; ſtierf hy tot Haerlem, en ruimende met een ſtank van on-af-wiſſchelijken laſter, liet eenen naem achter, die van alle luiden met eeren verfoeit wiert. Zelfs op zijn uitvaert, ging de ſpraek, dat het lijk wonderlijker wijze vermiſt was, en eenigh ſpook, in de plaetſe van dien, de doot-kiſte bezeten had. 't Welk, hoe-wel beuzelachtigh, en al te blindelinx gelooft, nochtans te kennen geeft, in hoe bijſter een gevoelen van god-vergetene heiloosheit, hy, by den gemeenen man, geſtaen heeft. En kan men mee afmeten, indien deze twee perſonaedjen, in een opper-heerſchappy-voerende ſtadt, geboren waren geweeſt, met wat ramp en verwoeſting, zy hun vaderlant zouden bedroeft, en bedorven hebben. Want de geſplitſte burgery, elk, naer hem zijn zinlijkheit, oft baetſucht aenhitſte, jookte van toght, om deez den eenen, en die den anderen, onder naem van Schoutiſten en Meeſter Hendrik Dirkſz. na te draven, en zijn wederparty in 't onderſpit te helpen. De ſchot-ſchriften en faem-ſmettende gedichten, gingen, op alle ſtraten, markten, en maeltijden, om, een wapen, dat zonder voordeel, op zijnen vyandt te halen, niet dan quaet bloedt, in verbitteringh maekt.

Hoe 't met Meeſter Hendrik af-loopt.

De party-ſchap van Schoutiſten en Meeſter Hendrik Dirkſz.

De tweedraght dan, dus heftelijk gedreven, in den Jare vijf-en-tzeſtigh vond noch een ander aes, om de vinnigheit te voeden. Door de duurte van 't kooren, dat tot over-hoogen prijze geklommen was, den dagelijkſchen aftrek, en vreze van hongersnoot, had de Vroetſchap te rade gevonden, de ſtadt, tegens 't uitvoeren der granen, te ſluiten. 't Welk hoewel zwaer voor den genen, die zich met deze zoort van handel geneerden, nochtans, mits de behoefte, verſchoonbaer geweeſt waer, had de ſlimheidt der baetzucht, daer onder ſpelende, dezen heilzamen toelegh niet

Verbitteringe ter oorzake van de koren-keure. 1565.

niet ten dele vruchteloos, en 't eenemale hatelijk gemaekt. Namelijk, als het raet-ſlot des avondts, genomen was, om 's morgens daer na verkundigt te worden, ſchikten eenige leden der wet, en zommigen hun bevriendt, in der nacht de boomen open te krijgen, en menighte van rogh en terwe te verſchepen. Des anderen daeghs, als 'er geen graen meer uit moght, liep de markt zoo laegh, datze meer dan tachtigh ten hondert, by die van buiten, verſcheelde. De onbegunſtigde kooren-koopers derhalven, dus dapper op hun achterdeel gezet, hadden goet, bril toe, en hun eigen verlies, als ook de winſt van anderen, met eenen quaet oogh, in te zien. Maer zich vermeeſtert, en nergens toevlucht vindende, was al, dat zy doen konden, den mondt tot de ooren toe, open te doen, om met ſchreeuwen en ſchelden, te bewijzen, dat hun dit leet in de krop ſtak, en, in tijdt en wijle, gedacht zoude worden.

luſt om laſtaed- Hier benevens, had 'er een derde miſnoegen, over de twintigh Jaren geſmeult; 't welk uitbrekende ontrent der zelver ſtonde, den wet-houderen, niet luttel ontzaghs, en gehoorzaemheits, onttoogh. Van outs her, en tijt tot tijt, naer dat het lant oorlog onderwarigh geweeſt was, had de vroetſchap het timmeren onder de ſtadt afgekeurt, op dat de vyant, mits 't aenhoogen der weke gronden, en 't gebouw dicht by de veſte, geen voordeel krege. Qualijk kon men dit doen na-komen aen de Ooſt-zijde, en den oever van 't Y, die de laſtaedje genaemt wierdt: alwaer de inge-erfden te groot eene bekooringh leden, om zich van de gelegentheidt der plaetſe t'hunnen meeſten oorbaer, te dienen. Men begon 'er derhalven, in 't eerſt, ſcheeps-timmerwerven, en wooningen voor 't arbeits-volk te ſtichten: die, by bevel, gegeven van Vrouw Maria, in den Jare vijftien hondert vijf-en-veertigh, en ververſcht in die van twee, en drie-en-vijftigh, wierden afgebroken. Doch, om geen ambacht van zulk belangh voor den lande, als 't ſcheeps-timmeren, te verachteren, ſtond Koning Filips in 't Jaer zes-en-vijftigh toe, 1565. dat men binnen de vijf-en-twintigh roeden, zekere hutten met week dak, en houte wanten, zou mogen opſlaen; mits gehouden zijnde, als 't nood deed, de zelve tot zeggen der gerechten, en eige koſten, te ſloopen. Maer de eigenaers hebbende dus veel voets verworpen, traden allengskens voorder, en zoo verre, dat men nu een goeden hoek, met ſchuiren, ſpijkers, en huizen, betimmert zagh. De Majeſtraet dan, opwakende, wierd te rade, een verloop dus wijt gekomen, te rechten: wel veel wederſtrevens bejegende hun in dit werk; drijvende de bezitters, dat men de zwarigheit, daer 't verbot van 't bouwen op-oogde, zonder hun bederf, met grooting der ſtadt, en beveſten der laſtaedje, kon voorkomen. De zaek alzoo ſtaende, zeit men dat een van de regeerders, op eenen der inge-erfden, zekeren gront, in koop, deed verzoeken, om deel aen de ſchijnbare winſt te hebben, die hy zich ſterk maekte, te doen zeker gaen. 't Welk afgeſlagen met ſchorre woorden, namelijk, dat men 't houden wilde, en voor-al aen hem niet overdoen, zoo groot een ſpijt ontſtak in den geweigerden, dat hy uitvoer: zoo zoud het ook niet binnen raken. Oft dit eenen Hendrik Teeuwiſz. geweeſt zy, of Meeſter Hendrik Dirkſz. weet men voor wis niet na te zeggen: behalven dat noch Gerrit noch Hendrik, hun gewoonlijk ſpoor, met dus hoe vinnig een driftigheit, zou hebben te buiten gegaen. Te min aenziens, hierom, had in dezen, der wet-houderen yver, ſchijnende meer uit nijt van eenen man, en zijn te leur-geſtelde baetzucht, dan uit zuivere zorge voor ſtadts welſtandt, her te komen. En gemerkt de laſtaediers, een groot deel van de treffelijkſten der burgerye waren, viel bedenkelijk den wegh der daetlijkheidt tegens hem in te gaen, voor de genen, die met de reſt niet al te wel ſtonden. Ja alle drie benden van Schoutiſten, Kooren-koopers, en Laſtaediers ſmolten in de hitte van eenparigen haet tegens d'Overheit, hunne wederwilligheden tzamen; en om zich noch bet te ſtijven, be-

1565. begosten allengskens eene lijn, met d'Onroomschen, te trekken. Waer mede het uit de kijf was, dat hunne party boven dreef, zoo raekte de zaek in recht, en nam een tragen trant, dewijl de wrevel-moet, door 't dwersdrijven, van d'een en d'andere zijde, dagelijkx aen-wakkerde. Het eind was, dat men hebbende de handen ruim, door 't uitwijken der Onroomschen, als de Graef van Lumey, uit 's Princen naem, voor Amsterdam quam, gelijk hier na te verhalen staet, onder dexel van die noot, het vuur in de lastaedje stak, en lietze tot de gront toe af-branden.

Klachten te Hoof over de Wet-houders.

Maer uit al deze ongenuchten, sproot, in dit Jaer, het in-leveren van zeker smeek-schrift te hove, met klachten over de Wet-houders, en hoe zy, maegh by maegh, bloet by bloetverwant stuiwende, hun naeste vrienden en bloet-verwanten, gaende andere eerbare perzonen voorby, neffens zich op 't kussen holpen, en voor raetsperzonen in de regeeringe aen-namen. De wet-houders hielden heftig aen om de teikenaers te weten. Dan, 't moght hun noit gebeuren. Op gelijke wijze was aen Schout Bardes de belijdenis aen Gele Fy geweigert, waer mede hy het Meester Hendrik had mogen zuur maken: zijnde 't hof te bescheiden, om der wraekgierigheit de nagels te lengen. De Hartogin op deze klaghten maekte den eersten van Herfst-maent, een keur, om by maniere van voorraet, plaets te grijpen. Dees luide, dat de regeerders de burgers geenzins in hun vryheden verkort noch mishandelt hadden, maer daer wierdt even-wel in de zelve keur scherper ordre, tegens 't na-bloedt en maeghschap gestelt. Namelijk, dat tot zes-en-dertig Raden geen nader bloetvrienden moghten gekooren worden, dan broeders kinderen, en in zwagerschap, geen schoon-vader, en schoonzoon, noch twee zwagers, die d'een des anders zuster ten wijve had, maer voorder wel. Ook ordeze dat niemandt Schepen of in de vroetschap komen moghte, 't zy hy vijf-en-twintigh Iaren oudt was. Doch hier breeder van onder de regeeringh.

Keure der Hertoginne, nopende 't na-bloedt en na-maegschap onder de Regeerders te schuwen.

Zware klachten over d'Inquisitie en Plakkaten.

Met de Inquisitie wierdt ondertusschen door gansch Nederlandt sterk voortgevaren, en Inquisiteurs gestelt om 't werk uit te voeren En liep men nu uit alle gewesten over de bloedige Plakkaten, en 't sterk voortzetten der Inquisitie, dagelix der Lantvoogdesse, ter ooren. Burgeren, Edelen, Steden, Staten, quamen met klachten, op klachten te Hove, over 't vervolgh, overlast, en quellaedje hun gedaen door de Inquisiteurs, en hun gemaghtighden, die hun met beklagen, betigten, in pleit trekken, eere, goet, bloet, vrienden, en magen, veegh of onveilig maekten.

Ook bleef het nu langer, zeit de Drost Hooft, *by de Inquisitie niet, maer men begon opentlijk over de Plakaten te roepen, en dat het vonnissen naer luidt der zelver, voor God niet te verantwoorden, noch de zin van 't woordt kettery, eigentlijk te bepalen was; en over zulx dikwils reden van kleen belangh, als het den Rechter luste, tot kettery verduit werden. Dat zelfs de boetveerdige Ketters te doen sterven, alle andere wreetheit te boven gingh, gemerkt de Spaensche Inquisitie hun, 't en waer in 't alder-uiterste, en als zy reeds aen de staek stonden, 't leven gunde. En een van de Hoofden hier t'Amsterdam, wiens nakomelingen noch heden van de Roomsche gezintheit zijn, voerde zekeren Schepen te gemoet, dat hy voor de vierschaer Gods verschijnende, dien alsdan 's Keizers Plakkaet in de handt moghte zien te steken, en gewaer worden, hoe verre hy komen zoude, met zich daer op t'ontschuldigen.* En maekte deze bloedige vervolginge niet alleen het gemeene Volk, onverduldig, maer ook 't invoeren der nieuwe Bisschoppen, zelfs de Geestelijken baloorigh; zulx eenige Heeren en Edelen vreezende, dat dit misnoegen des gemeinen volx eens in een algemeine opstandt en oproer ontstaen moghte, zich met een lange Ry, wel ten getale van drie hondert, gaende Graef Luidewijk van Nassouwen, broeder des Princen van Nassouwe, en Graef Hendrik van Brederode, als hoofden in 't laetste gelit, te hove, dat tot Brussel was, verscheenen, en de Lant-

De Bondtgenoten gaen te Hove om en klagen aen de Lantvoogdes, over d'Inquisitie.

Lantvooghdesse, Margreta van Parma een smeek-schrift, luidende op dezen zin, over-gaven. *De Nederlanders, inzonderheit den Adel, Me-Vrouw, hebben altijdt in getrouwheit tegens hun Landts-heeren al and're volken overtroffen. Maer onder alle diensten moet de tegenwoordige in dus een gevaerlijke tijt, de getrouwste gerekent worden. Hier door hebbenwe goet gevonden, uw' Hoogheit bekent te maken, hoe de Inquisitie en Plakkaten, met goeden inzicht op het stuk des geloofs gemaekt, misschien den Staet eertijts dienstigh, maer nu verandert van aert en werkingh, door 't omkeeren der tijden, niet als afkeer, onrust, oproer, en endelijk 's Landts ondergank kunnen veroorzaken. Want by de laetste Jaren, waer in men, zonder d'uiterste scherpheit te gebruiken, zoo veel ongemaks bejegent heeft, is goet af te meten, wat 'er af worden wil, indien men, volgende het jonghste bevel zijner Majesteit, niet alleen de strengheit der Plakkaten, maer zelfs d' Inquisitie te werk stelt. En hoe-wel d' onsteltenissen, die 't genaken onzer ellenden betekenen, van heden nocht gister begost zijn, zoo hebben wy 't al een wijle laten henen gaen, op toeverlaet, dat de mogenste Heeren, en Staten der gewesten in den vvindt zouden zien, en uwer Hoogheit het opstekent, en nu over 't hooft-hangend onweder, aenwijzen. Te leur gestelt van deze hope, vinden wy ons dien last opgeleit, door bevel van de Opperste Wet, het heil der gemeente. Boven dien heeft ons de noot, Me-Vrouw, die alles rechtvaerdight, hier toe gedwongen. Want hoe-wel aen 't graeuw, zoo 't eens op de been raekt, luttel houwens is, wie, schoon genoomen men stilde het daer na al, zal ons boeten de onverwinnelijke schade van brandt en verwoestingh, aen onze huizen, en hoven, geleden. Derhalve verzoeken wy ootmoedigh uwe Hoogheit gelieve, op 't spoedighste eenigen bequamen perzoon af te veerdigen, om onze ootmoedige bede aen zijne Majesteit bekent te maken, op dat een ieder uit deze benautheit verlost wierde. Niet dat wy den Koning willen wetten stellen; welke mis-duidinge den quaetwilligen zal gereet leggen. Verre van ons is zulk een vermetelheit. Maer* 1566.
dat zijn Majesteit zy gedient met te verzien op dit stuk by veiliger, bequamer, en tijdiger middelen, door andere keuren te ramen, ten overstaen, en ter bewilligingh eener algemeene vergaderingh van Staten. Uwe Hoogheit late ons van haer zoo veel verwerven, dat ondertusschen, het invoeren der Inquisitie en Plakkaten, met de bijsterheden, daer uit te beduchten, gestaakt blijve. In allen gevalle getuight ons onze gewisse, en wy voor God en de werelt, dat onze trouwe zich, met deze waerschouwingh, ten vollen gequeten heeft: zulx wy verstaen ontschuldigh, te zullen zijn aen alle verzuim, waer door eenige onraet, muitery, of bloetstorting mochte komen aengerecht te worden.

Op dit hun smeek-schrift gaf hen de Lantvooghdes endelijk tot antwoort, *dat zy beloofde, d' Inquisiteurs en Overheden daer toe te houden; dat noch onheil, noch ergernis gebeuren zoude, zoo die slechts niet ontstonden van hunnen kant.* Hier by lieten het de Bontgenoten, en maer matelijk te vrede zijnde, besllooten te scheiden. Doch zy stelden te vore zekere ordre in, waer by gekoren wierden vier hoofden, tot het voornaemste beleit, dien ieder zoude gehoorzamen; mitsgaders drie of vier perzonen in elk gewest, om verstant met hen te houden, en toe te zien, dat nergens eenige beroerten opgank namen, noch de beloften der Koninginne, verachtert wierden. Ook verbonden zich de Bontgenoten, niet nieuws in den Godsdienst of regeringe aen te heffen; maer het besluit, dat by den Koning, en d'algemeine Staten zou genomen worden, geduldig af te wagten. Maer, 't geen aenmerkens waerdigh, midlerwijl de Bontgenoten hier in doende waren, en te hove gingen en keerden, wierd hen de naem van Geux, gegeven. Welk Roomsch woort, gesmeet schijnende naer het Nederlantsche Guits, zoo veel als fielen of lant-loopers, betekent. Want als de Lantvooghdes over deze beroerten en t'zamen-komsten der Edelen, zeer ontstelt en verbaest was, zoo zeit men, dat de Baroen van Barlemont tot de Lantvooghdes

zoude gezeit hebben, *Non, non, Madame, ne craingne pas les Geux,* dat is te zeggen, *Neen, neen, Me-Vrouwe, wilt niet vrezen deze Geuzen oft Bedelaers.* Dezen steen, na hem geworpen, raepten d'Edelen op, als had het iet kostelijx geweest; en gingen goude Medalien aen den hals dragen, daer ter eene zijde, 's Koninx tronje, ter andere, een bedelaers borze, gevat van twee gevoeghde rechter-handen, opstondt, met deze woorden in den rant, *Fidelles au Roy jusques a la Besace,* dat is, *Getrouw den Koning tot den Bedel-zak toe.* Andere hechteden op de zijde der borst een houte napje, aen zilvere banden, en *Vive le Geux*, dat is, *langh leven de Geuzen*, daer op gesneden. En op dat het eene na 't ander waer, kleeden zich veel in asverwige stoffe. Ook quamp 'er een kopere penningh uit, met dit opschrift aen d'eene zijde. *Escu de Viane,* dat is, *Schild van Viane*, aen d'andere zijde, de wapenen des Huis van Borgonje, met de woorden, *Par Flammes & Fu*, dat is, *door vlam en vuur.* 't Zy de Heer van Brederode en Viane, hier door wilde te verstaen geven dat hy en de zijnen, ten dienste van het huis, noch vuur, noch vlammen aenzagh, of spelende op het zinstael van de vuurslagh, daer mede gemeent heeft, dat het door zoo wrede middelen gevest, en op-getimmert wierdt.

Blazoen of zinstael by de Bondt-genooten gevoert.

Penningh tot Viane geslagen.

De Bondt-genoten arbeiden om aenhangh te krijgen.

De Bont-genoten dus naem en wapen gekregen hebbende, arbeiden vast onder Staten en goede steden om aenhangh te krijgen. Het preken dus langh in 't heimelijk gepleeght, nam machtigh toe; en begonnen d'Onroomsche, zonder anxt en zorge te vergaderen, en alsoo hun groote menighte te melden. De Landtvooghdes ondertusschen was vast doende met het beramen eeniger matiger forme van keure; die Egmont en eenige andere oordeelden dienstelijk te zijn, om terstont afgekundight te worden, tot naerder orde toe, om den Heeren Bondt-genoten genoegen te geven. Maer dit sloegen andere af, en dorsten zulx zonder uitgedrukt bevel niet onderstaen. Voorts wierden Johan van Glimes, Mark-graef van Bergen, en Floris Mommerancy, Baroen van Montigny gekoren om na Spanje te reizen, en den Koning van alles te verwittigen.

De Landtvooghdes doet een bezending aen de Koningh.

Ook veirdighde de Landtvoogdes het ontwerp van matigen der Plakkaten derwaerts hene, nevens kundschap van dit besluit, en van het onbenoegen van Oranje en Hoorne. Als ook hoe datze goet gevonden had, 't gevoelen der Staten en Lant-raden op de matigingh der Plakkaten te verzoeken: waer mede men besloten had te haesten, eer de Bondt-genoten de herten der gemeente zochten te winnen, gelijk zy pooghden te doen. En dat zy de Heeren van Bergen en Montigny endelijk tot het gezandtschap, door stijf aenhouden, bewillight had. Door deze tijdingh wierdt den Koning zeer ontstelt, doch wachte zich echter wel om yets in 't openbaer te laten af-kundigen, voor al eer hy de toegezondene Heeren mondelingh gesproken had. De matigingh dan by de Lantvooghdes beraemt, bestondt voornamelijk in deze punten.

Inhoudt van de matigingh der Plakkaten.

Leeraers en bewinds-luiden van Onroomschen Gods-dienst, boek-schrijvers, verschaffers van plaetze tot verboode vergaderingen, mitsgaders de geenen, die grove ergernis in 't openbaer aenrechten, of hun werk maekten van hoofden der nieuwe leere te herbergen, zouden met den koorde gewurght worden, hunne goederen verbeurt, daer 't de hantvesten toe-lieten. Die hun geloof af-gingen, zouden 't zwaerdt krijgen, en hunne erfgenamen hunne goederen. Gemeenen en berouw-hebbenden ketteren werd genade, den onboetvaerdigen ballinghschap, gegeven, behoudens 't genot hunner have, die zy, noch by uiterste wille, nocht by andere wegen vervreemden moesten, maer op hunne erven laten komen: zoud' ook de zelve verbeurt zijn, zoo zy zich vervorderden eenige Landt-zaten te verleiden. Maer Weder-doopers, hartnekkigh blijvende, verbeurden hunne middelen, daer verbeurte stant greep, daer niet vervielen die datelijk aen hunne erfgenamen. Hervalle ketters, mits nieuw leetwezen toonende, moghten met ballinghschap voldoen: doch Doops-

ge-

gezinden, niet dan met den hals. Maer deze matigingh, die in 't latijn van 't hof moderatie geheten wierdt, kreegh terstondt de naem van moorderatie. Midlerwijl namen de beroerten zoo geweldigh toe, als of men getroost geweest ware, een op al, en alles in 't wildt te stellen. Want het gink 'er der mate toe, dat 'er langer geen houden aen scheen: loopende de luiden, ter preke, eerst in bosschaedjen, daer na in ope velden, met groote meenighten; vele uit enkelen yver, andere uit nieuwsgierigheidt. D'eerste vergaderingen geschiedden zonder wapenen. Maer toen men hem dreigde oft steurde, zy aen 't dragen van rappieren, van zink-roers, endelijk van bussen, hellebaerden, en ander hals-geweer. Dit begon in West-vlaendren, sloegh van daer voorts in Brabandt, Wals-landt, Hollandt, Zeelandt, Uitrecht, en andere gewesten. Op den vier-en-twintigsten van Zomer-maendt wierdt in 't Walsch gepreekt niet verre van Antwerpen, in zeker heester-bos des Heeren van Berchem, en wierdt van gewapenden, eenige te voet, eenige te paert, op vier plaetzen bewaert, en vermits het Sint Jans, en een ledige dagh was, lieten zich daer veel luiden uit nieuwsgierigheidt vinden: zulx het getal wel geschat wierdt op vier of vijf duizent menschen. En als hen ter ooren quam, dat de burgeren zich gereet maekten om hem te komen overvallen, gaven zommigen tot antwoordt, datze komen moghten, zy zouden standt houden, en waren hun wel getroost. Het preken ge-eyndigt zijnde, verkondighde de Leeraer dat men des zaterdaeghs daer aen, in Nederduitsch zou preken. Dit wierdt de Hartogin van die van Antwerpen aendient, die hen rade met eenige schutters, gelijk te vore wel gedaen was, uit te trekken. Doch hier op maektenze zwarigheit, en leiden hun schoor-voetten op de groote menigte en sterkte der verweerders. Waer op de Hartogin aldus uit onverduldigheit verbolgen uit-voer. *Dat het verzoek der Edelen dit gezelschap zoo stout gemaekt had, dat zulke ketters niet zochten, dan 't goet en bloedt van anderen, en alle godlooze daden uit te werken.* Voort braghze de zaek, met goet vinden der Antwerpenaers, in den breeden raedt, die uit de voornaemsten der gemeente bestondt, om aldaer overwogen te worden.

Het preken der Onroomschen groeit wakker in Vlaendre en Brabandt.

De Landtvooghdes verzoekt dit beletten, maer vergeefs.

De Hartogin ziende dat de Koning in Spanje geen eint van de zaek maekte, en hier te lande d'oproerigheden en 't preken der Onroomschen dapper aengroeiden, gink een nieuw Plakkaet uit-geven; doch vermits deze weinig verscheelde van d'onworpene punten van matigingh, veroorzaekte het nieuwe verbolgentheit, zulx verscheide steden het verkundigen tegens de borst stiet. Ondertusschen zocht men de Prins van Oranje, om den brandt dezer on-eenigheden te slissen, binnen Antwerpen te hebben, doch hy, van de Landtvooghdes verzocht zijnde, sloegh zulx in 't eerst af, maer bewillighde endelijk, op het stijf aenhouden, in hare bede, en deed den dertienden van Hooy-mandt, zijn intreé binnen Antwerpen. Hoe groot 't verlangen, de gunst, en genegentheidt was, daer mede hy ontfangen wierdt, is ongelooflijk te verhalen. Daer raeckten over de dertigh duizent menschen op de been, en bezetteden van daer hy t'huis te leggen had, de straten en wegh, tot meer dan een half mijle buiten der stadt; zulx men genoegh te doen vondt om daer door te geraken. De Heer van Brederode met eenigen der Bondt-genoten, en groot getal der burgeren, gingen te paerde om hem in te halen, en te geleiden tot aen zijn herbergh. Hy wierdt met lossen van zink-roers, daer de gemeente, die van liefde t'hemwaerts blaekte, met een geschrei van *Vive le Geux* op antwoordende, den ganschen wegh langhs verwelkomt; En duurde deze kreet tot aen de stadt toe; hoe-wel hy hen genoegh toewenkte, datze het laten, of anders hen berouwen zoude. In de poorten op toorens, trans en wal grimmelde het van volk. Hier gink 't weder aen met roepen als vooren, en verhieven zijn lof ten hemel hoogh. Hem noemdenze hunnen Burgh-graef, hem hunnen

De Prins van Oranje wort verzocht om binnen Antwerpen te komen.

Wort aldaer met groote bijdschap ontfangen.

1566. waren verlosser, die zulx, in der zake, door zijn achtbaerheit verzien zou, dat echter noodeloos waer, te Brussel aen de Hartoginne te loopen. Doch vernemende, dat hem dit mis-noegde, bedwongen zich beter in der Stadt. Toen pijnde elk zijn tegen-parthy by den Prins in 't ongelijk te stellen. *De Wet-houders riepen over de baldadigheit der Onroomschen, die noch op hen, op Plakkaten, op Lantvooghden, ja Majesteit des Koninx passende, gewapent ter preke liepen. Dat ook de rest der inwoonderen, hun koele of kleine gehoorzaemheit bewees.* De ingezetenen in 't gemeen, mis-duiden al wat de wet voornam, en hadden 't onder ander, op hunnen toelegh, om soldaten in te nemen, en dien-volgende op het hof, geladen. De Luiterschen hadden quaet vermoeden op de Kalvinischen, en deze hielden 't al verdacht wat 'er was, maer zy hadden de meeste vrienden en 't geweer in de vuist. De Prins alles doorg-rondt hebbende, schreef dezen staet der stadt, aen de Hartogin over, en dat hem raetzaemst dochte, wantrouwe met gevoeghlijkheit te slijten, om de Kalvinischen tot af-leggen van 't geweer, en dat in de handt der Overheit te brengen. Te dezen einde deed hy den Kalvinischen en hun Leeraers voor-houden, dat het gantsch niet paste, zich teffens ter preke, en in wapenen te vinden, des zy naer alle billikheidt het geweer behoorden af te leggen. Dit stonden de Kalvinischen toe, en wierdt alzoo de tweedracht voor een tijt langh gestilt.

De Kalvinischen beginnen in Hollant, te Hoorn en buiten Haerlem, t'Overveen, te preken.

Ter zelve tijdt, als de Prins met de tweedracht en on-eenigheit t' Antwerpen neder te leggen, bezich was, vielen 'er in zijne lantvooghdyen mede geen kleine zwarigheden voor. Want dicht by Hoorn, was op den veertienden van Hooy-maent, door Jan Aertsz van Alkmaer, mande-maker zijn's handtwerx, in 't openbaer aengevangen te preken, weinig dagen daer na ook buiten Haerlem, t'Overveen, in welke vergaderingh zich wel ontrent vijf duizent menschen vonden. Onder deze waren Reinier Kant, Laurens Jakobsz. Reael, Kornelis Willemsz. Hooft, met zijn Dochter, Jan Jansz. Smidt, en vele anderen van Amsterdam. Dit gerucht daegs te voore t' Amsterdam en t' Alkmaer onder de gemeente verspreit zijnde, liet de Majestraet, om verwerringh onder 't volk te maken, en in twijfel te houden, en alzoo het uit-loopen ter preke naer Haerlem te beletten, dat Reinier Kant ten tien uuren ten zelvigen dage aen den Overtoom preken zoude. Dit ter oore van Kant gekomen zijnde, is hy met Laurens Jakobsz. stoutelijk by Burgermeesteren gegaen, om van hen te vernemen, wie de gene was, die dit valschelijk gerucht verspreit had: Maer Burgermeesteren niemant melden willende, dreef Kant hen toe dat zy de genen waren, die dit vals gerucht onder de gemeente verstrooit hadden, om alzoo gelegentheit te krijgen van hem aen den hals te komē. Voorts verklaerde hy met vele woorden dat de Satan met al zijn leugenen, en listigheden geen macht had den voortgank van 't Euangelium te beletten, of in 't minste te krenken; ook voeghde hy daer by, dat 'er een groote menighte volx, en ook zy zelfs bereit waren, om strax derwaerts ter preke te reizen: en men in 't kort het preken t' Amsterdam voor de poorte zou hebben; 't welk Burgermeesteren wonder in d'ooren klonk, doch dit bleef echter voor dien tijt daer by.

Grooten iever der Kalvinischen om 't preken te hooren.

Het volk niet te min storte hier in zo groot een menighte ter poorte uit, om naer Haerlem te reizen, dat schuiten noch wagens, om gelt te huur, noch herbergen tot Sparrendam, om aldaer t'over-nachten, te krijgen waren, zulx 'er veel onder den blooten hemel hun nacht-rust nemen moesten. Kornelis Jansz. Koster, en de Leeraer Pieter Gabrielsz. wierdt de Schouts huis, die de Kalvinischen heel wel zetten mochte, en een man met eere was, om aldaer hun verblijf te nemen, aengewezen. Doch trok hy, en den Leeraer naer Haerlem, en gingen t' huis leggen by eenen Pieter Staetsz. Burgermeesteren van Amsterdam, die zich zeer pijnden om het preken der Kalvinischen te beletten, verwittighden noch den zelven dagh by brieve de

de Majeſtraet van Haerlem, dat het preken der Kalviniſchen t'Overveen zou aengaen, met vermaen dat 'et hun plicht was zulx te beletten. Hier op wiert aldaer het klokje, om den Raedt by een te krijgen, getrokken, 't welk Ysbrandt Staetſz. en Kornelis Janſz. zoo groot een vrees aen-bracht, datze, vermits zy zich inbeelden dat 'et om den Leeraer te doen was, hem, zoo men zeid, onder een hoop ſpaenders verſtaken. En ſchoon de poorten te Haerlem 's morgens geſloten bleven, en eenige ſchutters, om alleen de bliekers in en uit te laten, tot bewaernis geſtelt waren, daer ſloop niet te min ter ſluik eẽ groote menigte tuſſen tyen, in 't open en toe-doen, door. Anderen die 't uitgaen op dus een wijze benomen wiert, klommen over de muuren, en raekten voorts met zwemmen over de veſten. De poort ontrent ten tien uuren geopent zijnde, borſt een groote menichte naer buiten toe, die zich alle na Overveen begaven, en aldaer een groote menichte van menſchen, maer geen Leeraer vonden: dies hen Laurens Jakobſz. Reael vaſt vertrooſtede met toe-zeggen dat hy wel haeſt verſchijnen zou, 't welk ook ontrent de klokke twalef uuren, tot groote blijdſchap van ieder een, geſchiedde. Voort wierdt in der yl van ſtokken en latten een geſtoelte op-gerecht, daer hy op klom, en met uit-leggen van het tiende veers, uit het tweede Hooftſtuk van de Brief aen d'Ephezen, onder de toe-hoorders zo groot een yver en wee-moedigheit ontſtak, dat velen de tranen uit d'oogen borſten, en langs de wangen neder biggelden. De Leeraer, het preken ge-eindight zijnde, wierdt met een wagen naer Alkmaer gevoert, om 's anderen-daeghs aldaer mede te preken. Laurens Jakobſz. Reael ſpoeide zich terſtondt naer Amſterdam, om lucht te ſcheppen van het gene binnen Amſterdam onder de Majeſtraet, nopende dit preken, broeien mochte. Dees in ſtadt gekomen, vernam aldaer dat eenen Antony Verhoef, out Schepen, en Raet dezer ſtede, die der Kalviniſchen handel in 't heimelijk begunſtigde, tot eenen Egbert Roeloffſz. zoude gezeit hebben. *Dat by aldien de Geuzen buiten de ſtadt quamen te preken, de Majeſtraet zich na de gelegentheit der zaken en tijdt ſchikken zoude.* Reael dit vernomen hebbende, vertrok weder daeghs daer aen na Overveen, vindende aldaer den Leeraer Jan Aertſz. die daeghs te vore t'Alkmaer voor een groote menighte gepredikt had; hier deed Reael verſlagh voor al d'omſtanders van 't gene hy t'Amſterdam gehoort had, 't welk onder hen allen zeer groote blyſchap ontſtak. 1566.

Dat men het preken ontrent deze ſtadt noch niet beſtondt, quam by de ſtrafheit der Wet-houderen toe; de welke, ziende het deel der burgerye, tegens hen verbittert was, af-wendigh van 't Roomſch gevoelen, zich van den arm der kerke voor een knodze dienden, vervolgende d'andere gezintheden met d'uiterſte ongena. Ja zy hadden onlanx, namelijk den achtſten der zelve maendt, by Plakkaten der Hartoginne, 't preken op de galge verbooden, en zes hondert gulden op het lijf van ieder Leeraer gezet, 't ware dat men hem doodt oft levendigh aen den Schout leverde. Niet te min als zy vernamen, dat verſcheidene Inwoonders na Haerlem, en elders daer gepreekt werdt, hene reiſden, gink hen angſt aen, dat zy, eer langh, de vergaderingh voor de poort zouden hebben. Derhalven de ſchutteryen en etlijken der voorneemlijkſte burgeren, by een geroepen, ſtellen zy hun groote zwarigheden voor oogen, 't ware zy de handt booden, om 't preken onder de ſtadt te beletten. Maer de burgers verklaerden zich des ongehouden, doch willigh om daer voor te zijn, zoo men 't zich binnen de muuren, onderwonde. De Majeſtraet dit antwoordt van de burgery bekomen hebbende, wierdt by haer deze naervolgende punten geraemt, *Het preken der Onroomſchen zou geenzins binnen de ſtadts muuren geleden, maer den Leeraer, indien hy zulx in 't werk ſtelde, daer over in hechtenis genomen worden. D'oude ſchutteryen hadden in tijt van noot, by klok-ſlagh, te verſchijnen op de Markt voor 't ſtadthuis*

De ſtrafheidt der Wet-houderen, belet alhier het preken der Kalviniſchen.

Orde by de Majeſtraet op het preken en waken geraemt.

1566. *huis, en by storm of onweer op 't Zegel-huis; de voetboogh-schutters op de Markt voor de Waegh, of by onweer boven op de Waegh; de handtboogh-schutters mede op de Markt by de kramen, of in tijdt van onweer op de Gast-huis-zale van 't stadt-huis; de zetters, kooren en bier-dragers, op de Vis-markt en Dam-sluis; de Schout met zijn Onder-schout en Dienaers voor de vierschaer van 't stadt-huis. De rest van de burgery zou zich in tijt van noodt ieder op zijn hoef-slagh laten vinden.*

De Kalvinischen beraetslagen zich te Buiksloot over 't preken.

En alzoo die van de her-vormde Gods-dienst, uit liefde tot de ware leer, zeer begosten te verlangen, dat het preken mede ontrent deze stadt mochte in 't werk gestelt worden, hielden eenige uit de Hoofden, en voornaemste der Kalvinischen tot Buiksloot in Water-landt een vergaderingh, al waer besloten wierdt, dat men op den lesten van Hooy-maendt buiten Amsterdam op een plaets de Rietvink genaemt, tegen over Katuisers kloosters, buiten dijks, en de vryheit van Amsterdam, het preken zoude aenvangen. Dit gerucht onder 't volk verspreit zijnde, liet zich aldaer op de bestemde tijdt een groote menighte van toehoorders vinden. Doch al eer men 't preken aenvingh, wierdt door den Leeraer Jan Aertsz. een vertoogh ontworpen, om aen Burgermeesteren, gelijk ook te Haerlem geschiet was, behandight te worden. 't Welk Ian Pietersz. Reael, door een zekeren varents-man, Pieter van Rijken, deed bestellen, en op dezen volgenden zin uit quam:

Zenden een vertoogh aen Burgermeesteren van Amsterdam.

Dat mogelijk op achterklap van een deel licht geboeftе, de wet wanen zou hen met recht, voor muit-makers te steuren, die niet voorhadden, dan zielen te winnen. Waren hunne Leeraers luiden van eenvoudt, en weynigh letteren, daer had God zijn Waerom toe, dien 't een strael aen zijn glorie strekte, dat de waen-wijzen in hunne wijsheit beschaemt wierden, en de geloovigen, zonder grondt van menschelijke wijsheit, op den gekruisten alleen steunden. Niet te min daer mochten wel haest Leeraers van meerder wetenschap te voorschijn komen. Indien ook hunne leere vast gingh, gelijk zy zich sterk maekten genoegh te bewijzen, zoo wasse stichtelik en niet verleidende. Daer af, als ook van hunne orde, wilden zy geerne rekenschap geven. Dat zy van Paus en onschriftmatighde bypaden weeken, geschiedde, om de plagen, hun beschooren t'ontgaen. 't Verwijt van oproerigheit, stond hun, met Paulus, te verdragen, zonder zich daer aen, oft van hunnen plicht te keeren. Al dat men hun preekte, was ter eere Gods, tot gerustheit van gewisse, en d'eeuwige zaligheit strekkende. En vond men geen leer, die de vreedzame hooger zette. Den Wet-houderen zoude gelieven zelve tot het gehoor te komen, oft de Herders hunner gemeente te zenden, om te verstaen, wat 'er geleert werdt, en die daer na, t'onderwijzen. Konde men hen ook van dwalingh overtuigen, zy waren bereit het hunne te verzaken, om een beter; zoo niet, dat men hun veiligheidt toe-stonde, om hun gevoelen ter proeve te stellen, en Kristelijker wijze in alle minne te verzoeken, wie den anderen winnen konde.

Preken op de Rietvink.

Ter zelve stonde gingh 't preken op de Rietvink aen. Burgermeesters waren niet alleen gewoon, op zaken van eenigh belang, oud Burgermeesters, en op die van meerder gewicht, de zes-en-dertigh Raden, gelijk alsnoch gepleeght wordt, maer ook, te dien tijde, op meer dan gemeene zwarigheden, de drie schutteryen; bestaende elk uit twaelf rotten, met even veel hop-luiden, als uitmakende 't lichaem der gemeente, te vergaderen. De Vroetschap nu, vindende dit werk van te groot een na-druk, om het over zich te nemen, verstondt dat 'er de schutters op gehoort dienden. Dies werd elke schuttery op haren doel ontboden; van waer ieder hop-man, 't geen by 't meesten-deel zijner rot-gezellen, gestemt was, voorts aen Burgermeesteren over-bracht. 't Welk hier, gelijk te vore, op uit quam.

De Schutterye hier over te Rade geroepen.

Dat zy hunne Wapenen, tot het vvare vvit der zelve, namelijk vveernis van onrust der stadt, doch niet van 't buite preken, bereit waren te werk te stellen. En alzoo wierd 'er weer niet anders, dan dagh en nacht-wacht wat beter ver-

1566.

verzorgt. Korts daer na preekte men tot Slooterdijk, een Dorp dat in Ambachts-heerlijkheidt onder de ſtadt ſtaet. Maer als eenige ſchutters, als Dirk Oloffz. Vlas-kooper, Reinier Kant, Willem Korfz. Jan Meerlingh, Gerrit Janſz. van Delft, Albert de Graef, Lubbert Nuits, Hans Sprenkhuizen, Hendrik Hoppezak, d'oude, Giljam de Gardijn, en Adriaen in't Kromhout, met den Predikant, Pieter Gabrielſz. uit Water-landt, en weder na de Rietvink, om aldaer te preeken, brachten, toogh de Schout den vierden van Oeſt-maendt, met zijne dienaers, nacht-wakers, en anderen, die men daer toe krijgen kon, tot ontrent hondert in getale, om 't minſte gewagh, tot Jan Rooden-poortje uit, en voort buiten-omme, in meeningh, op den hoop te vallen. Dan als hy voor de Haerlemmer-poort quam, die aen zijnen wegh lagh, rieden hem die van de burger-wacht zijn ruſt te houden, zonder 't beſluit der Vroetſchap en Schutteren, t'overtreden; ten waer 't hem aen bloedt-ſtortingh luſte; ja de poort voor zijn hooft te zien ſluiten. En hy, hoe-wel 't hem zeer ſpeet, ſtaekte, dat mael, zijn tocht, en verbeet zich. D'anderen dan aldus, en van nader toelegh des Schouten gewaerſchouwt, voor-zagen zich tegen de naeſte zameningh van geweer, met die ingetogentheit echter, dat het niet langer was, dan onder den mantel ſchuilen kon. Verklaerden ook, door den mondt des Predikants, geenzins in wille te zijn van zich anders daer mee, dan tot wederſtandt van gewelt, te behelpen. Op den vijftienden van Oeſt-maendt beraetſlaeghden zich onderlinx de Burgermeeſteren met de Vroetſchap over het verhinderen van 't preken der Kalviniſchen, en wiert geordent, dat de kleene poorten geſlooten zouden blijven, en aen ieder Hooft-poort, daer alleen het klinket maer geopent wierdt, twee Raets-perzoonen, neffens de Schutters, die daer de wacht hadden, toezicht nemen zouden op den genen, die uit en in quamen; om alzoo het buiten loopen ter preke te beletten. En of ſchoon dus in elk Hooft-poort twee Raedsperzoonen toezight op uit en ingangers namen, daer is een groote menighte ter preke gekomen, de zelve ongeſteurt volbracht; en dit ſpoor in verſcheide plaetzen van Holland en Uitrecht, gevolght. Op den een-en-twintighſten van Oeſt-maent wierdt by den Kalviniſchen vaſt geſtelt, om dien dagh buiten op de Laſtaedje te preken. Dit ter ooren van Burgermeeſteren gekomen zijnde, deden, vermits het onder hun rechts-gebiet was, daer op de ganſche Vroetſchap vergaderen, haer het zelve bekendt maken, en ook een brief voor-lezen, dienze daeghs te vooren van den laetſten van Hooymaendt van haer Koninklijke Majeſteit ontfangen hadden. Endelijk wierdt by haer beſloten, dat men tot het buiten-preken oogh-luiking zoude doen, maer echter den Predikant te waerſchouwen, dat hy zich by lijve van het preken binnen der ſtede te wachten had, en hem de wijt zouden geven, by al dien hy zulx in 't werk ſtelde; ook zondenze hun Secretaris Meeſter Pieter Vloitſius aen den Leeraer Jan Aertſz. om hem van alles onderrichtinge te doen. Dees by hem komende, verklaerde hem den laſt van Burgermeeſteren, en las hem eene getuigenis-brief te vore, waer op Jan Aertſz. de Leeraer tot antwoort gaf, dat men den Heeren Burgermeeſteren in alles (zoo veel als 't mogelijk was) moeſte gehoorzamen, maer even-wel Gods geboden voor gaen moeſten. Noodighde hem voorts zeer tot het aenhooren van zijn preken, om den Burgermeeſteren van alles verſlagh te konnen doen. Maer dit ſloegh Vloitſius af, en vertrok weder in ſtadt. De Leeraer Jan Aertſz. vingh echter het preken, dat by na vier uren lang duurde, nopende de leere des Doops, aen, en dat met zoo groot een yver en welſprekentheit, dat vele menſchen, die het aenhoorden, inzonderheit zelfs vele Rooms-gezinden, die uit nieuwsgierigheidt ter poorte uit-geloopen waren, tot ſtommen toe, daer over verwondert ſtonden. Maer onder

Preken op de Laſtaedje.

1566. het preken wierdt van Burgermeesteren aen Sinte Antonis-poort gezonden eenen Luikas Meindersz. Raedt der stadt, en Willem Martensz. Kalf, onder-Schout te dier tijde, om, zoo men voor-gaf, alle moetwil die in 't in-komen mochte geschiede, voor te komen. Na het preken hebben eenigen den Predikant, die naer Sardam wilde, aen de schuit willen brengen, doch wierdt door de grooten drangh des volks tot aen de poorte voortgezet. En of schoon Luikas Meindersz. hem niet geerne in stadt wilde laten komen, zoo drongh echter het gemeene volk zoo hert aen, dat hy tegens wil en dank daer binnen raekte, en t'huis gingk leggen by eenen Philips Gardijn, achter d'Oude Kerk. Dit klonk Burgermeesteren niet wel in d'ooren, en leidden de schult op Willem Martensz. Kalf, die ook daer na om deze oorzaek noch in hechtenisse raekte.

Bezicktheidt der Weezen binnen Amsterdam.

Ontrent deze tijdt wierden d'arme weezen alhier met zoo naer een quael bezocht, dat een mensche 't hair te berge staet, van daer aen te denken. Want een groot deel kinderen, bezeeten met booze geesten, wierd niet alleen, in veelerley wijze geplaeght en gepijnight, zulx dat het hun noch na de verlossingh, al hun leven, aenhingh; maer zy klauterden, als katten, by wanten en daken op, ja klommen, zoo men zeid, by de Oude Kerks tooren op tot aen de speelklokken, daerze dan op hun gemak een goede poos zitten gingen speelen, en met hun vingers of knokkels op de klokken sloegen, en zongen luit-keels; *Wy zullen hier niet van daen gaen, of Bametje*, ... (verstaende daer zeker vrouws-perzoon door) *zal in 't vuure staen*. Voorts beledenze al eenparigh dat deze vrouw haer zoude betoovert hebben, dienze ook dikwils aen d'omstaenders, alsse haer in 't gezicht kregen, en zy om hen leet te doen, naderde, poogden te toonen. Dan dit kon niemandt van d'omstaenders op zoodanige wijze zien. Doch, 't zy hier mee hoe 't wil, zy gingh altijdt daer voor, en wierdt by kleen en groot dikwils daer op aen gezien en na-gewezen. En 't is ook zeker datze dikwils by nacht en onty op de been, en uit kol-ryen was. Dikwils laghze voor 't altaer in de Nieuwe-zijds Kapel plat ter aerde zoo langh alsse was, met handen en voeten wijt van een geslagen, als ofze doodt en opgenomen was geweest. Endelijk quamze, eenige uuren geleden zijnde, na veel zuchtens uit 't binnenste hares herts, weder tot haer zelven. Deze en diergelijke dingen wierden dikwils aen haer bespeurt. Haer na-zaten leven noch ten huidigen dagen, die Rooms-gezint, en schat-rijke luiden, zijn. Deze weezen gaven ook gezichten zoo helsch, dat de manlijkste herten van die neep scheenen te quijnen; wisten uitheemsche talen te spreken, en van 't geen, op 't zelfde oogenblik elders, zelfs in de Vroetschap, geschiedde. Zeker vrouws-perzoon, die buitemoeder van 't Wees-huis was, in 't Wees-huis komende om deze zieken en bezeete kinderen te gaen bezoeken, zeide by zich zelven; *Ay, wat zal ik daer ook doen, zy mochten my van de trappen vverpen, of eenigh ander letzel aendoen?* gingh echter voort; op de trappen komende, quam haer een bezete Jongen tegen, die haer onverziens aengreep, zeggende, *Hoe ang benje nu, datvve u van de trappen zullen stooten. Dit denkt ghy, en dat zijn uw' gedachten.* Zy bedreven ook veel heiloos gebaers aen de deuren van zekere vrouwen, die, daer over, voor tooveressen uit-gekreten wierden. Maer zy hadden 't boven al, geladen op den Schout, dien zy scholden, en zeer leelijk uit-maekten. En quam ook op zekere tijdt een Jongen van deze bezeete weezẽ in 't huis van een Beeldt-houwer in de Kalverstraet, daer hy anders, wel by zinnen wezende, om een dagh-huur werkte; dees ziende aldaer om hoogh aen de muur het laetste oordeel zeer konstigh in steen gewrocht (gelijk men oulinx in steen wel placht te werken, met d'af-beeldzels aen de muur te hechten) hangen, zeide tot de vrouw van den huize, haer by haer naem noemende: *Wil, wil ik, dat oordeel*

eens

eens af halen, en werpent tegens de vloer aen duizent ſtukken. En noch eens of twee haer dreigende, vloogh, en klauterde recht by de muur op als een kat, kreeght 'er af, en wierp het tegens de aerde, zeggende, *daer leit het.* Zelden dedenze anders quaet, zeggende, *dat de groote Man*, verſtaende daer God door, *hen zulx belette.* Dikwils liepenze na het water, als ofze daer hadden willen in ſpringen, maer op de kant komende, blevenze pal ſtaen, en zeiden, *Groote Man verbiet het ons.* Een van deze weezen komende op zekeren tijt tot deze boven-gemelde Vrouw in huis, dienze de naem van *groote Vrouw*, gaven, dreigde haer dit en dat te willen doen, en te lijve te tyen, doch voeghde endelijk daer by; *dit zou geſchien, indien het Groote Man* (wijzende naer om hoogh) *my zulx niet verboodt.*

Dat deze en diergelijke meer andere vreemtheden in de natuur geſchiedden, zou men, indien het noodigh was, met veel verſcheide diergelijke exempelen, daer van by de natuurkundigers wordt gewagh gemaekt, konnen beveſtigen en bewijzen. Ook zeit de Ridder en Droſt Hooft, in zijn Nederlandtſche hiſtorien, dat hy het boven-verhaelde, hoe-wel het wonder, over-aerdigh, en onzen vernuft onbegrijpelijk is, van geloofwaerdige oogh-tuigen, zoo Roomſche als Onroomſche, heeft hooren vertellen.

ortſwijige dingen alhier oor de erandeingh oor-gevallen.

Kort te voore eer het preken der Kalviniſchen binnen deze ſtadt aengingh, vielen hier mede geen kleene kortſwijlige dingen voor, en die de wel haeſt-volgende veranderingen niet duiſterlijk te kennen gaven. Want als op den tienden van Hooy-maendt de handtboogh-ſchutters op de Doelen vergadert waren, zoo maekten de genen, die aen 's Koninx tafel zaten, een beeltje van een radijs, 't welk wonder wel na een graeuwe Monnik geleek, van hen met de naem van Geux gedoopt, en aen een kan gebonden wierdt. Dit noemdenze, dewijlze elkandre in de ronte daer uit toe dronken, den omme-gank. Onder het om-drinken gebeurde het nu, dat eenen Jan Broek, de kan kreegh, deez zijn kroes uit-genepen, en volgens d'inſtellinge zijn plicht met de kreet van, *Vive le Geux*, voldaen hebbende, bracht het op de zelfſte voorwaerde aen Burgermeeſter Elbert Markuſz. Maer Broek hem in die waerdigheidt aldaer als Burgermeeſter niet erkennende, zeide, *Ik brenght u Elbert Markuſz. op de kreet van Vive le Geux.* Waer op Elbert, den dronk ontfangende, hem tot antwoordt gaf, *Vive le Roy, & ſont le gentiels hommes, qui ſont in ſon ſervice.* Dat is, *Langh leve de Koning, en 't zijn brave luiden die hem ten dienſte ſtaen.* Eenige ſchutters, de wijn in 't hooft krijgende, liepen naer om laegh, daerze een nap van een bedelaer, die voor de deur om een dronk bier ſtondt te bidden, kochten, en daer uit luſtigh malkanderen over tafel, op de woorden van *Vive le Geux*, toe-dronken. Dit klonk eenige Rooms-gezinden niet wel in d'ooren, doch deden even-wel het zwijgen daer toe. 1566.

Beeldt-ſtorminge binnen Amſterdam, in d'Oude Kerk.

Als nu in dit Jaer door ganſch Nederlant de beeldt-ſtorminge van ſtadt tot ſtadt gepleeght wierd, en de Regeerders alhier beducht zijnde, dat het deze ſtadt mede gelde wilde, zoo vondenze raedzaem daer uit te zetten, het dierbaerſt van den in-boedel der Kerken en Kloosteren. De geeſtelijkheidt dit goet vindende, pakt alle koſtelijkheit wegh, latende 't grofſte ten toon ſtaen, en hare dingen ten halve doende. Dit bewijs van vreze terghde hier ook den lichten hoop zoo, dat zy t'zamen-rottende op den drie-en-twintighſten van Oeſt-maent, tegens den avondt, in d'Oude Kerke, beſtonden de beelden ter aerden te vellen, d'altaren uit te roeyen. Ja eenige riepen, terwijl de Kappellaen met het doopen der kinderen doende was, en den boozen geeſt bezwoer, dat men de kinderen in de name Jeſus zou doopen, gelijk zulx de Apoſtelen gebooden, waer over ook eenige ongedoopt naer huis gebracht wierden. Ook gevielt, dat zeker kooren-drager, Kaſper genaemt, Weyn Korneliſz. de huiſvrouw van Burgermeeſter Simon Koppeſz. aenrande, uit zeker bordeken, dat met glas overdekt

1566. dekt was, nemende het zelve in zijn handt, lasterlijk en schimpigh, deze naer-volgende gedichten, luit-keels, haer voor-las.

Hier leit beslooten in dit slot
Jesus Christus, waerachtigh Mensch en God,
Soo als hy van Maria is gebooren.
Wie dit niet gelooft, die is verlooren.

Terstondt hier op wierp hy 't glas tegens der aerde aen duizent stukken. Daer was ook in deze kerk, eenige Jaren te voore, aen de Zuidt-zijde, door eenen *Heer Simon Slecht*, zeker Kapelletje gesticht, daer hy een Mariaes beeldje, met het kindtje Jesus, ontrent anderhalf voet hoogh, zeer cierlijk op een altaer had toe-gestelt, en verscheyde jonge dochters noodighde ten offer en Avondt-mael. En zeker hy had hier zijn net al wel geworpen, want deze dochters braghten vette offer-penningen, en pronkten 't Beeldje dagelijx met veel nieuwe snoffen op. Hier op wierdt, niet alleen nu, maer was ook al eenige Jaren te voore, midlerwijl het werk van Gele Fy in 't recht hingh, dapper met schimp-dichten, en onder anderen, met dit naervolgende, geschrolt;

Heer Simon Slecht,
Heeft een Autaer opgerecht,
Waer mee hy meent te conquesteren,
't Geen zijn Pastoor in den Haegh zal verteeren.

En dit wiert toen geschooten op den Pastoor, die wegen het werk van Gele Fy noch in den Haegh gevangen zat. Het gebeurde ook nu, dat juist ten tijde van dit Beeldt-stormen zeker vrouwe Weyn Okker, huisvrouw van Jurjan ter Moole, door de Kerk gaende, en dit Mariaes Beeldje in 't oogh krijgende, uit haet tegens d'Onroomschen met haer toffel daer begon op te smijten. Doch dit liet men toen zoo heen sloeren, en zach het door de vingeren. Maer 't is haer daer na, als den Hartog van Alva in 't landt quam, euvel op-gebroken. Want van eenige bekent zijnde, zulx gedaen te hebben, wierdtze daer op aengetast, en in den Jare vijftien hondert acht-en-vijftigh, met haer meyt, in een wijnpijp met water gesmoort. Het gerucht dan van dit Beeldt-stormen verspreit zijnde, quam hier op de Schout Pieter Pietersz. gevolght van veertigh bystanders, en sloegh 'er met stokken en hellebaerden op. 't Gespuis alzoo verspreit, ruimt met groot gedruis, zulx dat in 't uit-loopen een meysje doodt gedrongen wierdt, de Kerke uit; doch zich weder verzamelt hebbende, komt 'er op nieuw in-vallen, en maekt hem voeten. Maer midlertijt geraekte de schuttery in 't geweer, die derrewaerts getoogen, de moeite endelijk slifte. Door dit bedrijf gink de Wet-houders, zich bewust van voorgane wreetheidt, en jegenwoordige zwakheit, zoo groot een anxt aen, dat den Burgermeesteren, by raed-slot, ieder vijf of zes hellebardiers toe, en goet gevonden werdt de gemeente, wijder dan zelfs haer eysch gedroegh, met de volgende voorwaerden te gemoete te komen. *Dat men alle Beelden zou aen de zijde schikken; de Kerken geslooten houden tot nader orde der Landtvooghdesse en Ridderen van den Vlieze. De preke mochte buiten de stadt vrylijk gedaen worden, en by onweder, in de Kerke der zieken aldaer. Den Burgeren werd veroorlooft in krankheit zich van zulke perzoonen te doen berichten, als hunne gewissen mee beholpen was. De ziel-zorgeren over straet gaende met het mis-broodt, hadden geen schel te roeren. Kerk-schendery gink aen 't lijf, zoo verre, als die van 't gerechte goet vonden. Ter bescheidenheit van de zelve Heeren stond het straffen van woorden oft werken, strekkende tot stookingh van haet, of verwijderingh der herten. In oproer mochte zich yeder wapenen, maer niet buiten de stoep zijner woonstede streden: doch by zwarigheidt van vuur, te brande loopen, daer hy bescheiden was. Voorts zoud elke gebuurte eenen Hop-man hebben, en dien gehoorzaem zijn.* Zijnde dit aldus bevestight op den zes-en-twintighsten der maendt, wierdt dit verdragh met de trompet door de stadt verkondight, en dat in 't by-wezen van Burgermeester Jan Klaesz. van Hoppen, Adriaen Paeuw, Arent Brou-

Verdrag tusschen Majestra en d'Onroomsch.

Brouwer, en Egbert Roeloffz. en alzo dat pas, het voorder-ftormen geweert. 'T welk nochtans geen quijt-fchelden, maer borghen voor eenighe dagen, geweeft is. Eenige punten had Adriaen Reinerfz. Pauw, uit laft van Burgermeefteren, zelfs ontworpen, die weinigh van deze boven-gemelde verfcheelden. Maer in den jare vijftien hondert acht-en-tzeftigh wiert hy over dit werk by den Bloedt-raedt befchuldight, en hem daer te lafte geleit, als of hy deze punten ten gevalle van de razende gemeente, en die van de hervormde godts-dienft ontworpen had. En 't was om zijn hals te doen geweeft, had hy 't landt niet weten te ruimen. En op dat alles gevoeghlijker zoude toegaen, en de burgers in ruft en vrede zitten moghten; wiert mede by de Majeftraet en de fchutteryen beflooten, dat uit ieder fchuttery (om 't elkens de ganfche fchuttery, als'er iets moghte voor-vallen, niet te hoeven by een te roepen,) twee van de voornaemfte, vreedelijkfte en bequaemfte mannen, en die niet al te zeer den Roomfchen of de Kalvinifchen toe-gedaen waren, gekoren zouden worden, die als voorfpraken, middelaers, en aenbrengers tuffchen de Majeftraet en de Gemeente dienen zouden. Welken laft, met goet-vinden van de Burgermeefteren en de ganfche Vroedfchap, op den zeven-en-twintighften van Ooghft-maent, deze naervolgende perzoonen aennamen: uit d'oude fchuttery, Andries Boeleffen, en Adriaen Reinierfz. Pauw, uit de Voetboogh, Harmen Roodenburgh en Klaes Reyerfz. uit de Hant-boogh, Jan Betzen Roodenburgh, en Arent Korneliffen Kool. En wierden deze gemelde zes perzoonen met de naem van Opper-kappiteynen genoemt. En vermits de gemeente deze Opper-kappiteynen zeer laftigh viel, dewijl ze veel vryer toegang, tot hen dan tot de Burgermeefteren had, wierdt Adriaen Reinerfz Paeuw met goet-vinden van hun allen, tot opper-hooft, om altijt het woort, en verflagh van 't gene dat'er moghte voorvallen, aen Burgermeefteren en de fchutteryen te doen, verkooren. Maer deze zes Opper-kappiteynen weigerden in dit ampt te treden, ten zy Burgermeefteren hen van alles wilden bevrijden, en 't geen'er ontftaen moghte ten hunnen lafte te nemen; als ook gefchiede, en bequamen uit handen van Burgermeefteren fchriftelijk befcheit hier van.

Om de burgery beter in stilte te houden, wierden zes Opper-kappiteynen gekooren.

Daer over Reinier Paeuw tot Opper-hooft gestelt wiert.

1566.

De boven-gemelde punten van dit verdragh aan de Landtvooghdes over-gezonden zijnde, fchreefze by Brieven van den eerften van Herfftmaent aen de Overheit dezer Stede, datze zeer verwondert, en als voor 't hooft geflagen ftont, ook niet konde bemerken, wat hen-luiden, vermidts zy noit van eenigh oproer of gewelt alhier gehoort had, tot dit verdragh moghte gedwongen hebben. Ja het fcheen haer vreemt voor te komen, en een donder-flagh in d'ooren te wezen, dat men de kerken, zonder eenigen dienft daer in te mogen doen, geflooten hielt, dewijl zulx niet alleen ftreet tegens 't befluit aldaer genomen, (waer mede d'Edelluiden te vreden waren, en zich vernoecht hielden) maer ook tot onderdrukkinge en uitrojinge van het oude Katolijke geloof ftrekte. Noch voeghdeze daer by, dat'et ook met het boven-gemelde befluit ftreedt, dat de On-roomfchen het preken binnen de vrijheit dezer ftede toegeftaen wierd, alzoo daer mede in beflooten was, dat d'On-roomfchen in geen plaetzen preken moghten, daer zulx voor dit gedaene befluit niet gefchiet was, gelijk zy daer van wel verzekert was, dat de On-roomfen het zelve binnen de vrijheit dezer ftede, voor dit befluit met de Edelen gemaekt, noit in't werk geftelt hadden. Weshalve hield zy de voorfchreve punten van geender waerde, beveelende hen voort de zelve te niet te doen, de geflootе kerken terftont weer t'openen, de beelden, indien'er uit-genomen waren, op ftaende voet daer weder in te brengen, d'oude Godts-dienft op d'oude voet, als te voore, laten gefchieden, en datze zich, (aengaende d'Onroomfchen) te fchikken hadden na het genome befluit

Onbenoegen der Lantvooghdes over dit verdragh.

1566. sluit aldaer, waer van zy hen het zelve in druk overzondt, zonder den Onroomschen in 't minste iets meer in te willigen, als daer in begrepen stondt. Ook belaste zy hen wel scherpelijk, datze het Plakkaet, dat kortelinx tegens de Kerk-schenders gemaekt was, plaets zouden doen grijpen, en goede orde op de wacht onder de Burgers houden, op dat d'Onroomschen niet quamen d'overhandt te krijgen, en hen boven 't hooft te wassen.

En schoon de Landtvooghdes dus een spijtige en strenge brief aen de Wet-houders van Amsterdam geschreven had, zoo wachte nochtans de Majestraet zich wel om haer bevel na te komen. Want hoe-wel, voor 't verdingh met den Adel, noit binnen de vryheit dezer stede gepreekt was, zoo weigerden nochtans d'Onroomschen hun bedongen voordeel af te staen, eer de Prins over quam; en ontzach zich de Majestraet een deur, tot oploop, te openen. Ook vielen 'er nochtans dagelijx maer te veel oorzaken van aenstoot voor, en den zes-en-twintighsten van Herfst-maendt, een, die op volle rust-breuk uit quam, en aldus ontstondt, en toe-gingk. Gaende de Kalvinischen zeekeren dooden van de hunnen, in de Nieuwe Kerk, begraven, met zulk geley van maeghschap, als door de Wet-houders bepaelt was, zoo vervorderden zich etlijke vreemdelingen (gelijk der menighte te dier tijde in de stadt verkeerde) en anderen, teffens, in te dringen. De wacht gestelt om zulx te verhoeden, geen hert daer tegens hebbende, smeet het geweer wegh, en vlood na 't stadt-huis toe. Op dezen, als een trom-slagh, raekte datelijk 't graeuw op de been, en streeft na 't Minrebroeders klooster toe, daer zy alles te schanden maken, en de Monnikken uit-joegen. Laurens Jakobsz. Reael, een van de voornaemste en yverighste Kalvinischen, zich stellende tegens 't op-slaen der klooster-deure, waer, van achteren, door-stooten geweest, hadde een ander de steek niet verzet. Meer Onroomschen met hem, en onder de zelve Dirk Volkertsz. Koornhart, queeten zich eerlijk, om de razery te matigen. Maer de wacht, voor eenige dagen, in 't Klooster gestelt, en gerucht van krijghsvoorraet, die daer binnen zoude zijn, verdoofden de ooren van den drangh. Roelof Egbertsz. en Pieter Jakobsz. Kies, deden zoo veel, dat zy de meeste en beste boeken, op een erf daer ontrent over-worpen, en berghden. Ondertusschen deden Burgermeesters de schutters op den Dam vergaderen, zenden een uit de hunnen, met een deel gewapende burgers derwaerts. Deze den hoop over-ziende, ziet eenige bekende aenschouwers, die hy met zoetigheit deed vertrekken, waer op de rest terstondt de vlucht nam, uitgenomen veertigh of vijftigh, die men, om brandt te verhoeden, het klooster tot des anderen daegs te bewaren gaf, waer voor ieder, nevens vry kost en drank, vier stuivers daeghs streek, en alzoo bleef het dien dagh daer by. Des anderen daeghs loopt het gespuis buiten, ten Chartroizé, en baert'er 't zelve gewelt. Want als op den zeven-en-twintighsten van Herfst-maent zeker Weduw-vrou in de Nieuwe Kerk zouden begraven worden; vergaderde zich daer weder het graeuw in grooten getale, zich houdende ontrent het Sacrament, in meeningh zijnde het zelve om verre te trekken. Maer (zoo het scheen) dorst niemandt d'eerste wezen, vermits de Kerk-meesters, oft zommigen uit de burgery gestadigh daer ontrent bleven, en hen waerschuuwden datze zich voor al daer van te wachten hadden. Endelijk op 't verzoek van eenige schutters zich van daer begevende, zeide een onder hen; *'k Weet een beter aen-slagh, kom, laet ons ten Chartroizen gaen.* Terstondt rukte men daer na toe als een deel uitzinnige menschen, komt aen 't Klooster, breekt het op, en vernielt alles wat hen te vooren komt, ja verschoonden glazen, beelden noch boeken, en doen zich den nacht over met eten en drinken lustigh op-schaffen. Dit gewelt ter ooren van de Majestraet gekomen zijnde, wierd des anderen dagen by haer en de schutteryen besloten, dat de Schout Pieter Pietersz. nevens zijn die-

Nieuwe oproer binnen Amsterdam.

dienaers, doch gestijft met der stadts wachte, en twee of drie rotten Burgers derwaerts gaen zouden, om dat gespuis te verjagen, zonder daer op te slaen, 't en zy datze weer boden, als ook dat hy, om alle oploop en ontsteltenisse voor te komen, niemandt gevangen in stadt zoude brengen. Deze muite-makers den Schout ziende, nemen, zonder weer te bieden, over sloot en velde de vlugt, invoegen datze aldaer alleen maer zestigh of zeventigh aenschouwers vonden, die zich, volgens het getuigenisse van de Monnikken, zelfs, nergens mede bemoeit hadden, des men hen op vier na altemael liet vertrekken; die vast aen een gekoppelt, en gevangen in de stadt gebracht wierden. Doch binnen der poorte komende, ledenze groot aenstoot, zulx de Majestraet, op het stadt-huis daer van gewaerschouwt, en voor bloedt-stortingh beducht zijnde, te rade werdt om den onder-Schout Willem Martensz. Kalf, met een rot of twee schutters, hen tegen te zenden, met bevel van de gevangenen los te laten, en de gemeente te stillen, gelijk zulx op den Nieuwen-dijk, ontrent de Engelsche steeg, geschiedde. Door dit in-brengen der gevangenen, raekte de Schout Pieter Pietersz. zoodanigh in haet, dat hy genootzaekt werdt voor de menigte des woedende volks de vlucht te nemen, en met groot geroep van, *Berghme*, *Berghme*, zich in een bakkers huis, achter den oven, te versteken. De gevangenen los, en de Schout weg geraekt zijnde, begaf zich het volk tot stilte, en zonder meerder moeite te maken, naer huis toe. Doch d'onder-schout woude de boven-gemelde last van de gevangenen te slakē, van Burgermeesteren eer niet aen-nemen, 't en zy de Majestraet hem by eede beloofde schriftelijk bescheit daer van te geven, te weten, dat hy zulx niet uit eigen macht, maer door uitdrukkelijke last en wil van de Majestraet dede, daer hy ten leste noch met groote moeite aen-quam. Ten tijde van den Hertogh van Alva wierdt dezen onder-Schout Kalf in hechtenis gestelt, en dat om geen andre oorzake, dan dat hy 's Konings gevangenen, als beeldt-stormers en kerk-roovers, had los gelaten, waer op het gerecht verklaerde, hy den hals verbeurt te hebben. Kalf bracht tot zijn ontschuldinge by, hy zulx, volgens den last en bevel der Majestraet gedaen had. Doch by aldien hy het gemelde bescheit niet gehadt hadt, zoude hem voorzeker zijn hals gekost hebben. Dat nu de gemeente het aldus op de graeuwe Monnikken en Chartroizen geladen had, daer zy alle andere kloosters, wel tot achtien toe, noch binnen der stadt, onbeschadight lieten, sproot uit bezondere oorzaken. Want in 't klooster der Minre-broederen, als een tweede stadt-huis, wierden alle zaken, de vervolgingh der Onroomschen rakende, beraetslaeght, ja hun genoeghzaem de voor-keur der zes-en-dertigen op-gedragen. De Chartroizen waren, om hun gasten en brassen in 't ooge, daer dikwils die van de Regeeringe, en, by den drank, heevige woorden, om-gingen. De gemoeden, door 't slaken der gevangenen, ietwes nu bekoelt zijnde; wierden de Wet-houders, als zich bedraeit in 't werk vindende, te rade hunne toevlucht te nemen tot de gematighden 's hoofs van Hollandt, Dominicus Boot, en Reinier van der Duin, die zich op dat pas in stadt vonden. By hunne tusschen-spraek werdt op den laetsten van Herfst-maent, een nieuw verdragh, dat op dezen zin uit-quam, getroffen.

1566.

Zonderlinge haet der Kalvinischen tegen de graeuwe Monnikken en Chartroizen.

I.

VOor eerst zullen de Kalvinischen niet beletten, nochte doen beletten, nochte eenigzins verstooren de Kerkdiensten en andere oefeningen, die de Rooms-gezinden en geestelijke Perzoonen alhier gewoon zijn te doen, op lijf-straffe, of na de gelegentheit der zaken, op verbeurt-makingh hunner goederen.

Tweede verdragh der Kalvinischen met de Majestraet.

II.

Ook zullen de Kalvinischen niet mogen preken, oft eenige andere oefeningen hunner Gods-dienst doen, in eenige Kerken, Kloosteren, of andere gewijde plaetzen binnen dezer stede; dan in der Minre-broederen Kerke, en

1566. en daer toe zal hun vry staen de zelve Kerk, met des zelfs Kerk-hof, te mogen gebruiken, zonder nochtans eenige andere plaetzen van 't voor-zeide Klooster te mogen in-nemen, ofte bezigen, nochte met eenige bussen, zink-roers, oft eenigh ander geweer, uit-genomen een rapier, ter preke te mogen komen, ofte wegh gaen.

III.

Des zal niemandt van de Roomsche zijde hen in hunne preken oft oefeningh hunner Gods-dienst, ter plaetzen voornoemt, oft hunne toehoorders, eenighzins mogen verstooren, oft eenigh letzel aendoen, nochte hierom d'een den ander met woorden ofte werken mis-doen oft hoonen. Op gelijke straffen als boven.

IV.

De Kalvinischen zullen in de voorzeide Minne-broederen Kerke hunne Predikatien op Zondagen en op andere heilige dagen, maer op geen werk-dagen, mogen doen, uitgezeit, dat zy in een geheele week zullen mogen preken alleen 's Woens-daghs, mits zullen zy by tijde van 't preken een Predikant twee, of meer mogen houden, die in gevalle van ziekte oft ander belet, bewaren zullen mogen de plaetzen van de genen, die ter preke geordent zullen zijn.

V.

De zelve Predikanten zullen geboren moeten zijn in zijn Majesteits landen, oft voor-al poorters van eenige goede steden oft dorpen van deze Nederlanden, en zullen daer-en-boven gehouden zijn, om in handen van de Heeren Burgermeesteren, ofte hunne gemaghtighden, zoo langh als zy hier ter stede blijven, den eedt van onderdanigheit en getrouwigheit te doen, en in gevalle zoodanige Predikanten niet te bekomen waren, dat als dan zulke Predikanten ten minsten poorters dezer stede zullen werden, en den eedt als vooren doen.

VI.

Ook zullen de Predikanten zoo wel van de Roomsche als Onroomsche Gods-dienst, zich wachten van tegen de Majestraet, of tegen die van andere gezintheden, te schelden, lasteren, en smalen. Wel-verstaende, dat voor zulx niet gehouden zal worden, het berispen en bestraffen van een onmanierlijk leven, en alle ongebondentheden.

VII.

Ook zal d'eene den ander, om de verscheidentheidt van Gods-dienst, niet mogen met woorden of met werken eenigh leet aen-doen. Maer zullen elkanderen, ongemoeit, en in vrede laten, zonder op elkandre te schimpen, spotten, oft eenige andere onbehoorlijkheden aen te rechten; ja zal d'eene den ander moeten helpen en by-staen, by aldien iemandt overlast oft ongelijk aen-gedaen wierdt, op pene van tot een spiegel van anderen, daer voor gestraft te worden.

VIII.

Ook zal niemandt, hy zy Roomsch of Onroomsch, mogen het gerecht in 't vangen, straffen, en vonnissen van Kerk-rovers, oft eenige andere quaetdoenders mogen beletten, oft doen beletten, behoudens, dat de misdadigen werden gehandelt, naer recht en behooren.

IX.

Ook zal zich niemandt vervorderen te mogen zingen, zeggen, roepen, op de straet, in herbergen, oft elders, oft ook prenten, schrijven, koopen, oft verkoopen, eenige aenstootelijke of ergerlijke boeken, lietjes, gedichten, oft diergelijke, op pene als boven.

X.

En om voor te komen alle ongevallen, ontstaende uit het morren en qualijk-spreken van verscheide perzoonen, die verscheide logen-talen verzieren en verspreien, strekkende tot eer-roovingh van d'een oft d'ander parthye, en ook tot oproer en muiterye. Zoo is 't dat mijne Heeren voorts verbieden wel scherpelijk een ieder iets voor te zetten of te verspreiden, dat tot onruste, beroerte, muiterye, oft ook tot iemandts eerroovingh of nadeel, bezonder van de regeerders oft dienaers van zijn Koninklijke Majesteit, oft dezer stede, zoude

zoude mogen ſtrekken, en dat de gene die iets zeggen wil, het waer zal maken 't geen hy zeit, oft zijn zeghsman toonen oft noemen. Alles op lijf-ſtraffe, oft anders na de gelegentheit der zake.

XI.

En by aldien iemandt in voorſchreve manieren, of anderzins, begingh eenige oproerige daden, die zal daer voor by den gerechte geſtraft worden na gelegentheidt der zaken, zonder dat iemandt iets daer zal mogen tegen zeggen.

XII.

Al welke punten en Artikelen de dienaren en Predikanten hun toehoorders zullen moeten voor-houden, in hun prekinge vertoonen, en hen tot het onder-houden der zelven, met ernſt vermanen.

XIII.

En oft gebeurde, dat iemandt van de Kalviniſchen zoude willen begraven wezen in de Parochie oft Hooftkerk, oft in de Kloosteren, dat men aldaer onderhouden zal het oude gebruik van de Roomſche Gods-dienſt, by aldien zy van zins zijn eenige lijkſtacien te doen, maer indien niet, dat na het begraven der doode, zy van daer zullen mogen gaen, zonder eenige andere lijk-ſtacien te laten oft t'onderhouden. En by gevalle iemandt van de Kalviniſchen, in de voorſchreven Minre-broederen Kerk, oft op des zelfs Kerk-hof, zoude willen begraven wezen, dien zullen zy na hun gewoonte en gebruik mogen ter aerde beſteden.

XIV.

Ook zullen zoo wel die van de Kalviniſche als Roomſche Gods-dienſt gehouden zijn deze ſtadt te helpen beſchermen tegens alle overlaſt, en te beletten alle verſtooringen, en plonderingen van kerken, kloosteren, en alle geeſtelijke plaetzen.

XV.

Al deze boven-gemelde punten zullen onverbrekelijk gehouden, en onderhouden werden by maniere van voor-raedt, en ter tijt toe dat by zijne Majeſteit, met toe-ſtemminge van zijn algemeene Staten, op dit ſtuk andre orde zal geſtelt worden. In welke toe-ſtemminge mijn voorſz. Heeren, voor zoo veel in hen is, bewilligt hebben: welke ordonnantien, orde, oft keuren, die van beide Gods-dienſten, van dien tijdt af voorts moeten onderworpen blijven, en van nu af dien belooven aen te nemen, en t'achtervolgen, behoudens, oft gebeurde dat daer in iets vaſt geſtelt wierde, dat hunne gewiſſe oft Gods-dienſt zoude mogen tegens gaen, dat, indien gevalle, hen bequamen tijdt zal werden vergunt, om zonder belet vrylijk, en met hunne goederen te mogen uit deze landen elders heen vertrekken, daer 't hen gelieven zal, waer in mijn voorſz. Heeren, zoo veel in hen is, ook bewilligen. 1566.

XVI.

Het klooſter der Minre-broeders zal van de kerk afgeſlooten en afgezondert worden, zonder nochtans eenige Monnikken daer in te mogen woonen, waer in mijne voorſz. Heeren ook bewilligen, in maniere als voore.

XVII.

Dies zullen de Kalviniſchen gehouden wezen de voornoemde Kerke, met den aenkleven van dien, in rake en dake t'onderhouden, en zoo zy daer iets deden uit-brengen, oft dragen, weder op hun eige koſten te doen herſtellen, by zoo verre zijn Koninklijſte Majeſteit, by goet-dunkken der algemeene Staten, van herrewaerts over, zulx niet gedoogen wilde.

Maer als dit verdragh by den Geheim-ſchrijver in 't ſchrift zoude geſtelt worden, zoo belaſte Burgermeeſter Albert Markuſz. te ſchrijven, dat dit verdragen was tuſſchen Burgermeeſter en de Vroedſchap dezer ſtede ter eene zijde, en de zes Opper-kappiteinen, met die van de nieuwe Gods-dienſt, ter andre zijde, waer op Adriaen Pauw, een van deze zes Opper-kappiteinen, den Majeſtraet te gemoet voerde, dat zy niet by die van de nieuwe Gods-dienſt, maer by Burgermeeſters en Raden geſtelt waren, en van hen hunnen laſt ontfangen hadden

1566. den, des zy wel Middelaers, maer geen parthy waren. Waer uitze van toen af begonnen te ſpeuren dat de Majeſtraet niet goets met hen in den zin had, te meer, alzoo zy daer by voeghde zulx toe te ſtemmen, voor zoo veel in haer vermogen was. En op dat dit verdragh van grooter nadruk zou zijn, zoo wierden de twee Predikanten Jan Aertſz. Mandemaker, en Pieter Gabrielſz. daer by ontboden, die ('t verdragh gelezen zijnde) aen handen van de voor-zittende Burgermeeſter Kornelis Jakobſz. den eedt van getrouwheit deden, en beloofden hunne toe-hoorders tot gehoorzaemheit en onderhoudinge dezes verdraghs te vermanen; gelijk de Majeſtraet aen d'andre zijde hen beloofde voor alle onheil te willen bevrijden: daer by voegende dat niemant, wegen deze ondertekeningh, namaels iets zoude te lijden hebben. Dit verdrag wiert op den laetſten van Herfſtmaendt door haer geheim-ſchrijver onder-tekent; ſedert bleef deze ſtadt, tot in 't midden van Winter-maendt, en de Prins van Oranje hier quam, in redelijke ruſt en ſtilte. En was buiten twijfel dit een groote vreught, en merkelijke verandering voor den Kalviniſchen. Want op den achtſten van Hooy-maendt leſt-leden had de Majeſtraet zes hondert guldens op ieder Leeraer geſtelt, 't zy dat hy levendigh of doodt gekregen wiert, maer op den eerſten van Herfſt-maent, namen zelfs de Burgermeeſters de Predikanten in hun beſchermingh. Als nu die van de her-vormde Gods-dienſt, volgens dit tweede gemaekte verdragh, in de Minre-broeders kerk meenden te preken, zoo vondenze de zelve, wegens de plonderingh en 't over-hoop werpen der beelden, zoodanigh toegeſtelt, datze van zins waren hun Gods-dienſt buiten de ſtadt te doen. Burgermeeſteren beducht zijnde, dat hier door weer nieuwe onruſt mochte ontſtaen, verzochten aen de Kalviniſchen datze de kerk wat op zouden hemelen, en voor dien tijdt zich daer mede zoo behelpen. 't Welk, als het oorbaerſte zijnde, van hen ook gedaen wierd. Voorts raekte, door aen-manen van Reinier Symenſz. Nek, Jan Aertſz. op de ſtoel, met een wierden ook Ouderlingen en Diakonen gekooren.

De Luiterſche ziende dat men die van de her-vormde Gods-dienſt zoo veel in-willighde, verzochten mede met een ſmeek-ſchrift, om in de Sint Olofs Kapel te mogen preken, maer dit wierdt tot de komſte van Prins Willem uit-geſtelt. Men wil, dat op dit pas, t'Amſterdam, geraetſlaeght zy, over 't zenden van drie duizent Onroomſche boeken, by twalef Leeraers, na Spanje, om den Koning daer zoo veel te doen te maken, dat hem niet ledigh ſtonde, herwaerts over te komen. Want langh was de Koning in de wil geweeſt van Spanje na deze Nederlanden (om de zelve weder in ruſt en ſtilte te brengen) te reizen. Midlerwijl vluchten verſcheide burgers, ja zelfs eenige van de Raeds-perzoonen met hun goederen uit'er ſtadt, ja 't vluchten werd zoo groot, dat de uit-gewekene, op den derden van Lente-maendt, by klokke-ſlagh weer in-geroepen wierden. Deze en diergelijke onheilen deden de Staten van Hollandt, en in 't byzonder die van Amſterdam by de Hartoginne aenhouden, om hun Landtvooght, de Prins van Oranje, by zich te hebben, maer 't werdt hen tot twee-mael af-geſlagen, doch eindelijk toe-geſtaen. De Prins dan zijn laſt van de Landtvooghdes, om na Hollandt te trekken, ontfangen hebbende, neemt zijn afſcheit van Antwerpen, en in Hollandt gekomen zijnde, beſchrijft de Staten te Schoonhoven, vertoont hun zijn laſt-brief, beval hun het ſtillen der beroerten, en het weren der preke van de Kalviniſchen binnen de vaſte ſteden, zoo hoogh, als zy 's Konings tooren duchtende waren; kreegh tot af-ſcheid dat zy dit ſtuk, met alle ernſt zouden behertigen. Doch in 't byzonder ſtrekte zijn laſt, om zijn oogh over Amſterdam en Uitrecht te laten gaen, om alles daer weer in d'oude ſleur te brengen. Hy ſchreef, en ſchikte, meermaels te vergeefs op deze ſtadt, om den Kalviniſchen te doen verſtaen, dat met het in-houden der

Minre-

Minre-broederen kerke, niet dan te meer ongena by den Koning te winnen was, die in der eeuwigheidt, daer toe niet zoude bewilligen. Ondertusschen komt de Prins t'Uitrecht, ontbiedt aldaer eenige Majestraets-perzoonen, of des zelfs gemaghtighden, en de zes boven-gemelde Opper-kappiteinen, doch deze daer zwarigheit in makende, geven zulx den Burgermeesteren te kennen, zeggende zonder hun voorweten niet te willen doen, invoege dat de zaek met oudt Burgermeesteren, en de gansche vroetschap over-wogen, en goet gevonden wert, deze zes Opper-kappiteinen alleen te zenden om 's Princen meeninge te verstaen. Van deze daer gekomen zijnde, verzocht de Prins kennis van 't geen 'er geschiet was, en den tegenwoordigen stant van der stadt, 't geenze hem ook alles in schrift over-leverden, van het begin tot het einde. De Prins kreegh ook aldaer kuntschap, dat de Kalvinischen tot Amsterdam voor hadden om 's Heeren Avondt-mael te houden, en de Burgermeesters over dit werk zeer bekommert waren, waer over hy op den elfden van Winter-maendt, aen de zes Opper-kappiteinen dezen naer-volgende Brief schreef.

rief van jn Hoog- it aen zes Op- r-kappi- inen.

Erzame lieve bezundre, alzoo wy verstaen dat zondage naest-komende, die van den nieuwen Religien in meeninge zouden zijn hare lene te doen binnen der stadt Amsterdam, d'welk wy zeer geerne verhindert zagen om vele redenen en consideratien ons daer toe moveerende, waeromme wy u L. wel hebben willen verzoeken die handt te willen houden, die voorschreven lene uit te stellen tot onzen komste aldaer, d'welk kortelijk wezen zal, want wy binnen eenen dagh ofte twee van hier naer Amsterdam meenen te vertrekken, ende alsdan u L. ende die van den Nieuwen Religie onzen voorschreven redenen te ontdekken, waer inne ons zonderlinge vriendschap gedaen zal werden, bereidt u L. in 't generael ende particulier van gelijken te doen, dat kenne God Almachtigh, den welken wy bidden u L. te geven een lank zaligh leven, verzoekende ons met die boode van dezen gratilijke antwoort te schrijven. t'Uitrecht den elfden dagh van December, 1566. 1566.

U L. goeden vriendt

Guillielme de Nassouw.

Het opschrift luide aldus. Eerzame onze lieven besunderen, Adriaen Paeuw; Andries Boelesz. Klaes Reiersz. Arent Kornelisz. Kool, Jan Betsz. Roodenburgh, Reier van Nekke.

Dezen brief ontfangen hebbende, zijnze voorts met den zelven by Burgermeesters in 't toorentje gegaen, om hen die te laten lezen, waer op Adriaen Paeuw bescheit kreegh, zoo van ten huize der Predikanten, als in de Minre-broederen kerk te gaen, om hen des Princen meeningh, uit de de naem der Burgermeesteren, voor te dragen; maer kreegh tot antwoordt van de Predikanten, dat zulx zonder ontsteltenis hunner gemeente niet kon achterweegh gelaten worden, alzoo dien dagh daer reeds toe verkondight en vast gestelt was, 't geen den Burgermeesteren niet wel in d'ooren klonk; te meer, dewijlze onlanghs van de Regente Margreta van Parma, een spijtige en gram-steurige brief ontfangen hadden, hen verwijtende datze buiten noot het preken der Kalvinischen toe-lieten.

De Kalvinischen dan stip by hun antwoordt blijvende, zoo beval de Majestraet de zes Opper-kappiteinen, by brieven, de Prins daer van te verwittigen, en zijn komst herwaert over te haesten. De brief dienze aen hem schreven, quam op dezen zin uit.

OP huiden ontrent negen uren hebben wy u E. schrijven van gisteren ontfangen, en met alle vlijt en aendaght den inhout wel overwogen hebbende, zijn wy, om den last van U E. ons aenbevolen, uit te werken, by de Leeraers, en die van den nieuwen Godts-dienst gegaen, den zelven het inhout van U E. schrijven voorhoudende met verzoek, datze hun voornemen nopende het uit-delen van het Avont-mael, tot U E. komste en dat om redenen, die U E. hen zelfs mondeling zoude bekent

Schrijven der zes Opper-kappiteinen aen zijn Hoogheit.

1566. *kent maken, ſtaken wilden. Doch bequamen van hen tot antwoort dat zy luiden over drie weken in al hun preken de uit-delinge van het Avont-mael aengezeit en afgekundight hadden, waer toe zich veele luiden zoo buiten als binnen de ſtadt bereidt hadden. Echter indien men dit verzoek hen over tien of twaelf dagen had bekent gemaekt, zy zouden wel eenige middelen uit-gevonden hebben, om 't zelve op te ſchortzen: Maer vermits de beſtemde dagh op handen was, en een ieder zich daer toe bereit had, waren de Leraers duchtende dat zulk een ſchielijke ophoudinge, eenige beroerte onder 't volk zou veroorzaken; zulx hen geenzins geraden dogt, te breken het verdragh tuſſchen de Burgemeeſteren en de gemeente gemaekt. 't Welk alleen by die van de hervormde Godts-dienſt (zo zy zeggen) ondertekent is, om vrede in deze ſtadt te houden, by welk verdragh toegeſtaen is, de prekingen, kerkelijke plechtigheden, en andere oefeningen van de hervormde Godts-dienſt te gebruiken; mitſgaders een ieder vrijheit van zijn geloof, en gewiſſe te laten, invoege, dat by aldien zy 't voor-nemen van 't Avontmael uit te deilen, uit-ſtelden, zy gezeit zoude mogen worden, het gemelde verdragh, te buiten gegaen te hebben, en by gevolgh oorzake van vele quaets zouden zijn, indien daer uit eenige oproer quame t' ontſtaen, 't welk zy niet zouden weten te verantwoorden; zulx dat zy voor deze reize begeerden ontſchuldight te wezen. Hier na zijn zy Burgermeeſteren dezer ſtede gegaen, en hebben hen 't ſchrijven van U E. bekent gemackt, en 't geen wy met die van de hervormde Godts-dienſt gehandelt hadden, de welken, na mondelingh antwoordt, zeiden, dat zy luiden hun antwoordt in ſchrift ſtellen, en ons over leveren zouden: 't welk wy ontfangen hebben, en hare Excellentie by dezen mede overzenden. En alzoo hare Hoogheit terſtondt, en met 'er haeſt eenige antwoordt verzoekt, van het gene daer verhandelt is, en wy voor dezen korten tijdt, en met 'er haeſt, in zoo groote gewightige zaken, meer niet weten te doen hebben, bidden wy hare Hoogheit, ons hier mede te willen houden voor neerſtigen bewints-luiden. En indien hare Hoogheit ons in eenige zaken zouden gelieven te gebruiken, hebbe hare Hoogheit maer te gebieden, en wy zullen ons van onze kant, zoodanigh getrouw en neerſtigh quijten, als getrouwe onderzaten en dienaers van de Koninklijke Majeſteit ſchuldigh te doen zijn. Geſchreven met zonderlinge goede genegentheit binnen Amſterdam; en was ondertekent, Adriaen Paeuw, Andries Boeleſz. Klaes Reierſz. Arent Korneliſz. Jan Betſz. Roodenburgh, Reier van Nek.*

De beſtemde dagh van 't Avondtmael gekomen zijnde, zoo verſcheenen daer over de duizent, die 't zelve ontfingen. Op den zelven avondt quam noch de Prins in deze ſtadt, en ontboot by zich eenige Majeſtraetsperzoonen, en de zes Opper-kappiteinen, en hieldtze ten eten; doch daer wierdt toen van de Gods-dienſt of Stadts-regeeringh geen gewagh gemaekt. Hy bleef alhier by de zes weken; deed groote neerſtigheidt om alles in ruſt en vrede te helpen, braght endelijk te weegh dat de Rooms-gezinde en Kalviniſchen op deze naervolgende punten over een quamen. Het verdragh met die van de Stadt gemaekt, zoude in zijn geheel blijven, dan zouden alleen afſtant doen van de Minre-broederen kerk, en 't geheele klooſter, mits dat men hen andere plaetzen, bequaem tot preken, buiten der ſtadt zoude beſchaffen, aldaerze op hun eigen koſten mochten bouwen: Tot verzekeringh van bey de zijden, zouden vijf of zes hondert burgeren gelicht worden, de ſleutelen der ſtadt op 't ſtadt-huis gebracht, en geen poorten geopent, dan met bewilliging der Burgermeeſteren. Ook zouden twee van de Wet, en twee van de nieuwe Gods-dienſt t' zamen reizen na de Landtvooghdes Margreta van Parma, om hier van bekrachtigingh te halen.

De Prin komt in ſtadt.

Brenght wege da de Kalviniſchen Minre-broeders kerk afſtaen.

De Prins dit verdragh tuſſchen die van de Stadt, Majeſtraet, en Kalviniſchen met groote moeiten, (want t' elkens aerzelde de Majeſtraet, en toonde genoeghzaem dat hun dit verdragh

dragh tegens de borst stiet) getroffen hebbende, werdt volgens het zelve by den Kalvinischen de Minre-broederen en Leprozen kerk verlaten, en hen buiten in-geruimt de Spijker van Jan Willemsz. Wijngert, en binnen der stadt, die van Geurt Dirriksz en Harman Harmansz. als mede het huis-zitten-huis aen d'oude zijde, doch dit laetste alleen maer tot 'er tijdt dat alles buiten klaer zoude zijn. Nopende het aen-nemen der zes hondert burgers in soldye, daer van wierden alleen maer twee hondert gelicht, en hier over tot hop-man gestelt, eenen Willem Pauwelsz. van Thenesse, een treffelik rijk burger, en een man die groote bescheidenheit in 't geloof gebruikte. Tot Luitenant wierdt hem by-gevoeght Bouwen Reiersz. Leep-oogh, die den Onroomschen zeer hart viel. En vermits de Majestraet deze bezolde burgers, na haer goet-dunken, uit-kiezen wilde, nam de Prins dit qualijk op, zeggende, dat zulx den Hop-man toe-quam. Doch alles liep ten besten af, en de schutters werden ten huize van de voor-zittende Burgermeester Jan Klaesz. ontboden, die hen tot eendracht en onderhoudingh van 't gemaekte verdragh, vermaende.

ver- t weer. Midlerwijl nam de Prins zijn afscheit, en vertrok over Haerlem naer Antwerpen. Zedert werden ook de zes Opper-kappiteinen niet veel meer gemoeit.

loop Amster- Hooft erl. orien. Als nu de gemaghtighden der Majestraet, waer onder de Burgermeester Kornelis Jakobsz. Brouwer, en Meester Reinier Verduin hem van 't Hof by-gevoeght, en der Kalvinische gemeente waren, om, gezamentlijk 't bekrachtigen van het boven-verhaelde verdragh van den achtienden van Lou-maendt, te vorderen, naer Brussel getoogen, zoo gingen, naer hun aenkomst aldaer, d'andere, latende de Kalvinische ongekent, hunne dingen op zich zelven doen, en stilzwijgents, met het af-scheit der Lantvooghdesse, te rugh reizen, om zelve te berichten, 't geen behendiger door anderen boode bestelt geweest waer. De Kalvinischen dit vernomen hebbende, en voorts hoe zy door Antwerpen, den Prins nochtans (dien 't groot bedenken gaf) verby, getrokken waren, komen slecht een nacht later, met dus een kittel-oorige tijdingh, t'Amsterdam. Des avondts te vooren had zeker Edel-man af-geveerdight van den Heer van Brederode, door de buitenste hamay van de Reguliers-poort, die effen toe-gegaen, en hem geweigert was te openen, een ongesloten briefken gesteken, van groot belangh, zoo hy zeide, om yemandt van de Kalvinische gemeente behandight te worden. 't Geluk, wijzer dan hy, deed het juist aenveerden, van eenen, die 't aen Reinier Kant getrouwelijk bestelde. Kant vertoont het Laurens Jakobsz. Reael, die met hem geraden vond, daer op een vergaderingh, ten huize van Adriaen Reiniersz. Kromhout, te leggen. Daer werden Kornelis Florisz. van Teylingen, en Laurens Reael gelast, tot Viane te gaen, vernemen uit den mondt des Heeren van Brederoode, 't geen hy geschreven had, genen brieve te derven vertrouwen. Zy vertrokken zijnde, zoo verstendigen de weder-gekeerde van Brussel, den treffelijksten hunner gezintheit wat hun op de reize bejegent was. En werdt gestemt het zelve verhoolen, doch oogh in 't zeil te houden, dewijl zy nader kundschap verwachten, dies zich de Prins sterk gemaekt had, wel haest te erlangen, en belooft hun toe te veerdigen. Daer-en-tusschen was de Vroedschap vergadert, en daer inne beslooten, vier of vijf hondert Zoldaten, onder 't bevel van Bouwen Leep-oogh, te lichten. 't Welk als niet wel bedektelijk te doen, eer lang onder den man quam. Dies werdt Willem Pauwelsz. van Thenesse, door Pieter Jakobsz. Schaep, en Floris Roodenburgh, aen-gemaent, om zich hier tegens te stellen, maer waren verzonden uit der stadt, met een looze boodschap (zoo men zeide) van Burgermeesteren. 's Middaghs ten drien ('t was op den vier-en-twintighsten van Sprokkel-maendt, en twee uuren vroeger dan naer gewoonte) quam Leep-oogh met het vendel van twee hondert koppen, den Dam over, op de

1566.

Over 't voornemen der Wet-houderen, om zoldaten te lichten.

1566. Wage trekken, en bleef zich daer houdende. Zekere aenzienlijke burgers, ziende de gemeente hier door ontstelt, gaen daer over in 't toorentjen, om de Heeren te verspreken, en zich tot middelaers der ruste uit te bieden. Burgermeesteren antwoorden, zy wisten wat hun te doen stond; ontbieden daer op de stee-wakers daadtlijk; de nieuw-aengenome knechten tegens zeven uuren boven, met hun geweer; en gaen om den drangh der volle markt te schuwen, achter door de keuken, van 't stadthuis, af. Dit vernomen, en de vreze grooter wordende, gingen negen of tien burgers, door last van andere, den Burgermeester Joost Buik, t'zijnen huize, heusselijk af-vragen, *Waer toe dit werven van volke, tegen d'orde der Princen? dit trekken voor den tijdt, der zoldaten op de Waegh? ontbieden der nacht-wacht by dage? bescheiden der nieuwe knechten, in wapen, op 't stadt-huis?* Buik zwoer by zijn deel hemelrijx, daer was geen nieuw volk aengenomen, nocht eenige zwarigheit: zy mochten wel verzekert t'huiswaerts gaen. Maer de dubbelheit, en een zak van malien, keeken tot zijn nacht-tabbert uit: dien Klaes Boelesz. in den Hamburgh, open rukte, met verwijt, dat hy vol leugen stak, en iet tegens de burgers broedde; ja dat eenige van zijn nieuwe zoldaten daer voor de deure waren. Hy, dus krachtigh overstreden, bekent de waerheit, en dat het door last der Hertoginne geschiedde: zijnde de Majestraet niet van zin, zich, om een hondert oproerige onderzaten, oft twee, uit haer gezagh en goederen te laten zetten. Twee oft drie hondert burgers voor de deure vergadert, hier op aen 't roepen, dat het niet hen alleen, maer de gansche gemeente raekte, waer van zich aldaer drie of vier hondert bevonden. Buik antwoorde, dat hy daer zes hondert andere tegens zette: zy mochten hun best doen: zoo zouden ook de Regeerders. En zeit men, dat hy hun dit met vuile woorden, die, naer smaet der gemeente, en gene burgerlijke deftigheit smaekten, toe-dreef. Men liet daeromme niet, hem tot ingangh van den wegh der gevoeghlijkheit te vermanen; maer droegh niet anders mêe, dan dat Burgermeesteren hare Hoogheit believen moesten. Hier mede raekt het volk aen 't schreeuwen, *vive, vive, vive le Geux*; elk op der loop, 't geweer van de wand'. Den ganschen nacht, trekken zy met troepen, langs de straten en muuren, om het zamen-rotten hunner weder-parthye te verhinderen: voorts bezetten de Reguliers-poort, en aen vier oorden de Nieuwe Brugh. Alhier verkondighde men, tegens den dageraet, by uit-roep, *dat het, met deze vergaderingh, op geen plonderingh van kerken, kloosters, oft burgers huizen; maer alleenlijk het handthaven van 's Princen ordeningh, en de ruste der stadt, aengezien was. Hadd' iemandt ander wit, dat hy zoude af-trekken, oft, op der daedt, door-stoken worden.* Zy staken alle de handt om hoogh, verklarende dat dit de meeningh was. Burgermeesters, ontrent twee hondert mannen sterk met de nacht-wakers, hielden 't Stadt-huis; Leep-oogh de Waegh, in. Doch, als het dagh was, daeld' hy af, en hebbende als een oudt krijgs-man, zijn volk op den Dam in orde gestelt, mijn Heeren, zeid' hy, *nu aen-gevallen. 't Is nu in't harte van den tijdt, en de burgery meest uit de wapenen.* Namelijk een groot deel der zelve, gemat door de nacht-waek, was 't lichaem gaen verquikken. De Regeerders, verstaende zich bet te stijven, daghvaerden, door booden, al de Roomschen, op de Markt. Ter zelve stonde braghten Teilingen en Reael, die om alle achterdocht te vermijden, ieder door een byzondere poort in stadt sloopen, deze mare van Viane, (waer Reael ter poorte in-tredende, wiert aen-gedient, dat hy zich voorts op de Nieuwe Brugh te vervoegen had, daer komende, vindt hy veertigh gewapende schutters, die onder 't beleit van Jan Broek Valentijnsz. de zelve bezet hielden: hier van daen treden Reael en Broek ten huize van Floris Roodenburgh, alwaer ontdekt werdt, 't geenze uit den Heer van Brederoode verstaen

Woorden der Gemeente met Burgermeester Joost Buik.

had-

Tijdingh van aenslagh des Graven van Meegen.

hadden.) *Dat de Prins door eenen Lakkey den Heer van Brederoode had doen zeggen, met orde om de Amsterdamsche gemeente te waerschouwen, hoe de stadts gemaghtighden met de Landtvooghdesse van Parma gehandelt hadden, dat de Burgermeesters op 't heimelijkst, vier hondert zoldaten in hunnen dienst zouden nemen, om met de zelve, en de gewoonlijke wakers, de Kalver-straet, van 't Stadt-huis af, ten einde toe te bezetten, en den Graef van Meegen in te laten, die met twee-en-twintigh hondert mannen, over Gorkom en Uitrecht, op eenen morgen, onverziens, zoude passen voor de Reguliers-poort te wezen; in opzet van een hondert burgeren of twee den kop af te houwen.* Die deze boodtschap ontfingen, verstonden, datze geheelt diende; als waer door 't verbittert volk, der Overheit op het lijf geschonnen, zwaerlijk van 't bloedt der zelve zou te speinen zijn. 't Leekte echter iewers uit, en baerde, met de geruchten van den Dam komende, zulk een verbolgentheidt, dat elk, wapen, wapen, riep, en zich in der yl toe-ruste. Jan Broek Valentijnsz. een zeer behardt man, deed', op de Nieuwe Brugh, met de trom om-slaen, dat, wie lijf, wijf, en kinderen lief had, hem nu zoude volgen. Met een, latende de Brugh by dertigh mannen bewaert, doet hy een keer over de Zee-dijk en Warmoes-straet, en sleept'er in der haest, tot negen duizent toe, achter zich, ieder met het geweer, dat hem gereedst ter handt was. Ellendigh aenzight van oorlogh, daer de vader der eene parthye, de zoon der andere, toe-trok, broeder zich tegens broeder, zwager tegens zwager, op-maekte. Jan en Kornelis, beide Pieters zoonen, daer de stadt Deventer uit-hongh, holpen elkanderen in 't harnas; en op onderlinge vrage, *werwaerts het gemunt was*, zeide d'een; *na de Markt, by die van den nieuwen Gods-dienst*, d'ander, *na de straten, by die van den oudtsten: dan, zoo't op een slaen gaet, schoont my niet, ik zal u ook niet schoonen.* Maer de Onroomschen overtroffen in vuurigheit en orde. Zy stoppen de Warmoes-straet, tot aen de

Daer op wakkert het wapenen.

Negen duizent mannen op de been.

Twee gebroeders tegens elkanderen.

Goede orde der Onroomschen.

Pijl-steegh, 't Water (zoo men 't heet) tot aen de Zout-steeg; den Nieuwendijk tot aen 't Grave-straetjen, toe; en andere wegen na de Markt leidende. Jan Pietersz. Hooft, en eenige andere planten drie bassen op de steiger van 't Dam-rak, naest het huis van Meester Henrik Dirksz. daer de Mol uit-hing, om de Markt te bestrijken. Ten zelven einde werden ook op den Papenbrugh, drie groote bassen gestelt, en al de huizen van de Warmoes-straet, tot de Vis-markt toe, achter met schuiten gestoffeert. De Wet-houders hebbende niet boven de twee duizent man by een, zonden Pieter Kaers, Hop-man der nacht-wacht, uit, om alle gelegentheden te bezichtigen. Wel vermogt de Burgery dezen man, en liet zich dunken, dat hare krachten nu toonbaer waren. Derhalven, alomme door-gelaten zijnde, braght hy Burgermeesteren aen, hoe de straten bezet, beschanst, en alles met groove of handt-bussen geboort was, tot doodtlijke beheeringh van den Dam. Zy dan vindende zich genoeghzaem belegert, en de hoope van andere hulpe af-gesneeden, nemen de schalkheit te baet, en maken eenigen van de oudtsten burgers uit, om den volke te vertoonen, dat'er niet euvels gemeent, en alles maer een mis-verstand was. Zelf Simon Kops, Burgermeester, in de Warmoes-straet gekomen, pijnde zich der gemeente dit diets te maken, en dat zy, de wapenen af-leggende, met een verzoek-schrift te recht raken konden. Maer van d'andere zijde onden zy om eenige tonnen kruits na Jan Rooden tooren, die den hunnen, door Egbert Pietersz. Vink, met weinigh anderen, ontjaegt werden, en in 't water geworpen. Teffens deden zy de Zoldaten, en etlijke Roomsche burgers na de Reguliers-poort trekken, onder 't beleit van den Schout Pieter Pietersz. en zijn zwager Albert Markusz. twee harde Rooms-gezinden. Aen Albert wordt (misschien uit haet) na-gegeven, dat hy, toe-drinkende, op zekere maeltijdt, den Heere van Brederoode een glas, onwaerdelijk genoegh zoude gezeit hebben;

1567.

De Regeerders leggen op list toe.

Ik

1567. *Ik brenght u, Breero:* en Heer Hendrik daer op te rijme geantwoordt; *Ik wacht het Nero:* hem toe-passende den naem (naer 't oordeel der gemeente) by zijn wreetheit, verdient. Jan Broek, tamelijk verzelschapt, was hier-en-tusschen de Zee-dijk langh getrokken, en met drie bassen, aldaer gevonden voor een Smidts deure, voorts na 't Bus-huis, 't welk nu de Spijker der Oost-Indische Maetschappye is; uit zorge dat de schans aen de Verken-sluis, overweldight, en 't Bus-huis van zijne weder-parthye, moght in-genomen worden. Daer hoort hy, hoe de Roomschen in aentoght waren, om de Reguliers-poort, de Stee-tuin, het half-ront, en 't Bus-huis te bemachtigen. Derhalven voortgerukt, tot op de Roode, oft Reguliers-brugh, doet daer een schans van balken, en ander hout, dat voor de Stee-tuin oft Timmer-werf lagh, opwerpen. Daer bracht men de bassen in, en klonk 'er achter op, in allen schijn; ofze vol-laden geweest waren; hoe-wel men noch kruit, noch koegels, in voorraedt had. Dit gelaet deed Pieter en Albert zwighten; zulx dat zy verzochten, onder hen tween, met Jan Broek, buiten de schans, te woorde te komen. Jan Broek hebbende eerst na de Warmoes-straet, om bystandt, geschikt, treed uit zijn voordeel; vraeght, *wat hem met pijp, trom, en vliegend vendel, vyantlijker wijze derwaerts dreef.* Waer op Albert Markusz. hem trots en moedigh tot antwoordt gaf, *'t was, om zich met kruit, schut, en scherp, tegens hunne vyanden, te wapenen.* Jan Broek, wederom, vraeghde, *wie die waren?* En als zy daer toe zwegen, zeide, *dat hy 't hun niet wilde laten volgen, maer ten dienste zijner Majesteit, en welstant der stede bewaren: ook de poorte zoo wel, dat 'er de Graef van Meegen met zijn kryghs-volk 't hooft zou stooten.* Terwijl zy in 't gesprek stonden, quamen, hem, twee hondert mannen onder een vendel, gedragen by Jan Kies, te hulpe. Dies de Schout en Albert hunnen standt verlatende, te rugh na den Dam keerden. Broek bezette de Poort, de Brugh, de Stee-tuin, 't half-ront, en beval den Schutter-meester aldaer woonende, nocht der eene, nocht der andere parthye, eenigh wapen-tuigh te verstrekken. Maer goet getal spiessen, roeren, eenigh bussekruit, wert uit zekere winkel gehaelt, dat langen tijdt onbetaelt bleef. De geen, dien Jan Broek om hulp had afgeveerdight, was Thomas Gerritsz. Doesburgh. Dees, vindende Simon Kops voor 't Engkerk-steegjen staen, om de luiden te belezen, werpt hem over stagh, met verwijt van 't geen, aen de Roode Brugge, te doen was; en dat hy, met bedrogh, zocht de burgery in 't net te brengen. Daer stuift het volk op, 't gerucht door alle gassen. Kops had genoegh te doen, dat hy, met voorstandt eeniger eerlijke perzoonen, zijn lijf berghde. D'andere vrede-kundigers werden onwaerdelijk na de Markt gestuurt. *Men roept'er; na't Stadt-huis, na't Stadt-huis. Wy hebben't, hebben wy't hart; anders is't om-gekomen.* 't Was de waerheit; en zoo een menighte machtigh de Wet-houders en hunnen aenhangh, met voeten, te vertrappelen. Maer de deftighsten der gemeente stelden 'er zich ernstelijk tegens, met vertoogh, hoe 't wit hunner wapenen, niet was de handen aen de Heeren te schenden, oft met het bloedt van even-naesten, vrienden, en magen te bezoedelen, maer door draeghlijke voorwaerden aen veilige rust te raken. Dit spreken van de genen, die raders en gelders waren, opende de verstopte ooren, en toegangh aen eenige welgewilde burgers, die van verdragh quamen voorslaen, ter beden der Wet-houderen. Want deze, ingezeilt met den ontdekten aenslagh, en zoo verre te laegh leggende, zagen wel, datze benoodight waren, in handelingh te komen met den genen, die 't geweer in de vuist hadden, zoo zy 't wilden doen staken. Gemaghtighden uitgemaekt zijnde, dreven die van de gemeente meestendeels, dat men in 't verdragh stellen moeste, hoe Burgermeesters regel-recht tegens d'ordeningh des Princen gedaen hadden; en zoude men daer na der andere punten wel eens werden. Klaghten en

Gesprek van parthyen, by de Reguliers-poort

Die wordt by d'Orroomschē bezet.

Burgermeester Kops in 't gevaer.

Men w[...] na 't stad[...] huis.

Maer de geschikten raden 't af. Voorslagh van verdragh.

en kijf-woorden, en al de wrok der voorgange wreetheden, werden hier op de Overigheit uit-gestort. Niet te min men trof noch dien avondt het verdragh, luidende: *Dat twee Gemaghtighden van de Majestraet, en twee van de Kalvinischen, na den Haeg zouden reizen, by de Gemaghtighden der Hartoginne aldaer, om te weten, of op d'orde, hun gegeven, 's Princen goet-dunken genomen was; en in geval van neen, aen zijn doorluchtigheidt te trekken; om de meeningh der zelve, na verklaringh van stadts gelegentheidt, te verstaen. De Gemaghtighden harer Hoogheit zou men verzoeken, midlerwijle hunnen last te schorssen, en 't lichten van 't krijghs-volk staken, ontslaende zelfs degenen, die reeds waren in-geschreven, en doende nachtwaek houden op de hoef-slagen, gelijk die by zijne Doorluchtigheit was ingestelt.* Dit wierdt 's anderen-daeghs met trompet aen alle hoeken der straten, in het by-wezen van Burgermeester Joost Buik, en Adriaen Paeuw, verkundight. Maer als men by d'Oude Brugh quam, daer de kittel-oorige gemeente, by dikke drommen noch by een stondt, en den Secretaris Willem Foppen het zelve verdragh aldaer ook begon af te lezen, zoo haperde hy by geval, door verbaestheidt in 't af-lezen, zulx hy eenige woorden niet wel uit-sprak, waer op terstondt geroepen werdt, *schiet, schiet*. Waer door den Secretaris, door dit geroep verschrikt zijnde, het op 't loopen stelde. Maer Adriaen Paeuw streelde hun hevigheit, gingk hen vrymoedig tegen, en stelde zich recht voor de bussen, voorts hen neerstig vermanende om gehoort te worden, gelijk ook geschiedde. Op dit af-kundigen wierden door de gansche stadt de wapens neer-geleit, ieder trok t'huiswaerts, ende werd zonder een druppel bloets te storten, tot blyschap van alle vreeliefhebbers, de dus-dreunende stadt aldus gestilt. Te weten, 't is een groote schrede van dreigen tot doen: en 't eerste aen-bikken der burgerlijke wapenen wordt, van vele inzichten, zoo krachtlijk her-houden, als men, na 't verweldigen dezer dammen, reukloosslijk, door 't heiligh en onheiligh, met vuile voeten voort-slaet. 1567.
Staet ook te gelooven, dat de Majestraet uit kunde haren zwakheit, de burgery uit eerbiedenis, die zy noch aen haer Overigheidt toe-droegh, schroomde 't spel te beginnen. Ten zelven dage schikten de Wet-houders eenen aen zijne Doorluchtigheidt, voor heen, elk, om zijn bedrijf voor 't schoonste, te doen aen-nemen. Doch die van de Majestraet werdt 's morgens uit-gelaten; die van de gemeente raakten niet wegh, voor tegens den avondt, mits dat de poorten zoo langh gesloote bleven. Zy quamen nochtans tot Antwerpen wel te pas, om den anderen; op 't uitstrooyen van valsche geruchten, t'achter-halen. Want die van de Majestraet gezonden, liet zich aldaer verluiden, dat de Overheit het dempen der Geuzen in hare handt gehadt, maer hen, op schult-kenningh, met gevoeghlijk verdragh, in genade aengenomen had. De vier Gemaghtighden ter weder-zyen gekooren, nevens twee hun van der schutterye wege bygevoeght, reisden na den Haegh, en voort aen den Prince tot Antwerpen. Zijn' Doorluchtigheidt hun verzoek verstaen hebbende, verklaerde; *niet nutters te weten, om de stadt in vrede te houden, dan 't geen den achtienden van Lou-maendt, door haer beraemt was. 't Welk hen niet vernoegende, hadden zy zich ter Lantvooghdesse te keeren.* Dit dede de gemaghtighden van de Wet-houders, en trokken voort na Brussel. Maer die van de gemeente, als niet wijder gelast te trekken, toogen te rugh.

Terwijl de stadt in de waegh dezer twijfelmoedigheidt hingh, quam de Heer van Brederoode, den zeven-entwintighsten van Sprokkel-maendt, binnen Amsterdam. Dit geschiede met dus een slinger-slagh. Hebbende in der nacht gemaekt tot Oudekerk te zijn, aldaer van den paerde gezeten, en voorts te voet gegaen, ontboot hy Klement Volkhartsz. Koorenhart buiten in de herberge by zich, op dat die hem eenigen wegh weze; om gevoeghlijk in te raken. Want in

1567. de poorten moest elk zijnen naem laten aentekenen, en niemant vreemts te water deur. Deez, met hem, en alleenlijk twee Edel-luiden, in een schuit getreden, deed, zonder zich 't roepen der wacht te kreunen, hem snellijk door den boom roeien, en aen de oude Turf-markt op zetten. De Regeerders, hoorende dat Brederoode in stadt was, dien zy 't hooft van alle Geuzen noemden, vonden zich in alle hun voornemen bedremmelt, en wisten niet anders te denken, dan dat hem d'Onroomschen ontboden hadden. Hier was nochtans (zoo de gedenk-schriften van Laurens Jakobsz. Reael verklaren) niet aen: maer de roep van zoo hoogh-loopend' een twist, uit-gebromt door 't heele lant, had hem zich zelven daer doen wenschen. Wel staken zy de ooren op, gestijft met zulk een voor-ganger; en lieten de treffelijksten zich dagelijx in zijn gezelschap zien. Ook zakten 'er vele luiden, uit Vrieslant voornemelijk, en Uitrecht, na toe: die, versteken in koopmans gewaet, schippers en boere klederen, de schrijvers, aen de poorten, met looze namen blind-doekten. Voorts wierden Adriaen Paeu, Harman Roodenburg, en Dirk Woutersz. van Burgermeesteren aen hem gezonden, om te vernemen en te vragen tot wat einde hy hier in stadt gekomen was; waer op Brederoode tot antwoordt gaf, dat hy 'er wel meer geweest was, en zijn geldt verteert had. Deze als geen verder last hebbende, zwegen hier op, en braghten dit antwoordt voort aen Burgermeesteren over. t'Uitrecht vond zich, dat pas, de geheim-schrijver van den heimelijken Raedt, Jakob de la Torre, hebbende, met vorderingh van schepen en lijf-tocht den Graef van Meegen te wege geholpen. Van daer quam hy met schrijven der Landtvooghdesse aen de Regeerders, t'Amsterdam; ten einde zy, by middel van overredingh, oft uit-gedrukt bevel, den Heer van Brederoode, maekten te loozen: waer toe zy, by mangel van anderen raedt, zich van den Grave van Meegen, en zijne troepen, moghten dienen. La Torre zeid'er by, *van de Hartoginne gelast te zijn, zoo Brederoode na hem niet hooren wilde, hem uit haren name, eenen tijt van vier-en-twintigh uuren te stellen, om de stadt te ruimen, en in geval van weigeringh, hem by plechtige verklaringh, de schult op te tijgen, van allen onheil, dat 'er uit rijzen mochte.* Burgermeesters, begaen met dezen brief, en hebbende den inhoudt met oudt Burgermeesteren en Schepenen over-wogen, lieten zich voor eerst bedunken, dat eenigen van den Raedt, die over d'Onroomsche zijde helden, in 't gene van den Grave van Meegen gemelt werdt, grootelijx ge-ergert zouden zijn, en 't zelve ruchtbaer maken, waer uit een nieuwe beroerte te duchten stondt. Daer na, dat Brederoode hun dubbelt, oft immers leezingh van hunnen last zoude af-eischen, en, door dit punt, eer tot blijven geterght, dan tot vertrekken beweeght worden. Niet te min gemerkt de Vroedschap hier in gekent moest zijn, deden zy ze vergaderen; doch gingen datelijk na 't scheiden, eer de maer verspreit kon worden, den Heer van Brederoode in zijn herberge vinden. De welke, gelijk zy 't gespelt hadden, zonder 't bevel haerder Hoogheit te zien, dat zy zeiden buiten haer orde niet te derven toonen, na reden, bidden, nocht gebieden wilde luisteren. Waer over de voorzeide geheim-schrijver, Jakob de La Torre, op eenen voormiddagh, verzelschapt met twee Schepenen dezer stede, om zijne boodschap; en de boven-gemelde verklaringe, volgens zijnen last, te doen, by den voor-gemelden Heer van Brederoode gonk; die by hem in zijn kamer zeven oft acht Edel-luiden, en onder anderen Jonker Willem van Bloys, gezeit Treslongh, en zijn Drost van Vianen Roozenbergh, zitten had. De groetenisse van weder-zijde gedaen zijnde, zoo verzocht La Torre op Brederoode het vertrek der Edel-luiden, waer op hy tot antwoort kreeg, dat zulx onnoodig was. Als de La Torre nu voorder zijn last en boodschap ontdekte, en daer in al verre gekomen was, zo wilde de Heer

van

van Brederoode hem geen volkome gehoor vergunnen, maer viel hem t'elkens in zijn reden, en begon te klagen over de Landtvooghdesse, ter oorzake dat men hem geweigert had, zijn verdadingh, over het quaet vermoeden dat haer Hoogheit van hem had, te hooren; als ook dat haer Hoogheit last gegeven had, van de bolwerken en sterkten, die hy in zijn stadt Viane begonnen had te maken, en groot gelt gekost hadden, te slechten: insgelijks dat hare Hoogheidt de gemelde stadt Viane had laten belegeren, en door Hartogh Erik zommige zijner Dorpen uit-geplondert waren, zeggende voorts tot de zelve La Torre, dat 'et onnoodigh was veel woorden te gebruiken, gemerkt hy met zijn last-brief te toonen, voldoen konde: waer op de La Torre hem tot antwoort gaf, dat hy daer van geen bevel had, en hem nu zoo wel geloof daer in behoorde te geven, als hy in diergelijke zake op 't huis te Kleef, zonder last-brief te toonen, gedaen had. Voort was hy bereit hem het dubbelt van zijn last te geven. Brederoode gaf tot antwoordt, dat hy om 't dubbelt niet verlegen was, en dat hy La Torre, ten tijde als hy op zijn huis te Kleef quam, verzelschapt was met een Edel-man, dien hy over langh gekend had, van wien hem ook een geloofnisbrief van haer Hoogheits wegen behandight was, zijnde niet gehouden zonder geloofnis-brief hem te gelooven, en van andere qualiteit dan hy La Torre. In 't kort, dat hy hem voor zoo een eerlijken man ook niet hield, als hy waende te wezen. Op 't welk hem de voorzeide La Torre weder tot antwoordt gaf, dat hy zoo vermeten, noch onverstandigh niet was van zich by hem ergens in te vergelijken, maer dat hy zijn onderdanige dienaer was, en alleen deed 't geen hem belast werd; en nopende het quaet gevoelen van zijn perzoon, daer in was hy zeer bedroeft, by-brengende, dat hy nochtans in den eedt zijner Koninklijke Majesteit vier-en-twintigh Jaren langh, zonder opspraek, den staet van geheim-schrijven, in den geheimen Raedt, bedient had, biddende hem voorts dat hy toch deze reden wilde varen laten, en hem gehoor geven van zijn last te volbrengen, hem met een radende en bevelende, binnen vier-en-twintigh uuren, indien hy zijne Majesteit en hare Hoogheit wilde gehoorzamen, uit 'er stadt te trekken. Waer op de Heer van Breederode hem vraeghde of hy wilde dat hy na Vianen zoude trekken, hier op gaf de La Torre hem tot antwoordt, dat hy trekken moghte werwaerts het hem geliefde. De La Torre en Brederoode aldus onverrichter zake van elkandre gescheiden zijnde, zoo verghden de Burgermeesters eenige Onroomsche burgers, te bevorderen, dat hy zich gezegge liete. 't Welk van hun afgeslagen zijnde, zonden zy hem, den tweeden loon-trekkende Raets-man, Marten van Blokland, met twee schepenen, en eenen geheim-schrijver, die geen antwoordt kregen, dan dat hy doen zou, gelijk hy 't verstondt. 1567.

De voornaemste van de gemeente waren niet wel te vreden met het gebodt, dat den Heere van Brederoode gedaen was, en beducht zijnde dat de gemelde La Torre breeder last moghte hebben, dan hy hem voor gehouden had, oft met gewelt hem van daer laten uit der stadt te zetten, bewaekten des nachts zijn herbergh, met ontrent hondert mannen. De La Torre was ook in groote vreeze, en dorst niet wel langhs der strate gaen, om die van der gemeente niet meer te verstooren, en haer geen aenstoot tot nieuwe oproer te geven, zulx hy vlijtelijk deed gade-slaen, wie al met den Heer van Brederoode verkeerde, en wat hy voornam, om hier van der Landtvoogdesse te verstendigen. En vermits dagelijx zommigen der Wet-houderen, en de loon-trekkende Raedts-man, Zandelijn, by de La Torre uit en in gingen, kregen die van de gemeente achterdoght, dat zy eenige heimelijken t'zamen-spanningh tegens hem moghten maken, waer over eenige West-vriesche Edel-luiden, van den huize van Brederoode, met den boven-gemelden Jonker Willem Tresslong, zich, doch met voor-weten van

1567. den Heer van Brederoode, vervorden den zeventienden van Lente-maendt, 's na-middaghs La Torre, op den Dam, in zijn herbergh en kamer aen te gaen, daer zy hem tot 's anderendaeghs toe, als in gijzelingh hielden, ja zijne papieren door-snuffelden, en die van 't meeste belangh, daer onder 't verhael zijner verrichtinge, hem ontnamen: zulx hy voor erger vreezende, in der haest zijn hielen lichtte. Dit werk veroorzaekte groote onsteltenis onder de gemeene burgers, en waer tot een groot oproer uitgeborsten, hadden niet zommige van de voornaemste der Kalvinischen gemeente hen-lieden weten te stillen, met beloften van by Burgermeesteren te gaen, op dat 'er in alles moghte verzien worden. Over-zulx gavenze in 't kort, uit den naem der Kalvinischen, aen de Majestraet een wel minnelijk, en dus luidende verzoek-schrift in.

Smeek-schrift der Kalvinischen aen de Majestraet over gelevert.

Bezeffende den zorgelijken staet der stadt, waer in de zelve, en des zelfs inwoonders tegenwoordigh staken, ja, dat by zoo verre daer niet in verzien wierdt, stadts verderfenisse en ondergank noot zakelijk volgen moeste, zoo waren zy van eedts-halve, waer mede zy aen zijn Koninklijke Majesteit, en deze Stadt verplicht stonden, gedwongen zulx te kennen te geven. Voorts beschuldighden zy de Majestraet, datze heimelijk het verdragh, datze met hem gemaekt hadden, breken wilde, zeggende, *datze noch verscheide andre oorzaken van bezwaernisse wel konden in-brengen, maer datze die onvermaent lieten, op dat (by aldien hun verzoek-schrift moghte komen in handen van den gemeene man) daer uit geen meerder oproer quam t'ontstaen.* Ook haddenze daer in deze naervolgende punten, tot rust en welvaert der stadt, geraemt, met verzoek om van de Majestraet aengenomen te worden. Te weten:

I.

Punten van verdragh by den Kalvinischen voorgestelt.

Het verdragh by den Prince op den achtiende van Lou-maendt gemaekt, blijve in zijn geheel.

II.

Dat 'er van de Wet-houders noch twee Hop-mannen, en twee Luitenants, al te mael burgers, gekooren werden, die elk noch twee hondert knechten, mede burgers, zouden aen-nemen, en dat de zelve neffens d'anderen Hop-mannen, Luitenants, en aengenome knechten, alle den eedt doen zouden, van de stadt en al d'Inwoonders te helpen en te beschermen.

III.

En gemerkt men alhier niemandt in de Stadt had, die in den krijghs-handel zonderlingh ervaren is, zoo wordt mede verzocht, dat de Heer van Brederoode, wezende een in-geboorne Heer, en getrouwen dienaer des Koninx, en by gevalle juist binnen dezer stede, gestelt werde als Opper-bevelhebber en Hopman over de boven-gemelde knechten; tot beschermingh dezer stede en inwoonders.

IV.

En dit alles by voor-raedt tot 'er tijt toe, dat eenige gemaghtighden van de Majestraet, en van de gemeente, de toe-stemmingh van de Prins van Oranje, als Stadt-houder, en Kappitein Generael van Hollandt, daer op verkregen hebben.

Burgermeesters, verbaest door 't geen aen La Torre gebeurt was, en wel wetende dat 'et geenzins de wille van de Landtvooghdes was, dat den Heer van Brederoode alhier meer gezaghs toegestaen werdt, dan hy alrêe had, wisten niet wat zy best in deze zaek doen zouden; eindelijk beraemdenze deze naervolgende punten, die hen, om alle onrust en tweedraght ter neder te zetten, goet dochten te zijn, en des anderen daegs ook aen die van de gemeente wierden over-gelevert.

I.

Dat 'er gemaghtight zullen werden twee van wegen de Majestraet, twee by die van de gemeente, en twee uit de negen gemaghtighden van der schutterye, die gelijker-hant op stadts kosten zullen reizen aen de Prins, om zijn goetdunken Punten van verdragh by de Majestraet van Amsterdam voorgestelt

ken op de voorschreven punten te verzoeken.

II.

Dat van stonden aen, aen de poorten en boomen geslagen zal werden noch een slot, waer af een van de negen gemaghtighden uit de schuttery (die 's nachts waekt) de sleutel in bewaring zal hebben, en die des middaghs en des avondts, brengen in der stadts kiste, daer de sleutelen der poorte en boomen, des nachts op 't stadt-huis bewaert worden, aen welke kiste noch een slot zal gehangen worden, waer af de gemaghtighden den sleutel hebben, en behouden zullen.

III.

Dat die van de gemeente zullen lijden, tot dat 'er by den Prins anders in verzien werdt, dat 'er twee boots, een op den Amstel, en een in 't Y, met volk daer op, en behoorlijk oorloghsgereetschap, op stadts kosten, gehouden worden, waer van 't volk by de negen gemaghtighden zal aengenomen worden.

IV.

Dat de zelve nege gemaghtighden aen-nemen zullen uit de burgery, die des nachts wacht houden zullen, hondert man, daer de negen gemaghtighden een hop-man hebben over te stellen; voorts zullen de aengenomene burgers by eede verklaren, de stadt gehouw en getrouw te zijn.

V.

De Burgermeesters hebben af te danken Bouwen Reiersz. Leep-oog, Luitenant van Hop-man Willem Pouwelsz. en in des af-gezette plaets zal een ander Luitenant aengenomen worden.

't Ontwerp dezer punten van beide parthyen werdt by den Heer van Brederoode gebraght. Maer hy weigerde het te hooren lezen, als gezint tot vertrekken. Dit gerucht onder 't volk rakende, quam strax een groote menighte van menschen op den Dam, en zulk een vreeze, onder de Regeerders, dat zy door Bloklandt, en zekere gemaghtighden der schutterye hem verzochten zijn reize vijf of zes dagen op te schorssen, tot dat de gemaghtighden weder-keerden, van den Prince. Midlerwijle waren zy te vrede, dat hy 't opper-gezagh over de zoldaten aenveerde, zonder nochtans iets aen te slaen; voor dat men de meeningh zijner Doorluchtigheit verstaen hadde. Brederoode hier op verklaerde dat hy den aengenomen last en tijtel aen-nam, onder die voorwaerde, en zonder iet, tegens 't goet-vinden van den Prince te willen doen. 1567.

Met deze punten zijn de gemagtigden der Burgermeesterē, die vande gemeente, en der schutterie na de Prins gereist, om zijn goet-dunken daer op te verstaen, waer naer men zich zonder weder-zeggen, zoude te richten hebben. De Prins stondt al de punten toe; uitgezeit, dat van 't opperbevel des Heeren van Brederoode, dien hy beloofde zijne meeningh, by eigentlijken boode te laten weten. Dien-volgens werden twee boots, het een in 't Y, het ander in den Amstel, op de wachte geleit, Leep-oogh afgedankt, Willem Pauwelsz. met een anderen Luitenant verzien; Lenert Jansz. Graef, Hop-man, en Arent Jansz. Koesveldt, (deze waren twee rijke en wel-gewilde burgers) zijn stede-houder gemaekt, over vier hondert knechten, die zy datelijk bezoldighden. Noch lieten Burgermeesteren door de negen gemaghtighden der schutteryen, aen-nemen hondert mannen, om de nacht-waek te houden. 't Verdragh werdt van beide parthyen bezwooren.

En vermits zedert 's Princen vertrek de Majestraet de boven-gemelde zes Opper-kappiteinen, ten deele van hun dienst ontslagen had, vergaderden op nieuw den veertienden van Lentemaendt de Burgermeesteren met den Vroetschap, om te beraetslagen over het verkiezen van eenige perzoonen uit de drie schutteryen, waer mede de Burgermeesteren zouden mogen te rade gaen, om de geheele schutteryen, t'elkens (vermits daer in vele hoofden en verscheide verstanden waren) niet behoeven by een te roepen. En wierdt by hen besslooten, dat Burgermeesteren, d'Over-luiden van de drie schutteryen, by zich ontbieden, en

1567. hen belasten, datze de Kappiteinen der schutteryen ontbieden zouden, om by den zelven Kappiteinen, ten overstaen van hun rot-gezellen drie perzoonen uit ieder schutterye, van de vredelijkste, rekkelijkste, en bescheidenste, te maghtigen. Ook zoudemen den voorschreven Over-luiden onderrichtinge doen, dat daer toe perzoonen gekooren wierden, die niet te hart Roomsch of Kalvinisch waren. en hier mede zouden Burgermeesteren, uit de name van de gansche schuttery, als 't nut of oorbaer was, in zaken der stede bezeffende, te rade gaen. By Burgermeesteren wierdt ook deze last-brief geraemt, en aen de Over-luiden der schutteryen over-gelevert.

OP huiden hebben de Heeren Burgermeesteren den Over-luiden der drie schutteryen volmaght gegeven, om voor hen te doen vergaderen, de Kappiteinen van hun schutteryen, om by den zelven Kappiteinen, ten overstaen van hun rot-gezellen, gekooren te worden uit ieder schuttery drie van de vredelijkste, bescheidenste, en rekkelijkste schutteren, met de welken, als uit name van al de drie schutteryen, Burgermeesteren zullen mogen te rade gaen, als de noot zulx vereischt, aengaende de bewaernis en welvaert dezer stede, om alle onrusten en bederffenis voor te komen. Gegeven den veertiende dagh van Lente-maent des Jaers vijftien hondert zeven-en-tzestigh, in kennisse van mijn, als Secretaris,

FRANS DELFT.

Doch deze keure wierdt op den tweeden van Gras-maent eerst voorgestelt, en wierdē toen d'Over-luiden van de drie schutteryen vergadert, en belast den Kappiteinen van de schutteryen te doen kiezen, uit ieder schuttery drie van de vredelijkste en bescheidenste mannen, die niet te zeer over de Roomsche noch Onroomsche zijde helden. Hier toe wierden dan uit d'oude schuttery gekooren Adriaen Paeuw, Hendrik van Merken, en Egbert Roeloffz. uit de Voet-boogh, Jan Betsz. Roodenburg, Klaes Reiniersz. en Egbert Meindertsz. uit de Handtboogh, Harman Roodenburg, Arent Korneliszz. Kool, en Reinier Zymonsz. van Nek. Voorts wierden den Burgermeesteren en de Vroetschap deze negen perzoonen op schrift overgelevert, die deze verkiezing voor goet kenden, en ook beloofden deze negen perzoonen te bevryen en schadeloos te houden, als blijkt uit deze brief, dien zy op den vijfden van Gras-maendt, uit handen van Burgermeesteren ontfingen.

ACHtervolgende het besluit, by den zes-en-dertigh Raden, dezer stede genomen, op den veertienden van Lente-maendt lest-leden, om uit ieder schutterye gekooren te worden drie schutteren, waer mede, uit de name van de gansche schuttery, de Heeren Burgermeesteren, als 't oorbaer of noot zoude wezen, zich in zaken dezer stede bewaernisse en welvaert betreffende, zouden mogen beraetslagen; en daer toe by den drie schutteryen dezer voornoemde stede gekooren zijn, Adriaen Paeuw, Hendrik van Marken, Egbert Roeloffz. Harman Roodenburg, d'oude, Klaes Reiersz. Egbert Meindertsz. Jan Betsz. Roodenburgh, Arent Kornelisz. Kool, en Reinier Zymonsz. van Nek. Zoo is't dat mijne Heeren voorschreve, de Burgermeesteren, deze verkiezinge by den voorschreven drie schutteryen gedaen, toegestaen hebben, ende staen toe by dezen, vernoeght te zijn met de voornoemde gemaghtighden, in der maniere voorschreve te rade te gaen, en helpen raden, en belooven ook der zelve gemaghtighden te bevryen en t'ontlasten van hun werk, dat zy-luiden van der voorschreve schutteryen wege, met mijn Heeren Burgermeesteren doen zullen. Gegeven den vijfden van Gras-maendt des Jaers vijftien hondert en zeven-en-tzestigh. By Joost Buik Zybrantsz. Ian Klaesz. van Hoppe, en Hendrik Kornelisz. Burgermeesteren, en was ondertekent

PIETER VLOITZIUS.

Midlerwijl het zich alhier dus tot Amsterdam toe-droegh, stelde de Landtvooghdes, den last des Koninx ach- Nieuwe vervolgi der Onroomsch

1567

tervolgende, weer de bloedige Plakkaten in 't werk, en wilde dat met d'Inquisitie sterk voortgevaren wierd. Hier door wierden op een nieuw d'Onroomschen van alle kanten meer en meer vervolght, en belet hunne vergaderingen te houden, byzonder in Vlaendre, Brabandt, Artoys, en Henegouwe, alwaer het preken der Onroomschen dagelijx met gewelt van krijghs-knechten gestoort wierdt. Dit veroorzaekte zoo groot een schrik onder den Kalvinischen, dat hunner velen den moet verlooren gaven, en uit den lande vlooden. De Prins van Oranje, genoegzaem verwittigt zijnde, van 't besluit des Koninx en des Raeds, begon ook te duiken, en vertrok na Duitslandt. Dit vluchten wierdt noch hoe langer hoe grooter, als door het gansche landt een gerucht verspreit wierdt, dat den Hertogh van Alva met een sterk krijghs-heir, om alles weer onder gehoorzaemheit te brengen, op aenkomende wegen was. En gebruikte de Landtvooghdes t'Antwerpen en elders zoo groot een strengheit tegens d'Onroomschen, dat uit verscheide gewesten menighte van vluchtelingen hier voor de poort quamen, doch wierden niet ingelaten. Een deerlijk aenschouwen, zoo veel ellendige luiden, met wijf en kinderen, op den dijk; uit het hunne verjaeght; elders voor 't hooft gestooten; zonder aenhoudt, zonder hope uit d'eene noot in d'andere zwervende. Ook jammerde het Onroomschen en Roomschen: en de barmhertige burgery ontfingh hen in de huizen en tuinen der voor-stadt; en verbadt de Wet-houders, hun zoo veel tijdts te gunnen, dat zy met nootdruft van spijze, kleedinge, teer-gelt, en afgehuurde scheepen, op Emden geholpen wierden. De Oosterlingen van de Luitersche gezintheden, die dat pas in sterken getale hier hunnen koop-handel dreven, gaven, om tijtlijken dank te begaen, der Majestraet te kennen, dat zy bereit waren haer ten dienst te staen, ter plaetze daer menze bescheiden zoude: 't welk erkentlijk werdt aengenomen. Maer de Kalvinischen in deze verslegentheit, keerden zich tot vasten en bidden, en besteedden daer in den twintighsten van Gras-maendt. Zy hadden eerst van zelfs beraedslaeght, oft de preke te staken stonde, maer, voor dien tijt het tegendeel besloten: sedert, daer toe verzocht zijnde, by de Majestraet, 't zelfde heusselijk afgeslagen.

[...]lende [...]ien aen [...]jaegde [...]den [...]or Am[...]dam.

[...]e Oo[...]rlingen [...]den der [...]jestraet [...]nnen [...]entaer.

[...]iddagh [...]r Kalvi[...]schen.

Den twee-en-twintighsten van Gras-maendt hielden de Wet-houders den Kalvinischen weder op nieu voor, dat of schoon by den Prince van Oranje was toe-gestaen, hun preken te mogen doen op eenige plaetzen, zoo binnen als buiten der stadt, volgens de keure, op 't believen der Landtvooghdes, gemaekt, zoo zouden zyluiden nochtans, nademael men genoegh bemerkte dat dit preken den Koning en de Landtvooghdes tegens de borst stiet, en het zelve alree op verscheide plaetzen in Vlaendre, Brabant, en andere zijner Majesteits landen, gestaekt wierdt, geerne zien dat het zelve hier mede moghte op-houden, al-eer het by de Landtvooghdes verboden wierdt. 't Welk zijner Majesteit t'aengenamer zoude wezen, by aldien het preken goetwilligh, en niet door dwangh, op-geschorzt wierdt. Over-zulx dochte hen raedzaem, en was hun begeerte, gelijk onlanghs te voren wel gebleken was, dat de Kalvinischen het preken alhier mede staekten, tot 'er tijt dat by zijn Majesteit daer anders in verzien wierdt. Dit doende, zouden zy by zijn Majesteit en de Landtvooghdes Margreta van Parma, de zaek zoodanigh zoeken te bemiddelen, dat niemandt om het preken, en de daer uit ontstane oproeren, te lijden zou hebben. Doch dit wierdt hen weêr, als te voore, van de Kalvinischen, met groote beleeftheit, af-geslagen. Maer als nu de brandt der vervolginge, op-gegaen in Vlaendre en Brabandt, hoe langer hoe meerder naderde, boden de Kalvinischen, uit eigen bewegen der Overheidt aen, en gaven een verzoek-schrift op den drieen-twintighsten van Gras-maendt aen de Wet-houderen over, waer van het voornaemste op dezen zin uit-quam.

Schoon men hen-luiden verscheide quade geruchten na-gaf, als ofze twist

1567. *twist en oproer onder de gemeente zochten te maken, het zelve nochtans alles verdicht en onwaerachtigh is, maer datze in tegendeel zich altijt gedragen hadden, en als noch droegen, om de stadt, ten dienste van zijn Majesteit, en tot welvaren der burgeren, tegens alle ongevallen te beschermen, en de zelve van alle uitheemsche krijghs-knechten te bevrijden. En vermits de spraek gaet dat men binnen korten tijt, zekere vendelen knechten in stadt meende te brengen, 't welk zy achten tot groot nadeel der gemelde stede strekken zoude, nademael de neeringe en koop-handel daer door zoude komē op te houdē, inzonderheit, dewijl zy-luiden en al de burgeren wel gezint zijn de stadt met de burgery en knechten, in stadts dienst zijnde, zonder vreemt krijghs-volk in te nemen, te verdedigen; was hun verzoek dat de Majestraet hun verzoekers wilde by eede en bezegelde brieven belooven, dat aldaer geen Heeren en krijghs-knechten, dan in een kleen getal zou in-gelaten worden, niet tegenstaende eenige brieven of bevelen, die zy zouden mogen ontfangen, hoedanigh de zelve ook zouden mogen zijn, maer dat men de zelve stadt, ten dienste van de Koning, met de burgery en ingezetenen, en stadts knechten beschermen zoude, tot 'er tijt by den Koning daer anders in verzien wierdt; en beloofden zy ook van hunne kant by eede en manne waerheit dit na te komen, en zoodanigh te beneerstigen, en de gemeente daer toe te brengen, datze voor een tijt met het preken zouden ophouden, mits hen beloovende, dat mē hen aen goet noch bloet beschadigen, maer in vrede laten zitten zou, blijvende de keure by zijne Hoogheit gemaekt, voorts in haer volle kracht. En by aldien de Majestraet hier niet toe konde verstaen, dat men hen dan vryheit gunnen zoude, mitsgaders bequame tijt, om met hun wijf, en kinderen te mogen vertrekken, en hun goederen te vervoeren, volgens de kracht van het vijftiende punt der keure, by zijn Hoogheit den lesten van Herfstmaendt gemaekt.*

Antwoort der Majestraet daer op.

Hier op hebben de Wet-houderen by kantekeninge verklaert, eerst aengaende de verzekeringe der beloften van geen Heeren dan met kleen gevolgh in stadt te laten, daer af zy zich met die van de schuttery en gemeente op den acht-en-twintighsten van Sprokkel-maent genoech verdragen hadden, en overzulx wiert dat weer op gehaelt, gemerkt zy vergeefs van hun kant dat punt wel onderhouden hadden. Niet te min om hen te voldoē, waerenze noch te vreden, dat gene Heeren met krijghs-knechten, in der stadt zouden gelaten worden, dan by voorgaende goet-dunken der zes-en-dertigh raden en gemeene schutteryen dezer stede; begeerende over-zulx dat de verzoekers het preken wilden staken, om de toorn zijner Majesteit t'ontgaen, tot ontlastinge zoo van hen verzoekers, als van de Wet-houders en gemeente der stede; gelijk 't zelve tot meer-malen was verzocht. En aengaende het genieten der vryheit van lijf en goet over te voeren, is den Wet-houderen van herten leet dat zulx by hun Burgeren geschiet, als die geen blijder dagh zien zouden, dan hen in vrede by een te houden. Doch of iemant der verzoekers zulx gerade dochte, willen de Wet-houderen hen daer in niet hinderlijk zijn, maer belooven hen daer in by te staen, zo veel in hun vermogen wezen zal, volgens het vijfde punt van de keure van den lesten van Herfst-maent afgekundigt, en by zijn' princelijk Hoogheit op den achtiendē van Lou-maendt op het believen der Lant-vooghdesse voor goet gekeurt.

Ten zelven dagen quam ter ooren van Burgermeesteren, hoe de Heer van Brederoode zich had laten verluiden, dat hy gereet was van daer te scheiden, indien zy hem een tamelijke zomme op zekere gronden, bedijkt in de Berger en Klaimeer, wilde verstrekken. Zy, dien de uur van zijn vertrek te traegh viel, nochtans de ondank te begaen by 't hooge hof, zwaer voor stond, zagen niet naders, dan eenige burgers te bidden, dat zy met hem gingen handelen, en de brieven op hunnen naem deden in stellen. Dien-volgens telden hem Harman Roodenburgh, d'oude, en Adriaen Paeuw, acht duizent guldens, en namen.

men 't bescheit daer af, als 't hunnen behoeve. Onlangs te vooren was hem van de regeerders getuigenis onder 't zegel verleent, hoe hy zich, binnen Amsterdam, heusselijk en gerustelijk gedragen had, zonder iet, tot beroerte der gemeente, of ondienst des Koninx aen te stellen. Derhalven, nu reis-reet, at hy, den zeven-en-twintighsten van Gras-maent, met de achtbaerste zijner toegedanen, het schey-mael, met zwaer geklagh over tafel, dat men hem en zijn heerlijk voornemen, zoo flaeuwlijk had ingevolght, en den eedt van 't bondtgenootschap zoo qualijk betracht. Ontrent elf uuren in der nacht, gink hy t' scheep, met zijn gemalinne Æmilia, Gravinne van Nieuwenaer, en goet getal Edelen. Men had bezorght, dat de sleutels by den boom waren, en twee karveels op stroom, neevens een water-schip; verzien, door hem, met schut en volk; t'zijnen geleide tot in 't Vlie toe: van waer hy op Embden, en voorts in Duitslant raekte. Niet lang over-leefde hy zijn ongeluk; maer starf den vijftienden van Sprokkel-maendt des jaers vijftien-hondert acht-en-festigh, op den huise van Harnhof oft Harenburgh, in de veste van Rekeling-huizen; en werd tot Gemmen in 't landt van Kleef, begraven. Na zijn vertrek kregen Adriaen Paeuw, en Harman Roodenburgh uit handen van Burgermeesteren, deze volgende brief, waer by zy hen beloofden, van al 't gene zy met Brederode gehandelt haddē, vry, kosteloos, en schadeloos te houden.

Brief, aer by de Iaiestraet ..laft 'aeuw en ooden-urgh, vegens de andelin-ge met Brederoo-le, koste-oos en chadeloos e houden.

WY Burgermeesteren en Regeerders der stede Amsterdam, doen kont eē iegelijken, die dezen onzen tegenwoordige Letteren zien of hooren lezen zullen, dat wy by goetdunken der zes-en-dertigh Raden dezer stede, wegens d'uitterste noot en laste daer in deze goede stede geweest is, den vijf, zes, en zeven-en-twintighste dagh in Aprilis, lest-leden, over de komste der Geuzen knechten, toen leggende tot Ouderkerk, en dat wy lange tijt te voore, en ter zelver tijde, binnen dezer stede hadden, den Heere van Brederoode, Opperkappitein der zelver krijghs-knechten, en ook ontrent dezer stede geen bystandt van zijner Majesteits wege hadden, om ontzet te mogen worden, wy over-zulx, en om andere ongelegentheden voor oogen wezende, te verhoeden, onze eerzame en bescheidene Poorters, Adriaen Paeuw, en Harman Roodenburgh, den ouden, gebeden hebben om den voorschreven Brederoode en zijn knechten quijt, te worden, hem toekomende, en deze goede stede, tot dienste van zijn Koninklijke Majesteit, te mogen behouden, dat zy-luiden met den zelven Heere van Brederoode, handelen en tracteren zouden willen, om den voorschreven Heere van Brederoode zekere penningen op renten te bestellen, ten einde zijn Edelheit hier door te haestiger zoude mogen vertrekken. En alzoo de voorschreven onze Poorters ons vertoont hebben, zulx met hem gehandelt te hebben, dat de zelven zijn Edelheit op den zelven xxvij. *Aprilis, uit dezer stede vertrokken is, en wy daer door, God zy dank, deze goede stede tot dienste en behoeve van zijn Koninklijke Majesteit behouden, en de voorschreve knechten wel ten getale van drie duizent, of daer over, daer uit gekeert hebben, zoo hebben wy belooft, en belooven mitsdezen, den voorschreven onzen Poorteren van hare voorschreven handelingen t'allen tijde tegens eenen ieder te bevrijden, en vry en schadeloos te houden. In kennisse der waerheidt hebben wy der voorschreve Stede van Amsterdam, Zegel ter zake beneden aen dezen doen hangen. Gegeven den vijfden dagh in Mey* 1567. 1567.

Ondertekent F. DELFT.

Korts voor zijn vertrek, hadden zoo wel andere lief hebbers der vryheit, als eenigen van de Kalvinischen gemeente, by eere, trouwe, en manne waerheit gezwooren, den hondersten penning hunner goederen op te brengen, tot vervalling van ontrent elf duizent gulden gegaen aen reizen, wapenen, pakhuis-huur, en anders; dewijl 't niet langh met hun duuren kon, en tijdt was, yders verschot te voldoen. Hier toe stelde men onder drie slooten en bewaerders, zeekere kiste met een gat in 't scheel, om 't gelt daer door te werpen. Maer veelen ver-

1567. gaten hunn' eer en eedt zoo wijdt, dat'er endtlijk niet, boven zeven hondert gulden, in gevonden werdt, die men der waerdinne des Heeren van Breederode aen telde, in mindering zijner verteerde kosten, en tot erkentenis van den trooft, door zijn tegenwoordigheit genooten. Doch men had, te vooren, een merkelijke som, uit de gemeente gehaelt, en hem geleent; waer meede de bezetting van Viane, en zijne troepen ten platten lande leggende, eenighzins verquikt waren. Dat volk, beroit en oolijk gewapent; quam 's daeghs nae zijn vertrek, onder deze stadt. Zy werden geleidt by Heeren Gijsbrecht en Diederik van Baatenburgh gebroeders, die voor de Regeliers en Haerlemmer poort, op elke plaets, met drie oft vier trommen, deeden de wapen slaen. De schuttery, strax in't geweer, bezette de wijkken, markt en poorten. Daer zagh men d'Onroomschen hun woort behartigen, en de wacht met yver waer nemen, om hunn' eigen parthy buiten te houden. Maer niet lang maekten 't daer deze knechten, gewaerschuwt dat de Graaf van Meeghen in aentoght was, en hun raedsaemst docht lanx Sant Anthonis Dijck, voorts over de Veluw, ten land' uit te trekken. Zy kozen niettemin eenen anderen weg, en scheepten over 't Y. Maer wonder was 't dat zoo behoeftigh een hoop, in't vallen hunner fortuine, en speurende niet anders daer af te zullen hebben, zich zoo onnozelijk droegh. Want men vernam niet, dat zy in de tuinen oft voorsteden eenige andere schade gedaen hadden; zich genoegende met het nuttigen der spijze hen van Burgermeesteren toegezonden. d'Onroomschen, met groot gevaer van ontdekt te worden aen den boom, daer hun weder-parthy de waeke hield, schikten hun eenige zakken bus-kruidts toe, in boere schuitjens, en schijn van koorn. In Waterlandt verlieten hen de Heeren van Baatenburgh, en voeren over de Zuider Zee, nae Vrieslandt. Ter quader uure. Want op min dan een

Brederodes troepen onder de stadt.

Getrouwigheit der Onroomschen in't uit-keren van dat krijgs-volk.

Dat scheept over in Waterlant.

Dat wort verlaten van zijn Oversten, de Heeren van Baatenburgh.

mijl, van Harlinge, bejegend' hun een schip met krijgs-volk, ondert bevel van Hopman Ernst Muilert, die hunnen schipper liet vragen wat hy in had. Deez't zy uit wraek van eenigen hoon hem gedaen met dronken hoofde, oft dat hem niet luste, lijf, en schip, voor vreemden, in de waegschael van den strijdt te stellen, wees met der handt, naer beneden. Dit teeken, dat'er yet schuilde, deed anderen aen boort komen, en overspringen: zulx die van binnen, vermeestert, eer zy op zagen, tot ontrent hondert in getale, zich moesten gevangen geven. Daer vondt men wel twee hondert goede en gewisse roers, veel huis-raeds, gouds, zilvers, met eenige kappen en kazuifels, hun overtuigende 't gewelt der geestelijkheidt gedaen. Vier-en-twintigh werden'er op de galeye gebannen, zeven, tot Harlingen, gehangen, daer men zeide drie Edel-luiden onder te wezen; zommige verbeeden, door eenige maeghden, tot Leeuwaerde. Jonk-heer Jakob van Ilpendam uit Hollandt, eerst strengelijk gepijnight; Sjourt Byma, en Hartman Galama, Vriesche Edelen; werden met de Heeren van Batenburgh na Vilvoorden gevoert; en voor de wreetheidt des Hertogen van Alva, gespaert. Op den negen-en-twintighsten van Gras-maent quam de Graef van Meegen tot Slooterdijk, een halv' uur van deze stadt, en verzoght lijf-toght uit der stadt. De Wet-houders waren willigh; maer de Burger-wacht aen de poorten, daer tegens: zoo dat'er slechts zes sleeden eet en drink-waren, aen de Nieuwe Brugh, en voort te schuite hem toegevoert wierden. De Roomschen, in deze bedenkelijkheit queeten zich geenzins, gelijk d'anderen gedaen hadden, als die van Batenburgh voor de poort waren: maer lieten de wacht den Onroomschen bevolen, en zich ront uit hooren, dat'er geen vyandt voor hun was. De Graef stak ook over, op Water-landt, en miste Brederoods volk, tot Medenblik, toen een open plaets, t'achterhalen. Want zy hadden zich essen in negen boeyers, en eenige kleene schepen

Die op de Zuider Zee, met meer anderen, gevangen.

Eenige d[…] zelven ge straft.

De Gra[…] van Meeg[…] onder Am[…] sterdam.

De Roo[…] schen la[…] zich nie[…] gelegen […] aen hen buiten te houden.

Hy vervo[…] Brederod[…] volk.

pen, t'zee begeven. Dies deed hy de zijnen in zekere razeils treden, die daer op de reede lagen, om hen te be-
ie ont- omen, en opene in heir.
stoken. Daer viel nochtans niet dan schut geveirt; en zy raekten ongeschendt, t'Ypesloot, aen den dijk; voorts door de Veluw, Amerongen, en de Beetuw, tot Heussen. Hier trokken zy over de Rhijn, en scheurden
acht der nroom- hen uit nster-j m.
de vendels. D'Onroomschen, alhier, vonden zich hier wel de sterkste, maer in 't harte van 't lant en alle wegen van hulpe opgedolven. Ook quam de mare voor uit, en Noirkarmes, met zijne benden aen. Dit deed den geenen, die zich meest geuitert hadden, om een goet heen-komen uitzien, en zich na Embden spoeyen, daer toen de gemeene toevlucht lagh. Etlijken namen getuigh-schrift van Burgermeesteren, hoe zy altijt, in eere, trouw en reede gestaen hadden. Anderen konden 't niet krijgen, maer werden gepaeit, met belofte, dat men 't hun na-zenden zoude; maer in plaetze van dien scherpelijk vervolght. En het verloop was alhier zoo groot, dat zommigen, mits schaersheit van scheepen,
ertrek n Lau- ns Ja- bsz. ael.
ter nauwe noot ontquamen. Op den laetsten van Gras-maendt quamen 'er ook tot Laurens Jakobsz. Reael eenige burgers uit den naem van Burgermeesteren, met verzoek aen hem van te willen een tijt langh uit 'er stadt vertrekken, voorts daer by voegende dat Reinier Kant 's avondts te voore vertrokken was. Waer op Reael tot antwoordt gaf, dat hy zonder getuigenisschrift niet vertrekken wilde. De burgers braghten deze tijdingh aen Burgermeesteren, doch gingen weder by hem, en zeiden, dat Burgermeesters tegenwoordigh den tijt niet hadden, om hem dien te verleenen, maer beloofdenze na te zenden ter plaetze, daer hy hene trok. Reael geen argh denkende, bewillighde endelijk, als ook een groote menighte van burgeren, tot het vertrekken. Hier op stapten Laurens Reael, Adriaen Kromhout, zijn huisvrouw, en dochtertje, als ook François de Wael, en Matthijs Jansz. in een Medenblikker boeyer, en den tweeden van Bloey-maendt te Medenblik op

't lant. 's Anderen daeghs 's morgens 1567.
vroeg quam een zeker perzoon Reael aldaer aenzeggen, dat 'er een groot getal van Ruiteren van Alkmaer langs den Noort-dijk na Medenblik quam. Reael en zijn met-gezellen dit hoorende, lieten zich, geen beter raedt wetende, in een haringh-schuit, na de schepen, die op de reede lagen, roeien. Doch vermits al de schepen met huisraet (want de burgers van Medenblik waren met al hun tilbaer goet daer op gevlucht) vol laden waren, warenze genootzaekt in een kleene boeyer, die daer neffens lagh, waer op maer een kleene Jongen, en met huis-raet geladen, was, te stappen. Het zeil wierdt terstont opgehaelt, en het schip onder Wieringen gezet. Den vierden van Bloey-maendt quam de schipper aen 't schip, die niet wel hier over in zijn schik was, zeide echter; *Ghy hebt heel wel gedaen, want naulix waertge onder 't zeil, of daer quamen wel ten getale van veertigh Ruiters u in uw' herbergh zoeken, gingen ook op het Hooft, maer konden geen schip bekomen om u na te zeilen.* En dit was de getuigenis-brief hem belooft van Burgermeesteren na gezonden te worden. De schipper braght hem voorts op 't Vlielandt, doch geen gelegentheit vindende om terstondt weder van daer te geraken, wierdenze genootzaekt aldaer t'over-nachten. 's Avondts aen tafel zittende, quam de Schout van 't Vlielandt by hen, en toonde hen eenige brieven van Burgermeesteren van Amsterdam, waer by den Schout belast wierdt, dat hy zoodanige vier mannen in hechtenis zoude nemen, by aldienze op 't Vlie-landt aen-quamen. Doch de Schout ziende, dat zy zeer over deze tijdinge ontstelt wierden, zeide tot hen, *Vrienden geen zwarigheit gemaekt, 'k ben maer een gezette Schout, en ook niet gehouden den last van die van Amsterdam, zoo stips na te volgen; weshalve, pakt u terstondt wegh, op dat ik door u niet teffens in 't lijden rake.* Deze ballingen, geen kans ziende om van daer te geraken, vonden endelijk noch een krabbeschuit, van ontrent drie last groot, leggen, die by na een half jaer in de

1567. grondt gelegen had, met deze droogh gemaekt, en zich van leef-toght verzien hebbende, gingenz' onder 't zeil, om na Embden over te schepen: maer na een weinig zeilens wierdt de schuit lek, zulx zy genootzaekt wierden het op Harlingen aen te zetten. Dan ontrent Harlingen komende, zagenze twee scheepen, elkandre aen boort leggen, en dat 'er krijghs-volk uit het eene in 't ander (waer in de Vry-heeren van Batenburg waren) over klom; hier door verschrikt, zettenze het na de Watten toe. 's Nachts raektenze op een drooghte, alwaerze de reepen, zoo veel als 't mogelijk was, met haer messen dicht maekten, en quamen endelijk, na veel zukkelen, op den twee-en-twintghsten van Bloeimaendt tot Embden, daerze veel bekende vrienden, die mede van Amsterdam herrewaerts over-gekomen waren, vonden.

Na dat nu den Heer van Bredenroode, en een groote menighte van Edelen, mitsgaders de Predikanten, Burgers en Koop-luiden uit Amsterdam, als gezeit is, vertrokken waren, en noch dagelijx meer en meer vertrokken, wierden op den vijfden van Bloei-maendt, van der gemeente wegen, met goet-vinden van den gerechte, Harman Roodenburg, en Adriaen Reiniersz. Paeuw, geordent, om met Burgermeester Joost Buik, naer Antwerpen te reizen, en te verzoeken dat de Hartogin geen krijghs-knechten in stadt wilde zenden. Maer tot Rotterdam aen-komende, ontmoette hen Burgermeester Jan Klaesz. Hoppe, die van Antwerpen quam om naer Amsterdam te reizen, met bevel om binnen vier dagen weder binnen Antwerpen te wezen, en antwoordt te brengen, of die van Amsterdam met wil krijgs-knechten wilden in-nemen, of niet. Doch d'onzen met de wagen voortvarende, bejegende hen ontrent de tachtentig of hondert schepen met krijgs-knechten, die al dē Y zel op-voeren na der Goude, en voort naer Amsterdam. Voorts wiert op den zevende van Bloei-maendt een verzoek-schrift by Meester Adriaen Zandelijn, Pensionaris dezer stede, geordent, 't geen door Burgermeester Joost Buik aen de Hartogin van Parma over-gelevert wierdt, en op dezen zin uit quam.

Die van Amsterdam zenden eenige naer Antwerpen om vergiffenis van de Lantvoogdes te verwerven

Dat tot zijnder kennisse was gekomen, dat ten verzoeke van die van Antwerpen, by hare Hoogheidt zekere † beslechtingh, tot voordeel, rust en welvaert der zelve stede, hen vergunt was; en nademael de burgeren en inwoonderen van Amsterdam, hen in voorlede tijden altijt gedragen hadden, als goede en getrouwe onderzaten van zijn Koninklijke Majesteit, en hy vastelijk meende en verhoopte, dat die van Amsterdam in deze beroerten, zoo veel niet zouden mis-daen hebben, dat zy van eenige vergiffenisse oft voorderlijke beslechtingen, dienende tot ruste dezer stede, behooren versteken, maer in genade aengenomen te worden, zoo was zijn ernstelijk bidden en verzoeken aen hare Hoogheit dat zy gelieven wilde, den burgeren en inwoonderen van Amsterdam te gunnen al zulke quijtscheldingen en beslechtingen, als d' Antwerpers (die de zelve beroerten onderworpen waren geweest) gegunt en toegestuen zijn, mits dat zy zich zullen begeven onder gelijke gehoorzaem en onderdanigheit, waer onder zich die van Antwerpen begeven hadden.

Smee schrift a haer ov gelever

† Appoi ment,

Hier op vergunde de Hartoginne van Parma, bestierster, en Landtvoogdes der Nederlanden, de zelve punten byna aen die van Amsterdam, die d' Antwerpenaers verworven hadden. De voornaemste punten dan, waren, een algemeene vergiffenis, met uitsluitingh alleenlijk van moorders, afgevallen ketters, en straet-schenders. 't In-nemen van krijghs-volk. Opschorzing van 't preken der Onroomschen. Doch alles by maniere van voorraedt, en tot 'er tijt toe, dat 'er by zijn Majesteit anders in verzien was.

Waer op hen op z kere voo waerden vergiffen toe-staet.

Hier op quam den achtsten van Bloei-maendt Noirtkarmes met zijn knechten voor Amsterdam, met verzoek om met de zelve daer binnen te trekken. Burgermeesteren vindende dit werk van te groot een na-druk om het alleen op zich te nemen, deden hier op de gansche Vroetschap, en de drie

drie schutteryen, om zich over het innemen van Noirtkarmes met zijn knechten te beraetslagen, vergaderen. Endelijk, vermits hy uit last der Landtvooghdesse, quam, en met bevel, dat by aldien die van Amsterdam weigerden hem in te laten, de stadt met gewelt zoude aentasten, (had tot dien einde ook eenige groove metalen stukken met zich gebracht,) wiert hem zijn verzoek toe-gestaen. Den negenden van Bloei-maent, in 't krieken van den dagh, stondt al het volk van Noirtkarmes van 't Katuizers sluisje ('t geen toen buiten was) af, tot voor de Haerlemmer-poort. Ten vier uuren 's morgens wierdt de poort uit last van Burgermeesteren wijt open gezet, en quamen ontrent zes uuren, gaende Noirtkarmes, en de Graef van Bossu voor aen, vier vendelen Hoogh-duitschen krijghs-knechten van den Graef van Overstein, in stadt, tot op den Dam trekken, daerze alle in slagh-orde gestelt wierden. Voorts geboot Noirtkarmes dat de krijghs-knechten in der Geuzen huizen gehuis-vest zouden worden. Doch Burgermeesteren gaven last datze by den genen geherbergt zouden worden, die hen het bequaemste bergen kon, 't zy hy Rooms-gezinde of Kalvinisch was. Ten zelven dage wierden ook de twee vendelen, die tot stadts dienste waren aengenomen, afgedankt; ook gaf Noirtkarmes last om terstondt het Minre-broeders Klooster schoon te maken, en op te hemelen. Op den elfden geschieden 'er een kerk-plechtige ommegank, daer de Graven van Bossu, Noirtkarmes, en van Meegen bloots-hooft achter aen volgden. Ten zelven dage wierden de Minre-broeders weder in hun oude gewaet gekleet, en volghden mede d'ommegank, als ook de Priesters; dan tusschen ieder gelit Priesteren gingen twee hellebardiers, of hak-schutten, met vergulde storm-hoeden op 't hooft. D'ommegank ge-eindight, en het Sacrament weder in d'Oude Kerk gebracht zijnde, geleiden Noirtkarmes, de Graef van Bossu, en de Schout Pieter Pietersz. de Minre-broeders tot in hun Klooster.

[Margin note, partly cut off:] ...erdam ...t be-...gh in.

[Margin note, partly cut off:] ... alles ...tdeer ... op ...en ...

1567. Het volgende Jaer, als nu den Hartogh van Alva in 't landt quam, wierden verscheide perzoonen, die, zoo men voor-gaf, met Brederoode heimelijk verstandt gehouden hadden, hier over in hechtenis genomen, en by den gerechte gestraft. Eenen Outgert Kornelisz. wierdt het hooft voor zijn voeten geleit, 't zelve op een staek gestelt, en zijn lichaem op een radt geleght. Als blijkt uit dit volgende vonnis, dat my, neffens andere, alhier ter Secretarye berustende, door den Wel-edelen Heer, den Heer Johan Witzen, Secretaris dezer stede, ter handt gestelt is, en wy hier, tot meerder verklaringe, en bevestinge van den handel van Brederoode, zullen laten volgen.

[Margin note:] Straffe der Onroomschen, over den heimelijken handel met de Heer van Brederode.

[Margin note:] Vonnis van Outgert Kornelisz.

ALzoo mijn Heeren van den gerechte is gebleken by de Confessie van Outgert Kornelisz. op-slager, en poorter dezer stede, dat hy hem tot meermalen, ende onder verscheide perzoonen begeven heeft, daer verhaelt ende hun te kennen gegeven worden van zekere verraderye by eenige gemaekt ende geconcipieert metten Heere van Brederoode, als dat 'er by eenige van zijnen volken, op een zeker nacht een allarm zoude geslagen worden voor d'eene poort dezer stede, ende dat zijnen anderen volken ende krijghs-knechten door een anderen poort binnen der stede zouden komen, ende dat onder anderen mede een concept ofte opzet gemaekt is geweest: te weten, dat zoo wanneer de voorschreve knechten van Brederoode deur de Haerlemmer-poort binnen dezer stede zoude komen, hy delinquant, wezende in dezer stede soldye met zijne complicen ende mede-zoldaten, staende aen de plaetze dezer stede, den zelfden knechten van Brederoode zouden hebben geholpen, en met hem aengevallen, omme den Katholijken te vernielen, en dat zulx zijn meeninge mede was geweest, indien hy delinquant met den zijnen hadden getriumpheert in der goeden luiden kisten te tasten, dat mede de voorschreven delinquant, ten tijde als de Grave van Meegen tot Slooterdijk lagh, en een van Burgermeesteren deser stede quam met eenige victualie voor de voorschreve

1568. *Haerlemmer-poort, om die te openen, ende de zelve victualien te doen voeren aen de voorschreve Grave, ende met zijn rot-gezellen, ende noch andere vijf rotten, geweest was voor de Haerlemmer-poort, ende heeft tegen den voorschreven Burgermeester gezeght, ende met den andere rotten geroepen, dat sy geen poorten wilden geopent hebben, zonder presentie van haren Kappitein; al welken zijnde zaken smakende na verraderyen, rebellie, en tenderende tot on-eer, ende klein-achtinge van zijne Majesteit;* Zoo is 't, *dat mijne Heeren van den gerechte gehoort den eisch ende conclusie by mijn Heer de Schout, op den zelven delinquant gedaen ende genomen, ende op alles gelet hebbende, hier op gehadt 't advijs van Meester Reier van der Duin, Raedt in den Hove van Hollandt, als genoegh adjunct van Schepenen, en by zijne Majesteit daer toe geordonneert, den zelven Outgert Kornelissz. gecondemneert hebben, en condemneren hem mitsdezen, ge-executeert te worden met den zwaerde, ende zijne lichaem daer na gestelt te worden op een Radt, en zijn hooft op een staek, verklarende voorts zijne goederen geconfisqueert tot profijte van zijne Koninklijke Majesteit, onvermindert dezer stede previlegien, in allen anderen zaken. Gedaen ter Vierschare, Actum 22. Juny 1568.*

Presentibus den Schout, alle de Burgermeesteren, Dempto Simon Martsz. ende alle de Schepenen.

Eenen Klaes Jansz. Louwen wierdt tien Jaren op des Konings van Spanjes galeyen gezet om aldaer te roeyen en t'arbeiden, vermits hy, toen de krijghs-knechten van den Heere van Brederoode, in het Dorp van Ouderkerk lagen, aldaer met den Hop-man van de zelfde knechten heimelijke gemeenschap en beraetslagingh gehouden, en, als de gemelde krijghsknechten vertrokken waren, en by den Grave van Meege achter-volght wierden, zich by eenige quaetwillige luiden vervoeght had, die Koe-voeten, Breek-yzers, Bijlen, en andere gereetschappen by zich hadden, en zich ontrent de Reguliers-sluis of brugge onthielden, in meeninge om de zelve brugh af te breken, en alzoo den gemelden Graef den doorgank te benemen, had ook de wacht van Burgermeesteren geordent, by nacht buiten de gemelde poort, aengerant, en den Hop-man van de zelve wacht gequetst, en diergelijke meer ongebondentheden begaen. Straffe van Klaes Louwen.

Tweede Hooft-stuk.

Verhandelinge van 't geen sedert des Hartogen van Alvaas komste en vertrek, hier ter Stede, voor-gevallen is.

De Graef van Bossu wordt Landt-voogt van Hollandt, by voor-raedt.

DE Prins van Oranje, nefsens vele Onroomschen, nu uit den lande gevlugt zijnde, begaf de Hartogin Margreta van Parma den zevenden van Zomer-maendt de Landtvooghdy van Hollandt aen de Grave van Bossu, Maximiliaen van Henin: hoe-wel maer by maniere van voor-raedt, en om die, geduurende 't af-wezen des Princen, te bedienen. Geen gewest nu altoos, oft het had een ander aenzight. Van gemoeden (zoo 't scheen) een wonderlijke wisselingh. Met gelijke hevigheit, als voor heen de beelden en altaren, brak men nu d'Onroomsche kerken af. De binten en balken der zelve, werden aen etlijke oorden, tot galgen gebeezight, de stichters daer aen gehangen. Terwijl zich hier dus alles tot vreede vlijdde, reede den Koning van Spanje vast ten oorlogh toe, en deed de Hartoginne weten, dat zy hem op het voor-jaer met een heir verwachten zou. Maer de Koning veranderde van opzet, en liet zich verluiden, dat hy dacht den stoet der oorloge voor heen te zenden, en in perzoon te volgen, wen 't ruighste geklaert waer, om daer te min tijts te besteden, en te spoediger tot Toerusting in Spanje.

1567.

tot den zetel van 't algemeine bewint te keeren. In deze gelegentheidt 's hoofs van Spanje, quam 'er schrijven, geteikent by de Hartogin, den twaelfden van Gras-maendt, daer in gaf zy te kennen, *hoe zich hier alles schikte; en noode leedt, dat iemandt anders haer eere, verdient aen 't zadigen des landts quam bepluiken; dat de Gods-dienst weder opgerecht was; de Landt-zaedt in 't spoor der gehoorzaemheit. Al volks van oorlogh genoegh. Gelijk men, met het geen dat zich hier bevond, de zaken op dezen voedt gebraght had, konmenze daer by behouden; voorts vestigen door de tegenwoordigheit des Konings, &c.* Dit schrijven bracht den Koning in beraet, oft men echter met de heirtocht zou voortvaren, of niet. Doch riep hy hier over slechts vijf perzoonen; namelijk, den Hartogh van Alva; Ruy Gomez de Silva, Prins van Ebali; Gomez de Figueroa; Diego de Spinoza, groot Inquisiteur; en Bernart de Frenesda, Bieght-vader zijner Majesteit. Daer liet zich Alva met een wijtluftige rede, zoldaetzer wijze uit-gebromt, verluiden, dat men 't heir behoorde over te zenden, d'Onroomschen uit te roeyen, en hen met de wreedste straffe te vervolgen. Maer Frenesda, neffens Ruy Gomez de Silva, en Gomez de Figueroa, rieden den Koning tot zaghtigheidt. Spinoza, in geringh bedrijf opgetogen, en zich beter op 't verwijten van d'ellendige ketters verstaende, dan op redenen van Landt-bestier te wikken, viel alleen den Hartogh toe. De Koning, gemerkt de meeste stemmen op zachtigheidt liepen, geliet zich ook over die zijde te nijgen, houdende nochtans, ten aenzien van Alva en Spinoza, het raet-slot open. Maer Filips endelijk, 't zy uit eige bewegenis, 't zy dat Figueroa zich liet om-zetten, oft Ruy Gomez, om Alva uit het hof te lozen, besloot onder het geley van den zelven Hartogh, het heir voort te zenden. Alva dan komt met een machtigh heir uit Italien door Duitslandt in Nederlandt, verschijnt voor de Landtvooghdes, verklaert haer zijn last-brief, en neemt voorts het bewindt der zaken van haer over.

(Margin: …ijven … de …ogin …den …ng.)

(Margin: …oning … t zich 't stu- van …ir.)

(Margin: …ier be- …it en- …lijk het …ir onder …va voort zenden.)

Terstont bezette hy de voornaemste steden met zijn krijghs-volk; liet tot Antwerpen een sterk kasteel bouwen. Verstrooide de Geuzen by Dalom. Deed Oranje, en andere Heeren bannen; het huis van Kuilen-burgh tot Brussel af-breken: de Vry-heeren van Baten-burgh, en andere Heeren onthalzen. Braght veel honderden onnoozele menschen om 't leven, ja zommigen werden door 't pijnigen zoodanigh verleemt, dat men hen in stoelen onthalzen moest. De Roo Roe Jan Graves, Spelle geby-naemt, reed van gewest tot gewest, volmakende, 't geen aen de felheit der gewoonlijke vierscharen te kort schoot. Wijders verboodt de Hartogh, by Plakkate, eenigerlei verstandt, met de ballingen oft uitgewekenen, te houden; op verbeurte van den hals, zoo 't tegen 's Konings dienst streed; zoo niet, van straffe ter bescheidenheit des rechters. Daer-en-tegens beval hy, dat ieder, wetende waer iemandt der vervluchtigen schuilende was, den zelven zoude aentasten, en in de gevankenisse leveren, oft, zoo 't ondoenlijk viel, den Wet-houderen aenbrengen. Ook schreef hy den Raden der gewesten aen, met last om af te kundigen, dat alle, die 't verbondt der Edelen, van den Jare zesen-tzestigh, voor oft na, geteikent hadden, en noch onbekent in den lande gebleven waren, zich, naer verzoeningh met de kerke, aen de Wethouders moesten komen openbaren, om vergiffenis, van den Koning te mogen verwerven, op pene van eeuwige oogenâ. Maer elk verstond dit wayfelen wel; ende niemandt was 'er slecht genoeg, om zich zelf te melden, en in den strik van zoo onzeker een hoop, te vertuyen. Alva wanende nu alles in dwangh te hebben, steld' een Vierschaer op, genaemt de Raedt der beroerten, en tot hooft der zelve Jan de Vergas, een God-vergeten en onbarmhertigh mensch, by den welken hy noch twalef andere diergelijke mede-broederen voeghde. *Deze moghten die genen om 't leven brengen, en ten strenghsten handelen, die eenige smeek-*

(Margin: Alva zoekt d'Onroomschen te verschalken.)

(Margin: Stelt een Raedt der beroerte in.)

1568. *smeek-schriften, tegens de nieuwe Bisschoppen, Inquisitie, en Plakkaten, inleverden. Ook wierdt by dit gezelschap voor Eedt-gespan, tegens Goddelijke en menschelijke Majesteit, verklaert, het toe-laten der nieuwe preke, door wat benoodt van tijdt en gelegentheidt het ook geschiedt moghte zijn. Daer-en-boven, 't na-laten van weder-standt aen d'eerste preke, aen 't kerk-plonderen, en aen 't over-geven van 't verzoekschrift der Edelen; 't waer by oogh-luikingh, of uit verbaestheit. Noch het drijven dat de Koningh niet zoude gerechtight zijn, om al de Landen van hunne vryheden te berooven; en ontslagen van alle eeden, en beloften van vergiffenis: gemerkt zich d'Ingezetenen meest alle mis-gaen hadden, met daedt, of met verzuim. Ook het zeggen oft achten, dat deze recht-bank gehouden waer, zich te schikken, na eenige handtvesten oft vryheden, die voor bederfenissen, en oorzaek van alle 't quaet gescholden werden.* Hier nevens zeit men, dat zeker Plakkaet by deze Raet der beroerte beraemt was, verbiedende, quanzuis om 't gevaer van aen ketterschen perzoonen te trouwen, eenigh huwelijk aen te gaen, buiten bewilligingh van den Hartogh, of de zijnen, op verbeurte van lijf en goet. 't Ging dan aen elken kant, op eenen vangen en spannen van mannen en vrouwen, van hooge en lage, jonge en oude perzoonen. De galgen hingen gerist, de raden, de staken, de boomen aen de wegen stonden verladen met lijken gewurght, onthalst, en gebarnt. Elke dagh had zijn deerlijkheit, en 't baffen der bloedt-klokke, dat, met de doodt van na-maegh den eene, van zwager, oft vriendt den andere, in 't hart klonk. Aen 't bannen, aen 't verbeurt-maken der goederen, was geen eindt. Tilbaer, ontilbaer, 't werd al aen-geslagen, en (ongeacht de aental der schuldt-eischeren) bekommert gehouden: tot onwaerdeerlijke schade, van rijken, van armen, van kloosters, gast-huizen, weduwen en weezen; die na-loopende Jaren langh, van hun recht en renten, door looze uitvluchten, versteken bleven. *'t Was nochtans,* voeght 'er de Ridder en Drost Hooft by, *een groote troost, dat de bitterste Majestraten, zelfs van Amsterdam, die zich in alle pleeghbare wreetheit uitbundelijk gequeten hadden, als noch te slappe woeders, voor onnutte knechten geschouwt, en beschuldight met naem en toe-naem, zonder dat ook Hendrik Dirksz. vry ging, voor dezen Raedt te recht, moest staen. 't Welk my uit d'oude papieren dezer stadt, doch 't af-loop van gedingh, niet gebleken is.* Alva dan in felligheidt voortvarende, deed scherp onderzoek tegens al wat zich eenighzins met de beroerte gemenght had, en d'Onroomschen, waer zy te betrappen waren, met branden en blaken te verdelgen. En gemerkt velen, standtvastelijk ten vuure tredende, op 't uiterste, met een vrymoedige belijdenis hunnes geloofs, den mondt openden, zoo verzierde men, daer tegens, een yslijk gereedschap. Dit waren twee yzerkens, waer tusschen de tonge geschroeft werd, en voor aen zulx geschrookt met een gloeiend yzer, datze, zwellende, pal te staen hadde, zonder slibberen, oft inwaerts te kunnen. Zoo wrongen de geketenden in de pijne van den brandt, en sloegen een hol geluidt, gelijk het loeien der genen, die onder den tyran van Sicilie, in den gloeiende kooperen os, dat meester-stuk van Peril, geworpen waren.

Schrikkelijk vervolgh.

Verschē Majestr… zelf die … Amsterd… gaen ni…

Alhier t'Amsterdam quamen ook, om dees tijt drie wel-geachte burgers, die zich des luttel gehoedt hadden, in lijden; Albert Henriksz. de Biersteker, Pieter Iansz. de Wit, en Egbert Mainertsz. Egbert was een zeer bemindt man, uit-stekende in de Rethorijk-kunst, na de wetenschap dier eeuwe, en Vader van den Heere Zebastiaen Egbertsz. die namaels met groote eere van vroomheit, verstandt en geleertheit, het Burgermeester-ampt hier bedient heeft. Hy had in beraedt gestaen van te wijken; maer stal gehouden, ter bede van de Burgermeesters Joost Buik, en Zimon Kops, hem voor-houdende dat hy ontrent vijftigh Iaren oudt, en nergens waer om een Amsterdam te beloopen. Dat hy geenen last leed: en indien daer

Egbert Mainertsz, Pieter de Wit, en Alfert Hendriksz. burgers tot Amsterdam worden met den zwaerde gerecht.

1568.

daer eenige opquam, zy beloofden hem te waerschouwen. Ja zy verleenden hem, onder Stadts zegel een getuigh-schrift, meldende hoe hy aldaer ten goeden name, en in geen opspraek van ketterye, of mishandeling, stond; waer op hy zich verlatende, tot Antwerpen en elders, mogte gaen zijn koopmanschap drijven. Welke redenen meer by hem golden, dan alle brieven, en mondelingh smeeken van zijnen zwager Laurens Reael, oft andere vrienden, ten tegendeele. Maer aengetast, op den tweeden van Lente-maendt dezes Jaers, by den onder-Schout, werdt hy drie maenden onverhoort gelaten: daer na ter scherpe vrage gedoemt, en met de palleye gepijnight. Dit stondt hy niet alleenlijk uit; dan 't bewijs, tegens hem voortgebragt by den schout, werd ook valsch bevonden: invoege, d'oudtste loon-trekkende Raets-man Meester Adriaen van Zandelijn, verklaerde van verstande te zijn, dat men hem behoorde t'ontslaen. Echter liet men hem zitten, en den Schout Pieter Pietersz. tijdt, om 't stuk in den Raedt der beroerte te brengen. Daer leid' hem deez te last, dat hy, over lange Jaren, met Luiterye berucht geweest was, en een der geenen, die 't verdragh van den laetsten in Herfstmaendt des Jaers zes-en-tzestigh ondertekent hadden. Zeker, 't kon niet geloogheent worden, dat zijn naem daer onder stondt. Maer 't was aldus by-gekomen. Als men dit voorzeide verdragh met de Onroomschen op 't Stadt-huis zou sluiten, zeide Burgermeester Albert Markussz. tegens die van den nieuwen Gods-dienst, 'k hebbe verstaen dat de Kalvinischen t'Antwerpen daer voor borge gestelt hebben, dat van hunne zijde geen oproer of eenigh ongemak zoude geschiedde. Dit zelve behoort ghy-lieden hier meê te doen. Op dit zeggen zijn eenigen van de nieuwen Godsdienst van 't Stadt-huis getreden, en hebben zommige burgeren, waer onder ook dezê Egbert Meindertsz. was, om hier voor borge te blijven, met zich op 't Stadt-huis gebracht. Doch Egbert, als of hem 't ongeluk op de leden lagh, zeide tot den Burgermeester, dat hy dit verdragh niet geerne ondertekenen zoude, indien men hem van wege deze ondertekeningh, iets hier na te last moghte leggen, oft eenigh ongemak daer over aen-doen. Waer op de Burgermeester hem tot antwoordt gaf, dat hy hem van alles bevrijde, hy zoude slechts maer zijn handt nevens d'andere stellen, zeggende voorts, dat het maer alleen om rust en vrede wil, geschiedde. Ook luide het geschrift uitdrukkelijk, dat niemandt, ter zake van zijn handtteken t'eeniger tijt, gemoeit zoude worden. Alzoo liet hy zich daer toe bewegen. Hier over, niet te min, verweez men hem nu, om op den negenden van Wijn-maendt, met den zwaerde, ontlijft te worden. Maer in de gevankenisse had hy 't water geladen, dat hem wel ten tijde, wegh nam, juist 's avondts te vooren. Men hield, als of 'er een treflijke staetsie te houden, en dappere eere te behalen was, met dezen onnoozelen burger op 't schavot te brengen, etlijke uuren voor zijn overlijden, by den arts, die over hem gingh, ernstigh aen, ten einde hy hem met eenige dranken oft droogen versterken wilde, om de ziel zoo langh op der tuy te houden, dat men hem gebonden op een stoel, ter bestemde tijt, nevens d'andre twee, moght' onthalzen. De Genees-meester antwoordde, dat hy geen God was, die 's menschen leven in der handt had; en de kranke, na zijn gevoelen, middernacht niet halen zoude. Men koelde echter zijn moet, aen 't doode lichaem; deed het in den kerker onthalzen, en door eenige Munnikken van der Zelle-broederen orde, des nachts in d'aerde zetten, by de boekery aen de nieuwe zijde, op 't ellendige kerk-hof, alzoo genoemt, om dat het ongewijdt was, en af-gezondert tot begraffenis der om-gebraghten van beuls handt, en der genen die storven zonder 't mis-broodt te nuttigen. Hoe 't met het uit-wijzen zijner zake gingh, kan men niet zekerlijk zeggen: gemerkt by Schepenen boek bevonden wordt, verscheide vonnissen, als zy,

1568. aen 't duuren hunner regeeringe, begosten te mis-trouwen, uitgeschrapt, en met groote zorgvuldigheidt, verduistert te wezen. Doch is waerschijnlijk, dat het zijne even zulk een zin-slot in-gehouden hebbe, als men in 't vonnis van Alfert Henriksz. verneemt. Dit luidt, dat Schepenen alles gehoort, op het goed-dunken, en uit-gedrukte orde van den Raedt der beroerten, hem ten zwaerde verwijzen, met verbeurt-makingh van goederen; onvermindert stadts gerechtigheden, in alle andere zaken. Bet dan Egbert, nochtans, werdt Alfert bezwaert: en hem op-geleit dat hy ter Onroomsche preke, by 't plonderen van 't Minre-broeders klooster, en in Wapenen geweest was. 't Vonnis van Pieter de Wit beriep zich op geenen last van den Bloedt-raedt; maer 't melde, *dat hy de zelve preke gehoort; de wapenen, als hooft der oproerigen, gedragen; den Hop-man der gewoonlijke stadts-waghte, als die een rot zoldaten, door bevel der Wet-houderen na den boom leidde, belet had; ook de gemaghtighden der Overheit onwaerdelijk toegesproken, en over 't verdrag tusschen haer en d' onderdanen gestaẽ. Dat hy mede jegenwoordig geweest was, daer Jan Broek voor-stelde, van Bredenroode tegen 's Konings believen tot Hooft-man der stadt op te werpen; ende dat hy het toevoeren van lijf-toght aen den Grave van Meegen, had helpen verhinderen.* Dan geen vermaen, zeker, werd 'er gemaekt, dat de Wit, als de burgers tegens elkanderen t' schrap stonden, een roer, gevelt op Joost Buik, had verboden te lossen; en dat men de gehoorzaemheidt, hier in aen hem bewezen, tot een bewijs van bevel-hebbery op-nam; en 't behouden van 's Burgermeesters leven, onder de redenen van 's behouders doot gerekent zy. Al zijne goederen wierden hem ook af, en even als Alfert Henriksz. 't hooft voor zijne voeten geleit. Ook wierdt hier ontrent op dezen tijdt eenen Pieter Klaesz. Zeven-penningh wel strengelijk gegeezelt, tien Jarẽ op 's Konings Majesteits galeyen, en twintigh Jaren uit deze stadt gebannen, overmits hy onlanghs voor 't Stadt-huis, en op de Nieuwe Brugh, en meer andere plaetzen, met luider keele geroepen, *Vive, Vive le Geux*, een feyl genomen, daer in een gat gescheurt, en dien om zijn hals gehangen had, loopende daer mede op de Nieuwe Brugh, met een pijp in de handt, en aldaer met zingen, springen en schelden, groote moetwilligheidt bedrijvende. En wierden niet alleen de levendigen dus aen den lijve gestraft, maer ook de dooden, ja die al eenige Jaren begraven waren geweest, moesten het mede ontgelden. Want eenen Zimon Jansz. Blokkemaker, die dẽ hervormde Gods-dienst aengehangen had, van de Roomsche Kerk af-geweken, ook gestorven zonder het Sacrament te genieten, en na zijn doodt op 't Geuze-velt begraven was, wierdt anderhalf Jaer daer na, weder op, en onder de galg, begraven, en al zijn goederen tot profijt van den Koning, verbeurt gemaekt. Hier-en-boven werden 'er den laetsten van Zomer-maendt, wel hondert en veertigh vluchtelingen, opentlijk in-geroepen, en daer op gebannen: waer onder velen van de treffelijksten der stadt, zes Vrouwen, de vijf daer af Weduwen, waren. Te dien einde schreef de Koning, en gaf last aen Jan Hamer, Deurwaerder 's Hofs van Hollandt, dit te verkondigen by dezen volgenden volmaght-brief.

PHILIPS *by der gratie Gods Koning van Kastilien, &c. ten eersten onzen Deurwaerder, Serjant van Wapenen, Zaluit. Van wegen onzen getrouwen Raedt en Procureur Generael, is ons vertoont, hoe dat by gevolmaghtighden geordonneert, in onzen Lande van Hollandt, by onzen zeer lieve en getrouwe Neef, Ridder van onzen Orde, Stadt-houder, en Kappitein Generael van onzent wege, in onzen Lande van Hollandt, herwaerts over, den Hartogh van Alva, &c. zouden in perzoon verdaghvaert zijn, tot zekeren dage van onzen stadt van Amsterdam*, Adriaen Kromhout, Pieter Paeuw, *&c. om hen te komen verantwoorden voor onzen voorsz. Neve, of anderen, dien hy daer toe zoude willen maghtigen, van hun vluchtinge en ver-*

ber-

berginge, ter oorzake van de verlede beroerten, ten welken dage niemandt der voorsz. verdaghvaerdinge zoude verschenen zijn, hoe-wel behoorlijk verdaghvaert en geroepen, maer zouden zich alle voor vluchtigh gehouden, en niet te voorschijn gekomen hebben, ter oorzake van de voorsz. beroerten. Van de welken zich eenige openbaerlijk gedragen hebben voor Consistorialen, andere de wapenen, tegens de Majestraet van Amsterdam op-genomen, namelijk, daeghs naer Sinte Mathijs, in den Jare 1566. de derde Beeldt-brekinge of storminge begaen: eenige ook van hen-luiden den Predikanten met wapenen geleidt ter plaetze van hun Predikatien, tegens wil en dank van de Majestraet van onzen voorsz. stadt en anderen gepleegt; oefeninge van hunne Sekte en verworpen Gods-dienst, als hebbende doen doopen hare kinderen, de zelve begraven, en by hen-luiden laten trouwen, na des Kalvinischen maniere, gelijk als particulierlijker en breder ten dage dienende, zal mogen verklaert worden, respectivelijk tot laste van eenen yegelijken van de voorsz. perzoonen, volgens het zeggen van onzen Raedt Procureur Generael. Verzoekende daeromme, ten einde zy-luiden hun daer tegens zouden verantwoorden, te hebben behoorlijke provisie tegens den bovengenoemden, met Clausule vau Authorisatie, zoo is 't dat wy de zake overgemerkt hebben, u bevelen en volmaghtigen by dezen, dat ghy ten verzoek van onzen Procureur Generael, verdaghvaert by verbot en openbare uitroep der voorsz. Adriaen Kromhout, *&c. te verschijnen in perzoon binnen de tijt van drie mael acht dagen eerst-komende, op pene van eeuwige ban, en verbeurt-makinge van goederen, waer van ghy hen d'eerste acht dagen zult beteikenen voor den eersten dagh, d'andere acht dagen voor den tweeden dagh, en de derde acht dagen voor den leste, en uit-eindige rechtdagh, zonder andere te verwachten, voor onzen voorsz. Neve, den Hartog van Alva, daer toe by ons byzonderlijk gemaghtight, in dezen onze stadt van Brussel, of in al zulke andere plaetzen, als hy dan wijzen zal, in onzen voorsz. Landen, van herwaerts over, omme te verantwoorden op al zulke conclusie, als onze Procureur Generael hun luiden zal willen doen, en nemen, ter cause van de voorsz. zake en anderen, die hy ten dage, dienende tot haerder laste, breeder zal mogen voor-stellen, en daer-en-boven procederen, en ordonneren hen-luiden insinuerende, ende laten weten, dat, by zoo verre, zy niet komen verschijnen in persoon, den eersten, tweeden, en laetste acht dagen, men procederen zal in haer af-wesen, gelijk in zulken zake behooren zal, en zult verwittigen ten voorsz. dage onzen voorsz. Neve, den Hartogen van Alva, van 't geen ghy gedaen zult hebben, den welken wy bevelen, en om die zaken, boven verhaelt, als Gouverneur van herwaerts over specialijke maghtigen, want het ons alzoo belieft. En alzoo wy onderricht zijn dat de voorsz.* Adriaen Kromhout, *&c. en andere verdaghvaerde persoonen zich vertrokken hebben uit onse Landen, of aldaer zich versteken en bedekt houden, willen wy in zulken gevalle de voorsz. daghvaerdinge by u in onzen voorsz. Stadt van Amsterdam, by edict en uitroepinge zal worden gedaen ter plaetze, daer men gewoonlijk is uit te roepen, en af-kundinge te doen, mits dat ghy aen de deuren van de voornaemste Kerken aldaer slaen en stellen zult het af-schrift van desen tegenwoordigen, midtsgaders van uwe daghvaerdinge; en 't zelve bekent maken aen haren laetste woon-plaetze, in onzen voorsz. stadt van Amsterdam, ten einde zy geen onwetentheit mogen voor-wenden; en zy ook van maght en kracht, gelijk of het gedaen was aen haer eigen persoon. En over-zulx hebben wy de voorsz. dagh-vaerdinge voor goet gekent, en kennen voor goet mitsdezen. Gegeven in onzen stadt van Brussel, den 29. dagh van Mey, in 't Jaer ons Heeren* 1568. 1568.

En was ondertekent by den Secretaris

VLIERDEN.

Ondertusschen zocht de Prins (ziende dat d'Onroomschen hier te lande zoo jammerlijk geplaeght en mishandelt werden, en zy geen liever

1568. dagh zagen, als van dit jok ontslagen te zijn) hulp aen de Duitsche Vorsten, hebbende tot dien einde een breede vergaderingh van aenzienlijke perzonaedjen in Duitslandt te weegh gebracht, alwaer hy zelfs verscheen, en door een wijtluftige rede den ellendigen toestant der Nederlanden hen openbaerde. Deze Vorsten stonden hem toe in hunne landen krijghs-volk te werven, en bewillighden in 't leenen van een zekere zomme gelts. Graef Jan van Nassouw stelde zijn heerlijkheden tot onderpant, om een zomme gelt te vinden. Zijn Doorluchtigheit zelf, om te toonen dat het laetste ten beste was, verkocht kleinnoodjen, zilver-werk, tapijten, en ander huis-raedt van Koninklijke kostelijkheit. Voorts aen 't moedigen der uitgewekenen, 't vorderen van zamel-penningen, 't uit-geven van bestellingh-brieven. Graef Lodewijk, die van Berge, die van Hoogstraten, en anderen aen 't lichten van volk, met de stille trom. De brieven droegen, in 't voor-hooft, den tijtel van Gods genade, tot teké, datze van eenen Opper-vorst quamen. Zy sloegen op de geweldenary en handt-vest-breuk, die hy, ten verzoeke van velen, zoo 't gezuivert, als 't Roomsch geloof, ter liefde der landen, en des Konings, aenvinge te weeren De Prins kreegh midlerwijl een treffelijk heir te hoop, dat wel ten getale van ontrent achtien duizent knechten, en zeven duizent paerden, beliep. Met dit krijghs-heir trekt hy ontrent Stokhem, zonder brugh of schip over de Maes; zijn geschut, zijnde twintig Veldt-stukken, deed hy onder 't nat heene sleepen: en stondt den vijfden van Wijn-maendt, met al zijn gewelt, aen de Brabandtsche zijde; voorts begaf hy zich na Maestricht, alwaer de Hartogh van Alva op een bergh, 's Keizers leger genoemt, zich neergeslagen, en sterk om-graven had. Van dezen overtoght, die meest ieder uit zijn gissingh gingh, waeghde 't gansche landt: in-voege dat de Overheden, om de verslegentheit der Spaens-gezinden, te stutten, en den moedt der anderen te zwighten, zich ten uitersten pijnden den roep te verdooven. Ja hier tot Amsterdam wiert een eerlijk burger van Haerlem, in 't openbaer, met ongewoone strengheit gegeesselt, alleenlijk, om dat hy deze mare, dat de Prins over de Maes getrokken was, uit zijn mondt had laten gaen. Ondertusschen zocht Oranje den Hartogh slagh te leveren, maer Alva, als een loozen vos, bleef geduerigh in zijn voordeel leggen, wel wetende dat 's Princen heir, door 't quaet weder, en den honger, in 't kort zou moeten ruimen. De Prins endelijk, na langh om her-zwerven met zijn leger, ziende nocht stadt nocht sterkte van 't geheele gewest zich t'zijner gunste bewegen, 't getijde, om iets uit te richten, verloopen, en den winter op de handt, vond beter, dan tegens d'ongelegentheidt te harde-bollen, weder over Maze, te keeren, en nam een zwaey na 't landt van Luik, voorts na 't landt van Kamerik, en kreegh alzoo den Franschen Boodem. Van hier trok 't heir door Champanje en Lotteringe, op Straets-burgh. Hier maekte de Prins zijn schut en pakkaedje te gelde; en betaelde zoo wijd als het toe langen mocht, het overigh, in beloften. 't Volk, ziende hem al geven wat hy had, wist niet beters, dan gedult te nemen, en ontspande zich. In 't wegh-trekken had de Prins geduerig tot aen den Franschen Boodem, de vyandt op de rugh: en duurde dit voort-trekken en volgen, van beide zijden, by-na een maendt, met zoo groot een zorgvuldigheit des Hartogen, dat hy, in al dien tijdt, zijn volk noit ontwapenen, nocht den af-zitten liet, eer 't leger om-graven was.

Zijn toerusten.

Oranje trekt op.

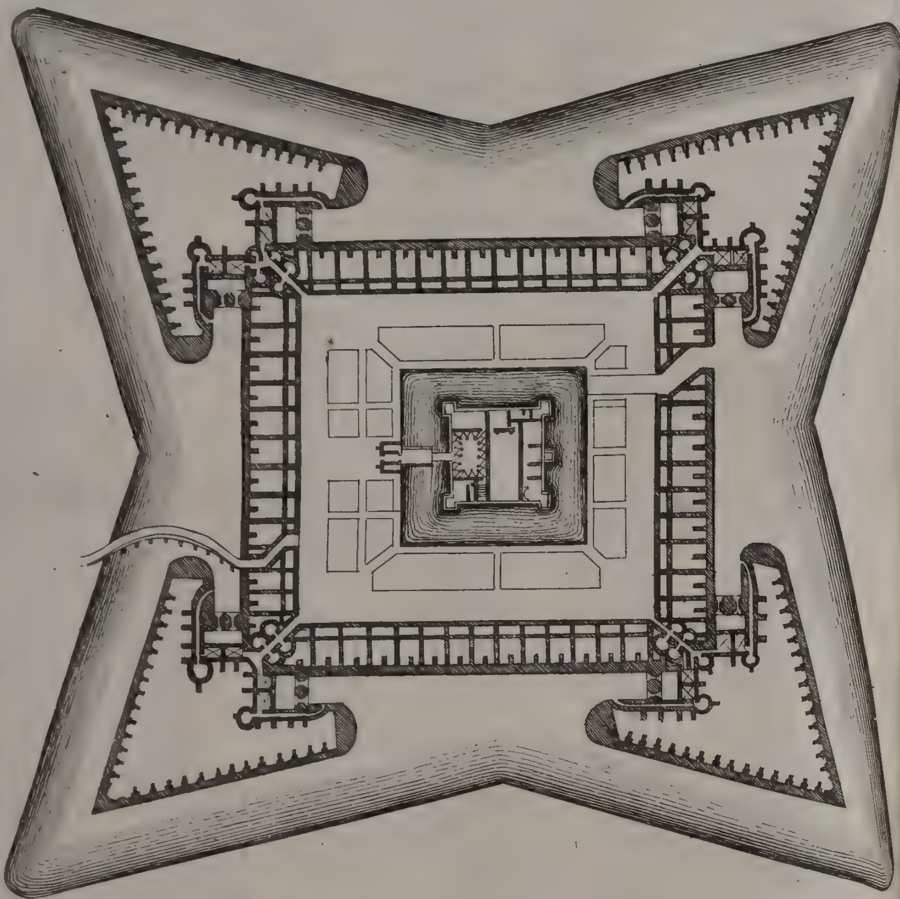
De Hartog wil geen slag leveren

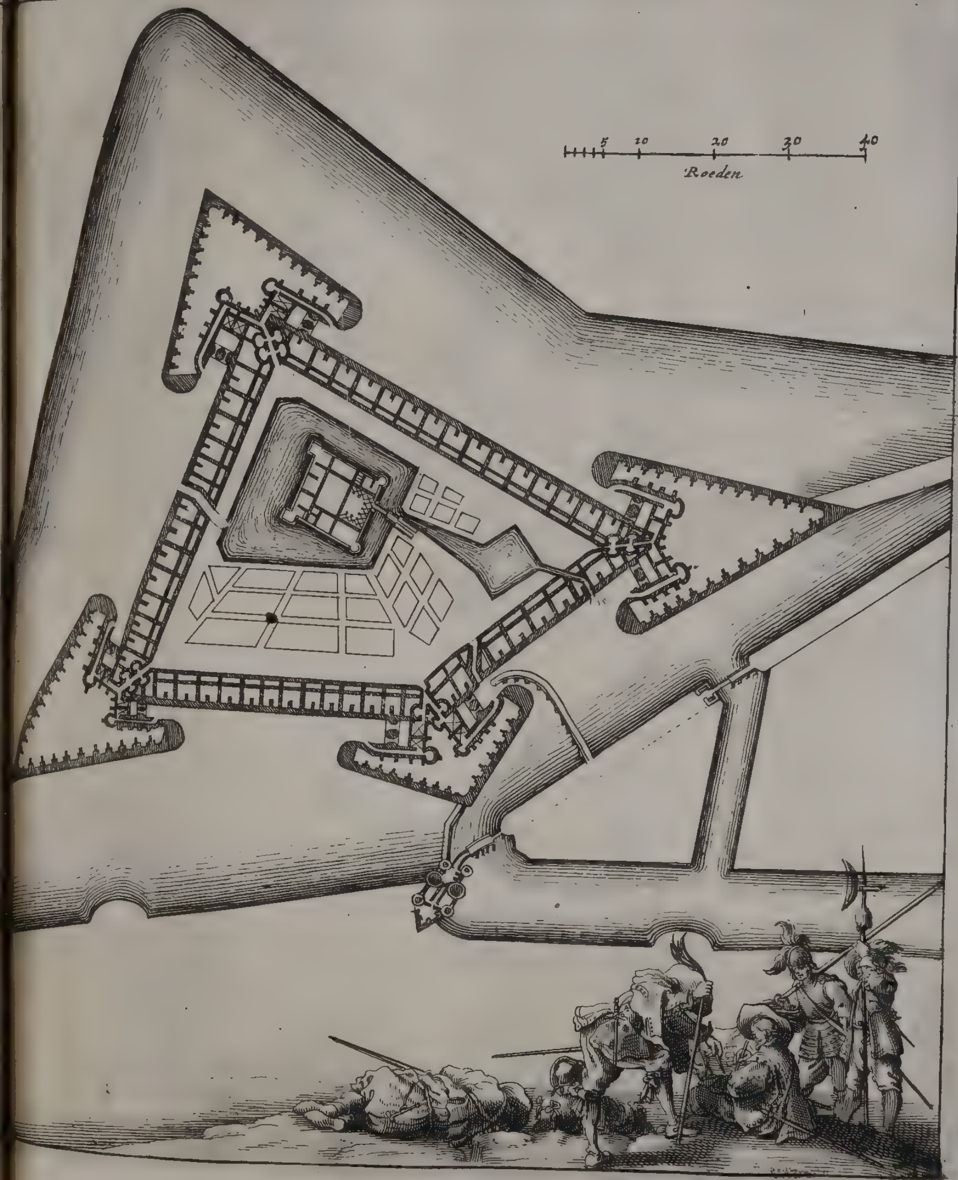
't Heir des Princen loopt.

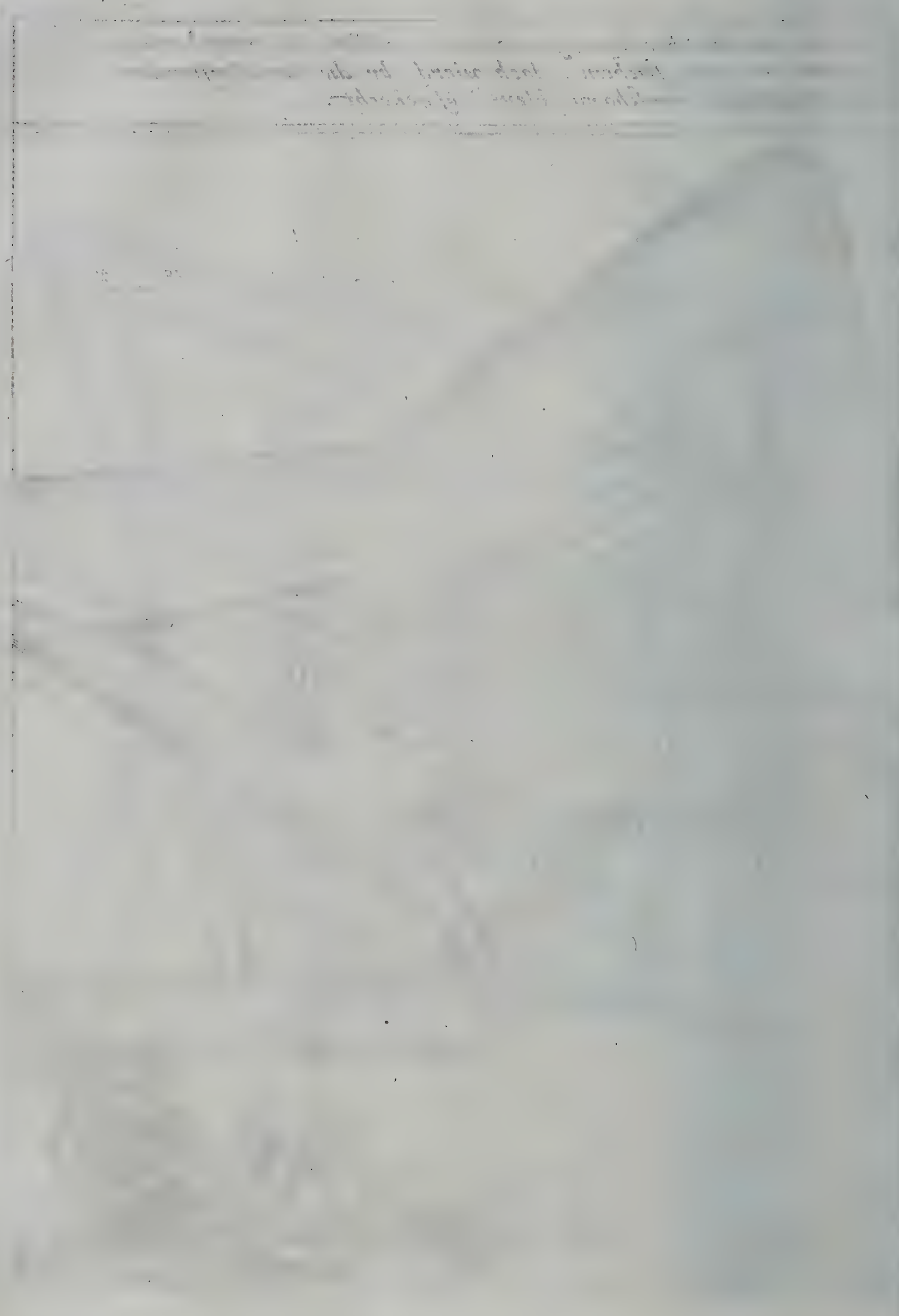
Alva, die door 's Princen vertrek uit den lande, waende al zijn vyanden t'onder-gebracht te hebben, begon nu, na 't vast-stellen der dwinglandye, voor eeuwigh en altoos, te jaghten. Drie dingen hield hy hier toe noodigh, den meester te sterken, de gemeente te zwakken, en haer eenige wijze te vreden te stellen. De twee eerste hoopte hy eens-slaeghs te volbrengen door 't stichten van verscheide sterkten, en 't in-voeren van schattingen, die

Wat Alva midlertijt brouwt

Twee nette Afteeckeningen, of platte gronden, na het ontwerp van t[illegible]zebre, te weten het dry-hoeckige, of zoo andere willen; het vier-hoeckige De Hartogh van Alva inden jare 1570 hier ter Stede, op de Lastaedje een [illegible]asteel meende te laten stichten, doch wierd by die van Amsterdam voor twee hondert duysent guldens (mits dat de Stadt [illegible] Spaansche bezettingh verschoont bleve) afgekocht.

die na zijn zin, gelijk hy ook zulx den Koning van Spanje over-geschreven en wijs gemaekt had, het goudt zoude doen vloeyen een arm dik. Het derde door een algemeene vergiffenis. 1570.

Het stichten der sterkten en Blokhuizen, werdt aen ettelijke oorden aengevangen. Eenige kochten 't af: die van Amsterdam kochten het bouwen van een Kasteel, dat den Hartogh, na de platte vorm van deze nevenstaende Figuur, (my door den zeer geleerden Heer, Jonk-heer Nik'laes Witzen, ter handt gestelt) meende hier op de Lastaedje te doen bouwen, voor twee hondert duizent gulden, af; mits datze ook van Spaensche bezettingh verschoont bleven. Zy hadden ook (om den Hartogh van dit zijn voornemen af te brengen) te dien einde Albert Dirksz. en Kornelis Jakobsz. Brouwer naer Antwerpen af-geveirdight; deze daer gekomen zijnde, verwittighden de Majestraet dezer stede hun weder-varen by dezen volgende brief, die my door den Heer Meester Lukas Okko, zoonszoone van den Heer Pieter Pietersz. Schout te dier tijde, ter handt gestelt, en aldus is luidende.

Brief uit Antwerpen aen de Majestraet van Amsterdam geschrevē.

Erzame, wijze, voorzienige Heeren, ende Mede-broederen, wy gebieden ons zeer in de goede gratie van U E. dien zelven adverterende, hoe dat wy op gisteren na den noene den Hof-meester van mijn Heer van Noirtkarmes gesproken hebben, die ons zeide dat zijne Heere aen 't graveel krank lagh, ende gene woorden mochte velen, ende dat zijne Heere hem gezeit hadde, dat wy hem onze zake, dien wy mijn Heere te zeggen hadden, hem zouden zeggen, en dat hy dat zijne Heere weder rapporteren zoude. Daer na heb ik en mijne Mede-broeder, hem in 't langh verhaelt, die groote desolatye van den in-breuk van dijken, ende den grooten noodt van den wateren, zoo binnen als buiten Amsterdamme, en ook van den zeer grooten en weken grondt aldaer, ende dat het geheel onbequaem zoude wezen, eenige knechten ofte kasteel tot Amstelredamme te leggen, omme de groote desolatye voorschreven, ende dat die huizen, als tot Muiden, Medenblik, ende Stavoren genoegh waren omme de Zuider-Zee, ende ook Amsterdamme te bedwingen, ende dat Amsterdamme ook klein genoegh, ende geheel voor zijne Majesteit was, dat hy zijne Heeren zoude willen bidden van onzent wegen, dat zijne Edelheit, die voorsz. stadt zoude willen voorzulx excuseren voor die Excellentie van den Hartogh, zoo veel des mogelijk zoude mogē wezen. Daer na heeft die voorsz. Hof-meester zijnen Heere, van 't gene voorsz. is, rapport gedaen, ende weder by ons gekomen zijnde, rapporteerde ons dat zijne Heere gezeit hadde, dat hy uit den monde van den Hartogh verstaen hadde, dat zijne meininge was, omme knechten, ende een kasteel tot Amsterdamme te leggen, dan zeide ons, dat zijne Heere hem gezeit hadde, dat wy zouden moeten concipiëren eenige middelen, ende eene remonstrantie maken, alwaer mede men 't voornemen van den Hartogh zoude mogen wegh nemen, ende hem tot ander verstandt te brengen, ende dat ook die middelen al wat pregenant, ende met goede redenen zoude moeten bevestight wezen, ende dat wy die zijnen Heere zouden moeten overleveren, op dat zijne Heere den Hartogh door instructie van dien, zulx zoude mogen induceren, dat hy van zijne voornemen zoude willen af-staen, ende ophouden, ende alzoo tot eenen andere verstandt brengen, ende zeide ons ook op 't laetste, dat zijne Heere altijdt wel gehoort hadde, dat men in Hollandt een kasteel leggen zoude, dan men wist noch niet waer 't zelfde wezen zoude, waer op wy den Hofmeester voor antwoordt gaven, dat het in onze macht niet en was, by ons alleen zulx te doen, dan dat wy mijn Heeren van 't zelfde wel zoude willen adverteeren, 't welk wy by dezen doen, alzoo dat mijne Heeren te bedenken hebben, wat hen te doen staet, ende dat het eene zake van groote zwarigheidt is, alzoo dat Mijne Heeren met malkanderen 't beste daer inne mogen helpen raden, ende ramen:

 ende

1570. *ende voor zoo veel als aengaet onze andere zake, hebben op huiden een klein Requeste in handen van Del Rio gegeven, waer by wy verzoeken, dat wy verlof zouden mogen hebben omme naer huis te mogen reizen, waer op hy ons tot antwoordt gaf, dat hy ons zoude helpen. God verleene ons wat goets, lieve ende zeer beminde. Hier mede, uwer E. den Al-mogende Heere beveelende. Geschreven uit Antwerpen, dezen* 11. *November* 1570.

ALBERT DIRKSZ. NERCEN.
CORNELIS JACOBSZ. BROUWER.

Het Opschrift luide aldus.

Aen den eerzamen, wijze, voorzienige Heeren, Mijn Heeren, den Burgermeesteren, ende Regeerders der Stede van Amsterdamme.

Ontfangen den 13. November 1570.

Om 't in-voeren der schattingen in 't werk te stellen, beschreef Alva in Lentemaendt de Staten van ieder gewest, tot Brussel. Daer doet hy hen voorhouden, dat men noch de rust der volken, zonder wapenen, nochte de wapenen zonder zoldy, nocht de zoldy zonder tollen, hebben kon, de voorgaende onkosten, de jegenwoordige noodt, liet voor-houden; en dat de schulden betaelt, loopende middelen gevonden, en teffens eenige zom penningen, in voor-raedt opgeleyt, diende. Als ouwlinx de Lantschappen eenige gelt-bede plachten in te willigen, was Brabandt gewoon het vieren-deel, Vlaendre het derdendeel van 't geheel te dragen: Hollandt het vieren-deel, van zoo veel als Vlaendre, gaf; Arthois een zestendeel daer af; Henegouw desgelijks; en d'andere voort het overschot. 't Welk, alzoo zich daer by d'eene oordt meer, dan d'andere, na reede zijns vermogens, bezwaert vond, gemeenlijk te krakkeelen gaf. Aenveerdende dan 't bluffen dezer ongeneught, tot blanketzel zijns voorhebbens, deed hy zeggen, hoe hy, om alles op eenparigen voet te brengen, niet bequamers had kunnen uit-vinden, dan dat 'er voor eerst den honderdsten penningh eens, van ieders middelen; voorts tot last des verkoopers den twintighsten der onroerende, en den tiende der roerende goederen, zoo dikwils als die zou worden verkocht.

De gemaghtighden der Staten, zich grootelijx ontzettende over zoo nieu en bijster een voorstellen, en dat noch zonder eenige bepalingh van tijt, vertoonden met groote eerbiedenis, en ernst, niet te min, het ongemak daer uit te verwachten. Want, brochtenze by, als men een ten hondert van al zijn middelen zoude uit-keeren, en vijf ten hondert van 't verkoopen der grondt-vaste goederen, kon lichtelijk gebeuren, dat een perzoon de zelve verkoopende, binnen 's jaers, den zesten van al 't zijne zoude quijt wezen: dien 't boven-mate, smerten moest, dewijl men zoodanige goederen, zelde uit weelde, te gelde maekte. Dat ook, zoo de tiende penningh van wolle, van gaern, van ruuw, daer na van geverwt laken, en van andere waren op gelijke wijze, t'elker verkoopinge, der gemeente ontrokken wierde, zy zich ten laetste met leedige handen zou zien; en d'eerste inkoop, tot zoo geringh, de laetste tot zoo hoogh een prijze moeten geschieden, dat niemandt iets van buiten in-brengen, of binnen 's landts zoude aen-teelen; oft immers, ten uit-einde nocht koopers, nocht gelts genoegh vinden. Dat ook dit pak boven al den armen drukken zoude, die gedwongen was zijne noodtdruft uit verkoopers handen, by de kleene maet, en gewight, te halen. Al 't welk waer om d'ingezetenen, met het luttel der noch over-schietende neeringe, te verbannen, en den buur-gewesten toe te jagen; tot onverwinnelijk bederf des landts, en af-breuk van de inkomsten zijner Majesteit zelve. 't Betalen ook des tienden pennings van d'uitgaende koopmanschappen, (want dit had hy mee gewilt) streed tegens alle billijkheit, mits d'eigenaer onverzekert was, oft zy behouden overkomen, en met voordeel verkoft zouden worden. Maer door dien de meeste Steden, voornamentlijk Uitrecht en Amsterdam, tot deze schattinge geenzins niet konden verstaen, bleef dit werk een tijt langh steken. Den Hartogh

dan

dan ziende dat dit dus een werk met gewelt niet uit te voeren was, deed eindelijk dezen voorslagh, en veranderde in Wijn-maent zijn eisch. Namelijk, dat men den twee honderste penningh, en twintigh tonnen goudts 's jaers, voor zes jaren achter elkandere, geven zou. Eindelijk stonden de Staten toe twee achter-een-volgende jaren twintigh tonnen goudts op te brengen.

Midlerwijl was de Prins weder uit Vrankrijk in Duitslandt gekomen, al waer hem Meester Paules Buis, toen Pensionaris der stadt Leiden, de gezintheit der Staten, en gestalte des Landts, quam openbaren. Maer Oranje, die nu geleert had, hoe luttel vattens aen de vlagen van 's gemeene mans yver is, en wat 'er weeghs tusschen woorden en werken leit; zonderlingh als 't op te berd brengen van geldt aen komt; vondt hoe langer hoe raedzamer met loode voeten te wandelen. Op dat hy even-wel niet t'eene-mael uit de werelt, en zonder gedachten na Nederlandt scheene, nochte de hoop zijner goetwilligheit versterven liet, zagh voor oorbaer in, zijnen vyandt altemet, daer 't slaegh gaf, eenen neep te geven. Verscheiden uitgewekenen ook, die zich met ambacht oft koop-handel niet wisten te geneeren, werden door behoeften en wraek-zucht teffens aen-geprikkelt, om verzet hunner schade, in 't beschadigen van anderen te zoeken: 't welk hardt om verbieden viel. Aen etlijken van deze dan, verleende hy bestellingh, om schepen van oorlogh toe te rusten; en maekte tot zijnen Stede-houder en Ammirael, daer over Adriaen van Bergues, Heer van Dol-Hain. D'eerste Hop-luiden waren Jonk-heer Landslot van Brederoode, Jonk-heer Albert van Egmondt, Nik'laes Ruikhaver, Jan Broek, Adriaen Menningh, Bartholt Entes van Menteda, Dirk van Bremen, Linbize. Deze hielden hun verzamel-plaets in Engelandt, en van daer in zee stekende, werdenze van een storm beloopen, zulx datze genoot wierden in 't Vlie in te loopen. Alhier, terwijl zy daer op weder en windt blijven leggen, komt hun d'Oostersche Vloot, die t'Amsterdam en Enkhuizen t'huis hoorde, zich voor geen onraedt hoedende, in de kaken zeilen. Die randen zy aen; vermeesterenze, en dwingen hun randzoen af. Voorts verlekkert op 't geluk, beidden daer noch vier of vijf dagen: midlerwijl komt'er noch een vloot van veertigh zeilen binnen schieten, die, gelijker wijze, van hen gehandelt werdt. 't Geschal van dit bedrijf klonk over 't geheele Landt, zulx datze, daerze te vore Wilde oft Bos-Geuzen, nu de naem van Water-Geuzen, kregen. 1570.

De Landtvoogt Hartogh van Alva hier van kundschap krijgende, begon zich bet te water te wapenen. Terstondt hier op belaste hy den Oversten Bossu, die hy in 's Princen plaets tot Stede-houder over Hollandt gestelt had, dat hy zich van dit rooven betijts zoude zien meester te maken, en de Zee-roovers uitter zee te helpen. Bossu derhalve doet tot Amsterdam, de Wet-houders der Noort-Hollandtsche Steden, by een vergaderen, en leit met hen over wat hier in gedaen diende te wezen. Endelijk werd 'er beslooten dat men twalef Oorlogh-scheepen op 't veerdighste zoude toerusten, en tot Ammirael daer over maken François Bos-huizen. De Bondt-genooten dit vernemende, verlieten de Zuider-zee, en namen haer vertrek na d'Eems. Bos-huizen niet te min, teegh hen met zijn twalef wel-toegeruste scheepen na, achterhaelde, en bestookteze op d'Eems, en broghtze ten deele onder. Een van deze twalef scheepen, die tot Amsterdam uit-gereedt waren, werd door den Schipper Zeeger Fransz. van Medenblik, na dat hy 't Hop-manschap daer over van den Prince bedongen had, ten dienste des zelven, eer Bos-huizen met de Vloot uit-geloopen was, over-gebraght.

Na dat de twee Jaren, gevrijdt van den tienden en twintighsten penningh by uit-koop, nu by-na ten einde geloopen waren, en de Landen de twintigh tonnen goudts jaerlijks volkomentlijk op-gebracht hadden, begon den Hartogh de schattingen van den

1571. den tien en twintighsten penningh op nieuw weer in 't werk te stellen. Gaf tot dien einde op 's Konings naem een wel minnelijk, en dus luidende Plakkaet uit.

Van d'eerste verkoopingh der goederen zou men den tiensten penningh niet uit-keeren. Men zoude ook de koopmanschappen, in-gebracht van buiten, en noit verkocht hier te lande, zonder dien tol te geven, weder uit mogen voeren; ook alle waeren, gebleven in de zelfste natuur, die zy, inkomende, hadden; desgelijx de goederen hier gewassen, gegroeit, oft gewrocht, indien daer af de tiende penningh eens voldaen waer. De eigenaers oft pachters van gronden zouden de gemelde beswaernis ten eersten-male niet dragen, wen sy hun aengeteelt gewas, oft beesten, in den eigen aerdt oft gedaente der zelven, verkochten. Voorts hadden vry te zijn alle tweede, en voorder verkoopingen van lijf-toght en allerley andere waeren binnen 's Landts; uitgezeit alleen de laetste verkoopingh, waer na de goederen versleeten oft verzonden zouden worden. Den voorzeiden laste zoude ook, zelfs ter laetste verkoopingh, niet onderworpen wezen de stoffen noch ruuw, oft onbequaem ter sleete: maer naderhandt volwrocht en bequaem, zouden zy den tiensten penningh betalen, wanneermenze verkochte om versleeten te worden, en te vooren niet: doch als zy eens tot sleete gebruikt waren, en daer na wederom verkocht wierden, hadde men t'elken male 't af-trekken des tienden te lijden. En zouden de geenen die opene winkel hielen, om in 't klein te vertieren, 't gemelde recht moeten voldoen; zonder te mogen voorwenden van hunne waeren buiten 's Landts gekocht te hebben, en d'eerste verkoopers, en niet de laetste te wezen.

Dit Plakkaet zond hy met brieven aen de byzondere Landtschappen, om af-gekundight, en in 't werk gestelt te worden.

De Staten, zonderlingh van Hollandt, hier op, wezen hem menigerhande zwarigheden aen. Boven al maekten de Wet-houders van Amsterdam, in 't af-kundigen dezes Plakkaets groote zwarigheit, ja stonden in twijfel of zy 't af-kundigen alhier wilden toestaen, doch stonden het, vrezende 's Hartogen ongenâ, ten lesten toe; overleverende niet te min aen den Deurwaerder zeker geschrift, inhoudende de byzondere zwarigheden, die Amsterdam, door 't voort-zetten dezer schattinge, scheen over 't hooft te hangen. Daer by voegende, de groote schade, dien zy sedert eenige jaren, te water, door 't nemen en aen-houden van hunne scheepen en koopmanschappen, als ook door den grooten dieren tijt, maer byzonder door de onlanghs ontstane alderheilige vloedt, die aldaer mede groote schade veroorzaekt had, geleden hadden. Voorts by-brengende dat hen dit pak ondragelijk wilde vallen, en geen gelegentheit zagen, indien deze schattinge voort-gedreven wierd, om de twee hondert duizent gulden, die zy voor 't af-koopen van 't bouwen van het Kasteel, en Spaensche bezettingh, dien den Hartog in deze stadt had willen doen leggen, op-brengen moesten, te betalen. Zeggende voorts, datmen uit deze en meer andere reden wel lichtelijk bevroeden kon, dat de gemeente van Amsterdam geheel en al in de grondt zoude gereden worden, by aldien de tien en twintighste pennink alhier in 't werk gestelt wierd. Want van de rest hunner goederen noch behouden zijnde, zouden zy zich zelven, en d'arme gemeente niet kunnen onderhouden, en dat noch minder, vermits hunne renten, op huizen en erven staende, die alreede door verbeurt-makinge aen den Koning vervallen waren, niet betaelt en wierden, waer uit zulk een armoede en jammer, voornamelijk, binnen deze stadt, ontstaen zou, dat, om schults-halven, huizen en erven in grooten getale aen-geslagen, en verkocht zouden moeten worden, waer van zijne Majesteit dan noch, het beste deel, ter zake van den twintighsten penningh, genieten zou. Over-zulx, om deze groote ellende en jammer, daer in d'arme gemeente nootzakelijk vervallen moeste, voor te komen, konden zy, in 't af-kundigen dezer

Plak-

Plakkaets geen ander verlof dragen, dan zy over twee Jaren, in de zelve ſchattingh gedaen hadden. Maer den Hartogh zich weinigh over deze redenen en klachten ontzettende, begon alreets deze ſchattingen in 't werk te ſtellen. En vermits hy wel wiſte dat die van Hollandt de rijkſte waren, en dat aldaer de koop-handel bloeide, nam hy voor het daer aller-eerſt in 't werk te ſtellen. Zendt derhalve het Plakkaet aen den Grave van Boſſu, en de Staten van Hollandt over, voorts hen belaſtende, die van Amſterdam aen te zeggen, datze binnen veertien dagen ontfangers over den tienden penningh zouden ſtellen, of dat, indienze het niet deden, daer over in een boete van vijf-en-twintigh duizent gulden zouden vervallen zijn. Boſſu deed, gelijk hem den Hartogh belaſte. Maer de Burgermeeſteren, en ganſche Vroedſchap, over deze ſchatting zeer bekommert en ontſtelt zijnde, hebben wel eenige uit de voornaemſte burgeren, om deze ſchattingē door de ganſche ſtadt op te halen, geſtelt, en der zelver namen den Grave over-gezonden, dan vermits de zelve den eedt daer op weigerden te doen, en dat de Schepenen het werk niet zeer hart aenbonden, zich verluiden latende, dat dit een werk was, dat den Burgermeeſteren, en niet hen, aengingh, en Burgermeeſteren dien laſt weer op Schepenen ſchooven, wierdt de zaek van dagh tot dagh dragende gehouden, en uit-geſtelt. Midlerwijl waren de veertien dagen al verſtreken, en d'ontfangers noch te zoeken. Dit briefde de Graef van Boſſu terſtondt van ſtuk tot ſtuk den Hartogh over. Deez niet weinigh hier over verſtoort, en razende van ſpijt, dat d'Amſterdammers, die hy wel voor de rekkelijkſte ſcheen aen te zien, dus derden dwers-drijven, bevool terſtondt den al-gemeenen voorzorger van Hollandt, die van Amſterdam voor 't hof van Hollandt te verdagen, om hen de boete van vijf-en-twintigh duizent gulden te doen betalen. Die van Amſterdam, om de zaek te bepleiten, zonden uit hun naem den Advokaet Treſlongh.

[Left margin: Die van msterdam choorvoet- n in het p-brengen an den ienden enningh.]

1571. Doch eindelijk, na veel harrewarren ter weder-zijden, doemde het Hof, vrezende 's Hartogen ongenâ, d'Amſterdammers in de voornoemde boete. Zy beriepen zich van dit vonnis aen den Hoogen Raedt van Mechele, maer kregen tot beſcheit op hun verzoek-ſchrift: *Fiat ſermo Duci.* *Men ſpreekt 'er den Hartogh af.* Hier meê voor 't hooft geſlagen, vonden zy beſt het daer by te laten. Doch 't geen hun in rechte geweigert wierd, is hun, mits de na-volgende beroerten, toegevallen. De Prins, in zijn verdadingſchrift, van den Jare vijftien hondert tachtentig, zeit, dat de betaling dezer vijf-en-twintig duizent gulden eenen Burgermeeſter van Amſterdam alleenē te laſt geleit wiert. Eenige willen ook datze zich van dit vonnis beriepen aen den Koning, en aldaer hun †beroep, door gemagtigden vervolgden, maer daer-en-boven aldaer noch verklaert wierdē, verbeurt te hebben, *hare rechten en handtveſten, en dat de ſtadt gedoemt wiert, om ontveſtight, verwoeſt, en tot een Dorp gemaekt te worden.*

[Right margin: Hier over worden in een boete van vijf-en-twintigh duizent gulden beſlagen.]

[Right margin: † Appel.]

Ondertuſſchen begon de gemeente in alle Steden over deze ongewoone ſchattingen te morren en te klagen, ja zelfs de Geeſtelijke begoſten openbaer den Hartogh over dit werk te haten en te laſteren. En liep het ongedult zoo hoogh, dat de Leeraers op de predik-ſtoel, voornamelijk, hier t'Amſterdam, den Hartogh voor een tyran en overtreder opentlijk ſcholden. De Staten en Steden van Hollant, kregen ook in Boſſu een af-keer, en begoſten hem met loode ſchoenen na te gaen, uit oorzake, dat hy, die hun Stede-houder was, en in plaets van het om verre te ſtooten, dit werk, om quanzuis zoo een trouwen dienaer te zijn, en in 's Hartogen gunſt te geráken, zich dus ten uitterſte pijnde het zelve voort te zetten. Want Boſſu was de geene, die den Hoogen Raedt daer toe porde en aen-dreef, dat 'er twee ontfangers van den tienden en twintighſten penningh weêr op een nieuw binnen Amſterdam geſtelt wierden, met beloften van noch veertien van de voornaemſte burgers, nefſens deze twee, te ſtellen. Doch de-

[Right margin: Boſſu taekt by de gemeente, over het ſterk voort-drijven der tienden penningh, in de haet.]

1571. ze burgers konden, in dit ampt te bedienen, al weer geen smaek vinden, zochten deshalve verscheide uitvluchten en uit-leggingen in 's Hartogen Plakkaet, en in de last dien Bossu had; voorwendende dat zijn last op de Burgermeesters zagh, en dat dien-volgens dit ampt door hen zelfs moeste uitgevoert. Maer Burgermeesters schoovent weer op de Schepenen, de Schepenen weer op de Burgermeesteren. En dit schoor-voeten en weigeren duurde zoo langh, tot dat 'er tijdingh quam, dat den Briel door Lumey, Grave van der Merk, den tweeden van Gras-maent met een slinger-slagh ingenomen was, waer op terstondt Vlissingen, geterght door het maken van een Borght aldaer, mede af-viel. En dus bleef dit werk haperen, en werdt sedert niet meer aen-gedreven. Want Alva, beducht zijnde dat'er groote oproer moghte uit ontstaen, en meerder Steden af-vallen, bemoeide zich met het uit-voeren van deze schattingen voortaen niet meer. Had niet te min zoo vast voor-genomen deze schattingen door te drijven, dat hy, eer de tijdingh van het overgaen van den Briel quam, vast beslooten had een goet deel der burgeren te Brussel, (die om den tiensten en twintighsten penningh, van het verkoopen hunner goederen, niet te geven, en zich te zwak vindende om zich regelrecht daer tegens te kanten, winkels en kramen slooten, en zeiden niet te koop te hebben, nochte dien-volgens eenigen tol schuldigh te zijn, ja liep endelijk zoo hoogh, dat 'er bier noch broodt, binnen een maendt tijts, om gelt te krijgen was,) in hun eige deuren op te hangen; op dat de anderen, verschrikt van zoo fel en ylend' eene strengheidt, met de gewoonlijke oefeningh hunner neeringe voortvoeren. En was de beul nu al gelast om zeventien stroppen, met ladders van tien of twalef voeten, vaerdigh te maken; het krijghs-volk in 't geweer, Don Fredrik, ten huize van Viglius, om de vonnissen te sluiten, als deze tijding van 't ver-overen van den Briel Alva ter ooren quam, die hier op den loop van zoo voortslaende een wreetheit schorste, en de Brusselaers met vrede liet. Ook zeid men, dat den Hartogh, tegens den Bisschop van Iperen, die den Hartogh het in-stellen der tiensten penningh af-ried, gezeit zoude hebben, dat hy den tiensten penningh wilde hebben, oft dat de straet-steenen hem voor 't hooft zoude springen, waer op den Bisschop, als een Propheet, hem te gemoet voerde, dat veel eer zoude gebeuren, dat hem de steenen tegens 't hooft zoude springen, dan dat hy den tiensten penningh zoude krijgen.

Aerdigh en verwonderens waerdigh is het geen Pontanus uit Haemrodius, die zulx schrijft gezien te hebben, verhaelt, namentlijk dat, midlerwijl 'er tusschen den Hartogh van Alva, ende die van der Stadt, over het op-brengen van den tiensten penning gehandelt wierdt, eenige der voornaemste burgers kinderen plochten uit spel en jok ('t geen dikwils een voorspel is van het gene dat 'er gebeuren zal) oorlogh onder malkanderen te voeren, waer in d'eene party quanzuis zich verklaerde voor den Hartogh van Alva, en d'andere voor den Prins van Oranje. De gene, die den perzoon van den Hartogh uit-beelde, verkundighde met groote strengheit, (uitstekende met een uitgestrekte arm een papiere vendel aen een stok geplakt, en waer in tien ringen, dat op den tiensten penningh sloegh, in afgetekent stonden,) het op-brengen des tiensten penningh. D'ander party, die zich voor den Prince van Oranje verklaerde, stelde zich aen als ofze zulx met kracht en gewelt beletten wilde, invoege dat beide partyen elkandre met vuisten te keer gingen, in welk gevecht bywijlen dan den Hartogh van Alva, quanzuis, op de vlucht, en uit den lande gedreven wierdt. Ook was op zekeren tijdt een hoop Jongens, met drie trommelen, en twee trompetten, den Dam af, langhs de Kalver-straet, tot aen de Reguliers-poort, komen trekken, waer van een onder hen twee sleutels op zijn borst had hangen; en als men hem vroegh waer dit geraes op aengeleit was, gavenze tot antwoordt, datze

de

de kisten wilden op-sluiten om den Hartogh den tiensten penning te betalen; in 't weder-keeren smetenze den gemaeckten Alva een net over 't hooft, en hem lustigh met modder en slijk.

Na dat in den Jare vijftien hondert twee-en-tzeventigh de drie vermaerste havenen van Neerlandt, en, als sleutels van Hollandt en Zeelandt, den Briel, Vlissingen, en Enkhuizen, allereerst den Koning af, en op 's Prinçen zijde gevallen waren, zoo hebben terstondt de Steden, Hoorn, Alkmaer, Edam, Medenblik, en die van Zuidt-Hollandt, zich over de zelve boegh gewent, uitgenomen deze stadt. En schoon datze in den eisch van den tienden penning, den Hartog van Alva wel de hartste parthy viel, (waer over datze ook, gelijk wy te vore gezeit hebben, in den Haegh voor 't hof van Hollant geroepen, en in een boete van vijf-en-twintig duizent gulden gedoemt wert,) zo bleefze nochtans volstandigh, en hield 'et met den Koning. Den Hartogh van Alva vermaende ook d'Amsterdammers by Brieven zeer vriendelijk tot volstandigheit, zeer hoogh verheffende hun diensten en getrouwheit den Koning bewezen; en beloofde hen ernstelijk, zulx zijn Koninklijke Majesteit aen te dienen, daer by voegende, datze hier door by den zelven Koningh geen kleen eer in leggen, en niet weinig haer handt-vesten vermeeren zouden.

Amsterdam blijft onverzettelijk, en aen 's Konings zijde.

Die van Amsterdam dan vast voorgenomen hebbende, om zich op 's Princen zijde niet te begeven, hebben, met goet-dunken van de gansche Vroedschap, uit de burgery twee vendel knechten, tot 's stadts beschermingе aengenomen. Over het eene vendel was tot Hop-man gestelt Willem Langius, en tot Vendrigh Kornelis Hendriksz. een Burgermeesters zoon; over het ander tot Hop-man Wolfert Michielsz. en tot Vendrigh Allert van Diemen. 't Geweer werdt den krijghs-knechten van stadts wege uit het Bos-huis beschaft. Beneffens deze twee vendels, zoo namen de Burgermeesters noch aen uit de burgery negen hondert mannen, die in negen vendels verdeelt werden. 1572.

Te dezer tijde, 't geen aenmerkens waerdigh is, wierdt de Roomsche Gods-dienst en Inquisitie, alhier zoo strengh en stips onderhouden, dat in dit Jaer, op den eersten van Lentemaent, een Stijn Jans, in de wandeling Schippers Trijn genaemt, by Schepen vonnisse gedoemt wierdt, om te gaen op zekere Zondag voor d'ommegang, tusschen 's Heeren dienaers in een linnen kleet; met een barnende waschkaerze, van een half pont, in haer handt, en daer na buiten de stadt en hare vryheit, en daer buiten te blijven voor de tijdt van drie achter-een-komende Jaren, ter oorzake zy op den achtsten van Lou-maendt, wezende vrydagh, een ketel met vleesch gekookt, en weder op den vijftienden der zelve maendt, zijnde mede vrydagh, in tegenwoordigheidt van drie Schippers, vleesch op de rooster gebraden had, om t'eten. Maer onder 't braden, quamen d'onder en d'opperschout, met hun dienaers; des zy, hen ziende aenkomen, de kamer, daerze in was, toesloot, en 't gebraden vleesch met den rooster, om het voor hen te verbergen, onder den bank wegh stak, doch wierdt het zelve, noch warm zijnde, door hen, daer onder van daen gehaelt.

Strafheit der Roomschen.

Ondertusschen deed Lumey, 's Prinçen Stede-houder, schoon deze stadt dus even onverzettelijk bleef, niet te min groote neerstigheit, om de zelve meê tot afval te brengen. Zondt derhalve door een trompetter een brief aen de Wet-houders, waer in hy wijtloopigh verhaelde met wat wreetheit den Hartog van Alva dit land gevoolt had, hen voorts ernstelijk vermanende en biddende om zich op Prinçen zijde te begeven, of bescheit te zenden, hoe datze gezint waren. De Staten van Hollant zochten hen ook met verscheide brieven tot af-vallen te bewegen. Maer de Wet-houders toonden zich hier toe ongenegen, invoege datze dikwils de brieven onbeantwoordt lieten. Lumey derhalve verzocht by de Staten, die tot Haerlem vergadert waren, de zom van veertig duizent gulden, om Amsterdam te be-

1572. belegeren. Men zeit hem hier op alle behoorlijke hulp-middelen toe. Niet te min, als 'er gesproken werdt van Schepen toe te rusten, om d'Amsterdamsche te dwingen, daer de Water-steden, en Meester Willem Bardezen, uit name van Sonoy, (die van gevoelen was, dat men, om die van Amsterdam te krenken, en te benauwen, raed moeste schikken, om hun schepen te slaen, en van der Zuider-Zee te houden) zeer op-drongen, vond men verre te zoeken de kosten daer toe vereischt. 't Belegh te lande werdt echter aen-gevangen, 't Katuizers klooster in-genomen, etlijke schanssen op-geworpen, twalef groove stukken schuts, derwaerts gezonden van de Staten, en een trompetter, met schrijven der zelve, aen die van binnen, om hen tot hun eigen heil, en 't gemeine verbondt, te bewegen. Ook was 't vertrouwen, dat een goet deel der inwoonderen, den Prince gunstigh, niet verzuimen zouden, dus een gelegentheit, en hunnen slagh waer te nemen: een toeverlaet doorgaens ontschiettende. De trompetter, in plaets van gehoor, kreegh een koegel na 't lijf. Ondertusschen quamen vier vendelen knechten van den Grave van Bossu, (den tweeden van Oest-maent des nachts te scheep, aen wien, zijnde tot Uitrecht, zy terstondt geschreven hadden) in stadt. Hun gink nochtans die angst over, dat zy de Lastaedje, eene treffelijke voor-stadt, t'eene-mael aen assche leidden: 't en zy veel eer d'oude wrok geweest, tegens d'in-geerfden van dezen oordt, daer wy te voren af gesproken hebben. De zoldaten vielen, den een-en-twintighsten, tegens den avondt uit, op 't volk van Lumey, dat voor de Reguliers-poort, gelegert was: doch zy werden te rugh gedreven, achter-latende zestien gevangenen; mits dat vier vendels, van buiten Sant Anthonis-poort, aen d'anderen te bate quamen. Ten volgenden middage, vielenze wederom ter zelve poorte uit, en schermutsten wel anderhalve uure langh. Lumey ziende Amsterdam alzoo van zich bijten, en de hoop van inwendige opstendinge te niet, brak 's nachts daer aen, voor Sant Anthonis en de Reguliers-poort op, en stak 't vuur in de hutten. 't Zelfde deed hy, 's anderen-daeghs, voor de Haerlemmer-poort; insgelijx tot Slooter-dijk, dat hy meest al verbernde: wijtende zijn af-wijken den Staten, als of zy hun woort, van hem met geldt en voorraedt te bezorgen, verachtert hadden. Maer anderen leidden 't aen zy wan beleidt, versmadingh van krijghs-tucht, en snooden handel te last: waer door de Roomschgezinden, en boven al, hunne geestelijkheit, in weder-sperringh verhardde. Aen d'andere zijde van 't Y, tegens de stadt over, had Hop-man Michiel Krok, met drie hondert mannen, den dijk in bewaring. Deez uit enkele kundschap van Lumeys vertrekken, kreegh zulk een schrik op den hals, dat hy, midden in der nacht, na Purmerendt vlood. In 't aftrekkē vernielde Lumeys volk het alles rontom de stadt, dreef het vee weg, en liet, 't geen men niet mee kon krijgen, verdrenken. Lumey deed ook etlijke Burgers, die hy gevangen gekregen had, op-knoopen. En aldus verdween dezē toeleg op Amsterdam.

Amsterdam wordt belegert.

't Bel... geoton.

Om dees tijt, in Wijn-maent, nam d'Ammirael Bos-huizen, met d'Amsterdamsche Vloot, d'Enkhuizers te quellen; en barnde op eenen tijt, etlijke wooningen buiten de Noort-poort af. Dit verging hem te makkelijker, vermits die van binnen tot uitval en bedwank der inwendige quaetwilligē teffens te zwak waren. Sonoy wederom, deed de Sardammer-sluizen beschanssen, en de Waterlantse dorpen, tegens over Amsterdam, bezetten, op-werpende een sterkte tot Nieuwendam, onder scherm van zekere galeyen, derwaerts gezonden uit Hoorn, Edam, en Monnikken-dam. Om 't welk te steuren, d'Amsterdammers tien groote schepen, en zes boots afveirdighden. Deze scheenen in 't eerst, groot gewelt met hun geschut te baren: dan, daer werdt, by dat van de galeyen, 't welk men eensdeels te landt braght, wakkerlijk op geantwoordt. Zulks die van Amsterdam, met

Enkhui... gequelt

Krijghs bedrijf in Waterlandt.

1573.

met verlies te rugh keerden. Des anderen daeghs quamen zy eenen verſchen torn doen, met negen brandtſchepen, en hope van 't vuur in de galeyen te brengen; doch geen gelukkiger uitgank. Want de galeyen vonden middel, om zich achter in de havene, boven den windt, en onder 't ſchut der ſchanſſe, te vertrekken, van waer d'anderen zwaerlijk beſchadight, en eenige ſchepen te gronde geſchooten werden. Zommigen vonden zich benoodight hun eigen geſchut en ankers in 't Y te werpen, om te lichter daer af te raken. Deze ſchermutzingen; hoe-wel van kleene verrichtinge, nochtans d'een achter d'andere wel afgeloopen, moedigden grootelijx die van Noort-Hollant; zo verr' ook, dat men zedert, aen 't bemeeſteren der Zuider-Zee, darde denken, toeruſtende etlijke ſchepen en galeyē; op dezen toelegh, en om Amſterdam, van d'Ooſterſche vaert te verſteken.

Om deez tijt geſchiedde hier in 't Y, voor deze ſtadt, een wonderlijke en aenmerkens-waerdige zaek. D'Enkhuizers en hunne gebuuren, om dien van Amſterdam den Zeebouw te bederven, (want toen ter tijt verklaerde zich deze ſtadt noch voor den Koning, maer Enkhuizen was alree op 's Princen zijde gevallen) hadden eenige wrakken, wel geballaſt, in 't Y gezonken, niet verre van der ſtadt; en bleven, boven-dien, daer ontrent den meeſter te water maken. Binnen-wijle winterd' het aen; ſloegh ſchielijk, en zoo ſtreng aen 't vriezen, dat, eer men zich des hoedde, de Noort-Hollanders, van 't ys beklemt werden: daer dubbel gevaer uit rees. Want voor eerſt, waren de ſchepen ſchaerſſelijk van lijf-toght verzien; zulx 't volk begon te morren, gereedt om daer af te loopen, zoo men hun niet, met moeite, eenige eet-waeren toegevoert hadde. Ten anderen was de vyandt niet om zulk een voordeel te verwaerloozen, en hen, in die gelegentheit, onbeſtookt te laten. In dus een' kommer, ontboodmen de Waterlandtſche Dorpen op, om een vaert tot Pampus toe, te bijten, en t'onderſtaen, oft de ſchepen, over die ondiepte te krijgen waren. Een geweldigh rak was dit, en 't ys zoo dik gebakken, dat men, na zware koſten en arbeidt, het verlooren werk ſteken liet. En gingen 'er nu raedtſlagen om, van 't geſchut na den grondt te zeinden; wat berghbaer was, wegh te ſleepen; en met de reſt te doen, 't geen men, by gelijke zwarigheit, liever heeft, dan den vyant te verrijken; als een felle windt, opſtaende uit den Noorde, de ſchors des waters komt ſcheuren, en een wijdt-gapende reete, genoegh na eigen wenſch, voor 't boots-volk, maken. Voorts volghd 'er zoo hoogh een vloedt op, dat de ſchepen ſchier twee-maels zoo veel' ellen diep gaende, als men gewoon is voeten nats in 't Zuider-gat voor Enkhuizen te hebben, echter daer deur, en in behouden havene, raekten. Ook warē zy zo haeſt niet over, oft het ys ſloot terſtondt, en vlijdde zich in zijn eerſte leger.

[margin: ...onder- ...: ver- ...nge ...Noort- ...landtſe ...pen, ...r Am- ...iam, ...ae: Y.]

Te dezer tijdt hield zich hier op het Y een vry-buiter der Geuzen, geheeten 't Hoen, die ſchalk in 't overleggen, ſtout in 't uit-voeren, met onverziene aenſlagen de wateren onveiligh maekte. Deez', verſpiedt hebbende hoe een' bende ſpeer-ruiteren van Amſterdam na Haerlem trok, liet zich voorſtaen datze zijne waren, indien hy hen, op een rak dijks, daer ter zijde geen uitvlucht was, betrappen konde. Twee roei-jaghten had hy by zich, en boven achtien man niet: en wilde het echter wagen, met dus een vuiſt vol volks. Ziende hen ter gewenſchte plaetze, ſpreidden zy zich, en komen, ten deel van vooren, ten deel van achteren op-klimmen. 't Weeke weder had ook den dijk geweikt; en de paerden het noch quaet genoegh, zonder andere belemmeringh: alzoo zy dikwils door de korſt heenen ſtapten, en ten buik tot in de modder ſchooten. Verſmadende nochtans de weinigte die hun 't hoofd bood, vorderden zy hunnen wegh: maer konden geenen veirdt maken. Toen leggen de Vry-buiters aen: en nauw'lijx een ſcheut, ofze deed eenen man ſneuvelen. Voort vellen de voorſte hunne ſpieſſen, zonder ſchroomte voor de ſpeeren, die daer

[margin: Dappere daet van een Vry-buiter.]

1573. by in de lenghte niet halen mochten; en drijven hen den achtersten toe. Daer worden zy even euvel gegroet, en echter gedwongen, toom te wenden. Binnen-wijle hadden de voorste her-laden, en gingen hunnen eersten gang. 't Hel, gekneedt van de hoef-slagen, werd hoe langer hoe murwer: en 't eene ros by 't ander bleef steken in 't klamme slijk: oft slibberd' op het gladde, in zijn eigen en zijns Meesters bloedt, en schudde hem uit den zadel. Dit vallen en opstaen, gins en weder jagen, duurde tot dat de gansche kornet, geschat op anderhalf hondert koppen, ter neêr geworpen was. Door welke, en wesgelijke stukken, d'aenrechter zulk een naem won, dat de Baroen van Liques (een van 's vyandts voornaemste Overste) daer door bekoort, hem zien wilde, en te dien einde hem vry geley toeschikte. 't Hoen verscheen, en bevonden maer een slecht huis-man te zijn, baerde des te meer verwonderingh. Eenige schenkaedjen van de Baroen aengeboden, sloegh hy af; niet zijne gunst, zoo de tijdt quam, der zelve van doen te hebben. Ook quamze naderhandt; en 't Hoen gevangen zijnde, wierd op voorspraek van Liques, zonder rantzoen, vry gelaten.

Als in dit loopende Jaer Haerlem door de Spaenschen, onder het beleit van Don Frederik, des Hartogen van Alvaas zoone, zeer sterk belegert wierdt, en de leef-toght, die in 't leger goet koop was, zonder eenige hindernisse uit het Sticht van Uitrecht, over den Diemer-dijk, die na Amsterdam loopt, door Amsterdam, en zoo voort in 't leger, gebraght wierdt, zoo belaste de Prins aen Sonoy, om dit te beletten, dat hy schikken zoude, zich opmeester te maken van den Dijk te Jaephannes, tusschen Amsterdam en Muiden. Want hier van daen kon men den vyandt allen toevoer van boven, zoo te land als te water, af-snijden; mits beheerende, ter eene zijde, het Y; ter andere de Diemer-meer, die tot aen den Amstel, en den Uitrechtze Wagen-wegh, strekte. Sonoy dan over-gescheept met acht hondert zoldaten, en etlijke delvers, nam schielijk den Dijk in; maekte terstont een sluis aen stukken te slaen; een ander gat met de spade; en beschanste zich tusschen beide. 't Geluk hem hier in te wil geweest zijnde; liet hy aldaer het krijghs-volk, met drie galeyen, en een tamelijk getal van schepen en schuiten: en voer zelf na Edam, om hun vereischte noodtdruft en bystandt toe te veirdigen. Maer die van Amsterdam, bezeftende 't belangh van 't stuk, zonden derwaerts meer dan twintigh water-schepen, gewapent met bassen en gotelingen. Sonoys schip-volk, daer tegens niet op-mogende, ging 't zetten onder 't geschut der schansse, en verliet twee galeyen, die gekregen werden van d'Amsterdammers. De zelve, vervolgende hun voordeel, quamen thans de sterkte, tot vier steden teffens, bestoken; met grof geschut en drie vendelen knechten aen de West-zijde, met een vendel aen d'Oost-zijde, langhs den Dijk, uit het Y, met schepen, uit de Meer, met schuiten, wel gemant en beweert. De Sonoyschen, in dit parket, verdadighden zich dapperlijk; tot dat hy, des verwittight, met veertigh schepen ter yl gezamelt, eerst d'Amsterdammers deizen deed; daer na, mits dat zy eenige razeils te hulpe kregen, van de zijne begeven werd, en zich, ter nauwe noodt, uit het midden der vyanden, redde. Waer over de Schanzelingen, wanhoopende van ontzet, 's nachts, na den achtiende van Lentemaent, in de groote galey van Hoorn, en eenige krab-schuiten, en daer mee ten deel in 's vyandts handen, vielen. Die deur worstelden, bezeilden de Waterlandtsche wal: daer Hop-man Jan Taemsz. Schaft, nochtans niet optreden wilde, eer hy, onder 't gezicht van de na-jagers, de galey te gronde gehakt had. 't Hard onder de zoolen hebbende, kregen zy straks de Spaenschen op de hakken, en zouden merkelijk af-breuk geleden hebben, indien Jan Haringh van Hoorn, zulks door een Romeinsch-stuk niet belet had. Deez' aen een enghte, daer 't Y van buiten, een Meerken van binnen,

Sonoy in[...] den Di[...] dijk in

Die wo[...] weder laten.

Jan Hari[...] stoute da[...]

nen, den Dijk van binnen bekabbelde, hield ſtal, zich kantende alleen tegens de voorſte voor-volgers: thans als hem 't getal over de hand werd, ſprongh in de Meer, en won met zwemmen, in ſpijt van menigh ſcheut, den anderen oever: van waer hy 't, door de weidden, tot Monnikkendam aenbraght. Dit ſtuiten der vyanden was de behoudenis van velen zijner ſpits-broederen; en nergens anders hunne wijk heen. Eraſmus van Brederoode, adel-borſt, zijnde in 't deizen, door zijn voeten geſchooten, ter aerde gevallen, en weder op-geſtaen, begaf zich na 't Y, om liever, (indien 't zoo wezen moeſt) te water, dan ſmadelijk aen een galge, te ſterven. Beneden den Dijk, en te ſtruikelen komende, ſtort hy voor over, verladen met zijne ſlagh-zwaert, en blijft met het hooft in den grondt van eene ſloot ſteken. 't Welk ziende een Rotmeeſter van 't zelve Vendel, ende wanende dat hy vyandt was, ſtiet 'er na met een ſpieſſe, die hem luttel bezeerde. Want zijn wambas-wrongh, gevult met paerds-hair (gelijk mer te dier tijt droegh om de boxen te ſchorten) klonterde om 't yzer, en beklemde het, invoege, dat het, te rugh gehaelt, ook den drenkelingh boven trok. De welke, aen aem-tocht geraekt, *Wat zijt ghy*, zeide hy, *voor een martelaer, die eenen luſtigen borſt, niet voort ruſtigh, weet deur te helpen.* Een fraey betoog van onbekommertheit in zijn uitterſte, waer 't met aendachtiger geeſt, en ſtemmiger woorden gedaen. Hy werd 'er by bekent; en alzoo de wonde door 't nat wat bekoelt was, de bal der voeten gaef, liep met d'anderen tot Vyddam toe. Voorts holp men hem te ſchuite na Monnikkendam, en aldaer van zijn letzel. Sonoy, hebbende door ſmeeken, en dreigen met 's Prinçen ongena, op nieuw over de tachtentigh zeilen tot Edam by een gepreſt, vernam hoe 't 'er af-geloopen, zijn toelegh verſtoven, en voor dat pas niet te her-vatten was; hoe-wel hy d'Amſterdammers van 't Y, en tot binnen de palen hunner havene joegh. Onbillijk is 't lot der oorloge. Zoo 't wel gaet, elk eigent zijn deel aen de glory. In tegenſpoet, zoekt men den eenige Overſte de wijt te geven. Dit bejegende Sonoy, dien niet alleen de zoldaten van de geruimde ſchanſſe te laſt leidden, dat hy hen op een vlees-bank gebraght, en leelijk in de ly gelaten had: maer ook de vluchtelingen te water, ſchoven al de ſchult op zijn onvoorzichtigh beleidt. 1573.

De Prins even-wel, die dapper met de Haerlemmers begaen was, en nochtans geen andere uitkomſt voor hen wiſte, dan de beleggers te belegeren, en door af-ſnee van toe-voer, in gelijke benauwtheit te brengen, belaſte ter eene zijde Sonoy noch eens den Diemer-dijk, en ter andere zijde, den Baroen van Baten-burgh, het Dorp Ouderkerk in te nemen, en zich daer te ſterken. Maer de vyandt, geleert by den voorigen aenſlagh van de Noort-hollanders, had op dien dijk een ſchans, en Hop-man Snater, met twee Vendelen knechten daer in geleit: een andere tot Ouderkerk, daer hy de hooghte van 't Kerk-hof, en de Kerk zelf te baet nam. Sonoy dies niet tegenſtaende, worp 's middernachts, na den tweeden van Zomermaendt, acht hondert mann', tuſſchen Amſterdam, en 't Blok-huis van Snater, op den dijk, door-groef dien, zonder merkelijk verlies; en verzekerde zich daer, met zes ſchanſſen, die hy tot na 't over-gaen van Haerlem, inhield. Van de Diemer-Meer kon hy echter geen meeſter worden, mits die van Amſterdam daer vijf galeyen, nevens een goet getal zoo kleene ſchepen, als ſchuiten op-braghten: behalven dat 'er de zijne qualijk vlooten moghten, en 't boots-volk onwilligh was.

Na dat nu endelijk Haerlem door de Spanjaerts, onder het beleidt van Don Frederik, was over-gegaen, quam den Hartogh van Alva hier t'Amſterdam, en trok voorts na Haerlem, om alles daer te bezichtigen, doch quam in 't kort weder hier, in hope van zich over Noordt-Hollandt, dat hem dapper in de weegh was, in 't kort meeſter te makē. Ruſte derhalve een ſterke Vloot toe, onder het geley

van

van den Overſten Boſſu. Deez dan
1573. ſteekt (in 't gezicht van Alva, en een groote menighte van Papen en Munneken, die op de Schreyers-hoek, met een groote praght en prael, het af-ſteken dezer Vloote, aenſchouwden, en met kruizen en zegeningen geluk wenſchten) op den twaelfden van Herfſt-maendt van deze ſtadt af. Wel is waer, dat de Noordt-Hollanders, om het Y te ſtoppen, weder eenige wrakken voor deze ſtadt gezonken hadden, en dat hy daer, mits eenen ſterken windt, ten eerſten dage niet deur kon komen. Maer hy maekte des anderen daeghs een open te vinden, en de ruimte te krijgen. Waer over de Noort-Hollandtſche ſchepen, het Y verlatende, tot aen Pampus weken. Op zijn achtien, zoo zware ſchepen als jaghten, had hy zes Spaenſche, nevens etlijke Hoogh en Nederduitſche vendels; tot Onder-Ammirael Jan Zimonſz. Rol van Hoorn: en taſte, voor 't eerſte werk, de Schans te Schellingwoudt aen. Daer in lagh Hop-man Hendrik van Broekhuizen, en weerde zich manlijk genoegh: doch ontbloot zijnde van de ſchepen, werd entlijk gedrongen, om een goet heenkomen te zien, en zijn wijk op Monnikken-dam te nemen. Geringen, oft geenen wederſtandt bewezen, voorts d'andere ſterkten van den Waterlandſchen dijk, en vielen meeſt al, ten zelven dage, in 's Graven handen. Die van Noordt-Hollandt, hebbende hun betrouwen geſtelt op de wrakken, en 't af-dammen van den vyandt, verſloegh niet weinigh 't ontſchieten van dien toeverlaet. En was hun 't verlies der ſchanſſen een groote ſmart; te meer, om 't geſchut daer in gebleven, dat zy tot wapeningh der Vloote ten hooghſten van noode hadden. Geen wanhoop echter verſtikte hun den moedt; maer maekten tot Hoorn en Enkhuizen vier-en-twintig krijgs-koggen toe, en verzochten op den Prinçe, dat hy hun eenige ſchepen, doch ſchut voor al, wilde by-zetten. Teffens liep hun het weder meê, en benam de ſtijve windt den vyandt eenige dagen, die hun in het toe-reewel te pas quamen. Boſſu, na 't bezetten der Blok-huizen met krijghsvolk, zond eerſt Franciſco Verdugo aen den Landt-vooght, om hem te berichten, in wat ſtaet Waterlandt waer. Thans voer hy zelf na Amſterdam, om zijne Vloote te meerderen, en na de heerſchappy der Zuider-zee te dingen. Robles, Heer van Billy, midlertijt, met drie galeyen, een boot en zeven krabſchuiten, veroverde zeven ſchepen, die met drie hondert laſt Rogs van Ooſte quamen. Ja ter nauwe noodt ontgingh hem het Noordt-Hollantſch † Beleï-ſchip: niet tegenſtaende dat Doco Martina met zijne ſchepen het Vlie bewaerde. En hielden deze twee elkanderen daer zulx bezich, dat geene van beide beuren moght, zich by de groote Vloot zijner partye te voegen. De Graef nu ſterk ontrent dertigh zeilen, zoo kleene als groote, en zijnde met hof-ſtaet, en twee hondert oude Spaenſche zoldaten, in zijn Ammirael-ſchip geſtegen, dat den hatelijken naem van Inquiſitie, en twee-en-dertigh metale ſtukken, voerde, lichte den derde van Wijn-maent, het anker voor Amſterdam; dan kon, mits weldigh waeyen, niet voor den vijfden, over Pampus raken. Toen ſtreeft hy na de Noordt-Hollanders toe; in opzet even-wel van handtgemeenſchap te ſchuwen, en 't voordeel van zijn ſchepen en ſchut, bet bezeilt en toelangende, niet te verwaerloozen. D'anderen, daer-en-tegen, wel zoo kloek in getal, ſtelden al de kunſt der boots en ſtuur-luiden te werk, om tot aenklampen en enteren te komen. Met dit toe en ontleggen, en dwers door elkandre zwieren, liep de halve en de heele volgende dagh ten avondt; zonder dat 'er meer dan twee van de zijne achter-haelt en aengeranſt werden. Op 't eene voer Hop-man Schuilenburgh, zwager van Bos-huizen. Dien viel Hop-man Jakob Til tot driemaels toe aen boort, en overweldighd' hem ten laetſte. Schuilenburgh, met noch zes, werdt na Hoorn gezonden: d'anderen ontrent vijftigh, door-ſteken, oft in zee geworpen. Til verloor boven twee mannen niet; maer alzoo hy zelf, en noch twintigh van de zijnen, gewondt

† Convo ſchip.

waren

waren, werdt hem 't ver-overde schip weder ontnomen. Hop-man Taems Geltzak van Medenblik, ransde het tweede schip aen: dan kon des geen meester worden. Sedert droegh zich niet bezonders toe, tot op den elfden der maendt. Toen quam men elkandre weder onder 't geschut. 't Welk van de Bossusche zijde, zoo vreeslijk donderde, dat het voor de bondt-genooten onmogelijk om verduuren scheen. Zy joegen'er echter op aen, trachtende door alle wegen aen den vyandt vast te raken; die hun t'elken-male ontworstelde, en zijn' oude gangen gink. Maer hun Ammirael, Kornelis Dirksz. van Monnikken-dam, in-hebbende Hopman Ruikhaver met een deel zoldaten, pijnd' het zoo langh, dat hem entlijk gelukte 't schip van Bossu in te zeilen, en 't zijne daer aen te hechten. Hy had in de Mars leggen etlijke rapsche gasten, die potten met ongeleschte kalk, en verscheide vuurwerken, van boven neder, in 't gezicht der Spaenschen, deden stuiven. Met een quam Hop-man Pieter Bak van Hoorn, zich aen 't ander boordt werpen; Jakob Trijntjes van Enkhuizen, voor de boegh; Hop-man Boer van Schellingwoudt, aen d'achter-steven. Doch deez', staende mits zijn' lage, te zeer aen de vuurpoorten uit Bossuus schip ten deel, werd gedwongen te deizen, en 't roer van Bossu met vreden te laten. Kleen voordeel, nochtans was dit den Grave, die, al vechtende, met de drie andere, neder dreef, en achter de Nek, by Wijnes, aen de grondt klemde. Een Konings-schip, daer-en-tusschen, van hondert twintigh last, dat onder Willem Vest van Enkhuizen stond, werd door de Bondt-genooten bemachtight. Maer 't was zoo lek geschooten, dat men 't volk, en 't schut, te weten, vier metale, vier yzere gootelingen, en eenige bassen, daer qualijk kon uit-lichten, eer 't wegh zonk. Vijf kleener, aen zekere zanden verzeilt, werden benoodight zich op te geven. Ian Zimonsz. Rol, met het overschot, nam de vlucht, tot over Pampus. Daer hield men 's avondts krijghs-raedt, en besloot den volgenden morgen Bossu te gaen ontzetten: oft het leven daer in te schieten. En was Ian Zimonsz. met krieken van den dagh, onder zeil: de rest insgelijks, wanende dat het den vyandt gold. Maer hy zette zijne loop recht toe naer Amsterdam. Aen d'andren, die verwondert waren wat het bedieden mochte, nochtans gehouden zijne vlagge te volgen, gaf hy thans te verstaen, dat hem de Spaensche knechten gedwongen hadden dien wegh te nemen. Zoo liet men Bossu in de ly: doch de zelve daerom niet zich ridderlijk te weeren: maer beide zoldaets en hooft-mans plicht betrachtende, stont geplant by de mast, in vol en roer-scheut vry harnas, met de rondas aen den arm, het zwaerdt in de vuist. En duurde 't gevecht de gansche nacht deur; oft schoon de Noordt-hollanders 't behulp hadden van verscheide Water-schepen, die gestadigh af en aen voeren, met dooden en gequesten, met voor-raedt en versch volk. Waer onder zich vele Burgers van Hoorn menghden, uit brandenden yver voor vryheit en vaderlandt. En staet hier niet te verzwijgen de rustige koenheit van hunnen Ian Harink, die, 's morgens met de twee-licht, by de takels van Bossuus schip op-klauterde; de vlagh van de stengh rukte; en daer mee nederdaelde: hoe-wel 't hem 't leven koste, mits hy door een luik in zijne borst geschooten werd. Entlijk als nu aen den middagh gink, na acht-en-twintigh uuren strijdens, en 't verlies van al zijn krijghs-volk, op veertien of vijftien man na, trad Bossu, geen ander uitkomst ziende, in handelingh, en gaf zich over aen den Ammirael Kornelis Dirksz, Hop-man Ruikhaver, en den geweldige Provoost Joachim Nieuw-vink: mits bedingende *'t lijf voor al de zijnen voor zich, daer-en-boven een Graeflijke gevankenis. D'andere zoldaten hadden in wisselingh, oft voor een maendt zolds, volgens oudt krijghs-gebruik, uit te gaen.* De Spanjaerts, niet te min, voornemelijk Corcuera en Lopes, Hop-luiden, mis-trouwende 't ver-

1573.

...ch strijdt ...p Zui-...er ...ee, en ...te der ...o-Hol-...n en.

E e dragh

1573. dragh, weigerden daer in te bewilligen, tot dat het door Sonoy, en de Staten van Noordt-Hollandt zelf, bekrachtight werdt. D'aenzienlijkste gevangenen, behalven Bossu, en de twee voornoemde Hop-luiden, waren de Heer van Kruininge, Lieven van Weldam, Geeraerdt Pinssen, Herdenbroek, Nieuw-man, Joost van der Werve, Garbrandt van Warwijk, Romery, Quesnooy, Bloemendael, Blyenburgh van Dordrecht, en Jan van der Moole. Van ontrent dry hondert zoldaten, in alles gevangen, voerde men het derde-deel na Enkhuizen, de rest na Hoorn, nevens den Graef; die onheusselijk in-gehaelt werdt, van een straet-geschrey, hem verwijtende de Rotterdamze moort, *en dat hy nu, getoogen tegens hen, met even quaet een hert, loon na werken t'ontfangen had.* Zijn Ammiraels vlagh hingh men daer in de kerk op, tot gedenk-teiken der zeege, waer voor God, in alle Steden en Dorpen, met eenen vasten en biddagh gedankt werdt. De vluchtelingen, voorts, om hunne schande tegens 's Hartogen ongunst te dekken, schooven al de schult van den mis-gank dezer toght, op het slecht beleidt van den Grave. 't Welk, hem ter oore gekomen, zoo na gink, dat hy, by eenen brief aen de Staten van 't gewest, en den Overste Sonoy, verzocht, iemandt van de zijnen aen den Landtvooght te mogen af-veirdigen, om zijn eere, dat dierbaerste van alle tijdlijk heil, by 't quetzen der welke zy doch niet gebaet konden zijn, te verdadigen; ende met een te bevorderen, dat de gevangenen beleefdelijk gehandelt, en met den eerste tegens andere gelost wierden. Dit stond men hem toe, mits leezingh van zijnen schrijven hebbende. Hoe 't met dezen Bossu afgeloopen was, vernamen de Burgers tot Haerlem, in hechtenis zittende, by zeker briefje, verborgen in een pijpje en kop boters: zeggende de boode hun aen, zy zouden de booter wel proeven, op dat m'er hun meer af, bestelde, indienz' er smaek in vonden. Dies ontgon menze datelijk: en eenen Burgermeester Kies, die mede te Haerlem gevangen zat, het briefje gelezen hebbende, zeide tot d'anderen; daer was een Kabbeljauw gevangen, en zijn rop wel hondert duizent gulden waert. Met een ging het op een aen-heffen van Psalmen en Lof-zangen, tot groote verwonderinge der Spaenschen, die noch geen tijdingh hadden. Onlangs daer na, alzoo 's Graven vrienden zich pijnden, den Lantvoogt tot wisseling van gevangenen te bewegen, werd Burgermeester Kies, op zijn trouwe geslaekt, om Verdugo, daer af, hier t'Amsterdam te gaen spreken. Deez werdt dan aen Lieven van Weldam gewisselt. Maer om Bossu viel meer te doen, die drie ronde Jaren, en tot den Pais van Gendt toe, in hechtenis bleef.

De Landtvooght Hartogh van Alva was door 't verlies van deze slagh op Zee, en 't mis-lukken van 't belegh voor Alkmaer, daer Don Fredrik zijn zoon voor lagh, alhier niet alleen in haet, maer in d'uiterste verachtingh gekomen, ja zoo wijdt, dat zijn beeltenis, die by de partijdigste der Spaensgezinden, in 't statelijkste der zael' oft kamere te pronk gehangen had, nu verfoeit in eenen hoek, oft d'afzighste plaets van den huize raekte. Dat hy der stadt geverght had, bezettingh van buiten-volk in te nemen, holp tot deze vervreemdingh; daer hy ook de snuf af kreegh. Derhalven dieper, en voor eenigen op-loop duchtende, te meer, mits de groote schulden hem door de burgerye gemaent, besloot hy zich van daer t'ontsteelen: en hebbende met de trompette doen uit-blazen, dat ieder 's anderendaeghs, om zijn gelt zoude komen, gink deur, des nachts te vooren, en liet den luiden 't na-kijken. Geslachten van d'allerrijkste, die uit dommen yver, en onervarentheit; en zich aen 's Konings naem vergapende, hem meer dan 't hunne geborght hadden, werden hier door zoo berooit, dat wijf en kinderen, zouden zy eten, moesten om een arme dagh-huur gaen werken. En heb ik, zeit Hooft, zekeren burgers zoon gekendt, die, na veel vervolgs, om 't achter-wezen zijn's vaders, by de Spaenschen niet dan

Alva scheit schandlijk uit Amsterdam.

dan entlijk eẽ vendrigſchap verworf, thans in Hollant gekomen, om tegens zekere zijne magen te pleiten, en boven-ſtaender daer in, echter even beſlommert, door de langduurige koſtẽ, zich (helaes!) op d'uit-gewonnen hofſtede, verhingh uit mis-trooſtigheit.

Die van Amſterdam ondertuſſen, ſchoon de meeſte ſteden van Hollant, alree, zedert Alvaas vertrek, af-gevallen waren, blevẽ even onverzettelijk, en wilden zich geenzins met de af-gevalle Steden ver-eenigen. Zy hadden, niet te min, zich ook alreez tot Bruſſel vervoegt, om hun geſchil met dẽ Prinçe af te handelẽ, en zich onder zijn gehoorzaemheit te begevẽ: en 't verding was, door tuſſchen-ſpraek van gemagtighden der al-gemeene Staten zoo verre geraemt, dat het ſluiten alleenlijk op 't goet-dunken der Staten van Hollandt aen-quam. Waer over zijne Doorluchtigheit de geraemde punten derwaerts zond, om by hen overwogen te worden, en hun goedt-dunken daer op te verzoeken. De Prins ook, vermits de Wet-houders dezer ſtede hem hier om ernſtigh gebeden hadden, verſtendighd' hen, dat zy behoorlijk vond, midlerwijl men doende was om een verdragh te treffen, geen vyandtlijkheidt tegens die ſtadt te plegen. Maer de Staten van Hollandt, aen-geloopen door d'uit-gewekenen van Amſterdam, maekten zwarigheidt in 't aen-veirden der voorwaerden; en wetende dat 'er groot mis-noegen onder de gemeente, en gebrek van leef-toght en brandt, was, voeren voorts met de ſtadt bet en bet te benauwen. Die van Amſterdam ziende dat hun handelingh vruchteloos was af-geloopen, door dien men van de ſtadt te benauwen niet op en hield', gingen zulx den Prins aen-dienen, met klachten dat men niet eerlijk met hen handelde, en anders niet zocht als de ſtadt onverziens te overrompelen. De Prins, dien dit niet wel in d'ooren klonk, dat men, midlerwijl 'er van verdragh gehandelt wiert, tegens de ſtadt noch vyandtlijk te werk gingh, beval d'Amſterdammers in vrede te laten. Hier op gunde men hen, datze met kleene ſchuiten lijf-toght en berningh, (mits betalende den tol daer van) in ſtadt mochten voeren. 1577. Niet te min, men werd bericht, 't zy naer de waerheidt oft anders, hoe d'Amſterdamſche Wethouders verſtandt met Don Johan (die in Alvaas plaets gekooren was) hielden; en hy hun geſchreven had, zy mochten wel verdragh aen-gaen, maer zouden zich wachten van bezettingh in te nemen, en dat hy hen tegens Kerſmis, ongetwijfelt uit alle noot zou helpen. Ook liep 'er een gerucht, dat 'er op den predik-ſtoel opentlijk gebeden wierdt, dat God zijn zegen toch zou willen verleenen, tot den voortgank van een geheime aenſlagh die op handen was. 't Welk zoo groot een ſchrik en achterdocht onder de Staten veroirzaekte, datze voornamen, door wat wegh het ook ware, doch zonder plonderingh oft overlaſt der burgerye, zich meeſter van deze ſtadt te maken, en de zelve onder hun gehoorzaemheit te brengen; gevende, te dien einde, een brief uit, die op dezen zin uit-quam.

Brief der Staten, om Amſterdam onder gehoorzaemheidt te brengen.

ALzoo vele en verſcheide ken-tekenen zich dagelijks meer en meer openbaren, dat die van Amſterdam, eenigen heimelijken lors-handel en verſtandt met Don Johan, of eenigh van zijne aen-hangeren, houden, waer door de zelve Don Johan te beter tot zijn quaet voornemen, tot grooten nadeel en bederf der Landen van Hollant, en dien-volgens van al de Nederlanden, zouden mogen geraken, inzonderheidt, vermits men ten beſte niet verzekert is van eenige om-leggende Steden, zoo in het Sticht van Uitrecht en Gelderlant, als van eenige Over-Yſſelſe Steden, die met Duitſche bezettingen, ten dienſte en behoeve van den voorſchreven Don Johan, die zich hoe langh hoe meerder met krijghs-volk verſterkt, en voorzeker eenige aenſlagen op deze Landen heeft, bezet zijn, zoo is by den Staten van Hollandt, en Zeelandt, verſtaen en beſlooten, dat men by alle liſtige wegen zal arbeiden, die voorſchreven ſtadt van Amſterdam te brengen onder de gehoorzaemheit en regeeringe van zijn Hoogheit, en die met 'er daet alzoo te ver-eenigen met d'andere ſteden van

1577. *Hollandt, indien zulks eenighzins doenlijk zy, zonder langer na de voldoeninge te vertoeven, waer na zy-luiden schijnen te staen, hoe-wel, vermits zy altijdt daer in lange uit-stel en vertrek gezocht hebben, hun uiterste meeninge, naer alle schijnbaerheidt, daer geenzins toe is strekkende, zoo hebben overzulks de voorschreve Staten verklaert en belooft voor goet te houden, en gestant te doen, indien de voorschreve stadt in eenige manieren, by eenigh Oversten, Kappiteinen, of Krijghs-volk, in dienste of eedt van zijn Excellentie, midtsgaders de Landen van Hollant en Zeelant, zijnde, overkomen moghte, of ver-overt werden, gelijk de voornoemde allen en een iegelijken der voorschreve Oversten, Kappiteinen, Bevel-hebberen en Zoldaten, midtsgaders allen anderen getrouwen dienaren, onderzaten en inwoonderen der voorschreve Landen, daer toe by dezen volmaghtigen, mits dat gene onbehoorlijke plonderingen, kracht of gewelt, en overdaet aen eenige geestelijke of wereltlijke perzoonen of goederen, by iemandt geschiedde, noch aengerecht werde. Daer tegen de voornoemde Staten, te vrede zijn den voorschreven Oversten, Kappiteinen en Krijghsluiden, te doen een eerlijke en behoorlijke vergeldinge of geschenk, naer gelegentheit en billikheit der zake, dat niemant reden zal hebben daer over te klagen. Gedaen tot Leiden, den eersten van Slacht-maendt, 1577.*

Toelegh om Amsterdam te verschalken.

Zy dan vast by hun opzet blijvende, namen voor om de Stadt met list te verschalken en t'over-rompelen, dat in dezer wijze besteken werd. Den Kornel Harman Hellingh, en den Hop-man Nik'laes Ruikhaver, beval men d'opper-zorgh der zaken, omze uit te voeren met tien vendelen voet-volks. Eer den aenslagh aenging, verbonden zich by eede de Hop-luiden, Luitenanten, en Serjanten, datze geen plonderinge, noch der burgerye eenigh overlast zouden doen. Dit wierdt in geschrift gestelt, dat op dezen zin uit-quam.

W*Y ondergeschreve Hop-luiden, Luitenanten, Vendragers, Serjanten, Rot-meesteren, en alle Bevelhebberen, belooven en bezweeren hier mede voor ons en algemeene krijghs-luiden, die zich tot dezen voor-genomen aenslagh, ten dienste van zijn Princelijke Hoogheit; en den gemeenen Landen zullen gebruiken laten, dat wy den Edelen en gestrengen Jonk-heer Harman Hellingh, en allen anderen verordenden gemaghtighden Hop-luiden, en gemeenen Bevel-hebberen alle gehoorzamen willen, en wat ons van onzen voorschrevene Oversten bevolen wort, en werwaerts zy ons bescheiden zullen, daer toe ons willigh en bereidt toonen zullen, als ook by den anderen leven en sterven, en elkandre niet te verlaten, by verlies onzer eere. En in gevalle God Almaghtigh zijn zeege en zeeghbare handt, tot dezen aenslagh leenen wilde, dat de zelve wel gelukte, zoo belooven wy Hop-mannen en Bevelhebberen, dat geen van ons, of onze krijghs-knechten, hy zy kleen of groot, zich tegens iemandt, hy zy wereltlijke of geestelijke, burgeren of inwoonderen, Monnik, Paep, of Nonnen, in't minste of in't meeste, in woorden of in werken, te buiten gaen zal, of vergrijpen, noch ook gene kerken, kloosteren, geestelijke noch wereltlijke huizen, t'overvallen, berooven, of plonderen, maer datwe t'zamen de hant daer aen houden willen, en belooven ook dat de genen, die zulks doen, aen lijf, en leven zullen gestraft worden. Hier tegen belooft de voorschreve Harman Hellingh, uit de naem van zijn Hoogheidt, en der Staten van den Lande van Hollandt, dat hy, by aldien deze aenslagh gelukt, aen een ieder, die zich tot dezen aenslagh bezigen laet, twee maenden zolds schenken zal. Maer of het gebeurde dat de twee maenden zolds zoo terstondt niet reedt en voor handen was, en goet gevonden wierdt, dat eenige Vendelen weder te rugge uit der stadt geschikt wierden, zal zich niemandt hier tegen stellen, maer gehoorzaem toonen; des zal hen, zoo wel als d'anderen, die in der stadt blijven, hun twee maenden zolds gegeven worden. Dit alles getrouw t'onderhouden, hebben d'onder-geschreven, zamentlijken een ieder in't byzonder on-*

ondertekent, *den twee-en-twintighſten van Slacht-maendt des jaers* 1577.

Vier vendelen dan van de boven-gemelde tien, verborgen in twee ſchepen, ſchikten, den drie-en-twintighſten van Slacht-maendt, goedt tijdts, voor de ſtadt te zijn, en aen te leggen ontrent de poort, die na Haerlem ſtrekt. D'ander zes waren hier ook beſcheiden: dan doolende (zoo de ſpraek ging) in de dubbelzinnigheidt van den naem Haerlemmer-poort, lieten zich tot Haerlem voor de poort vinden. De Gendtſche pays had zoo verre plaets gegrepen, dat men dien van 's Prinçen parthy, tot tamelijken getale toe, mits latende hunne Wapens aen de poort, geenen ingank weigerde. En over-zulx was François Circourt, Steê-houder van Helling, met zeven of acht gaſten, daer hy zich op betrouwde, des avondts te voore, binnen der ſtadt gekomen. Deze (na 't over-brengen der nacht, in danzen met etlijke burgers dochters, om argh-waen te mijden) keeren des morgens tuſſchen zeven en acht uuren, na de zelfſte poort, en her-eiſche hun geweer. Dat verworven, treden zy buiten: daer eenigen hunner met-verwanten uit de ſchepen, hun terſtont paſten te bejegenen. Dit gezelſchap veinſde met elkanderen te ſpelen, en van ſpel tot krakkeel te komen; zulx de rapieren uit raekten. De wacht zich des moeiende, en zoekende te ſcheiden, krijght onvermoeits beyde de troepen op 't lijf, die t'zamen haer te zwaer vielen. Zommigen, zelfs de portier, die de ſleutelen had, worden doorſtooten; de reſt ten deele gequeſt, en voorts verjaegt. Toen riepen de Staetſchen, *zeege, zeege, de Stadt is ons*, en hunne Spits-broeders boven. Die ſpringen op, en met vliegende Vendels ter ſtadt in; latende de poort bezet, en ſchietende na wienz' op ſtraet vernamen. De kreet was; men rep zich niet, zoo zal aen niemandt miſ-ſchieden. Dus dravenze (niet alle nochtans, want zommigen zagen 't kooren-meeters huisje op de kolk, voor 't ſtadt-huis aen, en beſtormden 't) tot op den Dam; alwaer hun d'eerſte tegenſtandt ontmoette, uit het Raethuis en de Waegh, daer burgers en zoldaten waekten. Vinnigh werdt hier gevochten met neêr-laegh over en weder. Hellingh niet denken kunnende waer d'ander zes Vendels bleven, zond omze te doen ſpoeien, ook een bode na Zardam, aen Hopman Gerard van Woerde, van Vliet, om hulp. Maer van Vliet vindende ongeraden, op een enkel aengeven by monde, de bezettingh der ſterkte te zwakken, veirdighde eenen Serjant af, om kundſchap, waer in hy geruſt zijn mochte. Immiddels ſtond de tijdt niet ſtil, nochte de reſt der poortrën en ſtadts-knechten, die nu gewapent tot Hellinghs troepen in-drongen. Deze, van voore beſtookt, en vrezende gelijke laſt van achteren, deiſden weder, den Nieuwen-dijk langhs, tot datze de poort tot rugh, de Haerlemmer-ſluis, jegenwoordelijk d'oude genaemt, en de Sparrendammer-brugh voor de borſt hadden: daer zy zich ter yl, wat beſchanſten ſtoppende de toegangen van ter zijde, met balken, bedden, kiſten, en ander huis-raedt. Men houdt het daer voor, dat d'Overſten verſtandt in der ſtadt hadden, met luiden die viellicht waren om hier en daer brandt te ſtichten, en de burgery af te wenden; hadde Ruikhavers raedt gegolden. Dan Hellingh wilde der Staten orde volgen, en zoo hatelijk een daet niet over zich nemen: te min, mits hy geen twijfel ſloegh aen de komſt der zes Vendelen. Wel deed hy, in der haeſt, eenige briefkens van dezen inhoudt ſchrijven en uitwerpen. 1577.

N*Ademael beminde Burgers en Inwoonders, ghy nu etlijke Jaren van alle neeringe en welvaert berooft zijt geweeſt, 't geen d'arme gemeente niet weinigh gezwakt en gedrukt heeft; en ſchoon uwe Burgermeeſteren tot verſcheide reizen zeer heerlijke aenbiedingen en voorwaerden zijn voorgeſtelt en aengeboden, die zy, zonder eenige uitſtel te maken, om deze ſtadt weder te doen bloeien, en aen hare oude Vryheit te helpen, behoorden aen-*

1577. *genomen te hebben, en niet ten gevalle van Don Johan, (van wien zy noch alle weken brieven ontfangen) zoo pal en onverzettelijk by hun voorgenomen opzet te blijven.* Zoo is't, *lieve Burgers en Inwoonders, om u lieden uit dezen last en bezwaernis te helpen, en wederom in uw' oude neeringe en welvaert te stellen, den Oversten Jonk-heer Harman Hellingh, uit Vaderlijke meelijden, met etlijke krijghs-knechten, in deze stadt gekomen, niet om eenigh gewelt te plegen, oft den inwoonders eenigh ongemak aen te doen, maer om u lieden uit dezen overlast en bezwaernis te helpen. Voorts doet hy u al te zamen en ieder in't byzonder vriendelijk bidden en waerschouwen, dat zich ieder, zonder tegen-weer te bieden, stil binnens huis houde. Dit doende, belooft hy van zijnen kant, by Edel-mans trouwe, en mannelijke waerheit, dat hy zoodanigh een orde onder zijn krijghs-knechten houden wil, dat niemandt, hy zy Geestelijk, of Wereltlijk, Monnik, oft Paep, Nonn', oft Bagijn, met woorden oft werken, eenighzins mis-daen zal worden, nochte aen kloosteren, kerken, huizen, met plonderen, roven, oft branden, eenigh gewelt geschien zal. Overzulks had hy begonnen, om zijn volk by malkanderen, en beter in orde te houden, en den burgeren geen ongemak aen te doen, zich te beschanzen. Maer by aldien wy quamen te zien, dat ghylieden tegen-weer begondt te bieden, zal niet alleen de gansche stadt den krijghs-knechten tot buit en roof gegeven, maer ook alle huizen aen kolen gelegt worden, 't welk ghy dan niemant als u zelfs hebt te wijten. Dit zy u uit goeder trouwe en meeninge, tot waerschouwinge geschreven.*

Maer de burgers, achtende dat het houden dier beloften aen zijn lust hingh, en merkende dat hy geen onderstandt kreegh, wiessen in moedt, en voerden, nevens twee vendels hunner zoldaten, twee stuxkens geschuts aen: uit de welke een yzer den Kornel Helling trof, en ombraght. Toen ontzinkt den zijnen 't hert, en kon niet her-plaetst worden: hebbende Ruikhaver zijn eige bende niet, daer toe krank gezagh over onbekenden. 't Geviel daer-en-boven, dat het vuur in een tonnetje bus-kruids raekte; 't welk de gevatte schrik zulx uitbreidde, dat 'er geen houden aen was, en elk het open der poorte koos. Ook zeit men dat de Majestraet beslooten had, en zekere uure geraemt, om, 't en waer zy daer-en-binnen ruimden, dien heelen hoek, tusschen sluis en poort aen brandt te steken. Ruikhaver, geweken in zeker huis, werdt betrapt van eenen, die hem bezondren haet droegh, en on-aengezien 't bieden van groot ranzoen, in den koelen bloede vermoorde. Van de stedelingen liet'er Wolfart Michielsz. Hop-man over een vendel knechten, 't leven. Van andre dooden, ter weder-zijden was het getal niet groot. 't Gaet vast genoegh, dat de Prins geen wetenschap van dezen aenslagh gehadt had; en quam wel te pas t'zijner zuiveringh by d'algemeine Staten, die de klachten van d'Amsterdammers in reede gegrondt, en hem voor hielden. Die van Hollandt, beladen mits 't mis-lukken des toeleghs, zonden gemaghtighden aen zijn Doorluchtigheidt, en verschoonden 't stuk zoo veel zy konden, by-brengende dat men 't geheelt had, om haer in allen gevalle buiten schuldt te houden; voorts d'onbuighlijkheit van de regeerders der stadt, d'onveiligheit der voorwaerden lastmaels ontworpen, hunnen lors-handel met Don Johan, en 't gevaer des ganschen landts, 't en waer m'er in voor-zage. De Prins, hoe-wel t'onvrede, dat men, zonder hem te kennen, zoo verre was voorts gevaren; bezeffende nochtans dat in burgerlijke oneenigheit, en zoo verwardt een werelt vol arghwaens en wantrouws; niet alles even geregelt toegaen wilde; ook mogelijk meer op de meeningh dan op de daedt ziende; liet zich eenighzins gezeggen, en vermaende hen, naer dien 't geschiedde, niet ongeschiedt te maken was, dat men zoeken moest d'Algemeine Staten en de Stadt te vernoegen, in der beste maniere, en draghlijk voor 's Landts verzekertheit. De

ge-

gemaghtighden bleven daer by, dat de Hollanders en Zeeuwen, niet rusten zouden, eer zy met gemoede oft anders, Amsterdam onder 't gebiedt zijner Doorluchtigheit gebraght hadden, het koste wat het moghte. De Prins, weder, vertoond' hun de ergernis en moeite, gemenght met plegen van gewelt. Dan d'eene werd ter zijde gezet; d'andere licht gewogen, mits men verwittight was van de tweedraght, die onder d'Inwoonders heerschte.

En zeker, dat de Staten van Hollandt en Zeelandt zoo gezindt waren, is een korten tijdt daer na weer gebleken, want zy belasten op nieuw den Oversten Diedrigh Sonoy, d'Amsterdammers, boven de schanssen en schepen, om, en voor hunne stadt leggende, noch bet, en zulx te prangen, dat 'er niets in oft uit mochte, zonder zijn wete en geliefte. Sonoy derhalven, legerde zich in 't Katuizers klooster, in 't Leeproos-huis, en op verscheide paden: gelijk 'er 't platte landt te laegh, en 's Winters meest al plas leidt. De regeerders schreven hem, met vragen, wie en wat hem daer toe porde; gemerkt zy hun gemaghtighden tot Delft, en den handel der voldoeningh her-vat hadden. Hy antwoorde beleefdelijk, dat het door bevel der Staten geschiedde; geenzins ter euvle meeningh, maer om te verhoeden 't geen d'algemeene vyandt, tot nadeel des Landts, op de stadt zou willen voornemen; en beloofde hunne booden, die zy verzochten na Delft te mogen zenden, veiligh over en weder te helpen. Daer waren niet te min reeds eenige scheuten in en uitwaerts gegaen; gevende elk den andre de schult der eerste daetlijkheit. En de gemaekte heusheidt kon geenen duur hebben, onder parthyen daer kleene plaets tussen beide, en de grondt zoo quaet, was. Dies als men dagelijx ten vinnighsten uitvoer, met trotzen, schelden, dreigen, deed d'Overste Sonoy de zoutkeeten in-nemen, en een schans op den Haerlemmer-dijk werpen. Waer tegens de verweerders eenen molen dicht aen stadt in namen, en met hand-bussen de

[Margin: Amsterdam door Sonoy benauwt.]

bewaerders der schanze en anderen te quellen, namen. Deze beten wederom van zich: der mate, dat, aen beide zijden, te mets bloedtstortingh en dooden vielen. Dit deed de Poorters gruwen, en wel tussen drie en vier hondert perzoonen na 't leger vlieden: die al t'zamen, onverkort aen lijf en goedt, by Sonoy werden deurgelaten, volgens 't ontbiedt van zijne Meesters. Men strooide voorts den roep, dat, zoo 't verdragh bleef haperen; de stadt met geweldt stond aen te tasten: en te dien einde voorraedt van schut, kruit, koegels, en groot volk onder den Graef van Hohenloo verzorght werd. In dus een gelegentheit quamen hare gemaghtighden van Delft te huis, onvolvoerder boodschap; doch met een bestandt van zes dagen, te eindigen met den eersten van Sprokkel-maendt: tegens den welken zy met naerder bericht in den Hage verschijnen zouden. Immiddels had men zich, niet van vechten alleen, maer ook van alle spijt en tergh-woorden te speinen: en zoude zoo wel den uit-gewekenen, als inwoonderen, geestelijk en wereltlijk, vry staen, hun goederen, perzoonen, en huis-gezinnen: gelijk by de Staten, den uit-gewekenen, des begeerende, veoorloft werd, daer in te keeren. Sonoy, nochtans, voer even zeer voort, met de beschanzingh. Waer over die van binnen hem ontbooden, dat hy des liette; zich ook buiten hun geschut hielde, wilde hy niet als vyandt bejegent wezen.

[Margin: 1578.]

[Margin: Bestant voor zes dagen.]

Voorders werd dit bestand dat voor zes dagen tussen die van deze stadt en de Staten van Hollandt gemaekt was, op den tweeden van Sprokkel-maendt, noch vier dagen verlengt. En de Staten van Uitrecht, verwittight hoe d'Amsterdamsche gemaghtighden in den Hage bescheiden waren, zonden derrewaerts de hunne, namelijk de Heeren, Adriaen van Zuilen, Deken van Sint Jans, Loef van der Haar, Frans Both, Burgermeester der stadt, en Meester Floris Tin; Voor-spraek des Landts van Uitrecht; tot middelaer van 't geschil. Deze vertoonden den Staten van Hollandt,

1578. landt, wat het kosten wilde, zoo een stadt te bemaghtigen, die met openingh haerder sluizen, gelijk reeds begost was, niet Amsterlandt alleen, maer ook een groot deel van 't Sticht, van Ryn-lant, en den Woerder Oort, kon onder water zetten; en voorts op den mest-hoop; pachters en eigenaers, die zes, oft zeven Jaren, de vruchten der bruik-weeren gederft hadden, en nu, zich betrouwende op den Gendtschen Pays, 't overschot hunner armoede tot gelt gemaekt, en 't zelve besteedt aen zijlen, moolens, dijken, dammen, beesten, en bouwtuigh, om weder op hunnen stel te raken. Zy voeghden daer by, d'onzekerheit der oorlooge; dat het marren verdrietigh wilde vallen, hachlijk het haesten; de burgery wel van lijf-togt verzien was; en 't gewelt, als 't al lukte, hard aen zou komen, en in den grondt bederven, een van Hollandts beste leden. Aen d'andre zijde hielden zy dien van der stadt voor, wat onheil en bloedt-stortingh zy, blijvende onbeweechelijk, veroorzaken moesten: gaven hun te bevroeden, oft schoon Don Johan hen verloste, hoe zy zich des bedanken zouden, wel mogende verzekert zijn, van Spaensche bezettingh in te krijgen, en den overlast uit te staen, daer hunne gebuuren af-wisten te spreken. Geen rekken echter scheen 'er aen de Amsterdammers, en de zaek nu genoeghzaem buiten hoop, mits de Staten van Hollandt, op den zesten der gemelde maendt, den handel af-scheurden. Maer de Stichtschen lieten zich zoo vele daer aen gelegen zijn, dat men, mits hun tussen-gaen, den zelven herknoopte, en op den achtsten, overquam in dezer maniere.

I.

Voldoeninge van Amsterdam.

Binnen der Stadt, Vryheidt, en Ambacht-heerlijkye van Amsterdam, zy geen Gods-dienst toe-gelaten, dan de Roomsche, en niemandt verzette zich daer tegen met woorden of werken; blijvende nochtans geschorst de Plakkaten op dit stuk, en elk ongemoeit in zijn gewisse, volgens 't verdingh van Gendt: gelijk ook genen menschen eenigh letsel gedaen zal worden over 't oefenen van den her-vormden Gods-dienst, buiten de voorzeide bepalingh, mits dat zy gaen en keeren ter bequamer uure: en hebben de Wet-houders hun, binnen de vesten, een ongewijde, nochtans eerlijke plaets, aen te wijzen, tot hunner doode begraeffenis, te geschieden zonder zangh, vermaningh, oft andre uitwendige plechtigheit, met geleide van zesen-twintigh perzoonen ten hooghsten.

II.

Van 't belegh, zoo te water als te lande, werde den stadt ontlast, terstondt na dat een Burgermeester in der tijdt, en vijf mannen uit de Vroedschap, alle beneden de tzestigh Jaren huns ouderdoms, en te noemen by de Staten, zullen zijn gekomen tot Delft, om daer in gijzelingh te blijven, tot dat men 't krijghs-volk af-gedankt, en nieuwe Vendels opgerecht hebbe, naer luidt der twee naest-volgende punten.

III.

Alle knechten, in zoldy oft eedt der stadt zijnde, zullen van dienst ontslagen, en geen andere by haer geworven, dan met verlof des Princen, en goedtvinden der Staten.

IV.

Het sta aen de Prins en de Staten, in plaets der af-gedankte, aen te nemen, tot kosten des gemeenen Landts, vier, vijf, oft zes hondert mannen, uit het lichaem der burgery, zonder daer onder te mengen eenige, die tegenwoordelijk zijner Doorluchtigheidt dienen, en dat volk te verdeelen aen Vendels meer dan vier niet; over een der welke gebiede als Hop-man, Harman Roodenburgh, d'oude: de Prins, en de Staten zullen d'andere Hop-luiden en Bevel-hebbers kiezen, zoo dikwils als des noodigh valt, by goedt-vinden van de Burgermeesters der stadt, uit eerlijke, vreedzame, onpartijdige poorters, woonachtigh geweest binnen Amsterdam, tot de verkundingh van den Gentschen Pays toe: alle welke Hop-luiden, nevens d'andere gebieders en knechten, hebben eedt te doen van hulde en trouw, onder 't bestier des Princen van Oranje, aen den Koningh als Grave van Hollandt, en aen den Prince als Stadt-houder, als mede aen de Staten

van

van Hollandt en Zeelandt; ook van het Gentsche Verdragh, en deze voldoeningh te handthaven tot rust en verzekeringh der Stadt; de punten, by hen te bezweeren, staen te vertoonen, voor 't sluiten der zelve, aen de voorschreve Burgermeesters, om te mogen zien of zy iet strijdighs tegens 't gemelde Verdragh, oft deze voldoeningh inhouden: men gebruike de voorzeide zoldaten tot geenerleye andere zake, oft buiten oft binnen der stadt; nocht getal werde, door den Prins oft de Staten, vermindert tot beneden vier hondert hoofden, zonder bewilligingh der Majestraet: en men betaeld den zelven Vendelen, t' allen maenden, uit de penningen te verzamelen binnen der stadt, ten gemeene behoeve van Hollandt, voor zoo verre als die strekken konnen; voor de rest, met geldt te verschaffen by de Staten.

V.

Men belaste met meer krijghs-volk de stadt niet, dan by perzende zorgh, voor den vyandt, tot bescheidenheidt van den Prince; in welken gevalle de voorzeide knechten binnen der stadt zullen blijven; en de nieuwe bezettelingen, eer zy daer in trekken, den eet boven verhaelt mede doen; ook hun herbergh-gelt, ontfangen van de Staten; voorts geloont worden als d' andre in Hollandt, en betaelt als vooren; zonder daer langer te toeven, dan de noodt komt te vereischen.

VI.

De Stadt zy ongehouden eenige deurtoght van zoldaten te lijden, buiten geliefte der Majestraet.

VII.

Men rechte, tot beter verzekering der stede, de drie schutteryen weder op, en trekke, voor al, daer in, de geenen, die eertijts schutters geweest, en noch in 't leven zijn, om te dienen in gelijke gestalte en graedt als te voore, staende de leedige plaetzen te vullen uit de voorneemlijkste en vreedzaemste burgers, zonder onderscheidt te maken tusschen oud-ballingen en andere, en dat door vier Poorters daer toe te maghtigen, twee by den Prins en de Staten, twee by de Burgermeesters en Regeerders; welke vier, als zy niet over een konnen komen, zullen vermogen den vijfden tot hen te kiezen; en zoo zy ook om die keure twisten, t' elkenmale, 't geschil by lootingh te slijten hebben: al dit tot her-stichting der eendraght, zonder in gevolgh te mogen getrokken worden, en buiten verkortingh van iemandts wettigh gezagh, in 't op-rechten oft aenvullen der schutterye, voorzeidt. 1578.

VIII.

Allen burgeren, gebannen, gedreven, oft geweken by eige wille uit Amsterdam, zy geoorloft weder te keeren, en hun Poorter en Gilde-recht te genieten, zonder ter zake van dien iets te gelden, mits in-komende voor naest Bamis; en dit onder verklaringh, dat het tot geen voor-oordeel dienen, nochte in gevolgh zal getoogen worden.

IX.

Die van oudts, binnen der stadt, in eenige Ampten zijn gestelt geweest, zullen (uitgezeit, indien de zelve Ampten hun zeker getal van perzoonen hebben) wederomme daer in treden; en worden gehouden by tijde van onraedt en zwarigheit, elk te verschijnen op zijnen oort en hoef-slagh, en niet op eenige bezondere plaetzen, oft by de Wet-houders; wel verstaen, dat, ten brande, en ter bijte, verplicht blijven te komen de genen, die men van oudts daer toe verordent vindt: ook besta de bende van de nacht-wakers, te houden by de Burgermeesters; uit meer niet dan veertigh mannen, vreedzaem en bequaem, t' hunner bescheidenheit.

X.

Burgermeesters en Regeerders, schutters, beampte, en andre Poorters en Inwoonders, zijnde weirlijke luiden, hebben trouw, en hulde te zweeren, aen den Koning, als Grave van Hollandt, aen den Prince, en aen de Stadt; onder de gehoorzaemheidt des zelven; ook 't volle onderhoudt van 't Gendtsche Verdragh, en deze voldoeningh, en van alle besluidt, genomen, zonder hier tegen te strijden, by de Staten, tot beleidinge van 's Landts zaken, en ten gemeenen beste: zullen mede be-eedight worden, op 't betrachten hunner Ampten, en diensten, ook als Poorters en Inwoonders, gelijk van oudts; mits

 dat

1578. *dat het niet tot verkortingh van 't gemelde Verdragh, en deze voldoeningh strekke: en wat belangt de Geestelijkheit; die volge daer in de orde des Bisschops van Haerlem, waer toe die van Amsterdam zich gedragen by dezen.*

XI.

Men late al de hantvesten, gewoonten, keuren, en rechten der Stadt, die niet weder-streven aen 't voorzeide verdragh en deze voldoeningh, in volle kracht; uitgezondert de vrydommen, handtvesten en gewoonten, die geduurende deze beroerten, buiten goedt-vinden der Staten van Hollandt, verkregen en in-gebraght zijn; de welke, by dezen, worden verklaert voor nietigh en van gener waerde; behalven 't punt, by die van Amsterdam verworven, meldende, dat men alle hunnes gerechts-vonnissen, beterlijk, by eindlijk gewijs, magh uit-voeren onder genoeghzame Borgh-toght, en dat het ter keure van den verliezer staet, zijne weder-parthy te roepen voor 's Konings Raedt in Hollandt, oft voor den grooten, zijner Majesteit tot Mechele; ook uitgezeit het punt, dat de vryheidt en 't gezagh van Schout, Burgermeesteren, en Schepenen der Stadt Amsterdam, zoo over misdaedt, als over burgerlijk geschil, uit-breidt buiten d'oude palen, vier hondert roeden, van dertien voeten elke, te water en te lande, om, binnen de zelve, alle recht-vorderinge te plegen: welke punten en hunne uitwerkingh, men voor als noch geschorst houdt, en aen de uitspraek der Al-gemeine Staten onderwerpen zal.

XII.

Het[a] *verlof, bekomen by die van Amsterdam, by tijde dezer beroertē, om gelt op fred te lichten, teffens de uit-werkinge van dien, en 't geen daer op gevolght is, zal in kracht en waerde blijven.*

[a] Octroy.

XIII.

Aengaende de pael-kist, zullen die van Amsterdam en Enkhuizen, elke hun goet regt behouden, zonder daer in, aen d'een oft d'andre zijde, verkort te zijn by dezen, volgens de bevredinge.

XIV.

De Schip-vaert en koop-handel zullen geoefent en gevordert worden, zoo ten aenzien van vreemden, als van Inwoonders der voorzeide Stede, min noch meer dan voor heen: des hebben die van Amsterdam, ten opmerke van de noodt daer zy in zijn, te gedoogen, dat men, binnen hunner Stede, de [b]*geley-gelden, opgestelt, oft noch op te stellen, by bewilligingh der Staten van Hollandt en Zeelandt, ontfange; onvermindert de gerechtigheden der Ingezetenen daer tegen, en zonder dat het in gevolgh getrokken werde.*

[b] Convo-gelden.

XV.

Men houde die van Amsterdam vry van alle schulden en lasten, gemaekt by die van Hollandt en Zeelandt, sedert den eersten dagh des Jaers vijftien hondert twee-en-tzeventigh, ofte als noch te maken, ten dage toe, dat de voldoeningh hun volkomentlijk verwillight zy; uitgezeit de gene, waer over zy zelf gestemt mogen hebben: en men late derhalven de middelen van schattingh, noch te vinden, oft reeds loopende binnen der gemelde schulden en lasten, binnen Amsterdam, en de vryheidt van dien, gene plaets nemen: des zullen ook de uitwijkelingen niet op gelt gezet, oft hoofdelijk bezwaert worden over eenige schulden of lasten, gemaekt by die van der Stadt, voor den dagh dezer voldoeninge; wel-verstaen, dat de Majestraet, tot vervallingh van de schulden en lasten der Stadt, den honderstcn penningh over d'onroerende goederen, daer binnen eenpaerlijk omslaen moge.

XVI.

Maer, om te vinden de penningen, noodigh, zoo ter bescherminge van Hollandt en Zeelandt, als tot onderstandt der andere gewesten, van nu voortaen, oft tot geldingh nevens de zelve, voege zich Amsterdam met d'andere leden van Hollandt, staetscher wijze, op 't stuk der schattingen oft ommeslagen; en men brenge, dienvolgens, binnen de voorzeide stadt, en hare vryheidt, op den eersten van naest-komende Lente-maendt, mede de middelen in sleur, die in andere Steden, en over 't gemeene Landt alsdan opgestelt wezen, en loopen zullen, ten einde voorschreven; en de peilinge geschiede, voor d'eerste reize, ten huize van de burgers, zoo wel als van de tappers:

des verplichten zich de Staten van Hollandt en Zeelandt, de Amsterdammers, van den voorzeiden tijdt af, te bevrijden van't geen de gemelde Staten mogen in't bezonder op te brengen hebben, nevens de Al-gemeine, ten aenzien van de Vereeninge, gemaekt by hen met de zelve in't bezonder: voorts geniete de stadt, na de over-leveringe der Gijzelaren, haer oude vryheit en gerechtigheit; te weten van mede, zoo midlertijt eenige schattingh geschiet, daer op gehoort te worden.

XVII.

Des zullen, tot vervallingh der bezondre lasten en schulden der stadt, ten minste zoo lang het der Majestraet geraden dunkt, de tollen en bezwaernissen op de dunne bieren van twee gulden en nederwaerts in wezen blijven; desgelijx de genen die jegenwoordigh loop hebben, op beesten, vleesch, en kooren, binnen de voorzeide stadt en hare vryheit: doch nopende de tollen, en bezwaernissen op de wijnen en zware bieren boven twee gulden, hebbende zy zich te schikken naer d'ordeningh daer op gemaekt.

XVIII.

Zy hebben, tot geenen tijde, het voeren van kooren uit der stede, te verbieden, oft te beletten; doch tot voorraedt zoo veel te behouden, als de Staten in bescheidenheit zullen vinden te behooren.

XIX.

De burgers en inwoonders, zoo geestelijk als wereltlijk, van de voorzeide stadt en hare vryheit, mitsgaders de gebroederschappen, kloosters en andre Gods-huizen, zullen, naer uit-wijzen der bevredinge, mogen aenveirden met der daedt, en behouden, al hunne middelen in Hollandt en Zeelandt gelegen, zoo tilbaer als ontilbaer; zonder dat noodigh zy daer toe eenige nader orde te verzoeken, oft te verwerven, in't gemeen oft in bezonder; niet tegenstaende eenigh bevel daer tegens gedaen aen de ontfangers der verbeurde goedren oft andre.

XX.

En om alle twist en ongemak te verhoeden, zoo vordere de Schout der Stadt, over woorden of werken van tergingh of verkortingh ter zake van den eenen oft den anderen Gods-dienst, of over ergernis gegeven aen de Roomsgezinden, niemandt aen recht, eer dat het bewijs doorzien en bondigh geoordeelt zy by perzoonen hier onder te verklaren: tot welken einde zijne Doorluchtigheit of Staten van Hollandt zullen maghtigen twee burgers hun behagende, en de Burgermeesters ook twee perzoonen t'hunner geliefte; de welke, niet konnende zich vergelijken, t'elkenmale den vijfden hebben te kiezen, uit de achtbaerste en vredighste poorters, gebleven in de stadt tot den dagh der bevredinge toe. 1578.

XXI.

Al die binnen Amsterdam willen komen, of zich aldaer onthouden eenen merkelijken tijt, hebben d'achtervolging der gemelde bevredinge, en dezer voldoeninge te zweeren, ten minste voor zoo langh zy daer zullen verblijven.

XXII.

Indien eenigh burger, door mis-trouwen oft andre oorzaek, komt uit der stadt te willen vertrekken met der woone, naer een andere plaets van Hollant oft daer buiten; dien sta zulx vry, en men late zijne roerende have, ook de vruchten en inkomsten zijner andre goederen, hem volgen; al de welke hy zal mogen behouden oft verkoopen en vervreemden, zonder, om zijn vertrek, oft om't vervoeren der goedren, iets te betalen by forme van schattingh oft bezwaernis: doch dit alles, behoudens't recht van [a] uit-toght-gelt, dat der plaetze toebehoort, en ten ware hy zich by den vyandt begave. a Exue.

XXIII.

Voorts, alzoo die van Amsterdam, tot smooringh van allerley opspraek, aenbieden, al't werk hune bestiers, en het gevolgh, en aenkleven van dien te verantwoorden voor d'al-gemeine Staten, oft voor den Raedt van Staet; en de Staten van Hollandt verstaen, dat gene aenklaght, over zaken gevallen in dit gewest, en over perzoonen die zich daer in onthouden, buiten 't zelve magh geschieden; gemerkt zulks tegens

1578. *de vrydommen des Landts, en regelrecht tegens de Gendtsche bevredingh strijdt, zoo hebben zijne Doorluchtigheidt, en de Staten van Hollandt voornoemt, geschorst, en schorssen by dezen, alle aenklachten, krakkelen, en moeyenissen, die tegens eenigen van Amsterdam, hunne weduwen, erfgenamen, oft dienaers, moghten worden voortgebracht, ter zake van't voorgaende bestier der stede, gevolgh, en aenkleven van dien, ten tijde toe, dat by de Al-gemeine Staten, volgens de gemelde bevredingh, voet geraemt zy, nopende de †strekking van't gezagh des grooten Raedts.*

† Ressort.

XXIV.

Zijne Doorluchtigheit, en de Staten van Hollandt en Zeelandt, zullen al de voorsz. punten van voldoeningh, doen van waerde kennen by hunne bondtverwanten, met belofte van daer tegens niet te doen, nochte gedoogen, dat daer tegens gedaen werde, in de rechte oft door onwegen, in eeniger wijze: zy hebben ook aen de Al-gemeine en Uitrechtze Staten te verzoeken, dat zy de zelfste punten be-aengenamen, en ten oirkonde van dien, deze voldoeninge mede bezegelen.

Amsterdam wort ontlast van't beleg

Hier op quamen de Gijzelaers van Amsterdam in den Hage, en de gemaghtighden der Staten van Hollandt en Uitrecht, binnen deze stadt, om 't werk te volvoeren. Doch dit verdrag werdt in kort weer gebroken, 't geen niet zoo zeer door wulpsheidt van 't graeuw, als by opzet en bestek, van veel der treffelijkste burgeren, geschiedde. Want daer zweefde een gerucht, dat Don Johan, onder gelaet van den Hoogh-duitschen bezettelingen, tot Deventer en Kampen, eenige nooddruft toe te voeren, wel iets op Amsterdam zou mogen voornemen; en 't verstand noch niet sliep tusschen hem, en zommige inwoonders. 't Welk dat zulks niet arghlistelijk gezaeit zy geweest, men niet wel zou konnen verzekeren. Wel is waer, dat Aldegonde, op zijn reis na Worms d'Al-gemeine Staten, uit Kaizerlauter, verwittight had, dat de Spaenschen zochten een deel Schepen van den Koning van Zweeden te bekomen, omze tegens die stadt te gebruiken, als verzekert, daer binnen, hunn' eigen' handen te vinden. Heeren Johan van Mathenes, Adriaen van der Mijle, en de Dokter François Maelzon van Enk-huizen, gemaghtighden der Staten van Hollandt, waren 'er een wijl bezich geweest, met stellen van orde, volgens de punten der voldoeninge: de vier benden der burger-zoldaten, aengenomen, en behoptmandt met Harman Roodenburgh, den ouden, Zimon Hendriksz. Jonkhein, Jakob Visscher, en Jan Duin: de voorige schutteryen weder op-gerecht, en de leedige plaetzen gevult. Maer, de Onroomschen, zich belgende dat men hun eenen afzichtigen hoek, tot begraffenis hunner dooden, had aengewezen, eischten een eerlijke plaets, naer luidt van 't verdragh. Voorts rees 'er krakkeel tussen hen en de Wet-houders over de wijze van waken: dingende d'eenen en d'anderen op 't zekerste beleggen hunner zaken, om 't hecht in de vuist te hebben. De Regeerders riepen, *Dat men hun dingen vergde, die tegens d'oude gewoonte, en den inhoudt der voldoeninge, streden. d'Onroomschen, dat zy van den voorigen voet niet afweken, nocht iet wilden verandert hebben, dan alleenlijk de beleidingh, en de form der wachten: in welk stuk, aen den Stadt-houder stond te voorzien, naer dat de gelegentheit riede.* Als dit eenigen tijdt geduurt, en de Majestraet niet toegaf, beslooten zy eindtlijk, liever, dan eeuwigh ter genade van hunne weder-parthy te staen, een kans te wagen, en haer te overvallen, eer zy 't hun dede: gemerkt maght tegens maght, genoeghzaem in wederwight scheen te hangen, en d'overhandt aen 't waerschuuwen met den slagh. Meester Willem Bardezen, rechts-geleerde, zoon van Schout Bardes, wiens achtbaerheidt, aenhing, en wederstoot t'Amsterdam, wy ten beginne der beroerten gemelt hebben, was althans, gelijk veel andere ballingen, weder in-gekomen en zeer verknocht aen die van den her-vormden Gods-dienst. Hy als oudt-steehouder van Sonoy over Noordt-Hollandt, en derhalven groot met hem; schreef

schreef den vier-en-twintighsten van Bloei-maendt, aen dien oversten, dat *de zelfste zijne Hop-luiden, leggende naest Amsterdam in stilte lasten wilde, hun volk veirdigh te houden, om op te zijn ten eersten beveele der Staten van Hollandt, of hunnen gemaghtighden.* 't Welk, zoo hy 't uit last deed, en dier Heeren meeningh was, niet alleen de betwiste punten door te drijven, maer ook stadts Overheidt te schuppen, hen in kenbaer ongelijk stelt. By den zelven brief ontbood hy eenen scheut-vryen helm en rondas; t'zijnen behoeve. Sonoy dan noit keurigh op eer oft on-eer, daer 't vordel gold, deed hem weten dat zijn verzoek volbraght was. 't Meerdeel, ook, van Stadts bezettingen, klachtigh over de zware wachten, liet niet duisterlijk blijken, zoo men nieuwigheidt aenvinge, dat het aen hen niet houden zouw. Schokkende de dingen op dezen draf; quam Meester Thomas van Til, Oud-abt van Sant Bernardus by Antwerpen, op zondagh, den vijf-en-twintighste der voorzeide maendt, buiten de vryheit van Amsterdam, by Sant Anthonis-dijk, voor de Onroomschen preken. Wat woorden hy voordroegh uit de Heilige Schrift; en of zijne uitlegging tot ophitzingh der gemeente strekte, heeft men niet kunnen verneemen. Zoo veel is 'er af, dat d'Onroomschen terstondt daer na elkandre verprayden, ramende wegh en wijze, tijdt en teekenen, om 't ontwerp ter daedt te brengen. Wetende ieder zijn werk; houden zy zich binnen 's huis, en wel op hunn' hoede, met waken de gansche nacht. Ten naesten morgen, vervoeghden zich Bardezen, Marten Koster, Adriaen Kromhout, Adriaen Paeuw, en Guilliaume de Gardin, by de Regeerders, om de laetste proef van hun rekkelijkheit te nemen, en noch eens verzoek te doen. Daer vielen woorden en weerwoorden. Men gaet 'er etlijke malen van 't Raedt-huis in de herbergh der gemaghtighden, die op den Dam was: van de herbergh op 't Raedt-huis; tussen de meenighte door, die met ongedult verwaghte, hoe 't 'er af-loopen wilde: dan hoe men 't wende oft keerde, de Majestraet bleef pal staen. 1578.
Derhalven, als nu de middagh voor-by was, de markt onleedigt van huys-luiden en zuivel, komt Gardin ter puye schijnen, daer men plagh af-les te doen; licht zijn hoet, en zet die voort weer op. Dit beduide dat men met gemoede niet te verwerven zagh. Jonkhein tredende ten stadt-huize af, en slaende de armen van elkandre, geeft te kennen, dat aen Wet-houders geen verwrikken was; en spoeit zich na zijn krijghs-volk toe, om de Nieuwe Kerk, tegens de plonderingh te verdadigen. Want de knechten waren al van ontrent elf uuren in wapenen geweest, en elk Vendel op zijn stand-plaets gestelt. Teffens lost zeker zoldaet een mosquet ter venster van de Waegh uit. Daer had men 't. En flux stuift Matroos op straet, met vliegende vlaggen, en roept, *Wie Oranje lief heeft, toon' handt, en volghme na.* Strax de rest voor den dagh; arbeider, ambachts-man, koophandelaer, rentier, volk van alderley slagh: d'uitwijkelingen 't vuurighste. Een deel jaeght 'er na 't bus-huis, sleept het geschut daer uit, beweert daer mee den Dam, propt de toe-gangen met wol-zakken, die by geval aen de Waegh lagen. Toen aen 't werpen met steenen, na de yzere tralien der vierschaer, om de nacht-wakers te verdrijven, die daer, by zorgelijke stonden, op 't af-bernen van zeker haek-geschut, pasten. Als 'er geen vonk gegeven werd, stord men ten stadt-huize in; haelt den Schout, en, zoo d'oude, als regeerende Majestraten, daer af, oft uit eenige wooningen, en brenghtze op de waegh. Thans leidt menze, nevens verscheide Papen, en al de Minre-broeders, na 't Water, tussen twee heggen zoldaten door, tot bescherming tegen 't graeu, schreeuwende, *Men behoorde hen ter galge te zenden, daer zy meenigen aen geholpen hadden.* Gescheept, geestlijkē en wereltlijken, elke zoort op bezond'ren bodem, werden zy, (angh voor arger, namelijk te gronde booren) aen Sant Anthonis-dijk opgezet. Dit alles (een zeldzaem beloop) zonder eenen

mensch te wonden. Maer de ziel-looze en stomme stof moest voor-houden: beelden, altaren. Selft had men 't op de gedachtenis der graeuwe Monnikken geladen, die kennis van kettery plachten te nemen, en 't hunnent, met de wereltlijke rechters, na 't uit-voeren der vonnissen, het bloed-mael te eten. Geen dingh alhier, dat niet gerooft, oft aen stukken gesmeeten werd: en op dit klooster loosde zich de meeste woede. Aen winkels oft wooningen (waer voor de Roomsgezinden groot'lijks vreesden) raekte niemant. Als 't uit-geholt was, en aen den avont ging, bezetten d'Onroomschen de oorden van belang, met wacht van de hunnen. In 't Toorentjen, daer toen Burgermeesters kamer was, gingen vier lichte quanten zitten, spelende, beguigender wijze, de Burgermeesters na. Tot op den derden dag stonden de zaken dus wilt, en stadt zonder Overheit: wordende nochtans, midlerwijl (een ander wonder) geen merkelijke moedwil gepleeght. Maer, 's daegs na de opstending, zijnde den zesten van Bloei-maendt, [a] verdroegen de drie schutteryen de vervoerde Wet-houders van hunnen eedt en ampten, ten overstaen der Heeren van Mathenes en der Mijle. Voorts werd uit elk rot, by de meeste stemmen der rot-gezellen, een achtbaer schutter gekooren, tot zes-en-dertigh toe. Die, volgens de handvesten dezer stede, op nieuw een Vroedschap van zes-en-dertigh eeuwige Raedsperzoonen, en op den zelven dagh vier Burgermeesters, een Schout, negen Schepenen, en andere regeerende perzoonen, koozen. De kerken bleven noch wel ruim een week gesloten. Toen ging 'er de Majestraet met eenige timmer-luiden in, en deed de beelden afnemen. Voorts begosten de hervormden in d'Oude Kerk te preken; weinig dagẽ daer na ook inde Nieuwe.

a Deporteerden,

Niet lang hielden ook die van Amsterdam zich by d'eerste voldoeningh. Want in den jare vijftien hondert een-en-tachtig, gingenze met de Staten van Hollandt, vermits 'er, sedert de verandering der regering aldaer, etlijke verschillen opgeborrelt waren, met schijn dat het daer niet by blijven wilde, een nieuwe aen. Waer over de Prins dikwils voorgeslagen had, af-stant te doen van 't gemelde verdingh, zoo by de Hollantsche Staten, als by deze stadt, om een ander te ramen. Endelijk wierdt dit volgende getroffen.

't Verdragh der voldoeninge verleent aen dien van Amsterdam, wordt te niet gedaen, en een nieu opgerecht.

De Staten en de Stadt, wederzijdelinx, vertijgende van de voldoening, ontslaen elkandre van den eet daer I.
op gedaen. Amsterdam blijve bezet met II.
twee Vendels, ieder van twee hondert knechten, behoptmant met twee burgers. Hunne soldy t'elker maendt zal III
men vinden uit de middelen der schattingen, vallende binnen de zelve stadt en haer vryheit, ende zoo die niet toelangen mogten, voorts uit 's gemeenen lants penningen; mits, dat, indien andre bezettelingen in Hollant met laken betaelt wordẽ, ook d'Amsterdamsẽ 's jaers eene maendt betalings, zonder meer, in
gelijke stoffe t'ontfangen hebben. Des IV
zal 't getal der voorzeide knechten onder meer Vendels mogen worden verdeelt, ook gesterkt of gezwakt, als de noot, oft andre gelegentheit buiten noot, zulks komt te vereischen, puurlijk ter geliefte en goetdunken van zijne Door-
luchtigheit. Wel-verstaen, dat, zoo zij- V
ne Doorluchtigheit, ten opzigte van gevaer, de gemelde bezetting vermeerdert, dat zy alsdan [a] dien-gelt genieten zal, na de wijze van andere Steden in
Hollant. Die van Amsterdam zullen V
mede by de Staten gemaghtigt worden, om, tot vesting der Stadt, volgens de bestekken zijner Doorluchtigheit, omme te slaen, over de platte landen, zoo van den ouden als nieuwen Amstel, Diemen en Duivendrecht, op ieder morge, drie stuivers ter maendt, voor den tijdt van twalef maenden, te verdeelen in twee jaren, te weten, zes van elk jaer; waer in de eigenaers te betalen hebben twee deelen, en de bruikers het derde; mits dat de eige-verhuurde landen der Godshuizen zullen vry zijn van de twee deelen, en de landt-luiden; gevlucht in tijt van noot, (des God verhoede) met hunne beesten en have, binnen de zelve stad, zoo lang als zy daer blijven, tot vergelding genieten den vrydom van andre inwoonders: en d'onwilligen zal men met der daet mogen bedwingen, zonder aenschou

a Ser- geldt.

I. *schou op eenig verzet of beroep. Die vā*
Amsterdam treden in gemeenschap der
oude schulden, gemaekt by de Staten van
Hollant, 't oorlogh, voor de voldoeninge
verleent aen de stadt; mits blijvende on-
begrepen daer onder, de schulden, die by
de Hollantse Steden, in die oorlogh zijn
geléden of gemaekt, en genoemt worden
der Steden groote rekeningen: die na
besluit der Staten, zijn toe gezegelt, be-
rustende onder den geheim-schrijver de
Rechter; die zy onder elkandre zullen
vereffenen, zonder dat die van Amster-
dam daerom gemoeit, of iets t' hunnen
nadeel daer toe verstrekt of bekeert zal
mogen wordē: maer hier onder zijn niet
bewaert al zulke penningen, als door
eenige burgers en inwoonders van Hol-
landt, by leeninge zijn opgebragt in den
voorleden oorlog, zonder eenige goedren
in pantschap, als andren, daer voor ont-
fangen te hebben: de welke by verkoo-
ping, uit de geestlijke goederē, belast met
pantschap, zoo verre die mogen toerei-
ken, en indien niet, by verkoopingh van
andre geestlijke goederen zullen betaelt
worden, volgens 't slot van de rekening,
dat by die vande reken-kamer reeds is of
II. *nog gemaekt zal wordē. Des zullen die*
van Amsterdam voor zig behouden den
hondertsten penningh van den jare vijf-
tien hondert agt-en-zeventig, en de helft
vande honderstenpenning des jaers vijf-
tien hondert negen-en-zeventig: waer
boven hun de Staten noch zullen betalen
de zom van dertig duizent ponden, tot
veertig grooten 't pont, op zes volgende
jaren, by gelijke deelen: waer van 't eer-
ste jaer van betaling zal verschenē zijn
met Bloei-maent des jaers vier-en-tach-
tentig; en zullen aen die van Amsterdam
by gebrek van betalinge, de schattingen,
vallende binnen die stede, en hare vry-
X. *heit, verbonden blijven. Die van Am-*
sterdam zullen, tot behoef der zelve
stadt, aenveirden en behouden al 't ge-
timmer, erven, en huizen toebehoorende
aen de geestelijken der zelve stadt: maer
zoo veel d' andere goedren der geestelij-
ken aengaet, als renten binnen en buiten,
en landen gelegen buiten der stad; de zel-
ve zullen by bewilliging der Algemeine
Staten van Hollant, daer op beschreven
zijnde, nevens d'andre geestlijke goederē
van Hollant, tot betaling van 's gemeenē
Lants schulden en lasten mogen worden
besteet, mits dat men den klooster-luiden
binnen Amsterdam behoorlijk onderhout
verschaffe, gelijk in andre steden, en aen
de Majestraet goede verzekeringh daer
voor stelle, tot voordeel der zelve kloo-
ster-luiden. Belangende de geestlijke goe- X.
deren, zoo wel de gene die by de Staten
zijn verkoft, vervreemt, of bezwaert
met pantschap, als ook de gene die by de
Gods-huizen t' Amsterdam zijn aenge-
nomen, en jegenwoordelijk gebruikt en
bezeten worden, hebbende toebehoort dē
Kartuiseren oft andren klooster-luiden,
tot wat plaets ook die gelegen zijn, zullē
de Staten, en die van Amsterdam, oft de
Gods-huizen, in dezen, wederzijdelinx
blijven in hun geheel, zonder dat d' eenē
aen d' anderen in den eigendom, 't bezit,
gebruik, oft dē ontfank, eenig let zel zul-
lē mogē doen, in de rechte of over dwars,
eer dat al 't zelve by wegen en middelen
van rechte gesleeten zy. Desgelijx zul- XI.
len die van Amsterdam, tot onderhoudt
van 't gebouw der kerke, en tot de last en
rente daer op staende, behoudē al de ker-
kelijke goederen, tot onderhout der Pre-
dikanten. De halve stuivers, komende XII.
vande ransoenen der middelen, die binnē
de voorzeide steden worden verpacht,
zullen zy laten, nevens de inkomsten der
kerken, aen ieder 't zijne, tot onderhoudt
der Predikanten, onder de Ambachts-
heerlijkheit, en 't Bailliuschap van Am-
sterlant; 't en ware het inkomen van de
[a]gedenkenissen, vicaryen, getijden, en an- a Memorien.
dre, tot onderhout als boven niet mogten
strekken; in welken gevalle, 't geen tot on-
derhout der Predikantē, binnē de voor-
zeide steden te kort schiet, eerst met de
voorzeide halve stuivers zal worden
vol gemaekt. Voor zo veel als de betaling XIII.
en [b]korting van renten, gevallen en ver- b Reductie.
scheenen, voor, en geduurende 't oorlog;
als ook het achterwezen op den tol van
Geervliet, ordeningen, beeden, en Graef-
lijke goederen van Hollant, ten dage der
bevredinge toe, aengaet, betreffende zoo
wel de stad als de burgers en inwoonders;
zullē by de staten en die van Amsterdam
wederzijdelinx, terstont eenigen uit den
hove van Hollant gekooren worden, die
binnen drie oft vier dagen na de zelve
verkiezingh, zijnde parthyen over
en weder gehoort, hebben voorts te
varen

varen tot uitingh en verklaringh van 't gene zy, op 't voorzeide, naer recht en billikheit vinden te behooren: ende wat by de voorzeide gekoorenen aen die van Amsterdam wordt toe-gewezen, daer na zullen parthyen zich weder-zijdelinks schikken, zonder kortingh, verheffingh, of eenigh vorder verzoek; doch zoo eenige burgers oft inwoonders zich daer by bezwaert achten, dien zal de wegh des gerechts open staen.

XIV. *Op dat die van Amsterdam, en andre schuldt-eischers, tot hun achter-wezen aen al de voorzeide tollen, beeden, en Graeflijke goederen, mogen raken, zullen de Staten, zonder vertrek, doen voorts-varen tot de verkoopingh der Graeflijke goederen, en de zelve verkoopingh geenzins op-houden oft verhinderen, maer 't opgeveilde den meestbiedende, ten dage van de verkoopingh, laten volgen, tot volle betalingh aen die van Amsterdam en andere schuldt-eischers, zoo wel van hunne hooftzommen, als van 't gene hun, by de voorzeide uitspraek, en vorder achterwezen na de bevredingh, zal mogen resteeren: ende indien zy zelfs eenige stukken begeeren te koopen, zullen zoo wel het hooft-gelt, als het voorzeide achterwezen, daer aen mogen korten.*

XV. *Die van Amsterdam zullen quijt en ontslagen blijven van de drie hondert ponden 's jaers van het Schout-Ambacht dier stede; en 't zelve zal voorts met al de voordeelen, in hunne handen blijven, tot dat hun by de Staten, uit de Graeflijke goederen oft anders, zullen betaelt zijn de twintigh duizent ponden, van veertigh grooten 't pondt, die zy daer voor hebben verstrekt, oft tot dat de Staten daer op anders met hun zullen over-komen wezen.*

XVI. *Aengaende 't punt der voldoeninge, dat van de pael-kist spreekt; alzoo daer over gepleit wordt voor 't Hof van Hollandt, zullen parthyen weder-zijdelinx blijven in haer goet recht.*

XVII. *Desgelijks zullen de voorrechten, handtvesten, gewoonten, keuren, en rechten der zelve Stadt, blijven in kracht, en onvermindert; uitgezeit de voorrechten, handtvesten, en gewoonten, die, staende de beroerten, zonder goedt-dunken der Hollandtsche Staten, van den Hartoge van Alva, en van zijne na-zaten, tot den tijdt der bevredingh toe, verkregen zijn, de welke verklaert en gehouden worden voor nietigh en van gener waerde: doch verlof, verworven by die van Amsterdam, in de beroerten, om gelt op renten te mogen lichten, zal ongezwakt blijven.* Dit wert gesllooten op den twintighsten van Winter-maendt.

Na dat Prins Willem in den Jare 1584. te Delft door-schooten was, vonden de Staten der Ver-eenighde Landtschappen, die te dier tijdt, met drie legers, teffens op verscheide plaetzen, besprongen wierden, zich genootzaekt na buiten-lantsche hulpe, zich te zwak kennende om den vyant met eige krachten te kunnen weder-staen, uit te zien. Zy dan, na datze zes maenden te vergeefs om bystandt aen den Koning van Vrankrijk aengehouden hadden, keeren zich tot de Koningin van Engelandt, en bieden die d'Opper-heerschappye der Landen aen. Maer de Koningin vondt zich bezwaert om dien last aen te nemen, doch bewilligde, op onderpandt van Vlissingen, en den Briel, in 't onder-houden van vijf duizent voet-knechten, en duizent ruyters; mits dat de betaling van de verschoote penningen ten einde des oorloghs op zekere gezette tijden weder behandight zouden worden. Over dit volk zoud, uit last der Koninginne, gebieden Robbert Dudley, Grave van Licester. Op den negentienden van Winter-maent dan quam deez uit Engelant tot Vlissingen aẽ. Van hier trok hy na Hollandt, en wierdt in al de Steden, daer hy door-trok, zeer feestelijk in-gehaelt. Doch in 't in-komen speurde men terstont al, wat hoop men van 't verstant, daer dezen goedē Heer mee begaeft was, te verwaghten had. Want op het roemen der Delffsche Majestraet, van de vermaertheit zijn's geslacht, wierdt hy zoo verwaendt, dat hem ontslipte te zeggen, dat, met het om-brengen van Wilfort Dudley, zijnen broeder, en diens gemalinne Jane Grey, de kroon van Engelandt, uit het huis daer toe gerechtight, geroost

De Kon[...] van Eng[...] zendt d[...] Staten k[...] volk toe [...] der het [...] van den [...] ve van l[...] cester.

158[...]

rooft was. Een onbedacht en verwaent zeggen, want hier uit zoude volgen, dat Elizabeth, Koningin van Engelandt, onwettelijk 't Rijk bezat. In den Hage wierdt hy met zoo prachtige werken van toonneelen, triumphboogen, en diergelijke prael-gebouwen, verwellekomt, dat men nauwelijks een Opper-vorst der Landen, heerlijker had kunnen onthalen. Onuitsprekelijke genegentheden t'hemwaerts, bewezen over al de gemeenten, zonderlingh die van de kerke. Verblijdt zijnde, dat zy zoodanigh een Opper-hooft gekregen hadden, die openbaer bekentenisse van de gezuiverde Gods-dienst deed, en die zijn regeeringh van de kerkelijke zaken aenving. Op dezen hoop werd Licester by d'al-gemeine Staten, tot al-gemeinen Oversten, der Vereenighde gewesten, met zoo onbepaelt een gezagh, aengenomen, dat noit eenigh Stadt-houder, onder Keizer Karel, of zijnen zoon Filips de Tweede, zoodanigh gehadt had. Want hem wert toe-gestaen, uit vele bequame inboorlingen, te noemen by de Vereenighde Landtschappen, eenen Raedt van Staten op te rechten. Hy behoefde zich ook niet naer de meeste stemmen der Raeds-luiden te schikken; maer hebbende hen gehoort, moghte besluiten, 't geen hem heilzaemst voor de Landen docht. De Al-gemeine Staten waren ook gehouden te vergaderen, binnen de gewesten, oft ter plaetze daer 't hem goet dochte, t'allen tijde, wanneer hy hen dede roepen. Deze, en meer andere onbepaelde maght-hebbingen zijn oorzaek geweest van groot onheil, want by deze gelegentheit, hebben zich eenige gevaerlijke luiden by hem in-gedrongen, die eensdeels anders geen ooghmerk hadden, als hun eige baet en voordeel, anderdeels, allerley verwerringh, ten dienste des Konings van Spanje, zochten te vermeeren. De voornaemste onder deze waren, Jakob Ringout, Gerard van Prounink, anders Deventer, en Daniel de Burgh-graef, deze brachten by Licester de Staten in verdaght, haet en groote verkleeningh. Zy kregen grooten aenhangh by eenigen uit nieuws-gierigheit, by zommigen uit haet van de Regeering, by anderen uit slechtigheit en onervarentheit in regerings-zaken; onder dezen hadden zich ook gemenght vele Predikanten die zich aen 's Graven heiligen schijn tot de Gods-dienst vergaepten. Door raedt van de boven-verhaelde perzoonen, heeft Licester, tegens wille van de Staten onderstaen in te voeren, zoo in de burgerlijke als krijghs-zaken, verscheide nieuwigheden, strekkende tot nadeel van 't gemeenebeste, verkleeningh van de macht en achtbaerheidt der byzondere Stadthouderen der Landtschappen, en vermeerderingh van zijn eigen aenzien. Hier t'Amsterdam, deed hy ook, met verachtering des voorrechts van Dordrecht, daer de munt van Hollandt haer plaets heeft, dubbele Rozenobels slaen, en 't stuk der zelve (quanzuis ter eere van de Koningin) tot ontrent twee gulden boven de waerde rijzen. En gelijk dit steigeren den lande in't begin zeer voordeeligh was, alzoo was het daer na, mits 't verlagen der zelven, den inwoonderen zeer schadelijk. Licester trok van stadt tot stadt, ruide de gemeente tegens hare Majestraet op, hield verstandt, en beraetslaeghde zich met de Burgers, Hop-luiden, en andere luiden, in regeeringhs-zaken onervaren. Hier door ontstonden in verscheide Steden gevaerlijke muiteryen. De meeste meenighten der geenen, die den her-vormden Gods-dienste aenkleefden, gaven hen groot gelijk, en spraken vuur en vlam tegens de Statē.

...paelt ...g van ...ier.

En de muit-zucht was by de doolers zoo verre aen 't zieden, by roervinken aen 't over-loopen, dat de Majestraet hier t'Amsterdam, omze onder te houden; aen 't benedenste der Raed-huis-puye, daer toen de stadts wissel-bank gehouden wierd, een geschildert berdt deed hangen; waer op deze twee naervolgende veirzen te lezen waren.

Oft 'er verraet, oft oproer quaet,
werde vernomen,
Men zal tot baet, geschut op straet,
hier uit doen komen.

1587. Ook ſtonden 'er eenige metale ſtukken voor.

Liceſter trekt na Amſterdam Hooft Nederl. Hiſtor.

In dit dijnen der dingen is 't gebeurt, dat de Graef Liceſter, hebbende niet veel goets in zijnen zin, op den derden van Wijn-maent, alhier uit den Haegh over Uitrecht quam. Weinigh dagen te voore, was hier ook gekomen, Fredrik Gianibelli, vinder der vuur-werken tegens Parmaas brug by Antwerpen, en althans [a] vernuftelingh der Engelſche Koninginne. Zijn herbergh genomen, daer de ſtadt van Rochel uit-hingh, had geen deur, dan achter op 't water, dat het Dammerak heet, daer 't uit en in-gaen ongelegen viel, en voor in de Warmoes-ſtraet. En hy was zoo haeſt in huis niet geweeſt, oft men had ſtraks daer tegen over eenen man op de ſtoep doen zitten, om te beſpieden wie met hem te woorde zou komen, en hem ten zelfſten einde, wen hy uit-ginge, te volgen. Want die van der Wet waren gewaerſchuuwt, dat de Graef voor had, zich van de Kerke, by welken naem, onder zijn vertrouwtſte aenhangers, deze ſtadt betekent werdt, meeſter te maken. Ja, naer 't uitgeven van zommigen, zouden zy, al 't zijner eerſte ontfankeniſſe in 't Jaer zes-en-tachtentigh, met dit vermoeden zijn beladen geweeſt; en hy, dies gewaer, zich hebbende laten ontvallen tegens de zijnen, doch zoo dat het ook van eenigen omſtander, dien hy wanen mochte d'Italiaenſche ſpraek niet te verſtaen, gehoort werd: *Queſti Signori mi fanno molte Careſſe; ma non viene d'animo:* dat is: *Deze Heeren toonen my veel aenminnigheidts; maer 't komt uit den herte niet.* Hem, dan, gekomen, op dat pas, van Haerlem, over het Y, tot voor den boom, bejegende en bewelkomde aldaer Jan Korneliſz. Hooft, een der burger Hop-luiden, die meermaels Schepen, vele Jaren Kornel der Stadt was geweeſt, en teffens gemaghtight ten Rade der Ammiraliteit; met etlijke fraey-bekleede ſchuiten, vol Jongh-gezellen, die, gelezen uit de ſchutteryen, onder ſchijn van den Graef te eeren, 't Jaght, dat hem voerde, om-ringelden, en alzoo van zijn gevolgh af-ſneeden, om zijn perzoon, oft d'Engelſchen iet bijſters beſtonden, altijdts in hun gewelt te hebben. Voort bleef geſtadelijk ontrent hem een deel dezer borſten, dienende, by beurten, quanzuis t'zijner lijf-waghte, en voorzien van toortzen, om zoo wel 's nachts als 's daegs op hem te paſſen. Welke verzelſchapping niet af te wijzen was, zonder te openbaren dat hy iet euvels in zijnen boezem brouwde. Tot herbergh voeghde men hem 's Prinçen Hof toe: maer feſteerd' hem op 't Raedt-huis, met een inkoſtelijk Avondt-mael. Het zuikerbanquet, zeit men, dat voor hem opgediſcht wiert, was, en munte zoodanigh uit in allerleye ſlag van Bakwerk, en ingeleide lekkernyen, dat diergelijk in Amſterdam noit was gezien, tot heden toe, dat de overdaet, ingevoert van de uitheemſche volken, en gewoſſen met den rijkdom, dan wel meer dan deez, tot allerlei ſlagh van geltſpillingh, voornamelijk in toeven, van keel en buik, is uit-geborſten. Wijders, ten oorde genoemt het zegel-huis, om dat men daer plagh de lakenen te looden, werden de tafelen geſtelt, in-voege dat Liceſter quam te zitten tegen over een hangh-kamer, beſchooten met hout, ter halve verdiepingh toe, maer bekleet met tapijten. Achter deze leide men een goet getal ſchutteren, met hun geweer, om, indien het ſtuk aenginge, op hem vuur te geven, en de vlam van den onraet, met het bloedt des belhamels, te bluſſen. Doch de burgers raekten vry met de vreez: en de Engelſen met een' hatelijke roep, 's anderen-daegs, over hunne broot-dronkenſchap, en hoe zy, met ſmadige dartelheit, veel zuiker-gebaks hadden onwaerdlijk, ten venſtren uit, op den Dam, in 't ſlijk geworpen.

Maer van den juiſten tijdt zijner tweede komſte vernamen de Regeerders niet voor dat hy op wegh ſloegh. Dies moeſt men alles ter yl en teffens beſchikken, ontbieden, aen-ſpreken, hooren, vroedt maken, en orde geven. Jan Hooft vernoemt, toen Schepen, en burger Hop-man, quam men vergeefs t'zijnent zoeken, maer zijn huiſvrouw, wetende waer zijn uit-

Zijne o[ntt]fankenis ter zelv[er] ſtede vo[or] de twee[de] mael.

[a] Ingenieur.

uitvlucht was, zond hem om na de kaets-baen. 't Genaken des Graven bragt den avont, met Laurens Jakobſz. Reael, Oudt-ſchepen, toen burger Hop-man, ſtond aen de Reguliers-poort met zijn vendel, in groote bekommering, derwijl de duiſternis niet bekennen liet hoe ſterk Liceſters gevolgh was, by wien zich ſchielijk eenigh krijghs-volk moghte gevoeght hebben. Zijn Zerjant, genaemt Willem van Buil, geboortigh uit den lande van Luik, ſprak een woordt van bewijs, dat de moedt, waer meê hy eertijdts den Prinçe voor Ruiter gedient had, door de plattigheidt van koop-handel, ſint by hem aengevangen, niet verlaſt was. *Laet* (zeid' hy) *Hop-man, my ter Hameye uit, en ſluitſe achter me toe. Ik zal u, ſchuilt 'er iet ſlinks, waerſchuuwen met fluiten: my kom'er af wat het wil.* Men nam de brave eerbiedingh dankelijk aen. En als de Graef, zonder dat van Buil eenigh teken van zwarigheit gaf, voor de poorte quam, werdt hy heuſlijk bewelkomt, in 't Latijn, door Schepen Jan Verhee, perzoon van bekoorlijk vernuft, en toen genoopt van na-yver, die de reede te rijzender maekte. Want Meeſter Marten Koſter, arts, en Oudt-Burgermeeſter, aengezocht ten opmerke zijner geleertheit, had, uit kriegelheit, om dat men zijn hooft niet volghde, (en 't hingh hem na Liceſter) het plegen dezes plichts geweigert, met waen dat niemandt anders in Amſterdam bequaem was de eer hier in te bewaren. De Landtvooght Liceſter, getoogen door de Kalver-ſtraet, by 't licht der Lanteirnen, die t'allen huizen uithingen, werd weder in 's Prinçen-hof geherberght. Tegen over de poort van dit, in de ſtraet, tuſſen den eenen en den anderen burgh-wal, had Meeſter Martens wooningh, ſtaende in de Doele-ſtraet, een achter-deur: waer uit (na 't verſlagh van eenen, gelaſt acht op zijn doen te geven) 's nachts een man van zijn' geſtalte, met een' tabbert, ten Hove in-ſtreek, die een wijl daer na weder-keerde. 's Anderen-daeghs had Liceſter de Kornellen, Hop-luiden, en hunne Stede-houders, uit al welke te zamen 's ſtadts krijghs-raedt beſtaet, te gaſte, en onthaeldeze mildelijk. Na 't omgaen van eenen ſtijven dronk, tinteld' hen zijn geheim-ſchrijver, Landt-graef, by aenſpraek, waer meê (zoo uit de mont van Bartholt Kromhout, toen in de ſtadt gekomen als Stede-houder over eē vendel, Hendrik Laurenſz. Spiegel, aen den Droſt Hooft verhaelt heeft) het hun wel niet plat uit gevergt werdt; maer die aen-geleit bleek, om hem van zelfs te doen zeggen, dat zy bereidt waren de Burgermeeſters by den hals te gaen vatten. Zijn ront verzoek was, dat zy, alle avonden, door den Wacht-meeſter, zouden de leuz van den Landtvooght doen halen, zoo langh als hy in ſtadt bleve. Onder den krijghs-raedt, had zich, zijnde nocht Lidt van dien, nocht wettelijk daer beſcheiden, Harman Roodenburgh Betzen, een man vol moets zonder middel en naer gelang, en heet partylingh van Liceſter, gemenght; wel licht om 't eerſte woort, dat in zulke gelegentheidt, terwijl hoop', vreez', mogelijkheit, mis-lijkheit, den gedagte verſchijnen, noodſt over de lippen wil, aen de wereldt te brengen. En men ſtak nu de hoofden t'zamen, met ſchroomte van den Landtvooght Liceſter een eer t'ontzeggen, die gemeinlijk allen grooten, ter plaetze daer zy vernachten, wort toe-gedragen; wanneer Pieter Cornelisz. Boom, regeerend Burgermeeſter, hebbende, als Opper-kornel, den deegen op zijde hangen, onvoorziens in de vergaderingh quam; en, vernemende daer ook Roodenburgh, hem af-vorderde, wat hy, die toen geen' plaets in den krijghs-raedt bekleede, daer te ſchaffen had. D'ander, beteutert, wiſt niet by te brengen, dan dat hy, als een getrouw beminder des Vaderlandts, zich mede derwaerts vervoeght had. Boom, (hoe-wel noch onzeker van de gezintheit der andren) gebood hem te vertrekken. Waer op Harman, hoe fors hy ook was, zonder meer gewaghs te maken, door-droop: zwichtende voor een woort, dat met beſtendigh gelaet, en Burgermeeſterlijke achtbaerheit werd

Die wordt belet door de Hollantſche vroomheit, en den Burgermeeſter en Kornel Pieter Boom.

uit-gezet. Boom, voorts, beright van Burgh-graefs voorstel, liet de hatelijke redenen onbeantwoordt, met welke, uit-geschooten tegens de Regeerders, om hun den Krijghs-raedt op 't lijf te schennen, nochtans deze meeningh niet volmondelijk was uitgedrukt. Noopende 't halen der leuze, zeid' hy: *Mannen, hier in veranderingh te maken! niemant dan de Vroedschap vermach het. Daerom, ziet toe, wat ghy aengaet.* Dit deed ieder achterwaerts denken, en al den toelegh verstuiven. Want, verre van daer, dat de Wet-houders, waer onder Meester Marten alleen met de Engelschen heulde, den Grave Licester, en eenen hoop vreemdelingen, die zijn parthy hielden, middel verleenen zouden, om, met uit-spreken der leuze, alle wachten weerloos te maken, voorts de Burgery te vermeesteren, d'oude Regeerders te schuppen, en den Raedt-huize een nieuw aengezicht te geven. Op deze moer, zeker, ja erger, lagh het: en men wist nu dat hem veertien van de vroomste voorstanders der Vryheit, en getrouste aenklevers van 't Huis van Nassou, op een lijste gelevert waren, ende dat hyze meinde een smadige doodt te doen sterven. Als hem nu alles hier buiten zijn gissing ging, keerd' hy, ten naesten morgen, schielijk weer na Uitrecht. Licester, eindelijk ziende tot zijn wit en voornemen niet te komen, is na een twee-jarige regeering uit den lande weer na Engelandt getrokken. Licester vertrekt uit den Haegh.

Derde Hooft-stuk.

Verhandelingh van al de voornaemste Vertooningen, zoo gedaen op de blijde In-komsten van de Stadt-houders, Maria de Medicis, en haer Dochter, als ook op't vieren van d'eeuwige Vrede met Spanje, &c. Belegh van Amsterdam, door Prins Willem de Tweede. Groote moetwilligheit van eenige Boots-gezellen. Hun straffe.

Us verre, door 't vervolg van jaren, zijn alree eenige der voornaemste geschiedenissen, en beroerten, die in de voorgaende Eeuwen, deze Stadt zijn te beurt gevallen, wijtloopigh verklaert. 'k Zal een groote sprongh doen, en een lange reex van Jaren, (zonder het geen, dat tusschen tijde hier voor-gevallen is, te willen op-halen) over-stappen. Want alles, en zaken van kleen belangh, als ook eenige hatelijke kerke-geschillen, die ontrent den Jare zestien hondert twee-en-twintigh, hier ter stede voorgevallen zijn, zoud verre, behalve dat ook het meerdeel der zelven, der vergetelheit is over-gelevert, en heel weinigh in onze Neerlantsche Historien, men daer vindt van aen-getekent, buiten mijn voor-gestelde ooghmerk zijn; als hebbende alleen maer de voornaemste geschiedenissen, en beroerten, die in de voorgaende, en deze Eeuwen zijn voor-gevallen, willen ten toon stellen, en op nieuw der geheugenisse over-leveren.

Vier rampen, voornamelijk, daer de ziel en 't ingewant van dezen staet van schokte, behalve verscheide van vuur en hooge water-vloeden, zijn deze Stadt over-gekomen.

D'eerste daer de zelve in haer tedre jeught mee worstelde, was het sloopen en vernielen van Gijsbrechts Kasteel en vesten (zoo spreekt d'oude Kronijk) door de Kennemers, en West-Vriezen. De tweede ramp quam haer over in den Jare vijftien hondert drie-en-dertigh, als de Her-doopers op zekere nacht deze stadt meenden af te loopen, om hier zoodanigh een regeeringe op te rechten, alsse te Mun- Vier rampen, voornamelijk, Amsterdam onderwart geweest.

ſter in-gevoert hadden. De derde, daer geen eene, maer verſcheidde onder begrepen zijn, en dienze met andere Steden van ganſch Neerlandt gemeen had, viel haer te beurt, ten tijde der beruchte Nederlandtſche beroerten. De vierde, die alleen noch overigh is, en ons nu te verhalen ſtaet, is noch in verſche geheugenis, en in den Jare zeſtien hondert vijftigh voor-gevallen. Doch ſtaet my eerſt op een ry, eer ik deze hatelijke ſtoffe aenvangh t'ontleden, eenige vertooningen, die op 't in-komen van eenige onzer Stede-houderen, en andere vreemde Prinçeſſen, als ook op 't vieren van d'eeuwige vrede met Spanje en Engelandt, hier ter ſtede vertoont zijn, te verhalen.

Vertooningen, gedaen op de inkomſte van Licester.

In den Jare vijftien hondert zeven-en-tachtigh, bewezen de Heeren Burgermeeſteren, den geveinſden bovengemelden Grave van Liceſter, een ongeveinſden en groote eer, met het toe-ſtellen van eenige çierlijke Vertooningen, daer de Kamer, *in Liefde bloeiende*, dezen ſtaetzuchtigen Stedehouder mede ontfingh. Op den Dam-ſluis, daer toen de paerde-ſtal was, en aen de Doele-ſtraet, ſtonden çierlijke en hoogh-verheve Schouw-toonneelen. Eenige Jaren daer na, heeft H. L. Spiegel op den Dam, uit een Toonneel van zeſtigh voeten breedt, de dapperheit van den Naſſouſchen Prinçe, Maurits, door gelijkeniſſen doen vertoonen, ten aenzien van den Velt-heer zelfs, die na 't ontzetten van Coeverden, en 't ver-overen van Groeningen, zijn reis door Amſterdam naer den Haegh nam.

Prins Maurits.

Tegen over het Prinçen-hof, op d'oude Groen-markt, was een hoogh Toonneel opgericht, hier op wierd door eenige ſtomme perzoonen, de Koning David, met 't hooft van Goliath in de handt, daer de Dochteren van Zion met Harpen, Cythers, Luiten, Cimbalen, en andere Zangh-tuigh luidt-keels al zingende quamen voor-gaen, af-gebeeldt. Hier na volghde 't heyr-leger van Iſrael. Boven op 't Toonneel ſtonden de wapenen der Naſſouwers af-gemaelt, en onder de zelve zagh men een Oranj' Appel-boom, met deze Latijnſche zin-ſpreuk, *Tandem fit ſirculus arbor.* Dat is: *Endelijk komt van een kleen ſcheutje noch wel een hooge boom.* Ook was 'er voor 't Prinçen-hof een Triumph-boogh op-gericht, op wiens top-punt Neptuin, met de Tritons braveerde. Onder wierdt Claudius Civilis vertoont, met eenige Romeinen onder zijn voeten; waer van een op zijn knien zittende, het meende quanzuis t'ontgaen, en zich te wreken, maer, mits zijn krachten hem begaven, was zijn poogen vruchteloos.

Op het ſluiten van het twaelef-jarige beſtandt met Filips de III. in den Jare zeſtien hondert en negen, was op den Dam een Schouw-toonneel opgericht, waer in tien aerdige vertooningen, door den Heere P. C. Hooft bedacht, vertoont wierden. Op de vieringe van 't beſtandt, wierdt des nachts by toorts-licht vertoont: hoe der Romeinen vryheidt door Brutus verkregen, en gehandthaeft wierdt; een geſchiedenis die op het vrye Neerlandt, en Prins Willem, ſloegh. Door den zelven Droſt wierdt in 't Jaer zeſtien hondert en dertien, voor den Keur-vorſt Fredrik de IV. Palſgrave aen den Rhyn, en zijn Gemalin, de Prinçeſſe van Groot-Brittanje, het Huwelijk van Thetis, vertoont. Aen de gevel des Toonneels, dat op den Dam-ſluis ſtondt opgerecht, had uit laſt der Heeren Burgermeeſteren, met het af-malen van verſcheide beeldē, de wijt-vermaerde en kunſt-rijke Hendrik de Keizer, Bouw-meeſter van de Keizerlijke Graef-ſtede der Naſſouſche Stede-houderen, zijn kunſt laten blijken. In den Jare zeſtien hondert en achtien, wierdt Prins Maurits ter eere, die uit Over-Yſſel door deze ſtadt quam trekken, wonderens-waerdige water-vertooningen, vertoont. Noit ſtondt dit werk ſtil, maer voer al zwierende voort, en kreegh door de beweeghlijkheit, en 't verplaetzen, een ongemeene aengenaemheit. Hier wierdt de welſtandt der zeve vrye Landen, vertoont, en de Veldt-heer met lieflijke maet-gezangen, voor het Prinçen-hof, verwellekomt. 's Anderen-daeghs wierden door de Kamer, *in*

Op het ſluiten van het twaelef-jarige beſtandt.

Op den Keur-vorſt Fredrik de IV, &c.

Op d'Inkomſte van Prins Maurits.

in Liefde bloeiende, nieuwe Vertooninge, van al 't leedt dat de Spanjert, en al de diensten, die 't huis van Nassouw, deze Landen gedaen heeft, voor den volke, en den Veldt-heer zelfs, vertoont. Hier zagh men met wat wreetheit, de Hartogh van Alva deze Landen eertijts heeft gefoolt; de moort van den ouden Prins was 'er na 't leven af-gebeelt; de ver-overde Landen, die Prins Maurits den Spanjert af-handigh gemaekt, ontrukt, en weer aen haer oude Vryheit geholpen had, wierden 'er op een ry vertoont, als ook de neêrlaeg der vyanden op de Tielsche Heyde, de Slagh van Vlaendre; de Water-strijdt op de Zuider-Zee, en voor de Gibralter; en endelijk het aen-zoeken der Spaenschen om vrede. Na deze Vertooningen wiert het Hollandtsche Treur-spel van Velzen, op de Schouw-burgh gespeelt.

Inkomste van Maria de Medicis. 1638. In 't Jaer duizent zes hondert achtendertigh, quam hier ook in deze Stadt, voor d'Amstelsche Burgery, verschijnen Maria de Medicis; in 't in-komen loste men over al de Stadt het grof geschut, en de vrezelijke metale stukken en kartouwen, gaven met een ysselijk geluidt te kennen, dat de Koningin ter Stadt in-trok. Door het uit-bersten van zoo veel donders en blixems te gelijk, zagh men de lucht rontom in brandt staen, den hemel met een wolk van rook rontom betoogen, en men voelde het aerdtrijk daveren en schudden. De groote klokken luiden, van gemeene blijdtschap, die zoo luide, dat het over het geheele lant klonk, en de kleene klokjes speelden zeer lieffelijk onder het juichen van 't gemeene volk. Andries Bikker, toen Oudt-Burgermeester en Kolonel der stadt, Pieter Reael, Ontfanger, Gerbrandt Klaesz. Pankras, toen Raedt en Oudt-Schepen, Jakob Bikker, Hop-lieden der Burgerye, verwellekomden de Koningin, die de Haerlemmer-poort in-quam, met een deftige rede, die uit-gesproken wierdt door den Heer Pensionaris Kornelis Boom. De Koningin nam lieffelijk, en met een bly gelaet, den dienst en eere, haer van Kolonel en Hop-lieden aengeboden, aen, en reed van daer, midden onder de Triumf-staci van ruiters, die voor reden, en schutters, die te voet navolghden, tusschen de burgery, die, van daer af al den Nieuwen-dijk langs, in 't harnas stondt, tot aen het Raedt-huis, en op den Dam; daer zy met de koets-wagens, waer op zy en haer gezelschap zaten, langzaem doorraekte, om den ongelooflijken en schriklijken toeloop der menschen, die niet alleen de wegen stopten, maer aen de wielen, niet zonder gevaer, scheenen te blijven hangen. Daer de Middel-dam begint, reez een Triumf-boogh, heerlijk en fraey om aen te zien, daer een Scheepje, of Kogge, boven op stondt, gelijk op het oudt-zegel van Amsterdam staet, van wiens mast een roode zijde vlagh waeide. In het hol van 't scheepje vertoonden zich twee Hollandtsche Graven, gewapent na d'oude wet. Om hoogh op deze Triumf-boogh werdt voor eerst de Bruiloft van den aller-Kristelijksten en onverwinnelijksten Koning, Hendrik de IV. Koning van Vrankrijk en Navarre, en de aller-Kristelijkste Koninginne, Maria de Medicis, vertoont. Daer stondt dat doorluchtigh en eerwaerdigh Paer, hand aen hand, gelijk men trouwt, met die Majesteit, die Koningen, met die bevallijkheit, die Nieuwgetrouwden, met zulke heerlijke gewaden, als aerdtsche Goden passen. Twee Engelen hielden een koninklijke Kroon boven hunne hoofden, om daer door te toonen, dat dit Huwelijk van twee zoo groote Personaedjen, ook Gode zelf, wien de Hemelsche geesten ten dienst staen, wel geviel. De Koning had een Lauwerkrans om zijn hooft, gelijk triumpheerende Veld-oversten plegen, tot een çieraet en zege-teken, te voeren, en stond in zijn volle rustingh, op dat het blijken mocht, dat de Koning midden onder de blijdtschap, en de Bruilofts-feest, zorgh voor het Rijk droegh, en noch midden in de bekommering des oorloghs stak, toen die vrolijke Bruiloft-staci een çierlijk Bruilofts-kleed vereischte. En dat de Koning zoo gekleed was, verhalen de historien

van dien tijdt: want de Heer Thuanus onder anderen verhaelt, dat de Koning, met de wapenen aen 't lijf, te Lions quam, om de Koningin te trouwen. Hy had een Koningklijken rok aen, gelijk het zijne Majesteit in die gelegentheit voeghde. Een van zijn Pagien droegh den helm, getuige van zoo veel overwinningen, zoo menighmael met zijn vyandts bloedt besprengt, en die hem beschutte en bevrijde voor zoo veel hagel-buien van looden en koegels. De Koningin had het wezen van een heldin. Het blaeuwe zijde kleed, datze aen had, was bezaeit met goude Lelien, sleepte langhs der aerde, en gaf te kennen dat zy voortaen Koningin van Vrankrijk wezen zou. Ter zijde van de Vertooningh, en aen 's Konings rechte hand stond Herkules, niet met een Leeuwen, om dat die qualijk te bekomen was, maer met een Beeren-huid gedost, met een knods in de vuist, waer mede hy zoo vele gedroghten, Hydren, Leeuwen, Stieren, Hel-honden, Reuzen, en Bergh-moordenaers hadde gemotst. Het wapen van Vrankrijk stond aen Herkules voeten, aen zijn zijde, met den blooten degen in de hand, Mars, zonder wiens toedoen, gelijk het Heidendom van outs geloofde, geen oorlogh gevoert nocht volvoert kon worden, en het paste wel dat de Tracische by den Franschen Mars te bruiloft quam. Aen de zijde der Koningin, stond als Speelnoot, Pallas, de Godin der wijsheidt. Aen het spits van haer speer hingh een wimpel, waer in het wapen des geslachts van den huize van Medicis geschildert was; en op den schild stond, niet het vrezelijke hooft van Meduza, maer het zelve wapen; 't welk haer indachtigh maekte van wat doorluchtigen Stam zy gesprooten was.

Op de Vertooningh des Huwelijx van

HENDRIK de IV.

EN

MARIA de MEDICIS.

Hier trouwt 't Hetrurisch bloedt, de hand die 't lemmer past,
En 't stijght door Huwelijk op 's wereldts hooghste toppen;
En Hendrik aen haer zijd', al blank geharrenast,
Verwacht uit haren schoot gekroonde Konings koppen.
Ay zie, 't is Herkules, 't is Pallas, die hier staet.
Hy, stut met dapperheidt de Rijken, zy met raedt.

De Koningin hebbende alles zeer naeuw door-keken, reed van hier door de Warmoes-straet, door den Liesdel, en sloegh Zuide-waerdt op, en trok den Fluweelen Burgh-wal langs, tot aen de Verkens-sluis. Hier stond een ander Triumph-poort, met eenen hoogen, schoonen, en welgeschilderden gevel, waer voor met groote letters dit halve veers van Virgilius geschreven stond.

LÆTA DEUM PARTU.

Blijde Moeder van de Goden.

Het welk zagh op 's Konings Moeder, voort-teelster van zoo veel doorluchtige en koninklijke Perzonaedjen. De Koningin hier stil houdende, en de gordijnen geopent zijnde, ziet zoo vertoonde zich aldaer Me-vrouw van Medicis zelf, die in de gedaente van Berecynthia, der Heidensche Goden Moeder, op eenen heerlijken Triumfwagen gezeten, voor haeren wagen Leeuwen gespannen had. Berecynthia, met toornen gekroont, en met hemelsche Goden bestuwt, voer eertijts door de steden van Phrygien. Even-eens zagh men hier de Fransche Berecynthia, omringht en bezet van alle kanten, met den Stam van aerdtsche Goden. Voor op den wagen zat Luidewijk, de *Rechtvaerdige*, Koning van Vrankrijk, de *Godvruchtige*, *gelukkige*, *vermeerder des Rijks*: Aen wiens zijde zat zijn Hoogheidt Joan Baptist Gaston, Hartogh van Orleans. Achter op zaten haer drie Dochters, Henrietta Maria, getrouwt met den groot-maghtighsten Koning van Groot-Brittanjen, Karel Stuart, *Beschermer des Geloofs*: Izabel, gehuwt aen den alder-maghtighsten Ko-

Koning van Spanjen, Philips de IV. en Christine, ten man hebbende Viktor Amadijs, groot Hartogh van Savoien. Neffens den wagen gingen vier Maegden, uitbeeldende Europe, Asien, Afrika, en Amerika, en men kon elk gedeelte der wereldt aen de vruchten kennen.

Den Heer Kasper Baerlé, voor-lezer in de wijs-geerte, hier te dien tijde, die de gansche in-tree ook wijtloopigh in een byzonder boek beschreven heeft, speelde met Latijnsche veirzen op Berecynthia, der Goden Moeder; en op de Koningin, der Koningen en Hartogen Moeder: waer van onder anderen dit volgende, van Vondel, in Nederduitsch vertaelt, aldus is luidende.

Als eertijts Berecynth', zoo wijt befaemt door 't baren
Van vele Goden, reed door Frygiaense Steên;
Koom zoo ter goeder uur, gezegent ingevaren
De Poort van Amsterdam, tot blyschap van 't gemeen;
O groote Koningin, sla over al u oogen.
Mijn Kerken, mijn Gebouw, en Toorens trots van standt,
Mijn Havens dicht bezet, getuigen mijn vermogen.
Ik werf den aerd-boom om, te water en te landt.
De beide Werelden my haer schenkaedjen stieren.
En d'oud', en nieuwe wordt hier op haer prijs gestelt.
Uw' Groot-Vaer schonk my eer, om mijnen schilt te çieren,
Zijn Keizerlijke Kroon. Nu wensch ik 't hoogh-gemelt
Geschenk met dankbaerheit zijn Nichte te vergelden,
Te toonen dat zijn deught noch in mijn herte staet.
Zoo stondt ik in de gunst van dezen Helt der Helden,
Uw' Man; zoo komt uw' Zoon my jaerlijx noch te baet.
Na dien ghy nu (dat 's meer) zelfs Goden hebt gedragen,
Vergeefm', indien ik poog hun Moeder te behagen.

Tegens over deze Triumph-wagen zagh men, op het zelve Toonneel, een schip de Koninginne als te gemoet varen. Voor op het Schip stond een schoone en aenzienlijke Maegt, heerlijk uit-gestreken, uit-beeldende de stadt Amsterdam, en quam de Koninginne met geneighden hoofde, tot een teiken van eerbiedigheit, uit den naem van 't gemeene-beste ootmoedigh begroeten. Men zag 'er twee Hollandtsche Graven by, gelijk boven vermeld is. Een van deze voerde een speer, van welke een vaen, verçiert met het Amsterdamsche Wapen, afwaeide.

De Koningin deze Vertooning tot haer genoegen bezichtigt hebbende, reed na het Prinçen-hof. Hier onthielt zich de Koningin, geduurende haer verblijf. Hier quamen de Heeren Burgermeesteren, met beide hunne Pensionarizen, den Heer Willem van Boreel, en Kornelis Boom, om haer uit den naem van Raedt en gemeente te verwellekomen. En toegelaten om haer te begroeten, zoo sprak de gemelde Pensionaris Willem Boreel, Heer van Duinbeke, haer Majesteit met een Deftige rede in 't Fransch, aen. Op deze rede des Heeren Pensionaris antwoorde de Koningin minnelijk, en bedankte ten hooghste de Regeerders voor de getuigenis van hunne dienstwilligheidt en goede genegentheit tegens haer.

Men is gewoon na het bezetten van de wacht in de legers en Steden de leuze, of het woordt aen de Wachtmeesters te geven. In het Leger doet dit de Veldt-overste, in de Steden de Burgermeesters: maer deze eer en voor-toght van 't opperste recht droegen zy de Koninginne op, die alle avonden, zoo langh zy hier was, het woordt gaf, en d'eerste avondt het woordt Maria.

De volgende dagh werdt door-gebracht met de stadt te bezichtigen, en Burgermeesters leiden de Koningin, na-middag, op het Oost-Indisch-huis, daer de Heeren Bewinthebbers zeer beleefdelijk hare Majesteit genoodigt hadden. Toen de Koningin in dit huis trat, over de plaets met kostelijk

laken bespreit, was 'er van de Bewint-hebbers, op de groote Zael, een aenzienlijk banquet, namelijk de vruchten en 't gewas van Persianen, Arabiers, Molukken, Japonezen, en Chinezen, aengerecht in groote en ruime porceleine Lampet-schotels. Daer was opgedischt ronde en lange Peper, schoon om aen te zien, Foeli, en driederhande slagh van Noten-muskaten, eenige noch in haer bolster, eenige bekleet met Foeli, en eenige gekonfijt, die al te kennen gaven hoe vruchtbaer d'Eilanden van de Molukken zijn. Het Pijp-caneel, en de Cassia, kruis-wijs op een gehoopt, getuigden datze van 't Oosten her-quamen.

Hier waren mede opgedischt ruwe en ongewrocht Persiaensche en Chineesche zijde, Borax, Benzoin, Muskeljaet, Styrax, Zandel-hout, Indigo, en meer andre verwen lagen in byzondere schotels. Ook was 'er onder dit oogh-banquet, Draken-bloedt, en koexkens uit zap van Foeli, en Gutta-Gamba, zoo geel als goudt. Het Wierook en Myrrhe eertijts van de Heidenen den Goden ge-offert, dienden hier voor reuk-offer aen de Godin van Vrankrijk, Kubeba, Rhabarber, Zuiker, en Zalpeter, waer van men het ysselijk Busse-kruit maekt, lagen elk op hunne plaets. Ook diende men haer voor Lak, kostelijken oly van Macis, Noten-muskaten, en gekonfijte en ongekonfijte Genber.

Op het gerecht der Oost-Indische Koopmanschappen, voor 's Konings Moeder aen-gerecht.

DEs Konings Moeder stond gelijk voor 't hoofd geslagen
Om d'ongemeene spijz', en proefde met haer mond
Het Indiaensch banquet, daer zy den disch zagh dragen
Het edele gewas van 't aerdtrijx Morgen-stond,
De vrucht der Arabiers, de Persiaensche waeren.
Zy proeft met grooten smaek wel-riekend' Pijp-caneel
't Verquikkende gerecht, dat Oostersch' akkers baren.
Zy riekt de vruchtbaerheit van 's werelts ander deel,
Het Wierook, Balssem, Myrrh', als heil'ge offer-giften,
Een ieder op zijn plaets. Het een haer oogh behaeght,
Het ander smaekt de tongh. Wie zal parthyen schiften?
Hier pleiten Reuk en Smaek, terwijl men riekt en knaeght.
Men at op Thetis feest noch noit dees lekkernyen.
Jupijn werd noit genoot op diergelijk banquet;
Noch Cæsar, toen hy quam het Kapitool op-ryen
Met zegen-rijken roof, van 's vyandts bloedt besmet.
De wereld', mompeld' een, de Grieken Kosmos heten,
Nood Kosmus dochter dus op haer banquet ten eten.

Als de Koningin, vernoeght met eenige dingen geproeft, met eenige gezien te hebben, minnelijk betoonde, dat haer het aenrechten van deze uitheemsche waeren, en lekkernyen boven mate wel aenstonden, werd zy, met al haer gezelschap, na het bedanken aen de Bewind-hebbers, van Burgermeesteren al om door de stadt gevoerd.

De Vrydagh werdt door-gebracht met nieuwe Vertooningen op den Amstel, ter plaetze daer hy Zuidewaert van den Dam-sluis, het Rokkin heet. Want tusschen de Lange-brug en Doele-sluis, stonden 'er weder nieuwe Triumph-boogen in eenen nacht gebouwt, zoo groot als een heel huis, op een eiland, dat met wonderlijke snelheit, anderhalve mijl van de stadt, uit de Veenen gehaelt, op het water dreef, gelijk een ander Delos, of Samos, of klip-achtigh Neritos, daer weeligh gras, riet, liezen, en biezen op-groeiden. Dit Gebouw had twee gevels, een in 't Zuiden, en een in 't Noorden, waer op men van weder-zijden voor de Koningin nieuwe vertooningen zoude doen. De twee voorgaende dagen stond het Landt,

op dezen dagh stondt het water hare Majesteit ten dienst: toen reed men en rostemen met koetzen de stadt door, nu was het met schuiten, sloepen, en speel-jaghten te doen: toen liep men herrewaert en derrewaert om te kijken; nu bleef men op den wal staen, of men dreef en zworf op het water: toen zagh hare Majesteit de voornaemste stadts gebouwen; nu zaghze vertooningen, die haer, den Toskaensche Hartogen; en den Staet van Vrankrijk meest betroffen.

Hier was de gansche Stadt, op malkanderen gedrongen, en de burgery, die de heele stadt door woont, in een kleene plaets beslooten. De zon was over het Zuiden, wanneer de heldere Zon van Vrankrijk, weder voor d'Amsterdammers met hare stralen te voorschijn quam. Zy zat met de Prinçesse van Oranje, Schout, en Burgermeesteren in een brave sloep, overdekt en behangen met schoone Tapijten, Raden, Schepens Admiraliteitsheeren, en eenige voornaemste zaten in andere sloepen. Toen gingen twee sluizen recht tegens over malkanderen open. De Koningin quam door de eene, de Grimnesse-sluis genaemt, in den Amstel, en ziet, uit de andre, de Osse-sluis geheeten, quam, onder het varen, na het schutten, Neptuin al bruizende hare Majesteit tegen, dat het water voor hem wegh stoof. Zijn wagen was een Zeeschulp, gelijk dien Zee-god voeght. Hier waren Zee-paerden voor gespannen, kunstigh gemaekt, het achter-lijf visch, de voeten geschubt, en stekende hooft en rugh te water uit. Men zagh 'er den Zee-god met zijnen ruigen en grijzen kop, langen baerd vol Zee-schuim, en vreesselijken drietand, met een gerimpelt en bars aengezicht, die naekt met lange toomen zijn paerden mende. Merkuur', de God der koopmanschap, zat in de kogge achter hem. Hy had na zijn gewoonte, eenen hoet met vleugelen op, en in de rechte handt den slangen staf, waer mede

Hy geesten, doodsch van verf, uit Plutoos jammer-poel
Verdaghvaert, of hen drijft na 's afgrondts duister stoel.

Ter zijde van de kogge quamen uit houte kassen, met het halve lijf uitkijken vier Water-godinnen, bekranst met groene kranssen, gevlochten van wier, mosch, bladen, en bloemen, uitbeeldende Europe, Asien, Amerika, en Afrika. Elk had eenen vruchthooren onder den arm, gestoffeert met de vruchten, die in ieders gewest vallen. Voor op liet zich zien een schoone Maeghd, Amsterdam uitbeeldende, die, eerbiedigh neigende, de Koningin met deze Veirzen bewellekomde:

Met welk een offerhand zal ik den hemel danken,
Dat my bezoeken komt de grootste Koningin,
Die by de werelden beschaduwt met haer ranken,
En my een voorspraek strekt, en trouwe Nood-vriendin
By Vader en by Zoon, in hare heerschappye.
Weest over wellekom, gezegende Marie.

Deze Vertooningh speelde aerdigh op de Koningin, die, door de Scepters harer kinderen, verscheide Zeên beheerscht; ook sloegh deze Vertooningh wel op de Stadt, die den alderhooghsten God alleen, den waren Zee-god, begin, aen-was, en het bloeien van hare welvaert moet toeschrijven.

Op Neptuin, Merkuur, en d'Amsterdamsche Maegd, die de Koningin, op het Rokkin ontmoeten en begroetteden.

De Zee-god grijs van kop en kin, en straf van oogen,
Die met zijn spitze vork op-borrelt uit den vloet,
En in een vlooke schulp van Monsters word getoogen,
Daer Water-nymphen vast hem strekken tot een stoet;

Mer-

Merkuur, des koopmans God, beleider
van den handel,
Die met zijn gladde tongh nu koopt,
en dan verkoopt;
En deze schoone Maeghd; die met een
nedrigh wezen
Zich neigt eerbiedighlijk; deez God-
heen algelijk,
Verwellekommen hier de Schoone,
d'uit-gelezen
Onsterflijke Godin van 't Fransche
Koningkrijk.
Wy storten over haer een algemeenen
zegen.
De Zee-vooghd draeght haer op
't gezagh der gansche zee
Van alle wateren, en hobbelende we-
gen;
Zoo veer van Zein, of Teems, of Span-
jens veerste ree.
De Scepters van haer wijd-gevreesde
kindren reiken
Der Goden Tael-man wijd zijn Stad
dees Koningin,
En hare Lelien, tot een gehoorzaem
teiken:
Maer d'Amsterdamsche Maeghd, om
stroom en zee-heldin,
Van zee en handel-god gestut, verne-
dert bloode.
Koop-goon voor Marie, en haer alleen
voor Gode.

Van hier voer de Sloep, waer in de Koningin zat, na de Noord-zy van 't eilandt, daer men eerst vertoonde 't trouwen van François van Medicis, en Johanna van Oosten-rijk, Vader en Moeder van Maria de Medicis, in 't gezicht van den doorluchtigen Keizer Ferdinand, haren Groot-vader.

Op het

HUWELYK

Van

FRANCOIS van MEDICIS,

Hartogh van Toskanen,

EN

JOHANNA van OOSTENRYK.

FRançois, Toskaensche Vorst, hier
treed ghy op 't Toonneel
Met d'eer van Oostenrijk, Johanna,
uw' gekooren.
Hier trouwt uw' halve ziel noch eens
haer ander deel,
Waer uit Hartogen en Regeerders zijn
gebooren.
Door Huwelijken rust de Son van
Medicis,
En steekt haer sterren aen, die stralen
van zich schieten,
Haer heldre sterren, daer Maria een
van is,
Die door de gunst van God, die elk niet
mach genieten,
Geen blijde Moeder wordt, zoo me-
nighmael zy baert,
't En zy van Koningen: dat's baren;
dat's beklijven;
Dat's 't aerdtrijk geregeert, door
haer geslacht en aerd.
Dat heed door heylikken de Koningk-
rijken stijven.

De Gordijnen toe-geschoven, en de Vertooningh verandert zijnde, quam Keizer Maximiliaen, in zijn keizerlijk gewaed voor den dagh, beschenkende Amsterdam, in tegenwoordigheidt der Keur-vorsten, met de keizerlijke Kroon. Hy, van zijnen throon af-stijgende, gaf de kroon aen Amsterdam, die, in de gedaente van een Maeght, voor 's Keizers voeten op haer knien leggende, ootmoedigh en eerbiedigh de aen-gebode schenkaedje aen-veirde.

Op de

SCHENKAEDJE

Der Keizerlijke

WAPEN-KROON.

O Amstelers, die wijd te water en
te landt,
Verkoopt, en koopt, en wint, en winnen
doet veel andren,
En stutte 's oorloghs last, het zy ook
van wat kant,
En hoe veel vyanden my drukten met
malkandren;
't Zy my Venetien, of Vlaendre dreigd
uit haet,
En Brugh zijn eigen Vorst en Lants-
heer hiel gevangen;
Aenvaerd ons goude Kroon, der Kei-
z'ren hooft-çieraed,

En wil die, tot een loon van uwe deugt,
ontfangen,
Dat zy in't midden sta by leeuwen
root van gout,
Voor den nakomelingh, om met die eer
te pronken.
Ghy triumpheert ter zee met vlugh
en zeilbaer hout.
Ons Keizerlijke Kroon zy u uit gunst
geschonken,
Te lande blinkt mijn Kroon, en wordt
al om gevreest.
Maer uwe Schild-kroon blinkt te wa-
ter allermeest.

Aen de Zuidt-zijde van 't Eilandt werd in vijf Vertooningen vertoont, de ellendige staet van Vrankrijk, onder Hendrik de Derde, en de bloeiende onder Hendrik de Vierde.

Eerste Vertooning. In de eerste Vertooning verscheen Vrankrijk in de gedaente van een Vrouw, zuchtende en schreiende, om dat haer werelden gebiet, door de brandende fakkel der twistige nijdigheit van tweedraghtige Vorsten aengesteken, in een heiloozen en schrikkelijken brand stond. Bacchus, Ceres, Pomoon, en Flora, Godheden deelachtigh van zoo groot een ramp en ongeluk, hadden medelijden met het bedrukte en verslege Vrankrijk. Venus, gezeten op een wagen van duiven voortgetoogen, nam ook de gemeene ellende ter herte. Herkules, daer by, leggende op de aerde, aenziende den droevigen en jammerlijken staet van 't ellendige Vrankrijk, kropte vast de droefheidt in. Vrede en Rechtvaerdigheit, die eerwaerde namen, lagen versmaet en veracht onder de voet. Ook wierdt 'er een brandende en gekloofde Wereldt-kloot vertoont, waer door de stant van geheel Vrankrijk en Europe aengewezen wierdt, toen Vrankrijk jammerlijk verdeelt, en de Vorsten van dat Landt en Europe, over hoop leggende, Hendrik de Derde, Koning van Vrankrijk, om-gebracht was. Hier liet die Fransche Atlas, als te zwak en niet machtigh dien last te dragen, Vrankrijk in twijfel, wie zijn schouders zoude willen leenen, om den Rijks-kloot te torssen, terwijl Herkules, dat is Hendrik de Vierde, Koning van Navarre, vast toezagh op d'uitkomst van zoo gewightigh een stuk, als was het herstellen van 't gevallen Vrankrijk. Terwijl het Rijk in rep en roer was, en het landt van krijgs-volk en heiren overloopen, geraekte d'Akker-bouw onder de voet, met Ceres, Bacchus, Pomoon, en andre Goden, die in tijt van vrede bloeien. D'Eendraght, die inwoonders t'zamen houd, most gaen zwerven, en terwijl de heilige wetten van Themis, onder 't gerammel der wapenen zwegen

Verliet Astrea op het lest,
Na d'andre Godheen 't aerdsch
gewest.

Tweede Vertoon. De tweede Vertooning brocht het zelve Vrankrijk op het Toonneel, op gebogen knien de Goden biddende, dat zy-lieden het gescheurde en verdeelde Vrankrijk geliefden te hulpe te komen, het vervallen op te rechten, het gekneusde te herstellen, en het verzwakte door hun hemelsche hulp, wilden sterken. Jupijn, onder de Goden, wijzende met d'eene handt op Herkules, met d'ander op Merkuur, belaste hem, dat men Herkules, dat is, Hendrik de Vierde, zoude nemen, om Vrankrijk te herstellen: want dezen last, om 't Rijk te aenvaerden, had Hendrik de Derde, op zijn doodt-bedde, toen hem zijn krachren ontvielen, voor de Grooten van Vrankrijk, den Koning van Navarre over-gegeven.

Derde Vertooni. De derde Vertooning voerde dezen Herkules in, geleidt door Merkuur, dien, door der Goden bevel, Mars en Pallas hunne hulp aenboden, om den Rijks-kloot te onderstutten: d'eene met daed, d'ander met raed, terwijl de vergaderde Goden dit van boven vast aenzagen.

De vier Vertooni. In de vierde Vertooning zagh men Herkules bezich met zoo groot een werk, en hem weder op hare plaetze herstellen de assen, die uit de naven gesprongen waren. Sterkheit, Wijsheit, Goedertierentheit, en

en Wakkerheidt, eige deughden van Hendrik de Vierde, boden hem de behulpzame handt.

De vijfde Vertooning stelde voor oogen, hoe Vrankrijk weder te recht gebrocht, en geheelt was, en hoe rustigh de Fransche Herkules den Rijks-kloot op zijn schouders droeg. Want hy, tot het Rijk gekomen, de oorlogh ter neder geleit, de tweedraght geslist, en alle ongelijk uit zijnen zin gezet zijnde, heeft, met een wonderlijke gezegblijkheidt, en genade tegens zijn aerts-vyanden, een onsterfelijke eere, voor den na-gebueren ruste, den onderdanen vrede verworven, de Gerechtigheit op haren throon geholpen, en de geheele Kriste wereldt bevredight.

Op de Vertooningen van den

Rijx-kloot van Vrankrijk,

ONDER

HENDRIK de III.

gescheurt, door

HENDRIK de IV.

geheelt, en herstelt.

Als Vrankrijk jammerlijk den
Rijx-kloot ziet gereten
Door burgerlijken krijgh, en't landt
gedeelt in twee,
De Vorsten hand-gemeen, en hart op
hart gebeeten,
Den Koning zelf vermoort; doet dit
haer harte wee;
Om dat de Kloot des Rijx met kracht
leit afgesmeeten
Van zulke schouderen, waer op zich
elk verliet,
En d'assen uit den naef geheven: dies
bekreeten
In dien benauwden schijn het na den
hemel ziet,
En smeekt Jupijn om hulp, en al de
groote Goden,
En wacht van boven troost, in dien
vervallen Staet.
Pomoon, en Bromius, en Ceres weghgevloden,
En van het zwaerd verdrukt, en
Venus, bloodt van raed,
Met d'andre Godheen staen bedrukt
aen Vrankrijx zijde.
De Goôn erbarmen zich om die ver-
lege schaer,
Verdaghvaerden BORBON, *dat hy*
hen al bevrijde,
En op zijn schouders neem den last
van't Rijx-gevaer.
Tritoon met Mavors helpt den Held, op
Vrankrijx bede,
Waer hy door hun beleidt de vyanden
verstoort:
Zoo wordt het Rijk geheelt door langh-
gewenschten vrede.
NAVERRE, *sterk van hals, den*
Rijx-kloot onderschoort,
Zet d'assen in de naef met kracht: zoo
word herboren
De rust van't oude Rijk: zoo bloeien
alle steên,
De kerken, en het landt weêr heerlijk,
als te voren.
De Vree keert wederom. Astrea gaet
bekleên
Haer troon en eersten Staet. gevlughte
Goden keeren
Uit hunne ballinghschap in't voorige
bezit.
Dit wordt u hier vertoont. dit wil
Alcides leeren.
Daer by't gerabraekt landt weer zet
in zijn gelit,
En heelt 't gespliste Rijk, gelijk deez
stommen spreken.
Met recht wordt HENDRIK *dan by*
Herkules geleken.

De gordijnen geschoven zijnde, gingh men van de Vertooningen na het Watersteken, of tornooi-spel te water. Het voorgaende zagh men met een bedaertheit, maer dit met vreught aen. Tien Matroozen, al in linne kleeren, met roode mutzen op 't hooft, daer een weitze haneveer op stak, waren partyen van dezen waterstrijd. Zy stonden achter op, en zagen malkanderen leelijk aen, als of'er halzen aen hingen. Hun geweer was een boom, of een steek-stok, dien zy voor de borst hielden, en waer mede d'een en d'ander zijnen vyand, die hem in de schuit, met maght van armen snellijk voort-geroeit, tegens quam varen, met groote kracht op de

Het Watersteken.

borst stiet. Maer het quam kluchtigh dat deze water-stekers, toen verwacht wierdt, datze d'eerste-mael tegens malkanderen zouden aengaen, malkanderen voorby voeren, vriendelijk groeten, hun speren lieten vallen, en alzoo de toezienders in hun verlangen bedrogen. Daer na gingh 't op een vechten, als of het lijf om lijf was; zomtijts stietenze even sterk, en plompten beide over hals over hooft, in 't water: zomtijts raekt 'er een over boord, en d'ander hielt, als een triumfeerder stand: en dit spel en endighde niet voor datze alle, zoo overwinners, als verwonnen, in 't water gelegen hadden.

Als dit alles op den Amstel geschiet en vertoont was, roeidemen tegens den avondt, in aller yl, na het Y toe, en volghden de Koningin ontelbare jaghten en speel-schuiten. De Koningin met zommige sloepen wat stijver voortvarende, en eenigen, die zoo wel niet voort konden, achterlatende, quam door Sint Anthonissluis op het Y. Langhs het Y voorby de Oost-Indische werf varende, zaghze een groot Oost-Indisch Schip, dat eerst afgeloopen was. Hier verzochten de Burgermeesteren, 's Konings Moeder, datze het Schip een naem geliefde te geven, 't welk ook geschiedde, en ver-eerde het met de naem van Maria de Medicis. Het Y langs gevaren hebbende, verzelschapt van alle de Speel-jaghten, voerze door de Zout-keeten, en quam van daer weder in de Prinçe-graft, en des avondts in haer hof, met de vier Burgermeesteren altoos by haer.

Zaterdaghs was 'er zonderling niet te doen, en het genoechelijke van drie dagen over zijnde, raekte de burgery wat in rust. Na den middagh gingh de Koningin all' stillekens, zonder veel gewagh te maken, haren staet hier en daer verzonden hebbende, zitten, niet in de Koningklijke en gewoone, maer slechter Karos, en gevoert door straten en stegen, gingh in verscheide winkels naerstigh vragen na den prijs van waeren en porceleinen. De Prinçen, en die om hun hooge Majesteit, maght hebben misdadigen t'ontslaen, plegen t'hunner aenkomst genade te bewijzen aen den genen, die daer om bidden. Dit dede ook de Koningin, verbad voor de Vierschaer van Amsterdam, eenen die in lijfs gevaer was, om dat hy buiten zijn meeningh, met het worpen van eenen steen, een manslaght begaen hadt.

Des Zondaghs maekte zich de Koningin, gereed om te vertrekken. Burgermeesters bewezen haer in 't scheiden de zelve beleeftheit en eere, dieze hare Majesteit t'harer aenkomste, gedaen hadden. Op der zelver Heeren last was wederom, als te vooren, de ruitery van Amsterdam by der handt, zeer prachtigh uitgestreken in wapens en klederen, om 's Konings Moeder te geleiden. By de Haerlemmer poort stonden vijf hondert uitgeleze Musquettiers in orden, al burgers. Eer de Koningin uit het Prinçen-hof trad, gingen Burgermeesteren af-scheid van haer nemen. De Pensionaris Wilhelm Boreel, dede weder het woordt in Fransche tael, en haelde door een wijtluftige rede, haer Voor-oud'ren diensten, aen deze Stadt bewezen, hemel-hoogh op; en mat zeer bree uit de genegentheit der Regeerders en Burgers t'haerwaert. De Koningin antwoorde hier op met een minnelijk en bly gelaet, datze de goede wille en genegentheit t'haerwaerd van Burgermeesteren, Regeerders, en Burgers, met gelijke liefde en genegentheit omhelsden, en 't geen zy voort met een Koningklijke welsprekentheit in dier meeninge wijsselijk en deftigh uit-sprak. Hier op trokze, verzelschapt met een kornet paerden, over den Nieuwen-dijk, door de Haerlemmer-poort, daerze in-quam, den dijk langhs. Niet verre buiten de stadt, nam de Heer van Petten, die voor aen trok, het leste af-scheid van de Koningin.

Als in den Jare zestien hondert twee-en-veertigh Prins Fredrik Hendrik, met de nieuw-gehuuwde Prins Willem, zijnen Zoon, en Maria zijn Bruidt, dochter van Karel d'Eerste van dien name, Koning van Brittanje, de

Inkomste van Prins Fredrik Hendrik, 1642.

de voornaemſte Steden van Hollandt ging bezichtigen, quam hy zich mede hier binnen Amſterdam op den twintighſten van Bloei-maendt vertoonen. Dirk Tholinx, toen Raedt en voorzittend' Schepen, reed met een bende ruiteren, ten zelven dage, als al de ſchutteren en zoldaten in't geweer ſtonden, ter Haerlemmerpoorte uit, en hare Majeſteit de Koningin van Engelandt te gemoet, die, hy met een zonderlinge heusheit verwellekomde. Maer binnen der ſtadt gekomen zijnde, ontfing haer de Penſionaris Boom, met een deftige reede in de Franſche tael uit-geſproken.

Op verſcheide plaetzen, daer deze groote Perzonaedjen, voorby moeſten rijden, eer datze aen 't Prinçen-hof quamen, waren çierlijke en hoogh-verheve Triumf-bogen opgerecht.

D'eerſte Vertooning ſtondt op den Dam, op de kant van 't Dam-rak, en 't open na 't Stadt-huis; dit was een getimmert van groote hooghte en wijte, meerder met kunſt van Beeld-houwers, als Schilders pronkende. 't Was met een zeer groote dubbelde Feſton, van Oranje-Appelen, roode en witte rooze t'zamen gevlochten, in zijn opperſte behangen; aen d'enden ter weder-zijde, tuſſchen de verheve Zuilen in, menigten van wapenen der ondergebrachte Steden, in Afrika, Ooſt en Weſt-Indie, en elders, aen een zijde Oranje ſnoer ten toon hingen.

In de opening van dit Toonneel, wierdt het Huwelijk, (waer op al de toe-bereidingen meeſt geſchiedden) van de Jonge Prins Willem, en Maria, dochter van Karel d'Eerſte, Koning van Engelandt, in de gedaente van Thetis en Peleus, op wier Bruiloft al de Goden en Godinnen vergadert waren, gelijk als op deze d'edelſte, d'oudtſte, rijkſte, en maghtighſte van Europe moeſten vergaderen, vertoont.

De tweede Triumf-boogh ſtondt voor de Beurs-ſtraet. Dit was een zeer aenzienlijk hoogh gebouw, het welfſel was verçiert, met roode en witte roozen, door-wrocht hier en daer met goude lelien, ter weder-zijden twee gemarmerde Zuilen. Het top-punt van het bovenſte vierkant; waer op de Keizerlijke Adelaer, en daer onder het verbondt tuſſchen Keizer Adolf van Naſſou, en Eduard de Tweede van dien name, Koning van Engelandt, (toen hy in den Jare twalef hondert twee-en-tnegentigh, des Keizers byſtandt in den oorlogh tegens den Grave van Vlaendre, van nooden had, en onder de vlerken des Adelaers zogte te ſchuilen,) vertoont wierdt, was geen ſchilder, maer verheven werk.

De Triumf-boogh, die op den Middel-Dam ſtondt op-gerecht, overtrof al d'anderen in hooghte, en praelde met verſcheide Latijnſche en Duitſche veirzen. Door deze poorten alleen reed de ruitery, voeren de karoſſen, en trokken de gewapende ſchutters. Twee vierkanten was dit werk hoogh, had aen weder-zijden twee Zuilen, en boven op het top-punt ſtondt het wapen van Groot Brittanje, dat met zijn kroon boven de huizen keek. Aen d'eene zijde vertoonde zich het wapen van Out-Engelant, en aen d'ander dat van Naſſou. Van binnen wierdt vertoont het Huwelijk van Reinond van Naſſou, eerſte Hartogh van Gelder, met Leonora, dochter van Eduard, de Derde van dien name, Koning van Engelandt.

Tuſſchen de Zuilen van het tweede vierkant, ſtondt op de rechte handt de Oorloghs-god Mars; aen d'andre zijde Pallas; elk hield in de handt een ſtanderd, die van boven tot beneden met wapenen van Steden, ſchanſſen, en veſten, door Fredrik Hendrik, den Spanjert ontweldigt.

Aen de Verkens-ſluis, voor de Doele-ſtraet, was de vierde zege-boog opgericht, meê van twee vierkanten hoog. Ter weder-zijde hing van boven tot beneden een ry van ſchilden, waer op d'onder-gebrachte plaetzen van Afrika, Ooſt en Weſt-Indie, Brezijl, en andere geweſten meer ſtonden afgemaelt. Boven op de top-punt ſtond een levendig perzoon, die Herkules, met een zeer groote werelt-kloot op zijn ſchoft, af-beelde. Hier mee wierdt d'onwaerdeerlijke deughden, en onverwinnelijke krachten van

Fredrik Hendrik, die mee willigh op zijn schoudren de zware lasten van ons Vaderlandt getorst, en voor het vallen met raed en daed by-gestaen, en bewaert heeft. Japitus en Atlas, daer door Prins Willem zijn Vader, en Maurits zijn Broeder, af-gebeelt wierden, lagen aen zijn zijde, en zagen met verwonderingh op, als ofze het schudden aller dingen, die van dezen held met wijsheit en arbeidt in vasten standt gestelt wierden, gevoelden, en riepen met Klaudiaen. *Meer verricht onze zoon en broeder als Wy, en volmaekt, 't geen wel van ons begonnen is.* Voor deze Zegebogh hielden de karossen stil, en wierdt met het openen der gordijnen van binnen een Tempel vertoont, die na de wijze van den Jare dertien hondert, gelijk in Schotlandt te dier tijde gebruikelijk was, met statelijk Priesterschap, en Koningklijk opgeschikt was. Voor het Altaer, daer de Bisschop aen-stond, knielde Godvruchtigh neder; Jakob, de Tweede van dien name, Koning van Schotlandt, met Maria van Egmond, geteelt uit de lendenen van Reinoud, Hartogh van Gelder, die den bandt des Huwelijx vast maekte. Voor het Tooneel stonden verscheide Latijnsche en Duitsche veirzen, die altemael op dit Huwelijk sloegen.

Prins Fredrik, de Koningin, en Prins Willem, met zijn Prinçesse dit alles wel bezichtight hebbende, reden voorts na 't Prinçen-hof, alwaer uit de naem van Burgermeesteren de Pensionaris Willem Boreel hen verwellekomde.

's Anderen-daeghs wierdt deze gansche Stoet, neffens de Heeren Burgermeesteren, in verscheide wel-toegeruste sloepen, door de voornaemste grachten gevoert, om de stadt en alle Gods-huizen, daer in Amsterdam boven al andre Steden uit-munt, te bezichtigen. Prins Fredrik in 't oude Man-huis komende, gaf tot een schenkaedje aen ieder man en vrouw drie gulden. Het grimmelde op het Y, (daerze mee langh voeren) van speel-jagten en sloepen, die lustig met zijde vlaggen en wimpelen braveerdē. De groote Schepen verwellekomden, met het lossen van 't grof geschut, deze groote perzonaedjen.

Op het verzoek van Prins Fredrik, die lust had om op nieuw de Vertooningen weder te zien, lieten de Heeren Burgermeesteren, op het midden van den Dam, by de ringh, een groote stellaedje op-richten, en met blaeuw laken bekleeden. Hier op gingen de Koningin van Engelandt, Prins Fredrik en Wilhelm met zijn nieuw-gehoude zitten. En de gordijnen, op 't steken der trompetten, wegh-geschoven zijnde, bezagen alles naeuwkeurigh.

's Vrydaghs, als 't weer op een vertrekken ging, was Dirk Tholinx, weer met zijn bende ruiteren, bestaend' uit hondert en vijftigh peerden, 's Vrydaghs morgens, buiten de Reguliers-poort gereden; en had zich voorby den Overtoom op een kamp landts in slagh-orde gestelt, alwaer hy ook zijn af-scheid nam. 't Was, en al eenige dagen van te vore een zeer schoone en heete daghweers geweest; zulks de wegh, die na Amsterveen loopt, zeer zoude gestoven hebben, indien de Heeren Burgermeesteren, dien niet een stuk weegs door de huislieden had laten begieten.

Meer andre water-vertooningen, als daer de onbeweechelijke roovers den onschuldigen Arion, overboort en in zee plompten, en hy van een Dolfijn, door Gods beschikking, behouden wierd; als ook hoe Perseus Andromeda, die aen de Steen-rots geketend stond, om van het wanschape Zee-gedrocht verslonden te worden, quam ontzetten, zouden tussen de Oude en Papen-brugh, en de Damsluis, vertoont hebben geworden; maer vermits d'intree te lande geschiedde, wierden die, doch met een ongelukkige uitkomste, 's anderen-daeghs, na d'inkomste, op den Emster vertoont.

Deze Vertooningen zijn geschiet, midlerwijl d'onzen vast in oorlogh met de Kastilianen waren; maer het sluiten der Vrede, na een twee-jarige handeling, tussen Filips, de vierde Koning van Spanje, en de Staten der vrye

vrye Nederlanden, verschafte weêr nieuwe stoffe tot Vertooningen. Het besluiten van dit verdragh scheen met een al-gemeine vreucht heel Kristendom t'overstelpen, en het onderlingh bloedt-storten, zoo vele Jaren in Europe gepleeght, rust en vrede in deze gezegende Landts-bouwen in te voeren. Aen 't vertoonen van Triumfboogen, Schou-toonneelen, en andere Prael-gebouwen, als ook 't maken van Maet-gedichten en Rijmen, daer door de Dichters de rust der Nederlanden scheenen in te wyen, en de lof der strijdtbare Vorsten, die den oorlogh uitgevoert, en de vryheit herstelt hadden, uit te kraeien, was maet noch eind. De namen van Arminius en Civilis, van Wilhelm, van Maurits, en Fredrik, zetteden den gezangen vry veel luisters en glans by.

Tot het af-kundigen der vrede, in de zeventien Nederlanden, was den vijfden dagh van Zomer-maendt, die hier t'Amsterdam, door aengename gedenk-teken van ongemeene vreugt, doorluchtigh wierdt gemaekt, gestelt.

Op het midden van den Dam waren, door orde der Heeren Burgermeesteren, drie Toonneelen op-gerecht, daer in den arts Samuel Koster, Jan Vos, en Geraerd Brand de Jonge, achtien Vertooningen, ter gedachtenis van onze gezegende oorlogen, deden stellen. Amsterdam, gevoelende het heil dezer vrede-handel, borst uit tot bewijs van zijn blyschap, door alle vonden van vrolijkheit; en vertoonde de glans van zijn heerlijkheit.

De Triumf-boogen, stellaedjen, op-schriften, vertooningen, van levende en andere Zinne-beelden, slaende op de beginzelen, op den wasdom, en grootheit van onzen staet, waren menigerley; en blonken door de weldadigheit der Heeren Burgermeesteren van konstige çieraden, zonder eenige spaerzaemheit; hoe-wel de kortheit van zes dagen toe-rustens, noch veel verhinderde. Voor het hooghste Schouw-toonneel stondt de Leeuw, die in de slinker-klaeuw zeven pijlen, en in de rechter het zwaert benepen hielt, op een goude grondt af-gebeelt: aen de rechterzijde stonden deze Veirzen.

Is d'oorlogh nu volvoert door zeve
vrye Leeuwen.
Men zagh hier 't voor-spel al voor
meer als vijftien eeuwen,
't Gehoor verlangh nu niet. Hier
spreekt een schildery.
De werelt luistert ook na stomme
Poësy.

De linker-zijde was door J. Vos met dit gedicht verçiert.

Men vocht in Nederlandt om vryheit
en om vreê.
Nu zijn deez' twee bevochten,
Dies steekt men 't bloedigh zwaerdt
vol scharen in de scheê,
En boeit de Krygs-gedrochten.

De steene galdery rontom de Waeg, stondt bezet met trompetters, en de gardijnen der Toonneelen, op het geluit der schalmeyen, en Schuif-trompetten, wierden tot achtien-mael geopent.

De zes eerste Vertooningen, van de achtien, had d'arts Samuel Koster, de middelste Gerard Brand de Jonge, en de leste J. Vos, bedacht, en uit-gevoert. In d'eerste vertoonde Koster de Vorstelijke deughden van Prins Willem, onder de gedaente van Amphion; In de tweede, Prins Maurits, onder de gelijkenis van Numa Pompilius; In de derde zagh men zijn Hoogheit Fredrik Hendrik, door den grooten Fabius Maximus af-gebeelt. In de vierde opening verscheen de zeer gelukkige Stedehouder, zijne Hoogheit Prins Willem, onder de gedaente van August. In de vijfde wierdt de voorzichtige zorg der doorluchtige Staten, voor onze belaeghde vryheit vertoont. In de zeste Vertooning wierdt Mars geboeit, Vulkaen het wapen-smeden verboden, en oorloghs-volk betaelt, en ten deele af-gedankt.

Vertooningen op het af-kundigen van d'eeuwige Vrede met Spanje.

De zes middelste vertooningen, waren al af-beeldingen van den oorspronk der Batavieren, en hunner

 oor-

oorlogh tegens de Romeinen.

In d'eerste vertooningh wierdt in een bosch een leger vertoont, bestaende uit volken, die met Bato den Prins der Katten, hier, een Vaderlandt voor hun Na-komelingen tusschen twee wijde stroomen, vonden. Men zagh 'er ongeboude en met ruichte bewosse velden, daer zich eenige neder-sloegen. De voet-knechten, die 'er vertoont wierden, waren meest naekt, of licht gekleet met een kort overhangzel, want by haer was pronk noch prael, uitgezondert in den schilden, die met uit-geleze verwen beschildert waren. In dit oneindelijk getal van menschen zagh men eenderlei gestaltenisse van lichamen, gezet en opgeschoten van leden, straf van wezen, strengh van oogen. De strijdbaersten, die in de eerste gelederen stond, droegen een yzren ringh om de lendenen, gelijk een boeien. Aen d'eene zijde in den voor-grondt stonden de treffelijkste der gemeente, die door haer gesprenkelde diere-vellen uit het graeuw onderkent wierden. Onder deze Edelen munte de Koningklijke Prins Bato uit. Aen zijn eene zijde stondt de lijk-baer der beminde Richeldin. Aen zijn rechterhandt zat de Duitsche Vryheit, houdende den leger-standert, en het veltteken der Duitschen, daer een Kat in stondt, voor haer op een hooge troon. De Matigheit, Rechtvaerdigheit, en voorzichtige Kloekmoedigheit, stonden onder haer voeten. Ook stond 'er een doodt-baer, waer onder gekoppelde Ossen, het toe gerust paert, de beukelaer, hand-spiets, en zijd-geweer, huw lijx giften der vermoorde Vorstin, lagen. Achter het lijk zagh men de kuische Vrouwen van Batoos onderzaten, met haer snee-witte armen, en 't bovenste deel der blanke hals en borst, ontrent de schouderen, naekt; d'andere deelen der schoonheit waren bedekt met een linnen tabbert, die met purper doorwerkt was. Deze hadden d oogen op haer mannen, of op haer kinderen, of ter aerde, en haer handen in 't afhangend hair geslagen, terwijl zy haer ongelukkige Princes met heete tranen, en benauwde zuchten, betreurden. And'ren stapelden het hout des lijkviers; and'ren rechteden met zidderende handen een graf op, van aerde zooden. In 't verschiet waren zommigen in 't werk, met onderaerdtsche winter-kuilen te graven: eenige bouwden huizen van ruuwe boomen, zonder eenigh metzel-werk noch tegel-dak, maer met aerde bestreken, zoo zuiver glinsterende, dat het geschildert werk, en met pencelen getoogen scheen. Deez woonplaetzen waren op zich zelf met haer bezondre beheiningen af-geschooten, en wijt van den andren verscheiden. Men zagh in dit eilandt, dat door de manhaftigheit der inwoonders beschermt zal worden, geen besloote vesten, geen sterke slooten, noch bemuurde steden.

In de tweede vertooningh wierdt het verbondt tusschen C. Julius Cæsar, en de Batavieren bezwooren, en onze voor-ouderen den naem gegeven van Bondt-genooten des Roomschen volks.

De derde vertooningh was de staet-zucht der Romeinen, die ten tijde van Keizer Vitel het verbondt braken, door onbehoorlijke lasten en 't plagen der ingeboornen.

In de vierde vertooningh wierdt Julius Paulus, een Batavier van Koningklijke stamme, door den Romeinen t'onrecht ter doodt gebracht; en zijn Broeder Klaudius Civilis verdreven.

In de vijfde zagh men 't ongelijk gewroken, en de vryheit herstelt, door de list en dapperheit van Civilis, die de winter-legers der Romeinen in Batavie verdelghde.

De zeste vertooningh was de blijtschap der Batavieren, over de uitkomste des oorloghs, en het sluiten der vrede met Ceriael, den Veldt-heer van Vespasiaen.

Door d'eerste Vertooning van de zes laetste, door J. Vos uitgevoert, wierdt het gewapende Europe, door de tweede, de af-gestrede Vorsten; door de derde, de eeuwige vrede-vryheit; door de vierde, de bezwoore vrede; door de vijfde, 't veilige Neder-

derlandt; en door de zeste, de Moeder der vrede, het gezegent Amsterdam, af-gebeelt. Met het vertoonen van deze schrandre vonden, wierdt vast deze zegen-rijke dagh ten einde gebragt, maer de vreught en blyschap der Burgeren, deed des nachts hemel en aerde weerlichten, door duizenden van teer-tonnen, en vuur-werken, die niet alleen op de toorens, maer door de gansche stadt in de lucht geschooten wierden. En Amsterdam, na 't blussen van den brandt des oorloghs, scheen geheel in vlam te staen. Door zoo veel glans en doorluchtigen toestel, wiert hier de vrede, na tachtentigh Jaren oorloghs, geviert.

Op 't sluiten van de vrede tusschen Engelandt en het Vereenighde Neerlandt, in den Jare zestien hondert vieren-vijftig wierden t' Amsterdam op de Markt thien Vertooningen, door Jan Vos bedagt en uit-gewerkt, vertoont.

De eerste Vertooning

Was in de hel. Pluto, Koning van den afgrondt, zat in een yzere throon; Radamant, Eakus en Minos, helsche Rechters, bekleeden bey zijn zijden: Alekto, Megera, en Tizifone, drie razeryen, stonden met fakkels, achter de zetels. De Tweedraght stapte, al brullende voor uit. De Staet-zucht gaf oorlogh, haer bloet-dorstige dochter, een slag-zwaert: Gewelt, Moort, Wraek, en Doodt, gespten haer een harnas aen; Gierigheit, Eigen-baet, Roverye, Dronkenschap, Mein-eedigheit, Bedrogh, Onkuisheit, Bloetschandt, Schrik, Vrees, haer Lijf-trouwanten, volgen deze werelt-ploegh. Karon, veer-man van de hel, maekte zijn Boot gereet, op hoop van bebloede zielen te laden. In 't verschiet zagh men Sisifus de steen dragen, Ixion het radt draeien, Promotheus van de Gier pikken, en de Danaiden water in 't bodem-looze vat gieten.

In de Tweede

Verscheen het Oorlogh met haer Leger-benden. De Staet-zucht stond aen haer rechte zijde. Gierigheit, Eigen-baet, Rovery, Moort, en Doodt volghden. Eerbaerheidt, Onnoozelheit, Gerechtigheit, en Trouw, wierden door Onkuisheit, Bedrogh, Meineedigheit, en Gewelt verjaegt. Zy gaf Schrik, Vreez, Tweedraght, en Wraek, last om haer zaet in Nederlandt te jagen: maer deze plagen wierden hier van Onverzaegheit, Moedigheit, Eendracht, en Vryheit verwacht. Aen d'andere zijde namen Blaek, Asku, Monk, Dean, en Pen, af-scheit van de Zee-raden; de minder water-hoofden en hop-luiden wenden zich. Men preste het volk; uit kracht van een oude wet, die tot last der gemeente is, en sleepte het gekluistert na de Schepen: de vrouwen, kinderen, moeders, en zusters, volghden hen al weenende.

In de Derde

Zagh men Neeringh, Rijkdom, en Overvloet, quijnen. Nederlant volgde zich met de zeven vrye Landen, daer zy al haer krachten van ontfangen moet, by Juno, Bacchus, Merkuur, Ceres, en Pan, die by Mars en Pallas om hulp aenhouden. D'Eendraght quam met Gierigheit, Voorzichtigheit, en Kracht by de Steden, om de rustelooze Tweedraght, terwijl zy bezich was om haer tegen elkander aen te hitzen, voor eeuwigh uit te bannen.

In de Vierde

Was het verbondt tusschen Denemarken en de Staten. De Koning, die zijn Raden, en Nederlandt, dat de Staten by zich had, waren geharnast, en stonden voor een brandend outer; terwijl zy elkander den eedt van getrouwheit doen, wierdenze van de Trouw om-helst: d'Eendraght gaf hen de zegen. Hy had Mars, de Belt, d'Elf, de Weezer, de Bosch-en-Klipgodin aen zijn rechte handt. Zy de zeven Nederlanden, de Vryheit, Pallas, de Rhyn, de Maes, de Schelt, en 't Y. Gerechtigheit, Voorzichtigheit, en Kracht, voeghden zich by het Goddelijk verbondt.

In de vijfde

Gongen de Boots-gezellen en Zoldaten scheep. Tromp had de Zeeraden by zich. Jupiter gaf hem den stok van gezagh over 't Scheeps-heir; Mars zijn deegen, en Pallas haer schilt.

Juno, Merkurius, Bacchus, Ceres, Pan, en de zeven Landen van Eendraght en Vryheit verzelt, geleiden het hooft der baren na de strandt, daer hem Neptunis zijn Gaffel reikte. De Tritons bliezen op hun hooren. De Rhyn, de Maes, de Schelt, en 't Y, wenschen den Zee-helt d'oorloghs-zeege.

In de zeste

Verscheen de Faem, en blies de Staetsche water-zeege. Aen d'ander zijde zagh men de rouw-bedden van Tromp en Galen, daer hun wapens aen hingen. De Zee-hop-luiden stonden neffens hem, die op de punten van hun geweer zwoeren, dat zy 't sneuvelen van hun Opper-hoofden wreken wilden. De Zee-raden stonden verzaeght. De vrye Landen waren in 't zwart gekleet: maer Mars en Pallas gaven haer weder moet. Apollo en de negen Muzen, door-menghden de zeege-zangen van deze twee Zee-helden met zuchten, weenen en droevige klachten.

In de zevende

Zagh men den Heer Opdam; hy had Gerechtigheit, Voorzichtigheit, en Kracht aen zijn zy. De Nederlanden namen hem den eedt af van getrouwheit. Terwijl hy zijn rechte hand om hoogh stak om te zweeren, had hy in de linker een speer, met een hoet, die hem de vryheit strengh belast te bewaren. De tijt veranderde de Rouw-vlaggen, van Tromp en Galen, weder in roode. De Steden wenschten het Zee-hooft geluk.

In de achtste

Zagh men Neptunis en Thetis door de baren bruizen, die door de Zee-krijgh met bloedt door-mengelt waren: de wagen was met Zee-goden en Godinnen omringt, en wiert gevolgt, van de Taegh, de Loir, de Sein, de Schelt, de Rhyn, de Maes, het Y, de Teems, d'Eems, de Elf, de Belt en Weezer: zy schreeuwden al te zamen om vrede. De Gezanten van bei de Landen, zagh men met Olijf-kransen gehult, elkander op de strandt om-helzen.

In de negende

Daelde de Vrede uit den Hemel; zy had Neeringh, Rijkdom en Overvloet aen haer rechte zy, de zielen van Tromp en van Galen aen de slinker: deze Helden wierden van Mars en Pallas met Scheeps-kroonen, die van sterren blonken, gekroont. Apollo en de negen Muzen zongen en speelden haer oorlogh-daden. De vryheden, elk van zijn Landtschappen omheint, bezwoeren het Vrede-verbont. Juno klom op haer wagen; Bacchus op zijn wijn-vat; Merkurius verwisselde zijn staf voor een Scheeps-roer; Ceres verçierde haer puik met kooren-airen, en Pan met gras.

In de tiende

Zat Nederlandt op een throon, die van Ankers, Kabels, Zeilen, vlaggen; en Scheeps-wapens door elkander gevlochten was; Mars zette haer eē helm op 't hooft, daer een schip op stond: Pallas gaf haer een speer, daer de vrede, door hulp van d'Overvloedt, twee fruit-hoorens aen-strikte: Merkurius, die de Neeringh by zich had, reikte haer zijn Scheeps-roer. De zeven Nederlanden, die om haer zetel stonden, wierden van d'Eendracht met een rooden sluier aen elkander gehecht; de vryheit stont in 't midden. Gerechtigheit, Voorzichtigheit, en Kracht, wierden van het zeven-tal om-helst. Juno, die de rijkdom op haer wagen had, en Bacchus die van Satirs voort-getrokken wierdt, quamen met Ceres en Pan den throon naderen. Apollo en de Muzen waren bezich om hun verwoeste Parnas te herstellen. Neptunis, en al de Zee- en Stroom-goden en Godinnen betoonden zich vol vreughde. De Landtschappen, die in het Zuiden, Noorden, Oosten en Westen, door de Staetsche wapens verwonnen wawaren, quamen aldaer wetten ontfangen.

Boven van het nieuw-gebouwde Stadt-huis, als ook van d'Oude Kerks en 's Princen-hofs tooren waeiden witte vrede-vlaggen. De voor-gevel van 't Stadt-huis was zeer çierlijk met alderhande groente van boomen, en an-

andere çieraden opgepronkt, en de vensters met tapijt-werk behangen.

's Uchtens ontrent negen uuren quamen Burgermeesteren op hun gewoonlijke vergader-plaets by een; van daer, gaende al de Stadts boden, wel ten getale van twintigh, voor uit, gingen de Heeren Burgermeesteren, Schepenen, en eenige Sekritarizen in de Nieuwe kerk ter preke, en weder daer uit na 't Stadt-huis; en na datze met geluit van instrumenten, trompetten, en los-branden van 't geschut, de Vrede hadden laten afkundigen, quamenze 's middaghs ontrent dry uuren weder boven, en wierden toen in 't gezicht van duizenden deze Vertooningen vertoont gedaen.

's Avondts wierdt, tot teken van een al-gemeine vreughde, met teer en pek-tonnen op de Markt, door last van de Heeren Burgermeesteren, en door de gansche stadt by de gemeent' lustigh geviert; 't welk tot 's morgens duurde. Burgermeesteren deden ook aen ieder Predikant een vaetje wijn van twee-en-dertigh mingelen, om zich daer mee vrolijk te maken, bestellen.

komste n de Keur-rstin van anden-rgh, &c.

In den Jare zestien hondert negen-en-vijftigh, den negen-en-twintighsten van Oogst-maendt, wierden haer Doorluchtigheden, de Keur-vorstin van Brandenburgh, en haer moeder, de Prinçesse Douagiere van Oranje, met de voor-treffelijkste Perzonaedjen der vorstelijke Huizen van Oranje, Anhalt, en Nassou, &c. hier ter Stede zeer prachtigh en statelijk ingehaelt. Een dagh of twee daer na, als deze vorstelijke Doorluchtigheden het Raedt-huis met hare tegenwoordigheit vereerden, wierden op zestien Staçi-wagenen, op de Markt, die ook de voornaemste Burg-wallen en straten door-reden, verscheide zinrijke vertooningen, (door den Poët Jan Vos bedacht en toe-gestelt,) voor haer en de gansche gemeente vertoont.

De eerste Wagen

Was van vrucht-hoorens, daer twee Leeuwen op stonden, door elkandre gevlochten. Achter zagh men een speer, daer een hoet op hingh; in 't midden twee ver-eende handen, die een bondel pijlen vatteden, daer twee slangen om krulden: voor een Schilt, daer een zwaert op stukken gestooten was. Op deze wagen vertoonde zich d'Eendracht, die Tweedracht en Bedrogh, met een keten aen elkandre gesloten hield: zy had kracht en zeege, haer dochters voor haer zitten.

De tweede

Was achter met Stroom-goden verçiert, die op hun potten, daer het water uit quam bruizen, met hun armen rusteden, en rontom van lis en ruighgewas bewossen. Gelderlandt liet zich op deze voort rijden: zy had Nimmegen, Arnhem, Zutphen, Diane, en twee Jaght-nimfen by zich.

De derde

Was een Hollandtsche Thuin, daer een Leeuw in stond. Achter zagh men de vier winden, daer de werelt-kloot op ruste, die met de hoet van Merkuur bedekt was. De zijden waren met Scheeps-gereetschap en koopmanschap verçiert. Dit was de wagen daer Hollandt op reed, verzelt van Dordrecht, Alkmaer, Hoorn, Juno en Merkuur.

De vierde

Was een Zee-schelp, die van vier Dolfijnen, die de staerten om elkander krulden, gevat was. Op deze verscheen Zeelandt; zy was van Middelburgh, Vlissingen, Zierik-zee, Neptuin, en twee Zee-nimfen om-heint.

De vijfde

Was voor van allerleie vruchten. Het achter-endt vertoonde den Dom, daer een Bisschops Mijter en Staf by lagh. Het Sticht, dat Uitrecht, en Amersfoort by zich had, wierd op deze Staçi-wagen, van Pomone, en de Vecht om-helst.

De zeste

Was van verscheide gewassen, koppen van Paerden, Ossen, Koeien, Schapen, Bokken, Kazen, en Boter-vaten deur een gemengt. Op deze zagh men Vrieslandt, Leeuwerden, Fra-

Franiker, Harlingen, Pan, en twee Satirs.

De zevende

Was van Koren-schoven en eike-telgen door elkander geslingert. Hier op vertoonde zich Over-Yssel, Deventer, Kampen, Zwol, Bacchus en twee Bosch-goden.

De achtste

Was voor een Paert, en 't achter-endt een gevleugelde vrouw. Groeningen en Om-landen had Groeningen, Dam, Ceres, en Vruchtbaerheit by zich.

De negende

Was vier goude Arenden, die de Werelt-kloot, Scepter, en Zwaerdt by zich hadden, aen een gehecht. Hier zagh men Keizer Adolf van Nassou in 't harnas, en behangen met een goude Staetçi-mantel: hy had een Zwaert in zijn rechter-handt; in de slinker een Olijf-tak. Jupiter vertoonde zich achter. Donau en Rhyn, twee Stroom-goden, zaten voor op, en hielden een Pilaer, daer een goude dubbelen Arendt op stondt. De Heraut, die zich by de Keizer liet zien, was met een wapen-rok, daer twee dubbele Arenden op geborduurt waren, gekleet, en had een goude staf in zijn handt. De wagen wierdt van Mentz, Keulen, Trier, Palts, Brandenburgh, Saxen, geestelijke en wereltlijke Keur-vorsten, die te paert reden, omringt; deze waren door Rijxstaf, Kroon, Scepter, Werelt-kloot, Sleutel, en Zwaerdt, hun eer-tekens, uit malkander te kennen.

De tiende

Vertoonde een Leeuw, die half onder een Schilt lagh, daer een vos op zat. Achter, in schaduuw van een Oranje-boom, stond een vrouw, die een mom-aengezicht voor had, en de vinger op haer mondt leidde. Op deze stondt Prins Willem d'Eerste; hy was onder zijn tabbert geharnast. Dwingelandy en Moordt wierden door de Prins, die Pallas en Vryheit by zich had, gebonden.

De elfde

Was in 't midden een sterke vesting; achter een gevleugelt boven-lijf; voor een Faem, daer een haen by stondt; in 't midden quam een yzere arm, die een zwaerdt in de vuist had, uit een wolk, om de verwerde knoop, die hier op een autaer lag, te door-kloven. Dit was de wagen daer Prins Maurits op zat; hy had Wijsheidt, Voorzichtigheidt, Mars en Krijghs-bouw-kunst tot Raets-heeren.

De twaelfde

Was het onderste deel van allerleie wapen-tuigh, achter vertoonde zich Herkules koets, daer een hoet op hingh; voor een Fœnix, die op zijn nest verbrande: in 't midden zagh men de Werelt-kloot, daer een Oranje-telgh om heen geslingert was. Op deze verscheen Prins Fredrik: hy had Rijkdom aen zijn rechte, en Herkules aen zijn slinker zijde. Matigheit stond voor. De Faem blies haer trompet, daer de wapens van de verwonnen Steden en Schanssen aen-hingen, om Fredriks Krijghs-bedrijf te verbreiden.

De dertiende

Was het achter-endt een vliegendt paert; in 't midden zagh men Boeken, Wereldt-klooten en Zwaerdt, dat met een Olijf-tak verçiert was. Op 't voorste deel stond een Burgh, daer vrede-palmen uit-sprooten, die van twee armen omhelst wierden. Op deze verscheen Prins Willem de Tweede: hy had de Krijgh onder zijn voet. Vrede zat achter, Neering, Rijkdom, en Diana zagh men op de voorste bank verschijnen.

De veertiende

Was de boodem van kunst-gereet-schappen en boeken deur een gevecht; voor stondt de Hoop, het achterste deel was een springend hart, dat van een hondt vervolght, en van Jaegh-tuigh om-heint was. Dit was de wagen daer Prins Willem de Derde op verscheen. Hy zat op de schoot van de Gods-dient die in 't wit gekleet was; zy had twee vleugelen aen haer rugh, en een zon op haer voorhooft. De zeve vrye kunsten, die daer door gevleugelde kinderen uitgebeelt waren, pooghden de Prins haer Staet-

nutte lessen in te scherpen. Voor op de wagen stondt een brandend outaer, dat met Laurieren, Oranje-Appelen, en anker van de Hoop verçiert was; uit d'asch, die op 't outaer lagh, verreez, in schaduuw van een boom, daer een enkele Oranje-Appel aen hingh, een jonge Fœnix.

De vijftiende

Was het voorste deel een Faem; het achter-endt een vrouw, die een ster op haer hooft had; zy storte uit een vat dat zy onder haer arm had, allerleie rijkdommen; in 't midden zagh men niet dan wapens. Op deze zat de Dankbaerheit, en voerde het wapen van d'Al-gemeine Staten. Miltheit en Stil-zwijgentheit bekleden bei haer zijden, voor haer stonden twee gevleugelde kinderen, en ontvouwden een Oranje-sluier, daer de Miltheit, de Hoorn van overvloet, die vol schatten gepropt is, door order van Dankbaerheit, in leedigh storte, om de Prinçelijke diensten, gelijk zy van oudts-her gedaen had, met Koninklijke giften te beschenken.

De zestiende

Was de Koch, het welk een Schip zonder roer was, daer 't oude wapen van Amsterdam door uitgebeelt wert. Amsterdam vertoonde zich by de mast; haer hooft was met een Scheeps-kroon verçiert, zy had de Stroomgoden van d'Amstel en 't Y, die 't nieuwe wapen vast hielden, voor haer zitten. Het achterste deel wierdt door Apollo en Merkuur bewaert. Asia, Europe, en Amerika, elk met haer vruchten geladen, reden op paerden om de Koch.

Drie andere vertooningen wierden eenige dagen daer na voor de gemelde Doorluchtigheden op de Schouwburgh gedaen.

In d'eerste verscheen Graef Adolf van Nassou, op een verheve throon, om gekroont te worden tot hooft der Duitsche Staten.

In de tweede zagh men de zeve Nederlanden, die, door Geweldt en Moordt, met een keten aen elkander geslooten waren, erbarmlijk voor de Hemel knielen.

In de derde 't Huwelijk van Jan Georg, Prins van Anhalt, met Henrietta Katarina, Prinçes van Oranje.

In den Jare zestien hondert zestigh in 't midden van Zomer-maent, wierden op twintig Staçi-wagens verscheide Vertooningen, (mede door Jan Vos, uit last van Burgermeesteren, toe-gestelt,) hier gekomen waren om de Stadt te bezichtigen, en voor hare Koningklijke Hoogheidt de Princes van Oranje, &c. en haer zoon Prins Willem de Derde, als hare Doorluchtigheden het Raedt-huis met hare tegenwoordigheidt ver-eerden, op de Markt vertoont.

Vertooningen voor de Prinçes van Oranje, en de Jonge Prins Willem de Derde, haer Zoon, gedaen. 1660.

D'eerste Staci-wagen

Was met de wapenen van de zeven oudtste Steden der vrye Nederlanden behangen. Nederlandt, dat niet van Engelandt, maer met Engelandt het geweldt der God-vergete en meineedige schelmen heeft moeten lijden, vertoonde zich daer zelf met haer wapen-standert. De Voorzichtigheidt, die zy voor haer had zitten, om-helsde een roode pilaer, daer een goude Leeu op stondt, die in zijn rechte klaeuw het zwaerdt van de Vryheidt, in de slinker, de pijlen van d'Eendracht vertoonde. De wakkerheit, die haer hooft met een helm, daer een haen op zat, bedekte, stondt echter met uitgestrekte vleugels, en had een brandende fakkel in haer handt. Op de voorste bank zagh men Dapperheidt; haer helm was met een Lauwer-krans verçiert; de Moedeloosheit lagh onder haer voeten.

De tweede Wagen

Was achter 't endt van beroeste Harnassen, gebrooke Sabels, gescheurde Vaendels, en geborste Trommels, gemaekt; het voorste van boeken, hemel-klooten, kunst-gereedtschappen, en jaegh-tuigh door-vlochten: in 't midden stondt het outaer van d'Eendraght. Op deze vertoonde zich Koningh Jakobus; zijn hoet was met een olijf-krans omringt. Geleertheit, die haer hooft met sterren kroonde, zat voor; zy had een boek van goudt in haer rechte handt, in de slinker een Scepter, daer een zon in stont: d'Eendraght, die Engelandt en Neder-

derlandt voor zich had zitten, stondt achter, en bood haer een speer daer de hoet van Merkuur op hing: op 't midden zagh men twee ankers, die met een slangh kruislings over de speer, daer een bondel pijlen dwars over heen quam, aen elkandre gebonden waren: aen d'enden van d'ander stokken hingen de wapens van Engelandt en Nederlandt.

De derde

Vertoonde zich achter als een Cerbeer, en voor als een Hydra; het midden was van distelen en doornen gemaekt, daer men allerleye slangen, en ander ongediert, deur elkander in zag krielen. Karel Stuart, d'aller-godvruchtighste en rechtvaerdighste Koning, verscheen op dit moordt-schavot. De Staet-zucht ontrukte hem de Scepter. Hy had de Moordt, gewapent met een bijl, noch root van bloedt der onnoozelen, achter zich staen. Geweldt, Mein-eedigheit, en Bedrogh waren bezich om de goude Rijx-pilaer, die voor den Koning stondt, verçiert met de Kroonen en Scepters van Engelandt, Schotlandt, en Yerlandt, te verpletten.

De vierde

Was achter met een Sfinx, en voor over al met wapen-tuigh beschildert; dat met Kroonen, Scepters, Mijters, Staven, Wet-boeken, Zegels, en andere waerdigheden deur-mengt was; maer gebroken, geschonnen, geplettert, gescheurt, en vertreden. De Schael van Gerechtigheidt was met bloedt gevult, het zwaerdt vol schaerden, en de roede aen splinters. Op deze vertoonde zich Cromwel; hy was met het Harnas van 't Geweldt gewapent. In zijn rechter-handt had hy een bebloede Bijl; in de slinker een Werelt-kloot. Staet-zucht zijn naeste Raedt, zat op d'achterste bank, haer kleet was met goudt geborduurt; maer behangen met een mantel, dien zy de Gods-dienst ontweldight had: in haer rechter-handt had zy een standert, daer een Bijbel in geschildert was: in de slinker Kroonen en Scepters; die, door 't op-wyen van de mantel, ontdekt wierden. Gods-dienst, Gerechtigheit, en Neeringh; waren de halzen, voor op een wagen, met een keeten aen elkander gesloten.

De vijfde

Was met gescheurde Bergen, die vuur en vlam braekten, beschildert; daer men de verplette hoofden, gebroken armen, en vermorzelde beenen der Geuzen, die door den Blixem verbrandt waren, over al uit zagh steken. De trouwe en dappere krijgshelt Monk, wierdt op deze voort-getrokken: hy had de knots van Herkules op zijn schouder, en 't schildt van Pallas aen zijn arm. Verradery en Roovery, die hy voor zich had zitten, waren door loffelijke onverzaegtheit geboeit. Hy had de landt-bederffelijke Hydra, die hondert hoofden heeft, aen een yzere keeten gesloten: in de bakkezen van dit ongediert zag men de af-beeldingen van Meester Pijn, Ireton, Fleewood, &c. en andere Rijx-plagen.

De zeste

Was achter hoogh op-geboeit, en met gevleugelde kinderen verçiert, die met kluisters, zwaerden, stroppen, en allerleye straf-gereetschappen geladen waren: in 't midden en voor, was ze met vuilnis, mest, en andere onreinigheden besmeert. Op 't achter-end vertoonde zich Gerechtigheit; in haer rechter-handt had zy een blaeuwe staf, daer een schael aen hing, in de slinker een zwaerdt. Geweldt, Staet-zucht, Bedrog, en andere Lantpesten, die d'armen op de rugh gesloten waren, zatten voor op de wagen, in de schaduuw van een galgh en radt.

De zevende

Was een groote Zee-schelp, die achter van Water-goden, die de staerten om elkandre krulden, omhelst, en voor van Zee-paerden deur baren getrokken wierdt. Engelandt, dat zich in deze schelp liet zien, stak haer wapen-standert om hoogh. Londen, die een goude Pilaer, daer een Kroon en Scepter op stondt, in haer arm had, vertoonde zich voor: Neptunis achter, Ceres, Pomona, pronkten met haer vruchten.

De

De achtste

Was achter met kool-putten, voor met visch-netten, en in 't midden met bonte vellen beschildert. Hier zagh men Schotlandt met haer wapen-wimpel. Edenburgh had een goude Pilaer, die met een Kroon en Scepter verçiert was, in haer rechter arm. Thetis, Gemalin van Neptunis, voeghde zich met haer gaffel, daer visschen aen hingen, op 't achter-endt. Het voorste van deze wagen wierdt door een Visscher, en Kool-graver bekleedt.

De negende

Was met vier Winden, Schapen, Bie-korven, en Zwermen verçiert. Yerlandt quam haer Koningh op deze wagen, met haer standert, verschijnen. Dublin bood hem, als d'andere Rijken, de goude Pilaer, Kroon, en Scepter. Achter vertoonde zich een wilde-man, die ruigh van hair en mos begroeit was; hy had een groene knots op zijn schouder. Pan, die met zijn ruis-pijp voor op zat, wierd van een Bie-queker, die een honigh-korf by zich had, op deze plaets verzelt.

De tiende

Was een Hemel van heldere wolken, vol opgaende Zonnen: daer de lucht zich begon t'ontsluiten, zagh men de gevleugelde kinderen, die met Kroonen en Scepters geladen waren, niet dan Olijf en Palm-takken stroien. Op deze vertoonde zich Koning Karel de Tweede, behangen met een zilvere Staçi-mantel, die met goude roozen geborduurt was. Hy had Genade, die Vorsten onsterfelijk maken, aen zijn zy. Jupiter, die 't erf-recht der Koningen, door zijn blixem, voor geweldt behoedt, stondt achter de Koning, om hem met drie Kroonen, die van een Slang, die de staert in zijn bek had, omringt waren, te hulden: tot teken dat hem deze, niet door hulp van uitheemsche mogentheden, maer van den hemel wierden op-gedragen. De hatelijke wetten, die door 't geweldt, met het bloedt der Doorluchtighste Stam-huizen beschreven waren, wierden van het Hooge en Lage Huis, daer uitgebeeldt door twee statelijke perzoonen, die voor de Koning zaten, gescheurt. De Tijdt stondt voor op, en had de drie koppen van Cerbeer, de hel-hondt, die hy door zijn zeizen af-gesneden had, in zijn slinker-handt: op 't middelste stondt de naem van, &c. op 't geen zich aen de rechte zijde vertoonde, Kromwel; op het derde de naem van Brashaw; dit waren de drie koppen van den hel-hont, die zich aen 't bloet der drie Rijken wel dronken, maer niet zat wisten te zuipen.

De elfde

Was achter met Ankers, in 't midden en voor met brandende outaren en wierook-vaten beschildert. Hare Hoogheit, de Princes Maria, Gemalin van Prins Willem de Tweede, vertoonde zich in een witte zatijne Tabbert, die met zwart floers overtrokken was: zy had een boek in haer handt. Godvruchtigheit, die zy voor had zitten, lagh haer rechte handt op een boek, dat door twee gevleugelde geopent was: de slinker waeide een wierook-vat. De Hoop verscheen op d'achterste bank, en hadt een gout Anker, daer de wapenen van Engelandt, Schotlandt, en Yerlandt, aen vast gemaekt waren, in haer arm, daer wierdtze van de Hartogen van Jork en Glocester verzelt.

De twalefde, dertiende, veertiende, vijftiende, zestiende, zeventiende, achtiende, negentiende, en twintighste Vertooningen, waren een en de zelfde, met d'eerste, *negende, tiende, elfde, twalefde, dertiende, veertiende, vijftiende, en zestiende Vertooning*, uit de *zestien*, die voor de Keur-vorstin van Brandenburg, &c. vertoont wierden.

Na 't op-halen van zoo veel doorluchtige Vertooningen, Staçi-wagens, en andere zeegh-pralende werken, ga ik my vlijden tot het verhael, van dien zware en onverwachte donderslagh, die deze Stadt in den Jare zestien hondert en vijftigh, overquam. Doch, om de grondt-oorzaek van dit stoudt en gevaerlijk bestaen, des te grondiger te verstaen, zal 't der pijne waert wezen, het her-komen en d'om-

d'omstandigheden dezer moeite van wat hooger op te halen. Terstondt, na 't af-kondigen der Vrede met Spanje, hebben de Hollandtsche Heeren op geen dingh meer hun gedachten laten gaen, als op 't stuk van [a] zuinigheit; willende te niet doen het Generaelschap van de Ruitery, doch de gelijkwaerdigheit zijn' Hoogheit by andere wegen laten toe-komen; en veranderen de wedde van Veldtmaerschalk van zeven hondert gulden alle twee-en-dertigh dagen, in een lijf-rente van drie duizent gulden jaerlijx, aen-houdende het ampt van Generael van 't geschut zonder wedde. Wilden ook de wedde van Luitenant Generael van de Ruitery veranderen in een lijf-rente van twee duizent gulden jaerlijx, en dat van de Commissaris Generael van de Ruitery in een lijf-rente van zes hondert gulden jaerlijx, en zoo voort alle andre mindere Bevel-hebberen, om met 'er tijdt door dit middel en de vrede de schulden af te leggen, daer inze door den oorlogh gevallen waren. Doch dit, wegens zijn gewichtigheidt, nam een lankzame voortgank: dan wierdt in den Jare zestien hondert vijftigh voort in 't werk gestelt; inzonderheit drongen die van Hollandt sterk op het af-danken van hondert en vijf Vendelen te voet, van Uitheemschen, en de halve Ruitery; dreven ook verscheide andere punten, volgens het ontwerp alree voor jaer en dagh by hen gemaekt.

a Menage.

De zelve Hollandtsche Heeren schreven over deze zaek aen alle Landtschappen; en ter al-gemeine Vergaderingh brachtenze by, alles wat dienen konde om dit werk smakelijk te maken. Onder anderen, *dat hun Landt-schulden zoo groot waren, dat, schoon dit geheele werk van zuinigheit volbracht wierdt, en alle middelen van sleete in de zelfste standt bleven, even-wel jaerlijx noch tien hondert duizent gulden zouden te kort schietten, en qualijk raedt zouden weten om uit de schulden te geraken. Maer die van andere Landtschappen stemden al eendrachtigh, dat men alleen maer voor eerst af-danken zou vijf-en-vijftigh Krijgs-benden te voet van uitheemsch volk, en twintigh te peert; latende aen den af-gedankten Amptenaren, een eerlijk onderhoudt hun leven langh; en aen de Kolonellen een wedde van duizent Rijks-daelders, &c.*

Den een en twee-en-twintighsten van Sprokkel-maendt, als ook de volgende Maenden, waren die van Hollandt sterk ter vergaderingh. Maer d'andere Landt-schappen, zijn Hoogheidt, en Graef Willem, de Raedt van Staten, aldaer t'elkens dan tegenwoordigh zijnde, spraken hen t'eenemael tegen, en oordeelden, dat men, midlerwijl Vrankrijk, Spanje, Zwedē, en Duitslant, noch in wapenen waren, zich zoo niet behoorde, gelijk Hollandt voor had, t'ontwapenen, en zoo veel eerlijke Bevel-hebberen, die lijf en leven voor 't landt in de waeghschael gestelt hadden, zoo qualijk te handelen: dat 'et tegen de vereeningh streedt, zoo Hollandt alleen haer het af-danken onder-wondt. Die van Hollandt wierdt ook te last geleit, datze door het qualijk aen-leggen hunner middelen zoo diep in de schulden geraekt waren. Hier tegen brachten die van Hollandt in, dat 'er, deze af-dankingh gedaen zijnde, even-wel noch volks genoegh in dienst bleef. *Want tot wat einde*, zeidenze, *Krijgs-volk tot Delft, Rotterdam, Goude, Dort, Schoon-hoven, Schiedam, en andere binne-steden, als ook t'Uitrecht, Kampen, Deventer, Zwol, Arnhem, Rheenen, Nimmegen, in de Vriesche Steden en Groeningen geleidt. Het streed tegen de vereening, een Landtschap, tegen wil, en boven haer macht te bezwaren. Datze alreedts voor vele Jaren geerne gezien hadden, dat de middelen op gelijken voet gebracht wierden, en dat te dien einde verscheide bezendingen, hoe-wel te vergeefs, geschiet waren. Dat men in Vrieslandt alree wel zes-mael hondert duizent gulden had af-gestelt: en dat het zelve Landtschap daer-en-boven noch wel twee-mael hondert duizent gulden te boven quam; waer uit bleek dat Hollandt te hoogh bezwaert en geschat was.*

In Lente-maendt quam een groot getal van [a] buiten-ordenlijke Gemagtigden uit Zeelant; deze dreven in 't begin, dat men in 't geheel en geen volk altoos behoorde af te danken, en dat uit inzicht van bezondere redené, die zy daer toe hadden: namelijk datze met hun Landtschap op het spits gestelt waren: dat de Spaensche op haer meer, dan op eenig ander Landtschap zich verbittert toonden. Eenige der voornaemsten zochten aldaer te dier tijde den Prinçe zeer te believen, om hun bezondre [b] aengelegenis, en kuiperye daer onder te vinden. Maer korts daer na vergelekenze zich met d'andere vijf Landtschappen.

[a] Extraor- aris Ge- mmit- rde.

[b] nteres.

In 't midden van Lente-maendt gaven de Fransche, Engelsche, en Schotsche Bevel-hebberen [c] smeekschriften in, daer by bekendt makende hun oude, lange, en getrouwe diensten, en dat men hen niet meer dan d'Ingezetenen behoorde af te danken. De [d] zin-uittingh van den Prins hier op, was, dat d'afdankingh zoo wel over d'Ingezetenen als vreemden behoorden gedaen te worden. Den tweeden van Gras-maendt wierdt door de Heeren Bronkhorst, Veth, Renswoude, Andrée, en Mulart, van wegen d'algemeinschap, een bezending ter vergadering van Hollandt gedaen; alwaer door de mondt des Heeren van Bronkhorst gedaen en voorstelt wiert, alles wat dienstig was, ten einde de Heeren van Hollandt zich met de andere Landtschappen vergeleken. En gingen nu de zaken alree zoo hoogh, dat ook de Leeraers het op de predik-stoel brachten, en, om het Hof te vleien, preekten, *dat de vereening op een stroo-breedt na gebroken was.*

[c] equesten

[d] dvijs.

Den lesten van Hooi-maent schreven de Al-gemeine Staten een Brief aen de Gemaghtighden Rade van Hollandt, waer by zy hen vermaenden, datze voor al staken wilden het af-zonderlijk af-danken, en verminderen van krijgs-volk in Eed en dienst van d'Al-gemeinschap zijnde, voorts hen verwittigende, dat de zes andere Landtschappen, de Heeren Staten van Hollandt zoo verre te gemoet gegaen waren, dat, volgens de zin-uittingen van deze zes Lantschappen, maer hondert peerden meerder, en twee hondert en tzeventigh Koppen te voet minder in dienst zouden gehouden worden, als, geduurende het twalef-jarigh bestandt, in dienst gehouden waren, daer nochtans het Landt, sedert dien tijdt, met een ongelijk grooter getal van Sterkten, en Steden, verrijkt was.

In Bloei-maendt sloegen die van Leiden voor, oft niet raedzaem was, dat men by voorraedt de zin-uittingen van de zes andere Lantschappen, en dat voor vier maenden, om daer na nader besluit te nemen, volghde. Op dezen voorslag toogen de Leden na hun [e] Gemaghtigers: en weder keerende, toonden zich tot het aennemen van deze punten genegen. Maer de zes Landtschappen, de Prins en de Raedt wilden, dat dan daer op een staet van Oorlogh vast gestelt, en van het af-danken niet meer gesproken zoude worden, voor al eer Vrankrijk, Spanje, Zweden, en Duitslandt ontwapent was. Doch hier in zich te verbinden, sloegen die van Hollant bot af. En waren die van Leiden, Rotterdam, Gorkum, Goude, Schoon-hove, Hoorn, Enkhuizen, en andere, wel ten getale van acht, zoo angstig, datze tot het af-danken niet konden, noch dorsten bewilligen.

[e] Principalen.

Den acht-en-twintighsten van Bloei-maendt, wierden by die van Hollandt ingebracht deze volgende punten, die zeer na met d'Algemeinschap over een quamen, namelijk:

Datze in 't af-danken van vijf-en-vijftigh Vendelen te voet van uitheemschen, en twalef te peerdt, bewilligden.

Ook stondenze toe dat de overige Krijgs-benden te peerdt, van zestigh tot vijftigh zouden gebracht, en de Kurassieren in Harquebouziers verandert worden.

Dat het geen voorschreven was, by voorraedt in 't werk gestelt, en de Landtschappen verzocht zouden worden by dezen haer te vergelijken met de

verdere punten van zuinigheit en afdanking van Krijgs-volk by hare Ed Gro. Mog. voor dezen ter Al-gemeinschap ingebracht, bestaende in deze volgende punten.

Dat der Krijgs-luiden en diergelijke wedden zouden geschikt worden, volgens het gene by hen voor dezen ter Algemeinschap, op het stuk van zuinigheit en vermindering van Krijgs-volk, ingebracht was:

Dat de beampte Krijgs-knechten, die van hun dienst ontslagen wierden, geen wedden of jaer-gelden genieten zouden, zoo lang de zelve buiten dienst van den Lande waren.

Dat de Herberg-gelden zouden worden af-geschaft, mits het Krijgs-volk wel en op hun tijdt betalende.

Dat het voet-volk van tzeventigh tot zestigh gebracht, en van de Ruitery noch acht Krijgs-benden, makende met de boven-genoemde twalef, twintigh tzamen, zouden af-gedankt worden.

's Anderen-daeghs, op Zondagh, de zelve punten ter Vergaderingh van hare Ho: Mog. in-gebracht zijnde, wierdt in tegenwoordigheidt van zijn Hoogheit, van zijne Excellentie, en van den Raedt, na daer opgenomen zin-uittingh, by de zes Landtschappen verklaert, te volherden by der zelver voorgaende [a] zin-uittingen. Verzochten en belasten zeer ernstelijk en minnelijk de boven-gemelde buiten-ordenlijke en ordenlijke afgezondene Heeren van Hollandt en West-Vrieslandt; datze, gelijk zich zelve alree op eenige punten, eenparig, nopende de gemelde raet-slotten van d'andere zes Landtschappen, hadden gelieft te verklaren, voorts zoodanige vlijt en neirstigheidt ontrent de Heeren der zelver Gemaghtigers (tegenwoordigh staets-wijze vergadert) wilden volherden aen te wenden, ten einde de zelve zich op de noch vordere verschillende en openstaende punten van gelijken, met d'andere zes Landtschappen, zijn Hoogheidt en den Raedt van Staten verdroegen, op dat deze gewichtige zaek, die tot grooten ondienst van de gemeene zaek wierdt dragende gehouden, endelijk met eenparigheit mochte werden afgedaen. Maer dit liep alles vruchteloos af.

a Advijzen.

Die van Hollandt dan ziende, dat, hoe meerder plaets zy d'andere Lantschappen gaven, hoe stijver zich de zelve hielden, arbeiden vast om een einde te maken, en zich af-zonderlijk t'ontlasten, gelijkze ook den vierden van Gras-maendt deden. Makende zulks by Brieven bekendt aen twalef Krijgs-benden te paerdt, en een-endertigh te voet, (al Uitheemschen en jongst in dienst) en als zijnde hun aen-deel van vijf-en-vijftig Vendelen te voet, en twintigh te paert, volgens de punten van den acht-en-twintighsten van Bloei-maendt overgelevert.

's Anderen-daeghs, zijnde Pinxteren, was de Raedt van Staten vergadert van 's morgens ten half achten. Na d'eerste preke was de zelve Raed, zijn Hoogheit en Graef Willem ter vergaderingh van d'Al-gemeine Staten, tot na-middaghs ten drie uuren, alwaer zijne Hoogheit, Graef Willem, en de Raedt van Staten, aen hare Hoog: Mog. voor-droegen, dat hen met groote droefheit ter ooren was gekomen, dat de Heeren Staten van Hollandt, voor 't scheiden van hunne Vergaderingh, voorgenomen hadden te doen, en in 't werk te stellen vermindering en af-danking van 's Lants Krijgs-volk; en dat by hem, zijn Excellentie, en den Raedt van Staten, een Brief ingestelt was, houdende aen den Bevel-hebberen, als ook aen den Rit-meesteren en Hop-luiden, leggende in bezettingh in dezen Staet, volgens het besluit van hare Hoog: Mog. van den tienden van Grasmaendt, waer van den inhoudt van woort tot woort aldus luidt.

ED. MOG. HEEREN,

DE Hoog: Mog. Heeren Staten Generael, hebben gelieft by resolutie van den 10 April lest-leden, zijn Hoogheit, ende dezen Raedt t'authoriseren, om alles daer henen te dirigeren, ten einde, dat egeen Militie in dienst ende Eedt van de Generaliteit wezende, op particuliere orde van d'een of d'ander Provintie en werde gelicentieert of verandert. Ende alzoo men ver-

verstaet, dat als nu eenige particuliere orde daer toe zoude gegeven zijn. Zoo hebben wy na rijpe deliberatie, met advijs van zijn hoog-gemelte Hoogheidt, zijn Excell. Stadt-houder, ende den Raedt van Staten, goet gevonden, by u L. dezen aen te schrijven, dat de zelve zullen hebben te gedenken, dat een ieder van haer, zijn Commissie van de Generaliteit heeft ontfangen, ende daer op den Eedt aen de zelve gedaen, ende in betrachtinge van dien, geen particulieren last tot licentieren of reduceren te pareren, of na te komen, maer haer Kompagnie ende volk in goede ordre by een te houden, tot naerder last van hare Hoog: Mog. of zijn Hoogheit, en dezen Raedt, daer na een ieder zich, zonder nalaten, zal hebben te reguleren, &c.

Wijders gaven zijne Hoogheit, zijne Excellentie, en den Raedt van Staten hare Hoog: Mog. in bedenken, of de zelve niet raedzaem vonden, ook een Brief van een zelven inhoudt aen den zelven Stede-houderen of Bevel-hebberen te schrijven over deze zaek. Ten tweedē, verzochten de zelve aen hare Ho: Mog. datze op verderve middelen denken wilden, wat in deze zoo gewichtige zake, tot eendracht, rust, en meesten dienst van den Lande, wijders te doen stondt. De Ho. Mog. zich hier over beraedtslagende, bedankten zijne Hoogheit, zijne Excellentie de Stadt-houder, en den Raedt van Staten, over en ter zake van de goede zorge, dienze in dit werk droegen. En wierdt voor goet gevonden en verstaen, dat de gemelde Brief, een weinig na behooren verandert zijnde, aen de opgemelte Stede-houderen en Bevel-hebberen, ten einde voornoemt, zoude afgezonden worden. Te dien einde, wierdt ook een ontwerp ingestelt, om ter Vergadering van hare Hoog: Mog. ten zelven na-middagh gelezen, en vervolgens beslooten, te worden. Nopende het boven-gemelde tweede punt, wiert goet gevondē en verstaen, dat een zeer aenzienlijke bezendingh zou gedaen werden aen allen Steden en Leden van Hollandt, om de zelve door alle bedenkelijke redenen te bewegen, datze zich wilden onthouden van alle af-zonderlijke verminderingh of veranderingh van krijgsvolk, in dienst en eedt van d'Al-gemeinschap zijnde, en 't geen in tegendeel van hen zoude mogen in 't werk gestelt zijn, staken. Wijders wiert aen zijn Hoogheit gestelt en opgedragen, op wat voet, en door wat perzoonen, en in wat getal deze bezending geschieden zoude. En wierdt midlerwijl zijn Hoogheit mitsdien verzocht en gemaghtight om alle noodige orde te stellen, en die voorziening te doen, ten einde alles in rust en vrede behouden wierd; en inzonderheit gehanthaeft de vereeningh, met den gevolge en aenkleven van dien, en in tegendeel geweert en te gemoet getreden, dat niets, 't geen strijdigh met de zelve was, zoude mogen ondernomen worden.

Maer de af-gezondene Geldersche Heeren verklaerden, datze zich voor behielden, om ter naeste vergadering, op het boven-gemelde besluit, te mogen aentekenen, 't geenze oordeelden dienstigh te zijn. D'aenwezende afgezondene Hollandtsche Heeren verklaerden en tekenden op dit voorgenome besluit aen, datze gestandt deden al 't gene de Heeren hun Gemachtigers, ter Vergadering van hare Hoog: Mog. zoo menighmael hier te vore hadden doen bekendt maken, nopende het stuk van 't krijgs-volk, en dat zy afgezondene zich hielden aen der zelver aentekening, den zesen-twintighsten van Wijn-maendt des Jaers zestien hondert negen-en-veertigh, en den tienden van Grasmaent lest-leden gedaen, en overzulx, en om andere redenen, in 't tegenwoordigh besluit en af-zendingh, met den gevolge en aenkleven van dien, geenzins bewillighden, maer datze wel bescheidentlijk de vryheit aen zich behielden, van namaels iets daer tegens te doen stellen, 't gene by de Heeren hun Gemagtigers oirbaer wierdt bevonden, by-brengende, dat dit genome besluit, bezonderlijk, tegens de gewoonlijke orde, aengevangen was. En dit was dat vermaerde besluit, van den vijfden van Zomermaendt, daer af zoo veel gesproken

 wierdt,

wierdt, en daer op zoo merkelijke veranderingen volghden.

's Anderen-daeghs verscheen zijn Hoogheidt weder in de Vergadering, en maekte hare Hoog: Mog. bekent, dat hy, ten opzicht van 't gewicht der zake, voor-genomen had, zelfs in perzoon te helpen bekleden de bezendingh aen de Steden en Leden van de Regeeringh van Hollandt en West-Vrieslandt, by hare Hoog: Mog. op gisteren onder anderen vast gestelt; en dat hy, uit kracht van de macht, by hare Hoog: Mog. ten zelvigen dage hem daer by op-gedragen, uit hare Hoog: Mog. Vergadering, zoude tot zich nemen de Heeren van Aertsbergen, Rinswoude en Klant, en uit den Raedt van Staten de Heeren van Asperen, Lukas, en den [a] Al-gemeinen Schat-meester Brasser; vorders verzoekende, dat, by aldien zulks hare Hoog: Mog. zoude aengenaem zijn, behoorlijk [b] geloofnis-brieven aen de gemelde Steden en Leden van de Regeering van Hollandt, mochten af-geschikt worden.

a Tresorier Generael.

b Credentia en.

Na 't beraetslagen op deze voorstel, bedankten hare Hoog: Mog. zijne Hoogheit ten hooghsten, van wege en ter zake, dat hy zijne Vorstelijke Perzoon, die ongelegentheit geliefde aen te doen, van den dienst van 't Lant, ten opzicht van deze bezendingh, in dier voege zoo verre te behertigen; verzoekende vorders, dat hy door alle mogelijke middelen van overreding, de Steden en Leden van Hollandt door deze bezending, daer toe wilde zoeken te brengen, dat de zelve van afzonderlijke vermindering van krijgsvolk, elk voor zoo veel hen aenging, wilden af-standt doen, en vervolgens zich voegen tot eenparigheit, met de andere zes stemmende Landtschappen. Hier op lieten hare Hoog: Mog. zijne Hoogheit toe, dat hy de bovengemelde Heeren, zoo uit de Vergadering van hare Hoog: Mog. als uit den Raedt van Staten, tot het uitvoeren van zoo hooghwichtigh een punt, met zich nam. Te dien einde wierden ook [c] geloofnis-brieven, in behoorlijke vorm af-geschikt en uit-gegeven, gelijk ook gedaen wierdt met het boven-gemelde besluit. Doch hier op lieten de af-gezondene Hollandtsche Heeren aen-tekenen, datze bevonden de tegenwoordige beraetslaging een [d] uitspruiting te zijn, van het besluit op gisteren, nopende de bezending, genomen; en overzulx, daer op passen d'aentekening, van wegen hun Lantschap op de zelve besluiten, ten voorschreven dage, genomen. De af-gezondene Geldersche Heeren, die zich op gisteren voor-behielden, op het besluit toen genomen, om te laten aen-tekenen, 't geen hen raedzaem dachte, verklaerden nu, dat de natuur van de zaek, althans zulks, door d'aenbieding, en bekentmaking van den Prins, huiden ter Vergadering van hare Hoog: Mog. gedaen, was verandert, datze van het besluit, zoo als dat lagh, hun Heeren Gemagtigers verwittigen zouden.

c Credentialen.

d Resul.

De Leeraer Morus in de Fransche, Sterremont in de Klooster-kerk, pastē hun preken, op Pinxterē, wel duidelijk op deze stoffe; *Dat men* (verstaende daer door die van Hollandt) *de Vereening wilde breken, zorg'loos worden, en geheel en al uit de gedachten stellen d'oude haet der Spaenschen, en ondankbaerheit tegens het Krijgs-volk, toonen. Dat men weinigh aenzagh de verdiensten, die zijne Hoogheidt, en des zelfs Voor-zaten, als Vader, Oom, en Grootvader, den Lande bewezen hadden.* Diergelijke praetjes en redenen wierden ook onder de gemeente gestroit: daer by voegende, dat eenige Heeren van Hollandt, eenige heimelijke gemeinschap met den Spaenschen Afgezant hielden: dat de zelve Afgezant, onlangs een groote zom van penningen, by nacht in zijn huis had ontfangen, en onder zijn schepzelen uitgedeelt: dat men in het voorgaende twalef-jarigh bestandt, onder dexel van de Gods-dienst, het Landt had willen brengen in twist, onrust, en endelijk weder onder Spanje, en nu desgelijx trachtede, onder dexel van de Militie: dat de Leeraren, en alle yverige Kalvinischen, in deze gelegentheit behoorden op te waken, en te bedenken, dat al andere wel licht hun verdragh met Spanje zouden aengaen, maer dat tusschen de Leeraers

en

Leeraers en de Inwoonders van de Spaensche Landen, geen verzoening noch vereening te verhoopen stondt, door dien 'er tusschen hen een oude wrok was; en die al te diep in de herten van beide parthyen ingewortelt was.

Aen deze en diergelijke heviegheden en verbitteringen, die van dagh tot dagh wakker aen-groeiden, en weeligh looten begosten te schietten, kon ieder, die zich eenighzins op zaken van Staet verstondt, wel lichtelijk bemerken, dat'er gevaerlijke, en staet-ondergank-dreigende zaken op handen waren. Doch verre wast'er even-wel van daen, dat die van Hollandt dit zich konden in-beelden, of dat hen zulks oit in den zin kon komen. Hollandt, dat diep, en tot d'ooren toe, (om zoo te spreken) in schulden stak, en geen middel zach om zich te redden, en daer uit te geraken, bleef, als zijnde een opper-hoofdigh of opper-machtigh Landtschap, en dat, uit kracht van de Vereening, niet tegens haer dank, en boven behooren, met opgelegde lasten konde bezwaert blijven, bleef stijf en pal by haer opzet en besluit, daer van het niet te verzetten was, staen: vermits het noch alle Jaren tien hondert duizent gulden zou te kort schieten, schoon 'et haer middelen behield, en de verminderingh van Krijgs-volk, volgens haer ontwerp, voort-gank nam.

Den zevenden van Zomer-maendt wierdt by de af-gezondene Heeren, van wegen het Landtschap van Hollandt, ter Vergaderingh van hare Hoog: Mog. zekere voorstel gedaen; 't welk alleen te dien einde geschiedde, op dat hare Hoog: Mog. mochten goedt-vinden achter weeg te laten, of voor een wijl op te schortzen, de bezendingh aen de Hollandtsche Steden, die toen op gisteren en eer-gisteren was vast gestelt, vermits zulks een vreemt en ongehoort dingh, en buiten gewoonlijke orde van de regeeringh was, en daer aen niet bespeurt konde worden, iets vruchtbaerlijks te zullen volgen. Ook booden de boven-gemelde af-gezondene Hollantsche Heeren aen, de Staets-gewijze Vergaderingh van 't zelve Landtschap, zoo haest als het mogelijk zoude wezen, geirne te willen doen vergaderen en t'zamen komen, om aen de zelve, 't geen men ten dienste van den Lande, aen de bezondre Steden en Leden van Hollandt, by de boven-gemelde bezendingh meende voor te stellen. Als hier op d'af-gezondene Heeren van het Landtschap van Gelderlandt, vertoonden en aenboden, ('t welk ook by de vier aen-wezende Landtschappen, gestemt en toe-gestaen wierdt) dat in gevalle, en by aldien, d'opgemelte af-gezondene Heeren van Hollandt, zouden wilden intrekken de Brieven van aen-schrijvinge, van af-zonderlijke verminderingh en veranderingh van krijgsvolk, van wegen het op-gemelte Landtschap van Hollandt, aen haer Bevel-hebberen te peerde en te voet af-gezonden, en het werk van afzonderlijke af-dankinge en verminderingh van Krijgs-volk te stellen in haer geheel, dat in zoodanigh geval zijne Hoogheidt zoude worden verzocht, om aldaer in hare Hoog: Mog. Vergaderingh te komen verschijnen, en de zaek van deze boven-gemelde bezendingh in nader bedenkingh te nemen; en daer op gehoort en in-genomen zijnde de verklaringh van de meer-gemelte af-gezondene Hollandtsche Heeren, zulks niet hun werk, maer der Heeren, hun Gemaghtigers, de Staten van het meer-gemelte Landtschap van Hollandt, te zijn, aen den welken het voorschreven verzoek zoude mogen werden gedaen, by aennemingh van hun boven-gemelde aenbiedingh, is na voorgaende beraetslagingh goet gevonden en beslooten, geenzins af te wijken, maer vast te blijven, en te volherden by haer Hoog: Mog. besluit op eergisteren en gisteren op deze zaek genomen.

Wes-

Weshalve, verzochten hare Hoog: Mog. aen de meer-gemelte af-gezondene Heeren van Hollandt hun goede meeningh en voornemen, als ook van zijne Hoogheit, midtsgaders die van den Raedt van Staten, ten opzicht van het stuk van de boven-gemelde af-zonderlijke afdankingh en verminderingh van Krijgs-volk, met alle goede vlijt en neirstigheidt te willen by staen, en te helpen bevorderen. Hier op deden de meer-gemelte Heeren Afgezonden, van het Landtschap van Hollandt, aen-tekenen het besluit, boven geroert, niet te kunnen toestaen, maer wel uitdrukkelijk te verklaren, het boven-gemelde besluit te zijn een ongewoonlijke vreemdigheidt en nieuwigheidt, zich niet schikkende met d'orde van de Regeeringh, en gaven wel minnelijk te kennen, datze als noch overbodigh en bereit waren beschrijvingh te doen, zoo haest het doenlijk en mogelijk zoude wezen, om de Heeren Staten van Hollandt te doen vergaderen en t'zamen komen.

De Vergaderingh dus onverrichter zaek, (hoe-wel 'er by die van Hollandt groote vlijt en neirstigheidt aengewent wierdt, om alles te bevredigen, en in een gerusten standt te houden,) gescheiden zijnde, is zijn Hoogheidt daer op met d'afgezondene Heeren, en een groot aental van andere hooge Officieren, na Dort vertrokken. Zijn Hoogheit gingh eerst na Honselerdijk, om den Koning van Engelandt adieu te zeggen. 's Avondts quamenze ten elf uuren binnen de Stadt Dort, alwaerze van de burgeren, die in de wapenen stonden, zeer prachtigh, en met groot gejuigh ontfangen wierden.

Aldaer deed zijn meer-gemelte Hoogheit, in den Raedt en volle Vergaderingh, deze onderstaende Voorstel, daer by hy wijtloopigh en breedt verklaerde, wat verdriet de belijders van de hervormde Godsdienst, als deze zich eerst met hun leere begosten t'openbaren, was over gekomen, en hoe ellendigh datze in den beginne met branden, moorden, en bloedt-vergieten, van den Koningh van Spanje, en zijn schepselen geplaeght en mis-handelt wierden. Dat Prins Willem d'eerste, met de Staten, zich tegen dit moorden en branden gewapent had; en dat, om 's Konings macht noch beter te kunnen kneuzen, de Vereenighde Landtschappen, in den Jare vijftien hondert negen-en-tzeventigh, een onderlingh verbintenis, en eeuwigh Verbondt op-gerecht hadden. Dat door deze Vereeningh het landt was machtigh geworden; dat tot voortkoming van alle zwarigheden, en tegens d'inwendige vyanden, beide van Godsdienst en Regeering, by den Raedt van Staten, en zijn Hoogheit, een Staet van Oorlogh geraemt was. Dat hare Hoog: Mog. dikwils getracht hadden, om over d'ontstane zwarigheden, van wege den Staet van Oorlogh, in gesprek te komen, maer dat zulks by d'afgezondene Heeren, van wegen Hollandt, was af-geslagen, en dat de zelve naderhandt voorgeslagen hadden, om de halve Ruitery, en hondert en vijf Vendelen af te danken, 't welk by de zes andere Landtschappen, als ontijdigh en ondienstigh bevonden wierdt; dat evenwel deze zes andere Landtschappen, bewillight hadden in het af-danken van vijfen-vijftigh Vendelen te voet, en twalef te peerdt, en de Ruitery van tzestigh tot vijftigh koppen te brengen; En voorts meer andere punten, als breeder uit dit volgende voorstel te zien is.

Erent-

Erentfeste, Eerzame, Achtbare
HEEREN.

I. *En Staet der Vereenigde Nederlanden is overgekomen, dis-ordre ende groote zwarigheit, door af-zonderlijke cassatie en reductie van 's Lands Militie, ondernomen by de Edele Mog. Heeren Staten van Hollandt, op hare jonghste Vergaderinge, zonder voorgaende communicatie van hare Bondtgenooten, tegens wille van der zelver Gedeputeerde, ter vergaderinge van hare Hoogh: Mog. compareerende, ende tegens advijs ende goet-vinden van zijn Hoogheit, ende de Ed. Mog. Heeren Raden van State, aen de welke by de gezamentlijke Bondt-genooten, het opperste Commandement, aen-neminge ende af-dankinge ofte reductie van Krijgs-volk is gedefereert, ende van de welke alleen dependeert de Melitie te ontfangen in Eedt, ende daer van wederomme te ontslaen of te licentieren.*

II. *Deze ordre ende voet is t'zedert Erectie van de Unie tot noch toe onverbrekelijk alzoo onder-houden.*

III. *De veranderinge daer inne nu geschiet by een Provintie alleen, stelt alle de andere zes Provintien, ende ook zijn Hoogheidt, zijn Excell. Stadthouder, ende den Raedt van State in groote bekommernisse van te zullen vervallen in verbrekinge ende dissolutie van de Unie, confusie van den Staet, ende ruine van de goede Ingezetenen: Zijnde u Achtbare bekendt, dat de Vyanden van buiten ende binnen gestadelijk zoeken te ondermineren het maintenu van de ware Gereformeerde Religie, ende de eenigheidt tusschen de Provintien ende Leden van dien, ende zoo wanneer zy occasie zouden vinden, om den Bandt van Religie, bestaende in de Unie te ontbinden, dat zy den Gereformeerden Christelijken Gods-dienst zouden trachten te verstooren ende uit te roeien, ende de goede Ingezetenen dezer Landen daer van professie gedaen hebbende, van hare Privilegien, Vryheit ende Goederen te verjagen, met zwaerdt, vuur ende moordt, te vervolgen ende vernielen, in gelijker voegen als zy onze Voor-ouderen voor dezen vermoordt, verjaeght ende getyrannizeert hebben gehadt.*

Om dit geledene, ende nu wederom gedreighde quaet voor te komen, hebben haer Hoogh: Mog. met zijn Hoogheidt, zijn Excell. Stadt-houder, ende den Raedt van State, gedelibereert op bequame remedien, ende tot dien einde gerezolveert te doen een zeer notabele bezendinge aen de Leden van de Provintie van Hollandt, als begrepen in het Tractaet van Unie, part en deel hebbende in de plichten ende gevolge van dien, die de Unie komt te veroorzaken. IV.

Waer toe, alzoo het zijn Hoogheidt belieft heeft te presenteren 't employ van zijn Vorstel. Perzoon, uit een oprechte liefde ende yver tot conservatie van de zelve Unie, die zijne Heeren Predecesseuren, uit gelijken yver ende standtvastigheit, hebben aen-geraden, helpen maken en maintineren, met verlies van goedt en bloedt, daer op God de Heere eindelijk deze Vereenighde Nederlanden met een glorieuze Vrede heeft gezegent gehadt. Zoo hebben hare Hoogh: Mog. zijn hoogh-gemelte Hoogheit ten hooghsten bedankt van de voor-zorge die de zelve belieft te dragen, om met ongelegentheidt van zijn Perzoon, den dienst van 't Landt zoo verre te behertigen, ende tot dien einde mede gecommitteert, zoo wel uit de Vergaderinge van hare Hoogh: Mog. als van de Ed. Mog. Raden van State, de Heeren met zijn Hoogheidt alhier prezent zijnde, om uit haren naem u Achtbare te vertoonen de beginzelen, oorzake ende intentie van de Unie, met de plichten, daer aen alle de Provintien ende Leden van dien zijn gehouden. V.

Den aenvank ende beginzelen van den Oorloge aengaende, is een iegelijk bekendt, wat verdriet de belijders van de Gereformeerde Christelijke Religie is over-gekomen, als de stralen des Euangeliums eerst begonnen te schijnen door de duistere wolken des Pausdoms. VI.

Maer wanneer daer na 't licht des Euangeliums haer klaer op den vollen middagh was verscheenen, ende met VII.

 ge-

geweldt door gebroken, ende hem van die duisterheden des Pausdoms gescheiden tot on-eere ende schaemte van het kindt des verderfs, ende dat door een deure in deze Landen waer geopent, om door het lezen der H. Schriftuure te konnen zien van uure tot uure, wat tot verlossinge ende zaligheidt van nooden was.

VIII. *Doen hebben den Paus, den Koning van Spanjen, ende alle hare adherenten haer met Branden ende Moorden gewapent tegens de belijders van dien.*

IX. *Ende overmits die zelvige meest worden gevonden in de Nederlanden, zijn zy op onze Voor-ouderen gevallen, ende die getracteert, gelijk de Steden van Zutphen, Leiden, Haerlem, Oudewater, Naerden, ende meer andere daer van konnen getuigen. Ja dat zy zelfs in hare Historie schrijven achtien duizent met den Vuure, Zwaerde, ende Galge te hebben vernielt. Wie zoude deze particulariteit van dien konnen verhalen, zonder alteratie ende ontsteltenisse.*

X. *Den Doorluchtigen Prince van Oranjen, Prince Willem, hoogh-loffelijker memorie, zich erbarmende over het slachten ende moorden van alle deze arme Menschen, vondt goet met alle de Staten haer tegens dit moorden ende branden te wapenen, 't welk dien wijzen Vorst, ende andere Regenten oordeelden met geen meerder force ende zekerheit te konnen geschieden, als met eene rechte verbintenisse onder malkanderen, waerom die zelvige oprechten in 't Jaer 1579. een naerdere Unie, eeuwigh Verbondt ende Eendracht, waer by de zelve haer verbinden ende ver-eenigen, om ten eeuwigen dage by den anderen te blijven, in alle forme ende manieren, als of zy-luiden maer een Provintie waren, zonder dat de zelve hem t' eeniger tijdt van den anderen zullen scheiden, al waerom de Unie ende observatie daer op gevolght, moet wezen een regel ende recht-snoer tot onze behoudenisse.*

XI. *Het Lichaem van deze Vereenighde Nederlanden by d' Unie wel geformeert wezende, is machtigh ende heerlijk geworden door de onderlinge eenigheit ende standtvastigheit, formidabel aen zijn Vyanden, ende considerabel in de Wereldt: Zoo lange het zijn zelven in Eendracht, ende by de Unie houdt en regeert.*

De eerste Jaren van den Vrede brengen voort zorgelijke bewegingen van binnen, die de ziele, dat is de eenigheit onder de Provintien, ontroeren, ende de gronden los maken, daer op de ordres, in Regeeringe dus lange gehouden, steunen, door onderlinge differenten, wat eene Provintie ofte meeste Leden van dien vermogen ende hooren te doen, in weer-wille, ende tot prejuditie van hare Bondt-genooten, ende zijn geschapen voort te bregen, ende naer haer te slepen onheil ende ruïne, zoo daer in tijdts niet in wordt verzien. XII

Tot voortkominge ende af-weeringe van deze zwarigheidt, hebben zijn Hoogheidt ende den Raedt al voor eenigen tijdt, na ouder gewoonte, ende uit rechte kennisse, wat de bewaringe van 't Landt vereischt, geconcipieert, ende aen de Provintien gehouden, den Staet van Oorloge gedresseert, naer de bezettinge, die zy geoordeelt hebben noodigh te wezen voor deze tijdt, tot verzekeringe van 't Landt, op de Frontieren van buiten, ende van den staet van binnen, tegens inwendige vyanden, beide van Religie ende Regeeringe. XII

Hare Hoogh: Mog. hebben al voor lange getracht, om over de Ingredienten van dezen Staet van Oorloge te komen in conferentie, maer is by de Heeren Gedeputeerden uit de Provintie van Hollandt ge-excuseert geweest, ende hebben de zelve naderhandt voorgeslagen Cassatie van de halve Ruiterye, ende hondert vijf Kompagnien te voet, die alle de zes andere Provintien, als ontijdigh ende ondienstigh gevonden hebben, ende echter toe-gestaen, tegens haer eigen oordeel ende verstandt, ende uit geen andere inzichten, als om de Provintie van Hollandt te gemoet te komen, te consenteren in cassatie van vijf-en-vijftigh Kompagnien te voet, ende twaelf te paerdt, ende reductie van de Ruiterye, van tzestig tot vijftig Ruiteren, onder elke Kom- XIV

Kompagnie, ten einde eenmael soude mogen worden genomen vruchtbare resolutie op den staet van Oorloge, geformeert by zijn Hoogheit, zijn Excell. Stadt-houder, ende den Raedt van State, alzoo zonder staet van Oorloge niet mogelijk is den Staet van 't Landt buiten confusie te houden.

V. *Waer inne alzoo de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt haer niet hebben willen voegen met de zes andere Provintien, is by de zelve gedaen bezendinge aen hare Ed. Mog. Staetsgewijze in 's Graven-Hage vergadert wezende, om de zelve te induceren tot eenparigh advijs met andere consenteerende Provintien, ende ten einde alle de Leden van deze Provintie rechte kennisse mogen hebben van de gelegentheit der zaken, hebben hare Hoog: Mog. goet gevonden den 16 April lest-leden, te doen schrijven een serieusen Brief, die Wy twijfelen of die gezonden is geweest aen alle de Steden, als verzocht was, ende wel behoort hadde, alzoo de Heeren Gecommitteerde Raden haer Hoog: Mog. te gemoet gevoert hebben, zulx onnoodigh te wezen.*

VI. *Hier-en-boven hebben hare Hoog: Mog. iteratívelijk op ontfange advijs, dat de Heeren Staten van Hollandt, by pluraliteit van stemmen, ende tegens gedane Protesten ende Contradictien van notable Leden, rezolutie genomen hadden tot separate Cassatie ende reductie van Militie, nieuwe bezendinge gedaen in volle Vergaderinge van haer Ed. Mog. verzoekende te willen supercederen met de Executie van de genomene rezolutie, ende geen deure tot nieuwigheden ende verbrekinge van Unie te openen. Ook by hervatede communicatie over de differentiale poincten aenlaet gegeven, om door accommodatie van de differenten een goede uitkomst te vinden.*

VII. *Verzoekende tot dien einde continuatie van de conferentie, ende hebben met groote droefheit onverwacht verstaen, dat wy wegen van over-stemminge met grooten yver depeches staende Vergaderinge geformeert ende afgezonden zijn aen Officieren te voet en te paert, wel op reparititie van deze Provintie staende, maer by Eede verplicht om te obedieren zijn Hoogheidt ende den Raedt van Staten, daer toe dan ook contrarie ordre by haer Hoog: Mog. zijn Hoogheidt en de Heeren Raden van State is gegeven, om de zelve Kompagnien by een te doen houden, alles tot groote blame van deze loffelijke regieringe ende vreughde van des zelfs Vyanden.*

Hierom is't dat hare Hoog: Mog. zijn Hoogheidt, ende den Raedt van Staten genootzaekt worden op ongehoorde nieuwe toe-vallen in deze Regieringe, te gebruiken nieuwe ende extraordinaris remedien voor deze notable bezendinge aen alle de Steden van deze Provintie, als Leden van de Unie, om de zelve recht te doen begrijpen de zwarigheit, daer in de Staet door deze Proceduuren wordt gestelt, op dat de zelve wel geinformeert wezende, zoodanige remedien helpen by-brengen, daer door het quade moge werden geweert, ende de Provintien aen de eene zijde met ordre ende eenparigheit mogen werden verlicht in hare lasten, ende aen de andere zijde verzekert tegens Vyanden, die van buiten ofte van binnen mochten opstaen, alles tot behoudenisse ende maintenu van Religie ende Unie, staende wel af te nemen dat zonder wapenen ende suffisant Krijgs-volk de zelve niet geconserveert kunnen werden, ende dat zijn Hoogheit ende den Raedt van Staten, de beste kennisse hebben wat de bewaringe van 't Landt vereischt. XVIII.

Wy weten ende gelooven wel dat de Finantien van de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt hoogh zijn bezwaert, ende niet wel kunnen dragen alle de lasten: Andere Provintien klagen over gelijke bezwaer ende onmacht, de oorloge is geweest kostelijk ende langduurigh, doch is met wonderbaren zegen over 't Landt ende inestimabile vryheidt gecompenseert: de verkregene Vrede vereischt verlichtinge, de andere Provintien zijn daer toe ook genegen, maer verstaen dat de verlichtinge, Cassatie, en reductie van 's Lants Militie, voorts af-wijzinge van gemeene Oorlogs-lasten moet geschieden met goede ordre ende eenparigheit van alle daer by geinterresseerde Leden, XIX.

in gevolge van de Unie ende ordre tot noch toe te onderhoudeu.

Haer Ed. Mog. de Heeren Staten van Hollandt, hebben t'anderen tijden selfs ter Vergaderinge van hare Hoog: Mog presiderende, dit alzoo geoordeelt dienstigh ende nootwendigh te wezen, ende nevens andere Provintien op den eersten November 1623. *helpen resolveeren, dat gene Provintien vermogen eigener authoriteit eenige Compagnien af te wijzen, zonder voorgaende communicatie ende resolutie van hare Hoog: Mog. ende van den Raedt van Staten, ende dat ter contrarie geschiedende, daer tegens met authoriteit behoort verzien te worden, zoo als van wegen de Provintie van Hollandt is geproponeert ende geurgeert geweest.*

Ende hebben in den Jare 1626. *effectivelijk helpen weeren een iegelijke af-zonderlijke reductie van Compagnien, onder-nomen by de Heeren Staten van Zeelandt, op gelijke klachten van onvermogentheit gefundeert, zendende ten fine voorsz. in Zeelandt de Heeren Beveren ende Schaffer, en verzoekende te gelijk Prins Maurits hooger Memorie, omme des noodt zijnde, zich naer Zeelant te willen vervoegen.*

Verklarende daer by dat de resolutien by de Heeren van Zeelandt in dit stuk genomen, is strijdende tegens de Unie, ende by een Provintie alleene niet en kan genomen worden, ook schadelijk ende ruineux is voor den Staet van 't Landt, met haer slepende niet dan confusie, ende zoodanige schadelijke consequentien, die zonder eversie van goede ordre niet konnen getollereert worden, zulx als de eigen woorden van de resolutie mede brengen.

Alle 't zelfde is andere Provintien, ook daer het de occasie vereischt, alzoo gepractiseert, ende noit by eenige Provintie gecontradiceert geworden.

Ende alzoo deze poincten raken de conservatie ofte dissolutie van de Unie, de behoudenisse ofte ondergank van dezen machtigen en aenzienlijken Staet, ende langzame deliberatien niet anders kunnen baren dan onheil ende confusie: zoo verzoeken zijn Hoogheit ende wy Gedeputeerden van hare Hoog: Mog. uit den name van alle uwe Bondt-genooten, mede Leden van de Unie wezende, op het serieuste ende vrienaelijkste, dat u Achtbare willen onverbrekelijk verblijven by de Unie, vast houden de Eenigheit en Ordre, dus lange tusschen de Bondt-genooten eendrachtigh gemainteneert, en tot dien einde doen continueren de betalinge van de af-gewezene Compagnien, ende alzo repareren de contraventien tegens de Unie gedaen, by wegen van af-zonderlijke cassatie ende reductie geordonneert zijnde, by u Achtbare Gedeputeerde nevens eenige andere Steden dezen Provintie, onlangs ter daghvaert gecompareert hebbende. Tot welke reparatie deze Provintie en de Leden van dien gehouden zijn, uit krachte van het vijf-en-twintighste Artijkel van de Unie, dicterende dat by zoo verre ietwes by iemandt ter contrarie gedaen ofte geattenteert worden, 't zelve verklaren zy-luiden van nu als dan, nul, egeen ende van onwaerden, daer onder zy verbinden haer-lieder, ende allen den Ingezetenen van haer-luider respective Provintien, Steden ende Leden van dien, Perzoon ende Goederen, omme de zelve in gevalle van contraventie, voor 't onderhoudt van deze met 't gene daer van dependeert, gearresteert gehouden, ende bekommert te mogen worden.

Dien-volgende verzoeken wy ook u Achtbare haer te willen voegen met de zes andere in den staet van Oorloge consenteerende Provintien ofte anderzins de differenten laten dediceren door de Heeren Stadt-houders, volgens het negende Artijkel van de voorsz. Unie.

Op alle 't welke u Achtbare verzocht worden hare goede meeninge ende intentie aen zijn Hoogheidt, ende ons tegenwoordig believen bekendt te maken, op dat in tijdts, ende zonder uitstel, voorzorge moge werden gedragen, dat den Staet, ende de goede Ingezetenen van dien, niet komen te vervallen in scheuringe, ende vervolgens in zoodanige ellende ende verwoestinge, als onze voor-ouders hebben uit gestaen, het welk wy betrouwen dat u Achtb. zullen zoeken voor te komen, daer toe wy bidden, dat God de Heer dezelve wijsheit gelieve te inspireren.

Op

Op deze

VOORSTEL,

Die terstondt in Druk uit-quam, wierdt gestelt, deze volgende Aen-merkinge.

I.

Et was niet genoegh te doen een Propositie aen de Vroetschappen: maer men heeftze laten drukken, waer deur de zelve in der daedt is gedaen aen de geheele Gemeente, ja aen al de Wereldt; wat dan alzoo aen ieder een is gesproken, mach by ieder een werden beantwoordt; Neemt dan niet qualijk dat van wegen de goede Hollandtsche Gemeente, ik zegge dat *niemandt dis-ordre ende zwarigheit*, daer van het eerste Lidt van de Propositie spreekt, *beter voorzien* als *die de dis-ordre ende zwarigheidt zelfs maken*. Alle Vreemdelingen, Duitsche, Brabanders, Fransche, Engelsche, hier in 't Landt komende, zijn verwondert over de goede ordre ende Politie die in Hollandt is: ende als 'er die niet geweest en was, naest Gods zegen, 't Landt hadde al langh verlooren geweest, ende 't en zy al noch ordre gestelt ende gehouden wordt, specialijk in de Finantie, zoo moet de goede Provintie, ende Milioenen van Weduwen, Weezen, ende andere eerlijke goede Ingezetenen, die haer geldt op de Kantooren hebben, verlooren gaen; alle Steden ende Leden van Hollandt is dat zoo bekendt dattet geen bewijs van nooden heeft; daer by komt dat in alle Koningkrijken, Steden ende Landen vrede gemaekt wordt om de arme Gemeente te ontlasten: Hoe zalmenze ontlasten? als men niet af-schaft wat de Vrede zelf af-schaft, ende doet cesseren; byzonder als na-buurige Provintien haer Gemeente zoo merkelijk ontlasten, dat in Hollandt of een afbreuk ende diversie in Negotie, Neeringe en populeusheit moet geven, of de kodde op de straet brengen moet. Dat de Cassatie *by de Heeren van Hollandt*, is gedaen naer voorgaende, meer als een Jaer langh gedane communicatie, advijs ende overlegh met Z. H. met de Gedeputeerde van de andere Provintien met zijn Excell. Stadt-houder, met den Raedt van State, menighte van Rezolutien, Bezoignen, Missiven, ende andere Acten konnen dat getuigen. Dat aen den Rade van State zy gegeven de macht van *aen-neminge ende afdankinge, of reductie van Krijgs-volk*, zulks is strijdigh met 'et eerste Artijkel van de Unie; als, waer elke Provintie bedingt by *zijne Zouveraineteit* te blijven, 't strijdt met het twee-en-dertighste Artijkel van de instructie van den Raedt van State.

II.

Derhalven is niet waer wat in de tweede Sectie gezeit wordt.

III.

't Is dan geen veranderingh, geen verbrekinge of dissolutie, maer een puntuele onderhoudinge van de Unie, Artijkel 1. wat de Heeren van Hollandt gedaen hebben Onder de Koningen ende Monarchen zelfs blijven de Onderdanen, veel meer de Staten of Parlementen by het recht van Eigendom ende vrye Dispositie over haer Beurs, have ende goedt. Wil de Koning iet hebben van de Ingezetenen 't moet bedens-gewijze, niet deur dwangh geschieden. Het woordt beden in Brabandt geeft dat ook te kennen: dik en menighmael ja alle Jaer gebeurt 'et dat in Brabandt, Vlaenderen, en andere Spaensche Landen den Koning wel expres wert geweigert ende af-geslagen, wat hy biddet, dat is in Brabandt straet-kundigh, veel meer in deze Provintien, daer de Staten zelfs nu Zouverain zijn, moeste den zelven vry staen te conzenteren ofte niet te conzenteren wat by den Raedt van Staten, die zelfs in dienst, commissie, ende eedt staet, werdt gebeden, in alle petitien, ja alle Jaren werden de Staten gebeden tot continuatie van de Staten van oorloge, dat is van al het Krijgs-volk, ook zelfs midden in den Oorloge hebben de Staten de macht en keur gehadt om

die te continueren of te discontinueren, gelijk ook van verscheide andere posten van Leger-lasten, van subsidien aen de West-Indische Kompagnie, van gieten van Geschut, van Logijsgelden, van in-koop van Amonitie, van Fortificatie, &c. midden in den Oorlogh zijn veel duizenden nu ende dan by groote of by kleine partyen, by Regimenten, of by Kompagnien gediscontinueert. Hollandt alleen meer als de andere daer by geinterresseert, heeft altijt het meeste gewicht daer in by gebracht, ende daerom meest by de menage ende goede ordre geintresseert, ook hier in loco zijnde, ende de meeste kennis van de Generaliteits-zaken hebbende, heeft altijdt de wakkerste geweest om aen te wijzen wat onnutte kosten dienden afgeschaft. Zoodanige af-dankinge ende reductien of discontinuatien zijn geschiet terstondt na het verlies van Breda 1625. daer na 1629. na de reductie van den Bosch, na de reductie van Maestricht, voorts in den Jare 1640. 1642. 1647. hoe-wel men noch in oorlogh was. Hollandt voorgaende, is van andere Provintien gevolgt, niet als of Hollandt daer deur eenige prerogative wilde haer aen-trekken over de andere, maer alleen doende wat alle de andere mede mochten doen, namelijk discontinuerende haer consent: zijnde gemeenlijk de eerste, om dat zy in loco, ende de gereedtste konnen zijn, ende alzoo deze maniere is salutair ende profijtelijk voor de andere Provintien, zoo behoorden Hollandt daeromme hertelijk gedankt te worden: edoch als de andere Provintien beliefde belast te blijven: 't stondt haer vry, maer dat is noit gebeurt, alle de andere Provintien hebben 't loffelijk exempel van Hollandt in dat stuk altijt gevolght, ende tot noch toe is 't wel gegaen.

Tegenwoordigh in Vrede zijnde, wat reden isser dat men niet zoude afdanken wat onnut en onnoodigh is? onnoodigh is Guarnizoen in alle binne-steden? onnoodig zijn de Tractementen aen Gouverneurs, Kolonels, ende ontelbare andere Leger-Officieren; onnoodigh is 't dat Militaire met gout en zilver op haer klederen besmeert gaen, terwijle de arme Gemeente droogh broot eet, ende hare kinderen dikwils hongerigh te bedde leggen; onnoodigh is 't van vreemde Natien Krijgs-volk te hebben; in Schotlandt zelfs noch deze uur willenze die niet; elders ja over-al desgelijx om deze overtollige Melitie, nochtans tot Uitrecht, Rheenen, Wageningen, Arnhem, Kampen, Deventer, Zwol, Dort, Delft, Rotterdam, Schiedam, Thoolen, Zierik-zee, der Goes, Leeuwaerden, Franiker, Harlingen, Bolzweert, Sneek, ende veel andere plaetzen, om de groote Tractementen van Kolonels, Lieutenant-Kolonels, &c. zelfs die in 't heetste van de Oorloge niet geweest zijn; Om deze onnutte dingen, nochtans zegh ik, isset datter nu zoo veel waters vuil gemaekt wordt. Wat van de ware Gereformeerde Religie in de derde Sectie gesproken wort, past als 't vijfde rat aen een wagen, de insteller van de Propositien volght daer in de Papen, die, niet veel gestudeert hebbende op haer Zermoen, gemeenlijk haer werpen op Kalvijn ende op Luther, dan hebbenze een rijke Materie, een groot velt, dan weidenze breedt: wel is waer, dat een ofte twee hebben ook alhier deze Materie willen op de Preek-stoel brengen, maer zulx is by alle andere getrouwe Herders ten hooghsten geinprobeert, ende zeer wel aengemerkt geweest, datze Hoofsche huurlingen waren, om onder dien mantel seditie te verwekken, om Hollandt van haer rechten ende privilegien, van haer Zouverainiteit ende vryheit (om de welke te verkrijgen Hollant alleen meer goet en bloet heeft gecontribueert, als alle de andere Provintien te zaem) te beroven, om de goede Gemeente met eeuwige lasten beladen te laten, deur confusie in de Finantie, Milioenen van Weduwen ende Weezen in armoede te verstooten. Dat zoude dan zijn de groote poorte geopent om onze vyanden te doen in-gaen tot moorden, branden, ende alderhande verwoestinge, 't welk met Godes hulp deur eene nootwendige redresse in de Finan-

nantien in korten Jaren wel zoo zal werden voor-gekomen, dat die vreze ydel zal zijn.

IV.

Daer van de vierde Sectie melt, is een ongehoorde nieuwigheit van quade gevolge by alle Steden geimprobeert ende in toekomende niet meer admissibel.

V.

Die zijn Hoogheit Prinçelijke ende hooghwaerdige Perzoon *in collu vione rerum contumelia* hebben ge-exponneert, dat zijn zijne rechte vrienden niet, die zoeken zijne heroyke deugden, ende trouhertige Vaderlandts lievende intentien, odieux ende suspect te maken, die zoeken de liefde ende affectie (de eenigste vaste banden van de Regeeringe) los te maken. De beginzelen, oorzake ende intentie van de Unie, zijn te zien in de text van de Unie: en gaen zeer tegen deze Propositie, als zijnde gemaekt tot maintie van de pacificatie van Gendt: leest de Voor-reden van de Unie, de Gereformeerde Religie zoude volgens die allegatien te kort schieten, want die van Hollandt ende Zeelandt alleen meest voor de Gereformeerde Religie zijn geweest, doch zonder exclusie van de Paepsche, maer de andere Provintien hebben haer t'eenemael gereguleert na de Religions-Vrede: ziet het 13 Artijkel van de Unie.

VI.

Zeer averechts ende hatelijk werdt het stuk van de Religie, in 't zeste aengetoogen, Hollandt heeft meer voor de Gereformeerde Religie gedaen, ende zalder meer voor doen alleen, als alle de andere te zamen.

VII.

Wat heeft doch de menage en reductie der Militie gemeens met het lezen van de Heylige Schrifture?

VIII.

Hollandt alleen heeft meer als alle de andere Provintien te zamen, het moorden en branden aen den Koning van Spanjen alzoo weder te huis gebracht, dat zelfs in de beginzelen van de eerste troubelen, de President *Vergas* zeide, *isti heretici pambulant sicut nos*, de Papouwen hebben geen oorzake om van avantage te spreken, hondert Papen ende Monnikken zijn verjaegt, mis-handelt, ook gehangen, geworgt, verdronken, (zullen zy onze Historiën gelooven, zoo moeten wy hare Historen gelooven) tegen een Predikant van de onze. Zijn niet hier alle Kerken en Kloosters van de Papen gezuivert? zijn niet hier alle de Geuineerde Provintien, ende geassocieerde Steden ende Landen van de Spanjaerts, Spaensche Regeeringh, Spaensche aenhank gezuivert? hebben wy niet te Water ende te Lande aen de Spanjaerts tien-mael meer schade gedaen, als zy aen ons.

IX.

Wat tot Haerlem, Leiden, Oudewater en Naerden is geschiet, was in Hollandt. Hollandt, zegh ik noch, heeft alleen meer geleden en gedaen tot revenge van 't zelve, als alle de andere Provintien te zamen; ende Hollandt deur dat effort t'einde aessem zijnde, wil haer weder bequaem maken, om in toekomende desgelijx alleen weder te mogen doen, tot defentie van haer, ende hare goede Bondt-genooten, meer als de andere Provintien.

X.

De Provintie van Hollandt heeft geen gedachte om haer te scheiden van de andere Provintien, of om de Unie te breken; Maer de andere Provintien hebben van de eerste dagh der Unie daer van af geweken; namelijk, dat zy noit hebben willen in-gaen den eenparigen voet van contributie of middelen: ziet het vijfde Artijkel van de Unie: ook volgens het eerste Artijkel is belooft, *ieder Provintie te laten by zijne rechten, Privilegien, vryheden, &c.* een principael poinct van dien is, *niet te mogen beswaert worden tegen haer consent*, *Art.* 18. dit recht gunt Hollant aen de andere; de andere willen 't Hollant benemen: Volgens het hooft van de Unie is belooft *alle vreemt of uitheemsche Krijgs-volk wegh te schaffen*: Hollandt is daer toe bereidt, om goede en getrouwe ingeboorne Officieren en Zoldaten te benificeren: maer eenige van de andere Provintien willen de

de Uitheemsche aen-houden, met destructie van de Ingeboorne; welker zommige in vijf Jaer niet een penning geldt ontfangen hebben, als wat de Kapiteins tegen acht en een half ten hondert op intrest nemen.

XI.

Het lichaem van deze Provintie is machtigh geworden, naest Godes zegen, meest door Hollandts goet en bloedt: geheele Provintien zijn ten deele gewonnen, ten deele van de Spaensche Guarnizoenen gezuivert, ten dele met Fortificatien, met nieuwe Forten, met Geschut, met Ammunitie, met Logijs-gelden, met subsidien verzien, ende geholpen geweest meest met Hollandts goet en bloet, Gelderlandt ende Over-Yssel zijn tot den Treves toe geweest non contribuerende Provintien: de Unie is als een manneken aen de muur gemaelt: hoe de Generaliteit de zelve heeft op verscheiden tijden ende plaetzen onderhouden, is wel bekendt.

XII.

De Vrede brenght voort de gelegentheit ende middel om uit de schulden te geraken, om zich bequaem te maken tot defensie tegen alle uit ende inlandtsche vyanden: en tot dien einde maken alle Koningen en Potentaten vrede. Hollandt zoude geern die heilzame vrucht van de boom der Vrede plukken: maer eenige quade Hollanders willen 't beletten.

XIII.

Wat tot bewarenis en verzekeringe der Frontieren van nooden is, weet ende ziet ieder man alzoo wel, als deze Propositie. Delft, Rotterdam, Ter-Goude, Schoonhove, ende diergelijke vijftigh binne-steden, zijn dat Frontieren? wat wacht of tocht doen de zoldaten aldaer? Ten waer men metter tijt de bewaringe van de Sleutelen wilde geven aen de Kapiteins van die binnen-guarnizoenen, ende dan mocht de Burgerye, dan mochten de Magistraten, dan mochten de Staten metter tijt wel zeggen, gelijk aleer de Hartogh van Gelder: *nu zitze zuiverlijke*, maer zeght eens: groote Tractementen aen de Gouverneurs, aen de Kolonels, ende andere Militaire Officieren, (die in 't heetste van den Oorloge niet geweest zijn, ende niet strekken, als om haer in den Hage te doen pronken, groote Paerden ende Karossen te doen houden, te teeren ende te smeeren,) dienen die tot bewaringe van de Frontieren? staen die op zentinel? voor zoo een Tractement zal men dertig, veertig, ja vijftig man op zentinel houden: dat is militeren! dat is de Frontieren bewaren! dat is de Spaensche, ende andere vyanden openbaer ende bedekt, binnen ende buitens Landts van de neus keeren!

XIV.

In conferentie over 't houden van een compleet getal Krijgs-volk is Hollandt met den Raedt, &c. Jaer ende dagh in conferentie geweest. Hollandt heeft klaerlijk aengewezen, dat volgens haer voor-geslagen Reductie, prompte betalinge, monsteringe ende orde, men meer effectijf volk zal in dienst hebben, als wat den Raet zelfs stelt in haer concept van Oorlog: de geheele questie is nu niet als om de vijftig Kompagnien, daer in alle de andere Provintien niet meer als een-ende-twintig dragen.

XV.

Alzoo de Heeren van Hollandt Staets-gewijze vergadert, gelijk de Propositie in de vijftiende Sectie bekendt, hadden verklaert ten hoogsten genootdrukt te zijn haer te ontlasten van de een-en-dertig Kompagnien te voet, ende twalef te paerde, (gelijk dat recht van *non-consent* ofte *dis-continuatie van consent*, ieder Provintie alle Jaren vry staet) daer over nu questie is: zoo was 't zeer *vreemt ende ongehoort*, (elders zoude men 't noemen *Seditie*) de Leden van een Zouverain Provintie d'een tegen de andere, ende tegen de Provintiale Regeringe te instigeren. Zoude men in Steden van de andere Provintien ook niet lichtelijk vinden mal-contente Burgers en Inwoonders? zoo men aldaer ging de Gemeente, die gerepresenteert werdt deur de Vroedtschap, op de zelve wijze vrage: *uwe Heeren Gedeputeerde hebben zulken en zulken dingen gedaen, dat ende dat niet gedaen?*

gedaen? is dat met u kennis? wilt ghy dat ongedaen, of anders gedaen hebben? als men daer dan by dede alderhande bewegende, ſmekende, beloovende, ende dreigende propooſte, als men te gemoet voerde, *dat de zelve de Religie in perijkel ſtellen, de Poorten aen de Spanjaerts willen openen, het moorden, branden, rooven, ende plunderen*, willen introduceren gelijk die propooſten, God betert, voor in, ende na deze bezendinge opentlijk, ende in deze propoſitie bedektelijk gebruikt zijn, was 't niet om de zelve Heeren in perijkel te brengen, ende om de Regeeringe te reverſeren?

XVI.

Alle Steden van Hollandt, niemandt uitgezondert, hebben goedt gevonden, het concept van menage, zoo als het leidt: hoe-wel in 't ſtuk van ontlaſtinge geen eenparigheit van nooden is.

XVII.

De Officieren ende Militie zijn, ende ſtaen eigentlijk in eedt ende dienſt van de Vereenigde Provintien, of Staten van dien: die haer Zouverains ende Betaels-heeren zijn, ende de directie of Kapiteinſchap Generael daer van hebben bevolen aen zijn Hoogheidt, en aen den Raedt: Doch alzoo, dat de Staten noit hebben over-gegeven de *zouveraine ende abſolute* macht van te mogen de Militie *af-danken, aen-nemen, vermeerderen, of verminderen na haer goedt vinden.* Anders zouden de Kompagnien, uit kracht van de *repartitie*, om-ſpringen met haer Steden, gelijk in Duitſlandt met de winter-quartieren.

XVIII.

In 't achtiende bekendt de Propoſitie, dat deze bezendinge is een *nieu ende extraordinaris* remedie, dat is *van zeer dangereuze ende quade conſequentie, om een geheel Regeeringe by de Gemeente ſuſpect te maken, ende in perijkel te ſtellen, van gerenverſeert te worden.* Zulke bejegeninge hadde Hollandt van de Bondt-genooten, die zy tachtigh Jaren langh met haer goedt en bloedt, meer alleen, als alle de andere te zamen, heeft gereddert, geholpen, ende bewaert, niet verwacht noch verdient. Doch men imputeert de Provintien zelfs niet: maer eenige weinigh *quade Hollanders*: die deur *twiſt, ſcheuringh, ende verwarringe rijk ende groot geworden zijnde*, deur de zelve kunſten meenen noch rijker ende grooter te werden.

XIX.

Weten zy de laſten van Hollandt, ende van de andere Provintien, zoo doen zy deze proceduure tegen haer eigen conſcientie: moeter *eenparigheit* zijn in 't *ontlaſten*, ('t welk echter niet waer, ende tegen de bekende praktijke is) zoo moet veel meer *eenparigheit* zijn tot *belaſtinge*: ende Hollandt moet ook in de *belaſtinge* conſenteren: zoo langh Hollandt diſcrepeert, zoo is 't geen *eenparigheit*.

XX.

De af-wijzinge van de Kompagnien by die van Gelderlandt ende Over-Yſſel gedaen daer van de Reſolutie 1 Novemb. 1623. ſpreekt, ende de verminderinge van de quote, hebben de zelve Provintien ſtaende gehouden, tot den tijt toe dat de Ooſt-zijde Rhijns is gezuivert van de Spaenſche.

XXI.

Die van Zeelandt in den Jare 1626. zijn niet op een *nieuw ende ongehoorde* manier bezonden geweeſt, gelijk nu Hollandt ende Zeelandt, deur het preſent-perijkel van een machtigh vyandt geinduceert zijnde, tot continuatie ende conſent, heeft daer mede niet over-gegeven haer recht van *conſenteren of non-conſenteren* in toekomende. De Heeren *Beveren* ende *Schaffer* zijn ook niet derwaerts gegaen, ten einde, om die van Zeelandt van dat recht te berooven, maer om de zelve op de *gewoonlijke wijze* van beſendinge (aen de Staten) t'induceren: Doch en volght daer uit niet, dat men in de Steden zoude daer na hebben om-getrokken, om de *Gemeente tegen de Regeeringe op te ruien.*

XXII.

De *Reductie* in het 22. gemelt, gedaen *precipiantelijk, zonder communicatie ende advijs van de Provintie*, en

zonder aenwijzinge van de al te groote belastinge, ende in 't *heetste van den Oorloge*, was wat anders als deze van Hollandt: die na zoo lange ende veelvoudige, vriendelijke communicatien, na aenwijsinge van haer belastinge, na ge-eindighden Oorloge, geschiet is. Ende alle die ende diergelijke rezolutien zijn ende werden genomen *onvermindert de Unie*, *ende ieder Provintien haren rechten ende zouverainiteit*: gelijk *Uitrecht* midden in den Oorloge zich heeft ontlast, voor haer quote, van de *Militie te water*, namelijk van de Kust-schepen: Vrieslandt van de *Militien tegen Portugael*. Echter heeft men *daerom* noit onderstaen, aldaer de *Gemeente tegen de Majestraet* op te ruien.

XXIII.

De contrarie practijke is bekendt: alle Jaren is van nooden geweest expres een nieuw *consent tot continuatie* van de Militie.

XXIV.

Wat dan tot *krenkinge van de Zouverainiteit*, *Rechten ende Privilegien van Hollandt*, in dezen is geschiedt, of by eenige *quade Hollanders* ondernomen, dat houdt Hollandt voor *nul, ende begeeren reparatie*, volgens het 23 Artijkel van de Unie, verzoekende als noch, gelijk by de twee Jaer lank geschiedt is, dat de Cassatie geschiede volgens d'Unie, met gemeen advijs: dat is: alzoo de Provintie van Hollandt haer moet ontlasten van zoodanige onnoodige Militie, dat de andere Provintien gelieve desgelijks te doen, ende alzoo *eenparighlijk te casseren* de vijf-en-vijftigh Kompagnien: waer in alle de Provintien eens zijn. Alzoo hebben 't de Heeren van Hollandt, den 12 April 1642. ook in-gebracht, ende diergelijke lange Propositie, haer geresolveerde reductie ge-effectueert tot soulagement ende verlichtinge, alzoo wel van *andere*, als van *haer* Provintie.

XXV.

Wat in 't laetste geprecaveert wert, van dat deze verre-ziende besendinge zal zijn *zonder prejudicie*: van de Hoogheit, Privilegien, ('t welk in de eerste Steden was vergeten,) &c. dat noemen de Rechts-geleerden *protestationem actui contrariam*, andere een *captie*, ende is alzoo veel, als of zy aen Hollandt en de Steden een steek in haer darmen gaven, ende daer by zeiden, *'t zal u niet quetzen:* de Heeren van Hollandt willen aen haer Hoog: Mog. of aen andere Provintien in 't minste geen wet voor-schrijven: haer belieft de 31 en 12 Kompagnien, die Hollandt af-gewezen heeft, gelijk Gelderlandt ende Over-Yssel deden in 't Jaer 1623. weder aen te houden, Hollandt wilt of kan 't niet beletten: maer men twijfelt zeer of de Heeren Gedeputeerde van de andere Provintien last hebben om haer *principalen daer mede te bezwaren*. Ja men weet dat niet een van de af-gewezene Kapiteins, niet een van haer Zolliciteurs een eenigh stuiver op dat bevel uitkeert aen haer Kompagnien, doch willen de andere Provintien by provisie, de zelve af-gewezene Kompagnien tot haer last nemen, ende alzoo haer quoten elk wat verhoogen, ende Hollandts quote, die haer al te hoogh ende al te ondragelijk is, verminderen: Hollandt zal 't zeer lief ende aengenaem zijn: zullende ondertusschen niet na-laten effectivelijk de handt daer aen te houden, dat de overige Militie wel gemonstert, prompt betaelt, ende zoo compleet gehouden worden, dat men bevinden zal meer effectijve Zoldaten in de Frontieren, Guarnizoenen te zijn, als 'er ware voor deze af-wijzinge: want het is bekendt, dat de meeste Fransche, Engelsche, ende Schotsche Kompagnien, geen vijf-en-twintigh man sterk zijn, men is wel verzekert, dat de andere Provintien, alzoo weinigh als Hollandt, geen vriendt zijn van *dis-ordre*, *verquistinge van geldt*, ('t welk uit het zweedt ende bloedt van de arme Gemeente werdt getrokken) van onnoodige bezwarenis, ende dat, in plaets van scheuringe, de andere Provintien haer genome resolutie van te casseren de vijf-en-vijftigh Kompagnien, ook wel haest zullen in 't werk stellen: gelijk voor

dezen

dezen dikwils, ende noch deze winter geschiet is, met de Reductie van zekere twintigh man van zommige Kompagnien.

Harde en aenstotelijke woorden vielen 'er te Dort, tusschen den Heere Aertsbergen, en de Burgermeester de Wit. Het besluit echter was algemein, en alleen by monde, te weten, datze ter aenstaende Vergadering hun [a] zin-uitting, volgens de Vereening en orde van't Landt, zouden in-brengen, en alles op-brengen wat tot ruste en welstant van den Staet konde strekken. Van daer togenze op Gorkum, al waer, gelijk tot Schoonhoven, besloten wierdt, volgens hun *Voorstel.* Tot Goude haddenze eerst beslooten geen gehoor in de Vroedtschap te geven; doch zijn Hoogheidt daer gekomen zijnde, ontbood d'eenen voor, en d'anderen na, tot zich, en kreeg zoo doende de meeste stemmen. Doch was ook hen verklaringh al-gemein en by monde. Tot Goude quamen by den Prins, de Heeren van Waveren en Hasselaer, van wegen Amsterdam, verzien met geloofnis-brieven van de Achtbare Heeren Burgermeesteren en Raedt dezer Stede, en zeiden tegen hem klaer en uitdrukkelijk, *datze hem, noch ook de andere Heeren, de voornoemde bezending bekledende, binnen de Stadt Amsterdam niet in laten zouden*, als blijkt uit 's Princen *Voorstel*, van den dertighsten van Hooi-maendt, ter Vergadering van de Staten van Hollandt, gedaen.

[a] Advijs.

In den Briel en tot Rotterdam (derwaerts alree van te vore eenige luiden gezonden waren, om de voornaemste vreze aen te jagen, of door beloften te verlokken) wierdt hen in de Vroedtschap gehoor, en antwoordt na begeerte gegeven. Doch evenwel ook by monde, en slaende of ziende op het gene, datze ter Vergadering van Staten zouden in-brengen. Maer die van Schiedam zeiden recht uit, datze ter daghvaert hun meening in-brengen zouden. Tot Delft gebeurde hen het zelfste, al waerze wel aen zijn Hoogheidt, maer niet aen d'anderen Gemagtigden in de Vroedschap gehoor wilden geven. Dies de Prins, en d'andere terstondt wegh, en naer den Haegh trokken.

Zaterdag, den achtienden, togenze op Alkmaer, alwaer 's anderen-daegs de Prins zich beraetslaegde met Graef Hendrik, daer na met d'anderen. En in de Vroedtschap tot gehoor gekomen zijnde, kreeg goet, doch ook al by monde, en een al-gemein antwoordt. Het zelfste wedervoer hem te Hoorn, Enkhuizen, en andere kleine steden. Maer die van Medenblik quamen van zelfs aen-brengen hun verklaring, die algemein was, biddende, quanzuis, dat hy de moeite niet wilde nemen, van te gaen tot hun stadt, en dat om de *quade wegen, en zy weinigh gelegentheit hadden, om naer eisch en weirdigheit zijne Hoogheit t'ontfangen.*

Midlerwijl vervorderde de Prins zijn reis, en quam endelijk ook tot Edam. Hier quamen weder de Heeren Geelvink en Spiegel van Amsterdam, verzelschapt met een Sekretaris, den Prins begroetten, en weder het zelfste verzoek beleefdelijk aen hem doen. Dit alles, niet tegenstaende, trok zijn Hoogheidt, tegen wil en dank, en tegen 't beleeft verzoek van die van der stadt, na Amsterdam, en beschreef zijn aenkomste tegens drie uuren na de middagh. De Heeren Burgermeesteren des verwittight zijnde (onaengezien de hoon en aenkomste met zulk eē onwettelijke bezending,) deden straks geen kleene onkosten en toestellingen, om den perzoon van zijn Hoogheit prachtigh in te halen, en te verwellekommen. Het geschut wierdt op de Nieuwe Brugh (want daer door, mits zijn reize herrewaerts aen uit Waterlandt lagh, moeste hy varen) geplant. Het Damrak, dat altijt vol Schepen en lichters is, wierdt van de zelven ontleedigt. Aen den Dam, tegen de Waegh over, was een steigeringh van planken in der yl opgeslagen, om te gemakkelijker uit de schuit op de wal te kunnen stappen. De twintig Vendelen Burgeren, quamen, op bevel van Burgermeesteren, mede in 't geweer. Ondertussen quam zijn Hoogheidt, de toestellen pas ten halven zijnde, onverziens een uur

 of

of twee voor d'uitgeschreve tijt, met een sloep bedektelijk in stadt, en stapte by den Dam op de steigering op de Wal. Ging voorts met een stijve tredt, verzelschapt met eenige Heeren, (die t'aller geluk, toen juist op 't Stadt-huis waren, en hem op 't statelijkste verwellekomden en ontfingen) na 't Prinçen-hof. Hier had de Majestraet voor hem een kostelijk maeltijdt en banquet laten aen-rechten, doch weigerde daer van te eten, en deed zijn eige kost in een bezondre kamer op-disschen. En door een van de Heeren geperst werdende om ten minsten een dronk te doen, dreef hen wel bits toe, en zeide, *om met elkandre t'eten en te drinken, zouden wy beter vrienden moeten zijn, alswe tegenwoordigh zijn.* 's Avonts, op bevel der Burgermeesteren, die met de Prins ter vensteren van 't Prinçen-hof uit leiden, trok de Burgery gewapent, doende ontallijke veel eerschoten, daer voor by. Hier deed zijn Hoogheit voorslagh aen den Gemaghtighden van de Vroedtschap tot hem gezonden, om te mogen 's anderen-daeghs in den Raedt verschijnen, en aldaer zijne voorstel mondelingh voor dragen. Doch dit wierdt hem, mits eerst het goetdunken van de gansche Vroedtschap, daer op gehoort hebbende, beleefdelijk af-geslagẽ, hem voor houdende, datze, zoo hy quam als Stede-houder, hem zulks wilden toestaen, en zijn Voor-vaderen Gerechtigheit laten houden, doch zoo te komen als een bezonder, met hun vryheit te strijden, en ongehoort te zijn. Zeker vermaert Heer, toen Schepen, willende hem hun meening noch duidelijker te kennen geven, dreef hy met stijve kaken, en al snauwende toe; *wel Duits te kunnen verstaen, en geen vertolker van nooden te hebben.* De gemelde Gemaghtighden noodigden hem tegen 's anderendaegs weder ter middagh-mael, en hadden ook de spijs al laten bereiden, maer de tijdt gekomen zijnde, vertrok hy van 's Prinçen-hof, zonder daer zijn af-scheit te nemen. Burgermeesteren, niet te min, deden weder, om hem alle mogelijke eere aen te doen, etlijke Vendelen Burgers, als ook de Ruitery, in 't geweer komen, om, gelijkze hem niet hadden kunnen in-halen door zijn schielijke aenkomste, ten minste hun genegentheit te toonen in het uit-leiden. De wegh, de welke de naeste was, en die men meende dat de Prins zoude nemen, na de Haerlemmer-poort, was den Dam over, de Nieuwen-dijk langs. Daer stonden de Burgers en Ruitery, met verlangen, om hem te geleiden. Maer hy zijn af-scheit aen 't Stadt-huis genomen hebbende, liet de Karos snellijk voortslaen, en reed een anderen wegh, langs de Keizersgracht, na de Poort; en quam Vrydaghs, den vier-en-twintighsten, tot Haerlem: al waer insgelijks den Gemaghtighden van hare Hoog: Mog. by de Majestraet, om in de Vroetschap gehoort te worden, af-geslagen wierdt; invoege, dat de Prins daer mede geen genoegen ontfingh. Op Zaterdagh togenze op Leiden, alwaerze het middagh-mael aten, en na begeerte antwoort ontfingen, doch al mondelingh, en [a] aentuigden zoo wel die van Leiden, als al andere Steden dit alles te zijn, behoudens recht en handtvesten der Steden. [a] Prot-steerde

Den zeven-en-twintighsten van Zomer-maendt, deden de Heeren, hare Hoog: Mog. Gemaghtighden, dit volgende verslagh.

Hoog: Mog. Heeren,

Zynde by uwe Hoog: Mog. den vijfden en zesten dezer loopende Maendt Junij, gedecreteert een zeer notable bezendinge aen de Steden ende Leden van de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt, ende tot dien einde verzocht zijne Hoogheit, ende Gecommitteert de Heeren van Aertsbergen, Mauregnault, Reinswoude, ende Klant, uit de Vergaderinge van hare Hoog: Mog. ende d'Heeren van Aspe-ren, ende Lukasz, ende den Tresorier Generael Brasser, uit den Raedt van Staten, omme de Steden voorsz. met alle bedenkelijke redenen, en mogelijke middelen van inductie te persuaderen ende bewegen, dat zy willen desisteren van alle separate Cassatie, verminde-ringe,

ringe, ende veranderinge van 's Lants Krijgs-volk, en vervolgens haer voegen met eenparigheidt van de zes andere consenterende Provintien, hebben zijne Hoogheit, en de Heeren Gedeputeerden, tot verrichtinge van 't gene u Hoogh: Mog. hadden geresolveert, en gedisponneert, om den volgenden dagh, wezende den 7 Junij, te reizen op Dordrecht, en ondertusschen geconcipieert een schriftelijke Propositie, bekleedt met goede redenen en Motiven, daer toe tenderende dat de Steden, als mede Leden van de Unie wezende, mochten verklaren te willen onverbrekelijk verblijven by de Unie, vast te houden d'oude eenigheit ende ordre, dus lange eendrachtigh tusschen de Bondt-genooten gemainteneert, ende tot dien einde helpen continueren de betalinge van de af-gewezene Kompagnien, ende alzoo repareren 't gene gedaen is tegens d'Unie, door af-zonderlijke Cassatie ende Reductie.

Ten tweeden, dat de zelfde haer wilden voegen met de zes andere, in den Staet van Oorloge consenterende Provintien, ende door haren Gecommitteerden ter daghvaert gaende, die daer toe noodige resolutie helpen nemen, ende doen in-brengen, naer ouder gewoonte, ende by zoo verre eenige differenten, den Staet van Oorloge aengaende, tusschen de Provintien overigh mochten blijven, dat de zelve Steden willen helpen bevorderen, dat de differenten mogen werden gesubmitteert, en getermiteert, volgens d'Unie.

En eindelijk, dat ordre gestelt moge werden zonder uit-stel, tot Provintionele betalinge van het gelicentieerde ende gereduceerde Krijgs-volk, om voor te komen d'ongelegentheit die daer uit zoude mogen komen te ontstaen, alles breeder uit-gedrukt in de Schriftelijke, aen hare Hoog: Mog. over-gezonden Propositie.

De redenen en middelen van Inductie, zijn by monde en schrifte geadjusteert geweest, en zoodanigh geappliceert en uit-gesproken, als zijn Hoogheit, ende de Heeren Gedeputeerden geoordeelt hebben, na gelegentheit van zaken ende plaetzen vereischt te werden, werden zommige Steden en Leden van deze Provintie bedankt van hare goede Offitien en Intentien, betoont tot conservatie van de Unie en goede eenigheidt, en oude ordre van de Regeeringe, en verzocht standtvastigh daer by te willen verblijven, andere breeder geinformeert van de zwarigheidt, confusie en onheil, die te bezorgen stonden uit de separate Cassatie en Reductie van Krijgs-volk, in gemeenen eedt van alle Bondt-genooten, staende, en al zulks verzocht te helpen repareren 't gene tegens de Unie is geschiedt, in gevolgh van het 23 Artijkel, waer by verklaert wordt van nul en van onwaerden, 't gene tegens d'Unie wordt gedaen, met verbandt van alle particuliere Provintien, Steden en Leden van dien, Perzoonen ende Goederen tot reparatien van alle attentatien, die by iemandt ter contrarie gedaen mochte werden.

Ende is niet alleen aengewezen door het oordeel van de zes consenterende Provintien, gesterkt met het Advijs van zijn Hoogheit, als Kapitein Generael van de Vereenighde Nederlanden, maer ook van zijn Excellentie Stadthouder, ende d'Ed. Mog. Heeren Raden vdn Staten, dat deze precipitante separate Cassatie ende verminderinge van 's Landts Krijgs-volk, geordineert by de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt, den 4 Junij dezes loopenden Maendts, op resolutien by pluraliteit van stemmen genomen, is een contraventie tegens d'Unie, maer ook uit het eigen oordeel ende gevoelen van de Heeren Staten van Hollandt, zulks, als 't zelve bekendt gemaekt, ende ter Generaliteit ingebracht is geweest, annis 1623. 1626. en 1642. daer van 't bewijs in Extracten gelezen zijn, en hier by gevoeght werden.

Zijn Hoogheidt, en d'Heeren hare Hoog: Mog. Gedeputeerden, hebben hier inne geprocedeert met alle Circumspectie, ende diligentie, die doenlijk is geweest, om alle de Steden van Hollandt van uwe Hoog: Mog. goede intentie wel te informeren, ten einde de Gecommitteerden uit de respective Steden op den daghvaert te zenden, wel mogen worden geinstrueert ende geauthorizeert.

Ende hebben bevonden dat hare Offitien niet over al even aengenaem en zijn geweest, wezende zijne Hoogheit in alle de Steden, uitgezondert Medenblik, alwaer de zelve niet geweest is, met alle eere ontfangen, den toeloop, acclamatie van 't gemeene Volk verwellekommen, ende valediceren is zeer groot geweest, ende al zulks over al gespeurt geworden, respect ende liefde tegens zijn Hoogheidt. De devoiren van de Heeren hare Hoog: Mog. Gedeputeerden, zijn by eenige Steden wel op genomen, by den welken niet alleen zijn Hoogheidt, maer ook de Heeren Gedeputeerden voorsz. zijn bedankt geworden, van de goede voorzorge die de zelve ten dienste van 't Landt dragen.

Eenige van de Steden, als Haerlem, Delft, Amsterdam, ende Medenblik hebben geweigert aen zijn Hoogheidt ende de Gedeputeerden van haer Hoog: Mog. audientie te verleenen, invoegen als die verzocht was.

Alle d'andere Steden hebben op 't verzoek by zijn Hoogheit gedaen, de Vroetschappen doen vergaderen, de Propositie aengehoort, ende antwoordt gegeven, vermengende daer by eenige Steden Lecture, van Schriftelijke Annotatie, en ook eenige weinige Protest de non præjudicando, *waer by de Heeren Gedeputeerden van hare Hoo: Mog. redenen en exempelen by gebracht zijn geweest, om de Leden te overtuigen, dat het zelve onnoodigh ende ongefundeert was.*

D'antwoorden van de Steden is geweest divers, d'een van d'ander, zommige Vroedschappen hebben verklaert, eeuwigh, heilighlijk, ende onverbrekelijk te willen verblijven by de Unie, eenige andere hebben dit poinct voorby gegaen, of zoberlijk aengeroert. Op de verdere Poincten, rakende den Staet van Oorlogh, en Ingredientien van dien, met de verzochte Provisionele betalinge van het gelicentieerde, ende gereduceerde Krijgs-volk, hebben eenige Steden verklaringe tot genoegen gedaen, waer over de zelve bedankt zijn geworden, andere de zake gerenvoieert tot last ende authorisatie, die zy zouden geven aen haer Gecommitteerden, gaende op den uitgeschreven daghvaert, waeromme alle de zelve Steden serieuselijk verzocht ende vermaent zijn geworden, om de Poincten aen de gezamentlijke Steden voor-gedragen, wel te willen behertigen, ende specialijk dat van de Unie, ende eenigheit onder de Provintien te houden, op dat eenmael de differenten, aengaende den Staet van Oorlogh, aen een zijde mogen werden geleght, de goede eenigheidt, ende oude ordre van de Regeeringe, zoo wel in tijde van Vrede, als Oorloge onderhouden, en voorts consenten, ter Generaliteit ingebracht mogen werden op den Staet van Oorloge, en 't gene daer van dependeert, alzoo niet mogelijk is den Staet van 't Landt, zonder Staet van Oorloge, buiten confusie ende dis-ordre te houden.

'tWelk in tegenwoordigheit van zijn Hoogheit, en de Raet van Staten eerst mondelingh gedaen, en daer na schriftelijk over-gegeven zijnde, zoo wierdt, na voorgaende beraetslaging, by dezen Raedt goet gevonden en verstaen, den Prins op 't alderhoogste, en ernstighste over en van wege d'over groote moeite en voorzorge, die de zelve gelieft had te nemen en te doen, in deze hooghwichtige zake, daer de rust van dezen Staet aen gelegen lagh, te bedanken; gelijk ook hooghlijk en ernstelijk mitsdien bedankt wierden, d'af-gezondene Heeren van hare Hoog: Mog. en de Gemaghtighde Heeren van den Raedt van Staten, van wegen hun beweze vlijt, zorge, en neirstigheit, dieze in deze bezendingh aengewent hadden, betrouwende hare Hoog: Mog. dat God de Heere deze bezendingh zoodanigh zoude willen zegenen, dat daer door de Landtschappen tot eenparigheit en eenigheit moghten gebracht, en daer by t'allen tijden gehouden worden.

[a] D'ordenlijke en buiten-ordenlijke Gemaghtighden van Hollandt, verklaerden op 't boven-gemelde verslagh, en aenkleven van dien, niet te hebben besllooten, maer aengenomen, dit verslagh aen hun Gemaghtigers te zullen over-brengen.

a Ordina. en Extrao dinaris G' commit-teerden.

De

De Prins verwittighde ook hare Hoog: Mog. dat, geduurende de bezendingh aen de Steden van Hollandt en West-Vrieslandt, hem eenige zaken in 't byzonder waren voor-gevallen, daer van hy meende by gelegentheit aen hare Hoog: Mog. nader openingh te doen.

Ondertusschen waren de Heeren Staten van Hollandt weder vergadert, meest nopende de bezending, alwaer een ieder inbraght en verslagh deed, wat in de haren zich toegedragen had, en hen voor-gekomen was. Voorts wierdt tot onderlinge eenigheit en standtvastigheit gearbeit, om staende te houden, de den vierden van Zomer-maendt gedane af-wijzing van krijgs-volk.

Den vier-en-twintighsten van Zomer-maent, hebben hare Hoog: Mog. weder een bezendingh af-geschikt, door de Heeren van Aertsbergen, Marignant, Rensworde, Grave-steins, Mulart, en Klant, ter Vergadering van Hollandt, om de zelve als noch tot het geen, wat in de voorige bezending, in de Steden was voor-gehouden, te bewegen; waer op, na gewoonte, zy antwoorden, te zullen zich beraetslagen, en hun zin-uiting te zijner tijdt in-brengen.

In gevolgh van 't gene de Prins by verslagh, van den zeventienden van Zomer-maendt, gesproken had van nader openingh, zoo heeft hy Donderdaeghs, den dertighsten des zelven maendts, verzelschapt en in-gehaelt door de Heeren Edelen, ter Vergaderingh der Staten van Hollandt, deze volgende voorstel, door den Griffier Musch in-gestelt, als bleek uit den stijl, gedaen.

Ed. Mog. Heeren,

Na dat by de respective Provintien in-gebracht zijn geweest ter Generaliteit der zelver Provintiale Advijzen, op 't stuk van den Oorloge, met den gevolge ende aenkleven van dien, ende daer uit bevonden is geweest, dat de zes andere Provintien daer in ten deele van u E. Mog. waren discreperende, hadden wy zijn Excellentie Stadt-houder, ende den Raedt van State, geirne gezien dat de opgemelte Provintien malkanderen onderlinge dies aengaende hadden verstaen, ende is ook daer toe aenleidinge gegeven; Maer 't heeft u E. Mog. belieft zulks te præterieren, ende door 't subijt scheiden van der zelver jonghste Staetsgewijze Vergaderinge voor te nemen eenige separatie Licentieringe ende Reductie van 's Landts Krijgs-volk, zoo te paerdt als te voet, ook de zelve in 't werk te stellen, waer over de Hoo: Mog. Heeren Staten Generael, onder andere devoiren, genootzaekt zijn geworden te decreteren een zeer notable bezendinge aen alle Steden en Leden van u Ed. Mog. Provintien, om de zelve met alle bedenkelijke redenen te bewegen, tot nadere resumptie van 't voorsz. geheele werk, ende dat zy haer dien-volgens zouden willen onthouden van alle separate Cassatie ende verminderinge oft veranderinge van 't voorsz. Krijgs-volk, als wezende in dienst ende eedt van de Generaliteit, ende 't gene ter contrarie van dien zoude mogen zijn voorgenomen, laten varen, op dat alle eendracht, rust, ende noodige onderlinge eenigheidt, onder zoo oude ende vertroude Bondt-genooten mochte werden geconserveert, ende in 't tegen-deel geweert, ende te gemoet getreden alle 't gene, dat contrarie van dien, boven vermoeden, zouden mogen volgen.

In welke goede en oprechte intentie wy ons perzoon in de voornoemde bezendinge mede hebben laten emploieren, ende daer toe getreden wezende, hebben wy ons in de meer-genoemde bezendinge eerst gevonden binnen de stede Dordrecht, ende zijn van daer vertrokken naer de Stadt Gornichem, in consideratie van de viniciteit van de plaetzen.

Ende zijn ons in de zelve Stadt komen vinden de Heeren Oetgens ende Hasselaer, verzien met Creditiven van de Achtbare Heeren Burgermeesteren ende Raedt der Stede Amsterdam, ende hebben de gemelte twee Heeren, ons, tegens alle verwachtinge, iteratievelijk ende klaerlijk aengezeit, dat zy ons, noch ook de andere Heeren, de voornoemde bezendinge ook bekleedende;

de, binnen de voornoemde Stadt Amsterdam niet en zouden in laten.

Hier op is noch verder gevolght, dat de Heeren Geelvink ende Spiegel, geaccompagneert met den Secretaris, ons zijn komen vinden tot Edam, verzoekende dat wy de boven-genoemde Stede Amsterdam niet en zouden willen aen-doen, maer de zelve voor-by paßeren.

Op dat de Magistraet der zelver Stede niet genootzaekt en zoude werden ietwes te doen, dat ons mis-contentement zoude konnen geven.

Doch dies niet tegenstaende, zijn wy met alle de andere Heeren van de meer-genoemde bezendinge, binnen de meer-genoemde stede Amsterdam gekomen.

Alwaer de Heeren Burgermeesteren ons, voor ons Perzoon hebben verwillekomt, met verklaringe van ons, als Stadt-houder, te ontfangen, ook vervolgens eenige demonstratie van uiterlijke eere gedaen.

Maer verzocht wezende om ons, als ook aen de andere Heeren van de meer-genoemde bezendinge te willen verleenen audientie in den vollen Raedt der meer-genoemde Stede, hebben zulx geweigert.

Waer na by ons in qualité, als Stadt-houder over U E. Mog. Provintie verzocht wezende Audientie in den voornoemde vollen Raedt.

Op een poinct daer van wy hun tot der zelver meerder contentement preallable openinge hadden gedaen.

Hebben ons voor-genoemde verzoek in deliberatie van vollen Raedt geleit.

Ende zijn de Heeren Burgermeesteren, vergezelschapt met eenige Heeren uit de Magistraet der meer-genoemde stede Amsterdam, des anderen-daegs ons komen vinden, ende verklaert de audientie in qualité als Stadt-houder niet te konnen accorderen.

Welke Proceduuren verre verschelen van die van de andere Steden van U Ed. Mog. Provintie, die alle binnen hun ressort, ofte daer buiten respective ons als Stadt-houder vriendelijk hebben gepresenteert ende aen-geboden Audientie.

Dies wy ons des te meer ten hoogsten bezwaert ende gegraveert vinden by de boven-genoemde aenzegginge ende weigeringe respective van wegen de Stede Amsterdam gedaen, als strijdende tegens onze digniteit en respect; mitsgaders tegen den Staet ende Hoogheit van deze Provintie, die ons met de qualiteit ende Charge van Stadthouder hebben bekleedt, strekkende mede notoirelijk tot ons Perzoons kleinachtinge, ook vilipendie, behalven dat het is een ongebruik oit ofte oit ten regarde van onze Predecesseuren in Charge niet gepleegt: ende over zulks hebben wy noodigh geacht U E. Mog. tegenwoordigh Staets-gewijze vergadert wezende, alle het zelve mitsdezen bekendt te maken, ook te verzoeken ende desireren, dat U E. Mog. die van de op-gemelte Regeeringe der meer-genoemde Stede Amsterdam daer toe willen disponeren, ook houden ons dies aengaende te doen behoorlijke reparatie ende satisfactie. Vertrouwende dat U E. Mog. hier op ten spoedighsten zullen willen delibereren ende ook resolveren. In 's Graven-hage den 30 Junij 1650.

Ende was onderteikent

G. P. d'ORANJE.

Men merkte, zeit Aitzema, dienwe hier in nootzakelijk volgen, *dat, als de Prins de Sadt Amsterdam noemde, zulks met een beweging en verheffing van stemme deed, doch daer na weder met zedigheit sprak.* Die van Amsterdam verzochten daer van dubbelt, en brachten ook daer na antwoordt, 't geen terstondt zal volgen, daer op in.

Ondertusschen, vermits, na verscheide by-een-komsten, tusschen de Leden van Hollandt geen eenparigheit konde gevonden worden, nopende het stuk van de vermindering van krijgs-volk, was de Prins met den Raedt van Staten eenige dagen lang geduurigh bezich geweest, en vond met den zelven een voorslag van nader [a] matiging, die den vijftienden van Zomer-maent, ter Vergadering van hare Hoog: Mog. in-gebracht wierdt, en in deze volgende punten bestondt. [a] Temperament.

D*At zijn Hoogheidt, zijn Excell. Stede-houder, en de Raedt van Staten*

Staten verzochten, dat met de betalingh van de af-zonderlijke af-gedankte Krijgs-knechten mochte voort gevaren worden.

En om vervolgens de Landen tot eenparigh besluit te brengen, zoo wel aengaende het verminderen van krijgsvolk, als andere puntē van [a] *zuinigheit, en het ramen van een vasten Staet van Oorlogh, zoo wierdt by zijn Hoogheit, zijne Excellentie, en den Raedt van Staten, voor-geslagen.*

nage.

Dat voor eerst zestien vendelen ruiters zouden werden af-gedankt, blijvende dan noch in dienst twee-en-vijftig vendelen, en vijftig Karabijnen van zijn Excellentie Stadt-houder; daer van tien vendelen van Kolonellen op tzestigh, en d'andere acht-en-dertig van tzestigh op vijftig Ruiters zouden gebracht worden, en dat d'overige vier in wezen zouden blijven, te weten, drie van zijn Hoogheit, een op hondert vijftigh, en twee op hondert Ruiteren, en dat van Graef Maurits, Luitenant Generael, op hondert Ruiteren, invoegen, dat dertien hondert en veertigh Ruiteren zouden af-gedankt worden, en in dienst blijven drie duizent Ruiteren.

Dat al de Kurassieren, uitgezeit twee vendelen van zijn Hoogheidts Lijf-wachten, in Harquebusiers, zouden verandert worden.

Dat vijf-en-vijftigh vendelen voetvolk, ieder vendel van vijftig koppen, zouden afgedankt, en noch van twee hondert vendelen, bestaende ieder vendel uit tzeventigh koppen, van elk vijf koppen zouden afgedankt worden, invoegen, dat te zamen zouden afgedankt worden drie duizent zeven hondert vijf-en-vijftigh koppen, en dan noch in dienst blijven vier hondert vijftien vendelen, tot zes-en-twintigh duizent drie hondert vijftien koppen.

Dat de herbergh-gelden, daer de zelve tot noch toe waren betaelt, op de helft zouden vermindert worden.

Dat de Offiçieren van de afgedankte vendelen, namelijk een Rit-meester twalef hondert, des houdende een paert tot dienst van den Lande, en een Kappitein te voet acht hondert, een Luitenant te paert drie hondert vijftigh, een Luitenant te voet en een Kornet, twee hondert vijftigh, en een Vendrigh twee hondert gulden's Jaers, zoo lang alsse leefden, of tot datze weder in dienste van den Lande quamen, genieten zouden; doch quamenze in dienst van andere Heeren, of met der woon in andere Landen te vertrekken, zoo zoudenze van deze jaerlixe wedden ook versteken wezen.

Dat de aen-wezende Kolonellen te paerdt en te voet, zouden gestelt worden op twee hondert gulden ter maendt, en de Na-volgers op hondert vijftigh gulden, doch, dat die te paerde, vermits de vermindering van de Ruitery, op zes Kolonellen zouden uitsterven.

Dat de aenwezende Majoors te voet, trekken zouden twee-en-veertig gulden ter maendt, en de Majoors te paerde, en de Luitenant-Kolonels te voet, vijftigh gulden ter maendt, en de Majoors te paerde, mede versterven op zes guldens.

Deze punten gelezen zijnde, wiert zijn Hoogheidt, zijn Excellentie, en de Raedt van Staten, ten hooghsten voor de goede zorge, die hare Ed. voor den dienste van den Lande bewezen, en inzonderheit, om de Landen in onderlinge eenigheit te behouden, bedankt, met verzoek, dat de zelve daer in op alle voor-vallende zaken, na hun gewoonlijken yver, wilden volherden; voorts wierden d'aenwezende af-gezondene Heeren van Hollandt, ter Vergadering van hare Hoog: Mog. verzocht, om de Heeren, hun Gemaghtigers, van dezen boven-gemelden voorslagh te verwittigen, met alle vlijdt 't zelfste te willen bystaen, ten einde, daer op een vruchtbare besluit, ten spoedigste mochte in-gebracht worden. De Heeren Staten van Hollandt ondertusschen wierden ook aengezocht, van te willen met de betaling van 't krijgs-volk, zoo te paerde als te voet, by hen pretenselijk af-gewezen, voort te varen. De afgezondene Hollantse Heeren, verklaerden, en lieten aen-tekenen op het boven-gemelde besluit, *datze als noch daer in niet konden bewilligen.* Geduurende de-

Nn ze

ze vergadering, kreeg de Prins de koorts. De artzen oordeelden, dat de zelve hier uit ontstaen was, vermits hy zich daeghs te voore in de vyver, te Rijswijk, gebaedt had. Wierdt 's anderen-daeghs gelaten. Zeker aenzienlijk Lidt van de Vergadering, liet zich te dien tijde met deze woorden hooren. *Quam de Prins te sterven, wel zoude zich Hollandt wachten, om een anderen Stadt-houder te kiezen.* Doch wierdt in 't lest van de week weder gezont.

Die van Hollandt toetsten eenige dagen lang in hun Vergadering het boven-gemelde voorslagh of matiging, en om weder nader te komen aen 't zelve, en de meening van de Al-gemeinschap, steldenze deze volgende verklaring in.

DAt, om niet te veranderen, en te her-roepen, 't geen eens gedaen was, vijf-en-vijftigh Vendelen te voet, en twintigh te paerdt, af-gedankt; en de Vendelen te voet van tzeventigh op 't zestigh, en die te paerde van zestigh op vijftigh, zouden gebracht worden.

Dat de maniere van af-danken en 't uit-voeren, aen zijn Hoogheit, en den Raedt van Staten op-gedragen zoude worden.

Dat de bezoldingen zouden gedaen worden, volgens het gene in den Jare zestien hondert acht-en-veertigh, in Winter-maendt, beslooten was.

Dat des Veldt-Marschalks wedde zoude zijn als voor dezen, als by den nieuwen staet van oorlogen wierdt gezeit.

Dat de af-gedankte Rit-meesters een wedde van duizent gulden jaerlijks genieten zouden.

Dat de Hop-mannen te voet, zeven hondert gulden jaerlijks strijken zouden, mits, dat, zoo Rit-meesters als Hop-luiden, in geen andere diensten zich zouden laten bezigen.

Dat de Luitenants te voet en te paerde zouden uit-sterven.

Dat twee van zijn Hoogheits Vendelen, en een van zijn Excellentie Graef Willem, Stadt-houder van Vrieslandt, onder de verminderingh niet zouden begrepen zijn.

Dat de herberg-gelden geheel en al zouden werden af-geschaft, mits, dat orde werde gestelt, op vaerdige betaling van de krijgs-knechten.

Den zeven-en-twintigsten zondenze aen de zes andere Landtschappen een Brief, waer in de voornaemste punten deze waren.

DAt Hollandt en West-Vrieslandt alleen grooter aendeel te berde bracht, als al d'andre Landtschappen tzamen: dat de zelve in tijde van noot groote zommen van penningen, oorzake van het uit-putten hunner gelt-middelen, voor d'Algemeinschap aen d'andere Landtschappen verschoten had.

Datze getoont hadden aen zijn Hoogheit te bewilligen in 't afdanken van twintig vendelen te paerdt, en vijf-en-vijftig te voet, ieder van vijftig koppen, en dat de vordere Vendelen van tzeventig op tzestig, mits de Kurasieren in Harquebusieren veranderende, zouden gebracht, en alzoo twee duizent zeven hondert paerden, en ontrent zes-en-twintig duizent man te voet in dienst aengehouden worden.

Dat het ophouden van de betaling van de krijgs-knechten, daer toe zy verklaert hadden niet te kunnen bewilligen, geensins een verbreking van de vereening was.

Ondertusschen bragten ook die van Amsterdam, ter vergadering van Hollandt, op de voorstel van den dertigsten van Zomer-maendt by den Prins gedaen, in de Vergadering der Staten van Hollandt, dit volgende antwoordt in.

ED. GRO. MOG. HEEREN,

BUrgermeesteren ende xxxvj. Raden der Stadt Amsterdam, gesien hebben de schriftelijke propositie, den 30 Junij lest-leden, ter Vergaderinge van U Ed. Gro. Mog. overgelevert by zijne Hoogheit den Heere Prince van Oranjen, ende dat in de zelve wordt geklaeght, ook reparatie verzocht, over eenige bejegeningen, die hooghgedachte zijne Hoogheidt zoude zijn ontmoet, door ende van wegen de Regeeringe van deze Stadt: komen met leet-

leetwezen te ervaren, dat de goede ende oprechte intentie, die hare Achtbare gehadt hebben, in alle het gene, waer op de voorsz. Propositie is slaende, dezer wijze opgenomen wordt, voor een subject van klachten ende ongenoegen: Ende zulks, hoe-wel hare Achtbare geerne gezien hadden, dat alle het gene hier ontrent was voor-gevallen, in stilte ware voor by gegaen, gelijk hare Achtbare ook getracht hebben, door hare Gedeputeerden, sijn Hoogheit daer toe te disponeren ende contentement te geven. Zoo vinden zy nochtans haer tegenwoordigh genootdrukt, tot haer Achtbare ontschuldinge ende justificatie, aen U Ed. Groot: Mog. te presenteren ende voor te dragen het navolgende, te meer, aengesien de voorsz. Propositie, by gedrukte Kopyen over al onder de Gemeente is gestroit. Met vertrouwen, dat daer uit zal blijken, dat hare Achtbare allerwegen in dezen niet anders voor-gehadt hebben, dan, nevens hand-havinge van de wettige ordre van de Regeeringe, ende dezer Provintie, ende hare stadts gerechtigheden, aen zijne Hoogheidt alle schuldige respect ende eer te defereren.

Het is dan zulks, dat de gemelde Heeren Burgermeesteren ende xxxvj. Raden, na langh verwachten van een vruchtbare uitkomst in de noodige deliberatien, die de Vergaderinge van U Ed. Gr. Mog. zoo geruimen tijdt hebber geoccupeert, ontrent de Staet van Oorlogh gezien hebbende de Resolutie by U Ed. Gr. Mog. genomen den 1 Junij lest-leden, ende de ordre, in conformite van die gegeven, om onbetaelt te laten, ende respectivelijk voor gelicentieert ende gereduceert te houden eenige Kompagnien van de reparatie van Hollandt, zoo hadden hare Achtbare vertrouwt, dat de andere Provintien, ende Heere Gedeputeerden ter Generaliteit, in dezen behoorlijk erkent zouden hebben de wettige macht van U Ed. Gr. Mog. mitsgaders de hoog-dringende Redenen ende Motiven, die U Ed. Gr. Mog. tot het nemen van de voorsz. resolutie hadden bewoogen, ende genoeghzaem genecessiteert, en dien-volgende de zelve, met het effectueren van hare geresolveerde, onverhindert zouden hebben laten gewerden.

Doch zijn hare Achtbare, buiten vermoeden, naer 't scheiden van U Ed. Gr. Mog. laetste Vergaderinge, geadverteert, dat de wel-gemelte Heeren Gedeputeerden van de andere Provintien ter Generaliteit, op Pinxter-dagh, den 5 Junij lest-leden, hadden gelieft de voorsz. U Ed. Gro: Mog. ordre, door aenschrijvinge aen de Kommandeurs, Kapiteinen ende Solliciteurs, te contramanderen, ende te decerneren, een zeer aenzienlijke bezendinge aen alle de Steden ende Leden van Hollandt, om de zelve met alle bedenkelijke redenen te dimoveren van de meer-gezeide U Ed. Groot: Mog. resolutie, ende dat zijn Hoogheit, de Heere Prince van Oranjen, in perzoon, de voorsz. bezendinge zoude helpen bekleden, nevens eenige Heeren uit de Vergaderinge van hare Hoog: Mog. ende den Raedt van Staten: gevende de zelve met eenen aen zijn Hoogheit een zeer bedenkelijke authorisatie, ten aenzien van de Provintie van Hollandt, Steden ende Leden van dien.

Ook dat zijn Hoogheit ende d' ander Heeren in deze bezendinge zijnde, alreede uitten Hage ten voorsz. einde waren vertrokken, niet tegenstaende de aenwezende Heeren Gecommitteerde Raden, ende de Ordinaris Gedeputeerden van U Ed. Groot: Mog. alvooren den 7 Junij ter Generaliteit hadden verzocht, dat de zelve bezendinge, als een nieuwigheit, buiten de gewoonlijke ordre van de Reegeeringe, daer uit niet gezien was iets vruchtbaers te zullen volgen, na-gelaten, oft immers opgehouden mochte worden, met presentatie van de Vergaderinge van U Ed. Gro. Mog. te convoceren, zoo haest doenlijk ware, om aen de zelve voor te dragen het geen men gemeint was aen de particuliere Steden ende Leden van dien te proponeren.

De hoogwichtigheit van alle, 't welke de Heeren Burgermeesteren heeft doen noodigh achten, om hier over tijdelijk met de Vroedschap dezer Stadt te delibereren, ende hebben over-zulks den 10 Junij daer aen volgende tot dien einde vergaderinge geleit, ende aldaer

eenstemmelijk met gemelde Vroedschap verstaen, dat de voor-gezeide bezendinge van hare Ho: Mog. aen de Steden ende Leden in't particulier, bezonderlijke in een zake, rakende de deliberatie van de Provintie in't gemeen, ende gekant tegen desselfs resolutie, niet en konde worden geadmitteert, ende ter Audientie ontfangen. Ende dien-volgens een bezendinge gedecerneert, om Hooggedachte zijne Hoogheidt te gemoet te reizen, ende van Stadts-wegen aen te dienen, dat men zijn Hoogheits Vorstelijk Perzoon, noch d'andere Gedeputeerden, als geen andere qualiteit bekleedende, dan Gedeputeerden van hare Hoog: Mog. ter Audientie in de Vroedschap, nochte zelfs binnen de Stadt, niet en zoude kunnen toe-laten.

Ende zonder dat hare Achtbare noodig achten haer verder te eslageren op de redenen die haer in dezen hebben gemoveert, zullen zy haer gedragen, aengaende de deugdelijkheit, en ondeugdelijkheit, en zwaerwichtig gevolg van de voorsz. bezendinge, tot het gene, wegens de Regeringe van deze Stadt, in den Jare 1639. in gelijke gelegentheit (hoe-wel die van minder bedenkelijkheit was) ten aenzien zijn Hoogheit niet perzoonelijk gevoegt ging in de commissie, maer alleen eenige Hollandtsche Heeren, die het in allen gevalle, tegens hare Principalen hadden te verantwoorden, aen U Ed. Gr. Mog. omstandelijk is gededuceert, ende 't gunt in conformité van dien, by de Gecommitteerde Leden van U Ed. Gr. Mog. specialijk op het tegenwoordigh subject voor advijs is in-gebracht, daer inne bestaende, dat by resolutie van U Ed. Gr. Mog. de bewuste bezendinge, metten gevolge van dien, als buiten exempel, en tegen ordre en forme van de Regeringe dient te worden geimprobeert, ende van gelijcken by resolutie vastgestelt, dat de Steden dezer Provintie in het toekomende zoodanige bezendinge niet en zullen hebben te defereren, oft in den heuren te admitteren oft toe te staen; dat ook deze improbatoire resolutie van hare Ed. Gr. Mog. ter Generaliteit zal dienen te worden genotificeert, ende ten Registre aldaer aengetekent, ende van gelijcken aldaer formeele verklaringe dient te worden gedaen en geregistreert, dat in het toekomende de Steden dezer Provintien zoodanige bezendinge in den heuren niet en zullen admitteren of toestaen, ende dat daeromme een serieuse aenmaninge dient te worden gedaen, ten einde de Provintien na dezen tot zoodanige bezendinge geen grond en leggen, oft oit ondernemen de zelve te decerneren, om redenen daer toe nader te voegen, ende eindelijk dat aen alle de Provintien serieuse ende wel geraisonneerde Brieven dienen te werden geschreven, ende aen de zelve omstandelijk te kennen gegeven de Redenen ende Motiven, waeromme de voorsz. bezendinge, by resolutie van hare Ed. Gr. Mo. is geimprobeert, en voor het toekomende niet aennemelijk by de steden dezer Provintie is verklaert te wezen, welke alle, zijn de eigē woordē van't voorsz advijs.

Ende alzoo derhalven gemelde Heeren Burgermeesteren ende Raden met leetwezen ende verwondering moesten zien, dat zijn Hoog-gedachte Hoogheit door aenradinge van zoodanige perzoonen, die zulx niet en betaemt, tot het aennemen van dusdanige bezendinge zich hadde laten gelieven in te wikkelen, ende gemerkt men niet min zijn Hoogheit, dan d'andere Heeren Gecommitteerden in de voorsz. bezendinge en commissie, niet en konde erkennen.

Zoo hebben hare Achtbare, uit respect tot Hoog-gedachte zijne Hoogheit, en der zelve dienst, om de zelve van de aengenomen commissie, waer het mogelijk te dimoveren, en voor te komen het refuseren van audientie, goet en noodigh gevonden, zijn Hoogheit te gemoet te bezenden, en aen te dienen de voorsz. resolutie, met vertoog van de pregnante redenen, die de Heeren Burgermeesteren en Vroedschap, in het nemen van de zelve hadden gepermoveert, ende by gevolge serieuselijk te verzoeken, dat zijn Hoogheit geliefde de begonnen reize af te breken, aengezien de zelve en d'andere Gecommitteerde Heeren, in de qualiteit van hare commissie, in de Vroedschap, ende in de Stadt niet en zouden mogen werden ontfangen.

Welke aendieningen ende vordere Officien door de Heeren Burgermeesteren, Waveren ende Hasselaer, gedaen

zijn,

zijn, binnen de Stadt Gornichem, ende zijn hare E. E. na gedane rapport, daer over bedankt.

Dan alzo de zelve by zijne Hoogheit wierde ingenomen, als of de Intentie van den Heeren Burgermeesteren en Vroedschap zoude zijn geweest, zijn Prinçelijk perzoon binnen hare stadt simpelijk niet te admitteren, ook in consideratie van zijn digniteit van Stad-houder van de Provintie: Zo hebbẽ de gemelde Heeren, tot elucidatie van hare Achtbare goede meininge, formelijk verklaert, zulx t'eenemael gedelogieert te zijn, van de minste gedachten van haer Achtbare. Zoo verre als het Oosten van het Westen, maer dat zijn Hoogheidt als Stadt-houder van de Provintie, van de Regeringe van Amsterdam, hadde te verwachten de grootste eer ende respect die men konde desidereren, ende dat het verstant van den Raet alleen was zijn Hoogheit niet te konnen admitteren, in aenzien van de voorsz. Commissie.

Ende mitsdien, alzoo de Heeren Burgermeesteren noch namaels wierden geadverteert, dat zijn Hoogheit voornemens was gebleven, om de voorsz. hare Stadt te bezoeken, met intentie, om op de voorsz. Commissie en Credentie-brieven van hare Ho. Mog. echter toegelaten te worden ter audientie: Zoo hebben hare Achtbare en Vroedschap wederom daer by gepersisteert, dat men niet bevoeght noch vermogens was de voorsz. audientie in te willigen, en goet gevonden andermael zijn Hoogheit te bezenden, om haer deze resolutie voor te dragen, ende om voorzeide redenen, noch serieuselijk te verzoeken, de Stadt in deze Commissie voor by te gaen, met betuigenisse nochtans van schuldige bereitwilligheit, om zijn Hoogheit buiten deze qualiteit als Stadt-houder, met alle respect ende eerbiedenisse te ontfangen.

Tot dezen einde zijn den 22 Junij aen zijn Hoogheit Gecommitteert de Heeren Geelvink, Oud-Burgermeester, en Spiegel, Presiderende Schepen, met een Secretaris, welke tot Edam aen zijn Hoogheidt beleefdelijk hebben voor-gedragen, de voorsz. Resolutie, ende verzoek, ende tzeffens uit den naem van hare Heeren Committenten aengedient, by aldien zijne Hoogheidt geliefte ware binnen de Stadt te komen als Stadt-houder, dat hare Achtbare begeerlijk zouden waer nemen de occasie van zijn Hoogheit alle preuven van dienstwilligen, ende respect te bewijzen.

Ende dewijle zijn Hoogheit hier op tot bescheit geliefde te voegen, te zullen komen met de andere Heeren Gedeputeerden, met alle de qualiteiten die zijn E. tegenwoordigh bekleede, zoo is by gemelde Heeren daer op geantwoordt, dat zijn Hoogheit, komende in de stadt, aengezien ende ontfangen zoude worden als Stadt-houder: ende verzocht, dat hare Achtbare mochten weten de tijdt, wanneer zijn Hoogheit aldaer was te verwachten.

Hier op is den volgenden dagh, wezende den 23 Junij, Hoog-gedachte zijne Hoogheit, nevens meer-gemelde Heeren Gecommitteerde, binnen de voorsz. hare stad gearriveert, en voor zijn perzoon, met de geheele Burgery in Wapenen, en alle vordere schuldige betooninge van respect, door de Heeren Burgermeesteren verwelkomt en ontfangen.

Doch alzoo Hoogh-gedachte zijne Hoogheit, niet tegenstaende de voorschreven Officien geliefde te verklaren aen de Heeren Burgermeesteren, nefsens de andere Heeren Gecommitteerden van hare Hoog: Mog. aldaer gekomen te zijn, omme in gevolgh van hare Credentialen, 't geen van hare Commissie was in de Vroedschap te proponeren, verzoekende dien-volgende audientie: zoo is het zelve, om voorverhaelde redenen, ge-excuseert.

Des dan ook te meerder reden was, in consideratie van de Lesie, die de Hoogheit ende reputatie van U Ed. Gr. Mo. Provintie, in deze Commissie was geschiet: nademael de Heere Alexander van de Kapelle, Heere van Aertsbergen, van wegen de Gecommitteerden van hare Hoog: Mog. het woordt voerende, volgens rapport van de Heeren Gedeputeerden der stadt Dordrecht, in de Vroedschap aldaer, met zeer scherpe, bittere, en onverdragelijke woorden verklaert hadde, dat zy Heeren Gedeputeerden geen contentement konden nemen in de dilatoire antwoorde op gisteren aen zijn Hoogheidt gegeven, ende van Dordrecht niet en zouden ver-

vertrekken voor ende aleer de Heeren van den Oud-Raedt ronde verklaringe aen haer hadde gedaen, of zy wederom wilden komen in de Unie, daer zy uitgegaen waren, ende ook op haer Propositie zouden hebben bekomen een nette, korte, positive, Cathegorique ende peremptoire antwoorde by geschrift, ende dat beneffens dien ook de voornoemde Heeren van Dordrecht prompte ende effective reparatie zouden hebben gedaen van verbrekinge vande Unie, daer aen zy haer, beneffens d'andere Leden van Hollant hadden schuldig gemaekt, ende daer over strafbaer waren aen lijf ende goet, ende dienvolgens, uit krachte van't 23 Artijkel van de Unie, conform d'exempelen daer toe geallegeert, in hare perzoonen ende goederen arrestabel en convenibel voor allen Heeren Rechten ende Gerechten. Verklarende vorder de voorsz. Heer van Aertsbergen, dat de meer-gemelte Heeren Gedeputeerden, by faute of uitstel van reparatie, noch andere tale zouden moeten houden, daer van noch nadere openinge zoude werden gedaen.

Het heeft dan ook gelieft Hoogh-gedachte zijne Hoogheit, en de voorschrevene instantie voor zoo verre te laten berusten, ende te verzoeken in de Vroedschap ter audientie geadmitteert te worden als Stadt-houder van Hollandt, zonder nochtans af te leggen de voorschreven qualiteit van Gecommitteerde; edoch verklaert gemeint te zijn, aldaer te spreken over het gene zijn Hoogheidt tot Gornichem voornoemt, door den Heer van Waveren was aengezeit uitten naem van de Regeringe van deze Stadt, zonder des nader te specificeren.

Ende alzoo zijn Hoogheit haer niet geliefde te laten dimoveren van dit verzoek, ook niet verdere openinge te doen, aengaende 't geen zijn Hoogheit geliefde te proponeren, op dat Burgermeesteren daer op aen de zelve mochten doen genoeghzaem contentement, ende kennen of het noodigh ende vereischt ware de Vroedschap daer over te beroepen: Zoo hebben de gemelte Heer Valkenier, haer Collegie, die President, ende vermits indispositie, niet tegenwoordigh was, te communiceren.

Ende hoe-wel hare Achtbare aen haer hadden de authoriteyt, omme ontrent het verzoek van audientie by haer zelven te disponeren, zoo hebben hare Achtbare, nochtans, tot haer meerder dechargie hier over met de Vroedschap gedelibereert, ende met der zelve advijs ongeraden gevonden zijn Hoogheit, in de voorschreven Commissie in de Stadt gekomen wezende, omtrent een zake aen de zelve Commissie dependerende, audientie in de volle Vroedschap te verleenen. Ende is derhalven goet gevonden den Heeren Burgermeesteren, neffens vijf van de Raden, te verzoeken ende committeren, omme het zelfde beleefdelijk te excuseren.

Welke Heeren de voorschreven excuse aen zijn Hoogheidt gedaen hebbende, daer neffens, tot der zelver meerder satisfactie hebben verzocht, indien zijn Hoogheit ietwes, omtrent de voorschreve zake, of andersints, hadde te proponeren, daer van aen hare E. E. openinge te doen, met aenbiedinge van het zelve getrouwelijk in de Vroedschap te rapporteren, welke daer op geneight zoude zijn te geven alle doenlijke satisfactie.

Maer gemerkt zijn Hoogheit niet geliefde te condescenderen de verzochte openinge te doen dan in de volle Vroedschap, hoe-wel de Heer Burgermeester van Waveren aen prezenterende daer in loco, voor zoo veel zijn E. aen-gingh het gepasseerde tot Gornichem te verantwoorden, ende daer van te doen contentement; zoo zijn de gemelte Heeren, na repetitie van het voorschreven verzoek ende aenbiedinge, van zijn Hoogheit gescheiden.

Dat nu de laetste excuse van audientie, in manieren als verhaelt, in de voorschreven Propositie wordt geduyd ende aengeklaeght, als of daer mede gemancqueert zoude zijn in het respect, 't geen de Stadt-houder is competerende; Daer op konnen gemelte Heeren Burgermeesteren ende Vroedschap, tot haer decharge, niet verbergen tot antwoordt te voegen: dat nagezien zijnde de Commissie, by U Ed. Groot: Mog. aen zijn Hoogheit gegeven, daer inne wel bevonden wordt, dat de Stadt-houder gehouden is voor te staen, bevorderen

ende

ende bewaren de Hoogheit, gerechtigheit, Privilegien ende welvaren van de zelve Landen, Leden, Steden ende ingezetenen, mitsgaders 't gebruik van de Christelijke Religie, de zelve te conserveren, ende te beschermen van alle overlast ende foule, dis-ordre ende oneenigheit, afbreuk ende schade, vorders in de voorschreven Landen te doen gebruiken ende administreren recht ende justitie, allen den geenen die zulks verzoeken zullen, ende te doen executeren, alles aengaende de zaken van justitie, met advijs van den President ende Raden van Hollandt ende West-Vrieslandt, voorts na genomen advijs van den gemelten Hove, te verlenen brieven van gratie ende remissie, ende aengaende de zake van Oorlogh ende Politie van de voorsz. Landen, by goet-dunken van de zelve Heeren Staten, oft met advijs van der zelver Gecommitteerde Raden, in conformiteit van der zelve Instructie, de Burgermeesteren, Schepenen ende Wetten veranderen na behooren, achtervolgende de Privilegien van de respective Steden ende plaetzen. Maer dat de zelve eenig recht zoude hebben, om uit kracht van de zelve commissie, in de respective Vroedschappen te mogen compareren: wordt in het minste niet gerept. Zulks dat dies aengaende ook in't regard van de Gouverneur ende Kapitein Generael moet na gekomen worden, 't geen tot noch toe, ten regarde van een ieder in't bezonder, gebruikelijk is geweest, namentlijk, zoo de zelve ietwes in de Vroedschap te proponeren heeft, zich eerst moet addresseeren aen den Heeren Burgermeesteren, omme aldaer dies aengaende openinge te doen, ende audientie te verzoeken, dien welken ook toestaet te oordeelen, of de verzochte audientie behoort toegestaen te worden, (alzoo alle zaken niet en staen tot kennisse van de Vroedschap) ende zoo niet, moet dienthalven nemen patientie, zonder eenige offensie van kleinachtinge; alzoo Burgermeesteren zulk recht alleen is competerende.

Ook zoo geven hare Achtbare U Ed. Groot: Mog. in bedenken, of het niet zoude zijn van zeer gevaerlijken gevolge, zoo wanneer de zelve uit zouveraine macht iets resolverende, de Gouverneur of Stadt-houder, zulks niet wel gevallende, na zijn appetijt zoude vermogen in de respective Vroedschappen rontsomme te reizen, om de zelve in't particulier met zijn authoriteit te intimideren, als in dezen door den Heere van Aertsbergen, als voren verhaelt, gepooght is te doen, ende daer toe audientie in de zelve te begeeren, zonder dat zulks zoude mogen worden ge-excuseert.

Waer tegens geen Exempelen van zijn Hoogheidt predecesseurs geduurende de zelve regeeringe, in de Stadt van Amsterdam ter contrarie geallegeert, veel min bewezen zoude kunnen werden, ende dien volgens zeer abusif (onder reverentie) door quade onderrichtinge, in de voorsz. Propositie van contrarie gebruik, mentie gemaekt is geweest; zijnde de hooghste regeeringe niet den Heere Stadt-houder, maer U Ed. Groot: Mog. Vergaderinge aenbevolen.

Dit is dan, Ed. Groot: Mog. Heeren, 't geen gemelte Burgermeesteren en xxxvj. Raden geperst zijn geweest, tot hare noodige defensie voor te dragen, niet alleen haer in't particulier, maer ook het recht van U Ed. Groot: Mog. in't gemeen rakende. Waer uit zy willen vertrouwen, dat zijn Hoogheit het zelve nader over-wegende, ende de reden plaetze gevende, zal oordeelen, dat by de Heeren van Amsterdam in dezen, niet als na ordre van de regeringe, ende ten respecte van de Hoogheit van deze Provintie, gedaen is. Ende in plaetze dat verzocht wordt reparatie van haer Achtbare, dat de zelve met meerder Fondament zoude kunnen klagen, ende verzoeken reparatie van de indracht, die de Regeeringe van Hollandt in't gemeen, ende de Stadt van Amsterdam in't bezonder, is aengedaen, door die gene die zijn Hoogheidt geanimeert ende geraden hebben tot het aennemen vande voorsz. ongefundeerde besendinge, ende executie van dien: ende specialijk, dat in't regart van den voorsz Heere van Aertsbergen, over de geledene onlijdelijke Injurie, verzocht ende geobtineert werde reparatie, zulx ende daer 't behoort. Zijnde de resolutie

van

van U Ed. Groot: Mog. na voorgaende menighvuldige instantien, ter Generaliteit gedaen, gefundeert geweest, niet tegens de Unie, maer op het goet recht van U Ed. Groot: Mog. in gelijke zaken tot noch toe gebruikt, gegrondt: boven de nootzakelijkheit, op de billikheit dat deze Provintie, geduurende den Oorlogh, haer meer ge-evertueert hebbende, als eenige van de andere Provintien, boven haer vermogen, om de gezamentlijke Vryheidt van de respective Provintien te bekomen, ende de zelve, door Gods zegeninge, tegenwoordigh verkregen hebbende, niet gaerne zoude zien, dat, geduurende de Vrede, de zelve, door verloop van hare finantien, zoude komen te vervallen, maer een gereguleerde Militie, tot zeker getal, bequaem tot defensie van het Lant, te onderhouden, wel betaelt ende wel gemonstert, op dat de onlijdelijke frauden, daer inne tot noch toe gepleeght, zouden geweert mogen worden, ende daer nevens, door middel van dien, de goede ingesetenen, groote lasten ende beswaernissen van Impositien, ende andersins tot noch toe geduurende den Oorlogh gedragen hebbende, metter tijdt, zoo vele mogelijk is, mede eens zouden mogen werden verlicht, als alrede geschiet is in eenige andere Provintien, ende komen te smaken de vruchten van de tegenwoordige Vrede; 't welk by langer aenhouden van de voorige onnoodige ende ongereguleerde Militie, onmogelijk zoude zijn.

Tot besluit, zullen hier by voegen, dat hare Achtbare verwondert zijn, waeromme de offensie tegens haer in 't particulier is opgenomen geweest, ende niet ten regarde van eenige andere Steden, nademael zijn Hoogheit, by schriftelijk rapport, ter Generaliteit dies aengaende gedaen, verklaert heeft, dat meer andere Leden van U Ed. Groot: Mog. vergaderinge gelijke Audientie hebben geweigert.

Was geteikent GERARD HULST.

De zaken op dezen draf voort schokkende, en elk dunkende, bot genoegh geviert te hebben, en voorts niemandt den anderen wijken willende, nam de Prins een wittigh besluit, namelijk, om in verzekering te nemen eenige Leden uit de vergadering van Hollandt, en de Stadt Amsterdam met wapenen te dwingen, als houdende de zelve voor de milste mamme, en dat, na des zelfs verovering, de andere Steden van Hollandt, gedreven van schrik, wel haest beter koop zouden geven moeten.

Doch, eer ik dit laetste ga verhalen, staet my eerst iet wonders, en aenmerkens waerdig, te vertellen: namelijk, hoe men een maent van te voore, eer Amsterdam berendt wierdt, wanneer genen mensch in Hollandt, ja in Neerlandt, van zulk een ongeval kon weten, (of de Prins moeste dit werk al langh in den zin gehad hebben.) brieven uit Londen, Danzik, Genua, en andere plaetzen kreeg, waer in van de belegering van deze Stadt gemelt wiert. Ook zeitmē dat den Prins zelfs al een poos te vore ten hove uit 't venster leggende, mede in een brief, hem van de Nederlandtsche Gezanten uit Londen toegezonden, van 't beleg van Amsterdam verwittigt wierdt, en hy hier over heftig uit-voer met vloeken, *dat de duivel, de schelmen moeste halen.* Weinigh dacht de Heere van Brederoode, die neffens hem uit het venster lagh, dat zijn Hoogheit zelfs de gene was, die deze aenslag voor had, en hierom zoo op de verklikkers vloekte.

Het is mede aenmerkens waerdig, dat zes dagen, eer Amsterdam berent wierdt, de Stadt en het omleggende Landt merkelijk voor een uitnemend ongeluk (buiten twijfel een voorspel van het nakende ongeval) bewaert wierdt. Buiten de Haerlemmerpoort, wierdt op de Dijk een Schutsluis gemaekt, om door de zelve het vuil en stinkend water met Molens in het Y te lossen. De Dijk wierdt dan door-gegraven, en voor dit gat een ander nieuw Bolwerk, tot beschutting voor het water, geleght. Midlerwijl wies het water met de windt krachtigh aen, zoo dat de perzing zoo zeer de overhandt nam, dat de nieuwe opgeworpe aerde zou deur-gescheurt hebben, 't en zy een boer, by geval, dit langs komende, het gevaer aen den Heer Kornelis Bikker, had aengedient, die terstondt kloeke

kloeke werks-luiden derwaerts ſchikkende, en zelfs in regen en windt het volk tot den avondt toe aen-drijvende, dat droevigh en ſchadelijk ongeval belet had. Behalve dit, is 'er noch een tweede voor-teken geweeſt: het welk, hoe-wel het kinderlijk is, om dat het van kinderen genomen is, zoo is 't even-wel aenmerkens waerdigh: namelijk, dat een maendt voor dezen aenſlagh, de Jongens dien geheelen tijdt, zoo bezich waren met 't optrekken van vendelen op haer manier, met Kappiteinen, quanzuis, Luitenanten en Vendrigs te verkiezen, met geweer, degens, pieken, ſluiers, en pluimen te dragen, met trommels te ſlaen, met zich in ſlagh-orde te ſtellen, en dan elkandre te keer te gaen, dat vele daer acht op ſlaende, 't zelve als doen al voor een voor-beduitſel, van een nakend oorlogs-ramp, aen namen. Doch het zy hier mee hoe 't wil, altijdt daer is iets, en dit volgende, op gevolght.

Om dan deze Stadt met wapenen te dwingen, had de Prins te dien einde zeer heimelijk, al eenige dagen te
tenten. voore, opene [a] brieven, aen verſcheide vendelen, tot Nimmegen, Arnhem, en elders, uit-gezonden, om Zaterdagh 's morgens, ten dertighſten van Zomer-maendt, geheel vroeg te zijn t'Amſterdam voor de Poort. De bezettingh van Uitrecht toogh Vrydagh 's avondts uit, onder voorwending, van dat haer Koningklijke Hoogheidt, de Prinçes van Oranje, zou in-gehaelt worden. Graef Willem was Vrydaghs, den negen-en-twintighſten van Zomer-maendt, uit den Haegh vertrokken, en bevond zich na midder-nacht tot Abkou. Alwaer de Heere van Zomerdijk, en de Baron van Dona, met vier krijgsbenden Ruiteren, ter gezetter tijdt wel aen quam; maer d'andere Ruitery van Nimmegen en Arnhem was op de Veluuw verdwaelt geweeſt: welke ſchult (hoe-wel de Heere van Zomer-dijk, dien den aenſlag was vertrout, de gene toe was, die de geheele troupen geboodt) geworpen wierdt op den Rit-meeſter Mom. En quam deze mis-ſlag aldus by. Mom had met eenige krijgs-benden Ruiters, zich daegs te voore, te weten op Vrydag, begeven na Hinderſum, een Dorp by Amersfoort, het welk hy met zoo ſterke wachten bezet hield, dat'er niemandt in of uit kon, om eenige tijding ergens te brengen. Aldaer deilde hy zijn volk in drie troupen, en voorzag zich van goede Leidts-mannen, die de wegen kenden. Met den avondt brak hy op, wanneer het hart begoſt te regenen, en de duiſterheidt zoo aen-nam, dat de wegen by na niet langer kenbaer wierden. In deze duiſterheidt redenze tot aen een kruiswegh, daer de Leidts-mannen begoſten te twijfelen, welk de rechte wegh was.

Hier ſtonden de Ruiters ſtil, en gingen midlerwijl de wegh-wijzers voor uit, om den rechten wegh op te ſpeuren, die, na 't opſpeuren van de zelve, weer tot d'eerſte Troup Ruiters keerden, die op hun zeggen voort trokken, zonder de twee andere Troupen, meinende dat die wel volgen zouden, des te verwittigen. Deze van de voor-tocht der eerſte geen kundtſchap hebbende, bleven langen tijdt ſtil ſtaen, midlerwijl de andere hun reis vervorderden. Alſze nu langen tijdt gewacht hadden, eerze wiſten, dat d'eerſte wegh gevordert hadden, redenze mede voort, d'eerſte wegh in, dienze oordeelden de beſte te zijn, en quamen, na een uur of anderhalf rijdens, weder te Hinderſum; zoo dat het door dit zukkelen drie uuren verſcheelde, eerze op de beſcheide plaets t'Abkou, aen quamen. En was alzoo de duiſterheit, en 't mis-leiden des weghs, d'oorzaek van de mis-lukte aen-ſlagh. 't Was ook een mis-ſlagh, dat de Ritmeeſter Mom anders geen kennis van den aenſlagh had, als dat hy 't volk tot Abkoude brengen zou, en geen laſt om de reizende man op te houden. Waer door het ook gebeurde dat de Hamburger Boode, komende onder zijn Troupen, niet wierdt opgehouden, maer, zijn gank gaende, 's morgens vroegh tot Amſterdam quam, en aldaer, eerſt aen den Poſtmeeſter by de Beurs, daer na aen den

Heer van Zwieten, Burgermeester in der tijt, de tijding bracht, *dat hy onder eenige duizent Ruiteren*, zeggende, dat 'et Lotteringen waren, *in den dageraet gereden had*, en datze alle na Amsterdam toe quamen. En het duurde ook geen twee uuren, of etlijke van Graef Willems krijgs-knechten, lagen al te Muiden, en zommige, vermoeit en mat van de spoedige en haestige reize, op de weg, na Ouderkerk, te slapen. Groote verslegenis, baerde deze schielijke aenkomste van krijgs-knechten in stadt, gewoon in ruste en vrede te zitten. Op bevel dan van den Heer van Zwieten, die alleen van de Burgermeesteren by der handt was, (want een was 'er overleden, en de twee andere uit der Stadt,) wierden de Bruggen opgehaelt, en de Poorten gesloten. 't Geschut raekte terstondt ook op de wallen, en de twintigh vendelen burgeren; en al de vendelen zoldaten, in 't geweer. 't Was verwonderens waerdigh om te zien, hoe een stadt, die zoo veel Jaren in rust en vrede gezeten had, in een oogenblik zoo moedigh en onverzaeght, de wapenen kon aen-schieten, om zelf voor hondert duizent vyanden te kunnen bestaen. Om de wegen, daer 's Prinçen volk langhs quam, en de stadt kon naderen, te bestrijken, wierden op verscheide hoeken van de stadt, metale Kartouwen geplant. Op de Leeuwen-brugh, ten uit-einde van den binnen-Amstel, stonden acht metale blazers, die den Amstel, en de wegen ter weder-zijde, bevrijden konden. De Poorten, voornamelijk de Sint Anthonis, Reguliers, en Heiligewegspoort, wierden nacht en dagh met een groot getal burgers en krijgsknechten bewaert. Uit nieuwsgierigheit quam het volk met zoo groot een menighte op de wallen, datze voor de nieuw-aengenome knechten onbruikbaer wierden, om welke wanorde voor te komen, de te wachtstaende zoldaten, de wegen met geschoore pieken af-heinighden. Ondertusschen quamen d'andere Troepen Ruiteryen ook t'Abkoude, en na gehoudene Krijgs-raedt, toogh Graef Willem voort, en quam redelijk laet voor-de-middagh langs den Amstel, tot ontrent Wel-na. Zijn voornemen en last was, zoo Aitzema schrijft, om met gemak de Sint Anthonispoort in te rijden, dewijl men tot Amsterdam te dien tijde niet gewoon was zonderling wacht te houden, veel min iemandt te vragen van waer hy quam: zich inbeeldende, dat nu alzoo weinigh als te voore iemandt daer in hem belet zoude geven: Zeker Frans-man, Hop-man Major Jentilot, was Vrydagh 's avondts, met vijftigh by hem zelfs, uit alle Landaert, (de Prins had op hem begeert, hy zoude alleen Franschen nemen, maer om niet de zelve natie al te hatelijk te maken, zoo badt en verkreegh hy dat 'et uit allerlei slagh van volk mogte zijn) uitgelezene krijgs-knechten, doch veel Bevel-hebberen daer onder, met zijd-geweer en zak-pistolen gewapent, van Uitrecht in een vrachtschuit getoogen, met last, om 's morgens te zijn voor Amsterdam, en de poort in-tredende, met alle beleeftheit zich meester daer van te maken. En was, na 't zeggen van dezē Jentilot, hen gelast, geen vyantschap te plegen, ook niet te schietten, al wierd schoon op hen geschooten. De Ruitery hier op binnen rijdende, had ook last geen d'allerminste vyandtschap te toonen; ook niet, wanneer op haer geschooten wierdt, weder te schieten, ('t en zy de burgery het te grof maekte, want dan was, van rechts-wege, verdeding geoorloft, en bescherming toegelaten) maer aen ieder een te zeggen, datzē als vrienden quamen, ten beste van de stadt, en staet van 't Landt, om eenigheit en vrede te behouden tusschen de Landtschappen, in 't gemeen, en de Leden van Hollandt in 't bezonder. En alzoo met gemak en goede orde voort rijdende, zoudenze bezet en in-genomen hebben het Stadt-huis. Hier op zoude de Prins gevolgt, en eenige, die hem tegen vielen, uit de Majestraet en Vroedtschap af-gezet, d'andere gebracht hebben tot eenparigheit met d'andere Landt-schappen, op de zwevende geruchten.

Elk

Elk Rit-meester had ook twee of drie hondert dukaten aen goudt by zich gesteken, om de Ruiters, die veel of alle schielijk, zonder gelt en voorraedt te paerde waren gezeten, nootdruftig verschot tot onderhoudt te doen.

De Hop-man Frans Jentilot, was wel in tijts op de vergader-plaets; maer vernam, om de boven-verhaelde reden, Graef Willem niet. De Graef endelijk vernemende, dat de poorten gesloten, en de stadt alree in allarm was, heeft niets in 't werk gestelt, dan zond alleen door zekeren Edel-man, deze volgende Brief van zijn Hoogheidt, aen de Majestraet.

Erntfeste, voorzienige, zeer discrete byzondere goede Vrienden:

LEst-mael in u Stadt zijnde, voor den dienst van 't Landt, zijn wy zoo vremt van U L. *bejegent geweest, dat om diergelijke niet meer onderworpen te wezen, hebben Graef Willem van Nassouw, met zijn by-hebbende troupen, in* U L. *Stadt willen schikken, met ordre, om alles daer in ruste en stilte te houden, op dat het gene wy* U L. *noch voor te dragen hebben, den dienst van 't Landt rakende, ons niet door eenige quaetwillige geintentioneerde en kome belet te worden. Daer toe wy dan van U L. begeeren de goede handt te willen houden. En ons hier op verlatende, bevelen wy U L. in de protexie des Alderhooghsten, ende verblijven U L. goede Vriendt. Gedateert Hage den 29 Julij 1650.*

Onder stondt

G. P. d'ORANJE.

Na 't over dezen brief by de Majestraet beraetslagen, wierden des namiddaghs in een gewapent Jaght, de Heeren, Huidekooper, Heer van Maerseveen, en Schepen Verdoes, uit der stadt, tot Graef Willem gezonden, dienze, verzelschapt met al de Bevel-hebberen, staende in een ronde kring, onder den blaeuwen hemel, aen den Amstel-wegh, voor de Dirk Wittiers hof-stede, genaemt Wel-na, aen-troffen. De groetenis ter weder-zijde gedaen zijnde, hief de Heer Huidekooper aldus aen.

HOOG-GEBOREN HEER,

't IS ons leet dat wy zijn Excellentie in dusdanige ongelegentheit moeten komen gratuleeren.

De Heeren Burgermeesteren is wel ter handt gekomen de Missive van zijn Hoogheit, den Prince van Oranje, van dezen 29 Julij, door zijn Excellentie in haer Stadt geschikt, doch hadden wel gewenscht, de zelve zoo aenzienlijk niet ware geaccompagneert geweest; waer onder de Heeren Burgermeesteren noodigh hebben geacht datelijk den Raedt te vergaren, om haer Achtbaerheden het zelve te communiceren, en te helpen resolveren een antwoordt, naer vereisch van zaken, waer over dienstigh geoordeelt is, uit de haren te committeren, den Heere van der Does, en Mijn, om zijn Excell. tot antwoordt toe te voegen, dat hare Achtbaerheden (verniemende dat dusdanigen aental van Ruiteren ende Knechten marcheerden na hare Stadt) datelijk eenen expressen hebben af-geveirdight, na hare Gedeputeerdens, en aen hare Ed. Groot-Mog. althans in den Hage vergadert zijnde, om daer op te verzoeken haer Ed. Gr. Mog. Raet, en ordre, zulks dat hare Achtbaerheden, zonder het zelve hoogwichtigh advijs, als noch heel onbequaem zijn, de Missive van zijn Hoogheit te kunnen beantwoorden, en verzoeken ondertusschen gansch vriendelijk en ernstelijk, dat zijn Excellentie midlerwijl hare Stadt verschoone, en ook niet nader en approchere, of dat anderzins hare Achtbaerheden genootzaekt zullen wezen, hare Stadt met alle mogelijke middelen ende wapenen, die God en de natuur haer Achtbaerheden heeft verleent, te defenderen.

De Graef, die zich over dit onverwachte antwoordt zeer ontzettede, zweegh een geruime tijt; zulks de Heer Huidekooper zijn rede hervatte, en aldus voort-voer.

MYN HEER,

HEt gene wy zijn Excellentie hebben aengedient, is volkomelijk den

last van onze Heeren Principalen, en voor zoo veel mijn in 't particulier aengaet, zoud zijn Excellentie wel vriendelijk en dienstelijk derven raden, zich met de beste commoditeit te retireren, alzoo u Excellentie alhier niet zonder gevaer is, te meerder, om dat wy hebben een stadt vol allerley Natien, en wonderlijke humeuren, die, komende uit te berften, wel iets by der handt zouden nemen, dat u Excellentie ruïneus, en ons lichtelijk niet aengenaem zoude wezen; want aldaer zoodanigen tael gesproken wort, dat de Heeren Regeerders niet zoude kunnen ledigh staen, maer genootzaekt ende gedwongen worden, die middelen, ende wapenen te gebruiken, die God, en de Natuur haer Achtbaerheden heeft belieft te verleenen.

De Graef hier op, weder een weinigh zwijgende, antwoorde hem endelijk zeer heuslijk en beleeft met deze woorden.

Het gene by ons is ter handt genomen, is niet anders als door last, ende wil, die zijn Hoogheit mijn heeft belieft te bevelen, ik zal niet na-laten dit zelvige zijn Hoogheidt te verwittigen en bekent te maken.

Hier op wierdt ter wederzijde een vriendelijk af-gescheit genomen: en trokken de Gemaghtighden weder in stadt, maer de Graef begaf zich voorts na Ouderkerk.

In de Stadt wierdt midlerwijl de trommel geroert, en volk, in den naem der Burgermeesteren van Amsterdam op de Waegh, het Prinçenhof, en het Oost-Indisch-huis, met grooten toeloop van volk, aengenomen. Yeder zoldaet kreegh daeghs tien, en een boots-gezel twintigh stuivers. Onder d'aengenome knechten was ook een vendel Metzelaers, en een vendel Snap-hanen, altemael uitgeleze volk. Op de Zuider-zee, van Pamphuis tot aen de stadt, om van de water-kant ook bevrijdt te zijn, wierden zeven kloeke wel-toegeruste oorlog-schepen, als de Vergulde Zon van Hamburgh, de Enkhuizer Maeght, de Groote Roos, de Groote Koer, de Genuees, de Prins, en de Sint Joris, geleght; zulks hier geen Schip voorby mocht, of 't moeste eerst bezocht worden.

Terwijl dit alzoo op Zaterdagh, den dertighsten van Hooi-maendt, tot en voor Amsterdam, zich toedroegh, vielen 'er in den Haegh niet min vreemde dingen voor. 's Morgens ontbood, gelijk dikwils geschiede, zijn Hoogheit door een van zijn kamer-bewaerders, den Heeren, als de Wit van Dort, toen in den Haegh Gemaghtighden Raedt van Hollandt, de Wael, en Reuyl van Haerlem, Duist van Voorhout van Delft, Keizer van Hoorn, en Stellingwerf van Medenblik. De zelve, d'eene voor en d'ander na, in de kamer, daer zijn Hoogheit gemeenlijk gehoor gaf, ingelaten wordende, vonden aldaer den Luitenant-Kolonel van de Lijf-wacht van Meteren, die den zelven, d'een na den anderen, aenzeide, dat zijn Hoogheit hem belast had, hen in gijzeling en hechtenis te nemen; gevende hẽ dan voorts aen eenige krijgs-knechten, om ieder elk in een bezondre kamer, met drie krijgs-knechten, ingeslootẽ, en bewaert te wordẽ, over. Dit, ontrent acht of negen uuren, dus bestelt zijnde, ontbood de Prins den Raedt Pensionaris Kats, die binnen komende, den Prins vond zitten met het rappier aen zijn zijde, zeggende met een ontsteltenis tot hem, *Mijn Heer Kats, 't wil u vreemt in d'ooren klinken, 't geen ik gedaen heb, en u zeggen zal. 'k Heb niet langer kunnen lijden, dat eenige quaetwillige, ten ondienste van den Lande, d'on-eenigheit en geschil tusschen Hollant en d'andere Lantschappen gevoedt hebben. 'k Heb daer boven* (ziende om hoogh, want zy waren op de boven-kamer) *ses van de voornaemste zitten, en Graef Willem met Ruiters en Knechten, om Amsterdam in te nemen, gezonden. Ga en make het hier beneden, ter Vergadering van Hollandt, bekendt, en dat ik zoo terstondt na Amsterdam trek.* Niet weinigh ontzette zich de Heere Kats over deze tijding, bestondt te vragen na de namen van de verzekerde Heeren, en verklaerde dat hy zwak van

herſ-

herſſenen was, en niet wel wiſte of hy de zelve zoude kunnen onthouden, waer op de Prins zeide, *ſchrijftſe dan op*, gaende zelfs in het vertrek pen en ink halen. Ondertuſſchen zag de Heer Kats eens in 't ſpiegel, kreegh weder zijn kleur en gedaente: en de namen op-geſchreven hebbende, vroegh weder zijn Hoogheit, op wat voet, en laſt, en met wat kennis hy zulks gedaen had. Daer op hy niet anders zeide, dan dat hy zich hield aen het beſluit, van den vijfden van Zomermaent genomen, en den inhoudt van de vereening. Hier mee vertrok de Heer Kats, om dit in de Vergadering van Hollandt te brengen. De Heeren van Amſterdam hadden zich ontrent tien uuren ten hove begeven; de welke, alzoo Kats noch niet binnen was, zich midlerwijl onder de galdery onthielden. Een half uur daer na Kats in de Vergadering verſchijnende, deed verhael van het gevangen nemen der zes Heeren, en het innemen van deze Stadt: niet zonder de grootſte verſchrikking der ganſche Raedt. Maer die van Amſterdam, de welke het allermeeſte, deze zwarigheit ter herte namen, pakten zich ſchielijk wegh, en huurden twee wagenen op Amſterdam. Dit waren de Heeren Korver, Burgermeeſter in der tijdt, en d'Oud-Burgermeeſters Geelvink, Haſſelaer, en Graef, afgezondene, die op deze droevige en ſchielijke blixem, voor den volgenden donder-ſlag wilden voorzien, latende de Heer van Purmerlandt, Schepen, en den Penſionaris Boom, in den Hage blijven, als mede de Burgermeeſter Bakker, in de Gemaghtighde Raedt, en de Heer Schaep, in den Raedt van Staten. Maer behalven de voornoemde, vertrokken ook de Penſionaris Riccen van Purmerend, en de Sekretaris van Edam, de welke te voet tot Leier-dorp gingen.

Korts daer na heeft zijn Hoogheit de Heer Bronkhorſt, ter Vergadering van hare Ho: Mog. de voorzitting hebbende, en na gewoonte by zijn Hoogheit komende, verzocht, diergelijke verſlagh in dezer voege aldaer te doen, namelijk: dat zijn Hoogheit, uit kracht van hare Hoog: Mog. verklaring van den vijfden van Zomermaendt, leſt-leden, om vele wichtige oorzaken, eenige weinige Heeren uit Hollandt, had in verzekering doen nemen, en Graef Willem, met een goet aental van Ruiteren en Krijgsknechten, om en ontrent Amſterdam gezonden; waer van zijn Hoogheidt, by geſchrifte hare Hoog: Mog. nader opening zoude doen, en de redenen van dien bekendt maken. En wierden hare Hoog: Mog. verzocht, om op morgen, na het preken, tegens elf uuren te willen vergaderen.

Ondertuſſchen quamen de geheele Guarden (onder voorwending van op de ſchijve te ſchieten in de duinen) in wapenen, en bezetteden alle poorten van 't hof zeer ſterk. Vier Kolonels Vendelen van de Franſche, Engelſche, en Schotſche Natie, quamen tegens de middag van Delft, ook in den Hage, als mede twee Krijgsbenden Ruiteren van Rotterdam, en Schiedam. Doch, voor hun komſte, was de tijdingh, van het gevangen nemen der zes Heeren, en het in-nemen der Stadt Amſterdam, al den geheelen Haegh over.

's Anderen-daegs heeft de Heer van Bronkhorſt, tot zijn [a] ontlaſting, aen hare Hoog: Mog. bekendt gemaekt, dat hy niet had kunnen bekomen het geſchrift van zijn Hoogheit, nopende de nadere opening, daer van gewagh gemaekt wierdt in hare Hoog: Mog. aentekening van giſteren, en ook te voore gezeght is, daer by voegende, dat zijn Hoogheit meende dien zelven dagh te vertrekken na de troepen, aen, by, en ontrent Amſterdam leggende, om orde te ſtellen, dat aldaer geen oproer, noch wan-orde quam t'ontſtaen. Hier op beraetſlaegt zijnde, beſlooten hare Hoog: Mog. het zelve aen te nemen voor [b] bekentmakingh, en als noch af te wachten de redenen die zijn Hoogheit bewogen hadden, de voornoemde Heeren te doen in hechtenis nemen, mitſgaders eenige Troepen Ruiters, en voetvolk, onder het beleidt van den Stadthouder Graef Willem, om en ontrent de Stadt Amſterdam te zenden, gelijk

a Decharge.

b Notificatie.

lijk de op-gemelte Bronkhorst, op 't begeeren van zijn Hoogheidt, de Vergaderingh had bekendt gemaekt.

Zijn Hoogheit schreef ook aen al de zes andere Landtschappen, uitgezeit aen Hollandt, deze volgende Brief.

Edele Mogende Heeren, byzondere goede Vrienden:

ALzoo de Hoog: Mog. Heeren Staten Generael dezer Vereenigde Nederlanden, Ons den vijfden Junij lest-leden, hebben verzocht ende geauthoriseert, om alle noodige ordre te stellen, ende die voorzieninge te doen, ten einde dat alles in goede ruste ende Vrede werde geconserveert, ende inzonderheit gemaintineert ende vast gestelt de Unie, met den gevolge ende aenkleven van dien, ende in tegendeel geweert ende te gemoet getreden, het gene dat contrarie van dien zoude mogen werden voorgenomen, ende dat wy, niet tegenstaende alle goede ende vriendelijke middelen van Inductie, zoo door de generale Regeeringe, als door ons zelfs Perzoonlijk, respectivelijk by de Heeren Staten van de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt, de Heeren Leden van dien in het byzonder aengewent, dagelijks hoe langs zoo meer klaerlijk voor oogen hebben gezien ende bemerkt de apparente dis-orden, confusie, scheuringe, ende dissipatie van de op-gemelte Unie, door de Meneez ende aendringen, suggillatien van eenige quaetwillige Perzoonen van de Vergaderinge van de op-gemelte Provintien van Hollandt, ook anderen binnen der zelver Provintie gesteunt ende gesupporteert wordende, by ende van wegen de Regeeringe der Stadt Amsterdam, ende der zelver Gecommitteerden, zoo hebben wy (om zoodanige quade Meneez ende slim beleit te stuiten ende te handthaven) de meer-gemelte Unie hooghnoodigh, ende voor den Landen dienstigh geacht, op gisteren morgen voor den middagh te doen saiseren de Perzoonen van de Heeren de Wit van Dordrecht, de Wael ende Reuyl van Haerlem, Jan Duist van Voorhout van Delft, Keizer van Hoorn, Stellingwerf van Medenblik; *ende hier-en-boven den Wel-gebooren Heere* Graef Willem van Nassou, *Stadt-houder van Vrieslandt, onzen Vriendlijken lieven Neve, met een goede nombre van Kompagnien Ruiteren ende Knechten te zenden naer Amsterdam, om de zelve Stadt by de Unie te conserveren, wezende het eenighste ende resterende middel boven alle voorgaende aengewende vriendelijk Tentativen, om het Landt in ruste, eenigheidt, ende onderlinge Vrede te onderhouden, vertrouwende dat de boven-verhaelde zaken U Ed. Mog. niet alleen aengenaem en zullen wezen, maer ook de goede handt bieden ende houden, dat die zaken werden gemaintineert, ende tot een goedt ende verzekert einde gebracht, waer door U Ed. Mog. zullen betoonen de continuatie van der zelver affectie, ende onveranderlijke genegentheit tot conservatie van 't gemeene Vaderlandt: Verklarende voor God ende U Ed. Mog. dat wy in dezen geen andere intentie oft ooghmerk en hebben, als de voorsz. conservatie, sampt de handthavinge van de ware Christelijke Gereformeerde Religie, daer voor wy bereit zijn ende blijven, bloedt ende goedt op te zetten, ende vervolgens den Staet van 't Landt in 't Generael, ende U Ed. Mog. in 't byzonder getrouwelijk te dienen, dat kenne God Almachtigh, in wiens heilige beschermin-ge wy U Ed. Mog. zijn bevelende.*

In den Hage den 21 Julij 1650.

Onder stondt

U *Ed. Mog. dienstwillige Vriend.*

Ende was Ondertekent

G. P. d'ORANJE.

Na de middagh, op Zondagh, ging zijn Hoogheit zitten op een groot zwart paerdt, en reed, met veel gevolgh van Edelen en Bevel-hebberen, door 't Haeghsche Bos, Leiden, en de Veenen, en quam tegen den avond tot Amsterveen, ontrent anderhalf uur van de Stadt. Die van de Stadt ziende

ziende het vier hen zoo na geleght, ſtelden alles in 't werk, wat tot hun beſcherming dienen konde. Zy hadden, 't geen te verwonderen was, op den zelſten dagh, dat het krijgsvolk voor de Stadt was gekomen, zich zoo wel voorzien, datze alree etlijke krijgs-benden aen-genomen, het geſchut tuſſchen ſchanskorven behoorelijk geplant, en de burgers in nu wachten verdeelt, ſloepen toegerecht, de bruggen op de wegen afgebroken, en alles, in 't kort, in zulk een fatzoen gebracht, als of men een week daer mede bezich was geweeſt, en geduurigh op de grenzen aen de vyandt gelegen had. In de Vroedtſchap en Raedt alhier wierdt voorgeſlagen, als een krachtigh middel, en om zig van de belegering t'ontlaſten, dat men de Zee-dijken deurſteken, en de Sluizen openen zoude. Het eerſte haperde maer aen twee ſtemmen: en wierdt voor eerſt goedt gevonden, eenige der ſluizen te openen, en alleen hier en daer een polder deur te ſteken. Ook die van de Stadt hadden al voor de middagh de Sint Anthonis-ſluis, aen het Y, en het Boere-ſluisje, even buiten de Heiligewegs-poort, open gezet, 't welk de Landen, tuſſchen de weg van Amſterveen en Ouderkerk, tot aen den Uithoorn toe, onder water kon zetten. Behalve dit, wierdt ook de Sint Anthonis-dijk, by Jaephannes, een groot half uur van de ſtadt, op een kleen half uurtje gravens na, om, in tijt van noodt, voort deur te ſteken, doorgegraven. Van welke uit-gedolvene aerde, een borſt-weringh wierdt gemaekt, daer ontrent dertigh man achter ging leggen, om de aenkomſte van de krijgs-knechten, die te Muiden lagen, te beletten. En deze, die hier achter lagen, queten zich ook mannelijk; want eenige Ruiters daer op aen komende, ſtieten het hooft, en wierden gedwongen weder te rug te trekken.

Doch alzoo zijn Hoogheit terſtont aen die van binnen, een minnelijke handeling liet aenbieden, hebben die van der Stadt, ook het uitterſte niet willen in 't werk ſtellen; vermits door het deurſteken der Zee-dijken, een groot gedeelte van Hollandt, tot onwaerdeerlijke ſchaden der ingelanden zouden hebben onder water geraekt. Hier op dan wierden uit-gezonden, van ſtads-wege, de Heeren, de Graef, van der Does, Tulp en Kloek. De Prins begeerde bezettingh in Stadt, maer deze Heeren verzochten, dat zijne Hoogheit wilde af-trekken, en hen ongemoeit laten, beloovende ter daghvaert alle mogelijke vernoegingh in te brengen, en diergelijke vlijt ook by de andere Leden te zullen aenwenden. Maer beide on-aennemelijk zijnde, ſcheidenze onverrichter zaek, dien avondt van elkandre.

Maer nauw'liks was men noch met deze zaek bezich, toen by het eerſte volk, dat zich tot Ouderkerk en te Muiden had neêr-geſlagen, de bezettingen van Nimwegen, Uitrecht, Arnhem, Zutphen, Zwol, en Duisbergh, quamen. De Heer van Zuileſtein had voor zijn verblijf-plaets ingenomen, het Slot van Muiden. Etlijke der krijgs-knechten legerden zich aen de Diemer-brugh; andere maekten aen de wallen van 't voorſz. Slot, na de Zuider-zee voornamelijk, hutten, gevlochten van takken van boomen. Zommigen verbleven in de burgers-huizen een nacht te Weeſp, en trokken des maendaghs voort na Ouder-kerk, alwaer Graef Willem zijn verblijf had. Midlerwijl vielen tuſſchen een gedeelte van zijn ruiters, en die van de ſtad, op d'Amſterveener wegh, ook eenige kleine ſchermutzelingen voor. Want als die vam Amſterdam, tien of twalef zoldaten, met twintigh of dertigh gravers uitgezonden hadden, om den Amſterveenſchen wegh, tegen over het huis ter Vraegh, te door-ſteken, quam een groot aental Ruiteren van den Graef, langs het Loop-velt na Amſterveen gezonden, en, des verwittight zijnde, hen op 't lijf vallen. Twee of drie namenze het geweer af, verjoegen d'anderen, legerden zich ontrent den Overtoom, en zetteden hun ſchildtwacht uit tot aen het peſt-huis, een quartier uurs van de Stadt. En viel hen dit verjagen zoo veel te lichter, vermits de Architect, die zich beter

op

op huis als vest-bouw verstondt, de wegh niet diep of wijt genoegh had laten opdelven, invoege dat de Ruitery met haer paerden gemakkelijk daer door kon waden. Had ook, 't geen een groote mis-slagh was, de travars of borstwering aen beide zijden laten opwerpen.

In den Hage stelden eenige afgezondene buiten-ordenlijke en ordenlijke Heeren van Hollandt, ter Vergadering van hare Hoog: Mog. den tegenwoordige standt der zaken, de andere zes Landtschappen, voor oogen, en verzochten dat de zelve wilden uit-vinden eenige beslechting, tot slissing van d'op-gereze zwarigheden.

De andere Landtschappen verklaerden hier op, dat 'et hen zeer leet deed, dat de zaek tot deze tegenwoordige zwarigheit geraekt was, en verzochten aen de Hollantsche Heeren, zelfs voorslagen van behoorlijke beslechting, tot wegh-neming van de opgereze zwarigheden te willen doen, waer toe zy bereit waren alle mogelijke middelen in 't werk te stellen. Waer op de Heeren van Hollandt weder antwoorden, datze verwacht hadden, dat de Landtschappen goet gevonden zouden hebben, eenige voorslagen van beslechtingh te doen; doch zulks niet geschiet zijnde, hadden voorgenomen der zelven Gemaghtigers, dieze den zelven avondt in den Hage verwachtende waren, van het geen 'er voorgevallen was, te verwittigen.

's Anderen-daegs stelde de Vergaderingh van Hollandt en West-Vrieslandt, door den mondt van haer Raed Pensionaris, de zwarigheden voor oogen, die schenen t'ontstaen, by voorgank van de zaken ontrent deze Stadt ter handt genomen, by aldien niet haestelijk, door bequame middelen, daer-in verzien wierdt. En dewijl de zes Landtschappen op gisteren goedt gevonden hadden den Gemachtighden van Hollandt te willen openingh doen van zoodanige middelen, als best ter zake, na de tegenwoordige gesteltenis van tijdt, zoude mogen dienen; dat ook hare Ed. Mo. na rijpe berading in den haren goet gevonden hadden, de Landtschappen op het ernstighste te verzoeken, zonder langer uitstel, een aenzienlijke bezending aen zijn Hoogheit te willen af-schikken, om den zelven met gewichtige, en ter zake dienende redenen, te bewegen, dat hy van zijn aengevangen handel, hoe eerder hoe beter moghte af-standt doen, het krijgs-volk na hun bezettingen doen keeren, en zich in den Hage laten vinden, om met de regeering buiten feiten en met rijpheit van rade te mogen beraetslagen en besluiten, hoe alles ten dienste van den Staet zoude dienen te worden beleit, niet twijfelende, of zoo deze aenzienlijke bezending met ernst, en zonder langer vertrek, in 't werk wierdt gestelt, daer zou een gewenschte uitgang wel haest komen op te volgen. Hier op beraetslaeght, en de zaek andermael overwogen zijnde, wierdt goet gevonden en verstaen, dat aen zijn Hoogheit, van wegen hare Hoog: Mog. een bezending, bekleet met een aenzienlijk Perzoon, uit ieder Landtschap, zouden werden afgeschikt, en tot geen ander inzicht, dan dat zijn Hoogheit mochte werden beweegt, om zich herwaerts te vervoegen, en aldaer met de regeering te mogen beraetslagen, en besluiten, op zoodanige middelen, waer door d'ontstane ongelegentheden zouden mogen worden wegh genomen; dat wijders zijn Hoogheit op het ernste zoude werden verzocht, alle datelijkheden te willen verhoeden, en den koop-handel der Stede Amsterdam haer vryen loop te laten hebben.

De Heeren van Hollandt namen ook aen, en verklaerden, datze uit de hunnen, om ten zelven einde zijn Hoogheit te bewegen, ook een aenzienlijke af-zending wilden doen, en den Heeren van Amsterdam op het ernstighste te verzoeken, hun afgezondene, zonder vertrek, herwaerts te laten komen, om met, en neffens d'andere Leden van Hollant, over de tegenwoordige verwerde gelegentheit der zaken te helpen beraetslagen en besluiten, ten meeste

dien-

dienſte van den Lande, en dat de zelve zich van alle nieuwigheden te plegen, zoo met in-laten van water, als anderzins, wilden onthouden. En wierden tot deze bezending, gebruikt, de Heeren van Aertsbergen, Paets, Reinſwoude, Ozinga, en Mulert.

Ondertuſſchen vielen'er tuſſchen die van der Stadt en 's Prinçen-volk bywijlen eenige kleine ſchermutzingen voor: want als op Maendagh tien of twalef Zoldaten uit der ſtadt, na de drie baersjes, over de Wetering, uitgezonden waren om de wegh aldaer te doorſteken, en de Slooter-polder onder water te zetten, quamen eenige Ruiters van den Overtoom, des verwittight zijnde, op hen aenzetten, overvielen de zelve, en verjoegenze. 't Geen hen des te gemakkelijker gelukte, vermits hun Kapitein, Soeteman, een Engels-man, op 't aenkomen van 's Prinçen-volk, het eerſte na ſtadt liep, met voorwenden, dat hy zulks den Burgermeeſteren zoude gaen aendienen, en orde van te vechten halen. Eenige ſmeeten hun geweer neder, andere ſprongen in 't water, en raekten met zwemmen vry. Onder den hoop was ook een zoldaten Jongen, die, daer de mannen jongens waren, in het tegendeel een mannelijk herte toonde. Deez dan, aengedreven teſſens van gramſchap en ſpijt, en van zijn met-gezellen verlaten, verliet evenwel zich zelven niet; hy brande dan zijn muſquet los op d'aenkomende ruiters, en, nu los gebrandt hebbende, bleef pal ſtaen, en maekte zich zelven gereet om weder te hervatten, 't geen eens gemiſt was: doch wierdt van de Ruiters overvallen, die hem luſtig af-ſloegen, en tot den hals toe in 't water ſtieten, zulks hy voort met zwemmen behouden by zijn rotgezellen over quam.

Midlerwijl zaten ook eenige 's Prinçen-ruiters, die het voor de ſtadt wat te grof gemaekt, en te veel de meeſter geſpeelt hadden, als ook een paedje van Graef Willem van Naſſouw, en zeker vendrigh Riſpe, die namaels hier ter ſtede noch ter Ammiraliteit gezeten heeft, en meer andere Edelluiden, (want zy wierden alle, waer eenigh bedenken op viel, by den kop, als ook eenige ruiters, die binnen quamen, om hun vrienden eens te bezoeken, gevat, en vaſt gezet) tot dat 'et Verdragh getroffen was, gevangen. De ſtedelingen, ondertuſſchen, brachten vier ſloepen op de Weteringh, elk met twee metale buſſen voor op; als mede een rot metzelaers op het Lijmzieders padt, ten aenzien van 's Prinçen-ruiters, die aen d'andere kant van de Weteringh ſtonden, en, na onderling vragen, of men laſt tot ſchieten had, in 't kort weder, zonder tegens elkandre eenige datelijkheit te plegen, na den Overtoom vertrokken.

Op den tweeden van Oogſt-maent, zijnde Dingſdagh, trokken de vier boven-gemelde Heeren weder uit na Amſterveen aen den Prins, doch quamen tegens den avondt onverrichter zake weder in ſtadt. Midlerwijl wierden de Schanſſen rontom de ſtadt met opgeworpe borſtweringen, verſterkt. Ook ſtak men de polder van het peſthuis door in de veſt, en brak de ſchuttingen der ramen, (want hier ter plaetze, wil men, dat de Prins de ſtadt, indien 't verdragh had blijven haperen, zoude aengetaſt hebben) als mede de brug van de raem-poort, af, en heide, om het in-varen uit de Wetering in de ſtadts-grachten te beletten, de brugh van de Raem-ſloot toe. De boomen op de Oſſe-markt, liepen groot gevaer van om verr' gehouwen te worden, en was alree de bijl daer aen gezet. Ook was beſloten, het peſt-huis, 't welk met hondert man, onder den vendrigh Braekman, nu Luitenant van den Wel-edelen Heere, Kapitain L. Witſen, Ridder, bezet was, om verre, (vermits dit zijn Hoogheit een bolwerk had kunnen verſtrekken,) te halen, of het zelve met kracht van geſchut te ſloopen. Op den Amſtel, by den Omval, lagen ook drie uitleggers met Kanon, zeven chaloupen, ieder met twee of drie ſtukjes geſchut, en dicht aen ſtadt twee vlotſchuiten, ieder met vier ſtukken. Het water, ondertuſſchen, wies ook hert aen, 't welk geen kleene verſlegenis

by zijn Hoogheit, en onder de Bevelhebberen, veroorzaekte, de welke met bekommernis zomtijts den Lantluiden af-vorderen; ofze niet wisten tot wat hoogte het water wel op zoude vloeien. En om zich van het zelve te ontlasten, wiert by zijn Hoogheit voorslag gemaekt, van den Overtoom, een half uur gaens van de stadt af, te doorsteken, en op te graven. Te dien einde waren alree de boeren met schoppen, houwelen, en ander gereetschap, bezich, om zulks in 't werk te stellen; maer verstaende dat 't op-delven van den Overtoom, hem weinigh zoude mogen helpen, wierdt zulks gestaekt. En had dit voortgank genomen! voorzeker, 't zou 'er, tot zeer groot na-deel van Haerlem, en voordeel van Amsterdam, noit weder in geraekt hebben.

Onder deze ernstige, vielen 'er bywijlen niet min kortswijlige zaken voor. Want des nachts, tusschen Dinghsdaghs en Woensdaghs, had het vendel van de Heer van Vlooswijk, de wacht aen de Haerlemmerpoort, het welk, bedrogen door de duisternis, zich inbeelde ruiters te hooren. Hier op wierdt terstondt na de Heer Kornelis Bikker gezonden, om van hem last t'ontfangen, wat hen in deze gelegentheidt te doen stondt. Deez' terstondt zich derwaerts begevende, dachte van gelijken geluit van paerden te hooren, zulks hy last gaf om los te branden, waer op twee schooten, en eene van de zoldaten, die op het naest-gelege bolwerk de wacht hadden, gedaen wierden. De windt was juist van der stadt af; zulks de slagen niet zeer over de zelve heen klonken, zonder dat, zou buiten twijfel, een groote onsteltenis en oproer gemaekt hebben. Des morgens bevond men dat 'et een paerdt van zeker sleper, Kees Kaek, dat by de poort heen en weer den ganschen nacht over had loopen doolen, geweest was.

Op Woensdagh, den derden van Oogst-maendt, wierden voor de vierde reize, de vier Heeren, C. de Graef, Zimon van der Does, Nikolaes Tulp, en Pieter Kloek, om met zijn Hoogheit een verdragh te treffen, af-gezonden. Want die van der Stadt, bevroedende, dat op hun verzoek, niemandt van d'andere steden verscheen, dat die van Haerlem, de naeste en maghtigste de Poorten voor 's Prinçen-volk open lieten, allen toevoer aen 't leger deden, en geen party maekten: dat die van Leiden allerhande schuppen, spaden, en ander oorloghs-tuigh lieten na 't leger volgen, en noch meer te doen gewilligh waren: dat het deursteken der dijken, en openen der sluizen, niet Amsterlandt alleen, maer ook een groot deel van 't Sticht, van Rijn-lant, en der Woerder Oort, kon onder water zetten, en voorts op den mesthoop pachters en eigenaers; en dat by vervolg van beleg, de koophandel licht een grooten stoot konde krijgen, gingen verdrags eenigste oorzaek liever, dan tegens de onzekerheit des oorlogs te harde-bollen, een kleentje over 't hooft zien. De Prins, om te toonen, dat hy het niet tegens de Stad, maer eenige onwilligen had, kipte de twee Bikkers, d'een regeerend, d'ander oud-Burgermeester daer uit; wel wetende, dat die om hun groot gezagh, by vele anderen in den haet waren, en stondt 'er op, dat die afstandt van de regeering zouden doen. Allen anderen dacht zulks wel van quaden gevolge, en te zijn, *huiden my, morgen dy*; echter alzoo beide deze Heeren zich hier in willigh en bereit toonden, niet begeerende, dat om hun beides halve, de gansche stadt zoude in last komen, wierdt dit punt by hen toegestaen. Nopende het toestaen, om aen te nemen den voorslagh van den vijftienden van Hooi-maendt, by zijn Hoogheidt en den Raedt van Staten gedaen, daer in hebben die van der stadt, voor zoo veel in hen was, zich willen bequamen, en aengaende den toegangh in de Vroedschap, voor zijn Hoogheidt als Stadt-houder, hun goede verklaringh ook niet willen weigeren. En wierdt alzoo, zonder tot verdere datelijkheit te komen, den derden van Oogst-maent, ontrent middag, 't verdragh gegeven, 's avonts, volgens hun volmacht-brief, die aldus luidende, getroffen, en ondertekent.

Wy

(*WY Burgermeesteren ende xxvj. Raden der stadt Amstelredamme, verklaren mitsdezen gecommitteert, geauthoriseert, ende volkomen macht gegeven te hebben aen de Heeren Kornelis de Graef, Vry-heer van Zuid-Polsbroek, oud-Burgermeester, Symon van der Does, ende Dr. Nikolaes Tulp, Raden en oud-Schepenen, mitsgaders Mr. Pieter Kloek, Raedt dezer Stede, omme in onze name te treden in onderhandelinge met zijne Hoogheidt, den Heere Prinçe van Oranje, nopende de differenten ontstaen tusschen hoogh-gemelte zijne Hoogheit, ende deze Stadt. Dienthalven met zijne Hoogheit te concerteren, akorderen ende sluiten, zulks als de voornoemden onze Gecommitteerdens in dezen zullen doen, handelen ende sluiten, onder allen verbande als na rechte. Des t'oirkonde hebben wy 't zegel, ten zake der voorsz. Stede, hier onder gedrukt, den 2 Augusti* 1650. *Ondertekent* Gerard Hulst, *hebbende een opgedrukt zegel in groenen Wasse.*)

Het Verdragh quam op dezen zin uit.

DAt de Heeren van Amsterdam resolutie zullen nemen, om haer te conformeren met d'andere zes Provintien, aengaende den staet van Oorloge, met verzoek, dat zijne Hoogheidt gelieven zal devoir te contribueren, om den staet van Oorloge te mogen brengen op de voet ende voorslagh van zijne Hoogheidt, ende den Raedt van State, gedaen tot accommodatie van de Geunieerde Provintien, ende dat niet te min, ende ondertusschen gevolght zal worden den Staet van Oorloge, nevens d'andere zes Provintien, tot zoo lange 't voorsz. nader Consent van d'andere Provintien zal wezen uitgewerkt, ende by ontsteltenisse van 't zelve Consent, tot zoo langh den oorlogh tusschen Vrankrijk ende Spanjen zal duuren, ende zulks ten langhsten voor drie à vier Jaren, op hope dat de voorsz. Oorloge tusschen Vrankrijk ende Spanjen middelertijt zal mogen by-geleght wezen, ende 't zelve niet vallende in de zelve tijdt, dat men zich alsdan gedragen zal na tijdts gelegentheit, ende tot meeste dienst van 't Landt, volgens d'ordre van Regeringe.

Ende dat voorts gelijke resolutie zal worden ingebracht, ten einde de Troepen, by de Heeren Staten van Hollandt af-gewezen, zullen van haer achterstallen worden betaelt, ende met eenen helpen goede ordre stellen, tot goede betalinge van de vordere Militie.

Dat zijne Hoogheidt, gelievende in de Stadt, gerecipieert zal worden gelijk zijne Predecesseurs, Stadt-houders van Hollant, gerecipieert zijn geweest, met alle eere, respect, ende gedienstigheit, ende goet-vnidende te verschijnen in de Vroedschap, dat zijne Hoogheidt, in de voorschreve qualiteit, aldaer audientie zal worden verleent.

Dat voorts de Heeren van Amsterdam alle goede ende mogelijke devoiren ter Vergaderinge van de Staten van Hollandt zullen aenwenden, dat alle onlusten mogen in 't geheel wegh genomen worden, ende de zake gebracht in vaste ende vertrouwde Vriendschap ende Confidentie, ende alles gestelt in vergetelheit, gelijk of het noit en was voorgevallen, Tot welken einde zyluiden daer over met zijne Hoogheidt concerteren ende communicatie houden zullen.

Zoo haest dezen Contracte aen weder-zijden zal voltrokken ende ondertekent wezen, neemt zijne Hoogheidt aen de aengevoerde Militie te doen vertrekken in haer oude Guarnizoenen, gelijk ook daer tegens de Stadt aenneemt haer aengenomen volk af te danken, en voorts in haer Stadt alles te herstellen op den ouden voet.

Geloovende aen weder-zijden in alle goeder trouwen zonder eenigh argh ofte list, desen Contracte oft Verdragh in allen deelen naer te komen, ende te onderhouden.

Gedaen tot Amsterveen, desen derden Augusti 1650. *Ende zijn hier van twee gelijke Acten gemaekt, ende ten weder-zijden ondertekent, daer van aen ieder zijde een gevolgt is.*

Was ondertekent: G. P. d'Oranje, *zijnde daer neffens gedrukt 't Cachet van zijn Hoogheidt in rooden Wasse.*

Noch geteikent: C. de Graef, Symon van der Does, Nikolaes Tulp, Petrus Kloek. Ts. Fs.

BUrgermeesters ende xxxvj. Raden der stadt Amstelredamme, approberen ende ratificeren 't voorstaende verdragh, tusschen zijne Hoogheit ter eenre: ende hare speciale Gemaghtighde, op den 3 Augusti 1650. tot Amsterveen gesloot en, Ten oirkonde is deze by eene der Sekretarissen ondertekent, ende 't Zegel, ten zake der voorsz. Stede, hier onder gedaen, doen drukken den 3 Augusti 1650.

Ondertekent Gerard Hulst, *hebbende een opgedrukt Zegel in groenen Wassche.*

Separaet Artijkel, van het Verdrag, op den 3 Augusti 1650. gemaekt tusschen zijne Hoogheit, ende de Stadt Amsterdam.

DAt zijne Hoogheit, buiten prejudicie van d'eer ende goede naem van de Heeren Andries ende Kornelis Bikker, d'eene oudt, ende d'andere tegenwoordigh regeerende Burgermeester der stadt Amsterdam, ende buiten bezwaer ende krenkinge van hare perzoonen ende goederen, daer vooren zijne Hoogheit haer verzekert, naer deze tijts gelegentheit oordeelt dienstigh te wezen voor den dienst van't Landt, datze haer ontrekken van alle vordere regeeringe van de Stadt, zonder weder daer toe beroepen te worden, des niet te min zijne Hoogheit bereidt is in perzoon haer te hooren, ende gehoort hebbende, zoo zijne Hoogheit alsdan mochte blijven by zijn vorigh goet vinden, zoo zullen zy alsdan haer vrywilligh ontledigen van de voorsz. Regeeringe, op den voet als vooren, mits datze van nu af haer zullen onthouden van de voorsz. publijke Functie van de Stadt. Ten oirkonde dezen ten weder-zijden ondertekent, ende geconfirmeert, achter-volgende 't Verdragh tusschen zijne Hoogheit, ende de Gecommitteerdens van de Stadt, op heden tot Amsterveen gemaekt, dezen 3 Augusti 1650.

Was ondertekent G. P. d'Oranje, *zijnde daer neffens gedrukt het Cachet van zijn Hoogheit in rooden Wassche.*

Noch geteikent: C. de Graef, Zymon van der Does, Nikolaes Tulp, Petrus Kloek. Ts. Fs.

BUrgermeesteren ende xxxvj. Raden der stadt Amstelredamme, approberen ende ratificeren 't voorstaende Separaet Artijkel, *van 't verdragh tusschen zijne Hoogheit ter eenre: ende hare speciale Gemaghtighde ter andere zijden, op den 3 Augusti 1650. tot Amsterveen gesloten. T'oirkonde is deze by eene der Sekretarissen ondergetekent, ende 't Zegel ten zaken der voorschreve Stede hier onder gedrukt, den 3 Augusti 1650.*

Ondertekent Gerard Hulst, *hebbende een opgedrukt Zegel in groenen Wassche.*

Die van Amsterdam, het rijkste, maghtighste, en voornaemste lit, aldus aen 's Prinçen onbedaghte hevigheit, bodt vierende, wierden noch hier in over hun rekkelijkheit by anderen gelastert, en datze in tijts behoorden bedacht te hebben, ofze konden, en ook wilden uitvoeren, 't geenze voornamelijk nu zoo langen tijdt, hadden slepende gehouden en gehanthaeft. Maer, mitsdien nu het tegendeel gebleken was, datze qualijk gedaen hadden, met dus lang hun kriegelheit getoont te hebben. Dewijl door deze uitterste noot aen zijn Hoogheit, en d'Al-gemeinschap een exempel gegeven wierdt; 't welk namaels, als Hollandt weder tegens de zelve haer strengh wilde trekken, tot een regel zoude dienen, en meer gepleeght kunnen worden, en dat men voortaen weinigh meer zoude te stoffen hebben van de vryheidt van 't Landt en der Staten. Maer anderen oordeelden, dat die van Amsterdam wijsselijk gedaen hadden, en eveneens als een schip by onweder in zee voor anker leggende, geviert, en ruim bot gegeven hadden.

De Gemagtigden van hare Hoog: Mog. komende des Woensdaghs 's avondt tot Amsterveen, vonden de zaek verdragen, en bleven, neffens die van Amsterdam, by zijn Hoogheit dien avondt t'eten. Als onder

andere redenen, die van Amsterdam al lacchende zeiden, *datze het Element des Waters tot hun voordeel zouden gebruikt hebben*, voechde zijn Hoogheit daer op, *en ik zou daer tegen het Element des vuurs gebruykt hebben*, 't welk zoo voort in lacchen toegink.

's Anderen-daeg 's morgens vroeg, toog zijn' Hoogheit van daer, en quam op den middagh in den Haegh. Ten zelven dage wierden ook al de troepen, na het voltrekken van 't verdrag, af-gevoert, en weder in de bezettingen geleght.

Men kan eigentlijk niet weten het getal van 't krijgs-volk, om dat het zelve eensdeels zeer wijt verspreit lagh, als te weten te Muiden, aen Diemer-brugh, te Ouderkerk, te Amsterveen, aen den Overtoom, ten halven wege Haerlem; en te Sparendam, als ook anderdeels, om dat de vendels zoo zwak waren, dat daer uyt geen' rekeningh te maeken was. Het is zeker, dat tot Amsterveen een geheel vendel met een wagen wegh gevoert wierdt. De schrik en versleghenis der stadt, die geenen oorlogh gewent was, maekte buiten twijfel de kracht en 't getal grooter, dan het in 'er daet was. Het is niet te min evenwel gelooflijk, dat 'er meer volks zoude hebben komen af-zakken, indien de aenslagh gelukt was, en dat 'er ook dagelijks meer aenquam, bevond men uit de ervarentheit. Want, behalve anderen, die dagh aen dagh den hoop vermeerderden, waren twee vendelen te paert tot Uitrecht, uit Bergen-op-Zoom, des Woensdaghs gekomen, die, de zaek by-geleght zijnde, weder na hunne bezetting keerden. En uit Groeningen quamen dien zelven dagh, toen zijn' Hoogheit vertrok, zeven vendelen te voet tot Weesp, de welke aldaer bleven leggen, op het vlakke veldt, onder den blaeuwen hemel, zich zoo zeer op weg gespoeit hebbende, dat het lijf achter van 't harnas deur was. Zes keerden weder na Groeningen, en een der zelve, zijnde een Kornels vendel, nam de reize na den Haegh.

Endelijk zijn de Heeren van Hollandt, den dertienden van Oogstmaendt, ter Vergaderingh van hare Hoog: Mog. in tegenwoordigheidt van zijn' Hoogheit, als ook de Stadthouder Graef Willem, en den Raedt van Staten, verscheenen. Daer dedenze verklaringh, dat by en van wegen de Heeren hunne Gemaghtigers menighmael voor dezen, op 't verminderen van de krijgs-macht, aldaer ter vergadering, was gesproken, en een tale gebruikt na gelegentheit hunner uit-geputte inkomsten, veroorzaekt, door den zwaren en langduurigen oorlogh, maer sedert gelet hebbende, dat de andere Landtschappen, by het verminderen van de krijgsmacht, by hunne Gemaghtigers voorgeslagen, haer bezwaert, en onrustigh vonden, als denkende dat de Staet dezer Landen daer by niet genoegh verzekert was, hadden nu goet gevonden, hunnen Bont-genoten daer in te gemoet te komen, en, om de zelven buiten alle bekommernissen te stellen, den voorslag, op den vijftienden van Zomer-maendt, by zijn' Hoogheit en den Raedt van Staten, uit-gebracht, ingewilligt en toegestaen. Hier op dan wierden endelijk voor eerst afgedankt de vijf-en-vijftigh vendelen voetknechten, van Uitheemschen, en twalef kornetten paerden. En op den vijfden van Winter-maendt, na 's Princen doodt, noch vier kornetten ruitery, en duizent man te voet, volgens de matiging, by zijn' Hoogheit en den Raedt van Staten, den vijftienden van Zomer-maendt ingebracht, en het besluit, daer op den achtienden van Oogst-maendt, genomen.

Na het slissen van den brandt van deze oneenigheden, quamen die van Zeelandt staets-wijze in den Hage, en zeer plechtelijk en breet zijn Hoogheit noch in dezer voege bedanken.

DE Heeren Staten van Zeelandt ge-examineert hebbende de middelen ende Proceduuren, die zijn Hoogheit goet gevonden heeft, te gebruiken, zoo ten aensien van eenige Militaire Troepen, om en ontrent Amsterdam gezonden, als mede rakende het saissement van eenige Heeren uit de Vergaderingh

deringh van Hollandt, oordeelen daar toe applicabel te zijn, de resolutie van Hare Ho: Mog. den 5 Junij lest-leden genomen, hebben alle het gene hier te vooren vermelt, geadvoüeert, ende gelaudeert, advoüeren ende lauderen mitsdezen, *zijn Hoogheit bedankende over de moeite ende debuoiren, ten dezen fine aengewent, met verzoek, in de zelve yver te willen continueren. Lastende onze Gedeputeerden ter Generaliteit, het zelve bekendt te maken, ten registre van Hare Hoog: Mog. te doen insereren, en andere Provintien te verzoeken, zich daer mede te willen conformeren. Actum ter Vergadering van de Heeren Staten van Zeelandt, binnen Middelburgh, den* 16 *Augusti* 1650.

Onder stondt, accordeert met de Notulen.

(Ende was getekent)

DE BRUNE.

Diergelijke dankzeggingen, om steun, en gunst, ten Hove te krijgen, deden die van Vrieslandt, Over-Yssel, Uitrecht, en andere gunstelingen van den huize van Oranje. Maer in Hollandt, en byzonder hier in Amsterdam, waren diergelijke dankzeggingen verre voor hem te zoeken. Het morren, ongedult, en quaet spreken ging in zwang. En voer men hier noch al voort, tot in Herfst-maendt, met het onderzoeken van d' aenkomende schepen, en 't houde van sterke wacht. Het graeuw sprak ook zeer toomeloos en vileinig. En die van de Regeering beelden zich hoe langer hoe meer in, dat de Prins noch meer aenslagen op handen had, en zich volkomẽ opperhooft zocht te maken. Vele, en zelfs van zijne vertrouwelingen, spraken, en waren van gevoelen, dat hy al 't voorgaende zoude zoeken te verzachten, en zelfs de in hechtenis genome Heeren, by andere wegen vernoegen te geven; maer dit bleek heel anders aen het geen zich tot Haerlem toedroeg. Want zijnde aldaer in Herfst-maendt, de dagh van haer Majestraets verkiezingh, zoo quam hy den zevenden van Dieren, daer hy henen getrokken was, weder in den Haegh. Ende gewaer wordende dat op de noeming stonden eenige luiden die tegens zijnen aert waren, als zijnde voorby gegaen, en buiten de noeming gelaten de Heer Verkameren, een zijne vertrouwelingen, zoo ging hy voorby de weirdighste en aenzienlijkste, en nam nieuwe geringe luiden; onder ander eenen Deurwaerder. En als die van der stadt, den Heer de Wael tot Wees-meester gekoosen hadden, liet hy zulks verbieden, of te kennen geven, dat 'et hem onaengenaem was.

De bovengemelde zes in hechtenis genome Heeren, wierden den een-en-dertighsten van Zomermaendt, van 't Hof af, in twee Karossen, drie en drie in een' Karos, met een goet getal Zoldaten, en Ruiteren na het huis te Loevesteyn gevoert. Midlerwijle, vermits de Staten en Steden van Hollandt hunnent halve niet te paerde wilden zittten, maer zich na het besluit van den vijftienden van Zomermaent schikten, wiert dit zoodanigh beleit, dat de gemelde steden, daer deze Heeren t' huis hoorden, en der zelve Vrouwen en Vrienden, zijner Hoogheidt ontslaking quamen verzoeken, met aenbieding van afstant van de regering te willen doen, gelijk ook geschiedde.

Ter Vergadering van hare Ho:Mog. wierdt toen voor-geslagen een bede en dankzegging-dagh uit te schrijven over de tegenwoordige gelegentheit van tijt en zaken. Maer die van Hollandt wachteden zich wel van daer in zoo rauwelijk te bewilligen, om daer door niet stilzwijgens toe te staen, en even-eens als voor goet te kennen, 't geen 'er geschiet was.

Die van Amsterdam toonden in al hun beleit, datze noch vol wan en mistrouwens staken, lieten hunne gragten rontom met een ry palen bezetten, maekten de borstweringen op, vergrooteden de Burger-vendelen van vier en twintigh tot vier-en-vijftigh vendelen, onder de Heeren Kolonellen, Jan van de Pol, en Kornelis Witsen, ontboden een [a]vernufteling van Antwerpen, en (een teken datze zich niet betrouwden op eenig vernufteling in 's Lants dienst zijnde) die het werk by 't Scheur by Duinkerken, uitgevonden en

[a] In nieur

en gebouwt had, en hier tegenwoordigh noch in dienst is, namelijk Jan Heimansz. Koek. Ook namenze noch twee vendelen Wartgelders aen.

Maer niet langh overleefde zijn Hoogheit deze gewightigen handel en zware moeite: want zich den zeven-en-twintigsten van Oogst-maent, uit den Hage na Dieren begevende, om de Geldersche Landt-dagh te Zutphen by te woonen, was tot het einde van Wijn-maendt, dien tijdt over met jagen op de Veluuw, zich tot Bik-bergen in een boeren-huis behelpende, bezich geweest. Endelijk koortzigh wordende, wierdt te rade zich te schepe te begeven, en den Rhyn en Lek af te zakken na den Hage; alwaer hy ook des Zaterdaghs 's morgens, den negen-en-twintighsten van Wijn-maendt, ten drie uuren aenquam. Maer, na een dagh of twee leggens, braken de kinder-pokjens uit, waer op hy groote benauwtheit, en sterke Koortzen kreegh, en den zesten van Slacht-maendt, zijnde Zondagh, zoo een sterken, die hem noch dien zelven avondt, ten negen uuren, in zijn ouderdom van vier-en-twintigh Jaren en bykans zes maenden, wegh nam.

's Anderen-daeghs zagh men in het geopende Lichaem, de pokjens van buiten gezworen, en wit, (geen quade tekenen) veel ook door gebroken; de herssenen gaef, de milt slapachtigh, en met wat zwart bloedt vervult, de twee deelen, en 't onderste van de Lever wat blaeuw, maer de geheele Long zeer zwart, gezwollen, ontsteken, omgeven met zwart bloet. En hier uit ontstondt, de kortheidt van adem te halen, dien hy in zijn ziekte had, de benauwtheit en de Koortze, in de twee laetste dagen, (te voore niet) 't welk, gelijk men 't niet had weten kunnen, (want hoest, lossinge van fluimen, noch stekingh had zijne Hoogheidt) noch uit de koortzen, noch uit de dampen, alzoo had 'et, in dien staet der ziekte en krachten, schoon men het geweten had, ongeneesbaer geweest. Evenwel vielen 'er klachten onder des Prinçen Hovelingen, als of hy verzuimt was; maer de drie artzen, als Reek, Hayes, en Straten, die over hem gingen, maekten een schriftelijk verhael van het gansche beloop zijner ziekte, waer uit wel anders bleek. Het gerucht van de doodt, vervulde terstondt den Hage, en quam een ieder als een donderslagh in d' ooren, vermits men gedurigh gezeit had, dat 'er geen gevaer was, en alles wel stondt; ja dorstemen noit den Prinçe zelf zeggen, dat 'er gevaer was. Zoo veel laet haer een rechtschapen Gemeente gelegen zijn, aen een Prins, en Hooft, die zy haer heil, na rechte rekeningh, dank behoorde te weten, by namen, als men hem zijn Voor-Oud'rens onloonbre deugden, daer hy 't minst niet van ontaerde, mee wil laten deelen. Acht dagen, na het overlijden van zijn Hoogheit, braght zijn Gemalin, haer Koninklijke Hoogheit, 's avonts ten negen uuren, tot groote blijdschap van 't gansche Hof, een jongen Zoon ter werelt.

Groote droefheidt maekten om 's Prinçen doodt de geenen, die met, en door hem den boven-verhaelden handel gedreven hadden. Eenige Leeraren, zoo op de Predik-stoel, als onder de gemeente, oordeelden, *dat de Staet hoofdeloos, en geen Koning in Israël was; dat de Staet in twist, verwerring, en aen duigen moeste vallen.* Maer in die van de regeering, en over al in den genen, die het hooft meer na de Vryheidt, als 't hof hingh, speurdemen terstondt groote blyschap. Snel liep de tijdingh van 's Prinçen doodt. 's Morgens met 't Poort-sluiten hadmenze hier t' Amsterdam.

Die van Dort, stelden terstondt na 's Prinçen doodt, den Heere de Wit weder in zijn voorige standt. Daer na ook die van Delft, den Heer van Duist van Voorhout; desgelijks geschiedde met de Heeren de Wael en Ruyl, tot Haerlem, en de Heer Stellingwerf tot Medenblik. De Heer Keizer was alree by 's Prinçen leven gekoren tot Fiskael ter Ammeraliteit van 't Noorder gewest. Hier ter stede, om hun matigingh te toonen, gingenze langhzaem met het herstellen van de Bikkers voort.

In

In den Jare zestien hondert een-en-vijftigh wierdt ook zeker geschrift door den Heere Pensionaris Kats, by hem berustende, en getittelt, *Redenen en Motiven, die zijn Hoogheit hebben bewogen, by der handt te nemen, zoo ten opzicht van de in hechtenis genomen zes Heeren, als van't geen aengevangen is, aen, by, en ontrent der stede Amsterdam*, ter Vergaderingh van d'Algemeine Staten overgelevert. Dit geschrift had wijlen Prins Willem in 't voorgaende Jaer overgegeven, en wierdt toen goet gevonden, vredes halve, niet te openen; maer nu ter Vergaderingh vertoont zijnde, wierdt in omvraegh gebracht, of men 't zelve openen, of verbranden zou. De meeste, inzonderheidt de beledighden, waren van gevoelen, dat 'et behoorde, gelijk ook geschiedde, gelezen te worden, om daer uit te doen blijken, wat reden zijne Hoogheit mochte gehad hebben, tot het gene, by hem in het voorgaende Jaer ondernomen was. Het zelve geopent en gelezen zijnde, wierdt daer dubbelt van genomen, 't welk op dezen zin uitquam.

DE Hoog: Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, ter herten nemende de langhduurige verdrietige en periculeuse onlusten ende verwijderinge, dagelijks meer ende meer in den Staet dezer Landen toe-nemende, ter oorzake van de discrepantie, ontstaen tusschen de zes Provintien ter eenre, ende de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt ter andere zijde, over de Reductie ende Cassatie van een gedeelte der Militie, ende het vast stellen van eenen Staet van oorloge, *ende na hare hooge wijsheit ende kennisse van zaken tegemoet ziende d'incenvenientien, die daer uit zouden komen te volgen, inzonderheit, dewijle by de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt alreede een separate Cassatie, met pluraliteit van stemmen was geresolveert, ook by hun ordre gegeven, van de zelve effective in 't werk te stellen, hebben goet ende noodigh gevonden, te decreteren een notabele bezendinge (daer in wy ons hebben gevoeght) aen alle de Steden en Leden van de meer-gemelte Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt, omme de zelve met alle bedenkelijke redenen te bewegen, dat zy haer wilden onthouden van alle separate, ende af-zonderlijke Cassatie, verminderingh, ende veranderingh van Krijgs-volk, in dienst en Eedt van de Generaliteit zijnde, ende 't gene ter contrarie van dien zoude mogen zijn voorgenomen, laten varen, zich met de zes andere Provintien te conformeren, of de poincten van discrepantie te submitteren, volgens, ende in conformite van d'Unie, ende hebben de meer-hoog-gemelte Heeren Staten Generael, ons verzocht ende geauthoriseert, om alle noodige ordre te stellen, ende die voorsieninge te doen, ten einde, dat alles in goede ruste ende vrede werde geconserveert, ende inzonderheit gemaintineert, ende vast gehouden de Unie, met den gevolge ende aenkleven van dien, ende in tegendeel geweert, ende te gemoet treden, dat contrarie van dien zoude werden voorgenomen.*

Na het voltrekken en af-leggen van de voornoemde bezendinge vernemende, dat 't zelve geen effect en hadde gedaen, vermits de weder-werkinge van eenige quaetwillige, hebben wy met, en neffens zijn Excellentie Graef Willem, Stadthouder van Vrieslandt, ende den Raedt van Staten, na gehoudene menighvuldige Sessien ende Conferentien (onder protestatie van de Provintie van Hollandt te moet te willen gaen) geformeert een bondige besoigne, in zaken van Militie, met den gevolge en aenkleven van dien, 't welk de zamentlijke Provintien aengenaem ende smakelijk mochte wezen, ende voorts strekken tot maintenu ende conservatie van de Unie, ende vervolgens, tot den meesten dienst, ruste, eenigheit, ende zekerheit van den staet dezer Landen.

Waer op wy hoopende, daer toe ook publijke, ende onder de handt, alle vriendelijke inductie ende persuasien aenwendende; hebben eindelijk, tot ons hooghste leetwezen, bevonden, dat dien wel-gemelden arbeidt zoo langer zoo vruchtelooser werde gemaekt; door insolente steeghheidt van eenigen, die liever

's Landts

's Landts zekerheit van buiten, en der goeder Ingezetenen van binnen in de waeghschale hebben willen leggen, dan dat zy een hayr-breedt zouden hebben willen wijken van der zelver quade ingezogen opinien, daer van zy hunne respective Vroedschappen hadden geabuseert, ende voorts andere goede Leden van de Vergaderinge van Hollandt ende West-Vrieslandt, daer toe met meneés, ende achter Raedt gepoogt te trekken.

Ook uit enkele moetwil en verwaentheit derven drijven ende willen mainteneren het voorsz. stuk der separate Cassatie, zeggende, daer beneffens Raedt ende middel te weten om d'andere zes Provintien zulx te doen gehengen en gedogen, *hier-en-boven noch wel stoutelijk voorgevende*, dat d'Unie was gedissolveert en t'eene-mael vernietigt, *by welkers verval een notable veranderinge, niet alleẽ in de generale politike regeringe onvermijdelijk stondt te volgen.*

Maer ook in het stuk van de ware Gereformeerde Religie, zoo die tegenwoordig in de Provintien, Geassocieerde Landtschappen, ende Steden by Publijke authoriteit werdt ge-exerceert.

Waer jegens dan geen apparentie meer resterende, dat langer eenige forme van inductie nochte van accommodatie zoude mogen gelden, en ondertusschen ons veelderhande stoute, seditieuse, en dangereuse discoursen van die qualijk ge-intentioneerde persoñe ter ooren komende, neffens andere wel-gefundeerde waerschouwinge van zeer ongehoorde, pernitieuse, den staet dezer Landen notoirlijk ruineuse desseins en machinatien, die onder haer wierden ontworpen, en ten deele beloost waren by der handt te nemen, dewijle men onder schoonen schijn ende specieuse pretexten zochte tijdt te winnen, tot het uit-werken der voorsz. schadelijke desseins, en den Staet dezer Landen, by dien weg in notable scheuringe ende confusie te brengen, tot merkelijke avantagie van die gene, die met jalousie over dezen staet zwanger gaen.

Hebben wy in kracht van onse commissie, ende daer toe gegevene speciale Resolutie en authorisatie, van meer-hooggemelte Heeren Staten Generael geoordeelt ende geconsidereert, dat de bovengemelte quade ende pernitieuse desseinen die met zoo grooten præjuditie en perijkel van de gemeene zake, contrarie d'Unie wierden voorgenomen, noot zakelijk, ende eer het te laet wierde, diende geweert, ende te gemoete getreden.

Ende daer op, hoe-wel ongaerne (als by alle onze voorige vreedtzame Officien, en vriendelijke tentativen kan blijken) geresolveert, de voorsz. Persoonen in haer boos voornemen te prevenieren, en eenige van de principaelste Belhamels van dien in arrest te doen nemen ende houden, op dat zy d'andere goede ende wel ge-intentioneerde Leden van de opgemelte Vergaderinge van Hollandt en West-Vrieslandt niet en quamen te misleiden, ende verder t'abuseren.

Wy hebben mede ter zelver tijt, en op het zelve fondament moeten resolveren, de stede van Amsterdam, met assistentie van eenig volk van oorloge te gemoet te voeren, hoe dat zeer weinig perzoonen onder den harẽ van de voornaemste aenleiders der voorsz. directie belet hebbende d'audientie, die wy in qualiteit, als Stad-houder van de meer-gemelte Provintie van Hollant in haer Vroedschap, ten dienste ende tot bevorderinge van de gemeene zake verzocht hadden, mede nootsakelijk hare regeringe van zoodanige Instrumenten behooren te ontslaen, waer op als ook 't gene datter ontrent vorder in consideratie is genomẽ geweest in't goede ten wederzijden is verdragen.

Op alle het welke staet te letten, dat het quaet ten arghsten uitgebroken zijnde, geschapen was den ganschen staet en bandt der zelver Provintien te zullen scheuren, ende mitsdien in een onvermijdelijke ruine t'involveren, de remedien by gebrek van sachter, nu strikter ende scherper hebben moeten by der handt genomen, en in't werk gestelt worden.

Want gelijkerwijs als men een periculeusen Brandt ziende opgaen, alles aenwent, en by de handt neemt om den zelven te slissen, daer aen men andersins niet en zoude willen denken, als daer is zomwijlen de ruine en spoedige Demolitie van eenige huizẽ, om eẽ gansche straet, en daer door een gansche stadt te zalveren, *dat wy by commissie en eedt verplicht d'Unie en de Religie te mainteneren, en noch hier-en-boven by speciale resolutie van de meer-hoog-gemelte Staten*

ten Generael op nieuws, tot maintenue van meer-hoog-gemelte Unie geauthorizeert zijnde, ziende onder de Provintien een vlamme opgaen, die by voortgank en continuatie alle de zelve gezamentlijk in kolen ende assche zoude hebben geleit, ende in de hant hebbende de middelen om daer tegens te verzien, verstaen zoude moeten werden, dat wy onze Commissie, Eere, Eedt, ende conscientie niet gequeten, nochte gemelte zoo speciale ende expresse authorisatie van de hooghste Regeringe, naer behooren gerespicieert ende betracht zoude hebben, ten ware wy met alle spoet ende yver tegens dat rijzende Vuur waren in-geloopen, ende het zelve betracht hadden te wederhouden ende te dempen, in voegen als in deze is geschiet.

Wat nu belangt eenige poincten van bezwaernissen in het byzonder over de gearresteerde Perzoonen, die den eenen meerder als den anderen van hun Respectivelijk zijn rakende, de zelve en hebben onder het Generael hier boven niet gebracht konnen werden, maer werden gereserveert om t'zijner tijt geprocedeert te worden na behooren.

En werkte, en braght dit geschrift zoo veel te wege in de herten van de Vergadering, datze 't zelve, als ook het voorstel, op 't af-leggen der reize in de Hollandtsche Steden, en 't weigeren van 't verschijnen in de Vroedschap, den dertighsten van Zomermaendt, in den Jare zestien hondert vijftigh, by den Prins, gedaen, in handen van eenige Leden, die daer de volgende zin-uittingen op maekten, stelden.

Voor eerst, dat by schriftelijke bericht, in te stellen door Gemagtigden, daer toe te noemen, den ganschen handel by haer Ed. Groot: Mog. in 't voorgaende Jaer gehouden, ontrent het werk van [a] zuinigheit, als ook de zwarigheden gemaekt in 't dragen der verzochten [b] verloven van Hollandt, tot onderhouding en betaling van een gedeelte van 't krijgs-volk, ten tijde van oorlogh in dienst geweest zijnde, na een kort verhael van 't gansche werk, diende te worden gerechtveerdight, en daer toe wederleit den inhoudt van zeker schrift, getittelt: *Redenen en Motiven, die zijn Hoogheit, den Prince van Oranje hebben bewogen by der handt te nemen, zoo in reguarde van de gearresteerde Heeren, als van 't gene aengevangen is geweest, aen, by, en ontrent der stede Amsterdam.*

[a] Menage.
[b] Consenten.

En dat dit bericht ingestelt zijnde, daer af-lezing ter Algemeinschap diende gedaen te worden, na voorgaende opening van gelijk-schrift, inhoudende Redenen en Motiven, &c. op den vijftienden van Oogst-maent des Jaers 1650. by den Heere, als toen presiderende ter Vergadering van hare Hoog: Mog. ingebracht, en by goedt-dunken, in de geheime lade van de Schrijf-kamer wegh geleght. En by aldien, in 't openen van dit geschrift, buiten vermoeden, by de Landtschappen zwarigheit mochte worden gemaekt, zoo oordeelden echter de Gemaghtighde Leden, dat, des on-aengezien, de boven-gemelde rechtveerdinge ter Algemeinschap diende ingebracht, en aldaer te boek gestelt te worden.

Ten tweeden, dat de bezending in Hooi-maendt des Jaers zestien hondert vijftigh, door de Prins, bekleedt met een aenzienlijk getal van Heeren, aen al de Steden van Hollandt en West-Vrieslandt, stemme in de Vergaderingh hebbende, gedaen, met den gevolge en aenkleven van dien, als strijdende tegen de orde en forme van de Regeering, als ook de Hoogheit en Gerechtigheit van hare Ed. Groot: Mog. Vergadering, inzonderheit strekkende tot nadeel van de beraetslagingen der Leden, van Hollandt en West-Vrieslandt, by een wettigh besluit diende te worden qualijk gekeurt, en teffens vast gestelt, dat de Steden, in toekomende, zoodanige bezendingh niet meer zouden hebben te verwachten.

Ten derden, dat de zelve Landtschappen, zoo ter Vergaderingh van haer Hoog: Mog. aen hun afgezondene aldaer verschijnende, als ook by gearraisoneerde Brieven, aen hun staets-gewijze Vergadering, dienden te werden verzocht te willen het besluit

sluit van den vijfden en zesten van Hooi-maendt des Jaers zestien hondert vijftigh, ter Al-gemeinschap, by eenige weinige af-gezondene Heeren ingebracht, (als zijnde, zoo vertrouwt wierdt, zonder voor-weten en kennis, veel min last van de Staten der zes Landtschappen, hun Gemaghtigers, genomen ook buiten twijfel den zelvē afgezondenē, of immers het meerdeel der zelven, door de aenzienlijkheit en gezagh van zijn Hoogheit overdrongen) te willen voort quaet keuren, mitsgaders het zelve voor onwettelijk en van onwaerde verklaren, en vervolgens in te trekken de bewuste afgeperste bedankingen aen den Prins gedaen.

Ten vierden, dat hare Ed. Groot: Mog. by vast besluit behoorden te verklaren, dat den aenslagh op Amsterdam, den dertighsten van Hooi-maendt, des Jaers zestien hondert vijftigh, ondernomen, mitsgaders het gevangen nemen van de zes Heeren, uit de zelve opper-machtige Vergadering, ten zelven dage gedaen, geweest was, en datelijkheit, op de Vryheit, Hoogheit, en Opper-maght van Hollandt, regel-recht strijdende tegen alle wetten, rechten en handtvesten des zelfs.

Hier na wierden op den vijftienden en zestienden van Zomer-maendt, verscheide onder-vragingen, van zekere Sekretarizen en Klerken, als Heylersich, Hulst, en Kunen, nopende het gevangen nemen der zes Heeren, en 't belegeren van Amsterdam, gedaen.

Heylersich wierdt onder anderen gevraeght, of hy aen de Klerken van de Sekretary van zijn Hoogheit, niet had ter handt gestelt zekere twee Schriften, het eene inhoudende, *Klachten tegen die van Amsterdam, met verzoek, van herstellingh, en voldoeningh, over de punten daer in begrepen*, en 't ander, *Redenen en Motiven*, *die zijn Hoogheit hebben bewogen eenige uit haer Ed. Groot: Mog. Vergadering te saiseren, en de Stadt van Amsterdam met krijgs-volk te bezetten.* Waer op hy, *ja*, zeide, en de zelve schriften, uit handen van zijn Hoogheidt ontfangen te hebben, doch niet te weten, wie het geschreven had.

De Klerk van der Hulst, wierdt afgevraeght, of hy niet door orde van den Sekretaris Heylersich, de twee boven-gemelde onder-scheidelijke Schriften, af-geschreven had. Waer op hy ook, *ja*, zeide, maer dat hy de handt niet kende, waer na hy de zelve geschreven had.

's Anderen-daeghs wierdt van de zelve af-gezondene Leden, de Klerk Kunes ondervraeght, of hy niet geweest was de Opper-klerk van den Heer wijler Musch, in zijn leven Griffier van de Al-gemeine Staten, waer op hy, *ja*, zeide. Of hy niet verscheide dingen, zijn Hoogheit aengaende, en bezonderlijk rakende de belegering van Amsterdam, als ook het vangen van eenige Heeren uit de Vergadering van Hollandt, by de Griffier Musch in schrift ingestelt, had af-geschreven. Waer op hy zeide, *zekere schriften, deze stoffe rakende, in des Griffiers eet-zale, des morgens heel vroegh, afgeschreven te hebben.*

By, en door gevalle van deze onderzoekingen, of ondervragingen, wierdt ook van anderen gemompelt, en inzonderheidt van den Heere van Zomersdijk, die zich een poos herwaerts op zijn huis te Spijk onthouden had. Hem zulks ter ooren gekomen zijnde, vond raedzaem, in den Haeg, ter Vergadering te verschijnen, gelijk hy ook verklaringh deed, verstaen te hebben, dat tot zijn na-deel ook redenen gevoert wierden, en nu gekomen was, om zich te verantwoorden, indien 'er iets te verhakstukken viel. Hier op verklaerde hy, den dertienden van Hooi-maendt, des Jaers een-en-vijftigh, voor eenige Heeren, bezonderlijk daer toe gemaghtight dat in Hooi-maendt, des voorleden Jaers, weinigh dagen voor zijn vertrek na Scherpen-zeel, de Prince, hem in zijn Kamer ontboden, en toen bekendt gemaekt had, van voornemen te zijn, Graef Willem, Stadt-houder van Vrieslandt, *met een goet deel ruiters te zenden binnen Amsterdam, om aldaer het bewuste geweigerde gehoor als*

 Stadt-

Stadt-houder te mogen bekomen; *als ook zijn perzoon met de Nimweeghze bezettingen daer toe te gebruiken, om de Troepen, tot uitvoeringh van den aenslagh, een stuk-weegs te geleiden.* Dat, na 't maken van eenige zwarigheden door hem, nopende de groote wijtte, hitte van 't zaisoen, en zwakheidt der peerden, en na veel stribbelingh ter weder zijde, de Prins de zaek in nader bedenken genomen had, en hy 's anderen-daegs weder met Graef Willem aldaer verscheenen was. Dat de Prins ten zelven tijde verklaerde als noch by zijn voornemen te volharden, niet tegenstaende zy beide de zelve zwarigheden op dit stuk ingebracht hadden, zeggende de Prins, *dat men het in't werk zoude stellen, en met de ruitery rijden zoo verre, als men zoude komen konnen.* En in gevalle de zelve ruitery niet tijdelijk genoegh by der handt zoude konnen wezen, dat hy zelfs in perzoon, met meerder macht derwaerts aen zoude komen, *om vergoedingh, en voldoening te bekomen*: Dat echter 't zelve werk in dier voege bleef steken, zonder dat de Prins, in de twee naest-volgende dagen, met hem of de Graef t'zamen, of met hem alleen daer van gerept had, zulx hy Zomersdijk meinde, dat het de Prins weêr uit zijn hooft gegaen was. Maer dat op den derden dagh, de Prins hen beide weder ontbood, en verklaerde, dat hy nu de dagh, de wegh, de troepen, en voorts alles had geordent, en vast gestelt; begeerende dat men, zonder langer te zammelen, met het werk voortvaren, en hy Zomersdijk voor uit trekken zoude, om de troepen op de Heide van Harten t'ontfangen, en te geleiden door verscheide Dorpen, hem by geschrift op-gegeven, tot aen Abkoude, en alsdan de zelve aldaer aen Graef Willem over te geven. Dat de zelve den wegh overdenkende, tot verschooning van zijn perzoon, de groote wijtte den Prins te gemoet gevoert, en den zelven bepraet had, om de troepen, by hem te geleiden, in plaetze van op de heide van Harten, tot Scherpen-zeel te mogen verwachten, en de Prins hem daer op had laten gaen, met last, om den tweeden dagh daer na te vertrekken, doch al voore noch nader orde te komen ontfangen, daer by voegende, dat hy de Graef van Dona zoude belasten, de voorsz. troupen tot Harten te gaen ontfangen, en tot Scherpenzeel te geleiden. Dat dienvolgend hy Zomersdijk op den gezetten dagh, ten elf uuren in zijn reis-klederen weder by den Prins gekomen was, om te vernemen, wat last hy hem vorder geven zoude, maer dat de Prins bleef by de te vore gegevẽ orde, hem wel bezonderlijk belastende zijn wegh over Amsterdam te nemen, en in het rijden, door al de boven-verhaelde Dorpen, wel te letten op de tusschen-gelege wijtte der zelven, om zich in 't leiden der troepen des te beter te kunnen schikken: voegende voor 't leste daer by, dat hy Graef Willem, na 't brengen der troepen in de Stadt van Amsterdam, belast had zoodanige orde te stellen, dat geen gewelt noch overlast aen burgeren noch Krijgs-knechten quam te geschieden, en, schoon zich iemandt al tegens de ruitery quame te stellen, hy even-wel om geen kleentje zich zoude verzetten; zelfs ook niet, schoon iemandt op de ruitery quam los te branden. Hem Zomersdijk ook wel uitdrukkelijk belastende, Graef Willem, die vol vuurs, moedigh, en wat haestigh was, te willen helpen, dat geen wan-orde moghte geschieden. En dit was het gene, dat geschiet was, eer hy Zomersdijk op wegh na Scherpen-zeel trok. Voorts zeide de selve Zomersdijk, dat hy des Woensdaghs, den zeven-en-twintigsten van Hooi-maent, ten een uuren des na-middaghs, was uit den Hage over Leiden vertrokken, en hem, hebbende alleen zijn kamerlingh by hem, de Mark-graef de la Vieuville in gereden had, zeggende van den Prins last ontfangen te hebben, om zich by hem te vervoegen, de ruitery te geleiden, en van alles verslagh te doen; doch, dewijl de Prins noit met hem van de Mark-graef over deze zaek gesproken had, hem zeer vreemt te voore quam, dat de Mark-graef zeide,

zoo-

zoodanige orde van den Prins ontfangen te hebben; en dat hy over zulks aen den Mark-graef geen verdere openingh had gedaen. Zeide ook, dat hy de troepen tot Abkoude zou gelei doen, en zy luiden t'zamen na den Overtoom gereden 's avondts ontrent half tien uuren aldaer aen gekomen waren, en in de grootste herbergh aldaer, vernacht hadden. Datze 's anderen-daegs 's morgens ten half vijven na Amsterdam reden, en hen ontrent de Leidtsche of Heiligewegs-poort, ontmoeteden verscheide peerden, alwaer eenige wan-orde voorviel, en dat hy Zomersdijk, door dien hy het paerdt de sporen gaf, wat voor uit reed, en de Mark-graef wat achter bleef, om door zijn Kamerling zijn stegel-reep, die in de voorsz. wan-orde was gebroken, weder te recht te maken. Dat hy Zomersdijk, zonder op-houden, door de stadt de naeste wegh na de Uitrechtze, of de Reguliers-poort, voortgereden was, en midlertijt op 't midden van de Bree-straet ontmoet en gegroet had de Schout of Sekretaris van Buuren, doch weder terstondt van hem was gescheiden; en de Mark-graef hem Zomersdijk niet eerder had ingehaelt dan tzestigh of tzeventigh schreden buiten de poort. en dat hy Zomersdijk, de klokke als toen vijf uuren wezende, zijn uurwerkje daer op gestelt had, *om beter gissingh te kunnen maken, hoe veel tijdts 'er van doen zoude wezen, om van Abkoude, door de Dorpen van Baenbrugh, Loenen, Vreelandt, Kortenhoeve, Hilversum, Soest, en Leusdin, tot Scherpen-zeel te komen, en zich in 't weder-keeren met de ruitery des te beter daer na te kunnen schikken.* Zeide ook, dat hy na 't rijden door deze Dorpen, 's avondts tot Scherpen-zeel gekomen, en de Mark-graef tot Hilversum van hem gescheiden was, de zelve, eē keer na Amersfoort deed, en ontrent middernacht mede aldaer aen quam Dat zy beide aldaer tot des na-middaghs waren gebleven, en na 't houden van 't middaghmael, op 't huis, en by den Heere van Scherpen-zeel, hun peerden gereet hielden, en de troepen verwachteden, 't welk hen ten vijf uuren 's na-middaghs verwittigt wierd, datze buiten het Dorp gekomen waren. Waer op hy terstondt met de zelve van plaets tot plaets, als boven gezeght is, tot op de heide buiten Hilversum voort getrokken was, alwaer de troepen door storm, en 't schielijk ontstaen van Blixem en Donder, wat verhindert wierden, en een weinigh de geenen inwachteden, die na quamen. Dat in 't uittrekken van 't Dorp, de donder en blixem handt voor handt toenam, en een gedeelte der troepen den rechten, en een troep van tien vendelen, een anderen wegh in-sloegh; 't welk men eerst ontrent Vredelandt was gewaer geworden. Dat echter hy Zomersdijk, met zijn by-hebbende ruitery, was voorts-gezet tot Abkou, alwaer hy 's morgens, ontrent half vijven, was aen-gekomen, en door Graef Willem, met twee of drie Bevel-hebberen, ontmoet was, die hem bestond te vragen, of al de troepen aldaer aengekomen waren, en vernemende eenige achter gebleven te zijn, zich daer over geheel misnoeght getoont, en gezeit had, in twijfel te stellen, of hy, onaengezien 't voorsz. verzuim, zijn last zoude derven nakomen en voort-zetten; doch dat hy 't zelve niet had willen over hem nemen, maer zich met d'andere Bevel-hebberen daer over beraedslaegt. Dat hy Zomersdijk, na dat 'er beslooten was, de Mars voort te zetten, voor-geslagen had, dat men zulks niet behoorde in 't werk te stellen, vermits het regelrecht tegens de meeningh van zijn Hoogheidt streed, die het werk niet woude aen-gevangen hebben, dan met een groot getal, om wan-orde te verhoeden; dewijl het in-komen met weinigh volk, den burgeren hart onder de riem mochte steken, van zich daer tegen te stellen, en tot datelijkheit, dien zijn Hoogheidt in alle manieren geerne verhoet zage, te komē. Dat de zelve redenen, zo wel hem als d'andere Bevel-hebberen, bewogen hadden, om aldaer te blijven, en te verwachten d'aenkomste van d'overige troepen, die, ontrent Naerden af-gedwaelt

Qq 3 zijnde

zijnde, ontrent drie uuren later aldaer ook aen quamen. Dat echter de Graef besloot, tot dicht onder Amsterdam voort te zetten, en een brief van zijn Hoogheidt te doen overleveren. Dat Graef Willem aldaer een poos gebleven was, tot dat hy door eenige Heeren, daer onder mede de Heer Huidekooper was, antwoordt op d'ingestuurde brief kreegh, daer op hy besloot zijn verblijf tot Ouderkerk te gaen nemen, alwaer des anderendaeghs, orde van zijn Hoogheidt quam, om de troepen te verdeelen; en dat de Heer van Zuilestein na Muiden, en hy Zomersdijk na 't huis ter Hart gezonden was, en verstondt dat zijn Hoogheit des avondts tot Ouderkerk zou wezen, hoe-wel hy niet verder als tot Amsterveen quam. Dat hy Zomersdijk, trekkende na zijn bestemde plaetze, verstondt ontrent den Overtoom een doorsnijding gemaekt te zijn, ook eenigh volk aldaer te leggen, weshalve hy vijf-en-twintigh ruiteren en dertigh musquettieren voor uit zond, op wiens aenkomste, het volk, aldaer leggende, hun stant verliet, en hy over een brug, van hem daer gelegt, geraekt was, en voort zijn mars recht toe, recht an, na 't huis ter Hart genomen had; alwaer terstondt de Heeren van Haerlem zeer ontstelt en verbaest by hem quamen, meenende dat 'et op hun stadt gemunt was; doch dat hy de zelve, door orde van zijn Hoogheit, verzekert had, dat 'et noch op de Stadt Haerlem, noch op des zelfs Burgery, als ook niet op de burgery der stede Amsterdam aen-geleght was. En vermits, op 't scheiden, de Heer van der Kamer vraeghde, of zijn Hoogheidt de Zweedtsche troepen, die zes of zeven duizent mannen sterk, en in 't Landt van Gulik gekomen waren, ontboden had, dat hy daer op tot antwoordt gaf, en hen verzekerde, geen het minste verstandt, zijn's wetens, tusschen zijn Hoogheit en de zelve te wezen, maer dat deze troepen aldaer gekomen waren, om d'achterstallige lasten in te vorderen, daer by voegende, *dat 'et goet was, dat 'er geen meerder onderlingh verstandt en gemeenschap was tusschen de Stadt Amsterdam, en het Parlement van Engelandt.* En dat, na 't vallen van eenige redenen hier op, hy endelijk gezeght had; dat zijn Hoogheidt zes dagen te voore, hem Zomersdijk, verklaert had, aen zijn Hoogheit vertoont te zijn, een Brief, geschreven uit Londen, aen een Engels Offiçier, inhoudende, dat gemelte Parlement belooft had tien duizent mannen, tot hulp van de stadt Amsterdam, te zenden; en zijn Hoogheit mede gezien had een lijste, daer in de namen van Kolonellen, en andere hooge Bevelhebberen, met naem en toenaem uitgedrukt stonden. Zeide ook, dat hy de wacht aen 't huis ter Hart, met een Vaen paerden bezet hebbende, en van 's Prinçen komste tot Amsterveen verwittight zijnde, op des zelfs orde des anderen-daeghs vroegh zich mede derrewaerts vervoeght had; verhalende den zelven de bekommeringh en verslegenis der Heeren van Haerlem, en 't antwoordt by hem, tot gerust-stelling van de zelve, daer op gezien. Dat hy 's avondts weer na zijn wijk was vertrokken, en op zijn vertrek van zijn Hoogheidt verstaen en de zelve orde gegeven, had, om het op-ontbode volk, onder hem zijnde, te veranderen in heele Vendelen, en dat hy, vervolgens op d'orde aen hem gegeven, met eenige Vendelen onder zijn Schoon-broeder, den Heere van Steelandt, den post van Sparrendam had verzekert, en des anderen-daegs in zijn wijk gebleven was. Dat hy den tweeden van Oogst-maendt, op Woensdagh, ten hove gekomen zijnde, verstaen had, dat tusschen zijn Hoogheit, en die van Amsterdam, over eenigh verdragh gehandelt wierdt, en des nachts daer aen, door Graef Willem orde gekregen had, om de troepen weder van Sparrendam na Ouderkerk af te leiden, alwaer opene brieven zouden verleent worden, om ieder weder in zijn bezetting te trekken. Zulks Zomersdijk hier op endelijk besloot, dat hy in dit werk was gebruikt geweest als Kolonel, ten opzicht van het meerdeel van zijn re-

gement, als Stede-houder, ten opzicht van al de ruitery van zijn bezetting; en als Rit-meester, ten aenzien van zijn vendel, in deze krijgs-tocht gebezicht, en by gevolg, zoo wel den Kapitein Generael, als den Stadt-houder van dit Lantschap, dien de krijgsmacht toe vertrouwt is, te gehoorzamen. Voorts betrouwende, dat al de genen, die weten wat een Officier aen een Generael schuldig is, een gunstig oordeel in dezen zouden moeten geven. Wijders verzocht hy, dat op alle omstandigheden in dezen voorval zoodanigh mochte gelet worden, dat, alle voor-oordeel wegh genomen zijnde, mocht blijken, dat hy ontschuldigh was aen de drie volgende punten, die hem (zoo hy verstond) te last geleit te wierden: namelijk, voor eerst, *dat hy in dezen aenslagh iets tegens zijn polityken eedt zoude gedaen*, ten tweeden, *de wallen van Amsterdam bespiet*, en ten derden, *het allereerste het gerucht van 't verdragh, by die van Amsterdam, met het Parlament van Engelandt, uitgestroit hebben*; voorts van alles aen hare Ed. Groot: Mog. gunstelijk moghte verslagh gedaen worden.

Deze belijdenis, aldus uit eige bewegenis voortkomende, gaf stoffe tot twist, en verdere betichtingen. 't Welk den Heer van Zomersdijk willende te voore komen, zoo begreep hy deze betichtingen in drie punten, daer hy zich aldus van zuiverde.

Als voor eerst, nopende de beschuldingh, dat hy om zijnen burgerlijken eedt, het bevel van zijn Hoogheit niet behoorde aen te nemen, noch te verzwijgen; daer op zeide hy, dat, om recht hier van te oordeelen men behoorde in te zien de heele gelegentheit van het bewindt van zijn Hoogheit, en de zaken van dien tijdt, en by gevolgh letten op al deze volgende redenen, door dien daer door alle oorzaken van achterdenken voor hem wegh genomen wierden. Dat 'et zijn Kapitein Generael en Stadt-houder was geweest, die hem toen last gegeven en gebruikt had, niet als een geleenden Officier, maer als een Kolonel, Gouverneur, en Rit-meester, en om alleen 's Lants troepen, die hem volkomen toe vertrouwt waren, te helpen in een stadt van 't Landt te brengen, en aldaer door dat middel gehoor te verkrijgen; uit weigeren van het welke, hy alree in de Vergadering van hare Ed. Groot: Mog. geklaeght had, dat hy in 't bedienen van zijn Stadt-houderschap verkort was, en zeide, zulks ook alleen te begeeren tot vergoeding, en om (gelijk hy ook in de Brief aen de Heeren van Amsterdam gestelt had) daer voor te dragen zaken, die den dienste van het Landt waren rakende. Maer schoon genomen, zeide hy, zy leiden dit al ten arghsten uit, als nu by velen gedaen wierdt, zoo verzocht hy even-wel dat hare Ed. Groot: Mog. in achtingh wilden nemen: dat voor eerst, schoon hy al het bevel van zijn Hoogheit geweigert en verzwegen had, zijn voornemen daer om niet zoude blijven steken, maer hy daer na, des beschuldight zijnde, uit meineedigheit van zijn krijgs-eedt, zware straffen van zijn ongehoorzaemheidt moeten uitstaen hebben. En by aldien hy de last, hem van zijn Hoogheit gegeven, hare Hoog: Mog. had willen bekendt maken, en zulks doen zonder bewijs, (gelijk hy, vermits het hem maer mondelingh aengezeght was, daer toe geen gehad had) by zijn Hoogheit zou hy voor een leugenaer en lasteraer, en by hare Ed. Groot: Mog. voor een uitzinnigen aengezien geworden hebben. Daer-en-boven wilde hy noch hare Hoog: Mog. gebeden hebben, datze wilden indachtigh zijn, dat, toen zijn Hoogheit in volle Vergadering zijn voornemen, door den Raedt Pensionaris, deed bekendt maken, niemandt toen van hen allen, een woordt daer tegen sprak, maer schenen met stilzwijgen zoo wel in het werk te bewilligen, als hy door de verbintenis van zijn krijgsampt hem daer in had laten gebruiken. En dienvolgende vertrouwde hy vast, dat men van hem alleen niet zoude willen begeeren, dat de heele Vergadering niet had willen doen.

Wat nu het bespieden van de stadt Am-

Amsterdam aengaet, zoo stelde hy de gelegentheit, de tijdt, en de oorzaek van zijn reize na Scherpen-zeel over Amsterdam ten toone. Want Woensdaghs naer de middagh, ontrent een uuren, was hy te paerdt met zijn kamerlingh vertrokken, en ontrent Koudekerk, de Mark-graef de la Vieuville by hem gekomen, die hem datelijk zeide, last van zijn Hoogheit te hebben, om hem in te halen, en verslagh te doen van de tocht, die hem met de ruitery te doen stondt. En aldus warenze t'zamen ontrent 's avondts ten half tienen op den Overtoom aengekomen, daerze van hun paerden af-zaten, en in de grootste herbergh gingen vernachten; 's morgens ten half vijven warenze weder op-gezeten, en zoo na de Leidtsche of Heiligewegs-poort gereden, alwaer door t'ontmoeten van een troep paerden, die na de weide gedreven wierden, des Mark-graven stegel-reep gebroken was. Midlerwijl zijn knecht hem die vermaekte, was hy als een reizend man langs de naeste straet, na de Reguliers of Uitrechtze-poort gereden, zonder elders het minste te toeven, dan ten half wege van de nieuwe Bree-straet, daer hem de Schout van Buuren te gemoet quam; doch had zoo weinigh standt met hem gehouden, dat de Mark-graef hem niet had in-gehaelt, voor al eer hy een goet stuk-weegs buiten der poorte was geweest. En hoe zeer hy ook zich gespoeit had, bleek hier aen, dat het toen effen vijf uuren sloegh; zulks hy de wegh van den Overtoom af, tot buiten de Reguliers-poort, in min dan een half uur af-geleght had, 't welk klaer te kennen gaf, dat hy vry en ontschuldigh was van het bespieden van Amsterdam, en, dat meer was, daer last, noch ook noit gedachten toe gehad, en alleen te dien einde zijn reize over Amsterdam genomen had, om de geheele wijtte van de tocht te weten, en door de Dorpen te trekken, die hem op schrift gegeven waren, daer hy noit van te voore geweest, en hem belast was de tocht door te nemen.

Wat ook de getuigenissen van de Heeren van Haerlem aen-ging, daer op zeide hy, dat, hoe-wel de zelve veel verscheelen van zijn zeggen, hy evenwel de getuigen voor zulke luiden hield, dat hy geenzins in twijfel trok, of, als hy hen de rede, en by wat gelegentheit de zelve toequam, weder in de geheugenis bracht, zy zouden met hem daer in wel eens worden. En hoe-wel het maer een praet van nieuwe tijdingh was geweest, zoo laghze hem, niet te min, by geluk noch versch in geheugenis. Hier van deed hy kortelijk ook dit verhael. Dat, na dat hy met groote moeite, de Heeren van Haerlem, buiten vreze en bekommering had gebracht, en zy alree stonden om af-scheit van hem te nemen, de Heer van der Kamer zich by hem vervoeghde, en vroegh, of die zes of zeven duizent Zweedtsche ruiteren, die men zeide, in 't Landt van Gulik gekomen te zijn, van zijn Hoogheidt op ontboden waren. Daer op hy hem verzekert had, dat zijn Hoogheidt, zijn 's wetens, met hen gansch geen gemeenschap had, maer datze alleen daer gekomen waren, om hun achterstallige gelden van het Landt van Luik te doen betalen; en dat het goet zoude zijn, dat die van Amsterdam met het Parlement van Engelandt geen grooter gemeenschap hadden. En als zy hem vroegen, *hoe zoo?* zoo had hy geantwoordt, *dat 'er heele vremde geruchten liepen*, waer op zy weder tot antwoordt gaven, *maer die heel buiten alle waerschijnelijkheit zijn*; daer op hy vorders zeide, *dat hy zulks mede hoopte*, maer hen nochtans wel konde verzekeren, dat het maer zes dagen was geleden, dat hem zijn Hoogheit gezeght had, eenen Brief in handen gehadt te hebben, geschreven uit Londen, aen een Engelschen Officier van dezen Staet, in den welken hy gezien had, dat het Parlement een bystandt van tien duizent mannen, voor die van Amsterdam, zoude besloten hebben over te stuuren, en dat daer by de Kolonellen en Kapiteinen met naem en toe-naem in genoemt wierden.

En dit was op de drie voor-gestelde punten het gene dat Zomersdijk tot

zijn

zijn verdedinge, ter Vergadering van haer Ed. Groot: Mog. by-bracht. Endelijk verzocht hy ootmoedelijk, dat hare Ed. Groot: Mog. hem, nefsens alle andere krijgs-beampte perzoonen en ingezetenen van dezen Lande, die zich in den aenslagh op Amsterdam hadden laten gebruiken, meê in de algemeine vergiffenis, daer van hy verstondt, dat, met d'andere Landtschappen gehandelt wierde, begrijpen wilden. Gaf ook te dien einde dit volgende smeek-schrift in.

Aen de Ed. Groot: Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt.

Vertoont met behoorlijke eerbiedinge, de Heere van Zomersdijk, ongelukkigh te zijn, dat, hoe-wel hy zijn best gedaen heeft, om door een oprecht en respectueus bericht U Ed. Groot: Mog. te voldoen, aengaende zijn Employ in 't werk van Amsterdam, hy even-wel verneemt dat U Ed. Groot: Mog. noch daer van misnoeght blijven, zoo bidt hy dan wederomme door dezen heel ootmoedelijk U Ed. Groot: Mog. acht te willen nemen op den schuldigen plicht, ende den dwangh van zijn Militaire bedieninge, ende verzoekt ook dien-volgende op het onderdanighst, hem te gelieven te begrijpen in de aenstaende Amnestie, met die verzekeringe, dat hy daer door aen U Ed. Groot: Mog. te meer zijn en blijven zal

Den alder-ootmoedigsten gehoorzaemsten Dienaer en Onderdaen.

Was ondertekent

C. van Aertzen van Zomersdijk.

Dit wierd hem daer na toe gestaen, doch op die voorwaerde, dat hy zich uit haer Ed. Gr. Mo. vergadering zou onthouden. Midlerwijl op deze wijze aen d'eene zijde wierd gehandelt met den genen, die handt aen 's Prinçen aenslagh geleent hadden, zoo vondt men goet aen d'andere zijde te doen [a] rechtveirdigen het bedrijf en gevoelen der Hollandtsche Heeren. Nopende het rechtveirdigen, daer over bracht ieder Stadt, als Dort, Haerlem, Delft, Amsterdam, Hoorn, en Medenblik, een byzonder bescheit uit. Die van Amsterdam gaven dit volgende bescheit van [b] rechtveirdinge uit.

[a] Eeeren
[b] Justificatie

Wy Burgermeesteren ende Vroedschappen der Stadt Amsterdam, hebbende gehoort de Lecture van een Geschrift, geintituleert, Redenen en Motiven, &c. *ende bevindende dat daer inne werde gedaen notable beschuldingen, tegens verscheide Leden van de Vergaderinge van de Ed. Groot: Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant, ontrent het gepasseerde in den voorleden Iare, nopende de nieuwe Staet van oorloge, met den gevolge van dien, ende inzonderheidt in 't regard van de separate Cassatie by de Ed. Gr. Mo. Heeren Staten voornoemt, goet gevonden, en in 't werk gestelt, met de wederwerkinge tegens de notable bezendinge daer in geroert, ook gezien hebbende zekere Missive van de Welgemelte Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, gedateert den zesten dezer loopende Maendt, waer by, &c. ende alles rijpelijk overwogen, hebben wy ons verobligeert gevonden tot voorstandt van de waerheit, ende van onschult van ons allen, ende van de Heeren, welke van onzent wegen, ontrent de voorsz. zake zijn gebruikt, en over zulks in de voorsz. beschuldinge zijn gemeint, ook tot voldoeninge van de begeerte en laste van hare Ed. Gr. Mo. by dezen te betuigen ende verklaren contrarie in 't geposeerde in 't voorsz. Geschrifte, dat de gemelte Heeren onze mede-genooten in de Regeeringe, ende zonderlinge de Heeren Andries ende Kornelis Bikker, tegenwoordig Oudt-Burgermeesterē dezer stad, in de voorsz en andere gelegentheden, altoos hebben getoont te wezen, vroome ende eerlijke Regenten, ende oprechte trouw-hartige Patriotten en Liefhebbers van 't Vaderlandt, welker Actien en Raetslagen verre zijn geweest van ietwes voor te nemen, veel min in 't werk te stellen, dat zoude kunnen strekken tot dissolutie van de Unie, veranderinge in de Politijke Regeringe, of ware Gereformeerde Kristelijke Religie, en by gevolge, tot nadeel, ruine, ende distractie van de staet, maer ter contrarie altijts hebben gestrekt tot be-*

behoudenisse ende verzekeringe van de zelve, ende over zulx dat wy allenthalven volkomen satisfactie hebben aen der zelver sincere genegentheit, ten besten van de gemeene zake, ende in't byzonder over de naerstigheidt, trouwe ende goet beleit by hare Ed. aengewent in het uitvoeren van onze last, ontrent de voorsz. besoignes, rakende de nieuwe Staet van oorlog, ende 't af-danken van een gedeelte van de Militie, met den gevolge van dien, in alle het welke wy verklaren by hare Ed. niet anders gedaen te zijn, als het gene wy dien aengaende, ten dienste van 't Landt, hadden goet gevonden, ende hare Ed. by Iterative Resolutien hadden aen bevolen, in voegen, dat wy haer doenmaels daer over hebben bedankt, ende alsnoch hertelijk bedanken, verklaren ook dat de zelve Heeren, ontrent de voorsz. zaken van tijdt tot tijdt ons hebben gedient van sincere ende trouwe rapporten, tot onze volkomen ende noodige onderrichtinge, zonder dat de zelve hebben doen blijken met quade opinien gevat te zijn, veel min gepoogt te hebben, ons daer mede te abuseren, dat van gelijken, de wederwerkinge van dezer Stadts wegen aengewent tegens de bezendinge by eenige weinige Heeren uitte andere Provintien gedecerneert aen alle de Leden ende Steden van Hollant en West-Vrieslant is geweest ons eigen werk, gefondeert op bondige ende zeer gewichtige redenen, ende gearresteert by gereitereerde Resolutie, in onze Vergaderinge genomen ende gedirigeert tot geen anderen einde, als tot het gemeene-best, conservatie van de ordre van de Regeringe, Hoogheidt van deze Provintie, ende gerechtigheit van onze Stadt, ende geenzins om daer mede te veroorzaken eenige distractie in den Staet: Gelijk wy ontrent de zelve tijt, door onze Gedeputeerde aen haer Ed. Groot: Mog. 't zelve volkomentlijk hebben gejustificeert en in scriptis vervaet, als wanneer zijne Hoogheit gelieft hadde over onzer Stadts, ende der zelver afgezondene bejegeninge in 't byzonder aen U Ed. Gr. Mog. te klagen en te verzoeken reparatie en satisfactie dies aengaende, waer toe wy ons by dezen refereren, en hebben wy ons bezonderlijk te looven van de goede directie, welke by-gebracht is door de Heeren die wy goet gevonden hebben in dezen te gebruiken, en hare Ed. daer over nochmaels serieuselijk bedankende, belooven alle de voorsz. Heeren, onze Mede-genooten in Regeringe van alle het gene haer, of hare nakomelingen, ter zake 't gene voorzeit is, nu, of namaels zoude mogen overkomen, kosteloos ende schadeloos te vryen, des 't oirkonde 't Zegel der voorsz. onze Stadts, ten zaken hier onder gedrukt, den 19 Julij 1651.

Onderstondt ter ordonnantie van de Heeren Burgermeesters, ende zes-en-dertig Raden.

Getekent,

GER. HULFT.

Op 't spatium, hebbende een Zegel van groenen Wassche.

Zelfs de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt verklaerden tot ontlastinge en zuiveringe van de zes gevangen Heeren, en de Regeering van Amsterdam, dit volgende:

D*E Ridderschap, Edelen ende Steden van Hollant ende West-Vrieslant, representerende den Staten van de zelven Lande, allen den genen die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Saluit; doen te weten, alzoo in den voorleden jare 1650. Gedelibereert werdende over het aen-nemen van een nieuwe Staet van Oorloge, 't verminderen van de lasten van de Landen, en 't gene wijders daer aen dependeert, eenige Heeren uit de leden onzer Vergaderinge Staetsgewijze by een zijnde, als namentlijk,* Jakob de Wit, *Oud-Burgermeester der stadt Dordrecht,* Johan de Wael, *Burgermeester, ende* Albert Ruil, *Raedt-Pensionaris der stadt Haerlem,* Johan Duist van Voorhout, *Oud-Burgermeester der stadt Delft,* Nanning Keizer, *Raedt en Pensionaris der stadt Hoorn, ende* Nikolaes Stellingwerf, *Raedt en Pensionaris der stadt Medenblik, gesaiseert, ende eenigen tijt op onzen huize van Loevestein gedetineert zijn geweest, ende dat alle de voornoemde Heeren: Gelijk mede de Heeren* Andries Bikker, *Heere van Engelenburg, ende* Kornelis Bikker, *Heere van Swieten, d'eerste Oudt ende d'andere regerende Bur-*

Burgermeester der Stadt Amsterdam, door 't beleidt ontrent de voorsz. zaken doenmaels gebruikt van der zelver Respective Stede diensten af-standt hebben gedaen, ende ontslagen zijn geworden, dat ook onze goede Stadt van Amsterdam, met krijgs-volk van den Staet eenige dagen beslooten ende bezet is gehouden, alle het welken by den genen die van de ware geschapenheit en omstandigheden van zaken in die tijdt voorgevallen ende verhandelt, genen rechte kennisse zijn hebbende, zoude konnen opgenomen en geduidet worden, als of gemelte Respective Heeren door ofte ter zake van eenige mis-handelinge ofte quaet beleit ontrent haer der Stede, ofte des stadts zaken, ende zulks door hare schult, tot zoodanige saissement ende afstandt van hare diensten zouden mogen wezen gebracht, als mede, dat by de Regenten van de voorzeide stadt Amsterdam, eenige rechtveirdige oorzake tot het leet, haer door de voorsz. bezettinge aengedaen, zouden zijn gegeven, en dat nochtans, in tegendeel van dien, ons klaerlijk gebleken is door wettige en solemnele verklaringe van de een-stemmende Vroedschappen der voorsz. stede, dat de meer-gemelte Heeren Respectivelijk, met alle sinceriteit en getrouwigheit, hebben achtervolgt en na-gekomen 't gene hen-lieden by hare Committenten in mandat is gegeven en belast was, ende specialijk op de Poincten, het verminderen van den last van den Staet rakende, ende in reguard van den Staet van Oorloge, met 'et genen daer aen dependeert, en alles wat eenigzins uit de deliberatien daer over gehouden is geresulteert, zo aengaende de inhoudinge der Consenten, als betalinge van een gedeelte der Militie, by den Rade van Staten, in meer-geroerde Staet van oorloge gepetitioneert, midtsgaders op de Executie van de resolutien, dien aengaende, by ons genomen, met het genen daer aen dependeert, haer hebben gedragen, achtervolgende den last en intentie van de voorsz. respective Vroedschappen, hare Heeren principalen en Committenten, ook de zelve van tijt tot tijt gedient van pertinente getrouwe ende waerachtige rapporten, aengaende alle advijsen en considerationen, zoo by de andere Leden in onze Vergaderinge, als mede by de Gedeputeerde van de andere Provintien, in de Vergaderinge van de Heeren Staten Generael, zoo pro als contra geopent en gemoveert, alles tot der zelver Vroedschappen volkomen Instructie, goet contentement, en absolute satisfactie, dat mede in 't beleit der voorschreve zaken en deliberatien in de Respective Vroedschappen de zelve Heeren ofte iemant van haer-luiden noit getoont hebben door eenige passien gedreven, oft met quade opinien ingenomen te zijn, maer in tegendeel van dien altijts oprechtelijk, sincerelijk, en ongepassioneert de zaek te hebben gedirigeert, immers zoo vele in haer is geweest met alle betamelijke middelen betracht te dirigeren alles tot verzekeringe van de dier-gekofte vryheit der Geunieerde Provintiē in 't gemeen, en van onzen Lande van Hollant en West-Vrieslant in 't byzonder, en zulx alles tot ruste, welstant, en ten gemeene beste van onze lieve Vaderlant, Zoo is 't, dat wy van alle het doen en laten ontrent de voorsz. zake in onze Vergaderinge voorgevallen, insgelijks goede ende pertinente kennisse hebbende, ons dient halven, ten volle vernoegt houdende, en voorts volkomelijk defererende aen de Respective getuigenisse van de voorzeide Vroedschappen der respective Steden van Dordrecht, Haerlem, Delft, Amsterdam, Hoorn, en Medenblik, ook volkomen satisfactie vindende in de onschult en oprechtigheit van de Proceduren, die by, en van wegen de Regeringe van de meer-gezeide Stadt Amsterdam, ontrent de voorzeide zakē zijn gebruikt, en daer van niet anders oordeelende, dan dat de zelve zijn gedirigeert geweest ten besten van den Staet in 't Generael, ende van onze Provintie in 't particulier, tot wegh-neminge van alle mis-duidingen abusive, informatien, quade en ongefundeerde opinien verklaert hebben, ende verklaren mits dezen, dat alle ende een iegelijk van de wel-gemelte Heeren, ende die van de Regeringe der voorzeide Stadt Amsterdam, ontrent de voorsz. zaken, deliberatien, resolutien, ende executien van dien, niet anders gedaen ofte beleit hebben als 't gene goede ende oprechte Regenten, getrouwe Patriotten,

ende Liefhebbers van de Vryheidt ende Welvaren van de Landen, ende van de goede Ingezetenen van dien, schuldigh waren, ende hadden behooren te doen, ende dat derhalven alle de zelve ende een ieder van haer in hare eere, goeden naem ende faem, door het voorsz. saisissement, detentie, ende 't verlaten van hare respective diensten, ende door de voorsz. bezettinge van Krijgs-volk der gemelte Stadt in geenen deele zijn ofte gehouden konnen worden te wezen gekrenkt, geledeert ofte verkort. Aldus gedaen en gearresteert in onze Staetsgewijze Vergaderinge, onder onzen grooten Zegel, op den 23 Augusti des Jaers onzes Heeren ende Zalighmakers, 1651.

Endelijk is ook door de Gemaghtighde Leden van Hollandt op het papier gebracht de boven-gemelde punten, die op 't openen van 't geschrift, getittelt, *Redenen en Motiven die zijn Hoogheidt, &c.* toen wierden voor-gestelt. Eenige weinige exemplaren lietenze hier van drukken onder den titel van

Waerachtig en noodig Bericht,

Van 't gunt by de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, in den Jare 1650. *van tijdt tot tijdt is geadviseert, geresolveert, en gedaen ontrent het werk van Menage, ende difficulteit, gemaekt in 't dragen der verzochten consenten van de welgemelte Provintie, tot onderhoudinge en betalinge van een gedeelte van de Militie, by tijde van oorloge in dienst geweten zijnde:*

MITSGADERS:

Wederleggingh van zeker Geschrift, geintituleert, *Redenen en Motiven, die zijn Hoogheidt den Prince van Oranje, hebben bewogen by der handt te nemen, zoo ten reguarde van de gearresteerde Heeren, als van 't gene aengevangen is geweest aen, by, en ontrent Amsterdam.*

In dit Bericht, dat tot geen ander inzicht van de Staten van Hollandt in 't licht gegeven wierdt, dan om hun Bondt-genooten, en al de genen die 't voorsz. geschrift van zijn Hoogheit ter handt quamen, nader onderrichtingh te geven, ook inzonderheidt, om de eere 's Landts van Hollandt en West-Vrieslandt te rechtveerdigen, en den nakomelingen de ware gelegentheit van de zaken, in 't voornoemde schrift aengeraekt, bekendt te maken, wierdt eerst den ganschen handel oprechtelijk, en 't voornaemste, 't geen tusschen de af-gezondene Lantschappen, zijn Hoogheit, en de Staten van Holland, nopende de zaek van zuinigheidt, midtsgaders, het verminderen van krijgs-volk, in den Jare 1649. en 1650. voor-gestelt, voorgevallen was. Daer na wierden grondigh en wijtloopigh weder-leit de punten, die zijn Hoogheit in het boven-gemelde geschrift, *Redenen en Motiven, &c.* tot zijn verschooningh en verdeding had by gebracht.

Want voor eerst, toondenze datze boven de hoog-dringende noot, na orde van de regeeringh, vermoghten in te houden de betalingh van krijgsknechten, tot wier aenhouden zy dikwils verklaringh gedaen hadden, niet te kunnen verstaen of bewilligen, en dat, mitsdien het aenschrijven en bekendt maken aen Rit-meesteren en Hop-mannen gedaen, by hen wettelijk en recht gedaen was.

Ten tweeden, wezenze aen dat de bezending, by die gelegentheit, zonder hun verlof, ja, in hun weder-wil, aen al de Steden en Leden van Hollandt, op den vijfden en zesten van Zomer-maent besloten, en in 't werk gestelt, was geweest, onwettelijk, strijdigh tegens d'orde en forme van de Regeringh, en regel-recht gaende tegens de Hoogheit en Gerechtigheit, van hun Staets-wijze vergaderingh, ook inzonderheit, dat 'et was strekkende tot nadeel van de Vryheit der beraedtslagingen, van de Leden van Hollandt. Wezen ook aen hoe ongegrondt en ongerijmt de redenen waren, die in de zelve bezending, by zijn Hoogheit, en des zelfs afge-

gezondene, tegens den ganschen handel der Staten van Hollandt gebruikt wierden.

Ten derden, toondenze dat den aenslagh op deze Stadt Amsterdam, den dertighsten van Hooi-maendt, des Jaers zestien hondert vijftigh ondernomen, midtsgaders het gevangen nemen van de bewuste zes Heeren, uit hun opper-machtige Vergadering, ten zelven dage gedaen, met den gevolge en aenkleven van dien, was geweest, een datelijkheit op de Vryheit, Hoogheit, en Opper-macht van hun Landtschappen, regel-recht strijdende tegens alle Wetten, Rechten, en Handtvesten des zelfs.

Endelijk wierd ook alles, 't geen tusschen eenige Provintien, nopende dit werk, in den Jare zestien hondert en vijftigh was voor-gevallen, by d'Algemeine Staten, door een algemeine vergiffenis, ter neder en bygeleght, en daer van dit volgende Plakkaet beslooten, vervolgens gedrukt, af-gekundight en aen-geslagen.

ALzoo in den beginne van den Jare 1650. eenige onlusten in de Regeeringe zijn ontstaen, de welke naderhandt verder ende verder gegaen zijn, op 't Fondament van zeker Resolutien, op den vijfden ende sesten Junij des zelven Jaers, by de ordinaris Vergaderinge van de Heeren Gedeputeerde ter Generaliteit genomen. Ende dat naderhandt God den Heere Almachtigh gelieft heeft de voorsz. onlusten wederomme na zijn Vaderlijke goedertierentheit geheelijk wegh te nemen: Midtsgaders tusschen de gemeene Bondt-genoten zoodanigen Harmonye, Eendracht, Liefde, Confidentie ende affectie te doen blijken, dat alle de grootwichtige deliberatien, die ter occasie van 't overlijden van zijne Hoogheit, den Heere Prince van Oranjen, hoogh-loffelijker Memorie, gehouden zijn in de Generale Vergaderinge van de Respective Staten der Geunieerde Provintien, Extraordinarie alhier in 's Graven-Hage geconvoceert, met eenparigheit ende volkomen contentement van alle de Geunieerde Provintien gelukkelijk ten einde zijn gebracht, zoo hebben de Respective Staten van de Provintie van Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, Uitrecht, Vrieslandt, Over-Yssel, ende Stadt en Landen, omme de gedachten van de voorsz. onlusten te eradiceren, uitte memorie van de jegenwoordige, ende toekomende eeuwen, ende den bandt van de voorschreve Eendracht, Liefde, Confidentie ende affectie onder de respective Provintien te vaster ende indissolubel te maken, ende daer mede te sluiten de zelve Illustre ende groote Vergaderinge van de gezamentlijke Bondt-genoten, verklaert, gelijk de zelve verklaren mitsdezen, nu, noch noit, te zullen, nochte willen gedenken aen alle 't gene in den voornoemden jare 1650. is voorgevallen, noch ook eenigh ressentiment over 't gene voorsz. is tegens eenige Provintien, Perzoonen, ende Huizen, in 't gemeen ofte byzonder, te betoonen hoedanigh 't zelve ook zoude mogen zijn, maer ter contrarie alles te vergeten, als of alle 't zelve noit en ware gepasseert, houdende tot dien einde mede de voorsz. Resolutien van den vijfden ende sesten Junij voornoemt, als niet genomen, midtsgaders nul, krachteloos, ende van onwaerde, gelijk mede alle 't gene uit krachte, ende in gevolge van dien, in eeniger manieren is gedaen, ende daer op gevolght, zullende mede tot bekrachtinge van alle 't gene voorsz is, vernietight, ende uit de publijke Notulen, zoo van de Generaliteit, als van de respective Provintien gelicht, geroyeert, ende uitgenomen worden, alle Resolutien, Acten ende Actitaten, ter zake als vooren genomen, ende in de zelve ge-insereert. Aldus gedaen, ende verklaert by de Hoogh-gemelte Heeren Staten van de respective Geunieerde Provintien, op de groote Zale van 't Hof van Hollandt, den negentienden Augusti zestien hondert een-en-vijftigh.

Was geparaphreert:

Jan de Jonge van Oosterlandt, vt.

Onderstondt,

Accordeert met het Register,

N. Ruysch.

Ten deele is dus verre, voor zoo veel het deze Stadt in 't byzonder aengaet, wijtloopigh van des Prinçen staet ontroerende aenslagh gesproken; tot een besluit van dit Hooft-stuk, zal ik in 't kort d'inwendige moeite en onlusten, die, ten tijde van dien korten, doch bloedigen oorlog, dien deze Staet met d'Engelsche voerde, door eenige moetwillige en ongebondene Boots-gezellen, hier ter Stede, quamen t'ontstaen, hier by voegen; en het eene vonnis voor af, dat over twee der zelve gestreken wierdt, vermits het zeer beknoptelijk het gansche bedrijf vervat, van woort tot woort hier laten volgen.

Vonnis van Anthoni Jakobsz.

Alzoo Anthoni Jakobsz. van Koppenhagen, out vier-en-twintig jaren, voor Boots-gezel gevaren hebbende, op 't schip de zwarte Leeuw, daer voor Kapitein op commandeerde Hendrik de Raedt, ten dienste van de Hoogh: Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien, onder 't bewindt van den directeuren van 't Extraordinaris-equipagie hier ter stede uit-gerust, hem zoo verre verloopen heeft, dat hy gevangen, vergetende zijn eer ende eedt, autheur ende aenleider is geweest, dat de meeste van 't Scheeps-volk van den Zwarten Leeuw, tegens dank, ende in weerwil van den Kapitein, van boort gegaen, ende in een Kage gevallen zijn, die op stroom lagh, met de welke zy herwaerts aen zijn gekomen, niet-tegenstaende, de Commissaris van de Monsteringe, binnen scheeps-boort komende, het volk van de Hooge Overigheit aen-zeide, dat niemandt zich van boort en zoude begeven op lijf-straffe, *dat hy gevangen des ongeacht, op den avondt complot, ende de Maets op-gemaekt heeft, omme het schip te verlaten, (al-hoe-wel hy moet bekennen, dat de Kapitein was een goet minnelijk man) ende dat de Maets, tot dien einde zouden varen aen een Kaegh die op stroom lagh, doch de Kapitein bemerkende, dat de Matroozen met de Boot van 't schip aen de Kaegh wilden varen, heeft hen gedreight, by aldien zy zulks bestonden*, daer in te schieten, *daer op hy gevangen het woordt voerende, beletten 'er wijze zeide*: Kapitein, dat en zult ghy niet doen: *voorts met Joris Jansz. van Haerlem, zijne complice, ende Roelof Roeloffsz. van Bergen in Noorwegen, ende noch eenige andere meer, welkers namen hy gevangen juist niet en gedenkt, gegaen wezende by ende ontrent de Konstapels kamer, met intentie, om hem van de zelve te bemachtigen, ende, by aldien tegens haer iets feitelijks mochte worden ondernomen, 't zelve te beletten, heeft hy gevangen de Maets geanimeert*, zy zouden slechts in de boot vallen, *hy zoude wel zorgh dragen dat de Konstapels kamer wel zoude werden bewaert, 't geen hem gevangen van de Maets in de Boot vallende, ook wel ernstelijk en scherpelijk te doen aengemaent en belast worde: Dat hy gevangen, komende met de Kage van 't Vlie, daer inne waren ontrent vijf-en-tzeventig mannen van 't schip den Zwarten Leeuw, ende vijf-en-veertigh van de Kroon, herwaerts aen, het volk heeft geanimeert ende opgerokkent*, omme niet weder zee te kiezen, nochte dienst te doen, 't en ware zy eerst ende voor af voldaen waren van hare verdiende Maendt-gelden, *tot dien einde, des Zondaghs avondts (als zy met de Kaeg hier arriveerden) met de Matroozen complot makende*, dat zy gezamentlijk ende gelijkkelijk, des Maendaghs uchtens, de Klokke half acht uuren, zouden compareren voor het West-Indisch-huis, *heeft hy gevangen, niet alleen het volk van de Kaegh, maer daer ook gevonden vijf of zes hondert mannen van de andere schepen, uit de welke zy eenige uit maekten, daer onder mede was hy gevangen, die in de Vergaderinge van de Directeuren zoude binnen staen, omme hunne remonstrantie in te brengen, die, des Maendaghs uchtens in de Vergaderinge verschijnende, zijn (op zijn gevangens confessie zelve) by de Directeuren bejegent met alle minnelijkheit ende beleeftheit, haer belofte doende*, dat zy in alles goet contentement zouden ontfangen, by aldien zy t'scheep wilden gaen, *doch des ongeacht, dat hy gevangen, ende de Matroozen, de goede voorslagen van den Directeuren in de*

de wint staende, ende ziende dat zy dien uchtent niet en wierden betaelt, als zy begeerden, gezamentlijk complot hebben gemaekt, van niet t'scheep te gaen, ende alle dagen des uchtens ten acht uuren voor 't West-Indische Huis te compareren, ende niet af te houden ter tijt ende zoo lange toe, als zy zouden wezen betaelt, *dat hy gevangen des anderen-daegs, wezende Dinghsdagh, met zyne complicen wederom binnen heeft gestaen, remonstrerende als voren, al waer hem, hoe-wel onwaerdigh, ander-mael heusch ende beleeft bescheit is gegeven, zulks dat hy zelve zeit*, daer genoegen mede behoorden te hebben genomen, *doch, integendeel, dat hy gevangen, van zyne bende gedeputeert is geworden, omme wederomme binnen te staen op Woensdagh, onder deze Conditie*, dat, by aldien hy gevangen geapprehendeert mochte worden, dat zijne Compagnons gehouden zouden wezen hem feitelijk te ontzetten, gelijk hy mede verbonden was die gene te ontzetten, die van zijne complicen mochten werden gevangen, als hy daer by of ontrent was, *daer op hy gevangen binnen staende, ende zich zeer onhebbelijk dragende, vorderde niet alleene voor hem, maer ook in de naem van't gemeene scheeps-volk*, de Maendt-gelden van den Directeuren, op een onbehoorlijke en dreigende wijze, *alwaer hy gevangen, in de Vergaderinge, door den Major Jakob Bikker, die daer present was, ende twee van 's Heeren-dienaers, wierde geapprehendeert; dat hy gevangen zich niet ontzien heeft, zich te opposeren tegen de Justitie, en ten tijde van zijne apprehensie bestondt zijn mes uit zijn zak te trekken in de Vergaderinge, ende hem daer mede ter weer te stellen, ook ongetwijfelt meer zoude gedaen hebben, hadde hy (niet overvallen wezende) zijn mes uit de scheede konnen ontblooten, dat hy gevangen nu geapprehendeert zijnde, ende door de handen van de Justitie geleit wordende, in't uit-komen van de poorte van't West-Indisch-huis, ende op het plein, seditieuselijk geroepen heeft*; Mannen, hier gaenze met my heen, ik word vast wegh geleit, waer benje nu, of diergelijke in substantie, *als oft hy zeggen wilde*, Ghy en houdt u woordt niet, om my te ontzetten, *dat, op het voorsz. geroep, (zoo hy zeit, uit Jan Bastiaensz. en Roelof Roeloffsz, beide mede gevangen, verstaen te hebben, die onder anderen belooft hadden*, hem gevangen te ontzetten) *neffens een menighte van Matroozen toegeloopen zijn, de voorsz. Jan Bastiaensz. ende Roelof Roeloffsz. met uit-getogene messen, met intentie, omme hem gevangen de handen van Justitie te doen ontkomen: Alle't welke, wezende zaken die confineren notoirlijke mein-eedigheit, rebellie, ende oprechte seditie, ende muitinerye, die in een Stadt van Rechten niet getollereert, maer anderen ten exemple gestraft behooren te werden*: Zoo is 't: *dat mijne Heeren van den Gerechte, gehoort den eisch ende conclusie van mijn Heere den Schout, ende de Confessie van de voorsz. gevangen, den zelven gecondemneert hebben, als zy hem condemneeren mitsdezen, gebracht te worden op 't schavot, voor de Waegh alhier, ende aldaer mette koorde ge-executeert te werden, dat'er de doodt na volght, gunnende het doode Lichaem de aerde, verklarende zijne goederen, zoo hy eenige heeft, geconfisqueert ten profijte van den Heere. Actum den* 19 *September* 1652.

By den Heeren Schout,
Nikolaes Korver,
Dr. Frank vander Meer, *en*
Kornelis de Graef, *Heere van Zuid-Pols-broek, Burgermeesteren.*
Albert Pater,
Dr. Kornelis van Dronkelaer,
Mr. Joris Bakker,
Nikolaes Pankras,
Kornelis van Vloofwijk, *en*
Gerrit van Hellemont, *Schepenen.*

Ende ge-executeert den twintighsten daer aen volgende,

Presentibus den zelven Heeren.

't Von-

't Vonnis van Joris Jansz. quam byna op den zelven zin uit, en melde, *dat hy met eenen Anthoni, Jan Bastiaensz, Roelof Roeloffsz, Klaes van Schellingwou, Iaep uit 't Veen, en andere Matroozen meer, op een avondt in 't Vlie, (te dien einde t'zamen gerot en vergadert zijnde achter de Spil,) opzet en t'zamen-spanningh gemaekt had, om uit 't schip te gaen, 't zelve te verlaten, en op te komen in weer-wil van den Hopman, en tegen uitdrukkelijk verbod van den Gemaghtighden van de monstering, die binnen scheeps-boort was, en door uitdrukkelijk bevel van de Heeren Staten verbodt had gedaen, dat geen van de Matrozen hem zoude onderwinden op te komen, of uit het schip te gaen, op lijf-straf.* Dat hy ten voorsz. einde had helpen besluiten, om met de boot te varen aen zeker kaegh-schip, dat op stroom lagh, maer dat de Hop-man, zulks gewaer wordende, hem, en andere matrozen meer, met harde woorden aengingh, datze van hun opzet en voornemen zouden af-staen, of hy zich anderzins genootzaekt zoude vinden, om op de boot, die de maets van boort zouden voeren, los te branden; waer op onder hen goet gevonden was, dat Anthoni, met noch andere van de mede-plegeren, zich van de Konstapels kamer zouden verzekeren, ten einde, de boot af en aen de kaegh varende, uit het schip geen leet of hinder quam te geschieden. Dat Anthoni, Roelof Roelofzen van Bergen, en hy Joris zich gevonden hadden by en ontrent de Konstapels kamer, om zich van de zelve te verzekeren, by aldien iet feitelijks tegens de boot moghte worden onder-nomen. Dat, onder gunst van 't geschut, de Matrozen, tot ontrent vijf-en-zeventigh in 't getal, van 't schip aen de kaegh gekomen waren, alwaerze noch ontrent vijf-en-veertigh mannen van 't schip de Kroon vonden, en t'zamen gezeilt waren na deze Stadt, alwaer Anthoni en deze Joris, het woordt gevoert en gezeit had, *Mannen, alswe t'Amsterdam komen, zullenwe zeggen, datwe de Heeren wel willen dienen, maer datwe eerst voor af willen hebben en ontfangen, onze verdiende gelden, en dat de Matroozen om 't zelve te eischen, de klok voor acht uuren zouden vergaderen, by, en ontrent de Stadts herbergh, om dan gezamentlijk te trekken naer het West-Indisch-huis, daer de Bewindt-hebberen hun Vergadering hielden, zonder dat zich iemandt had achter te houden.* Datze des uchtens aldaer komende, gevonden hadden, noch ontrent vijf of zes hondert mannen van andere Schepen, daer Anthoni het woordt tegen de troepen gevoert, en gezeid had. *Wy zullen en willen het gelt hebben, al zoudt 'er noch zoo gaen.* Dat hier op eenige van de Matroozen, ter Vergaderingh van de Bewindt-hebberen, quamen binnen staen; en hun betaling eischten, die met alle minlijkheit van de Bewindt-hebberen ontfangen wierden, en hen aenboden genoegen te geven, by aldienze te scheep wilden gaen. Dat, niet tegenstaende deze goede vermaningen, deze Joris, met d'andere Matrozen, noch eens opzet gemaekt had van niet te scheep te gaen, voor al eer zy ten vollen betaelt waren, en datze, te dien einde, alle dagen voor 't West-Indisch-huis, en des uchtens, ten acht uuren, zouden verschijnen, tot datze hun volle betalingh bekomen hadden. Datze dien-volgende, des Dingsdaghs uchtens, weder voor het West-Indisch-huis te zamen rotteden, en voor de tweede reize in de Vergadering quamen binnen staen, daerze met gelijke beleeftheidt, als daeghs te voore, bejegent wierden. Dat hy, zich des niet kreunende, des anderen-daeghs met de troepen weder aen getrokken was, en zich zeer onhebbelijk tegens de zoldaten, die daer gekomen waren om alle muitery te weeren, en de Bewindt-hebberen voor alle onheil te beschermen, gedragen, en onder anderen, met deze vileinige en oproerige woorden (kloppende met de handt op de borst) uit-geborsten, en gezeit had, *Schiet nu ghy Fielen en Schelmen, hier ben ik, schiet,* Dat hy gevonden was te staen voor de poorte

Poorte van West-indisch-huis, als wanneer de zelve geopent wiert, om te zien welke perzoonen hen zoo vermetelt en stout aenstelden, met werpen van stenen over de muuren, niet zonder groote vermoeden van mede geworpen te hebben, te meer alzoo hy daer voor de Poorte gevat wordende, en zich tegen den Gerechte stellende, met hem ter were te stellen, tegens zijn hechtenis, vermoedt wiert, den Dienaer, die hem onder andere vatte, met een steen in 't aengezicht geslagen te hebben. Dat hy in 't openen van de deur, den onderschout Buyl, zeer oproerigh en muytachtigh aldus had aengesproken: *Hier ben ik nu, ghy en zult en hebt het herte niet te schieten, of wy zullen maken, dat het huis het onderste boven raekt.*

In 't uitvoeren van 't vonnis, voor de waegh, begosten zommige wijven te schreien; en bezwijmende, deden hun best om uit den drang van 't volk te raken; doch hier op drongen eenige die van d' achterste voort-gezet wierden, zoo stijf op de drie vendelen zoldaten, die voor de waegh, tot weernis van alle oploop, gestelt waren, aen, dat die zich genootzaekt vonden om achter uit te wyken; maer een hunner bevel-hebberen, dit ziende, beval met een haestigh gemoedt, doch onverzichtelijk, onder den hoop los te branden; der zelven den last van hun bevel-hebber zommige nakomende, troffen eenige ter doot, en quetsten andere deerlijk. Eenige zoldaten de haestigheit van hun bevel-hebber wel merkende, hielden hun trompen om hoogh, en schoten zoo in de lucht. Dit schietten veroorzaekte onder het volk zoo groot een schrik en verbaestheit, dat ieder om een goedt heen komen zagh en van den dam vloodt; het recht, niet-te-min, wiert evenwel uitgevoert; maer hoe weê dit reukloos schieten der zoldaten den wethouderen dezer stede in hun herte deed, gavenze met dit volgende plakaet, datze deden afkundigen, genoech te kennen.

ALsoo mijne Heeren van den Gherechte als Vaders ende Voorstanders van hare Gemeente, niet meer ter herte zijn nemende dan de ruste, vrede ende welvaert van de Stadt, ende dat hare E. E. tot dien einde in de bewuste Foulie, die dese weeck is gebeurt en aengestelt by en ontrent 't West-Indisch Huys, haer genessiteert hebben gevonden tot gerustigheit haer te verseeckeren van eenige moetwillige matrosen, daer onder twee waren die de meeste aenleydinge tot complotterye ende seditie hadden gegeven, ende daerom by mijne Heeren van den Gerechte, over haer begane fauten op gisteren gedoemt zijn, omme door den Scherp-rechter openbaerlijck met de koorde te worden geëxecuteert, in ende ontrent welck Executie mijne welgemelte Heeren, omme alles buyten confusie te houden, alsoo niet sonder vrese was, dat by het groot getal van de delinquerende matrosen (daer onder hun hadden verbonden om hunne medeplichtingen te ontsetten, in cas zy van de Justitie moghten weder geapprehendeert, mits feytelijks tot ontsettinge van criminele soude moghen werden ondernomen, ordre ghegeven hadden dat den Dam soude werden beset met drie Vendelen Soldaten, met intentie dat niet en soude werden geattenteert, ten ware eenige feytelijck tegen de executie mochte werden aengerecht: Soo is't (Godt betert) gebeurt niet alleen tegen ordre en intentie van mijn wel-gemelte Heeren van den Gerechte, maer oock tot innerlijckste en beweeghlijckste droefheidt harer herten voorgevallen, dat eenig volck van achteren de Wage zijnde, aengedrongen om de Justitie te aenschouwen, soo als in gelijcke gelegentheidt gewoonlijck is te geschieden) met de Soldaten (soo zy seggen) vernemende dat de troepen aendrongh om de Criminele te ontstellen, haer musketten hebben gelost in 't wilt, tot eenige malen toe, tot ongelooffelijcken hertseer van de Heeren Magistraet, daer present, eenige van de Burgerye de Justitie aenschouwende, zijn ter neder gheschooten. Ende dewijle mijne Heeren voornoemt in hare Vaderlijcke affectie, die zy ongeveynsdelijck hare gemeente toedragen, dien aengaende van meninge zijn aen te rechten scher-

pe examinatie, soo als zy alrede zijn doende, ende dat de boetschuldigen tot noch niet en konnen werden uitgevonden: Nodigen derhalven hare E. E. allen en een ygelijcken van de gemeenten, om te openbaren de kennisse die zy van de voorhaelde sake en gelegentheydt zijn hebbende, onder beloften, soo iemant van de Gemeente weet aen te wijsen eene van de Soldaten, die hunne musketten hebben gelost, ende de burgery daer mede hebben gegrift; dat de selve aenwijser tot belooning ter eere, ende ten dienst aen de Justitie gedaen, genieten sal een recompense van 300. gulden. Dat noch daer en boven, soo yemant wiste te seggen, ende te betuygen, dat eenige van de Officieren last tot het schieten mochte hebben ghegeven, dat de selve daer voor sullen ontfangen tot vereeringh als vooren 600. guldens, ende dat hare namen sullen werden gesecreteert. Afgekundigt den 21. September, 1652.

Den weduwen en wezen der gesneuvelden, wierdt haer schade by de Majestraet, ieder na zijn staet, de zommigen met een vereering van eenige stadts ampten, en d'andere met geltgiften, mildelijk vergolden. De andere bel-hamers en muite-makers van de boots-gezellen, aen de straffe hunner spits-broederen, een spiegel nemende, hielden zich, zonder tot verdere moeite te komen, stil, en gingen voorts te scheep.

VIERDE BOEK.

Van de gemeene Stadts GEBOUWEN.

EERSTE HOOFTSTUK.

Van het STADTHUIS, En eerst van de KLOOSTEREN.

Er ik in dit Hooftstuk het nieuwe Raedhuis, dat ten opzicht van haer boukunstige ordens, gevoeghlijke en evenmatige gelijkheit van vertrekken, en onwaerdeerlijke onkosten, de voorste plaets verdiende, ga beschryven, zal ik eerst op een ry het getal der oude kloosteren ten toon stellen.

Zoo groot een menighte van kloosteren en andere heilige plaetsen, plagh hier ter stede, ten tijde der Roomsgezinden, te zijn, datze byna een derden-deel van de stadt schenen te beslaen. Een teken, zou men zeggen, van heiligheidt onzer voor-ouderen, was zulx door een oprechte godvruchtigen iever geschiedt, en niet met een baetzuchtige Papen schijnheiligheidt vermengt geweest.

Aen d' Oude zijde waren 'er drie voor de mannen, en dertien voor de vrouws-

vrouws-perzonen. Het klooſter der minre-broederen, dat by de nieuwemarkt ſtondt, ſchijnt het oudſte geweeſt te zijn, van de gene die binnen der ſtadt ſtonden. En waren in deze ſtadt anders geen biddende ordens meer: want onze voor-ouders waren al over langen tijt hier voor vervaert geweeſt, om meer dusdanige ordens in ſtadt te nemen, gelijk zulx bleek aen de zelfde minre-broederen, of graeuwe monnikken, welke alhier tot Amſterdam, in den Iare veertien hondert twee-en-tzeſtigh met groot oproer en gewelt, tegens dank en wille der Majeſtraet en het meerdeel der burgery in quamen. Want tot hun voorſtaender haddenze eenen Meeſter Gillis Kabellijn, Raedt van Hartogh Karel van Borgonje, Grave van Hollant: met wiens gezagh, en ook met brieven van den ſtadthouder hy hem behielp, en de munnikken met groot gewelt invoerde, regel-recht tegen het privileedje van Hartogh Willem van Beyeren, Grave van Hollandt, die van Amſterdam in den Jare veertien hondert en elf, te dien einde, gegeven, datze met zodanige luiden niet bezwaert en zouden worden. Andere ſchrijven dat die van Amſterdam in den Jare veertien hondert twee-en-tzeſtigh de Minre-broederen, die obſervantes genoemt worden, met verlof van Paus Pius de tweede in-namen; hoe-wel datze langen tijt te vooren, ontrent den jare dertien hondert en vier, of korts daer na hier ter ſtede een klooſter geſticht hadden, alwaer de minre-broederen, *Gaudentes* geheten, hadden gewoont. Andere willen dat eenen Hendrik Koeneſſen, wiens nakomelingen hier noch ten huidigen dagh met deze naem bekent zijn, van der Schelling, burger hier ter ſtede, voor het meerdeel uit godvruchtigen iever dit klooſter ſtichte, en hy hier na in den Jare veertien hondert en tnegentigh van de minre-broederen in begraven wiert. Verſcheide en kunſtigh beeltwerk had ook die vermaerde beelthouwer Jooſt Janſz. hier in dit klooſter gemaekt. Onder anderen zeitmen dat Kriſtus met zijn jongeren in 't hof van Cajaphas biddende, in ſteen, zoo levendigh en levens groote ſtont afgebeelt, dat ieder ſtom van verwondering daer over ſtondt, en verſcheide luiden, van d'omleggende plaets, alleen om deze beelden te zien, dit klooſter quamen bezoeken. Van dit klooſter dat ſedert den jare vijftien-hondert acht-en-tzeventigh in wooningen verandert was, zaghmen alleen noch eenige kleine huisjes of celletjes, maer de brant, die voorleden jaer zeſtien-hondert twee-en-tzeſtigh, des nachts tuſſchen den zeſtienden en zeventienden van Wijnmaent aldaer ter plaetſe ontſtont, heeftze t' eenemael verſlonden. De twede waren de broeders van de derde regel van Sinte Franciſcus, of Paulianen. Zommigen van deze Paulianen, die men ook Tertianen noemde, zijn in den jare veertien hondert zes-en-veertigh na Hoorn vertrokken. Dit Klooſter, daer nu 't Sinte Joris-hof en der Paulianen of Tertianen ſtondt, de Franſche Kerk ſtaet. De derde waren de Cellebroeders, die hun Klooſters in de Nes hadden. Van de dertien vrouwen Klooſters, zijn'er vijf van de Nonnen der ordre van Sinte Auguſtijn. Het eerſte van deze vijf, was het Klooſter van de oude, en het tweede van de nieuwe Nonnen, die beide nu Gaſthuizen zijn. d'Andere drie wierden Sinte Maria Magdalena, (dit is nu de Bank van Lening) Sinte Agneta (waer van het Kerckje nu het doorluchtige School is) en Sinte Katrina genoemt; dit laeſte zeidmen, dat geſtaen heeft daer nu de Nieuwezijds groot-School is, achter de Nieuwe of Katrijne Kerk. d'Overige zes conventen of Klooſters, bewoonden de zuſters van de derde regel van Sinte Franciſcus ordre. Het eerſte was het Klooſter van Sinte Urſel of elf duizent Maeghden, en ſtont daer nu het Spinhuis ſtaet. Het tweede, wierdt Sinte Cecilia genoemt, naderhandt tot het Princenhof bequaem gemaekt. Het derde was Sinte Barbara. Het vierde Sinte Klara. Het vijfde Sinte Maria, en het zeſte Sinte Margreta. Ook was hier een Klooſter van alle ſoorten van bekeerde Zondareſſen, van Sinte Auguſtijns orde, en wierdt Bethanie genoemt, dat tot het Oude-zijdts groote

School gemaekt. Het laetste was het Klooster der Soricellarum die men ook zwarte zusters noemde. Deze dienden en bezorghden de zieken, en inzonderheit die met de pest bezocht waren. Dit stont op de Zeedijk daer sedert in een gedeelte de Convoy - meester woonde, en nu noch d'oude Convoy genoemt wort; van 't overige wierden burgers woningen gemaekt.

Aen de Nieuwe zijde hadmen vier vrouwen kloosteren: het eerste van de Nonnen van Sinte Augustijns orde, en was Sinte Geertruid toe-eigent. Dit stont aen de oostzyde van de nieuwe-zijds voor-burghwal, by Dirk van Asselts-brugh, de kerk is tegenwoordig een zuikerbakkery, en op 't overige staen burgers woon-huizen. Het twede was het klooster van Sinte Lucie, gelegen tusschen de Kalverstraet, en Nieuwe-zijds voor-burghwal, over de Nieuwe-zijds Kapel, nu is'er het weeshuis. Het derde is het Bagijnenhof, dat ten deele noch in wezen is, en van Bagynen of Klop-zusters, die hier haer eige wooning hebben, en in huur of eigendom bezitten, bewoont wort. Ten vierden was hier ook het Klarissen klooster, dat nu het Rasphuis is.

Buiten der stadt lagen ook twee mannen kloosters, een buiten de Reguliers-poort, het Reguliers klooster geheten, en een aen d'ander zijde buiten de Stadt, het Kathuizers klooster geheten. Doch dit laetste is met de uit-legging van den Jare zestien-hondert en twaelf, gelijk ook het eerste met deze laetste, binnen geraekt. Het gaet zeker dat dit Katuizers klooster ontrent den Iare dertien hondert twee-en-tnegentigh gesticht is, en dat voornamelijk door toedoen van Hartogh Albrecht van Beyeren, Graef van Hollant, die tot zulx zeer genegen was. Want men vindt noch hier ter stede in 't Wees-huis, (dat al de goederen van dit klooster kreegh) d'afschriften, op parkement, met de hant der Katuizer Munneken zelfs geschreven, van al de Privileedjen en vryheden, daer deze Albrecht dit klooster mede begiftight had; als ook de stichtingbrief, daer by hy deze Munnikken in het stichten van dit klooster, met een jaerlixe rente van drie hondert Dordrechtze guldens (die hy hen bewees op een stuk landts op het eylandt den Hoorn, in het Y, schuins tegen over Sloterdijk gelegen,) te hulpe quam. 'k Heb d'afschriften, die ik geirne hier by gevoegt had, niet, als te zien kunnen krygen, en dat om eenige redenen, die de Regenten van dit Weeshuis daer toe schenen te hebben.

Het Hof van het Reguliers Klooster, is by de Majestraet al voor eenige jaren tot een Artzeny tuin verordent; dit was een groot klooster, en rontom met een zeer groot hof verzien. Tot het stichten van dit Klooster verleende de zelve Hartogh Albrecht van Beyeren, in den jare dertien hondert vier-en-tnegentigh verlof, en nam de Munnikken by deze volgende gunstbrief, my door den Heer Dirk Strijker, Ridder, en Sekretaris der Zee-zaken hier ter stede, ter handt gestelt, in veilige hoede.

Albrecht, by Goedes genaden Palyngraven opten Rhyn, Hartoge in Beyeren, Grave van Hollant, van Zeelant ende Heere van Vrieslandt; Doen cont allen luyden, want wy verstaen hebben van onsen goeden luiden van Amstelredamme, dat Heer Gysbrecht Douwe met andere Priesteren ende goeden luyden, groote begeerte hebben dat die dienste Gods gemeret worde in Heylige Geestelicken stede, alsoe van eene Kloester van Sinte Augustijns regel Canonicken Reguliers, dat Her Gysbrecht Douwe met anderen Priesteren ende goede luyden voorsz. gaerne fonderen timmeren ende maecken souden buyten onse stede van Amstelredamme, inder prochie vander Nyer Amstel, daermen onsen Lieven Her God by dage ende by nachte in dienen mochten. En want wy met sonderlinge meninge begeeren den dienst Gods over al in onsen lande te meeren ende te stercken: Soe hebben wy geoerloeft, ende oerloven mits desen brieven, Heer Gysbrecht Douwe met anderen Priesteren ende goede luyden voorsz. te fonderen te timmeren ende te maken een Cloester van Canoniken Reguliers van Sinte Augustyn oerde buyten onse stede van Amstelredamme voorsz. inder Prochie vander Nyer Amstel. Ende ontfangen ende nemen dat voorsz. Cloester ende alle die Geestelike luyden ende personen ende haer Dienaren die nu ende in toecomenden tyden inden voorsz. Cloester woonen zullen, ende alle haer goede die zy nu ter tydt hebben ofte naemaels vercrygen zullen, in onse beschermenisse, ende ontbieden ende bevelen allen onsen dienstluyden, Baliuwen, Schouten, Schepenen ende Rechteren over

al in onse Landen, dat zy dat Cloofter voorsz. persoone, luyden, dienaren ende goeden beschermen, van alle onrecht, hinder ende moeyenisse teghens eenen yeghelijcken wie hy ware. Ende waer dat saecke dat iemandt hier en boven hun luyden voorsz. hinder ofte moeyenisse dede met onbescheyde aen haren persoonen oft goederen, dat wouden wy verhaelen ende corrigeren aen hunnen, als aen den genen die ons van onse heerlickheydt verminderen woude. Behoudelick ons ende onse nakomelinghen onsen dienst, scot, ende bede, die wy nu ter tijdt hebben ofte hebben zullen, op alsulcke goeden als totten voorsz. Cloester gegeven zyn, of als men in toekomende tijde daer toe geven zal.

In oirconde desen Brieve, bezegelt met onsen Zegele, gegeven in den Hage, opten XXI. dagh in Januario, in 't jaer ons Heeren duysendt drie hondert vier-ende-tnegentigh, na de loope van onsen Hove.

Walrave, Heer van Brederode, en toen Ambachtsheer van Amsterveen, &c. begiftighde ook dit Klooster, in den jare veertien hondert acht-en-tnegentigh met die vryheit, dat 'et in den Amsteldijk, een of meer sluizen, om daer door te wateren, zoude mogen leggen, als mede datmen aen den Amsteldijk, voor het Klooster geen huizen meerder zoude timmeren mogen. Deze gunstbrief luidt aldus;

WAlrave Heer van Brederode tot Vianen, Burg-Grave t'Uitrecht, Heer ter Ameyde ende van Heemstede; Doen kont allen luyden, alsoe den Prior ende Procurator vande Regulieren by der stede van Amstelredamme, voer hen in der name ende van wegen 't gemeen convent ons verthoent en te kennen gegeven hebben, hoe hen wel van node waer, ende is tot profijt ende nutsaemheyt van hare Landen ende goeden, leggende by 't voorsz. convent, te doen maken ende leggen inden Amsteldijck een oft twee Sluysen, omme 't water, dat binnen haren landt ende goeden is, te beth ende te lichtelicker te mogen loosen ende quyt worden, ende sy niet doen en mogen, noch en doeren, dan mit ons oirlof, wille ende consent, daerom sy ons ootmoedelicken versocht ende gebeden hebben, hen dat te willen verloven ende consenteren onder onse opene brieven, soe is 't dat wy, die genegen zijn, om den voorsz. convente ter eeren Goeds, in hare profijten te helpen, oick aenschou hebbende op die goede gunst, die zy t'onswairt hebben ende dragen, mitsgaders die presentatie by hen gedaen, om ons ende onse nakomelingen, met hore gebede altijts in memorie te willen hebben, den selven Prior en 't gemeen convente voirsz. geoorlooft geconsenteert ende gegunt hebben, oerloven, consenteren, ende gunnen met desen onsen brieve, voer ons, onsen erven, ende nacomelingen, dat sy (indient hen belieft ende goedt dunkt) voer en ontrent den voorsz. convente tot profijt ende nutsaemheyt van hare Landen ende goeden in den Aemsteldijck leggen, mogen twee Sluisen hoich oft laich, van hout oft steen, ende die selve Sluysen op te mogen nemen ende wederleggen, ende doen leggen ter plaetsen ende plecken streckende langs hare Landen ende goeden daer 't hen best ende profijtelixt dienden sal mogen omme daer dore in ende uyt, tot nutsaemheyt ende profijte van den Landen ende goede, die voirsz. convente toe behoorende te moghen wateren ende haer waterganck te hebben, nu beginnende erflick ende eeuwigh te moghen gebruiken sonder ons, oft den onsen eenigh seggen daer inne te hebben. Behoudelick dat die selve Sluisen die sy leggen sullen, by hen gehouden ende onderhouden sullen wesen ende worden, om den rechten heer-wegh met wagenen, paerden, te voete ende anders bequamelicken te mogen gebruycken, alle welcke oorloft ende consent in mate voorsz., wy vast ende onverbreeckelicken gehouden willen hebben. Ende als die gemene moelen gemaekt is om dat water te losen uit die Wetering ende gemene Landen, soe zal dat convent voirsz. een kae ofte acker achtien voeten breedt, ende alsoe hooch dattet alle alsulcke watering schutte als 't voir gemene Lant van noode ende profijtelijck is, maken, ende dat sal staen tot beschouwen totten genen die die ander dijcken ende weteringen, in dese Pollert beschouwen. Ende voert op dattet voorsz. convent beth in haer religien ende devotien sal mogen blyven, soe hebben wy den voorsz. convent gegunt, ende geven uit vryheit ende Privilegien van

onse Ambochts wegen, als datmen geen meer huisen den voirsz. convent aenden Aemstel-Dijck, naerre timmeren zal mogen, dan daer nu getimmert staen, om te verhoeden quade herbergh oft onrust, ende verstoernisse die die conventnalen mochten lyden, of in quade exemte nement bysonder als sy spaciment op die dijck hebben ontbieden ende bevelen daeromme allen onsen Amptlieden, Dienaren ende Ondersaten, ende voert allen anderen die tot ons gehouden zyn, of om ons doen wille, dat zy den voorsz. convente van dese onse oirloft gifte ende consent, doen ende laten rustelijcken ende vredelijck gebruyken, sonder hen te doen moeyenisse ter contrarien tot eeuwigen daghen sonder argelist. In kennisse der waerheyt hebben wy onse Zegel hier aen gehangen; Gegeven op den yersten dagh van Iuno, in't jaer ons Heeren duysent viertien hondert acht-en-tnegentich.

Deze vryheit van niet ontrent dit Klooster te mogen timmeren, is naderhant, noch altijdt, toen het Klooster door den brant al vernielt was, onderhouden.

Dit Klooster staken, zoo men zeit, in den jare vijftien hondert twee-endertigh op Allerheiligen avondt de Monnikken zelfs in brandt, en lieten brieven en al watze hadden daer meê in verbranden; uit oorzake, zoo men voor gaf, datze vol schulden staken, en geen middelen hadden om die te betalen. 's Nachts quamenze hier ter stede voor de Poort, klopten aen, doch wierden niet in-gelaten. Van hier trokkenze na Heilo, buiten Alkmaer, daerze zich neder zetteden, en een Klooster op nieuw stichteden. Zommigen willen dat de Majestraet zelfs het Klooster by nacht heimelik aen brant liet steken, om zich zoo allengs van eenige Kloosteren, daer deze stadt geweldigh meê bezwaert was, t'ontlasten. Het leegh-erf of Boomgert, van het verbrande Klooster verhuurden daer na de Reguliers Munnikken van Heilo, voor een zekre zomme gelts; maer daer na, mits hun behoeftigheidt, verkoftenze het aen 't gemeene Kapittel van de Kathedrale Kerk tot Haerlem. Tot dit verkoopen gaf hen Niklaes Bisschop van Haerlem, by deze volgende brief, op zekre voorwaerden, die in dezelve verhaelt worden, verlof:

NICOLAUS, *By der Gratie Godes, Bisschop van Haerlem, ende Prelaet van Egmondt, maken kondt eenen yegelijcken, hoe dat ons van wegen de religiose Heer, Cornelis Jansz. van Schermer, Prior ende andere Conventualen van 't Reguliers Klooster van Heyloo, ons Bisdoms van Haerlum oetmoedelicken te kennen gegeven is, hoe dat huer voirsz. Convent is toe-behoorende, seker Hof ofte Boomgaert, groot omtrent vier Morgen gelegen niet veer van de Stede Amstelredam ter plaetse, alwaer 't Reguliers Klooster eertijdts gestaen heeft, ende is nu ontrent twintigh Jaren geleden van den eersame Schout van Amsterdam, Willem Dircksen in huur gebruyckt geweest, ende die selve pachtinghe nu geexspireert wesende, souden die voorsz. supplianten van meninghe wesen het selve Hof ofte Boomgaert te verkoopen, den meesten daer voor biedende, ende die penningen daer af komende wederom te leggen, ende t' imployeren tot des Convents meeste profijt ende orber, ons daerom ootmoedelick biddende en 't selve te willen octroyeren ende consenteren, ende behoerlicken bryve van octroey ende consent daer op te willen verlenen; Soe is 't: dat wy ter oetmoedige bede des voorsz. supplianten geneghen wesende, ende gemerckt de zelve verkopinge tenderende ende wesen soude tot merkelick profijt van't voorsz. Convente, hebben haerluyden geoctroyeert ende geconsenteert, octroyeren ende consenteren mits desen, dat sy die voorsz. Hofstede of Boomgaert openbaerlicken mit voorgaende Kerck-geboden, oft anders, den meest daer voor biedende verkopen sullen mogen, ende dat de kooper de selve Hofstede wederom verkoopen sal mogen tot sijnder profijt, behoudelick datmen ons ofte onsen Gedeputeerden daer af sullen gehouden wesen rekenschap ende bewijs te doen, waer men de penningen daer van komende geimployeert sal hebben, mids oock alsulcke voorwaerden ende conditien, datmen daer 't voorschreve Reguliers Klooster gestaen heeft, sal doen stichten ende onderhouden een kapelle met een autaer daer men op behoorlicken tijden Missen sal celebreren voor de fundateurs van 't selve Convent, ende die genen die daer begraven legghen, des oerconde hebben wy onsen Segelen, en saecken aen dese brieven doen hanghen. Gegeven den vier ende twintighsten dagh in Februario, in 't Jaer ons Heeren duysent vijf hondert vier-en-tsestigh.*

De Mandato

Ad. Buyser Noet.

Daer

Daer na is dezelve Boomgert, die vier-en-dertigh hont, en negen-en-dertigh roeden groot was, by het Kapittel van Haerlem in erf-pacht verkocht; maer raekte weder door verzuim des pachters aen het zelve Kapittel. Endelijk wiert in den jare vijftien honderdt vier-en-tzeventigh, aen eenen Iakob Zaffius, eertijts Prior van de Regulieren tot Heilo, Archidiaken, Domprooſt, en Kanonik van de kerk tot Haerlem, en zijnen erven en nakomelingen in eeuwigen erf-pacht, genaemt, *Emphiteuſis Eccleſiaſtica*, verhuurt, verpacht en uitgegeven, de zelve Boomgert en Hofſtede, daer eertijts dit Reguliers Klooſter geſtaen had, met al zijn' toebehoren, 't zy getimmer, boomen, plantagien, enten, &c. voor de zom of Canon van een gulden 's jaers; des moeſt hy of zijn nakomelingen, behalve deze gulden, die *pro vero Canone Emphyteutico*, ter oorzake van deze erf-pacht gegeven wiert, jaerlix noch de zom van twee hondert vijf-en-vijftigh gulden, uit dit erf-pacht goet, betalen. En dat tot 'er tijdt, dat deze Zaffius, of zijn' erf-genamen afgeloſt en betaelt hadden een gelijke jaerlixe rente van twee hondert en vijftig gulden 's jaers, die een Maria Willems binnen Amſterdam, uit kracht van vijftien verſcheide rente-brieven, eertijts op het Reguliers Klooſter ſtaen, en toen op het Kapittel van Haerlem ſprekende hadt, belopende de hooftzom daer van vier duizent vier hondert en zes Karolus gulden. Deze Saffius ſmaldeelde (want dit ſtondt hem, uit kracht van de koopbrief, vry te doen, en mocht dit erf-pacht goet, 't zy in 't geheel of ten delen weder uitgeven) en gaf het daer na weder in erf-pacht uit aen anderen. Het bovengemelde oudt eigen of canon emphyteuſes, ſtaet tegenwoordigh noch op deze plaetſen, die nu afgedeelt, en in tuinen, woonplaetſen en herbergen verandert zijn, en wordt ook miſſchien noch ten deelen jaerlix betaelt, aen den bovengemelden Sekretaris Strijker. Doch mits al deze erven, die op dit Hof ſtaen, tegenwoordig met deze laetſte vergrooting binnen komen te leggen, en ten deele aen ſtraten, burgwallen, &c. verdeelt en vergraven worden, zal mede dit oudt eigen, dat dus langh op deze gronden geſtaen heeft, te niet loopen.

Wat voor een groot gezagh deze geeſtelijke luiden voor de verandering der Godsdienſt hier ter ſtede hadden, en met wat groote vryheit deze Klooſteren begiftight waren, blijkt genoegh aen dit volgende getuigh-ſchrift, dat de bovengemelte Jakob Zaffius aen den Wethouderen dezer ſtede, die dit Klooſter, om een vryen uitzicht te hebben, en op dat de vyandt by eenigh belegering zich in het zelve Klooſter niet zoude kunnen onthouden, noch tot zijn voordeel gebruiken, om deze ſtadt te beſchadigen of te beſchanzen. Te dien tijde wilden doen ſlopen en afbreken, overleverde, en op dezen zin uitquam:

OP huyden heeft Heer Jacob Saffius, Canonick tot Haerlem, ter preſentie van my Kornelis van Haemrode binnen Aemſtelredam reſiderende, openbare Notaris by des Koninghs van Spangien, &c. onſen G. H. Sekreten Rade, en der Hove van Hollandt geauthoriſeert, en der getuygen naergenoemt, overgelevert in handen van mijn Heeren den Burgermeeſteren deſer voorſz. Stede ſekere ſchriftelijcke infirmatie ende proteſtatie, luydende ſoo hier nae volght: Alſoo Heer Jacob Saffius, eertijds Prior tot Heyloo, ende nu Canonick tot Haerlem, verſtaet dat mijn Heeren Burgermeeſteren van meninge ſouden zijn, om het Reguliers Hof buyten aen deſer Stede gelegen, 't welck hy in erf-pacht beſit, te demolieren ende doen afhouden, tot behoef deſer Stede, om een vry gezicht te hebben, op dat daer inne geen vyanden ſouden mogen onthouden, om deſer Stede te beſchadigen, ofte te bebolwercken ende beſchanſchen, &c. ſoo doet de voornoemde Heer Jacob u mijne Heeren inſinueren by deſen, dat het voorſz. Hof is een Geeſtelijcke plaetſe, gelegen buyten de vryheydt ende jurisdictie deſer Stede, ende dat u luyden als Regenten geen recht nochte actie daer inne en competeert, ende over ſulx oock in u luyden macht niet en is, omme tot achterdeel van 't ſelve Hof iet te diſponeren, dat mede de voorſz. plaetſen, als ſeer laegh ende weeck van aerdtrijck ende gronde zijnde, niet bequaem en is omme daer inne eenige ſchanſen ofte bolwercken te maken, waer uyt deſe Stadt eenigh hinder ofte letſel ſouden

den mogen krijgen, gelijck 't selfde bekennen moeten alle die genen, die hem des krijghs-handel verstaen, alsoo oock gebleeken is onlanghs als de vyanden voor dese lagen, die haer schansen dicht onder der Stadt, ende niet soo verre als 't voorsz. Hof staet gemant, noch daer uyt eenige gewelt gedaen hebben, soo dat het gantsch nodeloos zijn soude 't voorsz. Hof daeromme te demolieren, 't welck soude geschieden tot groote schade van de voornoemde Heer Jacob, sonder dat iemant daer by geprofiteert soude mogen wesen, daer leggen oock geen hooghten noch eenige fundamenten in 't voorsz. Hof, waer deur 't aertrijck gestarckt soude zijn, gelijck wel doet in 't Leprosenhuys, ende het Cathuysers Clooster, ende andere huysen ende thuynen, beneffens deser stadt staende, uyten welcken dese Stadt hondertmael meer gekrenckt soude mogen werden. Niet-te-min indien mijn Heeren immers gesint souden mogen wesen om het voorsz. Reguliers Hof af te hebben, dat zy luyden 't selfde Hof mitte jaerlijckse pachten daer voor belooft, tot behoef deser Stede overnemen, ende van de beterschappe met hem accorderen naer redelijckheit, also mijne Heeren zijn voorstanders van de gherechtigheydt, dien niet en betaemt yemant in zijn te verkorten, oock is dese Stad machtiger om Heer Jacob te helpen, dan Heer Jacob de Stadt, waeromme hy versoeckt dat mijn Heeren de sake gelieft wel in te sien, de niet lichtelijcken te procederen, tot demolitie van 't voorsz. Hof, ende tot gewisse bederffenisse van hem, ende tot luttel profijt van dese Stadt, of by refusie van desen protesteert die voornoemde Heer Jacob dat hy in 't afhouden van 't voorsz. Hof ende Boomen, niet en consenteert, maer dat hem om redenen, boven verhaelt, kracht ende ghewelt gedaen werdt, ende voorts van allen hinder, kosten, schaden ende interesse, ende anders, soo hy in dese best soude mogen ende behooren te protesteren, in meninge van daer van zijn actie te intenteren op tijden ende wijlen, ende alsoo hy te rade werden sal. Ende na dat de voornoemde Heer Jacob dit boven-geschreven in handen van Pieter Pietersz. Burgermeester als president in 't bywesen van den anderen overgelevert hadde, ende nae dat wy vertrocken, ende wederom in gheroepen waeren, soo antwoorde de voornoemde Pieter Pietersz. ende van wegen het Collegie, dat zy luyden de voorsz. Insinuatie gelesen hadden, ende dat zy hoorden ende saghen, ende Copye daer van begeerden. Aldus geschiedt in 't Toornken, op 't Stadthuys, den eersten Septembris, Anno XV. C. twee-ende-tzeventigh, in 't bywesen van Heer Clement Jansz. Pastoor tot Sloterdijck, en Heer Jasper Pietersz. Pastoor op Egmont op Zee, als getuygen, van goeden gelove, hier toe geroepen ende gebeden.

Des t' oirkonde heb ick openbaer Notaris voorschreve, dese mijne ghewoonlicke signature hier beneden aengeteyckent.

HAMEROOD.

Dus verre van de Kloosteren.

In 't midden by na van de Stadt, gelijk het hert in 't midden van 't lichaem geplaetst is, daer by gemeenlijk een Raedthuis vergeleken wort, staet dit

NIEUWE RAEDTHUIS.

Op dit verlyken van het Raedthuis by het hart, past Vondel in zijn inwyding van dit Raedthuis deze veirzen:

Hoe 't Raedthuis by het hart met reden werd verleken,
Waer naer de vyanden der Burgher-vryheit steken,
Met heimelijk geweer, en lagen en verraedt,
Of inbreuk van de Poorte, uit openbaren haet,
Dat bleek, toen Beukels rot haer moeder-naekte waerheit,
Het licht der loogentale, als een herbore klaerheit,
Wou planten op den Dam, ten trots van 't wapen-kruis,
Gelijk de schilder-kunst, op 't afgebrand Stadthuis
Getuighde menigh Jaer:

Ter gedachtenis van dit Raedthuis bespringen der herdopers, daer af in 't twede boek wijtloopigh gesproken is, deed ook de Majestraet in een blaeuwen arduin-steen, boven de deur van het Elizabets gasthuis, dat ter zyde van het oude Stadthuis stont, deze oude veirzen houwen, en de letteren vergulden.

Die Bondtgenoten der opinieuser Anabaptisten,
Overvielen dese plaets, en 't Stadhuis 's nachts t' elf uuren,
's Anderdaechs voor negen uuren sijn zy met macht en listen
Geslagen, gevangen, en moesten Justici besuuren.

Doch

'T OUDE STADT HUYS.

Doch eer ik aenvang de ſtichting, vorm en verſcheide vertrekken van dit nieuwe Raedt-huys te beſchryven, zal ik eerſt ten ruygſten de ſtant en gelegentheidt van 't oude, dat hier eertijdts op de zelve plaets, doch verder voor uitſtont, voor oogen ſtellen. Pontanus, in zijn beſchryvingh van Amſterdam, ſchreef 'er te zijn'er tijdt aldus van: *Het Stadt-huis beſtaet meeſt uit gebakke ſteen, behalve den ingangk en Vierſchaer, die van witte gehouwe ſteenen zijn. De Tooren voornamelijk ſteekt vry af, en is redelik hoog van ſpits. Welk ook in den jare zeſtienhondert en een, alſſe na d' eene zijde begoſt over te hangen en te hellen, op een bezondere kunſt in zijn voorige ſtant in drie dagen weder te recht geſtelt wierdt, als blijkt uit zeker knuppel-veirsje, dat toen ieder in de mont hadt, en de groote menighte der Sluizen en Huizen in het zelve Jaer opgerecht, te kennen geeft.*

De andere Buiten-werken van het Stadt-huys zijn zoo heerlijk niet, of niet zoo çierlijk en koſtelijk. My dunkt dat ik eenighzins d' outheit kan afnemen uit de beelden, die boven de tralien van de Vierſchaer ſtonden, en Willem, de zeſte van dien name, en in 't getal de zeven-en-twintighſte Graef, Jakoba, en Philips, gebynaemt de Goede, en zijn huisvrouw, vertoonen. Van de welken Philips, ontfangende van zijn' nichte Jakoba in den jare veertienhondert achtentwintigh het Graefſchap van Hollandt, of immers het Stadthouderſchap des Graefſchaps, troude in den jare veertien hondert dertigh, zijn derde huisvrouw Iſabelle, dochter van Joannis, Koningh van Portugael. Invoegen dat men hier uit lichtelijk van den ouderdom, of outheit van dit geſticht, giſſing kan maken. Binnen, beneffens verſcheide vertrekken, zijn 'er twee heerlijke Zalen, waer van d' eene aen de rechter-handt leger is, hebbende, op de verçieringe van den ingangk, een opſchrift, met gulde letteren geſchreven, dat den dagh en 't jaer, in het welk de Herdoopers het geheele Stadt-huis ingenomen hadden, kort en beknopt verhaelt. d' Ander Zael, ter linker zijde is hooger, insgelijx wijt en breet, van waer ook tot den volke afles van Willekeuren, en andere beſcheiden, na 't luiden van 't Steêklockje, gedaen wort. In d' andere vertrekken hebben Burgermeeſteren, of Schepenen, Treſorieren en Sekretariſſen, hun vergader-plaets. Daer-enboven zijn hier noch vier kameren, of veel eer recht-plaetſen, waer van de voornaemſte de Weeskamer, d' ander de Aſſurantie-kamer, de derde de Wiſſel-bank is, en de vierde en leſte de Vierſchaer, die allenthalve met hooge yzere tralien doorluchtigh is. Dus verre Pontanus. De ſpits van de tooren, daer Pontanus hier van ſpreekt, en die zoo verre aen d'eene zijde overhing, was zeer çierlijk met heel en halve uurs klokken verçiert, doch wiert de zelve, om het afvallen voor te komen, in den Jare zeſtien hondert vijftien af genomen, en de ſteêklok op het ſtomp van de ſpits gehangen, als te zien is uit het nevenſtaende af beeltſel van dit oude Raedhuis. Wat aengaet het navorſchen des ouderdoms van dit Raedt-huis, uit de beelteniſſen der Graven en Gravinnen, wier namen, op de leſte na, namelijk Filips de Goedes Gemalin, zoo Pontanus ſchrijft, met gulde letteren onder de zelven aen de lijſt van de galdery van de Vierſchaer ſtonden, is vry onzeker, en ſtaet op een loſſe voet. Want ſchoon hen ter eere deze beelteniſſen opgerecht wierden, het volght daer om niet, dat het Raedt-huis juiſt onder de regeering van een der zelven geſticht is. Want gelijk Willem de zeſte, wiens beeldt daer mede opſtont, al zeventien jaren hadt doodt geweeſt, eer Filips de Goede Graef wierdt, zoo kon de zelve Filips, die de laetſte, uitgezeit zijn vrouw, was, die daer op ſtont, alrêe veel jaren, (ſchoonze hem ter eere, zijn beeltenis daer op geſtelt hadden) doot zijn geweeſt, eer het ſtichten van dit Raedt-huis begonnen wierdt; dewijl gemeenlijk, na 't overlijden van Vorſten en Koningen, zoodanige pronk-beelden worden opgerecht, zulx datze zoo wel Filips zijn beeltenis na zijn doot, daer op

konden hebben, alsze Graef Willems beeltenis, na zijn doot, daer op hadden gestelt. Anderen zijn van gevoelen, dat onder de regeeringh van een der boven-gemelde Graven niet het gansche Raedt-huis, maer alleen de Vierschaer in den jare veertien-hondert veertigh, om dat de beeltenissen van Willem de zeste, zijn dochter Jakoba, Hertogh Philips de Goede, en noch een wiens naem daer niet uitgedrukt stont, boven de tralien van de Vierschaer te zien waren, en dat het overige gevaerte lange jaren te vooren gesticht was. Die dit eerste drijven, zoeken dit mede te bewijzen uit de te pronk gestelde beeltenissen der Graven en Gravinnen. Doch dit, dewijl zulx met dezelve reden kan wederleidt worden, staet mede op gelijke losse voet, en derhalven onaennemelijk en verwerpelijk. Niet dat mijn gevoelen is, of staende wil houden, dat dit gebouw veel jonger, en langh daer na, zoude gesticht zijn, want dit zou de bouvalligheidt en d'oudtheidt van 't gebouw zelfs wederleggen, maer dit wil ik alleen zeggen, dat men uit de beeltenissen der Graven, die op de galdery van de Vierschaer stonden, niet besluiten kan, dat onder de regering der zelven dit Raedthuis, veel min de Vierschaer, zoude gesticht zijn. En dat iemandt zoude willen hier op inbrengen, dat hierom het beeltenis van Willem de zeste hier meê stont, vermits de stichting al voor zijn doot begonnen was, en tot onder de regeringh van Philips geduurt had, schijnt vry wat ongerijmt te zijn, dewijl het gebouw zoo kunstigh, noch overgroot niet was, dat tot het stichten van 't zelve zoo veel jaren zouden van noden zijn geweest. En schoon genomen dit hadt al in de stichtinge van 't Raedthuis, zoo kon het evenwel geen plaets in het stichten van de Vierschaer hebben. Maer dat evenwel het overige gebouw de Vierschaer in jaren overtrof, gaf de bouvalligheit en vervallentheit van 't eerste, daer in tegendeel de Vierschaer noch vry vast en hecht was, genoech te kennen. Doch in wat jaer eigentlijk de Vierschaer en het overige Raedt-huis gesticht zy, daer is geen zekerheidt van, dan alleen dat men by gissing kan zeggen, dat de Vierschaer, of zoo wel de Vierschaer als het overige gebouw onder de regering van Philips de Goede, vermits hy, nevens zijn gemalin, de laetste waren, die daer op stonden, gesticht zy. Dees beeltenissen, die, gelijk de huis-goden uit den brandt van Trojen door Æneas geret wierden, wierden uit den brandt, daer 't oude Stadt-huis in omquam, toen mede geret, en staen, tot een gedachtenis en kenteeken, noch ten huidigen dage op de Thresory van dit nieuwe Raedt-huis te pronk. Na 't gevoelen van zommigen, doch zonder eenige zekerheit, zou dit oude Stadt-huis wel eertijdts een Klooster geweest hebben. Maer zoo veel kan men zeggen, dat 'et naderhant met zeker Gast-huis, Sinte Elizabeths Gast-huis genaemt, vergroot is, waer van de straet, die daer nevens liep, de naem van Gast-huis-steegh noch ten huidigen dage voert.

Maer vermits nu de bouwvalligheit van dit gebouw, door den ouderdom, van tijt tot tijt toenam, het gebouw zelfs ook te kleen viel, en de plaets te bekrompen was, dewijl 'er, van tijdt tot tijdt verscheide lager gerechts banken, (door dien de Stadt dagelix in menigte van volks, en by gevolgh ook van pleitzaken, aenwies,) wierden opgerecht, zoo wiert endelijk by Burgermeesteren, en de gansche Vroetschap beslooten, een nieuw Raedt-huis van de gront op te bouwen, en, nademael zich geen gevoeglijker noch bequamer plaets, dan die van het oude Stadt-huis in de gansche stadt vertoonde, daer toe weder de zelve plaets geordent. Doch wiert de gront, van dit nieuwe, om de merkt meerder ruimte te geven, meer achterwaerts, dan die van 't oude was, genomen, invoegen dat zich dit tegenwoordige Stadt-huis, of deszelfs gront by na achter het oude, en op ontrent vijftigh voeten na, tot aen de nieuwe Kerck strekt. Te dien einde, en om met 't gebouw op het spoedighste voort te varen, begon men voorts al andere woningen daer ontrent, en die achter het oude, als ook ten Noorden neffens het zelve tot aen de Nieuwe Kerk

Kerk ſtonden, mitsgaders het Kerkhof, al dat nevens de Kerk ſtont, in den jare zeſtien honderdt drie en vier en veertigh, en in den jare zeſtien hondert zes-en-veertigh, den tienden van Wintermaent, het gevangen huis of Boeien, die ſedert dien tijdt in het afgeſonderde Raſp-huis, achter het Aelemoeſeniers-huis verordent wiert, af te breken en wegh te graven.

En om met kunſt en voorzichtigheit, in het ſtichten van dit gebouw te werk te gaen, wierden tot het ontwerpen van ſchetſen of modellen, waer na dit gebouw zoud' geſticht worden, verſcheide bouwmeeſters aengezocht. Endelijck, na rijpen overlegh, wiert de ſchets, door Jacob van Kampen en Daniel Stalpert ontworpen en geordent, met goetvinden en toeſtemming van Burgermeeſteren en de ganſche Vroetſchap, by de vier Commiſſariſen, als Graef, Waveren, Maerzeveen en Geelvinck, (die geſtelt waren om op 't voorgebeelde ontworp te letten, en in 't bouwen op alles goede opzicht te nemen) opgenomen. En hebben ook deze Bouwmeeſters hun overvliegend verſtant en ſchrandre herſſenen, aen dit meeſter ſtuck, zoodanigh doen blijken, dat de lof en eere, die hen 'er van toekomt, noit der vergetel zal overgelevert worden. In Loumaent dan, des jaers zeſtien hondert acht en veertigh, wierden de roosters in het gegraven Fondament geleght, en den twintighſten des zelven maents d'eerſte, en den zeſten van Wijnmaent des jaers zeſtien honderdt negen-en-veertigh de leſte palen, die wel ten getale van dertien duizent zes hondert en negen en vijftig beliepen, daar in gehait.

d'Eerſte ſteen, ondertuſſchen, van dit gebouw wiert geleidt in den jare zeſtien honderdt acht-en-veertigh, den acht-en-twintighſten van Wijnmaent, onder de Regering van de Burgermeeſteren de Graef, Pankras, Valkenier, en Schaep. Op deze ſteen, die van wit gehouwe Marmer was, en onder de Zuider hoeck van dit gebouw tegen over de Kalverſtraet legt, ſtaet dit opſchrift:

Den eerſten Fondament-ſteen is geleydt door

GERBRANT PANKRAS,
JAKOB DE GRAEF,
SYBRANT VALKENIER,
en
PIETER SCHAEP,

Der Heeren Burgermeeſteren Zoonen en Neven.

Den 28. *Octob.* M. DC. XLVIII.

't Zelfſte opſchrift is geſtelt in de Vierſchaer, op een zwarte Marmere ſteen, met uitgehouwe en gulde letteren in 't Latijn. J. van de Vondel paſte te dien tijde, op deze eerſte ſteen-legging, dit volgende gedicht:

I. ZANG.

DE Vrede-vader Numa hadt
Nu d'oorlogskerk van Remus ſtad
Geſloten, en dat vier gedooft,
Toen, met olijven om zijn hooft
Bekranſt, een teken van den Pais,
Hy voornam 't heerlijck Raetspalais,
Het Kapitool, zoo hoogh en trots,
Te bouwen op de dorre rots.
De Koning klom op dit beſluit
(De Vrê zagh hem ten oogen uit)
Den heuvel op, van 't Roomſche volck,
Dat hem omſchaduwde als een wolck,
Gevogelt, en toegejuicht met luſt
Voor 't heil van d'ingehaelde ruſt.
Ten lange leſte hiel hy ſtant,
En ley met zijn gewijde hant
Den gront van 't Raethuis by den vliet,
Die 't aertrijck ſticht met zijn gebiet.

I. TEGENSANG.

Ons Vredevaders alle vier,
De raden van ons lantbeſtier,
Den Vrede hadden ingevoert,
En 't bloetkrackeel den muil geſnoert;
Toen zy, gezeten op het kruis
Van 't kuſſen, ſtemden 't nieuw Stadhuis
En zijnen uitgeſtelden bouw
Te vorderen, zoo kloeck als trouw.
Op zulck een ruſtigh raetſlot quam
Het vreedzaem Viertal naer den Dam.
Zy brengen ter beſtemde ſteê
Hun wackre Zoons en Neven meê,

Daer Aemstels burgery verlangt,
't Gekroonde wapen blinckt en hangt
Op hunne borst, in gout gesneên
Zoo leit die Jeught den Eersten Steen
Van 't Raethuis, dat met raet en daet
Verstreckt een zenuw van den Staet.

I. Toezang.

Op 't rijzen van de Zonnestralen
Des Vredes plagh van outs alom
De bouwkunst haren aêm te halen,
Te bouwen wat door ouderdom
Gewelt of noot verviel en storte.
De Pais ontsluit haer schatkist niet
Op datze onnozelen verkorte,
En groeje in 's nagebuurs verdriet,
Zy weetze nutter te besteden.
Dan om den stroopenden soldaet
Te mesten, en geweer te smeden
Tot tijtverdrijf van blinden Haet,
Die hof en huizen leit in kolen:
Zy sticht doorluchte Kapitolen.

II. Zang.

Athene en Rome dragen bey
Een zonderlinge lieverey
Van kunsten, elck in zijn gewest.
De Bouwkunst voeght Athene best,
En andre wetenschappen meer;
Het strijtbre Rome voeght een speer
En schilt, gelijck een krijghsheldin,
Op datze 't aertrijck overwinn',
En met den Burgemeestersrock
Dan alles wat zy overtrock
Met vliegende Arenden, haer Goôn,
Berechte, en onder haer geboôn
Doe zwichten d'overheerde liên,
Die 't aertsgebiet naer d'oogen zien.
Dus zijnze, beide in lof zoo rijck,
Elckandre in zegen ongelijck,
Het zy by nootlot, of geval;
Want een bezit het zelden al.

II. Tegenzang.

Maer Amsterdam, zoo zwaer met gout
Gekroont en uit Godts schoot bedouwt
Met zegen, voert haer oorloghsvlag
Tot in den ondergaenden dagh,
Van 't blozende Oosten, en beklimt,
Van daer de steile Noortbeer grimt,
De zuidas met haer stoute kiel,
Zy mint den Vrydom als haer ziel,
En na dien dierbevochten schat
Zoo kroontze 't merckvelt van de stadt,
Den Visschersdam, met een gebouw
Waer voor d'Athener strijcken zou,
En stom staen met zijn open mont;
Hoe wel hy zich den bouw verstont:
Hy zou gerief en majesteit
En tijt verdurende eeuwigheit
Verknocht zien in een Hooftgesticht,
De glori van mijn bouwgedicht.

II. Toezang.

Geen droevig voorspook kan men ramen
Uit uwen grontbou; Pankras, Graef,
En Valkonier, en Schaep, uw Namen,
In witten marmer net en braef
Gehouwen, houden hunnen luister,
En flonckren in den zwarten nacht,
Als klare starren, die by duister
Ontfangen grooter glans, en kracht.
Bezwalktze, in 't bloejen van uw jaren,
Met geen gebreken: volgt uw bloet,
Die 't Burgemeestersampt bewaren,
En houdt dien burgerlijcken voet,
Als rechte Neven, rechte Zoonen:
Zoo zal de Deught uw jaren kroonen.

Tytdicht.

De Wijnmaent schreef twee min als 't derde kruis;
Toen 't Vredejaer de gront ley van 't Stadthuis.

Maer naulix hadt men vier jaren, sedert het leggen van d'eerste steen, met het stichten van dit gebouw bezigh geweest, als in den jare zestienhondert twee-en-vijftigh, den zevenden van Hoymaent, tusschen Zaterdagh en Zondagh, des morgens ontrent twee uren in 't naerste van de nacht, zonder te weten waer by het toequam, het oude Stadthuis, van 't welk achter alreê een gedeelte was afgebroken, en 't overige tot behulp was blijven staen, door de vlam t'eenemael, uitgezeit een gedeelte alleen van 't muurwerk en de Tooren, door vuur en vlam verslonden wierdt. De Heeren Burgermeesteren lieten terstont, op dit droevigh geluit, de wallen en poorten, als ook de straten en bruggen, met burgeren en zoldaten, om het graeuw, dat geweldig op buit vlamde, en geirne aen 't plunderen wilde, te schutten, bezetten. Geen kleine schrik was ook onder de Majestraet en gantsche

ſche burgery, dewijl al de vrees was, dat de brandt door eenige quaetdoenders, om door dit middel het graeuw op de been te brengen, en dan haer perzonaedje te ſpeelen, mochte geſticht zijn. Deze vreez' wierdt vergroot met het vinden des zelven uchtens ontrent de klok vier uuren, wanneer de brant op zijn felſte was, van eenige tonnetjes buſſekruits in een ſchuitje, onder de Reebrugh, op de Prinze-gracht, die datelijk by de Burgeren wierden aengehaelt, en in 't water geſmeten. De brant des uchtens ontrent de klok acht uuren meeſt geſliſt zijnde, bleven evenwel, om alle voorvallende onheilen voor te komen, de Poorten, ketenen, en draey-bomen, met een goet deel burgeren en zoldaten, bezet. De Heeren Burgermeeſteren lieten noch dien zelven avondt, om op alles goede orde te ſtellen, den Raedt vergaderen, en hielden haer by-een-komſte in de herbergh van de Prins, achter de Waegh. En wierden ook terſtont weder behoorlyke plaetzen tot Burgermeeſters, Raet, Schepens en Weeskamer voor eenige dagen (want daer na wierdenze op 't Princen Hof verleidt) in de zelve herbergh bequaem gemaekt. Dien zelven avondt wiert aldaer ook noch afgelezen, dat de gene, die eenige goederen, gelt oft brieven, uit de brant moghte geberght, en by zich hebben, weder te voorſchijn zoude brengen, en daer voor tot vergelding een goede vereering genieten; maer dat de gene, die eenige goederen by zich had, en niet aenbraght, in tegendeel aen den lijve geſtraft zoude worden. De reſt van de overige Banken wierdt ook met alle vlijt herſtelt, en de Wiſſel-bank terſtont op Jan Roden Poorts tooren gebraght, daer de Koopluiden des anderen daeghs terſtont weder in 't afſchrijven gerijſt wierden. Tot de Deſolate Boedels en Aſſurantie Kamers, wierden eenige kamers op het oudt Weſt-Indiſch-huis, en tot het uitvoeren van lijfſtrafbare zaken, eenige kamers boven d'oude Waegh, daer voor dan ook het Schavot ſtont, opgerecht, geordent; zulx alles by voorraet in 't kort weder op den ouden voet gebraght wiert. Des Maendaeghs den achſten van Hoymaent, wiert de tooren, vermits hy dreighde om te vallen, gelijk ook na de middagh, met het afvallen van een groot ſtuk, geſchiede, met dikke kabels geſchoort, en daer na met de puy van 't Stadthuis, af, en allengs wegh genomen. Verwonderens en aenmerkens waerdigh is het, dat in zoo fel een brandt niemandt doodt bleef; ja niet een zonderling gequeſt wiert; te meer alzoo in 't Noorden van de tooren een tonnetje buſſekruits ſtont, dat, zoo haeſt de brandt daer aen quam, met een groot ſtuk uit de muur te ſlopen, zoo groot een ſlagh gaf, als of 'er een geſchut was los gegaen; zulx het volk ook uit verbaeſtheidt wegh vloodt, en elk om een goet heen komen zagh. In dit ongeluk, queet zich de ganſche burgery met redden van ſtadts oude papieren, boeken, geldt, dat by zakken vol uit de Wiſſel-bank op ſtraet geſmeten wiert, troulijk. Veel aeloude gedenktenen, niet-te-min, zoo van Stadts oude papieren, als de ſchilderyen der Naekt-lopers, en hun ſtraffe, die op Schepens kamer hingen, wierden door de vlam, (want alles te bergen was niet wel doenlijk,) vernielt. Geen klene ſchade wiert 'er ook aen 't gelt, dat door de hitte van de vlam wegh ſmolt, (behalve het gene dat door eenige hantgauwe luiden, die zich in ſchijn van te helpen, daer mede ondergemengt hadden, heimelijk, hoe nau de wachten op den Dam ook toezicht namen, wierdt geſtolen) en eenige dagen daer na uit de puinhoopen, in 't byzijn van de burgerwacht, aen klompen van dertigh en meer duizent gulden geſtolt, eveneens als uit de Mijnen van Peru, wierdt uitgegraven, en daer onder van daen gehaelt, geleden. De brandt echter hadt aen 't nieuwe Stadt-huis, dat 'er dicht achter quam, en al vry hoogh toen boven der aerde ſtondt, geen vatten. En wierdt ook in 't minſte door de vlam, ſchoonze tot aen de hooge ſteigers door de windt wierdt voortgedreven, en met haer tong de zelve quam lekken, niet geblaakt of gerooft.

De Poeët J. v. Vondel voeght op dit

dit afbranden, na 't verhalen van verscheide rampen, die den voortgangk van dit gebouw schenen onder te houden, deze veirzen:

Geduurende dien storm en strijdt der
worstelaren.
Vernam men hoe om hoogh Saturnus
quam gevaren,
Op bei zijn vleugels, schier gesleten
van de vlucht:
En zwevende rondom den Dam, in
onze lucht,
Met zijne scherpe zeîn, waer meê
hy d' eeuwe maeide,
Het uurglas op zijn hooft; de grijzaerd d'oogen draeide
Naer 't afgeleeft stadthuis, oft eer
zijn overschot,
Gereten, onderstut, verminkt, en half
verrot,
En evenwel ter nood, 't verblijf der
Amptenaren.
Om schrift, gerief, en schat, en diensten te bewaren:
Wat ben ik, zegt hy, dan mijn kracht
en sikkel quijt,
Dat dit bouwvallig dak mijn ouderdom verslijt,
En wacht het noch gerust, als leggende op zijn sterven,
Dat menschen handen voort het slechten, en bederven?
Ik wil een' korter gang met dit geraemte gaen.
Zoo spreekt hy, en verzinkt in
't smitshol van Vulkaen.
Beveelt hem 's middernachts dien ouden romp te sloopen,
Vulkaen, toen 't nachtglas net ten
halve was verloopen,
De wachters, van den slaep beschoten, stom en stil,
Vergaten hunne wacht, voltrekt Saturnus wil,
Ontsteekt het zolderveen van boven,
met zijn vonken.
Het veen geraakt in brand, dat eertijds lag verdronken;
Dus brand het vier den balk, den zolder en het dak.
De gantsche stad waakt op: de vlam
ging op, en stak
Het torenbuskruid aan. Nu rusten
geene bedden.
De trouwsten schieten toe, en reppen
zich, en redden
De brieven, boeken, geld, trezoor,
en bank en schat;
En bergen in dien brand de ziel der
gantsche stad;
Terwijl de vlam in top blijft weiden,
als een wonder,
Uit gunst, die 't vier ons droeg, dat
tijd gaf, om van onder
Te redden have, en goed, ten oirbaar
van 't Gemeen.
Dus liet Vulkaan hier niets dan muurwerk, puin, en steen,
Waar na de Boukunst breed haar vleugels ging ontvouwen,
De nieuwe Fenixpluim en kroon van
's lands gebouwen,
Als rijzende uit den grave en d'assche
en 't lijk van 't oud,
En een geduurzaamheid aan eeuwen
toebetrouwt.
Maar 't is aanmerkens waard hoe
God zich openbaarde
In 't midden van die vlamme, en door
zijn zorg bewaarde
De hooge steigering, rondom 't begonnen werk,
Toen vlam en roode gloed den lesscher
viel te sterk,
Met zijne tong, voorwind, alreê de
masten lekte,
En blaakte, en eene wolk van smook
het volk bedekte,
Daar Stalpaard op zijn wacht, gelijk
Brandmeester stond,
En zag het gapend vier, zijn' vyand,
in den mond.
Hy sterkt het tegenweer, dan onder,
dan van boven.
De led'ren emmer bluscht al kissende
den oven
Van 't grimmig element, dat schriklijk
kraakt, en knerst,
En niet een kant noch steen van 't nieu
gestichte berst.
Waar zulk een heiloos ramp tot dit
gevaart geslagen,
Het was om 's bouwers glans uit al
zijn werk te vagen,
Den moed der Overheid te kneuzen
van verdriet,
Te schenden 't aangezicht, daar als
het land op ziet.

Sedert,

Sedert, na het doorstaen van deze ramp, wiert met zulk een vlijdt en arbeit, met het opbouwen van dit nieuwe Raed-huis voortgevaren, en 't zelve ook in vier jaren tijdts, sedert het afbranden van 't oude, tot zoodanige volkomentheit gebraght, dat de Heeren Burgermeesteren, en de gansche Majestraet den drie-en-twintighsten van Gras-maent des Jaers zestien-hondert vijf-en-vijftigh, besloten daer op, schoon het noch dak en kaploos was, hun eerste zit-plaets te nemen; en ook den eersten van Oogst-maent daer aen d'inwyding, (op welken dagh men ook ter gedaghtenis van dit inwyen de voornaemste Jaermerkt, Kermis geheten, zagh verleggen, doch in 't kort weder op d' oude tijt herleggen,) met groote prael en plechtigheden gedaen wiert.

En is dit gebou, dat ons nu te bezightigen, en t' ontdekken staet, in zich zelven, na d'orde der boukunst van top (om zoo te spreken) tot teen, met het puik der vijf aeloude kolommen, als de Jonische, Romainsche, en Korintische, die alle drie met uitmuntende architraven, friezen, modeljons, lijsten, en cierlijk uitgehouwe kapitelen pronken en pralen, zoodanigh doorwrocht en aen een geschakelt, en doorgaans van binnen en buiten met hangende festonnen en ander fruit en beeltwerk zoo net en cierlijk opgetoit, dat in 't gansche gevaerte, hoe groot het ook is, naulix eenige wanschiklijkheit of ydle ledigheit te vernemen is. Want de voet-stallen, lichten, galderyen en kamers van de onderste gront van de voor-gevel, staen in zoodanige gelijk-matigheit en wel geschikte orde tegens die van d'achter-gevel, en die van de Noord-zy-gevel, tegens die van de Zuid-zy-gevel, en weder de kolommen, lichten en galderyen, kamers en Festonnen van de twede en derde gront van de voorgevel, in zoodanige gelijkmatigheit en wel geschikte orde, tegens die van d'achter-gevel, en die van de Noorder-zijd gevel, tegen die van de Zuider-zijd gevel; en komen zelfs de vertrekken, kameren en galderyen van de drie gronden, in zoodanige gevoeghlijkheit tegen malkandere aen, en boven malkandre te leggen, dat dit gebou, wegens deze over-een-stemming en gelijkmatige orde, met recht voor 't achste werelts wonder magh gehouden worden. Vondel, in zijn inwyding, verheft deze wel geschikte orde en onnavolghlyke boukunst, in deze volgende veirzen.

Men ziet van buiten en van binnen, drie kolommen,
Gekoren uit de vijf aaloude, kunstig brommen,
In bey de stadiën, voor 't opgetogen oogh.
De laaghste uit twee gemengt, en d'ongemengde om hoogh.
D' Jönische, en Korintsche, als in een huwlijk, onder,
Gesmolten onder-een, word, tot een weereldsch wonder,
Gedragen van den voet, en draaght Korinthen weêr
Uit Grieken t' Amsterdam om hoogh, tot Amstels eer.
Wie dees verknochtheid ziet, en orden, zagh niet vasters
Niet netters uit-gewrocht: gestreepte muur-pylasters,
De hangende festoen, of die zich zelve spant,
Het marmeren portaal, de vloer, gewelf, en pand,
Het kroonwerk, zinrijk loof, rondom elks inne-gangen;
Naer eisch van yders ampt, gevlochten en gehangen,
Geen ledige ydelheid, het beeld, dat draagt, of ciert,
Geen woeste wildernis, maar alles gemaniert,
De wet, de lange pijp, de kapiteel, de friezen,
En lijsten, elk om 't rijkst, by d'ouden niets verliezen.

Drie stene gronden of verwelfselen, behalve d'alleronderste, daer op de Wisselbank, en gevangenissen der genen, die op de hals zitten; als ook de Provisie-kelders van de Pander en Zipier zijn, heeft dit gebou. D'onderste van deze drie, is binnens werks twaelf voeten, negen duimen en een derden-

derdendeel, de tweede zes-en-dertigh voeten, en de derde mede zoo hoogh van verdieping. Het werk of opstal van d'aller onderste grondt is rontom met gebakke stenen ontrent zeven voeten boven het hai-werk opgehaelt, het overige buitenwerk, zoo van d'eerste, tweede als derde gront, bestaet altemael uit witte gehouwen Bremer en Bentemer steen. Doch eerwe, ieder gront en des zelfs vertrekken, in 't bezonder van binnen gaen bezichtigen, zullenwe eerst in 't gemeen, de breete en diepte van de gront, dien dit gebouw beslaet, als ook d'omtrek, des zelfs opstal, hooghte, en hoedanigh het zelve van buiten gestelt is, ten toon te stellen.

Aen de voor en achter gevel, is dit gebouw buitens werks breet twee hondert twee-en-taghtigh voeten vier duimen en een derdendeel, en diep (de diepte van de gront, op zijn breetste genomen, te weten van het middelste uitsteeksel, van de voor tot aen het middelste uitsteeksel van d' achter gevel) twee hondert vijf-en-dertigh voeten, en acht duimen; want zonder het middelste uitsteeksel van de voor en achter gevel, die ieder zeventien voeten en acht duimen uitspringen, is de gront op zy alleen maer twee hondert voeten en vier duimen diep. Hoogh is dit gebouw, het dak daer onder, doch de tooren daer buiten gerekent, hondert zestien voeten, en stijf drie vierde delen van een duim. In 't begin was het voornemen dit gebouw alleen maer op de breete van hondert en tzestigh voeten, doch op de jegenwoordige zelfste diepte, (daer op ook alree al de palen ingehait waren) te maken; maer in den jare zestien hondert acht en veertigh, aengewakkert door het afkundigen van de vrede met Spanje, veranderde men van voornemen, en wiert de gront tot de boven-gemelde breete genomen, zulx 'er ook veel ingehaide palen, vermits toen ook de muuren van de meeste vertrekken breder wierden uitgezet, tegenwoordigh nu ledigh en vergeefs komen te staen.

De voor- achter en zijd-gevels van de gront en opstal van dit gebouw steken uit op verscheide plaetzen, door verscheide uitsteekzelen of paveljoenen, tusschen de welken tusschen-plaetzen komen die inwaerts gaen. Aen de voorgevel zijn drie dusdanige uitsteeksselen of paveljoenē, die geheel in brete, getal en diepte met d'uitsteekzelen van d'achter-gevel over-een-komen. Het middelste uitsteeksel van de voorgevel heeft de breete van negen-en-tachtigh voeten en eene duim, en springt voor uit van het naekte werk of tusschenplaetsen af te rekenen, zeventien voeten en acht duimen. Maer de twee uitterste uitsteekzelen van de voor- en achter gevel zijn ieder breet twee-en-veertigh voeten en zes duimen, en steken van het naekte werk vier voeten voor uit. De twee zijd-gevelen ten Noorden en Zuiden, die in alles met elkandre over-een-komen, hebben ieder mede drie uit-steekzelen, waer van het middelste breet is negen-en-zeventigh voeten drie duimen en een half, en springt een weinigh buiten het naekte werk voor uit. De uitterste uitsteekzelen van de zijd-gevelen komen in breete en veerte van uitsteken buiten het naekte werk geheel en al met d'uitsteekzelen van de voor- en achter gevel overëen. Aen ieder gevel zijn twee tusschen-plaetzen, die inwaerts gaen, en tusschen het uitterste en middelste uitsteekzel inleggen. De twee tusschen-plaetzen van de voor-gevel, die geheel en al met de tusschen-plaetzen van d'achter-gevel over-een-komen, en recht tegen elkanderen overstaen, zijn ieder breet vier-en-vijftigh voeten, een duim en drie vierde delen; zulx de voor- als ook d'achter gevel in alles breedt is twee hondert twee-en-tachtigh voeten vier duimen en een derdendeel. De twee zijd-gevels tusschen-plaetzen, die mede in alles met elkandere over-een-komen, zijn ieder breet stijf negentien voeten; invoegen ieder zijd-gevel in alles breedt is twee-hondert twee voeten, en vier duimen.

Het onderste van 't opstal, dat een voetstal is, en rontom 't Stadthuis gaet, is hoogh achtien voeten vijf duimen, en drie vierde delen. In deze voetstal staen rontom aen de voor- achter- en zijd-gevels vierkante langhwerpaghtige

'T STADT HUYS van vooren aen te sien.

HET ST DT-HUYS.
Soo het zich vertoo van Achteren.

tige, met dikke yzre of kopre tralien bezette, lichten, die de vertrekken van d' eerste verdiepingh verlichten. In ieder hoek-uitsteeksel van deze voetstal, van de voor-zijd, en achter-gevel, staen drie lichten; maer in het middelste uitsteeksel van de voor-gevel zijn negen ronde boogen, vijf treden verheven van de straet, te weten, voor ten Oosten zeven op een ry, en ter zijde van dit uitsteeksel ten Noorden en Zuiden op ieder hoek een. In het uit-steeksel van d'achter-gevel zijn mede negen openingen, maer verschelen in gestalte van de negen bogen, die in het middelste uitsteeksel van de voor-gevel zijn: want in 't midden is een langwerpige vierkante ingang, en ter weder-zijde vier langwerpaghtige vierkante lichten, een-vormigh met de vier-kante lichten, die rontom in deze onderste voet-stal staen. In ieder middelste uitsteeksel van de Noorder en Zuider zijd-gevel, van deze voetstal, staen zes diergelyke vierkante lichten, en in ieder tusschen-plaets van de voor en achter-gevel, vijf, en van de zijd-gevels, twee.

Boven het cimatie van deze voetstal, staen rontom aen de voor, achter en zijd gevels, Romeinsche kolommen, die met haer çierwerk of ornamenten, zes-en-dertigh voeten en vijf duimen hoogh zijn. In ieder middelste uitsteeksel van de voor en achter-gevel staen 'er twaelf: te weten, van voore van 't uitsteeksel acht op een ry, en ter weder zijde, van ieder middelste voor en achter uitsteeksel, ten Noorden en Zuiden, twee, en in ieder uiterste uitsteeksel van de voor, achter, en zijd-gevels, zes: te weten, van voore in 't uitsteeksel vier op een ry, en ter weder-zijde van ieder uitsteeksel, een. In ieder tusschen-plaets van de voor- en achter-gevel zijn 'er vier, en in ieder middelste uitsteeksel van de zijd-gevels, zeven. Zulx dat 'er in alles, in deze onderste ry, tnegentigh Romainsche kolommen zijn: te weten, dertigh in de voor- en dertigh in d'achter gevel, en vijftien in Noorder, en vijftien in de Zuider zijd-gevel. Tusschen ieder twee kolommen, staen, zoo in de voor, achter, als beide zijd-gevels, twee ryen lichten, die de vertrekken van de tweede gront verlichten, recht boven malkanderen, en ook recht boven de lichten van d'onderste voetstal, (met de welke ieder ry in 't getal over-een-komt) komen te leggen. De lichten van de bovenste ry zijn vier-kant, en even zoo breet, als de lichten in d' onderste voetstal, maer die in d'onderste ry zijn langwerpigh vierkant, en eens zoo lang, maer even breedt, als de lichten in d' onderste voetstal en ry van deze twee ryen. In 't midden tusschen deze kolommen, en d'onderste en bovenste ry lichten, zietmen çierlijk en kunstigh uitgehouwe festonnen hangen. Behalven deze twee ryen lichten, tusschen de Romainsche kolommen in, is 'er in ieder tusschen-plaets van de zijd-gevels ten Noorden en Zuiden een ront licht, dat de trappen en portalen, daer men na de derde verdieping gaet, verlicht.

Boven deze eerste ry Romainsche kolommen, staet noch een ry Korintische kolommen, byna even als de Romainsche, met haer conterplinten en ornamenten zes-en-dertigh voeten vijf duimen, en zeven-vijftighste delen van een duim hoogh. Tusschen deze kolommen komen mede twee ryen lichten recht boven malkanderen, die de kamers van de derde grondt verlichten, en met de twee ryen lichten, die tusschen de Romainsche kolommen in staen, in groote, getal en fatsoen geheel en al over-eenkomen. In ieder tusschen-plaets van de zijd-gevels, is mede tusschen deze Korintische kolommen, een rondt licht of gat, dat de trappen en portalen van de derde verdieping verlicht, en recht boven het licht dat tusschen de Romainsche kolommen is, te leggen komt. Tusschen deze Korintische kolommen, en d'onderste en bovenste ry lichten, hangen mede çierlijk uitgehouwe festonnen, als tusschen de Romainsche kolommen. Op de lijst of ornamenten van deze Korintische kolommen, rust het voor, achter en zijd-dak, dat boven niet spits toeloopt, maer ontrent vier voeten op de kruin breet, met leien gedekt, en ontrent vijf-en-twintigh voeten hoogh is. Zulx

d'opstal van dit gebouw (van d'onderste voetstal af te rekenen, tot boven aen de top van 't dak) hondert zestien voeten, en stijf drie vierde delen van een duim hoog is. Te weten, de onderste voetstal is achtien voeten, vijf duimen, en drie derde delen, de Romainsche kolommen zes-en-dertigh voeten en vijf duimen, en de Korintische zes-en-dertigh voeten, vijf duimen en zeven vijftighste delen, en het dak ontrent vijf-en-twintigh voeten hoogh. In het midden, tusschen de voor, achter en zijd-dakken, is een vlak plat, dat met de tinnen van de dakken gelijk komt, met loot overdekt is, en daer rontom ook een leuning van hout of yzer gemaekt zal worden. Van dit plat (dat recht boven deze burger-zael komt te leggen, en ook even zoo lang en breet is, te weten, hondert twintigh voeten lang, en zes-en-vijftigh voeten zeven duimen en dertien zeventiende delen breet) kan men over de gantsche stadt, omleggende landeryen, en zeer wijdt en verre in de Zuider-zee, en 't Leitsche meer, zien. Op ieder hoek van de voor, achter, en zijd-dakken, staen, op een witte gehouwe stene voetstal, in 't ront, en met de staerten tegen malkanderen aen, vier vergulde kopere arenden, op welker hoofden een kopere Keizerlijke kroon te rusten komt. De vier arenden, die op de Zuider-hoek tegen over de Kalverstraet staen, zijn van gegoten, d'andere twaelf arenden, en al de kroonen, die op d'andere hoeken staen, van geslage koper gemaekt. Langs heen, op de platte tinnen van deze dakken, staen ook achtien witte stene schoorstenen, namelijk vier op het voor, vier op het achter, en vijf op ieder zijd-dak.

Het middelste uytsteeksel van de voor- en achter gevel, is boven gedekt met kappen, waer in heerlijke en over levens groote beelden, door de Beelthouder Artus Quellijn in marmer gehouwen, vertoont worden.

In de voorkap of topspits van de voor of Ooster-gevel, die twee-en-taghtig voeten lang en achtien hoogh is, zit boven op een verheve zetel een bedaerde en statelijke Maeght, uitbeeldende Amsterdam. Op haer rechter knie houtze een airont schilt, daer op de drie Kruizen staen uitgehouwen, op haer hooft pronktze met de Keizerlijke kroon, Maximiliaens schenkaedje. Twee leeuwen, die voor haer te wachten zitten, stutten haer stoel. In de linker hant heeftze een vreden of olijf-tak, ter wederzijde reiken haer vier Zee-goddinnen lauriere- of palme kranzen, met wier en mosch bevlochten, toe. Twee andere Zee-goddinnen komen in haer schoot allerlei aerdtvruchten, en boomgewassen, opdragen. Voor de Zetel, of Troon van haer, baggeren in zee twee Tritons, die, als ook meer andere water Goden en Goddinnen, de lof en wijt beruchde faem van deez' stadt op hun kinkhoorens verspreien, en uit trompetten. Ter rechter zijde van de Maeght, vertoont zich vader Neptuin, met zijn drietande vork, op zijn wagenschulp. Vondel zingt van dit zee-gewoel aldus:

Het Ooster voorhooft draegt hier moed
op Amsterdam,
Een dochter, voortgeteelt uit Aemstels
grijzen stam.
En endelijk gekroont, door 's Keizers
gunst en handen,
Met zulk een hooftçieraed, de zon
der Duitsche landen.
De leeuw stud haren stoel, en waekt
aen elke zy,
Daer d'Aemstelnimf haer kruik, de
Stroomgod van het Y
Zijn water giet in Zee, en rusten in
hun biezen,
Die, al den zomer groen, by win-
tervorst bevriezen.
De Watergoden slaan een ongelijk ge-
luid,
En blazen haren lof op alle watren
uit.
De Zeegodinnen, nu gewekt door zul-
ke galmen,
Vereeren haer met wier, en krans, en
mosch, en palmen.
De Krokodil, de Zwaen, de Zeehond,
reis op reis,
Zich domplen, daerze heerscht met
haren tak van peis.
Ik hoor de Tritons heesch trompetten,
zie Dolfijnen,

En Mereminnen, nat van vlechten,
hier verschijnen
Ter wijfeest, God Neptuin gezeten,
met zijn hulp
En trouwe gemalin, in zijne wagen-
schulp.
Hier woelt de waterjacht van Zee-
goôn en Godinnen.
Zoo kil een element kan noch de kool
van 't minnen
Niet blusschen in den vloed, of Pe-
leus, heet en warm,
Neemt Thetis op den schoot en drukt-
ze in zijnen arm.
En dunkt dit iemant vreemd? zy toe-
ten op den horen.
Dat Venus uit het schuim en zee-
schuim werd geboren.
Al't zeedom leeft hier nu in 't groe-
jen van ons Stad,
Als of het haer geluk om strijd ge-
zworen had.
Zy roepen, waer een vloot de baren
door komt bruizen:
Vaert hene: propt de stad de zolders,
en de huizen,
En kelders met uw vracht: wy schen-
ken u 't gelei.
De koei geeft Holland melk, maer
dit 's de vetste wei,
Waer by de koei gedijd: wie twijffelt
aen dit zeggen,
Zal Gysbrechts wallen noch aen Pam-
pus uit zien leggen.
Geen koejenujer maeckt de steên en
dorpen rijk,
De Zeevaert bouwtse, en brengt eerst
zoden aen den dijk.

Op de lijst van deze voorkap, zullen staen, drie koopere gegote Beelden, ieder van twaelf voeten hoogh, te weten, boven op de toppunt van de lijst de Vrede, houdende in de rechterhant de Palmtak en in de linker de Valroê van Merkuur, en ter rechter zijde op d' eene hoek van de lijst de Voorzichtigheit, en ter linker zijde op d'ander hoek de Rechtveerdigheit, met de schael der gerechtigheit in de linker, en de roede in de rechterhant.

In d'achter of Westerkap van d'achter gevel, die met de voorkap in lengte en hooghte geheel en al over een komt, wort de Stadt en desselfs groote Koophandel door een aenzienlijke Dochter uitgebeelt. Op haer hooft heeftze de gevleugelde hoet van Merkuur, achter haer de mast en ree, met d'aengeslage zeilen van 't Kogge schip oft 't oude Amsterdamsche wapen. Z' is omcingelt met allerley Stuurmans gereetschap, als graetboogh, passer, kompas, kaert, stuur en kaertboek: voor haer voeten zitten de twee oude water-goden, uitbeeldende het schiprijk Y en den Amstel. Ter weder zijde van deze Amstelsche Maeght komen d'inwoonders uit al de vier gedeelten des werelts, en de vruchten, die in ieder gedeelte vallen, haer op offeren en aenbieden.

Vondel in zijn meer-gemelte inwying past hier deze veirzen op:

De westerzon verzinkt ontrent de
westkim zachter,
Om zich te spiegelen in 's gevels prael
van achter,
Daer deze hoofdstad draegt den hoed
van God Merkuur.
Den graedboog, en kompas, en kaert-
boek, kaert, en stuur,
Kanaster, bael, en kas ziet slingren
voor haer voeten,
Als schatten, die door winst al's koop-
mans zorg verzoeten.
Vier weerelden, en elck uit een ver-
scheide lucht
Genaken de Godin, en offren hare
vrucht,
Uit rechte eerbiedigheit. Het goud-
rijke Amerijke,
't Wijdheerschende Asia, het leeuwen-
voende Afrijke,
Het burgerlijk Europe ontvouwen
door dien schat
En gaven hare gunst, gedragen deze
Stad,
Die alle kusten kent, en omzeilt, en
bewandelt,
Met gele en zwarten Moor en alle
uitheemschen handelt,
Van daer het gouden hoofd des mor-
gens straelt, en praelt,
Of 's avonds in den schoot van The-
tis nederdaelt,
Of 's middaegs blaekt, of 's nachts,
by 't grimmen van de Beeren,

Geen ys ontdojen kan, noch sneeuw en sneeujacht deren.
Dus schijnt de weereldt heel om Amsterdam gebouwd,
Gelijkmenze, op haer' troon gezeten, hier aenschout.

Boven op het top-punt van de lijst van deze achter-kap, en ter zijde op ieder hoek zullen mede drie kopere gegote metale beelden, van twaelf voeten hoogh, staen, te weten: op het top-punt in 't midden de wereltorsende Atlas, ter rechter zijde de Matigheit, met een teugel in de handen, en ter linker zijde de Wakkerheit, met een fakkel in de linker, een boek in de rechter-handt, en een kraeyende Haen ter rechter zijde onder aen haer voeten.

Op de voor-gevel in 't midden boven de kap staet een vierkante voetstal, of pedestael, breet en diep negen en dertigh voeten, en twee duimen; boven het cimmatie van deze voetstal wort tegenwoordig een ronde tooren, verçiert met acht halve Korintische kolommen, gemaekt, en zal (haer voetstallen en ornamenten of çierwerk daer onder gerekent) hoogh een-en-veertigh voeten en drie duimen zijn. Tusschen de pedestalen op de tronk, als mede tusschen de kapitelen, zullen çierlijke festonnen hangen, en tusschen de kolommen de vleugels, Imposta en Archivolta, eveneens als de poorten van de Korintische orde. Boven ieder kolom zal op 't ornament of 't çierwerk een gegoten koper beelt, en op 't zelve ornament een ronde kap van zeventien voeten hoogh (daer boven ook een lanteirn van acht voeten zes duimen en een half, en endelijk op deze lanteirn een ronde kap zal komen te staen) gestelt worden. Dus verre is van dit gebouw in 't gemeen, en des zelfs buiten gesteltenis en çieraet gesproken, nu zullenwe het beelt en binnen-çieraed, doch eerst de vertrekken, die op d' eerste, twede en derde gront staen, in 't kort gaen bezichtigen.

Op d'eerste of ondergront, is voor eerst in het middelste paveljoen van de voorgevel, vijf treden verheven van de straet af, een galdery, die van de straet af met negen bogen ingaet, en twaelf voeten negen duimen en een derdendeel (de hooghte van d'onderste verdieping) hoogh van verdieping, en binnens werks ('t geen overal in 't stellen van de voetmaet der kameren en vertrekken te verstaen is) tachtigh voeten en vijf duimen lang, en tien voeten diep, is. Achter deze galdery vertoont zich in 't zelfste Paveljoen de Vierschaer, die dertigh voeten negen duimen en een zeventiende deel breet, negentien voeten en drie duimen diep, en twee verdiepingen, namelijk, vier-en-vijftigh voeten, tien duimen en drie derde delen hoogh is; want haer avendelstene verwelfsel, komt met dat van de galderyen van de tweede gront, in hooghte overeen. Ter weder zijde van de Vierschaer, te weten ten Zuiden daer den ingang is, en ten Noorden, is een galdery, die twintigh voeten negen duimen en twaelf zeventiende delen breet, en even zoo diep als de Vierschaer is. Hier na, gaende ter weder zijde door twee steene bogen, volght ter weder zyde een portael, van tien voeten diep, en zoo breet als de voorgaende galdery: uit dit portael gaet men ter weder zijde by achtien stene trappen (daer onder een turf hok is) van tien voeten breet, na de twede gront, en ten Oosten, deze trappen voorby, in de galdery en na de vertrekken van deze eerste gront. In het middelste paveljoen van d'achter gevel, recht tegen dit middelste bovengemelde paveljoen over, is, in plaets van de Vierschaer, en een gedeelte van de galdery, die voor de Vierschaer leit, en het turf-hok, in 't midden recht tegen de Vierschaer over, een galdery van twee-en-veertigh voeten drie duimen en een derdendeel diep, en twee-en-dertigh voeten en negen duimen breet; en ter weder zyde van deze galdery zijn 'er, in plaets van de galderyen die ten Noorden en Zuiden van de Vierschaer leggen, en een gedeelte van de galdery voor de Vierschaer, als ook het portael voor de trappen, twee vertrekken, die ieder even zoo breet zijn als de galderyen

ten Noorden en Zuiden van de Vierſchaer; maer d'eene van deze twee, ten Noorden, die aen des Cipiers woningen hooren, is twee-en-dertigh, d'ander dertien voeten diep, zoo diep is ook ieder van de twee ten Zuiden, die aen de Panders woningen vaſt zijn.

Uit deze brede galdery van het middelſte Paveljoen van d' achter Gevel, en uit het portael achter de Vierſchaer van het middelſte Paveljoen van de voor Gevel, komtmen in een Galdery, die rontom by na voorby al de vertrekken van d'eerſte gront loopt. De Ooſtzijde van deze galdery is binnens wercks, te weten, van het Noort end, (daer onder, zo verre als zich d'Ooſterzy van de Noorder open plaets ſtrekt, vier kelders of gevangeniſſen zijn, daer in de genen gebraght worden die de hals verbeurt hebben) tot het Zuidend, (daer onder de Wiſſelbank is) daer men ter weder zijde na de tweede verdieping klimt, twee hondert twintigh voeten lang, en doorgaens twintig voeten negen duimen en een half breet; zulx datze negentien duimen en tien zeventiende delen breder is, als ieder tuſſchen plaets van de Noorder en Zuider zijd-gevel, daer de Ooſt en Weſt-zijde van deze galdery tuſſchen komt te leggen. De Weſt-zijde van deze galdery, is ten Noorden met twee (onder welk eene, ten Noorden, meê twee kelders of gevangen huizen zijn) vertrekken, die tot de pijnkamer hooren, en een gang daer men na de gevangen huizen gaet, als ook een voorkamer of portael van des Cipiers woning, bezet. De twee vertrekken tot de pijnkamer, tuſſchen de gang der gevangen huizen en pijnkamer gelegen, zijn ieder eenentwintigh voeten negen duimen en twee derde deelen breet, en twaelf voeten drie duimen en twee derde delen diep. Het Cipiers voorhuis en het gedeelte van d'achter galdery, is ieder breet twintigh voeten negen duimen en twee derde delen, en even zoo diep, als de galdery, die rontom gaet, zelfs is. Het overige van de Weſt-zijde van de galdery, ten Zuiden, is lang tachtigh voeten zes duimen en een derden deel. Maer de Zuit-zijde van deze galdery, van het Ooſten tot het Weſten, heeft de lengte van hondert en twee voeten. De Noort-zijde, die voor de Gijſelkamers komt te leggen, van deze galdery, (daer onder op d'alleronderſte gront, zes diergelijke evenbrede en diepe kelders, of gevankeniſſen zijn, die alleen haer licht ſcheppen van de Noorder open plaets door ſmalle langwerpige vierkante lichten, met dikke yzre tralien bezet, en daer in alleen de genen gebraght worden, die den hals verbeurt hebben) heeft een en de zelfde lengte, met deſſelfs terſtont verhaelde zuid-zijde; doch ſtaet aen te merken dat de zelve met zes gemene gevangen huizen, ieder ſcherp tien voeten en tien duimen breet, en tien voeten en een derdendeel diep, en een gang van zeven voeten vier duimen en twee derde delen breet, bezet is. Invoege men bequamelijk, zonder dit beletſel, rondtom deze onderſte galdery; (eveneens als om de galderyen van de twede gront) zou kunnen wandelen. Want deze galdery heeft een en de zelfde lengte en brete, met die van de twede gront, komen ook beide regel recht boven malkandre te leggen, en lopen rontom de twee ope langwerpige vierkante plaetzen, die in 't midden van dit gebou, onder den bloten Hemel, ten Noorden en Zuiden, tegen over de middelſte uitſteekſelen van de zijd-gevels, leggen, en de galderyen, de groote Burgerzael, en voornamelijk de kelders, of gevangeniſſen van d'alleronderſte gront, als ook de Wiſſelbank, en Proviſie kelders van de Pander en gevangenis-hoeder, door haer meenighvuldige in ſchijnende lichten verlichten. Ieder van deze twe ope plaetzen, daer in 't midden van ieder eenig çierlijk Fontain-werk zal geſtelt worden) is binnens werks twee-en-tzeventigh voeten zeven duimen en een half langh, en twee-en-veertigh voeten, en ſtijf twee duimen breedt. Tuſſchen deze ope plaetzen (noch als op deze onder grondt) leidt een ruimte van zes-en-vijftigh voeten zeven duimen en een half breet, even zoo breet als de Burgerzael is, die daer recht boven komt te leggen, en zoo

 lang

lang als d'ope plaetsen zelfs zijn. Dit vak is in verscheide vertrekken afgedeelt, want in 't midden is langs heen een wapenkamer of ammonitie plaets van negentien voeten negen duimen en een half breedt, waer in eenige bassen, om in tijt van noot of onraedt voor 't Stadthuis te kunnen planten, en daer mêe de merkt en 't Stadthuis te beweren, leggen zullen. Ten Noorden van deze wapen-kamer, zijn mêe zes gemene gevangen-huizen, als tusschen de Gijsselkamers, en de Noortzy van de Noorder open plaets, in de Noordtzy van de galdery, te weten, ieder tien voeten en scherp zes duimen breet, en tien voeten en tien duimen en een half diep. Tusschen deze gevangen-huizen, en de Noorder open plaets, is een gang van acht voeten, tien duimen en een half breet, diergelijke evenbrede gang is ook tusschen de Zuider open plaets en de wapenkamer. De kameren en vertrekken, die rontom tusschen de galdery van deze onderste gront en buiten muren van dit gebou staen, en voor het meerdeel haer ingang van de zelve hebben, zijn deze. Ten Zuiden van de Vierschaer heeft men voor eerst, in de Zuider tusschen-plaets van de voor-gevel, twee kamers, ieder van een-en-twintigh voeten negen duimen en twee derde-delen breet, en dertigh voeten (zoo diep al de kamers zijn, die op d' eerste en tweede gront in de tusschen plaetsen komen te leggen, en door tusschen-muuren niet afgeschoten zijn,) diep. In de voorste van deze twee kamers, zijn daeghs de roedragende boden, en des nachts de burgerwachten; maer in d'achterste, hebben de boekhouders van de wisselbank hun verblijf. Hier naest aen (noch al in de zelfste tusschenplaets) zijn twee vertrekken, ieder van negen voeten, negen duimen en een derden-deel breed, en mêe dertigh voeten diep. In het voorste van de (galdery af te rekenen) zijn de boekhouders en in het achterste, aen de straet, de Commissarisen van de wisselbank. De vertrekken in de Noorder tusschen-plaets van de voorgevel zijn even zoo veel, even breedt en diep, en even-eens af-gedeelt. In de twee voorste grootste kamers, die van het poortael van de trappen ingaen, en met de kamer van de roedragende boden, en de boekhouders van de wisselbank in breete en diepte over-een-komen, hebben de zoldaten hun wacht-huizen; de twee vertrekken daer achter, die van de galdery ingaen, hooren aen de kamers, die in het uitterste uitsteeksel van de voor en Noorder-zijdgevel staen, en daer in de Maetschappy van nieuw Amsterdam haer zitplaets heeft.

In de Zuider tusschen-plaets van de achter-gevel, die recht tegen over de Zuider tusschenplaets van de voor-gevel leit, en even veel plaets beslaet, zijn verscheide vertrekken, die aen de Panders wooningen hooren. De grootste, die in 't midden van deze tusschenplaets leit, en haer licht van de straet schept, is een-en-twintigh voeten vijf duimen en een half diep, en drie en dertigh voeten en stijf negen duimen breedt. Voor deze kamer ten Oosten is een gang van zes voeten tien duimen en twee derde delen diep, en zoo lang als de tusschen-plaets is. Ten Noorden en Zuiden van deze groote kamer, is ter weder-zijde een vertrek, diep veertien voeten en zes duimen, en even zoo breet, als de kamer van de boekhouders van de wissel-bank. In het Noort-end van deze tusschen-plaets, tusschen de gang en het eene Noorder vertrek, is een trap, daer de Pander na Schepens-kamer gaet. De ruimte in de tusschen-plaets van d'achter-gevel ten Noorden, die recht tegen over de tusschen-plaets van de voor-gevel ten Noorden leit, is byna even-eens, en in even-veel vertrekken af-gedeelt, als de boven-gemelde Zuider tusschenplaets van d'achter-gevel: te weten, in een pijn-kamer, die even zoo breet en diep is, als de Panders grootste kamer, en in twee vertrekken, die aen de Cipiers wooning hooren, waer van 't eene zoo diep is, als de pijn-kamer, en negen voeten negen duimen en een derden-deel breet, (en 't ander, daer achter een trap komt, waer langs de Cipier na Schepens-kamer gaet,) even zoo breet en diep als het vertrek, dat achter de trap komt, daer de Pander mêe na Schepens kamer

kamer gaet. Voor de pijn-kamer is hier ook, een gang van zes voeten tien duimen en twee derde deelen breet, even als achter de Panders breetste kamer. Het vak, dat in het Zuid-ooster hoek-Paveljoen leit, is in drie vertrekken of kameren, daer in de Commissarisen van de Wisselbank zitten, afgedeelt; waer van d'eene kamer twintigh voeten en een derdendeel van een duim breet, en vier-en-dertigh voeten diep is, (zo diep ook al de vertrekken zijn, die in de hoek-Paveljoens zoo van d'eerste als tweede gront leggen, en niet door een tusschen-muur af-geschoten) de tweede twee-en-twintigh voeten, en een derden-deel van een duim diep, en zoo breet, als de derde, die tien voeten en twee derde delen van een duim in 't vierkant is. In even veel en diergelyke even breede en diepe vertrekken, daer in de Maetschappy van nieuw Amsterdam zit, is ook het vak van het Noord-ooster hoek-Paveljoen, en dat van het Zuidwester hoek-Paveljoen (een gedeelte van de Panders wooning) als ook dat van het Noord-wester hoek-Paveljoen, daer de Cipier zijn woning heeft, af-gedeelt. In de tusschen-plaets van de Zuid zijd-gevel, ten Oosten, naest de kamer van de Commissarisen van de Wisselbank, zijn de trappen, daer by men boven na de twede gront, en onder na de Wisselbank gaet: diergelijke twee trappen, waer langs men na de twede gront gaet, zijn ook in de Noorder zijd-gevel ten Oosten, en in de zuider zijd-gevel ten Westen, by de Panders woning; maer tegen over de trappen van deze laetste tusschen-plaets, is ten Noorden een trap, die na de kelders of gevangen huizen gaet, der genen, die op den hals gevangen zitten. Naest de trap van de Wisselbank, zijn in 't middelste Paveljoen van de Zuid-zy-gevel, drie kameren; in de voorste en middelste zitten d'ontfangers van de Wisselbank; d'achterste is d'assay-kamer. De voorste, als ook de assay-kamer, zijn ieder breet twaelf voeten, en scherp elf duimen, de middelste zeven-en-veertigh voeten eene duim, en drie derde delen, en alle drie ieder dertigh voet diep. Maer de plaets, die in 't middelste Paveljoen van de Noorder-zijd-gevel, leit, is in vier gijselaers kamers en een gang tot de zelve van zeven voeten vier duimen en twee derde delen breet, (zoo breet ook de gang is, tusschen de Noorder open-plaets, en de zes boven verhaelde gemeene gevangen huizen, voor de gyzel-kamers leggende) afgedeelt. De twee middelste van de vier gysel-kamers, zijn ieder breet drie-en-twintigh voeten en scherp een duim, maer de twee uitterste ten Oosten en Westen, ieder tien voeten, en scherp zes duimen, en alle vier ieder twee-en-twintigh voeten, en een derden-deel van een duim diep. Dus verre van d' eerste of onder-gront.

Vondel, in zijn inwijding, beschrijft deze ondergront met deze volgende veirzen:

't Gerief van binnen eischt dat wy de boukunst loven,
Op haren ondergrond. Hier valt de dag van boven,
Door twee vierkanten, doch langworpig, om het licht
Te scheppen uit de lucht, van binnen, voor 't gesicht,
Ten dienste van de breede en diepe galeryen,
En alle duisternis inwendigh te vermyen.
Hier slaept het donderhol, de koker van 't metael,
Het welk in arbeid gaet, bevrucht van yzer, stael,
Salpeter, blixem, vier, gereed geweld te baren,
Ten schrik van vyanden, en 's lands geweldenaren.
De Noordsche kerker duikt in droeve schemering,
Noch dieper voor den hals, gedoemt ten stroppe, of kling.
De gyzelkamers, die het Noorder licht ontfangen,
Zyn min met schaduwen en schemering behangen.
De folterkamer met vertrekken is voorzien,
Op datse het gerecht naer zijnen eisch bedien.

Hier

Hier herbergt de Cippier, gelijk rond-
om gegoten,
Terwijl hy kerkers spijst, en toeziet
op hun sloten.
De Pander woont in 't weste: en
't zuiden, diep en langk,
Ontfangt geheel Peru, op zijne wis-
selbank,
En lichts genoeg van straet, besche-
nen klaer en helder.
Hier slaept een zilvermijn, in Krezus
zilverkelder.
Men toetst hier zilver, goud, ge-
mund en ongemunt.
De Wisselheer vooraen den Koopman
toegang gunt;
d'Ontfanger, achter hem, ontfangt de
ronde schijven,
Of keertse weder uit, om yder te ge-
rijven.
De Wisselschryver houd de boeken,
dicht hier by,
Bekleed den Wisselheer, en hangt aen
's meesters zy.
De lage rechtbank volgt, en dan, van
wederzyen
De Vierschaer, waekt de Wacht, het
oog der Burgeryen,
Als Argus overal, op 't Raedhuis,
en den Dam.
De Vierschaer, als de mond van't hei-
lig scherprecht, nam
In 't midden haren stoel, om den ter
dood verwezen
Zijn vonnis, voor de straf, rechtvaer-
dig voor te lezen:
En wie de Vierschaer ziet, en let op
haren stant,
Gelooft dat Ctesifon met zijn vernuft
de hand
Den kloeken bouwheer bood, om deze
t'ordineren:
Want wie de bouwkunst zoekt, hier
eeuwig uit zal leeren.

Na de tweede grondt, die op de hooghte van d'eerste voetstal begint, klimt men, gelijk gezegt is, ter weder zijde achter de Vierschaer, langs brede steene trappen op. Op deze gront, daer men door een brede deur ingaet, vertoont zich voor eerst recht uit, ten Westen de Burger-zael, die tusschen d'ope plaetsen in leidt. Deze Burgerzael is hondert twintigh voeten lang, zes-en-vijftigh voeten zeven duimen en een half breet, en acht-en-tnegentigh voeten hoogh van verdiepingh. Op deze tweede gront is mede een galdery, gelijk op d'onderste gront, en heeft eene lengte en eene breete met de zelve, loopt rontom de ope plaetsen, en langs heen voor by al de vertrekken en kameren, die haer ingang van deze galdery hebben, op deze grondt, en ons nu te bezien staen.

In het middelste uitsteekzel van de voorgevel, is voor eerst ten Zuiden van de Vierschaer Burgermeesters kamer, en aen d'ander zijde ten Noorden de Justitie-kamer; en zijn ieder breet twintig voeten negen duimen en twee derde deelen, en diep dertigh voeten. Tusschen deze twee kamers, (te weten voor de Vierschaer of boven de galdery die voor de Vierschaer op d'onderste verdiepingh is) is de puy of aflesplaets, breet twee-en-dertigh voeten en negen duimen, en diep tien voeten en zeven duimen. In de Zuider tusschen-plaets van de voorgevel, naest Burgermeesters kamer, is Burgermeesters vertrek, breet vijf-en-veertigh voeten zeven duimen en een half, en diep dertigh voeten; en daer naest aen, noch al in de zelve tusschenplaets, is een gang tot de Tresory Extraordinaris. De Noorder tusschenplaets van de voorgevel, is eveneens afgedeelt, te weten in een raet-zael, die zoo groot als Burgermeesters vertrek is, en een gangh tot de Weeskamer, die zoo groot als de gangh van de Tresory is. In 't Zuid-ooster hoek uitsteeksel voor, heeft men ten Zuiden de Tresory Ordinaris, en des zelfs vertrek. De Tresory heeft de breete van twee-en-twintigh voeten en een derden deel van een duim, en de diepte van vier-en-dertigh voeten, maer 't vertrek de breete van tien voeten en twee derde deelen van een duim, en de diepte van een-en-twintigh voeten vijf duimen en een derden deel. In het Noorder hoek uitsteeksel van de voorgevel, en het Ooster hoek uitsteeksel van de Noorder zijd-gevel, is de Weeskamer, en des zelfs vertrek. De Weeskamer is mede, gelijk de Tresory, breet twee-en-twintigh voe-

ten

ten en een derdendeel van een duim, en diep dertigh voeten. Het vertrek heeft oock een en de zelve breete en diepte met het vertrek van de Tresory. In de vier tusschen plaetsen van de zijdgevels, zijn de gemene trappen, die ten Zuiden en Noorden, recht tegen malkandere over staen, om na de kamers en vertrekken van de derde gront te gaen. In het middelste uitsteeksel van de Zuider zijdgevel heeft men in 't midden de Sekretary, en ter weder zijde een vertrek; de Sekretary heeft de diepte van dertigh voeten, en de breten van zeven-en-veertigh voeten eene duim en twee derdedeelen, en ieder vertrek de brete van tien voeten en zes duimen, en de diepte van een-en-twintigh voeten en eene duim. In het middelste uitsteeksel van de Noort-zy gevel, ten Noorden, tegen de Sekretary over, is ten Oosten de Assurantie kamer met dessels vertrek, en ten Westen, daer alleen maer een tusschen muur tusschen komt, de Desolate-boedels kamer met dessels vertrek. En is dit vak, daer in beide deze kamers en haer vertrekken zijn, (te weten met elkandre en de tusschen muur daer onder gerekent,) zoo breet als de Sekretary met haer vertrekken, en ook zoo diep, namelijk dertigh voeten. In de Zuid-Wester en Noord-Wester hoekuitsteeksels van de achter gevel, is ten Zuiden de Tresory Extraordinaris, breet twee-en-twintigh voeten en een derdendeel van een duim, en diep vier-en-dertigh voeten; en achter de zelve twee vertrekken, waer van het eene de brete heeft van tien voeten en twee derde-delen van een duim, en de diepte van twee-en-twintigh voeten en een derden-deel van een duim, maer 't ander vertrek is tien voeten en twee derdedelen van een duim in 't vierkant. Het uitsteeksel ten Noorden, daer in men de Reken-kamer, en haer vertrekken heeft, is eveneens afgedeelt. In de Zuider tusschen plaets van de achter gevel, heeft-men naest de Tresory Extraordinaris een portael tot de zelve kamer, daer achter is 't vertrek van de Commissarissen van de klene zaken, breet negen voeten, negen duimen en een derdedeel, en diep achtien voeten. Hier naest aen volght dessels kamer, die drie-en-dertig voeten en negen duimen breet, en dertigh voeten diep is, en na deze kamer, (noch al in de zelve tusschen plaets) een Schepens vertrek, breet negen voeten en een derdendeel, en diep vijftien voeten, daer door men uit en in d'eene kamer van d'ander gaet. De Noorder tusschen plaets van de achter-gevel, is eveneens afgedeelt als de Zuider, en daer in zijn deze plaetzen: Te weten, in 't midden de Schepens Extraordinaris kamer, die even zoo breet en diep is als de kamer van de Commissarisen van de klene zaken, en ten Noorden achter de Schepens Extraordinaris kamer, een portael tot de Reken-kamer. Ten Zuiden van Schepens Extraordinaris kamer is een vertrek, daer door men uit deze in Schepens kamer gaet. In het middelste uitsteeksel van d'achter gevel, is de Schepens kamer, breet tachtigh voeten, zes duimen en een half, en diep twee-en-dertigh voeten en negen duimen; en voor Schepens kamer een portael en trap na des Schouts Komptoir, &c; en ter weder zijde een vertrek voor Advokaten en Prokureuren, dat de brete van drie-en-dertigh voeten twee duimen en een half, en de diepte van dertien voeten heeft.

De galderyen van deze twede gront, zijn doorgaens zes-en-dertigh voeten hoogh van verdieping; zoo hoogh van verdieping zijn ook eenige kamers, als Burgermeesters vertrek, de Raetzael, Sekretary en een gedeelte van Schepens kamer. De zelfde hoogte zouden ook hebben al d'andere kamers, die in de voor en achter, Noort en Zuit-zijd gevel, van deze galdery, leggen. Doch d'andere zijn door een zoldering, in twee even hooge verdiepingen, ieder van achtien voeten hoogh, afgeschoten. Boven deze kameren van achtien voeten hoogh, zijn (noch al op de zelfde gront) verscheide andere kamers, die door een zoldering, gelijk gezeght is, van d'onderste afgescheiden zijn: want boven de Assurantie-kamer is de kamer van de Huwelixe zaken, en boven

ven de Desolate-boedelskamer, de kamer van de Zeezaken, boven de Schepens Extraordinaris de Cipiers kamer, boven 't Noorder gedeelte van Schepens kamers, het Schouts Komtoir, en boven de kamer van de Comisarisen van klene zaken, een kamer, dien de pander tot zijn verdoen heeft.

Na deze twede gront, volght de derde, en laeste. De verdieping van deze gront, is doorgaens door een zoldering, even als op eenige plaetsen de verdieping van de twede gront, in twee ongelijke deelen, afgedeelt. d'Onderste verdieping is hoogh zeventien voeten tien duimen en een derdendeel, de bovenste veertien voeten. In deze onderste verdieping zijn rontom mede verscheide vertrekken, en kameren, doch, dewijlze noch niet volkomen voltoit zijn, zijn daer in noch geen zekere Amptgenootschappen geordent, en staen derhalve noch meest alle alle ledigh. De kamers, evenwel, in het middelste uitsteeksel, en de twee tusschen plaetsen, van d'achter gevel recht boven de kamers van Schepens Ordinaris en Extraordinaris, als ook van de Commissarisen van klene zaken, zijn tot de krijgs-raets zael en desselfs vertrekken, verordent. Maer het bovenste deel van deze verdieping van de derde gront, zal een wapen-zolder verstrekken, en daer op allerhande wapentuig geleght worden. Vondel, in zijn inwijding, heeft op deze wapen-zolder deze veirzen gestelt:

De tweede staedje om hoog (gewijt voor 't bloedig outer
Van vader Mars Bellone en 't streng geslacht, dat stouter
In 't harnas, op de trom en 't vliegen van de vaen,
Gereed is naer den slag, als naer zijn feest, te gaan,)
Bewaert in haar gewelf, noch trotser dan Venedig,
De wapens, en 't geweer, dat, spits, en scherp, en snedig,
En zwanger, op zijn tijd, van Plutoos kruid en lood,
De grootste schoonheid ziet in 't grimmen van de dood;
Indien de nood vereischt te strijden op ste-vesten;
Of buiten, voor de poorte, ons dijken vet te mesten;
Met heiloos bloed, en merg; of, op den Amstelstroom,
En 't Y, den vijand kort te houden bij den toom;
Of ergens op de grens voor 't Vaderland te waken;
Of op een vlakke hei, daar d'elementen kraken,
In pulverrook, en smook, en stof, en vlamme, en vier
Te halen uit den slag, een lofkrans van laurier,
En zegenrijken roof; na 's vijands nederlagen.
Gespreid langs 't open veld, verwonnen, en verslagen,
Wie lust heeft toe te treen in 't ridderlijk gespan,
Hier schaft men wapentuig, om vijftig duizend man
Te wapenen, van teen ten tanden toe, met helmen,
En rustingen, ten schrik van eervergete schelmen,
Tot voorstand van de ruste en vrijheid der gemeent,
Haer hantvest, goet, en bloed, en al wat God verleent,
Tot 't levens onderhoud, om matigh te gebruiken,
Daerze in de schaduwen der Burgervadren duiken.

Boven deze gront komt het dak te leggen, dat, gelijk te voore gezegt is, op d'ornamenten van de Korintische kolommen rust. Na 't bezichtigen der vertrekken, kameren en galderyen, die zich op d'eerste, twede en derde gront vertoonen, zullenwe het beelt en ander çieraed, dat in de galderyen en kameren voornamelijk van de twede gront, en boven de deuren der zelve, te zien is, ten toon stellen, en met de Vierschaer, die by na geheel en al uit wit marmer bestaet, van onderen op beginnen.

Ten Zuiden heeft de Vierschaer zijn ingang, die met twee zeer zware metale deuren, van elf voeten hoogh en tzamen zes breet (die in 't midden, daer een geweldige slang omgeslingert hangt, ter weder zijde open gaen, en yzelijk op hare metalen pannen gieren) toe-

toegeslooten wordt. De twee derde bovenste delen zijn doorluchtigh, en met booghswijze scherpe en stekelige tralien doorwrocht. Op de tralien van d'eene deur leggen kruislinghs twee slaghzwaerden (een gevlamt, en 't ander ongevlamt) over malkanderen. Op d'ander deur ziet men de blixem van Jupijn. Onder de twee slaghzwaerden staet de eene helft van het veirs van Virgilius, dat Theseus by hem in de Hel, om het volk van Thessalien, dat op buit en roof leefde, tot Godtsdienst te vermanen, en zich aen zijn straffe (want hy zit daer op een gloeiende steenrots) te willen spiegelen, luits keels uitschreeuwt; en op d' ander deur, onder de blixem, de ander helft, die beide aldus luiden:

Discite justitiam moniti,
Et non temnere divos.

Dat is:

Leer rechtvaerdigheit te betrachten,
En geen Godtheit te verachten.

Boven aen tusschen de tralien in, hangt aen d'eene deur het Kogge schip, of 't oude Stads Wapen of zegel, en aen d'ander deur de drie Kruizen, het voornaemste deel van 't hedendaeghze Wapen. Het onderste of derde deel van deze twee deuren is doorgaens vast, en niet doorluchtigh noch tralivormigh, en staen daer in zeer kunstigh gewrocht, doodtshoofden, beenderen en menschen schinkels.

Het binnewerk van deze Vierschaer, als kolommen, richter-stoel, bank, trappen, en het meeste beeltwerk, is altemael van witte zuivre marmer steen gemaekt. Ten Noorden en Zuiden staen twee (behalve de halve die men in de vier hoeken ziet) gestreepte of fluitswijs uitgeholde twee ryen kolommen, van twee op een ry, boven malkanderen. d'Onderste, die met haer çierwerk ontrent de hooghte van vijftien voeten hebben, zijn na de Ionische, maer de bovenste, die met haer conterplinten en çierwerk achtien voeten hoogh zijn, na de Korintische orde gemaekt. Diergelijke twee ryen kolommen, van vier op een ry, staen, ten Oosten, en Westen van de Vierschaer boven malkanderen. Maer staet aen te merken, dat ten Westen in plaets van de onderste ry Ionische kolommen, vier naekte vrouwen beelden staen, met haer kapitelen op 't hooft. Boven deze Korintische kolommen is noch ontrent negen voet recht staent werk, en daer boven komt een Avendelsteene verwelfsel.

Ten Westen, tusschen deze naekte vrouwen beelden, op de linker zijde van den ingang boven de Richterbank, staen drie brede vakken, of baesrelevens, ieder van acht voeten en een half hoogh, en zes voeten breedt, en daer in drie aloude geschiedenissen, in wit marmer, overkunstigh uitgehouwen, die alle drie hier op slaen, en te kennen willen geven, dat'et recht zijn gang, de rechter onzijdigh moet gaen, en geen onrechtveirdigh, maer een rechtveirdigh oordeel vellen, noch zich ten opzicht van hooge of lage perzonen, door giften of gaven laten omkopen. In 't middelste baesreleven, ziet men Koning Salomon op zijn Richterstoel zitten, en het beruchte duistere geschil, tusschen de twee twistende vrouwen, over het levendige kint, beslechten.

In het Baesreleven op de rechter zijde, ten Zuiden, laet zich de Roomsche Burgermeester, Saleukus, 't eene oogh uitsteken, om 't halve gezicht van zijn beklaeghden zoon te sparen, en onbesproken en oprecht, zich in 't recht te toonen. Deze Saleukus, zo Cicero, Euzebius, Laertius, en Stobæus schryven, was een prins en wetgever te Lokris, en hadt, eveneens als Solon t'Athenen, Lykurgus te Lacedemone, die van Lokris wetten gegeven: onder andere wetten, had hy ook een wet tegen d'overspeelders gemaekt, waer by de gene, die in overspel bevonden wiert, van beide zijn oogen zoude berooft worden. Het gebeurde nu, dat juist zijn zoon op deze misdaet, dewijl hy met zekere getroude vrouw boeleerde, betrapt wierdt; en schoon de burgers, eerbiedigheits halve, vermits het een Burgermeesters zoon was, hem wilden bevrijden, heeft de vader daer noit toe kunnen gebraght worden

den, dat hy zijnen zoon dezen misdaet quijt scholt. Endelijk, als de burgeren vast aenstonden, om hem vry te hebben, zeide de vader Saleukus: *Dewijl zulx dan uw wil is, dat mijn' zoon zal los gelaten worden, wil ik u daer in gehoorzamen, doch op die voorwaerde, dat my het eene, en mijnen zoon het ander oogh, om alzoo de wet te vervullen, werde uitgesteeken*; 't geen ook volbraght wiert.

In het eene Baesreleven, ten Noorden, op de linkerzijde, laet Brutus zijn twee zoonen, na datze eerst wel dicht met roeden aen een pael gegeesselt waren, met een bijl de hoofden voor de voeten leggen, dewijlze met de genen eedt-gespan gemaekt hadden, die de Tarquijnsche Koningen, (weinigh dagen te vooren van Brutus zelfs uit der stadt gedreven,) weder in hun rijk pooghden te herstellen. Want twee hondert vier-en-veertigh jaren was Romen, sedert des zelfs eerste stichting, onder zeven Koningen, als Romulus, Numa Pompejus, Tullus Hostilius, Ankus Martius, Tarquinius Priskus, Servius Tullius, en Tarquinius Superbus, geweest. Endelijk, mits het ont-eeren van de kuische Lukretie, zetteden Brutus en d'overste Kolatinus, Koning Tarquinus af, en braghten de regering aen twee jaerlixe Burgermeesteren, welk ampt zy zelfs het eerste aennamen. Maer eenige jongelingen, uit adellijken geslachte gesproten, die den vryen toom onder de Koningen gehadt hadden, en gewoon waren Koningklijk te leven, stiet 'et geweldigh tegen de borst, datze nu niet meer als de geringste geacht werden; zulx zy vast, tot het herstellen der Koningen, begosten te arbeiden. Midlerwijl quamen 'er gezanten van d'uitgejaegde Koningen, zonder gewagh te maken van herstellingh, eischende alleen de goederen weder. Met deze gezanten hielden deze jongelingen des nachts heimelijk, over het herstellen der Koningen, na-spraek. En wierdt deze zaek voor eerst den Vitellen en Aquilen, gebroeders, aen bevolen. De zuster van de Vitellen hadt ten man den Burgermeester Brutus; uit welk huwelijk twee vrye jongelingen Titius en Tiberius, die van hun Oomen mede tot dezen aenslagh gebezigt wierden, voortgekomen waren. Van zoo hooghwightige zaek wierden den gezanten brieven, tot teken van trouheit, om aen den Koning overgelevert te worden, daer door ook het schelmstuk aen den dagh quam, gegeven. Want de zaek door een van Vitellen knechten, die lucht van haer heimelyke raedtslagen gekregen had, bekent gemaekt zijnde, wierden de gezanten aen-gehouden, en wel op de brieven gepast, datze niet onderschept wierden. De verraders, hier op, wierden terstont by den kop gevat, en eerst nakent, aen een pael gegeesselt, en daer na 't hooft met de bijl, voor de voeten geleght. Dit vonnis gingk ook over de twee zoonen van Brutus, die hier in 't aenschijn van den vader gerecht worden. Boven op een vierkante voetstal worden Romus en Remulus, eerste stichters van Romen, van een wolfin gezoocht. Onder, tegen de voetstal aen, zit Jupiter met de blixem in zijn' handen, de hoogh-vliegende Arent, zijn veugel, neffens zijn zijde, en ziet vast 't uitvoeren van 't vonnis aen.

Virgilius, in zijn zeste boek, doet Anchises, daer hy zijnen zoon Æneas de Roomsche afkomst in de Elizeesche velden op een ry vertoont, aldus van dit wreedt hals-gerecht spreeken:

Vis & Tarquinios reges; animamque superbam
Ultoris Bruti, fascesque videre receptos?
Consulis imperium hic primus sævasque secures
Accipiet: natosque pater nova bella moventes,
Ad pœnam pulchra pro libertate vocabit,
Infelix. Utcunque ferunt ea facta minores.
Vincet amor patriæ, laudumque immensa cupido.

't Welk van Vondel aldus, in Nederduitsch en rijm is gebraght:

Wilt ghy Tarquynus zien 't gekroonde hooft op steeken,
En Brutus ziel zoo trots in 't schelmstuk te wreken,

De

De vryheit wederom te zetten in haer kracht,
De strenge rechter bijl en Burgermeesters macht,
Wort eerst dien grooten man met reden opgedragen.
d' Onzaelge Vader zal zijn zoons, die d'oorloghs plagen
Op nieuw berockenen, verwijzen onverzaeght
Uit liefde, die hy tot de goude vryheit draeght,
Ook zonder aen te zien hoe dit den na gebooren
En zijn nakomeling noch klinken zal in d'ooren.
De trek ten Vaderlande, en zucht om onvergaen
Te leven op de tong, zal verre boven staen.

Vondel, in zijn inwijding, voeght op deze drie aeloude afbeeltselen deze volgende veirzen:

Nu 't ovrig beeldçieraad van binnen aangemerkt.
De Vierschaar eerst om laag, die, naar den eisch beperkt.
Den rechterstoel bekleet met driederhande stoffen
Van oordeelen, met kunst, als op het hooft, getroffen.
De wijze Salomon, in 't midden, scheid, niet blind,
Het duistere geschil om 't levendige kind,
En weet den boezem van Natuur dus uit te putten,
Dat hy zijn oordeel bouwt op onverwrikbre stutten;
Naardien hy klaer, door 't bloote en schitterende zwaard,
Het ware moeders hart en valsche moeders aard
Zoo levendig ontdekt, dat gene haer gepeinzen
Voor zijn doorzichtig oog kan dekken, noch ontveinzen.
Ter rechter zijde laat Seleukus zelf het licht
Uit blussen in zijn ooge, om 't halleve gezicht
Van zijn beklaegden zoon te sparen, te verschoonen,
En onbesproken zich oprecht in 't recht te toonen.
De straffe Brutus houd gestreng de slinke hand,
Eischt halsrecht van zijn zoons, in heimelijk verstand
Getreden met Tarquijn, om Rome te verraden:
En schoon de volgende eeuw dit vonnis, mag versmaden,
Als al te scherp en wreed voor 't vaderlijk gemoed;
Hy draagt, ten dienst des Staats, geen kennis van zijn bloed.
Gods oordeel, boven 't hoofd der Rechteren t' aenschouwen,
Verschrickt 's verwezens geest, verquikt zijn flaau betrouwen,
Naardien genade en straf hem noodigt, en ontstelt.
Daar 't hemelsche penseel het jongste vonnis velt.
De Vierschaer, daerze zit ten oordeele opgetogen,
Twee zuivre beelden ziet verschijnen voor hare oogen,
't Rechtvaardige Gerecht, met een Voorzichtigheid:
Want alle Vierschaar doolt, die dit paar zustren scheid.

Onder deze drie Baesrelevens, is langs heen een witte marmere richterbank, daer men by drie witte marmere trappen van de vloer af, by op gaet.

Ten Oosten van de Vierschaer, van de galdery af in te zien, komen recht tegen deze drie brede vakken, daer in deze geschiedenissen staen afgebeelt, drie diergelijke evenhooge en brede ope vakken, of inzichten, die met dikke kopere en stekelige tralien bezet en doorvlochten zijn, te staen. Om ieder middelste trali van deze inzichten, zietmen twee slangen geslingert, en boven de zelve de gevleugelde hoet van Merkuur, uitbeeldende zijn valroe. Langs heen, ontrent vier voeten van de aert af, zijn onder aen de lijst van ieder kopere trali zes openingen, om daer door by onraet of eenigh ander ongemak, met bassen en musketten, tot bescherming van Stadt en Raedt-huis, te kunnen spelen en de markt te beweren. Tusschen de Baesrelevens,

levens, en de twee boven-gemelde naekte vrouwen-beelden, die, gelijk gezeght is, in plaets van de Jonische kolommen staen, zijn ten Westen twee smalle vakken, zeer çierlijk met loofwerk door-wrocht en uitgehouwen. In het eene, ten Zuiden, vertoont zich het kogge-schip, in 't ander, ten Noorden, het heden-daeghze wapen van Amsterdam met de Keizerlyke kroon, daer boven op. Recht tegen deze vakken over, staen ten Oosten van de Vierschaer mede, tusschen de Jonische kolommen in, twee diergelyke vakken; in 't eene staet in wit marmer uitgehouwen, en meer als in levens groote de Gerechtigheit, in 't ander de Voorzichtigheit. Twee even hooge en brede vakken, zijn ten Noorden van de Vierschaer, ter weder zijde van ieder Jonische kolom een, als ook ten Zuiden daer recht tegens over, of ter weder zijde van den ingang, die doorluchtigh en met dikke kopere tralien zijn: de bondel-pijlen in 't midden. Ten Westen van de Vierschaer boven de baes-relevens of brede vakken, zijn tusschen de Korintische kolommen in, drie langwerpige evenbrede vakken: in 't midden der zelve zou, (zoo men zeidt) geschildert hebben geworden, den jonghsten dagh, of Kristus oordeel, in het vak ten Zuiden, de uitverkoorne, en het opryzen der dooden uit de graven, en in het vak ten Noorden, de verdoemenis, en 't ter hellen varen der verdoemden; maer vermits het ter weder-zijde op de trappen, achter de vierschaer, daer men na boven gaet, vry donker was, zijn deze vakken, om licht daer door te scheppen, naderhant door gebroken, en daer in glaze ramen gezet. Diergelyke even brede en hooge lichten, staen ook ten Oosten van de vierschaer, daer recht tegen over. Ten Oosten tusschen ieder paer Korintische kolommen, als ook ten Westen, Noorden en Zuiden, staet mede een langwerpigh smal vak, die t' zamen acht in 't geheel uit-maken, en recht boven d'onderste langwerpige smalle vakken, die tusschen de Jonische kolommen in staen, komen te leggen. By geval quam het juist dat'er in den Jare zestien-hondert, vier van de twaelf Oud-Burgermeesteren gestorven, en alleen maer acht in 't leven gebleven waren. Ter gedaghtenis, dan, van dit uit-sterven, wiert in ieder vak het wapen van ieder van deze acht over-blyvende Burgermeesteren gehouwen: te weten, in het Noorder vak aen de West-zijde van de vierschaer, staet het wapen van de Heer Schaep, en daer recht tegen over aen d'Oost-zy, dat van de Hr. Korver: in 't Zuider vak aen de zelve West-zijde, dat van de Hr. van Waveren, en daer recht tegen over, aen d'Oostzijde, dat van de Hr. Banning-kok: In het Oostervak aen de Noort-zyde van de Vierschaer, dat van de Hr. van Swieten, en daer recht tegen over, dat van de Hr. Huidekoper, en in het Wester-vak aen de Noortzyde, dat van de Hr. de Graef, en daer recht tegen over aen de Zuidzyde, dat van de Hr. vander Meer. Effen boven het middelste baesreleven en recht boven de Richter-bank, ziet men ook het eenooghdige Hooft van Medusa, dat Pallas op haer wapen schilt voert; en ter rechter zijde boven Saleukus, het hooft van haer zuster Euryale, en ter linker zijde boven 't halsgerecht van Britus, dat van Senyo, die beide yzelijk van geschubde slangen krielen. Deze drie gezusters, die by de Griekze en Latijnsche Poëten Gorgones genaemt worden, zeid men, dat de dochters van Phorcus waren, en alle drie maer eene oogh hadden. Maer de Poëet Serenus zeit, dat de gezusters Gorgones, dochters van eene schoonte waren, en dat de jongsmans, alsse haer aenzagen, over hare schoonte stom van verbaestheit stonden, en hier uit ook de verzieringh, dat de gene, die haer aenzagh, in een steen veranderde, haer oorsprongk genomen heeft. Perseus wiert van Polijdectes tot de Gorgones gezonden, om 't hooft van Meduza, om dit aen Danaë, Perseus moeder, op verslingert waren, te schenken, Perseus by de Gorgones, die 't hooft met scubbige slangen hadden bevlochten, de mond vol felle tanden, kopere handen en vergulde vleugels, komende, vont haer, tot zijn geluk, juist

in slaep, en sloegh terwijl'er zuster Meduza 't hooft af. De Gorgones, ontwekt, vlogen tegen hem, om hem te vernielen, aen, en deden alle dieze zagen in steen veranderen: maer zy vermoghten tegen Perseus, om dat hy met Plutoos helm bedekt was, niet. Perseus braght endelijk dit hooft, na dat hy daer mee over al gevlogen, de schoone, Andromeda gezien, verlost, en tot zijn vrouw genomen had, by den Koning Polijdectes, wien Perseus de verkrege eer misgunde; des nam Perseus het hooft wederom, en veranderde, na veel gedults, Polijdectes, dien de kracht van 't Hooft onbekent was, daer mee in een steenrots. Deze verziering van Perseus en Medusa, leert de strijdt tusschen geest en vleesch: want by Perseus wort de redelijkheit der ziele, en by Medusa de vleeschelijke genegentheden tot wellust, die de mensch allengs 't gevoelen der reden beneemt, en de wijsheit in ongevoelijke stenen verandert, verstaen. Ten Noorden van de Vierschaer staet onder een dikke witte marmere boogh, tusschen de twee Noorder Ionische kolommen in, een witte Marmere Richterstoel. Voor aen de zelve wort de stilzwijgentheit, door een vrou met de vinger op de mont, een dootshooft nevens haer, en een gans vliegende met een steen in de bek over den Bergh Taurus, afgebeelt. Want qualijk kunnen de ganzen zwijgen, derhalven nemenze alsze over den Bergh Taurus vliegen, om van de Arenden, die zich daer veel onthouden, niet gehoort te worden, elk een steen in de bek. Boven op de lijst of 't verhemelt van 't gestoelte zietmen schreiende kinderen met een doodtshooft tusschen hen: diergelijke schreiende kinderen, als ook twee geweldige slangen, geslingert om een boom of stijl, met een appel by 't loof in de bek gevat, zietmen ter weder zijde van 't gestoelte en de Ionische kolommen; zoodanige twee om een boom geslingerde slangen, vertoonen zich ook ten Zuiden daer recht tegen over, ter weder zijde van den ingang en de Ionische kolommen.

Om hoogh ten Noorden van de Vierschaer, recht boven deze Rechterstoel, in het vak tusschen de twee Korintische kolommen, in, staet op een langwerpige vierkante zwarte marmere voetstal, een schoon en minnelijke Maeght, uitbeeldende Amsterdam. In haer rechter arm praeltze met de valroe van Merkuur, voor haer linker borst heeft met de rechter en linker hant een wapenschilt gevat, daer op de drie kruizen, Stadts wapen, staen uitgehouwen. Boven op de Keizerlijke kroon, dienze tot çieraet op haer hooft heeft, staet een Arent, met zyn' vleugelen, om haer te beschermen, boven haer wijt uitgestrekt, en zijn' klaeuwen om de kroon geslagen; en ter wederzijde, onder aen haer voeten een wacht-houdende Leeuw. Ter lincker en rechter zijde van deze Maeght, hangen aen kunstige uitgehouwe festonnen, de wapenen der vier boven gemelde Burgermeesteren, onder wier regering, d'eerste steen-legging van dit Raedthuis gedaen wiert. Ter zijde van de voetstal, daer de Maeght op staet, zitten twee oude moedernaekte Zeegoden, Neptuin en Glaukus, uitbeeldende de twee visrijke revieren, het Y en den Amstel. Achter d'eene, die ter linker zijde zit, en den Amstel uitbeelt, zietmen een hoop lies, donzen, biezen, irezen en ander groen revier en sloot gewas. Op zijn schoot heeft hy een uitstortende waterkruik, een krans van donze loof om zijn' hooft, en nevens hem een otter, met beide poten om zijn linker been geslagen. d'Ander, ter rechter zijde, uitbeeldende het Y, zit al leunende op een anker, en heeft mede een uitstortend watervat, dat rijkelijk visschen uit levert, op zijn schoot, over zijn armen een visch-net hangen, onder hem een zeegedrocht, achter hem het bovenste deel van 't kogge schip met aengeslage zeilen, in zijn linker hant een breet stuurbort, en op zijn hooft een muts van voorstevens van schepen. Voor aen de zwarte marmere voetstael daer de Maeght opstaet, staet ook het opschrift van d'eerste steenlegging, met gulde letteren in 't Latijn geschreven, en luidt aldus:

IV. Cal.

IV. Cal. Nov. cIↄ. Iↄc. XLVIII.

QUO COMPOSITUM EST BELLUM
QUOD FOEDERATI INF. GERMAN.
POPULI CUM TRIBUS PHILIPPIS
POTENTISSIMIS HISPANIARUM
REGIBUS TERRA MARIQUE PER
OMNES FERE ORBIS ORAS ULTRA
OCTOGINTA ANNOS FORTITER
GESSERUNT ASSERTA PATRIÆ
LIBERTATE ET RELIGIONE
AUSPICIIS COSS.
PACIFICATORUM OPTIMORUM
GERB. PANCRAS, JAC. DE GRAEF,
SIB. VALCKENIER, PET. SCHAEP,
CONSULUM FILII ET AGNATI
JACTO PRIMO FUNDAMENTI
LAPIDE HANC CURIAM
FUNDARUNT.

't Welk, van woordt tot woordt, by na in onze tael
aldus luidt:

Den acht-en-twintighsten van Wijnmaent, des jaers zestienhondert acht-en-veertigh, ten zelven jare, toen 't oorlogh, dat de Vereenighde volken van Neder-Duitslandt, met de drie maghtige Philippen, Koningen van Spanje, te water en te lande, by na aen alle oorden des aertbodems, over de tachtigh jaren kloekmoedelijk gevoert, en daer door de Vryheidt des Vaderlandts en Godtsdienst in vry en veyligheidt gestelt hebben, leiden, onder de regeering der voortreffelijkste vreê-makende Burgermeesteren,

GERB. PANKRAS,
JAK. DE GRAEF,
SYBRANT VALKENIER,
en
PIETER SCHAEP,

Der Burgermeesteren Zoonen en Neven, d'eerste steen van dit Raedt-huis.

Von-

Vondel, in zijn meergemelde inwijding, zingt, op dit in de Vierschaer te pronk gestelde bougronts opschrift, aldus:

Wien namaals lusten zal te toetsen 't recht bescheid,
Wanneer, en ook van wien de grondsteen wierd geleid,
Dat hy ter Vierschaar ga den stommen toetssteen spreken,
Daar Polsbroek in Latijn, tot een gedenkbaar teken,
Uitheemschen klaar berecht, en, door de goude tong
Van 't bouwschrift, alle kunne, en staat, en oud en jong
Vernoegt, als hy gedenkt hoe 't wit der orelogen
Getroffen, en den pais in haren krits voltogen,
Den Aamstelraad bewoog te vallen aan den bouw
Van 't Raadhuis toeverlaat van 's burgers deugd en trouw.
Graaf, Pankras, Valkonier, en Schaap, men hier te zamen
Ziet glinstren in den toets, met hun doorluchte namen,
Als Burgermeesters zoons en neven, in 't gemeen,
Grondleggers van 't Stêhuis, en zijnen eersten steen,
In 't gulde vredejaar, en 't aanzien van hunn' Vad'ren
En Oomen, die hier op, omringt van 't volk, vergad'ren
Het welk hun zegen wenscht, tot dat de leste steen
Den eersten volgen zal, daar zy den stoel bekleên.

Ten Zuiden van de Vierschaer, boven den ingang, tusschen de Korintische kolommen in, is een even groot open vak, dat met twee groote deuren, die in Burgermeesters kamer open gaen, toegesloten wort, en is ook even zoo groot, als daer de maeght ten Noorden in staet.

Niet min kunstig en çierlijk is ook het beelt-werk en ander çieraet, dat zich op de twede gront, zoo in de galderyen als voor en in de kameren, vertoont. Achter de Vierschaer boven het plat van de trap voor d'ingang van de Burgerzael, daermen na de twede verdieping gaet, zietmen voor eerst tegen het verwelfsel aen, zeer çierlijk afgemaelt een vlucht van voglen, en twee Engelen, met een vliegende wimpel in de handen, daer met gulde letteren deze spreuk, op 't ampt der Rechts-geleerden slaende, te lezen is.

Audi & alteram partam.

Dat is:

Vel geen oordeel, zonder ook de tegen parthy gehoort te hebben.

In den ingang van de Burgerzael, hangen twee geweldige zware kopere deuren, doorluchtigh en met tralien doorwrocht, die yzelijk op haer kopere pannen gieren. Ter weder zijde van deze ingang, zijn twee ope vakken, die mede met ongemene dikke tralien, daer in 't midden twee ankers over malkanderen leggen, doorlughtig en doorwrocht zijn. Ter wederzijde van den ingang van de Burgerzael, zietmen heele drommen, van hele en halve doorgezaegde bonte en witte marmere Korintische kolommen, die met haer kroonwerk en lijsten bykans de hooghte van dertien voeten halen mogen, tegens malkanderen aen staen. Boven op de lijst van deze Korintische kolommen, wort op een voetstal van anderhalf voeten hoogh, Amsterdam in de gedaente van een minnelijke en zedige Maeght, op een verheve zetel, met een kopere palm-tak in de rechter hant, meer als door levens groote, in witte Avendelsteen, vertoont.

Diergelijke drommen van heel en half doorgezaeghde Korintische kolommen, heeftmen ten Westen daer recht tegen over voor het portael van Schepens kamer. Boven op de lijst, die op deze kolommen rust, wort mede op een voetstal van anderhalf voeten hoogh, meer als door levens groote beelden, in witte Avendelsteen, de Gerechtigheit met het zwaert in de rechter, en schael in de linker hant, als ook d'ezeloorige en goutzuchtige Midas, en d'afgrijzelijke twist, die 't hooft en

en de handen van slangen krielen, onder haer voeten vertoont. Ter rechter zijde van de Gerechtigheit zit de nare doot, heel bedrukt, met een doodtkleet om 't lijf, de rechter hant onder 't hooft, en d'uitgelope zantloper nevens haer. Boven zijn hooft, zwieren in 't verschiet twee gevleugende naekte kinderen, d'eene met blixem stralen in d'handen, en d'ander met gezel-roeden op de schouder. Ter linker zijde van de Gerechtigheit zit de straffe, met 't aenzicht van haer afgekeert, en de benen over malkanderen geslagen; in haer rechter arm heeftze de Roomsche bondel pijlen, daer de Gerechtsbijl boven uitsteekt, gevat, de houte stelt op haer schoot leggen, en twee dikke yzere boeijens by haer neder hangen. Boven haer hooft vliegen in 't verschiet twee Harpeien of Roof-vogelen.

Onder d'andere onwaerdeerlijke uitmuntentheden, daer deze gantsche twee-gront in uitmunt, ziet men hier ook in 't midden, op de vloer van de Burger-zael, twee halve in d'ax doorgesnede aert-klooten, en een halve hemels kloot, waer van ieder in de middelstreep, of diameter, de lengte van ontrent twee-en-twintigh, en in zijn omtrek ontrent zes-en-tzestigh voeten heeft. In d'eene halve aertkloot, ten Oosten van de Burger-zael, worden d'omtrekken of uitterste grensen van de drie gedeelten des ouden werelts, als Europa, Asia en Afrika, als ook desselfs eylanden, kapen, revieren en zeên, en een gedeelte van nieuw Hollant, door rode en andere gekleurde ingeleide smalle steenen, zeer konstigh vertoont.

In d'andere helft ten Westen, worden eveneens de buitenste omtrekken der landen, revieren, kapen, eilanden en zeên, daer rontom gelegen, van de nieuwe werelt, Amerika, het vierde deel des gantschen aertbodems, door diergelijke ingeleide steenen vertoont. De halve doorgesnede groote en kleine kringen of cirkels van ieder halve aerdkloot, die den gantschen aerdkloot in twee gelijke en ongelijke deelen doorsnijden, als de middagh-kring en al d'andere klene acht kringen, als ook ten Noorden en Zuiden de twee zonne-kringen, die twee-en-dertigh graden van de middagh-lini leggen, staen hier altemael na ieders eisch, met brede kopere stroken afgebeeldt.

In 't midden tusschen beide deze halve doorgesnede aertklooten, zietmen de halve doorgesnede Noorder hemels-kloot, dien wy hier boven ons hooft, onder de Noortpool, aenschouwen. Recht boven deze halve hemels-kloot, zal tegen 't verwelfsel aen van deze Burgerzael, d'andere Zuider halve hemels-kloot geschildert worden. De teken-kring of dieren-riem, en de twalef teekenen, die de zon jaerlix doorwandelt, als de ram, de stier, de twelingen, de kreeft, de leeu, de maeght, de schael, de scorpioen, de schietter, de steenbok, de waterman, de visschen, als mede de voornaemste vaste sterren, die wy hier onder de Noortpool aenschouwen, als de groote beer, de draek, de boer, de noortkroon, herkules, 't vliegende paert, &c. zijn altemael heel kunstigh in deze gevloerde halve hemels-kloot, door stroken van geel koper, afgebeeldt. Konstantijn Huigens, in zijn sneldichten, past op deze twee halve aerdtklooten, deze veirzen:

Die op dit vloeren let,
En op dit heerlijk welven,
Moet seggen by hem selven,
Voorseker deze wet
Bestaet in al haer leden,
Uit hoogh vernufte liên,
Zy leeren ons met reden,
De werelt te vertreden,
En opwaerts te aensien.

Op de halve gevloerde hemelskloot, voeght hy deze veirzen:

Leert onder het gewemel,
Van 't woelige Stadthuis,
Gedenken aen den hemel,
En treedt vry in 't gedruys,
Als van der aerdt gerezen,
Op sterr' en zon en maen.
Hier wort ons aengewesen,
Hoe dat het hier na desen,
Den saligen sal gaen.

Ter wederzijde van deze Burger-zael, ten Noorden en Zuiden, als ook ter weder zijde in de galderyen, ſtaen witte marmere geſtreepte of fluitswijs uitgeholde Korintiſche kolommen, die met kroonwerk en kapitelen van ſpier wit uitgezocht marmer, pronken en pralen.

In de Burger-zael ſtaen twee duſdanige ryen Korintiſche kolommen, van zeven op een ry, boven malkanderen, en komen, als ook deſſelfs tuſſchen in ſtaende lichten, recht over de twee ryen kolommen en lichten van de middelſte uitſteekſels van de Noorder en Zuider zijd-gevels te ſtaen. Behalve deze kolommen ten Noorden en Zuiden, ſtaet ten Ooſten ter weder zijde van den ingang van de zael, en ten Weſten daer recht tegen over ter weder zijde van het portael van Schepens kamer, een enkelde ry Korintiſche kolommen, van twee hoog boven malkanderen. Op de Bremer ſteene lyſten, met Godlantſche ſteene modeljons van de bovenſte kolommen, die ter zijde ſtaen, komt het verwelfſel van deze zael, dat altemael van eiken hout is, te ruſten.

Maer langs heen ter weder zijde van de galderyen, ſtaen alleen maer enkelde of een ry hoog Korintiſche kolommen, doch in plaets van de bovenſte ry kolommen, zijnze ter weder zijde met een halve Korintiſche kolom verçiert. Deze kolommen zijn mede zeer çierlijk met ſneeuw witte kroonwerk, Godtlantſche ſteene architraven en modeljons, en Bremer ſteene frieſen en lyſten, opgetoit en konſtigh doorwrocht.

De acht vleugels of impoſten van de boogen, te weten, twee onder ieder boogh, daer men ten Ooſten by Burgermeeſters en de Juſtici-kamer, en ten Weſten by Schepens-kamer, ten Noorden en Zuiden, uit de Burger-zael in de galderyen wil gaen, zijn mede van witte uit-gezochte marmer-ſteen, en zeer çierlijk met feſtonnen en allerlei loof en fruitwerk, als granaet-appelen, zonne-bloemen, roozen, pijn-appelen, kooren-ſchoven, druiven, que-appelen, Indiaenſch kooren en diergelijke vruchten, daer de papegajen, meerkatjes, en enkhorentjes, als ofze leefden, by opklimmen, en aen ſtaen knabbelen en byten, doorwrocht en opgepronkt.

Om hoogh, op de boogen van de galderyen, ten Ooſten van de Burger-zael, by Burgermeeſters en de Juſtici-kamer, worden de vier elementen of hooft-ſtoffen, door vier leggende avendel-ſteene beelden van negen voeten lang, uitgebeelt. Aen d'eene zijde wort het

VUUR

door een naekte jongeling, met een zijde kleet om zijn bloote lichaem, 't hooft, daer boven een vuurvlam uit komt, kael, de blixem in zijn linker, een brande fakkel in de rechterhant, en een Zalamander onder aen zijn voeten in 't vuur leggen, uitgebeelt. Aen d'ander zijde wort de

LUCHT

door een naekte gevleugelde vrouw vertoont. Uit haer hooft, dat met ſterren gekroont is, komen wolken rijzen, dieze met beide haer handen om hoog licht, en voor 't vallen beſchut. Rontom haer, zietmen groote menighte van ſtarren, en tuſſchen haer beenen een Arent, en daer onder een Raef. Aen d'ander zijde wort het

WATER

door een naekte maeght, uitgebeelt. Op haer hooft, dat met een kroon van ſchulpen, hoorens, zeetakken en peerlen gekroont is, heeftze een oudwets ſchip; achter haer, en ter rechter en linker zijde een bos van donſen, en rietgras, daer een Dolfijn met de kop komt doorkijkken. Aen haer rechter zijde zietmen haek, riem, ſtuurbort, en onder haer voeten, kreeften, krabben, en zeker ander ſlagh van zeegedroght. Daer tegen over, wort

d'AERDE

door de Goddin Cybele, in de gedaente van een aengename maeght, uitgebeelt. Op haer ſchoot heeftze een kint

 aen

aen haer borst leggen en zuigen, op haer hooft een kroon van toorens en kastelen, achter haer een kameel, daer een aep achter op zit met een toom in de hant. Daer boven zietmen allerlei vruchten, die 't aertrijk uitlevert; en ter linker zijde een leeuw, haer dier, (want Cybeles wagen wort van twee leeuwen voortgetrokken) en op der aerde onder haer voeten een schaep leggen, en slangen voort kruipen.

Op de twee boogen van de Burgerzael of galderyen, ten Westen by Schepens kamers, worden mede de vier elementen, door vier leggende avendelsteene beelden, van negen voeten langh, doch op een ander maeksel, uitgebeelt. Door een Arabische morin, met een uitheemsch kapsel op 't hooft, en een vreemt maeksel van een holle schottel, daer een Fenix in verbrant, in beide handen, wort het

VUUR

afgebeelt. Aen haer rechter zijde heeftze de Zon, onder haer een van de vier winden, die tegen haer voeten aen blaest, 't geen te kennen geeft dat 'et vuur zonder lucht of wint niet leven kan, maer verstikken moet. Aen d'ander zijde, daer tegen over, wort de

LUCHT

in de gedaente van een schoone en minnelijke maeght vertoont. In de linker arm heeftze een paeuw gevat, en in de rechter een chameleon, die, zoo Plinius schrijft, van de lucht leeft. Het hair zwiert haer los om 't hooft, maer heeft geen wolken by zich. Onder zietmen in 't verschiet allerlei slag van gevogelt, in de lucht zwieren. Op de ander hoek wort door een naekte vrou het

WATER

afgebeeldt. In haer linker hant heeftze een water uitspuitende bol, om haer hooft een krans van donzen en lies, op haer schoot een watervat, daerze met de rechter arm op leunt, en dat rijkelijk water en visschen uitlevert. Onder haer leit allerlei slagh van hoorens, schulpen, en paerlemoer, en achter haer bosschen van donzen, lies en rietgras. Daer recht tegen over op dezelve zijde, wort de

AERDE

in de gedaente van de Goddin Flora vertoont. De rechter hant houtze op een grooten aertkloot, die voor haer op de boogh staet. Op 't hooft heeftze een krans van allerlei slagh van bloemen, achter haer wijnstokken, tusschen haer beenen een hooren van overvloet, daer uit de vruchten op haer schoot komen vallen, en in de linker hant een zikkel. Langs der aerde, onder haer voeten, kruipen padden en slangen.

Boven ieder van deze acht beelden, die ieder een bezondere hooftstof uitdrukken, hangt een feston van twintigh voeten lang, die elk mede een bezondere hooftstof bedieden. In de feston, boven de vuur uitbeeldende jongeling, by den ingang van de Burgerzael, ziet men het

VUUR

door allerley vuurgevende werktuigen uitgebeeldt. Boven aen hangt aen een yzre keten, een ambeelt met hamers en vuurslagen daer nevens. Op 't ambeelt, daer op een sterck vuur leit en brant, staen twee naekte kinderen, die beide met een vuur-slag uit kaien vuur slaen. Onder het ambeeldt zietmen de blixem en donderkloten van Vulkaen gesmeet, en daer onder twee grove stukken geschuts kruislings over malkanderen leggen, en voorts vervolgens Mars zijn wapenschilt met de blixem daer op, twee vierige zwaerden, brandende vuurbaek en fakkel, een ronde keten met vuurslagen behangen, en heel onder aen een wierookvat.

Diergelijke vuurgevende werktuigen, hangen ook boven de vuur uitbeeldende morin by Schepens kamer: als Mars zijn panser en borst harnas, daer ter weder zijde uit d'armgaten vuur en vlam uitkomt; desselfs wapenschilt,

geschut,

geſchut, blixem en donderkloot, en een keten, met vuurſlagen en vuurſteenen behangen. In d'ander feſton op de andere zijde, boven het lucht uitbeeldende beelt, by den ingang van de burgerzael, wort de

LUCHT

door twee water-bellen makende gevleugende kindertjes, (daer een arent onder ſtaet) de vier winden, reigers met ſlangen in de bek, paradijzen en ander gevogelt, afgebeelt. In d'andere feſton boven de lucht by Schepens kamer, treet een pau op wolken, en daer onder zietmen ook de vier winden, reigers, paradijſen en ander gevogelt. Boven het water-vertoonende beelt, by den ingang van de burgerzael, wort in de eene feſton het

WATER

door twee zee-kindertjes, die op een zeeſchulp zitten, en op kinkhoorens blazen, daer water uitkomt, vertoont. Onder hen zietmen donzen en rietgras, en daer onder een zeekint op een zeegedrocht, met een drietande Neptuuns vork, daer aen allerlei ſlagh van viſſchen, ſchulpen, hoorens, kreeften en krabben by neer hangen, in ieder hant. In d'ander feſton, boven het water by Schepens kamer, wort 'et

WATER

met twee diergelijke zeekindertjes, ieder met een uitſtortent watervat op ſchoot, uitgebeelt. Onder hen zietmen een zeegedrocht, en ter weder zijde donzen en rietgras. Aen hun beide linker viſſeſteerte beenen (want de rechter hebbenze om elkandre geſlagen) hangen ter weder zijde aen een ſnoer allerlei ſlagh van hoorens en ſchulpen, en daer onder, aen de zelfde ſnoer, daer in 't midden een ander zeekint, die een ſchilpadt aen zijn ſteert heeft hangen, zijn handen aengeſlagen heeft, allerlei ſlagh van kreeften en krabben. In de feſton, boven de Goddin Cybele of aerde, by den ingang van de Burgerzael, wort

d'AERDE

uitgebeelt door twee klene ſatertjes, die boven aen ſtaen. Daer onder ter weder zijde zietmen een leeuw en leeuwin, met een ſlangh in 't midden, die zich om eenig loof geſlingert heeft; en hier onder feſtonnen van allerlei vrugten, die de groote moeder Cybele of aerde, voortbrengt. In de feſton, boven d'aerde, by Schepens kamer, wort

d'AERDE

byna even eens afgebeelt. Boven zitten twee naekte kindertjes op allerlei vruchten: in 't midden zietmen een hertshorn, en daer onder ter weder zijde een aep, en voorts vervolgens allerlei vruchten, daer een haes onder aenhangt. Beduitſelen altemael, die d'eigenſchappen van ieder element of hooftſtof, en wat ieder eigentlijk voortbrengt, genoegh, zonder breeder uitlegging, te kennen geven.

In d'acht gezichten van deze galdery van de twede gront, ſtaen ook witte marmere beelden, ieder van zes voeten en zeven duimen hoogh, op langwerpige vierkante witte marmere pedeſtalen of voetſtukken, die by na de zelfde hooghte hebben, en mede, na den eiſch van ieders beelt, dat 'er boven komt te ſtaen, met allerlei çierwerk zeer kunſtigh doorwrocht en opgetoit zijn. Door het eerſte, de Goddin Cijbele, wort d'aerde uitgebeelt; d'andere zeven, als Saturnus, Jupiter, Mars, Venus, Merkurius, Apollo, en Diaen, vertoonen op een ry de zeven planeten of dwaelſtarren, doch ſtaen hier niet in de zelfde orde, gelijkze vervolgens met haer ronden om 't aertrijk, (daerze, na 't gemeen gevoelen der Hemels-loopkundigers, omlopen) leggen. En vermits d'oude Poëten met deze en hun andere verçierde Godthêen alleen maer ſchenen den menſchen te willen inſcherpen, wat hen, om eerlijk te leven, te doen en te laten ſtont, en d'Egiptenaren, wier ganſche wetenſchap (gelijk zulx wijtlopigh de Jeſuit Kircheer in zijn

Obeliscus Pamphilius verklaert) onder deze en andere verzierde beeldetekenen (dieze ook in plaets van letteren gebruikten) de gansche loop der nature uitleiden, zullen we in 't kort d'afkomst dezer Godtheên, en wat d'oude Poëten met deze verzieringen zeggen wilden, vervolgens hier by voegen.

Tusschen de Raet-zael en de Weeskamer, staet in de gedaente van een bedaerde en zeedige vrouw, de goddin Cybele, die by de Poëten voor de moeder der goden, en by de zelve ook Rhea, Vesta, Ops, en Tellus, dat is, d'aerde genaemt wort. Cybele wort deze goddin geheeten, na een berg in Frygia, of na een langwerpige teerling, die aen haer geoffert en Cybele genaemt wiert. Haer rok, dienze onder een kleedt, waer van d'onderste zoom met allerley bloem en loofwerk doorwrocht is, aen heeft, hangt haer tot op de voeten. Haer kroon, dienze op het hooft heeft, is rontom met toorens, kastelen en slooten (waer mee de toorens, kastelen, en sloten, die op het aertrijk staen, afgebeelt en uitgedrukt worden) bezet. In haer linker hant heeftze een sleutel, om te bewyzen, datze des winters gesloten, en des zomers, alsse de zaden doet voortkomen, open is: met de rechter hant, daerze gemeenlijk, volgens het verzieren der Poëten, een scepter in heeft, (een teken van d'alheerschenheit des aertbodems) lichtze hier d'eene zijde van haer kleet op. Voor haer voeten zietmen hier twee leeuwen, die des aertrijks oppermaght betekenen, en na 't verzieren der Poëten, voor haer wagen gaen, daer op vier verzierde geschiedenissen stonden afgebeelt. d'Eerste was, daer de vestaelsche Klaudie, het schip, daer Cybele in was, alleen voort trekt: de twede, daerze binnen Rome, ten huize van Scipio Narsika, wort gebragt, de derde, daerze in Egipten voor de felle reuzen vlugt, en in een Merle verandert wort. Gemeenlijk wortze ook by de Poëten met een deel gewapende Korybanten afgebeelt.

In de voetstal, daerze opstaet, zietmen zeer kunstigh, boven aen, twee overvloetshoorens, kruisling over malkanderen leggen, daer uit allerhande vrugten, als granaten, citroenen, aertjezokken, druiven, roozen, koorenschoven, en wat het aertrijk meer voortbrengt, komen vallen. Ter rechter zijde van haer eene vruchthooren, zietmen haer kroon van toorens en kastelen, en tusschen de vruchthoorens in, als ook onder aen de vruchten, allerlei werktuigh tot den landbouw noodig, als houweel, zikkel, spa, hark, en gieter. In 't midden vertoonen zich ook twee brandende fakkels, en ter rechter zijde twee korybants ratels.

Tusschen de deur van Burgermeesters vertrek, en den ingang van de Tresory, staet de Goddin

DIANA,

in de gedaente van een schoone en aengename maeght, met haer halve boven lijf bloot, en haer jachtrok boven de knien opgeschort. Op 't hooft heeftze een halve maen, op de schouder met de linker hant gevat een jachtboogh, in de rechter een ontsteken fakkel; achter haer zietmen een hinde, en onder aen de voeten ter wederzijde, twee zee-gedrochten, met de bekken op de voetstal, en de staerten om haer achterlijf geslagen, als mede krabben en kreeften. Diana was de Dochter van Latone, die van Jupiter, op haer schoonheit verslingert zijnde, beslapen wiert. Juno, Jupijns vrouw, hier door vergramt zijnde, stiet Latone uit den Hemel, en deed d'aerde met eede belooven, datze Latone geen plaets, dan op 't Eylant Delos, ('tgeen toen noch in zee dreef, en door de baren heen en weder geslingert wiert) om te baren zou geven. Latone verloste van twee kinderen, Diana en Apollo: Diana diende, toense ter werelt was gekomen, in 't baren van'er broeder, als vroevrouw. Diana is Latonas dochter, om dat de oeffening der jacht, een bezondre kracht heeft in den mensch, zijn hartzeer te doen vergeten, want Latone is op 't griex zoo veel te zeggen, als vergeten. Zy had in haer moeders baring zoo veel lijdens gezien, datze van Jupiter verkreegh, om eeuwigh

wigh maeght te blijven. Hier by wiert-'er boogh en pijlkoker, gelijkze hier ook afgebeelt is, en zestigh dochteren van d'Oceaen, om haer gezelschap te houden, en twintigh andre, die over haer boogh, pijlen, brooskens en honden opzicht hadden, gegeven; zy wiert ook over de jacht, wegen, havens, bosschen en bergen gestelt. Verscheide namen hadze ook, als Juno, Hekate, en naer de jachtlust, of naer de netten, die de Nymph Britomertis had opgebracht, Dijctine. De Latijnen riepen haer onder de naem van Juno Lucina, in 't kinderbaren, aen. Want Juno is gezecht helpen, om datze de pijnen vermindert, en Juno, genomen van licht, betekent, datze de nieuwgeboorne in 't licht helpt brengen. Met de ontsteke fakkel, dienze hier in de hant heeft, wort te kennen gegeven, datze den kinderen 't eerste licht openbaert. De maen, dienze op 't hooft heeft, betekent, dat de vochtigheit der maen, de vrouwen in 't baren vorderlijk is. De boogh en pijlen, die haer ten schouderen afhangen, bewijzen de onverdragelijke pijnen, die de vrouwen in 't kinderbaren gevoelen. De hinde, die neffens haer staet, geeft haer snelheit te kennen. d'Ouden, zijnde van'er snelheit verwondert, hebben haer wieken, en een wagen, die van twee witte hinden, om dat haer wit best voegt, wiert voortgetrokken, bygevoeght; daerze niet anders mede te kennen hebben willen geven, als dat de maen 't gezwinste van allen om de aertkloot loopt. Aen de pedestael of voetstal, daerze op staet, zijn mede zeer kunstige jagers garen, pijlkoker, jacht-tas, zwijnespriet, en diergelijk jaeghtuigh, dat op de jacht gebezicht wort, uitgehouwen. Tusschen de Tresory ordinaris kamer, en de Sekretary, of tusschen en voor d'ingangen van de trap, leunt

MERKUUR

achter tegen de stam van een boom, daer veil om geslingert is, in de gedaente van een schoone wel-gezette en versmiste jongeling, met een gevleugelde hoet op 't hooft (want zoo wort hy gemeenlijk by de Poëten afgebeelt) zonder baert, en gantsch naekt, behalve dat hy een zijde kleet; van achteren op de ruch heeft hangen, dat hem over beide schouderen, voor op de borst toekomt, en met d'eene slip zijn schamelheit bedekt. Zijn linker hant heeft hy in de zijde gezet, met een stokbeurs daer in, op de rechter arm de valroê leggen, aen zijn linker zijde een bok, en de rechter een kraijende haen staen, die zijn vogel is. Hy wort by de Poëten voor Jupijns, en de nimf, Mariaas, Atlas dochter, zone gehouden. Men hielt hem ook voor een behendigen dief. Luciaen schrijft in zijn zamenspraek, van Apollo en Vulkaen, dat hy middelen om te stelen, in zijn moeders lijf verzon, strax na zijn geboorte, ontstal hy Neptuin den drie-tant, Mars zijn zwaert, de koejen van den Koning Admetus, wien Apollo bewaerde, dien hy, van hem met schieten gedrijght, boogh en koker ontstal, en zijn moeders en zusters hemden in de de batstoof, en Vulkaens tang, daer hy by was. Zoo haest was hy niet gebooren, of worstelde met cupido dien hy ter aerde wierp. Toen elk, om de overwinning hem vertoefde, en Venus hem kuste, benam hy haer, zonder datze 't voelde, haer gordel. Jupiter, die Venus hierom bespotte, ontstal hy de Konings staf. Eens ontstal hy iemant een schoon paerd, en gaf daer voor een zerigen ezel, en een nieuw gehuuwt man, een schoone vrouw, en gaf hem een oudt tandeloos wijf. Hy was d'eerste, die de koopmanschappen, met maet en gewicht, doch niet zonder bedroch, leerde verkoopen; daerom wert hy voor den koopluiden Godt gehouden. Veele kunstvindingen worden hem toegeeïgent. De lier zou hy, van een dode schilpad, aen de Nijl gemaekt hebben, daer voor hy in 't vree maken, over d'Ossen-steling van Apollo, de roe Caduceus, of val-roe, die de kragt had, om twee twistige, daer zy tusschen beide geleit wiert, te bevredigen, in mangeling had. Om dat t'onderzoeken, wierp hyze eerst tusschen twee slangen, die heftigh beten; maer strax vrienden wier-

wierden, zoo datze met twee slangen bewonden is geweest, en altijt tot een teken der vrede wort gehouden. Hy was d'eerste, die de loop der sterren waer genomen, jaer en dagen 't onderscheidig bestek gestelt heeft, en leerde den menschen Godtsdienstigh en beleeft te zijn. Cicero schrijft, dat Merkuur d'Egiptenaers de wetten, letteren en manier van schrijven heeft geleert: en wiert daerom ook by hen, gelijk Plato getuigt, Thoit of Theut geheten. Om nu te verstaen wat met deze Merkuur gemeent wort, zoo staet aen te merken, dat hy de woortvoerder of der Goden bode is genaemt, om dat hy den menschen goede en Godlijke wetten, als of hy hen de wil der Goden uit den Hemel op Aerden bracht, leerde. Dat hy der dieven en koopluiden God genaemt is, is, om dat de welsprekentheit, allse misbruikt wort, allerlei boosheit, en ongrechtigheit onder den menschen, uitricht. Met de valroe dien hy op zijn linker arm heeft, verçieren de Poëten dat hy dooden kan verwekken, dat's zoo veel te zeggen, dat welsprekentheit macht heeft, den bloden moet te geven. Gelijk men leest dat welsprekende hooftmannen deur konstige vermaningen, hun krijgsluiden een manlik en onverzacht herte inspraken. Ook wort verziert dat hy alle doden moeste ter hellen leiden. 't Geen verstaen magh worden, dat de welsprekentheit d'opgeblase menschen den moedt kan doen zinken. De vleugelen aen hoet en hielen, bewijzen dat de welspreker, snel van geest en tong, om zijn woorden bequaem en vloeiende, als 't behoeft, voor te brengen, moet zijn; want de Griecken hadden in 't gebruyk, datze, in hun redenen van gevleugelde woorden spraken. Andere, die zeggen dat Merkuur niet anders is, als de optrekkende kracht der zonne, beelden met zijn vleugelen af de snelheit der zonne, die het onbekende en verborgen openbaert, want de zon, de dampen door zijn aentrekkende kracht om hoog verheffende doetze vliegen, hier om verzierden ook de Poëten dat hy een dief is, vermits de zon met de dampen uit 't aertrijk te trekken, eveneens schijnt als die te stelen. Hy heeft de haen by hem, om dat hy de Godt der koopmanschappen, en by na, van alle kunsten is; daer de menschen vlijtigh en wakende, gelijk den haen, die voor de wakentheit wort gehouden, in zijn. Zommigen menen dat de haen, wijl Merkuur voor de reden en 't licht dat tot de kennis aenleit, wort gehouden, aenwijst hoe wakker, en zorghvuldigh dat de wijzen behooren te zijn, want het is niet gevoeghlijk den nacht over te slapen. Andere die, gelijk gezeght is, door Merkuur niet anders als de trekkende kracht van de zon verstaen, zeggen dat de haen hem hier om wort toege-eigent, dewijl de haen, den dageraet, dien de zon maekt, met zijn gekrai verkundight. Zijn wagen wiert ook van twee hanen, of, zoo andere zeggen, van twee ojevaers, voortgetrokken. Onder zijn voeten, aen de voetstal daer hy op staet, hangen ter weder zijde festonnen van winde-loof, die kunstigh met Merkuurs geslangde staf, stokbeurs, pennekoker, inkpot, en menighte bosse schaften en pennen, kunstigh doorwrocht zijn. Op d'andere hoek, van de zelve zy voor de trappen, tusschen de Sekretary, en de kamer van de Tresory Extraordinaris, staet

JUPITER

in de gedaente van een sterk, vlezigh en vierschooten man. Hy wort by de de Poëten, gelijk ook hier, ruigh van baert, vol van hair op 't hooft, en met een glas klaren mantel, vol van glinsterende sterren, en die hem van de linker schouder af hangt, met een snoer onder de linker arm is toegegespt, en geestig met kreuken en vouwen voor zijn heimelijke leden komt zwieren, afgebeelt. In de rechter en linker hant heeft hy de blixem, ter linker zyde een Arent, (met een donderkloot onder zijn linker klaeuw, en zijn rechter vleugel achter om zijn beenen geslagen) en ter rechter zyde een Ram staen.

Jupiter was de zoon van Saturnus en Ops, die ook Rhea genoemt wort. Wat zijn naem belangt, by de Latijnen

nen wort hy Jupiter, dat is zoo veel te zeggen als behulpigh; of helpende vader by de Grieken zeus, dat is, oorzaek des levens, genoemt. De naem van Jupiter of helpende vader viel hem toe, om al de nutte dingen, die hy tot onderhout en trooſt, van 's menſchen ellendigh leven voortbraght. Zeer gevoeghlijk verzieren de Poëten dat hy zijn afkomſt van Saturnus, of de tijdt heeft, dewijl hy voor de hooft-ſtof der lucht wort gehouden. Eenige hielden de lucht voor Jupiters oogen, andere hielden Jupiters zuſters en wijf, de lucht te wezen, en hem den hemel des viers, en dat zy zijn vrou is, om dat by de lucht, door Jupiters hitte verwarmt, en door de zon geholpen, veel dingen geſtelt worden. Virgilius, Cicero en Euripides, zijn al van eene gevoelen, dat den Ether, die Anaxagorus den vierigen hemel noemde, den opperſten God zou zijn, 't welk Jupiter ook is. Hy was, zoomen by eenigen leeſt, een wijs Koning, die onder andre dingen die hy loflijk deed', 't rouwe volk deed nalaten menſchen vleeſch eten, dat voormaels, als noch in de nieuwe weerelt, zeer gebruiklijk was. Zijn wagen wiert ook van twee Arenden getrokken, en op de zelfde waren vijf fabelen uitgebeelt. d'Eerſte, daer hy Europe, de twede daer hy Gammedes ontſchaekt, de derde, daer hy zich in de gedaente van vuur, met Egina, Aſopus dochter, vermengt, de vierde, daer hy als goude droppelen in Danaës ſchoot-glijt; de vijfde, daer hy Saturnus verloſt. Hy wort ook veeltijts van de Poëten half naekt, met lang hair en een ruigen baert, zittende met zijn blixem in de hant op een Arent, uitgebeelt. Hem is hier een Arend by gevoeght, om dat hy in den oorlogh een Arent in zijn vanen voerde. De blixem, die hy in de handen, en de donderkloot, die de Arent onder zijn voeten heeft, gevende donder en blixem te verſtaen, die de planeetſtar Iupiter veroorzaekt. Iupiter, is, als andere menſchen geſtorven, en in Kreta begraven, zoo Lucianus en Epiphanias, die daer zijn graft zach, getuigen: maer Kallimaghus bekent zijn graft by de Kretenzen gemaekt, doch ſchijnt zijn doot te verzaken, daer hy zeght:

Uw graf, ô Koning, hebtge in Creta
wel genoten;
Maer zoo niet, dat het houdt uw
godlijkheit beſloten.

Hier dichte by, tuſſchen den ingang van de Treſory Extraordinaris, en de kamer van de Commiſſariſen van de kleene zaken, ſtaet

APOLLO,

in de gedaente van een ſchoone, jeugdige en baerdeloze jongeling, met geel haer op, en een laurierkrans om zijn hooft. Hy is, gelijk ook d'anderen Goden, heel moedernaekt afgebeelt, dan alleen zietmen d'eene ſlip van het zijde purpere kleet, dat hem van zijn ſchouderen af hangt, en waer in 't geſlangde Meduzens hooft, na 't verzieren der Poëten, ſtont afgeſchildert, zeer aerdigh in kreuken en vouwen voor zijn ſchamelheit zwieren. Op zijn ruch heeft hy een pijlkoker hangen, in de lincker hant een boogh gevat, en de rechter hant achter over zijn rechter ſchouder, aen de pijl-koker geſlagen, gereet om daer ſchichten uit te trekken. Neffens zijn zijde en achter hem heeft hy een harp ſtaen, onder aen zijn voeten de groote en gruwelijke draek Python, die na de Zuntvloet uit der aerde gewoſſen (van zommigen, doch ongevoeghlijk, voor de reuze Tiphon, dien Juno door een vuiſtſlagh voort-bracht, gehouden) en van hem met ſcherpe jacht-pijlen gedoot wierdt, met de bek en pooten wijdt van een geſpeert leggen. Apollo was de zoon van Jupiter en Latona, en de zuſter van Diane. Hy wort genaemt de godt der Poëten en Artzen, om dat de zon, zijnde vol geeſt-gevende kracht, der menſchen zinnen ſcherpt en verluchtight, de lucht matight, en alzoo onze lichamen in gezontheit onderhout. Ook wort hy gehouden voor de godt der voorzeggingen, gelijk zulx, toen 't geheimenis tot Delphos in zwang ging, te zien was. Hierom wiert hem de regen,

de voorziende raven, de dood, voorwetende zwaen, en meer andere dingen, naer de delen van 't jaer, bygevoegt. Hy wiert van de Griexe Poëten Hecaergos, dat is, van verwerkende, en om zijn klinkende klaerheit, Phæbus, en om dat hy verborgen dingen openbaert, Delius genaemt. Hy en Diaen, zijn in 't Eylant Delos geboren, dat is, datze in 't openbaer en blinkende zijn te voorschijn gekomen: want zon en maen, tot groote lichten van Godt geschapen, alle wezentlijke lichten op aerden ontdekken, en voeden. Hem wort midden onder de Muzen, als haer dans-beleider, plaets gegeven: want hy is, hem voor de Zon genomen, 't hart des hemels; 's werelts ziel, en licht of Jupiters oogh. De laurier, daer Apollo mee gekroont is, betekent voorzegging, of waerzegging. En zeker niet ongerijmt, want men zeit dat Daphne (de gene, die, om 't verkrachten t'ontkomen, in een laurier verandert wiert) ook Sophrone, dat is, matigheit en zoberheit genaemt wiert, vermits de kracht van voor te zeggen, hier uit ontstaet. Door hem wort ook snarenspel, welsprekende vermaningen, en wijze troostredenen, die de verderffelijke bekommeringen des herten weghnemen, verstaen. Te dien einde is hem hier ook een harp bygevoecht, als mede een lier en vedel, waer meede gelijkmatige over-eenstemming des hemels afgebeelt wort. Het dooden van de draek Pijthon, dien Apollo onder de voeten heeft, is uit een geschiedenis genomen, te weten, dat Apollo by de vliet Cephirus, dicht aen den bergh Parnassus, eenen grooten tyran, geheeten Python, toegenaemt de draek, ombracht, en dat de toezienders riepen, zent pijlen, of schiet, daer uit een vreugdigh gejuigh der overwinning rees, 't geen daer na altijdt in 't gebruik bleef, als Ovidius in zijn minne-konst, in 't tweede boek, verhaelt:

Roep nu Lo pæan, ja, koom, verdubbel dees gezangen,
Ik heb 't gevogelt, dat ik zocht, in 't net gevangen.

De uitlegging van het doden van dezen Draek Python, is aldus; Python, is by de Grieken zoo veel gezeght, als verrotting, die uit overvloedige vochtigheit ontstaet, en van Apollo, of hitte der Zon, daer anders ziekte uit ontstaen zou, veroorzaekt wort. Eenige zeggen dat Apollo, in dit Python doden, van zijn zuster Diana geholpen is, nemende wraek over hem, om dat hy hun moeder Latona, die bevrucht was, door Junoos haet, vervolghde. By Latona wort vergetelheit, en by Python d'overvloedige zwarigheden dezes levens, die door vergetel worden weg genomen, verstaen, te weten: door haer kinderen, Apollo en Diana. Apollo, de lieflijkheit der maetzang, en Diana, 't vermaek des jachts, twee dingen die 's menschen geest zeer vermaken. Zijn wagen, zoo de Poëten vercieren, wert door vier paerden, die vier ten mont en oogen uitblazen, voort-getrokken. Op de zelve waren zeven fabelen afgebeelt. d'Eerste was, Phaëtons val. De twede, Pythons doodt. De derde, Marsyas villing. De vierde, daer Apollo, 't vreê van den Koning Admetus hoed. De vijfde, daer hy zich, toen hy voor Tipheus vluchte, in een raven veranderde. De zeste, daer hy zich in leeu en gier verandert. De zevende zijn ongelukkige liefde tot Daphne, die in een laurier veranderde. Voor aen de voetstal, daer hy op staet, hangt allerley snaren-gespel, als veel, harp, scharmei, zak-pijp, fluit, luit, en diergelijk zangtuigh.

Tusschen de Schepens Extraordinaris, en de Reken-kamer, staet

MARS.

Straf en wreet ziet hy met zijn ruigen baert uit zijn oogen; deez', daer meest al d'andere goden en godinnen met een zijde kleet staen uitgebeelt, is, na krijghs-gebruik, hier met een helm, daer een vliegende draek boven op staet, en met een zwaer panser, gewapent. Heeft een zwaert op zijn' zijde, aen de linker arm een schilt, in de rechter een geweldige enter- of oorloghs-bijl, en van zijn schouderen af een lange bloedige oorloghs-mantel hangen. Achter hem staet een wolf, dat

dat zijn dier is, en aen zijn voeten een raef. Hy is de zoon van Juno, die hem, zoo zommige meinen, zonder mans toedoen, in Tracien heeft gebaert: want zy was, om dat Iupiter zonder vrou met het raken van zijn hooft Minerva hadt geteelt, in haer geest beroert: des gingze, om te onderzoeken hoe zy zonder man mocht bevrucht worden, na d'Oceaen; maer zy quam, vermitsze door 't reizen was vermoeit, voor de wooning van Zephyrus vrou, Flora, Goddin der bloemen, rusten, die haer vraeghde, waerom zy deez' reis hadt aengenomen? Toen Iuno haer de oorzaek hadt gezeit, antwoorden Flora, ik zal, indien ghy 't voor Iupiter wilt verbergen, u uw begeerte doen genieten, 't geen Iuno beloofde; hier op zeid Flora, dat in de velden van Olona een bloem, of daudistel stont, daer door zy, zooze hem proefde, of aenraekte, zou bevrucht worden. Zy, hier in Flora gehoorzamende, wiert zwanger. Andere meinen datze haer eige egenis met haer handt sloegh, en zoo zwanger wierdt. 't Kindt, toen 't gebooren was, wiert, om dat het een overste der mannen in den oorlogh zou zijn, Mars genaemt, oorsprongkelijk uit het Latijnsche woort *Mas*, dat mannelijk gezeght is. De naem Mars, na 't gevoelen van Heraklides van Ponten, komt van 't Griex woort, Ares, dat vervloeking en schade betekent. Men pleeg hem op 't Eylant Lemnos menschen t'offeren, 't geen daer na, om de groeuzaemheit, wiert afgeschaft. De Poëten hebben hem verschrikken, tooren en geroep, die hem als schiltknapen volgen, tot gezelschap toegevoegt; want hen was geoorlost, al dat hen, aengaende hun Goden, goedt docht, te verzieren; des gaven zy Mars, om dat d'Oorlogh, door d'onbegraven dooden, pest veroorzaekt, Bellone tot een voerman: 't gerucht, die haer wieken roert, en met ware en valsche tijdingh, landen en steden vervult, is zijn voorloopster. Dat Mars, den krijgh, alleen van Juno, dat 's de rijkdom, gebooren is, is om dat de rijkdom uit hoovaerdy, hooghmoet en nijt, daer den krijgh zijn oorsprong van heeft, ontstaet. Ook is den krijgh, om wel gevoet te worden, en veel te krijgen, gaerne by rijkdom; want den krijgh is om te krijgen. En de begeerte tot de heerschappyen en Koningkrijken, is d'oorzack van oorlogh. Dat Mars, voor den God des oorlogs is gehouden, dat is, om dat hy 't gebruik der wapenen een heir toe te stellen, en al wat tot den krijgh nodigh is, eerst heeft gevonden.

Aen de voetstal daer hy op staet, zietmen allerlei oorlogs-tuigh, twee panzers (want alles is hier dubbelt) zwaert, rondas, schilt, helmet, pijlkoker, trompet en oorlog-bijl, en diergelijk verderffelijk geweer, als ook een rondas, en langwerpigh schilt, daer op Jupijns gevleugelde blixem staet uitgedrukt. Boven den ingang van ieder deur, van deze twee kamers, is een ront gat, ter weder zijde van dit gat, vertoont zich een woedende wolf, ieder met een doot kint, en omgebragt schaep, onder haer voeten, en tusschen haer beide onder 't ront, menschen schinkels, dootshoofden en korenschooven, daer over een slangh kruipt. Boven ieder wolf, staet een weenent kint, met de handen voor d'ogen, en dezen droevigen toestel, die Mars of den Oorlog veroorzaekt, bewenen. Boven, op het ront, leggen twee helmetten, en ter weder zijde, boog, pijl-koker, bondel-pijlen, richter-bijl, en meer ander oorlogs-tuigh. Dicht daer by, tusschen of voor de twee trappen, daer langs men na de derde verdieping klimt, staet de Goddin

VENUS,

in de gedaente van een aengename, poezelige en bekoorlijke maeght. z'Is moeder naekt, houdende alleen voor haer heimelijkheit, een vrolik groene sluijer, waer van de eene slip haer om de linker arm, en d'ander om haer rechter been geslagen is, gelijkze veeltijts van de Poëten zoo afgebeelt wort, om te kennen te geven, dat die Venus, in onkuisheit dienen, van hun eer en rijkdom berooft worden. De Poëten verzieren, dat haer gewaet, dat-

ze aen heeft, van de gratien geweven, het bovenſte vrolik groen, het onderſte ſchoon geel, met gout, zilver en hemelſch blaeuw geborduurt; maer al dit zoo dun was, datmen daer door, als'er de wint tegen blies, de ſchoonheit van'er verburgen leden zien kon. Haer riem, Ceſtus, was ook zeer kunſtigh doorwrocht. z'Is hier, daer haer de Poëten gemeenlijk ook mee beſchenken, met een kroon, van rozen en mijrten, dien haer de Poëten veeltijts ook toevoegen, gekroont, om de vergangkelijkheit der welluſten, dewijl de roos haeſt verſlenſt, aen te wijzen, ook wort de gene die gail is, uit verſmading der eerbaerheit root als een roos, en geprikkelt door den angel der zonde. Dat Venus de Myrteboom toege-eigent is, leeſtmen by verſcheide ſchrijvers. Plutarchus ſchrijft in 't leven van Numa, dat de vrouwen in Grasmaent, aen de Goddin Venus offerden, om dat deze maent, deze Goddin toeheilight was, en de vrouwen in 't begin van de maent, in het bad, met myrte gekroont, gingen. Venus wort met myrte gekroont, om dat dit gewas zeer groote kracht heeft, om liefde te verwekken. Andere zeggen, om dat Venus uit Zee-ſchuim geboren is, en dit gewas zeer geirne aen ſtrant waſt. Ter rechter zijde aen haer voeten, ſtaet een zwaen, en ter linker een duif. Na 't vercieren der Poëten, wort haer wagen van ſneeuw-witte duiven en zwanen, voortgetrokken. Dat Venus, nevens andre dieren, zwanen worden toegevoeght, dats', om dat de zindelijkſte tot het vryen 't bequaemſt zijn, gelijk de zwaen een van de ſchoonſte voglen is. De twee gevleugelde poezelige kindertjes, die hier by haer ſtaen, en de handen over des moeders ſchamelheit aen elkandre geſlagen hebben, zijn Kupido en Antros. De Filezoof Porphyrius, ſchrijft aldus van deze twee. Venus merkte dat Cupido, een lange tijt na zijn geboorte, weinig of niet was gewoſſen, maer dat hy even kleen bleef, des ging zy, om hier in te voorzien, aen 't geheimenis der Goddin Thems, raet vragen, daer wiert haer geantwoort, dat Cupido, zoo lang hy alleen bleef, niet zou groeien, des moeſt zy hem, om onderlinge liefde te houden, een broeder baren, dan zou hy, zoo veel als 't nodigh was, waſſen. Venus gehoorzaemde het geheimenis, en baerde Antros. Cupido begon, zoo haeſt deze was geboren, zijn vleugels uit te ſpreien, en kloekmoedig voort te ſtappen. En het is met deze twee zoo gelegen, dat noit of zelden, d'een iet is zonder d'ander. Cupido zoekt zich, wanneer hy Antros ziet groeien, ſtrax mee te verheffen. Ziet hy hem kleen, het geen Antros hem dikwils te ſpijt doet, hy wort ook kleen. Dus waſt de liefde in de perzoon, die van gelijke liefde wort gedreven, want de geliefde moet de lievende lieven. Met de gulde appel, dienze in de linker hant heeft, wort het oordeel dat Paris tuſſchen de drie Goddinnen, Iuno, Pallas, en deze Venus, over haer ſchoonheden uitſprak, te kennen gegeven, en dat de keur op haer viel.

Na d'oude gedichten der Poëten, is Mars zonder vader, en Venus zonder moeder geboren, van zeeſchuim. Want Saturnus wierp zijn vaders Cælius manlijkheit, die hy met een zeins had afgeſneden in zee datze ſchuimde, en van dit ſchuim is Venus voortgekomen. d'Uitlegging hier van, dat Venus verziert wort uit zee-ſchuim geboren te zijn, is, om dat het telige zaet der dieren niet anders is als ſchuim, dat ziedend boven drijft. De zoute vogtigheit geeft tot de teling groot voordeel, en verwekt door'er hittige ſcherpte onkuisheit. Ter rechter en linker zijde van de voetſtal daerze op ſtaet, zietmen zeer çierlijke feſtonnen, van mijrte en rozen takken uitgehouwen, daer alleen 't geen by na Venus toegepaſt wort, aenhangt, als boogh, pijlkoker, jachtkan, kam, ſpiegel, hairborſtel en ſnoerpeerlen, en diergelijk hoofttoiſel. Ter weder zijde van den ingangh van de trap, in de vleugels van de boog, zijn diergelijke feſtonnen, met peerlemoer, ſchulpen, zeehoorens, en korrende duivens verzien. Naeſt aen de Goddin Cybele, ſtaet tuſſchen of voor bei de trappen, daer men na de kamer van de Huwelixe-zaken op gaet,

SATUR-

SATURNUS.

Hy wort hier, zoodanigh gemeenlijk hem ook de Poëten afbeelden, geheel grijs, kaelhoofdigh, qualik gekleet met een getande zikkel in de linker hant, en een kint in d'ander hant, daer hy de tanden ingezet heeft, om te verslinden, afgebeelt. Achter aen zijn voeten, zietmen koorenſchoof, ploegh en kouter, en tusſchen zijn voeten een leggende zantloper, en ter rechter zijde een twee-oorigh hooft ſtaen. Saturnus wort gehouden voor den zoon van Celum of Uranus, Koning van Kreten, dienmen acht te zijn den hemel, en Veſta d'aerde. Doch eenige twijfelen, wie Saturnus ouders waren. Plato maekt hem zoon van d'Oceaen en Thetis, dat de hemel en d'aerde de Oceaen en Thetis teelden, en van deze twee, Phorcys en Chronus, of Saturnus quamen. Het is met de verziering van Saturnus aldus gelegen. Saturnus had een broeder, Titan, zeer maghtigh en wreed, die hem, hoewel hy d'oudſte was, in zijn plaets liet heerſchen, op voorwaerde, dat Saturnus al zijn manlik zaet moeſte dooden, op dat na zijn dood, de kroon weder op Saturnus quam. Dit dus beſloten, heerſchte Saturnus vredigh en beleeft. 't Geſchiede dat Ops, zijn zuſter en vrou, hem een zoon baerde, toen bewees hy hem een woorthoudend man, maer een onmenſchelijke vader, vermits hy dat onnozel wicht, volgens ook dit afbeeltſel, verſlont en ombracht. By Saturnus, wort verſtaen de tijt, die van den hemel geteelt is, want eer den hemel was, was'er geen tijt, zoo Plato in zijn Timeus ſchrijft, hierom wort hy ook dus out en vervallen, om dat de tijt out is, en van een gulde eeuw, in een yzre eeuw vervallen is, afgebeelt. Het vercieren van 't afſnijden van zijn vaders manlijkheit, betekent, dat'er maer eene tijt is, en na dezen geen meer, en daerom mochter geen andere Saturnus worden geteelt, om dat'er maer eene, na 't gemeen gevoelen, en geen meer werelden zijn. Het verſlinden van zijn kint, betekent, dat de tijt, dien Saturnus zelfs voortbrenght, alles verwoeſt en vernielt. De zikkel in zijn hant, de ploegh, kouter, korenſchoof, zantloper, zijn altemael beduitſelen, die op 't voorby gaen van de tijt ſlaen. Zijn wagen wiert van twee zwarte Osſen voortgetrokken, waer op vijf fabelen waren afgebeelt. d'Eerſte was, daer hy zich, om dat hy van Ops, by de Nymf Fillika wiert betrapt, in een os veranderde. De twede, daer hy zich met de Latiſche Enotria vermengt. De derde, daer hy, meenende Jupiter te eten, in een bedoekte ſteen beet. De vierde, daer hy zijn vader lubt. De vijfde, daer hy van Jupiter, toen hy van de Titans was gevangen, wort verloſt.

In d'acht perken aen d'enden van de galderyen, zietmen 't gantſche oorlogh, dat de Batavieren, ten tijde van Vitell en Veſpaſiaen, hier te lande tegen de Romainen, onder den Veltoverſten Claudius Civilis, die tegen de Romainen opſtont, voerden, in ſchilderwerk afgebeelt. Want als het vuur van oneenigheit, dat dus lang tusſchen Vitell en Veſpaſiaen, geſmeult hadt, (als breder by Tacitus in zijn derde boek en Suetoon in 't leven van Vitell, te lezen is) in een openbare brant uitſloegh, namen de Batavieren, die te dien tijde, met 't weg zenden van hun jonge manſchap ellendigh gefoolt en in hun vryheit verkort wierden, deze gelegentheit waer, en onder Claudius Civilis, de voornaemſte aenleider, de wapenen tegens de Romainen, op. Te dien einde had Civilis de voornaemſte der Batavieren, onder ſchijn van hen te vergaſten, in zeker Schaker-boſch, te zamen geroepen, daer hy hun dapperheit hemel hoog verhefte, en hen voor oogen ſtelde, het jok van hun ellendige ſlaverny, daerze by de Romeinen onder gehouden wierden. Tacitus beſchrijft deze aenmaninge van Civilis, om de wapenen tegens de Romainen op te nemen, in zijn vierde boek der Hiſtorien aldus: *Ten zelven tijde waren daer twee voorname Heeren, Julius Paulus en Claudius Civilis, zijnde beide afkomſtigh van Koninklijken bloede, die in heerlijkheit al andere verre overtroffen. Doch d'eene van deze twee, namelijk Paulus, heeft Fonteus Capito valſchelijk doen beſchuldigen, met de mis-*

misdaet van wederſpannigheit, en heeft hem daer over doen om 't leven brengen. Den anderen Civilis, heeft hy met ketenen vaſt gemaekt, en gezonden tot Nero: doch is wederom ontſlagen van Galba. Evenwel daer na is hy wederom in merkelijk gevaer gekomen onder Vitell, ter oorzake zijn krijghs-heir hem ter doot zocht te brengen. Hier van daen is ook geſproten den eerſten oorſprongk van zijne verſtoornis tegens ons, want hy hoopte door middel van onze zwarigheden eenige uitkomſte van zijne zwarigheden te zullen verwerven. Want Civilis was een man zeer uitſtekent boven gewoonlijke wijsheit der Barbariſchen, en wonderlijk liſtigh van verſtant, maer mismaekt van aenzicht, hiel hem als een anderen Sertorius en Hanibal. Wyders, op dat het niet zoude geſchieden, indien hy openbaerlijk van het Roomſche volk quame af te vallen, dat men als dan dieshalve tegen hem als tegen een openbaren vyant zou oorloge, zoo heeft hy looslijk voorgewent, dat hy vrientſchap hadt met Veſpaſiaen, en zijn zijde volghde. Ook wierden 'er zekere brieven van Primus Antonius aen hem gezonden, waer by hem laſt gegeven wiert, dat hy al de hulptroepen, die van Vitell op ontboden waren, van hem zouden afwenden, en dat hy als van wegen de aenſtaende ſchijnbaerheit der Duitſche beroerten de legioenen by hem zou houden. Dat zelfſte hadt hem Hordeonius Flackus in zijn tegenwoordigheidt meê vermaent, dat zijn gemoedt ſtrekte tot Veſpaſiaen, en zijn genegentheit geheel tot de Republijk, wiens gantſche verwoeſtigh op handen was, indien d'oorlogh vernieuwt wiert, en zoo veel duizenden gewapende mannen in Italie quamen in te booren. Civilis dan vaſt voorgenomen hebbende van de Romeynen af te wijken, verberghde zeer heimelijk zijn voornemen, en hadt anders geen meining, dan dat hy alle zijn zaken wilde richten na gelegentheit van d'uitkomſte. Over zulx begoſt hy op deze wijze de beroerten in te ſtellen: Voor eerſt wiert het jonge manſchap t'zamen geroepen door bevel van Vitell, om ten krijgh aengenomen te worden. Deze aenneming, gelijk die in haer eige zelfs laſtig was, zoo wiſten daer-en-boven de dienaers, tot zulkx beſtelt, door hun gierigheidt de zelve noch veel zwaerder te maken, uit oorzake datze hier en daer oude luiden en zwakke mannen lieten opzoeken, ten einde zy daer na gelegentheit zouden hebben om de zelve voor gelt los te laten. De jonge knechtjes, voornamelijk die in ſchoonheidt uitſtaken, (en by den Batavieren is doorgaens een kloeke ſchoonheidt onder de kinderen) wierden met onkuiſche misbruiken onteert. Van wegen dit alles is 'er een groote haet tegens den Romeinen ontſtaen, zulx dat daer over eenige opgemaekte aendrijvers van deze beroerte de lieden aldaer zoo verre bewogen hebben, datze opentlijk d'aenteikening tot den krijghs-dienſte der Romeynen afgeſlagen hebben. En voor al heeft ſtraks daer aen Civilis in 't a Schakerbos beroepen de grootſte Edelen van den lande, en ook de treffelijkſte van de gemeente, onder een ſchijn van een groote gaſtery; en ziende nu datze, als 't laet in de nacht begoſt te worden, door den wijn vrolijk en verheught wierden, zo heeft hy haer begonnen aen te ſpreken, aenvangende zijn reden van den grooten lof en eere hares volks, en haelde wijtloopigh al d' verongelijkingen en zwarigheden die hen aengedaen wierden, op. Zijn reden dus geëyndight hebbende, en de zelfde met een groote toeſtemminge aengehoort zijnde, zoo heeft hy hen, na de Barbariſche gewoonte, al t'zamen verbonden met eede en andere vervloekingen, in 't lant aldaer gebruikelijk. Doen dit alzoo beſtelt was, zijn daer eenige gezanten aen de Caninefaten gezonden, om haer mede den zelven aenſlagh deelachtigh te maken, en in 't zelfſte verbondt te trekken. By den Caninefaten was een Overſten, genaemt Brinio, een man van roekelooze ſtoutigheit, nochtans van zeer eerlijken afkomſte: insgelijx hadt zijn Vader vele vyandige daden aengerecht, en onder anderen ook de zotte krijghstochten,

Dit i[...] vertc[...] bove[...] den i[...] gang [...] de T[...] zory.

a Nei[...] facru[...]

tochten van de Keyzer Cajus tot uitlachens toe verworpen, zonder ſtraf daer voor t' ontfangen. Zoo dan, vermits de wederſpannigheidt zijns huis, heeft hy ook een behagen in deze oorlogh gehadt. Over zulx, na de maniere zijns landts, heeft men hem geſtelt op een ſchilt. En is alzoo om hoogh verheven, en op de ſchouderen van eenige gedragen, en voorts plechtelijk tot hun krijgs-overſten uitgeroepen.

En dit ophitſen tot de wapenen, als ook, dat de Batavieren zekren Brinio, na 's Lants gebruik, op hun ſchilden hieven, hem tot Overſte aen namen en hulde zwoeren, wort in de twee eerſte ſchilderyen, die in het park boven den ingang van de Treſory Ordinaris, en in het park daer naeſt aen, boven het portael of den ingang van de trappen komen te ſtaen, vertoont.

De Batavieren, dus de wapenen, onder den Velt-Overſte Brinio, aengenomen hebbende, ontboden terſtont hier op de Vriezen, en vielen op twee benden, die in winter-leger, dicht aen de ſtrant van de Noort-zee, lagen. De Batavieren, Kaninefaten, en Vriezen, de Romainen dus onverziens t'ondergebraght hebbende, taſteden voorts d'andere ſterkten aen, en overvielen de ſoetelaers en koopluiden. De Romainen zich te zwak bevindende, om het in Batavie te kunnen houden, leiden hun ſterkten aen kolen, en toogen met hun Veldt-tekens na 't opperſte van 't eylant, onder het beleidt van Aquilius, meer de naem als de daet, van een Krijgs-heir daer uit voerende. Dit verhaelt Tacitus in deze volgende woorden: *Terſtont hier op valt men met d'op-ontboode Vriezen (een overrijnſch volk) op twee Vendelen die in winterleger dicht by den Oceaen lagen. En de krijgs-knechten zagen ook den vyant niet aen komen vallen, en ſchoonze de zelve gezien hadden, zouden ook niet maghtigh genoegh geweeſt zijn die te ſtuiten. Weshalve wierden de in winter leggende krijgs-knechten gevangen en verſtroit; daer na vielenze ook der zoldaten, jongens en zoetelaers, die wijt en zijd verſtroit liepen, als ofze geen vyand hadden, aen. Tevens begon men te loeren op 't uitroien van de kaſtelen en ſterkten, die van d'Overſten, vermitsze de zelve niet konden beſchermen, verlaten wierden. Vendelen, ſtanderden, en 't overige krijgs-volk, wierden onder den overſten Aquilius in 't opperſte gedeelte van het eylandt, meer de naem als de daet, van een krijghs-heir uitmakende, gevoert. Want Vitell had het beſte volk uit de vendelen gelicht, en daer tegens uit de naeſt gelege dorpen van Duitslandt, een deel loom en onervaren volk in de wapenen gebraght.*

De Velt-Overſte Civilis, die alle zijn aenſlagen dus in 't heimelijk met bedrog zocht uit te werken, gingk quanſuis, noch d'Overſten, datze hun ſterkten zoo licht verlaten hadden, beſtraffen; maer ziende endelijk, met bedrogh niet meer uit te werken, toonde opentlijk zijn Vyandtſchap tegen de Romainen, en voerde de Vriezen, Batavieren, en Kaninefaten, tegen de Romainen, daer een bloedigh gevecht uit ontſtont, aen. Hier van ſchrijft Tacitus aldus: *Civilis, van zins zijnde om zijn zaken met bedrogh uit te werken, gingk den Hopluiden, datze zoo zonder ſlagh of ſtoot, hun ſterkten verlaten hadden, quanſuis, noch beſtraffen. Hy was mans genoech met zijn Vendel, het oproer der Kaninefaten te bedwingen. Zy zouden ſlechts elk weder na hun winterlegers trekken. Maer in deze zijn raedt lagh niet anders als liſtigheidt verborgen, want wanneer de krijgs-benden van elkanderen geſcheiden waren geweeſt, konden de zelve zoo veel te lichter verſtrooit, en t'ondergebraght worden. Het quam daer na ook aen den dagh, dat niet Brinio, maer den Velt-overſte Civilis, de beleider van den ganſchen oorlogh is geweeſt. Dewijl de kentekenen hier van zich allengs openbaerden, alzoo de Duitſchen een volk was, die vermaek in 't oorlogh hadden, en de geheimenis van hun zaek niet langer konden verborgen houden. Weshalven, toen Civilis zagh dat hy met bedrogh niet langer door kon, toonde hy opentlijk vyandſchap, en ſtelde de Batavieren, Kaninefaten, en*

en vrizen ; ieder in hun bezondere slaghorde. Hier tegen stelden zich de Romainen weer in slagordre, niet verre van den Rhijnstroom, daer al de schepen der Romainen, dieze, na 't verbranden hunner sterkten aldaer gebracht hadden, tegen den vyant gekeert lagen. Maer na een weinigh strydens, liepen de Tungren tot den Oversten Civilis over, door welke schielijke verradery, de Romainen tevens van hun vrienden en bontgenoten jammerlijk verslagen wierden. De zelfde verradery wiert ook in de schepen gepleeght. Want een deel Batavische Roeijers, begosten, quansuis uit onverstant, en als ofze niet beter wisten, de schippers en zoldaten in hun werk te beletten, wierpen zich opentlijk tegen hen op, en roeiden met hun schepen aen der vyanden kant.

Deze en meer andere overwinningen, die de Batavieren op de Romainen, ten dien tijde bevochten, zullen vervolgens in de overige vier parken van de Zuidt-wester en Noordt-wester hoek vertoont worden.

In het park boven de trappen, daermen na de kamer van Huwelixe zaken gaet, zietmen afgebeelt, hoe de Batavieren de Romainen by nacht in hun tenten overvielen, en voor het meerdeel neder-matsten. Want de Romainsche Velt-overste Cerealis, reizende op een zekere tijt na Nuys en Bon, om de legers aldaer te bezichtigen, quam hy, latende zijn volk gins en weder zonder orde verstroit lopen, te scheep wederom. De Duitschen deze wanorde en onverzaeghtheit ter ooren gekomen zijnde, namen een duistere nacht waer, en, komende de revier schielijk afdrijven, de vestingen zonder eenige wederstant in. In koelen bloede wierden toen nedergemast, al die wederstant boden. Niet weinigh holp hen hier toe, het losnijden der spantouwen der tenten, die dan den Romainen op 't lijf vielen, en hen in 't vluchten en ter were te stellen, zeer behinderlik waren. Een ander hoop klampte de vloodt aen boort, en sleepteze, met touwerk daer aen te slaen, wegh. Nu bekent geworden zijnde, gink 't op een schreeuwen en roepen, om den vyanden schrik aen te jagen, daerze in tegendeel te voore alles in stilte, om hen te verrassen, uitgewerkt hadden. De Romainen, dus onzacht opgewekt zijnde, grepen strax (want weinigen waren na krijgs-gebruikt gewapent, en 't meerdeel had maer allen een bloot kleet in d'armen, en blote zwaerden in de handen) na hun wapenen. De Krijgs-overste met de slaep noch half in d'oogen en ongekleedt, stelde het op 't vluchten en ontquam t'zijner geluk zijn vyanden. Want zy het Princelijke-jacht, daer een zijde vlagh achter van afwaide, ziende, dachten dat daer in de Krijgs-overste was, doch het zelve aengehaelt hebbende, vonden zich bedrogen. Den Opperste Romainsche Velt-overste Cerealis had dien nacht over by zijn' boel, Klaudia Sakrata geweest. De wachters leiden de schult van dezen schielijken overval op hun Krijgs-oversten, zeggende dat hen gelast was, zich, om hem in zijn nacht rust niet te steuren, stil te houden, en datze hier door in slaep waren gevallen. Toen 't nu begost te dagen, wiert de buit met de genome schepen en 't Princelijke-jaght, de reviere de Lippe afgesleept, en tot een geschenk aen Velleda, gemael van Civilis, vereert.

Als nu Civilis, endelijk, door verscheide nederlagen vry gezwakt, en alree uit Batavie gedreven was, zond de Velt-overste Cerealis overal heimelijke boden, met aenbieding van vrede aen den Batavieren, en genade aen den Velt-oversten Civilis. Dit den Batavieren ter ooren gekomen zijnde, begosten allengs een weerzin in 't oorlog te krijgen, en lieten zich verluiden, datze door Civilis staetgrage razerny tot de wapenen opgehist en gedwongen waren, en hem dit opruien met straffe aen den halze behoorden betaelt te zetten; by brengende ook, dat, by aldienze, ten dienste van Vespasiaen, 't oorlog begonnen hadden, tegenwoordig hy nu het Keizerrijk bezat. Maer dit gink niet toe in zulken stilte, oft Civilis, dien 't noch aen wakkerheit, nocht aen 't ondertasten der herten door verspierders mangelde, kreeg eenig kuntschap van 't geen dat'er broed-

broedde, en wel licht bedenken, dat hy, niet opmogende tegens de hatelijkheit des lasters, ſchielijk overſtagh geworpen zou worden, en half verwezen, eer hy ter were raekte. Weshalve, om dit ongeval voor te komen, liet hy aen den Overſten Cerealis verzoeken, om met hem tot montgemeenſchap te komen. Te dien einde wiert de brugh, die over de revier de Wael geſlagen was, in 't midden afgebroken; ſtaende deze twee Velt-overſte in volle ruſting dus tegen elkandre over, hief Civilis aldus aen. *Indien, manhafte Velt-overſte, my mijn' verantwoording, ſtont te doen by eenen van Vitels Overſten, geen vergiffenis mijn'er misdaden, noch dat aen mijn woorden geloof zoude gegeven worden, ſtont my te verhoopen: want tuſſchen ons beide was alles vol haets en vyantſchap, aen d'eene zyde van hem begoſt, en aen d'ander van my gevoet. Maer een onderdanige eerbiedigheit heb ik van outs her altijt tegen Veſpaſiaen gedragen. Ja wiert, toen hy noch een gemeen heer was, van hem en hy weder van my, met de naem van vriendt genoemt; gelijk zulx Primus Antonius, door wiens brieven ik tot het oorlogh, om te beletten dat de Duitſche Regementen, en 't Franſche jongmanſchap niet over 't Alpiſch gebergte gevoert wierde, opgehiſt ben, wel bewuſt is.* Doch of toen juiſt dit bloedig oorlog bygelegt, en met deze montgemeenſchap de vrede, als ook hoedanigh de zelve gemaekt, wiert, is, vermits Tacitus ons in dit deel ontbreekt, vry onzeker. Doch aen het gene Tacitus in zijn vierde boek ſchrijft, dat namelijk, de Overſte Cerealis overal heimelijke boden uitzond, met aenbieding van vrede aen de Batavieren, en genade aen den Overſten Civilis, kan eenighzins beſpeurt worden, dat dit bloedigh oorlog met de vrede geeindigt wiert. Ten anderen getuicht de Ioodſche Hiſtori-ſchryver Iozephus, die ook dit oorlog gedenkt, dats'et met de vrede is ter neder gelegt. En dit wort vertoont in 't perk boven den ingang van de Wees- en Raetkamer. Niet min uitmuntent is ook het overige beelt-çieraet, dat in de kameren van deze tweede grondt, en boven der zelve ingangen te zien is: Want, boven de deur of ingang van

Burgermeeſter Kamer,

ſtaet een ront, zeer çierlijk rontom met allerley beeltwerk bezet, en ter weder zijde een naekt kint, ieder met een bondel pylen, daer een heirbijl boven uitſteekt, in d'armen. Voor hen ſtaet ter weder zijde een arent, met uitgeſtrekte vleugelen, waer van d'eene in de linker klaeuw zeven t' zamen gebonde ſchichten, en d'ander in de rechter klaeuw, Merkuurs geſlangde ſtaf, gevat heeft. Onder aen, en rontom het ront, zietmen feſtonnen van eikeloof, en allerlei vruchten; als granaet-appelen, druiven, Indiaenſch koren en diergelijke aertryx giften. Wat hooger boven dit rondt, ziet men Merkuur, met een ſlagh-zwaert op zy, op zijn fluit ſpelen, om de hondert oogige Argus, die zeer vierigh toeluiſtert, door dit zoet geluit, zijn koe afhandig te maken. Achter Argus leit een hont, die troulijk wacht houdt, om dit bedrogh voor te komen. D'uitlegging van deze verzierde geſchiedenis is verſcheyde. Door de koe, om dat 'et een vruchtbaer dier is, wort de menſch verſtaen, want de menſch willende met menſchen omgaen, moet vruchtbaer en arbeidzaem zijn, dewyl hy hier toe, als een vogel tot vliegen, gebooren is. De menſch, dusdanigh dier zijnde, wort van God aen Argus, dat is, de reden, die aendachtigh als met hondert oogen alles aenmerkt, te bewaren gegeven: deze reden wordt van Merkuur, dat 's eigen begeerte, en behagen tot welluſten, in den zondigen ſlaep geſpeelt, en ten leſten onthooft: dat is, de menſch van redelikheit berooft, en in een boos leven geraekt, worden de oogen, die eerſt niet dan op alle deughd en gereghtigheit zagen, ten leſten benomen, en in de pauweſtaert van Juno, Godin des rijkdoms, geſtelt: 't welk anders niet dan een overdadige begeerte tot rijkdom, hooghmoedige luſt tot ydele eer, een genegentheit tot uitterlijke ſchoonte en ſchade des geeſt is. Maer d'Egiptenaers, wier ganſche wijsheit in zoo-

danige verzierde afbeeltselen verborgen lagh, wilden, volgens d'uitlegging van dien grooten onderzoeker der Egiptische outheden, Athanasius Kircheer, in zijn Pamphilische Grafnaelt, niet anders door den hondert-oogigen Argus, van Merkuur om 't leven gebraght, te verstaen geven, als den opgangk der zonne, die den starvoerende hemel van zijn oogen (want de sterren zijn niet anders, als zekre oogen van den grooten werelt) berooft, en de gedaente des hemels verandert en om 't leven brengt. Van binnen in deze kamer staen ter weder zijde vier witte marmere kolommen, na de Korintische orde gemaekt, met sneeuw witte kapitelen en kroonwerk wonder kunstig verçiert. De witte marmere lijsten, friezen en architraven van de schoorsteen - mantel, rusten op vier witte marmere Korintische, twee ronden en twee platte, kolommen. In de fries van de zelve, ziet men ongemeen kunstigh, de triumf van Fabius Maximus, Burgermeester van Romen, in 't kleen en wit marmer uitgehouwen. d'Imposten of vleugels van de vierkante boogh of opening, daer door men ter linker zijde van deze kamer in de Vierschaer ziet, zijn mede doorgaens van wit marmer, en in d'eene festonnen van allerlei loofwerk en vruchten, en daer boven op, een ouwets stuurbort, twee sleutels kruisling over malkandere, en onder aen 't woort *Prudenter*, dat is, voorzightelijk, uitgehouwen. Aen de linker impost hangt diergelijke feston, met een zijde sluier, aen een ring gestrikt, die in de muil van een leeuws - hooft vast is. Deze feston is ook doorgaens, met het zinnebeelt van de Voorzichtigheit, daer twee slangen om geslingert hangen, slagh-zwaert, bondel-pylen, schael van gerechtigheit, het woort van *Fortiter*, of kloekmoedelijk, behangen. Afbeeltselen, die al te mael slaen op der Burgermeesteren maght, en ampt in 't regeeren der Burgeren. Boven de schoorsteen zietmen een kunstig schilder-stuk, door Jan Lievenzen geschildert: namelijk, hoe de zoon Suessa, die het Burgermeesterschap te Rome bediende, zijn vader Q. Fabius Maximus, die tot hem van den raedt, als gezant gezonden wiert, gebied van 't paert te stijgen, geenzins ziende op het bloet, maer op het ampt dat hy bediende. Want het was by de Romainen wel uitdrukkelijk verboden, dat niemant te paert zittende, by een Burgermeester mogte komen, maer eerbiedigheits halve, als hy een Burgemeester wilde naderen, daer van af treden. Weshalve, als nu Fabius tot zijnen zoon gezonden was, en dezelve zagh, dat hy te paert wilde by hem komen, liet hy door een van zijn trawanten hem weten, dat hy zijn paert zou achter laten, indien hy by hem wilde komen, en als vader bejegent worden. De vader gehoorzaemt terstont zijn zoon, zeggende tot hem: *Geenzins, ô zoon! heb ik u opper-heerschappy en maght zoeken te versmaden of verklenen, maer alleen willen beproeven, ofge u in uw Burgermeesters ampt, na behooren, al wel zoud kunnen houden.* Vondel drukt deze vaderlijke eerbiedigheit met deze veirzen, die 'er onder aen staen, uit:

De zoon van Fabius gebiedt zijn eygen
Vader
Van 't paerdt te stijgen, voor Stadts eer
en achtbaerheit,
Die kendt geen bloedt, en eischt dat
hy eerbiedigh nader,
Dus eert een man van staet, het ampt
hem opgeleit.

Boven aen de zolder staen de vier wapenen, der Heeren Burgermeesteren, als Graef, Huidekoper, Spiegel en Pol, onder wier regering d'inwijding van dit Raedthuis, geschiedde, en die het eerste hun zitplaets daer op namen, zeer kunstigh uitgehouwen en vergult. De gantsche zoldering is ook doorgaens zeer cierlyk met allerley zinnebeelden en loof-werk verciert. Ter linker - zijde, by de deur, daer men na de afles-plaets gaet, hanght het oude Stadthuis, dat in den jare zestien hondert een en veertigh, door Pieter Saenredam, met al zijn kleuren na 't leven afgetekent, en in den jare zestien hondert zeven en vijftig geschildert, wiert, als het byschrift, dat ook het jaer en dagh, wanneer het zelve verbrande, te kennen geeft. Hier hangt

hangt ook het onderſtaende gedicht van Konſtantijn Huygens, (zeer net met de handt op papier geſchreven) in een groote zwarte ebbenhoute lijſt. Achter Burgermeeſters tafel, die met de zegelſchroef op d'eene hoek, op een tapijt ſtaet, en daer rontom vier ſtoelen met groene fleuwele kuſſens, (daer op het wapen van Amſterdam, van gout en zilver geſtikt is) ſtaen, hangt het gebedt, 't geen Burgermeeſteren en zes en dertigh Raden, in 't aennemen van hun ampt, voor den opperſte Beſtierder, uitſtorten. Boven den ingang van

Burgermeeſters Vertrek,

vertoont zich ter weder zijde van een open ront, een zeegedrocht, daer twee naekte kinderen d'armen hebben omgeſlagen. Hier nevens zietmen ook twee overvloets hoorens, die vol van allerlei vruchten gepropt zijn. De frieſen van de marmere ſchoorſteen-mantels, die op ronde gekleurde Korintiſche kolommen, met ſpier witte kapitelen ruſten, zijn wonder kunſtigh met allerlei loofwerk en naekte kindertjes, verçiert. Boven d'eene ſchoorſteen mantel ten Noorden, wort in een uitmuntent en groot Schildery (door Ferdinandus Bol geſchildert) de ſtantvaſtigheit van Fabricius, in 't bedienen van zijn gezantſchap, aen Koning Pirrus, die hem met goude ſchatten en 't briezen des olyfant, zocht om te zetten en verſchrikken, vertoont. Onder aen leeſt men deze veirzen, die 'er Vondel op gemaekt heeft:

Fabricius houdt ſtant, in Pirrus leger-tenten,
Het gout verzedt hem niet, noch ſchandelijke zucht,
Noch elefants gebries, en felle dreigementen,
Zoo zwicht geen man van ſtaet, voor gaven noch gerucht.

Boven de ſchoorſteen-mantel ten Zuiden, wordt in ſchilderwerk (door Govert Flink gedaen) vertoont, hoe Markus Kurius, zich op zijn landt en aertvruchten, als knollen en rapen, vernoegt houdt, en de groote geſchenken, die hem de Romainſche gezanten, om in ſtadt te komen, aenboden, verſmaet. Hier onder leeſt men meê deze veirzen van Vondel:

Op Burgermeeſters wacht, magh Romen veiligh ſlapen,
Als Marckus Kurius het aengeboden goudt
Verſmade, zich vernoeght met een gerecht van rapen,
Zoo wort door matigheydt en deugt, de Stadt gebouwt.

In deze kamer is ook dit onderſtaende gedicht of gelukwenſching, van Konſtantijn Huigens, in een vierkante zwart marmer tafereel (dat, met een ebbenhoute lijſt daer rontom, aen de muur te pronk hangt) zeer kunſtigh met Latijnſche letteren, die vergult zijn, door eenen Elias Noski, geſneden.

GELUK,

Aen de E. E. Heeren

REGEERDERS

van

AMSTELREDAM,

In haer

Nieuwe Raedthuis.

Doorluchte ſtichteren van 's Werelts achtſte wonder,
Van zoo veel ſteens om hoogh, op zo veel houts van onder,
Van zoo veel koſtelijx, zoo konſtelijk verwrocht.
Godt, die u macht en pracht, met reden gaf te voegen,
Godt geef u in 't gebouw, met reden en genoegen,
Te toonen wie ghy zijt; en, daer ik 't al in ſluyt,
Heyl zy daer eeuwigh in, en onheyl eeuwigh uyt.
Is 't ook zoo voor geſchikt, dat deze marm're muuren,
Des aerdtrijks uytterſte niet hebben te verduuren,
En wert het noodigh dat het negende verſchijn,

Om 't achtste wonder werks nakomelingh te zijn,
Godt, uwer vad'ren Godt, God uwer kind'ren vader,
Godt, zoo na by u, zy die kind'ren zo veel nader;
Dat hare welvaert noch een huys bouw' en bezit,
Daer by dit nieuwe sta, als 't oude stondt by dit.

CONSTANTER.

Het verwelfsel is van onderen met allerlei loofwerk en verscheide zinnebeelden, zeer kunstigh geschildert en vergult. Ter zijde van de schoorstenen hangen de wapenen van d'oud-Burgermeesteren en Raedts-perzonen, die hun eerste zitplaets in deze kamer deden. Boven den ingang van de

Tresoriers Ordinaris Kamer

staet mede, eveneens als boven den ingang van Burgermeesters vertrek, ter weder zijde van het ront een vis (Dianaäs byçieraet) met twee naekte kindertjes. De zoldering van 't portael van deze kamer is met een hemelsblaeuwe lucht, en daer in allerlei slagh van vogelen, zeer cierlijk geschildert. Van binnen in de kamer boven de deur hangt een schildery, daer in aen liassen of sneren, eenige brieven en bondels papieren hangen, zo onverbeterlijk door Brisée geschildert, en de hant van verscheide luiden in 't schrift zoo net nagebooft, dat ieder vreemdeling van verwondering staet als opgetogen, en zich in 't zien vergist. Vondel past 'er, toen deze Staet over eenige jaren, in geschil met Vrankrijk was,en verbodt,van hier te lande geen Frans papier te mogen inbrengen, gedaen wiert, op dit meesterstuk deze diepzinnige veirzen:

Men riep de druck-kunst en de schrijfkunst zal verwild'ren,
Nu Hollant ons verbied 't gebruick van Fransch papier.
Ontsla u van de zorgh, sprack Amstels Tresorier,
Brisée bestelt papier, als hy zich zet tot schild'ren,
Bezie dat Tafereel. Wat ziet ghy daer om hoogh,
Papieren, bul en brief, of schijn bedrieght het oogh.

Voor de schoorsteen hangt ook het schildery van Jozeph,met zijn elf broederen voor hem, daerze zich over het weghdragen van de gouden kroezen en schalen, van hem heimelijk in hun koren zakken gesteken, ontschuldigen. Onder aen de lijst leestmen deze veirzen:

Geheel Egipte brengt den Rijxvooght schadt en have,
En leeft nu zeven jaer by 't uitgerijkte gave.
Het vrye volck door noot wort Konings eige slaven,
Een mans voorzichtigheit kan duizenden verzaden.

In een ander schildery, zietmen hier ook deze Stadt, toenze noch in haer muuren, die 'er in den jare veertien hondert acht en tachtigh om gemaekt wierden, lagh, zeer levendigh met kleuren en verwen afgebeeldt. Op de boekke kassen, daer in de Stadts oude gedencktekenen en papieren bewaert worden, staen ook noch d'afbeeltselen van d'oude Graven en Gravinnen, die op de galdery van de Vierschaer van 't oude Stadthuis stonden, te pronk. Ook hangen hier twee afbeeltselen van Maria de Medicis, die in den jare zestien hondert acht-en-dertigh deze stadt quam bezichtigen. De friezen, architraven en lijsten van de schoorsteen mantel, die op witte Korintische marmere kolommen rust, zijn mede van witte uitmuntende marmer gemaekt, en doorgaens zeer kunstigh uitgehouwen, en met allerlei loofwerk verçiert. Ter zijde van de schoorsteen, hangen ook de wapenen van de twee Tresorieren, als de Heer Niklaes Tulp, en de Hr. Dronkelaer, die het eerste, na de inwyding, hun zitplaets op deze kamer namen. Boven d'eene ingang (want twee ingangen heeftze) van de

Sekretary,

wort de getrouheit door een hont, die met

met de pooten over 't lichaem van zijn omgebrachte meester staet, uitgebeelt. Boven d'ander, ten Zuiden, wort mede de getrouheit, of veel meer 't helen van geheimnissen, door een vrouw met de vinger op de mont, en het vliegen van een gans met een steen in de bek, over den bergh Taurus, uitgebeelt. Want qualik kunnen de ganzen zwijgen, derhalve nemenze, alsse over den bergh Taurus willen vliegen, om van d'arenden, die zich daer veel onthouden, niet gehoort te worden, een steen in de bek. Afbeeltselen en zinnebeelden, die beide strekken, om den genen, die deze kamer bedienen, indaghtigh te maken, datze hun meesters trouw moeten dienen, en de toevertroude geheimenissen niet aen den dagh brengen. Het verwelfsel van deze kamer, dat de hooghte van de gansche verdieping van deze twede gront heeft, is met allerlei loofwerk en zinnebeelden, geschildert en ten dele vergult. Van binnen zietmen hier ook het afbeeltsel van Keizer Karel de vijfde hangen. Boven den ingang van de

Tresory Extraordinaris;

heeftmen tot çieraedt in 't midden een ront- en ter wederzijde een overvloeds hooren, die allerlei lantvruchten, daer twee hanen op staen, uitleveren, en elk van een naekt kindt omvat worden. De zelve afbeeltselen zietmen ook voor den ingang van de kamer van de Commissarisen van klene zaken; en zijn beide deze kamers ook met verscheyde schilderyen en wereldt-kaerten behangen, en zeer kunstig met allerlei loofwerk en zinnebeelden doorwrocht. In de fries (want 't ander çieraet, dat boven op de lijst staet, is te voore beschreven) van 't portael van

Schepens Kamer,

zietmen twee overvloets hoorens, uit d'eene komen vallen yzre boejens, ketenen, en daer by een hant met een geesel-sweep: de fruithooren zelfs is omcingelt met distelen, hulst en ander stekelig loof, aen 't ent leit een voetmaet, en daer by een half gevleugelt oogh. Uit de ander reikt een hant allerley vruchten te voorschijn, en daer by een hant die dezelve helpt uitrekken; ook heeftmen aen de ander zijde een voetmaet en gevleugelt oogh. Daer alles meê te kennen gegeven wort, de beloning der goeden, en straffe der quaden; want, gelijk het spreekwoort zeit, met dezelve maet daer men meê uitmeet, zal men weer meê ingemeten worden. In de fries van het portael aen de trap, worden door allerlei vruchten de vier getijden van 't jaer betekent, en daer mee en door een gevleugelde zantloper, daer een slang om geslingert is, 't op en afdalen van 't leven van den mensch. In de witte marmere vleugels, of impósten van dit zelve portael, zietmen aen de rechter zijde Herkules-knods en leeuwenhuid, aen d'ander zijde toom en breidel. Boven de deur van den ingang, staet deze Latijnsche spreuk,

Audi & alteram partem.

Dat is:

Hoor ook de tegen-party.

Ten Noorden van binnen, is een gedeelte van deze kamer, door een zoldering, daer onder Schepenen hun zitplaets hebben, en daer boven, het Schouts komptoir is, afgeschoten. Op een dwarsbalk, en zeer çierlijke zuilen, die doorgaens met uitgesneden en vergult loof en beeltwerk opgetoit zijn, rust deze zoldering. Het stene verwelfsel, van het ander gedeelte, ten Zuiden, dat de hooghte van deze twede verdieping heeft, is mede zeer çierlijk geschilderdt en verguldt. In 't midden zietmen de Gerechtigheit, en ter zijde, de Sterkheit en Voorzichtigheit, en andere zinnebeelden, en loofwerk. In de witte marmere friesen van de schoorsteen mantels, die op bonte marmere Korintische kolommen met spier witte kapitelen rusten, zietmen ook allerlei beeltwerk uitgehouwen. Boven den ingang van

Schepens Extraordinaris, als ook de Reken-kamer,

zietmen het by-çieraet van Mars, die tusschen beide d'ingangen van deze kamers, op een pedestael staet; namelijk, schreyende kinderen, woedende leeuwen, met dode schapen, naekte kinderen, menschen schinkels en dootshoofden onder haer klaeuwen, en Mars zijn helm, schilt, en meer ander, gelijk te voore alree gezegt is, oorlogstuigh. Deze kamers zijn van binnen mede zeer çierlijk opgepronkt, en de zolders kunstigh met allerlei loofwerk en zinnebeelden, geschildert en vergult. Boven de deur of ingang van de

Desolate Boedels Kamer,

zietmen de verzierde geschiedenis van Dedalus, en zijn zoon Ikarus. Deze Dedalus was, zoo de Poëten verzieren, d'allervernuftighste en behendighste man, die men vont. Hy was in zijn kunst zeer eergierigh, zoo dat hy Teles of Talus, zijn zuster Perdices zoon, om dat hy de zaegh vont, het leven benam. Invoege dat hy daerom van Athenen, naer Kreten by Minos, Koning van Kreten, die hem om zijn kunst zeer beminde, vluchte. Dedalus verzocht aen Minos, onder deksel, of hy, om des Konings toren te verzagten, en iet bezonders had willen maken, dat hy in zijn gevangenis een deel veedren en wasch moght bekomen, 't geen hem wert vergunt: toen heeft hy twee paer vleugelen, daer hy en zijn zoone meê uit de gevangenis zijn gevlogen, gemaekt. Maer Ikarus, zoo Ovidius in zijn achste boek verhaelt, na zijn vaders vermaning niet willende luisteren, vloogh buiten de middelwegh, en quam de zon te na, zulx door desselfs hitte het wasch, daer zijn vleugelen mee te zamen gelast waren, begon te smelten, en hy van boven neder plofte en in zee verdronk. Maer Dedalus, die de middelbaen hield, quam behouden over, en zette het op een zeeker kasteel te Kuma neêr. Virgilius, in zijn zeste boek, zingt van Dedaels behouden overkomst, aldus:

Dædalus (ut fama est) fugiens Minöia regna
Præpetibus pennis ausus se credere, Cælo
Insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidicaque levis tandem superastitit arce.

't Welk, van Vondel in Nederduits rijm gebraght, aldus luit:

— Men zegt dat Dedalus
Uit Minos rijck gevloôn, zich op zijn vleugels dus
Vermeten in de lucht betrouwende, aen quam rennen,
In 't koude Noortsch gewest, aenroeijende op zijn' pennen,
En endelijk luchtigh op het slot van Chalcis streek,
Dat in Italie rijst.

Men kan, aengaende dit verziert vliegen, als men op de vermaningen acht slaet, die de vader aen zijn zoon, (zoo de gemelde Ovidius in zijn achtste boek van de herschepping, en in zijn minnekunst verhaelt) deed' lichtelijk bemerken, dat 'et geen zeevaert, maer de loop van 's menschen leven betreft. Zoo dat wy daer door worden geleert, dat de matigheit in alles vorderlijk, en de onmatigheit in alles schadelijk is, want na 't gemeen spreek-woort,

Maet staet,
Onmaet vergaet.

En dit wort ons met deze twee vliegers, waer van d'eene behouden overquam, en d'ander onderwegen in zee viel, aengewezen. Desgelijks kan de mensch, als hy, in al zijn lusten, werken en wetenschappen, de rechte matigheit gebruikt, middel vinden, om uit des werelts doolhof, over de grouwelijke, en zoute baren der ellenden, tot een gelukkige rust, als Dedalus heeft gedaen, te vliegen. Maer wilmen, in de voorzeide dingen, onmatelijk zijn, zoo zalmen met Ikarus, in een zee der ellenden vallen, en met schande en laster vergaen. Een verziertsel dat wonder wel op den ganschen handel der dingen, die in deze kamer

kamer afgedaen en beslecht worden, is slaende. Boven dit vercierſel werden kiſten, koffers, verzegelde brieven, papier en reken-boeken, daer de rotten aen knagen en knauwen, altemael in ſteen-werk uitgehouwen, vertoont. Boven de deur of ingangk van de

Aſſurantie-Kamer,

zietmen Arion, in zee op een Dolfijn zitten, en op zijn harp ſpelen. De zolderingen van beide deze kamers, zijn van onderen zeer çierlijk geſchildert en vergult. Het rondt dat zich boven den ingang van de

Weeskamer

vertoont, is rondtom mede met het by-çieraet van de Goddin Cybele, (die tuſſchen deze en de Raet-kamer op haer marmere pedeſtael ſtaet) verçiert. Want boven op het ront leggen kruislingh twee vrucht-hooren over malkandre: ter weder zijde van het ront ſtaen twee leeuwen, die voor de Goddin Cybeles wagen gaen, onder aen, langs heen, zietmen allerlei aertvruchten, en ter weder zijde van ieder leeuw, een naekt kint op deze vruchten zitten. De zoldering van 't portael van deeze kamer is met een hemelsblaeuwe lucht, daer in allerlei ſlagh van vogelen vliegen, zeer çierlijk en vermakelijk geſchildert. Het ront, dat boven den ingang van de

Raedt-kamer

te ſtaen komt, is by na met de zelfde zinne-beelden, als twee leeuwen, vruchthorens, naekte kindertjes, en allerlei aertvruchten, verciert en rontom bezet.

Van binnen is deze Raet-kamer byna eveneens opgemaekt als Burgermeeſters vertrek. In 't midden is de vergader-plaets der zes-en-dertigen, die rontom afgeſchoten, en met groen tapijt werk behangen is. De friezen van beide ſchoorſteenmantels, die op bonte marmere Korintiſche kolommen ruſten, zijn zeer çierlijk met allerlei loof en beelt-werk uitgehouwen. Niet-min kunſtigh is ook boven het ſteene verwelffel doorgaens met zinnebeelden, en loofwerk geſchildert. In 't midden vertoont zich de Voorzichtigheit op een arent in de wolken. Rontom haer zietmen de Wijsheit, Wetenſchap en Rechtveirdigheit. Boven d'eene ſchoorſteen-mantel ten Noorden, ſtaet een uitmuntend groot ſchildery, daer in Koning Salemon Offerhande doet, en om wijsheit bidt. Onder aen ſtaen deze veirzen:

Daer Salomons gebedt en offer Godt behagen,
Wordt hem de wijsheidt 's nachts belooft uit 's Hemels troon.
Met eenen Rijkdom, Eer en welgewenſte dagen.
Waer wijsheidt raden magh, daer ſpant de Staet de kroon.

Boven d'ander ſchoorſteen mantel ten Zuiden, ſtaet mede diergelijk groot ſchildery, daer in Mozes het volk wetten voorſchrijft. Boven de deur of ingang van de

Juſtici-Kamer,

is mede een rontgat, dat rontom byna eveneens verçiert is, als dat voor Burgermeeſters kamer. Ter weder zijde zietmen een naekt kint, ieder met een bondel pijlen, daer de Roomſche gerechts-byl boven uit-ſteekt, in d'arm gevat, en onder aen ter weder zijde een arent, met uitgeſtrekte vleugelen, en donder klooten in de klaeuwen. Boven wat hooger zietmen Amphion op zijn harp ſpelen, en daer nevens het ſtichten van de ſtad Tebes in Beotien. Voor hem leit allerlei werktuig, als hamer, winkelhaek, voetmaet, ſchietloot, waterpers, en diergelijk timmermans en metſelaers gereetſchap. Amphion, Koning van Tebes, was de zoon van Jupiter en Antiopa, dochter van Nicteus, Koning van Beotien. Hy was een uitmuntend zang en ſpeelmeeſter, en de eerſte, zoo Plinius getuigt, die op de Lijdiſche wijſe maet zong. Heraclides, zoo Plutarchus zeght, getuigt, dat Amphion d'eerſte geweeſt is, die de ſtem in 't zingen onder 't geluit des cijters wiſt te mengen, en die de cijterſche gedichten heeft voortgebragt; welke wijs van zingen hy van Jupiter had

had geleert. Zommigen achten dat hy een ervaren tovenaer is geweest. Doch de gemene verziering is, dat hy, hebbende Niobe, Tantalus dochter, getrout, Tebes, stadt in Beotien, zonder muren of torens bewoonde, en dat hy, toen hy de zelve tegen de Thessalische vyanden liet sterken, zoo lieflijk op zijn luit of lier begon te spelen, dat de stenen van zelfs opspronggen, en haer op de behoorlijke plaetzen nederleiden. Om deze verziering te verstaen, staet aen te merken, dat Amphion Jupiters zoon wort genoemt, om datmen by outs alle voortreffelijke mannen,die bysondre staten bedienden, Jupiters zoonen noemde. Pausanias schrijft dat een Egiptenaer hem eens zeide, dat Amphion en Orpheus twee tovenaren geweest zijn. d'Een had het gerucht dat hy, na zijn believen, klippen en bergen, d'ander dat hy beesten en bomen kon verplaetzen: maer misschien is dat niet anders geweest, als datze in 't welspreken zeer ervaren waren, en dat Amphion in zijn tijdt het ruwe volk, dat wijt van den ander verstroit was, door wijze woorden, wetten en zeden, tot een lichaem vergaderde, en leerde hen huizen bouwen, en de stadt met muuren, bezingelen: want een heerschend en wijs man, die met bequame behendigheit zijn gemoedt kan onderscheiden, zomtijts met strafheit, en dan weer, na gelegentheit met zoetheit,is maghtigh om,door wijze woorden de allersterkste stadts muuren, dat zijn gehoorzamen burgers, te maken: want eendracht die licht verwint en qualijk verwonnen wort, maekt maght.

De Justici-kamer is van binnen eveneens als de Burgermeesters kamer, ten Noorden en Zuyden met vier witte marmere Korintische kolommen, daer op spier witte marmere kapitelen komen te rusten, bezet. Op 't midden van de vloer, die doorgaens wonder kunstigh geleght is, worden de drie kruizen, (het voornaemste gedeelte van 't hedendaeghze wapen, en daer de Justici rokken der Schepen, dienze in 't uitvaren der vonnissen, op deze kamer aen hebben,mede verçiert zyn) en ter weder zijde van deze drie kruizen, twee geweldige grote slag-zwaerden, door witte ingeleide marmere smalle stenen, heel aertigh vertoont. De bonte marmere lijsten en architraven, als ook de witte marmere stene friezen van de schoorsteen-mantels,rusten op ronde Korintische kolommen, die met sneeu-wit kroonwerk verciert zijn. Ten linker zijde van den ingang, gaet men by acht witte gehouwe stene trappen, die ter beyder zyde met geweldige dikke kopere leuningen bezet zijn, na de trap van de toorn. In deze kamer worden de vonnissen der genen, die met ballingschap en aen den lijve, doch niet aen den hals gestraft worden, (want dat geschiedt in de Vierschaer) ten aenhooren van de misdadigen, en de gansche burgery voorgelezen. 's Nachts hebben op deze kamer de officieren van de Burgerhooftwacht hun verblijf en de wacht.

Endelijk is ook de pui of afles plaets, daer van alle keuren en andre ordeningen, na voorgaende klokgelui, voor den volke worden afgelezen,met allerhande çierlijke vonden en zinnebeelden kunstigh door d'oude Bronkhorst geschildert. Wat nu in ieder kamer verricht wert,als ook de ordeningen, waer na zig de beamptenaren van deze hoge en lage gerechts bancken te schikken hebben, zullenwe hier onaengeroert voor by gaen, en daer van in het vijfde boek, onder de regeering, wijtloopigh spreken. De witte marmere vleugels, of imposten van de vier boogen, daer door men na de derde gront, en de kameren van deze tweede gront, die door een zoldering afgeschoten zijn, gaet, zijn mede met allerley by-çieraed en zinnebeelden, die op de beeltenissen, daerze ter zijde staen, verçiert. De twee kamers van de Zee- en Huwelixe zaken, die boven de Assuranti en Desolate boedels kamer leggen, zijn mede zeer cierlijk van binnen op-gepronkt, en van onderen de zolders met allerlei loofwerk en zinnebeelden geschildert en vergult. Doch wy zullen het ophalen van al deze cieraedjens van 't overige binnen-cieraet, en 't buiten werk, welk leste na 't leven in

DE OU

KERCK.

in 't verſchiet, in de bovenſtaende kopere figuren, vertoont wordt, om niet oncierlijk, en den lezer verdrietigh te vallen, hier ſtaken. Want men ſleet, met het ophalen van al d'andere uitmuntentheden, die zich in dit gebou vertoonen, dagh en tjidt. Ook geven dusdanige dingen een grooter nadruk, indienze met het oogh bezichtight, dan met de penne beduit worden. Alleen zal ik, tot een beſluit, hier by voegen, dat in de tooren van dit gebou, die tegen-woordig opgemaekt wort, een uitmuntend kunſtig uurwerck zal ſtaen, en daer van de kopere ton (op woensdagh den zeven-en-twintigſten van Hoimaent daer op gebragt) vier duizent vier hondert vier en 't zeventig pont zwaer, en in zijn middelſtreep zeven voeten en een half breet is. In de zelve zijn zeven duizent en twee hondert vier kante gaetjes, daer in de geſchroefde noten ſtaen. In ieder hoek van de twee ope plaetſen, daerze ten Noorden en Zuiden tegen de Burgerzael aenkomen, ſtaet ook om hoogh onder het dak, een groote waterbak, van binnen met loot beſlagen, en daer in geduurigh, eenigh hondert tonnen water ſtaen, dat van het dak daer in loopt, om by ongeluk van brant, het houte dak, of kapwerk en eenige zolderingen, die den brant onderwarigh zijn, te kunnen beſchermen. Te dien einde ſtaen 'er ook vier groote kopere waterſpuiten op de wapenzolder.

TWEEDE HOOFTSTUK.

Van geeſtelijke Gebouwen of Kerken.

OUDE KERCK.

TWee Prochi oft Hooft-kerken waren ten tijde der Roomsgezinden in deze ſtadt. Een aen d'oude zijde, namelijk deze Oude-kerk, die ons nu te beſchrijven ſtaet, en een aen de nieuwe zijde, Sinte Katrijne kerk geheten. d'Oude-kerk, die oulinx by de Roomsgezinden, de Sinte Niklaes kerk geheten wiert, had de Biſſchop Sinte Niklaes en Sinte Jan Baptiſt, in wier namen de zelve ook ingewydt was, tot haer beſchuts en beſcherm-heeren. Zeker naemloze ſchrijver, die ontrent over hondert en vijftigh jaren geleeft heeft, verhaelt, dat deze kerk, te dien tijde met verſcheide kapellen vergroot en vermeerdert wiert. De kerk, na 't ſchrijven van den gemelde ſchrijver, had toen al, na de natuur en gelegentheit van die plaets, een tamelijke hooge tooren, en ſtont in zelve een Sakraments huisje of Ciborie van zeven voeten hoogh, en tzeventigh mark zilvers zwaer, met noch twee andere die noch koſtelijker waren; maer al deze uitterlijke pronkeryen, zijn na 't veranderen der Godtsdienſt, wegh gedaen. Walich Sivertzen, in de voorrede van zijn boek, getittelt, Roomſche Miniſteren, ondekt in een kleen traktaetje, verhaelt, dat ontrent den jare vijftien hondert vierenveertigh, zeker Vries, genaemt Bouwen, op een nacht door de glazen in deze Oude-kerk was geklommen, en de groote zilvere Ciborie met het Sakrament, dat'er in ſtont, daer uit geſtolen had. De Majeſtraet vroegh den dief, die endelijk na lang zoeken noch gekregen wiert, waer hy het Sakrament (want het zilver had hy aen een klomp t'zamen geſmolten, en aen een Goutſmit verkocht) gelaten had? gaf tot antwoort, dat hy 't zelve met het kriſtalijne glaesje daer 't in lagh, van de Minrebroeders brug af in 't water geſmeten had. Hier op had de Majeſtraet een deel modder pramen, en arbeits-luiden doen komen, die t'zamen, in tegenwoordigh van een Prieſter (want het was den modderluiden verboden het zelve aen te raken) langen tijdt doch vergeefs, daer om modderden en baggerden. Met groo-

Bbb te

te meenigte quam het volk uit nieuwsgierigheit daer na toeloopen, vermits het gerucht de gansche stadt door verspreit was, dat by het Minrebroeders Klooster na onzes Heeren Jesus Christus gevischt wiert, 't welk, alzoo het een vreemt en ongehoort dingh was zulx te doen, veel twistens en herrewerrens veroorzaekte. Daer wiert beraedtslaeght om ter wederzyde twee dammen te leggen, en het water daer tusschen beide uyt te pompen, doch dit niet in het werk gestelt. De zelve boven-gemelde naemlooze schryver verhaelt ook, dat in deze kerk drieen-dertigh altaren stonden, zeer çierlijk met kostelijke kerk-kleden en ander çieraet opgetoyt. Zeker geen wonder, want ieder Gilt, en ook andere die 't betalen konden (want om gelt daer uit te smeden, is dit by de Roomsgezinde Geestelijken, een welbedaghte middel) hadden een bezonder Altaer, die daer op dan voor een stuk gels, na hun doodt op zekre gezette tyden, missen lieten doen.

Het gemeen gevoelen is, dat, voor twee hondert en vijftigh jaren, deze kerk al begonnen is gesticht te worden, maer een lange reex van jaren onderweeg was, eerze tot volkomentheit gebraght wierdt. Eenige stroien ook uit, dat die van Outewael een stuk tot de grondt zouden gegeven hebben, en hier voor ook hun dooden in deze kerk vry mochten begraven, en beluiden laten; maer dat deze vryheit voor eenige weinig jaren met de laetste Outewaelder zou uitgestorven zijn. Dat het zant, dat onder de klay leit, en daer op de ingehaide palen stuiten, onder d'eene zyde van de kerk, met een zoom zich zoo hoogh zou opgegeven, dat de zelve op die plaets niet zoude gehait zijn, nemen zommigen voor vast aen. Van binnen is deze Kerk, die op twee-en-veertigh geweldige dikke ronde zuilen rust, zeer luchtigh, licht, en vermakelijk om in te zien. De Predikstoel is ongemeen kunstigh met allerley loof en beeldtwerk, als ook de koopere leuningh van de Predikstoel, verçiert. Het Koor van deze Kerk praelt ook van vooren zeer çierlijk met kooperwerk en dikke kopere tralien. Voor het Koor staen deze veirzen:

't Misbruik in Godes Kerk allenxkens ingebracht,
Is hier weer afgedaen in 't jaer tzeventigh en acht.

Boven de deur, aen de Zuid-zyde van het Koor, staen deze twee veirzen:

Twist, Hovaerdy en Overdaet,
Doen dat geen huys zeer lange staet.

Ten Zuid-Oosten achter 't Koor, ziet men ook kunstigh geschilderde glazen, en in d'eene het kroonen van Filips, Koning van Spanje, en daer onder deze veirzen:

D' Aerdts-bisschop kroont hier met zijn handt
Den schoonen Filips met diamant,
Tot Koning op Kastiliens troon;
Dus erfde ons Nederlandt die Kroon.

In 't ander ziet men Filips de derde, Koning van Spanje, het bezegelde en onderteekende Vreê-verbondt, dat tusschen hem en deze staet, in den jare zestienhondert acht-en-veertigh getroffen, wierdt, overgeven. Onder aen staen deze veirzen:

Filippus tekent met zijn handen
Het Vreê-verbond met zeven Landen,
En staet zijn recht en tijtel af,
Dit tuyght het zegel dat hy gaf.

Behalve dit schilderwerk in de nieuwe glazen, vertoonen zich achter het Koor ten Noorden verscheide oude geschilderde glazen, zeer kunstig door Lange Pier geschildert, die hier zijn graf-stede heeft, en van wien hier eertijdts verscheide kunstige stukken, op 't paneel gedaen, te zien waren; maer deze wierden, met het beeldtstormen, ten tijde van de Nederlantsche beroerten, vernielt. In 't eene glas doet een Engel de groetenis aen de maeght Maria, in 't ander verkundigen d'Engelen de geboorte onzes Zalighmakers aen de herders op het veldt, die zich daer op terstont na Bethlehem begeven, en hem in de kribbe vinden leggen. In het ander glas ziet men Maria

ria op haer ſterf-bedt leggen, met een was-kaers in de handt, die noch zoo ongemeen ſterk glinſtert,als of'er in'er dact een was-kaers ſtondt en brande.

Twee orgelen heeft men ook in deze Kerk, een groot, ten Ooſten boven den ingang, en een aen de Noort-zy. Het groot is ontrent den jare zeſtienhondert een-en-zeſtigh met allerley nodige çieraden vermaekt, d'oude pijpen wegh genomen, en daer voor weder nieuwe in de plaets gemaekt. Op de deuren evenwel van dit Orgel, ziet men noch d'oude ſchilderyen van Heemskerk, namelijk, de zegen van David aen den Reus bevochten, daer hy, met het afgeſlagen hooft, op zijn ſlag-zwaert, met zingende maeghderyen, wordt ingehaelt; als ook daer hy al zingende voor de Arke des verbonts gaet, en van Michol beſchimt en beſpot wordt. Vondel, in zijn inwijding op 't Stadthuis, heeft op deze afbeeltſelen deze veirzen gepaſt;

De dubble orgeldeur, een ſtichtig tafereel,
Verwekt noch Heemskerks geeſt ten grave uit door 't penſeel,
Dat David, die den Reus het hooft heeft afgeſlagen
Op maeghdegalmen, ſchijnt tot aen de lucht te dragen.
De Koningklijke harp, voor't heiligh Kiſt-verbondt,
Zijn voeten gaende maekt, die raken naulix grondt,
Daer Michol uit het hof, te blindt vervoert, eilaci,
Dien ommegang beſchimpt, en Godts dans met zijn ſtaci
De Godskiſt, zevenmael gedragen om den wal,
Dreight Jericho verbaeſt met eenen zwaren val.

Het klene, dat voor eenige jaren ook van nieuws hermaekt wierdt, is zeer çierlijk ook met allerley houtſneê opgepronkt. Op de deuren van dit Orgel is over kunſtigh allerley ſpeeltuygh, als baſſen, luiten, violen, fluyten, muzijkboeken, &c. dat'er natuurlijk ſchijnt aen te hangen, en niet op geſchildert te zijn, door Briſée afgemaelt.

Ten Zuid-ooſten is aen deze Kerk ook zeker verwulft-vertrek, waer in al d'oude Hantveſten, en andere brieven, dezer ſtadt rakende, zoo alſſe van de Hollandtſche Graven, en andere uitheemſche Koningen gegeven zijn, beruſten. Doch hier in magh niemant komen dan in 't byzijn van een Burgermeeſter en twee Schepenen. Van dit vertrek zijn ook zeven ſleutelen, die ter Treſorye in een klene kiſt by het groot zegel bewaert worden. Een van deze zeven heeft de voorzittende Burgermeeſter in bewaring, de tweede leidt in de lade van Burgermeeſteren, en de derde wordt ter Treſorye bewaert.

Ten Noorden van het koor, ziet-men de Grafſtede van Heemskerk. Aen d'eene pilaer hangt zijn degen, helm, &c. aen d'ander leeſtmen in een zwarte marmere tafereel dit opſchrift:

Honori & Æternitati.
JACOBO ab HEEMSKERCK.
Amſteledamenſi.
Viro fortiſſimo & optimo de patria merito
qui
Poſt varias notas ignotaſque navigationes
In Novam Semblam ſub polo Arctico duas.
In Indiam Orientalem verſus Auſtralem totidem
Indeq; opimis ſpoliis Anno 1604. reverſus victor.
Tandem
expeditionis maritimæ adverſus Hiſp. præfectus
eorundem validam claſſem Hercul. auſu aggreſſus
In Freto Herculeo ſub ipſa arce & urbe Gibralt.
VIII. *Cal. May ann.* CIↃ IↃ C VII. *fudit profligav.*
ipſe ibidem
pro Patria ſtrenue dimicans glorioſe occubuit
anima cælo gaudet; corpus hoc loco jacet.
Ave lector, famamque viri ama & virtutem;
Cujus ergo
ab
Illuſtr. & potentiſſ. Fæderat. Provint. Ordinibus
P. P. Belg.
A. M. P.

Dat is:

Ter eeren, en ter eeuwiger gedachtenis, van den manhaftigen, en kloekmoedigen Zeehelt, JACOB van HEEMSKERK,

Die het Vaderlant zeer groote dienſten heeft gedaen, en, na dat hy verſcheide zee-tochten in bekende en onbekende landen, twee in Nova Zembla onder de Noortpool, en ook twee na Ooſt-Indie, onder de Zuider-pool gedaen had, en van daer, als overwinnaer, met grooten buit en zeeghaftig

haftig weder in 't Vaderlant gekomen, en endelijk tot Zee-vooght, om tegen de Spanjert te dienen, gemaekt was, de Spaensche vloodt, in de Middellantsche Zee onder het slot, en de stadt Gibralter, met een stout bestaen en onverzaeghte herte, den achtsten van Bloeimaent des jaers CIƆ IƆCVII. *aengetast, verstroit en gesloopt. Hy zelfs is aldaer, troulijk voor het Vaderlant vechtende, gesneuvelt. De ziel is by den Heere, het lichaem rust op deze plaets. Vaer wel lezer, en bemin 's mans lof en deught, wiens halve de Hooghmogende Heeren Staten der vereenighde Nederlanden, dit hier hebben doen stellen.*

Heeft geleeft, veertigh jaren, twee maenden en twalef dagen.

Onder aen zietmen de Zee-slagh, zeer kunstigh uitgehouwen, en daer onder deze veirzen van P. C. Hooft, staen:

Heemskerk, die dwars door 't ys en 't yzer dorste streven,
Liet d'eer aen 't Lant, hier 't lijf, voor Gibralter 't leven.

Ten Zuiden achter het koor, aen de hoek-pylaer, ziet men ook ter gedachtenis van dien strijdtbaren Heldt Kornelis Jansz. van Amsterdam, gebynaemt het Haentje, een zwarte marmere tafereel opgerecht, en daer in door Kasper van Baerle, eertijts Professer hier ter stede, met gulde letteren eenige Latijnsche veirzen, die in 't kort zijn helden daden ophalen, en aldus luiden:

Virtuti ac Famæ

Fortissimi Ducis

CORNELII JOANNIS

Amstelodamensis Cognomento Galli Directores & Vindices Oceani Septentrionalis.

Aspice spectator nostræ miracula gentis
Gestaque victrici bella stupenda manu
Hic jacet, Eoum qui duxit vela per orbem
Atque Arabum Hesperio sanguine tinxit aquas
Quem modo prædatrix potuit Duinkerka timere,
Cum Morinum Captæ succubuere rates.
Una triumphantis toties sese torsit in hostem,
Puppi & adversus exuit una duces,
Ut vincatur Iber Batavo non classibus ultra
Est opus: una ratis, dux satis unus erit.
Qui dum se patriæ mediis bellator in undis
Devovet, illustri funere victor obiit.
Jam Decios jactare mihi cessate Quirites
Hæc etiam Decii marmora corpus habent.

1 6 3 3.

Dat is,

Ter eere en ter eeuwiger gedachtenis van den kloekmoedigen en manhaftigen Zeehelt KORNELIS JANSZ. van Amsterdam, gebynaemt het HAENTJE, hebben de beschermers en voorstaenders van de Noort-zee dit gedenkteken hier doen stellen.

Let, aenschouwer, op de wonderdaden van ons volk, en de verwonderens waerdige Zeeslagen zoo zeeghaftigh gevoert. Hier leit de gene begraven, die met zijn kielen de Spaensche zee doorkruiste, en de Middelantsche zee met het bloet der Spaenschen heeft geverft. Die onlangs, met het veroveren der Spaensche Schepen, Duinkerken heeft doen beven. Zoo menighmael heeft hy den vyant zeeghaftigh aengetast, en tevens 's vyants Zee-hopluiden van hun Schepen berooft, dat den Batavier niet met gehele vloten behoeft op zee te komen, om den Spanjert te veroveren; maer een eenigh schip, en een eenigh Overste, zal genoech zijn. Maer terwijl zich deze zeehelt in 't midden van de golven zijn lijf en leven voor het Vaderlant op-offert en ten besten geeft, is hy zeeghaftig en gloor-rijk gesneuvelt. O Romainen! poch nu geen meer op uw Decien. Onder deze marmere Grafsteen leit ook het lichaem van een Decier begraven.

Onder aen heeft de Heer Laurens Reael deze veirzen daer bygevoegt:

Hier rust de Heldt, die van zijn Vyandts Schepen,

In

DE NIEUW KERCK.

In zeven mael quam zeven vlaggen
slepen,
En gaf voor 't laetst op twee zoo
dapper vonk,
Dat d'eene vlood en d'ander by hem
zonk.

Ten Zuiden van het groot Orgel, vertoont zich ook in zeker Kapelletje een zeer çierlijke Graf-stede, dat aldaer de Heer Burgermeester Kornelis de Graef heeft laten stellen. Ter weder zijde van den ingang staen twee witte marmere Korintische kolommen, zeer çierlijk met kapitelen en kroonwerk verçiert. Boven op de lijst ziet men twee schreiende naekte kindertjes, die tusschen hen beide een zwarte marmere steen houden, daer op met gulde letteren dit te lezen is:

Zoo zal ook de opstanding der dooden zijn, het lichaem wort gezaeit in verderflijkheit, en opgewekt in onverderflijkheit.

In 't midden hangt een kopere deur, die met tralien, die doorgaens met loofwerk behangen zijn, doorluchtig is. Ter weder zijde heeft men ook twee inzichten, die met çierlijke doorwrochte kopere tralien bezet zijn. Boven aen ter weder zijde, tusschen de Korintische kolommen, hangt des bovengemelden stichters wapen, in wit marmer gehouwen.

Aen een van de schoorbalken, aen de Noort-zijde van het koor, schuins boven het graf-schrift van Heemskerk, hangt ook zeker schildery, daer op aen d'eene zijde de Kaizerlijke Arent staet afgebeelt, en op d'ander zijde, dit opschrift in 't Latijn:

Anno 1559. *Hoc in loco*
Celebratæ sunt exequiæ Caroli Quinti imperatoris
Ac Hollandiæ comitis vicesimo primo
Et secundo die Aprilis.

Dat is:

In den jare vijftien-hondert negen-en-vijftigh, den een- en twee-en-twintighsten dagh van Grasmaent, is de uitvaert van Keyzer Karel de vijfde, en Graef van Hollant, op deze plaets gehouden.

Met een zeer çierlijken en kunstigh gebouwde tooren, als blijkt uit dit nevenstaende afbeeltsel, is ook ten Westen deze Kerk, verçiert. Deze toorn wierdt eerst begonnen te stichten in den jare vijftien hondert acht-en-vijftigh, en na acht jaren arbeidens, in den jare vijftien hondert zes-en-zestigh, als blijkt ook uit het opschrift, dat 'er aenstaet, volmaekt. Hoogh is deze tooren van de straet af, tot de bovenkant van het steenwerk, hondert en twintigh voeten, en de kap, namelijk het houtwerk, tot aen de weerhaen, mede hondert en twintigh voeten, zulx dat de toorn in alles hoogh is tweehondert en veertigh voeten; en de houte kap, op het steenwerk, heeft de wijtte van twee-en-dertigh voeten. Met allerley slagh van klokken, als heel en half uurs, luy- en speel-klokken, die al in den jare zestien hondert acht-en-vyftigh, door de Stadts klokgieter, vergoten zijn, is ook deze toorn, gelijk meest al de Kerk-toorens, verçiert.

NIEUWE KERK.

D'Ander Prochi- of Hooft-Kerk, die aen de Nieuwe-zijde, ten Noorden nevens het Stadthuis, staet, is een zeer çierlijke Kerk, en, na 't oordeel der Architecten of Boumeesters, een der kunstighste en netste Kerken van Europe. Met het stichten wiert begonnen ontrent den jare veertien hondert en acht, of, na 't gevoelen van anderen, veertien; en daer aen hondert jaren gearbeit, eer datse voltoit was. De voornaemste stichter van deze Kerk was eenen Willem Eggaerts, een schat-rijk Koopman dezer stede, en zeer gezien by Willem de zeste van dien name, en Graef van Hollandt. Zeker naemloze schryver, verhaelt, dat deze Eggart by den Graef in zoo grooten aenzien was, dat hy desselfs schat- en hofmeester wiert gemaekt, en de Graef niet deed buiten zijn raed en weten. Verscheide treffelijke voor-

rechten en vryheden verkreegh deze Egbert voor die van Amsterdam, en zeidt men, dat noit burger deze stadt grooter dienst gedaen heeft. Na de doodt van dezen Graef Willem (zeit de zelve schryver) bleef deze Egbert ook geen half jaer in 't leven, maer stierf van hertzeer en mismoedigheit op zyn slot te Purmerent, dat hy zelfs gesticht hadt. En wierdt het doode lichaem na Amsterdam gevoert, en zeer heerlijk in Sinte Katrijne Kerk begraven, dien hy zelfs voor het meerdeel gesticht hadt. Mits de doodt van deze Egbert, en de twist van de Hoekze en Kabeljawsche, heeft ook deze Kerk tot zoodanige volkomentheidt niet kunnen gebraght worden, als men wel voorgenomen hadt: want het model of schets van deze Kerk, was na de Hooft-kerk van Amiens in Pikardyen genomen. By Kerk-meesters kamer, ten Zuiden van het Koor, staet noch zijn graf-schrift, aen een houte balk tusschen twee pylaren, met gulde letteren geschreven, dat aldus luidt:

Anno MCCCC XVII. *den* XV. *dagh in Julio, starf den eerbaren Willem Eggert, Heer tot Purmerent, gedoiteert met twee Vicarien, mede fundateur van deze Kerk, die begraven is onder deze blauwe sark.*

Ten Zuiden tegen de muur aen, staet ook zijn wapen geschildert. De Roomschen hadden deze Kerk, de Heilige Maeght Maria, en Katarine toegewijt. Hondert vijf-en-tzeventigh jaren, sedert haer volbouwingh, hadt deze Kerk gestaen, als in den jare zestien hondert vyf-en-veertigh, den elfden van Loumaent, op de middagh, ontrent twalef uuren, de zelve door verzuim en onverzichtigheit van eenige lootgieters, die onder het dak waren t'arbeiden, aen brant raekte. Het was dien dagh een helder, kout en vriezend weder, en waeide vry sterk uit den Noord-Oosten, zulx de vuurpot, het houte dak eerst aen brandt stak. De vlam, mits het hout van 't gewelfsel geweldigh droogh was, nam zoo schielik d'overhant, en sloegh zoo geweldigh voort, dat in min dan een half uur tijts, de Kerk in de lichte brant stont. Om den voortgangk van den brandt te beletten, wiert echter geen klene arbeit aengewent, maer, mits de hooghte, was alles te vergeefs. Zulx ten drie uuren ten zelven dage na de middagh, 't gansche houte verwelfsel, dak, torentje, klokken, orgels, schoorbalken, en 't geen'er aen vast was, binnen in de Kerk met groot gedruis nederstorte, en voorts verbrande en aen koolen raeckte; blyvende alleen maer de gevels en muuren, en eenige oude gebakte glazen, die men noch ten huidigen dagen achter 't koor ten Noorden ziet staen, overigh. De kopere kroonen wierden uit den brant noch ongeschonden geberght; maer al 't gestoelte der Overheden en Kerkedienaeren, door 't afvallende brandent hout (waer door en door de groote hitte de graft-zarken, voor het meerdeel aen stukken, en de hertstene pilaren, daer 't gestoelte om vast wast, uit, en met barst op barst van elkandre sprongen) verbranden en aen kolen raekten. De Predikstoel, daer lange jaren en met groote moeite aen gearbeit was, en die ten opzicht van allerley aertigh beeldtwerk, en verinziende gezichten, haers gelijk in gansch Nederlant, niet had, gingk mee niet vry, maer raekte in 't kort mede tot assche. Het jaer en dagh van dit ongeluk, wiert, onder andere gedichten, die op dit droevigh afbranden gemaekt wierden, in deze twee onderstaende veirzen, heel aertigh der geheugenisse overgelevert:

BII FeLLe gVre koVW geraekten ik tot asch,
Doen 't naer het oVt gebrVik den eersten Jaersdagh was.

Dit ongeluk was naulix deze Kerk overgekomen, of wiert terstont by Burgermeesteren en de gansche Vroedschap, besloten de zelve weder op te toyen en te herstellen, als meede met een toorn, die daer noit by geweest was, te verrijken. Verbrande balken, stukken van neergevalle verwelfsels, en geborste pylasters, en voorts alles, wat van boven neder was komen zakken

ken en over hoop lagh, wierden terſtont met groote meenighte van arbeits volk daer uit gehaelt, en wegh gekruit. Voorts wiert alles van buiten en binnen, veel çierlijker en uitmuntender gemaekt, alſſe oit te voore geweeſt was. Boven rontom het dak wiert een graeuwe ſtene galdery, daer te voore een ſtuk weegs aen begonnen was, gemaekt. De zydwelfſelen ten Noorden, Ooſten en Zuiden, die voor het af branden alle van hout waren, wierden toen van ſteen gemaekt, zulx dat'er nu geen welfſelen van hout zijn, uit-genomen het groote middelſte kruis-welfſel, dat tegenwoordigh veel koſtelijker als oit te voore met verguldt loofwerk pronkt en praelt. En wiert met dit herſtellen en opmaken, zoo ſpoedigh voortgevaren, dat daer in, hoewelze toen noch niet volkomen voltoit was, in den jare zeſtien hondert acht en veertigh, den tienden van Bloeimaent, het eerſte preken, met een dankzegging, zoo over de vrede met Spanje, als over deze nieuwe eerſte vergaderingh, in deze Kerk, door den Leeraer Fredrik Kesleer, nemende een text, die zoo wel op de Vrede als op 't af branden van de Kerk ſloegh, gedaen wiert. *Kome, aenſchouwe de daden des Heeren, die verwoeſtingen op aerden aenrecht: die d'oorlogen doet ophouden tot aen het einde der aerden, den boge verbreekt, en de ſpieſſe aen tween ſlaet; de wagenen met vier verbrant. Laet af, en wete dat ik Godt ben. Ik zal verhooght worden op der aerde. De Heere der Heirſcharen is met ons; de Godt Jakobs is ons een hoogh vertrek. Sela, Pſ. 46: verſſ. 9. 10. 11. 12.* D'eerſte Predikſtoel, gelijk gezeght is, munte uit in allerley beeltwerk, en verre inziende gezichten; maer de gene, die 'er tegenwoordigh ſtaet, gaet, hoewelze, wat 't maekſel aengaet, na d'eerſte ſchijnt te zwemen, verre in alle uitmuntende en zinrijke ſtoffen, en doorgewrocht beeltwerk, de voorige verre te boven. In de vier platte vakken, die voor en ter zijde onder aen 't geſtoelte leggen, worden de vier Evangeliſten, met hun byvoeghſels, en daer nevens door zes andere beelden, de Sterkheidt, 't Geloof, Liefde, Hoop, Gerechtigheidt, en Voorzichtigheidt, vertoont. De zeven werken van Barmhertigheit, ſtaen 'er in verre inziende verſchieten, zoo kunſtigh en net door kleene beeltjes uitgebeelt, dat ieder in 't aenſchouwen over dien levendigen zwier ſtom van verwondering, en als voor 't hooft geſlagen, ſtaet. Boven over de Preekſtoel hangt een breedt paveljoen of verhemelt, dat van onderen met allerley loof en fruytwerk doorwrocht en opgetoit is. Boven op het midden van dit paveljoen komt een tooren te ſtaen, die weder zoo overkunſtigh met verſcheide omgangen, daer langs heen menighte van klene beeltjes omwandelen, en over de leuningen nederwaerts zien, verçiert is, dat hier een tweede Dedalus ſchijnt te werk hebben geweeſt. Langs heen boven over de wijngerts loof doorwrochte leuning van de Preekſtoel, leit een bogtigh kabeltou, die op eenige klene engeltjes komt te ruſten, zoo aerdigh en net met gedraide ſtrengen uitgeſteken, dat'et veel eer door een touſlager van hennep ſchijnt gedraeit, dan van hout door een beeldtſnijder geſneden te zijn.

Ten Weſten boven den ingang is ook een uitmuntendt en zeer groot nieuw orgel geſtelt, dat zyn weerga in koſtelijkheidt, noch wel klinkende toon, in ganſch Neêrlant niet heeft. Het ruſt ter weder zijde op bonte marmere Korintiſche kolommen, die zeer çierlijk met kapitelen en kroonwerk verçiert zijn. Ter weder zijde van deze kolommen ſtaet een zware vierkante hooge kolom of impoſt van wit marmer, daer in allerley ſlagh van ſpeel- en zang-tuygh, als fluyt, cyter, viool, en bas, te zien is. Vier deuren, die zeer kunſtigh van buiten en van binnen door Bronkhorſt geſchildert zijn, hangen voor dit Orgel. Op d'eene twee deuren, zietmen van binnen Saul te paert zitten; en David, die met het hooft van de Reuze Goliath Saul met zingende reien te gemoet komt, van maegden en jongvrouwen, (die met vrolijk gejuigh, op pijpen, ſchalmeyen, en allerlei zoetklin-

klinkende snaren-gespel, geluit maken) ter poorte inleiden. Op de twee andere deuren van binnen, zietmen Saul op zijn troon zitten, en David, die voor hem op de harp speelt, een schicht toedrijven, van mening, om hem, die 't juist ontduikt, te doorstoten. Van buiten op de deuren, wort Saul tot Koning gezalft, over het huis van Juda, daer rontom de joffers en jeugt, met zingen, danzen en spelen, een vrolijk geluidt en haer stemmen verheffen. Vondel, in zijn inwijding op 't nieuwe Stadthuis, heeft op dit schilderwerk aen de deuren van 't orgel, deze veirzen gepast:

Het heerlijk orgel noodt geen dwaze zang-verquisters,
Maer Wijzen, op 't banket van veertien paer registers,
Vier orgel-deuren noôn alle oogen, door de gunst
Van Bronkhorst teken-geest, en schoone schilder-kunst,
Hem van natuure alleen mildadigh ingegeven.
Men ziet hier gene verf, maer louter ziel en leven,
Daer Saul zit te paerde, en David voert het hooft
Van Goliath, den Reus, gelijk hy wort gelooft,
Om zulk een trotse daedt, en ingehaelt van reien,
Die zingende in triomf, den helt ter poorte in leien,
En wetten Sauls haet, en kroon-zucht door dien zang,
Bezuurt van Jesses zoon, zoo vele jaren lang.
Men ziet, daer Davids harp en snaer, den God-vergeten,
En dollen Saul streelt, hoe eerloos en vermeten,
De haet dien jongeling den schicht toedrijven wil,
Terwijl hy dien onduikt, en balling wordt al stil,
Tot dat een flux zoldaet hem boodtschap, hier beneden,
Hoe Saul op den bergh, van wanhoop overstreden,
Na zulk een nederlaegh, met zijn verwate ziel,
Op drie verslage zoons, in zijnen degen viel.
Op dat men het gevolgh, aen deze keten schakel,
Vraeght David Godt om raed, daer Abjathar 't Orakel
Zal spellen, uit de glans van 't heiligh borst-gesteent,
Dat hem na Hebron wijst, die Sauels doot beweent.
Wanneer de dubb'le deur van 't orgel hanght gesloten,
Wort David, daer hy knielt, gezalft en overgoten,
Ten Koning, over 't huis van Juda, toen de stam
Te Hebron, met gejuich, op deze staci quam,
Waer op d'eenstemmigheit van uitgeleze kelen,
De joffers en de jeught, met zingen, dans en spelen,
En Cyter, en tamboer, en rinkel-tuig, en luit,
Verheffen haren galm, die aen den hemel stuit.

Een ander, doch ongelijk kleender van pypen, hoewel immers zoo zoet van klank en geluidt, als het groot, staet ten Zuiden nevens den ingang van den dam. De deuren van dit orgel zijn niet geschildert, maer kunstig met loof en ander çierwerk uitgesneden.

Midlerwijl men vast met alle vlydt met het hermaken, en weder opbouwen van dees afgebrande Kerk doende was, wiert by Burgermeesteren en de gansche Vroedtschap besloten, ten Westen van de Kerk, tot desselfs çieraet, een nieuwen tooren, van loutere witte gehouwe steen, dewijl'er noit een geweest was, te zetten. Men vont in 't graven van de fondamenten (dat in Bloeimaent des jaers zestienhondert zes-en-veertigh begonnen wiert) wel eenige oude fondamenten, maer die waren alleen geleit, om een klokhuis en geen tooren daer op te bouwen. Men begon de rooster van het haywerk den dertienden van Oogstmaent, des zelven jaers, te leggen, en met een blok van twe duizent pont den zeven-en-twintighsten de palen in te hayen. Den eersten van Wijn-maent wiert met

met noch een hay, wiens blok mede twee duizent pont zwaer was, gehayt. Den vijfden van Slacht-maent begon men aen d'eene hay, een metale hayblok van veertien hondert en twee-en-dertigh pont zwaer, en den zeventienden van Loumaent, des jaers zestien hondert zeven-en-veertigh ook aen d'ander hay een metale hayblok, van de zelfde zwaerte, te gebruiken. Den negen-en-twintighsten van Bloeimaent wiert d'een van deze twee haien wegh genomen, en den zesten van Zomermaent des zelven jaers de laeste pael, met de leste hay, ten drie uuren na de middagh, daer veel honderden van menschen uit nieuwsgierigheidt mede aen holpen trekken, ingehait. De groote masten, die in dit fondament gehait wierden, beliepen ten getale van vier duizent vijf hondert drie-en-tnegentigh; behalve deze staen'er noch zeventien hondert en vijftien stoppalen, en vijf-en-vijftigh oude elze palen, die alree in de gront stonden, en daer op eenige Kapelletjes gestaen hadden. Den zes-en-twintighsten van Hoymaendt, des jaers zestienhondert zeven-en-veertigh, des smorgens ontrent negen uuren, wiert d'eerste steen van deze toorn door Cornelis Bakker, zoon van Burgermeester Willem Bakker, en daer onder tot een vereering, twee hondert gulden aen gout, geleght. Sedert deze eerste steen-legging, wiert met grover yver eenige jaren daer aen gearbeidt, als oft ernst scheen te wezen, om de zelve in 't kort te willen veirdigh hebben. Maer men veranderde daer na van voornemen, zulx dat'et werk nu al eenige jaren stil heeft gestaen, en misschien noit, uit oorzake veilicht, om 't Stadthuis van zijn luister niet te beroven, zal opgemaekt worden.

Ten Zuiden van deze kerk, tusschen het Stadthuis en de Kerk, plagh ook eertijts een kerk-hof te leggen, doch dit is voor eenige jaren, toe men de gront van 't Stadthuis begon te graven, wegh geraekt. Ter zyde van d'eene ingang na den dam toe, voor het Kerkmeesters kantoor, plagh ook eertijts een plaets te wezen, die het ellendige kerk-hof geheten wiert, alzoo genoemt, om dat het ongeweyt was, en afgezondert tot begraffenis der omgebraghten van beuls handt, en der genen, die storven zonder 't misbroodt te nuttigen. Dit kerk-hof is mede voor eenige weinigh jaren wegh geraekt.

Ten Noorden achter de Preekstoel, zietmen in deze Kerk het marmere graft of Zee-tombe, van den manhaften Zee-hopman Jan van Galen, dat hem ter eere en ter gedaghtenisse van zijn helden daet, dien hy aen het veroveren van eenige Engelsche schepen, in 't gezicht van Livorno, deed blijken, hier opgericht. Hy leit geharnast langhs heen boven op de Tombe, in wit marmer met zijn helm en pluimmaedje aen zijn voeten. Onder hem, voor aen de Tombe, zietmen in wit marmer de zeeslagh, die ter boven gemelde plaetse geschiede, zeer kunstigh uitgehouwen, en daer onder deze veirzen staen:

Hier leit in 't Graf van eer de dappere
van Galen,
Die eerst ging buit op buit Kastilien
afhalen,
En met een Leeuwen Hart, na by
't Toskaner strandt,
De Britten heeft verjaeght, ver-
overt en verbrandt.

Effen boven zijn tombe, tegen de muur aen, staet een rontaghtige zwarte marmere steen of tafereel, en daer op met gulde letteren in 't Latijn, in 't kort aldus zijn heldaden geschreven:

Generosissimo Heroi

JOANNI à GALEN,

Essensi
Qui ob res, sæpe fortiter & feliciter gestas
sexies uno anno Duinkerkanorum prædatoriam
Navem captam, & à Barbaris opima spolia
reportata, Ordinum Classi in mari mediterraneo
præfectus, memorabili prælio ad Livornam,
Deo Auxiliante Anglor. navibus Captis, fugatis,
Incendio & submersione deletis, Commercium
Cum dicti maris accolis restituit Idibus
Mart. A°. CIϽ IϽ CLIII. *& altero pede*
truncatus, nono die post Victoriam
annos natus XLVIII. *obiit,*
ut secula per gloriam viveret.
Illustr. & præpotentiss. Ordinum
decreto nob. & potentiss. Architalass.
qui est Amstelodami M. H. P.

Dat is:

Den manhaftigen Zeehelt

JAN van GALEN,
van ESSEN.

Die, om zijn manlijk en gelukkigh uitgevoerde daden, als ook dat hy in eene jaer zes Duinkerkze roof-schepen veroverde, en van de Barbaersche volken of Turcken zeer groote buit bevochte, over een vloodt schepen in de Middellantsche zee Admirael wiert gemaekt, heeft door een gedenkwaerdige zee-slagh by Livorne, en door 't veroveren, met Gods hulp, verjagen, verbranden en te gronde booren der Engelsche schepen, den koophandel met de volken van die zee den vijftienden van Lentemaent des jaers CIƆ IƆCCLIII *herstelt, en is, na dat hem zijn eene beene was afgeschoten, den negenden dagh na de zege, oudt* XLVIII. *jaren, gestorven, om eeuwigh op de vleugelen der fame te leven. Uit last en bevel van de Hooghmogende Heeren Staten heeft de Zee-raedt alhier ter stede, deze gedenkteken doen stellen.*

Rontom dit tafereel, ziet men vanen, vlaggen, standerden, wimpels, spietsen, zwaerden, tekenen van zijn zege en manhaftigheit, tegen de muur aen in wit marmer uitgehouwen. Op deze marmere Graf-stede heeft Vondel, in zijn inwijding op 't nieuwe Raedthuis, deze veirzen gevoeght:

In deze Hooft-kerk gaet de Batavier ten grave
Naer Galen, die de doodt wouw kiezen, eer dan slave
Te worden op de zee, geboeit aen 't Britsch gebiedt,
Daer hy op 't Middellantsch meer den brand in 't buskruid schiet,
Van 's vyands Zee-kasteel, en leert hem, op de baren,
In weêrlicht, roock en smoock, in Plutoos hemel varen,
En stuiven, recht voor wind, om in dien waterbrand,
Als voorboô, naer den Teems, en 't vyands Brittenland,
De tijding aen het Hof van Withal zelf te dragen.
Hetrurie, en Livorne, en 't zeestrand zal gewagen,
Vele eeuwen na zijn doodt, hoe stout deez watervorst
Den vyand boord aen boord groothartigh klampen dorst,
Gelijk een oorloghsheld, uit louter hart geschapen,
Waerom de grafzerck noch gekroont hangt met zijn wapen,
En ridderlijk geweer, en met de vaen bedekt,
Terwijl dit lijk de deught der levenden verwekt.

Boven al munt hier ook uit in deze Kerk het Koor, dat aen de West-zijde, daer den ingang is, zeer prachtig met kopere vierkante en gevlamde kolommen verçiert is. Boven op de kolommen komt een lijst, of dwarsbalk te rusten, die byna geheel en al mede van geel koper is De friesen van de lijst zijn doorgaens met allerley slag van loof- en beeltwerk doorwrocht. Boven op de lijst vertoonen zich ook tusschen twee Leeuwen, het driekruyzigh Schilt, of 't Wapen van Amsterdam. In 't midden gaet men in dit Koor op twee plaetsen, door twee groote kopere deuren, die boven met gevlamde tralien doorluchtigh, en onder met allerlei çierwerk doorwrocht zyn. En komt dit gansche koperwerk op een witte marmere pedestael of voetstuk te rusten.

Ten Zuiden van het Koor, recht tegen over Kerk-meesters kamer, ziet men ook op een zeer oude witte zerk of graf-steen, twee ouwetze muilen, of holsters, met dit opschrift,

Essen uit,

daer nevens gehouwen. Men zeit dat zeker rijk perzoon zich ingebeelt had, niet langer als zoo veel jaren te zullen leven, en daer op lustigh ging teeren en smeeren, zulx dat 'er endelijk na zijn doot, alleen maer een paer muilen quam over te schieten.

De geschilderde en gebakke glazen, overtreffen verre in zinlijkheydt en onderscheydelijkheidt van werk d'oude glazen. Boven alle andere munt uit, dat ten Noorden by de Voorburghwal,

NIEUWE-ZY-CAPEL.

wal, in 't kruys ſtaet, en daer in, Poeët-zer wijze, vertoont wort, hoe Graef Willem deze ſtadt, in 't byzijn van Burgermeeſteren, en andere Majeſtraets perzoonen, die den Grave voor deze opgedrage eer ootmoedelijk bedanken, met het drie-kruyzigh wapen-ſchilt, beſchenkt. In 't geſchilderde glas, in 't Zuider-kruis na den dam, wordt meê, door meer als levens groote beelden, vertoont, hoe Maximiliaen, in den jare veertien hondert acht-en-tachtigh, die van Amſterdam, ter gedachtenis, en tot vergelding van de trouwe dienſten, dieze hem in 't belegh van Woerden en Rotterdam bewezen, zijn Kaizerlijke Kroon wegh ſchenkt, om die te mogen voeren boven dit drie-kruyzigh Schildt.

Vondel paſt op deze wapen-ſchenckaedjes deze veirzen:

Graef Willem, tot den ſtoel des lands, van God geſchapen,
Beſchenkt, in 't Noordglas, met haer doorluchtigh wapen
Deez ſtad, waer over hy, als wettigh Graef, regeert;
Waer na Maximiliaen, Roomſch Koning, hoogh geëert,
Haer wapen-kruis-ſchilt kroont met diamante ſtralen,
En paerlen van zijn kroone, om eeuwighlijk te pralen,
Als met een danckbaer merck van zijne Majeſteit,
Voor Ridder Boelens goud, en 's hels grootdadigheit,
Ten dienſt van zijnen Heer, voor yders oogh gebleken,
Een eer, die blijft en duurt, als 't broſſe glas zal breken.

In de glazen, ten Zuiden van het Koor, zietmen de gewenſchte en gezegende ſtaet der vrede, door 't ketenen des oorloghs, verſtoten van den krijgh, 't knevelen van den Krijghsgodt Mars, en hoorens van overvloet, vruchten der vrede, uitgebeelt. Boven aen zit de Vrede op haer zetel, met de Twiſt, die 't hooft van ſlangen krielt, onder haer voeten.

NIEUWE-ZYDS-KAPEL.

Oulinx was deze Kapel, die aen de Nieuwe-zijde, tuſſchen de Kalverſtraet en 't Rokkin ſtaet, en drie ingangen, te weten een ten Weſten in de Kalverſtraet, een ten Ooſten op 't Rokkin, en een ten Noorden in de dwarsſtraet, heeft, by de Roomsgezinden alleen maer met de naem van de Heilige Steê bekent, maer ten huidigen dage wordtze gemeenlijk by de Onroomſchen de Nieuwe-zijdts Kapel, en zeer zelden, dan by de Roomsgezinden, de Heilige Steê genoemt: hoewel zeker Roomſch ſchryver, Boetſius van Bolswaert, in zijn boek, van de wonderdaden die op deze plaets, eer deze Kapel hier noch ſtont, en naderhandt (gelijk ons terſtont te verhalen ſtaet) zoude geſchiedt zijn, het voor een wonderdaet ſchijnt, aen te tekenen, dat, ſchoon de Kalviniſchen hier ter ſtede de naem van de Heilige Steê, als ook van Sinte Olofs Kapel, zoeken te veranderen en verdonkeren, en d'eerſte Nieuwe-zijdts Kapel, en de tweede Oude-zijds Kapel te noemen, evenwel deze Kapel de naem van Heilige Steê, en d'Oude-zijds Kapel de naem van Sinte Olofs Kapel behoud; vermits, na zijn zeggen, deze oude ware namen, zoo diep in de herten der menſchen zijn ingewortelt, en in de boeken van zoo veel ſchryvers is ingeſchooten en vaſt gezet, dat 'et uitroien van deze namen, behalve verlooren arbeidt, maer een teken van ondankbaerheit tegens Godt is, die de wonderdaden, die hier geſchiet zijn, uitgewerkt heeft.

Geen zekerheidt is 'er van, in wat jaer dat deze Kapel hier zou geſticht zijn, 't en zy men geloof wil ſlaen aen de Roomſche fabel, die te dier plaetſe, daer deze Kapel nu ſtaet, zou geſchiedt, oorzaek van deſſelfs ſtichting en naem geweeſt, en aldus toegegaen zijn. Zeker man, ter plaetſe, eer deze Kapel daer noch ſtont, in doods noden

den leggende, ontfing, naer 't oudt gebruik, het Sakrament des Altaers, of Avontmaels, dat toen by de Roomsgezinden, gelijk als ook noch, door een auweltje verricht wierdt. Doch het zelve wierdt van hem met fluimen weder uitgebraekt, die de bewaerster van deze zieke man, met het auweltje daer onder, doch uit onwentheyt, in 't vier smeet. 't Vier, tot gerijf van den kranken, brande den ganschen nacht over: maer 's anderen daeghs, omtrent den priemtijdt (zoo spreekt, na 't Roomsch gebruik, d'oude schryver) stondt een van de vrouwen op, en wierdt, na 't kleden van haer kint, met zoo groot een koude over haer gansche lichaem bevangen, datze genootzaekt wierdt, om zich te verwarmen, by den viere te gaen zitten: zittende dus by den viere, en 't zelve, om zich te verwermen, omroerende, zaghze daer in een wit ongeschonden auweltje, en zoo schoon, alsse oit in de handen des Priesters aen 't altaer met oogen aenschouwt hadt. Niet weinig verschrikteze hier over, greep echter moedt, stak haer handt onbeschroomt in 't vier, namt 'er, zonder de handt te branden, of te zengen, uit, en leide het van d'eene handt in d'ander. Bescheidelijk zaghze toen, dat het auweltje, dat te voore wit en klaer was, wonderlijker wijze, als oft'er verbrandt uit zagh, verandert was. Zy hier over vervaert wordende, riep een ander vrouw, die by haer in 't zelve huis woonde, en zeide, ay zie, 'k heb hier in mijn' handen het lichaem onzes Heeren Jesus Christus, daer meê ik het zelve uit het vuur genomen heb. Gaf het voorts deze vrouw over, die 't op een kussen leide en in haer kist opsloot. Een uur daer na quam de man van den huize t'huis, daer de vrouw tegen vertelde al 't geen 'er geschiet was. De man, die nieuwsgierigh was om dat te zien, eischte het de vrouw af; nam het tusschen zijn vingeren, leide het in zijn handen, en toen hem dochte dat het zienlijk op en neder sprong. Hy dit ziende, gaf het zijn vrouw weder over, die het op een doek in de kist leide, doch bleven de littekens der vingeren, daer hy 't meê aengetast had, daer in staen. De man hier over ontstelt staende, ontboodt den Priester, vertelt hem alles, en toont het auweltje zo als het in de kist lagh; zwaerlijk begon hier over de Priester te zuchten, braght het heimelijk en zonder iemants weten in de Kerk. 's Anderen daeghs de vrouw by haer kist komende, vont het daer weder in leggen, die zulx den Priester weder zeggen gingk. Deez quam weder met een doos, en bragt'et heimelijk in de Kerk. Ten derde dage vont de vrouw, by haer kist komende, het auweltje in een doek op een schoon wit kussen daer weder in leggen, 't geenze weder den Priester te kennen gaf. De Priester, dit hoorende, dachte dat Godt dit mirakel wilde geopenbaert en verkundight hebben, maekte zulx allen Priesteren, geestelijken en werreltlijken, binnen Amsterdam, bekent, die met kruizen en vanen al zingende daer na toequamen, en met grote staci en pracht het zelve in de Hooftkerk brachten. De man van den huize, (die het openbaren van deze wonderdaden, zijn vrouw verboden had) twee dagen daer na by den viere zittende met een jong kint op sijn schoot, en de vrouw berispende, dat door haer toedoen al deze dingen in 't licht gekomen waren, kreegh het kind driemael, op dit zeggen, de vallende ziekte, en wiert geweldigh geplaeght, tot'er tijdt dat hy en zijn vrouw, door raed en ingeven van haer vrienden, beloofden het auweltje, met offerhande, wollen en barrevoets, in de Hooftkerk, daer het in gebraght was, te gaen bezoeken.

Dat dit mirakel in'er daet zou zoo geschiet zijn, zoekt de zelve lichtgelovige Rooms-gezinde schryver, met deze naervolgende bewijs-redenen waer te maken. Ten eersten, dat deze geschiedenis is bevestight, van d' E. E. Heeren van Amstelandt en Amsterdam. Ten tweden, met wonderdaden, kerkbouwing, altaerstighting, bedevaerden, kerkplightige vereeringen, die uit heel Kristenrijk alhier gebraght of gezonden zijn. Ten derden, met getuigenissen der Bisschoppen, of Geestelijke Heeren van Uitrecht. Ten vierden, met getuigenissen der gemeene Kro-

Kronijk-schryvers, zo wel die voor de verandering van de Godts-dienst, als ook die na de veranderingh van de Godtsdienst geschreven hebben. Hier op gaet de bovengemelde schryver voort, en brengt twalef bewijs-redenen by, daer meê hy dit eerste mirakel zoekt te bewijzen. Want (zeit hy) als deze wonderdaet in den jare dertien-hondert vijf-en-veertig op den avont, en nacht tusschen dingsdag en woensdagh, voor Palm-zondagh, geschiede, zoo wiert 'et met deze naervolgende getuigenis-brief bevestight:

WY Floris van Boekhorst, schiltboortigh, Baellui van den grooten-dagen Prins, Heer ende Graef van Hollant, tot Amsterdam, en Waterlant, Schout, Schepenen, ende Burgermeesteren der Stad Amsterdam. Derwijle alles waerachtigh is, ende wy weten, alles inder daet soo geschiedt te zijn, volghens 't geene boven geschreven, ende verhaelt staet. Daerom stellen wy in deze schriften, tot kennis van alle Christi gelovigen, de boven verhaelden mirak'len, waerdigh om van alle gheloovighen overghedaght te worden, onder het Segel van mijn Floris van Boekhorst, bovengemelt, Schiltboortigh, met het gemeine Segel van de Stadt Amsterdam, welcke wy, onder aen desen brief hebben doen hangen, in't Jaer ons Heeren 1345. als boven, Donderdaghs in de Octave van Paesschen.

Ook zeit hy, dat ('t geen zijn twede bewijs-reden is) Joan, Bisschop van Uitrecht, in den jare dertien hondert zes-en-veertigh toegestaen heeft, dat alle wonderdaden, ter Heilige stede geschiet, en namaels noch te geschieden, eenigzins Godt tot den uitwerker hebbende, opentlijk voor een ieder zoude afgekundight worden. Ten derde, zoekt dezelve schryver, dit eerste mirakel, hier meê te bewijzen: Dat, als na hondert en zeven jaren, sedert deze eerste wonderdaet geschiedde, te weten in den jare veertien honderdt twee-en-vijftigh, op Sinte Urbaens dagh, by na de halve Stadt van Amsterdam, als ook mede deze Kapel, met het Tabernakel verbrande, de monstrantie en 't auweltje, als ook de zijde doek, daer 't in lagh, evenwel in't midden, ô wonder! van den brant heel en ongeschonden bleef, 't welk veel grooter wonder was, als toen het auweltje in't midden van het brandende vier gevonden, en heel en goet daer uit gehaelt wiert. En of schoon eenige Godtvruchtigen menschen hun uitterste vlijdt gedaen hadden, om het Tabernakel op te breken, zoo zoudenze evenwel niet hebben kunnen uitrichten, vermits al yzere gereedtschappen, daer op, als riedt of hennipstokken aen stukken waren gesprongen. Dat in den jare veertien hondert twee-en-vijftig, den vierentwintigsten van Bloeimaent, by na deze halve stadt aen kolen raekte, kan niet geloochent worden, als blijkt, uit zekre gunst-brief, in de Fransche tale beschreven, en al hier ter Sekretary noch berustende, waer by Filips, Hartogh van Borgonje, die van Amsterdam, tot weder-opbouwingh van stadt, poort, toorens, bolwerken en andere gebouwen, d'inkomsten van Wardenbroek, voor den tijt van twalef jaren, verleende; doch van deze wonderdaet, die in de Kapel toen zoude geschiet zijn, noch van de Kapel zelfs, wort daer in't minste niet gerept. Ten vierden, poogt onze opgemelte schrijver het eerste mirakel hier door te bewyzen, dat, na dit twede, zoo openbare, en voor des Stadts inwoonders geschiedde mirakel, gevolght is uit een grooten iever, en liefde, de weder opbouwing van deze Kapel, met oprechtinge van altaren en fundatien; en dat onder anderen ook gemaekt is, een bezondre dienst van de Kerkelijke getijden, om die, ter eere Godts, met verhael van d'eerste geschiedenis, op den Feest-dagh, en d'octave van dien, ja daer na op den Feest-dagh, en de heele octave door, in de Kerk te bidden; dat ook hier toe de Bisschoppen van Uitrecht, als toen Oversten van de geestelijkheydt, hun verlof en zegel aen staken, namelijk Bisschop Fredrik, Markgraef van Baden, en Bisschop Georgh d'Egmont, als blijkt uit twee zekre brieven, waer van d'eene op deze zin uitkomt:

FRedrick, Markgraef van Baden, door Godts ende der Apostolischen staets genade, Bisschop van Uitrecht, onse beminde in Christo, Priesters, Beneficiaten ende Officiaten der stadt Amsterdam, gelegen onder ons gebiedt, ende daer inne woonachtigh, tegenwoordige en toekomende, in de gewijde ordres gestelt, mitsgaders anderen tot het lesen van de Kerckelijcke getijden verbonden, eeuwigh saluyt in den Heere. Alsoo jaerlijcx een gewoonlicke devote processie, van het allerheylighste Sacrament, met het omdragen van het Sacrament des altaers, door de voorschreven stadt van Amsterdam, uyt de Kapelle van der Heylige stede, in Amsterdam van de Geestelijckheyt, ende gemeen volck gecelebreert, ende gansch devotelick op sekeren dagh in de Vasten, onderhouden wordt. Voorts, dat in de selve Kapelle de Kerckelijcke getijden, ten dage van soodanige processie van het venerable Sacrament, ende op den octave des selvigen daeghs publijckelik plegen gesongen te worden. Dieshalven, op dat ten selven dage sulcke gewoonlijcke statelick processie gehouden, ende in de octaven van selver dagen, de Kerckelijcke getijden van het eerwaerdige Sacrament gesongen ende gelesen mogen worden, niet tegenstaende het ordinarium van Uitrecht. Ende soo het gebeurde dat den voorseyden daghe der processie, ende op den achtsten dagh van het selve, een Feest in de Kercke Godts te celebreren voor viel (uyt bysonder 't Feest van Bootschap der glorieuse Maghet Maria) dat ghy de selve tot op eenen anderen bequamen, ende gevoeghlijcken dagh uytstellen, ende transporten meught, gheven wy u lieden, nae den inhoudt van desen teghenwoordigen verloft, ende authoriteyt. Datum onder onsen zegel ter oorsaecke van desen aenghehangen. Anno Domini 1504. den eersten van den maent October.

De tweede, van Georg van Egmont, Bisschop van Uitrecht, komt by na op den zelven zin uit.

Zijn zeste bewijs steunt hier op, dat twe-en-twintigh jaer voor dezen brief, een ander mirakel in de zelfste Kapel geschiedde, en dat aen den Eerts-hertogh van Oostenrijk, Maximiliaen, Roomsch Keyzer, en Graef van Hollandt. Want deez in den jare veertien hondert twee-en-taghtig aen een zware koorze in den Hage vast rakende, deed daer op beloften, van de Heilige stede te zullen gaen bezoeken. Waer op hy ook terstont zou gezont geworden zijn; en, volgens zijn belofte, zelfs in perzoon deze Heilige stede bezocht hebben.

Ten achten dunkt hem dit ook een sterk bewijs te zijn, dat by de Histori-schryvers, die voor de veranderingh van de Godsdienst geschreven hebben, daer van ook gewagh gemaekt wordt; want in het drie-en-twintighste deel, aen het tiende Hooft-stuk, van d'oude Kronijk, wordt deze Histori eveneens beschreven, gelijkze te voore verhaelt is.

Ten negenden, dat 'er by de Histori-schryvers, die na de veranderingh van de Godtsdienst geschreven hebben, ook van gerept wordt, als onder anderen by Pontanus, in zijn Beschryvingh van Amsterdam, die aldaer, na 't verhalen van d'andere Kerken, aen de Nieuwe zijde, aldus van schrijft: *De andere Kercken na deze, in de Kalver-straet, wordt genaemt de Heilige Stede. Daer was eertijts een Capelle, door zoodanige occasie gebouwt, om dat in 't jaer 1345. de Hostie, die op die plaetse een sieck kranck man genomen hadde, en daer na by het vier sittende, door het overgeven, onder andere in het vier geworpen, des anderen daeghs, ongequest onder de asschen, is gevonden geweest. Tot welcke mirakel zy seggen, dat oock dit by gekomen is, dat de selve Capelle, als zy daer na in 't jaer 1452. door brant by gevalle op-ghekomen, gantschelijck afgebrant was, dese selve Hostie, hoewel het zijden decksel, daer de Ciborie mede ghedeckt was, verbrant was, ongequetst wederomme is gebleven. Dat hier door dese plaets seer vermaert geworden zijnde, en het volck, geduurlijck oock van verre gelegen plaetsen t' zamen komende, niet al-*

alleen bedevaerten en gebeden, maer voornamelijck gout, en rijckdommen herwaerts brengende, deze Capelle in dier voegens gebout, als men de selve nu tegenwoordelijck siet. Den Autheur sonder naem, verhaelt, dat Maximiliaen, Roomsch Koningh en Graef van gansch Neêrlant, in't jaer 1482. *als hy in 's Gravenhage seer kranck was, en beloften gedaen hebbende, van dese Heylige plaetse te besoecken, haestelijck gesont is geworden, en daer na zijne belofte betalende, seer groote gaven, met een danckbaer harte, heeft geoffert.* Maer veel scherper schrijft de zelve Pontanus in zijn Latijnsche beschryving, dien hy vijf jaren te vooren had laten uitgaen, van deze opgemaekte verzieringh der Roomsgezinden.

Zijn tiende en elfste bewijs, om het eerste mirakel goet te maken, steunt op twee andere nieuwe mirakelen, die met getuigen, zegels en brieven, zoo hy zeit, bevestight zijn. Nopende het eerste, brengt hy dezen navolgenden brief by:

IN den name ons Heeren amen. Kondelijck, en kennelijck zy alle Christenen menschen, by desen openbaer instrumente, getogen ende gemaeckt, uyt een instrument, in Latijn daer afwesende, dit breder, ende perfecter verklarende, hoe ick Suster Lysbeth, Franssen dochter, ben by der Gratien Gods sieck geworden, des Sondaghs voor Vastel-avont. Ende doe ginck ick in't sieckhuys, ende ick hadde soo groote swindelinge in mijn hooft, dat ick niet over eynde wesen en mochte, ick en woude al vallen. Ende des Donderdaeghs voor onser Vrouwen-dagh, in de Vasten, soo kreegh ick soo groote benautheydt om mijn harte, dat ick waende doodt te blyven, ende dan spranck mijn harte soo vreeslijck, dat al myn lichaem schudde, ende dat bedde beefde, daer ick op lach; ende dan sat daer staedelijck een suster voor mijn bedde, geheten Lysbeth Andries dochter, ende die hielt myn handen, ende leden, ende by wylen en mocht ick niet spreken, ende by wylen had ick soo grooten dorst, dat ick niet lyden en mochte, ende daer en mochte geen drincken over mijn harte, ende dan moest men my met een veer laven, ende het duurde tot Meye toe, ende die pijnlijckheyt sloegh my oock in de beenen, soo dat ick gaen, noch staen en mochte, maer ick most op myn knien kruypen op een schraegh. Ende dese verkreupeltheydt heb ick gehadt van onser Vrouwen in de Vasten, ende te Meye, ende doe worden myn beenen alsoo doot, dat ick daer geen gevoelen in en hadde. Ende onse sieck Maerte genoemt Maria Jacobs dochter, die placht mijn beenen te stoven en te vryven (met medicynen daer toe dienende) datter 't vel of ginck, en ick gevoeldes niet; dan der tydt dat ick beloofde, ende gaen soude versoecken dat waerdige Heylige Sacrament, in der Heylige-stede, ende geen andere meesters en mochten my van dese sieckte helpen, noch cureren. Als ick dan gaen soude, om te versoeken dat waerdige heylig Sakrament, doe viel ick op myn knyen, ende soo kroop ick op een schrage, tot die schuyte toe, doe hielp my onse Suster, Christina Wybrants dochter in de schuyt, ende voerde my aen der Heyliger-stede, ende droegh my uit de schuyte op dat Kerck-hof, ende doe kroop ick voort met mijn schraegh, in de Heylige stede, tot dat Heylige waerdige Sakrament, ende doe viel ick op mijn knien met onse Suster Christijn voorseydt, ende doe stondt ick op, ende reedt met die schraegh, om dat waerdige Heylige Sakrament, ende daer was ick over doende een volle halve uur. En doe liet ick de schrage staen, ende ick nam onse Suster voorseydt by den erm, ende die leyde my anderwerf, om dat Tabernakel, ende tot elcken reyse vielen wy op onse knien, ende doe gaf my Godt de gratie, dat ick de derde reyse met een bernende licht alleen ginck om dat Tabernakel. Ende voort ben ick op mijn voeten gesont te huys gegaen by der gratien Godts. Ende hier neem ick God tot een getuygh, ende dat waerdige Heylige Sacrament dat my geholpen heeft; dattet aldus geschiet is, ende alle onse convent, van Maria Magdalena in Bethanien is hier oock getuygh of, die mijn sieckheyt bekent hebben, ende nu van mijn gesontheyt verblyden, danck heb God. Dit is geschiet in't Jaer ons Heeren 1441. *op den* 8. *Iuny.*

Het twede mirakel, dat zijn elfste bewijs is, zou aldus by-gekomen zyn: Als in den jare vijftien hondert en acht, die van Weesp, van des Hartogen van Gelders volk overvallen, en veel poorters gevangen en ellendigh geplaeght wierden, zou daer ook onder anderen, zeker man, Martijn Willemsz. Hollaer genaemt, in zijn huis op zijn eige kamer gevangen gehouden zijn. Deez Martijn, na datze hem veel pijne aengedaen, geknevelt en gebonden hadden, en geen middel ziende om t'ontkomen, had Godt zeer ieverigh en Godtvruchtigh aengebeden, en gelofte gedaen, dat, by aldien hy uit deze last en gevaer des doots moghte verlost worden, beêvaert zou doen, en zoo dra als hy kon, het Heilige lichaem onzes Heeren, ter Heilige stede in Amsterdam, bezoeken. En naulix zou hy deze woorden uit de mont gehadt hebben, of de koorden hadden hem van

van handen en voeten terstont gevallen, en was by hellen-dagh, zonder van iemant gezien te worden, voorby de Ruyters gegaen, onder de koemis gaen leggen, en endelijk des nachts over de muuren gevallen, en twee gragten vol waters overgezwommen. En tot bewijs van deze wonderdaet, had deze Martijn dit noch by een Notaris, in tegenwoordigheyt van twee eerbare mannen, als Gerrit Iansz. van Monnikkendam, Kappellaen van de Begijnen hier ter stede, en Jan Hendriksz., Koster van deze Kapel, als getuigen, laten beschryven.

Na het ophalen van deze wonderdaden, gaet de bovengemelde schryver noch al voort, met andere mirakelen, om dit eerste mirakel waer te maken, by te brengen, die, schoonze, zoo hy zeit, met zoo sterke getuigenissen niet bevestight zijn, evenwel by onze voor-ouders zoo geloofwaerdigh zijn gehouden, datze in ons oud-histori boekje, tot kennis der nazaten, zijn gestelt geworden.

Het eerste van deze mirakelen zou het genezen van een blindeman geweest zijn, die om Godts wille verzoekende om voor het Sakrament ter Heilige Stede gebragt te worden, zijn gezicht, (daer gebraght zijnde, en na dat hy Godt uit gront zijnes herte, om van zijn blindtheit verlost te worden, gebeden had,) weder kreegh, eer hy van zijn gebedt op stont.

Het tweede zou geschiedt zijn aen een armen en kreupelen man, die, t'huis leggende in de Gansoort, en bedroeft zijnde, dat hy niet wel aen de kost konde raken, voor het Heilige Sakrament ging, en na uitstorten van zijn gebedt om gezont te worden, opstaende voet gezont naer huis ging.

Het derde mirakel zou gebeurdt zijn aen een Priester uit de Venen. Die, van d'artzen opgegeven, en vinger noch teen roeren kunnende, zijn toevlucht tot Christus zoude genomen hebben, met een vast voornemen van jaerlix de Heylige Stede wollen en barrevoets te bezoeken, en daer op terstont genesen zijn.

Het vierde zou geschiet zijn aen een Vrou van Hoorn, die met haer kinderen in het marktschip van Hoorn op Amsterdam quam, doch sloeg juist de roeiboot, daer ieder in was gevallen, om binnen te komen, om; zulx 'er eenige verdronken, en deze Hoornsche Vrou met haer drie kinderen meê in 't water lagh; maer alsse merkelijk begon te zinken, deedze beloften van de Heilige stede te bezoeken; daer opze ook terstont met haer drie kinderen, uit deze waters-nood, zou verlost hebben geworden.

Het vijfde zou geschiet zijn aen een Oosters-vaerder, die uit onweershalve zijn schip verliet, en zich met het volk in de boot begaf; doch zoo dra zou hy geen beloften gedaen hebben, van de Heilige steê te bezoeken, of 't onweer zou overgegaen zijn, en hy gezont en behouden t'Amsterdam gekomen zijn.

Het zeste, zou gebeurt zijn aen een jonghman van Bremen, in 't jaer veertien hondert acht-en-tzestigh, die ellendigh in een diepe kelder, aen een zware halsbant geketent zat. Deez', belofte doende, om t'Amsterdam de Heilige stede te bezoeken, zou zich ontslaekt van yzere banden bevonden hebben, uit de kelder gekomen, en de beloften binnen Amsterdam volbraght hebben.

Het zevende zou binnen Amsterdam zelfs geschiet zijn, in den jare veertien hondert vijf-en-tzeventigh, aen zeker Non van Sinte Klarissen-Klooster, die, den vijftienden van Zomermaent, met een zware ziekte getroffen zijnde, daer op des Zondaegs, voor Sint Andries-dag, beroert was geworden, zoo datze negen dagen sprakeloos lagh, en acht-en-twintig weken zonder vinger of teen te verroeren. Het jaer daer aen ginkze, des vermaent zijnde, de Heilige Steê bezoeken, en wiert des Woensdaghs na Pinxteren, op een stoel van vier harer mede-zusteren daer heen gedragen; waer opze ook, plegtelijk driemael rontom het Sakrament kruipende, zou genezen, en daer op gezont na huis gegaen zijn.

Het achtste zou gebeurt zijn aen een Schipper van Zirikzee, die met zijn metgezel van de Franssen op zee gevangen, en aen boejens gesloten wiert; doch

doch hy met zijn metgezel met de boejens uitgebroken, zijnze beide in een schuitje geraekt, 't welk door onweder op zee omsloegh, zulx zijn metgezel verdronk; maer de Schipper belofte doende, om de Heilige Stee te gaen bezoeken, zou met zijn boejens, verschrik niet! aen landt komen drijven zijn. En endelijk zou, gelijk te vore gezeght, het jaer daer aen, de gezontmaking des Keizers geschiet zijn.

Dit zijn d'onfeilbare en onwederleghlijke (zoo onze opgemelte schrijver meint) bewijs-redenen, daer hy zijn gevoelen, nopende het allereerste mirakel, dat aen het uitgebraekte auweltje zou geschiedt zijn, mede meint staende te houden, en door te drijven. Endelijk, om de zaek noch smakelijker en aennemelijker te maken, gaet hy al voort dit eerste mirakel, met verscheide andere mirakelen, zoo uit de Schrift als Oud-vaders getrokken, te vergelijken. Dat oulinx de Rooms-gezinden hier ter stede, en noch ten huidigen dage, de meeste aen de waerheit van deze verzierde wonderdaden geen twijfel geslagen hebben, kan niet geloochent worden. En had ook deze dwaling en ketterye zoo welig looten in de herten der Roomsgezinden geschooten, datze van wijd en zijd hier ter stede, beêvaerten ('t geen noch by nacht hier ter stede onder den duim by eenige Roomsgezinde gepleegt wort) quamen doen. Ook vintmen noch zeker willekeure, daer by de Majestraet deze Heilige Stede, om de Stadt des te beter te doen bloeien, mede begiftight had, die aldus luidt: *Eenig Man, of Vrouws persoone, die binnen der stede komt, zijn pelgrimagie ter Heylige stede doen, die en magh men niet bekommeren, noch beletten binnen der vryheden, nocht daer buyten van onse poorters. Maer waer 't dat hy om andere saeken quame, dat soude staen tot 's Gerechts kenninghe, ende daer sullen zy toe doen, als den Gerechte sal goet dunken.* Seker schryver, Waligh Sivertsz. verhaelt in de voorreden van zijn boek, getittelt *Roomsche Ministerien*, *ontdekt in een traktaetje*, dat hy over lange jaren zeker oude vrouw, die hem niet vreemdt, en met de Pastoor van d'oude Kerk zeer groot en gemeen was, gevraeght had, hoe 't met 't Sakrament of auweltje van de Heilige Stede al gelegen was, en of het zelve alhier ter stede, dat in 't vuur gevonden was, en zoo groote mirakelen uitgewerkt had, noch was? Waer op de vrouw hem tot antwoort gegeven had, van neen, maer dat'et door de langheit van tijdt bedorven zijnde, begon wegh te krimpen, zulx de Bisschop van Uitrecht alhier quam het zelvige nuttighde, en een ander auweltje in plaets van 't voorgaende, dat zoo veel mirakelen uitgewerkt had, inwijde. Maer zeker, dat zoo wel het eerste mirakel, als al de navolgende, beuzelingen geweest zijn, en by de Roomsgezinden verziert, om daer gelt uyt te smede, blijkt aen al de omstandigheden. Evenwel heeft dit gewaende mirakel zoo veel uitgewerkt, dat de wegh, die van de Stadt naer den Overtoom loopt, daer na, en ook noch ten huidigen dage, de Heilige wegh genoemt wiert, ook wiert deze wegh, ten aenzien van deze Kerk, en tot gerief van die van Amsterveen, Slooten en andere Dorpen, die hier meê ter Bedevaert quamen, gemaekt: want die van Amsterveen konden eertijdts niet dan langs het lange loop-velt, na deze Stadt komen. En dat deze Amsterveensche wegh daer na is gegraven, blijkt genoech uit deze onderstaende brief, die alhier in 't Gasthuys noch berust.

W*Y Jan Dier, Vrank Dirken, Tijman Abbe Pietersz., Heynrick Molenaer, Willem Noert, Pieter Hollardt, en Alsteen Jakobsen, Schepenen in Amstelredamme, oirconden en kennen, dat voor ons quamen de Provisoors, en bewarens van der H. stede binnen Amstelredammen, en gelieden dat sy vercoft hebben by goeddunken, des gemenen Gerechts vander stede voorsz., den Gast-huyze binnen Amstelredamme, den Heyligen wegh opgaende, Eggen en eynden lant, en slot alsoo asse hy daer nu gegraven en leggende is, alsoo asse die Heylige steê daer leggende heeft, uit den lande dat die stede leggende heeft, in dat naeste weer, op die Zuit-zijde van de Hey-*

lige wegh voorsz. opgaende van den Amstel, tot Sloten recht toe, en sy gaven den Gast-huise voorsz. van den Heyligen wegh en landen voorsz. eenen Vryen eygendom; en gelieden wel en al betaelt, den lesten penning met den eersten. En hier voor soo geloven de Overmans van den Gast-huyzen, van des Gast-huys wegen voorsz. weder te bewaren den Heyligen wegh te maken oft te doen maken, ten eeuwigen dagen in alle manieren, alsmen te maken plecht; datmen vryelijk op en neder wandelen magh, by goedtduncken van den Gerechte van Amsterdam. In oirconde, desen brieve besegelt met onse Zegele. Gegeven des Woensdagh na de H. Kersdagh, in 't jaer ons Heeren 1371.

Tegenwoordigh is deze kerk, van buiten, als uit dit nevenstaende afbeeltzel te zien is, en van binnen zeer çierlijk; zoo met wel-klinkende orgels als andere Kerkelijke nodigheden, verçiert en verzien. 's Woensdaghs voor de middagh, en Zondaghs na de middagh, wordt 'er in de Hooghduitsche, op andere tijde in de Nederduitsche tale, gepreekt en geleert.

OUDE-ZYDS-KAPEL.

GElijk tegenwoordigh, de bovengemelden Kapel, Nieuwe-zijds-Kapel, die by de Roomsgezinden, eertijdts alleen de Heilige Stede, gelijk te voore alree gezeght is, genoemt wiert, alzoo wort deze Kapel, die by de zelve eertijts alleen maer de naem van Sinte Olofs Kapel voerde, om datze in de naem van Sinte Olof (die, zoo men zeit, te Dronthem in Noorwegen begraven leit, en daer voor vijf hondert jaren Koning is geweest) ingewijdt was, huidensdaegs gemeenlijk hier ter stede de Oude-zijds-Kapel, om datze aen d'oude zijde van de Stadt staet, (gelijk de bovengemelde aen de Nieuwe-zijde) genoemt. Het is van binnen een zeer çierlijk en luchtigh Kerkje, hoewel'et nochtans rontom by na, uitgenomen aen de Zee-dijk, met huizen betimmert is. Wanneer deze Kapel hier ter plaetze zou gesticht zijn, daer is gansch geen zeker van, hoewel zommigen willen dat dit het oudste Kerkje van Amsterdam is. Hier by plagh wel eertijts het oude Stadt-huis te staen, en een poort der Stadt, mede de Sint Olofs poort, na de Kapel, geheten. Het leit verscheide oude luiden noch in geheugenis, dat eertijts deze poort een gevangen huis verstrekte, en daer op de gene, die iets m ts daen hadden, gebraght wierden. Uit deze oude gestichten, als ook, om dat de Stadt aen deze kant op zijn hooghste is, houden eenige voor vast, dat hier eertijdts de stadt zijn begin genomen, en van daer allengs zich na den Dam uitgespreit heeft. Boven op de Kerk staet een çierlijk en doorluchtigh toorentje, verzien rondtom met uurwyzer, en een transje. Vier ingangen heeft deze Kerk, twee in de steegh, ten Zuiden, en twee op de Zeedijk, ten Noorden. d'Eene ingang, ten Noorden op de Zeedijk, is met een zeer kunstigh witte stene poort, ter weder zijde met Jonische kolommen bezet, verçiert. Boven de deur staet deze Latijnsche spreuk:

Spes altera vitæ.

Dat is:

De twede of anderde hoop des levens.

Boven dit schrift, leggen doodts-hoofden, menschen beenderen, ook hele geraemten, en daer neven ziet men kooren-airen groeien. 't Geen meer aen deze twee ingangen, als ook de tooren, en Kerk die in 't verschiet, zoo als zich de zelve op de Zee-dijk vertoont, hier afgebeelt staet, te zien is, wijst genoech dit nevenstaende afbeeltsel uit.

ZUY-

OUDE-ZYD CAPEL

ZUYDER KERCK.

ZUYDER KERK.

Zoo groeiden, sedert eenige jaren, na 't uitdrijven der Roomsche Godsdienst hier ter stede, in de ware hervormde Godtsdienst de Kalvinischen, aen, dat hen de Kerken en vergader-plaetsen, daer zich de Roomsgesinden zo veel jaren hun verdwaelde leere in gepleegt hadden, endelijk te kleen vielen, en, ontrent den jare zestien hondert, na 't uitleggen van de stadt, zich, mits 't welvaren dezer landen, en den zonderlingen aenwas van dit volkrijk Amsterdam, te werk stelden, om hun eige Kerkelijke gebouwen te stichten. Want zeker, 't was in deze landen een nieuwigheit, en als een donderslagh, toen den luiden in d' oren, weder van het bouwen der Kerken te hooren, vermits men allengs uit de gewoonte van dusdanige dingen, geraekt was. Want de jongste Kerken hier in 't ront, waren ten minste over de hondert jaren gesticht geweest, en door de bloedige beruchte Nederlantsche beroerten, meer Kerken gesloopt, vernielt en aen kolen geleght, dan vermaekt, en gesticht. Doch, gelijk gezeght is, heeft het welvaren dezer landen, en den zonderlingen aenwas van Amsterdam, weêr aenleiding en oorzaek gegeven tot het stichten der Kerken. d'Eerste Kerk dan, die zich de Kalvinische, na 't dempen der Roomsche leere, hier ter Stede stichteden, was deze tegenwoordige Kerk, die ten opzicht van de Noorder Kerk, in 't Zuider gedeelte, daerze ook de naem van heeft, van de stadt staet, hoewelze zonder dat opzicht, alzoo veel in het Noorder, of veel meer in 't Ooster-gedeelte, te staen komt. Met haer Kerk-hof, dat ten Oosten van de Kerk leit, en geweldigh groot en breet is, komtze aen de Sinte Antonis-dijk, of Breestraet, en de Zantstraet te leggen.

In den jare zestien hondert en drie, wiert het slot-hout geleit, en het paelwerk, of het fondament gehait, en in het zelfste jaer, op den twee-en-twintighsten van Oogstmaent den eersten steen geleght, door Iohan Bikker, zoon van den Heer Burgermeester Bikker; als ook ten deele blijken kan uit dit opschrift, dat aen de muur van de tooren met gulde letteren te lezen is, en aldus luidt:

Tot oeffeninge van de Christelijcke Godtsdienst, is deze Zuyder-kerk, in 't Jaer 1603. den 22. Augusti den eersten steen geleydt ('t werck ruym vier jaren stil gestaen) in 't jaer 1611. volmaekt, en op den Pinxterdagh de eerste Predicatie daer in gedaen.

Dit werk, vermits het al redelik groot is, was volle elf jaren onderhanden, eer het voltoit wiert, en is in 't geheel met zijn toorn en begrip van 't Kerkhof, in den jare zestien hondert veertien, tot volkomentheit gebraght.

De Kerk is ook met een zeer çierlijke en hooge tooren, (daer in lieffelijk, welklinkent en aengenaem klok-gespel hangt) verzien, die in de Zuidwest-hoek, ten einde van de Wester-zijdel-gang, te staen komt. Drie transen of ommegangen vertoonen zich rontom dezelve, de onderste is hoogh, (van het vlak van de straet af te rekenen) hondert en vijf voeten, de twede dertigh voeten, rontom op de hoeken van deze omgang staen witte gehouwe stene Jonische kolommen, die met haer kapitelen de hooghte van deze omgang uitmaken De bovenste ommegang, daer rontom een witte gehouwe stene leuning loopt, is (van het bovenste van de twede af te rekenen) een en dertigh voeten hoogh. Van het onderste van deze laetste omgang tot aen het kruis van de haen, heeft de tooren de hooghte van een-en-tzeventigh voeten; zulx deze toorn in alles twee hondert en zeven en dertigh voeten hoogh is. De Kerk is binnens werks breet een en tnegentigh voeten, en lang of diep, hondert acht en dertigh voeten; invoege, 't werk van binnen een redelijke en goede ruimte heeft. Het dak van 't middel-ruim, 't welk hoog

boven de zijdel-dakken uitsteekt, wort van tien, ter weder zijde vijf, zeer zware en groote ronde pilasters gedragen. Op deze pilasters komen ook de bogen der zydel-gangen, als mede de stylen des middel-ruims, te rusten. De hooghte van het middel-ruim, als ook de menighten der lichten, die rontom in dit middel-ruim en de zydel-gangen staen, zouden deze Kerk een zeer groot licht en glans by zetten, doch dewijl de lichten van de zijdel-gangen, door 't te laeg staen van de Kerk, mede vry laeg komen te staen, valt hier door de Kerk eenigzins duister en dompig, daer ook niet weinigh toe helpen, de huizen die ten Noorden, Westen en Zuiden daer rontom staen. Geen Koor, gelijk in de Kerken, die de Roomsgezinden laten stichten, heeft men in deze, noch in d'andere Kerken, die de Kalvinischen hier ter Stede laten bouwen, ter oorzake de Kalvinische hun Godtsdienst in 't openbaer doen, en alle uitterlijke Kerkelijke plechtigheden, en 't doen van missen, dat de Rooms-gezinde Priesters gemeenlijk heimelik in 't koor deden, verwerpen. Van binnen is de Kerk zeer çierlijk, met allerlei noodigheden, om den Godtsdienst daer in te oefenen, verzien. In de glazen, die ook rontom geschildert zijn, zietmen verscheide gilden, dieze ter gedachtenis daer in vereert, en zich met hun hantwerk daer by hebben laten uitschilderen.

Twee zware witte gehouwe stene poorten, staen ook voor d'ingangen van het kerkhof, namelijk een aen de Breestraet, en een aen de Santstraet, die om haer zonderlinge zelzaemheit, en kunstrijke vinding, niet onçierlijk staen; beide zijnze boven in de kap, met menighte van doots-hoofden, en kooren-airen daer nevens, verçiert. Aen d'eene ingang, in de Zant-straet, die zeventien voeten hoog en elf breet is, en daer in schop, spa, houweel, beezem, en ander gereedschap staen uitgehouwen, staet deze spreuk in 't Latijn:

Memento mori.

Dat is,

Gedenk te sterven.

Boven den ingang van de poort, die aen de Breestraet te staen komt, zietmen zeer çierlijk een dootbaer met een dootkleet bedekt, en daer boven op dootshoofden en menschen schinkels.

WESTER KERK.

De Wester-kerk, alzoo geheten, vermitsse aen of in het Westerlijk gedeelte van de Stadt gelegen is, komt met zijn tooren en kerkhof, tusschen de Keyzers- en Princen-gracht, recht in een bocht, op een groote ruimte te staen; zulx datze zich bequamelijk, en gevoeglijk van alle kanten zien laet, en ook wonder wel in 't oogh op doedt. Ten Noorden en Oosten leit een groot kerk-hof, en ten Zuiden een vierkante markt, de Wester-markt geheten; invoege deze ruime omleggende plaetsen, de Kerk van binnen zeer luchtigh en licht maken. De Kerk is binnens werk hondert acht-en-tzestigh voeten lang of diep, en zeven-en-tnegentigh voeten breet. Van binnen isse zeer doorluchtigh en met stene verwulfselen, (die al met haer bogen ter wederzijde komen te rusten, op vijf dikke zware pilaren, ieder als een drieling en van drie pilaren aen een gewossen) verciert. Van binnen heeftze ook, vermits 't middel-ruim, 't welk in de hoogte van de twede staedje met twee welvingen is doorgesneden, vry hoog is, een zeer wijde en luchtige ruimte, en een aengename bevallige speling voor 't oog. Zeer çierlijk zijn ook de Tuskaensche en Ionische pylasters, van d'eerste en twede staedje met allerley çierwerk, en Kapitelen van binnen opgetoit. Twee staedjen is de kerk, behalve het dak, van buiten en van binnen, hoog; d'onderste heeft de hoogte van acht en veertigh, en de bovenste van negen en dertigh voeten. Hier op komt het dak te rusten, dat zeven en dertigh voeten hoogh is.

Het stichten van deze kerk wiert begonnen, in den jare zestien hondert twin-

WESTE KERCK.

twintigh,en den negenden van Herfst-maent, de eerste steen, door Willem de Vry, zoon van Fredrik de Vry, Burgermeester in der tijt, gelegt. Den tijdt van dit eerste steen-leggen, is met uitgehouwen letteren boven de tooren deur te lezen:

Tot oeffeninge van de Christelijcke Religie, is dese Westerkerck gesticht, Anno MDC. XX. *den* XI. *September* MDC. XXXI. *op Pinxterdagh de eerste Predicatie gedaen.*

Ten Westen is deze Kerk ook met een ongemene çierlijke tooren, en die al andere toorens van deze Stadt, in hooghte overtreft, verzien. Drie ommegangen of transen heeftze. d'Onderste (van de straet af te rekenen) is hoogh hondert en veertigh voeten, de twede, van de trans van de onderste, acht en veertigh voeten, en de derde acht en dertigh voeten. Van daer tot aen 't kruis van de tooren, zijn'er noch drie en tzeventigh voeten, zulx dat de gansche tooren ontrent twee hondert en een en tzestigh voeten hoogh is: namelijk, een en twintigh voeten hooger als d'oude Kerks tooren, die alleen maer de hooghte, gelijk te voore gezeght is, van twee hondert en veertigh voeten heeft. Onder isse in 't vierkant breedt acht en dertigh voeten. Het gedeelte, dat tusschen d'eerste en twede omgang te staen komt, is zeer çierlijk op de vier hoeken met kolommen en ander byçieraet verçiert. Tusschen deze kolommen zietmen op ieder zijde het driekruizigh wapenschilt, met de Keizerlijke kroon daer boven op, in 't groot en witte steen gehouwen. Het gedeelte, tusschen de twede en derde trans, daer in de speel-klokken hangen, als ook het gansche bovenste werk, is heel doorluchtigh, en doorgaens çierlijk opgemaekt. Boven op de kruin of top-punt van deze toorn, komt een geweldige groote Keizerlijke kroon, Keizer Maximiliaens gift en schenkaedje, te staen. Op deze toorn hangt ook een groote menighte van speel-klokken, die in welklinkende toon en aengenaem geluidt, geenzins d'andere bezwijken. Toen in de kerk al gepreekt wiert, was by na deze toorn pas ten halve gemaekt, en wiert ontrent den jare zestien hondert acht en dertigh eerst tot volkomentheit gebraght.

Ten Oosten van de kerk op de Keyzers-gracht, staet ook een çierlijke kerk-hofs-poort, na de Tuskaensche orde gebouwt: boven op staet een gelauriert dootshooft, en ter weder zijde etlijke op malkandre; in 't midden recht boven den ingang, leestmen op een zwarte marmere steen deze Latijnsche spreuk:

Mors Fidelium, est vitæ perennis initium.

Dat is,

De doot der gelovigen, is het beginsel des eeuwigen levens.

Boven den ingang van binnen, staen deze woorden:

Bona mors initium vitæ.

Dat is,

Een goede doot is het beginsel des levens.

Diergelijke stene kerk-hof-poorten, zouden ook ten Zuiden en Westen, volgens het ontwerp van Hendrik Keizer, Stadts architect, die ook deze kerk en tooren, als ook de Zuider en Noorder kerk, Beurs, Jan-roden-poorts-tooren, en Haerlemmer-poort, dus geordent had, en in den jare zestien hondert een en twintigh, den vijftienden van Bloeimaent, binnen deze Stadt, na dat hy zeven en twintigh jaren het Boumeesterschap bedient had, in zijn vier en vijftighste jaer overleed, gestaen hebben, maer in plaetse van die, zijn alleen maer slechte houte deuren gemaekt.

NOORDER KERK.

DEze Kerk, dewijlze in het Noorder gedeelte der ſtadt te ſtaen komt, wort gemeenlijk de Noorder Kerk, bywijlen ook na haer geſtalte, die kruiswijs, of kruisvormigh komt te ſtaen, de Kruiskerk genoemt. Doch deze kruisvormige geſtalte komt alzoo niet te ſtaen, dat de tuſſchen plaetzen des kruighs ledig zijn, maer worden door een zonderlinge çierlijkheit en aertigheit weer aen elkandre gebonden, en byna door eenige kleender geſtichten in de vorm van een acht hoek beſloten, daer de dakken des middelkruis onverhindert boven komen uit te ſteken.

De vier voorgevels van de kruizen, die zich ten Ooſten, Weſten, Noorden en Zuiden vertoonen, doen zich heel çierlijk in 't oogh op. In ieder ſtaen twee langhwerpige groote lichten, van twee-en-dertigh voeten lang en negen breedt, boven deze twee komt in het midden noch een ront, van twaelf voeten in de middelſtreep, en dat met allerlei ſlagh van heele en halve witte ſtene gehouwe kringen, doorwrocht is, te ſtaen. Door deze lichten komt het licht, van den dagh ſpelen, en zet het ganſche gebouw van binnen, een aengenamen luiſter, glans en çieraet by. Boven dezelve, ſtaet ook om hoogh aen ieder kruis-hoek, een ſtene galdery, als uit dit nevenſtaende afbeeltſel, dat ten Ooſten dit gebouw vertoont, te zien is. Deze ſtene galderyen, die zich dus, ten Noorden, Suiden, Ooſten en Weſten, in de kruisgevels vertoonen, zijn vijf en tzeventigh voeten, van de ſtraet af te rekenen, hoogh, en een en dertigh voeten en een half breet. Boven deze galderyen ſteekt het dak op alle vier kruishoekken, noch zeventien voeten boven uit; zulx dat het top-punt van het dak van de kerk, van de ſtraet af te rekenen, twee en tnegentig voeten hoog is. Ieder kruis-voorgevel, heeft ook onder de brete van twee en tnegentig voeten. In 't midden boven op het kruis, komt een doorluchtigh en bevallig toorentje te ſtaen, dat de hoogte, (van de tinnen van het dak af te rekenen, doch behalve de kloot en 't kruis daer de haen op ſtaet) van vier en vijftigh voeten heeft. In het onderſte gedeelte hangen de lui-klokken, en in het bovenſte, dat achtkantigh, en heel doorluchtigh is, de heel en half uurs klokken.

d'Eerſte ſteen van deze kerk, wiert geleght door den oudſten zoon van Cornelis Dankertſz. Stadts meeſtermetſelaer, in den jare zeſtien hondert en twintigh, den vijftienden van Loumaent, en in drie jaren tijdts, 't geen een wonder is, geheel voltoit, als blijkt uit dit opſchrift, dat met gulde letteren boven de tooren-deur uitgehouwen ſtaet.

Tot oeffeninge van de Chriſtelijcke Godtsdienſt, is deze Noorder-Kerk geſticht, Anno MDCXX. *den* XV. *Juny den eerſten ſteen geleit, Anno* MDCXXIII. *volmaeckt, ende op Paesdagh de eerſte Predikatie gedaen.*

Van binnen ruſt deze kerk met zijn kruis-welven, op vier zware geweldige kolommen, die recht in 't midden van de vier tuſſchen-plaetſen komen te ſtaen. De kapitelen of hooftſtukken van deze kolommen, als ook de architraven, frieſen en kornicen, zijn al op 't zinlijkſte en zierlijkſte na de Bouwkunſt verçiert en opgetoit. Ten Noorden van binnen in de kerk, voor den ingang, ſtaet ook een kunſtigh witte ſtene uitgehouwen poort, na de Doriſche orde gebout, van twaelf voeten hoogh: in 't midden zietmen het driekruizigh wapenſchilt, met Keizer Maximiliaens ſchenkaedje daer boven op, en wat hoger het bovengemelde bouſchrift. Ten zuiden van binnen voor den ingang, ſtaet ook een zeer çierlijke poort na de Doriſche orde gebout. Van alle kanten (uitgenomen ten Noortweſten daerze met huizen belemmert is) laet zich deze kerk, vermitsze op een ruime

NOORDER KERCK.

DE FRANS KERCK,
op St. Joris Hof te sien.

ruime plaets staet, zien, en doet zich wonder wel en aengenaem in 't oogh op, voornamelijk als men op de Prinsegracht staet, daerze ook met een vierkant kerkhof bezet is. Niettemin bequaem isse ook, wegens haer beknopte achtkantige binnen ruimte, tot het oefenen der Godtsdienst, dewijl de woorden des Leeraers in 't preken zoo wel voor als achter aen, en in 't midden als ter zijde, den toehoorderen, ter ooren kunnen komen. Behalven de vijf boven verhaelde stene kerken, zyn 'er, mits 't aengroeien der gemeente, hier ter stede in den jare zestienhondert tzestigh noch tot een behulp, twee groote houte spijkers of lootsen op geslagen, daer in alleen maer des zondags geleert wort. d'Eene van deze twe spijkers staet aen 't Oosterendt van de stadt, by het willige Rasphuis, tegen de schans aen, en wordt d'Oosterkerk genaemt, de ander op Bikkers eylant, en wort gemeenlijk d'Eylantskerk geheten. Behalven deze kerkelijke gebouwen, daer de Kalvinischen hun leere en Godsdienst hier ter stede in de Nederduitsche tale leren, hebben de Franschen en Engelsche ook hier hun kerken, daerze in preken.

DE FRANSCHE KERCK,

Staet tusschen het Sint Joris hof en het Oost-Indisch huis, en heeft twee ingangen, een op de oude zijds Achterburg-wal, en een in de oude hooghstraet, naest het Oost-Indisch huis. Voor de gang van den ingang in d'oude hoogstraet, staet een witte gehouwe stene poort, van zeventien voeten en een half hoogh, en dertien en een half breedt, door Hendrik de Keizer, eertijts hier Stadts architekt, ontworpen en geordent. Deze poort is een zierlijk en vast werk, vol zierlijke en vreemde vindingen, en waer in des Bou-meesters zonderling spitsvondigheit te merken is. Want de kolommen zijn ter weder zijde met heel nieuwe, doch çierlijke kapitelen verciert, nochtans zoodanigh, datze met haer krollen na de Jonische orde schijnen te zwijmen; 't is ook een vreemt slagh van bouwen, en byna berispelijk, dat d'architraef van deze poort gebroken is, en ten halven in de Fries springt, en weder de Fries boven dien. Boven de architraef op de Cornice, tusschen de gebroken frontespies of voorkap, komt het Stadts wapen met de Keizerlijke kroon te staen; 't welk een heerlijken en aengenamen stant, en een merkelijk verciertsel voor deze straet geeft. Boven den ingang, op d'Achterburghwal, staet deze veirs in 't Fransch:

Genesis XXVIII. vers XXVII.

Ce n'est ici que la maison de Dieu, & c'est ici porte des Cieux.

Dat is:

Hier is een huis Godts, en de poorte des Hemels.

Boven de klene deur, ter zijde in 't Zuiden, leestmen dit:

Pseaume. V: VII.

J'Intrai en la maison avec la reverence.

Dat is:

Ik zal in mijn huys ingaen met eerbiedigheit.

En ten Noorden, boven d'andere ingang dit:

Matt: XXI: XIII.

Ma maison, est la maison d'oraison.

Dat is:

Mijn huis, zal een bede huis zijn.

Boven aen een balk, als men van de Hooghstraet ingaet, leestmen de stighting met deze woorden:

Ceste Eglise a este fondèe MCCCC. IX. *Reaccommodèe* MD. CXLVII. *Aggrandie* MD. CLXI.

Dat is:

Deze Kerk is gesticht MCCCC. IX. *weder bequaem gemaekt* MD. CXLVII. *vergroot* MD. CLXI.

Want in den jare zestien hondert eenen-tzestigh, wierdt deze Kerk ten Zuiden, na het Sint Joris Hof toe, vermits de zijdmuur, die met groote bak-

balken onderstut wiert, begon uit te spatten, en dreyghde om verre te vallen, met een groot gedeelte van het Sint Ioris hof, (waer toe ook eenige huisjes, die langs heen onder de muur stonden, afgebroken wierden,) vergroot, en zeer çierlijk met pylasters en galdery vermaekt.

Ten Zuiden neven deze Kerk, is ook het Sint Joris-hof. Dit is een plaets daer zich oude burgers alleen, of by wijlen ook met hun vrouwen, en, indienze willen, ook met een bezondre dienstmaeght (hoewel dit huis haer eigen dienst-boden heeft, die op hen allen passen) voor hun leven lang, voor een zekre zom penningen, dieze eens voor al uit tellen, in de kost besteden, en van spijs en drank verzorgen. Zeker een zeer nutte en prijzelijke instelling voor den genen, die weinigh van middelen, en bevreest zijn, datze met de zelve niet toe zullen komen, om het overschot van hun leven, zonder d'uitterste armoede te lijden, over te brengen. Dit huis is ook met die vryheit begiftight, dat alle eetwaren van spijs en drank, die hier zoo in 't gemeen by deze kostgangers verteert, als in 't bezonder by hen ingeleght worden, na gewoonte van al d'andere Godts-huizen, tol of pacht vry zijn. De huiszorgh bestaet aen een Binnevader, en Binnemoeder, die zich daer en boven van meiden dienen. Boven deze, zijn'er vier Regenten, die by de Majestraet gekoren worden, over alles zorge dragen, en rekening van ontfangh en uitgift houden. Dit jaer, toen ik dit schreef, waren in bedieningh,

Antoni Casteleyn,
Jan van Dyk,
Joannes Pollio, en
Samuel Santyn.

Geen twijfelen is'er aen, dat dit gebouw, met de boven gemelde Fransche Kerk, oulinx het Klooster en de Kerk der Paulianen is geweest. En eer dit Sint Joris-hof hier gebragt wierdt, blijkt dat het aen de Nieuwe zijde, nessens de Kalverstraet, by 't Klooster van de Klarissen, nu het Rasphuis, stondt, en dat onder de naem van Sint Ioris Kapel, dat nu het Pant is, gelijk zulx deze onderstaende woorden, van zeker naemloze schryver, die ontrent den jare vijftien hondert en vijftigh bloeide, te kennen geeft: *Daer is ook S. Joris Capelle, daer der Leprossen huis eertijts geweest is, ende nu vele Prebenden zijn voor de Borgers gezwakt van ouderdom, die aldaer om een kleen geld haer kosten kopen konnen.* Maer wanneer het van die plaets eigentlijk aen deze Oude zijde, en in dit Klooster van de Paulianen gebraght zy, kan zoo juist niet gezeght worden, dan, dat 'et geschiet is na het veranderen van de Godts-dienst.

In het midden van dit Sint Ioris Hof is aen de zy ten Noorden, een groot ruim bleekvelt, en ten Zuiden een groote ruime plaets die met boomen bezet, en zeer cierlijk is. Rontom staen de huisjes, langs heen op een ry, daer in onder en boven deze luiden woonen. Behalve deze huisjes zijn'er noch ten Westen verscheide andere vertrekken, daer in de Binne-vaer en de Binne-moer woonen, als mede een groote eed-zael, daerze t'zamen eeten.

ENGELSCHE KERK,
en Kerken van andere Gemeenten.

De Engelsche Kerk staet op het Bagynen-hof. Wanneer deze Kerk hier op dit Hof gesticht is, daer is geen zekerheit van; doch het blijkt aen d'eenvoudigheit, van 't gebouw, en d'oude muuren, dat'et in d'eerste hondert jaer niet gesticht is. Van binnen is'et, hoewel niet heel groot, zeer luchtigh; des Sondaeghs tweemael, en 's Woensdaghs voor de middagh, wordt in de zelve in de Engelsche tale geleerdt. Verscheide anderen gezinden, als Luitersche, Doopsgezinden, Arminianen, Roomsgezinden en Iooden, hebben ook hier ter stede hun vergaderplaetsen, daerze

DE ENGEL HE KERCK
op het jin hoff.

DE LUTHERSCHE KERCK.

ze hun Godts-dienst opentlijk in oeffenen en plegen. Een zaek, die, hoewelze van een zeker Engelsch schryver Pieter Heylein, daer hy de vryheidt van 't oeffenen, van deze verscheide Godts-diensten, hier ter stede, ophaelt, een grooter verwerring dan die van Babel genoemt wort, evenwel d'eenighste opkomst en behoudenis van deze stadt geweest is, en daer by buiten twijfel Amsterdam bloeien en staen zal, zoo lang dezen luiden vryheit van hun Godts-dienst t'oeffenen, toegelaten wort. De Luiterschen hebben hun kerk (de voornaemste) op de Cingel, of Konings gracht, op de hoek van 't Spui. Deze Kerk is vry groot, doorluchtigh en gesticht in den jare zestien hondert drie-en-dertigh, als het jaer getal uitwijst, dat doorgaens boven in de geschilderde en gebakke glazen staet. Een groote menighte van menschen kan in dit gebouw ter preke komen: want niet alleen zittenze beneden in 't ruim, dicht op elkandre gepropt, op stoelen en banken, maer ook zijn'er drie galderyen boven malkandere gemaekt, daer het volk langh heen op banken zit. Behalve deze kerk houdenze noch des Sondaeghs tweemael op de Brouwers-gracht, in zeker pak-huis, dat wel eertijts de oude kerk plagh te zijn, eer deze bovengemelde gesticht wiert, hun vergadering.

Het voornemen was, om, mits deze gemeente hier ter stede zeer sterk aengroeit, een nieuwe kerk in de Elants-straet te stichten, daer toe ook alree eenige huizen, waren afgebroken, maer mits eenige dwersdryvende en stijfzinnige kerkbroederen (daer deze gemeente geen gebrek van heeft) zich hier tegen stelden; en zich lieten voorstaen, dat deze plaets te verre van der hant was, is zulx achter weegh gebleven, en, tot nader gelegentheit, het boven gemelde pak-huis in huur genomen. Onlangs heeft ook zich hier zeker Deensche Leeraer van deze gemeente opgeworpen, en het preken in die tale aengevangen, 't geen hem echter zoo wel gelukt is, dat hy een groote aenhangh van Deenen (daer deze stadt vol van is) op zijn zijde getroont, en van dien tijdt af des Sondaghs tweemael, op Bikkers Eylant, ten overstaen van de Majestraet, geleert heeft.

De Arminianen hebben hier ter stede eene kerk, op de West-zijde van de Keizers-gracht, by de Prince-straet. De Roomsgezinden, hoewelze hier ongelijk grooter vryheit genieten, als in andere steden van Hollant, houden wel onbeschroomt hun vergaderingen, maer evenwel zoo opentlijk niet, als de drie andere boven verhaelde gezintheden.

De Joden houden hier ter stede ook hun vergadering, by toelating en ten overstaen van de Majestraet. Driederlei slagh vintmen hier, als Portugeesche, Hooghduitsche, en Poolsche. De twee eerste hebben hier langе jaren geweest; de laeste zijn hier over eenige weinig jaren, toen Polen in 't oorlogh raekte, eerst gekomen. Zeer groote vryheit zoo in 't oefenen van hun Godtsdienst, als in 't dryven van koophandel, genieten hier deze luiden. Zy onderhouden noch wonder stips, zoo in 't oefenen van hun Godtsdienst, als hun dagelixe omgang en leven, d'oude Wet. Tot het begraven hunner dooden, ('t geen by hen ook noch al na d'oude Wet geschiet,) hebbenze bezondere kerk-hoven: Namelijk, de Portugeesche Jooden, t'Ouderkerk, en de Hooghduitsche Jooden te Muiderbergh. Ook hebben de Portugeesche Jooden hier hun eige schoole en Leer-meesters, of Rabbi, die de jeught in de Hebreeuwsche tale leeren en onderwijzen. Al hun andere zeden en manieren van leven, en 't oefenen hunner Godtsdienst hier op te halen, zou, behalve dat zulx in 't oude Testament, daerze toch stips by blijven, van ieder kan gelezen worden, te verre ter zijde uit gespat zijn.

Maer behalven de boven verhaelde Kerken, die de Roomsgezinden oulinx in hadden, was hier noch Sinte Pieters Kerk of Kapel, d'oudste, na 't gevoelen van zommigen, en eertijdts de voornaemste dezer Stadt. Want het is waerschijnlijk, zeggenze, datze, dewijl d'eerste inwoonders Visschers waren, hun Kerck na die Apostel genoemt hebben, hoewel andere, gelijk te vooren gezeght is, Sinte

Olofs Kapel voor de oudtste van de gewijde gebouwen houden. Het benedenste deel van dit Kerkjen is nu een Vleeshal, 't opperste plagh de vergader-plaets der Rethorijkers, die men d'oude kamer noemde, te zijn; maer dit bovenste deel is nu geschikt tot een Collegie voor de Artzen, ook is'er de Anatomie. Noch was 'er een Sint Jakobs Kerk, die aen de Nieuwe-zijde stont, maer is nu aen erven verkocht. Ook is'er Sint Ioris Kapel geweest aen de zelve zijde. Zeker naemloze schryver, zeght dat dit eertijdts het Melaetshuis, en in zijn tijdt, dat is ontrent het jaer duizent vijf hondert, een oude mannen of Proveniers-huis was, dit is nu het Pant.

De Doopsgezinden hebben ook hier verscheide kerken of vergaderplaetzen, als op de Cingel tegen over de Doelen, of Luitersche kerk, en op de zelve zijde van de Cingel tegen over Jan-Rooden-poorts tooren. En dit zijn hun voornaemste kerken; d'andere kerken of veel meer groote huizen, daer in de gene preken, die van hun medebroederen in eenige punten der leere verschillen, zijn hier en daer door de stadt verstroit.

Behalve al de bovengemelde Kerken en toorens, zijn 'er noch vier andere çierlijke toorens, waer van 'er twee eertijdts Stadts poorten, als de Reguliers, en Jan-Rooden-Poorts-tooren, geweest zijn. d'Andere twee, als de Monte-Albaens-tooren, en de Haring-pakkers, of Kruis-tooren, die aen d'Y-kant, en ons nu in 't kort te beschryven, staen, te dien einde gesticht, om daer op by nacht een wakent oogh aen d'Y-kant te houden, en by ongeluk van brandt, zulx met de trompet, te verkondigen.

Reguliers-Tooren, Jan-Rooden-Poorts-Tooren, Haring-Pakkers of Kruis-Tooren, en Monte-Albaens-Tooren.

De Reguliers-tooren, die aen het endt van de Kalverstraet staet, en tegenwoordigh zich dus hoogh en çierlijk met zijn spits vertoont, was eertijts, toen de Stadt noch in haer oude muuren lagh, een oude lage tooren van de oude Regeliers-poort, die hier, als ook een brug, de roode brugh geheten, nevens stont. Maer in den jare zestien hondert en negentien, den vijfden van Wijnmaent, wiert met het bouwen van dit bovenste opstal (door Hendrik de Keyzer, Stadts Architekt, ontworpen) begonnen, en met klok, uurwerk en wyzers, dus, gelijkze hier in dit nevenstaende afbeeltsel vertoont wort, verçiert, en in 't volgende jaer ook tot volkomentheit gebraght. In den jare zestien hondert en zeventien, wiert ook ter zijde gemaekt, het nevenstaende wachthuis.

De Jan-Rooden-Poorts-tooren, die eertijts, doen de Stadt noch in haer muuren besloten lagh, een ouden doch noch sterken en lagen ronde tooren der stadts poorte was, Jan-Rooden-poortje geheten, staet op de Cingel of Konings gracht. In den jare zestien hondert en zestien den tienden van Bloeimaent, begonmen'er een vierkante huidt om te trekken, en wierdt zoo voorts in vorm van een klok-toorn, gelijkze zich hier in dit af beeltsel vertoont, opgemaekt, en in het volgende jaer tot volkomentheit gebraght. De voornaemste aenleider tot het ophalen van dezen toorn, zeitmen dat Burgermeester Pauw geweest is: want vermits de Stadthuis tooren toen al afgebroken was, en daer ontrent geen toorens of kerken, met slagh-klokken en uurwijzers waren, bracht hy zoo veel te weegh dat deze tooren, die schuins over zijn deur stont, opgehaelt en met klokken en uurwerk verzien wierdt. Met drie omgangen of transen is de zelve verçiert. d'Onderste als ook de bovenste is rondtom met een stene galdery bezet, het bovenste

REGULIE TOORN.

JAN ROON-POORTS TOORN.

HARINGPACKERS TOORN.

MONKELBAENS TOORN.

venste deel de Tooren is doorluchtigh. Tegenwoordigh woont'er onder in de Provoost van de Burgery en Zoldaten, het boven werk is tot een gevangenissen, daer in de Soldaten gebraght worden, bequaem gemaekt. Ten Zuiden van deze Toorn, plagh eertijts een oude houte brugh te staen, doch deze wiert afgebroken, en voorts in plaets van deze brugh, daer een geweldige groote sluis geleght, die ter weder zyde rontom deze Toorn loopt, en zijn weerga in breete en sterkte in de gansche stadt niet heeft. Ter weder zijde van de Tooren, heeftmen in de voet van de Sluis verwulfde kelders en vertrekken, daer in, als ook onder in de Tooren, de boven-gemelde Prevoost zijn woningen heeft.

De naem, Haringh-pakkers-tooren, daerze nu gemeenlijk zoo mee genoemt wordt, heeft deze toorn, om dat daer in de haring-pakkers hun kamer of verblijf hebben. By de Rooms-gezinden wiertze oulinx de Heilige kruis-tooren genoemt, als noch het opschrift, dat ten zuiden van de tooren, in een witte steen gehouwen staet, te kennen geeft. Dit was eertijts een lage tooren of stomp, maer in den jare zestien hondert en zes, wiertze dus verçiert met klokken, uurwerk en spits. Op deze heilige kruis-tooren, wierden gemeenlijk, ten tijde van de beruchte Nederlandsche beroerten, de genen gebragt, die om 't melden van de ware Godtsdienst, en het afvallen van de Roomsche leere, hier ter Stede in hechtenis raekten. Doch men hieltze hier by wijlen niet lang zitten, maer plofteze heimelijk by nacht, onverhoort en onverwezen, achter uit, handen en voeten gebonden, van boven neder in het Y, daerze dan den lesten snak gaven, en zoo verdronken. Onder, gelijk te vore gezeght is, onthouden zich de gezwore haring-pakkers. Deze haringpakkers, volgens de keure van den jare zestienhondert en een, zijn gehouden, alsse by de meesters kuipers van de haring-plaetzen verzocht worden, om eenige haringh, 't zy veel of weinigh, te pakken, een klokje te luiden; en zoo wie van de haringpakkers daer omtrent, het luien van 't klokje hoort, en niet verschijnt, magh dien dagh geen kaveling hebben, en verbeurt daer-en-boven t' elkens vijftien stuivers.

De Monte-Albaens-Tooren, die gemeenlijk met een bedorven naem de Monkelbaens tooren, wort genaemt, heeft zijn naem Monte-Albaens-Tooren, gekregen van de Hartogh van Alva, die hier ontrent op de lastaedje een sterk kasteel wilde laten bouwen. In den jare zestien hondert en tien, in Wijnmaent, bevondt men dat deze toorn wel zeven voeten en een vierdedeel, schielijk aen d'eene zijde was gezonken, en overgeslagen. Over zulx, om dezelve weer recht te zetten, wiertze met sterke kabels, aen grote balken en palen, die in der aerde gehait wierden, gehecht, met geweldt vast gemaekt, en met lange dikke masten onderstut. Voorts wiert 'er een goedt en vast fondament onder gehait, en daer op en om de tooren, een muur van vier voeten en een half dik, gemesselt.

DERDE HOOFTSTUK.

Van Godts Huizen, en eerst van het GASTHUYS en PESTHUYS.

HEt Gasthuis, schrijft Pontanus, datwe nu zoo heeten, noemt zeker naemloze schryver het Hospitael, die daer van over hondert jaren aldus gesproken heeft: *Daer is ook zelve in de zelve prochie het vermaertste Hospitael van heel Hollant, hebbende tot jaerlixe inkomsten meer*

dan duizent guldens, uit twee Hospitalen S. Pieters en S. Elizabeth gemaekt, van de nieuwe-zijde daer gebraght. In welke woorden hy verstaet de prochie van d'Oude Kerck, en dat het Hospitael toen geweest is in de Nes, maer te voore aen de nieuwe zijde, neffens het Stadthuis, gelijk zulx de Gasthuis-steegh, die noch ten huidigen dage de naem daer af voert, uitdrukkelijk te kennen geeft. Maer ik bevinde, dat, zoo lang dit Gast-huis in de Nes gehouden wierdt, het alleen maer voor den mannen was, want aen de nieuwe was toen een ander voor de vrouwen, 't welk van den zelven boven-gemelden naemlooze schrijver het Hospitael der Moeder Godts in't byzonder genoemt wordt. Maer zoo de brieven vermelden, is dit mannen Hospitael of gasthuis, midlerwijl het in de Nes was, zeer vermeerdert. Want in den jare vijftien hondert en een, wierdt 'er een Pesthuis by gemaekt, als Regenten waren

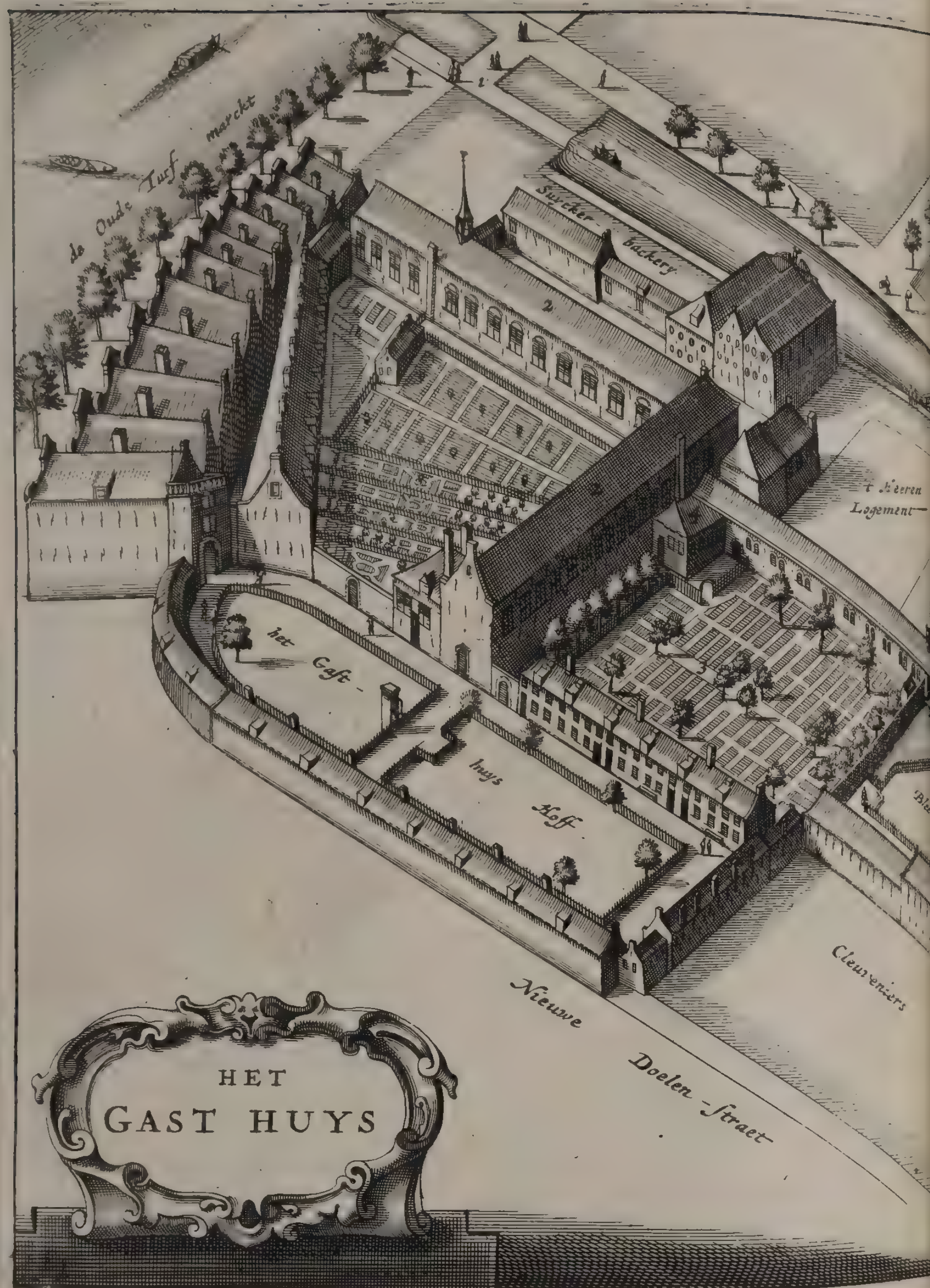
GYSBRECHT LAPSEKER.
FLORIS JANSEN.
FRANK KLAESZEN.
en
IAN GYSBRECHTZEN.

Daer na in den jare vijftien hondert en vier is 'er een Brouwery met een Beyert, en meer andere huizen, te lang om te verhalen, opgerecht. Endelijk, in den jare vijftien hondert acht-en-zeventig, en voornamelijk in den jare vijftien hondert twee-en-taghtig, wierden t'eenemael bei de Gasthuizen, zoo wel het mannen dat in de Nes, als het vrouwen of Sinte Mariaas Gasthuis, dat aen de nieuwe zijde stont, verzet en in een gebraght, en daer toe bequaem gemaekt de Kloosteren der nieuwe en oude Nonnen, die al andere Kloosteren dezer stede in groote en ruimte overtroffen. De Nonnen, die toen noch beide Kloosteren bezaten, wierden daer uit gezet, en een eerlijcke jaerlixe onderhoudt toe-gepast.

Van beide deze Gast-huizen, zoo wel Sinte Pieters als Mariaas, of onzer Vrouwen Gasthuis, vindt men noch zekere orde van den jare vyftien hondert zeven-en-vyftigh, die ook noch ten huidigen dage onderhouden wort, waer by verboden wierdt dat niemant eenige zieken voor deze Gasthuizen zoude mogen leggen, of daer in brengen, zonder verlof der Regenten, op pene van zes gulden, als breder blijkt uit het volgende:

OVermits mijne Heeren van den Gerechte verstaen, dat by wijlen eenige siecken voor Sinte Pieters, of onser Vrouwe Gast-huyzen gebraght worden, ende geleydt worden, buiten wille, weten oft consente van de Vaders ofte Moeders van de selve Gasthuizen, ende alzulx de zelve siecken genoech buiten wille van de voorsz. Regenten in de voorsz. Gasthuizen werden gebraght; niet tegenstaende, dat men al sulcke sieckten qualicken plaetse gunnen magh. Daer inne mijn Heeren begeerende te voorzien, verbieden een iegelijken eenige siecken te brengen ofte te leggen voor de voorsz. Gasthuyzen, noch ook daer inne te brengen, dan by wille, wete ende consent van de voorsz. Regenten, al op pene van zes Carolus gulden, by elcken ter contrarie doende te verbeuren. t'Appliceren een derdendeel tot behoef van den Heeren, een derdendeel den aenbrenger, ende een derdendeel tot behoef van bey de Gasthuyzen voorsz. of hier vooren te leggen tot zijn selfs kosten, te bier en te broode in hechtenisse, den tijdt van zes weken geduurende.

Onder de erfgiften, die in voorleden jaren aen dit huis van verscheide machtige Burgeren gemaekt zijn, holpen niet weinig die ook oulinx zeker Marritje Klaes Korssen, huisvrouw van eenen Willem Barentsz., aen 't zelve maekte. Deze echtgenoten, hadden wel geen kinderen, maer echter vrienden genoech. De vrouw, niet te min, maekte al haer goederen, die zy door een ongehoorde zuinigheit en vrekheit, met haer man hadt t'zamen geschraept, en aen haer hantschriften, rentebrieven, en gereet gelt, bestonden, en wel ter zomme van hondert veertigh duizent vijf hondert en vijfen-

HET
GAST HUYS
de Oude Turf marckt
Suycker backery
het Gast huys Hoff
Nieuwe Doelen straet
Cleuveniers

1 . Grimmenesse Sluys .
2 . Gasthuys Kerck .
3 . Bogaert .
4 . Buyte moeders Comptoir .
5 . 't Verbandt huys .
6 . Ossen Stall .
7 . Brou en Backerye .
8 . het Regenten Comptoir .
9 . de Bajaert .
10 . Soldaten nu Mannen huys .
11 . het Vrouwen huys .
Oude Zyds Voor Burghwal
Oude Zyds Achter Burghwal
't Heeren Logement
Plaets
Bleeckveldt
Cleuveniers Burghwal

en-thegentigh gulden beliepen, aen verſcheide Godts-huizen. Dit Gaſthuis genoot'er twee vijfde deelen af: namelijk zes-en-vijftigh duizent twee hondert en acht-en-dertigh gulden; het Weeshuis, als ook de Huis-zitten-armen aen d'Oude zijde, en die van de Nieuwe zijde, kreegh'er voor haer hooft af, voor een vijfde deel, acht-en-twintigh duizent een hondert en negentien gulden. Deze delinge der goederen, wierdt in den jare zeſtien hondert en twee tegens haren man Willem Barentſz., die zijn huisvrouw overleefde, gehouden.

Het ganſche gebouw van het Gaſthuis, dat met een revier of gracht doorwatert wort, beſtaet tegenwoordigh uit verſcheide bezondere gebouwen, als voor eerſt, is'er een Mannen-gaſthuis, dat eertijts mede zijn uitgangk op de oude Turfmarkt had; maer dit Mannen gaſthuis verſtrekt tegenwoordig een Kerk, en wort daer in nu alle zondagen, en op geen andere dagen, driemael gepreekt, namelijk, s'uchtens vroegh, van negenen tot elven, en weder van eenen tot vieren; doch voor het afbranden van de nieuwe Kerk, in den jare zeſtien hondert vijf en veertigh, wiert'er alleen maer tweemael gepreekt, maer ſedert dien tijt, is 't voormiddagh preken aldaer van negenen tot elven in 't werk geſtelt. d'Almoeſſen, die ook onder deze voormiddaghs preke vergadert worden, komen tot behoef van de gemene Kerken; maer die in de vroegh- en namiddaghs preken gegeven worden, krijght het Gaſthuis. Zulx hier zelden zieke mans perzoonen, ten zy by hooge noot, en dat de andere plaetſen vol zijn, ingeleght worden. Daer benevens is hier ook in dit Gaſt-huis een zoldaten Gaſt-huis, daer in, nevens de zoldaten, alle mans-perzoonen gebraght worden. Langhs heen van het Vrouwe-gaſthuis, tot voorby dit zoldatenhuis, loopt een lange en zeer çierlijke galdery, ſteunende doorgaens op hele herſtene pilaren, geſticht in den jare vijftienhondert zeven en tachtigh. Doch geniet het Gaſthuis voor ieder zoldaet, die hier in gebraght wort, zes ſtuivers daeghs, volgens de ordeningh, op 't ſtuk van de zoldaten, in den jare zeſtien hondert en drie geraemt, die aldus luidt:

OP de Remonſtrantie by de Gecommitteerde Raden, van den E. Heeren Staten van Hollant ende Weſt-Vrieſlant, aen de vergaderinge van de ſelve E. Heeren Staten gedaen, aengaende d'orde, diemen voorts aen ſoude mogen houden, op 't onderhout van de kranken ende gequetſte Soldaten, inde Gaſthuyzen komende, mitſgaders 't loon van viſitatie, ende curen van den Doctoren, Chirurgijns ende medicamenten, voor de ſelve is gereſolveert, dat metten eerſte April naeſtcomende, in te gaen, aen de Gaſthuyzen, voor elcken Soldaet, die in de zelve gelogeert, geaccommodeert ende gecureert ſullen werden, ende langer niet, daeghs betaelt zal werden zes ſtuivers, ende daer mede tot laſte van den Gaſthuyze ſal blyven, 't onderhout, cledinge, 't loon van de Doctoor, Chirurgijns, coſten van medikamenten, ende anders, uit wat ſake 't ſelve ſoude mogen weſen, waer van de vier ſtuyvers den Soldaten ofte haere Cappiteyne gecort, en d'andere twee ſtuyvers tot laſte van de Generaliteyt gebrocht ſullen worden, in plaetſe van de negen guldens van de clederen, tot noch toe de Gootshuyze gepaſſeert, gedaen in den Hage den 21. Marty 1603.

Dit zelfde geniet mede het Gaſthuis van ieder bootsgeſel of ſoldaet, die van wege de Ooſt- en Weſt-Indiſche Maetſchappy daer in gebraght worden. Het Gaſthuis, daer in de vrouwen leggen, dat wel het grootſte is, is in een kleen en groot Vrouwenhuis afgedeelt. Behalven dezen, is'er recht tegen over het zoldatenhuis, een verbanthuis, dat eertijts een peſthuis verſtrekte. Hier in worden gebraght al die gekneuſt en gequeſt zijn, of andere gebreken hebben, die de heelkunſt onderworpen zijn. De vrouwen leggen hier in dit huis boven, en de mansperzonen onder. Behalve deze legerplaetſen der zieken, is dit Gaſthuis ook verzien met een bezondere brouwery, bakkerye, oſſeſtal, keukens, (een voor het mannen en een voor het vrouwengaſthuis) aptekers-winkel en artzenyhof. En op dat alles des te beter in orde, en gevoeghlijk magh toegaen, is over ieder zieken-huis een bezondre binnevaer en binnemoer, als ook bezondre dienſtboden, geſtelt. Tot het genezen der zieken, is geſtelt een Dokter en drie Heelmeeſteren, die dagelix gehouden zijn de zieken te gaen bezoeken,

zoeken, als ook een Apteker met twee knechts, welke laeſte hier in dit huis haer woonplaets hebben.

Aengaende de onkoſten, die deze Gaſthuizen, in 't onderhouden der zieken, te dragen hebben, daer van ſchrijft Pontanus, in zijn beſchrijving van Amſterdam, aldus:

Zoo iemant ook, (hebbende te voore verhaelt, dat de Genees-middelen der zieken, boven de twee duizent gulden beliepen) zoude willen rekenen, dat tot hier en andere diergelijke dingen bekoſtight wort, hy zal die byna ongelooflijk bevinden. Daer worden jaerlix, behalven de ſchapen en kalveren, ontrent de tachentigh oſſen geſlacht: van de welken men weet, dat zommigen, op een bezondre wijze gemeſt, behalve het afval en de huit, boven de veertien hondert pont hebben gewoogen. Zes en dertigh tonne biers, worden alle acht dagen uit de brouwery daer in gebraght, bedragende ontrent de twee duizent tonnen jaerlix. Jaerlix worden'er vertiert een en tzeſtigh duizent vier hondert en vier en veertigh mingelen melks, tzeventigh tonnen botters, en vijf en twintigh duizent eyren. Waer uit een ieder by hem zelven licht afmeten kan, hoe veel broots en zuivels dat 'er ook toe behoort. Daer worden opgedaen voor een jaer, behalven het hout en andere dingen, nodigh om allenthalven vier te ſtooken, niet min dan twalef duizent manden turf. Dit heb ik willen uit de oorſprongkelijke brieven van 't Gaſthuis, als een wonder, hier by ſtellen, op datmen van de reſte, en van al de onkoſten giſſing zoude kunnen maken; en met een hoe groot d'eenvoudigheit, oft veel eer zoberheit onzer voor-ouderen geweeſt zy, dewelken achteden datze wat groots bezaten, indienze zeiden, dat het Gaſthuis over de duizent gulden jaerlix inkomſten verwaghte, gelijk terſtont uit onzen naemlozen ſchrijver verhaelt is.

Maer d'onkoſten, die het Gaſthuis jaerlix tegenwoordigh doet, zoo aen verteerde koſten, als anders, bedragen een vry grooter zom penningen: want voor eenige weinigh jaren is op zeker jaer aen achtſte penningh van de huizen, die het Gaſthuis toekomen, uitgegeven

uitgegeven — —	2818: 7: 8
tot onderhout en byſtant van het buiten-moeders Kantoor -	6377
tot het vermaken van Landt en Huizen — — —	2233: 1: 10
aen hout, kalk, ſteen, &c. en verdiende arbeids-loon, aen de Huizen in de ſtadt — — —	13268: 7: 4
aen verpondingen en omſlagen van Landen — — —	1821: 16: 8
aen betaelde renten - -	387: 3: 6
voor verteerde koſten en jaerlixe wedden, aen de kant van -	41134: 10: 2
Komt te zamen - -	68040: 8: 6

Daer tegens heeft dit zelve Huys aen gewoonlijke inkomſten, aen huis-huur

en kraen-huur —	33668
Aen landt-huur —	24856
Aen renten —	6183
Aen intreſten —	6680
Beloopende te zamen	71387 gul.

De buiten-ordenlijke inkomſten worden gemeenlik geſchat op 2000 guld.

Beloopende te zamen 73387 gul.

Wat de ganſche rijkdom en ſtaet van 't Gaſthuis aengaet, die wort van zommigen begroot, op achtien mael hondert duizent gulden. 't Welk zeer vele verſcheelt van de ſtaet van't Gaſthuis van den jare vyftien hondert vyfen-veertigh, als blijkt uit deze volgende brief, die toen by de Regenten aen Burgermeeſteren overgelevert wiert:

U*P huyden, hebben Lambert van Royen, aen Claes zoon, Tatick Vaſtertſz. ende Henrick Cornelis Zoon, mijnen Heeren den Burgermeeſteren, overgelevert zekere cedulle, inhoudende den State van onſer Liever Vrouwen Gaſthuys, ende dat het ſelve Gaſthuys in 't Jaer van* xxxj. *totten Jare van* xxxiiij. *hadden incomende Renten de Zomme van thien hondert* lxiij. *gulden ende* v. *ſtuyvers, nae vermogen 't oude bouck vanden zelven Gaſthuys, ende dat nae inhouden 't nyeuwe bouck gemaect* a°. xxxiiij. *voorſz. Gaſthuys rijck gemaict es de ſomme van* xiij. *hondert ende* lj. *gulden ſtuyvers, ende dair toe een ſtuck Lants, leggende ander Stede Cingel, d'welck zoude ſtaen tot* viij. *hondert gulden, ende dair*

dair en boven ao. 39. an 't voorsz. Gasthuys getimmert es, 't nieuwe zieckhuys, staende voir xiij. *hondert* lxix. *gulden* xvij. *stuyvers, dat ook het selve Gasthuys te voorsz. tijt boven de voorsz. percheelen van goeden rijck was an gelden en verschreven pachten, omtrent zeven hondert gulden, versouckende de voorsz. persoenen, alzoo zy Regenten zijn geweest van den voorsz. Gasthuyse, te hebben van mijn Heeren voorsz. acquyt van hare administracie; d'welck gesien ende gehoort hebben, mijn Heeren de Burgermeesteren, in den name deses Stede den voorsz. Regenten, vander voorsz. administracie bedanckt, Actum den* iij. *Marty ao.* 1545. *presentibus Claes Loen Fransz. Mr. Henrick Dircksz., Dirck Hillebrantsz. Otter, Burgermeesteren.*

Verscheide voorrechten en vryheden hadden ook beide deze Gasthuizen.

Want in den jare veertien hondert twee-en-tnegentigh, wierdt by Dekenen en Kapittelen der Lieve Vrouwe Kerke, op 't hof in den Hage, het Sinte Pieters Gasthuis, verscheide punten, nopende het preken en 't uitdeelen van 't Avontmael, toegestaen, als breder blijkt uit deze volgende brief, dien wy outheits halve hier zullen laten volgen:

WY Deken, ende Capittel van onser Liever Vrouwen Kerke, upt Hof in den Hage, bekennen dat wy om Gods wille ende om te vorderen den armen ende vremden siecken menschen, hebben tot versoek van der stede van Amsterdam, gegunt ende gunnen mits desen Sinte Pieters Gasthuis, staende binnen onser Prochie van Sinte Niklaes Kerke in Amsterdam voornoemt, datmen aldaer sal mogen maken sepulture voorden genen, die aldaer in 't Gasthuis krank ende sieck gebroght sijn, om haer armoede wille, of dat sy vreemdt aldaer sijn ende geen herberge binnen der stede hebben en mogen, dan om Gods wille ende anders niemant. Item datmen aldaer sal mogen houden, weirdige Sakrament ende heylige Olye staende upten Autaer in 't siek-huis, om dat den siecken ende den Dienaren, die in 't Gasthuis woonen te ministreren ende niemandt anders, ende dat by de Priester die daer de misse in dat siekhuis doet, die welke geordent sal werden by den vicecureyt, van Sinte Niklaes Kerke ende der Gasthuis-meesteren, behoudelijck altijt dat al 't geen, dat komt van den offer ter cause vanden selven dooden, dat sal toebehooren ende men sal 't leveren den Vececureyt van Sinte Nicolaes Kerke voornoemt. Item datmen in die Kapelle aldaer zingen sal mogen alle maent een misse, ende prediken up die heylige dagen, alsmen in de Proche Kerken niet en predikt, ende dat des morgens als men dat aldaer gewoonlijk is van doene, ende sullen oock mede, die ziecke menschen mit haren dienaren die in 't Gasthuis woonen vry sijn van hare hoochtijden te betalen, maer sal nochtans altijdt dat Gasthuis blijven, met allen siecken ende dienaren onder ende inde cuer van onse Prochie Kerke van Sinte Niklaes voornoemt ende in teyken ende kennissen van dien, soe sullen die Gasthuys-meesteren alle jaer op de octave van Paesschen betalen, in handen van onsen gecommitteerde, eenen gouden Ingelschen Henrikus-Nobel, of twee gouden Bourgoussche Ryderen daer voor, ende sullen die Gasthuys-meesteren, dat voorschreven staet, in een privilegie van ons houden, sonder eenight achterdeel voorder te doen, uit recht van onser vicecureit voornoemt, ende in allen zijnen puncten vast onderhouden, van al dat voorschreven staet, ende of dair teghens gedaen weirdt, soe declareren wy nu als dan al 't gunt dat voorschreven staet, te niet te wesen sonder dair langer in gehouden te zijn. In kenwissen der waerheyt, soe hebben wy desen brief bezegelt met onsen grooten Zegel, up den vijftienden dach van Novembri, in 't Jaer ons Heeren duysent vier hondert ende twee-ende-tnegentigh.

En in den jare vijftien hondert drie-en-twintigh wiert by den zelven Dekenen deze volgende gunstbrief, omhelsende verscheide punten van de zelve stoffe, aen 't Lieve Vrouwen Gasthuis dezer stede verleent:

WY Deken ende Kapittele van onser Liever Vrouwen Kercke Collegiale exempt. Upt Hof in den Hage. Doen condt allen luiden: Dat wy ter eere ende love Godts, ende omme te vorderen den armen ende gemeenen ziecken menschen, hebben tot versoucke der stede van Amsterdam en ter bede ende begeerte van den eerbaren mannen Gasthuis-meesteren van onser Liever Vrouwen Gasthuis binnen der stede van Amsterdam gegeven ende gegont, geven ende gonnen mitsdesen onsen brieven in der alderbesten manieren ende formen soo wy best konnen ende mogen, mit goeder voorsichtigheidt, ende rijpen rade onser Liever Vrouwen Gasthuys, staende binnen der voorsz. Stede van Amsterdam binnen onser Liever Vrouwen Prochie aldaer, dat men sal mogen houden, dat waerdige Heilige Sacrament, ende die Heilige Olye, welcke voorsz. Sacramenten altijt sullen staen, ende eerlijcken als 't behoort bewaert zullen werden, up ende inne den outaer aldaer in 't sieckhuys staende, omme dat alle siecken ende dienaren die

in 't

in 't Gasthuys zijn ende woonen, te ministreren tot allen tijden, als dat bequaem wesen sal, by den Priester, die aldaer de Missen in dat ziekhuis doen sal, ende geordineert sal worden by den Vicecureyt, ende den Gasthuys-meesteren, in der tijt wesende gesamentlijken, ende sullen ook mogen in den voirsz. Gasthuys alle Sondage des morgens, ontrent half acht uren, vry preken, voor den ziecken ende anderen, die daer comen na ouder gewoonte, ende alle Dingsdaegs ende Saeterdaeghs in huer capelle mogen misse singen ende predijcken nae ouder gewoonten, als heylige-daeghes. Wel-verstaende, dat alle ziecke menschen ende dienaeren in den voirsz. Gasthuys wesende, vry sullen wesen van allen hoochtijden te betalen, behoudelijken dat tvoirsz. Gasthuys uit zijn voirsz. ziecken ende dienaren blyven zullen, onder ende in die cure van onser liever Vrouwen Prochie voirsz. Ende in teyken ende kennisse van dien, zoe sullen die Gasthuys-meesteren, in der tijt wesende, alle jaren binnen die octave van Sinte Martijns in de Winter, betalen in handen van onsen Gecommitteerden, eenen gouden Philippus gulden, oft payment zijnder waerden. Ende zullen die voirsz. Gasthuys-meesteren, al 't gene dat voirsz. is van ons, in een privilegie houden, ende in allen zijnen voirsz. poynten onderhouden, up die verbeurnisse van dat voirsz. staet. In kennisse der waerheyt, zoo hebben wy desen brief bezegelt, mit onsen grooten zegele, ende by onsen Notaris doen onderteykenen, upten vierthiensten dach van Octobri, Anno duysent vijf hondert ende drie en twinttigh.

Op de ruch stont,

De Mandato Venerabilium Dominor. Decan. & Capiti. Hagens.

H. DAPPELLASS. *Notar.*

In den jare zestien hondert zes-entwintigh, wierd ook deze Regenten van 't Gasthuis, op hun verzoek, toegestaen, by zijn' Hoogheit Fredrik Hendrik, datze al hun schuldenaren, die voor dien tijt in hun schult geraekt waren, door een deurwaerder ter eerster [a] aenvangh moghten doen roepen voor den Hove van Hollant. Het mandement of bevel-brief, daer toe de Deurwaerder gevolmaghtigh wiert, luit aldus:

F*Redrik Henrik, by der Gratien Godts, Prince van Orangien, Grave van Nassou, Catzenelleboge, Vianden, Diets, Lingen, Meurs, Buuren, Leerdam, Marquys van der Veer en Vlissingen, Heere ende Baron van Breda, der Stadt Grave, &c. mitsgaders de President ende Raden over Hollant, Zeelant ende Vrieslant, den eersten gezworen explotier. Alzoo de regenten van Sinte Pieters Gasthuisen binnen der Stadt Amsterdam, ons vertoont hebbende, hoe dat sy supplianten ten achteren sijn, aen veele ende verscheide persoonen, diversche sommen van penningen, blijckende by de documenten daer van zijnde, ende wat versoek sy supplianten sijn doende, en weten niet met gemoede tot betalinge van dien te geraken, alsoo zy zeggen. Verzoekende daeromme onse provie, soo is't, dat wy U E. committeren, mits desen te trecken aen de personen, ofte ter woonstede van alle des supplianten debiteuren in Hollant ende Vrieslant, woonende, daer van sy de namen, metten sommen van heur achterwesen, schriftelijk overleveren sullen, ende henluyden, elk in hun regart, ofte by aflijvigheit, heur weduwe ende erfgenamen, of voochden van dien, van wegen de hooge O[r]. beveelt den supplianten, van heur voorschreven achterwesen, voor date van dese verschenen, te contenteren, mette costen hier omme gedaen, ende in cas van opposanten dachvaert, den opposanten te compareren, ofte gemaghtige te senden, t'eene bequamen dage voor dese hoove, ofte voor den Commissar. ter decise, van de cleyne zaken respective, omme te zeggen de redenen van dien, te kennen ofte ontkennen heurl. respective brieven van verbanden ende andere documenten daer van zijnde, te verantwoorden, op 't versouck van Nampt. ende voorder te procederen*

ren naer rechten, latende copie, volgende d'instructie, ende over relaterende uw wedervaren, gegeven in den Hage, onder 't segel van Justitie, den iij. Decemb. Anno XVI^c. 26.

Onderstont

By mijnen Heeren den Governeur President ende Raet, over Hollant, Zeelant en Vrieslant.

't Gasthuis geniet ook by den ontfanger Generael, over Hollandt en West-vrieslant, de kortinge in plaets van verpondinge van de achtste penning, jaerlijx over al de Landen den Gasthuizen toebehoorende, vallende, en wort de zelve ook jarelijks ingevordert. 't Gasthuis geniet ook by den zelven ontfanger zes stuivers daegs van al de Soldaten, en Matrosen, die in 't Gasthuis genesen worden. Deze zes stuivers krijght ook het Gasthuis daeghs, van ieder bootsgezel, of zoldaet, die 'er van wegen d'Oost-indische Maetschappy ingebraght worden.

Ten behoeve van 't Gasthuis wordt ook viermal 's jaers: te weten, alle drie maenden, met vier-en-tzeventigh schalen, en in zoo veel wijken, door de gansche stadt, om erbarmgiften te gaderen, omgegaen.

Aen 't Gasthuis vervalt ook al de turf, die zoo in de polder van de buiten veldert, als in de nieuwe wegh benoorden de kerklaen in de ban van Amsterveen gebaggert en gegraven wort; als blijkt uit deze volgende volmaght brief, by Dijkgraef en Heemraden van Amsterveen, in den jare zestien hondert zes-en-twintigh verleent:

ALzoo Dijckgraef ende Heemraden van Amsterveen, op huyden, in 't doen van de schouwe van den Amsteldijk, metten aenkleven van dien, ende oock tot meermalen te vooren bevonden hebben, dat niet tegenstaende, contrarie keure ende speciael verbot voor desen by haren E. gedaen, zoo in de polder van buyten Veldert als in de nieuwe wegh benoorden de Kerklaen, in de banne van Amsterveen, hoe langer hoe meerder wort gegraven, gebaggert, ende geslacht turf, tot groote schade ende nadeel van ingelanden, aldaer ende in vilipendentie vande authoriteyt van Dijck-graef ende Heemraden voornoemt, ende dat der selver keure ende ordonnantie, tot nut ende voordeel van de gemene Ingelanden gemaekt hebben, hare E. tot weringe ende voorcominge van dien, geauthoriseert ende gecommitteert als sy Committeren en authoriseren mits desen den E. Bartholomeus Reael, Regent vande Gasthuyzen der Stadt Amsterdam, mede Heemraedt van Amsterveen om alle den turf, die by t' allen tijden, inde voorsz. quartieren op 't velt bevinden sal als voor verbeurt, metter daet ten behoeven vande selve Gasthuyzen te mogen na hem nemen, ende doen voeren ende brengen in de selve Gasthuyzen, omme aldaer geconsumeert te worden, ordonnerende ende authoriserende den Schout, van Amsterveen hem in 't gunt voorsz. is, te assisteren. Aldus gedaen by Dijkgrave ende Heemraden, voornoemt den XIX. *November* XVI^c. *en* 26. *Onderstont in kennis van my der stadt Amsterdam, Sekretaris, en was ondertekent,*

D. MOSTAERT.

Tegenwoordigh is hier toe gemaghtight als Heemraet van Amsterveen, en Regent van 't Gasthuis

PIETER SIX.

Behalve de Binnevaders en Binnemoeders, en andere dienaren, die de dingen gade slaen, die alleen binnen in 't Gasthuis voorvallen, zijn'er noch zes Buiten-vaders, met een onduitsch woort Regenten geheten, als ofmen bestierders of regeerders wilde zeggen, deze dragen de opperzorgh over alles, houden rekening van ontfangh en uitgift, en verrichten alles wat buiten het Gasthuis, het Gasthuis rakende, komt voor te vallen. Toen wy dit schreven, bedienden dit ampt:

MICHIEL POPTA.
KOENRAET VAN HEUSSEN.
IZAAK COMMELYN.
M^r. JAN KOETENBURGH.
PIETER SIX.

en

SILVESTER HEERMANS,
Heer van Suydwijk.

Deze vergaderen twemael ter weke, des woensdaghs en zaterdaghs na de middagh.

Deze Regenten wiert ook in den jare zestien hondert zes-en-vijftigh by Burgermeestren toegestaen het zitten

in het gestoelte der Kerckmeesteren in alle kerken binnen dezer stede. En vermits, volgens het voorrecht van Keizer Karel als Graef van Hollant, in den jare vijftien-hondert en twintigh verleent, de vijf lantrijkste van Amsterveen, Heemraden van 't zelve Dorp zijn, en d'ouste van hen Dijkgraef is, zoo is ook by gevolgh een van deze Regenten van 't Gasthuis, nevens een van de Huiszitten-huis Meesteren aen de Nieuw zijde, als twee van de voornaemste der Lantrijksten, en hooft-ingelanden van Amsterveen, Heemraden over Amsterveen; die by Burgermeesteren daer toe ook gekoren en Gemaghtigt worden. De gene die dit ampt tegenwoordig van 't Gasthuis wegen bekleet, is de boven gemelde

PIETER SIX.

Maer van wegen 't Huiszitten-huis, is daer toe gestelt

JAN APPELMAN.

Neffens het soldaten huis is mede de

BEYERT.

Waer in, volgens de ordening van den jare vijftien hondert tnegentigh, alle vreemdelingen en arme-luiden, zoo wel vrouws als mans-perzoonen, die zulx begeeren, ontfangen worden, en aldaer verblijven mogen den tijt van drie nachten, achter een, zonder langer, ten zy datze ziek wierden, in welken gevallen, hen vry staet langer daer in te blijven, of worden met verlof der Regenten, in de Gasthuizen gebraght.

Alle Gasten, zoo vrouws, als mansperzoonen, zijn gehouden Vader of Moeder van de Beiert, hun namen in 't inkomen te laten aen tekenen, die weder afgetekent worden, na datze daer drie nachten herbergh gehadt hebben.

Drie nachten daer in gelegen hebbende, mogenze aldaer binnen de zes weken daer aen volgende niet weder in geherberght worden, op pene van met'er daet uitgezet, en daer-en-boven na behooren gestraft te worden.

En op dat niemant hier in onwetent zy, noch zich vergrijpe, staen boven den ingangk van de deur, deze twee volgende veirzen, gerijmt en daer op gepast door Joost van den Vondel:

Drie nachten, langer niet, herbergh ick die 't behoeft.
De vierde jaegh ick uit; de schooisters en 't geboeft.

Ook staet allen gasten op gelijke pene te lijden, datze by de Vader of Moeder van de Beyert bezocht, (die mede het opzicht over 't Mannen of soldaten Gasthuis toe komt, en by de Regenten gekooren worden) en hen alle onbehoorlijke messen, en ander geweer afgenomen worden.

De Beyers gasten, op pene als voore, zijn ook gehouden den Vader of Moeder, indienze met schurftheit, rappigheit, of andere heimelijke gebreken besmet zijn, bekent te maken, zoo dra alsse daer in komen, op dat het voortkruipen van de besmettingh in tijdts verhoet wort. Ook mogen hier in niet geherberght worden de genen, die gebrek van lasarye, pokken of diergelijke besmettende ziekten hebben.

Den Gasten wordt alle avondts en 's morgens, tot nootdruft, vier en licht, warme kost, met dun bier, mitsgaders een stuk eten, 't zy boter of kazen broot, of anders, ter bescheidentheit van de Regenten, voorgezet. Doch mogen de Gasten het vier en de kaersen niet langer gebruiken, dan tot zeven of acht uuren. Zonder datze ook over dagh in de Beyert mogen wezen. En de geenen, die hier in willen vernachten, zijn gehouden, des avont, zoo wel by de zomer als winter, voor der Zonnen ondergangk voor de deur van de Beiert te komen, op pene van daer buiten te blijven, die later komen.

Ieder moet zich hier ook wel waghten, van het plegen van eenige ongeschikheit, 't zy met woorden of werken, byzonder tegens de Vader of Moeder, of tegens elkander, maer zich 's avonts met alle bequaemheit na zijn slaep plaets begeven, zonder dat de mans en vrouws perzoonen d'een in des anders slaep plaets mogen komen. Komt'er eenige ongemak t' ontstaen, of wort'er eenige overdaet bedreven, zo wort daer op de Schout gehaelt, voor al eer de genen, die de pijpen gestelt hebben, uit de Beiert gelaten worden.

Van

'T PESTHUYS.

Van de goederen, der genen, die hier in komen te sterven, blijft de Beyert erfgenaem.

En vermits het een deel geboefte en schuim van volk is, die hier in vernachten, is de Vader en Moeder gehouden, al de gasten, voor al eer de Beiert geopent wort, in de warmhuizen te laten komen, en midlerwijl de slaepplaetsen en elders gaen bezoeken, of'er ook iets van des Beyerts goet mochte vermist zijn.

PESTHUIS.

Wel eer was het Pesthuis binnen de Stadt, en mede in 't Gasthuis: namelijk, het zelve huis daer in tegenwoordigh het gequest man en vrouw-volk gebraght, en 't verbanthuis genoemt wort. Daer na, vermits het een bezmettelijke en voortkruipende ziekte is, wiert daer toe gesticht en geordent zeker huis, staende noch tegenwoordigh halfwege tusschen het tegenwoordige Pesthuis en de Heilige-weghs-poort, daer boven den ingangk van den deur een Os leit. Doch dit te kleen vallende, is endelijk by Burgermeesteren, met goedt-dunken van de gansche Vroedtschap, in den jare zestien hondert dertigh, den dertighsten van Hoymaent, beslooten, een nieuw van de gront op te stichten. Hier toe dan wiert genomen zeker stuk lants, genaemt de blaeuwe Zok, leggende ten Noorde van de Heilige wegh, een groot quartier uur gaens van de stadt af. Het stichten wierdt aengevangen, in den jare zestien hondert dertigh in Hoymaent, en den eersten steen geleit door *Kornelis Hasselaer*, als ten deele blijkt uit deze onderstaende veirzen, op desselfs stichtinge door den Histori-schryver en Drost *Hooft*, daer op gepast:

Als het drie kruysich jaer na zestien eeuwen quam,
Wierdt dit gesticht van drie kruysvoerend' Amsterdam.

Anders:

In 't sestien hondert, en noch driemael tiende jaer,
Leyd' hier den eersten steen Kornelis Hasselaer.

Vijf volle jaren, eer het voltoit was, wiert 'er aen gearbeit. In het stichten quam de Stadt het Gasthuis mildelijk met een gift van vier-en-twintigh duizent gulden te hulp. d'Overige onkosten, als ook het Landt, dat haer eigen toequam, quamen op het Gasthuis aen, en beliepen hondert zeven-en-veertig duizent gulden en vijftien stuivers. 't Huis in zich zelve is vierkant, dik van muuren met roode gebakke moppen opgehaelt, rontom vol vensteren, en in zijn vierkante ommetrek acht hondert voeten groot. Binnen is 'er een vierkant plein van hondert veertigh voeten, dat met een lopent water bewatert wort. Ter zijde ten Westen, is een kerkhof met een doothuisje, in dit laetste worden eerst de zielloze lichamen, die zoo in dit Pesthuis, als in 't Gasthuis gestorven zijn, een dagh of anderhalf in de kist geleit, daer na op dit kerkhof ter aerde besteedt. Dit huis is voornamelijk te dien einde gesticht, om de genen daer in te brengen, die in de pest-tijden deze ziekte onderworpen zijn, en geen onderhout hebben, om zich zelven te kunnen bedruipen. Maer behalve deze worden'er ook in gebraght, die met al andere besmettelijke ziekten, als de roode loop, pokken, melaetsheit, of eenige andere besmettelijke schurftheidt gequelt zijn. De huiszorgh bestaet aen een Binne-vader en Binnemoeder, die tot hun behulp verscheide dienstboden, zoo mans als vrouwen, hebben; behalve deze is'er een heelmeester, die over de kranken gaet, en hen van hun gebreekelijke en besmettende ziekten geneest. In 't zelve huis, eveneens als in 't Gasthuis, is mede een Aptekers winkel, waer in al de genees-middelen, tot behoef der kranken, door een bezondre Apteker toebereidt en gemaekt worden. Het zijn een en de zelve Regenten die over dit Pesthuis en het Gasthuis het opper-gezagh hebben; en alle onkosten, die hier gedaen worden, komen tot last van het Gasthuis. De voornaemste eedtwaren, als broot en bier, worden ook in 't Gasthuis toegemaekt, en na 't Pesthuis, (want men brouwt noch bakt hier niet,) toegezonden.

WEESHUYS.

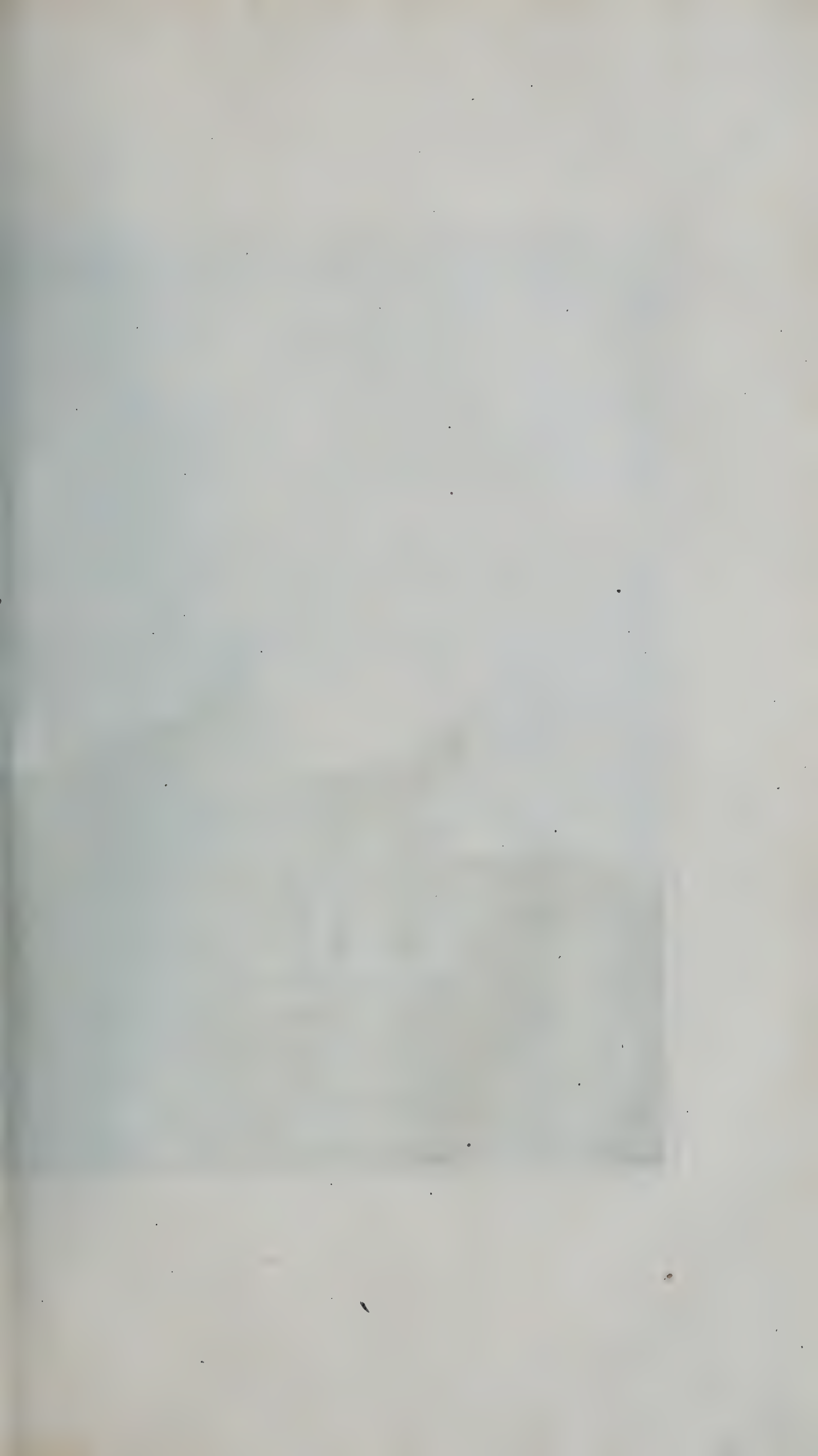
Erwe van d'eerste stichting, zeid Pontanus, wetten en keuren van dit Weeshuis zullen spreken, staet ons voor al te verklaren, dat het woort Wezen op tweederlei maniere kan verstaen worden: want of men noemt de genen Wezen, die, hoewelze ouderloos zijn, nochtans na hun doot zoo veel goets geërft hebben, datze eerlik daer van leven kunnen: of die genen worden ook Wezen genoemt, die geen, of zoo weinigh goederen van hun ouders nagelaten zijn, datze daer meê tot hun jaren niet kunnen onderhouden noch groot gemaekt worden. Met wat keuren en wetten de Wezen van d' eerste slagh, die onder deze Wezen van de leste slagh, daerwe hier van spreken zullen, niet hooren, van de Majestraet hier ter stede verzorght worden, zullenwe daer na (*in het vijfde boek, aen het vijfde hooftstuk*) verhandelen, en hier alleen van de Wezen van de tweede soort spreken, en met oprichting van dit huis beginnen.

Aengaende d'eerste stichting van dit Weeshuis, die, als blijkt uit de ordonnantie van den jare vijftien-hondert drie-en-twintigh, wort toe geschreven eene Haesje Klaes, dochter in 't Paradijs, een schatrijke Amsterdamsche vrouwe, en zeer mildadigh tegen d'armen. Want deze vrouw had eenige kleene huisjes in de Kalverstraet, ontrent de Kapel, genaemt de Heilige stede, hier toe geëigent, en daer in zeven of acht vaderloze en moederloze Weeskinderen, onder de opzicht van eenen Teeuwes Zweerzen, gestelt, en deed die op haer eige kosten eerlijk en mildelijk opbrengen. Hier om, zoo ik meen, wort ook deze Haesjes man, onder de Regenten van het Weeshuis verhaelt, als blijkt uit de tafel der regenten, in welk d'allereerste in 't jaer vijftien hondert negen-en-twintig genoemt worden, *Klaes Jacobsz. Paradijs*, *Arent Boelessen*, *en de Moeders Jutte Arents*, *Huisvrouw van Boelens*, *Giert Symons dochter*. Dit tegenwoordige Weeshuis is eertijts het Sinte Lucien Klooster geweest, en ontrent den jare vijftien hondert tachtig, tot een Weeshuis verordent. Voor dezen was het oude Weeshuis recht tegen over dit Weeshuis in de Kalverstraet, (daer nu de Keizers kroon uithangt.) En is dit oude Weeshuis, gesticht in den jare vijftien hondert een en tzestigh, als het getal der Wezen zeer aennam, en den Wezen by den Raedt vergunt wiert een Loterije te mogen op rechten. Waer door het voorzeide Weeshuis, ter oorzake van deze milde inlegging der burgeren, merkelijk verbetert, en de inkomste verrijkt, mitsgaders ook een schoon huis getimmert is, als noch te zien is. En toen waren Regenten van dit gemelde Weeshuis en bewinthebbers van de zelve loterije, *Gerrit Ian Lambertsz*, *Simon Lauren Stooter*, *Frans Adriaensz. En moeders*, *Maria Willem Kinnesz. dochter. Engel Gossens dochter*, *Trijn Dirck Klaessen dochter*.

Na dat dan uit het eerste huis (dat noch ten huidigen daghe by wylen het oude Weeshuis genoemt wort) de wezen in dit Sinte Lucien Klooster over gebraght wierden, dat, gelijk gezegt is, ontrent den jare vijftien hondert en tachtigh geschiedde, zoo is alles tot dit gebruik zeer bequaem gemaeckt, en het Klooster zelf tot gerief der Weeskinderen verbetert; als Regenten waeren *Gerrit Iansz. Preekstoel*, *Dirck Iansz. Graef*, *Ian Tomassen van Alkmaer*, *Iakob Iansen Vink*, *Klaes Fransen Burgermeester*. De Moeders waeren *Lijsbet Ians dochter*, *Neeltje Reijers dochter*, *Eerm Pieters dochter*.

De voorlede jaren, voornamelijk duizent zes hondert twee en drie, als de pest binnen dezer stede was, storven in dit zelve Weeshuis ontrent drie hondert; en terstont, als de sterfte over was, bevontmen in het zelve huis noch meer als vier hondert en vijftigh kinderen.

Tegenwoordigh worden bevonden on-

HET MEISJE WEESHUYS.

JONGENS WEES-HUYS.

ontrent de vijf hondert kinderen, zoo jongens als meisjes. Daer zijn twee ſchoolmeeſters, die de knegjes en meisjes leren lezen en ſchryven: als ook twe binnemoeders, behalve de kleermaker, en naiſter met knechten en meiden, die zich met bakken, de keucken en andere huiswerken bemoeien. Daer is ook een fraeien en grooten ſtal, daer in des winters, behalven de oſſen en en veirſſen, gemeenlijk twintig koeien ſtaen, hier is ook bezonder een bouman en dienſtmeit, die botter, kaes en andere dingen tot het gebruik en behoef van dit huis maken. Het bewint en zorge van het ganſche huis, wordt drie of vier van de voornaemſte borgers en eerlijke mannen bevolen. Die worden gemeenlijk Vaders, en van ons zijnze Regenten genoemt. Uit de vrouwen van der Stadt zijn ook insgelijx in een zeker getal geſtelt, die met naem van buiten-moeders gemeenlijk genoemt worden, behalve deze zijn'er noch twee binne-moeders, die altijdt in 't huis woonen. Over al de rekeningen van ontfang en uitgift, worden by deze Vaders zorge gedragen. De voornaemſte ontfang en inkomſten, komen van de goederen, die eertijdts het Sinte Lucien, en Katuizers Klooſter toebehoorden: want de Majeſtraet heeft de inkomſten van beide deze Kloosters, aen dit Weeshuis gegeven. En dit is het gene dat Pontanus, noopende de ſtichting en opkomſt van dit huis, te zijnder tijt ſchreef.

Het getal van de kinderen, dat ten tijde van deze Pontanus ontrent vijf hondert was, is nu by na de helft grooter: want tegenwoordigh zijn'er ontrent acht honderdt, vier honderdt knechtjes en vier hondert meisjes. Het houden van koeien en oſſen, des 's winters op ſtal in dit Weeshuis, is ook ſedert, als ook het bakken binnens huis, al over lange jare afgeſchaft, en nu hier niet meer in 't gebruik. d'Opperzorgh en 't rekenen houden van alle ontfang en uitgift, van dit Weeshuis, beſtaet tegenwoordigh aen zes Regenten; in dit jaer zeſtien hondert drie-en-tzeſtigh, toen ik dit ſchreef, waren Regenten:

ABRAHAM ALEWYN.
WILLEM YSBRANTSZ. KIEFT.
WILLEM VAN ERPEKOM.
HENRIK VASTRIK.
FLORIS ROETERS.
DANIEL le STEVENON.

Eertijts woonden ook de knechtjes en de meiden, in eene huis by malkanderen; maer in den jare zeſtienhondert twe-en-dertig den eerſten van ſlachtmaent, wierdenze geſcheiden, en dat ter oorzake, vermits de t' zamen wooning een groote aenleiding voor d'ouden van alle ongebondentheden te plegen, zoo met onteeren, als zig aen elkandre te verloven, eerze tot hun jaren gekomen waeren, gaf. Doch klene knechtjes tot hun acht jaren, om 't gerak en gemak, dat hen de meiden in 't uit en aen kleden, en anders kunnen doen, wierden by de meisjes gelaten. Dit ſcheiden van meisjes en jongens wiert op verſcheide reizen by eenige aenzienlijke burgers, die deze ongebondentheden tegens den borſt ſtiet, met ingeven van briefjes en beloften van zekre zom penningen aen het Weeshuis te vereeren, zeer hertelijk verzocht.

De kinderen worden in dit huis, in alle tucht en vreze des Heeren met zonderlinge zorge opgebraght. De jongens, leeren gemeenlijk ieder buitens huis, alſſe groot genoegh zijn, en eerſt ſchryven en lezen geleert hebben, een ambacht, daer hun zin toeſtrekt. Deze ambachts jongens zijn, volgens de keure van den jare vijftien honderdt een-en-twintigh, van alle ongelden van gilden, zoo lang alſſe in 't Weeshuis zijn, vry. Doch alzoo by den Gerechte eertijdts bevonden wiert, dat deze Weeskinderen zich buiten wete en wille der Regenten, tot het een of ander hantwerk beſtededen, en van d'eene meeſter tot d'ander liepen, zonder hun ambacht wel te leeren, oft eenige winſten den Regenten, over te leveren; wiert in den jare zeſtien hondert een-en-dertigh by den Gerechte gewillekeurt, dat geen meeſters van eenige ambachten vermogen zouden eenige Weesjongens aen te nemen, of by hen luiden te laten wer-

ken, dan alleen die gene, die hem by de Regenten zelfs aen besteet worden, op pene van vijf-en-twintigh gulden te verbeuren, die bevonden worden zulx gedaen te hebben. De meisjes worden binnens huis, verscheidene ambachten, na hun staet, als naien, speldewerk, geleert. De spijzing die in dit huis geschiet, is burgerlijk: want op gezette tijde, als Heilige en Zondagen, hebbenze verandering van spijs, als rijs-en-bry, huspot met pruimen en razijnen; op werkdagen, krijgenze,

'*s Maendaghs*, graeuw erten en potje-beuling.

Dingsdaghs, na de gelegentheid vereischt.

Woensdaghs; groen erten en labberdaen.

Donderdaghs, bonen en een stuk vleis.

Vrydaghs, graeuw erten en potje-beuling.

Saturdaghs, graeuw erten en stokvis.

Op verscheiden tijden zijn 'er ook verscheide ordonnantien en willekeuren, by den Gerechte geordent, waer na zich de Regenten, zoo in 't aennemen der Wezen in dit huis, als, in 't maken van goederen, schikken, geordent. Want vermits ontrent den jare vijftien hondert een-en-twee-en-twintigh eerst zekre huisjes gestelt waren, waer in d'arme Weesjes met [a] erbarmgiften van eenige vrome en goede burgers gevoed wierden, zoo wiert by den Gerechte verstaen, dat zoodanigen dienst en Godtvruchtigh voornemen, in manieren geholpen en gevordert behoorde te zijn. Weshalve is by den Gerechte in den jare vijftien hondert drie-en-twintigh den eenen-en-dertigsten van Lentemaent, gewillekeurt, dat geen kinderen in 't Weeshuis zouden mogen aengenomen worden, dan Poorters kinderen beneden de tien jaren, en wie vaderen en moederen beide aflijvig zijn, en daer in ook geen onechte kinderen zouden moghen komen. *Maer in den jare vijftien hondert vier-en-vijftigh, wierdt deze keure eenighzins weder herroepen, en by den Gerechte tot ontlasting van 't Weeshuis, besllooten en geordent, dat van dien tijt af geen kinderen in 't Weeshuis zouden mogen gebraght worden, van Poorters die 't Poorterschap gekocht hebben, dan wier ouders, immers de langst levendt van d'ouders, zeven jaren, poorter of poortresse dezer stede is geweest. Doch in den Jare zestien hondert-vier-en-dertigh is weder verstaen, dat de Kinderen, weer van Vader en Moeder, beide geen zeven jaer poorters zijn geweest, niet in 't Weeshuis zoude mogen komen.*

[a] Aelmoessen.

Het gansche gebou, in zich zelfs van dit Weeshuis, zoo wel daer in de meisjes, als daer in de jongens zijn, is een groot en ruim gevaerte. Terstont na dat de scheiding van Meisjes en Knegten geschiede, is ook een groot nieuw gebou aen het Meisjes Weeshuis gesticht. De eerste steen van dit gebou, wiert geleit in den jare zestien hondert tweendertigh, door de Heer *Gerrit Hasselaer*, Schepen, en Raed dezer stede. In dit nieuwe gebouw, zijn verscheide vertrekken en kamers, en overtreft in kostelijkheit, en zinlijkheit verre het oude. Van binnen is 'er grote ruime plaets; Het andere Huis, daer in de jongens zijn, plagh wel eertijts het oude Manhuis te zijn, en wiert het Heilige Sakraments huis genoemt; doch dit is daer na in koop aen het Weeshuis geraekt. Voor aen dit Weeshuis, dat in de Kalverstraet in gaet, staen twee Weeskinderen, een meisje met een jonge, in witte steen uitgehouwen, onder aen 't Jongens beelt staen deze veirzen van Vondel.

Hier treurt het Weesken met gedult,
Dat arm is zonder zijnen schult,
En in zijn armoede zou vergaen,
Indien men 't weigert by te staen.
Zoo ghy gezegent zijt van Godt,
Vertroost ons met u overschot.

En onder 't meisje:

Geen armer Wees op aerden zwerft,
Als die den hooghsten Vader derft;
Hy derft den hooghsten Vader niet,
Die ons doet bystant in 't verdriet.
Dies slaet u oogen op ons neêr,
Den hooghsten Vader help u weêr.

Ook wiert in de bovengemelde eerste ordening geordent, dat al de goederen,

HET LAZARUS HUYS.

ren, die by de Wezen achter gelaten wierden, en daer af de kinderen quamen in het Weeshuis, zoude komen en blijven tot profijt van 't zelve Weeshuis, zonder 't zelve goedt te mogen verminderen, tot achterdeel van het VVeeshuis; en by aldienze vermindert waren, zouden de Regenten niet gehouden zijn deze kinderen aen te nemen, voor al eer deze goederen herstelt waren. VVeshalve zoo wie kinderen in 't VVeeshuis brengen wilde, zoude gehouden zijn, eer de langstlevende van d'ouders begraven is, te roepen de Vooghden van 't VVeeshuis om d'aengeschreven goederen te laten aentekenen. En wat goederen, den VVeeskinderen aen komen te sterven, of te erven, midlerwijlze in 't VVeeshuis zijn, die zoude het Weeshuis zoo lang mogen gebruiken, als de zelve kinderen in het Weeshuis zijn; maer daer uitgaende, zoudenze dezelve goederen mogen met zich nemen. Alle VVezen die in dit huis gewoont hebben, en aflijvigh wierden, zonder wettige geboorte achter te laten, daer af zou dit VVeeshuis erfgenaem wezen. *Doch dit punt is daer na in den jare vijftien hondert vijf-en-tagh, op verzoek der Regenten verandert, en by den Gerechte toegestaen, dat de uitgaende Wezen deze vryheit mogen afkopen, en het Weeshuis, na het uitgaen niet schuldigh zijn. Mede wiert toen besloten dat kinderen, twalef jaren en daer beneden oudt zijnde, in 't Weeshuis zouden mogen, komen, 't geen ook noch in wezen is.*

d'Eerste ordening luidt ook, dat de VVezen zoo lang in 't Weeshuis mogen blijven, als den Regenten goedtdunkt. Doch wort, evenwel, niemant van de VVezen uit dit VVeeshuis gezet, voor al eer hy zijn kost eerlik kan verdienen. En in 't uitgaen krijght de zelve tot uitzetting twee nieuwe pakken kleren, hemden, en andere nootwendige behoeftigheden, zulx dat 'et gene, dat de uitgezette Wesen met zich uit het Weeshuis dragen, wel beloopt aen de kant van twee hondert gulden.

LAZARUS, ofte LEPROOS-HUYS.

IN dit Leproos-huis, dat by de Sint Antonis Poort staet, worden de genen gebraght, die met Akker-ziekte of Melaetsheit gequelt zijn. Deze luiden die met zoodanige ziekte besmet zijn, hebben hier haer bezondre wooning; de vreemden, die in dit huis komen, mogen hier niet langer dan drie dagen blijven, en zijn ook afgezondert van d' andere, die hier een vaste woonplaets hebben. Tegenwoordigh worden hier in niet alleen zulke luiden, gebraght, maer zijn ook hier in eenige slechte of malle luiden, die daer om Gods wil, of van hun vrienden of ouders in besteet worden; waer van daen, ook het gemeene spreekwoort, *hy moet in 't Lazerus-huis*, dat men gemenelijk den genen toedrijft, die zich mal en belachelijk aen stellen, schijnt gesproten te zijn.

Wy zullen de woorden van Pontanus, die vry wijtloopigh en naeukeurigh, dit huis beschreven heeft, dewijlze eenige aenmerkens waerdige dingen vervatten, en den ouden stant van dit huis naektelijk voor oogen stellen, hier laten volgen.

Wy hebben, zeidt hy, *hier boven uit den naemloze schrijver, verhaelt, dat 'et Leprozenhuis eertijts geweest is, Sint Joris Kapelle: alwaer nu het huis der schrijnwerkers of pant aen de nieuwe zijde staet. En vermits deze naemloze schrijver, ontrent den jare vijftien hondert gebloeit heeft, zoo vind ik, dat 'et by na hondert jaren voor zijn tijdt, in de zelve plaetse, daer het nu gestaen heeft, en tot het zelve gebruik geeigent is geweest, en genoemt,* Hospitael van Sinte Marie en Nikolaes. *Indien men deze onderstaende brief van Graef Willem de vier-en-twintighste Graef, de zeste van dien name, verstaen wil, en die uit een bezegelde brief in dit huis berustende, geschreven is.*

WILLEM, by der gratie Godts, Pals-grave op den Rhijn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslandt,

landt, doen kondt allen luyden: Want dat Hospitael van onser Vrouwen, en van Sinte Niklaes, staende by den Zeeburgh, tusschen onze Stede Aemstelredam ende Oetenwael, seer arm ende behoeftigh is, als wy in der waerheyt wel verstaen hebben: Soo hebben wy om Godts wille, ende in rechter Aelmoessen, den Over-mannen van den Gasthuyze voorseyt, voor ons ende voor onse nakomelingen verhuyrt, ende verpacht, onse Visscherye van onse Waelen, geleghen tusschen onser Stede voornoemt, ende Ypensloot, tot eenen eeuwelicken erf-pacht jaerlicx om vijf pondt, sulcx payements als wy daer in der tijdt van onse renten nemen, te betalen onsen Rentemeester van Amstellant, ende van Waterlant, alle Jare tot Sinte Pieter dage, *ad Vincula*, &c. *Gegeven in den Hage*, op den 27. dagh in September, 1415.

„ Dit heeft de Graef gedaen; maer „ daer na wort'et by de Majestraet in „ zeker ordonnantie, niet het *S. Marien*, of *S. Niclaes*, maer *S. Joris Gasthuis*, en de krankheit zelfs laserie, met „ deze woorden genoemt. *Wy Schout, Schepenen, ende Rade der stede van Amstelredam, doen kondt, ende te wetene, dat wy ter eeren Godts, ende omme kennelick noot, oorbaer, ende profijt der zieken luyden van Lazarien 't Sinte Joriaens Gasthuize by der stede van Amstelredam ter zelver zieker luyden, ende tot 's Gasthuis behoef voorzeyt, geordineert hebben, deze na-beschreve puncten, &c.* „ Het welk mogelik de alleroudste „ instelling aengaet, als dit Gasthuis „ noch aen de Nieuwe zijde stont. De„ ze ordonnantie wort van den Raedt „ bewaert, onder de versegelde brieven „ des Gasthuis, en is getekent in 't jaer „ 1440. zoo dat ik twijffel, of de brief „ van Graef VVillem van het Hospi„ tael der Leprosen, en niet veel eer „ van een ander, aengemerkt, hy het „ maer enkel Hospitael noemt, te ver„ staen zy. En dit vermoeden wordt „ gestijft, dat'et Hof nu Sint Jo„ ris Hof geheeten, gheweest is, „ Sint Niklaes hospitael, en ook bui„ ten der stadt, namelijk binnen de „ Stadt en Outewael gelegen heeft ge„ weest, van het jaer 1417. gelijk de „ brieven die aldaer in het Sint Joris „ Hof, noch ten huidigen dage be„ waert worden, duidelijk te kennen „ geven. Daer na in den jare 1503. is „ een andere ordonnantie, tot der zel„ ve Leprosen profijt uitgegaen, en we„ derom een ander in 't jaer 1547., en „ weder in 't jaer 1548. en ten lesten in „ 't jaer 1556. In het welk ik bevind „ dat opgerecht is de woning of Ker„ ke, die terstont in den ingang van „ d'eerste plaetse voortkomt: want „ voor aen in den gevel, staet het jaer „ duizent vijf hondert zes-en-vijftigh, „ en in deze brieven wort het maer al„ leen, met de blote naem van het *huis Leprosen, of Lasarissen* genoemt, „ zonder eenigh vermaen en tijtel der „ zantinnen, die wy gezeght hebben. „ Maer zeer vele, behalven de mildig„ heit van anderen, en voornamelijk „ van de Majestraet zelfs, die etlijke „ Klooster goederen, onlangs dit huis „ gegeven heeft, heeft niet alleen dit „ Gasthuis, maer ook de andere Hos„ pitalen der Stadt, Keizer Karel de „ vijfde gegunt. Want hy liet een pla„ kaet afkundigen, waer by hy be„ vestighde, dat alle gronden van er„ ven en onlosbare renten, anders on„ roerlijke goederen geheten, die den „ Gasthuizen, Weeshuizen, en ten „ lesten het Leprooshuis by erffenis ge„ maekt wierden, vast en bestandigh „ zouden blijven. 't Getal der Lepro„ zen, die daer ten huidigen dage zijn „ worden geschat ontrent op 24. dez[e] „ hebben haer woningen afgezondert: „ want de vreemden die van buite[n] „ komen, en mogen daer over de dri[e] „ nachten niet blijven, en die hebbe[n] „ ook haer bezondre woningen en af„ gescheiden van d'andere. Haer wort „ niet gegeven als drank, vier en an„ dere diergelijke dingen. En alle of „ elk in 't bezonder, of twee, aen twee, „ of in wat getal, dat'et zy, 't zy datze „ van deure tot deure om een aelmoes „ gaen, of anders op der strate komen, „ hebben een witte linnen bant aen de „ hoet, en een klap in de hant, om van „ andere onderscheiden te worden. „ Daer is gestelt, over het hele huis een „ moeder die binnen-moeder geheten „ wort, met dienstknechten, en drie „ dienstmaeghden, die over de keuk„ ken en andre behoeftige dingen zor„ ge dragen. Daer is ook een school„ meester, die de Leprosen, die noch

'T SPIN HUYS.

,, jong zijn, lezen en ſchryven leert, ,, deze neemt ook acht op de vreemdelingen die gaen en komen. Ook ,, zijn'er niet alleen Regenten, maer ,, ook Buiten-moeders, van de voornaemſte burgers en matronen. Hier ,, is aen dit huis ook een ſtal die zoo net ,, is, dat'et geen ſtal, maer een reine ,, wooning ſchijnt te zijn. In de zelve ,, worden des 's winters twee-en-twintigh koeien gezet, die in de zomer ,, in de weide gebraght worden; van ,, deze koeien wort ontrent vijf honderdt gulden des jaers aen melk en ,, kaes gemaekt, zoo my van geloofwaerdige luiden verhaelt is. Voorts ,, al de huizen, met het Leprooshuis ,, zijn met een ſtenen muur in 't vierkant opgehaelt, en met grachten uit ,, den Amſtel beſloten. Aen de zijde ,, van de Breeſtraet zijn woninge onlangs bygevoeght, alwaer eertijts een ,, gracht met een ophael-brugh was, ,, die met ſtichten van deze huizen ,, wegh geraekt is. Aen de zijde van ,, den Amſtel, is een luſtigen tuin, van ,, het overige gebou, daer ook een water tuſſchen loopt, afgeſcheiden.

,, Wat aengaet de krankheit zelfs, ,, gemerkt de zelve zwaer en duiſter ,, om te kennen is, zoo zijn tot Haerlem onderzoekers en als zekre oordeelders geſtelt, die de Leprozen, ,, die in Hollant, Zeelant, en het Hertoghdom van Gelderlant, in zulke ,, gemene huizen toegelaten worden, ,, door zekre kentekenen onderzoeken of ze melaets zijn of niet. Levinus Lemnius verhaelt in zijn boek, ,, van de verborge wonderdaden der ,, natuure, dat hy uit het water gewoonlijk onderzoek nam, in het ,, welk hy aſſche van gebrant loot ſtroide, en zoo die te gronde ging, zoo ,, was het geen melaetsheit, maer in- ,, dien het boven op het water dreef, ,, zoo was het melaetsheit. Andere om ,, te verzoeken, of het quaet geneſelijk ,, is, ſnijden in het vel, of ſteken'er ,, met een naelt in, zoo daer bloet uit ,, komt, zoo is het quaet geneeslijk, ,, maer indien daer een witte vocht uitkomt, zoo is het ongeneeslijk. Dus verre Pontanus. Wiens woorden, gelijk te voore gezeght is, wy hier alleen ten toon geſtelt hebben, om daer uit te doen blijken, hoedanigh alles daer in dit huis verandert is: want het houden van koejen in dit huis, als ook dit onderzoeken der ziekte, en meer andere dingen zijn tegenwoordigh niet meer in 't gebruik. Weinigh, ook of geen, die met dusdanige beſmettelijke ziekten gequelt zijn, leggen tegenwoordigh in dit huis. Het is ſedert met verſcheide nieuwe gebouwen vergroot, in 't midden heeftmen een groote ruime en vermakelijke plaets, met groene bomen bezet. Tegenwoordigh toen wy dit ſchreven, waren Regenten van dit huis: *Anthoni Caſteleyn*, *Ian van Dijk*, *Ioannes Pollio*, en *Samuel Sautijn*.

SPINHUIS.

EEr ik van de Diaken, Huis-zitten, Aelmoeſſeniers en armen, wil ſpreken, zal ik eerſt het Spin en nieuwe Werkhuis, welk laetſte, als ook het eerſte, om alle onbehoorlyke bedeleryen van onrechte armen voor te komen, is opgerecht, tot een ſpiegel en ſtraffe voor af zenden en beſchrijven, ontrent ten zelven tijde, zeit Pontanus, als het Raſphuis opgerecht wiert, en voornamelijk in den Jare vijftien-hondert zes-en-tnegentigh, is op het verzoek der Regenten en opzienders der armen, namelijk Egbert Pieterſz. oudt Schepen, Jan Klaeſz. Kloek, Symon Symonſz. Huyge Korneliſz. en Jan Vees, ook een Spinhuis verordent. Terſtont wiert'er een groot getal van meisjes ingebraght, die langs der ſtraten ledigh liepen en bedelden. Deze wierden terſtont gezet aen vlas en wol te ſpinnen, netten te braien, en ander ſlag van wollewerk te doen. Andre ook, die bevonden wierden, zich tot hoerderye en ledigheit te begeven, wierden uit de hoerhuizen in deze H. plaets gebraght, en tot groote onkoſten der ſtad, om getucht en gebetert te worden, hier ingezet. Te dien einde ſtonden ook boven de deur van 't oude ſpinhuis deſe veirze:

Om ſchamele meyskens, maeghden, en
vrouwen,
't Bedelen en leegh gaen en doolwegh
te ſchouwen,

Is dit Spinhuis gesticht, zoo men hier
zien mach,
Elk laet zich niet vervelen of rouwen,
Uit Charitaet hier aen de hant te houwen,
Wie weet wat hem oft de zijne noch
geschieden mach.

De mildigheit, verhaelt de zelve Pontanus, is merkelijk geweest: want wy weten, zeid hy, uit de mont der Regenten, dat'er twee eerbare mannen geweest zijn, die dit huis tot behoef der arme vrouws perzonen, zonder hun naem te willen bekent wezen, met de zom van duizent guldens begiftigt hebben. Ook hebben de Heeren Staten van Hollant en West-vrieslant, dit huis vergunt vryheit van alle lasten, gelijk al andere godtshuizen. En dus was 'et met dit huis gelegen, in d' eerste Iaren. Naderhant hebben eenige ouders om haer gepleeghde quaet leven, niet alleen haer uit de Stadt Amsterdam, maer ook uit verscheide omleggende landen aen den Regenten van dit Spinhuis, met voorgaende kennis van Burgermeesteren voor zekre Iaren, op hope van betering in dit huis besteedt. Ook zijn'er verscheide vrouws-perzonen om haer quaet leven, uit de herbergen en bordelen gehaelt, en by Schepenen voor zekre jaren in dit Spinhuis gedoemt. Dus verre Pontanus.

Dit oude Spinhuis, dat eertijts het klooster van Sinte Ursel plagh te zijn, daer af Pontanus dus verre gesproken heeft, raekte in den Iare zestien hondert drie-en-veertigh door onachtzaemheit der tuchtelingen zelfs, (zoo men zeidt) aen koolen, en brande by na geheel af. Toen wiert zoo lang het Spinhuis in't Rasphuis, daer de tuchtelingen gekoppelt heen gebraght wierden, gehouden, tot dat dit tegenwoordige nieuwe, daer aen terstont na 't afbranden, met het stichten begonnen wiert, voltoit was. Verre overtreft dit nieuwe gebouw, het oude in menighte van vertrekken, cierlijkheit van werk, en al andere noodige behoeftigheden. In dit huis, dat van de straet af ingaet, gaet men door een groote witte gehouwe stene poort, die ter weder zijde met Romainsche kolommen bezet is. Boven den ingang in de voorkap ziet-men de tuchting, door twee tuchtelingen, en een ander vrouw in 't midden die een der tuchtelingen kastijt, in marmer uit-gebeelt. De Heer P.C. Hooft, paste op dit kastijden, deze twee veirzen, die in gulde letteren daer onder aen staen.

Schrik niet, ik wreek geen quaet,
maar dwing tot goet,
Straf is mijn handt, maar lieflijk mijn
gemoet.

In de voor-gevel op d'achter burghwal, wort den arbeid der tuchtelingen, dienze hier doen, door drie vrouwen beelden, die spinnen, najen en braiden, in witte gehouwen steen, uit-gebeelt. In dit Spinhuis zitten gemeenlijk drie-derlei slagh (behalve die in 't heimelijk zitten en niet gezien worden) van tuchtelingen, die ook in drie bezondre vakken by elkandre zitten afgedeelt: want zommigen worden hier alleen om haer dronken drinken, hoerderye, overspel en andere ongebondentheden, ingebraght; doch zelden raken dusdanige hier in, dan op het verzoek der vrienden; dewijl zoo wel het eerste als het laetste hier ter stede een vrye nering is; en deze zitten in het eerste en tweede vak. Het derde slagh is, die by den Gerechte om haer dieverye, met geselen, en brantmerken of het bannen van eenige Iaren in dit huis, onteert zijn; en deze zitten by groote menighten in het leste vak by elkandre. Hier is, even-eens als in het Rasphuis, een tuchtmeester, die ook binne-vader is, en deze tuchtelingen, met lezen en voor-lezen uit de Bijbel onderrecht, en, indienze het verkerven, met slaen en kastijden in toom houdt. Zes Regenten, aen wien alle opper-zorgh, en rekening van ontfang en uitgift staet, zijn over dit Spinhuis; de zelve Regenten zijn mede gestelt over het nieuwe Werkhuis. Toen wy dit schreven waren in bediening

Jan Maes, Klaes Jansz. Klopper,
Barent Pietersz. Elias,
Michiel Tielens,
David Bekker, Joris Krook.

Dit huis, behalve andere vrydommen en inkomsten, is ook met die vryheit

heit by den Gerechte dezer ſtede begiftight, dat niemant hier ter ſtede of binnen de vryheit van dien, magh tappen oft eenige gelagen zetten, voor datze verlof van de Regenten van dit Spinhuis en 't recht daer toe ſtaende betaelt hebben. Doch alzoo veele tappers voor dezen en ook wel noch, zich vervorderden, gelagen te zetten, en wijn of bier te verkoopen zonder daer toe by den Regenten eenigh verlof by ſpincelen verkregen te hebben, en alzo dit huis in haer inkomſten verkorteden, zoo wiert op nieuw by den gerechte, in den jare zeſtien hondert vijfen-vijftigh, gewillekeurt en geordent, dat, alzoo dit huis, mits het toen noch belaſt wiert met het onderhout van het nieuwe Werkhuis, (tot weringe van allerleye onbehoorlijke beedelarye opgerecht,) niet maghtigh was te vervallen de groote onkoſten, die daer toe wierden vereiſcht, indien deze gerechtigheden niet wierden betaelt, ieder een, die alhier ter ſtede en binnen de vryheit van dien eenige bieren ter ſlete zoude willen tappen, gelagen zetten van wijn, bier, brandewijn, oft toebak, als mede drogaſtery houden, te voore aen den Regenten van dit huis, zoude doen bljken moeten, datze poorters dezer ſtede zijn, om in gevolge by den Regenten van dit huis by hun biljetten of ſpincelen, verlof tot de zelve nering te krijgen: mits dat de zelve, zoo wel die eerſt neering beginnen te doen, als die alree een tijdt lang nering gedaen hebben, ook gehouden zouden zijn alle vierendeel jaers op een nieuw daer toe te verzoeken vervolgh, begrepen in gelijk biljetten. En is ook alle vierendeel jaers, alſſe hier toe verlof krijgen, aen deze Regenten te betalen, als volgt: *Te weten, alle Herbergiers, die wijn tappen, in t' vierendeel-jaer* — tien ſtuivers.
En indienze toebak verkoopen mede —— —— tien ſtuivers.
Drogaſtery houders, die wijn tappen —— —— tien ſtuivers.
Voor bier —— —— vijf ſtuivers.
Drogaſtery houders, geen wijn tappende —— —— tien ſtuivers.
Alle toebak verkoopers by de ſleet —— —— —— tien ſtuivers.
Alle brandewijn verkoopers by de ſleet —— —— tien ſtuivers.
Die gewoon zijn in 't kleen te verkoopen —— —— tien ſtuivers.
Alle tappers, die zware bieren verkoopen —— —— tien ſtuivers.
En byaldienze daer en boven toebak verkoopen —— —— tien ſtuivers,

Alle tappers, volgens de zelve keure, drogaſtery houders, brandewijn of toebak verkoopers, zijn ook gehouden, hun ſpincelen op behoorlijken tijdt te halen, op pene van dubbelt gelt te betalen, indienze na den tijt komen, en evenwel niet te mogen tappen, op pene van tien gulden.

By de boven-gemelte keure wiert den provooſten van 't Spinhuis, ook die vryheit toegeſtaen, datze mogen in alle herbergen, oft andere huizen daermen wijn, brandewijn en toebak verkoopt, of drogaſteryen hout, daerze van de regenten van dit huis gezonden worden, gaen om te zien na de ſpincelen, die de herbergiers, wijn, bier, of brandewijn-tappers, drogaſtery-houders en toebak-verkopers, gehouden zijn aen hen te vertoonen, of by weigering van dien, mogen deze provooſten hen bekeuren. En komt het derden-deel van deze boeten, ten behoeve van den Officier, een derden-deel voor de provooſten, en een derden-deel tot profijt van 't Spinhuis.

NIEUWE WERKHUIS.

Dit huis, dat eertijts een pakhuis van de Weſt-IndiſcheMaetſchappy was, ſtaet aen de Y-kant, tegen over Kattenburgh of 's Lants zee-magazijn, en is voor eenige weinige Jaren, mits de groote menighte en overgeven ſtoutheit van luie en onbeſchofte bedelaers, die den luiden en burgeren, dikwils tegen wil en dank iets afperſten, en, onder ſchijn van aelmoeſſen aen de deuren t' ontfangen, met ſtelen zich beholpen, daer toe bequaem gemaekt. Den arbeidt, dienze in dit huis doen, is hennip te kloppen, netten

netten braejen, en grof linnen of zeildoek weven, daer af gemeenlijk zakken en balen, voor het groote Rasphuis, om het geraspte hout daer in te doen, gemaekt worden. Om dit geboefte en deze luie bedel-zakken van der straet te houden en uit der stadt te bannen, hebben de Regenten van het Aelmoessseniers huis een bezondren Schout, die onder hem verscheide provoosten en dienaers heeft, die den geheelen dagh langs der strate loopen om dit volk op te vangen, en in dit huis te brengen.

DIAKEN en DIAKEN WEESHUIS.

DE Diakenen hebben achting en dragen zorgh over de armen van de Kalvinische gemeente, en onderhouden een groote menighte van arme en behoeftige huisgezinnen, met kleren en huur door de gansche stadt. Deze Diakenen zijn in 't gemeen dertigh in 't getal, zijn luiden van een onbesproken leven, eerlyke burgers, en lidtmaten van de Kalvinische gemeente. Gemeenlijk houdenze eenmael ter weke in de Nieuwe-kerk, in een bezondere kamer ten Noorden van de Kerk, vergadering, daer ieder dan van deze behoeftige en nootdruftige huisgezinnen verhoort, en met alle hulpmiddelen by gestaen wort.

Behalve deze nootdruftige huisgezinnen, onderhouden deze Diakenen ook eenige hondert ouderlooze arme kinderen; wier ouderen, lidtmaten van de Kalvinische gemeente, doch geen Poorters, (want zonder dat kondenze in 't groot Weeshuis raken) dezer stede geweest zijn. Deze ouderloze kinderen plaghtenze noch voor eenige weinigh Jaren, hier en daer, by bezondre burgers voor een zekre zomme gelts jaerlix in de kost, (want klederen beschaften de Diakenen zelfs) te besteden; doch vermits deze kinderen by wijlen by luiden raekten, daerze honger leden en de buik pas ten halve vol kregen, en weder by anderen gemeenlijk in alle ontgebondentheden en ontgeregeltheden, wierden opgetrokken, zoo wierdt by 't gansche Amptgenootschap goet gevonden, en, ten overstaen van de Majestraet, beslooten een gebouw te stichten, daer in deze ouderlooze kinderen, die wyd en zyd door de gansche Stadt verstroit waren, eveneens als in 't groote Weeshuis, in alle geschikheit, vreze des Heeren, en met het leeren van lezen, schryven en een eerlijk ambacht, zouden mogen, opgevoedt en groot gemaekt, en, alsse tot hun jaren gekomen zijn, met een eerlyke uitzetting, uitgezet worden. Hier toe wierdt dan zeker hoek gelegen aen de Noortzy van den binnen Amstel, by de Zwanenburghs-brugh, op Vloyenburgh, gekozen, en in den Iare zestien-hondert zes-en-vijftigh, den twintighsten van Gras-maent, d' eerste steen, door Iongkheer Ioannes, van Vlooswijk, zoone van de Heer Burgermeester Cornelis van Vlooswijk, Heer van Papenbroek, geleght. De Diakenen maghteden en zetteden vier van hun leden, als Ioannes Terink, Hendrik Scholten, Izak de la Vigne, Abraham van Friesem, om op 't voorgebeelde ontworp van dit gebouw te letten, en onder 't stichten op alles opzicht te nemen en zorge te dragen, wier wapenen ook ter gedachtenis van hun yver en vlijdt, dienze geduurende het stichten bestededen, in de vergader-kamer staen uitgebeeldt. Een geweldigh groot gevaerte is dit gebouw, langwerpigh vierkant, paveljoens gewijs van gevels, en drie stadien hoogh. Van buiten, in de voor, achter, en zijd-gevels, staen een groote menighte lichten, drie ryen hoogh boven malkandren, die de vertrekken en kameren van de onderste twede, en derde gront verlichten, en doorluchtigh maken. Dit huis is in tweën gedeelt, en aen ieder is in 't midden een groote open plaets, dat bequame speel-plaets voor de jeught verstrekt; in het eene gedeelte wonen de jongens, en in het ander de meisjes. De jongens en de meisjes hebben elk hier bezondere eetsalen, werkhuis, schoolen, slaep-

plaets,

DIAKENEN WEES-HUYS.

HET WAALE WEES-HUYS.
T·HUYS·DER·ARME
VAN·DE·WALE·KERCK

plaets, (die op de derde verdieping zijn,) en zieken-huis, maer de keuken, ſnyders, en ſchoenmakers winkel, gemeen. Ten linker zijde van d'eene opgangk, heeft men ook een Aptekers winkel, (want dit huis heeft een eigen Apteker, die 'er in woont, als ook een bezondre gemeents Dokter, en heelmeeſter, die alle Iaerlix by de Diakenen geloont worden) die, ten dienſte van deze kinderen, met allerhande genees - middelen verzien is. Achter aen den binnen Amſtel is ook Artzenytuin, daer in eenige kruiden, die dagelix gebezight worden, groejen. Hier zijn ook bezondre meeſters en vrouwen in dit huis, die de Iongens en meisjes leeren lezen en ſchrijven; de Iongens die grooter zijn, gaen buitens huis op een ambacht, doch zijn gehouden 's avonts weder in dit huis te komen, en mogen daer buiten niet vernachten: vol krygenze op van eten en drinken, en worden ook met behoorlyke burgers koſt geſpijſt. Behalve de buiten-moeders en binne-moeders, die over alles, wat binnen in 't huis omgaet, zorge dragen, zijn 'er eenige bezondre Diakenen, die uit d'andre daer toe gekoren worden, en hier in dit huis een treffelyke kamer en vergaderplaets, daer in de drie gronden, en de voor, achter en zijd-gevels van dit huis ook hangen uit-geteikent, hebben.

En om al deze onkoſten te vervallen, worden in alle Kerken van de Kalviniſche gemeente, als 'er gepreekt wort, aelmoeſſen vergadert; daer en boven, gaen ook de Diakenen alle maenden door de ganſche ſtadt om, en aen de huizen der litmaten aelmoeſſen halen; dat zeker een groote zom penningen, en bywijlen jaerlix aen de kant van drie mael hondert duizent gulden, opbrengt; daer en tegen beloopt de jaerlixe uitgift zomtijdts aen de kant van twee honderdt duizent, en dertigh, veertigh, en vijftigh, zomtijts meer en min, gulden: Naer uitwyzing van de rekening, die jaerlix ten aenzien van ieder een geſchiet. Doch ſtaet aen te merken, dat dit uitdeilen alleen maer geſchiet over de Nederduidtſche gemeente, want de Walſche of Franſche, en Engelſche gemeente onderhouden haer eigen armen, zonder dat hier onder ook d'armen van de Remonſtranten, Luiterſchen, Herdopers of van andere gemeenten, die haer eigen armen onderhouden, begrepen zijn.

WALEN WEESHUIS.

IN den jare zeſtien hondert een-endertigh wiert ook, ter overſtaen van de Majeſtraet, by eenige der treffelijkſte Burgers, en Diakenen van de Franſche gemeente een Walen Weeshuis voor d'ouderlooze kinderen van de Franſche gemeente opgerecht; ter oorzake dat'er veel arme poorterlooze ledematen waren, wier kinderen na hun in 't groote Weeshuis niet komen konden. Dit Weeshuis ſtaet in de Laurier-ſtraet en wierdt geſticht in den jare zeſtien hondert en dertigh, daer terſtont, een groote menighte van kinderen, die dus lang voor een zekere zom penningen, by gemeene burgeren beſteedt waren, ingebraght wiert. Voor aen de gevel ſtaen dezen woorden in 't Franſch:

La Maiſon des pauvres Orphelins d' l'egliſe Walonne.

Dat is:

Het huis van d'arme Weeskinderen van de Franſche of Wale Gemeente.

Dit huis, hoewel het veel kleender en zoo aenzienlijk niet is als het voorgaende, is niet niettemin van nootwendige behoeftigheden verzien. Want het heeft ook zijn eige ſchoolmeeſter, door wien de jeught in de Franſche tale geoeffent wort; en grooter geworden zijnde, wort ieder zoo wel de knechten als meiden, op een hantwerk beſtelt. Het is ook met een eigen bakkery, daer in het broodt voor deze kinderen gebakken wort, en andere nootwendige behoeftigheên, verzien.

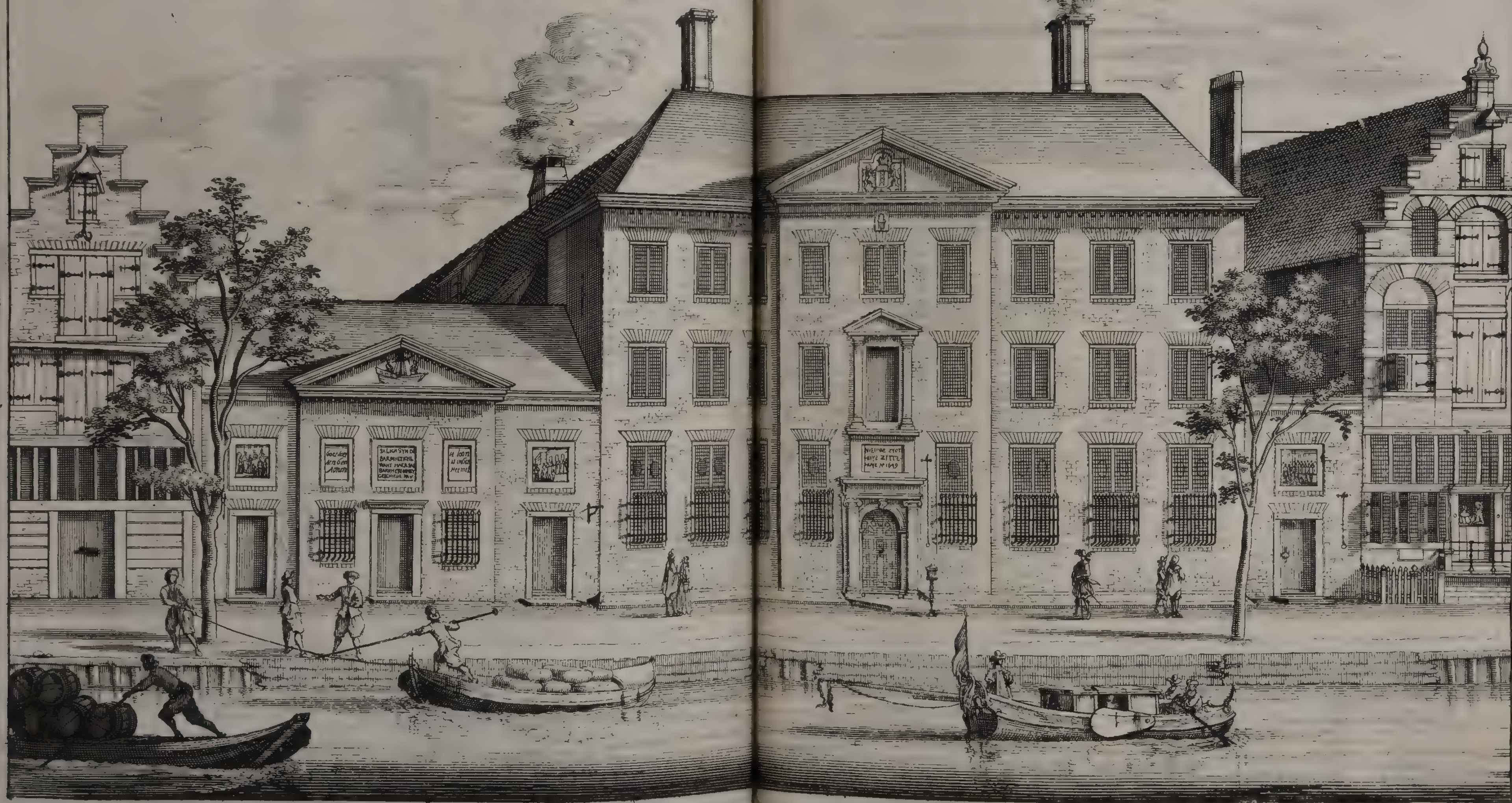
Oude en Nieuwe-zijds Huis-zitten-huizen, en Aelmoessieniers-huis.

BEhalve de boven-verhaelde Godtshuizen, zoo wort hier ook zonderlinge zorge gedragen voor de Huiszitten-armen: waer by verstaen worden die luiden, die met of zonder kinderen huis houden, maer door de menighte van kinderen, of door eenigh ander ongeluk van quaet fortuin, onderdrukt worden, en aen de kost niet kunnen geraken. Wijtloopigh heeft van deze Huis-zitten-armen Pontanus, wiens woorden wy hier om ook zullen laten volgen, te zijner tijt aldus geschreven. *Na dat wy verklaert hebben de huizen toe-geëigent en verordert tot behoef, zoo wel van kindren, als oude luiden, en andere in allen gevalle, zoo is'er noch overigh te spreken van de Huis-zitten-armen. Hier by werden verstaen, die huis-houden, vrouw en kindren hebben, en met haer handen en dagelixe hantering, haer kost zoeken te winnen, maer door quade tijden en andere ellendigheden onderdrukt zijnde, den kost niet heel en kunnen winnen, en haer huisgezin onderhouden. Tot die inzicht, dan, van deze, en om den zelven van nootdruft te verzorgen, zijn verkoren by de Majestraet dezer Stede uit de beste der Burgeren zekere Aelmoessieniers of Regenten, en den zelven, zoo wel aen d'oude als nieuwe zijde, benevens inkomsten en verzamelingen, huizen en spykers vergunt, in de welke d'eedtwaren, om etlyke duizent huisgezinnen te voeden, opgedaen, en weder uit-gedeelt worden. Daer is onder anderen, noch ten huidigen dage zulk een huis recht tegen over de* [a] *Appelmarkt, aen de Nieuwe-zijde, gesticht in 't Jaer 1486. als het opschrift uitwijst. Hoewel de originele brieven die ter kamer van de Aelmoessieniers berusten, te kennen geven, dat deze instelling ouder is, en van voorgaende eeuwe, en datze meer dan twee hondert Iaren te voore in 't gebruik geweest is. De namen nochtans der Regenten worden niet gevonden boven het Jaer 1536. en toen waren Regenten aen de Nieuwe zijde Jan Duyvesz. d'oude, Jonge Klaes Heyn, Dirk Hillebrantsz. Otter. Jan Duyvesz. de Jonge, daer na in't Iaer 1578. als 'er verandering in de regering en Godtsdienst, quam, zijn in plaets van vier, zes perzonen gekoren, waer af deze naervolgende d'eerste zijn: Hendrik Ebbesz., Baertout Dirksz., Jan Smit, Ian Verburgh, Herman Rodenburgh, Jan Pietersz. Reael, welke regeringh van zes perzoonen heeft geduurt tot noch toe. Het ampt van deze Regenten bestaet voornamelijk in 't bedienen der armen, eerst de aelmoessen in de Kerken te verzamelen, en vier of vijf generale omgangen voor alle huizen te doen: voorts zorge te dragen dat de huizen den gemelden armen toe-behoorende, mitsgaders de landen mogen verhuurt, wel onderhouden, de renten ingevordert, als ook de huizen van koorn, botter, kaes, en torf wel verzien, en de aelmoessen onder de rechte armen mogen uit-gedeelt worden.*

[a] Toen was de Appelmarkt achter het Stadthuis.

Het boven-gemelde huis is aen de Nieuwe-zijde, en gebouwt, in 't jaer 1486. eigentlijk om 17000. mant turf, daer op te leggen, maer is nu meer als de helft te kleen: gemerkt dat 'er meer als over de 34000. manden alleen aen de Nieuwe-zijde uit-gedeelt worden. Het uit-deilen van botter is eerst begonnen, in 't Iaer 1562. als een godtvruchtige vrouw, en zeer weldadigh tegen d'armen, genaemt Geertje Barnerts, den Regenten van het Huis-zitten-huis, heeft gegeven, een rente-brief van vijftigh gulden Iaerlix, op voorwaerde dat d'armen 's Iaers drie tonnen botter zoude uitgedeelt worden, maer nu behoeftmen wel drie tonnen 's weeks, en wel meer, als men geen kaes geeft. Desgelijks heeftmen in 't zelve Iaer beginnen de kaes uit te delen, voornamelijk door de

NIEUWE ZYDS
HUYS-ZITTEN-HUYS.

de mildadigheit der burgeren, van de welke zommige hondert, andere twee hondert gulden toe gaven. En voornamelijk heeft ook over weinigh jaren Margriet Klaessen, Kors dochter, hier veel toe gedaen, en een zom van eenige duizent gulden aen deze armen gemaekt. Dit zijn meest de beginselen, en de voortgank van deze instelling. Wat nu aengaet de menighte der armen, die nu tegenwoordigh zijn, heeftmen aen de Nieuwe-zijde boven de 1611. *huisgezinnen, van de welke indien men alle hoofden zoude rekenen, dat is, indien men mannen, vrouwen, jongelingen en kinderen in 't bezonder getelt wierden, het getal zoude wel boven de* 6000. *beloopen. Het welk zoo veel meerder zoude wezen, indien de huisgezinnen van d' Oude zijde daer by gevoeght wierden, die boven de* 900. *zijn, zoo dat in 't geheel de huisgezinnen zoo van de Oude als Nieuwe-zijde wel twee duizent en vijftigh of tzestigh uit zouden maken. Maer aen de Nieuwe-zijde, alwaer, gelijk ik gezeght hebbe, wel* 1611. *huisgezinnen zijn, vintmen naulix* 200. *Hollantsche huisgezinnen, als uit zeker register of verhael der Aelmoeseniers blijkt: maer d' overige bestaen in verscheide natien; als, Franzoisen, Walen, Brabanders, Vlamingen, Vriezen, Embdenaers, Engelsche, Westfalen, Ditmersen, Eydertsche, en andre uitlandsche natien, door 't oorloogh verdreven. Het zelve is mede van d' Oude-zijde te verstaen. En al deze natien worden bedient, en hen Eerbarm-giften uit-gedeelt, van wat gezinte datze ook zijn, indienze niet gaen bedelen, en hier woonaghtigh zijn; des geschiedt dit op die voorwaerde, dat by aldienze komen te sterven, en geen kinderen achter-laten, de Regenten het goet mogen aen-tasten, 't welk hen by den Gerechte in den Iare vijftien hondert twee en dertigh is toe-gestaen. Doch staet aen te merken dat deze uit-deling niet geschiet, dan des Winters, eenige weken lang.* Dus verre Pontanus.

[Volgende Keure van den jare ... 30.]

En alzoo by ervarentheit dikwils bevonden wiert, dat vele luiden tegen en geduurende de winter, zich aen de Regenten van de Huiszitten armen, aen de Oude, en Nieuwe-zyde zich beholpen met quade en onwaerachtige getuigenissen harer armoede, woonplaetse, belastingen van kinderen en diergelyke. Dat mede, de gewoonlijke uitgiften en erbarmgiften, gevordert en genoten worden by den genen die zelfs eenige middelen, inkomsten, of onderhout hebben, voor hen of hunne huisgezinnen, waer door de erbarmgiften niet alleen worden verdeilt, en den rechten armen onthouden; maer ook de kantoren en middelen van dien bezwaert en verachtert van zodanigen, die het met rede kan geweigert worden, zoo wiert by den Gerechte in den jare zestien hondert drie en twintigh besloten, dat een ieder die zich by deze Regenten wilde aengeven, of laten aentekenen, gehouden is oprechtelijk, des verzocht zynde, en na de waerheit te verklaren haer armoede of gebrek, en ofze geen middelen hebben tot onderhout van haer huisgezin, mitsgaders haer woonplaetsen, en hoe lang datze hier gewoont hebben, en de menighte, als ook de jaren van hun kinderen, ten einde by deze Regenten daer op gelet magh worden; zonder dat iemant niet woonende of den behoorelijken tijdt niet gewoont hebbende binnen deze Stadt, of vryheit van dien, 't zelfste naders mag verklaren, of, ook het getal van sijn kinderen te vergroten, noch eenige andre aen te geven als haer eige kinderen. [Volgens de Keure van den jare 1623 den 3: Novemb.]

In den jare zestien hondert en vyftigh, wiert ook by den gerechte geordent, dat de gene die hier geen vaste woonplaets houden, geen aelmoessen zouden mogen genieten, en die van buiten met der woon in de stad komen, in plaets datze van te voore maer vier jaren behoefden te woonen, nu zes jaren achter den anderen woonen moesten, eerze onderhout zouden mogen krijgen.

En gelijk deze Huis-zitten armen, in Huis-zitten armen aen d'Oude en Nieuwe zyde verdeelt worden, alzoo zijn ook over d' Oude en Nieuwe-zyde bezondre Regenten gestelt, die ook bezondre huizen hebben, daerze vergaderen

gaderen en alle nootwendige behoeftigheden uitdelen. Ten Zuiden naest het Leprozen-huis staet het Huiszitten-huis vand'Oude-zijde. Dit is een uitmuntend en een heerlijk gebouw, voor eenige weinige jaren gesticht. Het begint aen de burghwal en komt aen de schans met een groote en brede Dorische stene poort uit. Verscheide vertrekken en kamers zijn in het zelve huis, zoo daer de Regenten vergaderen, als daer de eetbare waren uitgedeelt worden; in't midden is een cierlijke en groote tuin, rontom de zelve loopt een breede galdery, daer in 't uitdeelen d'arme luiden langs heen op een ry staen, en botter, broot en kaes, dat eens ter weke uitgedeelt wort, ontfangen. Hier nevens ten Zuiden van dit huis staen twee groote pak-huizen, hier in leggen onder ook d'eetwaren, en bovenop de zolders koren en turf.

Immers zoo een kostelijk en aenzienlijk gebouw hebben de Regenten van de Nieuwezijde; dit staet op d'Oostzijde van de Prince-gracht ter plaetse daer wel eer de turf wiert uitgedeelt, en is gesticht of hermaekt in den jare zestien hondert negen-en-veertigh. In dit gebouw, zijn mede verscheide brede en ruime kamers. Ter zy is een ander gebou dat kleender is, daer aen, in 't midden in de voorgevel deze woorden staen, *zaligh zijn de Barmhertige, want hen zal Barmhertigheit geschieden.* Matth. 5. v. 7. en aen d'eene zijde. *Doet wel aen den Armen*, en aen d'ander zijde, *U loon is in den Hemel.* Van binnen is een lange Galdery, daer den behoeftigen op een ry de spijze wort uit-gedeelt. Twee groote Turf huizen zijn mede aen dit Huis-zitten-huis, het eene staet aen de schans by de Zaeghmoolens-Poort, en het ander, aen de schans, by de Passeer-straet. Het eerste is gesticht in den jare zestien-hondert negen en veertigh, het ander, in 't jaer negen en dertigh. De zes Huis-zitten Regenten aen d'Oude-zijde zijn, tegenwoordigh deze

Ian Seljns,
Marten Kanter,
Kornelis Hoppesak, overleden.
Ian Lantsman.
Willem vander Does Symonsz.
Koenraet Klink.

En aen de Nieuwe-zijde,
Ian Appelman,
Abraham Ernst van Bassen,
Jan Alewijn,
Tijmon Veneman,
Hendrik Kleef,
Elias Nuys.

AELMOESSENIERS-HUIS.

OM voorders alle misbruiken, in deze welgeschikte stadt voor te komen, en de zelve van bedelerye langs der straten geheel en al t' ontlasten, is by Burgermeesteren met goetvinden van de zes-en-dertigh Raden, in den jare zestien hondert en twalef, besloten noch een Godts-huis op te richten, onder de naem van Aelmoesseniers-huis, waer in des zomers, als de Huis-zitten geen uitdeiling meer doen, uitdeiling aen behoeftigen huis-gezinnen, en andere armen zoude gedaen worden. Op de Cingel of Konings-gracht, op het Leytsche Veer, staet dit Aelmoesseniers-huis, dat eertijts of de plaets daer het op staet mede een gedeelte van het mannen Tuchthuis was. Van binnen in 't midden is een groote plaets, en daer rontom een galderye, daer den behoeftigen luiden d'eetwaren worden uitgedeilt. Dit huis, of de Regenten van dit Aelmoesseniers-huis, doen alleen maer (gelijk gezeght is) uitdeling aen nootdruftige huisgezinnen, en den genen, die in haer armoede, indienze geen onderstant kregen, vergaen zouden, des zomers, als wanneer de Huis-zitten geen spijzing of uitdeiling doen. Eenige hondert arme ouderlooze kinderen, die in 't groote Weeshuis, noch Diakoni Weeshuis, om dat haer ouders geen Poorters noch Litmaten van de Kalvinische leere geweest zijn, niet ontfangbaer zijn, worden ook van deze Regenten by bezondre luiden in de kost besteet. Den behoeftigen vreemdelin-

'T AELMOESSENIERS HUYS.

delingen, die hier door komen reizen en geen gelt hebben om weder te vertrekken, worden ook van deze Regenten met een redelijken reispenning om voort te komen verzorght. Dit huis heeft ook een eigen Schout met Provoosten in dienst, die de genen, die zich met alle onbehoorlijke bedelaryen behelpen, vatten en in 't nieuwe Werkhuis brengen.

RASPHUIS of TUCHTHUIS.

HOewel, misschien, zich het veel gevoeglijker geschikt had, vervolgens en op een ry, eerst al de Godshuizen, en daer na de drie gemene Werkhuizen, als het Rasphuis, Spinhuis, en nieuwe Werkhuis, te beschryven, zo hebben wy nochtans dese orde, om de bovengemelde rede, verandert, en zullen hier nu de beschryving van het Rasphuis, of Mannen Tuchthuis, en vervolgens van d'overige Godshuizen, als het Oude Mannen- en Dolhuis, &c. laten volgen.

Dit Rasphuis, zo geheten na het werk of arbeit, 't welk is met zagen 't hout tot zaeghsel te maken, dat in 't Nederduitsch raspen genoemt wort, plagh oulinx een gedeelte van het Klarissen klooster te zijn; maer in den jare vijftien hondert vijf-en-tnegentigh, toen men ook deze stadt met een aerde wal uitleide, wierdt dit Klooster tot een Rasphuis verordent en bequaem gemaekt.

Voor aen de straet, staet een geweldige groote witte stene poort, in desselfs architraef zietmen leeuwen, beeren, wilde zwijnen en tygers, voor een geladen wagen gaen, daer op Braziliaensch hout, raspen, en ander werktuigh leit. Boven op de wagen, zit een voerman met de zweep in de hant, en tempt en drijft vast deze lantgedrochten voort. Onder aen leestmen dit Latynsche veirs:

Virtutis est domare quæ cuncti pavent.

Dat is:

Het is een deucht van 's kloek gemoedt,
Te temmen dat elck schrikken doet.

Boven op de frontespies van de binnen poort, staen twee tuchtelingen levens groote, van witte gehouwen steen, en met het halve lijf naekt, te raspen.

De grote meenigte, na 't schryven van Pontanus, der lantloopers en bedelaers in den Lande van Hollandt en Westvrieslant, zoo ten platten lande als in de steden, gaf aenleiding om zoo wel het mannen als het vrouwen Tuchthuis op te richten. Want als deze in schyn van bedelaers gongen, en de tijd en gelegentheidt waer namen, met diveryen by nacht en dagh daer onder te plegen, deden de Staten van Hollandt en Westvrieslandt, noopende dit stuk, zeker plakkaet in den jare vijftien hondert vyf-en-tnegentig, afkundigen. Waer op verscheide ordonnantien, zoo in steden als in dorpen, om dit geboefte en deze bedelerye te weren, gevolght zyn. Binnen Amsterdam alleen, daer nau onderzoek op d'armen gehouden wiert, bevontmen ontrent drie duizendt vyf hondert ambachts jongens van verscheide ambachten, en daer onder veel schamele meisjes. Om de stoutheit dan en alle ongebondentheden van dit geboeft voor te komen, en het wortelen van het aenkomende quaet uit te roien, zijn by den Gerechte, als het bequaemste middel, twee Tuchthuizen, en in den jare hondert vijfentnegentig, onder drie Regenten, als *Ysbrant Ben*, *Ysbrant Harmansz.* en *Hendrik Buik*, het mannen Tuchthuis, opgericht.

In dit huis wordenze alle geslooten gehouden, zommigen ook geboeit, zoo nochtans, datze onverhindert kunnen werken, en de handen gebruiken: want eenige moeten Breziliaensch hout tot zaeghsel raspen, of ook bombazijnen weven. Op Zon en Heyligedagen, zijnze alle gehouden in het school te komen, en wort hen uit de Bybel, en 't geen tot stichting en bekering van hun leven dienen kan, voorgelezen. Zommigen worden ook in d' eerste beginselen van leezen

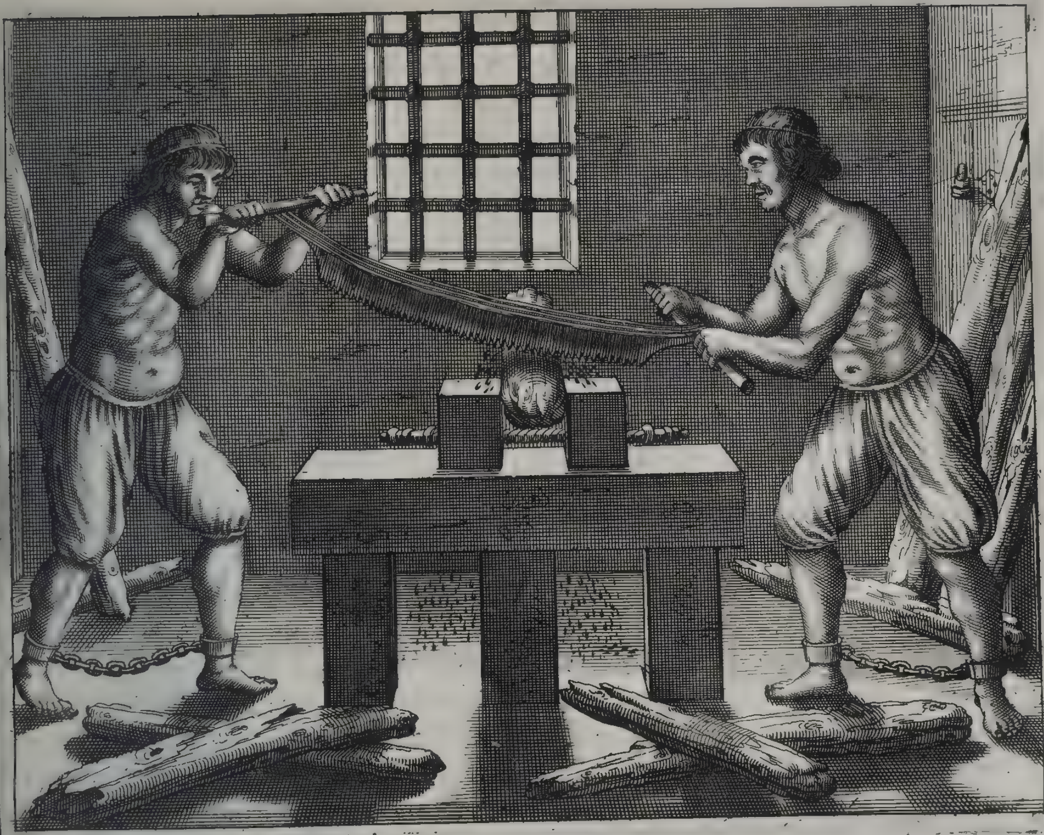
en schryven geoeffent. En dit is het gene, dat Pontanus te zijner tijt, van dit Rasphuis schreef. Doch dat de menighte der landt-loopers en bedelaers, gelijk Pontanus zeit, alleen aenleiding en oorzaek zoude gegeven hebben tot oprechting van het mannen Tuchthuis of Rasphuis, (want in het Spinhuis kan het eenighzins plaets hebben) schynt vry wat hert te zijn; en by na onmenschelijk, bedelaers (schoon zommigen onder schijn van te stelen gingen) aen zoo een zwaren arbeit te zetten. Maer zeer veel heeft hier toe geholpen, en misschien ook de voornaemste oorzaek geweest, dat de Wet-houderen gedwongen waren, veel jonge dieven, die zich aen andere lichamelijke pijne of straffe niet kreunden, op te knopen. Te dien einde dan om de genen, daer in noch eenige hoop van betering moghte zijn, tot beteren te krygen, wiert met goedt-vinden van den Gerechte, dit klooster daer toe bequaem gemaekt. Het voornemen was ook, toen dit huis eerst opgerecht wiert, niet den tuchtelingen het hout met zagen of raspen, maer hen in een Rosmeulen te laten gaen, en met meulen steenen het zelve kleen te maken. Dat Pontanus ook zeit, datze geboeit werken, geschiedt niet altijdt, maer alleen wanneerze het verkorven hebben, en anders niet. Ook geschiet het voorlezen tegenwoordigh niet voor hen allen, maer alleen, gelijk terstont breder zal gezeit worden, voor het klene geboefte, dat nu aen het houtkappen gezet wort.

Ieder, die in dit Rasphuis uit bevel van den Gerechte gebraght wordt, 't zy om dievery, vechten, pypen stellen of eenige andere oirzaken, wordt terstont, eer hy aen 't zagen komt, in een vochtige en onderaertsche kelder, die zoo laegh is, dat geen man daer in over end kan staen, maer by na altijdt leggen moet, twee of drie dagen gezet. Terstont, na datze uit deze kelder geraekt zyn, wordenze te werk gestelt, ten zy de Tuchtmeester oordeelde (want hun arbeidt te verlichten en te verzwaren, staet aen zyn bescheidentheit) dat zoodanigh perzoon, ter oorzake van zijn jongkheit, of hoogen ouderdom, of eenigh ander gebrek, aen lichaem, handen of voeten tot dezen arbeidt onmaghtigh was: want zoo een wort dan aen lichter arbeit gezet, als aen eenigh dun hout, onbequaem om te verraspen, kleen te kappen, dat daer na dan op de meulen des te lichter fijn gemalen wort. Het hout datze verwerken is niet van eenerleye, maer van verscheide soorten, als Brezilaensch, anders Farnabukhout geheten, Kampesi, Geel, Sinte Martens, Tartubes, Pok, Roozen, wit en roodt Zandel-hout, Sassefras, Verzethout, en meer andere zoorten.

Twee en twee tuchtelingen, als ten dele uit deze bystaende Figuur te zien is, die met hun tien of twaleven in een huisje zitten, raspen dagh voor dagh, vijftigh pont van dit hout, met een twaelf dubbelde, of zaegh van twaelf bladen. Het gezaeghde hout zynze gehouden om den ander dagh te leveren, namelijk hondert pont; zulx datze met hun beide, ieder week drie hondert pont hout te raspen hebben. En vermits eenigh hout, datze raspen, zoo hart als steen is, en daer op de tanden der zagen licht stomp worden, en by wylen gaen omleggen, zyn de waegh-knechts, die drie in 't getal zyn, gehouden de zelve, na dat'er acht hondert pondt hout meede gezaegt is, te vylen en te scherpen. Deze drie waegh-knechts, die den Tuchtmeester ten dienste staen, in wat voor een gelegentheit hy de zelve wil gebruiken, 't zy in 't heel hout, dat van de koopman gelevert wort, in te dragen, of 't geraspte in zakken te doen, worden by hem uit d'andere tuchtelingen, die hy daer toe bequaem acht, en hem aen staen, gekozen. Ook deelt een van deze drie, d'andere gekluister de tuchtelingen, de spyze om.

De tijdt, dien de tuchtelingen in dit huis moeten uitzitten, is lang of kort, na dat de misdaden, dieze begaen hebben, licht of zwaer zijn. Want eenige, die om hun gepleeghde diefstukken hier ter stede opentlijk op het schavot gegeesselt en gebrant-merkt zyn, worden daer voor twee, acht, tien, ja twintigh jaren, die het anders met de doot zouden bekoopen, ingebannen.

HET RASP-HUYS

bannen. Ook is ieder tuchtelingh gehouden zijn tydt uit te zitten, 't zy hy om eenige dienſten, die hy in 't beklappen van andere dieven, die eerſt in hechtenis raken, den Gerechte doet, afſlagh van jaren kryght. Te dien einde, vergaderen ook tegens Vrouwendagh of de verkiezing, d'opper-Schout, Schepenen, met de Schouts Sekretaris en onder-Schouten, in dit Tuchthuis, en nemen hun zitplaets, in het geſtoelte van de Kerk, daerze dan den genen, die eenige dienſte den Gerechte gedaen heeft, voor hen doen komen en afſlagh van tijt geven. Doch euvel breekt hen dikwils dit beklappen van hun ſpitsbroederen, daer na op: want hoewelze voor deze feiten, dieze met deze beklapte gevangen begaen hebben, voor dien tijdt niet gedaen worden, zoo worden echter de zelve by den Gerechte aengetekent, en hen, op nieuw om eenige dieveryen weer in hechtenis geraekt zijnde, daer na te laſt geleit; zulx dat deze, nevens de laeſte, daerze op gekregen worden, dikwils oorzaek van hun doodt zyn, daerze anders, indienze ſtil gezwegen, en zich zelven niet beklapt hadden, den hals genoech zouden door gehaelt hebben. Maer gebeurt 'et in tegendeel, dat iemandt van deze tuchtelingen uit breken en 's Heeren ſloten ſchenden wil, die wort, daer op betrapt zijnde, behalve de ſtraffe van met roeden in tegenwoordigheit van Schepenen, wel ſtrengelijk gegezelt te worden, met opſlagh en verlenging van tijt geſtraft; en daer-en-boven na gelegenthet der zaken, met het eene been aen een ketting, die aen zijn hok vaſt geklonken is, of by wijlen ook met beide beenen, een maent of twee, zomtijdts ook wel zes, aen een zware ſleep ketting, zoo veel als een man kan torſen, gekluiſtert en geſloten. Doch om hen alle middelen van uit te breken te benemen, worden alle avondts de zagen, daerze zich anders van dienen, en de zelve tot hun voordeel konden gebruiken, door de waegh-knechts uit hun huisjes in de waegh gebraght, en aldaer opgeſloten, en 's morgens daer weder uit en in de huisjes gebraght. Ja zelfs zijn de monden der ſekreten, dewijlze eertijdts by wylen hier door kroopen, en alzoo daer uit raekten, ook dikwils het ongezaeghde hout, om voor den arbeit bevrydt te zijn, daer door ſmeten, met een yzere rooſter, dienze ook alle Za-

terdagen gehouden zijn te reinigen en door te stoten, bezet.

En op dat de jonge jeught, hier mede by den gerechte ingebannen, (die eerst met weven van bombazijen, de kost verdiende, maer nu, mits de slechtigheit der weveryen, aen 't hout kappen, te weten zoodanigh dat onbequaem om te verraspen is, gezet wort,) zich tot deucht zoude mogen schikken, en, by gebrek van stichtinge in de vreze Godts, niet meer van de rechte wegh des deughts afdwalen, wort de zelve by den Tuchtmeester, alle avonden, na het afdoen van haer dagelijxe taxt, in lezen en schrijven onderwezen. Te dien einde zijn 'er bezonder, uit last van de Majestraet dezer stede, de voornaemste en stichtelijkste zentbrieven der Apostelen, de spreuken Salomons en diergelyke boeken, om hier te leeren, 't geenze by hun ouders niet hebben kunnen of willen leeren, gedrukt. Alle zondagen, heilige, en biddagen, wort ook voor deze jeught by den zelven Tuchtmeester gelezen, gepreekt, gekatigizeert, en Psalmen gezongen, even-eens als in een openbare Kalvinische kerk. Maer de genen die raspen, genieten dit onderwyzen, noch het hooren der preke niet, vermits het een gevaerlyke zaek zoude zijn, voor den Tucht-meester alleen onder zoo een hoop woedende en ongebonde menschen by elkandre, te verkeren: dezen dan worden de gemelde boeken in hun hokken gegeven, om zich zelven die lezen, en die niet konnen, zich aen het over-luit lezen van anderen, te stichten. En weten deze tuchtmeesters en opzienders, niet alleen, dit ontaerde en ongebonde volk, met dit raspen te temmen en af te matten, maer ook eenige vagebonten, en straetlopers, die zich voor den volke hier ter stede, met een gemaekte en gewaende, lam, stom, kreupel, en lazerisheidt vertoonen, met slaen van de bollepees, en andere straffe op staende voet van hun qualen te genezen. Dat hun genees-middel goet is, geven de krukken, lazaris klappen, en breuk-banden, die aen zeker bort op de plaets tegens de muur ten toon hangen, genoech te kennen. Deze geneeskonst, is den tegenwoordigen Tuchtmeester mede niet onbewust, die door zonderlinge treken en straf vande bollepees verscheide stommen aen 't spreken, lamme en kreupele op staende voet aen 't gaen gemaekt heeft. Zeker Fransman, gelijk de Tuchtmeester zelfs verhaelde, die zich veinsde stom te zijn, en door dit bedrogh zijn kost zocht te winnen, wiert by den gerechte gevat, en voorts aen dezen Tuchtmeester gezonden, om t'onderzoeken, of hy in 'er daet stom, dan of het een gemaekte stomheit, was. De Tuchtmeester, evenwel, die niet terstont met de strenghste straffe wilde te werk gaen, geboot een van de waeghknechts, dat hy hem onvoorziens van achteren, een slagh, zoo veel als hy slaen kon, om 't hooft zoude geven, en wel letten of hy ook eenigh geluit gaf. De Fransman deze slagh zoo onverziens op 't lijf komende, begon hol en verbaest eenigh geluit te slaen. Waer op de Tuchtmeester, achtende nu genoech te hebben, hem terstont zoodanigh met de bollepees afroste, dat hy hem in min dan een half uur goet Latijn en Franzois leerde spreken: en als hy hem in 't Latijn bestont te vragen, *waerom hy voor de Heeren niet gesproken had*, gaf tot antwoort, *dewijl ik hen niet verstond, en zy met my in mijn moeders tacle niet aen spraken.* Wiert voorts by den gerechte met roede gegeesselt en uit der stadt gebannen.

Met verscheide vryheden is dit huis ook begiftight: want in den Jare vijftien hondert zeven-en-tnegentigh, kregen de Heeren Burgermeesteren en zes en dertigh Raden, van de Hoogh. Mogende Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant, die vryheit, dat by aldien de Tucht-meester of een van d'opzienders een van de tuchtelingen, die den Tuchtmeester, of een van d'opzienders zoude zoeken te overweldigen, om door middel van dien, daer uit te geraken, quame te quetsen, dat de zelve tuchteling daer aen stierf, den Tucht-meesters, noch opzienders daer over aenspraekelijk zouden zijn ten eeuwigen dage. Als breder blijkt uit deze volgende vry-brief:

De Ridderschap, Edelen ende Steden van Hollant ende Westvrieslant, representeren-de

de Staten van den Lande. Doen weten, alzo Burgermeesters en Raedt der stad Amstelredamme, ons te kennen gegeven hebben, dat om d'ontuchtige jeucht te brengen tot een eerlijck exercitie in de vrese Gods, en de voorsz. stad (so veel mogelijck) te suyveren van't geboefte, sy luyden opgerecht hebben een Tuchthuys in de voorsz. stad, en daer over ingestelt vroome ende van goede qualiteyt, Luyden, tot Regenten. Ende alsoo daer veele, niet alleen kleyne jongens, maer oock stercke jonge mannen, soo by Schepenen vonnisse, als andersints, gebracht sijn ende onderhouden worden; by der welcker eenige noch onlangs messen ende andere offensive instrumenten bevonden sijn geweest; mogelijck om de voorsz. Regenten, ofte eenigen van hen (die dagelijx by hen moeten converseren) 't overweldighen, om door sulck middel daer uyt te geraecken. Ende de voorsz. Regenten beduchten, dat niet tegenstaende alle voorsichtigheyt, sy luyden 't eenigen tyden genootsaeckt mochten worden hen te weren, ende moogelyck in de nootwendige defentie, yemant van de voorsz. Tuchteliengen te quetsen, daer over soude mogen volghen de doodt van een of meer der selver, ('t welck Godt verhoede) ende eenige scrupuleuse vreesen mochten ter oorsake, van dien by den Officiers van de Graefluckheyt ofte andere, achterhaelt offe gecauseert te moghen worden; versochten de voornoemde vertoonders, dat, omme de voorsz. loffelycke institutie ᵃ in ipso liminie *niet te laten vervallen, ons believen wilde, 't voorsz. Tuchthuys te nemen in onse speciale* ᵇ *Sauvegarde, 't selve (voor soo veel des noot sy) privilegerende, dat indien yemant van den genen, die by den Magistraet geauctoriseert is, offe namaels sal worden, in 't voorsz. Tuchthuys dienst te doen, aldaer eenigen van den Tuchtelingen quame te quetsen, ende die (dat Godt verhoede) daer over sterft, by daeromme tot geenen tyden gestraft, noch achterhaelt soude mogen worden, maer vry daer van sijn ende blyven ten eeuwigen tijden. Soo ist, dat Wy aenmerckende de voorsz. loffelycke Ordre ende Institutie ende de goede vruchten, die te verwachten staen door 't oprechten van 't voornoemden Tuchthuys tot Amstelredamme, ende d'Opzicht van dien, ten eynde de Regenten en Bedienders, van den selven Tuchthuyse met meerder devoir ende auctoriteyt hen daer inne mogen dragen ende quyten, naer behooren, hebben 't voornoemde Tuchthuis, mitgaders den Regenten ende Bedienders van den selven Tuchthuyse, die nu sijn ofte namaels wesen sullen, genomen, ende nemen by desen in onsen sonderlinge* ᶜ *protectie ende Sauvegarde, een ieder, en insonderheyt die in den selven tuchthuis ontfangen sijn, ende die daer inne namaels ontfangen sullen worden. Ordonnerende ende bevelende scherpelijck by desen, hen t'onthouden ende wachten vanden voorsz. Regenten ende Bedienders met woorden, dreygementen, wercken ofte andersints, te misseggen ofte misdoen in eeniger manieren, maer de selve respecteren naer behooren. Ende soo verre de selve Regenten ende Bedienders van den voornoemde Tuchthuyse tot eeniger tijdt genootsaeckt mochten worden in haerluyder dienste ofte Tuchtinge hen te weeren, ende de selve of eenich van hen, in nootwendige defentie yemandt van de voorsz. Tuchtelingen mochten quetsen, daer over een ofte meer der selver souden mogen doot blyven, ofte daer van komen te overlijden ('t welck Godt verhoede) willen ende ordonneren Wy, dat de selve Regenten, Bedienders, ende elck van hen, daer af vry ende onbeschuldight sullen gehouden worden ende blyven, ten eeuwigen dagen, ende dat sulcx geene Officieren binnen den voorsz. Landen, hen, nochte heuren erven ende Nakomelingen, of yemant van den selven daer over sullen moghen achterhalen, calangeren ofte causeren, ofte oock eenige informatie dies aengaende nemen. Want wy tot ontzicht, ende repressie van de ongebonde moetwille der voorsz. Tuchtelingen sulcx vinden te behooren. Gegeven in den Hage, onder onsen Zeghele hier op gedruckt, den* XIIII. *Marty, Anno duysent vijf hondert seven ende t'negentich. Onderstont, ter ordonnantie van de Staten, ende was geteeckent C.* D E *Rechtere, hebbende daer beneffens staende een opgedruckt Zegel in rooden wasse.*

ᵃ ...n den ...inne.
ᵇ ...eilige ...de.
ᶜ ...escher- ...ng.

Ook wiert den Wethouderen dezer stede, by den zelven Staten, in den jare zestienhondert en twee, die vryheit vergunt, dat by niemandt in gansch Hollant en West-vrieslant, het raspen van het Brasilien-hout zoude mogen gedaen worden, dan alleen hier t'Amsterdam in 't Tuchthuis; doch met die voorwaerde evenwel, dat ieder stadt zoude mogen mede diergelijk Tuchthuis oprichten, en daer in Brasilien-hout laten raspen, zoo veel als in de zelve stadt vertiert zoude konnen worden, maer niet mogen het zelve in andre steden te zenden, om verkocht te werden, op pene van twee hondert gulden, als blijkt uit deze volgende gunst-brief:

't Raspen van Breziliaens en ander hout mag nergens, dan alleen t'Amsterdam in 't Tuchthuis, &c. gedaen worden.

DE Ridderschap, Edelen ende Steden van Hollandt en Westvrieslandt, representerende den Staten van den selven Lande, Doen te weten, dat, alsoo Burgermeesteren ende Regeerders der Stadt Amsterdam ons vertoont hebben, hoe dat aldaer over eenige jaren tot groote kosten der selver Stadt opgerecht was, ende noch onderhouden wierde een Tuchthuys, Waer inne veel jonge luyden, die op een doolwegh waren, ende na galge liepen, daer van bewaert, ende in de vreese Godts tot eerlijcke oeffeningen ende hantwercken gehouden worden. Ende daer beneffens daer inne ghebracht

bracht werden verscheide gehoude mannen, die haer goeden doorbrengen, ende met haerluyder huysvrouwen hart ende onbehoorlijck leven, midtsgaders anderen soo onbejaerde, als oude persoonen, die naer haer ouders, vooghden of vrunden niet en willen luysteren, ende haer qualijck aenstellen. Waer onder die genen, die meest misdaen hebben ende sterckst van leden zijn, twee en twee gestelt worden aen't raspen van Brasilie, ende diergelijcke ander hout. Wesende de voorsz. Tuchtelingen een goet deel t'huys behoorende inde nabuerige plaetsen ende Steden, de welcke dickmaels uyt vruntschap geaccommodeert zijn met het innemen van de voorsz. ongeregelde luyden. Ende op dat het den voorsz. Tuchtelingen tot haerluyder kastijdinge ende oeffeninge aen geen werck gebreken soude, zijn voor eerst de Regenten van den voorsz. Huyse in Januario 1599. over een gekomen, met alle de luyden, die hen tot die tijdt toe met het raspen tot Amsterdam, ende in de Jurisdictie van dien geneert hadden, dat zy hen daer van onthouden souden. Waer op voorts by keure aldaer gepubliceert is, dat van doen voortaen by niemant anders als in 't voorsz. Tuchthuys, eenigh diergelijcke hout gerafpt soude mogen worden. Waer door 't selfde tot Amsterdam voorsz. ende in de Jurisdictie van dien wel belet was geworden: maer alsoo naderhandt by eenen Pieter Jansz. een VVint-moolen was gestelt op de Zaendijck, tegens over 't Calf, daer mede den voorsz. Tuchthuyse in 't breken ende raspen van't voorsz. hout seer grooten afbreuck is gedaen: Soo waren de voorsz. Regenten genootsaeckt geweest, tot conservatie van den voorsz. Tuchthuyse, ende omme den ondergangh van dien te voorkomen, middelen te soecken, omme metten voorsz. Pieter Jansz. onlanghs mede te verdragen, dat de selfde voortaen met zijn voorsz. Moolen in geenerhande manieren soude mogen malen, ofte breken eenigh ander hout, als 't welck in 't voorsz. Tuchthuys by de Tuchtelingen niet en soude konnen gebrooken ende geraspt werden. Zulx dat op de voorsz. Moolen alleen gebrooken sullen mogen worden de overgeblevene spaenderen van 't geraspte hout, mitsgaders Fachet-hout ende diergelijcke ander hout, het Tuchthuis niet dienstelijck zijnde, op de verbeurte van twee hondert guldens. Ende alsoo de voorsz. Regenten beducht waren, dat in toekomende tijden eenige andere meer hen onderwinden souden mogen 't voorsz. Tuchthuys t'onttrekken het raspen van 't voorsz. hout, 't welck soo seer is dienende tot der Tuchtelingen beteringe, ende schrik van andere, ende tot dien einde by de voorsz. Regenten, daer voor groote zorge gedragen was, in te vreden te stellen, van de boven-verhaelde luiden, die daer by tot noch toe eenigh interest souden hebben mogen pretenderen. Ende by ons, 't voorsz. Tuchthuis in den Iare 1597. den 14. Martij, ten aenzien van de loffelijcke institutie van dien, ende de goede vruchten daer van te verwachten, in sonderlinge protectie genomen, ende Octroy verleent was, inhoudende, by soo verre de voorsz. Regenten genootsaekt wierden, in haerluider dienst, ofte Tuchtinge van de moetwillige Tuchtelingen hen te weren, ende daer over een ofte meer der zelver mochten komen gequetst te worden, doot te blijven, ofte daer na te overlijden, dat in zulken gevalle ('t welk Godt verhoede) de voorsz. Regenten daer van ten eeuwigen dage vry ende onbeschadight zouden blijven, breeder blykende by den zelven Octroye. Zoo waren de vertoonders haer aen ons keerende, verzoekende dat ons gunstelijk gelieve, tot meerder voorderinge van 't voorsz. Tuchthuys, te verleenen Octroy in meliori forma, *daer by het voorsz. Tuchthuys geprivilegieert wierde alleen te mogen raspen, alle het Brasilie, ende andere diergelijcke hout, den Tuchthuyse dienstelijck zijnde, sonder dat ymant alzulck hout; directelijck of indirectelijck, met een meulen of anders, de Rasperije van het Tuchthuys voorsz. in eeniger manieren sal mogen onttrecken of ontwenden, op sekere pene daer toe te stellen: mits dat de supplianten te vrede waren op het loon van dien,*

ende

in den voorsz. Tucht-huys alsulcke order te doen stellen, dat niemant hem met rede daer over soude hebben te bezwaren. Soo is't, dat wy de sake ende 't versoek voorsz. overgemerkt hebbende, ende genegen wesende ter bede van Burgermeesters ende Regeerders der stadt van Amstelredam, de selve uyt onse rechter wetenschap, volkomen macht en autoriteyt vergunt, geconsenteert, geaccordeert, ende geoctroyeert hebben, vergunnen, consenteren, accorderen ende octroyeeren by dese, dat tot conservatie, vorderinge ende onderhout vanden Tuchthuysen binnen der selver stede, 't raspen van Brasilie en andere diergelijcke hout, by den Tuchtelingen in der selve huyse alleen gedaen sal mogen worden, met exclusie van allen anderen inden Lande van Hollant ende Westvrieslant, sonder dat yemant de rasperye van sulck hout directtelijck of indirecktelijck, met een meulen of anders sal mogen doen, ofte doen doen, of 't selve werck ende rasperye het voorschreven Tuchthuys in eeniger manieren vermogen t'ontrecken, op een pene van twee hondert ponden van XL. *grooten, te verbeuren by de geene, die contrarie van desen bevonden sullen werden gedaen te hebben, soo dickwils ende meenighmael 't selve geschieden sal, ofte bevonden sal konnen werden gedaen te wesen. Mits dat Burgermeesteren en Regeerders voornoemt gehouden sijn alsulcke ordre te stellen ende te doen onderhouden, op het loon van de rasperye van den voorschreven houte, dat niemant daer over hem met redenen sal hebben te beklagen. Ende dit al met die reserve ende verstande, dat soo by eenige stadt of steden van den voorschreven Lande van Hollant ende Westvrieslant, 't eenigen tijden goet gevonden werde een Tuchthuys binnen hare Sadt of steden te maken, stichten ende oprechten, dat de selve stadt of stede vermogen sullen de Rasperye van de voorschreven Brasilien ende andere diergelijcke houten (voor soo veel binnen hare stadt of steden verhandelt en vertiert sal werden, en anders of vorders niet) by den Tuchtelingen inden selven huysen te doen raspen ende wercken, sonder dat de voorschreven Burgermeesters ende Regeerders der Stadt Amstelredam uyt krachte van desen, eenigh hinder ofte beletsel daer tegens sullen mogen doen, in eeniger manieren. Ende ten eynde Burgermeesteren ende Regeerders der stadt Amstelredam 't inhouden van desen onsen consente, accoorde, gunste, Octroye volkomentlijck mogen genieten ende gebruycken, als naer behooren, lasten ende ordonneren* Wy *wel expresselijck by desen, allen en eenen yegelijcken, die 't selve aengaen mach, hen hier naer te reguleren, ende den voorschreven Burgermeesteren der Stadt Amsterdam 't effect van desen, rustelijck, vredelijck ende volkomelijck te laten genieten ende gebruycken, sonder hen te doen ofte laten geschieden eenigh hinder, letsel ofte moeyenisse ter contrarie. Gegeven in den Hage, onder onsen grooten Zegele hier aengehangen den* 11. *May, in 't jaer ons Heeren duysent ses hondert ende twee. Was getekent,* J. van Oldenbarnevelt, *ut. Op de plijcq; stont, ter ordonnantie van de Staten, ende was getekent,* I. de Duyck, *hebbende onder uythangen een groot Zegel in rooden wasse aen een dubbelde Francyne staert.*

Doch alzoo, niet tegenstaende dit verlof van de Staten van Hollandt en Westvrieslandt, uit andere steden geraspt en gemalen hout, hier ter stede ingebraght wiert, waer door by vervolgh buiten twijfel den ondergangk van dit Tuchthuis zoude veroorzaekt worden, 't welk by gebrek van werk voor den tuchtelingen niet kan bestaen, zoo wierdt in den jare zestien hondert en tzestigh gewillekeurt, gelijk alree by keure van den jare zestien hondert zes-en-veertigh, gedaen was, dat voortaen niemant van de Burgeren oft inwoonderen van deze stadt, eenigh Brasilien of ander diergelijk hout, zoude mogen doen breken buiten den Tuchthuize alhier opgerecht, op pene van twee hondert guldens t'elkens by den overtreders te verbeuren, mitsgaders op de verbeurte van 't gezaeght, gemalen en gebroken hout. Dat ook voorts, geen gezaeght, gemalen of gebroken Brasilien of ander diergelijk hout, dat elders geraspt was, binnen deze stadt zoude mogen verkocht, verhandelt

of

of verstiert worden, op pene van twee hondert guldens en 't hout. Een derdendeel tot behoef van den Officier, en twee derdendeelen tot behoef van 't Rasphuis.

In den jare zestien hondert en drie, is in dit zelve Tuchthuis, noch een Tuchthuis, het huis voor de verwilderde kinderen genoemt, opgerecht. 't Welk, hoewel het, van het ander bovenverhaelde Tuchthuis, ten aenzien van de perzonen die'er inzitten, veel verscheelt en is afgezondert, nochtans mede tot het zelve behoort. Hier in (in 't kort gezeit) worden al de genen gezet, die onder hun ouders en vooghden staen, en na de zelven niet luisteren willen, maer qualijk bejegenen, met drinken en hoereren, der zelven hun goederen doorbrengen en verquisten, en endelijk tot meerder quaet vervallen zouden, indien door dit middel daer in niet verzien wiert. Doch magh hier niemandt in komen, 't zy het kostgelt daer voor betaeldt, en zulx eerst door d'ouders of vooghden aen Burgermeesteren verzocht wort, met klachten van hun ongebondentheit, en datze langer geen houden aen hen weten. Deze Tuchtelingen zitten stil en slaen geen hant aen werk, mogen ook, 't zy met toelaten van de Regenten of opzienders, van niemant bezightight worden.

De binnen zorgh van dit huis, staet aen een Tuchtmeester, die zorge draeght, dat ieder zijn werk na behooren afdoet, en aen een Binnen-vader of Sipier, die de tuchtelingen sluit en ontsluit, en hen van spijs en drank verzorght. Behalve deze Tuchtmeester en Binnen-vader, of Sipier, zijn'er noch vier Regenten die het opperzorg over alles hebben, en rekening van ontfang en uitgift houden. Toen wy dit schreven waren in bediening:

Jacob Hinloopen Vermeers.
Gerard van Papenbroek.
Rombout Hudden.
en
Hendrik Scholten.

Het Oude Mannen- en Vrouwen Huis.

IN den jare vijftien hondert en vijftigh, na 't schryven van Pontanus, is by d'eerbaere Haesje Klaes zaliger, in 't Paradijs, in haer leven Poortresse dezer stede, een merckelijke zom penningen nagelaten tot opbouwinge van een arme vrouwen Gasthuis, 't welk terstont na haer doodt wiert getimmert op een leegh-erf, gelegen recht tegen over de Kapel, genaemt de Heilige stede, waer over het Gasthuis ook genoemt wiert het Heilige Sakraments Gasthuis. En na dat het gebouw van dit huis was voltimmert, is van de bovengemelde zom penningen overgeschoten zuiver twaelf hondert gulden. Maer alzo 't getal der arme oude Vrouwen, die in dit Gasthuis zouden woonen, niet hooger was gestelt als op twaelf perzonen, en de gemelde Haesje Klaes van geen arme oude mannen in haer opbouwing had gewag gemaekt, zoo is door toedoen van eenen Jan Berentsz. Priester, by den Edele Majestraet dezer stede ingewilligt, dat'er nevens de bovengemelde twaelf oude arme Vrouwen, noch twaelf oude arme mannen, met een Priester in 't voorzeide Gasthuis ingenomen zouden worden, uitmakende t'zamen vijf-en-twintigh perzonen. Weshalve is ook het zelve Gasthuis begiftight by den voornoemden Heere Ian Berentzen, met een rente van acht-en-tzeventigh gulden jaerlix, eeuwigh en erffelijk. In den jare vijftien hondert zeven-en-tnegentigh, zijn de bovengemelde vijf-en-twintigh perzoonen van dit Godtshuis uit medelijden, door de Regenten in der tijt, ter oorzake van de groote vermenighvuldinge der oude arme menschen, op hope dat de Burgery haer behulpzame hant daer toe bieden zoude, vermeerdert ten getale van vijf-en-veertigh perzoonen. Daer na in den jare zestien hondert, de Regenten in der tijdt van dit Gasthuis, ziende dat d'oude arme menschen binnen dezer stede met den getale van vijf-en-veertigh niet half gehol-

'T OUDE MANNEN VROUWEN HUYS.

holpen konde worden, hebben zy luiden met goedtdunken en raedt van d'E. Majestraet der zelver stede, tot vordering van den voorzeiden armen een algemeene Lotery opgericht, waer uit gevolght is, dat 's jaers daer aen dit tegenwoordigh gebouw gesticht is, en op den negenden van Oogstmaent hier in gekomen zijn honderdt arme zoo oude mannen als vrouwen. Ter gedachtenis van deze Lotery zietmen noch in de eetzael het schildery, en daer onder deze veirzen:

Deez' onze Lotery,
Met hulp der Burgery,
Voedt hondert dertigh gryzen.
In dit huis nieuw gebouwt,
Daer 't ander twintigh oudt
En vier, maer placht te spijzen.

Endelijk in 't jaer zestien hondert, zijn deze hondert vermeerdert en gebracht ten getale van hondert en vijftigh. Dit is meest het geene, datmen aengaende d'orde en 't vervolgh der jaren, uit al de brieven, rakende voornamelijk d'instellinge, vermeerderingh, en ten lesten tot den tegenwoordigen stant en beleiding van dit Godtshuis heeft kunnen verzamelen. En wat aengaet het gebouw, daer op 't laetste van gewagh gemaekt is, dat staet allernaest het Gasthuis, en heeft twee ingangen, die recht tegen over malkandren staen, namelijk een op d'Oude-zijds achter-burghwal, naest het Gasthuis, en een op de Kloveniers burghwal. In het zelve zijn tuinen of hoven, waer van het eene met bloem-bedden, besse- en kersse boomen, zeer çierlijk opgemaekt is. Het ander is met gras bewossen, en verstrekt een bleekvelt. Ter weder zyden van beide ingangen, en van den eenen ingang tot den anderen zijn galderyen en verwelfde plaetsen, zeer aengenaem en bequaem om door te wandelen; in deze galderyen staen langs heen op een ry de huisjes daer in deze oude Mannen en Vrouwen twee en twee woonen, die met bedden en ander huisraet zeer cierlijk opgemaekt zijn. Tusschen de bloem-tuin en het bleekvelt, is een brede steene gangk, die recht op 't huis, dat een groot en fraei stuk werks is, aenloopt. Want behalve het voorhuis dat ruim en cierlijk met schilderyen, van uitmuntende meesters geschildert, behangen is, zijn'er twee eetzalen, een voor de vrouwen en d'ander voor de mannen. Hier dichte by is ook de keuken, en alles is hier zoo gevoeglijk en net geschikt, dat dit huis veel meer na een groot heeren, als een armen huis gelijkt. Ter linker zijde van de brede gang, die tusschen het bleekvelt en de tuin is, is in den jare zestien hondert en drie een Bornput, van CCXXXII. voeten diep, geboort, die een ader van zuiver en vers water geeft, 't welk wat vreemts en verwonderens waerdig in deze Stadt is, d'Opperzorgh van dit huis, en 't houden van rekening van ontfang en uitgift, staet aen (behalve de buiten Moeders) vier Regenten of buiten Vaders. In 't jaer zestien honder drie-en-tzestig waren Regenten:

Willem Paeuw.
Anthoni Gommers.
Adriaen Boelens.
en
Arnoud de Raed.

Behalve deze is'er een binnen vader en binnen moeder, die over alles, wat binnen in het huis om gaet, zorge dragen.

In dit huis magh geen mans of vrouws perzoon komen, of moet daer in brengen, om tot zijn behoef te bezigen, een goedt bedt, drie dekenen, twee oorkussens, zes slaeplakenen met zes slopen, zes hemden, twee stoelen met twee stoel-kussens, een mingelens en pints kan, een gardijn, en een valletje, met twee gulden aen gelt, 't geenze aen de buiten Moeders te betalen hebben.

Geen mannen of vrouwen mogen ook hier inkomen, ten zy datze vrye perzonen, ongehuwt, en ook Poorters en Poortressen dezer stede zijn; de geene die hier ook in komt moet over de vijftigh jaren oudt zijn.

Ieder moet ook, eer hy hier in ontfangen wort, aen de Regenten in der tijdt, by ware woorden in plaets van eede verklaren, alsse daer toe verzocht wor-

den, haren staet en gelegentheit, en dat op de verbeurte van de verzwegen goederen, en daer en boven met schande uit dit huis gestoten te worden, en tot genen tyden daer in te mogen komen.

Ieder is ook, die hier in komt, gehouden over te dragen en op te dragen den Regenten de huizen of erven, dieze ten tijde van haer inkomste, of terwijlze in de zelve woonen, erven, en dat ten behoeve van dit Godtshuis; doch mogenze de vruchten, na goeddunken der Regenten, genieten.

Met de winst, dien ieder met zijn ambacht verdient, mach hy zich eerlik onderhouden, zonder iemant ter werelt, hy zy bloet-vrient of vreemt, iets daer af te geven, of ook 't zelve oneerlijk door te brengen, op pene van daer uitgezet te worden.

Ieder moet met de woonstede, die hem van de Regenten aengewezen wort, te vreden zijn, schoon dat hy ook dikwils verhuizen moeste, zonder evenwel iemant hier in eenigh voordeel te laten genieten.

Alle goederen, dieze hebben alsze in dit huis komen, en ook dieze nalaten, blijven eeuwelijk en erffelijk aen dit huis, zonder de zelve te mogen aen iemant tot nadeel van dit huis, by erffenisse of uitterste wille maken.

DOL- of KRANKZINNIGHUIS.

HEt Dol-huis, zoo geheten, om dat de genen, die hier in gebraght worden, met dol of krankzinnigheit zijn geslagen, en in de herssen-vliezen geraekt, staet op de Kloveniers burghwal, ter zijde, of achter het Oost-Indis-huis. D'eerste stichter van dit huis is ('t geen een wonder is) een bezonder perzoon, Hendrik Pauwelsz. herkomstigh uit den geslachte der Boelessen geweest; als blijkt uit het wapen, dat neven het stadts wapen, boven den ingang van de deur, in de gevel, in steen uit-gehouwen, staet; als mede uit het opschrift, dat boven het eerste huisje recht tegen over den ingang, met gulde letteren op een zwarte steen gehouwen, te lezen is, en de vermeerdering en aenwas van de huisjes vervat, en aldus luidt:

God zy lof prijs en eer.

1562. *Is deze plaets tot behoef van de krankzinnigen, God en den armen toegeëigent, van den Ed. Hendrik Pauwels Boelessen, de welke eerste Fundateur was van dit huis, en de Stichter van* XI. *Dolhuiskens.*

1591. *Is tot handhaving van zoo Godtvruchtige en Christelijke instellinge, een publijke Loterye opgerecht, waer door 't zelve grootelix verrijkt is, ende toegenomen.*

Onder Regenten:
Hendrik Verwer.
Klaes Jacobsz.
en
Hendrik Kornelisz. Buik.

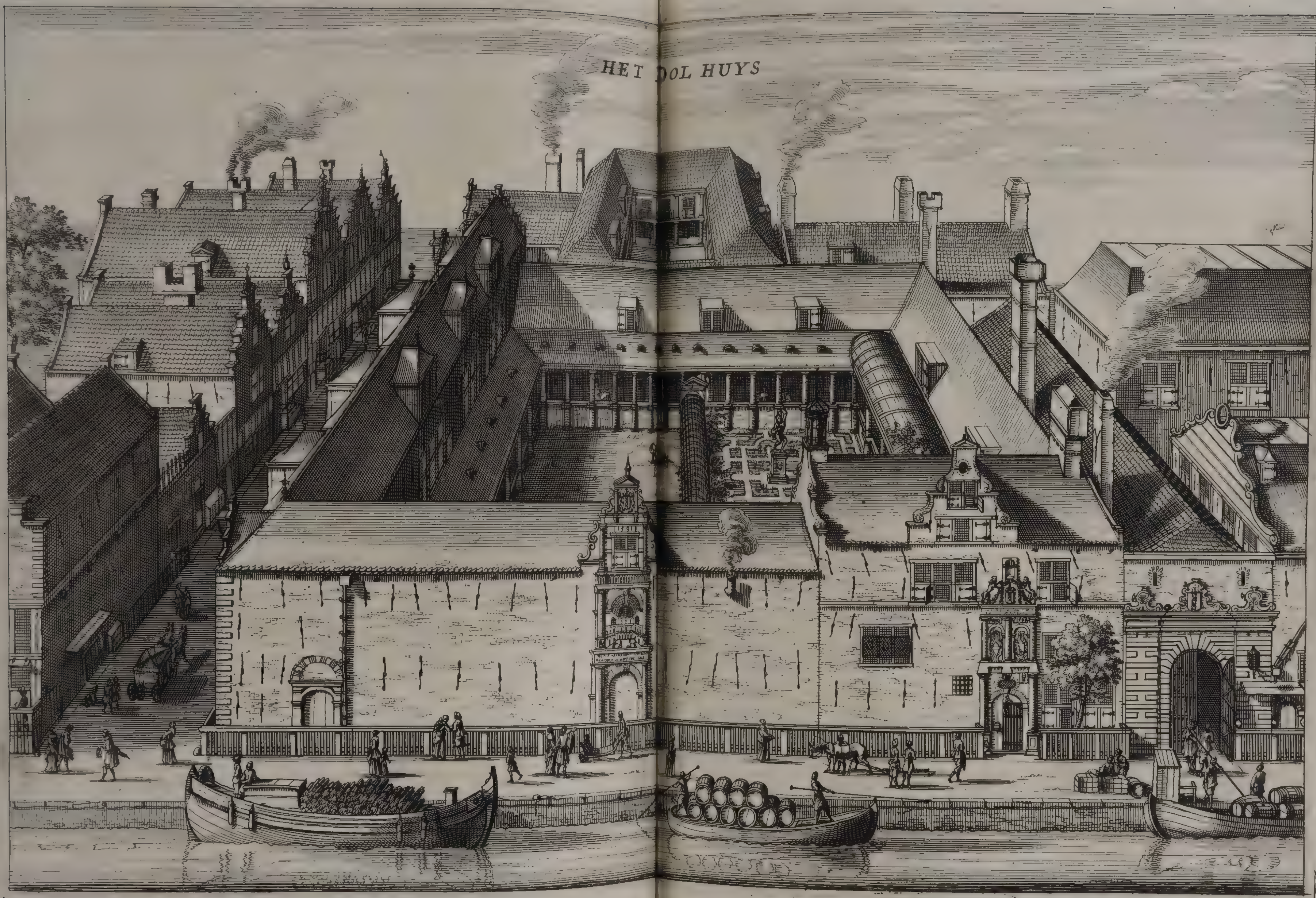
Is 't getal van de Dolhuiskens tot XXXI. *toe vermeerdert, de woningen en de galdery herbouwt, ten aensien van fraeiheit ende timmeragie merkelik verbetert, als Regenten van dezen Huize waren:* 1617.

Jan Hendriksz. Hoop.
Pieter Symonsz. van der Schelling.
en
Symon Iansz. Fortuin.

Dankt ende denkt.

Dit blijkt mede uit zeker ordening, die by de Majestraet ten tijde van de stighting, nopende het onderscheit der genen, die hier in mogen komen, wiert ingestelt, en aldus is luidende:

BEruerende die saeke van 't Dolhuis, daer of mede metten voornoemden Rade gecommuniceert worde, is eyndelijcken geresolveert, nae dat de meeninghe van wijlen Hendrick Pouwelsz. zal[r]. eerste fondateur van het selve huis verhaelt is, datmen in 't selve huis soude admitteren ofte ontfangen, voor al den Poorteren ende ook den ingezetenen deser stede, die met krankzinnigheit bevallen worden;

HET DOL HUYS

den; oock den vreemden die hier ter ſtede werkende, ofte hare hantering plegende, alhier tot kranckheyt van ſinnen geraken, ende geſont in deſer ſtede gekomen zijn, ſonder daer inne voor deſe tijt te ontfangen den vreemden ofte andere uitheemſche perſoonen die hier in kranckſinnicheit gebracht worden. Welverſtaende datmen altijt die Poorteren deſer ſtede prefereren ſullen, voor den inwoonders gheen Poorters weſende, ende d'inwoonders voor den vreemden, die hier ter ſtede werkende ofte hanteringe doende, alhier met kranckſinnigheit bevallen worden. Actum den 15. *July Anno* 1562.

In 't midden aen de buiten gevel, als blijkt uit dit byſtaende afbeeltſel, zietmen in ſteen uitgehouwen, het ſpijzen der krankzinnigen, en eenige Dolhuisjes met doorluchtige yzere tralien, om alleen 't oogh te vermaken, want heel anders wordenze, als terſtont zal gezeght worden, geſpijſt, en zijn ook de huisjes heel anders gemaekt. Onder aen ſtaen deze twee knuppel veirzen:

Die met krankzinnigheit zijn begaeft,
Die worden hier geſpijſt en gelaeft.

Het gebou is van binnen zeer çierlik met luchtige galderyen opgemaekt, daer langs heen op een ry vierkante huisjes ſtaen, die rontom met ſterke muuren zijn opgehaelt, en ieder, behalven een rondt gat boven de deur in de muur, twee dubbelde deuren hebben; d'eene, daer in een gat is zoo groot als een hooft, daer door ze ſpijs en drank ontfangen, blijft altijdt geſlooten; d'andere of buiten deur alleen maer, alſſe overgeven dol worden, en niet te beſtieren zijn. In 't midden van deze galderyen is een groote en vermakelijke open plaets, daer aen d'eene zijde in 't inkomen een bloemperk, en aen d'ander zijde, een groot bleekvelt is. In 't midden van 't bloemperk wort de krankzinnigheit in ſteen door een ſtene naekte vrouw, die op een voetſtal ſtaet, en als uitzinnig 't hair by 't hooft heeft hangen, en 't zelve al wenende met de handen uittrekt, uitgebeelt. Behalve deze huisjes zijn 'er boven noch verſcheide andere, daer in de genen gezet worden, die de vrienden of vooghden, van een ieder niet willen bezichtight, en middelen hebben om hun verteerde koſten te kunnen betalen.

De kranken worden hier van alles wel, met goede ſpijs en drank en andere behoeftigheden, verzorght, en geſlagen noch aen 't werken gezet, gelijk in zommige ſteden van Hollandt wel gebruikelijk is. 's Winters, als 't hart vrieſt, worden hen, om zich daer by te warmen, groote heet gemaekte ſteenen in de huisjes gebraght. Te dien einde, om de kranken dagelix gade te ſlaen en waer te nemen, is'er een binne vader en binne moeder, die knechten en meyden onder zich hebben, om deze zieken te ſpijzen, en rak en gemak te doen. Ook heeft dit huis een heelmeeſter, die over deze kranken, indienze van eenige zware ziekten overvallen worden, of zich zelven komen te bezeren of te quetſen, gaet, en op hen paſt. Behalve deze zijn'er noch drie Regenten, die by Burgermeeſteren uit de aenzienlijkſte der burgeren gekooren worden, en twee buiten Moeders. Aen deze Regenten ſtaet d'opperzorg van dit huis, en houden rekening van ontfang en uitgift. Vergaderen eenmael ter weke in dit zelve huis. Op hun kamer of vergader-plaets ziet men noch de Lotery, die in den jare vijftien honderdt eenen-tnegentigh gehouden wiert, afgebeelt. Toen wy dit ſchreven waren Regenten:

Reyer Pieterſz. Elias,
Hendrik Ryael Reynierſz. en
Jakob Rotgans.

Weinigh of geen inkomſten plagh dit huis in voorige tyden te hebben, en alleen maer vijftien gulden drie ſtuivers en vijf penningen jaerlix, als blijkt uit dit volgende ſmeekſchrift, dat de Regenten, om meerder hulp en byſtant tot het onderhouden der krankzinnige menſchen, te hebben, in den jare vijftien hondert tzeventig aen de Majeſtraet dezer ſtede vertoonden, en my door de bovengemelde oudſte Regent ter handt geſtelt is.

Aen mijnen Heeren den Burgermeesteren, Schepenen ende Raden der Stadt van Amsterdam.

GEven in alder reverentie te kennen uwe goedwillige mede burgers de Regenten van't Gasthuis der kranksinnige menschen binnen dezer Stede, hoe dat 't selve huys, wesende een schoone en nieuwe fundatie geen ofte seer kleyne zekere ofte gewisse inkomsten en heeft als niet meer dan vijftien guldens drie stuyvers vijf penningen jaerlix, daer tegens 't zelve huis jaerlix behoeft alleen aen eetbare waren wel zes hondert vijftigh guldens, behalve noch de groote reparatie aldaer vallende door 't breeken van de patienten ende andere accidenten, ende dat, overmits 't verloop ende veranderingen van de tijden door de voorlede troubelen gevallen, de legaten, donatien, ende aelmissen deze naeste Jaren seer vermindert zijn, ende noch van dage te dage geschapen zijn, meer ende meer te verminderen, overmits de luyden van hare renten veele niet en worden betaelt, ende boven dien bezwaert met groote zware contributien, zoo van den honderste penning van alle, zoo meuble als immeuble goederen ende anders, ende dat ook 't voorsz. huys als noch niet voorsien en is van gelyke rechten ende ordonnantie daer van andere Godshuyzen hier ter stede voorzien zijn; zulx dat geschapen zoude zijn, dat de voorsz. schoone fundatie by gebreke van competente nootdruftigheit in korten tijdt zoude te niet gaen, ende geabandonneert worden, ten ware by U mijnen Heeren hier inne behoorlijck met bequame middelen word voorsien; Soo is 't, dat de supplianten ende haren nakomelingen tot behoef ende onderhoudenisse van 't voorsz. huys, ende der patienten, ofte kranckzinnige daer inne wezende, oft die naemaels daer inne noch zullen gebracht worden, te gunnen 't derde Gods-bort, in de Oude-Kercke, ende boven de beden die geaccordeert zijn voor den huyzen van den burgeren ende ingezetenen der stede, ende voorts te ordonneren, ende statueren, dat voortaen de vrunden, vooghden ofte bewinthebberen van den kranckzinnigen menschen teghenwoordelijck in 't voorsz. huys wesende, ofte die noch namaels daer gebracht zullen worden, gehouden zullen wezen den kost der zelver kranckzinnigen te betalen, indien zy zulcks vermoghen, ende indien zy des niet en vermogen, ende eenige jaerlicksche inkomsten hebben, de zelve mede, zoo lang zulcke patienten, en de miserabele persoonen, in 't voorsz. huys onderhouden zullen werden, komen zullen tot profijt van 't zelve huys; dat oock indien eenigen van alsulcke persoonen, die haren kost niet betaelt zullen hebben, in 't zelve huys met eenige dootlicke zieckte bevangen worden, ofte aldaer quamen te sterven, dat in zulcken gevallen, alle de goederen die zullen, eenighen metter doot zal ontruymen, komen zullen tot profijt van 't zelve huys, ten ware de bewinthebbers van zulken persoonen van te vooren, met de Regenten van't zelve huys hadden geaccordeert, dit doende, &c.

Onder aen stont.

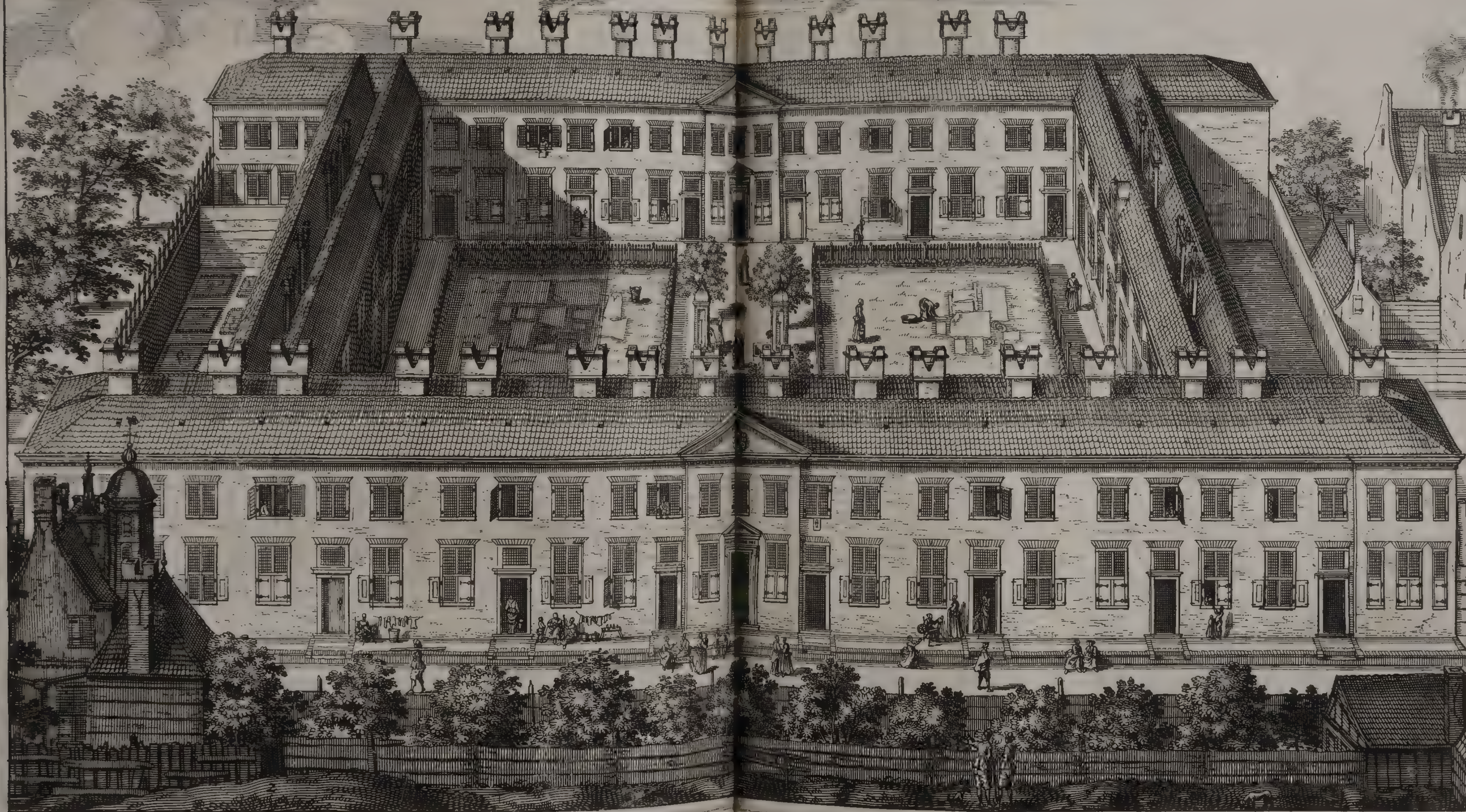
Op 't inhoude van dese requeste, is by mijnen Heeren, den XXXVJ. *Raden, geresolveert, den supplianten te laten genieten, zulcx als de Gasthuyzen van den ziecken, daer leggende oft stervende genietende zijn; ende voorder als de onderstaende resolutie hier op genomen, breeder inhoudt. Actum, den* XXVIIJ. *Januarij, Anno* 1570. *Orkond mijn als Sekretaris*

Frans Delft.

OP den XXVIII. *dagh in January, Anno vijftien hondert ende tzeventigh hebben mijn Heeren de Burgermeesteren collatie gehouden mitten ses-en-dertigh Raden deser stede, aengaende d' inhouden van zekere requeste by den Regenten van 't Dulhuis den Burgermeesteren overgegeven, omme te hebben meerder subventie tot onderhout van 't selve huys ende den krankzinnigen menschen die aldaer onderhouden worden, versoekende de supplianten tot behulp als vooren, te hebben 't derde bordt in de oude Prochy Kerck, ende dit boven den beden voorsz. huyze geaccordeert voor den huyzen van den ingesetenen deser stede, ende hier toe hen geaccordeert te werden eenigen anderen artikulen, in den voorsz. requeste den voorsz. Raeden gelesen, gementioneert, de welke*

't HUYS ZITTEN WEDUWEN-HOFF.

z. de Carthuysers

ke by den voorsz. Raden ghehoort ende daer op opentlijken gelet wesende, is by den voorsz. Raden omme reden geresolveert, 't voorsz. versoek, nopende 't voorsz. derde bort of te staen, dan aengaende de andere pointen, inden voorsz. requeste gespecificeert, datmen den huyzen voorsz. zoude accorderen te genieten, van den goeden der sieken aldaer krank leggende, ende ook van den genen die in hare krankheyt overleiden, zulken profijt als de Gasthuyzen alhier genieten van den Zieken aldaer leggende ofte stervende. Ende is voorts mijne Heeren den Burgermeesteren gecommitteert, omme te spreken met den Getijdeniers ende den suppliaanten, omme henliede te moge vereenigen, te weten als de Getijdeniers met haer borden ommegaen, dat de suppliaanten, ook met een bordt in de Prochy Kerken zouden mogen gaen ende den Getydeniers volgen, omme der goeder luyden aelmoessen te bidden ende te ontfangen.

By mijn Delft.

By zekere Machtelt Schaep, wiert ook dezen krankzinnigen menschen, of dit Dolhuis, in den jare vijftien hondert twee-en-tachtigh, een los rente brief van zeven gulden en tien stuivers jaerlix, houdende op deze stadt, opgedragen, op die voorwaerde, dat deze krankzinnige menschen drie maeltijden jaerlix, ('t geen aenmerkens waerdigh is, en de goeden tijt, of de weinighte der zieken te kennen geeft,) te weten, des zondaghs voor Kersmis een maeltijt gebraden weren-vleesch, op de tweede zondagh na Paesschen een maeltijt gebrade lams-vleesch, en op de derde zondagh voor Paesschen ryzen-bry, met een halve stuivers witte-broot daer by, zouden hebben. De brief is aldus luidende:

O*P den eersten December, Anno* 1582. *heeft Machtelt Schapen, gegeven, oft, op-ghedraghen het Dolhuis der Stede van Amsterdam, een los rente-brief van seven guldens ende tien stuivers jaerlix, houdende op die voorsz. stede van Amsterdam, begeerende dier oorsake op die Regenten der voorschreven Dolhuis, als dat haer zal gelieven te procureren, ende beschicken, dat den armen dolle menschen, der voorsz. huyse tot recreatie hebben: In den eersten, op de eerste Sondach voor Kersmis,* alias, *die eerste Sondach van den Advent, een maeltijt van het beste gebrade Were-vleys, met een halve stuyvers witte-broot, elk voor haer hooft daer by; ten tweeden, op den Sondagh van midvasten,* alias, *die derde voor Paesschen, elck een portie rijzen-bry, met een halve stuyver wittenbroot daer by. Ende ten derden, op den tweeden Sondagh na Paesschen, een maeltyt van het beste gebraden Lams-vleys, met een halve stuyvers witte-broot, elck voor haer hooft, ende dit aldus procurerende sullen die voorsz. Regenten Machtelt Schapen een aengename dinge doen, ende sal altijt in danck nemen den dienste die sy luiden na haer begeerten hier in zullen doen.* Blijft gezondt.

Doch dit, mits de veelheit der krankzinnigen menschen, wort hedendaeghs zoo niet onderhouden.

Tweemael 's jaers, wort, tot behoef van dit Dolhuis door de gansche stadt om aelmoessen om-gegaen, namelijk, des zomers, in d' eerste week na Sint Jan, en des winters in d' eerste week na nieuwe-jaer, des dingsdagh aen d' oude, en des woensdaghs aen de nieuwe-zijde.

WEDUWEN-HOF.

DIt Weduwen-hof, zoo geheten, om dat daer in alleen Weduwen en ongetroude vrouwsperzoonen, woonen, staet achter de Kathuizers Kerkhof, of een gedeelte van deszelfs klooster. Eertijdts plaghten eenige klene huisjes, aen het ent van de noortzyde van de Heilige-wegh, tegen over het Rasphuis te staen, de Volders huisjes genaemt, die voor het meerdeel uit mildadigheit by het Schepels geslacht gesticht waren, en by arme weduwen en ongetroude vrouwsperzoonen, om Godswil bewoondt wierden. Maer mits in den jare zestien hondert negen-en-veertigh, beslooten wiert, de tuinen en hoven van de Voet en Hantboogs-doelen, wegh te breken, en d'erven met huizen te betimmeren, brakmen ook toen deze Volders huisjes wegh. En om deze behoeftige en arme Weduwen weder van bequame wooningen te verzien, wiert den Regenten of Vaders van beide Huis-zitten-armen, aen wien het opzicht daer over stont, by de Majestraet belast, een nieuw gebouw te stichten. Hier toe wierden dan ook zekre tuinen, die recht tegen over de Kathuizers lagen, wel eer aen het Ka-

thuizers Klooster hoorden, en toen het Weeshuis toe quamen, (want dit huis trok al de goederen en inkomsten van dit Klooster na zich) by de Majestraet gegeven, om daer op dit Weduwen-hof, zoo als het hier in dit nevenstaende afbeeldsel vertoont wort, te stichten. Het gebouw is langwerpigh, vierkant, en in 't midden, om meerder vertrekken te hebben, met een groote plaets of plein, dat zeer çierlijk met boomen bezet is, en daer van al de binnen vertrekken, die wel ten getale van hondert zijn, haer licht scheppen, verzien. Ter weder zyde heeftmen twee groote bleekvelden, regenwaters pompen en andere behoeftigheden. Aen de voorgevel, boven den ingang, zietmen ook noch ter gedachtenis het wapen van de Scepels in witte gehouwen steen hangen. Aen de voordeur staen ook d'ordeningen, waer na zich deze luiden te schikken hebben, met de penseel geschreven.

De lage Schoolen, Doorluchtige School,
Kloveniers Doelen, &c.

OP wat wyze by den Wethouderen dezer stede, in alles voorzichtelijk, zoo met alle behulp-middelen den behoeftigen ouderloze kinderen, huisgezinnen en gebrekkelijkke stok oude luiden te hulpe te komen, als de genen, die zich onburgerlijk, in 't plegen van alle ongebondentheden, aenstellen, met arbeidt in de gemene stadts werkhuizen in toom te houden, voorzien is, hebben we in de vorige bladen alrê verhandelt. In 't kort staet ons ook hier by te voegen de lage en hooge Scholen, daer in de jeught in alle talen en wetenschappen geoeffent, en vervolgens de plaetsen, daer in eertijdts en nu noch tegenwoordigh, de burgery in de wapen-handel, als zijnde het voornaemste middel, om Stadt en Lant te behouden, afgerecht wort.

Twee Stadts of gemeene Scholen zijn hier ter Stede, d'eene staet aen de Nieuwe-zijde, en d'ander aen d'Oude-zyde. Hier in wort de jonge jeught in de Latijnsche, Griexsche, Fransche, en Nederduitsche tale, doch voornamelijk in de twee eerste, geleert en onderwezen. d'Oude-zijdts Schoole staet in de Koe-straet, en was eertijdts het Vrouwen Klooster, Bethanien genaemt, van d'orde van Sinte Augustijn, en is, sedert de verandering der Godtsdienst, tot dit gebruik bequaem gemaekt. Boven den ingang aen de poort leestmen deze twee Latijnsche woorden:

Eruditæ pietati S.

Dat is:

Aen de Geleerde Godtvruchtigheit.

De Nieuwe-zijds School staet achter de Nieuwe-kerk, en is gesticht ontrent den jare zestien hondert en twintigh. Voor den ingang van dit School, staet een hoogh en brede steene poort, op de kornice staen ter weder zijde boeken, zoo ook in de frontespies, daer een meesterlijke troni komt tusschen te staen. In de Fries zietmen een plak en roede uit-gehouwen, en in 't midden, of onder aen, staen deze woorden:

Disciplina vitæ Scipio.

Dat is:

Het onderwijs, of tuchting, is het steunsel van 's menschen leven; en ook deze twe Latijnsche veirzen, door C. Krook, eertijts Regent, of bestierder van de schole dezer stadt, gemaekt.

Arte, probus, probitate, pius, pietate, beatus,
Ut verè fias, hæc schola culta dabit.

Dat is:

Dat ghy door kunst wort vroom, door vroomheit ook godtvruchtigh,
Door Godts-vrucht zaligh, en alzoo op 't hooghst doorluchtigh.

Zal

DE DOORLUCHTIGE SCHOOL

Zal deez' zeer nutte school u geven, zoo ghy eert
De wetenschap, en die met iever neerstigh leert.

In ieder van beide deze scholen heeftmen een Rector en Con-rector, en eenige onder-meesters na gelegentheit en orde der Klassen, nevens twee schrijf-meesters, om de jeught t' onderwijzen en te leeren, die de stadt alle zelfs ten dele betaelt en onderhout: want hun overige wedde strykenze van de leerlingen dat voor het leeren gegeven wort. Ook zijn over deze scholen drie achtbare mannen uit de Majestraet tot Scholargen, en twee Visitatores, waer toe gemeenlijk een Predikant en Professor gekooren worden, gestelt. Deze onderzoeken ook de leerlingen, hoe verre ieder gevordert heeft, op zekre gezette tijden van 't jaer, waer na dan ook den genen, die wel geleerdt en goede voortgangk gedaen hebben, zekere prijzen, om hen door dit middel tot verdere geleertheit t'ontsteken, gegeven worden.

In den Iare zestien-hondert twee-en-dertigh, wiert ook by de Majestraet besloten, om een Gymnasium of doorluchtige schole op te rechten. Hier toe wiert het klooster van Sinte Agneta bequaem gemaekt, en terstont tot het voor-lezen en leren der historien, van Leiden beroepen D. Gerard Vossius, een man in alle deughden en wetenschappen geoeffent en ervaren, en die in de kennis der oude en kerkelyke historien zijn weêrga niet had. Ten zelven tijde wiert ook van Leiden beroepen, de Heer Kasper van Baerle, die ook op het inwyen van deze doorluchtige school een treffelyke oratie, *de Mercatore sapiente*, dat is, van den wijzen koopman, deed; waer in hy wijtlopigh aenwees, wat groote vereening en gemeenschap de koopmanschap en wijsheit met elkandre hebben. Daer na is ook Martinus Hortensius, om de Mathesis of wiskunst te leeren en uit te leggen, beroepen. En na 't overlyden van deze geleerde telgen zijn hun plaetzen weder vervolgens met andere geleerde mannen vervult.

Tegenwoordigh zijn'er zes Professoren of voorlezers, die op hun gezette dagen en uuren, in alle wetenschappen, als in de Wijsgeerte, Rechten, Artzeny en Wiskunst, welsprekentheit en Historien, de jeugt leren en onderwijzen. Ten dienste der gene, die de Latijnsche tale onkundigh zijn, wort'er ook tweemael ter weke des Donderdaghs en Vrydaghs in de wiskunst, door een van de Professoren, die mede de wiskunstige lessen in 't Latijn doet, gelezen.

Boven de leesplaets van deez doorluchtige school, heeftmen ook de stads Biblioteek of boekery, daer op allerhande boeken, als Duitsche, Fransche, Latijnsche, Grieksche, Spaensche, Italiaensche en Hebreuwsche staen; en niet in eene faculteit alleen, maer in verscheide faculteiten, als in de Godsgeleertheit, die wel het grootste gedeelte uitmaken, Rechtsgeleertheit, Artzeny, Wiskunst, &c. Ook staen deze boeken niet verwert en zonder onderscheit door malkandre, maer de boeken in de Godtsgeleertheit, staen op een bezondre bort, en in een bezondre rang, die in de Rechten en Artszeny-kunst, &c. Voor 't weghdragen van eenige hantgaeuwe luiden, die, in schijn van in de zelve te lezen, zich by wylen daer ook laten vinden, staen ook al de boeken zoo kleen als groot, aen lange kopere en yzere ketenen vast gemaekt. Tweemael ter weke staet deze Bibliotoeek open, namelijk des Woensdaghs en Zaturdaghs na de middagh, van tweën tot vyven. Een van de Professoren wort ook gestelt om opzicht en zorge over deze boeken te dragen, en met kopen die'er ontbreken, te vermeerderen; deez' noemtmen gemeenlijk met een onduitsch woort Blibliothecarius; en bekleedt dit ampt tegenwoordigh de Heer *Arnoldus Senguerdius*, voorlezer in de Wijsgeerte. Voor het oprechten van deze doorluchtige School plagh de boekery in een zekre kamer in de Nieuwe-kerk te zijn; maer sedert dien tyt isse heel gevoeghlijk hier verplaest. Toense noch in de Nieuwe-kerk gehouden wierdt, hadden alleen maer de genen, die lief hebbers van de geleertheit waren, tot de zelve toegangk.

Dezen

Dezen wierden ook sleutelen beschaft van den genen, die zorgh over de boeken en kerk droegen.

Buiten de Reguliers poort, in een gedeelte van het oude Reguliers-hof, dat nu met deze laetste vergrooting binnen komt te leggen, heeftmen ook een *Hortus Medicus* of *Artzeny-hof*, waer in allerlei slagh van uit en inheemsche boomen, heisters, kruiden en bloemen, wel ten getale van twee duizent, zoo die tot het genezen der ziekten van 's menschen lichaem dienstigh zijn, als ook die alleen maer tot vermaek en çieraet van 't oogh gehouden worden, groeien.

SCHOUBURGH.

MEn heeft hier ter stede ook een Schouburgh, waer in, na 't out gebruik der Romainen, door sprekende en levendige perzoonaedjen 's menschen doen en wandel, om te omhelsen wat eerlijk, en te schuiwen wat oneerlijk is, vertoont wort. Want van aller geheugenisse her zijn in verscheide plaetsen van Nederduitschlandt, en inzonderheit in Hollandt, zekre Dichters geweest, den oude Barden niet ongelijk, onder de gedaente der letterkonstenaers, die zich zelven niet oneigentlijk, den naem van Rederijkers toepasten. De plaetsen daer deze Dichteren hun verzameling hielden, wierden Kamers, en de leden der vergadering ook Kameristen genoemt. Deze maekten niet alleen gezangen, om de beroemtheit en heldendaden der voorouderen te verheerlijken, en glans by te zetten; maer vertoonden ook hun heldendaden, met levende beelden op zommige tyden des jaers. 't Vergunnen van d' eerste plaets op hun Tooneel aen onze voor-ouderen, 't aenschouwen van uitgekipte voorbeelden van manhafte Veldt-oversten, het treden in 't midden ter vergaderingh der oude helden, en 't hooren van hun voorzigtige dapperheit en stantvastigheit, konden, terwijl onze gedaghten de raedtslagen overwoegen, en d'uitkomste der zaken uit de beginselen afnamen, onze herten met allerley grootmoedige gedaghten vervullen. Deze gezangen en tooneelspelen wierden in d'oude Duitsche tale beschreven, tot dat 't Filips de Goede gelukte de meeste Nederlanden den huize van Borgonje t'onderworpen. Sedert wiert door d'Uitheemsche Hof-houdinge van dezen Vorst, zijne nazaten, en d'Uitlantsche stede-houderen, die in de byzondere lantschappen wierden ingestelt, onze spraek in korte jaren met veel uitlantsche woorden vermenght en verbastert, te meer om dat ook veele Walsche steden door een gemene regering aen ons verbonden waren. Deez' verbastering vertoont zich noch tegenwoordig in de Vlaemsche gedichten van den Raetsheer Houwaert; want de Dichters spraken de tael der Hovelingen, tot dat de Hollantsche Kamers, en voornamelijk de Kamer hier t'Amsterdam, die van outs *in liefde bloeyend'* genoemt wiert, den Vaderlande ten dienste, hun moeders tael gezuivert hebben, door zoo veel geleerde schriften en gelukkige gedichten, als door hun taelgeleerden in 't licht gegeven zijn. Zy gaven in den jare vijftien hondert vier-en-taghtigh de Nederduitsche Letterkunst, en het jaer daer nae de Redenkaveling (welke schriften door Spiegel ontworpen waren) in 't licht. Toen bloeide deez plaets, als een doorlugtige School der Lant-tale. H. I. Spiegel, D. V. Koornhert, en Roemer Visscher waren niet alleen bestierders van het gehele werk; maer de voortreffelijkste Wethouderen en Burgeren der Stad begeerden in hun aengename vergaderingen te koomen, om nevens d'andren, gelijk van outs hun stem te hebben. Hier toe betaeldenze jaerlix anderhalve gulden, om de gemeene onkosten der Kamers te voldoen, en te helpen dragen. Doch verscheelt evenwel niet weinigh de tegenwoordige stant van onzen Schouwburgh, van de gestaltenisse des ouden Kamers. Want eertijts plach d'oude Kamer een

DE SCHOUBURGH van binnen
Op 't Tooneel [illegible]n te sien.

een vergadering van uitnemende verstanden te zijn, die gedichten schreven, de Hollantsche tael van onduitsche en bastert woorden zuiverden, en zomtijdts diepzinnige vragen, voor stelden, daer dan de vernuften der Nederduitse Kamers haer pennen op scherpten, en zinnebeelden en Tooneel-spelen op ontwierpen, die den volke zeer zelden vertoont wierden. In tegendeel bestaet onze Schouburgh in zes Regenten, Hoofden genaemt; en in eenige tooneel-speelders en speelsters, die de spelen tweemael ter weke, des Maendaghs en Donderdaeghs, op 't Tooneel brengen, en den volke vertoonen. En zijn deze Speelders voor het meerdeel zoodanige perzoonen, die zich weinigh anders als met het van buiten leren, hunner rollen bemoeien. d'Andere vergaderingen en loffelijke gewoonten schijnen door de tijdt t'eenemael te niet gegaen te zijn; doch zoo veel als zy van de oeffeningen der Bardes afwijken, zoo veel schynenze de grootsheit der Latijnsche Schouwspelen nader te komen; want de Treurspelen die zy nu vertoonen, overtreffen verre in heerlijkheit en uitmuntentheit de spelen der oude kamers: de toestel is dikwils Vorstelijk, en d'inkomst, die over de tzeventigh jaren zomtijts ten achtren plagh te zijn, brengt nu jaerlix, boven alle onkosten, meer als negen duizent guldens, tot onderhoudt van 't Godtshuis der Wezen en oude Mannen, op. De naem van Rederijkers begint te vergaen, hoewel te Vlaerdingen op het lant, te Noortwijk, en andre dorpen, noch eenige kamers in weezen zijn. d'Uitgevers der Nederduitsche letterkunst geven 't ook te kennen in de toeeigening aen den Burgermeesteren en Raedt der Stadt Amsterdam, daerze zeggen, dat het zommige van hun E. E. zelf belieft heeft leden des kamers te worden. In zeker rekenboek des ouden kamers vindmen onder de beminders van de kamer in LIEFD BLOEYEND', de namen van vijf Burgermeesteren gespelt; en onder anderen, Mr. Willem Bardesius Burgermeester- en Raedt.

Uit het midden van deez vergadering, zijn de uitnementste Hollandtsche Dichteren voortgekomen. Hier heeft de Drost en Ridder Hooft, zijn eerste Helden-zangen geschreven. Uit deze Kamer zijn met de Drost veel edele vernuften opgestaen, hier zijn de gedichten van Koster en Brero eerst gehoort, en Plautus en Terentius herbooren. Hier heeft Vondel zijn Treurspelen gedicht; hier heeft hy de voetstappen der ouden Barden nagevolght, in de Heldenzangen, die de verovering van Grol, van den Bosch en Maestricht, met een hooghdravende toon uit, ter eeuwiger gedachtenis van den Nassauwschen overwinner, trompetten. Maer op dat de vryheit der Dichteren, die nu boertwijs, dan met ernst ieder 't geen zijn plicht betrof, te gemoet voerden, tot geen wettelooze ongebondentheit zou vervallen, zoo heeft het de zes-en-dertigh Raden dezer Stede goedt gedacht, twe uit den haren tot Opperhoofden van d'oude Kamer te stellen, om de vrye vernuften door de redenen te beteugelen, en de plaets meer luister toe te brengen. Hier toe zijn over eenige jaren verkooren de Schout Dr. Jan ten Grootenhuis, en de Heer Burgermeester Dr. Gerard Schaep. Onder de bestiering van deze Heeren, is in 't jaer zestien hondert zeven-en-dertig voor deze vergadering een vorstelijke verzamelplaets gesticht, na de wijze der oude Roomsche Schouwplaetsen, met een Koningklijk Tooneel, verçiert. De naem van d'oude Kamer is toen in Schouwburgh verandert. Over deze Schouwburgh worden jaerlix zes Regenten oft Hoofden (aen wien de bestiering van 't werk staet) gestelt. Deze hebben eenige uitnemende, (gelijk te voore ten dele alreê gezeght is,) Tooneel - speelders en Speelsters in dienst, die hier om jaer-gelt de veirzen en Toneel - speelen, zoo bly en Treur - speelen als kluchten, der Dichters, gemeenlijk tweemael ter weke des 's Maendaghs en Donderdaghs den volke in 't openbaer vertoonen. En wort hier niet alleen gespeelt, maer ook zomwylen met stommen Perzonaedjen de zaken en 't bedrijf der vooroudren, en tijdtgenoten,

als in Schilderyen voor ogen gestelt. Welk laetste een oude gewoonte is, die eerste in Egipte, en daer na by de Grieken en Romainen in 't gebruik is geweest. Het gebouw van deez, onze Schouwburgh is van binnen ruim en groo; doch eermen daer in komt, gaet men van de straet af door een Dorische steenen poort. Boven de deur van deze poort staen deze twee veirzen:

De weerelt is een speeltooneel,
Elk speelt zijn rol en krijght zijn deel.

Voorts van daer, na 't overgaen van een steene vierkante plaets, daer ter weder zijde op houte panelen verscheide veirzen staen afgemaelt, komt men in een galdery, daermen ter linker zijde, op een paneel met gulde letteren deze veirzen, tot waerschouwinge van alle ongebondentheden en moetwil, te plegen; te lezen zijn:

Geen kint den Schouwburgh lastigh zy,
Tobak-pijp, bierkan, snoepery,
Noch geenerley baldadigheit,
Wie anders doet wort uitgeleit.

De Schouwplaets, daer het gemeene volk het spelen aenschouwt, is een halfront; in de zelve vorm staen ook twee ryen çierlijke huisjes oft kamertjes boven elkandre, daer gemeenlijk de genen in gaen zitten, die van aenzien zijn. Boven deze huisjes, staen aen d'architraef van de bovenste lijst deze veirzen:

Tooneelspel quam in 't licht tot leerzaem tijdtverdrijf,
Het wijckt geen ander spel, noch Konincklijke vonden,
Het bootst de Werelt na, en kittelt ziel en lijf,
Of prikkeltze tot vreucht, en slaet ons zoete wonden.
't Vertoont in kort begrijp, al's menschen ydelheyt,
Waer Demokrydt om lacht, en Heraklijdt om schreydt.

Doch voor andre, den welken d'eerste plaets te gering en d'andre te duur valt, is boven deze huisjes weder een halfront, daer de toezienders op schuins opgaende banken, om elkandre 't zien niet te benemen, zitten gaen. Het Tooneel, daer op de spelen der dichteren door de tooneel-speelders vertoont worden, is, gelijk uit dit nevenstaende afbeeltsel ten deele ook te zien is, daer in het tooneel van binnen vertoont wort, çierlijk en gevoeghlijk met uit en ingangen, poortalen, galderyen, kolommen en diergelijke toerustingen opgemaekt; 't welk even-eens als een Protheus gezwint, na gelegentheit, met klene moeite verandert wordt. Gebeurt het nu, dat'er, quansuis, eenige onderaertsche schimmen of geesten moeten vertoont worden, te dien einde zijn'er in 't tooneel, dat onder hol van planken is, twee losse houte luiken, die met katrollen, en de verschijnende geesten, opgehezen, en hun werk op 't tooneel verricht hebbende, met de zelve tevens weder neêr gelaten worden. Behalve deze çieraden, staen hier en daer ook verscheyde spreuken en veirzen. Voor den Hemel staet deze halve Latijnsche veirs van Virgilius:

Jupiter omnibus idem.

Dat is:

Jupijn is ieder een even goetgunstigh.

Boven den ingangk van 't portael, of troon, daer gemeenlijk Keizers en Koningen gaen zitten, staet dit halve Latijnsche veirs met gulde letteren geschreven:

Mentem mortalia tangunt.

Dat is:

Het tijdelyke beweeght ook 's menschen ziele.

Boven de deur van 't Koninklijk Paleis, leestmen deze woorden:

Ne cede malis.

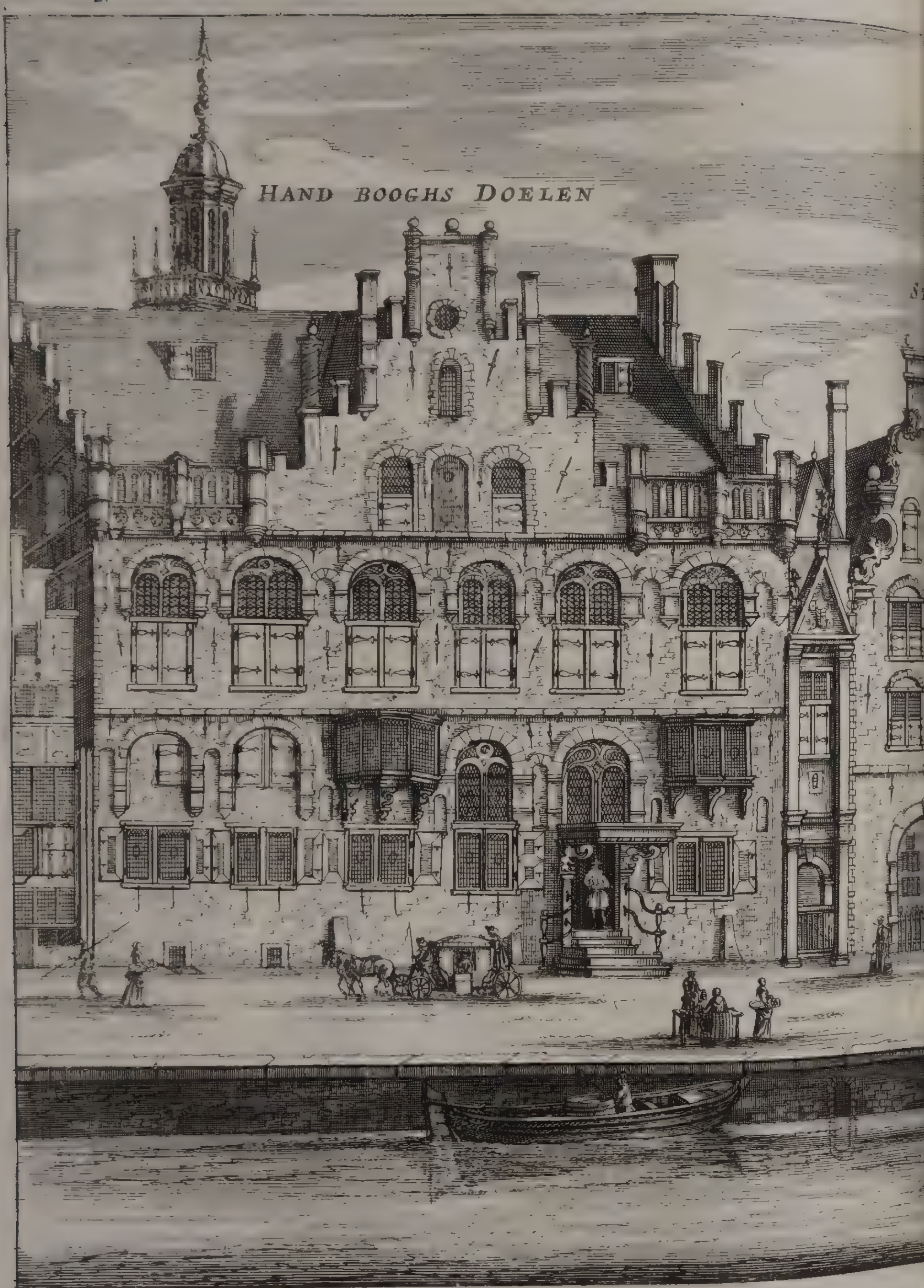
Dat is:

Bezwijk niet in tegenspoet.

Aen d'Architraef van de lijst van de galdery boven het tooneel, staen deze twee veirzen:

Twee vaten heeft Jupijn, hy schenkt nu zuur dan zoet.
Of matight weelde en vreughd' met druk en tegenspoet.

Van

HAND BOOGHS DOELEN

STADS MAGAZYN
VOET BOOGHS DOELEN

Van binnen boven den ingangk, ſtaet dit veirs:

Zy queſt en heelt.

Om hoogh aen zekre balk leeſtmen deze vierzen:

De Byen ſtorten hier het eelſte datze lezen,
Om d'oude ſtok te voên, en ouderloze Wezen.

En aen een andere:

Het ſpel heeft ook zijn tijdt, wanneer 't de tijt gehengt.
't Vermakelijk en 't nut wort hier van pas gemengt.

Op der Hoofden kamer voor de ſchoorſteen deze twee veirzen:

Gelukkigh is het landt,
Daer het kint zijn moeder verbrant.

En al deze Nederduitſche veirzen, als ook noch zeker gedicht, op 't ſtichten van dezen Schouwburgh, die door den Raetsheer Niklaes van Kampen, in deze vorm geordent wiert, zijn door J. v. Vondel gemaekt.

Gelijk de ganſche Schouwburgh, zoo ten opzicht van toezienders, als Tooneelſpeeders, zeer gevoeghlijk en alles ordentlijk is geſchikt, alzoo ontbreekt'er ook ganſch niet van toiſel en çieraet om de Perzonaedjen, 't zy in mans of vrouwen gewaet, te kleden. Te dien einde zijn'er voornamelik twee kameren, in d'eene worden de klederen bewaert, daer in de mansperzonen, en in d'andere, daer in de vrouwen of mansperzoonen in ſchijn van vrouwen, op 't tooneel verſchijnen. In ieder kamer is ook een bezonder perzoon geſtelt; want d'eene is alleen bezig om de mansperzonen in 't mannen gewaet, en d'ander om de vrouwen, of mansperzoonen in vrouwen gewaet, te kleden.

Doelen of Schutters Hoven, als de Voetbooghs, Hantbooghs, en Klove of Klaveniers Doelen.

DRie Schutters Hoven of Doelens, als de Handtbooghs, Voetbooghs (die hier ter ſtede van aller geheugenis her geweeſt zijn,) en Klove of Klaveniers Doelen, heeftmen of heeft gehadt hier ter ſtede. Maer in den jare zeſtien honderdt en vijftigh, wierden de twee eerſte Hoven, (want de huizen bleven ſtaen) mits het ſchieten met deze boogen allengs uit de gewoonte raekte en afzoette, wegh gebroken, en de leege plaetſen aen erven verdeeldt en verkocht, daer op tegenwoordigh huizen als kerken ſtaen, en twee ſtraten, als de Hant en Voetboogs-ſtraet (zoo ter gedachtenis geheten, na de Hant- en Voet- of Stale boog, daer meê in deze Doelens geſchoten wierdt) doorlopen. Boven d'ingangen van de twee Doriſche poorten, daer doormen in deze Hoven en noch in der zelver huizen gaet, zietmen noch in witte ſteen, deze aeloude boogen, pijlen, en ander geweer, dat toen in 't gebruik was, uitgehouwen. De Doelens of huizen, van de Voet en Hantbooghs Doelen, zijn met verſcheide ruime kamers, eetzalen en vertrekken, verzien. Op zommige zietmen noch verſcheide oude ſchilderyen, daer in d'oude Schutters, met hun Kapiteinen, Vendrighs en Bevelhebberen, zeer kunſtigh door vermaerde Meeſters, na 't out gebruik, ſtaen uitgeſchilderdt. In andere kamers zietmen de hedendaeghſe draght der Schutteren, en op wat wyze de zelve tegenwoordigh in volle geweer en ruſting optrekken, in ongemene groote geſchilderde ſtukken, en die verre, d'oude in kunſt en nettigheit overtreffen, uitgebeelt. Kapiteinen, Luitenants, Vendrighs, Zerjanten en andere mindere Bevelhebberen, ſtaen vervolgens, als ofze leefden, met heele troepen Schutteren nevens hen, zeer prachtigh met pluimmaedjen, en andere çieraden, uitgeſtreken.

Tuſſchen deze Hant en Voetboogs-Doelen ſtaet (gelijk ook in deze nevenſtaende figuur vertoont wort) het

Stadts Wapen of Artillery-huis.

Dit is een geweldigh groot en vast gebouw, en van binnen zeer ruim. Onder staen langs heen ter weder zijde op een ry, geschut wagens, allerlei kleen en grof geschut, als heele en halve metale kartouwen, veltstukken, valkonetten, en velt en quartier draken. Hier zietmen ook vuur muisers, of mortieren, petarden, en ander yzelijk en schrikkelijk oorlogs-tuigh. Boven op de zolders, leit allerhande zijd en hals geweer, als degens, musketten, &c. Diergelijke Stads Wapen-huis, dat dit in groote verre overtreft, heeftmen ook by de Haerlemmer-poort op de Braek, daer in onder vervolgens op een ry ook al het grof geschut, staet; en boven op de zolders het Stadts kooren geleght wort. Over deze Wapen of Artillery-huizen, worden altijdt twee Majestraets perzoonen by den Gerechte tot Oppertillery-meesters, gestelt; gelijk tegenwoordigh dit ampt bekleden:

De Heer Cornelis Witsen, Oud-Burgermeester, en Tresorier dezer stede.
En *de Heer G. Hasselaer.*

Op de hoek van de Kloveniers Burgwal en den Binnen Amstel, staet de

Kloveniers Doelen,

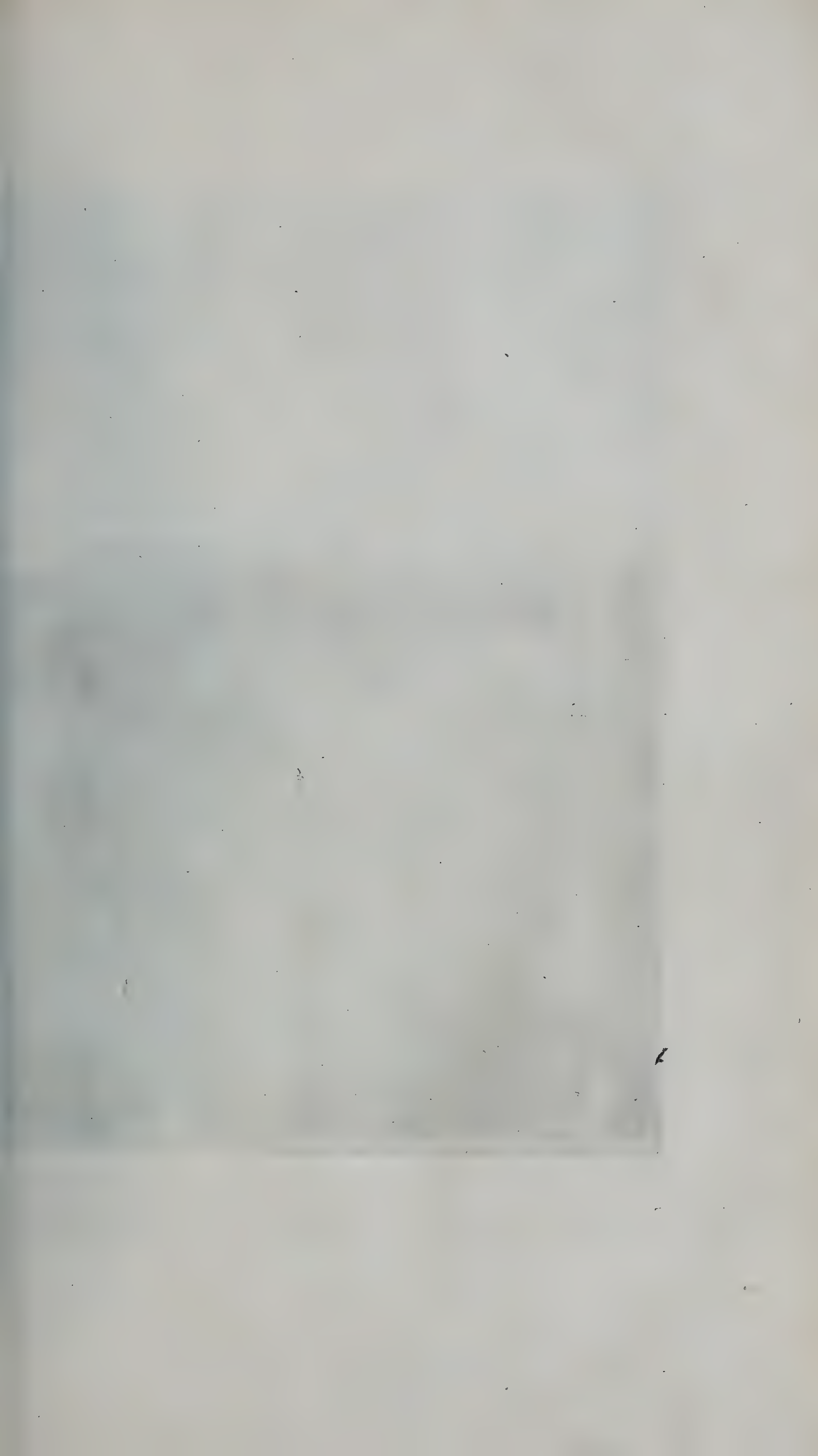
ter plaetse, daer wel eertijts, toen de stad noch in haer muren lagh, op d'ene hoek een rondeel plagh te leggen, dat ook noch ter gedachtenis op die hoek, in de gevel van 't hoekhuis, staet uitgehouwen. Eenige willen, dat deze Doelen niet Klaveniers Doelen, als of dit woort van klaeuw zijn oorsprongk zoude hebben, maer Kloveniers, of, om noch beter het Fransche woort *Coluvre*, dat een busse of roer betekent, uit te drukken, Coluvries Doelen behoorde genoemt te worden. Want, een busse of roer zeggenze, wiert by onze voor-ouders, *Coluvre*, en eenen, die met de bussen of roer omgaet, *Coluvrier* genoemt, als blijkt uit d'oude Kronijk van Hollant, daer dit woort dikwils in die beteekening gelezen wordt, en voornamelijk daer gesproken wordt van Philips van Borgonje, leestmen deze woorden: *zy versagen hen van bussen, boogen, kolovren en andere instrumenten.* Niet onwaerschijnlijk; hoewel de genen, die deze Doel, met de naem van Klaveniers Doelen noemen, zoo heel ongerijmt niet spreken, en ook eenigzins reden van deze laeste benaming kunnen geven. Want niet alleen zietmen noch en huidigen dage, een klaeuw op deze Doelen in de glazen uitgeschildert, en voerden deze Schutters de zelve op al hun tin en zilverwerk; maer ook wiert deze Kloveniers schutteren, toen deze schuttery eerst opgerecht wiert, in d'ordening, waer na datze zig te schikken hadden, toegestaen een Klaeu voor hun wapen te mogen voeren; als blijkt uit 't vierde punt, dat aldus luidt: *Item, dat de voorsz. twee hondert Cloveniers zullen hebben d' Altaer van de oude Schutters, in Sinte Niklaes kerke, en voeren de Klaeuwe, ende voorts bruiken en bezigen, ornamenten, kelcken, juwelen en ander, die d'oude Schutters plegen te gebruiken.* Niet-te-min, gelijk gezegt is, vindmen doorgaens in d'oude brieven, de naem van Cloveniers en niet Claveniers gespelt.

Op de groote zael van deze Doelen, die, behalve d'oude tooren, een nieuw en treffelijk gebouw is, staen ook aen de muuren, en voor de schoorstenen ongemene groote, en kunstigh geschilderde stukken. By na hele troepen schutteren, met hun Hopmannen, Luitenants, Vendrigs, Korperalen, en Serjanten, worden in de zelve meer als levens groote, en, als ofze daer in stonden en leefden, in volle geweer en rustingh (niet evenwel na d'oude tijdt, maer zoo als de Schutteren voor eenige weinigh jaren gekleet gingen en optrokken) vertoont. Hier heeftmen ook het beeltenis hangen van Maria de Medicis, die in den jare zestien hondert acht-en-dertigh, deze Stadt quam bezichtigen.

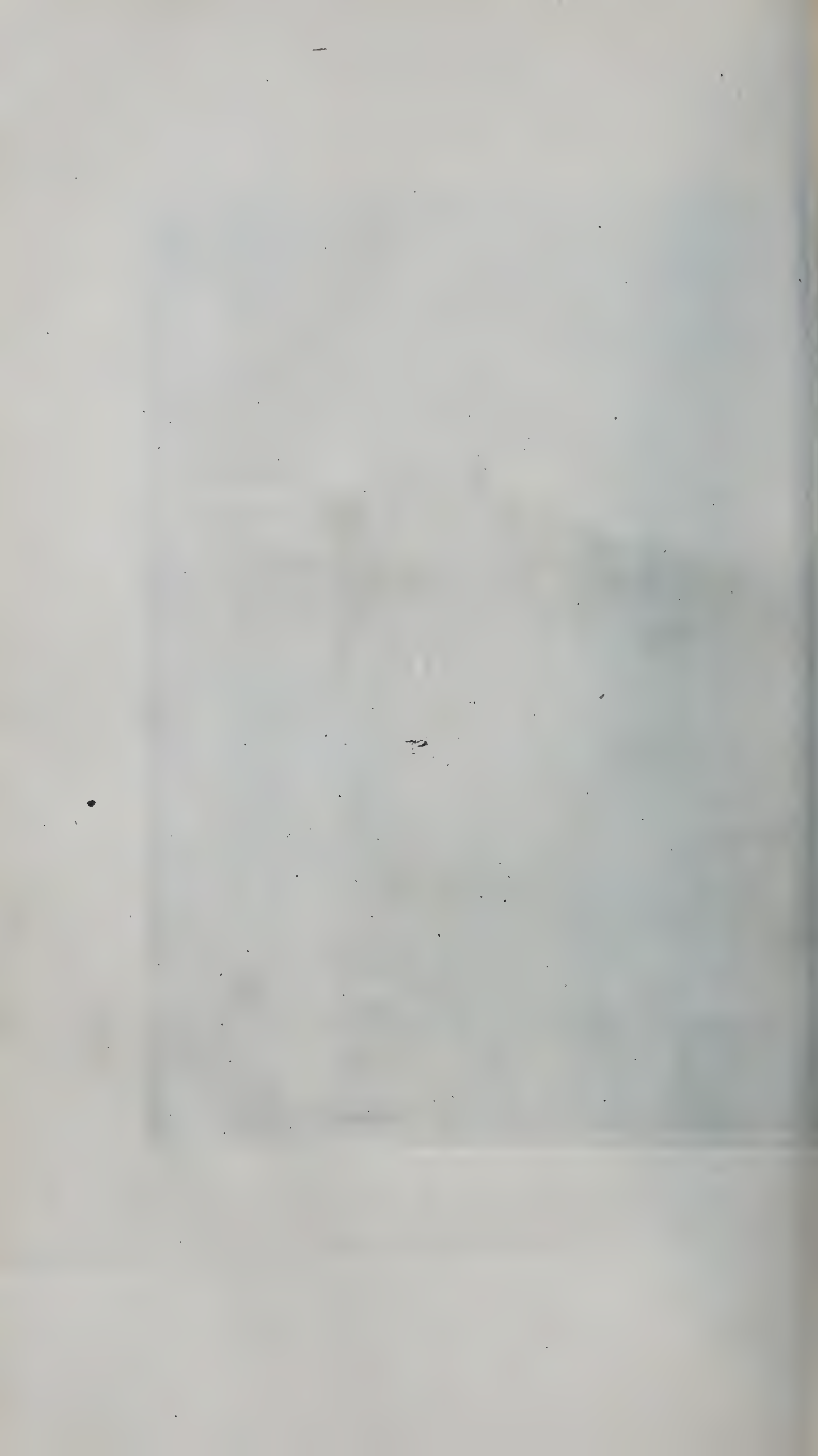
Op het Korperaelschap des Heeren van Zwieten, op deze Doelen door Sandrart geschildert, en daer onder deze Veirzen van J. v. Vondel:

De vaen van Zwieten wacht, om Medices t'onthaelen;
Maer voor zoo groot een ziel, valt Dam en Merkt te kleen,
En 't oogh der Burgery, te zwack voor zulcke stralen,
Die Zon van Kristenrijck, is vleesch, noch, vel noch been:
Vergeef het dan Sandrart, dat hy haer maelt van steen.

Op

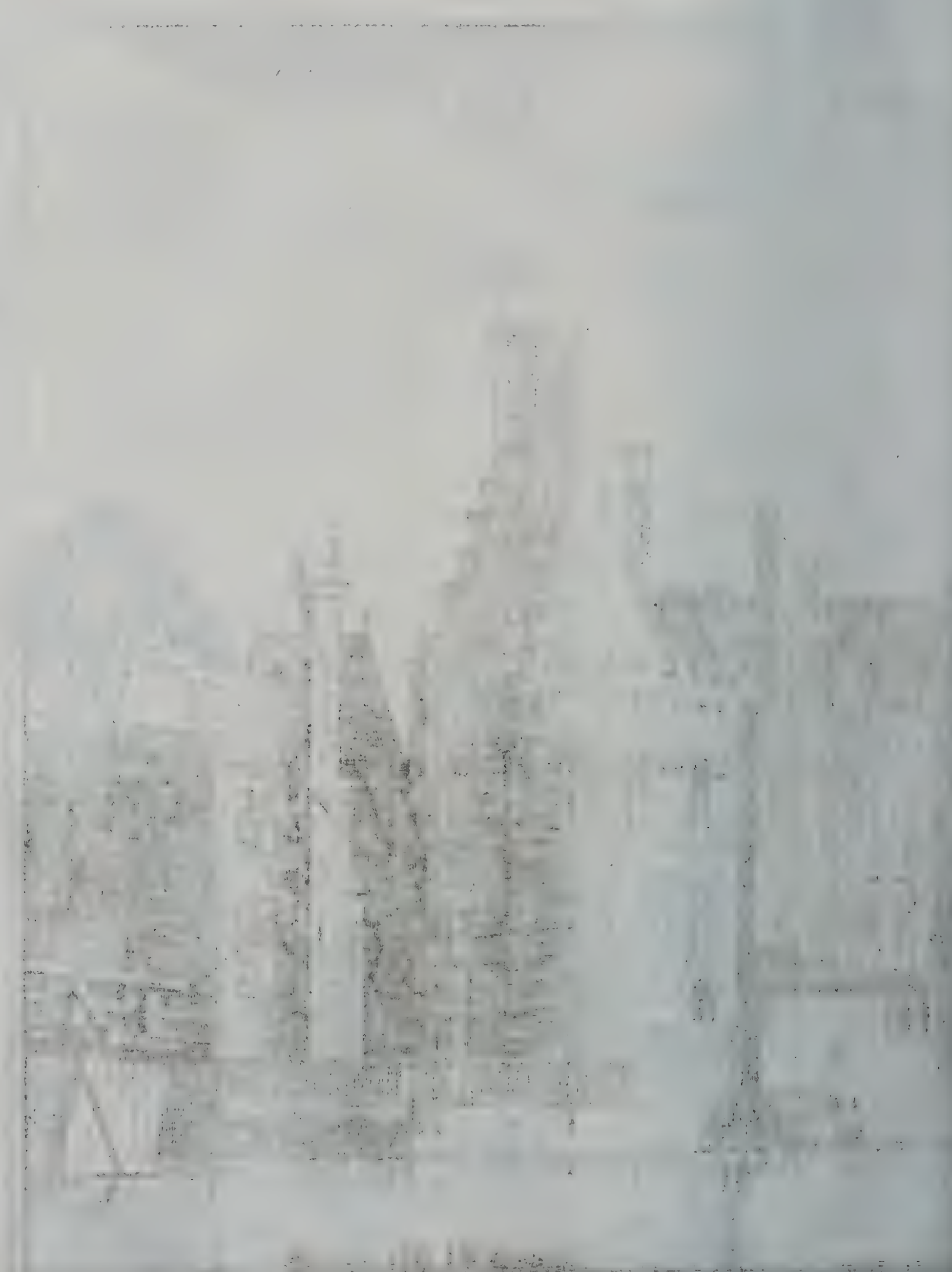

STADS ARTILLERY-en KOORNHUYSEN

KLEVENIERS DOELEN.

Op deze zael voor de schoorsteen, ziet men ook in zeker schildery, door Govert Flink geschildert, deze vier Doelheeren, als

Albertus Koenradus.
Jan van Vlooswijk.
Pieter Reael.
en
Jaques Willekens.

In een andere kamer, beneden, nevens verscheide andere schilderyen, zietmen d'afbeeltselen van deze Doelheeren, als van de Heeren

C. Witsen.
Roelof Bikker.
Gerrit Reynst.
en
Symon van Hoorn.

Ten Noorden van dit gebouw, staet noch een hooge oude toren, oft sterkte,

Zwijght Uitrecht,

oulinx geheten. Welk opschrift ook noch ten huidigen dage aen de Noordoostzy van de tooren, onder twee Doel-roers, die met de trompen kruisling over malkandere leggen, met gulde letteren, in een witte steen gehouwen, te lezen is. Deze tooren hadden de Kloveniers schutteren, daerze hun geweer op leiden en bewaerden, als ook deze gansche Doelen tot hun verdoen. Twee hondert mannen was deze Schuttery sterk, en wiert opgerecht in den jare vijftien hondert twee-en-twintigh. Deze Schutters, als ook de Hant en Voetbooghs-schutters, schooten eenmael 's jaers, om de minste onkosten, de papegay, 't geen by beurten omging, en om de drie jaren omquam. Een oude oeffening, doch hier ter stede gansch uit de gewoonte geraekt, hoewelze ten platte lande, by boeren en huisluiden, die zelden het oudt afleggen, en 't nieuw omhelsen, noch jaerlix onderhouden en gepleeght wort. Van der stede wege hadden deze Kloveniers-schutteren, om de lasten en onkosten der schutteren te helpen dragen, op twee zekre tijden van 't jaer de wijntappe, als ook vry visschen had in stadts vesten, *het Guldewater* geheten; daer-en-boven kregenze noch jaerlix elf Wilhems schilden, ieder stuk van vijftien stuivers. Hen was ook gegeven het Altaer van d'oude Schutters, in de Sinte Niklaes Kerk, datze, als ook een Priester, voor de boven gemelde giften, gehouden waeren te onderhouden. Van Stadts wege wiert hen ook beschaft drie ponden gezuivert zalpeter, en zes ponden loots; des moeste ieder Klovenier ook altijdt gereed houden een half pondt kruit en loot, tot Stadts behoefte; en die bevonden wiert, als d'overluiden omgingen (want viermael gingenze 's jaers om) geen half pont kruidt by zich te hebben, die verbeurde, tot behoef van 't gild, vijf stuivers. Hadden ook van Stadts wege een vijzel, daer in ieder zijn eigen kruit moghte maken.

Over deze twee hondert Klovenieren, waren twalef Hooft-mannen, die deze Schutters onder hen verdeelden, schooten met hun volk tweemael ter weke hun maentschult, en was de gene, die maentschult schoot, gehouden een stoop wijns in 't gelagh te geven.

Ten zelven tijde, toen deze Schutterye der Klovenieren opgerecht wiert, wierden onder andere punten, by den Gerechte, waer na zich deze Schutteren te schikken hadden, by maniere van willekeure, deze volgende ingestelt, die we hier, vermitsze eenige en oude gewoonten, die nu heel uit het gebruik geraekt zijn, inhouden, zullen laten volgen:

ALzoo mijn Heeren van den Gerechte, gaerne zien zouden, dat de Schutters, die nu zijn, oft namaels Schutters worden zullen, geen onnutte kosten en deden tot laste van de schutteryen, op dat de gezellen lichtelijcker, de lasten van de Schutteryen zouden mogen dragen, zoo ordonneren wy ende willekeuren deselve mijne Heere van den Gerechte, dat van nu voortaen, geene Schutters van Schutteryen, die nu zijn of namaels gecoren ofte gemaekt sullen worden, eenige onkosten sullen mogen doen, daer de gemene Schutters in gehouden zullen zijn te gelden, op Heiligen Sakraments dagh in de vasten, noch in den zomer, meer dan den Koning een dub-

dubbelde ſtuiver, elcke ouman een dubbelde ſtuiver, voor zijn moeite, die de ſtammen van der kaerſen draegt, boven zijn hantſchoenen een dubbelde ſtuiver, die 't vaenken draeght een dubbelde ſtuiver, ende elcken van den anderen, die hem helpen dragen boven hare handſchoenen een ſtuiver, ende of die Overluiden metten voorſchrevēn Officianten meer koſten wouden doen, die zullenze ſchuldigh zijn zelve te betalen.

Item, oft eenige Schutters van eenige Schutteryen tot eenige tijden inwelen oft zwanen wouden ſchieten, dat ſullen die genen mogen doen, die willigh daer toe ſijn, ende de koſten die ſy daer in doen ſullen, en zullen zy over genen onwilligen Schutteren mogen omſlaen, maer alleen over die goetwilligh in heur gezelſchap komen, op de correctie van de ſteden.

De Overluiden der Schutteren, als ook de Schutters zelfs (die eertijts van allerlei zilverwerk, als ſchottelen, lampetten, kannen en ſchalen, daerze zich lieten in op-diſſchen, en elkandre luſtigh uit toe-dronken, verzien waren) plaghten op deze, als ook op de Hant- en Voet-boogh-Doelen te teeren en elkandre te vergaſten. Dit dedenze voornamelijk tweemael 's jaers, te weten op bei de Sakraments-dagen, in de Vaſten en in de zomer. Ook verſchenen op deze maeltijden niet alleen d'Overluiden der Schutteryen en de Schutters; maer ook de Schout, de Trezorieren met hun knechts, d'oude Overluiden met de knechten, de twee Hopluiden, de Viſſchers en hun knechten, de Fabrijkmeeſter met de meeſter Timmerman en Metſelaer, d'Orgeliſt, de Zangmeeſter, de Paſtoor van de Schutteryen en meer andere.

Hoewel het ſchieten met de Voet- en Handtboogh, met het afbreeken der Hoven, uit de gewoonte is geraekt, zoo wordt noch evenwel het ſchieten met het roer na de Doelpin in het hof van deze Kloveniers-Doelen, dat wel eertijdts aen deze Doelen vaſt plagh te zijn, ten deelen van eenige liefhebbers, doch weinigh van de ſchutters, gehanthaeft. Te dien einde, en om op 't getal der ſchooten te paſſen, heeftmen ook noch, naer outgebruik, een wijzer, die gehouden is, eer hy in zijn ampt treedt, in handen van een der Overluiden, dezen eedt te ſtaven: *Dat zweert ghy, dat ghy als een getrouw wijzer, oprechtelijck en rechtvaerdelijck wijzen zult, zoo wel van de ſchooten, als van de getalen de welken geſchooten worden, rechtvaerdelijk by 't becken geſlagen, of anders na ouder gewoonte te kennen geven zult, om aengetekent te mogen worden, en dat ghy twijfelende van de ſchooten oft getale die gedaen zouden zijn oft niet, 't zelve den ſchiettende Schutters (volgens de caerte) te kennen zult geven, ende voirts doen dat een goet en oprechte wijſer behoort te doen, ſonder zulx te laten om eeniger hande, ſoo waerlijk, &c.*

In den jare vijftien hondert een-entwintigh, gaf Karel de vijfde, Keizer en Graef van Hollandt, den Schutters en Gilde-broeders van deze drie Doelen, op 't verzoek van Burgermeeſters, by deze volgende gunſtbrief, die vryheit, dat by aldienze, na 't gewoonlijk teken of deſſein te doen, iemant met ſchietten quamen te quetſen of te dooden, ter oorzake van dien in geen pene lijfſtraf bare of onlijfſtraf bare vervielen, noch in geen vergoeding van ſchade gehouden waren.

KAERLE, *by der Gratie Godts gekoſen Roomſch Keyſer altijdt vermeerder des Rijcks, &c. Grave van Hollandt, &c. Allen den genen die deſen ſien ſullen, ſaluyt. Alſoo van wegen onſen wel beminde Burgermeeſteren ende Schepenen van onſen ſtede van Amſtelredam, in onſe landt van Hollant ſoo inden name van den voorſz. ſtede, als van den Poorters en ingezetenen van dien, ons te kennen gegeven is, hoe ſy luyden tot ſekerheydt ende bewaerniſſe van den voorſz. ſtede, ende van hen in onſen onderdanigheyt, hier te vooren opgeſtelt hebben een ſchutterye of Gilde van Cloveniers van twee hondert perzoonen, ende daer toe twee andere ſchutteryen ende Gilden van den Voetbooge ende van den Hantbooge tot andere twee hondert perzoonen toe, of daer ontrent. Waer mede ſy hoopen onſe voorſz. ſtede alſoo wel ofte bat te bewaren ende te defenderen vande vyanden, als ſy oit gedaen hebben. Daeromme ende om die Schutters ende Gilde-broeders*

vande voorschreven drie Schutteryen ende Gilden, vaster in haer schitten te hebben, ende kennisse ende vrundtschap tusschen hen luyden te brenghen, noot sy, dat sy dikwils ten minste eens ter weke in hare Hoven vergaderen souden, ende aldaer schietten, ende oock in een, twee, of drie jaren eens na de Papegay schietten: maer dat sommige van de voorsz. Schutters ende Gilde-broeder hen beduchtende of yemandt in 't voorsz. vergaderingen en het waeren tusschen of ontrent de Doelen, of onder de papegaye te papegaye by ongeval gequest, of doot geschooten ware, datmen henluyden of immers die genen, die dat gedaen hadde, soude willen imputeren voor eenen quaet of lelick feit, ende tot reparatie ende beteringe van dien te willen bedwingen, den voorsz. Hoven ende Doelen van den voorsz. Gilden, ende het schieten niet seer en hanteren, als wel van node ware, noch namaels doen en sullen, 't en sy overmits onse gratie ende provisie, ende dat wy den voorsz. Schutters ende Gilde-broeders vande voorsz. drie Schutteryen ende Gilde verleenen, eude consenteren willen by forme van privilegie, oft 't gebeurde, dat tot eenige tijdt ymandt van henluyden schiettende in hare Hoven naer den Doelen of naer de papagaye, yemant wie sy waren, by ongeval quetste ofte dootschoot, dat hy ofte den ghenen die 't selve gedaen hadden, of andere aldaer wesende, tot eeuwigen daghe vry ende quyt blyven mochten, sonder daer af gehouden te wesen in eenige manieren, reparatie of verbeteringe te doen: waer af sy ons ootmoedelijcken ghebeden hebben. Doen te weten, dat wy des voorsz. is gemerckt, sonderlinghe tot sekerheyt van onsen voorsz. stede van Amstelredamme, ende van den Poorters ende ingesetenen der selver, wy den voorsz. Burgermeesteren ende Schepenen, ende in haer faveur, den Coningen, Dekens, ende gesworen, ende allen den gemeynen Schutters ende Gilde-broeders van de voorsz. Gilden van den Voetboghen, Hantbogen, ende Cloeveniers, ende elck van henluyden, die nu ende namaels wesen sullen in onse voorsz. stede van Amstelredamme, verleent, geconsenteert ende geaccordeert hebben, verleenen, consenteren, ende accorderen by forme van privilegie uyt onse sonderlinge gratie by desen. Oft gebeurde, dat eenige van de voorsz. drie Gilden, namaels schiettende in hare Hoven ter Doelen, naer dat sy den gewoonlijcken roep geroepen sullen hebben, soo hooge datmen dien sal mogen hooren, of schiettende naer de papegaye, iemant by ongeval, sonder dol of ergelist quetsten, mijckten of doot schooten (des Godt verhoede) dat dien Schutter of Schutters, die het selve gedaen souden hebben, of andere Schutters ende Gilde-broeders of andere persoonen aldaer wesende van de voorsz. quetsure of doot, vry en ongehouden sullen wesen jeghens ons ende onsen nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt ende oock tegens de gequetste of doot geschooten persoonen ende hare magen, vrienden ende de erfgenamen. Ende en sullen ter cause van dien in gheen pene of amende lijflycke, crimineel of civile vallen, noch tot geen reparatie, in wat manieren dat het sy, gehouden wesen. Ontbieden daeromme onsen lieve ende getrouwe, der Stadthouder President ende luyden van onsen Rade ende rekeninge, ende onsen Procureur Generael van Hollant, Zeelandt ende Vrieslant, onsen Schout van Amstelredamme, ende alle onse Rechters, Officieren ende Ondersaten, dien dit aengaen sal, dat hy den voornoemden suppliantent, ende Coningen, Dekens ende andere gesworen, ende allen den gemeynen Schutters, ende Gildenbroeders van de voorsz. drie Gilden van Amstelredamme, te weten, van den Voetboge, Hantboge, ende Cloeveniers, die nu sijn ende namaels wesen sullen, van onse voorsz. gratie, consent ende octroy, inder voegen, als boven, doen, laten, ende gedogen genieten ende gebruycken, vredelick en rustelick sonder henluyden te doen, te doen doen, gedogen of laten gedaen te werden hinder of molestatie ter contrarie. Want ons alsoo belieft.

Oorkonde des voorsz. is, hebben wy onsen Zegel hier aen doen hangen. Ghegeven in onse Stadt van Brussel den XVI. dagh van Maert, in 't jaer ons Heeren duysendt vijf hondert een-entwintigh, op de plijcke stondt by den Keyzer, ende was getekent L. DUBLIOUL, hebbende onder uythangen aen een dubbelde Francijnen staert een Zegel in rooden wasse.

Over ieder Doelen waeren eertijdts vier mannen, die Overluiden of Doelheeren geheten wierden, over alles het opperbewint hadden, zorge droegen en rekening van ontfang en uit-gift hielden; twee gingen'er jaerlix af en twee bleven'er oud, in wier plaetse dan weder twee nieuwe by den Gerechte gekooren wierden. Noch ten huidigen dage staet d'opperzorgh aen dit viergetal; maer de vier, die tegenwoordigh by den Gerechte, tot dit ampt gekoren worden, blijven aen zoo lang alsse leven, of zoo lang alsse het zelve willen bedienen. Doch staet aen te merken, dat niemant dit ampt bekleden magh, 't en zy hy eerst Kapitein van de Schuttery is, of geweest is. d' Opperzorgh over deze Kloveniers Doelen, staet tegenwoordigh aen de Grootachbare en wel-Edele Heeren:

C. WITSEN.
S. VAN HOORN.
ANDRIES GRAEF.
en
C. VLOOSWYK.

Over

Over de Hantbooghs, (nu Keizers Doelen geheten, na den genen die'er de nering op doet,) zijn tegenwoordigh Doelheeren, de Heeren:

IAN VAN DE POL.
CORNELIS GEELVINK.
JOAN BLAEUW.
en
JAN WTTENBOGERT.

En over de Voetbooghs of van der Heidens Doelen, de Heeren

DIRK SPIEGEL.
JORIS BAKKER.
GERRIT HASSELAER.
en
FRANS REAEL.

Het plagh eertijts een gewoontete zijn, en wordt by-wijlen ook noch onderhouden, dat jaerlix op Palmzondagh, ieder Doel-heer, tot een erkentenis van dankbaerheit, en schuldige plicht, een schotel met kievits eyren, een dozijn olijkoeken, en een kan Rinsche wijn, t'huis gezonden wert.

Mits het schieten met de hant en voetboogh (want dat met doelroers, op de Kloveniers Doelen, gelijk gezeght is, wort noch by wijlen geoeffent) dus uit de gewoonte is geraekt, heeft men zich voorts veel sterker tot het oeffenen, van met allerley hant en hals geweer te kunnen omgaen, begeven. Te dien einde, en om de burgeren en stedelingen te meer t'ontsteken, en den zelven deze oeffening smakelijk te maken, is al voor eenige jaren, hier ter stede een bezondre oeffen-plaets, het

SCHERM-SCHOOL

geheten, daer toe gemaekt en opgericht. Dit staet aen het eind van de Turfmarkt of Princen-gracht tegen de schans aen; is een groot en ruim gevaerte, en d'oeffen-plaets, die in 't midden is, rontom afgeschooten. Drie Drilmeesters zijn hier van stadts wegen gestelt, die de jonge schutteren en andere lief-hebbers dagelix den ganschen zomer over leeren met piekken om te gaen, en het musket te gebruiken. Behalven deze Dril-meesters is'er ook een Vecht-meester, die de zelve op 't handelen van 't rapier en ander hant-geweer afrecht. Dikwils wort hier ook opentlijk voor den volke, na voorgaende bekentmaking met het slaen van de trom door de gansche stadt, tusschen vermaerde Scherm-meesters een vecht-school gehouden.

VYFDE HOOFTSTUK.

OOST-INDISCH-HUIS,

En

OOST-INDISCH ZEE-MAGAZYN.

't Hof van d'Edele Mogende Collegie ter Admiraliteyt of Princen-Hof, 's Lands Zee-Magazijn, en 't West-Indisch-Huis.

DIt Oost-Indisch-huis, vermits het eertijdts voor een Stadts-wapen-huis verstrekte, en daer in grof geschut, bussen of musketten, tot stadts bescherming bewaert wierden, is ook met de naem van Bos-huis bekent. Het bestaet uit oude en nieuwe gebouwen; want verscheide reize is 'et met nieuw gebouwen vermeerdert. Voor aen de straedt staet een

'T OOST INDISCH HUYS.

groote ſtene poort; van daer komtmen op een ruime vierkante plaets, daer op de Zoldaten, die zich ten dienſte van deze Compagnie laten gebruiken, gemonſtert worden. Het leſte nieuwe gebouw dat'er aengemaekt is, en zich van den ingank of poort van 't zelve huis, tot aen de Franſche Kerk ſtrekt, (alwaer te vore eenige oude huizen ſtonden) is zeker, zoodanigh dat'et in koſtelijkheit van kamers of zalen, en allerley çierwerk, al het overige werk verre te boven gaet. In dit gebouw, voornamelijk dat eertijdts het Bos-huis plagh te zijn, zijn menighte van pak-huizen en zolders om Indiaenſche waren, als peper, notemuskaten, geroffel nagelen, pijpkaneel, foli en diergelijcke koop-manſchappen, te leggen. De poorten, plaetzen, zaelen en vertrecken zijn altemael heerlijk en treffelijk. In de zael daer de Bewinthebbers vergaderen, en van hunnen handel raedſlagen, hangen te pronk Chineeſche en Japonſche ſchilderyen. Daer hangt ook de groote ſtadt Batavien, met haer ſchrickelijk en onwinnelijk Kaſteel. Daer hangt het Koningklijk Hof van Japon, wiens gelijk in de ganſche werelt niet is van koſtelijkheit, grootte en ſterkte. Daer hangen rontom d'Eylanden van de Molukken, ſlooten, boſſchaedjens, dicht van ſpecery-boomen, ſteden, havens, kapen, die wy aen het ander eint des werelts bezitten. Daer hangen uitgeſchildert de plaetzen, dicht by China gelegen, waer aen men ſpeurt wat een gunſt de Nederlanders by verre gelege volken dagelijx meer en meer vinden. Uitheemſche wapenen, heele en halve Lancien, bijlen, ſchilpad ſchilden zietmen daer aen de want. Hier zietmen allerhande ſpeceryen, elk in zijn eige kaſſen en vakken. Elders ſappen, gommen, en ſtoffen waer mede men verft; balken en zolders, wijd en breed uitgeſpannen en in verſcheide vakken afgedeelt, zijn van den laſt ingebogen. Al wat de Moskoviter, de Pool, de Hooghduitſch verbezight, dat is in dit huis veil. Porcelein, 't welk Scaliger en Kardaen menen der aelouden Myrrhina geweeſt te hebben, wort hier alle jaer in groote menighte met ſchepen gebrogt. Yemant moght met recht zeggen van deze vaert, 't geen eertijdts Plinius zeide, van des grooten Pompejus zegen over Mithridates, dat deze meeſt oirzaek was, dat de Romainen, in plaets van hunnen gewoonen dagelijkzen overzeeſchen huisraet, vaten van parlemoer en koſtelijk geſteente begonnen te gebruiken. De Maetſchappy van kleen opgekomen, is heden door Godts genade zoo hoogh geklommen en geſteigert, dat elx ingeleide hooftzom menighmael verdubbelt is. De zelve Maetſchappy licht krijghsvolk op haer eige koſten, brengt legers te velde, ſlaetze neder, breekt op, oorlooght in de andere werelt, verovert Steeden, overweldight Eylanden, reed vlooten toe, ontweldight den vyanden, Landen, Kaſteelen, Reden en Havens, verlicht niet weinigh het Vaderlandt van den laſt des oorloghs, doet en brenght te weegh dingen, die veel verſchelen van de maght der allergrootſte Vorſten en Koningen. De Heere C. van Barlé, eertijts hier ter Stede Profeſſor in de wijsgeerte, ſpreekt in zeker gedicht, van hem in Latijn geſtelt, en door Vondel in deze Nederduitſche rijmen gebraght, aldus op dit huis:

Fortuin trock over zee, en ging naer
't Ooſten bruizen,
En hiel in Indien ten lange leſte ſtant;
Daer was zy wellekoom in der Molucken huizen,
By Memnons Koningen, verbonden hant aen hant.
De Dageraet ontſloot zijn kamers voor ons kielen.
Daer werden Hollanders van Mooren wel onthaelt.
't Was niet genoegh dat zy in Neêrlant 't velt behielen;
Zy zeilden 't aerdrijck om, zoo wijd de zonne ſtraelt;
Vermaekt, om dat de zon getuighde van hun daden;
Zoo verre en zoo uitheemſch. Ons Hollant ſtrekt een ſchuur
Voor Indiaenſch gewas. Het Noorden heeft geladen
Al 't geen het Ooſten teelt. Al wat het hemelſch vuur

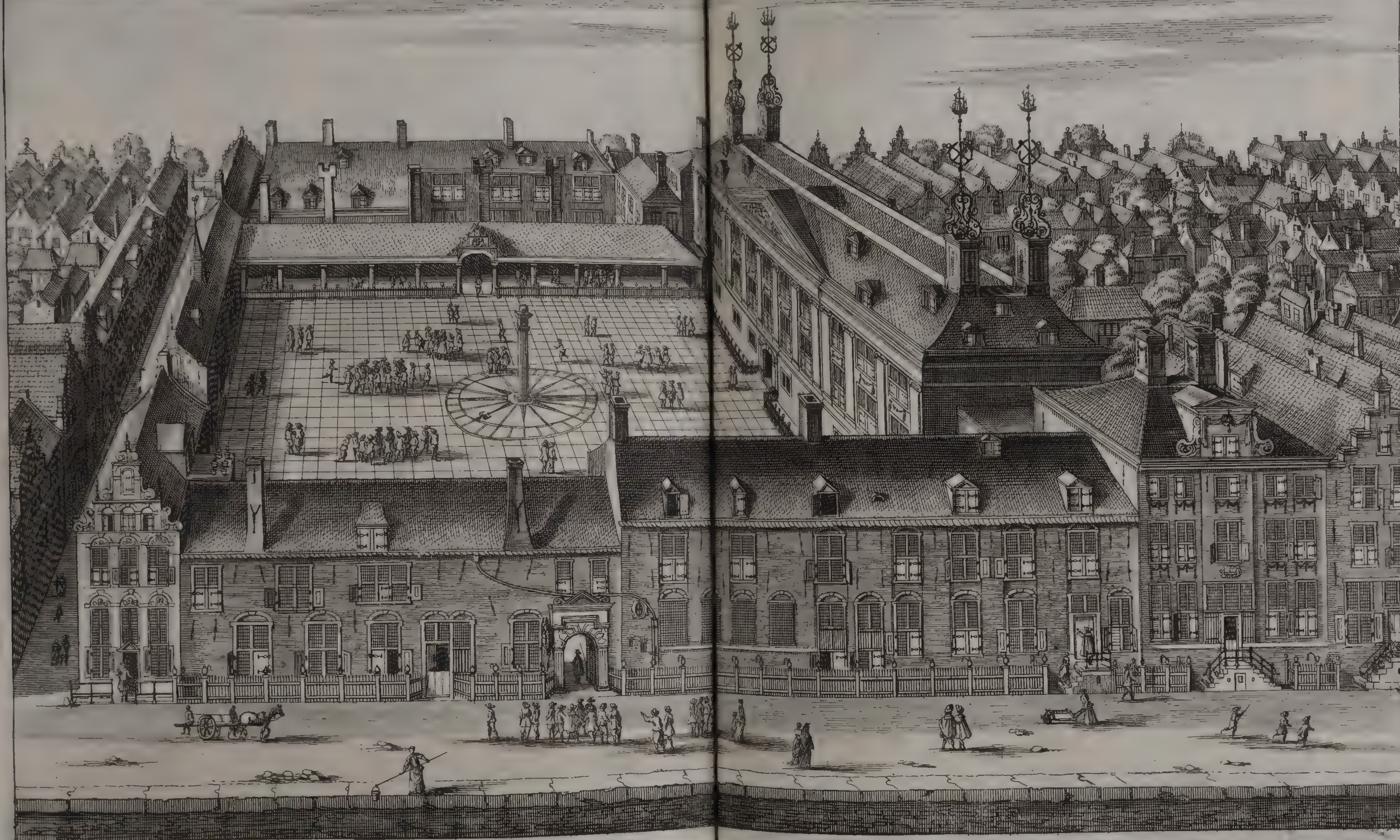
Des zomer koockt en braet, bewaert in dit geweste,
De kille wintervorst, die vier uyt peper kaeuwt.
Arabie geeft ons zijn wierook vat ten beste.
De handel met den Pers tot noch toe niet verflaeuwt.
Hy mangelt zijne zyde, en zijn kottoene waren.
Het groote Java deelt ons zijne schatten meê,
En China 't porcelein: wy Amsterdammers varen
Al waer de Ganges loost zijn wateren in zee;
Al waer de winst ons voert, naer alle zeên en kusten.
Gewinzucht liet tot noch geen havens onbezocht.
Wy deelen met den Taegh de zee en 't lant, en rusten
Ten oorloogh tegens een', die alles overmoght,
Wie twijfelt, sla maer 't oogh op schanssen, steên, en wijken,
Ick wijs hem andere steên, een ander vaderlant,
Daer andre starren zijn, zoo wisselt men met Rijcken:
Zoo koopt de werelt zich, en streckt 't verkochte pant:
Aldus wort d'oegst gemaeit op wijd verspreide gronden,
Heel Indien in een Oost-Indisch-huis gevonden.

Ter zijde of achter dit Oost-Indisch-huis op de Kloveniers burghwal, heeft men ook het slachthuis, van deze Maetschappy, daer in tegens den herfst eenige duyzent ossen geslacht, die dan in tonnen gepakt en zoo na die gewesten gezonden worden.

In den jare zestien hondert en veertigh, wiert deze Maetschappy by den Gerechte hier ter stede, toegestaen een Prevoost te mogen stellen, met maght om het scheeps-volk, dat zich in dienst van de zelve Maetschappy begeven daer toe gelt op de hant ontfangen had, en daer mede wegh, geloopen was, te mogen vangen, en in hechtenis nemen.

Op Witten of Oostburgh laet deze Maetschappy, een ongemeen groot Zee-magazijn stichten, daer in, eveneens als in 't Lants Zee-magazijn, allerhande scheeps behoeften, zullen geleght worden. Zes honderdt zes-endertigh voeten is dit gebouw lang, of breedt, ontrent tzeventigh diep, en vier verdiepingen hoogh. In de voorgevel of in 't middelste paveljoen, staet een groote witte gehouwen stene poort of ingangh na de Tuskaensche orde gebouwt, daer door men in dit gebouw, gaet diergelijk een evenhooge poort, staet ook aen d'achter gevel ten Noorden. Rontom loopt'er een brede en diepe gracht, zulx dat dit gebouw, rontom in 't water komt te staen, en alle scheeps-gereedtschap zeer gevoeghlijk te water daer in en uit kan gebraght worden. In d'onderste, tweede, derde, en vierde verdieping, staet langs heen op een ry, zoo in de voor, achter en zijdgevels, een groote menighte van lichten, en deuren, of pakzolder vensters, om daer door de goederen in en uit te voeren. Ten Oosten, (van het middelste paveljoen af te rekenen) en ten Westen, (mede van het middelste paveljoen af te rekenen,) is dit gebouw langs heen met een dikke binnen muur, die doorgaens met boogen, om van 't een in 't ander te gaen, doorluchtigh is, in tween verdeelt. Ten Noorden achter dit gebouw, zijn ter weder zijde, twee groote houte gevaerten, of spijkers, daer in schuiten, booten, masten, blokken en ander houtwerk gemaekt zal worden. Dit staet al mede rontom in 't water, en is met een brugh aen het Magazijn vast. Hier achter ten Noorden staen weêr twee groote steene gebouwen, waer van het eene, aen de linker zijde, ten Noorden, de smits winkel is.

Hier achter heeftmen weder verscheide spijkers of lootsen, die tot de scheeps-timmerwerven, die heel achter aen op een ry aen het Ykant komen te leggen, hooren. Ten Noorden van dit huis, heeft de zelve Maetschappy, mede een groote lijnbaen, nevens de Admiraliteyts lijnbaen, laten stichten. Aen de kant van twee duizent voeten is dit gebouw lang, en ter weder zijde, niet met houte wanten,

HET PRINCEN HOF.

ten, maer met ſtene muuren, van drie voeten dik opgehaelt. Voor het zakken, is ook het ganſche werk onder met dikke ſtene verwulfſelen overtrokken. In 't midden loopter langs heen een tuſſchen-muur door, die met openingen of boogen doorluchtigh is, en dit gebouw in twee banen verdeelt.

't Hof van 't Edele Mogende Collegie ter Admiraliteyt of Princen-hof.

DIt Hof, gemeenlijk het Princen-hof geheeten, was eertijts het Kloofter van Sinte Cecilie, een plaets, om 's Lants Stede-houders, vreemde Princen en hun Gezanten te huisveſten en herbergen, gelijk in den jare zeſtien hondert acht-en-dertigh, de Koninginne moeder, Maria de Medicis, en ontrent vier jaren daer na haer dochter, de Koningin van Engelant, hier eenige dagen hun verblijf hadden. Doch na het ſtichten van het Oude-heeren-logement is dit uit de gewoonte geraekt, en worden nu alle groote perzonaedjen, op dit laeſt gemelde huis gehuisveſt, en ontfangen. En hebben nu, gelijk ook al lange jaren voor dezen de Raden ter Admiraliteyt, die de Zee-zaken bezorgen, hun gewoonlijke vergadering in dit Hof. Met deze raedt is het aldus gelegen. In Hollant zijn drie Collegien ter Admiraliteyt, een op de Maeze, een in deze Stadt, en een in 't Noorder quartier. Tot het Collegie, dat in deze Stadt haer zitplaets heeft, worden gemaghtight een uit de Ridderſchap van Hollandt, een uit ieder van de ſteden, Haerlem, Leyden, Amſterdam, Goude en Edam; en voorts een uit Gelderlant, een uit Zeelandt, een van Uitrecht, een uit Vrieslandt, een uit Overyzel, een uit Groeningen en een uit de Ommelanden. De Gemaghtighden uit Hollant in deze Collegien, worden by de Raden ofte Vroetſchappen, ieder in zijn ſtadt, gekoren, en zoo na de vergadering der Heeren Staten van Hollandt gezonden, die hen voorſchrijven geeft aen de algemeene Staten, welke hen dan laſt of commiſſie geven en den eedt afnemen. Hun ampt beſtaet hier in, datze zorge moeten dragen, dat de Zee, zoo veel als het mogelik is, van alle vyanden en rovers gezuivert word, en de koopvaerdyſchepen in zekerheit na hun beſtemde plaetſen, met een zeker getal oorlogsſchepen geleidt worden, waer toeze ook geduurigh veele oorloghs-ſchepen uitruſten en in dienſt houden, daer van het volk op dit Hof aengenomen en betaelt wort. Doch om de onkoſten te vervallen, worden op al de waren, die de Koopvaerdy-ſchepen voeren, zeker tol gezet, dat met een half onduitſch woort, convoigelt, dat is, geleigelt, genoemt wordt. Zy hebben onder zich hun eigen ontfanger, Sekretaris, Fiskael, Geweldiger, en andere amptluiden en dienaren. Van Binnen in dit Hof, gelijk uit dit neven ſtaende afbeeltſel, dat het ganſche Hof, als ook d'omſtaende huizen in 't verſchiet vertoont, te zien is, heeftmen een groote ruime vierkante plaets. Aen d'eene zijde, ten Zuiden, plachten eertijdts eenige oude gebouwen te ſtaen, daer in deze Raden hun vergadering hielden. Deze wierden ontrent den jare een-en-tzeſtigh afgebroken, en is daer in de plaets een groot aenzienlijk en Koningklijk gebouw geſticht. Dit gebouw ruſt onder op een hertſtene voetſtal, maer 't andere bovenſte opſtal is van gebakken ſteen. De voorkap van deze gevel is zeer kunſtigh met beeltwerk van levens groote beelden uitgehouwen. In 't midden zietmen de Hollantſche-tuin, de Leeuw heeft in zijn poten twee ankers gevat, en ter zijde ſtaet de Gerechtigheit. Vader Neptuin vertoont zich hier, met een drietant in de linker hant, en met de rechter hant heeft hy een ſchip gevat. Rontom hem ſtaen, lonten, kabels, kardoezen, en ander ſcheeps oorloghtuigh. De Leeuw heeft by zich, Kompas, Graetboogh, Paſſer; aen de linker zijde ſtaet Mars, rontom hem zietmen

Zeemannen, Zeepaerden, Meerminnen en andere Zeegedrochten op hun kinkhooren blazen; nevens deze vertoonen zich ropaerden, geschut, en ander wreet en schrikkelijk oorlogs-tuig.

Binnen in dit huis zijn verscheide vertrekken, die met allerlei cier en beeltwerk, als ook schilderyen van verscheide zee-slagen, en andere stukken door uitmuntende meesters geschildert, verciert zijn. Op de vergaderplaets, zietmen de wapens der Heeren, die in bediening waren, toen dit huis gesticht wiert, hangen. Boven is de Sekretary, en daer naest aen de Boek-kamer, daer zeer ordentelijk al d'oude boeken, brieven en andere papieren vervolgens in orde leggen. Tusschen het dak in, staen ter weder zijde twee grote loden water-bakken, die altijdt ook vol water staen, om, by ongeluk van brandt, zich daer van te kunnen dienen.

Achter dit huis is ook een gevangenis, daer in men ook van de Achterburgh-wal af in gaet, en de genen gebraght worden, die op Zee gekregen zijn, of eenigh quaet begaen hebben. Op de Burghwal, ten Zuiden van den ingang, is ook ten zelve tijde een geweldigh kostelijk gebouw gesticht, dat geenzins het nieuwe gebouw van binnen in 't Hof, in verscheide vertrekken, allerhande cieraden, als festonnen, en diergelijke, die voor aen de gevel staen, toegeeft, voor acht Jaren is ook by dit Collegie een groot en sterk gebouw gesticht, geheten

's LANDS ZEE-MAGAZYN.

Dit gebouw staet aen het Y-kant op Kattenburgh, dat voor eenige weinigh jaren noch water was. Vier gecommitteerde Raden uit het Collegie, als de Heeren

C. Witsen.
F. Pietersz. van der Hoef.
F. Harpers.
en
Harman van Eeuwijk.

wierden gevolmaghtight, om op alles, in 't stichten van dit gebouw te letten en achting te geven. De namen, en de wapens daer nevens in witte steen uit-gehouwen, van de vier eerste steen leggers van dit huis, staen, ter wederzyde van den opgangk, van d'achter gevel met deze woorden, namelijk aen de Zuidt-zyde:

Jonas Witsen.
P. Jacobsz. Buttegaer.

Fondateurs van d'eerste steen.

En aen de Noortzyde:

Dirk Herbertsz.
Reinier van Kuik.

Fondateurs van de eerste steen.

Met zoo groot een menighte van timmer-luiden en metselaers, wiert, sedert dessels eerste steen-legging, aen dit gebouw gearbeit en met 't stichten voort gevaren, dat binnen de tijdt van negen maenden het zelve zoo verre gebraght wiert, dat men zich sedert dien tijdt met 't in leggen van allerlei scheeps gereedtschappen, daer af heeft kunnen dienen, gelijk zulx ook dit opschrift, dat aen d'achter gevel in twee witte stenen gehouwen staet, te kennen geeft; in de eene staet,

Dit huis is gebouwt in 't jaer 1655.

En in d'ander, ten zuiden,

binnen negen maenden tot het gebruik gebraght.

Om veel gewightige reden wiert by het E. M. Collegie ter Admiraliteyt beslooten dit gebou te stichten; ten eerste om alle oorloghs behoeften, die tot het uitreden van Oorloghs-schepen van noden zijn, in een plaets beknopt by elkandre te hebben. Ten andere om de zware onkosten, der huuren van pakhuisen en kelders, daer in al dit scheeps gereetschap en oorlooghstuigh door de gansche stadt verspreit lagh, voor te komen. Want zoo hoogh liepen jaerlix deze onkosten, datze rekening kunnen maken, dat de penningen, die aen het stichten van dit gebou te kosten zijn geleidt, binnen vier of vijf

T' LANIS MAGESYN.

Een ander gesicht van

'T LANDTS MAGAZYN

vijf jaren weder betaelt zullen zijn. Breet is dit gebou twee-hondert acht-en-twintigh, en diep twee honderdt voeten. De muuren zijn buiten en binnen van gebakke ſtenen opgehaelt. Aen de voor, achter en zijd-gevels, ſtaen op een ry, behalven de pak-zolders, menighten van lichten boven malkandre, die d' onderſte, twede en derde verdieping verlichten.

Voor aen, eer men in dit huis komt, ſtaet aen de ſtraet een ſterke en groote ſtene poort, verçiert met Doriſche kolommen, daer door men over een ſtene brugh in dit gebou gaet. In 't midden is een groot poortael of voorhuis, daer aen de zolder hangt een vreemd maekſel van een ſchuitje, dat in de Straedt Davids, met een mannetje daer in, gekregen is; wiens beeltenis van hout, met de zelfde klederen van bont, die het toen aen had, ter gedachtenis, daer ook ingezet is. Ter weder zyde tegen de muur aen, ziet men de wapenen der vier boven-gemelde Heeren, die als Commiſſariſſen over het ſtichten geſtelt waren, in ſteen uitgehouwen. Ten Noorden en Zuyden heeftmen twee ruime en treffelijke kamers, in d'eene, ten Noorden, hangen boven de ſchoorſteen de wapenen van de zeven Landtſchappen, en daer boven de wapenen der vier terſtont gemelde Heeren.

Drie verdiepingen, behalve het dak, is dit gebouw hoogh, in de onderſte of kelder, wiens vloer by na nevens het water komt, leggen alle grove waren, als yzre koegels, bouten, ſtaven, ſchroot en diergelijk yzelijk en helſch oorloghs-tuigh: 't geen alles zeer ordentlijk, en vervolgens, ieder na zijn zwaerte, in bezondre vakken leit. Want aen de zuitzijde heeftmen vakken, met dubbelde bouten van vier-en-twintigh pont, tot twaelf toe, of bouten van acht-en-veertigh pont, en aen de Noortzy, dubbelde bouten van twaelf tot acht pont. In de vakken van de voor-gevel, leggen yzre koegels, van een tot tien pont, en zoo vervolgens in bezondre vakken na haer zwaerte; het midden van deze onderſte gront, ſtaet doorgaens vol lege water-vaten. Op de twede verdieping, achter en ter zijde leggen vervolgens niet anders als kleine en groote kabeltouwen, van ieder ſchip in 't bezonder, en boven tegen de zolders aen het lopend en ſtaende Want; ook ſtaet aen ieder kabeltouw, de dikte, met de naem van het ſchip, op een bortje daer by geſchreven. Op deze gront, in 't midden, is ook een groote vierkante open plaets, daer op alle verſtikte en goederen worden verlucht en gedroocht. Op de derde verdieping, leit, aen de noortzy van de voor-gevel, in bezondre vakken, vervolgens op een ry het zailwerk van ieder ſchip by elkandre. In de voor-gevel van deze verdiepingh is ook een wapen-kamer, daer in vervolgens in kaſſen eenige duizenden blanke houwers, zabels, musketten, vierroers, piſtolen, musketons, donderbuſſen, om daer meê de zeilen in brant te ſchietten, en diergelijk meer ander hant en zijd-geweer, leggen. Op de zolders van de achter en zijd-gevels, heeft men voorts ontelbaere andere ſcheeps gereedtſchappen, als dieploten, uur-glazen, kompaſſen, allerlei ſlagh van kleen en groote blokken, vlaggen, wimpels, als ook verſcheide vlaggen van veroverde ſchepen, lanteirnen, boejens, enterdreggen, heele ſtapels met lont, kardoes kokers, allerlei konſtapels gereedſchap, en voorts alles, wat tot uitruſting van een oorlooghs-ſchip van noden is. En leit dit goet niet verwert, en zonder orde door malkandre, maer alles zeer gevoeghlijk van ieder eenige duizendt ſtukken, in orde en kaſſen, laden, en vakken, by malkandre. In de achter gevel van deze verdieping zit ook de Boek-houder of Schryver, die rekening hout van al dit ſcheeps gereedtſchap, dat'er daghelix in gebraght, en weer uitgehaelt wort. Geduurigh en 't gehele jaer door is hier een groote menighte van arbeits volk, als 's jouwers, en andere luiden, die het goet uit en in dit huis brengen, in 't werk. Boven deze derde verdieping komt noch een zoldering onder het dak, doch hier ſtaet niet op als een deel lege vaten om te drogen.

Het dak is niet enkelt, maer dubbelt, hoewel, de top van het binnenſte dak

veel lager, als het buitenste is; tusschen beide is een groote ruimte, eenige voeten diep en breet, en doorgaens, in vorm van een groote lode goot of bak, met loot beslagen, die rontom het huis loopt. Hier in staen geduurigh eenige hondert tonnen water, dat van de dakken daer in, en van zelfs daer uit loopt, indienze te vol is. In de hoekken van deze bak komen eenige groote lode buizen of goten te leggen, die van daer zoodanigh door de muuren geleit zijn, datze in meest al de binnen hoekken van de derde, tweede en eerste gront endigen, en met het omdraeien van een dikke koopere kraen, (daer door het water, dat in deze buizen en bakken geduurigh staet, opgehouden wordt,) by na de kamers blank en onder water kunnen zetten; een groote behulp-middel om zich by ongeluk van brant daer van te kunnen dienen; daer tegens, behalve dit water, dit huis niet weinigh met brant-emmers, leeren, haekken, gieters en bylen, ook verzien is. Ten Noorden tusschen het dak in, is ook een çierlijk hoogh plat, waer van men over de gansche Stadt, omleggende landeryen, en zeer verre in de Zuider-zee kan zien. Op het voor en achter-dak, staen, by na in 't midden, twee groote schoorstenen, en op elk, een groote open of doorluchtige hemels kloot.

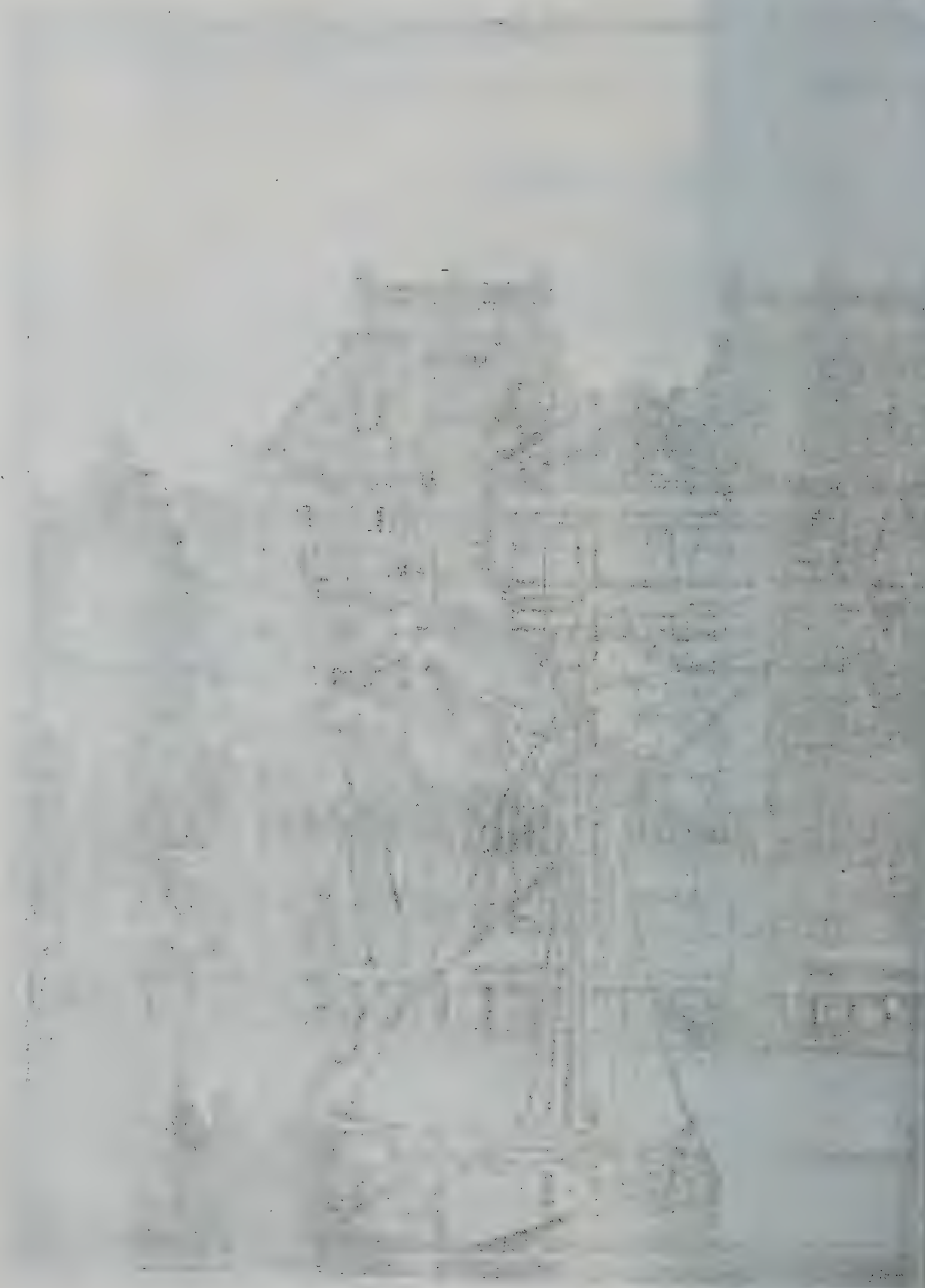
De kap van de voorgevel van dit huis, is zeer çierlijk met levens groote beelden, in witte marmersteen gehouwen, verciert. Vondel, in zijn gedicht op dit Zee-magazijn, beschrijft dit in deze volgende veirzen:

Aen d'eene zijde staet 't 's Landt-
Zeebewint ten toon,
Op eene waterschulp, verheerlijkt met
een kroon
Van Schepen op het hooft: de rechte
vingers grepen
Een jacht, de slincke 't roer, den
breidel van de schepen.
De schulp op ankers rust; die kruis-
wijs aen het strand
Gehecht zijn door 't gebidt van yzren
land.
Het bootsvolck voert de vlagh, en
wimpel, zwaeit de zwaerden,
Rolt tonnen buskruit voort, of zadelt
rode paerden,
Ontsteekt den rooden haen, die moord
kraeit al den dagh.
Men laet 'er 't grof geschut, dat
steent soo luide als 't magh.
Grof zwanger van bederf, en don-
derkloot en donder,
En blixem. 't Watervolck komt borre-
len van onder
Met hagel, en kompas, en riem, en
koker-rol.
Zoo rustze een krijghsvloot uit: zoo
staet de zeekracht vol.
Neptuin, aen d' andre zy ter schulp
uit, trost op 't water
Wat zijnen drietant terght, en elcken
handel-hater.
's Lants Zee-bewint, met kroone en
Zee-kompas om 't hooft
Gekroont, verzoekt zijn gunst, uit
minne haer belooft,
De Zee-godt, die gestreelt zijn woort
niet wil verkorten,
Gebiedt de Water-nimf zich rustigh
uit te storten,
Met eenen hoorn, rijk van schat, en
vloot op vloot,
In 's lants gezegenden en wijd ont-
vouwen schoot.
De leven-wecker, aen des zee-godts
rechte zijde,
Begroet 's lands zee gezach, en blaest
verheught en blijde,
Een lucht van rozen, en van aller-
hande heil,
En dertlen geur van weelde in 't op-
gezwollen zeil,
Men ziet 'er Amsterdam, ten trots
van entlooze eeuwen,
Met 's Keizers kroon gekroont, bra-
veren op haer leeuwen,
En beide Water-goon; grontleggers
van haer staet, &c.

Zeer çierlijk vertoont zich dit gebouw, en steekt zeer verre van alle kanten, zoo na de stadt toe, als den Ykant, af; te dien einde, en om dit aengenaem verschiet, ten toon te stellen, staet'et hier tweemael uitgebeelt, namelijk in d' eene figuur zoo als het zich ten Oosten van voore, met het plein daer voor, en in d'andere zoo als het zich van achteren met 's Landt-oorloghs-

HET WEST INDISCH HUYS.

oorloghs schepen, die daer achter in de Wael leggen, vertoont. Tegenwoordigh magh niemant in dit huis komen, ten zy dat hy met een van de Admiraliteyts-heeren, of Equipagie-meester verzelschapt is.

Ten Noorden van dit huis, heeftmen de Admiraliteyts scheeps timmer-werven, en by de zelve de maste-makeryen, smits-winkels, en voorts alles wat tot het scheeps-timmeren van noden en eenighzins dienstigh is. Aen de water-kant achter dit zee-magazijn, leggen ook de gemene Landts oorloghs schepen ter havene, die aen de kant van tzeventigh in getal zijn, en daer van de minste tusschen de veertigh en vijftigh metale stukken voeren magh.

Nevens de Lijnbaen van de Oost-Indische maetschappy op Wittenburgh, heeft dit Collegie ter Admiraliteyt, mede opgehaelt een even groote lijnbaen, die mede met dikke muuren,en onder doorgaens met stene verwulfselen overtrokken is, laten stichten. Aen d'achter-gevel ten Noorden, staen de wapens van de zeven Provintien, in witte steen uit-gehouwen. Boven op de gevel wordt d'Eendracht en Eenigheit door een Leeu, met een bondel van zeven t'zamen gebonde pijlen in de poot, uit-gebeelt. Ten Oosten van deze Baen is d'Anker-wal, daer langhs heen op een ry eenige honderden Anckers staen.

WEST-INDISCH-HUIS.

DIt huis, dat aen den Y-kant, op Rapenburgh staet, plagh wel eertijts een pakhuis van deze West-Indische maetschappy, te zijn, toen den handel in Brezijl noch in welstant was; maer naderhant, met het verloop der zaken in Brezijl, hebbenze hier haer zitplaets gaen nemen. Het is gesticht, als het opschrift van het Jaer-getal te kennen geeft, in den Jare zestien-hondert twee-en-veertigh. Twee ingangen heeft dit huis, een op de burghwal, en een in de dwars-straet. Aen den Bewinthebbers van deze Maetschappy,die noch d'oude naem voeren, worden tegenwoordigh alle zaken, van Nieuw Nederlant en andre gewesten, daerze het opper-gezagh over hebben, afgedaen.

Hier ter stede is ook een Groenlantsche Compagnie,of Maetschappy, die Jaerlix een sterken vloodt schepen, na de koude Noortsche gewesten, en dat alleen om de Walvis-vangst, derwaerts zendt, die gemeenlijk met goede winst, hoe-wel het uit de brant gehaelt wort, weder-keren. De gansche ry der schip-vaerten, zoo die in maetschappy, als voor bezondre perzonen, na alle kusten en gewesten des aertbodems geschieden, en hier ter stede alleen uit-gereedt worden, hier te willen ophalen,zou een onendelyken arbeid, en veel meer een bezonder boek dan eenige weinigh bladen vereischen; alleen zal ik zeggen, dat door de schipvaert en koophandel, een geduurigen zegen (om zoo te spreken) van gout, zilver, en allerlei kostelijkheden over Amsterdam is uitgestort,en de vlaggen dezer stede verder gezien worden, dan eertijdts de Roomsche Monarchie haer gebiedt uitbreide. Des zeer wle, de Heer P. C. Hooft, in zeker gedicht, aldus gezongen heeft.

O voorspoet spoedigh! des my wonder doet verstommen
Dat ghy zoo fluks, ô Stadt! zult wezen opgeklommen,
En hebben u gezet, in zulk een hooghte, daer
Zoo meen'ge, te vergeefts, na steygert duyzent jaer.

VYFDE

VYFDE HOOFTSTUK.

De Bank van Leening, Waegh, Beurs en Markten.

DIt huis, waer in groot en klene panden tegenwoordigh, tot behoef van burgeren en vreemdelingen, voor een geringe prijs beleent worden, was eertijdts het Klooster van Maria Maghdaleen; en wiert deze bank opgericht, en dit huis daer toe bequaem gemaekt, in den jare zestien hondert en veertien. Want als te dien tijde dagelix meer en meer d'inwoonderen den Heeren van den Gerechte ter ooren liepen met klachten, over de quade misbruiken, die by eenige bezondre perzoonen, in 't beleenen der panden, gepleeght wierden, hebben de gemelde Heeren, met goetvinden van de Heeren zes-en-dertig Raden dezer stede, tot troost der armen en wering van al andere onbehoorlijke woekeryen, dit huis van leening opgericht, en daer over gestelt twee Gemaghtighden, die des 's morgens van acht tot elf uuren, en des namiddaghs van twee tot vier uuren zitten zouden; doch worden daer toe gemeenlijk geen andere gekooren, dan die te voore Schepenen geweest zijn.

En worden in dit huis niet alleen beleent, kleeren, gout, zilver, juwelen en andere goederen, maer ook allerhande goederen, waren en koopmanschappen, die hier en daer in der koopluiden pakhuizen of andere plaetzen leggen. Want als dan dragen of verbruggen deze Gemaghtighden de zelve goederen en koopmanschappen, uit de zelve pakhuizen, en nemenze in hun eige bewaring, en hebben, in dien gevalle, daerom ook het recht van voortrek voor allen anderen.

Volgens de keure van den jare 1618. Van alle klene panden, volgens de keure van den jare zestien hondert en veertien, die minder als hondert gulden bedragen, ontfangen deze Gemaghtighden ter weke, van elke gulde een penning, maer van middelbare panden, die van hondert gulden tot vier hondert vijf-en-tzeventig beleent worden, ontfingenze eertijts van elk hondert gulden zestien stuivers ter maent, of negen gulden in 't jaer; en van panden, die vijf hondert gulden en daer boven bedroegen, voor ieder anderhalve maent een gulden, of acht ten hondert in 't jaer. Maer in den jare zestien hondert zes-en-vijftigh, den acht-en-twintighsten van Grasmaent, wiert by de Vroedtschap beslooten, dat van de groote panden, in plaets van acht niet meer als zes, en van de middelbare in plaets van negen niet meer als zeven gulden vier stuivers, ten hondert zoude betaelt worden.

De geenen, die hier zijn panden in brengt, kanze t'allen tijde weder lossen, welverstaende dat, zoo wanneer d'eigenaer zijn panden wil lossen, in zulk een geval, de week, maendt en zes weken verschenen zijn, daer in de panden zijn vervallen.

De Stadt blijft borge voor al de panden, die in handen dezer Gemaghtighden gelevert worden, die ook gehouden zijn, allen den genen, die hen de leenbriefjes vertoonen, (mits betalende de geleende hooftzommen en verschenen intrest) dezelve te herstellen zonder eenigh opzicht te nemen, ofze d'eigenaers zijn van de panden, of niet, ten zy hen klaerlijk bleek van quader trouwe: want dan worden alle gestole en andere vertroude goederen aen d'eigenaers weder gegeven, mits daer voor borge stellende, tot vernoegen dezer Gemaghtighden.

En of 't gebeurde dat de panden, in dit huis beleent, door brant of eenigh ander vreemt ongeval quamen te verongelukken, in dien gevalle, moeten zoodanige ongelukken en schaden by de eigenaers van de panden, daer op hondert tot vijf honderdt gulden en

daer

DE BANCK N LEENINGH.

DE WEGH op den Dam

daer boven geleent zijn, geleden en gedragen worden, en zijn niet te min de zelve eigenaers gehouden in zoodanige zom van penningen, daer mede de zelve panden beleent zijn.

Alle panden, die in dit huis van Leening gebraght zijn, en aldaer een jaer en zes weken gelegen hebben, zonder de verscheene renten betaelt, of met de Gemaghtighden op nieuws verdragen te hebben, zijn verstaen, en worden na zes weken in dit huis by openbare opveilinge, 't geen viermael 's jaers geschiet op de tafel, of binnens huis door makelaers of anderzints verkocht; doch de penningen die van de panden komen over te schietten, blyven tot profijt van de eigenaers; des loopt de rente tot last van de eigenaren zoo lang, tot dat de penningen van de verkofte panden ontfangen zijn. Ook zijn al de genen, wier goederen in 't openbaer of by monde verkocht worden, gehouden hun overschot boven alle renten en onkosten, by verkoping zuiver overschiettende, binnen een jaer na de verkooping, ('t geen eertijdts binnen de drie jaer moght geschieden,) te vorderen en op te beuren, op pene dat na dien tijdt het overschot tot profijt van den armen besteet wort, zonder dat de eisschers van de overschiettende penningen na het jaer ontfangen worden om de zelve te mogen eisschen, noch d'opzienders der armen tot eenigh wedergeven gehouden zijn.

Ook zijn alle eigenaers der panden, die in dit huis beleent en daer na verkocht worden, gehouden het kort, 't welk de Gemaghtighden by de verkooping te kort schietten, te voldoen, en wort hier toe recht van datelijke uitvoering gebruikt, of zoodanigh kort van overschot van de andere panden, op de zelve naem beleent, ingehouden. En op dat de eigenaers der panden mogen bekent zijn, zijn de genen die de zelve ter leening brengen, gehouden d'eigenaers te noemen.

WAGEN.

TWee Wagen zijn hier ter stede, d' eene staet op den Dam by het Stadthuis, en wordt d'oude-Waegh, d'ander op de Sint Antonis Markt, en wort de nieuwe-Waegh geheten, niet om dat het gebouw nieuw'er is, maer om dat deze tot dit gebruik het laetste verordent is. De Waegh op den Dam, is een treffelijk, sterk en hecht gebou, bestaende altemael uit blaeuwe arduinen-stenen, is gesticht in 't jaer 1561, en 't jaer te voore d' eerste steen geleght door Pieter Kanter, Burgermeester in der tijdt. Aen dit gebouw blijkt dat toen de Stadt in weelde en voorspoet bloeide. In de drie voorgevels, ten Oosten, Noorden en Zuiden, zietmen ook zeer çierlijk in 't groot, stads wapen, en daer boven op de Keizerlijke Kroon, Maximiliaens schenkaedje, in blaeuwe steen uitgehouwen. Het gebouw staet neffens der aerde, om des te bequamer de goederen, die gewogen dienen te worden, af en aen te kunnen voeren. Te dien einde zijn'er ook ten Noorden, Zuiden en Oosten, twee groote wyde deuren, in ieder van de zelve hanght een schael, daer op allerhande waren gewoogen worden. Behalve deze zes ingangen is noch een ingang ten Westen, onder de trap, en mede met een schael doch kleender verzien. Boven op deze Waegh, daer langs men ter wederzijde by groote stene trappen opklimt, hebben de zoldaten dagh en nacht, alzoo het in 't midden van de stadt is, de wacht. Ook is hier een bezondere kamer, daer in de Krijghsraedt der zoldaten, zit en rechtdagh houd. Boven rontom loopt een stene galdery, die, als ook het dak, dat spits op loopt, het gebou een groote cieraet en aengenaemheit byzet.

Ten diensten der Koopluiden, is hier geduurigh aen deze Waegh een zwerm van arbeits volk, dat vrye luiden zijn, en by de Majestraet daer toe gestelt worden. Deze zijn in verscheide rotten afgedeelt, en worden Veemen genoemt. In deze Veemen magh

niemant komen, voor al eer dat een van hen die in zeker Veem zijn, te sterven komt. Die dan ook gehouden is, een zekere zom penningen aen d'anderen te betalen. Want vermits ieder Veem, een zeker getal Koopluiden op de hant heeft, daer de genen, die in dit Veem zijn, jaer in jaer uit voor werken, zoo is het ook billik, dat een vry man die noit in geen Veem geweest is, en terstont zoo veel gelts voor zijn arbeit strijkt, als de genen, die alree te voore in 't Veem geweest zijn, daer voor ook een zeker zom penningen betaele. Doch alzoo tot den jare zestien honderdt vier-en-vijftigh, noch geen vaste orde, op het in de plaets komen in de Veemen der Waeghdragers, was gestelt, en by den Gerechte bevonden wiert, dat de pryzen van d'inkomsten der Veemen, zeer verscheiden en ongelijk waren, zoo wiert geordent, dat van dien tijt af, buiten voorweten van den Gerechte, geen Veemen zouden mogen opgerecht worden; en indien een Veembroeder quam t'overlijden, d'aenblyvende Veem-broederen, uit de vrye luiden drie perzonen zouden noemen, en die aen Burgermeesteren opdragen, waer uit dan een by hen zoude gekoren worden, die, voor zijn inkomste vier hondert gulden, en meer niet, te betalen had. En hier van krijght de weduwe of nagelate kinderen, des overledenen, de helft, en het overige blijft tot profijte van 't Veem; doch by-aldien daer geen weduwe is, zoo komt de geheele zom tot profijt van het Veem. Tot gerief der Koopluiden, om de goederen aen en van de Waegh te voeren, heeftmen ook geduurigh ontrent deze Waegh, by na een ontelbare menighte van slepers, met sleden en paerden. Hen ten dienste, is ook in den jare zestien hondert en tzestigh, achter het Stadthuis, tusschen d'Achter en Voorburgh-wal, boven op het verwulfsel van de sluis een paerde stal gemaekt; zeker een werk dat in sterkte en kostelijkheit veel eer een Koninglijke, dan een slepers paerde stal gelijkt. Rontom isse van steen, in 't midden een groot plein, en komt op de Voor en Achter-burghwal, met twee ingangen of poorten, uit.

De nieuwe Waegh is meede een hecht en sterk gebou, met verscheide spitsen en toorens verzien. Eertijdts plagh dit een poort te zijn, en wierdt gesticht eenige jaren na het bemuuren der stadt, in den jare veertien hondert acht-en-tachtigh, den acht-en-twintighsten van Bloeimaent, als blijkt uit het opschrift dat'er aenstaet; en tot dit tegenwoordigh gebruickt bequaem gemaekt, in den jaere zestien hondert en zeventien. Boven op de Waegh heeftmen verscheide kamers en vertrekken, daer op eenige Gilden, zitdagh houden en vergaderen. Ook is hier een kamer voor de heelmeesters, daer op tweemael ter weke, voor den zelven, door een ervaren Arts, die by de Majestraet daer toe gestelt is, eenige lessen, zoo in de Anatomi, als in andere dingen, de heelkunst rakende, gedaen worden. Hier ter plaetse worden ook alle jonge Heelmeesters, die hun winkel willen op zetten, voor d'Overluiden ter vrage gestelt en aengenomen.

In deze nieuwe Waegh, worden een en de zelve waren gewoogen, die op d'oude Waegh, gewoogen worden, en is maer alleen te dien einde tot dit gebruik bequaem gemaekt, vermits d'oude Waegh, mits 't aengroejen der koophandel, te kleen viel, en de Koopluiden in 't wegen der waren verlet en na behooren niet gediendt wierden. Doch ongelijk veel meerder waren worden in 't jaer op de oude Waegh dan de nieuwe gewoogen; die beide een groote zom penningen jaerlix voor 't Lant en de Stadt opbrengen. Want de waeg van 't lant, die gemeenlijk den Impost geheten wort, is in 't voorgaende jaer zestien hondert drie-en-zestigh in Gras-maendt, verpacht, voor een jaer, voor de zom van twee hondert over de duizent gulden, en de Waegh van de Stadt, die gemeenlijk d'excijs genoemt wort, op den eersten van Grasmaent, des zelven jaers, voor twee-en-tnegentigh duizent gulden. En geen wonder, indien men op de groote menighte der koopmanschappen, en 't gelt, dat ieder hondert pont geven moet, achtingh geeft.

DE WAEGH, *Op St. Anthonis marct.*

DE BEURS

geeft. Want voor alle waren, die het Waegh-gelt onderworpen zijn, moet ieder na de waerdye der zelve, zes, tien, of twintigh ſtuivers, voor het hondert pondt, betalen; als by voorbeeldt, voor Waegh-geldt moet geven, ieder honderdt pondt

	aen 't Lant	en aen de Stadt
Nagelen	xx. ſtuiv.	4. ſtuiv.
Caneel	xvi.	2. ſtuiv.
Indigo	xxxiii.	7. ſtuiv.
Anijs	v.	1. ſtuiv. 8. pen.
Gember	iv.	1. ſtuiv. 8. pen.
Rijs	iv.	1. ſtuiv. 8. pen.
Aluyn	iii.	1. ſtuiv. 8. pen.

BEURS.

DE naem, en 't gebruick van het woort Beurs, zeitmen, dat van de Bruggelingen in Vlaendre, zijn oirſprong zoude genomen hebben, om dat by hen, als den koophandel daer noch bloeide, een markt was, daer op de Koopluiden des middags en 's avonts verzamelden, en die den naem van Burze of Beurze, van een oudt en treffelijk huis, dat daer ſtont, en de drie burzen of beurzen in de gevel voerde, gekregen had. Dit gebouw is een groot gevaerte, met drie bogen, een groote in 't midden en aen ieder zijde een klene, over den Amſtel geſlagen, en geenzins van de minſte gebouwen, die in deze ſtadt ſtaen.

De ſtichting wiert begonnen, in den jare zeſtien hondert en acht, en den acht-en-twintighſten van Bloeimaent, d'eerſte ſteen geleght door den jongſten zoone van Kornelis Pieterſz. Hooft, voorzittende Burgermeeſter in der tijdt; als ook ten deele dit opſchrift, dat in een zwarte marmere ſteen, in de Noordt-weſt hoek van de galdery met gulde letteren te lezen is, te kennen geeft:

Door Godts zegen, is tot Gerief der Koopluiden deze Borſe geſticht, Anno CIƆ IƆ CVIII. *den* XXIX. *Meye den eerſte ſteen geleyt, en den eerſten Auguſti* CIƆ IƆ CXIII. *de eerſte vergadering geweeſt.*

Van binnen, boven de middelſte boogh, is een groote vierkante ruimte, of, de gemene vergaderplaets, en lang heen rontom brede galderyen, die op veertigh blaeuwe Arduine ſtene pylaren ruſten. Twee brede dubbelde ingangen of poorten zijn'er, een ten Noorden, en een ten Zuiden, daer boven, in 't midden, het huidendaeghze wapen in 't groot ſtaet uitgehouwen. Ten Zuiden ſtaet een çierlijk torentje, dat met uurwyzers, heel en halve uurs ſlagh, en welklinkkende ſpeel-klokken verzien is. Onder de middelſte boogh, is ook de gemene doorvaert, van allerhande vaertuigh dat uit het Y en Damrak in den Amſtel, of in het Damrak en het Y uit den Amſtel, met neergelate maſten, den geheelen dagh door vaert. Doch als het Beurstijd is, wort dit doorvaren met een boom voor den ingang van de ſluis te ſluiten, belet, miſſchien uit vreze, dewijl hier dan de zenuwe en het meerdeel der voornaemſte burgeren, op een gedrongen en vergadert is, dat, met het aenſteken van eenigh buſſekruidt onder deze ſluis geleght, eenigh verraedt moghte in 't werk geſtelt worden.

Op deze Beurs verhandelt men, by manier van ſpreken, de geheele weerelt oft hare rijkdommen. Hier ſpreekmen niet anders dan van de prijs der waren, van koopmanſchappen te halen en te verzenden, van ſchepen te laden en te loſſen, van wiſſel, van verzekering en andere diergelijke zaken, die den Koophandel betreffen.

Ten Ooſten, Weſten, Zuiden en Noorden, aen de buiten zijde, zijn langs heen verſcheide boogen, die regt onder de zijd-galderyen komen te leggen, en jaerlix aen bezondre luiden, verhuurt worden; in een der zelve, ten Ooſten, hebben de ratelwagten, die aen d'Oude-zijde omgaen, hun wachthuis.

En op dat alles in orde en gevoeghlijk zoude toegaen, wiert te dien einde, terſtont na deſſelfs opbouwinge, in den jare zeſtien hondert en elf den negen-en-twintigſten van Hoymaent, zekre punten by den Gerechte geraemt, waer na zich de Koopluiden, in 't ver-

keeren ter Beurze te schikken hadden.

Ten eerste, dat de gewoonlijke vergaderinge des middaghs, van de klokke elf tot twalef uuren, 't geheele jaer door zoude gehouden worden, en dat, na twalef uuren, en een quartier uurs luidens van 't klokje, ieder de Beurs, zonder by of ontrent de zelve te mogen blijven staen, zoude moeten ruimen, op pene van twalef stuivers, ten behoeve van de Beurs-knecht. Dit punt wiert daer na in den jare zestien hondert vijf-en-veertigh, vermits het zelve niet wel onderhouden wiert, op nieuw afgekundight en bevestight, doch met die vergrootinge, dat de Beurs-hekken, niet eer dan na half eenen zoude gesloten worden, en na dien tijdt, tot drie uuren naer de middagh, gesloten blijven. Als mede dat de gene, die na 't sluiten der hekken op de Beurs betrapt wiert, geen twalef, maer dertigh stuivers te verbeuren, en des niet te min, op de Beurze te verblijven, en 't opsluiten, ten drie uuren te geschieden, te verwaghten, of, eer daer af willende, een boete van zes gulden te betalen had. Maer in den jare zestien hondert zestigh, den vier en twintighsten van Wintermaent, na 't hermaken van 't verwulfsel, wiert'er een keure, die al in den Jare zestien hondert vijf en vijftigh afgekundight was, afgelezen, dat van dien tijt af, de middaghs vergaderingh de klok half twalef zijn aenvang nemen, (van welk half uur het Beursklokje een quartier uurs zoude geluit worden) en met de klok en het sluiten van de hekken, ten half eenen (als wanneer weder het Beurs-klokje een quartier uurs van te voore getrokken wort) endigen zouw. Wiert ook by deze laeste keure den makelaers belast, datze, zoo dra het Beursklokje ten half twaleven begint te luiden, den Dam en andere openbare plaetzen, daer ontrent gelegen, te ruimen, en op de Beurs, en weder daer af, ten half eenen, na 't ophouden van 't zelve klokje, zich te begeven hebben; zonder te mogen weder keeren op den Dam en andere openbare plaetzen daer ontrent, dan twee uuren daer na; op pene van vijf-en-twintigh voor d'eerste, en hondert gulden, voor de tweede reize, te verbeuren. Doch weinigh wort ook deze laeste keure nagekomen, vermits het opgaen gemeenlijk eerst ten half eenen, en 't afgaen ten twee uuren, geschied. Geen bedelaers, of kinderen om te spelen, met ballen, ellens, knikkers en ander speeltuigh, mogen zich, om den Koopluiden in hun handel niet hinderlijk noch lastigh te vallen, geduurende de Beurs-tijdt, noch voor of na Beurs-tijdt daer laten vinden, op pene van twalef stuivers. Voor welke boete de Schout, oft de Beurs-knecht, den overtreder het opperste kleet magh afnemen.

Niemant magh, geduurende de Beurs-tydt, noch voor of na de Beurs-tydt, eenige goederen dragen, kruien oft op andere maniere over de Beurs brengen, ook geen gedrukte brieven, blaeuwe boekjes, nieuwe tijdinge, oft iet anders veilen, op pene van een gulden, by den Schout oft Beurs-knecht, die daer over de goederen magh aenhouden, te verbeuren.

Niemant magh, geduurende de vergadering, eenigh geweer trekken of ontbloten, of iemand slaen of stoten op pene van hondert gulden. En wie een ander quest, verbeurt de rechterhant, of anders, ter bescheidentheidt van den Gerechte, gestraft te worden.

Over 't schelden, hoonen, of zoo luit kyven, dat'er gerucht uit ontstaet, verbeurt d'aenrechter vijf-en-twintigh gulden, waer van d'Officier, d'Armen, en de Beurs-knecht, elk een derdendeel strijken.

De Beurs-knecht is gehouden, in 't drokste van de vergadering, op twee of drie verscheide plaetsen, luits keels uit te roepen, den tijt en uur, wanneer eenige boden naer andere Steden vertrekken zullen, ten einde de koopluiden, in 't afveirdigen van hun brieven, zich daer na mogen schikken. Des heeft de Bode voor ieder uitroep, van eene Beurs-tijt, aen de Beurs-knecht te betalen, een stoter.

Niemant magh zijn water op eenige andere plaetsen van de Beurs maken, dan in 't vertrek aen de Noort-zijde

van

van de Beurs, op pene van twee schellingen, oft 't opperste kleedt.

Behalve het vierkante plein en vergaderplaets der Koopluiden, zijn boven de zyd galderyen, vier diergelijke vertrekken of galderyen, 't pant boven de Beurs geheten, daer men langs brede stene trappen, ter wederzijde opklimt. Hier op staet rontom op een ry, een groote menighte van houte kassen en winkels, waer in allerhande kramers-waeren, als messchen, zijde, goude en zilvere linten, hoeden, kunstigh gedraeit en gesneden yvoorwerk, 't hele jaer door verkocht worden. By den Gerechte zijn ook in den jare 1613. en daer na, deze volgende punten, waer na zich deze kramers en winkeliers te schikken hebben, geraemt. Voor eerst magh niemant op dit pant, winkel houden, of met Waren, om te verkopen, voorstaen, dan die Burger of Poorter is.

Niemant magh op verscheide plaetsen, (ten zy neffens elkandre staende) op dit pant, onder wat dekmantel dat'et ook is, winkel houden, noch de kopers van d'eene kas te zenden tot d'ander, noch dezelve met eenige Waren van de Beurs te leiden, als mede geen koper van een anders toonbank tronen, om zijn waren aen den zelven te verkopen, op pene van drie gulden.

Niemant, om de koopers in 't koopen niet te beletten, magh hier met de hamer kloppen, brillen slypen, of eenig ander geluidtmakent hantwerk doen.

Ieder, ten zy hy ziek, of uit'er Stadt was, is gehouden alle dagen zijn kas te openen, op pene van vier stuivers. Zonder verlof van Thresorieren, magh niemant ook zijn kas verhuuren, of aen een ander overdoen, op pene van drie guldens te verbeuren.

Op Jaer-kermis, of andere Jaermerkt-dagen, magh ook niemant in 't geheel, of ten deel zijn kas verhuuren, om op die Jaermerkten met koopmanschappen te willen voorstaen, op pene van dertigh stuivers.

Die zijn goedt aen de balken, verder dan een half elle buiten de kassen, en nederwaerts, om geen donkerheit te maken, lager dan een halve elle hangt, als ook die 't goet op zijn toonbank hooger dan anderhalf-vieren-deel leit, verbeurt tien stuivers. En die in zijn kassen rakken heeft, of eenigh goet aen de luifel hanght, verbeurt twintig stuivers.

Die voor aen d'opgangen van de trappen, voor de deuren, of aen de hoek-kassen, eenige borden, kaerten, of andere hindernissen spijkert, waer door de voorbygaende, in 't bezien of lezen, of anders mogten belet worden, verbeurt t'elkens tien stuivers.

Drie gulden verbeurt de gene, die zijn dove koolen besloten in de kassen hout, dezelve, en zijn vuur niet mede naer huis neemt, indien hy door de wacht, die alle avonts, by winter, de kassen bezoekt, daer op bekeurt wort.

De Beurs-knecht is gehouden tweemael ter weke, 's avonts by een bernende lamp, na 't sluiten van de kassen, om de Waeren door het stoffen niet te bederven, te reinigen; en die ook eenigh vuilnis op het pant of de trappen werpt, verbeurt zes stuivers.

De kassen mogen op vrye jaermerkten en kermissen, voor vreemde koopluiden des zondaghs geopent worden, maer na dien tijt niet. 's Zomers en 's winters, na 't luiden van de poortklok, wort dit pant gesloten en geopent.

Mogen ook de wachters van 't pant niet gaen, dan een uur na 't luiden van de poortklok, of dat'er ter weder-zijde een kas of meer geopent is. En die na 't luiden van de poortklok zijn kas niet geslooten heeft, verbeurt drie stuivers. De ouders en meesters moeten ook voor de kinderen en knechts, voor alle boete instaen.

Ieder kas moet jaerlix aen d'overluiden betalen, voor jaergelt, zes stuivers. Dit en de boeten, word in een bosse gesteken, en de penningen door d'overluiden, (daer vanze jaerlix aen Burgermeesteren, of hun Gemaghtigden, gehouden zijn rekening te doen,) ten dienste van 't pant en eenige onkosten aengeleght.

Ten Zuiden aen d'eene hoek van 't pant, is, in den jare zestien hondert en tzestig, by den Gerechte met goeddunken van de zes en dertigh Raden, een Laken-vent-hal opgerecht.

Op deze Hal heeft een Halmeester of Faktoor, van Burgermeesteren gestelt, die tot verzekering van de drapiers en toe-vertroude waren, ter Sekretarye, voor twalef duizent gulden borge moet stellen, het opzicht. Deez is gehouden tot gerief en dienst der Koopluiden en Drapiers, de Halle te openen en waer te nemen, des Winters van den eersten van Wijnmaend, tot den laesten van Lentemaendt, 's morgens van negenen tot 's middags ten een uuren, en des namiddaghs van twee tot vier uuren; maer van den eersten van Grasmaent, tot den lesten van Herfstmaent, van 's morgens ten achten, tot 's middaghs ten een uuren, en des middaghs van twee tot vijf uuren.

Op deze Hal, mogen allerley Lakenen om te verkopen, zoo geverfde, bereide, als rouwe, en in de wol geverfde Lakens, doch niet minder dan stukken van vijf-en-twintigh ellen, en geen andere dan die binnen Stadts wallen geverft en bereit zijn, gebraght worden.

De Halmeester is gehouden de Lakenen, op de Hal gebragt, op des brengers rekening, en de lengte, 't merk, 't getal, den prijs, en ofze bereit of onbereit zijn, dat hy aen niemant tonen magh, te boek, te stellen, en, is 't zijn begeren, de zelve te meten, de juiste lengte daer op te slaen, dit op een briefje te zetten, en den drapier over te leveren, 't welk hy weder eischt, indien de Lakenen verkocht of weder van de Hal gehaelt worden, en nevens d'anderen aen een bant bewaert. En geniet hy voor 't ontfangen en te boek stellen, van ieder half laken eene stuiver, van een heel laken, twee stuivers; en voor 't afschrijven, als 't wederom gehaelt wort, mede zoo veel; maer voor 't meten, en de lengte daer op te slaen, eene stuiver.

Om geen redenen mogen de Lakenen, zoo lang alsse hier op de Hal zijn, beslagen of bekommert worden.

De Halmeester magh geen Lakenen, dan met gereet gelt, verkopen, en niet, 't zy met verlof van den eigenaer, (dien hy den kooper, en de prijs van 't verkochte, terstont bekent moet maken, 't ontfangen gelt zonder uitstel overleveren, en de lengte en prijs van 't verkochte te boek stellen) uitborgen; en hier voor geniet hy van ieder heel Laken, twee, en van een half, eene gulden.

Het oppergezagh over deze Hal, als ook het slechten van alle misverstanden en verschillen, staet aen zes perzonen, twee Gemaghtighde uit de Majestraet, twee uit de Lakenering, en twee uit de Drapiers, die by den Gerechte daer toe gekooren worden. De Halmeester moet onzijdigh zijn, en de Lakenen, om giften van den eenen drapier, den koopluiden niet meer aenprijzen, dan van den anderen.

KOOREN-BEURS.

De Kooren-beurs of markt, die ten Zuiden van d'Oude-brugh staet, is gesticht in den jare zestien hondert zeventien, en dat om den luiden op 't Water, ter plaetzen daer de Kooren-markt plagh gehouden te worden, met zware huis-huur belast zijnde, te verlichten, en van de Koopluiden die hun stoepen dagelix by regen en onweder bezet hadden, te verlossen, en den gemelden koopluiden te dienen, op datze met meerder vryheit, minder verlet en overloop als voor dien tijdt, op de straet en gemene wegen plagh te geschieden, hun koophandel dryven moghten. Het gebouw is rontom, en van onderen tot boven van hout, staet over het water op dikke eike palen die in de gront gehait zijn, rontom rust'et van binnen ook op houte pylaren. Op deze Beurs spreektmen niet als van koopen en verkoopen, van Tarruuw en Kooren, dat by groote menighte van lasten daghelix hier verhandeldt wordt.

ZESTE HOOFTSTUK.

MARKTEN- en VLEESHALLEN.

VErscheide zoo dagelixe, als jaer, week en andere markten, worden hier ter stede gehouden. Jaer markten zijn'er drie; de voornaemste is in Herfstmaendt, ontrent Sinte Lambrecht, en duurt veertien daghen. De tweede, is ontrent Pinxteren, en de derde in 't midden van de Vasten. De twee laetste hebben haer naem van de tijdt, in oft by welke datze gemeenlijk komen; maer de eerste is de voornaemste, en noemt men meest de Kermis-markt. In den jare zestien hondert vijf-en-vijftigh, wiert by den Gerechte besloten dat voortaen op den eersten van Oogstmaent, ('t welk toen ook voor 't eerste met d'inwijding van 't nieuwe Stadhuis zijn aenvang nam) deze Kermis-markt zoude gehouden worden; maer wiert na twee jaren, mits'er niet half zoo veel koopens en verkopens omging, en den Vlees-houderen, en anderen luiden die spijs en drank verkochten, door de hitte van 't zaizoen, al watze op voorraedt tegen de Kermis op deden, quam te bederven, weder op de voorige tijdt verleidt. Deze Jaer-markten, van allerlei koopmanschappen, worden gehouden op de Sint Antonis markt, en van daer langs d'Oost en West-zijde van de Kloveniers-burghwal. Maer de Kistemakers, Houtkramen, die tot den jare zestien hondert zes en veertigh, op d'Oude en Papen bruggen, voor gestaen hadden, staen tegenwoordig, (daerze toen den twalefden van Lentemaendt gekeurt wierden) op de Westermarkt; en de lichters, schepen en kramen der buiten-luiden, die mede met houtwerk voorstaen, wierden daeghs daer na, die eertijdts by de Bos-huis-sluis gelegen hadden, geordent te zullen leggen, op de Keizers-gracht, van de Leli-sluis tot aen de Wester-hal.

De voornaemste weekkelijke markten is des Maendaghs, daer op veel meer buiten en binnen-luiden komen, en meer verkopens omgaet dan in andere plaetsen op Jaer markten. Deze markten zijn ook verscheide, en daer toe ook verscheide plaetzen verordent. Op zommige van deze markten worden gemeenlijk maer eenerlei, op andere verscheide goederen, verkocht. Twee

Beschuit-markten

zijn hier ter Stede, een aen d'Oude-zyde, en een aen de Nieuwe-zyde. Die van de Nieuwe-zyde, en eertijts op de Cingel, tusschen de Gasthuis-molen- en de Huis-zitten-steeg was, is inden jare zestien hondert zestigh, den veertienden van Loumaent, op de West-zyde van de Keizers-gracht, daerze tegenwoordigh gehouden wort, verleit. De Beschuitmarkt aen d'Oude-zyde, is op de Voor-burghwal. Geen vreemdelingen, die geen burgers zijn, mogen nergens met Deventer of Kamper koek voorstaen, dan op deze bisschuit-markten, op de verbeurte van de koeken. Noch zijn'er verscheide andere markten, daer op geen eenerlei, maer menigerlei slagh van goederen en eetwaren verkocht worden, als voor eerst is'er

de Botter- en Kaes-markt,

die op den Dam is. Hier vindmen een groote menighte van allerlei kazen, als Leytsche, Goutsche, Stollickze, Gravezantze en Tesselsche kazen. Niemant magh hier, hy zy vreemdelingh of burger, met Kaes te koop staen, om de zelve by de pont, nochte met halve stukken, vierendelen, of minder te verkoopen, op pene van dertigh stuivers, maer die, 't zy vreemdelingen of Poorters, kaes by de pont willen verkoopen, moeten zulx op de Sint Antonis markt doen. Mogen ook op deze markt, op gewoonlijke markdagen, geen andere waren verkocht worden, als Botter en Kaes, by de stuk

ſtuk of in 't gros, by groote partyen boven de dertig ponts beloopende, op de verbeurte van de waren, of dertigh ſtuivers. Doch onder deze waren zijn niet begrepen d'eiren, die de Huisluiden met hun waren te markt brengen.

Niet minder in 't getal, zijn ook de daghelixe markten, als de twee Vismarkten, Fruitmarkt, Groen- en Wortel-markt, Turf-markt, Santmarkt, daer onder mee de vier Vleeshallen, en 't Pant moeten gerekent worden.

VIS-MARKTEN.

Twee Vis-markten zijn hier, een groote, en een klene, of nieuwe. De groote of oude Vismarkt, daer men van vier plaetſen (behalve in het Damrak, daer de Visſchuiten aen komen) op kan komen, en daer op, volgens de keure van den jare zeſtien hondert negen en dertigh, geen andere waer dan Viſch magh verkocht worden, is in tweën gedeelt. Op het eene gedeelte, dat recht boven de ſluis van de Middeldam is, wort de Zeeviſch, als Zalm, Kabeljauw, Schelvis (zoo geheten, om datze dik met ſchellen of ſchubben bedekt is) en voorts al ander ſlagh van vis, die in de Noort-zee gevangen wordt, verkocht. Deze Zeeviſch-markt, is by na vierkant, en rontom ten Ooſten, Zuiden en Weſten, met huizen beſloten, zulx datze, hoewel in 't midden van de Stadt, genoech uit het oogh leit. Het ander gedeelte, daer op allerlei revier, en andere binnen-water-viſch, die in het Y, met waterſchepen, gevangen wort, als Bot, &c. te koop is, is langwerpigh vierkant. Alhier ter Sekretarye beruſten noch brieven, den Viskoopers, of de gilde-broeders van het Sinte Pieters gilt, in den jare vijftien hondert en veertien, verleent, waer by geordent wiert, dat van een Os, die in Stadt geſlagen wiert, een duit aen het viſchkopers-gilt zoude betaelt worden. Des zouden de zelve ook gehouden zijn, een vuilnis-ſchuit altijdt gereedt te houden, om in te nemen en wech te voeren, alle vuilich- en onreinigheden, zoo wel van de viſchmarkt als vleeſchhalle.

De zeeviſch, wort hier ter Stede ingebraght, niet van de genen dieze op de markt verkoopen, maer van bezondre luiden, ventjagers geheten, dieze van de viſſchers, aen de zeekant woonende, opkopen; hoewel niet te min, de viſſchers zelfs met hun waren, indien het een goede wint is, overkomen. Doch by Winterdagh, te weten, als het ys in 't water leidt, en de ventjagers met hun ſchepen niet varen kunnen, komtze van Wijk op Zee, Zantvoort, &c. met de wagen: maer de genen die met Revier viſch, en allerhande vis, die in 't Y en de Meer gevangen wort, markten, vangenze gemeenlijk met water-ſchepen en ander vaertuigh zelfs.

Als 'er meer als een ventjager met viſch aen komt, zoo wort'er by hen om geloot, wiens viſch dat 't eerſte zal afgeſlagen worden; maer alzoo veele hier in nalatigh bevonden wierden, zoo wiert by den Gerechte in den jare zeſtien hondert een-en-veertigh geordent, dat voortaen ieder ventjager gehouden zoude zijn, zijn' beurt, hem by lotinge toegevallen, waer te nemen, en zijn viſch datelijk op te geven, om in de ring afgeſlagen te worden, op pene dat de gene die zijn beurt datelijk niet waernam, en zijn viſch opgaf, t' elkens verbeuren zou de zom van tien gulden, en daer en boven noch van zijn beurt verſteken blijven.

By den Gerechte, wiert mede in de zelve keure geordent, dat alle ſtrant viſch, niet minder als by twee viſſchen, en alle boot viſch, niet minder als by drie viſſchen te gelijk, in den ring afgeſlagen zoude worden; dat ook de knechts, voor 't uitſlepen van ieder koop Kabeljauw, te weten, ſtrant viſch, twee duiten, en bootviſch drie duiten genieten zouden.

In den jare zeſtien hondert en tzeſtigh, wiert ook by maniere van voorraet geordent, dat alle ſchuiten, met viſch

DE GROOTE VIS-MARCKT.

viſch hier ter ſtede komende, na voorgaende loting geheel geloſt en afgeſlagen moeten worden; dat ook een ſchuit met hondert en vijftigh bennen ſchelviſch, of vier-en-twintigh bennen kabeljauw, eenen man toebehoorende, voor een lot gerekent, voor arbeitsloon aen den dragers betalen moet een ſtoter, en boven deze hondert en vijftigh bennen, of vier en twintigh bennen, dubbelt gelt; van zes zalmen een ſtuiver, en minder of meer na de menighte.

Van ieder bank of vennetſchap, magh maer een Viſch-wijf in de ring komen om te mijnen, op de verbeurte van dertigh ſtuivers. Een koop viſch, daer om twee of drie ten hooghſten willen inleggen, moet weder opgeveilt worden.

Geen afſlager, vinder, na-ſchryver, knechts noch andere, die geen bank noch gilt hebben, vermogen in den ringk viſch te mijnen, om aen anderen met winning over te doen, op de verbeurte van de viſch en drie gulden.

Die door misverſtant mijn roept, verbeurt een ſchelling, en wil de mijnder de viſch by hem gemijnt houden, die verbeurt een boete van vijftigh ſtuivers. d'Afſlager, geniet van de viſch, koop voor koop, zijnde vier bennetjes, vijf duits, in plaets dat hy eertijts voor ieder bennetje een duit kreegh, en zoo voort van andere viſch na de waerdye.

Doch magh ieder burger en inwoonder, zoo wel viſch-dragers als andere, zoo veel Zee-viſch in den ring mynen, als hy tot behoef van zijn eigen huisgezin van doen heeft, en niet meer.

Ook zijn de Vis-koopſters gehouden, ten verzoeke van ieder aldaer tegenwoordigh, over te laten alzulken koop van de voorſchreven viſch, als een ieder tot behoef van zyn eigen huisgezin, en verder is begerende; des moet de zelve ook, boven de kooppenningen daer voor belooft, op elk koop aen de mijnſter een halve ſtuiver betalen. Vreemde luiden, hen met viſch verkoopen ernerende, mogen ook hier ter ſtede zoo veel viſch mynen, alſſe tot vordering van hun nering buiten der ſtede van doen hebben, doch dit mogenze niet doen dan 's morgens na de klokke tien, en 's namiddaghs na zes uuren.

Alle Zee-viſch, hier ter ſtede komende, daer onder begrepen Zalm, Steur en diergelijke viſſchen, moet in den ring afgeſlagen worden, en het loon daer op ſtaende betaelt worden. Keure van 't jaer 1569.

Ander viſch, hier ter ſtede ter markt komende, als Y viſch, Meer viſch, en diergelijke, gelijk, Spiering, Poſch, Braſem, Baers, Snoek, Korpers, Ael; wort in den ring niet afgeſlagen, maer evenwel het recht van afſlagh aen den afſlager betaelt.

Eertijdts moght ieder vennetſchap, niet meer dan twee zalmen tevens mynen, voor al eer d'andere viſch-kopers mede van twee zalmen gerijſt waren. Maer by keure, van den jare zeſtien hondert drie-en-tzeſtigh, is by den Gerechte geordent, dat ieder zoo veel zalmen tevens magh mijnen, als hy van doen heeft.

Men heeft ook hier op de markt, tot gerief der Burgeren, een zeker getal vis-dragers, die den luiden voor een een kleen loon de gekochte viſch t'huis ſtuuren. Dit plagh wel eertijts gedaen te worden, door eenige ſchamele jonge meysjes, die daer toe van d'opzienders der armen, (zonder verlof der zelven ook niemant anders hier ter ſtede dit visdragen moghte plegen) verlof kregen.

Al de vis-dragers, die tegenwoordigh by de Heeren Treſorieren, daer toe geſtelt worden, zijn gehouden een koper visje op de borſt te dragen, om uit andere onderſcheiden en bekent te mogen worden. Volgens de keure van 't jaer 1621. den 14. Januarij.

Geen vis-drager, magh twee draghten tevens aen-nemen, als'er andere by der hant zijn, maer indien'er geen meer by der hant zijn, magh hy aennemen zoo veel als hy dragen kan, op pene, die anders doet, van in geen zes weken viſch te mogen dragen.

Komt de vis-drager, de viſch, op in 't huis te brengen, te verminderen, die wort, daer op betrapt zijnde, van 't viſchdragen afgezet.

Na de Zee-vismarkt, volght de

Revier-viſch-markt,

die weder in tween gedeelt is: want

 voor

voor aen zitten de genen, die burgers en gilde broeders of zusters zijn, en achter aen, de genen die geen burgers noch gilde broeders, noch gilde zusters zijn, maer vreemde, 't zy boeren, eigen vangers of opkoopers. Volgens de keure, mogen deze buitenluiden alleen maer met hun visch markten en voorstaen, des morgens tot
1651. 21. July. des middaghs, de klok een uur.

Volgens de keure, is by den Gerechte geordent dat deze boeren met hun visch ter markt komende, gehou-
1656. 15. December. den zijn eerst te bezetten de bank van nomber een tot acht, en dat zonder onderscheit van visch of ael verkopers. De zelve banken bezet zijnde, moetenze voorts vervolgen de nombers, daer gestelt; en komen eenige boeren buiten de getekende nombers te zitten, of op andere nombers hun plaets te nemen, eer de nombers achter den anderen zijn bezet, die verbeuren twee gulden, indienze daer op haer plaets nemen.

Voor eenige weinigh jaren, is ook een zee-vischmarkt ten Zuiden ter zyde van de nieuwe Haerlemmer-sluis, op palen over het water opgerecht, daer op mede allerlei-slagh van zeevisch, eveneens als op de groote Zeevischmarkt, hoewel veel minder, te koop komt. Ten zelven tijde wierden ook aen de Noortzy, verscheide banken gemaekt, daer op allerhande Y visch, die met water schepen gevangen wort, en eer deze klene vismarkt hier stont, ten zuiden van de Sluis verkocht wiert, te krygen is.

Geen buiten luiden, of ook inwoonders, ten zy datze in't vis-verkopers gilt zijn, mogen hier ter stede met zeevisch of ander, geen uitgezondert, omlopen, of daer mede door de stadt varen om die te verkoopen, of de zelve in eenige huizen te koop houden; maer zijn gehouden al de Zee-visch eerst te brengen in de ring, om aldaer afgeslagen te worden. Ook mogen geen schippers, visschers noch ventjagers, die de visch alhier voeren of brengen de visch verkopen, buiten noch binnen dezer stede palen, om door de koopers, strydende tegens de bovengemelde keure, verkocht te worden, en dat op de verbeurte van vijfen-twintigh gulden en de visch. En magh deze keure gedaen worden by twee perzonen, daer toe van Gerechte gestelt, ook by d'onder-Schouten en 's Heeren Dienaers. Doch qualik kan evenwel dit doen nagelaten worden.

Volg[e] de K[eure] van d[en] Jare 164[.] 16[.] 16[.] 16[.]

FRUIT-MARKT.

De Fruit-markt, daer op allerley fruiten, als appelen, kerssen, peeren, pruimen, en diergelijke vruchten verkocht worden, plaght eertijts achter het nieuwe Stadthuis, op de Oost-zyde van de Voor-burghwal, te zijn; maer in den jare zestien hondert zestien, den negenden van Somermaent, isse geordent tusschen de Raem en Hai-steegh, daerze ook sedert den eersten van Oogst-maendt des zelven jaers gehouden wiert.

TURF-MARKT.

De Turfmarkt, plaght eertijts by de nieuwe Doele straet te zijn, van de nieuwe Doele-sluis tot aen de Lange-brugh, daer van ook die gracht noch ten huidigen dage de oude Turfmarkt genoemt wort. Maer in den jare zestien hondert twee-en-veertigh, den vijf en twintighsten van Hoimaent, wiertze verleit op de Oost-zyde van de Princegracht, van de Runstraets-brugh af Zuitwaerts op, tot aen de wallen dezer stede. By de zelve keure wiert mede geordent, dat de zelve schepen niet anders als enkel en met haer opstaende masten zoude mogen leggen, zonder dat zich d'een achter d'ander magh vast maken, dan by drokken tijdt, en dat op pene,

die

DE TWEE OU

VLEES-HALLEN.
De Annatomÿ
kamer.

die anders en op d'oude plaetſen bevonden wiert te leggen, van vijf-en-twintig gulden. Doch alzoo verſcheide Turfluiden, op andere plaetſen evenwel met hun ſchepen legh-plaetzen namen, met voorwenden dat de turf niet te koop gebraght wiert, maer alleen om hier ter ſtede gelevert te worden, zoo wiert in den jare zeſtien hondert zeven en veertigh gewillekeurt, dat de gene, die zijn turf buiten zoude mogen verkocht hebben, en die alleenlijk wilde overvoeren, om de zelve hier ter ſtede te leveren, ſchriftelijk beſcheit van de turf-vulſters halen moet, eer hy de turf loſſen magh.

SANT-MARKT.

Zant-markten zijn'er twee, eene by Reaels Eylant, en d'ander by de Reguliers-tooren, die aldaer, volgens de keure van den jare zeſtien hondert twee-en-vijftigh, verordent zijn; en mogen ook de Santpontvoerders zich niet vervorderen zant te verkopen, en in de ſchepen te laden, dan op deze twee plaetſen, op pene van drie gulden.

De weekelijke markten, die haer naem van de gelegentheit der plaetze hebben, zijn d'Ooſter of nieuwe Sint Antonis, Noorder en Weſter Markt.

NIEUWE-MARKT.

Op deze Markt, worden verſcheide waren des Maendaghs verkocht, als van de Barrevoets-ſteegh tot aen de Koe-ſtraet, mogen, volgens de keure van den jare zeſtien hondert vijf en vijftigh, de Hoveniers met artzeny kruiden ſtaen. Daer na heeftmen verſcheide linne en kant kramen, voorts Ooſtwaerts op, oude kleer-verkoopers, daer na de hoender en duive markt, en ten Noorden ſtaen de gene die zoute vis en kaes, in 't kleen mogen verkoopen. Volgens de Keur 1618.

NOORDER-MARKT.

Op deze markt worden allerhande kleren, eveneens als op het eene gedeelte van de Nieuwemarkt, verkocht, en langs heen aen de waterkant, allerley aertwerk, als potten, ſchottelen, &c. Eertijts plachten hier ook oude kleren vodden en lappen verkocht te werden, maer volgens de keure van den jare zeſtien hondert acht en vijftigh, is de markt van deze koopmanſchap overgebraght; achter het Leproſen-huis, beginnende van deſſelfs deur tot aen de Langebrugh. Al andere markten, als klompenmakers, kool en rapen markt, ſtoele en glaze markt, en meer andere, als zaken van kleen belang, gaen ik, om wijtloopigh te mijden voorby.

WESTER-MARKT.

Op deze markt, zijn mede eveneens, als op de Noorder en Nieuwe markt, allerhande oude en nieuwe kleren te koop, 's vrydagh 's uchtens is ook op deze markt achter de Hal de garen-markt.

Vier Vlees-hallen, namelijk twee in de Nes nevens malkandere, aen d'Oude-zijde, en twee aen de Nieuwe-zyde, zijn hier ter ſtede, d'eene van de twee in de Nes, wort de groote en d'ander de klene Vlees-hal genoemt. De klene Hal zou, na't ſchryven van Pontanus, wel eer het Sinte Pieters Kerkje geweeſt zijn. Sommigen houden dit Kerkje voor het oudſte dat in de gansche ſtadt ſtondt, maer andere d'Oude-zijds-Kapel. Die dit eerſte dryven, zoeken dit hier mede te bewijzen, dewijl'et, zeggenze, waerſchijnlyk is, dat onze eerſte voorouders, die Viſſchers waren, Sinte Pieter hun eerſte Kerk opgeoffert en toeëigent hebben.

Tuſſchen deze twee Hallen, worden da-

daghelix raeuwe en gare kost, als pens, spek, kalfs, osse en schapen voeten, en diergelijke versche waren, als ook hoenderen, duiven, &c. in zeer groote menighte verkocht. En hooren deze luiden, behalve de hoender verkopers, die een bezonder gilt hebben, mede onder het Vleesch-houwers Gildt, en betalen voor ieder bank ter weke, volgens de keure van den Jare zestien-hondert zeventien, een stuiver.

d'Eene van de twee Hallen, aen de Nieuwe-zyde, staet op de Wester-markt, en is in den Jare zestien hondert negentien gesticht. Dit is een vast en sterk gebouw, en heeft drie ingangen, eene ten Oosten, en eene ten Noorden en Zuiden. In den Jare zestien hondert negen en dertigh, wiert de Vleis-houwers van de Wester-hal, by den Gerechte toegestaen en vergunt, by maniere van voorraedt, datze zoo wel als de Vlees-houwers in de klene Hal aen d'Oude-zyde, buiten dezelve nieuwe Hal by de vreemde Vleis-houwers staen moghten, en hun vleisch verkoopen. Boven deze Hal waekt ook des nachts de Burgerwacht. Zelden heeft men hier zoo groot een gewoel van menschen, en dit groeten en te paert zitten van deze grote Heeren en Mevrouwen, als hier in dit afbeeltsel vertoont wort, 't geen'er alleen maer çieraets halve is by gevoeght. In al deze Hallen, volgens de keure van den jare zestien hondert een-en-tzestigh, magh geen vleesch van ongave beesten verkocht worden, tot proeve van den Keur-meester, noch geen Koe vleesch, 't zy het te voore en zoo lang het te koop leit, met palm besteken is, als ook geen Ossen en Koe-vleesch gelijk ter banke; geen vleesch ook, dat met eenigh vet beplakt is, magh in de Hallen te koop komen, maer moet gelaten worden, zoo als het gegroeit is. Boven de klene Vlees-hal in de Nes, is ook de Anatomi kamer en het Collegium Medicum, daer de vier inspectores, zoo geheten, om datze zorge dragen voor de winkels der Aptekers, en jaerlix de zelve bezoeken, en hen, alsse de winkel willen opzetten, met onderzoeken voor hen, ter vrage stellen, vergaderen.

Het Schryn-werkers of Kistemakers Pant.

Dit Schryn-werkers pant, dat in de Kalverstraet, tegen over de Heilige wegh staet, en zich tot aen het Rokkin strekt, plagh wel eer Sint Joris Kapel te zijn. Seker naemloze en onbekende schryver zeit, dat'et eertijts het Melaets of Lazarus-huis te zijnder tijd ontrent den jare vijftien hondert, het oude Mannen of Proveniers huis was. Tegenwoordigh wort hier in allerlei kostelijk schrynwerk, als eike en ebbenhoute kassen, &c. verkogt.

BEESTE-MARKT.

Hier ter stede, even buiten de Regeliers Poort, heeft men ook op gezette tijden van 't jaer de markt van vette en magere eetbare beesten, als ook de Paerde-markt. De plaets, daer Ossen, Koeien en Paerden op te koop komt, wordt

d'Ossen-markt

geheten; is een groot vierkant plein, doorgaens met menighte van groene linde boomen bezet; dat zich zeer genoeghlijk, even-eens als een dicht begroeide bosschaedje, van ver vertoont.

Ten Oosten heeft men de

Varken-markt,

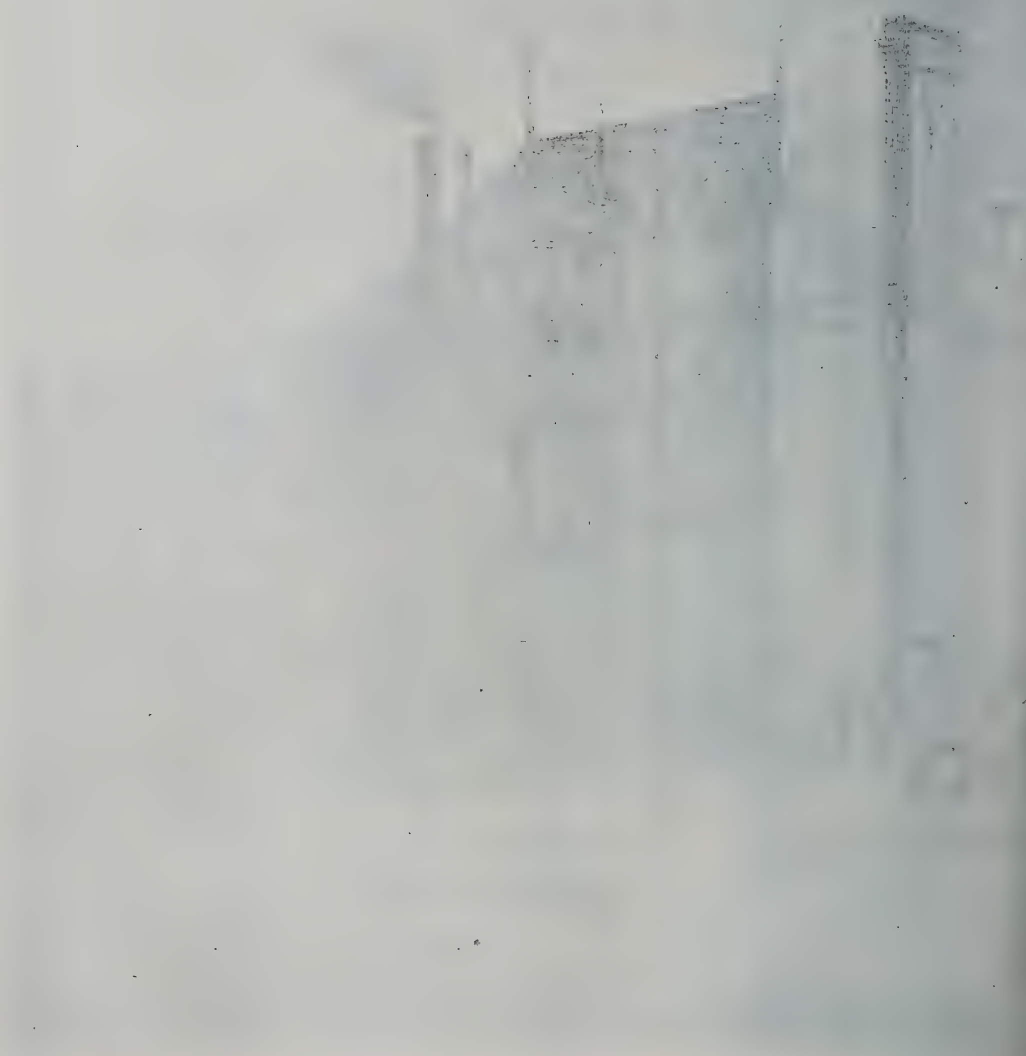
die mede zeer çierlijk met hooge abelen boomen rontom bezet is. Volgens de keure van den jare zestien hondert acht en vijftigh, mogen ook geen Verkens, die alhier ter stede te koop worden gebraght, nergens anders als op de Verkenmarkt verkocht worden. Mogen ook, volgens de zelve keure, geen Verkens, die met spoeling of afval van brandewijn en stijffel gemest zijn, en mits dien veel slechter als d'andere

DE WESTER HAL
Wester Tooren en Kerck

'T HEEREN LOGEMENT

NIEUWE-ZYDS HEEREN LOGEMENT.

dere, op deze markt nergens anders verkocht worden, als op zoodanige plaets, die hen van de Markt-meesters aengewezen wort. Op deze markt, noch ook in de gansche stadt, mogen geen verkens verkocht worden, die met vinken van walvisspek gemest zijn, alzoo de zelve zeer vuil na de traen stinken, en oorzaek geven tot zware en besmettelijke ziekten. En by aldien iemant zulke verkens gekocht heeft, en in 't slachten bevint, zoo is de koop van geener waerde, en moet de verkooper 't gelt weder geven, en de geslaghte Verkens worden aen de Vogelwijk onder de galgh begraven. De markt van magere beesten, die in 't voorjaer uit Denemarken en Jutlant by duizenden over komen, is eerst, voor eenige weinigh jaren hier ter stede gebraght, als ook kort daer na de Paerde-markt, die ter zelve plaetse gehouden wort. Een groote menighte paerden, quamen hier voor d'eerste reize. De Majestraet had ook eenige prijzen, gelijk gemeenlijk over al in 't oprechten van Paerde-markten geschiet, gestelt; als dat de geene die het beste koppel paerden, een paer zilvere spooren, en die de meeste bracht, een zilvere Roskam tot een vereering genieten zouw. Maer weinigh val heeft deze markt, en loopt by na heel te niet. Ontrent, ten zelven tijde, wiert by den Gerechte gewillekeurt, dat niemant in de stallen aen de Ossen en Paerde-markt, met eenigh vuur zoude mogen lopen, of daer hebben, of tabak drinken, op pene van drie gulden. Dat ook niemant, geduurende de Paerde-markt, mitsgaders de magere en vette Osse-markt, met eenigh vier over de zelve markt zoude mogen loopen of daer op komen, of aldaer tabak drinkken, op pene van dertigh stuivers. Aen d'eene zyde van d'Osse-markt, ten Zuiden heeft men ook de

Schapen-markt,

die daer 't geheele Jaer door, in hokken te koop leggen.

Tusschen de Osse- en Verken markt, is ook een ruim perk of plein, daer op de paerden bereeden, en de lief-hebbers op 't ryden en met het toom te kunnen omgaen, door paerde-berydders dagelix geoeffent worden.

Oude en Nieuwe-zijds Heeren-Logement.

Twee Heeren logementen, of herbergen, zijn hier ter Stede, 't eene het oude genaemt, staet aen d'Oude-zijde, ten einde van de voor-burghwal, nevens het Gasthuis, daer wel eer de brouwery van de sleutel plach te wezen. Dit bestaet uit twee gebouwen, die beide met over-kostelyke zalen en vertrekken toe-gestelt zijn. Het nieuwe overtreft verre in zinlijkheit en cierlijkheit van kameren en zalen, het oude. De voor-gevel is langs heen met cierlyke groote festonnen verciert. Boven in de voor-kap vertoont zich het drie-kruizigh wapen-schilt, ter weder-zijde met festonnen en ander cieraet opgetoit, boven op leggen de twee leeuwen, die haer pooten aen de Keizerlyke kroon, Maximiliaens schenkaedje, geslagen hebben. In 't midden van dit gebouw heeft men een groot en breet plein daer in 't ront de kamers en vertrekken staen. 's Winters, ontrent Kerstijt in de dertien nachten, worden op deze plaets, daer dan een groote loos opgeslagen wordt, huizen en erven, die by executie om schult verkocht worden, en voorts vervolgens eenige weken lang, en naderhant het geheele Jaer door, by willige verkoping, daer toe dit huis bezonder van de Majestraet gemaghtight is, opgeveilt. In het nieuwe gebou is een Princelyke zael, rontom met gout leer behangen, daer op alle groote perzonaedjen, en gezanten, die deze Stadt komen bezoeken, van Stadts wegen vergast worden.

Het nieuwe *Heeren Logement*, is ook een ruim gebou, met verscheide vertrekken en kameren verzien, doch zoo aenzienlijk en vermaert niet. Dit wiert gesticht in den Jare zestien-hondert

dert drie-en-twintigh, tot een Vleesch-hal, gelijk noch de witte gehouwe stene Osse-hoofden, die ter puye uit steken, te kennen geven, gemaekt. Maer naderhant is 'et met verscheide vertrekken vergroot, en heeft daer op de West-Indische Maetschappy haer zitplaets genomen, waer na het toen ook met de naem van het West-Indisch huis genoemt wiert. Maer naderhant met het verloop van deze maetschappy, is dit huis verhuurt en tot een herbergh met verscheide eet-zalen, vertrekken, keukens en andre nootwendigheden bequaem gemaekt. Gelijk het boven-gemelde oude Heeren Logement, met die vryheit van de Stadt begiftight is, dat daer in huizen mogen verkocht worden, alzoo heeft in tegendeel dit huis, die vryheit, dat hier in de schepen verkocht worden. Twee ingangen, na uit-wyzing van dit neven-staende af beeltsel, heeft dit huis, namelijk een op de Haerlemmer-dijk, en een ter zijde op de Heere-kay. Van binnen is een open vierkante plaets, daer de kamers en vertrekken haer licht van scheppen en rontom staen.

Des nachts heeft boven op dit huis daer langs men by brede steene trappen, ter zijde met een yzere leuning bezet, opgaet, de Burgerwacht de wacht. Tot gerief der burgeren, die aen dit end van stadt woonen, is ook voor twee Jaren, een Vleesch-hal, ten zuiden achter dit huis, daer achter ook een groot plein, met groene bomen bezet, komt te legghen, op-gherecht.

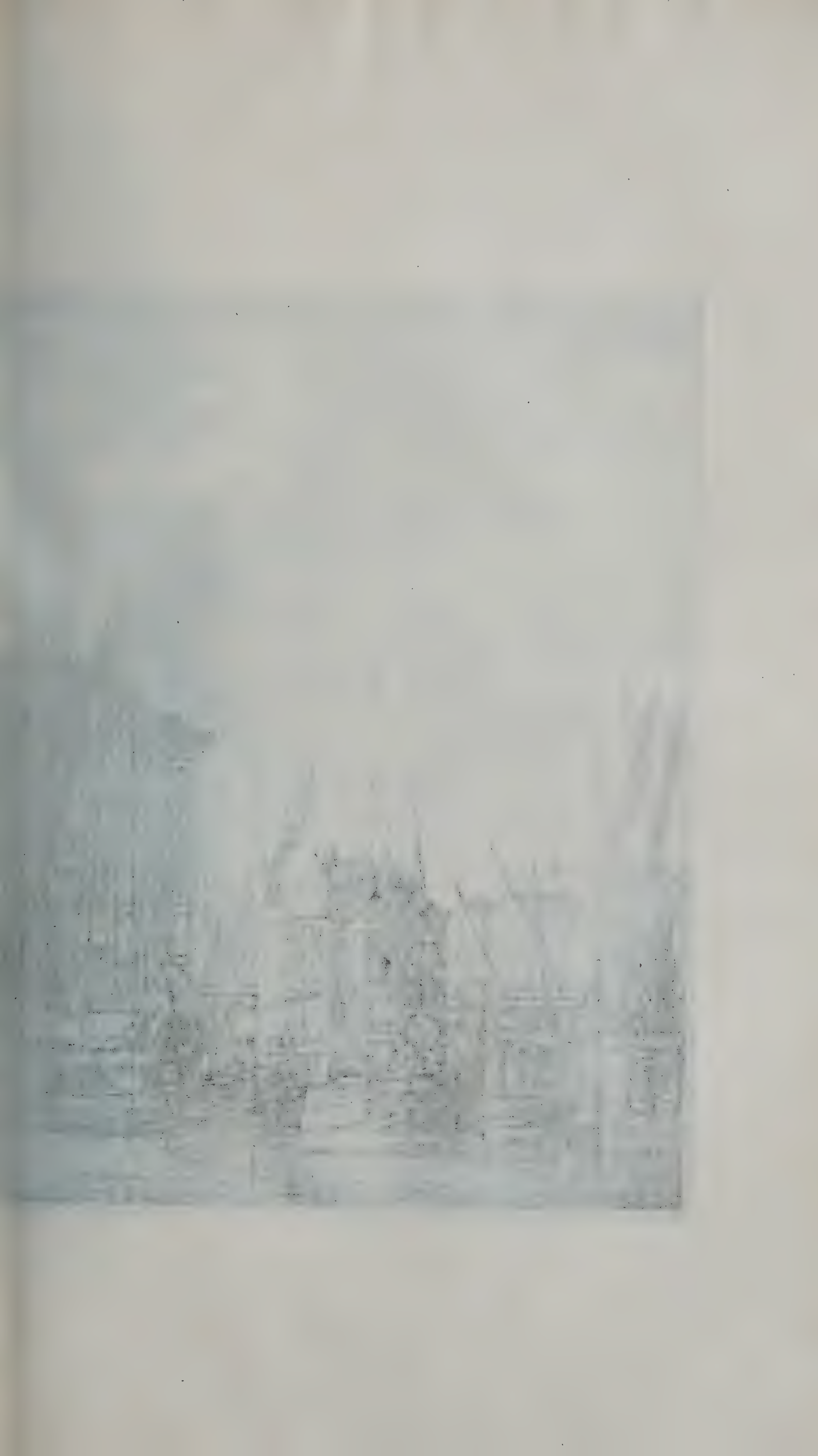
STADTS HERBERGEN.

Tot gerief en gemak van de reizende Zee-man en andere luiden, zijn ten Noorden, aen de Y kant twee Stadts Herbergen op palen, en tusschen de palen in, die langs heen aen den Y kant tot Stadts bescherming staen, gezet. d'Eene wort, ten opzicht van de geene die over twee jaer daer gezet is, d'oude genoemt, en deze lest gemelde de nieuwe Stadts herbergh. De oude Stadts herbergh bestaet geheel en al uit hout, doch is niet te min een sterk en vast werk, met verscheide vertrekken en kameren verzien. Men ziet hier langhs heen ter weder zijde, als in een mastewout van allerhande Oorlogs en Koopvaerdy-schepen, die na 't Oosten, Westen, Zuiden en Noorden, varen, en by na al de kusten des ganschen Aertbodem met hun kielen aendoen. Tot gerief van Koopluiden, Schippers en andere Zee-varende luiden, heeft men hier ter zijd' ook eenige klene schuitjes, die de zelve aen en van de schepen brengen. Ten Noorden achter deze Stadts Herbergh, is ook de Wael, daer in des Winters de Koopvaerdyschepen, om veiligh winter laegh te kunnen leggen, ingebraght worden. Geen schepen, volgens de keure van den jare zestien hondert een-en-dertig, boven de vijftigh lasten mogen verwinteren, tusschen de kraen en deze Stadts Herbergh-brugh, maer moeten in deze Wael gebraght worden. Achter deze oude Stadts Herbergh, leit een groote menighte van Speeljaghten en sloepen, die hier in de have veiligh en wel voor een zeker stuk gelts jaerlix bewaert worden. Niemant magh zich vervorderen in deze havenen der Jachten te komen of plaets daer in te nemen, als die toegelaten wort, plaetse daer in te mogen nemen, en d'onkosten, die te doen staen, bereit is voor zijn aen-deel te betalen, of alrêe betaelt heeft, op pene van dertigh stuivers t'elkens te verbeuren. Diergelijke haven voor de speeljachten, die op de revier den Amstel uit zeilen gaen, heeft men ook buiten de Sint Antonis Poort.

Geen schip of schepen mogen ankeren ontrent den boom van d'oude stads herbergh, anders, dan dat het schip, of schepen, 't zy eb of vloet, ten minsten acht roeden ter zijde van de Stads herberghs boom komt te leggen. Op pene van tien gulden t'elkens te verbeuren. Doch vervallen de schippers in geen boete, voor al eer datze eens by den boom-sluiter gewaerschuwt zijn.

DE OUDE STADS HERBERGH.

DE NIEUWE STADTS—HERBERG

KOORN-BEURS.

DE NIEUWE BRUGH.

DE NIEUWE BRUGH, ſoo ſig die vertoont van de Y kant.

De *Nieuwe Stadts Herbergh*, die in den Jare zeſtien-hondert een-en-tzeſtigh geſticht en op dikke ſtarke eike palen gezet is, beſtaet mede doorgaens van hout: is niet te min een hecht werk, onder en boven met verſcheide vertrekken, verzien; doch eer men hier by kan komen, gaet men eveneens als over de brugh na d' oude ſtads herbergh, mede over een groote ſterke brugh ter weder zijde met yzere leuningen bezet, en in 't midden met een ophael-brugh. Aen deze Stadts herbergh is ook, een veer van de veerſchuiten, die over na Buikſloot, alle half uuren afvaren, en aen komen; in den Jare zeſtien-hondert en-een-entzeſtigh, opgerecht; Een groot gerief voor de reizende man, [om voorts van Buikſloot met trek-ſchuiten, die daer gereet leggen, ſpoedigh na Purmerent, Edam, Hoorn, en andere ſteden van het Noorder geweſt te reizen.

NIEUWE-BRUGH.

DEze nieuwe-brugh, zoo miſſchien geheten, vermits de zelve het jongſte van deze drie bruggen, die over den Damrak, dat d'oude en nieuwe-zijde van elkandre ſcheidt, leggen, heeft voor aen ter weder-zijde ſteene voeten, en 't overige van hout. In 't midden van deze brugh, als ook in d'Oude en Papen-brugh, is een opening, gemeenlijk het oorgat geheten, veilicht, om dat over het zelve twee val-deurën leggen, even eens als voor de ooren gaten aen 's menſchen hooft twe ooren ſtaen. Deze valdeuren zijn zoodanigh geſtelt, datze met de maſten der ſchepen, die'er onder deze brugh door varen, zonder eenige andere hulp, kunnen op geſtoten worden. Zeker ſtadts timmer-man, hier ter ſtede, Jakob Statius, vond in den Jare vijftien-hondert zes-en-tnegentigh deze oorgaten, waer op hem ook oktroy verleent wiert, om die alleen te mogen maken, als blijkt uit deze onderſtaende veirzen, van zeker gedicht, daer in al de gebouwen, die oit deze Meeſter hier ter ſtede gemaekt heeft, verhaelt worden.

In 't jaer daer na gevonden
Door deſes meeſters konſt, tot ſijn lof te vermonden,
De Oregaten, *gelijck tot groot gemack,*
Die nu, als elders ook, ſtaen in de Ammerack;
Waer van op ſijn verſoeck van d'Heeren en Regenten,
Den Meeſter oock octroy verleent is.

Zulx dat'et ſchijnt, dat in plaets van deze Oorgaten, hier eertijts moeten valbruggen, of geen valbruggen geweeſt, zijn, en de ſchepen met leggende maſten daer doorgevaren hebben.

Ten Noorden op de brugh ſtaet een zeker oudt huisje, geſticht, volgens het jaer getal, dat'er aen ſtaet, al in den jare vijftien hondert en tzeſtigh, dat eertijdts het pael huisje plagh te zijn, en daer in ook het pael gelt, toen die vryheit deze ſtadt noch had, dien daer na die van Enkhuizen van de Prins kregen, van d'in en uitgaende ſchepen betaelt wiert. Dit geven ook noch de vuurbaken en zee-tonnen, die voor aen de gevel, in witte ſteen ſtaen uitgehouwen, te kennen.

Het krielt en is hier drok van allerlei ſlagh van menſchen, doch voornamelijk van ſchippers en bootsvolk, als of de ganſche ſtadt hier op een gedrongen was, den gehelen dagh door. 's Avonts hebben hier ſchippers en reders, als op een twede beurs, ook hier hun vergader-plaets, om onderling van zee-zaken, uit-reden van ſchepen en diergelijke handelingen, den zeevaert bezeffende, te ſpreken.

Maer ſlaet men 't oogh ten Noorden, na 't Y-kant, daer zietmen duizenden van klene en groote ſchepen, die als kaſtelen op 't water drijven, en den vyant verſchrikkelijk ſchijnen; zeer vermakelijk en cierlijk doen zich ook, van deze brugh af aen te zien, de landeryen, dorpen en huizen, over het Y in Waterlant gelegen: zulx datmen met

met recht zeggen magh, dat deze brugh de vermakelijkste gezichten, en niet alleen de vermakelijkste, maer ook de drokste en voornaemste plaetsen, van de stadt vertoont.

En niet alleen heeftmen dit gewoel van allerlei slagh van menschen, en Neptuins zoonen op deze brugh, maer ook aen alle kanten ontrent deze plaets ten Oosten, Westen en Zuiden.

Ten Zuiden van de brugh, is ook in den jare zestien hondert een-en-tzestigh, een Schippers beurs in het water op sterke palen gezet, en daer nevens een galdery voor 't schuilen van de regen en steken van de zon. Noch diergelijke twee even lang en sterke bruggen, als d'Oude en Papenbrugh, leggen over dit zelve Damrak. Doch deze hebben geen steene voeten, en zijn doorgaens van hout. Waligh Siwertsz. in de voorrede van zijn boek, getittelt *Roomsche Ministeren, ontdekt in een kleen traktaetje*, verhaelt dat de Priesters en Papen, ten tijde van zijn' voorouders, op een Vasten-avont met fakkels en toortsen, langs der strate loopende, des nachts een oude vervallen brugh aen brant staken, dewijlze dikwils over die brugh, uit d'Oude-kerk in de Nieuwe om hun memorien en andere dingen te doen, gaen mosten: waer door ook gekoomen is, dat die brugh, welk van nieuws gemaekt wiert, den naem van Papen-brugh kreegh en ook noch behout. Deze brugh is daer na in den jare zestien hondert en vier, in Grasmaent, van ouderdom vergaen zijnde, weder afgebroken, en een nieuwe daer voor in de plaets gemaekt. Een groote menighten van schepen, lichters, vlotschuiten en ander vaertuigh, heeftmen hier geduurigh in deez Damrak. Op het sluiten en 't ontsluiten van d'Oorgaten, als ook op het in en uitvaren der schepen in het Damrak, te letten, is een Haven-meester gestelt, die zich van 't luiden van de Poort-klok af, by 't openen en sluiten van de boomen laten vinden.

ZEVENDE HOOFTSTUK.

Schreyers Tooren, Kranen, Scheeps Wallen, Schutsluizen, Stads Poorten, Zeeburgh, &c.

DE Schreiers of Schreiers-hoeks tooren, noch een overblijfsel van d'oude Stadts muuren, die in den jare veertien hondert twee-en-tachtigh gesticht wierden, is een vast gebouw, en verstrekte eertijdts geen kleene sterkte, om dien ganschen hoek aen den Y kant in bescherming te nemen. De bynaem misschien van Schreiers tooren, zal iemant kunnen brengen op het geschrei en gekerm der vrouwen, die hier ter plaetse haer mannen zien afvaren en in zee steken. En zeidmen, dat zeker vrouw, wier beeltenis ter gedachtenis met dit jaergetal 1566., aen deze toorn noch ten huidigen daghe in witte steen staet uitgehouwen, het wegh varen van haer man hier ter stede, zoo na nam, datze hier over terstont zinneloos, en harer zinnen zoude bijster geworden zijn.

Schuins tegen over deze toorn, ten Noorden, heeft men een groot geweldigh gevaerte, de

KRAEN,

geheten, daer meê alle grove en zware waren, ook molen-steenen, kerkzarken, groote Rinsche wijn-vaten, en masten, uit en in de schepen gelicht worden.

Geen Schippers, of Koopluiden, volgens de ordening van den negen-en-twintighsten van Loumaendt, des jaers zestien hondert drie-en-vijftigh, mogen zich vervorderen eenige stuk goederen, 't zy Rinsche wijnvaten, of anders, 't recht van de Kraen onderwarigh, te lossen of te laden, anders als aen de Kraen, 't en zy de Kraen-meester

SCHREYERS TOORN.

DE HAERL

DE HAERLEMER POORT.

ſter zulx toeſtont, op pene van twee gulden.

Ieder ſchip van twee hondert laſten, en daer boven moet voor het oprechten van haer maſten geven, en zoo voort meerder en minder na de groote der maſten.

Voor ieder kerk zark, van zeven voeten lang en vijf breedt, moet voor 't recht van de Kraen, en voor 't loon van de zelve te arbeiden, en te brengen op haer behoorlijke plaetſen, betaelt worden een gulden, en zoo voorts minder en meerder na de lichte en zwaerte der zarken.

Een voer wijns, zoo voor 't recht van de Kraen, als voor arbeits loon, geeft twaelf, en een toelaſt van vier amen, negen ſtuivers.

Alle geſchut moet meede het recht der Krane betalen, 't en zy iemant het zelve met zijn eige gereedtſchap en vaertuigh loſte, maer worden'er andere ſchepen, en takels toe gebruikt, zoo moet het recht der Krane betaelt worden. Wort'er eenigh geſchut uitgezet, dat moet voor Kraen recht en arbeitsloon, voor ieder pont een halve ſtuiver geven.

Het geſchil, dat'er ontſtaet, tuſſchen de Kraen-meeſter en Schippers, of Koopluiden, t'ontſtaen, dat wort by den Commiſſariſen der zee-zaken beſlecht. Diergelijke en even groote Kraen ſtaet achter de nieuwe Wael of Bikkers Eilandt.

WALEN.

Twee plaetſen, die met dikke in de gront gehaide palen rontom afgeſchoten, en diep uitgegraven zijn, *Walen* genoemt, en daer in de Ooſterſche en Weſterſche Koopvaerdy-ſchepen, na 't afleggen van de reiz, om voor ſtorm, onweêr en ys gangen, uit den Noorden en Zuider-zee bevrydt te zijn, veiligh den winter over bewaert worden, heeft men ook hier ten Noorden van de ſtadt, buiten aen den Y kant. d'Eene leit aen d'Oude-zyde tegen over het Waels Eylandt, en d'ander aen de Nieuwe-zyde.

In den jare zeſtien hondert vier-en-veertigh, wiert een gedeelte van deze oude Wael uitgeleght, en een gedeelte na de ſtadt tot lant gemaekt, het zelve aen hondert en twee-en-twintig erven, die by de Majeſtraet tot een zeer hoogen prijs aen bezondere luiden verkocht wierden, afgedeelt. Eenige erven quamen den kooperen tuſſchen de zes en zeven duizent gulden te ſtaen, en beliepen de penningen, die van deze erven gemaekt wierden, ter zomme van vier hondert duizent vijf-en-tzeventigh duizent acht honderdt en acht gulden. Ongelooffelijk, en een wonder boven alle wonderen voor allen uitheemſchen, dat zoo een klene en eertijdts een afzightigen hoek waters, dus een zom penningen opbraght. Sedert het bedijken van dit Waels Eilant, wiert terſtont met het timmeren (want zulke duurgekochte lang te laten leeg leggen, was te ſchadelijk) zoo ſterk voortgevaren, dat tegenwoordigh deze ganſche hoek, het Waels Eilant geheten, vermits'et rontom in 't water te leggen komt, en met vier groote bruggen aen d'oude ſtadt gehecht is, met huizen als kaſtelen bezet is.

De Wael aen de Nieuwe-zyde, is gegraven in den jare zeſtien hondert en twaelf; daer in, zoo wel als in d'oude Wael mede een groot getal van Koopvaerdy-ſchepen winter laegh leidt.

STADTS POORTEN.

VIer Hooft-poorten, en twee klene of Water-poorten, behalve de vier, die in plaets van de drie oude, gelijk alreê te voore in het twede boek aen 't eerſte hooft-ſtuk gezeght is, in de nieuwe vergrooting komen te ſtaen, en by na ten deele veirdigh zijn, heeft deze ſtadt aen de Lantzyde, want poorteloos iſſe aen de water kant.

De Haerlemmer-poort, zoo geheten na de ſtadt Haerlem, buiten welke poort die ſtadt gelegen leit, en daer door men na de zelve hene reiſt,

ſtaet aen het Noortweſt end der ſtadt. Tuſſchen het derde en vierde bolwerk, van het Noord-end der ſtadt of Blaeuw-hooft af te rekenen, recht in 't midden van de gordijn, gelijk ook by na al d'andere Poorten, om ter weder zyde van beide bolwerken te kunnen beſtreken en beſchermt wordt, komt deze Poort te leggen.

d'Eerſte ſteen van deze Poort wiert geleght, in den jare zeſtien hondert en vijftien, den achtienden van Hoimaendt, door den Heere, Burgermeeſter, Dokter Zebaſtiaen Egbertſz. vermaert Arts, een man van uitſtekende geleertheit, en voorts van dien tijdt af met groote neirſtigheit en vlijdt, daer aen gearbeidt, zulx datze binnen de tijdt van drie jaren, tot volkomentheit raekte. Van buiten na de veſt toe, iſſe geheel en al van blaeuwe Arduinſteen opgebouwt, vertoont zich zeer çierlijk en vermakelijk in 't oogh.

De gang of binnen ruimte, gaet niet recht uit, gelijk gemeenlijk die van al d'andere Poorten; maer kromt zich door geen onaengenamen zwier wel in twee of drie boghten, of om beter te zeggen, is met twee of drie kreken of borghten zoodanigh gemaekt, datmen'er, ſchoonmen'er recht voor ſtaet, niet door kan zien. Dit willen eenige, dat met voordaght, en tot verzekring en bevryding van 't doorſchieten van buiten, zoude gedaen zijn.

De voorgevel, na de ſtadt toe, beſtaet altemael uit witte gehouwen ſteen, is zeer vaſt en ſterk van werk; de ronde pylaſters zijn, even-eens als tot meerder en grooter ſterkte, met eenige brede banden overbonden. Het voorſte opſtal van deze voorgevel is een-en-dertigh voeten, en den ingang negentien voeten en een half hoogh van verdieping. Boven de Architraef in de gebroken Fries, zietmen het Kogge-ſchip, of 't oude Amſterdamſche wapen of zegel. Ter rechter zyde van den ingang na binnen, zijn gelijk in al d'andere Hooft-poorten, twee Wacht-huizen. In dat aen de rechter zijde houden de burgeren, en aen de linker zijde de zoldaten, de dagh en nacht wacht.

De achter-gevel, die geheel en al uit blaeuwe Arduin-ſteen beſtaet, is ongemeen kunſtigh uitgehouwen, en ter weder zyde met twee kolommen, daer in 't midden leeuws koppen ſtaen, bezet. Deze achter-gevel heeft de hooghte van vier-en-twintigh, maer de verdieping van de boogh of ingang, van negentien voeten. Boven den ingang ſtaen ter weder zyde van het drie-kruizigh wapenſchild, daer de Keizerlijke Kroon, Maximiliaens ſchenkaedje op komt te ruſten, in de gebroken architraef en Fries, twee levens groote Leeuwen, uitbeeldende t'zamen 't hedendaeghze wapen van Amſterdam. Diergelijke twee levens groote beelden Leeuwen, ſtaen ook ter weder zyde op de fronteſpies. Op deze Poort komt ook een zeer çierlijk en zindelijk toorentje te ſtaen, dat met uurwyzers, heele en halve uursklokken, verzien is.

Over de ſteê-gracht achter de Poort, komt ook een geweldige groote ſteene ſluis, verzien met twee valbruggen en zes boogen, daer langs men over de veſten na buiten gaet, te leggen. Ter linker zyde in 't midden en ter zyde van de ſluis, ſtaet ook een wachthuisje, gelijk ook tuſſchen de twee val-bruggen van al d'andere Poorten, daer in de zoldaten, dagh en nacht wacht houden. Dusdanige huisjes, ter zyde van de bruggen der Poorten te ſtellen, is voor eenige weinigh jaren eerſt in 't gebruik gebraght. Buiten deze Poort heeftmen ook een groot ſteene gevaerte, de Beere geheeten, tuſſchen de Haerlem'er dijk, en 't punt van 't bolwerk leggen, om 't Zeewater te ſtutten en op te houdn.

SINTE

S. ANTHONIS POORT.

DE REGULIERS POORT.

HEILIGE WEGHS POORT

SINTE ANTONIS POORT.

De Sint Antonis Poort, die aen het Noordt-ooſt-end der ſtadt ſtaet, en geſticht wiert in den jare zeſtien hondert zes-en-dertigh, is mede een heel çierlijk, en net gebouw, doch veel kleender en kort'er als de Haerlem'er Poort, en ook met geen toorntje verçiert, dan alleen, ſtaet'er een klene lateir op. Het ganſche gebouw beſtaet van buiten altemael uit witte gehouwen ſteene. Aen de binnen en buiten voorgevel van deze Poort, ſtaen ter wederzyde, Tuſkaenſche Kolommen; in de Fronteſpies van d'achtergevel, zietmen hier eveneens als in de Haerlemmer poort, het hedendaeghſe wapen van Amſterdam, uitgehouwen. Ter rechter zyde is een Wacht-huis voor de burgery en ter linker zyde voor de zoldaten. Buiten deze poort, eveneens als buiten de Haerlem'er Poort, leit ook, om het Zee-water op te houden en te ſtutten, tuſſchen de Sint Antonis dijk en het bolwerk, een Beer.

REGULIERS POORT.

GEenzins in ſterkte bezwijkt de Reguliers Poort, die in den jare zeſtien hondert vijf-en-vijftigh geſticht, en den acht-en-twintighſten, van Grasmaent, door Jongkheer, Francois van Hinlopen, daer af d'eerſte ſteen geleght is. Beſtaet meeſt uit gebakken ſteen, en is na de Doriſche orde gebouwt. Aen de rechter zyde is mede een Wacht-huis voor de burgerwacht, en aen de linker zyde voor de zoldaten.

BLOK-HUIZEN.

BUiten de Reguliers en Sint Antonis poort, wierden in den jare zeſtien hondert een-en-vijftigh, twee groote houte Blok-huizen, tot ſtadts beſcherming, en de wegen van beide kanten te beſtrijken, op aen d'Ooſt en Weſt-zyde van den Amſtel, ter plaetze daer tegenwoordigh de nieuwe ſtene brugh over den Amſtel geſlagen wort, geſticht. Maer naulix haddenze twee jaren geſtaen, of wierden dewijlze, vry veel de ſchuuring van het water in den Amſtel beletteden, en miſſchien ook om andere gewightige redenen weder afgebroken, en geſloopt.

HEILIGE WEGHS POORT.

De Heilige-weghs-poort, zoo geheten, na de wegh van de Heilige ſtede, vermits langs deze wegh, daer op deze poort te ſtaen komt, gemeenlijk die van Slooten hun Beevaerten, ter Heilige ſtede deden, is een beknopt en wel geſchikt gebouw, ter weder zyde in de voor en achtergevel, ſtaen langs heen op een ry brede vierkante Joniſche Kolommen. Ter weder zijde van den ingang van de buiten gevel, ſtaet een groot langwerpigh vak, en in ieder in witte ſteen (gelijk ook de ganſche poort van witte ſteen is) uitgehouwen, een wapen-beelt, dat met allerlei oorloghstuigh, als rondas, ſchilden, zinkroeren, en zabels behangen is. De twee klene of Water-poorten, als de Raem en het Zaegh-molens-poortje, leggen beide in 't Weſten van de Stadt, mede tuſſchen twee bolwerken in.

'T RAEM-POORTJE,

zoo geheten na de ramen der Lakenbereiders, die buiten dit poortje in groote menighte staen, leidt dicht aen het eene bolwerk een stene verwulfzel, daer onder door, en boven over heen, gaet, in de schans. Eertijts lagh deze Raembrugh (want toen was 'er geen poort in de schans, gelijk nu, daer men onder doorgaet) recht in 't midden tusschen deze twee bolwerken in; 't welk, volgens het oordeel der bouvestkundigers, tot versterking van stadt en vesten is, maer naderhant wiert deze raembrugh afgebroken, en het poortje en de brugh, daer langs men over de Stee-grachten gaet, dicht aen het eene bolwerk, en tusschen de Bullebaks-sluis in, geleght.

Het ander Poortje, het

ZAEG-MOLENS-POORTJE

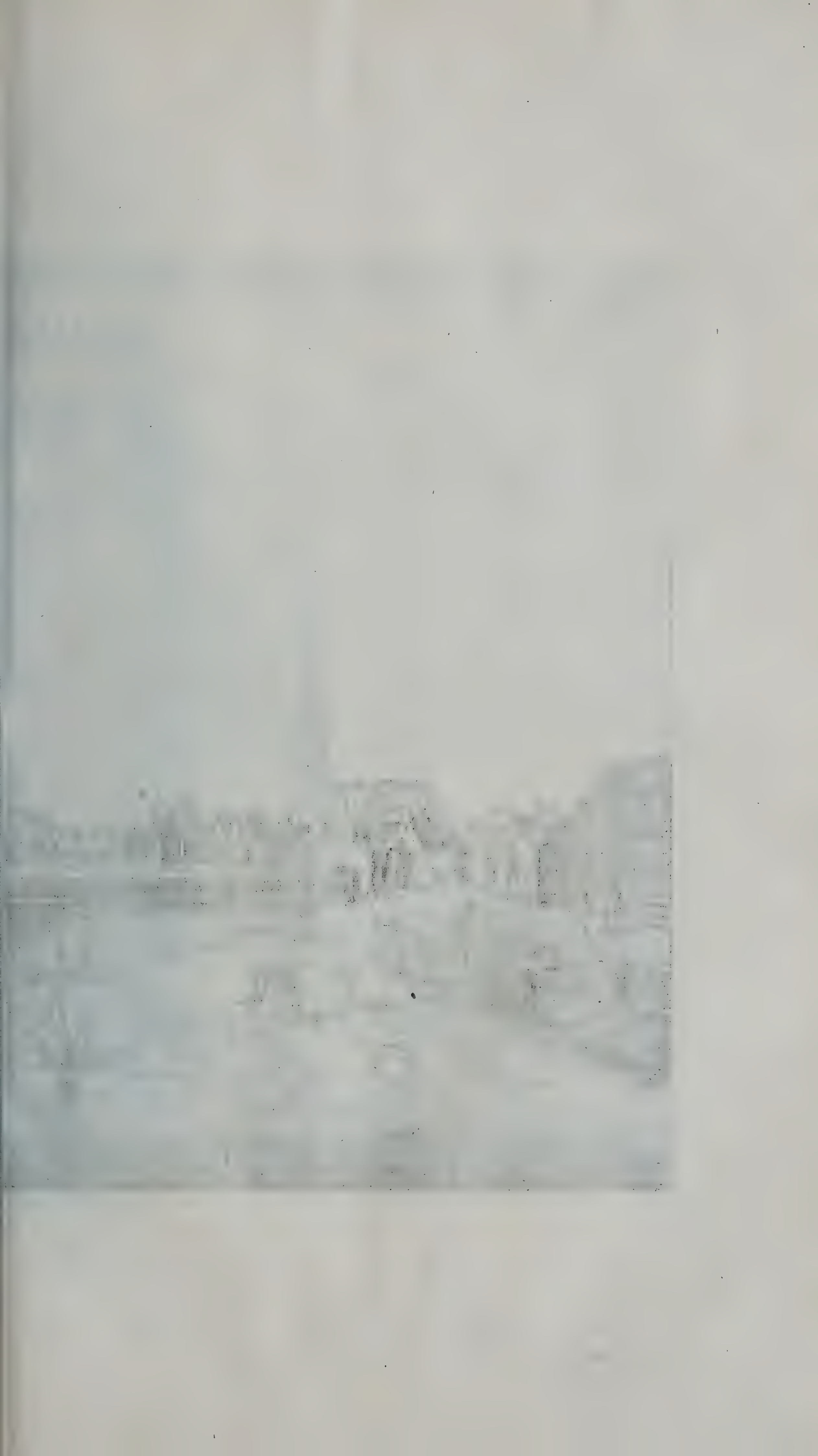
geheten, en dat van wegen de ontelbare menighte der zaeghmolens, die buiten deze poort staen, leit mede, gelijk de voorgaende, niet recht tusschen twee bolwerken in, maer dicht aen het eene bolwerk. Het poortje leit mede met een stene verwulfzel, daer men onder door gaet, en boven over heen, in de schans.

SCHUT-SLUIZEN.

GElijk de groote Zee-dijk, ten Oosten en Westen van de stad gelegen, tot bescherming van de binnen dijkste landeryen, tegen het overvloeiende Zeewater, dat by eenige springtijden etlijke voeten hooger, dan deze binnendijkze landen, tegen dezen zeedijk aenstaet, gemaekt is, alzoo komt ook het voornaemste gedeelte der stadt, ten Noorden achter deze Zeedijk, die evenwel binnen der stadt geen dijk, maer een gemene straet schijnt te zijn, te leggen. Doch staet aen te merken, dat deze dijk, alsse binnen de stadts wallen komt, ten huidigen dage verscheide namen aengenomen heeft. Want van de Haerlemmerpoort tot aen de Haerlemmer-sluis, wortze gemeenlijk, vermits deze dijk ten Westen tot Haerlem, voor de poort loopt, de Haerlemmerdijk, van daer tot aen de Markt of Dam, de Nieuwen-dijk, en voort tot aen de Warmoes-straet, de Markt, Dam, en Middeldam; van de Middeldam tot Sint Olofs Kapel, de Warmoesstraet, van daer tot aen de nieuwe Waegh en Sint Antonis-markt, heeftze haer oude naem van Zee-dijk behouden. Doch hier begintze weder haer naem te verwisselen en neemt een stuk weegh de naem van nieuwe of Sint Antonis Markt, en van daer tot aen de Sint Antonis poort, van Sint Antonis of Joden-straet, en voorts buiten de poort, de Sint Antonis, Muider of Zeedijk aen. Langs heen in deze dijk binnen der stad, zijn (om het in en uit varen der schepen niet te beletten) zes verscheide openingen gemaekt. Een sterke schutsluis, zoo geheten om datze het hooge zeewater, dat anders over het zuider gedeelte der stadt en landeryen binnen-dijks gelegen, eenige voeten zoude heen vloeien, schut en ophout, komt in ieder van deze openingen te leggen. Ieder van deze schutsluizen, is ook met twee dubbelde schutdeuren, die na 't Noorden open gaen, om de binnendijkze landen, met een Zuiden wint van overtollige voghtigheden t'ontlasten, en het doorvaren der schepen niet te beletten, verzien. d'Eerste (van de Oost-zy der stadt af te rekenen) schutsluis, leit in de Sint Antonis Breestraet. De twede komt in de Zeedijk voor d'Oudezijds Achter- en Voorburghwal te leggen. De derde is de Dam-sluis, onder de Middeldam gelegen; De vierde, d'oude Haerlemmersluis geheten, leit voor de Nieuwezijts Voor- en Achterburgwal. De vijfde de nieuwe Haerlemmer-sluis, komt, ten Noorden op het einde van de Cingel of Koningsgracht, te leggen. De zeste, leit ten Noorden op het end van de Prince-gracht. Behalve deze is voor eenige jaren noch een sluis of verlaet, by na in 't midden van de Sint Antonis-markt ge-

DE RAE POORT.

DE SAEGH-MOLENS POORT

geleght, te dien einde alleen, om (want schepen of schuiten, mits de de laeghte, kunnen 'er niet door varen) by 't openzetten een schuuringh met'et zeewater door d'Oudezyde van de stadt te maken, en de by laegh of afloopendt zeewater de binnenwateren, van'tovertollige water t'ontlasten. Doch weinigh, mits de flaeuwte van eb en vloedt, verricht deze sluis. Behalve deze sluizen in d'oude vergrooting gelegen, zullen, en zijn ook alree eenige schutsluizen, om het peil-water op te houden, in de nieuwe vergrooting geleght.

In den jare zestien hondert en vijftigh, wiert ook in de Haerlemmerdijk, even buiten de Haerlemmerpoort, een ongemene en sterke sluis, altemael van witte gehouwe steen opgehaelt, geleght; Het voornemen was, om hier door met het malen van eenige water-molens, die daer nevens binnens-dijks wierden gestelt, het vuilen water (het eenighste gebrek van deze stadt) uit der stadt, en zoo door deze sluis, te malen. Doch vruchteloos is dit werk, hoewel'er duizenden aen versmoordt zijn, afgeloopen. Doch wort, gelijkt te voore gezeght is, alleen maer het gedeelte van de stad, binnendijks gelegen, met deze dijk voor het hooghwater beschermt, want het gedeelte der stadt, buiten dijks gelegen, is het hooghwater en springtyden onderworpen. Evenwel, vermits de gantsche streek, die buiten dijks leit, en zich van het Blaeuhooft, tot voorby Kattenburgh aen de nieuwe stadts muuren strekt, by na zoo hoogh als deze dijk zelfs is, zoo hebben de meeste plaetsen, uitgenomen eenige weinige, daer niet veel noot af. Ten anderen worden nu ook de straten en erven, die op Katten- en Oostburgh buiten dijks in de nieuwe vergrooting komen te leggen, zoo aengehooght, datze in hooghte geenzins de Zeedijk bezwijken.

Behalve al deze stadts gemene gebouwen, zonder de bezondere gebouwen der Ingezetenen te willen aenroeren, daer een oneindelijken arbeit aen vast, onnodigh en ook buiten ons voornemen zoude zijn, wort ook deze stadt geen klene çieraet en luister by gezet, door de groote menighte der boomen, die langs heen op een ry, op de kanten der burghwallen, door de gansche stadt staen. Daer toe niet weinigh ook helpen de verwulfde sluizen en steene wallen, die doorgaens over en langs heen ter zyde van de grachten, in plaets van de houte bruggen en wallen, nu gemaekt worden. Want vermits het schoeien van de wallen met hout, tot groot nadeel en zware kosten, zoo van d'eigenaers der huizen, daer de wallen voor komen te leggen, als ook van de stadt zelf strekt; gemerkt het door 't varen met de schuiten, opslaen der goederen, en perzinge der straten, de zelve houte schoeingen lichtelijk vervallen, ook in zich zelven den vergangkelijkheit onderwarigh zijn, inzonderheit, die van vuuren of greinen hout gemaekt zijn, zoo is by den Gerechte in den jare zestien hondert en tzestigh, den dertighsten van Loumaent, geordent en gewillekeurt, dat (in vorm van de wallen die reeds van steen gemaekt zijn) in 't toekomende op de navolgende grachten, geen andere als stene wallen gemaekt zullen mogen worden, als,

AEN DE
NIEUWE-ZYDE.

Van de Amstel-brugh af, voor by de Halvemaens-brugh, tot aen de Brugh van de Reguliers-toorn.

Van de Nieuwe-brugh, voor by de Sparendammer-brugh tot de Haring-pakkers-tooren. En voorders van de Nieuwe-Haerlemmer-sluis tot de Stadts Herbergh toe.

Op de Prince-gracht doorgaens ten Westen, van de Noorder-Kerk tot aen de Stadts Vesten.

Als ook van de dwars grachten, uit

uit de Prince-gracht spruitende, tot d'eerste brugh toe, vermits al de bruggen op de Princegracht leggende, met de oprellen van steen zijn.

Op de Brouwers-gracht van de Linde-brugh af, tot de Haerlemmer-poort.

By de Heilige-weghs-poort ter weder zijde van de gracht, loopende uit de Cingel in de Stadts grachten.

AEN DE

OUDE-ZYDE,

Van de Zwanen-burghs-brugh, tot aen den Amstel, en van daer tot de Halve-maens-brugge.

Tegen over Vloeienburgh, van 't Naerder-veer, tot aen 't Oude Huis-zitten-huis.

Op de Ververs-gracht achter de Zuider Kerk, tusschen de Groene-burghwal en d'Oude Cingel, daer tegenwoordigh staen de Huizen van de Geele Hant, Blaeuwe Bok, de Zamson en Herkules.

Van Snoekjes brugh tot Sint Antonis Sluis.

Van de hoek by Schreyers-tooren tot het Wacht-huis van de Kamper steiger.

Voor de Pakhuizen, staende aen d'Oost-zijde van d'Oude-zijds-Kolk.

ZEE-BURGH.

Dit Zeeburgh, zoo geheten, vermits het een burgh en bescherming, voor de Zee of Y kant verstrekt, staet ontrent een groot half uurs gaens buiten der Stadt, op de boght of hoek van Sint Antonis-dijk, zulx dat zich het zelfste, niet alleen ten Oosten, Westen en Zuiden aen de lantzyde, maer ook aen de gantsche Y en Zuider-zeekant tot over in Waterlant vertoont; en gevoeghlijk de naest omleggende plaetzen, in tijdt van noot zoude beschermen kunnen. Vry diep is dit gevaerte uit het water opgehaelt, en dessels fondament ongemeen vast gehait. Het fatsoen van dit gebou is langhwerpigh vierkant, drie vierkanten hoogh, die in de voor, achter en zijdgevels, met verscheide lichten verzien zijn, bequaem om in tijdt van noot, met grof geschut, op den vyandt en 's vaderlandts haters, daer door te kunnen speelen. Tegenwoordigh, 't lant in rust en vrede zittende, wort'et, om d'onkosten van 't stichten te vervallen, by Tresorieren jaerlix voor een zekere zom penningen verhuurt, en daer in spijs en drank verkocht.

Menighte van andere stadts gemene gebouwen, en werk-huizen, als, Klokgieteryen, Geschutgieteryen, Steenhouweryen, stadts Timmertuinen, stadts Excijs-huizen, Kooren-meeters-huisje, op de Kolk, &c. daer by na, om die alle in 't lang te willen beschryven, een oneindelijk arbeidt aen vast was, zullen, om niet verdrietigh langh te vallen, voorby gaen.

ZEEBURG.

Alleen zal ik, tot een besluyt van dit Boek en Hooft-stuk, hier, hoewel het eigentlijk by de beschryvingh van het Aelmoessseniers-huis behoorde hebben gestelt te worden, laten volgen, wat ieder hier ter Stede, die met eenige Ampten van de E. Burgermeesteren begiftight worden, ten behoeve, volgens het besluit van den jare zestien hondert vier-en-twintigh, den vier-en-twintighsten van Zomermaent, genomen, van d'Aelmoessseniers Armen, op 't intreden van zijn' Ampt, eens voor al op te brengen heeft.

Sekritarisen — 150
Konchergie — 200
Haven-meester — 100
Notarisen, Prokureuren 50
Boden van Tresorieren, zoo Ordinaris als Extraordinaris. — 50
Maekelaers — 50
Stadts en Koopmans Boden — 50
Lopende Booden 25
Veerluiden — — 20
Bierdragers, Waelredders, Meters, Zetters, Portiers, Boomsluiters, Waegh en Turfdragers, Turfvulsters, Boode van Amsterveen, Hondeslagers in de Kerk, Schuitevoerders van de Bieren, Knecht van't Scheepmakers Gilt, Knecht van de Rouaens vaerders, Trompetters, Kalkdragers, Meeters van de Masten, Meters van het hout, hout telders, Stadts Barbier, Stadts Slotemakers en Smit, Kourantiers, ieder — — 6
Cipier — 50
Substituyt Schouten 100
Zekritaris van Asseurantie — 50
Zekritaris van Zee-rechten — 50
Zekritaris van de Desolate Boedels-kamer 50
Dienaers van de Reken-kamer — 50
Dienaers van de Asseurantie kamer 50
Boekhouders en Kassier van de Wisselbank 50
Dienaers van de Wißelbank — 50
Suppoosten in de Bank van Leening 50
Dienaers van de Stadts Excijsmeesters 25
Zekritaris van Amsterveen — 100
Schout van Amsterveen 50
Ieder Doelen 500
Afslager van Schepen 50
Konstapels of Bosschieters 25
Geschut en Klokgieters 100
Faktoors van visch 50
Vinders van de geslachte Beesten — 12
Keurmeesters van de Zeep — — 50
Keurmeesters van de Haring — 20
Keurmeesters van de turf 10
Keurmeesters van de Kalk en Steen 20
Opzichters van Turfhuisjes — 12
Lichterluiden 12

(all amounts: *gulden.*)

Schry-

Schryvers op Bierhuisjes	12
Stadts Speel-luiden	12
Kosters ——	25
Graef-makers	50
Beurs-knecht ——	50
Knechts van de Koren-beurs ——	12
Kollecteuren van de vreemde Bieren	25
Ykers van de maten	25
Ykers van eenige klene maten ——	10
Wijn en Oli roeiers	20
Baljuuw van Lakenhal	20
Dienaers van het Staelhof	50
Opzichter van de Wallen	50
Stadts Roeper ——	20
Knecht van 't Schippers Gilt ——	20
Rafineerders van de Razijnen	25
Wraeksters van de Hennip ——	15
Schatsters ——	10
Makelaers ——	50
Boekhouders van de Waegh —— ——	15
Wegers in de VVaegh	12
Roymeesters	25
Klerk van de Tresoorieren Extraordinaris	50

gulden.

Meters van de VVolle-lakenen ——	25
Meters van de Zijde-lakenen	25
Stadts Vroedmeester	30
Stadts Barbier	50
Meesters scheeps Timmerman ——	50
Burger Provoosten	20
Hooft Provoost van de Aelmoeseniers	30
Kapiteins van de Zoldaten ——	100
Stadts Penning-meester	35
Stadts onder Fabrijk	50
Meesters stads Timmerman —— ——	50
Meester stads Metselaer —— ——	50
Meester stadts Steen-houwer ——	50
Kapitain van de VVaelredders	25
Kleine Boden van brieven, op d'omleggende plaetsen onder deze Provintie behoorende	10
Bestelders van de brieven, Van 't Engelsche Comptoir ——	10
De Sluis-wachters van Sint Antonis-sluis	25

gulden.

VYF-

VYFDE BOEK.

EERSTE HOOFTSTUK.

Van de Vroetschap, of zes-en-dertigh Raden, en des zelfs Verkiezinge.

nley-ge. HEbbende in't eerste boek Amstellandts oude inwoonders, gelegentheit, en aert; in't tweede en derde Stadts gelegentheit, en verscheide vergrootingen, als ook door 't vervolgh van jaren Historischer wijze al de voornaemste geschiedenissen, die sedert des zelfs eerste opkomste tot op dezen tijdt hier voorgevallen zijn, verklaert, en in 't vierde al de gemeene, zoo geestelijke als wereltlijke, gebouwen, beschreven, staet ons alleen endelijk t'ontdekken, op wat wijze deze Amstelsche burgery door des zelfs Opperhoofden en Wethouderen bestiert, en deze stadt, zoo een wereldt vol menschen, dus gelukkigh in een gelijkmatige over-een-stemminge, tot verwonderinge onzer nabuuren, gehouden wordt. Want dat een gemeene Staet of Republijk zonder Majestraet of Opperhooft zoude konnen lang staen blijven, is by niemant oit in twijffel getrokken. En geen volk ook is 'er ter werelt zoo woest en ongebonden, dat zich onder een Opperhooft of Majestraet niet wil buigen. Eveneens als het vernuft het lichaem haer ampten voorschrijft, een stuurman te roer het gansche schip en scheepsvolck te recht, en in een gewenschte haven brenght, alzoo worden ook d'onderdanen door de Majestraet bestiert en te recht geholpen. Want zeker, die Filosoof, daer van by Jozefus gewagh gemaekt wort, is zijner zinnen bijster geweest, die de dienstbaerheidt der onderdanen voor een onwaerdige dienstbaerheit aenzagh. Dat zy verre van daer. Maer magh deze dienstbaerheit veel meer een vryheidt genaemt worden. Vryheidt bestaet hier in, dat men de wetten onderhoudt, en den Majestraet gehoorzaemt. En dat meer is, bywijlen schuilt ook in de heerschappye een dienstbaerheidt, en in de gehoorzaemheit een heerschappy; 't welk nergens meer als in de Majestraet en onderdanen uitmunt. Dit zelfste wort ons ook door de natuur in 't menschelijke lichaem vertoont. Het Hooft is eveneens als een slot of palais des vernufts, en voert de heerschappy over onz' brosse en bouvallige lichaem. D'onderdanen zijn d'overige leden, en gehoorzamen. Tusschen 't hooft nochtans en d'overige ledematen is een onderlinge heerschappy, en een onderlinge dienstbaerheidt. Het zelfste geschiet ook in een Republijk. Die in deucht en wijsheidt uitmunten, is billik datze over d'anderen de heerschappy voeren; doch niet om den onderdanen van hun vryheit te beroven, maer om de zelven met raedt en daedt by hun vryheidt te behouden. Die gene bedient het ampt van een ware Majestraet, niet die op zijn eigen, maer op het gemeene profijt en beste uit is; niet die zijn eigen, maer der onderdanen ruste gade slaet.

Meer andere dingen, deze stoffe bezeffende, en die in de boeken der staetkundigen verhandelt worden, om wijtloopigheit te mijden, ga ik met voordaght voor by. 'k Ga ook voor by naeukeurigh t'onderzoeken de drie voornaemste vormen van regeringen; als de Monarchale, Aristokraetsche en Demokraetsche; waer van d'eerste die gene is, daer een mensch alleen de Heerschappye voert en al d'anderen gehoorzamen. De tweede, daer een zeker getal van de voornaemste mannen, gelijk hier ter stede, daer toe gekoren, te gebieden hebben, en alle anderen, buiten de vergaderinge wezende, gehoorzamen. De derde is, daer alle menschen, die van natuur,

onder een anders vooghdye niet staen, als vrouwen en kinderen, maght hebben om in een vergaderinge te verschijnen, en aldaer met de meeste stemmen, wetten, en uitvoerders der zelven te maken, aen de welken ieder mensch gehoorzaemheidt schuldigh. 'k Ga ook voor by, t'onderzoeken, waer in dat deze drie hooft-regeringen elkanderen overtreffen. En zal alleen dit zeggen, dat onze Republijk of staet, of, om beter te zeggen, dessels regeringe zeer na met de Aristocraetsche regeringe over een komt, vermits hier ook eenige weinigen, en dat van de voornaemste, het roer van deze stadt in handen hebben. Doch is deze staet zoodanigh evenwel, datze noch eenigzins na een Demokratie of volk-regering schijnt te zwemen. Hoewel eertijts meerder als nu, vermits oulinx de Gemeente, of de drie Gilden der schutteryen, het lichaem der gemeente uitmakende, eenighzins mede in zaken van belang, en den staet en welstant der stad bezeffende, te zeggen hadden, en hun goeddunken daer op hooren lieten. Want Burgermeesteren waren niet alleen gewoon op zaken van eenig belang, oud-Burgermeesteren, en op die van meerder gewicht de zes-en-dertigh Raden, gelijk als noch gepleecht wort, maer ook in voorige tyden, op meer dan gemene zwarigheden en zaken van grooten nadruk, de drie schutteryen, bestaende elk uit twalef rotten, met even veel Hopluiden, te vergaderen; zulx dan elke schuttery op haer Doel ontboden wert, van waer ieder Hopman, 't geen by 't meestendeel zijner rotgezellen gestemt was, voorts aen Burgermeesteren overbraght, die, was 't billik, der schutteren voorslagh en goeddunken inwillighden. Zeker, dat de gemeente eertijds meê over zaken den staet der stad bezeffende, te zeggen hadt, blijkt ook uit deze volgende woorden, van het Privileedje van Hartogh Filips van Bourgonje, en dat van Vrouw Marie, daer zy beide zeggen: *Dat de Vroedtschap by den Gemeente gekoren is.* 't Zy datze daer door verstaen hebben willen, de Gilden der schutteryen, het lichaem der gemeente uitmakende, of de voornaemste der burgeren. Dit schijnt noch, zoo veel men na kan speuren aen eenige oude schriften, tot den jare vijftien hondert acht-en-tzeventigh in zwang geweest zijn; doch dit is, sedert deze stadt den Koningk van Spanje af, en op 's Prinzen zijde viel, uit de gewoonte geraekt en afgeschaft; en zeker niet zonder groote reden, vermits veele Hoofden verscheide verstanden inbrengen, en de gemeente veeltijts meer met dommen yver dan reden te werk gaet. En worden ten huidigen dage zaken van gewight, den staet en welstant der stadt rakende, alleen by de zes-en-dertigh Raden, en Burgermeesteren afgedaen, zonder de schutteryen te doen vergaderen, of hun goetdunken daer op te willen hooren.

Staet van d'oude regeringe dezer stede.

Endelijk, om kort te gaen, wordt deze stadt, gelijk meest alle Hollandtsche steden, bestiert by zes-en-dertigh eeuwige Raedts-luiden, een Schout, vier Burgermeesteren, en negen Schepenen. Doch op dat klaerder blijke waer in ieders ampt bestaet, zullenwe nu daer af, in 't byzonder, spreken.

Hier is dan, als ook in de meeste steden van Hollandt, een eeuwige Raedt de Vroedtschap geheten, bestaende tegenwoordigh uit zesendertigh perzonen. Maer uit het Privileedje dezer stede, gegeven by Filips Hertogh van Borgonje, in den jare veertien hondert negenenveertigh, daer by hy den drie Burgemeesteren, zeven Schepenen, en vierentwintigh Raden, toestaet veertien perzonen tot Schepenen, om hier uit by hem of zijnen Stedehouder zeven gekooren te worden, blijkt dat de zelve toen maer vierentwintigh in 't getal waren. Doch wanneer dat deze Vroedtschap van vieren-twintigh perzonen eerst een begin genomen heeft, is niet wel aen het gemelde Privileedje te bespeuren; maer datze lang voor dien tijt moet geweest zijn, blijkt klaerlijk uit deze volgende woorden, daer hy zeit: *Metten vierentwintigh perzonen, die als Raede dezer Stede over lange tijdt van ons Gemeynte aldaer gekoren zijn.* En weder in het zelfste Privileedje op een ander plaets: *Metten vierentwintigen, die*

De Vroedschap stont … tijts … uit vie… en-tw… tigh p… zoner…

die van outs en over langen tijdt, als Raden onzer voorsz. Stede by der Gemeynte gekoren zijn. Want zeker, hadt Filips niet geweten, dat deze Vroedtschap van outs en aller geheugenisse her geweest was, hy zou zoo onbepaelijk een tijdt niet gestelt hebben. Het blijkt ook klaerlijk, dat deze Vroedschap al geweest is, ten tijde van Hartogh Albrecht van Beyeren, in den jare dertien hondert negen-en-tnegentigh, want daer de Graef den Schepenen en Vroetschap toestaet om jaerlix op Vrouwendagh drie nieuwe Burgermeesteren te kiezen, zeit hy aldus: *Voort zullen alle die genen, die Schepen of Raedt geweest hebben, binnen onzer stede, &c.* Maer naderhant is dit getal van vier-en-twintigh met twaelf vermeerdert, en zoo, eenige willen, door Vrouw Maria, Gravin van Hollandt, by het Privileedje van haer in den jare veertien hondert negen-en-tzeventigh verleent. Doch kan evenwel aen het gemelde Privileedje niet klaerlijk bespeurt worden, of toen door Vrouw Marie deze tegenwoordige Vroedtschap van zes-en-dertigh perzonen eerst ingestelt is, vermits daer gansch geen gewagh van gemaekt wordt, en zy alleen maer daer zeit, *dat de zesendertigh perzonen, die alrede gekoren zijn by den Rijkdom ende Gemeente, van de voorsz. stede van Amstelredamme, omme te helpen raden ende 't beste doen metten goeden goeden luiden van den gerechte in der tijdt wezende, in allen zaecken der voornoemde stede aengaende, daer zy haren eedt toe gedaen hebben, zullen mogen kiezen eendrachtelijken of by der meere stemmem van hen luiden, &c. alle jaer vijf dagen voor onzer Liever Vrouwen-daegh, veertien perzonen, &c. tot Schepenen, om daer uit by onsen Stedehouder zeven gekoren te worden, &c.* En weder wat lager in het zelfste Privileedje: *Ende of 't gebeurde dat eenigh van den voorsz.* XXXVI. *aflijvigh wort, of tot eenigen tijden hem ontvryde van zijnen Poorterschap van onser voorsz. stede, zoo zullen dan de andere van die voorschreven* XXXVI. *blyvende in wesen, kiesen by haren eede ende conscientie andere notabile ende eerbare perzonen, zulke ende in der manier en als voorsz. is, in die stede van die voorsz. aflijvige of ontvryde, welk hebben zullen allen zulke macht, ende zullen schuldig wezen te doen, als d' ander van den* XXXVI. *voorsz.* Uit deze woorden blijkt immers klaerlijk, dat Marie by dit Privileedje, de Vroedtschap van vier-en-twintigh tot zes-en-dertigh niet vergroot heeft, maer dat het voornaemste ooghmerk van dit Privileedje is, dat de zesendertigh Raden zeven Schepenen zouden kiezen, om daer uit by haer of haere Stedehouder zeven te kiezen, en by aldien een der Schepenen of een van de zes-en-dertigen quam t' overlijden, een ander in deszelfs plaets by hem of haer zoude gekoren worden. Zulx dat de genen veel waerschijnlijker spreken, die zeggen dat de bovengemelde Hartogh Filips, in het zelfste gemelde Privileedje d'oude Vroedtschap, van vierentwintigh met tien, (hoewel hy evenwel zulx niet uitdrukkelijk zeit) tot vier-en-twintigh vergroot heeft. En dat daer na Vrouw Maria het getal van vierendertigh, alleen met twee zoude vergroot hebben. Doch het zy hier mede hoe 't wil, het blijkt ten dele uit de volgende brief, daer by Filips, Koning van Spanje, het gemelde Privileedje van Vrouw Marie bevestight, dat zy d'eerste geweest is, die het kiezen van zes-en-dertigh perzonen tot Raedts-luiden voor goet gekent heeft; vermits Filips wel uitdrukkelijk zeit, dat hy 't Privileedje van Vrou Marie, *om te kiezen die zes-en-dertig Raden of Vroetschap binnen dezer stede*, &c. op nieuw bevestight.

PHILIPS, by der gratie Godts Koning van Castilien, &c. Grave van Hollandt, &c. Allen den genen, die dese jegenwoordige sien sullen saluyt. Alzoo die Burgermeesteren, Schepenen ende Vroedtschap onser stede van Amsterdam ons ernstelicken hebben doen versoecken, dat in aensieninge van diverse getrouwe diensten, die sy den Keyser onsen Heere ende vader, ende ons te meermalen in diverse manieren ghedaen hebben, ende verhoopen als noch doen sullen, ons believen wilde te confirmeren ende bevestigen seker Privilegie, hen by wijlen hoogher memorie Vrouwe Marie

1558. Bevesting van het Privileedje van Vrou Maria van Borgonje, gegeven in den jare 1476. Nopende d'electie van Zesendertigen, en Schepenen.

 van

van Bourgondien, in de maent van Maert, veertien hondert zes-en-tzeventigh gegunt ende verleent, [a] om te kiesen die zestendertigh Raden of Vroedtschap binnen der voorsz. stede, ende alle jare de veertien personen tot daer uyt van onsen 't weghen ghekoren worden die seven Schepenen der selver stede, breeder blijkende by 't voorsz. Privilegie, daer van 't inhouden van woorde tot woorde hier na volght. *Maria, by der gratie Gods, Hartoginne van Bourgondien, &c.* Doen te weten, dat wy de saken voorsz. overgemerkt, ende daer op gehadt advijs van onsen lieven ende ghetrouwen, den Hooft-president ende Luyden van onsen Sekreten Rade, genegen wesende ter bede ende begheerte vanden voornoemden supplianten, sonderlinge in aensieninge vande goede ende getrouwe diensten ons by den selven gedaen, ende die sy als noch daghelijcx doende sijn, hebben by deliberatie van onsen seer lieven ende seer beminden Neve, Ridder van onser ordene &c. den Hartoge van Savoyen &c. ende uyt onser rechte wetenschap ende sonderlinge gratie voor ons, onse erven ende nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, bevestight, geconfirmeert ende geratificeert, bevestigen confirmeren ende ratificeren by desen, die brieven van Privilegie, hier boven geinsereert, alles nae haer forme en inhouden. Willende ende ordinerende, dat de voornoemde supplianten ende haere nakomelingen, daer van genieten ende gebruycken sullen, soo verre sy deshalven behoorlicken gebruyckt ende genooten hebben. Ontbieden daeromme ende bevelen onsen lieven ende getrouwen, die Hooft-presidenten ende Luyden van onsen Sekreten ende grooten Raden, Stadthouder, die eerste ende ander Luyden van onsen Rade in Hollandt, Schoutet van Amsterdam ende alle andere onse Rechteren, Justicieren, Officieren ende Ondersaten, dien dit aengaen sal, dat sy den voornoemden supplianten ende hare nakomelingen, van dese onse tegenwoordige gratie, Confirmatie ende ratificatie, inder voegen ende manieren voorsz. doen, laten ende gedoghen rustelick, vredelick ende volkomelick ghenieten ende gebruycken, sonder hen te doen, noch laten geschien eenigh hinder, letsel of moeyenisse ter contrarie. Want 't ons alsoo belieft. Des 't oirconden soo hebben wy onsen zeghel hier aen doen hanghen.

[a] Nota.

Ghegeven in onser Stadt van Brussel, de XVIII. dagh van April, in 't jaer ons Heeren duysendt vijf-honderdt acht-en-vijftig, naer Paesschen.

Onder staet geschreven, By den Koningh in zijnen Rade, ende geteykent d'overlope.

Nopende het kiezen van deze Vroedtschap, dat wiert oulinx, toen de zelve maer uit vierentwintigh perzonen bestond, *by de Gemeente en rijkdomme* ('t zijn des bovengemelden Filips woorden) der zelver stede gedaen, *en uitte eerbaerste, notabelste* ende *rijkste perzoonen vier-en-twintigh tot Raden gekoren.*

By de Gemeente, zeit Hartogh Filips. En alhoewel men in deze zaek gemeenlijk na de wetten en gewoonten van ieder staet of stadt te werk gaet, zoo wort nochtans van Aristoteles niet ongevoeghlijk gevraeght, of het beter is dat de Majestraet van al de Burgers teffens, of alleen door eenige weinigen gekooren wort? In het antwoorden op deze vraegh gebruikt Klement Timpleer, in zijn boek van de staetkunde, eenige onderscheit, en zeit dat de Majestraet op twederley wijze gezeit kan worden van het volk gekoren te worden. Eerstelijck wanneer de gansche Burgery haer stem tot het verkiezen geeft. Ten tweden wanneer de gansche gemeente eenen of meerder, met gelijker stemme kiezen, en den zelven het recht en maght van te kiezen overgeven. En deze laeste maniere, schrijft Timpleer, is veel beter dan d'eerste, indien slechts die weinigen, den welken het keur-recht van 't gansche volk is opgedragen, goede luiden zijn, d'anderen in voorzienigheit overtreffen, en met het kiezen ter goeder trouwe te werk gaen; want dan zal het de naem hebben, dat de verkiezinge, die door weinigen, uit de naem der gansche gemeente gedaen is, recht gezeit zal worden van 't gansche volk gedaen te zijn; en met deze leste verkiezinge, komt d'onze geheel en al over een.

De Graef zeit ook dat deze Raden uit *d'eerbaerste*, en *notabelste* moeten gekoren worden. De rede hier van is, vermits een dubbelde edelheidt van bloede of afkomst, deze opgedrage weirdigheit vry veel luyster en glans byzet; daer in tegendeel, geringe afkomsten en onaenzienlijke geboorteplaetzen, het opgedrage ampt bedwelmen, en 't gezagh der Majestraet verminderen. Ten tweden, dat, hoe iemant uit

uit doorluchtiger ſtam geſproten is, hoe hy gemeenlijk, ſcherpzinniger en verſtandiger van oordeel is. Want recht zeit Seneka: *Dit heeft een edele afkomſt eigen, datze tot al wat eerlijk is, van natuur gedreven wort.* Hierom zeit Pakatus in zijn lof-rede aen Theodoſius zeer wijzelijk: *Die gene moet tot de beſtieringe van een gemene ſtaet gekoren worden, die een geluk-kigh vaderlant, een vermaerde afkomſt, een Goddelijke gedaente, en ervarentheit zoo wel van krijghs als burgerlijke zake heeft, en endelijk op 't beſte van zijn leven is.* Ten derde, vermits de genen die van geringe afkomſt zijn, zich dikwils onmatig dragen, en aen hun voorige ſtaet niet gedaghtigh zijn. Maer evenwel zijn de genen, die van geringe en ſlechte afkomſt zijn, uit het Majeſtraets ampt niet uit te ſluiten. De reden hier van is, vermits allermeeſt in het verkiezen van de Majeſtraet op de deught geledt, en meer in een wel-geſtelde ſtaet op het doen en de werkingen der menſchen, dan op den menſchen zelfs achtingh gegeven moet worden.

Ook voegt 'er de Graef by, dat deze Raden uit de *rijkſte* perzonen zullen gekoren worden. De reden hier van is voor eerſt, vermits d'armoede tot alle quaet geneicht is. Hierom zeit Cicero: *Twee dingen zijn 'er, die den menſch tot quaet doen konnen bewegen, namelijk armoede en gierigheit.* Weshalve ſtaet zeer te beduchten, dat de Majeſtraet ter oorzake van zijn armoede, ſijn eigen zaken niet gadeſlaet, en die van 't gemene beſte varen laet. Ten tweeden, dewijl uit verſmaetheidt hunner armoede het gezagh van een arme Majeſtraet, te niet gaet, en de weirdigheit vermindert, want het gezagh is de ziel en 't leven van een ſtaet. Ten derden, hoe rijker de Regeerders, hoe veiliger d'ingezetenen zijn, dewijlze om hun goederen te behouden, ook hun beſte doen, en geerne zien, dat het gemene beſte behouden blijft en welvaert.

By aldien een of meerder van deze zesendertigh Raden komen t'overlijden, of hun Poorterſchap te verwoonen, worden alsdan volgens het voorſchreven Privileedje van Vrouw Marie, weder andere, door d'overige Raedtsperzonen in dezer hun plaets gekoren, 't geen nu gemeenlijk vijf dagen voor Vrouwendagh, voor het noemen van de veertienen, geſchiet. De nieuwe gekoorne worden terſtont in den Raedt ontboden, en, na het afleggen van den eedt in handen van den Schout, genieten gelijke maght en vryheit, als d'aflijvige genoten hebben. Maer onder deze zesendertigh Raden mogen geen elkandere nader in bloede beſtaen, of gekoren worden, dan broeders kinderen, en in zwagerſchap, mogen onder de zelven niet gekoren worden, ſchoonvader, en ſchoonzoon, nochte twee zwagers, waer van d'eene des anders zuſter ten wijve heeft, maer voorder wel. Geen mogen ook tot zesendertigh Raden gekoren worden, die jonger als vijf-en-twintigh jaren zijn.

Het ampt van deze zesendertigh Raden, uitbeeldende het ganſche lighaem der gemeente, is, (in 't gemeen geſproken) datze door den Koncherge, of een van de gezwoore roedragende boden, by Burgermeeſteren ontboden zijnde, gehouden zijn op het Raedthuis dezer ſtede te verſchijnen, en hun raedt en ſtem te geven op de punten en artikelen, die hen by de voorſchreve Heeren Burgermeeſteren, zoo van des gemeene Landts als der Stede wege, voor gedragen worden; en voorts te helpen raden, en *'t beſte te doen, in allen zaken dezer ſtede aengaende.* En is den Heeren Burgermeeſteren en beſtierders ongeoorloft, eenige zaken van belangh te verrichten, zonder het goedtdunken dezer zesendertigh Raden daer op gehoort te hebben, den welken ook (zoo wanneer 't gewicht der zaken des vereyſcht) de zelve zaken, 's daeghs te voore, zullen moeten bekent gemaekt worden, om 's anderen daeghs andermael te vergaderen, en rijpelijk in de zelve beſluit te mogen nemen. En dat al volgens de keure by de Landtvooghdeſſe, Margreta van Parma in den jare vijftien hondert vijf-en-tzeſtigh gemaekt. Doch vermits

 deze

deze keure, dien de Lantvooghdesse te dien tijde by maniere van voorraet, op 't verzoek van eenige Burgeren, die te Hoven quamen klagen, hoe de Wethouderen, maegh by maegh, gaende andere eerbare perzoonen voorby, neffens zich op 't kussen holpen, en voor Raets-perzonen inde regeringe aennamen, eigentlijk de gansche regeringe, en voornamelijk de vroetschap is rakende, zullen we deselve hier van woort tot woort laten volgen.

36. Raden, Burgemeesteren ende Schepenen verkiezinge.

ALsoo tot kennisse van de Hartoginne van Parma, Placence, &c. Regente ende Gouvernante van des Con. Maj. Landen van herwaerts over, ghekomen is, seeckere opspraecke onder die Ghemeente der Stede van Amstelredam geresen geweest te zijn, ter cause vande groote maeghschap ende affiniteyt, wesende, soo onder die xxxvj. Raden, Electeurs der Schepenen, als ook onder die oude Raden ende Schepenen, dien d'Electie van den Burgemeesters der selver Stede toecomt, hare Hoogheyt, hoe wel dat naer dien sy in 't langhe ende breedt gehoort heeft al 't geen, 't welck der voorsz opspraecken halven gepasseert is: sy niet en bevindt den Privilegien der voorschreeven Stede ghecontravenieert, noch eenige quade ofte finistre handelinge, ter cause van dien gevallen te zijn. Nochtans om te obvieren vorder occasie van opspraecke ende murmuratie der voorsz Ghemeente tot ruste, vrede ende tranquilliteyt der voorschreven Stede, ende welvaert der Burgeren van dien, heeft gheordonneert ende ordonneert midts desen, dat van nu voortaen onder de sessendertigh Raden voorsz, geen naerder elck anderen in bloede ofte consanguiniteyt bestaende, ghecoren sullen werden, dan Broeders kinderen: ende in swagherschap ofte affiniteyt en sullen voortaen onder die selfde niet ghekoren mogen worden, Schoon-vader ende Schoon-soon, noch twee Swaghers, daer van d'een d'anders Suster ghetrout sal hebben, maer voorder wel, reserverende als noch hare Hoogheydt 't getal der voorsz xxxvj. Raden te mogen vermeerderen, nae dat by succes van tijde in desen bevonden sal worden te behooren. ende de voorsz xxxvj. Raden procederende, volghende haerluy der Privilegie, tot nominatie der xviij. persoonen, daer uyt sijne Majesteyt die neghen tot Schepen kiest, sullen den Stede-houder, ende Raden van Hollandt, in 't oversenden der selver, onderrechten vande qualiteyt van elck van dien, hoe na die elck anderen bestaende zijn, soo in consanguiniteyt als affiniteyt. Ende alsoo veele saecken ende processen voor den Gherechte van Amstelredam vallen, der Coopmanschap ende Zee-varende neeringhe concernerende, sullen ook de voorsz xxxvj. Raden goedt regart nemen, omme onder die voorsz xviij. persoonen te nomineren eenighe, hebbende experientie ende kennisse vanden voorsz handel van Coopmanschap, ende den voorsz Stadthouder ende Raden daer mede van adverteren, omme in 't kiesen der selver, op alles regardt ghenomen te werden, naer behooren. Noch en sullen tot xxxvj. Raden, noch tot Schepenen eenige ghekoren mogen worden, minder van Iaren wesende dan xxv. Ende soo vele roert die electie van den Burgermeesteren der voorsz Stede, die by den ouden Raden ende Schepenen jaerlijckx ghedaen wordt, en sullen voortaen in de electie der selver t'samen niet komen, Vader ende Soon, noch twee Broeders, 't welck oock in affiniteyt gheobserveert sal worden. Welcke Electeurs oock geen Burghemeesters kiesen en sullen, naerder elck anderen in bloede bestaende, dan achter-susters-kinderen, ende in affiniteyt gheen naerder, dan Broeders ende Susters kinderen. Ende voor soo vele als nu bevonden worden eenighe, in bloedt ofte affiniteyt elck anderen naerder bestaende, onder d'oude Raden ende Schepenen, dan vooren verklaert is, sal voortaen, soo wanneer men ter Electie der Burghemeesteren procederen sal, d'oudtste in Eede ende Officie blyven, behouden sijn plaets in der Electie, ende de ghene die jongher zijn in Eede, bewant in bloede of affiniteyt als vooren, sullen gehouden zijn altoos uyt der Electie te wijcken, soo wanneer sy bevinden sullen de selve oudste in der Electie present te zijn, ter tijt toe dat die selve oudtste deser werelt overleden sal wesen, ofte by absentie ofte sieckte inder Electie niet compareren en sal, mits dat so wel die xxxvj. Raden voorsz, als oock d'oude Raden ende Schepenen hen altoos wachten sullen te kiesen soo weynich ende luttel elck anderen bestaende, 't zy in consanguiniteyt of affiniteyt, als sy meest sullen konnen ende moghen. Ende dat voorts in alles gheobserveert sullen worden, de Privilegien der voorsz Stede, spreeckende van de qualiteyt der persoonen, die gheeligeert sullen worden, ende 't bevel ofte beliefte van sijne Majesteyt, omme in 't kiesen der voorsz persoonen niet te nomineren, eenighe suspect wesende van heresie. Ende alsoo mede de voorsz xxxvj. Raden voorsz (volghende 't Privilegie van Vrou Marie van Bourgondien) daer toe gestelt ende geordonneert zijn, omme te helpen raden ende 't beste doen metten goeden luyden vanden Gherechte der voorsz Stede, in allen saecken den selven aengaende, en sullen die voorsz Burghemeesters ende Regeerders ghene saecken

van

van importantien tracteren, sonder advys vande voorsz. xxxvj. Raden, den welcken oock (soo wanneer die swarigheyt der materie dat vereyscht) deselve saecken 's daeghs te vooren ghecommuniceert sullen werden, omme des anderendaeghs andermael te vergaderen, ende rijpelijck in de selve saecke alsdan resolutie te mogen nemen. Ende dit al by maniere van provisie tot andersins by sijne Majesteyt (soo verre het noot zy) daer inne versien sal zijn. Alle 't welck voorsz. is, hare Hoogheydt van sijne Majesteyts wegen ordineert ende beveelt sulcx voortaen onderhouden, ende dese ordonnantie in der Stadts Registere gheregistreert te worden. Ghedaen by hare Hoogheydt inden Rade van State, ghehouden te Brussele, den eersten dagh van September in 't Iaer 1565. Onderteyckent Margareta, onderstont geschreven ter Ordonnantie van hare Hoogheyt, ende onderteyckent by den Secretaris Berthy.

TWEEDE HOOFTSTUK.

Van het Schout-Ampt.

Nem-... van ... woort ... hit.

HEt woort Schout, waer voor men oulinx, gelijk zulx eenige oude brieven en Hantvesten duidelijk te kennen geven, Schouthet en Schoutaet, zeide, is een out duitsch woort, en betekent niet anders dan een schult-rechter. Want in de zelve oude brieven en Hantvesten vindmen noch altijt Schout en Schoudigh, voor schuldt en schuldigh; en Aten of Azen, was in 't out Duitsch zoo veel gezeght, als rechten: waer uit gesproten is, dat in d'oude Vriesche wetten, de Rechters *Atten* genaemt werden, en nu noch in de Drente de vier-en-twintigh Etten, gelijk zulx by Hugo de Groot in zijn inleidinge tot de Hollantsche rechtsgeleertheit, aen het acht-en-twintighste deel, daer hy van het Aesdoms en Schependoms recht handelt, bondigh verklaert wordt. Andere willen dat het woort Schout van een Frensch woort, *Schultetus*, als of men zeggen wilde schult-eischer, vermits de Schultetus by d'oude Franken, den misdadigen straffe en schult af-eischte, herkomstigh zy. En komen beide deze naemreden geheel en al met het ampt van onzen Schout over een.

...eag. ...

In 't Latijn, vermits het ampt van onzen Schout, met dat van de Prætor by den Romainen zeer na over een komt, wort hy Prætor genoemt. De Romainen gaven hem den naem van Prætor om dat hy voorgingk, hoewel onder den zelven naem, eertijts meê de Burgermeesteren, gelijk zulkx Livius getuight, verstaen wierden. De Schouten of Prætors, hadden by den Romainen een groot gezagh; want hun gebodt en last verstrekte een vaste wet, en zy bedienden, in 't afwezen der Burgermeesteren, na ouder gewoonte, het Burgermeesterschap; over zulx wierdenze ook *collegæ consulum*, dat is, amptgenooten der Burgermeesteren, genoemt. Gelijk hier ter stede in tegendeel oulinx d'oudste Burgermeester, als de Schout binnen 's jaers quam t'overlijden, in zijn plaets tradt, en zo langh dit ampt waernam, tot dat'er een nieuwe Schout gekoren wierdt.

De Schout had by de Romainen groot gezagh.

Geen uitheemschen moghten ook by den Romainen tot het *Prætors* of Schout-ampt, maer alleen d'ingebooren, gekooren worden. Hier komt mede over een het vierde artijkel van het Privileedje van Vrouw Maria, den veertienden van Lentemaent, des jaers veertien hondert zes-en-tzeventigh, aen de gemeene steden van Hollandt, Zeelandt, en Vrieslandt verleent, waer by zy alle uitheemsehen van alle ampten uitsluit; en luit het zelve aldus:

Geen uitheemschen moghten by de Romainen, noch mogen hier te Lande tot het Schout-ampt gekoren worden.

Item, Dat Wy niemant Raet, noch Hooft van den Rade, Griffier, Rentemeester, Drossaert, Kasteleyn, Thresorier, Dijkgrave, Baeljiu, of Schout maecken, of ordineren en sullen, noch geenerhande andere officien, noch diensten kleyn of groot, hoedanigh die wesen mogen in den voorsz. landen van Hol-

Hollant, Zeelant, en Vrieslant, geven noch consenteren en sullen, noch doen laten bedienen, dan die van den voorsz. lande gebooren sullen zijn, en niet van vreemde landen; ende indien eenige giften van den voorsz. officien of diensten, by ons of onse voorsaten contrarie van deser ordonnantie gegeven ware, of by ons of onse nakomelingen, in toekomende tijden gegeven mochten worden, die sullen nu als dan, ende dan als nu, doot, ende van gene waerden zijn, en blijven, &c.

Het Schout-ampt stont oulinx aen de Graeflijkheit:

Het begeef-recht van 't Schout-ampt dezer stede, heeft oulinx van aller geheugenisse her aen de Graeflijkheit gestaen. Maer in den jare vijftien honderdt en acht, geduurende d'onmondigheit van Karel, namaels Keizer, wiert de Majestraet dezer stede, misschien dat haer deze opzicht verveelde, met het begeef-recht van dezen staet, mits verschietende den Grave, op wiens naem echter de last-brief wiert ingestelt, de zom van twintigh duizent gulden. 'k Acht het niet ongerijmt te zijn, d'een of ander last-brief, waer by de Schouten te dier tijde wierden aengenomen, hier te laten volgen; eendeels op dat het blijke, op wat voor een klene wedde, zy jaerlix, staende alle jaren los, aengenomen wierden, anderdeels; hoe dat hun maght en gezagh in alles bepaelt wiert. De voornaemste en gedenkwaerdighste dunktme te zijn, daer op Meester Jan Huibertsz. (een man die groote bescheidentheit in 't stuk van Godtsdienst gebruikte, en hierom ook in den jare vijftien honderdt vijfendertigh, vermits de spraek gingk dat hy Luiterde, van zijn dienst wiert afgezet) voor zijn eerste reis in den jare vijftien hondert en achtien, tot dit ampt, dat hy zestien jaren bediende, wiert aengenomen. En luit de zelve last-brief aldus:

Maer is daer na aen de stadt beleent.

Lastbrief van het Schout-ampt.

OP huyden zijn de Burgermeesteren, by Raden en believinghe van de zes-endertigh Raden deser stede overgekomen, ende geaccordeert met Meester Jan Hubrechtszoon, Licentiaen in beyden Rechten, dat hy van der Stede wegen zal bedienen 't Schout Ambacht dezer stede, ende dat op den conditien, voorwaerden ende ommen 't loon hier naer volghende. Inden eerste zal de voorsz. Meester Jan Hubrechts zoon, in 't exerceren van 't voorsz. officie doen by Rade ende advise van de Burgermeesteren, ende anders niet alle 't geen dat een goet Schout schuldigh is te doen, ende oft hem daer over eenigh pericule ofte last quame, daer af sal hem de stede garanderen ende quyten. Insgelijx sal de stede alle profijten hebben, die van 't officie komen zullen als van boeten, breucken, ende anders daer af de voorsz. Meesters Jan Hubrechtsz. als Schout niet hebben en sal dan een naeckt ontfanck, ende alle vierendeel jaers gehouden wesen, den Rentmeester rekeninge ende reliqua te doene van 't geen datter afgekomen sal wesen, sonder iemandt gratie of eenige quytschel-dinge, van eenighe boete of breucken te mogen doen, dan by expresse consent ende weten van de Burghermeesteren, ende deselve boeten ende breucken innen ofte hem die selfs toebehoorden. Ende van niemandt eenighe presente ofte schencken te moghen nemen, dan een haes, een paer knynen, ofte diergelijcken, waerdigh zijnde beneden een halve gulden, ende oock een vat biers, al moght men 't min koopen dan een halve gulden, zal hy gehouden wesen der Stede rekeningh te doen. Ten ware dat hem yet gegeven worden, dat hy behouden zyne eere, conscientie ende eedt van rechtsweghen zoude moghen behouden. Des sal hem de stede alle jaren voor den moeyten, ende arbeydt die hy in 't exerceren van 't voorsz. officie doen sal (d'welck hy alle jaer te Lichtmisse gehouden zal wesen te resigneeren ende wederstellen in handen van de Burgermeesteren, omme te weten oft elck langher by ander wille blyve dan niet.) uyt keren ende betalen twee hondert guldens current. Daer en boven hy noch hebben sal alle zijne present ende accidentien, als anders van den Gerechte ende kledinge van de schutteryen, mit dat daer aen kleeft. Ingaende deselve zijne wedde op den x. dagh January A°. 1518. Aldus ghedaen den 11. dagh Ianuary A°. 1518. Presentibus Andries Boelesz. ende Ian Lambertsz. Burgermeesteren, Cornelis Iansz. ende Ionghe Dirck Claesz. Rentmeesteren, ende Claes Gerrit Deymansz. Raet. Ende op den 12. dagh Ianuary A°. 1518. voorsz. is de voorsz. acte van overcompste anderwerf ghelesen, Presentib. Andries Boele ende Ian Lambertsz. Burgermeesteren voornoemt, Bruyninck Claesz. Meester Pieter Colijn, Heyman Iacobsz. Iacob van Campen, ende Cornelis Hendricksz. Schepenen.

Maer in den jare vijftien honderdt vijftigh, bestak Willem Dircksz. Bar-

des

des Schout te dier tijde, 't zy dat hem 't hart te hoogh rees, om zich van zijns gelijken laten te vervooghden, zonderlingh in zaken den Godtsdienst en 't vervolgh der Onroomschen betreffende, oft dat hem 't voordeel bekoorde, of hem goet docht zich op zekerder steun te vestigen, te hove, dat Koningin Marie, weduwe van Hongarie; en Stadt-houderes over Nederlant, de twintigh duizent gulden afloste, en hem last-brief verleende om hem het Schout-ampt voortaen van 's Keizers wege te bedienen. 't Welk Bardes zijnen val, en vele ongenuchten, gelijk zulx in het derde boek wijtloopigh verhaelt is, te wege braght, en niet geschiede zonder opspraek, dat hy de geheimissen der stadt, en 't veinzen harer armoede, om met geen leening gequelt te worden, ontdekt had. En van dien tijt af tot den jare vijftien hondert drie-en-tzestigh, stont weder het begeef-recht van dit ampt aen de Graeflijkheit, als wanneer Filips, Keizer Karels zone, Koning van Spanje, deze stadt met het begeef-recht van 't Schout-ampt, of, om beter te zeggen, met het noem-recht van een bequaem perzoon tot Schout, voor zes jaren beleende, tot dat de twintigh duizent gulden (dienze ook dezen Grave tot erkentenis van deze weldaet, daer op verschooten) weder zouden herstelt zijn. Des zoudenze ook voor de lage boeten en breuken, jaerlix aen de Graeflijkheidt opbrengen, drie hondert en vijftigh gulden. Deze opdraght-brief, vermitze eenige aenmerkens waerdige dingen vervat, en tot verklaringe van 't voorsz. dienen kan, zullen we hier mede laten volgen.

2 pag. 5

PHilips by der gratie Godts Koninck van Castilien, &c. Grave van Hollant, &c. Allen den geenen, die dese jegenwoordighe sien sullen, saluyt. Doen te weten, dat wy ter ernstiger bede ende begeerte van onsen wel beminden, die Burgermeesters ende Regeerders onser stede van Amstelredamme, by advyse ende deliberatie van onse seer lieve ende seer beminde Suster, de Hartoginne van Parme ende van Plaisance, voor ons Regente ende Gouvernante in onse Landen van herrewaerts over, ende van onsen lieven ende getrouwen, die Hoofden, Tresorier Generael, ende gecommitteerde van onse Domeynen ende Finantien, den selven van Amstelredamme supplianten, ghegunt, geoctroyeert ende geoctroyeert hebben, gunnen, octroyeren ende accordeeren by desen, dat sy jegens de expiratie van den loopende pacht, van den jegenwoordigen Schout der voornoemde stede Willem Dircksen die expireren, sal den lesten dagh van September, in 't jaer duysent vijf hondert ende vijfentzestigh, ons sullen mogen nomineren ende presenteren een Catholijcken ende bequamen persoon, van den besten ende notabelsten der selver stede, ons of onsen voornoemde suster, die Hartoginne van Parme, Regente, aengenaem wesende, om 't voorsz. Schout-ambacht te bedienen, ende daer toe by onse opene brieven van commissie gecommiteert te worden, ende soo verre dat die persoon, die sy nomineren, niet aenghenaem bevonden en wort, sullen als dan, sonder eenighe contradictie of wederseggen, eenen anderen aengenamen daer toe moeten presenteren. De welcke van ontrent drie jaren te drie jaren vernieuwt, verkosen of gecontinueert sal worden. Ende sal de selve jaerlix rekeninghe moeten doen voor onse lieve ende ghetrouwe, die Luyden van onse rekeningen in den Hage van de criminele boeten ende breucken, die binnen den bedryven van 't Schout-ambacht vallen sullen: te weten, van dieften, dootslagen, zeeroof, straetroof, Reroof, vrouwenkracht, ontschakinge, moort, moort-brant, conspiratie, valsche munte, valsche getuyge, valsche zegelinge, vredebrake, klokslagh, sodomie, en van monopolie alle criminele zaecken, daer men na recht of Costume van den Landen, lijf of lit aen verbeuren magh, hoe die vallen sullen mogen, ende daer van recht, Wet ende Justitie doen, sonder eenige compositie daer van te maken, geley of lantwinninge te geven, 't sy van den delinquanten ofte van hare perzoon ofte mitsdaet dan by wete, consent ende advijse van den Luyden van onsen Rade, ende van den voorsz. van onse rekeningen in den Hage, onsen Procureur Generael daer over geroepen; inventarierende der Delinquanten goeden terstont na 't feyt, ende die houden in bewaerder hant, ter tijdt toe, dat die sake by compositie, als vooren, of rechtelijck ge-eynt ende getermineert sal wesen. Ende sal daer of voor sijne wedden ende salaris hebben den derden penningh van 't gunt dat suyver van de voorsz. gereserveerde saken komen sal, boven kosten, alsoo verre de selve by hem berecht, of gecomposeert worden, als vooren. Ende van saken die by hem niet berecht en sullen wesen, maer by sijn aenbrenghen by den voornoemden van onsen Rade ende rekeningen in den Hage, daer af ende van 't suyver van dien sal hy hebben den sesten penning.

Schout-ambacht heeft beleent, effectivelik sullen wesen gerembourceert.

ning. Voorts en sal die voornoemde gecommitteerde, hem niet mogen onderwinden aen eenige zeevonden, bastaerden, stragiersche desperatie of onbeheerde ende diergelijcke goeden, die tot onser Espargne gevoeght zyn, maer sal de selve denuncieren, ende daer mede laten beworden onsen ontfanger vander Espargne, of sijnen gecommitteerden, mentie makende jaerlix in zyne rekeningen van 't gunt dat der selver Espargne aengaende, in sijn quartier binnen dien jaere gevallen ende verschenen sal wesen. Ende aengaende de civile boeten ende breucken, sullen de voornoemde supplianten, of hare voorsz. gecommitteerde jaerlix betalen t'onsen profijte, ten ghewoonlicken termynen, de somme van drie hondert ponden, van veertigh grooten onser Vlaemscher munte't pont in handen van onsen Rentemeester van Kennemerlant in der tijdt sijnde: die gehouden wort daer af ontfanck te maken, rekeninge, bewijs ende reliqua te doen, t'onsen profijte, metten anderen penningen van sijnen ontfanck. Voort sal de voornoemde gecommitteerde schuldigh sijn, den behoorlicken Eedt te doen voor den voornoemde Aan onsen reeckeningen in den Hage, van 't selfde offitie wel ende getrouwelijck te bedienen, onsen rechten, Hoogheit, ende placcaten te bewaren en doen observeren, gelijcken de Schouten van Amstelredam tot noch toe gehouden hebben gheweest te doen. Welverstaende dat den selven gecommitteerden 't sijner assistentie, eenen goeden bequamen substituyt by gevoeght sal mogen worden, daer toe wy den voornoemden supplianten van nu voor als dan geautoriseert hebben, ende autoriseren by desen: Willende ende ordinerende by desen, dat de voorsz. gecommitteerde niet consenteren, noch overstaen en sal, dat by de Wethouders vander voorsz. Stede van Amstelredamme, eenige nieuwe keuren of Statuyten gemaeckt sullen werden, in onse præjudicie ende achterdele, sonder den voornoemden van onsen Raede ende reeckeningen in den Hage daer af 't adverseren, om na haer advys daer inne geprocedeert te worden, tot bewaernisse van onse Hooghheit ende Recht. Willende en ordinerende voorts by desen, dat van de Confiscatien, penen of verbeurten, die binnen den voorsz. tijden verschijnen sullen, uyt saken van verboden, die by plackaten ende mandamenten van onsen wegen gedaen sullen worden, den gemeenen boeten, breucken ofte Jurisductien van den voorsz. Lande niet aengaende, gelijck van geen victalie uyten Lande te voeren of diergelijcken, de voornoemde gecommitteerde sal oock gehouden worden, te rekenen op den derde penning te wedden, gelijck als van criminele saecken

Zie hier op het vijftiende artijkel van d'afstant van de voldoeninge.

hier vooren. Ende sullen de criminele executien gedaen worden tot onse laste alleenlijck. Ende sal daer vooren geleden worden, als andere Officieren, volgende onse leste ordonnantie. Behoudelick dat de selve supplianten in erkennisse ende recognitie van dit jeghenwoordigh octroy ende accoort, gehouden worden 't onsen behoeve op te brengen ende furneren de somme van twintigh duysent ponden, munte voorts loopende gelts, in handen van onsen lieven ende getrouwen Raed ende ontfanger Generael van onsen Finantien, Levin Wouters, dewelke hen daer af geven sal zyne brieven van Descharge, ende de selve zomme in sijne rekeningen brengen, ende daer af verantwoorden, metten anderen penninghen van sijnen ontfanck; ghedurende 't selve onse jeghenwoordigh octroy soo langhe en ter tijdt toe, dat voornoemde supplianten van de voorsz. twintigh duysent ponden van onsent weghen gerembourseert sullen zyn. Welk Remboursement wy of onse nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollant, sullen dooghen ende gehouden wesen, te doen nae expiratie van ses jaren naestkomende, die beginnen sullen loop te hebben den eersten dagh van Octobre in 't voorsz. jaer duysent vijf honderdt vijf-en-'tzestigh. Ende dat teffens ende 't eenemael binnen onser voorsz. stede van Amstelredamme, met alsulcken penningen, als ter dier tijdt na de loop en permisse ganckbaer wesen zullen. En op dat voornoemde van Amstelredamme supplianten, de voorsz. zomme van twintigh duysent ponden des te beter ende ghevoeghlijcker souden mogen vinden ende opbrengen, hebben Wy den selven insgelijx geoctroyeert ende geaccordeert, octroyeeren ende accorderen oock by desen, dat zy 't Lichaem der voorsz. stede sullen moghen belasten met los ende lijf-renten, ten meesten oorbare van der selver stede, soo sy die aldergereghtlickst sullen mogen bekoomen. Ende den koopers van den voorsz. Renten doen expedieren, ende overleveren behoorlicke brieven van constitutie ende versekerheyt. Ende voorts gemerkt, dat de voorsz. zomme van twintigh duysent ponden, munte voorsz. in gerede gelde opgebraght moet worden, ende de voornoemde supplianten nochtans van de nominatie, van 't voorsz. Schout-ambacht niet genieten en sullen voor den voorsz. eersten dagh van Octobri vijf-en-'t sestigh naestkomende, soo willen ende ordonneren wy, datmen tot profijte van der voorsz. Stede van Amstelredamme, den tijdt van den Remboursement vander selver zomme, op 't laetste jaer pachts afcorten of gereet betalen sal de somme van drie hondert gelijcke ponden eens. Behoudelick dat de voornoemde supplianten gehouden sullen

werden

werden desen onsen Brief te dragen, of senden in onser voorsz. Rekenkamer in den Hage in Hollant, om aldaer 't onser versekertheydt geregistreet te worden. Ontbieden daeromme ende bevelen onsen lieven ghetrouwen, die Hooft Presidenten en Luyden van onsen Secreten ende grooten Rade, Stadthouder, President ende Luyden van onsen voorsz. Rade in Hollandt, den voornoemde van onsen Finantien ende Rekeningen in den Hage, ende allen anderen onsen Rechteren, Iusticieren, Officieren ende onderzaten dien dit aengaen sal, dat zy den voornoemde van Amstelredamme van desen onsen jegenwoordighen octroye, consent, ende accoort, voor den tijdt, beginnen op de conditien ende inder voegen ende manieren boven verhaelt, doen laten ende ghedoogen rustelijck, vredelijck ende volkomelick genieten ende gebruicken, sonder hen te doen, noch laten geschien eenigh hinder, letsel of moeyenissen ter contrarien: procederende by den selven van onsen Finantien, ende van onsen voorsz. rekeninghen in den Hage, tot verificatie ende interinemte van dese onse jeghenwoordighe, na hare forme ende inhouden, niet jeghenstaende eenige ordonnantie, restrinctien, bevelen, Eeden, ende alle andere saken, ter contrarien: dewelcke, hoe wel die hier niet geinsereet en staen, Wy willen nochtans ghehouden te worden, als of de selve alhier in 't lange verhaelt ende uytgedruckt waeren; ende dat die in dese sake niet naedeeligh, of hinderlick en sullen mogen zyn, noch dien aengaende eenige kracht hebben, in geenerhande manieren. Want 't ons alzoo gelieft. Des 't oirconden zoo hebben Wy onsen Zegel hier aen doen hangen. Gegeven in onser stede van Brussel den XVIII. dagh van Meerte, in 't jaer ons Heeren duysent vijf hondert drie-en-tsestigh. Op de plijcke stont, by den Koninck die Hartoginne van Parme, &c. Regente, den Heere van Hachicourt, Hooft, Heer Gospar, Schefz. Heere van Grobendonk Tresorier Generael, Iods de Damhoudere Ridders, ende Aelbrecht van Loo, gecommitteerde vande Finantien, ende anderen, jegenwoordigh. Was onderteykent, d'OVERLOEPE, hebbende onder uythangende een Zegel in Rooden Wasse aen een dubbelde Franeyne staert.

Maer van deze drie hondert en vijftigh gulden Jaerlix op te brengen, als ook van alle andere lasten, daer Filips dit Schout-ampt in 't verpanden mee bezwaerde, zijn die van Amsterdam naderhant ontslagen, als blijkt uit het vijftiende artykel van d' afstant der voldoeninge, dien deze Stadt met de Staten van Holland op nieuw in den Jare vijftien-hondert een-en-tachtigh, aen-ging. En luidt dit gemelde artykel aldus: *Zullen die van Amsterme quijt ende ontslagen blijven van drie hondert ponden 's Jaers van het Schout-ambacht binnen der zelver Stede: ende zal voorts 't voorsz. Schout-ambacht met alle de emolumenten in haren handen blijven, tot dat by den Staten henlieden uyt de Domeynen oft anders alsulcke twintigh duyzent ponden van veertigh grooten sullen wesen betaelt, die zy daer voor hebben gefourneert, ofte tot dat de Staten met hen daer op anders zullen wesen geaccordeert.* En van dien tijt af is ook het begeef-recht van 't Schout-ampt aen deze Stadt gebleven. Overzulx zijn d'Ed. Heeren Burgermeesteren, na voorgaende besluit van de Heeren zes-en-dertigh Raden, gewoon te verdragen en over een te koomen met een bequaem perzoon, die gestadigh zeven Jaer Poorter is geweest, volgens het Privileedje van Hartogh Albrecht van Beyeren, gegeven in den Jare veertien-hondert vier-en-tnegentigh, om by hem als Schout van wegen dezer stede het Schout-ampt te bedienen, en het gerecht drie Jaren te hanthaven. Doch blijft de zelve zomtijts wel zes, negen, twintig, ja dertigh Jaren in bediening, indien het zoo gelegen komt. Doch by aldien iemandt tegenwoordigh het Poorterschap verkregen heeft na den een-en-dertighsten van Loumaent, des Jaers zestien-hondert twee-en-vijftigh, zoo kan hy 't Schout-ampt niet bekleden, ten zy hy 't groot Poorterschap zeven achter een volgende Jaren, volgens de Willekeure van 't Poorterschap, te dien tijde afgekundight, gehadt heeft.

Zie pagina 95.

Niemant kan Schout werden ten zy hy 't groot Poorterschap zeven jaren gehadt heeft.

Eer de Schout in zijn ampt treedt, is hy gehouden, in 't bywezen van de Heeren Burgermeesteren, den eedt in handen van den voorzittende Burgermeester te doen.

De Schout dus gekoren zijnde, heeft het bezit der opperste plaetse in de bank der Schepenen, en 't Graeflijke wapen op zijn kussen. Zijn ampt is, t' oeffenen hooge en lage [a] recht-spreekinge binnen der stadt en hare vryheit,

Het ampt van de Schout.

a Zie Pag. 103.

heit, en te berichten alle breuken kleen en groot, hooge en lage, na den inhout van 't voor-recht, dat Hartogh Willem de zeste in den Jare veertien hondert en negen aen die van Amsterdam verleende. Geeft mede zijn meininge in 't maken van statuten, ordonnantien en willekeuren, 't zy van wat zaken 't zelve magh wezen, met den Heeren Burgermeesteren en Schepenen. Vordert het afkundigen der bevelen, en straft d'overtreders volgens den inhout der zelve. Hy magh ook alle quaetdoenders en misdadigen binnen de stadt en hare vryheit zoeken, in hechtenis nemen, doen verzekeren, in de gevankenis ondervragen, hun belydenis doen aen-tekenen, kennis te nemen van de feyten, die hy hen te last leit, getuigenis, ten overstaen van Schepenen, daer van te beleggen, en die voor den rechter te stellen, om zulk een straffe t'eisschen, als hy oordeelt datze verdient hebben, en voorts 't uitvoeren der uit-gesproke vonnissen uit te vorderen, en in 't werk te stellen. Alle vonnissen in burgerlyke zaken worden ook op vermaning van den Schout, of, in zijn afwezen, van de voorzittende Schepen gewezen. Hy is ook gevolmaghtight om alle schippers, de welken, varende met kleine ofte groote Schepen, zich vervorderen hun ballast op Pamphuis, ofte daer ontrent, over boort te werpen, te mogen beslaen, vangen, vatten, ter eerster aenvang binnen dezer stede te recht te stellen, en een eisch te doen van een boete van hondert Karolus gulden, volgens het voorrecht, gegeven by Karel, Roomsch Keizer, &c. op den een-en-twintighsten van Sprokkel-maent, des Iaers vijftien-hondert vier-en-veertigh.

Zie pag. 103.

Den Schout staen te diensten een Sekretaris, twee gezwore Roedragers, en twaelf 's Heeren Dienaren.

De Schout van Amsterdam heeft gemeenlijk te zijnen dienste een van de Sekretarissen, en twee van de gezwore roedragers, te weten de Koncherge, en een van d' andere stadtsboden, mitsgaders twaelf 's Heeren dienaren, die hem by beurte in 't waernemen van zijn ampt na volgen. Het ampt van des Schouts Sekretaris, is, aen te tekenen de belijdenis van al de gevangenen, waer mede de Schout eenige gevangenen bezwaren wil, ook kennis te dragen van 't besluit der Schepenen, de misdadige vonnissen aen te tekenen en te boek te stellen, mitsgaders te verrichten al 't gene den Schout ampts halve te verrichten staet. Maer het werk van den Koncherge is, voornamelijk, alle vonnissen in Burgerlyke zaken gewezen, zoo wanneer hy daer toe by parthyen verzocht wort, in 't werk te stellen, en uit te voeren, en dat uit krachte van schat-brieven, op de voorsz. vonnissen verleent, en by Schout en twee Schepenen bezegelt. Waer voor hy geniet een gulde, tot onderstant van zijn gevangenen t'onderhouden, en daer af hy Iaerlijks aen de Burgermeesteren en Tresorieren rekening gehouden is te doen.

Het werk der Schouts-boden is, uit last en bevel der Schout te dagen en daghvaerden zoodanigen perzonen, als de Schout, 't zy ter zake van overtredinge der Willekeuren, oft andersints, wil beschuldigen, en ter vierschare of op de Schouts-rolle doen roepen; niet tegenstaende vermagh de zelve Schout, zoo tot deze als al zijn andere zaken en handelingen, zijn ampt bezeffende, al d'andere gezwore Roedragers en gerechts-boden, de welken ook gehouden zijn den Schout daer in te gehoorzamen en ten dienste te staen, te gebruiken.

Ampt der Schouts Dienaren.

Maer het ampt der twaelf Schouts dienaren, bestaet hier in voornamelijk, datze verplicht zijn den Schout by beurte te volgen, alle overtreders der wetten te vangen, en in hechtenis te brengen, en voorts alles uit te voeren, 't welk hen ampts-halve te doen staet, en by den Schout belast en bevolen wordt, waer voor ieder maentlijk ter Thresorie de zom van twintigh gulden betaelt wordt. En op de zelve Schouts dienaers, hun boven-gemelde ampt des te beter doen en getrouwelijk uit-voeren zouden kunnen, zonder daer in eenighzins belet oft verhindert te worden, zoo is een ieder, zoo wel vreemden als ingezetenen dezer stede, mannen en vrouwen, jong en oudt, om de voorsz. Schouts dienaren in 't waer nemen van hun ampt, vry en onbelet te houden, en tegens alle gewelt en wederstant

derstant te beschermen, wel scherpelijk verboden, den voorsz. dienaren, 't zy in 't zoeken, vangen, of leiden van eenige gevangenen, geen belet, wederstant, oft hinder te doen, met loopen, roepen, werpen, oft ander ongelaet te bedryven, oft henluiden eenighzins te beledigen, met woorden of werken, op pene van ten eeuwigen dage gebannen te worden, uit der stede, en vryheit van dien, oft anders na gelegentheit der zake en goedtdunken van den gerechte gestraft te worden, volgens de Willekeure, staende in 't Keurboek van de letter F. Fol. 7.

'k Acht het niet ongevoeghlijk te zijn, vermits het voornamelijk den Schouts-dienaren aengaet, hier te laten volgen twee Willekeuren, die velen vreemdt in d' ooren willen klinkken, en wonderlijk voor-koomen. Namelijk hoe in den Iare vijftien hondert en negen, den zelven Schouts-dienaren by den gerechte die vryheit vergunt wiert, datze alleen zouden mogen bordeel-huis of gemeene vrouwen houden, doch alleen maer in de Pijl en Halsteegh, en nergens anders, en datze zoodanige vrouwen, die op andere plaetzen bordeel-huis hielden, van daer halen, en met pijp en trom in de Pijl of Halsteegh brengen, als breder blijkt uit deze twee volgende willekeuren, waer van d'eerste op dezen zin uit komt.

ief. by de Souts Daren en chte ge- de huys te ou- de.

ALzoo de Heylige Roomsche Kersten kercke, die geregeert werdt by den Heyligen Geest als een goede Moeder, zorghe dragende voor heure kinderen, eenige dingen gebiedt te achtervolgen ende onderhouden, op de eeuwige verdoemenisse, eenige verbiet te doene op de selve peene, ende eenighe gedoecht te wesen, omme een meerder quaet te beschudden als gemeenen vrouwen, omme te beschudden vrouwenverkrachtinge, maechden-schennisse ende diergelijcke enorme misdaden, ende die te wezen in een openbaeren fameuse plaetsen, op dat deur die openbaerheyt ende fameusheyt vanden plaetse, ende mets die ghene daer eenige vreeze ende schaempte in is soude getrokken worden van quaet, ende dat die gene sonder vreeze ende schaempte zyn, zouden heurs ghelijck moghen vinden tot zulcken plaetzen, ende alzoo die goede ongeschendt laten, mits den welcken de Regeerders deser Stede in voorleden tyden zorge gedragen hebbende, dat vande selve stede niet waeren gemaeckt en zoude worden, 't gheene deselve beschreven vindt, neeptmen ende stelt af de plaetzen in een stadt daermen gemeenen vrouwen vint ende de Stadt sal vergaen, hebbe daer toe gedeputteert ende gestelt twee plaetsen: als de *Pijl-steghe* ende *Halle-steghen*, ende gedooghe soodanige perzoonen daer te mogen woonen, als voorsz. is omme een meerder quaet te schouwe, ende nergens anders. Nu is meest God betert, soo de klachte dagelijcx koomen aen mijn Heeren vanden Gerechte, dat soodanighe perzoone niet alleene en woonen inde Pijl-steghen, ende Hallestege, maer alomme binnen dezer stede by mets in allen straten. Daer deur den volck meest geschiet, soude vreese ende screpture onder 't decsel dattet schijne eerbaere plaetzen te wezen, daer zy gaen, daer deur dan veele goede Luyden kinderen gheschent worden, dat een beklagelijck dinck is, ende mijne Heeren van den Gherechte gaerne soude beletten soo vele hen doenelijck is, ordonneren, willekeuren ende ghebieden dat van nu voortaen, niemandt, wie hy zy, hem en vervorderen eenighe gemeenen vrouwe te houden, dan des Heeren Dienaeren dien daer omme redenen boven verhaelt by den rechter ende deser stede toegelate werde te doenen.

Item, dat des Heeren Dienaeren die soodanigh logiment wille houden, zullen woonen inde Pijl-stege, ende Halle-steghe ende op geen anderen plaetzen.

Item, datmen alle gemeyne vrouwe die voor al sulx ghehouden werden ende heure soo dragen, dat zy eenen yegelijcken zonder onderscheydt omme loon te wille zijn, indien zy heure poochden te woonen in anderen plaetsen dan voorsz. staet, uyt die plaetsen mits des Heeren Dienaeren opentlijke ende tot heure meerderen beschaemptheyt, sal halen ende leyden met trommelen ende fluyten, inden voorsz. plaetsen vande Pijl-steghe ofte Halle-steghe, d'welck nochtans des Heeren Dienaers niet en zullen mogen doen, dan eerst daer af geadverteert te hebben den Heeren van den Gerechte, ende by advyse van die.

Item, dat des Heeren Dienaren alle ongelijcke berufte persoonen, al waren die oock ongebonden buyten die voorsz. stegen by malkander in berufte plaetzen by nachte te wesen, nae dat de boeve Klocke geluyt sal wesen, drincken, zullen mogen de vrouwe verdoecken op een pondt Heeren gelts, ende by nachte ofte by dage by een slapende, de Vrouwen op heure overste kleedt, tot des Heeren Dienaers behoef.

Item, of yemant waeren die zoodanige Herberge wilde houden, als voorsz. is, ende

 geen

geen Huys en konnen krijgen in de voorsz. Stegen, die sullen hem versien wat Huys zy in den voorsz. Stegen zouden moghen vergelden, ende dat geen zijnde, kome by den Gherechte, ende men zal hem die Huysen doen hebben by koopinge van den Gerechte, ten nutste datmen sal moghen tot redelickheyt.

Item, of des Heeren dienaers hen vervorderden yemant te verdinghen, ende ghedooghden te weeren, ende goet regiment te houden, buyten de voorsz. Stegen, oft oock niet aen en brachten omme by den Gerechte daer inne geremedieert te moghen werden, daer af zullen zy straf baer wesen, tot goet-duncken van den Gherechte.

Gekundight ende uyt-geroepen den 24. Januarij, Ao. 1509.

De tweede luidt aldus:

WAnt tot veel en diversche plaetsen (alhoewel in't schoonste en in't beste van den Stede, als andersints) veel lichte herbergen, en oock openbaere bordeelen gehouden worden, niet alleen by des Schoute knapen, maer oock by anderen die den Schout niet en dienen; dat van oudts al zoo niet en placht te wesen; mede want daer hedensdaechs, hier in der Stede rofters zijn ende quade vrouwen, die welke omme gifte, omme myede, omme een vetmael te hebben, ofte omme andere saecken, heymelijcken boetschappen draghen aen ghemelde Luyde wyven ende kinderen, ende dickwils met haer quade bootschappen ende mit haere bedrieghelicke ende schoone woorden, die selve verleyden, brenghen ende doen brengen tot grooter beschaemtheden, schanden, oneeren ende zondigen leven, ende desgelijcx, want daer oock veel zijn woonende op heymelijcke plaetsen, ende anders die sulke goeden Luyden, wyven, kinderen ofte weduwen, mit manperzoonen buyten echtschap t'zamen wesende, huyzen, hoven verschaffen, en die gehengen in hockhuysen en kameren mit malkanderen te eeten, te drincken, vrolijck te wesen ende anders te doen dat hen belieft, van welcke saken op dat men die langer toeliet, oft daer af een oogeluykinge dede, soude die hoe langer hoe meer geschien ende bedreven worden. Die Stede binnen daer men 't wist ende vernaame, grootelijckx gediffameert soude worden, ende daer of upspraek hebben; mede gemerckt dat daer van dagelijcx groote laste, schande, oneeren ende inconvenientien vallen ende gebeuren als voorsz. is, ende noch meer doen soude, ten zy dat daer in voorsien worde als dat behoort, soo is 't dat die Schout ende die goede Luyden vande Gerechte, omme dat alle te beletten ende puysie daer tegens te doen soo veel in hen is, ende hen hier in willende quyten, voor Godt ende voor eenen yeghelijcken als zy schuldigh zijn te doen, hebben gewillekeurt ende gebiede, wilkeuren ende gebiede, die publ. hier na verklaert.

Ende eerst want men den gemeene vrouwen in goede Steden ende sonderlinghe in koopsteden, als dese stede is, niet omberen en magh, ende het beter is dat zy daer zijn, dan of zy daer niet en waeren, gemerckt mede dat zy omme saken ende redene wille van die Heylige kercke geleden worden, zoo en wille die Schout ende 't Gherecht die niet al heel verbieden, maer wilkeuren ende gebieden dat niemant voortaen, after desen dagh wie hy zy gheen bordeelen of gemeynen vrouwen houden en moet dan 's Heeren knapen. Dats te verstaen 't Schoute knechten, op een boet van drie ponden Hollandts, alzoo dick en meynigwerf als yemandt anders die hielde, te verbeuren. En dat dieselve 's Heeren knapen voorsz. die de voorsz. bordeelen houden zullen, after Mey naestkomende woonen zullen, inde Pijl-stege en inde Halle-steghe, ende nerghent anders, oock op een boeten van drie ponden daeghs te verbeuren, alzoo dick ende meenighwerf als zy dat niet en doen. Op dat die goede Vrouwen ende Maechden, woonende aen die burgh-walle, ende willende wesen aen die Hoogh-straete, of die woonen aen die strate of anders waer, ende willende wesen, aen die burgh-wal, moghen die voorsz. Pijlstege schouwen, ende een ander stege deur gaen, omme dat zy niet durve vanden voorsz. gemeyne vrouwen haeren onnutte, vuyle woorden ende wercken, zien en horen, en alsoo quaet exempel van hen nemen.

Item, waert zaecken dat daer waren een vroukjen dat woonde op een plaetse, alwaer 't in een afterstrate, of op een heymelicke plaetze, ende datze veel geselschaps en toeganghs van mannen in heure huyze hadde, huyden d'eenen, ende morgen den anderen, of dat die bueren verdriet en onrust van haer hadde, het was by kijffelickheydt, by vechtelickheyt, by groote rumuer, by hare quade ende onnutte woorden, of anders, hoe dat wesen magh, indien zy hare saken soo openbaer maeckte, ende sy oock vryen en buyten der echte is, ende die bueren over haer klagen, of den Gerechte andersints dat blijckelijck is, datmen alsdan een deel van den ghemeynen vrouwen, omme haer zeynde haer mede in *'t Ghemeyn geselschapt doen halen sal, ende zy sal schuldigh wesen met haer te gaen*, ende indien zy des niet en dede, zoo zal zy verbeuren hare beste kleynode, 't zy tabbert, bedde, of wat dat zy hadde, of drie ponden daer voor, en zoo zalmenze dan noch bannen uyter stede.

Item,

Item, waer 't zaecke dat daer ſulck een vrouwe ware, dat dede als voorſz. en dat in den Echt ware, of dat daer een vroutje ware dat vry ware, en buyten echtſchap ende niet in ſtate van huwelijck, alwaer 't dat zy zoo gemeyn niet en waren als voorſz. is, ende dat hare buyren niet over haer en klaegden, indien zy by een goet wijfs man ware, of by een geeſtelijck perſoon die zy niet laten en woude, noch en liete, noch hy haer als zy des van de Schout, ende den Gerechte vermaend of haer by een van den ſtedebode van 'sHeerens wegen die weet gedaen ware, zoo zalmen die dan corrigeren, en metter klok uytter ſtede bannen.

Item, als vande Roſters, ende quade oude Trypen, doende ende overdragende quade boodtſchappen aen goede Luyden, Wijven, kinderen of aen weduwe, ende dickwils heymelijck met hare ſchoone woorden bedriegende, ende tot oneere brengende, en voort van die Vrouwen ende huycke-vaeckſters die goede Luyden, Wijven, kinderen of oock Weduwen ende andre Vrouwen met Man perſoonen heymelijck in hare huyſe laten eeten, drincken, gheſelſchap hebben, ende al doen dat hem belieft, gelijck die maniere van beyde deſe Vrouwe hier voor genoegh verhaelt is. Waerſchouwe daer voor die goede luyde van den Gerechte, alle die vrouwen die dit werck haer toe gehanteert moghen hebben, ende allen anderen dat zy hen voort meer wachten van gelijcke te doen, en dat daer aenkleven mach: want die goede luyde van den Gherechte, dencken dat, indien yemand after deſe tijt dat meer gedaen te hebben, bevonden, dat zeer ſcharpelick te corrigeren, met *die Steen te doen dragen*, met verbeurniſſe van goede; ende metter Banne, die zy openbaerlijck doen zullen metten Klock, ofte noch meer ſchoffieringe dien te doen, ſo als hen dan na gelegentheydt en grootheydt van de miſdaet, dewelcke zal daer toe behoorende.

Item, zoo en ſal oock niemant ſulcke luyde, die ſulcke ſondelijck leven leyden, ende onbehoorlijcke wercken hantieren, ſijn huys verhuere, ende waer't dattet yemandt onwetende dede, ende die gene die hy zijn huys verhuert hadde, hare ſupplianten, ende hare quade wercken ende hantieringhe openbaer maeckte, zoo ſal hy dat ſelve den Gerechte aen-brengen, ende zoo ſalmen hem die luyde quijt maecken, ende wat hy van de huere hebben ſal, ſal ſtaen tot cavelinge ende goet-duncken vande Gerechte, maer waer 't zake dat hy 's ſelve niet aen brachte, ende hy ſelve deur de ooge ſage, ende die perſone of perſonen op aenbrenghen van andere Luyde by der ſtede ghebannen worden, zoo en zouden hy van den huere niet hebben ende men zouden hem ſelve corrigeren nae gelegentheit vander ſaecke, ende daeromme zie een yegelijck wel toe, wie hy ſijn huys verhuert, en wat regiment dat men daer in voert.

Item, ende van alle deſe voorſz. ſaken, en ſal anders geen bedragh noch Roerwijn weſen, dan 'sgerechts proeve en ondervindinge.

Ten tijden der Nederlantſche beroerten, in den jare vijftien hondert negen-en-'tzeſtigh, wierdt een zekre Schout Pieter Pieterſz. by den Gerechte toegeſtaen, dat hy niet alleen tot zijnen dienſte twaelf 's Heeren dienaren; maer ook twee Hellebaerdieren, gelijk noch ten huidigen dage te Dort geſchiet, op 's ſtadts koſten zoude mogen gebruiken. De brief, waer by (hem die alrêe dit ampt drie jaren, doch zonder Hellebaerdiers te hebben, bedient had,) dit by den Gerechte wiert toegeſtaen, is my door den Heer Meeſter Lukas Okko zoons zoone van den gemelden Pieter Pieterſz. ter handt geſtelt, en komt op dezen zin: De Schout moght hier eertijts met twee Hellebaerdieren gaen.

OP huyden den vierden Julij, 1569. ſijn mijne Heere die Borghermeeſteren op een nieuws weder geaccordeert, mit Pieter Pieterſz. Schout deſer Stede, op den voorwaerden ende conditien in 't accoort hier boven aen d'andere zijde geſtelt, breder begrepen, en dit gheduerende noch drie naeſtcomende jaren, die ingegaen zijn nae de expiratie van de voorgaende drie jaeren, volgen ſijn commiſſie hem by ſijn Excelentie daer van ghedepeſcheert, ende is hem Pieter Pieterſen by den voornoemde mijne Heeren by reviſie, ende tot weder ſegghen geaccordeert, dat hy ſal hebben twee Hellebaerdiers tot koſten vande ſtadt, ende dat elk van ſijne dienaers, tot twaelf toe inden getale, genieten zal thien ſtuivers ter weke ſoo langhe zy dienen ſullen, ende dit al boven haer kledinghe, in 't voornoemde ander accoort gementioneert, in kenniſſe der waerheyt, hebben die voornoemde mijne Heeren, ende die voorſz. Pieter Pieterſz. reſpectivelijck te daghe ende jare voorſz. deſe haere accoordt uit haere gewonentlijcke handen ende mercken ondertekent, ende wort by deſen den voornoemde Schout by mijne Heeren belaſt, dat hy alle keure ende ordonnantien by ſijne ſubſtituyt ende dienaren ſcherpelijck zal doen executeren.

Behalve den bovengemelde Opperſchout, zijn hier noch vier Subſtituten, die men ook Onderſchouten heet, en hem, in 't bedienen van zijn ampt, in alles byſtaen en behulpigh zijn.

DER-

DERDE HOOFTSTUK.

Van het Verkiezen, en Ampt der Burgermeesteren.

DE Burgermeesteren, als ofmen zeggen wilde Meesters der Burgeren, vermitze het welvaren der zelven beschermen, en als Opperhoofden over hen staen, en te gebieden hebben, zijn hier ter stede twaelf in 't getal. In zommige oude brieven en Hantvesten, als onder anderen in die van Hartogh Albrecht van Beyeren, wordenze Raden genoemt. Uit deze twaelf worden jaerlix op den eersten van Sprokkelmaendt, volgens d'instellinge van den zelven Hartogh, door de meeste stemmen van al de Burgermeesteren, en die oit Schepenen geweest zijn, drie mannen, waer van ieder ten minste den ouderdom van veertigh jaren moet hebben, gekooren, om voor dat aenstaende jaer te regeren. Deze drie dus gekooren, nemen uit de drie, die het voorgaende jaer aengekomen zijn, eenen tot zich, die hen den eedt afneemt, en d'eerste drie maenden de voorzittingh heeft; zulx 'er altijt vier regerende Burgermeesteren zijn. Doch mogen hun stem tot het verkiezen der Burgermeesteren niet geven, of in de verkiezinge t'zamen komen, vader en zoon, noch twee broeders; 't welk ook in zwagerschap onderhouden wort. De zelve verkiezers mogen ook geene tot Burgermeesteren kiezen, die elkandre nader in bloede bestaen (namelijk om teffens in een zelve jaer te regeeren) dan achter zusters kinderen, en in zwagerschap, geen nader, dan broeders en zusters kinderen. Gebeurt het nu dat een van deze vier regeerende Burgermeesteren binnen 's jaers komt t'overlijden, zo wort 'er weêr een ander in des overledens plaetse by den genen, die te voore de verkiezinge van Burgermeesteren gedaen hebben, gekooren. En deze, die dus buiten tijdts in dit ampt treed, heeft even groot gezagh en recht als d'overledene hadt.

Zie pag. 98.

Verkiezen der Burgermeesteren.

Zie pag. 98.

Een van de regeerende Burgermeesteren binnen 's jaers komende t'overlijden wort een ander in plaets gekoren.

Maer schoon dit verkiezen van eenen tot Burgermeester in des overledens plaetse, van aller geheugenisse her, alhier ter stede onderhouden was geweest (zulx men niet eigentlijk kan weten, of het een oude gewoonte, dan een Previleedje of keure is, haer oulinx van d'een of d'ander Graef verleendt) zoo begosten nochtans, ontrent den jare vijftien hondert en negen, eenige, die dus in stede van eenen aflijvigen gekoren wierden, swarigheit te maken, in 't voorsz. ampt en staet van Burgermeester aen te nemen. Te dien einde, om alle onlusten en moeite voor te koomen, bevestighde en kende voor goedt Keizer Maximiliaen en nevens hem Karel, namaels Keizer (daer Maximiliaen, mits d'onmondigheidt van Karel, toen als vooght over stont) deze verkiezinge van een ander in des overledens plaetse, op 't verzoek der Wethouderen, by deze volgende brief:

MAXIMILIAEN by der gratie Godts, gekooren Keyser, altijdt vermeerder des Rijcks, &c. Ende Karel by der selver gratie Eertz-Hartoghe van Oostenrijck, Prince van Spangien, &c. Graven van Hollandt, &c. Allen den genen die desen onsen Brief zullen sien, saluyt. Wy hebben ontfaen die ootmoedige supplicatie van onsen lieven beminden, die Burgermeesteren, Schepenen ende Raed onser Stede van Amsterdam in Hollant, inhoudende hoe de zelve stede geprevilegieert is, by onsen Voorsaten, Graven ende Gravinnen van Hollandt, dat alle de genen die Schepenen ende Raed gheweest hebben van der voorschreve Stede, alle Jare op onser liever Vrouwen-avont Lichtmisse kiesen, ende nemen by de meeste menichte van stemmen drie Burgermeesteren, omme dat toekomende Jaer de voorsz. Stede te regeeren, ende die drie nieuwe gekooren Burgermeesteren kiesen een van den ouden, die 't voorleden Jaer Burgermeester gheweest hebben, omme te samen te regeeren, ende regard te hebben op 't welvaren van der zelver Stede, ende den gemeenen Poorteren ende Ingesetenen

Brie[f] waer [in] Maxi[mi]liaen [...] bevestight.

tenen van dien. Nu is 't soo, dat dickwils ende menichwerven eenighen van de Burgermeesteren ghestorven zijn gheweest, al eer 't Jaer omme ghekomen is, soo hebben die ses-en-dertigh Raden van der voorsz. Stede by de meeste menighte van stemmen, van hen eenen anderen Burgermeester ghekooren, in de stede van den af-lijvighen, tot behulp van den anderen: 't welck alsoo gebruyckt ende geuseert is gheweest van zoo langhe tijden, dat van menschen memorie die contrarie niet gebeurt en is. Ende hoewel die voorsz. gewoonte ende usantie goet ende deughdelijcken is, ende dat niemant behoort daer tegens te attenteren: niet-te-min soo vervorderen hen eenige die alsoo gekoren worden in stede van eenigen af-lijvigen, zwarigheyt te maken 't voorsz. offitie ende staet van Burgermeester aen te nemen: 't welck dickwils inbrenght groote murmuratie onder den gemeenen volcke, ende ghe-schapen ware, mitsdien in toekomende tijden groot quaet daer uyt te komen, ten ware dat by ons daer inne voorsien worde, alsoo die voornoemde supplianten zegghen, ons hier ernstelick daer om biddende. Soo is 't: dat wy 't gene des voorsz. is, over-gemerkt, ende hier op ghehadt 't advijs van onsen lieven ende getrouwen, die Stedehouder ende luyden van onsen Rade in Hollandt; Wy hebben den voornoemde supplianten, genegen wesende tot hare voorsz. bede ende begeerte, by deliberatie van onse lieve Dochter van ons Keyzer, Vrouwe ende Moeye van ons Eertz-Hartoge, die Eertz-hartoginne van Oostenrijck, Hartoginne ende Gravinne van Bourgondien, Doüagiere van Savoyen, Regente ende Gouvernante, &c. Ende van den luyden van onsen heymelicken Rade neffens haer wesende gegonnen, gheoctroyeert en ghewillekeurr gonnen, octroyeren, ende Willekeuren, hen gevende oorlof, ende consent uyt sonderlinge gratie mits desen onsen Brief, dat van nu voortaen soo dick ende menighwerven, als 't gebeuren sal, datter eenigen van de Burgermeesteren van onser voorsz. Stede van Amsterdam gekoren wesende op onser Liever Vrouwen Lichtmisse avondt voorsz. in dier voeghen en de manieren vooren verhaelt, binnen 's Jaers af-lyvigh sal worden, dat als dan, ende indien gevalle, een ander ende nieuw Burgermeester in de Stede van den overleden gekoren sal worden, by den genen die te voore die kiezinge van den Burgermeesters gedaen zullen hebben, naervolgende die Privilegien vander voorsz. Stede. Welcke Burgermeester alsoo van nieuws gekooren zijnde, alzulcke macht ende auctoriteyt zal hebben, als de voorsz. overleden Burgermeester gehadt soude hebben, indien hy te lijve gebleven ware, ende sal aldus blijven dienende, ende die selve macht ende autoriteyt gebruyckende, dat jaer uyt geduurende. Ende dit al tot der Stadt weder-roepen, of soo lange als ons gelieve n sal. Ontbieden daerom, ende bevelen onsen lieven ende getrouwen, de President ende de luyden van onsen grooten Rade, onzen voorsz. Stedehouder, ende luyden van onzen Raade in Hollant, Schouten van Amsterdam, ende allen anderen onzen Rechteren ende Iusticieren, Officieren ende Dienaren, dien dit aengaen mach, dat sy die voorsz. supplianten van deze onze gratie, octroye, oorlove ende consent in der voegen ende manieren voorsz. doen, laten ende gedogen rechtelik, vredelick ende volkomelick genieten ende gebruycken, zonder hen te doen ofte laten geschieden, eenigh hinder, letzel ofte moeijenisse ter contrarie. Want ons alsoo believt. Des t'oirconde, hebben wy onzen Zegel hier aen doen hangen. Gegeven in onze Stad van Brussel, den vierden dagh in Ianuario, in 't jaer ons Heeren duyzendt ende negen. Op de ploye stont geschreven, by den Keyser ende mijnen Heere, den Eerts-Hartoge in haren Rade, ende getekent,

HANETON.

De vier Burgermeesteren dus uit de twaelf gekoren zijnde, om dat aenstaende jaer te regeren, worden zommigen van d'overige acht, die Oudt-Burgermeesteren genoemt worden, gemeenlijk tot Thresorieren, eenige tot Wees-meesteren, andere tot gemaghtighden van de wissel-bank, gestelt, oft ook eene daer uit voor drie jaren gemaghtight in de vergaderinge van de gemaghtighde Raden van Hollandt en Westvrieslant, als ook een op zijn beurte in de vergadering der Staten, en mede een voor drie jaren, in de Raet ter Admiraliteyt, die t'Amsterdam haer verblijf heeft, zoo om den welstant van 't Landt in't gemeen, als deze stadt in 't byzonder, te helpen vorderen. *Ampten der overige oud-Burgermeesteren.*

Wyders, tot dit ampt van Burgermeester kan niemant geraken, ten zy hy zeven jaren geduurigh Poorter dezer stede geweest, en zijn verblijf al dien tijdt binnen Amsterdam gehadt heeft, des oock onderzoek moet gedaen worden, volgens het voorrecht van Hartogh Albrecht van Beyeren, in den jare dertien hondert vierentnegentigh verleent. Maer volgens de Willekeuren van den eenendertigsten van Loumaent, des jaers zestien hondert *Burgermeesteren moet Poorter zijn.* *Zie pag. 93.*

 dert

dert twee-en-vijftigh, moet een Poorter zijnde zulx geworden, na het afkundigen van de gemelde keure, de voorsz. zeven jaren groot Poorter geweest zijn, voor al eer hem vry staet het Burgermeester-ampt te bekleden. Een Burgermeester, twee jaren achter den anderen het Burgermeesterschap bedient hebbende, wort het derde jaer daer aen van alle bedieningen, indien hy zulx begeert, ontslagen.

Het ampt van de vier regerende Burgermeesteren is (in't gemeen gesproken) den Raet te beroepen, als 't hen van noden dunkt te zijn; op 't welvaren der stadt, gemenen Poorteren, en ingezetenen te letten, en de zelve in goede rust, vrede, en eendracht te bestieren en te houden. Het gemene gelt tot nootwendige dingen aen te leggen; acht te geven met de Heeren Thesourieren op de gemeene gebouwen, schanssen, wallen en straten, waeromze ook te recht de naem van Burgermeesteren en Burgervaderen voeren mogen.

Burgermeesteren hebben binnen de stadt nochte haere vryheidt van dien, geen * rechtsplegingе of vonnis over Poorteren, ingezeetenen, nochte vreemde luiden, zoo in strafwaerdige als Burgerlijke zaken, te vellen. Maer by aldien de Schout van Amsterdam lijf-straffe tegen misdadigen zal nemen, worden Burgermeesteren by hem oft Schepenen veeltijts verzocht daer over niet besluits- maer beraetslaeghswijze te willen hun goetdunken geven; als de misdadigen Poorteren dezer stede zijn. Burgermeesteren, nevens Schepenen staen ook over het volvoeren van misdadige of strafwaerdige vonnissen. Beledigen zich ook dagelix tot verlichtinge van Schepensbank, om parthyen, des verzoekende, in hun geschillen en krakkelen te scheiden, en over de zelve te vereenigen.

* Iudicature.

Aen Burgermeesteren staet ook het begeven van alle stadts-ampten en bedieningen, volgens het voor-recht dezer stede, gegeven by Hartogh Willem van Beyeren. Doch zaken die geduurigh zijn en blijven, als van wedden en 't verhogen der zelven, op dat daer in by d'aenkomende geen veranderingh geschiet, worden by nieuwe en oud Burgermeesteren afgedaen, en dat by meerderheidt van stemmen, zonder dat regerende Burgermeesteren daer iets meerder in te zeggen hebben, dan Oudt-burgermeesteren. Weshalven zijn ook de genen, die by Burgermeesteren aengenomen worden, om eenige ampten of diensten dezer stede te bedienen, gehouden de zelve ampten en diensten t'aenveirden, getroulijk te bewaren en te bedienen, volgens den eedt, die hen daer op te doen staet, naer luit der Willekeure, staende in 't Keurboek van de letter A. p. 15. En dat op de verbeurte van vijfentwintig gulden, en hondert duizent Leitsche stenen.

Zie pag. 103.

Burgermeesteren mogen ook alle vreemdelingen, mits doende der Poorteren eet van getrouwigheydt, en des verzoekende, t'allen tijden, als't hen gelieft, tot Poorteren dezer Stede aennemen, volgens het Privileedje van Hartogh Willem van Beyeren. Zie pag. 104. en 105.

Hen is ook geoorloft, indienze zulx noodigh bevinden, eenige huizen, of erven, den Poorteren, inwoonderen, ofte vreemdelingen toe behoorende, tot behoef en dienste dezer Stede, aen te nemen; en zijn d'eigenaren daer van gehouden zulx toe te staen en te gedogen, mits dat hen voor de zelve huizen of erven, zoo alsse by Schepenen geschadt worden, de waerde aen gelt betaelt werde; achtervolgende zekere *Willekeur, staende in't Keur-boek van de Letter* A. Fol. 9. *en d'Octroyen van de Staten, in't nieu Hantv.-boek, p.* 98.

Burgermeesteren van Amsterdam vermogen ook (en laten 't ook alle Jaren doen) den Gasthuis-meesteren, Kerk-meesteren en Heilige geest-meesteren alle Iaren rekeningh van hun Kantoren laten doen, volgens de *Willekeure, staende in't Keur-boek van de Letter* A. Fol. 16.

De zelve Gasthuis-meesteren, Kerkmeesteren en Heilige geest-meesteren, mogen geen nieuwe en zware werken leggen of beginnen, dan by wete, wille, en toe-stemminge van Burgermeesteren, volgens de *Willekeure, staende in 't Keur-boek van de Letter* A. Fol. 16.

Bur-

Burgermeeſteren is ook by d' *Ed. Gr. Mogende Heeren Staten* van Hollant en Weſt-Vrieslant in den Iare zeſtien - hondert en vijftigh toe - geſtaen, te mogen kiezen zeven Schepenen, uit het getal van veertien perzonen, hen by de zes-en-dertigen opgedragen, 't welk eertijts by de Graven, Prinſen of Stedehouderen geſchiedde.

Burgermeeſteren zijn ook gehouden door de Heeren Threſorieren, en dat in de openbare vierſchaer, en ten aanzien van ieder een, alle Iaren van Stads wege rekeninge te doen, binnen de maent, na datze afgegaen zijn, volgens de *Willekeure, ſtaende in 't Keurboe kvan de* Letter A. Fol. 16.

VIERDE HOOFTSTUK.

Van het Verkiezen, en Ampt der Schepenen.

m- e van t oort ic:pe- ic.

VAn aller geheugeniſſe her zijn hier te Lande, en in Amſterdam, zekere Rechters geweeſt, die beëdight waeren, en wettigh gekoren, om een jaer langh in bediening te blijven. Deze Rechters, ter oorzake van den eedt, dienze deden, werden gezwoorens genoemt, oft met een naem, die den ouden Franken ook bekent is geweeſt, Schepenen, om datze 't vonnis ſchiepen, gelijk men noch op eenige plaetſen ſpreekt.

Maer andere zeggen, dat te dien tijde eerſt de Schepenen opgekomen zijn, als Karel, gebynaemt de Groote, Koningh van Vrankrijk en Keyzer, bemerkende dat de Saxen en Weſtfalen, dikwils overwonnen zijnde, altijdt hun beloften braken, endelijk geraden dochte te zijn, in te voeren zekere heimelijke rechters, met volkome en onbepaelde maght, om de gemelde meinedige en andere misdadigen, zonder de zelven te voore eens gehoort te hebben, ter doot te verwijzen en van kant te helpen: en dat alzoo, vermits het woordt *Schaf-hin* by de Franken zoodanigh een volkome en onbepaelde maght betekende, als deze Rechters gebruikten, de zelve na dit woort *Schaffin*, en endelijk, Schepenen genoemt zijn. Dit gevoelen of giſſinge wordt hier door ook beveſtigt, dewijl van *Schaffin* het Franſch woort *Eſchevin* mede zijn oorſprongh ſchijnt genomen te hebben. Hoewel *Loyſe. du droict des offices L. 5. Chap. 7. n.* 19. zeght, dat het gemelde woort *Eſchevin* niet van *Schaffin*, maer van een ander woordt *Eſchever* herkomſtigh zy. Doch verre overtreft d'eerſte naem-rede van 't woort *Schepen*, de laeſt, in waerſchijnlijkheit.

Eertijtds waeren hier maer zeven Schepenen, als blijkt uit het Privileedje van Filips van Borgonje, daer by hy den drie Burgermeeſteren, zeven Schepenen en vier-en-twintig Raedts perzonen toeſtaet, datze voortaen jaerlix drie dagen voor het gewoonlijk verkiezen vergaderen zouden, om te noemen veertien perzoonen, en daer uit by hem of zijne Stedehouder, en zijn nazaten Graven of Gravinnen, op Vrouwen-dagh zeven Schepen, voor dat aenſtaende jaer te regeren, gekooren te worden. En dat, by aldien een van deze zeven binnen 's jaers quam t'overlijden, hy of zijne Stedehouder, en na hem zijn nazaten, uit d'opgedragen veertien een of meer in des overledens plaetſe kiezen zouden. Doch deze manier van verkiezen of noemen, gaf hy hen alleen maer voor den tijdt van acht jaren, die hy daer na in een byzondre brief met tien verlengde; maer evenwel met dat onderſcheyt, dat, na 't verlopen van de acht jaren, de volgende tien jaren, het noemen van veertien perzonen, vijf dagen voor het gewoonlijk verkiezen geſchien zoude, om dan daar uit by hem of zijn Ste-

Hier waren eertijts alleen maer zeven Schepen.

dehouder, of zijn nazaten, op Vrouwen-dagh zeven gekooren te worden. Als breeder blijkt uit deze twee volgende brieven.

xiiij. te noemen, waer uyt de Stadthouder kiest seven Schepenen.

P*HILIPS, by der gracien Gods Hertoge van Bourgonien, Grave van Hollant, &c. Alsoo wy mit anderen onsen openen brieven, ghegeven in onsen Stadt van Brussel op den vier-en-twintighsten dagh in April, in't jaer duysendt vier hondert neghen ende veertigh, na Paesschen, overmits seeckere reden wille, daer inne begrepen, voor ons ende voor onse naekomelinghen, Graven ende Gravinne van Hollandt, geordineert, geoorloft, ende geconsenteert hebben onser Stede van Amstelredamme, den termijn van acht jaren lanck geduerende, dat de selve persoonen, die op die tijdt by onsen lieven ende getrouwen Ridder, Raet-Camerlinck, ende Stedehouder in onsen voorsz. Landen van Hollant, Zeelandt, ende Vreislant, den Heere van Lanoy, geset ende geordonneert waer en tot Borgermeesters ende Schepenen in onser voorsz. Stede, metten vierentwintigh persoonen, die als Raede onse voorschreven Stede over langhe tijdt van ons Gemeynte aldaer ghekooren sijn, ende alsoo werden vierendertigh t' samen, alle jaer twee dagen voor den dagh dat gewoonlijck is onser Schepenen aldaer te vernieuwen, vergaderen sullen opter Stede-huys, tot alsulcker uuren, als hem onse Schout ende Gerechte aldaer toe beteykenen sal, ende kiesen ende nemen viertien persoonen, daer uyt wy, of dien wy't bevelen, seven Schepen setten, kiezen, ende nemen sullen, ende geen andere in onser Stede van Amstelredam voorsz., gelijckerwijs ende in alre manieren onse voorsz. Brieven dat inhouden ende beprijpen, welcke Brieven, van woorde te woorde, hier na beschreven staen.*

PHILIPS, &c. Doen kondt allen luyden. Want wy met allen onsen herten, begeerten en willen dat onse Stede van Amsterdam geregeert ende onderhouden zy in goeder Justitie, Policie ende Gouvernemente, ende bet dan zy tot hier toe geweest heeft, om den welvaert van ons ende van den gemeenen oorboor der selver onzer stede, by goede notabel, ende reckelijcken mannen: Soo ist dat wy, willende in deze zaecke voorsien, ende onzen voorsz. onderzaten houden in goede vrede, ruste, ende eendrachticheydt met malkanderen, ten besten dat wy moghen, voor ons ende voor onzen nakomelingen, Graven of Gravinnen van Hollandt, overmits minne ende sonderlinghe gunst die wy totter selver Stede draghen, nae goede rijpen raede, ende deliberatie daer op gehadt, geconsenteert, geoorloft, ende geordonneert hebben, consenteren, oorloven, ende ordonneren met dezen onzen Brieve onze voorsz. stede van Amstelredam, dat dat gherecht, dat nu laistwerf, ende op onzer Vrouwen avondt *purificatio* lestleden daer ghestelt ende gheordonneert heeft onze lieve getrouwe Raede, Ridder, Camerlingh ende Stedehouder in onsen voorsz. Landen van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieslandt, die Heere van Lanoy, te weten die drie Burgermeesteren, ende die seven Schepenen, de welcke wy willen in 't gherechte te blijven tot onzer lieve Vrouwen avondt *purificatio* naestkomende, van nu voortaen, metten vierentwintigh, die van outs, ende over langhen als Raede onser voorsz. stede by der gemeynte gekoren zijn, ende alsoo worden zy vierendertigh t' samen, alle jaer twee dagen voor den dagh dat gewoonlijck is onse Schepen aldaer te vernieuwen, vergaderen zullen opter Stede-huys, aldaer die Vroetschap gewoonlijcken is te vergaderen voor der noen, tot zulker uren, als hem onze Schout ende gherechte aldaer beteyckenen sal, ende kiezen ende nemen by gelijcken eede, ende by den meesten stemmen vierthien perzoonen uyten vier-en-dertigh persoonen voorsz., ofte anders anderen Poorteren der selver onser steden, die aldaer, nae den Rechte, onzer voorsz. steden Schepenen wezen mogen, goede, rijcke, eerbare, notabile, reckelijcke perzoonen in onse voorsz. steden, van wat state ofte conditie zy zyn, zonder yemant daer uyt te versteecken, om haet, nijdt, of eenige zaecken wil, die die vierendertigh perzoonen, by haere conscienci duncken zullen oorberlijck, waerdigh ende profytigh te wezen, ons ende onzer voorsz. stede, ende zullen die presenteren ende overleveren ons ende onze naekomelinghe, Graven of Gravinnen van Hollandt, oft onzen gecommitteerden ten zaecken onzer zelver Lande van Hollandt: Ende wy, onze naekomelingen, onse committeerden voorsz, zullen dan alle jaer op onse Vrouwen avondt *purificatio*, uyt dien viertien persoonen setten ende ordineren seven Schepenen ende geen anderen, die dat

toe-

toekomende jaer Schepenen wesen sullen. Ende by alzoo datter eenighe vande voorsz. vierendertigh ten voorsz. tijde van huys waren, ofte oock soo kranck dat zy daer by niet en moghten wezen, of oock aldaer eenige waren vanden voorsz. vierendertigh die daer by niet komen en wouden, soo souden die andere, die daer van hunluyden quamen ende tegenwoordigh waren, volkomen macht hebben dat voorsz. is te doen, ghelijcken, ende in allen schijn, of zy alle vierendertigh by malkanderen versaemt waren. Ende oft gebeurde dat eenigh van den voorschreven vierendertigh aflijvigh worde, of hem ontvryde van zijn Poorterschap van onser voorsz. stede, soo zullen dan die anderen vanden voorsz., blyvende in wesen, kiesen by haren eede ende conscientie andere notabile eerbaere persoonen, als voorsz. is, inde stede vande voorsz. aflijvigen ofte ontvryden, die welcke doende den Eedt voorsz. hebben sullen alsulcken macht, als die anderen vanden vierendertigh voorsz. Ende desgelijx ofter gebeurde, dat eenigh van den voorsz. Schepenen aflijvigh werde binnen zynre tijdt dat hy Schepene waere, of hem selve ontvryde in der manieren voorsz., soo sullen wy ende onse naekomelingen, of onse committeerden voorsz, vanden zelven veertien persoonen, die ons onse naekomelinghen of onze committeerde daer te vooren in dat zelve jaer ghepresenteert waeren, andere Schepenen maecken in de stede vanden aflijvigen, of ontvryde voorsz., die welcke Schepen wesen zullen ende blyven, tot ander tijdt datmen die Schepene weder vernieuwen sal. Welcke gracie, puncten, ende rechten voorsz. dueren sullen van Datum deses briefs, acht jaer lanck, ende daer en t'eynden van gheener waerden blyven sal, die wy voor ons, ende voor onse naekomelingen, Graven of Gravinnen van Hollandt gheloost hebben, ende loven mit desen Brieve, wel, volkomelijck, vast ende staede te houden, sonder die in eenigher wijs te verbreecken of te mencken, of by yemandt anders te laten breecken of mencken, duerende den tijdt voorsz. Ontbieden daeromme ende bevelen onsen voorsz. Stedehouder in onsen Lande van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt voorsz, ende onsen Rade in onsen Raet-camer inden Haghe, ons Schout van Amsterdam, ende allen onsen anderen Rechteren, Dienaren ende Onderzaten, wien 't aenkleven magh, nu zijnde ofte namaels wesende, haren Stede-houder ende elcken van hen bysonder, alzoo ver alst hen betaemt, dat zy 't inhouden van onsen brieve van puncte te puncte onderhouden, ende doen onderhouden, sonder den voorsz. van Amsterdam den voorsz. tijdt van acht jaren duerende, doen ofte eenighen hinder, letsel, stoet of onghebruyck daer in te laten geschien, in eenigher wijs ter contrarien. Want ons dat alsoo gelieft, ende willen dat gedaen zy, niet wederstaende eenighe Privilegien of Handtvesten, by ons ofte onsen voorvaderen, hier voortijts ghegunt ende geconsenteert den voorsz. van Amstelredam, roerende onsen Gerechten aldaer. In oorconden desen onsen brieve, ende onsen zegel daer aen ghehangen. Ghegeven in onze Stadt van Brussele, viertien daghen in April, in 't Jaer ons Heeren veerthien hondert negen ende veertigh nae Paesschen.

Ende want wy met aller herten begheeren, ende willen, dat onse voorsz. Stede van Amsterdam gheregeert ende gehonden zy in goeder Iustici, Policie ende Gouvernemente, soo langh soo meer, ende wy, by goeden aenbrenghen ende informatie van onsen ghetrouwen Stedehouder voorsz., inder waerheyt vernomen hebben, dat by deser selver onser ordonnanci, oorlof ende consent, onse voorsz. Stede in beter regimente ende Pollicie ghehouden wert, dan zy te vooren gheweest heeft, ende om sonderlinghe minne ende vruntschap, die wy tot der selver onser Stede dragen, Zoo ist dat wy nae goeden rijpen raede ende deliberaci, hier op ghehadt, voor ons, ende voor onse naekomelinghen, Graven ende Gravinnen van Hollandt voorsz. onser voorsz. Stede van Amsterdam desen onsen oorlof, consent ende ordonnanci, in alre manieren, als onse boven geschreven Brieve daer of inhouden, ende begrypen, uyt speciale gratie geprorogeert, verlanght, ende uytgestelt hebben, prorogeren, verlangen, ende uytstellen met desen onsen Brieve, den termijn van thien Jaren lanck gheduerende, ingaende terstont nae dat onse voorsz. Brieven hier af expireren ende uytgaen sullen, den voorsz. vieren-dertigh Persoonen beveelende, ende machtigh maeckende veerthien Persoonen te kiesen vijf dagen te vooren, voor datmen aldaer gewoonlijck is Schepenen te vernieuwen, ende anders hier inne te doen, gelijckerwijs, ende in alder manieren, als onse voorsz. Brieven, henluyden hier op verleent, dat klaerlijcker uytwijsen: Ontbieden hierom ende beveelen onsen voorsz. Stede-houder in onsen Landen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, ende onsen Raede in onser Raedtkamer inden Haghe, onsen Schout van Amsterdam, ende allen onsen anderen Rechteren, Dienaren, ende Ondersaten, wien 't aenkleven mach, nu zijnde of naemaels wesende, haeren Stede-houder, ende elcken van haer bysonder, alsoo verre alst hen betaemt, dat zy den voorsz. van onser Stede van Amstelredamme deser onser gratien, prorograci, verlangenisse, ende uytstellinghe van thien Jaren lanck, nae dat onse voorsz. andere voor-brieven expireren ende uytgaen sullen, als voorsz. staet, doen ende laten rustelijck ende vredelijck genieten ende ge-

gebruycken; sonder hen eenighen hinder, letsel, stoot oft ongebruyck daer inne te doen of te laten gheschien, in eenigher wijs, ter contrarien. Want ons alsoo gheliest, ende willen dat gedaen zy. In oorconde desen onsen Brieve, ende onsen Zegel daer aen ghehanghen. Gegeven in onsen Stadt van Dendermonde, op den twee-en-twintighsten dagh in Mey, Anno veerthien hondert twee en vijftigh. Aldus geteyckent

SCHOONHOVEN.

Maer deze maniere van Schepenen te verkiezen, had Karel van Borgonje by na te niet laten lopen, zulx hier uit ook groote tweedraght en oneenigheit te dien tijde binnen deze Stadt, om des zelfs bestieringe te hebben, en het ampt van Schepen te bedienen, ontstont; en Vrouw Maria, des gemelden Karels Dochter, genootzaekt wierdt, om dezen twist te slechten, in den jare veertien hondert zes-en-tzeventigh, de oude maniere van Schepenen te verkiezen, ten dele weder op te brengen, en te dien einde te belasten, dat voortaen de zes-en-dertig Raden, die alree by de gemeente gekoren waeren, jaerlijx vijf dagen voor Vrouwendagh, veertien perzoonen zouden opdragen en noemen, om daer uit by haer of haeren Stedehouder zeven gekoren te worden, voor dat aenstaende jaer, als Schepenen, te regeren. Dit noemen of opdragen van veertien perzonen, om daer uit by den Graef of zijn Stedehouder zeven gekooren te worden, wiert in den jare vijftien honderdt en zestien, door Karel namaels Keizerin zekere gunst-brief, (daer by hy al de Privileedjen, die oit d'Amsterdammers van zijne voorzaten verworven hadden, bevestighde,) met deze volgende woorden op nieuw bekraghtight en voor goet gekent:

Ziet de pag.117.

KAerle by der gratie Godts Koning van Castilien, &c. En onder andere dat sy genieten ende gebruyken souden van haerluyden Vroedtschap, te weten dat sesendertigh perzoonen ofte Raedsluyden der selver stede souden mogen kiesen eendrachtelijk, of by der meeste stemmen van hen luyden, alle jaer vijf dagen voor onsen Liever Vrouwe-dagh te Lichtmisse, veertien persoonen van de rijckste, notabelste ende vredelickste Poorteren van onser voornoemde stede van Amstelredamme, sonder ymandt daer uyt te versteken, die sy gehouden sijn ons of onsen Stedehouderen ende Raedsluyden in Hollandt, alle jaren voort over te senden ende presenteren, omme by hen daer uyt gekoren te werden seven Schepenen voor dat toekomende jaer, ende op onser Lieve Vrouwe-dagh te Lichtmisse binnen onse voorsz. stede geset ende geëet te worden, gelijck dat gewoonlick ende na den Privilegien vander voorsz. stede schuldigh is te geschieden. Ende waert dat eenigh van de voorsz. Schepenen by de voornoemde Stadthouder ende Raet alsoo gekooren, binnen 's jaers aflijvigh worde, dat wy of onse Stadhouder souden mogen nemen ende kiesen een vande andere voorsz. veertien, omme met de ses andere Schepenen dat jaer uyt te dienen ende Schepenen te wesen, &c. zoo is 't dat wy bevestigen, &c.

Dit zelfste wiert daer na ook in den jare vijftien hondert acht en vijftig, en door zijnen zoone Filips, Koning van Spanje, als Grave van Hollant, bevestigt.

Maer vermits deze Stadt daghelijkx in Koophandel, en by gevolgh ook in meninghvuldigheidt der gedingen toenam, zulx de zeven Schepenen niet magtig waren, de zelve na behooren waer te nemen, (daer by dan noch dikwils toesloegh, dan een of meer van de zelven quam ziek te worden,) zoo is in den jaare vijftien hondert negen en vijftigh, die van Amsterdam, by de Hartogin van Parma, by maniere van voorraet, toegestaen, dat voortaen by de zeven Schepenen jaerlix noch twee zouden gekoren worden, makende alzoo negen t'zamen; en datze te dien einde jaerlix, in plaets van veertien, achtien, zijn Koninghlijke Majesteyt, oft zijn Algemene Stedehouder, zouden noemen en schriftelijk overgeven, om daer uit negen gekooren te worden, voor dat aenstaende jaer te dienen. De brief, waar by hen zulk wiert toegestaan, zullenwe, vermitze eygentlijk de regering is rakende, en eenige andere aenmerkens waerdige dingen, deze stoffe aengaende, is inhoudende, hier van woort tot woort laten volgen.

Ge-

Priv. ok fol 37.

59.

GEſien inden Secreten Raede des Konincx, ſekere Articulen, geconcipieert by forme van advijs, tot vorderinghe vander Juſtitie, ende korte terminatie van den proceſſen ende differenten opryſende voor den gerechte van Amſtelredam, mette redenen daer toe gevoecht by den Schout der voorſz. ſtede. Tenderende het voorſz. advijs ten eynde, datmen binnen der ſelver ſtede in plaetze van eenen Schout, ſtellen en maken zoude twee Officieren, te weten, een Balliu voor alle criminele zaken, ende eenen Schout voor de civile zaken. Ende oock twee Collegien van Schepenen, 't een om te termineren alle parthyen op de buyten Rolle ſtaende, ende alle criminele zaecken. Het tweede, om te termineren ende berichten alle zaecken ſtaende op de Poorters ende Arreſt Rollen, ende de ſaken concernerende de Fabrijcke, plackaten, keuren ende ſtatuyten. Ende tot effecte des voorſz., alle jaren te creëren binnen der voorſz. Stede twalef Schepenen, in plaetze van zeven, die nu daer ſijn. Geſien ook 't advertiſſement daer tegens overgegeven by den Burghermeeſters der voorſz. ſtede: Allegeerende, dat 't voorſz. opſtellen van twee Officieren ende Bancken, ſoude weſen teghens de Privilegien der ſelve ſtede, cauſerende diffentie ende tweedraghtigheyt, ende oock nodeloos weſen, indien de ordonnantie, gemaeckt binnen der voorſz. ſtede in den jare duyſendt vijf hondert vierendevijftigh, wel onderhouden ende geobſerveert ware; met meer redenen daer toe dienden. Geſien oock de depoſitien van den ghetuyghen, op 't gunt des voorſz. ter eender ende ander zyden gehoort, metten titulen ende munimentien daer toe geexiheert. Ende op als gehadt 't advijs van die van den Raden in Hollant, ende oock byſondere regard nemende, op d'inhoud der voorſz. Ordonnantie, van den jaere duyſent vijf hondert vier ende vijftigh, ſijne Majeſteyt, uit zekere conſideratien, laet noch op dit pas, d'adminiſtratie van der Iuſtitie, binnen der voorſz. Stede, blijven by de gewoonlicke uſancie van eenen Officier, ende een banck. Behoudens, dat de Schout aldaer ſal mogen hebben eenen ſubſtituyt, om als 't van doen is, ſijn plaetſe ende auctoriteyt te moghen ſuppleren, ende hem aſſiſtentie doen. Ende willen niet te min voorſien tot beter expeditie vande menighvuldige ſaken ende proceſſen daghelijcx binnen der ſelver ſtede opryſende, ende op dat de Juſtitie niet verachtert en worde by ſieckte, occupatie of andere empeſchementen, eenighe van den Schepenen toekomende, ordonneert dat van nu voortaen, alle jaren binnen der voorſz. ſtede, tot de zeven Schepenen, diemen aldaer gewoonlick is te creëren, noch andere twee gecreëert ſullen werden, makende negen 't ſamen. Ende ten dien eynde ſullen die van der ſtede voorſz. jaerlicx ſijnder Majeſteyt of ſijnen Stadthouder Generael nomineren ende ſchriftelijck overgeven achtien perſoonen, daer toe nut ende bequaem. De welcke voorſz. negen Schepenen ſullen ordinaris ende geſtadelijck vergaderen, ende hen gereet vinden alle werckdaghen, uytgheſondert de ghewoonlijcke weeck-marcktdagen, om recht te doen op de gewoonlicke kamer, des morghens voor de klocke op der Stadthuys acht geſlaghen ſal hebben, ende aldaer blyven tot elf uren toe. Ende in gevalle in de voorgaende weke eenige Rollen over gebleven ſijn, als dan, om de ſelve reſten af te doen, ſullen vergaderen op Dinsdaghe ende andere navolgende dagen in der weke, des namiddaeghs van twee uren tot vijf uren, ter tijdt toe, de voorſz. reſten afgedaen ſullen weſen. Ende ook omme t'expedieren den Lantvonniſſen, indien daer eenighe zyn. Ende ſullen elck vanden Schepenen voorſz. vergaderen, preſent weſende ende blyvende ten tijde, als vooren, ſoo wel voor, als namiddaghe, hebben voor haer luyder vacatie, drie ſtuyvers. Ende die ten tijde, als vooren, niet compareren en ſullen, boven dien dat zy niet hebben of ghenietten en ſullen van de voorſz. vacatien, zullen vallen in de boete van ſes ſtuyvers voor elcke reyze. Ende ſal daer af by den Secretaris op de Rolle ſittende pertinent regiſter gehouden worden, op ſijnen Eedt: Ende ſal de preſentien ende abſentien voorſz. teyckenen terſtondt na die klocke des morgens acht, ende des namiddaghs twee gheſlaghen ſal wezen. Welverſtaende dat, wie van den Schepenen voorſz. te laet ſal koomen, te weten, tot neghen uren toe ſmorghens, ende drie uren toe na noene, ſal moghen de boeten voorſz. ontgaen, maer niet hebben van ſijnen vacatien. Des ſullen Schepenen die in der ſtede affairen ten tyden voorſz. geoccupeert ſijn, mede vacatien hebben, ende in gene boeten vallen. Ende ſoo wie van den voorſz. Schepenen door ſieckte niet en ſal konnen compareren, ter plaetſe ende tijde voorſz. ſal daer af de wete doen aen den eerſte Schepene vander Wet. Ende indien hy by andere nootelijcke ſaken of affairen ge-empeſcheert of belet ware, ſal de ſelve verthoogen aen 't Collegie, ende daer van oorlof verſoecken ende verkrygen, of anderſints vervallen in de voorſz. boeten. En ſullen de voorſz. boeten geappliceert weſen naer ouder couſtumen. Ende ſullen de Schepenen ten tyde voorſz. vergadert weſende, alle naerſtigheyt doen, om partijen te ſcheyden ende Iuſticie t'adminiſtreren. Des ſullen de ſaken van den Schouter ordinarie ghedaen worden voor alle ande-

In plaets van VII. te maecken negen.

Als des Schouts zaken dienen, moet 'er een Burgemeester by zijn.

anderen, des morghens op Dinsdaghe ende Donderdaghe ter uren voorsz. Zal oock de Burgermeester Vicepresident, die 't zegel te bewaren eerst verwachtende is in 't vierendeel jaers, voor hy sijn beurte heeft te zegelen, hem als dan voegen by den Gerechte, als des Schouts Rolle ofte saken gepleyt of ghedaen sullen worden: ten ware hy in der stede saken nootelick geoccupeert moeste wesen. Ende indien die van den gherechte bevinden in 't playdoyeren dat eenige zaken op het Rolle niet gevuideert en mochte worden, sullen ordonneren partyen te compareren voor twee van der Collegie, als Commissarissen, omme deselve in 't minnelick t'appoincteren, indien het doenlick zy; anders daer af rapport te doen. Ende ten eynde beter gheregeltheydt gehouden zy in de depositien vander getuygen, sullen alle getuyghen ghehoort ende ge-examineert worden by eenen van de Schepenen metten Secretaris, ende geschreven sulx, als de selve ghetuyghen sullen deposeren, sonder daer voor eenigh beworp daer af te maecken. Ende sal de Schepen hebben van elcke depositie een stuyver voor sijn salaris. Item, sullen Schepenen oock waernemen ende bewaren twee ende twee, de Vierschare, als die dienen sal. Item, sullen oock de Schepenen gehouden wesen gelijckelick te komen, ende hen te presenteren op 't Zegelhuys, als by den Gerechte eenige plakkaten van Keuren, ofte andere saken metter klocke ghedaen sullen worden, op de verbeurte als vooren. Item, zal de Schout, als vooren eenige gevanghens voor Schepenen te brengen, gehouden wesen sijn infirmatie Precedente ende Interrogatorien gereet te hebben. Item, ende zullen de gevangens geinterrogeert worden by twee Schepenen in een plaetze apart, zonder daeromme 't geheel Collegie te empescheren, ende dierghelijcke sal geobserveert worden, op de torture ende rigoreuze examinatie, ten zy dat om eenige pregnante ende goeden redenen, het Collegie ordonneren, anders gedaen te worden. Item, die Taelluyden of Procureurs, sullen in hare officie den Ghe-rechte draghen alle eer ende reverentie, ende hem wachten van alle callumnie ende onbehoorlicke dilayen, op pene van daer af ghestraft te worden, nae discretien vanden Gerechte voorsz. Item, naer ouder ghewoonte en zullen geen Rollen houden, noch presenteren van Palmen-Sondagh, tot beloken Paesschen, van Pincxter tot beloken Pincxter, in de weke van Kerckmisse, ende van Kers-avont tot drie Koningen dagh toe; maer 't Gerecht zal als dan bezich zijn, om processen by geschrifte ongedecideert hangende te visiteren ende vuideren. Ende al dit by maniere van provisie, Reserverende aen sijne Majesteyt, na gelegentheit ende occurentien vander saken, daer inne breder te mogen versien, 't zy alterende minderende of vermeerende, soo bevonden sal wesen te behooren. Gedaen te Brussel den vier-entwintighsten dagh van January, duysendt vijf hondert negen en vijftigh, onderteyckent, *De la Torre*.

Wanneer daer geen Rollen dienen.

Maer deze keure van achtien perzonen op te dragen en te noemen, om daer uit negen Schepenen, voor dat aenstaende jaer te dienen, te kiezen, braght Koning Filips ten dele weder af, of daer in eenige verandering. Want in den jare vijftien hondert een-en-taghtigh, stont hy die van Amsterdam op hun verzoek toe, datze met het opdragen en noemen van veertien perzoonen, volghens het privileedje van Vrouw Maria, om daer uit by hem of zijn Stedehouder zeven tot Schepenen, gelijk oulinx gepleeght was, gekoren te worden, zouden voortvaren; maer dat de drie afgaende en de drie nieuwe Burgermeesteren met den blijvende Out-burgermeester, twee van de afgaende Schepenen, die kennisse hadden van alle zaken en gedingen in 't voorgaende Jaer voorgevallen, by de meeste stemmen kiezen zouden, om voor dat Jaer weder aen te blyven; des zouden ook deze twee Oudschepenen, de voorsitting en eerste stem onder de zeven nieuwe aenkomende Schepenen hebben; als ook, om zich des te williger tot het aenblijven laten te gebruiken, het volgende jaer van alle ampten, indienze zulx begeerden, ontslagen zijn; eveneens als de gene, die Oudburgermeester blijft, indien hy zulx mede begeert, het volgende jaer van alle ampten ontslagen is. En by aldien het gebeurde dat een of beide van deze aenblijvende Schepenen quam t'overlijden, zoud by de voorsz. zeven Burgermeesteren en nieuw gekoore Schepenen, een of meer uit de zeven die afgegaen zijn, in des overledens plaetse gekooren worden, die gelijke vryheit van bedieninge te genieten hadden, als d'aflijvigen genoten hebben, schoon datze geen geheel jaer in bedieninge geweest zijn. Als breder blijkt uit dit volgende Privileedje.

M[illegible] dez[illegible] keu[illegible] bre[illegible] Fil[illegible] Ko[illegible] van[illegible] Spa[illegible] een[illegible] ver[illegible] tin[illegible]

PHI-

PHILIPS, by der Gratie Gods Koninck van Castilien, &c. Grave van Hollant, &c. Allen den genen, die dese jegenwoordige sullen sien ofte hooren saluyt. Alsoo de Borgermeesters ende Regeerders onser Stadt van Amsterdam ons vertoont hebben, dat in den Jare veerthien hondert ses-en-tseventigh, die selfde Stad by Hooghl. memorien, Maria van Bourgondien, Gravinne van Hollant sekere Privilegie gegeven ende vergunt is gheweest, om alle Jaers te mogen kiesen veertien persoonen, omme by den Graven en de Gravinnen, of haren Stadhouders ofte Raden, daer uyt zeven tot Schepenen der selver stede voor dat Jaer ge-eligeert ende gheordonneert te worden. Ende ten eynde tot beter expeditie van de menighvuldige saken ende processen binnen der selver stede, dagelicx oprijzende voorsien mocht worden: Zoo is by de Hartoginne van Parma als Gouvernante, in den jare duysent vijf hondert negenenvijftigh by ordonnantie by maniere van provisie ghestatueert, dat in plaetse van seven, neghen Schepenen uyt achtien ge-eligeerde Persoonen ghecre-eert souden moghen worden. Ende aengesien altijt, ende bysonder in desen tijden seer loffelijck ende hooghnoodigh is rechts vorderinge ende expeditie van Justitie, welcx retardement de supplianten ten deele bevinden te koomen, soo door dien, door de alteratie ende het veranderen van de Magistraet binnen der voorsz. Stadt, veele tot Schepenen moeten werden gecoren, dien de stijle van de camers onbekent is, als oock om dat het Collegie der Schepenen geheelick verandert ende vernieuwt werdende, d'nieuwe aenkomende Schepenen vande overgeblevene saken (die aldaer vele moeten vallen) gansch geene kennisse en hebben, ende over sulcx alle van nieuws ghehoort ende gerevideert moeten werden, tot groot verlies van tijt, excessive kosten van partyen, en verachteringe van nieuwe voorkomende saken, versoeckende daeromme de voorsz. supplianten oormoedelick, dat ons believen wilde, tot vorderinge van de Justitie binnen onser voorsz. stede Amstelredam, hen luyden by forme van ordonnantie te accorderen de puncten in haerluyder voorsz. versoeck gespecificeert, ende in conformite van dien, hier naer by onser despositie bewillight ende geexpresseert, ende hen thoonders tot dien fyne te verleenen onse opene Brieven sulcken sake dienende: Doen te weten, dat wy de saken voorsz. overmerckt, genegen wesende ter bede vande voorsz. Remonstranten, ende begeerende onse voorsz. Stadt van Amstelredamme door goede regimente, soo veel als doenlick is, te vorderen, ende tot dien fyne alle faveur te bewijsen, hier op gehadt 't advijs van onsen lieven ende getrouwen, die President ende andere 't lijden van onsen Rade in Hollant, hebben by deliberatie van onsen lieven ende beminde Neve, den Prince van Orangjen, Grave van Nassou, &c. Voor ons Stadthouder, ende Capiteyn Generael over Hollandt, Zeelant, Vrieslant, ende Uytrecht, den selven Remonstranten gegunt, geoctroyeert ende geaccordeert, gonnen octroyeeren, ende accorderen uyt onse zonderlinge gratie by desen, dat zy in conformiteyt der voorsz. stede Privilegien, aldaer sullen procederen tot electie van de veertien persoonen, omme daer uyt by onzen Stadthouder, of in sijn absentie, by die van onsen Rade in Hollant, zeven tot Schepenen der voorschreven stede gecreëert te worden. Auctoriserende voorts by dezen den drie afgaende, ende drie nieuwe Burghermeesteren, metten blyvende out-Burgermeester, als daer van beste kennis hebbende, mitsgaders den zeven nieuwe Schepenen, by provisie ende overmindert der voorsz. Stadts Privilegien, Costuymen ende Hantvesten, alle jare by meerderheyt van stemmen, noch voor een jaer te mogen continueren twee van d'afgaende Schepenen, kennisse hebbende van allen saken ende processen in 't voorgaende jaer gevallen: Welcke twee gecommitteerde Schepenen, onder de zeven nieuwen Presideren ende de voorstemmen hebben sullen; mits dat zy luyden het jaer daer aen volghende vry zullen wezen van allen officien der zelver stede, om hen des te williger tot de voorsz continuatie te laten gebruycken; in conformité van den genen, die twee jaren Burgermeester continuelicken hebben gheweest. Ende oft gebeurde, dat een oft beyde de ghecontinueerde Schepenen binnen dat jaer, ofte geduerende haer voorsz officie quamen te overlyden, zoo zullen in dien ghevalle by de voorsz. seven Borgermeesteren ende nieuwe Schepenen, uyt den overgebleven zeven van het voorgaende jaer, een ofte meer inde plaetse vande voorsz. afgestorven gekooren ende gecontinueert moghen werden, de welcke ghelijcke vryheydt van officien voor den naestvolgende jaere, als voorsz. is sullen genieten, niet tegenstaende zy geen geheel jaer gecontinueert sijn gheweest. Ende dit alles by forme van provisie, ende ter tijdt toe daerinne anders van onsen weghen soude moghen worden geordonneert; blyvende niettemin alle andere puncten der voorschreven ordonnantie van den jare negenen vijftigh in haer gheheel. Ontbieden daeromme ende bevelen onsen voorsz. Stadthouder, de luyden van onsen Rade ende rekeninghe in Hollant, ende allen anderen onsen rechteren, justicieren, Officieren ende ondersaten, dien dit sal mogen aengaen, den supplianten inder qualite voorsz. van desen onsen tegen-

Twee van de oude Schepenen zullen Jaerlix aenblijven tot President.

woordige ordonnantie, consent ende octroy inder manieren, als boven, te doen, laten ende gedoghen rustelick, vredelick ende volkomelick genieten ende gebruycken, sonder henluyden daer inne te doen, of te laten geschien eenigh hinder, letsel of moeijenis ter contrarien; nemaer veel meer den selven suppllianten daer inne te doen alle behoorlicke voorstant ende assistentie; mits dat de voorsz. thoonders gehouden werden deesen tegenwoordigen metten eersten te doen Registreren in onser kamere van rekeninge in Hollant. Want 't ons alsoo gelieft. Des t'oirconde hebben wy den zegele van onsen leenhove van Hollant, 't welck wy in gelijcken sake gebruycken, aen desen doen hangen. Gegeven binnen onser Stadt Delft op den derden Jannuari in 't jaer ons Heeren xvc een-en-tachtigh. Op de ploye stont gheschreven, by de Koninck ter relatie van sijne Majesteydt Stadthouder ende Capiteyn Generael, ter ordonnantie, ende was geteyckent, *Purtijck.* Op de rugge van den voorsz. Brieve stont geschreven aldus. Op huyden den elfden January Anno xvc. Lxxxi. sijn dese tegenwoordighe opene brieven van octroye gherepresenteert ten Bureele van der kamere van de rekeninge in den Hage: de welck aldaer ghevisiteert sijnde, sijn als geinterineert, geregistreert in 't derde witte Registre, beginnende prima Aprilis, Anno xvc. Lxxix. Berustende ter voorsz. kamere Fol. IIc. XII. verso. Actum ut supra, in kennisse van my, en geteyckent,

L. DE BIE.

Maer gebeurde het nu dat een van de zeven nieuwen quam t' overlijden, in diens plaetse wiert dan by den Grave of zijn' Stedehouder, een ander, uyt de veertien perzonen, hem opgedragen, volgens het privileedje van Filips van Borgonje, en dat van Vrouw Marya, gekooren.

En op dezen voet wierden sedert, gelijk oulinx gepleeght was, weder maer veertien Perzonen in een besloten brief aen zijn Prinselijke Hoogheyt, als Stedehouder van Hollant en Zeelant, mitsgaders aen de Raden van Hollant, over gezonden, om daer uyt teffens by hem (indien hy tegenwoordigh was) en de voorsz. Raden van Hollandt, of in zijn afwezen, alleen by den voorsz. Raden, zeven Schepenen gekooren te worden; wier namen dan in een besloten brief tegens den eersten van Sprokkelmaent den Schout dezer stede toegezonden wierden, die zoodanigen perzoonen, op wien de namen hielden, op Vrouwendagh des uchtens op 't stadhuys ontbood en den Eedt af nam, om dat aenstaende jaer het Ampt van Schepenen te bedienen.

Maer alzoo dit Lant, mits het overlijden van zijn Hoogheyt, Prins Willem van Oranje, van haer Stedehouder ontbloot is, en de Staten van Hollant Staedtswijze vast gestelt hebben, dat de steden, die zitting ter vergadering van haere Ed: Groot Moogende, en geen bestellingh van haer eige Majestraten hebben, zouden mogen haer eige Majestraten stellen en kiezen, in dier voege, als haer het meeste oorbaer zoude duncken, zoo heeft deze Stadt mede onder andere achtien, vrye verkiezinge van Schepenen verzocht, 't welck haer oock toegestaen wierdt. En volgens deze keure of verlof, kiezen nu Burgermeesteren in der tijt, terstont na 't scheiden van den Raedt, uyt veertien Perzoonen, hen by de zes-endertigh te noemen en op te dragen, zeven tot Schepenen, die eveneens als te vooren, als ofze van den Stedehouder gekooren waeren, by den Schout beeedight worden, en dan met de nieuw gekoore en afgaende Burgermeesteren, twee uyt de zeven, die het voorgaende jaer in bediening geweest zijn, by de meeste stemmen, om dat aenstaende jaer aen te blijven, kiezen; welck laeste uyt kracht geschiet van het bovengemelde privileedje van Filips Koning van Spanje. Maer by aldien een of meer van deze negen Regerende Schepenen komt t' overlijden, zoo word dan by Burgermeesteren in der tijt het getal van negen uyt de voorsz. opgedragen, veertien, weder vol gemaekt. Als breder blijkt uyt dit volgende verlof:

DE Ridderschap, Edelen ende steden van Hollandt en Westvrieslandt, representerende de Staten van den Lande, doen te weten: Alzoo ons vertoont is by Burgermeesteren en Regeerders der Stadt Amstelredamme, hoe dat aengaende het stellen van Schepenen, binnen de voorsz. stede de Vroedtschappe (ofte zesendertigh Raden) aldaer van outs bevoeght was gheweest, ende recht gehadt hadde te nomineren, ofte verkiesen alle jaren vijf daghen

Aen re gerende Burger-meestere in der tijt, opge dragen de verkie zinge van zeven perzonen tot Sche penen ui het geta van veer tien, by den Raed genoemt 1650.

voor

voor Vrouwe Lichtmisse, veertien persoonen van de rijckste, eerbaerste, notabelste, reckelijckste ende vredelijckste Poorteren. Uit welcke veertien persoonen als dan, by den Prinse vanden Lande ofte Stadhouder ende Raden geëligeert wierden zeven Schepenen, voor dat toekomende jaer duerende; om op Vrouwendagh Lichtmisse binnen de voorsz. steden geset ende bevestight te worden. Ende of eenige vande voorsz. Schepenen alsoo verkooren binnen 's jaers aflijvigh wierde, dat als dan by den Prinse ofte Stadhouder ende Raden voorsz. ghenomen ende gheëligeert wierden eene van de andere voorsz. veertien, breder in gevolghe van seker octroy, van wijlen hooger memorie Vrouwe Maria van Oostenrijck, &c. Als Gravinne van Hollandt, van den jare 1476. dat, de Provincie van Hollandt, jegenwoordigh van sijnen Stadthouder sijnde gedestitueert, het Ons, als souveraine van dien, daer op belief hadde by sekere resolutie vast te stellen, dat de steden sessie hebbende in onse vergaderinge, soodanigh als die van hun supplianten, haere respective Magistraten souden moghen bestellen in soodanighe manieren, als deselve ten meesten dienste van opghemelde steden en plaetsen souden bevinden te behooren. Met by voeginghe, ingevalle eenige soodanige steden mochten bevinden yets anders, naer gelegentheydt der selver dienstigh ofte van noode te wesen boven de gemelde resolutie, dat de selvige vry soude staen haer te adresseren aen Ons, omme dien 't halven te versoecken sodanigh octroy, als best na haer gelegentheyt soude geoordeelt worden te wesen. Waer op nae rijpe examinatie ende communicatie met Vroedschappe, ofte zesendertigh Raden aldaer, wat totte meeste welstant, ruste ende eenigheydt van de Politie ende Regeringhe der voorsz. stede, desen aengaende, oirbaerst ende noodighst was gedaen: Dien volgende by kennisse, advijse ende goet vinden van de selve zesendertigh Raden geresolveert was, de voorsz. Electie van de zeven uyt de voorgemelde veertien verkooren persoonen tot Schepenen, mitsgaders by aflijvigheyt van eenige der selver Schepenen binnen 's jaers, de Electie tot remplacement van dien, uit de vordere veertien, van nu voortaen te defereren en stellen aen de ghemelde regeerende ende successivelijck te regeren Burgermeesteren der voorsz. stede; sonderlinge alsoo by de selve Burgermeesteren van outs was geweest de onderrichtinge wegens de qualiteyten der Persoonen, uit de voorsz. veertien te eligeren by den Prince ofte sijnen Stadthouder voorsz. Welcke onderrechtinge genoechsaem doorgaens by den Stadthouders inder tijdt was gevolght geworden. Ende alsoo sy supplianten in de voorsz. aen haere by de Vroedtschappe gedefereerde Electie gaerne soude sijn geconfirmeert ende bevestight, zoo waeren sy dienthalven geraden geworden haer te addresseren aen Ons, seer ootmoedelijck versoeckende, dat het ons gratieuselijck beliefde haer supplianten te octroyeren, Priviligeren, vergunnen ende toe te staen, dat de voorsz. Electie uyt de veertien genomineerde perzoonen, mitsgaders het Remplacement uit de selve veertien by aflijvigheyt van een regerend Schepen binnen 's jaers, van nu voortaen, conform de resolutie van de Vroedtschappe, gedaen soude mogen worden by de jegenwoordige ende toekomende successive regerende Burgermeesteren respective aldaer. Blyvende de Privilegien der selver stede in alle anderen deelen in haer vigeur onghekrenckt. Ende hun Supplianten hier op te laten toekomen brieven van Privilegie. SOO IS 'T, dat wy de sake ende versoeck voorsz. over gemerckt hebbende, ende den vertoonders willende gebieden, uyt onse rechte wetenschap, souveraine macht ende auctoriteyt den selven vertoonders geoctroyeert, geprivilegeert, vergunt ende toegestaen hebben, octroyeren privilegeren, vergunnen ende staen haer toe mits desen, dat de Electie van zeven uyt de veertien persoonen, by de sesendertigh Raden der stadt Amstelredamme tot Schepenen te nomineren, mitsgaders het Remplacement uyt de selve veertien persoonen by aflijvicheyt van een regerende Schepen binnen 's jaers, van nu voortaen, conform de resolutie vande Vroedtschappe der opgemelde stadt, gedaen zal mogen worden by de jegenwoordighe ende toekomende successive regerende Burgermeesteren respective aldaer: Blyvende de Privilegien der selver stede in allen anderen delen in haer vigeur ongekrenkt. Ende ten eynde de vertoonders deze onze gunste, octroye ende Privilegie mogen genieten, als naer behooren, lasten ende ordineren Wy allen ende een ygelijcken desen aengaende, hen hier na te reguleren ende den vertoonders 't effect te laten genieten; sonder den vertoonders te doen ofte laten geschieden eenigh hinder, letsel ofte empeschement ter contrarie. Gegeven in den Hage onder onsen groote Zegele hier aen doen hangen op den twee-en-twintighsten Decembris, in 't jaer ons Heeren, eenigen Heylandts ende Salighmakers, duysent zes hondert ende vijftigh. Was ondertekent I. CATS. UT. ende beseghelt met een groot Zegel in rooden Wasse, uythangende aen een dubbelde Francynen staert; daer nevens stondt, ter ordonnantie van de Staten, geteeckent

Herbaert van Beaumont.

Doch zoo iemant tot Schepen gekoren wort, die den Schout en nieuwe gekoore Burgermeesteren te na in bloede bestaet, zoo blijft de Burgermeester, en de voorzeide Heeren kiezen een ander uit het dubbel getal van de laest genoemde veertien. En vermits vele zaken en gedingen voor den Gerechte van Amsterdam vallen, den koophandel en zeevaert aengaende, moeten de voorsz. zesendertigh Raden goede achtingh geven, om onder de gemelde veertien perzonen te noemen, die goede kennis en ervarentheit van den koophandel hebben; zijn ook gehouden de Heeren Burgermeesteren des te verwittigen; als ook hoe na datze elkandre in bloede en zwagerschap bestaen; want 't is hier een gebruik, dat Schepenen van Amsterdam elkandre niet nader in maeghschap bestaen mogen, volgens het Privileedje van Hartogh Albrecht van Beyeren, dan achter zusters kinderen.

Zie pag. 75.

Niemant kan ook hier ter stede het ampt van Schepen bekleden, ten zy dat hy eerst zeven jaren geduurigh Poorter geweest is, en al dien tijdt binnen Amsterdam zijn verblijf gehad heeft, volgens het Privileedje van dien zelven Hartoogh.

Eedt der Schepenen.

Schepenen dus gekooren, zijn gehouden, eerze in hun ampt treden, dezen naervolgenden eedt te doen: *Dat sweert ghy, dat ghy goede Schepenen sult wesen, mijne genadige Heere houw ende trouwe sult wesen, ende mijnen genadigen Heere in sijnen saecken sult stijven ende stercken, nae uwen vermogen, ende een recht vonnis wijsen sult tusschen den Huysman ende den Huyman, tusschen den Huysman ende den Heere, ende tusschen twee luyden dinget een, ende dat niet te laten om geenderhande saecken, dat u Godt soo helpe, &c.*

Ampt der zelven.

Schepenen van Amsterdam hebben ter eerster aenvang kennisse en *rechtspleginge over alle Poorteren en Inwoonderen dezer stede, en vryheidt van dien, mitsgaders over buiten luiden en hun goederen, die aldaer bevonden en beslagen worden.

* Judicature.

Schepenen van Amsterdam mogen geen brieven bezegelen, die verleden en gegeven zijn by weduwen, jongkvrouwen en onmondige kinderen, ten zy de gemelde weduwen en jongkvrouwen, verschynen met haer vooght of naeste vrienden; en dat zulx geschiede by wete en wil van den Raedt dezer stede, en ten overstaen van hare kinderen, vrienden en vooghden, *volgens de willekeure, staende in't Keurboek van de letter* A. Fol. 1.

En by aldien het gebeurde dat Schepenen eenige brieven bezegelden over den genen, die in't Weesboek staen en nochtans tot haer jaren gekomen zijn, is de zegelinge van gener waerde, ten zy de zelve perzoon uit het Weesboek gedaen was, na rechten van de Weeskamer, volgens de *Willekeure, staende in't Keurboek van de letter* C. Fol. 1.

Insgelijx is den Schepenen van Amsterdam ongeoorloft eenige brieven te bezegelen, die met de hant en het gewoonlijk teken van een der Sekretarissen dezer stede niet getekent zijn; en de brieven, die in tegendeel by Schepenen bezegelt worden, zijn krachteloos en van gener waerde, volgens de *Willekeure, staende in't Keurboek van de letter* C. Fol. 1.

Indien iemant eenen van den Schepenen van Amsterdam, oft die in het Gerechte geweest zijn, misdede, beledighde, oft quetste, van wege het recht, datze over iemandt gedaen, of noch te doen hebben, die gene wort ten zwaerde gedoemt, en daer is anders geen verdragh dan 't Gerechts proeve, volgens de *Willekeure, staende in 't Keurboek van de letter* A. Fol. 25.

De lager banken als de gemaghtighden van de Huwelixsche zaken en diergelijke, mogen ter eerster aenvangh oordelen en vonnissen vellen over die zaken, tot de welken zy byzonder gemaghtight zijn, doch men kan en magh van haer vonnissen zich beroepen voor Schepenen, uitgezeit in vonnissen daer iemandt door hartnekkigheidt is gedoemt. Jae mogen ook zoodanige zaken, voor andere banken hoorende, ter eerster aenvang wel voor Schepenen gebraght worden, indien strijdende parthyen daer

Ied mag h van d ger b ken a Schep nen b roepe

daer in bewilligen. Want eveneens als men ter eerster aenvang gaen kan voor den Ed. Hoogen Rade, alzoo kan men ook terstont gaen, indien strydende parthijen daer in bewilligen, voor Schepenen, mits datze gehouden zijn zulx by een smeekschrift eerst aen Schepenen te verzoeken.

Schepenen zijn ook gehouden jaerlix, nevens het doen van den eedt, op 't ingaen oft aennemen van hun ampt, te beloven onderhouden en doen onderhouden, d'orde op de maniere van pleiten, in den jare zestien hondert zes-en-vijftigh beraempt.

Schepenen zijn gehouden, stips boven te komen, en de rolle te laten dienen, van den eersten van Grasmaent, tot den eersten van Wijnmaent des morgens ten half negenen; en des Winters van den eersten Wijnmaendt tot den eersten van Grasmaent 's morgens ten negen uuren, en des namiddaeghs zonder onderscheidt ten half dryen.

Schepenen zijn ook by 't ondervragen, en pijnigen der misdadigen, en strijken 'er vonnis over, 't zy van leven of doodt; doch niet zonder des beklaeghden volkomen verantwoordinge gehoort te hebben; zulx men hen bequamelijke Rechters over alle burgerlijke en strafwaerdige zaken noemen magh.

1 Dor- ...van Alter- ... en ...lant. Schepenen van Amsterdam zijn ook gevolmachtight, om te mogen vonnissen vellen, niet alleen van zaken en geschillen, die poorteren en ingezetenen dezer stede voor hun bank hangen en uitstaen hebben, maer ook van geschillen, die parthyen in 't gewest van Amster- en Goylandt, voor den gerechte der zelve dorpen onbeslecht hebben hangen; by aldien 't zelve by d'een of d'ander party voor hen betrokken wort, volgens het privileedje van Hartogh Albrecht van Beyeren, (2 pag. ...) en Ruwaert van Hollandt, gegeven in den jare dertienhondert zeven-en-tachtigh den gemene landen van Amsterdam en Goylandt. En wordt het zelve vonnis den gerechte, de welke d'uitspraek of vonnis van 't geschil aen die van Amsterdam verzoekt, en te dien einde al de stukken en beweringen der parthyen in handen van Schepenen overgelevert, by een besloten brief toegestuurt; inhoudende, dat Schepenen van Amsterdam het gedingh, uitstaende voor den gerechte van N. tusschen N. als eysscher, en N. als gedaeghde, onderzocht hebben, en dat zy-luyden den voorsz. gerechte raden zouden, den genen te doemen, of den genen vry te kennen, na gelegentheyt der zaken, (gelijk zy-luyden by hun voorsz. brieven den zelven gedaeghden doemen of vry kennen) als daer van blijken magh by verscheide vonnissen, te boek staende in zeker blaffert, berustende ter Sekretarye hier ter stede, daer in diergelijke vonnissen in 't byzonder opgeschreven worden.

Schepenen van Amsterdam zijn ook gevolmachtight, om ter eerster aenvang kennisse te nemen over de klachten en eisch, dien mijn E. Heere de Schout doen, en nemen magh tegens den schippers, die zich vervorderen hun ballast op Pamphuis; of op eenige andere ondiepten daer ontrent over boort te werpen, en voorts op den zelven eisch kort en onvertogen recht en uytspraek te doen, volgens het privileedje by Keyzer Karel, en Grave van Hollandt dezer stede, in den jare vijftien hondert vier-en-veertigh gegeven: staende in het tweede Privileedje-boek p. 23.

Al de genen, die met hun schepen en goederen het Marsdiep en het Vlie inkomen, mogen, gaende noch komende, niet beslagen noch verhindert worden; maer indien iemant op de zelve ietwes te zeggen heeft, is hy gehouden hen in rechte te betrecken, en voor Schepenen van Amsterdam te verdaghvaerdigen; welke Schepenen hen luyden ook recht moet doen volgens d'oude herkomen van Amsterdam, en anders niet, en dat uit kracht van zeker Privileedje, gegeven by Hartogh Willem in den jare veertien hondert en vier. Zie pag. 101.

Geen Schepenen mogen ook tuigen noch kennisse dragen van eenige zaken langer dan een jaer, na datze afgegaen zijn, uitgezeidt van 's Heeren boeten, renten en andere

's Heeren zaken; als ook van stadts boeten, renten en diergelijke zaken.

Al het gene binnen de vryheit van Amsterdam geschiet, moet ook binnen Amsterdam by Schout en Schepenen berecht en genietight werden, volgens het Privileedje van Hartogh Willem, gegeven in den jare dertien hondert twee-en-veertigh, zonder dat de Baljuw vermagh iemandt ter zake van breuken te roepen buiten dezer stede, daer de breuken gevallen zijn.

Zie pag. 73.

Tot behulp van Burgermeesteren en Schepenen, zijn ook geordent en gekooren twee (daer voor dezen maer eene was) Pensionarissen, of loontrekkende Raeds-mannen. Dit zijn mannen die grondige kennis van wetten en rechten hebben; en staen Burgermeesteren en Schepenen niet alleen in 't Recht spreken, maer ook met goeden raedt ten dienste, bedienende alzo tevens 't ampt van Redenaers en voorspraken van de gansche stadt. En zoo het de noot vereischt, worden ook nevens anderen in aenzienlijke gezantschappen buiten 's landts verzonden. Doen ook gemeenlijk, in't verwellekomen van eenige groote Prinsen of Heeren, het woort. Deze plaetsen bekleden tegenwoordigh de Hoogh-geleerde Heeren,

M[r]. PIETER VOGELEZANK.

en

M[r]. PIETER de GROOT.

VYFDE HOOFTSTUK.

Van de gemachtighde Rechters, als Tresorieren ordinaris en extraordinaris, Commissarissen van de Huwelixsche zaken, Reken Meesters, Assurantie Meesters, Commissarissen van de Wisselbank, klene zaken, Bank van leeninge, Zee-zaken, en Kamer van desolate Boedel, &c.

De Rechters zijn tweederley, ordinarissen oft gevolmaghtighden.

DE Rechters by ons zijn velerhande, waer onder de voornaemste zijn d'ordinarisse of gewoonlijcke, en gedelegeerde of gevolmaghtighde. De ordinarische zijn die vrye en eigene Jurisdictie of rechtsdwang hebben, als hier te Lande;

Den Hooge en Provinciale Raedt.
Al de Collegien, zoo van mijnen Heeren de Staten en geltmiddelen als van d'Admiraliteyt.
De Houtvester en Meester knapen.
De Dijk-Graven en Heemraden.
De Gerechten binnen de Steden.
De Vier-Scharen van Baljuw en Mannen.
De Schepenen en Gezwooren van den platte Landen, &c.

Maer gedelegeerde Rechters zijn, die last en bevel hebben, om in plaetze van de gewoonlijke Rechters kennisse te nemen van eenige zaken. Veel is'er aen gelegen, na'tgevoelen van al de Rechtsgeleerden, of een gedelegeerde rechter gestelt is, van een opper-Vorst, by ons de hooge Overheit, of van een ander, vermits d'eerste grooter, maer de laetste een bepaelder macht heeft.

Hier ter stede worden alle jaren na 't verkiezen van Burgermeesteren en Schepenen, voor het midden van Sprokkelmaent by Burgermeesteren en Schepenen, gedelegeerde of gevolmaghtighde Rechters over verscheide banken gestelt: namelijk,

Twee Thresorieren ordinaris.
Vier Wees-Meesteren.
Vijf Commißarißen over Huwelixsche zaken.
Drie Tresorieren extraordinaris.
Drie Reken-meesters.
Drie Aßurantie Meesters.
Drie Commißarissen over de Wisselbank.
Zeven Commissarissen van klene zaken.
Twee Commissarißen van de Banck van Leninge.
Vijf Commissarißen over de Zeezaken.
Vijf perzonen over de Kamer van de desolate Boedel.
Vier Excijs-meesters.

Wy

Wy zullen het ampt van deze Gevolmaghtighde rechters, en orde, waer na datze zich te schikken hebben, hier vervolgens gaen ten toon stellen en verklaren.

Het ampt der twee Thresorieren ordinaris, dat een zeer geacht ampt is, en by na altijdt door oudt Burgermeesteren bedient wort, bestaet hier voornamelijk in, datze zorge moeten dragen over het stadts gelt, rekening houden van alle ontfang en uitgift, en alle brieven, den staedt der stadt rakende, bewaren.

De vier Wees-meesteren bedienen de vooghdye van zoodanige wezen, die, noch onmondigh of onderjarigh, en van vader of moeder, oft van beide berooft zijn, doch goederen genoech hebben om te leven. En verschillen deze wezen van de wezen, die in 't Weeshuis komen, en daer groot gemaekt worden, voornamelijck hier in, dat deze laetste geen middelen hebben, om te leven, en beide van vader en moeder berooft, moeten zijn, eer ze daer in mogen komen, gelijk in 't beschryven van 't Wees-huis, te voore wijtlopigh aengewezen is.

Nopende de wezen van d'eerste orde, zijn by den Gerechte in den jare vijftien hondert drie en tzestigh, en daer na, zekere punčten, waer na zich de Wees-meesteren van de Wees-kamer te schikken hebben, geraemt, en luiden aldus:

Burghermeesteren zijn gehouden jaerlix ontrent Lichtmisse te stellen, vier * aenzienlijke bequame en bejaerde Burgers, die ten minste veertigh jaren oudt, en zeven jaren Poorteren geweest zijn, met volkoome maght, over wezen en onmondige kinderen, hier ter stede en binnen de vryheit van dien woonachtigh; om ten meeste oorbaer der wezen goederen te bedienen, en daer voor zorge te dragen.

Indien man oft vrouw komt te sterven, en onmondige kinderen achter te laten, is de Dootgraver, die de baer voor de deur brenght, gehouden, de naem en woonstede van den aflijvigen aen de Klerk van de Weeskamer bekent te maken, voor al eer d'aflijvigen begraven wort. Weesmeesteren hebben daer na by een Bode van de Weeskamer, de nagebleve man of vrouw op een zekren dagh te verdaghvaerdigen.

De langst-levende van vader of moeder, is gehouden zes weken na het begraven des aflijvigen, in tegenwoordigheidt van de naeste vrienden der overledene, voor de Weesmeesteren te verschijnen, en den onmondigen en nagelaten Weeskinderen ter Weeskamer goedt te bewijzen, en aldaer te boek te brengen. Ten zy de vrienden hem of haer, om gewigtige redenen, langer tijdt om bewijs te doen, gunden, of in de goederen ongedeelt lieten zitten. Des zijn de vrienden gehouden aen Weesmeesteren wel duidelijk hier af verklaringe te doen, en te laten tekenen in de blaffers van de Weeskamer, in 't by wezen van d'overgeblevene; en dat mede binnen de tijdt van zes weken.

Niemant, hy zy Man of Vrouw, magh vertichten of van zijn kinderen scheiden, zonder eerst by Boel-schrift met eede gesterkt, aen te brengen, al de goederen, roerende en onroerende, geen uitgezondert. Ten zy de vrienden of vooghden van de nagelate kinderen met d'overgeblevene Vader of Moeder, zonder de goederen in schrift over te leveren, met bewillinge van Weesmeesteren, zich anders verdroegen.

Maer verzoeken de vrienden of vooghden een * boelschrift, zoo is de overgebleve gehouden, dien te geven: en eenige goederen daer in verzwegen zijnde, komt het zelve zonder eenigh tegen zeggen, tot voordeel van des aflijvighen kinderen, ten zy de overgebleve by eede verklaerde, zulx ontwetent geschiet te zijn.

* Inventaris.

Niemandt magh met zeggen, dat d'overledene geen goederen achter gelaten heeft, en de boedel meer ten achteren als te voore is, volstaen, voor al eer hy zulx klaerlijk by een boelschrift doet blijken. Ten zy de vrienden met bewillinge der Weesmeesteren, zulx toe stonden.

Zijner geen vrienden af te bekomen, om 't bewijs t'ontfangen, moet d'over-

gebleven den Weesmeeſteren binnen de voorſz. tijdt, volkome [a] boelſchrift geſterkt, met eede overleveren, en dan ſcheiden of bewijs doen.

[a] Inventaris.

En ſchoon d'overgebleve, zich wilde behelpen met een uitterſte wille by d'overledene gemaekt, is evenwel gehouden boelſchrift over te leveren, bewijzinge te doen, en den eigendom der goederen ter weesboek te brengen.

Komen Vader en Moeder beide te ſterven, zonder de nagelate kinderen bewijs gedaen te hebben, zijn d'oudſte en naeſte van Vaders en Moeders zijde; gehouden bewijs van de naegelate goederen te doen, en de zelve als voore by boelſchrift over te leveren.

Weesmeeſteren mogen, indien de vrienden, by de weesknecht ontboden, voor de derde reize niet verſchijnen en zonder reden onwilligh bevonden worden, het bewijzen van Vader of Moeder, oft eenige andere boelhouder oft boelhouſter ontfangen. En kan de bewijzer daer mede volſtaen, en is breuk vry.

Heeft de Vader den kinderen bewijs gedaen van 's Moeders erve, zoo moet na 's Vaders doot, d'oudſte en naeſte van deſſelfs zijde den kinderen bewijs doen van 's Vaders erve. En heeft de Moeder bewijs gedaen van 's Vaders erve, zoo is, na 's Moeders doot, d'outſte en naeſte van 's Moeders zijde, gehouden den Kinderen bewijs te doen van 's Moeders erve.

De beweze goederen moeten terſtont op de VVeeskamer gebraght worden, om aldaer bewaert te worden, ſchoon ook andere deel in de zelve hadden.

Yemant der onmondige weeskinderen, ſtaende in 't weesboek of niet, van iemant erfgenaem gemaeckt zijnde, ſchoon ook eenige andere, hun zelfs voogt zijnde, daer deel in hadden, is de boelhouder gehouden binnen zes weken, na 't overlijden des uitterſten wilmaker, aen Weeſmeeſteren, in tegenwoordigheit van de naeſte vrienden of vooghden der kinderen, behoorlijke boelſchrift van al de goederen by den uitterſte-wil-maker na gelaten; om dienvolgende d' erffeniſſe na vermogen der uitterſte-wille te ſchiften en te delen, over te geven, en voorts het gemaekte deel der kinderen, alwaert ook met anderen gemeen, terſtont als voore op de Weeskamer te brengen, op pene van twaelf gulden.

Alle erfgiften, en andere erffeniſſen, den weeskinderen by iemant beſproken, moeten d' erfgenamen, indien'er zijn, op de Weeskamer te boek, en in handen van Weesmeeſteren brengen, binnen de zes weken, en dat op de zelve pene.

Alle onroerende goederen, den weeskinderen aen geſtorven, moeten by openbare opveilinge nae de meeſtbiedende, en dat in tegenwoordigheit van vrienden, verkoft worden, ten zy de Vrienden der kinderen, met goetdunken der Wees-meeſteren, om redenen anders raetzaem vonden.

Wie zijn kinderen eenig gelt bewijſt, moet het terſtont op de Weeskamer brengen, om tot profijt der kinderen aengeleght te worden, of die het onder zich wil houden, moet daer voor ter beſcheidentheit der Weesmeeſteren en der kinderen vrienden oft vooghden, vaſte grontpanden binnen dezer ſtede, of ten minſte vaſte borge, ſtellen.

VVie onwillig of gebrekelijk in 't aenbrengen der goederen of erffeniſſen, den weeskinderen gemaekt, is, wort met twe Schepenen ingeleit, ter tijt hy zulx gedaen heeft, zonder midlerwijl te mogen uitgaen of eenige neringe doen, op pene van vijf gulden t' elkens te verbeuren.

VVeesmeeſteren mogen, na 't verloop van de zes weken, ter woonſtede van den onwilligen gaen, en by hun Klerk in tegenwoordigheit van de vrienden of naeſte bueren, al de goederen in den huiſe doen opſchrijven, en den onwilligen by eede verklaren, of'er meer goederen zijn of geweeſt, dan'er tegenwoordigh opgeſchreven worden.

De voorgaende artikelen van het aenbrengen der goederen binnen zes weken, is te verſtaen, als de ouders aen gemene ziekten, maer indienze aen peſt of diergelijke ziekten, geſtorven zijn, magh het aenbrengen der goe-

goederen, tot twaelf weken uitgestelt worden.

De vrienden der Weeskinderen, zoo verre buiten der stadt woonende, datze binnen de zes weken niet kunnen komen, moet d'aenbrenger der goederen zulx voor 't verloop dezer tijdt bekent maken, en een bequame tijdt verzoeken om die te beschrijven, binnen welken tijt zy ook gehouden zijn boelschrift als voore te leveren.

Alle aenwassen en profijten, die vader of moeder, 't zy by besterffenisse of anders, na de zes weken (geen bewijs noch gedaen hebbende) aenkomen, komen zoo wel tot profijt der kinderen als van vader of moeder, zonder dat de kinderen eenige schaden, den boedel overkomende, na dien tijdt hoeven helpen te dragen.

Alle belastingen van renten oft anders, die by vader oft moeder voor den tijdt van 't bewijs gedaen worden, hebben alleen d'ouders, by wien zoodanige belastinge geschiet is, te dragen, zonder dat vader of moeder der kinderen goederen eenighzins bezwaren of verkorten magh.

Indien iemandt, hy zy man of wijf, Weeskinderen hebbende, hertrout, zonder den kinderen goet bewezen, of aengebraght, of met de vrienden verdragen, en zulx den Weesmeesteren bekent gemaekt te hebben, verbeurt, tot behoef der kinderen, het achtste deel van zijn of haer goederen.

* Alle vaderlooze of moederlooze kinderen, worden hier Wezen en onmondigh geheten, tot datze vijf-en-twintigh jaren out zijn, en blijven ook zoo lang onder vooghdye, ten zy datze koomen te trouwen, of, by goeddunken van Weesmeesteren of vrienden, hun zelfs voogt gemaekt worden.

[* Dit ...eft ...t al- ...n hier, ...er ...k deur ...nsch ...llant, ...erlant ... Duits- ...dt ...ets, ...lgens ... schrij- ...a van ...go de ...oot, ...lde- ...s, en ...drea ...il.]

Doch blijven zoodanige perzonen, schoon datze tot die jaren gekomen of hertrout zijn, onder vooghdye, en worden uit het weesboek niet gedaen, indien Weesmeesteren, en den gemenen vrienden om gewigtige reden zulx oorbaer dunkt.

Zoo lang Weeskinderen onder vooghdye en met hun goederen in 't weesboek staen, mogenze hun goederen niet bezwaren noch vervreemden, ten zy Weesmeesteren met den vrienden of vooghden daer in bewillighden.

Iemant met Wezen, die noch onder voogdy en in 't weesboek staen, overkomende, speelende, of hen iets verkopende, leenende, borgende, of buiten verlof der Weesmeesteren of voogden, hooger dan eenen gulden, zulx wort van gener waerde, en daer over ook geen recht gehouden, hoe oudt datze ook zijn, en is noch daer en boven zoodanigh een, straffe onderwarigh.

Alle der Wezen schulden, te boek staende, mitsgaders al het gene voor erffenisse by vader of moeder, of by andere bewezen, magh men innen met loos en eige panden, tegens den genen die schult bekent, gelijk of de zelve voor Schepenen verleden waren.

Alle over eenkomsten, borghtoghten, beloften en diergelijke kennisschriften, den Weeskinderen aengaende, en voor Weesmeesteren verleden zijnde, zijn van gelijke kracht, als ofze voor Schepenen verleden waren.

Alle brieven Weeskinderen toebehoorende, en in 't weesboek staende, die tot haren maght zijn, als Weeskinderen daer aen komen mogen, verkeren noch verouden niet, hoe oudt datze ook zijn.

De langstlevende van vader of moeder, is gehouden zijn kinderen t'onderhouden, en dat alleen om de vruchten van 't gewijsde, 't zy de zelve vruchten noch zoo kleen zijn: te weten, de zoonen tot achtien, en de dochters tot vijftien jaren, zonder daer voor ook te mogen trekken d'inkomsten der goederen, den kinderen by eenige uitterste wille of gifte of anderzins aengekomen. Ten waer by zoodanige makinge, of gifte uitdrukkelijk anders bedongen wierdt, oft Weesmeesteren om eenige redenen anders verstonden, waer in dan, ter bescheidenheit van Weesmeesteren, de vrienden en vooghden der kinderen, met de langhstlevende van vader of moeder zich verdragen.

De tijdt van 't onderhouden verstreken zijnde, is nochtans vader of moeder, die bewezen heeft, daer niet van

 ontlast

ontlast, voor aleerze aen Weesmeesteren in tegenwoordigheit van de vrienden, komen verklaren datze van t'onderhoudt begeren ontslagen te zijn; waer in Weesmeesteren dan na behooren te werk gaen.

Indien d'ouders, vrienden, of anderen, in 't onderhouden met de Weeskinderen niet wel handelen, mogen d'erfgenamen met goeddunken der Weesmeesteren, de kinderen terstont daer van daen nemen, en hen na 't verloop der tijdt af betalen. De zelve zijn gehouden der Wezen goederen, indienze eenige onder zich hebben, binnen een maendt daer na op te brengen.

Bedragen de vruchten van 't bewijs meer, dan d'onkosten, die de kinderen in 't onderhouden verteren, mogen zich de vrienden met goeddunken der Weesmeesteren, nopende het loon van 't onderhout, met vader of moeder verdragen.

De vader der Wezen, indien hy een man met eeren is, heeft vooral de vooghdye over zijne kinderen, en 't bewindt der goederen, ten zy hy by voorgaende makinge of andere voorwaerden, zijn kinderen in goederen niet volgen moghte: want dan wort het bewint der goederen en opzicht der kinderen een mans perzoon van d'naeste erfgenamen, die Poorter is, en van Weesmeesteren daer toe bequaem geacht, aenbevolen.

Geen vrouwen, schoon het moeder of groot-moeder is, mogen eenige vooghdye over Wezen aennemen, maer hen zulx te doen verdragen. Des niet te min mogen Moeder of Groot-moeder, daer toe bequaem en in aenzien zijnde, het bewindt der goederen, hun kinderen of kints-kinderen toekomende, met goedtdunken der kinderen vooghden en Weesmeesteren, by aldienze daer af erfgenamen zijn, of eenige bezittinge verwaghten, eveneens als te vooren van vader gezeght is, met borghtoght, en onder vertyjinge van Vellejaens voorrecht, en al andere voorrechten, den vrouwen toekomende, wel aen zich nemen.

Doch komt vader, moeder oft grootmoeder te hertrouwen, zoo is deze bedieninge over der Wezen goederen uit. En komt eene der zelven te hertrouwen zonder rekening te doen, zijn de goederen van den gene, die zoo een trout, mede verbonden voor de bedieningen der Wezen goederen. Waer in deze stadt van andere plaetzen verschilt: Daer vader en grootvader hun leven langh de vooghdye behouden; maer moeder en grootmoeder alleen tot hertrouwen. *Grot. lib.* 1. *cap.* 7. *Sande Lib.* 2. *tit.* 9. *dec.* 3.

Zijn'er geen vrienden, die de vooghdye der kinderen en de bedieninge hunner goederen kunnen aenveirden, zo wort by Weesmeesteren, met goedvinden van Burgermeesteren, een ander bequaem perzoon daer toe geordent, die zulx ook aenveirden moet, ten zy hy wettige rede van weigeringe by braght.

Alle vooghden en bewinthebbers van der Wezen goederen, zijn gehouden t'allen tijden, ten verzoeke van vrienden en Weesmeesteren, op de weeskamer rekening van hun ontfang en bewint te doen, en dat in tegenwoordigheit der vrienden.

De voogden der Wezen of ontfangers hunner inkomsten, genooten eertijts voor hun loon, de veertighste penning van hun ontfang der inkomsten, en voor de hooftzom van afgeloste renten, en verkofte huizen of erven, den zestighste penning. Doch dit wort nu zoo niet onderhouden, maer hebben alle vooghden, 't zy by uitterste wille, of by Weesmeesteren gestelt, voor de moeite van hun ontfang en uitgift, ten twintighsten penning van hun ontfang, spruitende uit huis-huur en renten: wel verstaende datze dan geen zestighste penning, noch andere wedden oft profijten, van hooftzommen, oft afgeleghde renten, noch van gerede penningen in den sterf-huis bevonden, noch van gerede penningen in den eersten staet gestelt, en komende van verkochte roerende goederen, noch van eenige gerede penningen in eenige van de rekeninge gebraght, ter oorzake van verkochte vaste goederen, trekken mogen.

Weesmeesteren, vooghden, of bewint-

winthebbers der Wezen goederen, mogen der Wezen gelt niet op renten geven, dan onder bezegelde brieven en twee vaste borgen, die voor elkanderen moeten instaen. En wort hier ter stede in zoodanige brieven ten einde dit besluit ingevoeght : *Belooft mede de zelve hooft-zom met den verloope van dien, naer advenant van den tijdt als voore, wederom ter Weeskamer dezer Stede op te brengen, zes maenden naer de Insinuatie tot dien einde aen hem gedaen.* En hebben al zoodanige brieven, die alhier ter stede gedaen worden het recht van Schepenkennisse, en eeuwigh generael verbant, doch hier breder van beneden.

VVanneer vader en moederlooze Wezen, van hun jaerlixze inkomsten niet onderhouden kunnen worden, is den vooghden geoorloft al der wezen goederen te gelde te maken, en dan daer in met goetdunken der weesmeesteren, te doen, 't geen oorbaerlijxt en ten profijte der kinderen is strekkende.

Der Wezen goederen blijven gemeen tot'er tijdt dat iemant van hen mondigh zy, ten zy d'ouders dit anders hadden gemaekt; of by den weesmeesteren, vrienden, of vooghden anders verstaen wierdt, oft een der wezen merkelijke groote schult buiten d'andere maekte, of ter Schoole oft anders merkelijk meer verteerde; 't welk hy gehouden is alleen te zijnen laste te dragen.

Eenigh weeskint tien jaren achter een buiten 's lants geweest zijnde, zonder daer af tijding van desselfs leven of doodt te krijgen, mogen de naeste vrienden en erfgenamen, met bewillinge der Weesmeesteren, na hem laten vereisschen ter plaetze, daer hy laetstmael geweest is. En bevindenze dat hy overleden is, of geen kuntschap van zijn verblijf kunnen krijgen, mogenze de goederen der uitlandige Wezen onder elkandere delen, mits daer voor stellende vaste borgen, ieder voor zijn deel, op dat de zelve, indien dit wees-kint te voorschijn quam, weêr herstelt mogen worden.

Geen geschillen van Weeskinderen mogen voor 't recht betrokken worden, dan met goetdunken en verlof van Burgermeesteren en Weeskinderen. En die een weeskint te boek staende over kostgelt, schulden of anders wil beklagen, is gehouden zulx eerst voor Weesmeesteren te doen.

Alle geschillen voor Weesmeesteren tusschen parthyen vallende, worden in 't kortst en zonder geschrift afgedaen, zonder dat parthijen de zelve eerste mogen voor Schepenen betrekken. De zelve voor Schepenen getogen, en de verklaringe oft beslechtinge der Weesmeesteren voor goet gekent, verbeurt de betrekker tien gulden. En wie zich by de beslechtinge der Weesmeesteren bezwaert vind, magh binnen veertien daegen zich daer van aen Schepenen beroepen, en niet daer na; want na dien tijt is der Wees-meesteren verklaringe even zoo kraghtigh, als of zulx by Schepenen gedaen was.

't geen Hugo de Groot zeit. Den Voogden wort niet toe-gelaten eenigh recht te beginnen van twijffelaghtige zaken, zonder goetvinden van het gerecht of Wees-kamer, op straffe van de zelve kosten te dragen.

De blafferts der weeskamer moeten heimelijk gehouden en opgesloten worden, zonder, 't zy met verlof van Wees-meesteren, dien aen iemant te mogen toonen.

Wie om eenige zaken voor Weesmeesteren ontboden wort, moet verschijnen, op pene, indien hy de derde reis niet verschijnt, van zes schellingen.

Burgermeesteren in der tijt, zijn gehouden, des verzocht zijnde, Weesmeesteren voor te staen en te helpen raden. En wie Weesmeesteren met woorden oft werken beledight, wort gestraft in allen schijn, of zulx aen die van den Gerechte geschiet was.

Als in den jare duizent vijf-hondert twee-ent-negentigh, by goetdunken der Ed. Grootmogende, nopende d'orde die gehouden zou worden, in 't beleiden der Weeskinderen penningen op renten, verstaen en besloten was, dat in Steden, daer zulx dienstigh bevonden wiert, de verlijdinge ten behoeve van de Weeskinderen van de voorsz. renten te doen, voor Weesmeesteren als voor Schepenen zoude gedaen worden, en 't geen alreê voor den zelven gedaen was, en noch te doen stont, even zoo krachtigh over de goederen, in de vryheit van de zelve Steden gelegen,

gen, gehouden zoude worden, als oft de verlijdinge voor Schepenen gedaen was; zoo was zulx ten opzight van 't gemelde besluit der Ed.Gr.Mog. hier ter stede van dien tijdt ook vervolgens zoo verstaen, en het daer voor gehouden, dat in 't gros alle verlijdinge, gedaen voor weesmeesteren, over de goederen, gelegen binnen de vryheit dezer stede, van gelijke kracht en natuur zouden wezen als ofze voor Schepenen gedaen wierden; en dat alzoo Weesmeesteren kennissen in alles, in gelijken graet met en nevens Schepen kennisse gaen zouden. Maer ontrent den jare zestien hondert zes-en-vijftigh, viel hier over te twisten, en scheen merkelijke stoffe tot veeler ongemakken te geven, by aldien by Burgermeesteren en VVethouderen dezer stede hier in niet verzien was geworden. VVant op hun vertooning, verklaerden de Ed. Groot-Mogende Heeren by forme van nader uitleggende over het gemelde besluit, van den jare duizent vijf hondert twee en tnegentigh dit naervolgende, te weten:

Wees-meeste-ren,ken-nissen,ge-stelt met Schepen-kennis-sen.

Dat alle acten en verlijdinghen, mitsgaders hypothecatien, alrede gepasseert, ende gedaen, en voortaen te passeren en doen voor Weemeesteren, 't zy ten behoeve van minder oft meerder jarigen, de Weeskamer subject, binnen deze voorschreve stadt sullen zijn, blijven ende gehouden werden van gelijk recht, natuer, kracht ende effect, als de acten en verlijdingen, mitsgaders hypothecatien die gedaen worden voor Schepenen, ende zulx het effect van Weesmeesteren kennissen in gelijcken grade gestelt, met ende nevens de Schepenen kennissen; alles alleen over de goederen gelegen binnen de Jurisdictie van deze stadt, ende mits dat van de hypothecatien ter Weeskamer register apart gehouden sal werden, ende daer toe acces gegeven een ieder, die interest door de hypothecatien souden mogen hebben; ende dat niet tegenstaende eenige plakkaten ter contrarie ge-emaneert, ende in treyn gebraght; hebbende een iegelijk, die meent daer aen geinterresseert te sijn, ofte te sullen worden, sich daer na te reguleren.

Gee Fidei-Comm faire ge deren mogen ter We kamer ontfan-gen wo den, 't zy die aengaen Wezen (gedure de han minder-jarighei ter Wee kamer verticht zijn.

In den Jare zes-tien-hondert twee-en-vijftigh, wert ook afgekundight, dat, vermits verscheide perzonen, hun goederen by uitterste wille, erf-bevelingh over de handt onderwarigh maekten, en begeerden dat zoodanige goederen ten behoeve der Erfgenamen ter Weeskamer zouden geregeert en in acht genomen worden, zommige de tijdt van veertigh, vijftigh, ja tnegentigh Jaren, 't geen de Weesmeesteren (vermits zoodanige erf-makingen, gemeenlijk moeilyke gedingen met zich slepen) in 't bedienen en gade slaen der Weeskinderen goederen, zeer verachterde, voorttaen, van dien tijt af, geen goederen by erf-beveling over de hant gemaekt, ter Weeskamer zouden aengenomen worden, ten waer de zelve Wezen aengingen (geduurende hun minderjarigheit) die ter Weeskamer vertight zijn. Maer dat evenwel met het bewint oft de bedieninge der goederen, by erfbevelingh over de hant gemaekt, die reets ter Weeskamer waren bekent, oft de welken met het afsterven des uitterste wil makers voor het af kundigen dezer willekeure verordent waren daer te komen, onder 't opzight en 't ontfangen der Wees-meesteren zoude kunnen voort-gevaren worden; mits dat t' elkens om de vijftien Jaren het recht der Wees-kamer betaelt werde.

Wannee de langst levende met de Wezen uit-koop doet, &c.

In den Jare zestien-hondert zes-en-vijftigh wierdt ook by den Gerechte, (krygende daer toe ook verlof van de Ed. Groot-Mogende Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant, geordent en gewillekeurt, dat, by aldien by afsterven van een der gehuwde perzonen, nalatende kinderen, den Weeskamer onderwarigh, in name en van wegen der zelve kinderen, nopende de voldoeninge van 't recht des eersten overledens erffenisse, met den langstlevende, gehandelt wierdt, niet by schiftinge en scheidinge der goederen zelfs, maer in tegendeel uit kracht van zeker boven-staende vierde Artykel, (gelijk zulx dikwils binnen deze Stadt geschiet) by forme van uit-koop, namelijk

melijk; dat de langhst-levende blijft zitten in den geheelen Boedel alleen, mits belovende daer tegens aen de voorsz. kinderen te betalen een zekren zom penningen, en voorts al de schulden t' zijnen laste te nemen, en de kinderen daer van te bevrijden, in zoodanigh geval ieder schuldt-eyscher van zoodanigen Boedel, die zoude mogen goet-vinden des-zelfs recht, voor zoo veel 't zelve aengaende en daer voor verbonden geweest is; den eersten overleden, te willen eisschen ende innen op de voorschreve Kinderen als des overledens erfgenamen, niet tegen-staende d' overneminge, dienthalven gedaen by de langst-levende, zulx doen moet binnen de tijt van anderhalf Iaer, na den tijt dat de voorschreve uitkoop ter Weeskamer zal gedaen, en de betalinge der voorschreve schult by de langst-levende aengenomen is, als behoudende daer tegens een gelijkwaerdigheit van goederen. Wiert ook geordent, dat by aldien in deze betalinge eenige uitstel oft zwarigheit gemaekt wierdt, de zelve binnen de voorschreve tijt met recht zoude mogen gevordert worden. Maer by aldien de zelve voor de voorschreve tijt niet gevordert wiert, dat de schult-eisscher alleen den geenen zoude mogen aenspreken, die zich voor de betalinge had ingestelt, en bezitter van den Boedel was, zonder na 't verloop van anderhalf Iaer, op den voorschreven Kinderen oft Erfgenamen, veel min op den genen die t' hunnen behoeve voor de langst-levende borge gebleven zijn, weder verhael te mogen nemen.

Doch staet aen te merken, dat de tijdt van anderhalf Iaer niet in-gaet, ten opzicht van zoodanige schult-eisscheren, die buiten der Stadt woonen, dan, 't voorschreven bewijs gedaen zijnde, een maent naer dat de tweede gewoonlyke Post oft Boden van hier vertrokken, zal gekomen zijn ter plaetze daer d' uitlandige schult-eisscher woonaghtigh is.

Ampt der Thresorieren Extraordinaris;

De drie Thresorieren Extraordinaris, waer onder mede gemeenlijk een Oud-Schepen is, ontfangen den achtsten penning oft verponding, en de Extraordinarisse lasten oft impositien. By dezen wort wederom de betalinge van eenige 's Lands renten gedaen.

En Reken-meesters.

De drie Reken-meesters, overzien alle rekeningen van ontfangen en uitgeven der Stadt; by hen wort ook mede de Consignatie bedient, 't welk voor dezen door Schepenen plagh te geschieden.

Commissarissen van de Huwelixe zaken.

Onder de vijf Gemaghtighden (die in 't begin maer vier waren) der huwelixe zaken zijn gemeenlijk ook twee Oud-Schepenen.

Keure en instellingen, waer na zich de zelve te schikken hebben.

Die zich in den Echte-staet wil begeven, en de drie Zondaeghze geboden in de Kerk of op 't Stadthuis laten gaen, (zonder de welke hier niemant trouwen magh) worden eerst by deze Gemaghtighden ondervraeght, ofze ook zonder veinzinge, dwangh of bedroch in den huwelyken staet treden, ofze vrye perzoonen, hoe oudt, en of hun mede-standers hun ouders zijn; ofze geen nader bloetvrienden in 't leven hebben, en elkandre niet in bloede oft zwagerschap bestaen. Waer op d' ongehuuwde gehouden zijn by ware woorden of eede (ter bescheidenheit der Gemaghtighden) t' antwoorden. En mogen ook deze Gemaghtighden het derde huwelixe gebodt, maer wel het eerste en tweede, van Weduwenaers en Weduwen, onmondige kinderen hebbende, niet inwilligen, ten zy de zelve eerst blijk brengen, van de Weeskamer voldaen te hebben. Zy geen hindernissen vindende, staen het afkundigen der geboden toe, voor den Kalvinischen alleen in hun Kerken. Maer de geboden van andere gezintheden, worden ter puye van 't Stadthuis, na voorgaende klokslagh, drie volgende Zondagen afgekundight. En geschiet dit geboden laten gaen, te dien einde, op dat iemant, die wettige redenen wiste, waerom zoodanige perzonen niet zouden mogen huwelikken, zulx den Gemaghtighden aendiene. Wordt ook t' elke reis wel uitdrukkelijk, by d' afkundinge gevoeght dat 't et is, het eerste, tweede, en derde gebodt.

Niemandt magh, zonder wettige reden, een anders geboden schutten, op pene van tien gulden.

De gemachtighden eenigh hinderniſſe, waer door geen afroepinge gegunt, of de gegunde geſtaekt wort, vindende, moeten daer af kenniſſe nemen, en daer over na gelegentheit recht doen.

In 't voorkomen van eenige duiſterheit van trou-beloften, moetenze na vorſſchen, wat forme van trou tuſſchen hen beide ingeſtelt zy.

Jongmans onder de vijf-en-twintigh en Dochters, onder de twintigh jaren, worden geen gebooden gegunt, ten zy datze met hun Ouders, of by gebreke van dien met groot-Vader oft Moeder, mondige Broeder oft Zuſter, Oom oft Moeje verſchijnen, of blijk van der zelven bewillinge brengen; des mogen de genen, die ouderloos en vriendeloos zijn, volſtaen met verlof te brengen van hun vooghden, en bewillinge van Burghermeeſteren en weesvaderen.

Minderjarige by brengende, ouder, vooghde en vriendeloos, of dat de zelve krankzinnigh, in vreemde Landen, en veel jaren van huis geweeſt zijn; zulx datze aen hun verlof niet wel kunnen geraken, zijn gehouden zulx den gemaghtighden by wettigh getuighſchrift te doen blijken: maer ingeboorne daer-en-boven, verlof van Burgermeeſteren of Weesmeeſteren, als oppervooghden, te brengen. Des niet te min moeten deze gemaghtighden zoodanige perzonen afvragen, wanneer en in wat maniere, zy van hun ouders en vrienden geſcheiden, uitgezet, of by de zelven leſt geweeſt zijn, om hier uit te vernemen, ofze ook voor vondelingen van hen uitgeleit, oft anderzints verlaten zijn, zonder dat de zelve anders eenige vordere opzicht over hen gedragen hebben; en dit alleen om te beſluiten of het ook noodigh is, het verlof der ouders in te brengen.

Een Jongman en Dochter, beneden de vijfentwintig jaren, geboden verzoekende, zonder verlof van hun ouders te toonen, ontbieden dan de Gemaghtighden d'ouders voor 't afkundigen, om in 't huwelik hunner kinderen te bewilligen, oft redenen van hun weigeringe by te brengen. Maer binnen de veertien dagen niet verſchijnende, oft binnen dien tijt geen wettige reden by brengende, wort met het afkundigen en 't huwelik voortgevaren.

d'Ouders verſchijnende, en de bygebraghte redenen, om 't huwelik om verre te ſtoten, niet wigtigh genoegh zijnde, gaen de Gemaghtighden, indienze d'ouders niet kunnen bewilligen, met de Heeren van den Gerechte te rade, en beſluiten of der ouders redenen gewightigh zijn, om 't huwelik te beletten.

Weduwenaers, en Weduwen, behoeven zich aen hun ouders bewillinge niet ſtips te binden, by aldien de zelve het voorgaende huwelik toegeſtaen hebben.

Een Weduwe onder de vijftigh jaer, en wiens man maer zes maenden is overleden geweeſt, kan hier geen geboden krijgen.

Een vry jongh-gezel of Weduwenaer, een vry vrouws-perzoon met ſchoone woorden bedrogen oft beſlapen hebbende, en te trouwen en trouw beloften gedaen te hebben, loochenende, en zulx met eede willende verklaren, niet tegenſtaende het vrouws-perzoon hem tegenviel, wort de zaek voor den Gerechte gebraght, om aldaer na behooren afgehandelt te worden. Te dien einde is ook afgelezen, dat de gene, wie een jonge dochter onteert, gehouden is de zelve te trouwen, ten zy hy de Heeren anders onderrichte; in welken gevalle hy d'onteerde dochter een zekre zom penningen voor haer onteeringe geven moet, en blijft boven dien noch ſtraf baer by den Gerechte aen lichaem of goet.

Geen huwelik, waer van d'eene parthy buiten der ſtadt woonaghtigh is, mogen deze gemaghtighden laten geſchien, zonder blijk of bewijs te brengen van een vry perzoon te zijn. Beide of een van beide uitheemſche, maer boven haer jaren, met niemant van trou berucht zijnde, en over de drie leſte jaren hier geduurigh gewoont hebbende, kunnen, zonder vertoogh te tonen, drie geboden krijgen, indienze by eede verklaren willen vrye luiden te zijn. Het zelfſte wort ook den uitheem-

heemſchen toegeſtaen, die hun volle jaren hebben, maer zoo verre van hun lant zijn, datze hun betoogh niet bequamelijk kunnen lichten.

De genen die zich bezwaert vinden om in der Kalviniſchen Kerken te trouwen, worden voor onechte luiden verklaert, indienze, na dat de drie Zondaeghze gebooden ter puye van 't Stadthuis, na voorgaende klokſlagh, zijn afgekundight, niet op 't Stadt-huis verſchijnen, en aldaer voor twee Schepenen, die te dien einde 's Zondaeghs ten half twaleven, en 's Dingsdaeghs ten half tweĕn op 't Stadthuis zitten, het huwelik voltrekken. Doops-gezinden, na het trouwen in hun Kerk, zijn gehouden binnen een maent na de laeſte afkundinge in hun kerk gedaen, voor twee Schepenen en een Sekretaris hun trou bekent te maken, nader te vieren, en te laten aentekenen; die hen dan met deze woorden trouwen. *Ghy N. hebt aengenomen, neemt aen ende hout voor uwe wettige huisvrouwe N. ende ghy N. hebt aengenomen, neemt aen ende hout voor uwen wettigen man, huisheer ende vooght N. ende belooft aen weerzijden malkanderen getrouw te zijn, ende in goeder eendraght als ge-echte man ende wijf, eerlijk ende Godzalighlijk na des Heeren inſtellinge te leven, tot dat de doot u ſcheide.* Op de zelfſte wijze gaet alhier ook het trouwen der Joden toe.

Ieder moet binnen een maent, na het derde gebodt, zijn huwelik, 't zy in de kerk of op 't Stadthuis, voltrekken, of reden van opſchorzinge by brengen, en dat op pene, na 't verloop van de maent, voor d' eerſte week van vijf, en voor ieder naervolgende week van tien gulden verbeuren.

Die, zonder drie geboden te laten gaen, of, na datze gegaen zijn, zonder het huwelik te voltrekken, als echte luiden by elkandere gaen woonen, worden volgens het plakkaet der Staten geſtraft.

Twee ongehuwde perzoonen by elkandere als man en vrouw, zonder geboden gehadt te hebben, woonende, en daer na voor deze Gemaghtighden ontboden, en bereit zijnde de geboden te laten gaen en te huwelikken; mogen zulx de Gemaghtighden toe laten; onvermindert den Heere zijn gerechtigheit en eiſch, volgens de keure daer op gemaekt; des moet de huwelikx-vieringe geſchieden als voore.

Echte luiden mogen van elkandre niet gaen woonen, dan by wettigh vonnis van den Gerechte, op pene van hondert gulden, alle maenden te verbeuren, zo lang alſſe van elkandere blijven.

Indien een getrout perzoon, of die aen een ander verlooft is, met een ander de gebooden laet in ſchryven, die wordt gegeeſſelt, of anders, ter beſcheidenheit van den Gerechte, geſtraft, ſchoon 'er geen afkundinge der geboden op gevolght is. En indien man of vrouw om overſpel van elkandere afgezet worden, ſtaet hen beide vry een ander te trouwen.

Alle vonniſſen by den Gemaghtighden gewezen, worden, ten verzoeke der parthijen na voorgaende op-eiſchinge (te doen by den genen, die daer toe gemaght is) uitgevoert, eerſt door deze Gemaghtighden zelfs by gelt-boete; maer blijft de perzoon in gebreke van te voldoen, wordt d'uitvoeringe door den Officier gedaen; 't zy door inlegginge of gijzelinge, ter beſcheidenheit en orde der Gemaghtighden. Daer by den onwilligen belaſt wort, in zijn huize met beſlote deuren en venſteren te zitten, zonder neringe te doen, noch uit den huize te mogen gaen, voor al eer 't gewijsde voldaen is, op pene van ieder dagh vijf gulden te verbeuren. Ten waer zich zoodanigh perzoon binnen tien dagen na d'uitſpraek van 't vonnis beriep aen Schepenen; des moet hy dan in handen van den Gerechte tien gulden ſtellen, die hy te verbeuren heeft, indien 't gewijsde by Schepenen voor goet gekent wort; maer krijghtze weder, wort 'et herroepen.

Voor deze Gevolmagtigden worden ook alle geſchillen, tuſſchen meeſter en knecht, vrou en dienſtmaegt, en diergelijke, waer toe zy zich des Dingsdaegs, Woensdaegs, en Vrydaeghs voor de middagh laten beledigen, afgedaen. Doch 't beſlechten van deze laeſte geſchil-

schillen, stont eertijts aen de Gemaghtighden der klene zaken, toenze eertijts tusschen strijdende parthijen vonnissen velden tot veertigh, daer na tot zestigh gulden. Maer hun orde in den jare zestien hondert en vijftig vergroot zijnde, om rechtsdwang te hebben tot zes hondert gulden, is dit zelve, ten opzicht van de veelheidt der zaken haer E. weder afgenomen, en den Heeren Gemaghtighden der zee-zaken, en endelijk, by de orde op de maniere van pleiten binnen Amsterdam, in den jare zestien hondert zesen-vijftigh geraemt, deze Gemaghtighden van de huwelixsche zaken toegevoeght. En vermits het bericht dezer Gemagtigden hier meê niet is vermeerdert, schikken zich de zelve in dit stuk na het derde, vijfde, en zevende artikel van het bericht der Gemaghtighden van de kleene zaken, ingestelt in den jare zestienhondert en elf. Dit derde vervat alle zaken van hoon, oft verschillen van woorden tusschen Heer oft Meester en knecht, Vrouw en meyt, Gildebroederen, en andere diergelijke. Als ook alle Burgerlijke zaken, bestaende in feiten, dreiginge, vechtinge, oft quetsingen. Het tweede luit, datze hun uitterste vlijt moeten doen, om parthyen over zoodanige zaken te zoeken vereenigen; indien niet, haer voor den Gerechte te zenden. Het zevende spreekt alleen over het verbeuren, van de boeten van wegen het achterblijven.

* Commissarissen van de Assuranti-kamer.

De drie * Rechters van de verzekerkamer, die in den jare vijftien hondert acht en tnegentigh wierdt opgericht, schikken zich en gaen te werk na deze volgende keuren en instellingen.

Keuren en wetten waer na zich de Gemaghtighden der verzekerkamer te schikken hebben.

Geen verzekeringe magh gedaen worden by iemant van uitgaende of inkomende goederen, dan beneden d'oprechte waerde van dien, blijvende ten minsten tien ten hondert, tot perijkel van den genen, die zich doet verzekeren, 't welk is ontrent het tienste deel van de waerde der zelve koopmanschappen, datze, zoo in koop, pakkinge, tolrechten, gelt van verzekeringh, als andere onkosten, gekost hebben.

Welverstaen, dat by aldien een perzoon had een schip, waerdigh boven twee duizent pont-groot, magh 't overschot daer van geheel en al doen verzekeren, blijvende alleen het perijkel van het tienste deel in de zom van twee duizendt ponden grooten. Maer goederen, daer op avarye gemaekt wort, moeten de Koopluiden na de rechte waerdye instellen.

Alle luiden mogen zich doen verzekeren, uitgezeit de Rechters, gestelt over 't stuk van verzekering, als ook hun dienaren, tollenaers en makelaers; maer volgens de keure van den jare zestien hondert en een, mogen ook deze Rechters en hun dienaren zulx doen.

Indien de verzekeraer komt bankrot te spelen, magh de verzekerde de verzekeringe af staen, en zich op nieuw by een ander, op goede en quade tijdinge doen verzekeren, doch in dien gevalle is de verzekerde zijn verzeker-loon quyt, 't geen ten voordeele der schult-eischeren des verzeekeraers komt.

In de verzeker-brief, moet de naem van 't schip staen, 't zy het zelve hier van daen gaet, of van andere plaetzen herrewaerts overkomt; als ook de Meesters en Schippers naem, mitsgaders de plaetze, daer 't schip laden en heen varen zal, op pene van niettigheit en onwaerde der verbintenissen van de verzekeringh, indien het de schult des verzekerden is: anders mag de verzekerde het op den genen verhalen, die de brief gemaekt heeft, indien zulx by hem toegekomen is.

De verzekeringe der verzekerde waren begint loopen te hebben, als de zelve waeren op de kay of wallen, en in schuiten gebraght zijn, om van daer in de schepen overgebraght te worden; en duurt de zelve verzekeringe, tot dat de zelve waren in de haven gekomen, en op 't landt veiligh gelost zijn.

Blijft een verzekert schip of goet, jaer en dagh, zonder datmen van 't lossen ter bestemde plaetse tijding hoort, achter, wort het zelve, by aldien het in Europe is, voor verlooren geschadt, en magh zulx den verzekeraers

raers bekent gemaekt, en na drie maenden betaling ge-eifcht worden; maer aengaende verder gelegê plaetzen, magh zulx den zelven voor den tijdt van twee jaren niet bekent gemaekt worden.

Verzekeringen, gedaen drie maenden na het vertrek van fchepen binnen Europe en Barbarye, of daer ontrent, en van verdere plaetzen, zes zijn van geener waerden, 't zy de verzekerde den verzekeraer des verwittighde, en zich op goede en quade tijdinge deedt verzekeren.

De verzekeringe is te niet, indien de verzekerde den Schipper een andere reis of haven, dan in de verzeker-brief ftaet, doet nemen; maer wel vermagh den Schipper by noodt een andere haven kiezen; doet hy anders, en zonder laft van de verzekerde, blijft de verzekeringe van waerde, en heeft de verzekeraer verhael op den Schipper.

Een fchip buiten 's landts by hooger handt zijnde aengehouden, oft anderfints onnut geworden om de reize te doen, moeten de eigenaers van de verzekerde Schepen en waren, 't zy de zelve waren mede bekommert zijn oft niet, zes maenden, na dat ter plaetze, daer het meerendeel der verzekeraers is wonende, de wete is gedaen, indien het belet is gevallen binnen Europe of Barbarye, en indien daer buiten, een geheel jaer verbeiden, voor en al eer 't voorfz. Schip oft goederen te verlaten; maer magh den verzekerde midlertijt den verzekeraer wel bedwingen om borgh oft pant te ftellen voor de verzekeringh. De Koopluiden vermogen binnen den voorzeiden tijdt van zes maenden, oft een Iaer de koopmanfchappen op een ander Schip oft Schepen te leggen, om haer reize te volbrengen ter beftemder plaetfe, oft indien zy zulx niet en deden, vermagh den verzekeraer zulx te doen, en is in zulken gevalle alleen gehouden in de onkoften van toereden, vracht en fchade, die de koopmanfchappen midlertijt geleden hebben, uit zake van de voorzeide bekommeringh oft belet, 't en waer de verzekeraer ook het gevaer van verfchepinge by den verzeker-brief hadde genomen t' zijnen lafte. Doch vermagh de verzekerde ook binnen de voorzeide tijdt van zes maenden, oft een jaer, zijn vervolgh te doen van grove verderffelijke Waren, als Kooren, Boom-vruchten, Wijn, Olye, Zout, Haring, Zuiker, Quikzilver, Zout, Botter, Kaes, Hoppe, Syroop, en Horingh: doende evenwel de weete aen 't meerendeel der verzekeraers.

Van fchepen, gefchut, rufting van oorloge, magh, dan onder de twee derde deelen van d' oprechte waerde van dien, geen verfekering, en geenzins van de vracht of toerufting der Schepen, noch ook van kruidt, klooten, leeftoght, of diergelijke verflijtende dingen, gedaen worden. Het Scheepsvolk magh zijn wedde, noch eenige andere dingen, haer toebehoorende, niet verzekeren, maer wel eenige koopmanfchappen.

Om de fchade of vermindering der verzekerde Schepen of goederen, (die geheeten wordt Avarye) moet den eifch tegens den verzekeraer ingeftelt worden, ten langhften binnen de tijdt van anderhalf jaer, indien de fchade is gevallen binnen Europe of Barbarye, maer daer buiten, binnen de tijdt van drie jaren, te reekenen van dien tijdt af dat de Schepen ontladen zijn.

Van Schepen of Koopmanfchappen, die verlooren, gerooft, ofte bedurven zijn, zijn de verzekerde gehouden hun eifch tegens den verzekeraer te doen, ten langhften, indien het ongeluk in Europe gevallen is, binnen anderhalf jaer, maer daer buiten, binnen drie jaren, te rekenen van de tijdt af dat 'et ongeluk gefchiet is. En is dit bovenftaende te verftaen van Schepen en goederen, die over zee gaen of komen.

Koopmanfchappen, gaende te lande, en over zoete wateren, gemerkt het gevaer, daer zoo groot niet is als over zee; fchikken zich deze Gemaghtighden, na dat koopluiden in 't over-een-komen zich allerbeft verdragen. En moet ook deze verzekering onder de waerde gefchiede, en een tiende deel tot fcha-

Rrr de

de van den Koopman blijven. Doch mogen de voerluiden geen verzekering doen van hun karren, paerden, en wagenen, dan onder de helft van de waerde, en geenzins van hun loon oft wedde.

Wie gout, zilver, gemunt oft ongemunt, als mede bezaeltjes, gesteenten, en andere juweelen, als ook oorloghs-tuigh, wil verzekeren, moet zulx in de verzeker-brief uitdrukkelijk laten noemen: al andere zaken, bederffelijke of onbederffelijke, worden maer met de blote naem van Waren gestelt.

De verzekering magh geschieden, voor den Gerechte, [s] Beampt-schryvers, oft by eige en byzondere verzeker-brieven, en handt-schriften, ter weder-zijde onderteekent, oft voor geloofwaerdige getuigen, zoo als parthyen dat verstaen.

[s] Notarissen.

Iemandt magh Schepen, die alreê verdronken, oft gerooft zijn, indien hem zulx onbewust is, laten verzekeren. Maer zijn de goederen zoo langh te voore vergaen, dat de verzekerde daer van de wete konde hebben, 't zy ter zee oft te lande, rekende drie mijlen voor twee uuren; zoo wordt de kennisse gehouden voor bewezen, 't en waer de verzekeringh waer geschiedt op goede en quade tijdingh: in welken gevalle, de verzekerde hem aenbiedende by eede te zuiveren, is de verzekeraer gehouden de verzeekeringh te voldoen, oft de kennisse van de verzeekerde te bewijzen.

Indien iemant de verzekerde goederen, of minder dan hy heeft doen verzekeren, niet doet laden, magh het verzeker-loon her-eischen, mits dat hy den verzekeraer een half ten hondert genieten laet.

De leste verzekeraer treedt in winst en verlies zoo diep als d'eerste. De verzekeringh is van geener waerde, die op 't leven van luiden, oft weddingen, reizen en diergelijke, gedaen wordt.

Een verzekert schip, onvaerbaer geworden, insgelijx schip en goederen by vyanden, of zee-rovers gerooft zijnde, magh de verzekerde terstont van al het zelve afstant doen, en de verzekeraers aenspreken, die binnen drie maenden, na dat zulx door den Sekretaris oft Bode van deze kamer hen bekent gemaekt is, moeten voldoening geven.

Van schade, die den goederen uit haer zelfs overkomt, zonder uitwendigh geval, als ook van uitwendige schade niet bedragende boven een ten hondert, is de verzekeraer niet gehouden.

De verzekerde is schuldigh alle kennisse, dien hy krijght van bekommering of schade, den verzekeraers door de Sekretaris oft Bode dezer kamer, te doen weten.

Wie in deze over-een-koming listelijk handelt, is gehouden in alle kosten, schade, en winst-dervinge, boven de straffe van de Hooge Overheit.

Alle twisten, spruitende uit verzekering, als mede die van avarye of schade der verzekerde goederen, worden ter eerster aenvang by deze drie Rechters afgedaen. De zelve mogen ook alle geschillen beslechten, die ter zake van verzekering buiten deze kamer geschieden, oft betrekkelijk tot deze kamer zijn, oft anders by parthyen ter beslechtinge der zelver kamer getrokken worden; waer voor zy genieten het derde deel van eene gulden, van elke hondert gulden, by den eischer te betalen.

Den Gemaghtighden by tooning van verzeker-brieven, oft ander bescheit, de verzekering, en de schade oft 't verongelukken der goederen oft Schepen gebleken, en parthyen drie maenden te voore zulx bekent gemaekt zijnde, mogenze den verzekeraer tot handtvullingh dwingen, onder belofte van weder-gevingh, met den intrest van dien tegen twaelf ten hondert, indien namaels zulx bevonden wordt te behooren.

Doch mogen de verzekeraers zich van deze uitspraek, binnen tien dagen beroepen aen Schepenen. En hebben deze uitspraken even zoo groote kracht, en worden eveneens uitgevoert als Schepen vonnissen.

Ver-

Verzeker-loon niet klimmende boven zeven ten hondert, moet, volgens d'instellinge van den Jare zestien hondert en tien, gereet; meer bedragende, moet binnen zes maenden na de tekening, en in gevalle het loon was tusschen de zeven en veertien ten hondert, de helft gereet, en d'ander helft na zes maenden betaelt worden.

Maer volgens de keure van den Jare zestien hondert twintig, moet alle verzeker-loon, het zy hoe hoogh het ook is, nevens de verzeker-brieven in ree gelt betaelt worden, op pene van niettigheit der verzeker-brieven. Wel verstaende dat voor alle verzekeringen, die voor gaen en komen geschieden, het loon voor gaen mede in gereet gelt, maer voor 't komen, met het landen der Schepen moet betaelt worden.

D' onzeil oft onvaerbaerheit der Oostindische Schepen, den zelven op d'uit of t'huis reis overkomende, staet tot laste der verzekeraers; ten zy de zelve schepen buiten gewoonte in Oost-Inje gebruikt wierden, om daer mede van d'eene plaets op d'ander den handel, binnen 's lants vallende, te drijven.

Deze Gemaghtighden mogen in 't maken van de Avarye, alleen brengen, ten laste der verzekeraers, 't geen zy bevinden daer in gebraght te mogen worden.

Vermogen parthyen in de hele en halve kosten te doemen, en de zelve te laten vergelden.

)e drie emagh-ghden .n de /is-lbank 1 orde, aer na ıtze zich : schik-:n heb-:n.

De drie Gemaghtighden of Commissarisen van de Wisselbank, die in den Jare zestien hondert en negen eerst opgericht is, verrichten en geven achting op een werk dat den koophandel, en den koopluiden in 't trekken en betalen van Wissel-brieven zeer dienstigh en voordeligh is.

Ten zelven tijde, om alle steigering en verwerring in 't stuk van munte voor te komen, en den luiden, die eenige zoorten in den koophandel van doen hebben, te gerieven, is by den Gerechte met goedtdunken der zes-en-dertigh Raden, geordent, dat een ieder zouden mogen zoodanige penningen, massen, grenaillen, en Bilioenen, in de zelve bank brengen, en de zelve penningen of waerde van de voorschreve massen na zijn goedtdunken daer weder uittrekken. Des zoude ook niemant eenigh gereed gelt, minder dan ter zomme van drie hondert gulden teffens, en geen kleender munt als schellingen, daer in mogen brengen; voor welke penningen de stadt vast stont en borge bleef.

Geen penningen, die in deze bank gebraght worden, mogen bekommert, of beslagen worden. Doch zijn in tegendeel gehouden al de genen, die hier eenigh gelt in brengen, tot onderhout van de bank, op 't sluiten van de rekening, voor ieder hondert gulden, voor 't ontfangen en uitgeven van dien, een halve stuiver te betalen.

Alle wisselbrieven, bedragende ter zomme van drie hondert gulden en daer boven, moeten in deze bank betaelt worden, op pene van quade betaling en verbeurte van vijf-en-twintigh gulden.

Niemant magh ook grooter zom laten afschrijven, als hy op zijn bank-rekening te goedt heeft, op pene van drie gulden, van ieder hondert gulden, die boven de bank-rekening worden afgeschreven, te verbeuren.

Niemant magh hem ook ter banke dezer stede behelpen of bewijzen op zijn partyen, ten zelven dage ingeschreven; ten zy de zelve partyen door hem zelfs eerst in gereed gelt daer in gebraght waren, op pene dat zoodanige bewijzen, en afschrijvingen voor nietigh en van geener waerde gehouden worden.

Niemant (volgens de keure van den Jare zestien hondert een en twintigh) magh ook minder als zes hondert gulden corant afschrijven, en minder als drie hondert gulden corant daer in brengen, op pene van een quart ten hondert, ten zy het de rest van de rekening, of tot deszelfs effening was strekkende.

Alle aenveirdingen van wisselbrieven (om hier, vermits de zelve eigentlijk tot deze bank hooren, ook iets van te zeggen) moeten geschieden met ondertekening van namen en toenamen der aenveirders, of met uitdrukking van hun hoedanigheit, en by-

byvoeginge van tijdt ; op pene dat anders, en by gebreke van dien van wegen de houders der Wisselbrieven, [a]getuigkennis magh genomen worden, van wanbetalingh ; eveneens als of d'aenvaerding geweigert was.

a Protest.

[b] Alle Wisselbrieven van buiten komende, en elders gesloten, om hier betaelt te worden, moeten by onvoldoeningh ten uittersten binnen den zesten dagh na de vervaldagh, de Zondagh of heilige dagen daer in begrepen, en de dagh na de vervaldagh voor d'eerste gerekent, ('t en zy uit last van de Majestraet de Bank voor een tijdt langh gesloten bleef, en ter oorzake van dien geen betalingh geschien konde) aengetuight worden. En moet in dezen gevalle, ten langhsten na den derden dagh, na't openen van de bank, getuig-kennis gedaen worden. Behoudens dat in allen geval, de zeste dagh na de vervaldagh verstreken moet wezen.

b Alle Wissel-brieven moeten binnen den zesten dagh na de vervaldagh geprotesteert worden.

Alle Wissel-brieven, hier ter beurse gesloten, moeten [c] aengetuight worden na de rechten en gewoonten van de plaetze, daer de betalingh gestelt is te geschieden. De betalingh van alle Wissel-brieven hier gesloten, indien na 't overleveren en afzenden der brieven de betalingh niet veirdigh geschiet, magh, mits verlof daer toe hebbende van Schout en Schepenen, by gijzelinge ingevordert worden.

c Geprotesteert.

[d] Geen beslagh, op een aen-getuigde Wissel-brief, (gelijk voor dezen wel geschiede, waer door ook den houders der zelven het middel benomen wiert, om, by gebrek van veirdige betaling, hun recht, by wege van aentuiging na behooren op zijn tijt tegens den trekker te kunnen bewaren) of op * d'aentuiging, gedaen, mag gelden, of is van waerde ; en zijn de Notarissen, schoon zoodanigh beslagh onder hen gedaen is, het getuigh-schrift en de Wisselbrieven aen de houders, des vermaent, gehouden over te leveren, om daer meê te handelen na hun believen. Uitgenomen, indien d'aennemer by tuygh-schrift van de Boekhouders van de Wisselbank konde betoonen, dat de geheele party van de brief aen den houder op zijn reekening is afgeschreven en [e] gelde ; in welk geval de Notarissen het beslagh mogen gehoorzamen.

d Geen Wissel-brieven of de Protesten daer over gedaen, mogen onder Notarissen bekommert worden, ten zy, &c.

* Protest.

e Validere.

Geen houder magh eenige geindosseerde Wisselbrieven, ten behoeve van den aenvaerder, uit zijn handen geven, 't en zy dat hy te vooren daer af ten volle is voldaen. Des is de houder gehouden ten verval-dage aen d'aenvaerder te toonen, dat hy de betaling, in de Wisselbrief begrepen, uit kracht van 't opgestelde indossement moet hebben. Wort de betaling geweigert, zoo lang hy de Wisselbrief in handen, en niet overgelevert heeft, moet hy de zelve Wisselbrief in handen van de Boekhouders van de Wisselbank brengen, om aldaer te boek gestelt te worden ; alwaer d'aenvaerder de zelve magh lichten, na dat de party afgeschreven is, en eerder niet. En by gebrek van veirdige betaling of inschryving, moet de houder de Wisselbrief weder uit de Bank, en uit handen van de Boekhouders, halen, op zoo een tijdt, als hy goedt vindt zijn recht na behoorlijk [f] tuighkennis tegens den trekker, na gewoonte van de plaets, van waer die getrokken is, te kunnen bewaren.

f Prote[st].

Magh mede op zoodanige Wisselbrieven, noch [g] Tuigh-kennissen, op de zelven by gebrek van betaling gedaen, geen beslagh geschieden ; noch mogen ook de Notarissen eenige bekommeringen toestaen, ten zy hen by [h] Tuighschrift van de Boekhouders van de Wisselbank bewust is, dat de betaling, in de Wisselbank begrepen, afgeschreven is, en den houder op zijn rekening [i] gelde.

g Prote[s]ten.

h Atte[s]tatie.

i Vali[de]re.

[k] Geen Grosseerders, Meesters, of andere perzonen zich met het Gout en Zilver draet-trecken bemoejende, vermogen eenige Lingotten, bereit om zilver en goutdraet daer van te trekken, gebruiken, dan die in de Wisselbank gekoft en gehaelt zijn, en door de Proef-meester van de Bank bevonden worden de fijnte te hebben van elf penningen, achtien greinen. Des is den Grosseerder geoorloft, zijn lakkaedje zelfs te hersmelten ; doch mach het hersmolten niet tot draet gemaekt worden, voor al eer by den Proef-meester daer Proef af genomen is. Te dien einde wor-

k Nie[t] mand[e] magh Lingo[tten] ve[r]bezig[en] dan di[e] uit de Wissel bank zijn g[e]haelt. *Keure van 't Jaer 1656.*

worden de voorsz. Lingotten (die deze Gemaghtighden tot weering van alle bedrogh zelfs laten gieten) kennelijk gemerkt, en magh niemant op de verbeurte van hondert gulden eenige onbeproefde en ongemerkte Lingotten gebruiken, om draet daer van te trekken. Niemant magh ook zijn Lingotten, dan binnen deze Stadt en Vryheit van dien, op pene van vijf-en-twintigh gulden op ieder Lingot te verbeuren, laten grosseren.

Ook is'er by den Gerechte een bequaem perzoon gestelt en Gemaghtigt, die in de huizen van de Grosseerders magh gaen, om de genen te bekeuren, die onbeproefde en ongemerkte Lingotten verbezigen.

[l] Toen de Bank der Gemaghtighden van kleine zaken in den Jare zestienhondert en elf eerst opquam, wierd'er by den Gerechte beraemt, dat'er Iaerlix alleen maer vier perzoonen gekooren zouden worden, om een Iaer in bedieninge te blyven, maer daer na is dit getal tot vyf, en endelijk in den Iare zestien-hondert en vijftigh, om alle voorvallende rechts-vorderingen des te bequamer kunnen af te doen, tot zeven vergroot; zulx dat'er nu Iaerlix, gemeenlijk op den veertienden van Sprokkel-maent, by Schout, Burgermeesteren, en Schepenen, zeven perzonen, ten minste daer onder twee Oudt-Schepen, om deze Bank een Iaer lang te bedienen, gekoren en beedight worden.

(margin: …om- …aris- …van …e za- …en … …r na …de …e te …eken …oen.)

Deze mogen niet minder dan by meerder getal vergaderen, en dat op zulke uuren en dagen, als Schepenen gewoon zijn te vergaderen, uitgezeit des woendaghs en des zaturdaghs voor de middagh.

Alle twistige zaken, bedragende de zom van zes hondert gulden en daer onder, 't zy in gelt of in goede (bekommeringen uitgenomen) en die uit de natuur niet behooren tot andere Banken, moeten ter eerster aenvangh voor deze Bank af-gedaen worden; zulx niemant zich magh vervorderen eenige zaken van zes hondert gulden en daer beneden, onder eenige voorwending, 't zy van onthaling, ophouding of anders, dan alleen uit kracht van wettige bekommeringe ter eersten aenvang * betrekken voor de Heeren Schepenen, op pene dat de vertooninge te dien einde ter rolle geschiedde, uitgedaen, en de gene, die de zelve heeft laten aentekenen, indien hy met pleiten voor den Gerechte doende is, in een boete van drie gulden, ten behoeve der armen gedoemt wordt. [m]

(margin: * Of 't moeste by een smeek-schrift verzocht worden.)

(margin: m En volgens de nieuwe orde op 't pleiten beraemt; nemen deze Gemaghtighden mede kennisse in reconventie, tot de zom van zes hondert gulden en hooger niet.)

Die iemandt voor deze Gemaghtighden wil doen roepen, moet zulx door een gewoonlijken bode twaelf uuren voor 't dienen van de rol doen. De strijdende partyen, zijn ook gehouden zelfs in perzoon te verschijnen, zonder zich te mogen dienen van voorspraken, pleit-bezorgers, of iemant anders, uitgezeit vrouws perzonen, die vry staet met een vooght te verschijnen. Ook magh de gene, die ziek of uit'er stadt is, een ander, die geen voorspraek oft pleit-bezorger is, oft zich met recht-zaken niet bemoeit, of geen loon daer voor ontfangt, in zijn plaets stuuren.

De Gemaghtighden mogen tusschen partyen, voor hen verschijnende besluiten, [n] voorraedt van te bordbrenginge, doeminge of vryspreekinge, zulx als hen na gelegentheit der zaken oorbaer dunkt.

(margin: n Provisie van namptissement.)

By aldien de gedaeghde behoorlijk geroepen zijnde, in perzoon niet verschijnt; wijzen de Gemaghtighden tot profijt van het derde [o] achter-blijven, 't geen eertijts op het tweede geschiede, [p] hantvulling, en wort den eisscher toe-gestaen, de penningen onder borgtoght van te herstellen, indien zulx daer na bevonden wort te behooren, te mogen lichten. Doch is de Roe-dragende Bode, de parthye roepende om zich van zijn tweede achter-blijven te zuiveren, gehouden t' zijnen huize te laten een briefje, inhoudende van wien, waer, en tot wat tijt hy geroepen wort.

(margin: o Default.)

(margin: p Namptissement.)

Van alle [q] eind-vonnissen, by deze Gemaghtighden gewezen, uitgezeit vonnissen van * hartnekkigheit, magh men zich beroepen voor Schepenen, zonder de penningen, gelijk eertijdts wel geschiede, voor af in handen der Gemaghtighden te stellen.

(margin: q Definitive.)

(margin: * Contumacia.)

Des moet de beroeper, zijn [r] beroep bin-

(margin: r Appel.)

binnen tien dagen na d'uitspraek van 't vonnis, den Sekretaris bekent maken, en 't zelve te vervolgen ter eerster vierschare, of by smeek-schrift binnen de tijdt van twintigh dagen, na dat de voorsz. uitspraek aen Schepenen getoont is. En in beroep ontfangen zijnde, moet in handen van Schepenen stellen tien gulden, die hem weder herstelt worden, indien het vonnis, daer van hy zich aen Schepenen beroept, verandert wordt. De boeten van achterblijvingen, die parthyen voor Gemaghtighden laten gaen, zijn en worden geinnet, in maniere als de achterblijvingen, die parthyen voor Schepenen dezer stede laten gaen. En de vonnissen worden uitgevoert, eveneens als der Schepenen vonnissen. En dit alles volgens d' ordonnantien van den Jare 1611. 1624. 1632. 1641. 1650. en 1651.

De vijf Commissarisen van de Desolate Boedel, en orde, waer na datze zich te schikken hebben.

Onder de vijf Gemaghtighden van de kamer des ontaelbaren boedels, die in den jare zestienhondert drie-en-veertigh opgericht wierdt, moeten ten minste twee Oudt-Schepenen zijn, en eenige die kennis van koophandel hebben; en van deze vijf, die dagelijx vergaderen, blijven 'er ten minste jaerlix twee aen, of oudt.

Komt een ontaelbare boedel binnen deze stadt en vryheit van dien te vallen: 't en zy by afsterven of bankrot spelen, worden terstont door hun Sekretaris, in tegenwoordigheidt van twee der zelven, al de goederen opgeschreven, de zelve in bewaringh en de boeken in verzekeringh genomen, ten profijte der schult-eischeren.

Over d' opgeschreve Boedel worden terstont Curateurs oft bezorgers gestelt, die door brieven oft booden al de goederen en uitstaende schulden des zelven boedels, zoo buiten als binnen der stadt, trachten in verzekeringh te krijgen.

De goederen mogen binnen zes weken niet verkoft worden, maer wort den ontaelbaren perzoon, of des zelfs vrienden zoo lang tijt vergunt, of hy eenigh middel moghte vinden, om den schult-eischeren te vrede te stellen.

Alle Koopluiden, die bankroet gespeelt zijn, als ook hun erfgenamen, mogen al hun schult-eisscheren voor deze Kamer roepen, by daghvaerdingh, of weet-brieven, indien de zelve buiten der Stadt woonen; en aldaer ten overstaen van deze Gemaghtighden, na voorgaende oprechte openingh van den staet des Boedels, en met juiste vergrooting van in en uitschulden, oprechten zoodanigh verdragh (nopende het betalen van hun achterwezen in 't geheel of ten deel, gereet of op zekere tijden, mits stellende daer voor borgh) alsse kunnen beramen en eens worden.

Het minderdeel der schult-eisscheren is gehouden het meerderdeel, uitmakende drie vierde deelen der schult-eischeren, en tweede derde deelen der schult, of twee derde der schult-eischeren, en drie vierde van de schult, te volgen, en hun daer meê te vergelijken.

De genen die borge, pant, of andere verzekeringh hebben, konnen tot geen verdragh gedwongen worden; maer zijn de borgen, die alleen perzoonlijk recht voor hun schadeloosheit hebben, van gelijke natuur en recht, als d'andere perzoonlijke schult-eisscheren.

Alle schult-eisscheren zijn gehouden hun schult voor deze Gemaghtighden te bewaren, die ook alle geschillen moeten slechten, 't zy de Bankerotier zijn schult-eisscheren te vreden gestelt heeft of niet.

Geen verdragh magh tusschen den Bankroetier en schult-eisscheren gemaekt worden, dan ten overstaen dezer Gemaghtighden.

't Zelve gemaekt zijnde onder vaste borgh-toght, en van de schult-eisscheren ondertekent, zijn de verdrage en hun Boedels van de Kamer ontslagen. En mogen dan weder vry handelen als voore, midts betalende aen den Gemaghtighden d'onkosten op den Boedel gevallen. Maer hebbenze den eenen schult-eischer meer begunstight als d'ander, is 't verdragh te niet.

Na 't voltrekken van 't verdragh, zijn de Bankeroetier en de borgen gehouden, ten dage daer in begrepen,

tot verzekering der schult-eischeren, die 't zelve noch niet hebben ondertekent, zoo veel na behoorte van 't achterwezen der zelven schult-eischeren in handen der Gemaghtighden te stellen, alsse by 't verdragh belooft hebben; ten einde ook deze schult-eischeren, terstont na datze getekent hebben, hun deel van de Gemaghtighden kunnen krijgen.

Heeft d'ontelbare of des zelfs erfgenamen, op, of, na 't verdragh, bedrieglijk te werk gegaen, 't zy in 't verborgen van boeken, of brieven, of achterhouden van goederen of uitstaende schulden, of onder de handt met iemant op andere voorwaerden verdragen, die blijft niet alleen van 't rechte verdragh versteken; maer wordt ook by den gerechte gestraft, na gelegentheit der zaken.

Die met voordacht met den ontaelbaren heult, grooter zom, of zich voor schult-eischer aen geeft, daer hy nochtans geen is, om den gemeenen schult-eischeren, ten voordeele van de Bankroetier, in hun deughdelijke achterwezen te verkorten, die wordt als een bedrieger gestraft, en is gehouden allen schult-eischeren als eige schult te betalen.

Binnen zes weken geen verdragh getroffen zijnde, mogen de goederen by de [s] bezorgers verkoft worden; maer de onroerende goederen niet, dan ten overstaen van Schepenen, en in de twaelf nachten. Doch koopmanschappen en andere worden opentlijk by monde verkocht, ter bescheidenheit der Gemaghtighden, zonder nadeel van 't recht der Sekretarissen en Koncerge toekomende; maer 't verkopen van koopmanschappen, magh voor een tijt lang, ter bescheidenheit der Gemaghtighden, opgehouden worden, indien daer eenige opslagh van te verwaghten is.

Na 't treffen van een verdragh en 't verkoopen der Goederen, wort een dagh vast gestelt, tot het houden van [a] voortrek en t'zamen-deeling, tegens welken dagh-vaerding [b] alle schult-eisscheren, hier woonende, door gewoonlyke daging, en vreemde door weet of aengeplakte brieven, verdaghvaert worden, om hun namen, [s] zaken, [c] voorwendinge, 't zy van voortrek of zamendeling, aen te geven.

[s] Curatoris.

[a] Præfe-rentie. [b] Con-curren-tie.

[s] Actien. [c] Pretensien.

Op dezen dagh varen de Gemaghtighden voort met het opnemen en onderzoeken van ieders schult en recht van voortrek, en doen hun beste om de verschijnende schult-eisscheren, dies wegen te vereenigen. Maer wil 't zelve niet lukken, wort ieder een van den genen, die elkandre niet konnen verstaen, gelast binnen veertien dagen of langer, een [s] ontleede eisch in handen der Gemaghtighden over te leveren, met stukken en beweringen daer toe dienende, onder behoorlyken [s] inhoudt, op pene dat de gene, die binnen de voorsz. tijt bevonden wort niet gedient te zijn, verstaen wordt van zijn inbrengen afstant gedaen te hebben, en wort op den eisch en stukken, by d'anderen voorwenders overgelevert, alleen recht gedaen; des mogen de genen, die van hun zijde hebben gedient, binnen veertien dagen af-schrift van ieders eisch en stukken lichten, om daer op binnen gelijke veertien dagen te schryven by [d] wederleggingh, zonder dat daer toe voorder dagh verleent wordt; maer wordt de zaek van den voorsz. tijdt van tweemael veertien dagen gehouden in staet van wijzen gebraght te zijn, en by Gemaghtighden gehandelt op het gene, dat dan ingebraght en overgelevert wordt.

[s] Gearticuleerde.

[s] Inventaris.

[d] Contradictie.

De zaek op de voortrek-dagh afgedaen zijnde, mogen de genen, die zich by d'uitspraek bezwaert vinden, binnen tien dagen daer van beroep doen aen Schepenen; des moeten de stukken zoo langh in handen van den Sekretaris blijven, tot dat deze tijt verloopen, of anderzints van 't beroep ontzeit is. Moet ook de verwerver na bekome bytekeningh van gehoort te worden, verzorgen, dat de stukken binnen tien dagen na de verwervinge besloten over-gebraght worden in handen van Schepenen, om uit de zelve t'oordelen of wel of qualik gedaen is, op pene van verstek. En heeft 't vonnis van Schepenen by voorraet zijn uitvoeringe, onvermindert verdere beroepinge, en daghvaerdinge.

By

By deze Gemaghtighden wort vervolgens voortgevaren met het maken van [a] verdeeling, zonder te wachten dat al de penningen ingekomen zijn, maer worden de genen die voortrek hebben, toegelaten hun achterwezen by afschryving onder borghtoght uit handen der Gemaghtighden te mogen lichten; en d'overschietende penningen onder de gelijkdelende gedeilt, onder borgtocht ter Sekretarye te stellen. Doch mogen evenwel de schult-eischeren, wier recht naderhant eerst opkomt, mitsgaders de genen, den welken 'thouden van voortrek en mede-deling onbewust geweest is, naderhant een nieuwe dagh van verschyninge verzoeken, om t' hunnen kosten, als noch op de voortrek of zamendeeling gehoort te worden.

[a] Partitie.

Zoo een huurman van een huis bankroet komt te spelen tusschen Grasmaent en den eersten van Wintermaent, in zoodanigh geval is d'eigenaer oft de verhuurder gehouden, de meerder Iaren, die het huis verhuurt is, weder aen hem te nemen, en den boedel daer van t' ontlasten; zulx hy maer recht van voortrek heeft op de goederen op zijn bodem bevonden, voor de huure van 't loopende Iaer, en een Jaer te voore, en langer niet, en deelt mede, 't geen hy voorder te kort schiet, over de te voore verschene huis huure, nevens d'oude schult-eischeren.

Maer komt het bankroet te vallen tusschen den eersten van Wintermaent, en Gras-maent daer aen volgende, in zoodanigh geval blijft de huur noch voor de tijt van een Jaer, beginnende van Gras-maent af, tot laste van d'ontaelbare Boedel, 't zy d'eigenaer 't huis van zelfs weder aen zich nam.

De schuldenaren, die hun achterwezen willen [b] bewaren, en al andren, die eenigh goedt uit den boedel, als eigen zaken vorderen, zijn gehouden voor het houden van voortrek en zamendeling, en 't verkopen of 't vervreemden van 't zelve goet, hun zaek ter eerster aenvang voor deze Gemaghtighden bekent te maken, en de bezorgers te dien einde drie dagen te voren verdaghvaerden, en nevens de daghvaerdinge t'huis te zenden hun besluit, en 't dubbelt van al de stukken, daer meê zy zich meinen te behelpen.

[b] Verifiëren.

Wie zijn eigen goet doet beslaen, moet de bezorgers binnen drie dagen verdaghveirden, en zijn zaek aenleggen, op pene van verstek.

De verdaghvaerde bezorgers niet verschijnende, wort verleent het eerste [c] achter-blijven, en de tweede reize niet verschynende, wort by den Gemaghtighden recht gedaen op het besluit en stukken van de verschijnende partyen alleen, en de gedaeghde in allen gevalle gedoemt in de kosten van 't geding, wegens de hartnekkigheit van niet te verschijnen.

[c] D fault.

De parthyen verschijnende, wort de zake voorts voldongen en afgepleit, zonder, 't zy om merkelyke redenen, dat 'er dagh gegeven wort, om t'antwoorden, en [d] weer t' antwoorden.

[d] Repl ceren.

De bezorgers iemant verdaghvaert hebbende, en zelfs niet verschijnende, wort mede, ten verzoeke des gedaeghden [e] 't verschenen verleent, en zoodanigh profijt als voore; des zijn dan de bezorgers gehouden de gevalle kosten uit hun eige beurs te betalen.

[e] Co parait.

De Gedaeghden niet verschijnende, wort 't eerste achterblijven verleent, met een tweede daghvaerding tegens de naeste week; en ten tweede reize niet verschijnende, en van de daghvaerding bewust zijnde, het twede achterblijven, en voor 't profijt van dien hantvullinge, by aldien de zaek daer toe gestelt is, met een derde roepinge, om de hantvullinge te zien veranderen in [f] een eind-vonnis, of anderzints recht te zien doen op de [g] voorgestelde zaek.

[f] Defin tive condem natie.
[g] Inten dit.

Maer verschijnende, mogen deze Gemaghtighden de zaek terstont afpleiten, of dagh nemen ter naeste weke, als wanneer de zelve, voor de tweedemael dienende, nootzakelijk, ('t zy om wightige redenen de Gemaghtighden anders verstonden,) afgepleit moet worden.

Hebben de bezorgers eenigh goet of perzoon beslagen, zijn gehouden 't beslagh, ten verzoeke van de beslagene, binnen drie dagen voor de Gemaghtighden te vervolgen, eisch te doen

doen en besluit te nemen. Waer op dan by de [a] beslagene voors geantwoort of dagh genomen wort, onvermindert d'afdoening by voorraedt, onder borghtoght, by zoo verre de zaek daer toe bequaem is. Doch de [b] bekommerde stil zittende, en geen vervolgh doende, magh 't beslagh beklaeght, en ter naester vierschare als van outs daer meê voort gevaren worden.

a Arre-erde.

b Arre-erde.

De zake voldongen, bepleit, of voorgedragen zijnde, wort de zelve by de [c] Gemaghtighden, aengelegt op [d] voorraedt, ofte ten principalen, na gelegentheit van zaken; en by d'een of d'ander parthy betrocken zijnde, wort de zelve vertoont en vervolght voor Schepenen op de Geprivilegeerde rolle, en aldaer afgedaen. En geschiet 't uitvoeren van 't vonnis by [e] voorraedt, onvermindert verdere daghvaerdinge.

c Provi-
d Gedi-oneert.

e Pro-ve.

De schulteischeren des ontaelbaren boedels eenigh misnoegen over het doen der bezorgers hebbende, mogen voor deze Gemagtighden, hun klachte doen, op dat daer in behoorlyke orde na gelegentheit der zaken gestelt wort.

De genen die tot bezorgers over een ontaelbaren boedel gestelt worden, moeten ter bescheidenheit van de Gemaghtighden voor hun doen vaste borge stellen, om in alle gevalle 't gebrek der zelven op hen te mogen verhalen; uitgenomen indien de zelve uit de schult-eischeren gezet zijn.

De Bezorgers of Gemaghtighde schult-eischeren zijn gehouden d'ontfange penningen terstont aen de Gemaghtighden over te leveren, en niet alleen ten einde van hun bedieninge, maer t' allen tijde rekeningh voor de Gemaghtighden te doen; en blyvenze, voor de derde reis ontboden, achter; wordenze voor de vierde reize ontboden, op pene van gyzeling. Den zelven bezorgeren wort ook ten einde van de bedieninge voor al hun moeite een eerlijk loon van de Gemaghtighden toe-gepast.

Doet iemant hier ter Stede, en binnen de vryheit van dien, [f] afstant van zijn goederen, nemen de Gemagtighden, zoo dra de brieven van afstant aen den schult-eischeren verleent zijn, by voorraet al de goederen in bewaring, en kennis van de deughdelijkheit van 't afstant, om Schepenen voorts daer van t' onderrechten.

f Cessie.

En om te weren en voor te komen alle misbruiken en valsche listen, die by veel perzoonen dagelix in 't verzoeken en vervolgen van voorschrijven van den Heeren Burgermeesteren dezer stede aen de E. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollant, om te verkrijgen [g] veiligheit van lichaem, en vervolgh van dien, begaen worden, zijn deze Gemaghtighden gehouden achting te geven op de gelegentheidt van het te kennen geven der verzoekeren, en Burgermeesteren des te verwittigen.

g Seureté du Corps.

De gedaghvaerde voor deze Gemaghtighden niet verschijnende, verbeurt voor d'eerste reize zes, voor de twede twaelf, en voor de derde reis vier-en-twintigh stuivers; en blijft hy dan noch achter, wort door een van de Onder-schouten met voorgaende beraetslaging der Schepenen gehaelt.

Alle dagvaerdingen, die voor d'uitspraek van 't vonnis ter kamer van deze Gemaghtighden geschieden, worden door der zelven Klerken, die gemeenlijk vier in 't getal zijn, gedaen; maer [h] d'opeissching, [i] vernieuwing, 't Loos- en Eigepanden, 't geen voor dezen ook by deze Klerken gedaen wierdt, door de gewoonlyke Stadts-roedragende Boden.

h Sommatie.
i Renovatie.

De vijf Gemaghtighden van de Zeezaken, die Jaerlix op den achtsten van Sprokkel-maent beëdight en gekoren worden, en ten minste drie in 't getal vergaderen, mogen ter eerster aenvang afdoen alle zaken en geschillen, die Koopman en Schipper, Koopman, en Bootsgezel, Schipper en Schipper, Schipper en Bootsgezel, Koop- en Lootsman, Lootsman en Schipper, als ook Inladers, en Inladers, Reders en Reders, en Schippers en Reders, in zaken de Zeevaert bezeffende, onder elkandre uitstaen hebben, uitgenomen in zaken van verzekering, die met den aenkleven van dien, voor den Gemaghtighden van de verzekerkamer beslecht worden. Des, daer een gezet Schipper is, verschijnen de Reders in plaets van zodanigen Schipper.

De vijf Commissarissen van de Zeezaken, en ordening waer na zy zich te schikken hebben.

Die iemant voor deze Gemaghtighden wil daghvaerden, moet zulx daegs te voore door een van de booden van deze kamer doen; doch zijn de strijdende partyen gehouden zelfs voor hen in perzoon te verschijnen, zonder zich van een voorspraek, pleitbezorger of iemant anders te mogen dienen.

Kunnen de Gemaghtighden de parthyen niet vereenigen, doenze tusschen de zelven recht, 't zy in 't besluiten van [a] hantvullinge, [b] eint-vonnis of [c] vryspreeking, als hen na gelegentheit van zaken oorbaer dunkt. Maer zaken die in feiten en bewijs bestaen, en langer tijt tot grondiger onderzoek vereischen, worden door hen ter eerster aenvang voor den Heeren van den Gerechte gezonden, zonder parthyen te belasten om te gaen voor goede mannen. Doch magh de zom van hantvulling niet boven de vijf hondert gulden bedragen.

[a] Namptissement.
[b] Definitive condemnatie.
[c] Absolutie.

Iemant behoorlijk by een Boode voor deze Gemaghtighden gedaghvaert zijnde, en voor de derde reize niet verschijnende, wort, ten profyte van 't achter-blijven, hantvulling van de vereischte penningen, verleent, hoe groot de zom ook is. En de zake daer na tegens den Gedaeghden ter Rolle vertoont zijnde, om zijn achterblijven te zuiveren, of Vonnisse aen te hooren, en alsdan noch niet verschijnende, wort de gewijsde hantvulling, wegens de hartnekkigheidt, verandert in een eind-vonnis, indien de zaek daer toe gestelt is.

Van alle eind-vonnissen by deze Gemaghtighden gewezen, magh de party zich, daer by bezwaert vindende, beroepen aen Schepenen: en moet in dien gevalle de beroeper zijn beroeping, zoo 't Vonnis, daer van hy beroep doet, ter zomme van vijf hondert gulden en daer beneden bedraeght, binnen drie dagen, en boven de vijf hondert gulden belopende, binnen tien dagen na d'uitspraek, by den Sekretaris laten aentekenen.

D' ontfange beroeper is gehouden in handen van Schepenen te stellen de zom van tien gulden, die hy weder krijght, indien 't Vonnis by Schepenen verandert wort.

Die niet verschijnt, verbeurt voor ieder achter-blijvinge vier stuivers.

En om alle ongeregeltheden, tusschen Schipper, en Schipper, mitsgaders Schipper en Bootsgezel, daer onder begrepen Reders, Bewinthebbers van de Oost en West-Indische Maetschappyen, des te beter te weeren, en voor te komen, zoo is 'er te dien einde ook een Water Onder-schout, om 't recht van deze Gemaghtighden te helpen sterken.

Deze Schout mag alle bekeuringen te water doen, de boeten innen, de onwilligen aen-klagen, en vonnis verzoeken by den zelven Gemaghtigden; als ook in alle strafwaerdige zaken te Water voorvallende de schult-plichtigen in hechtenis stellen, en de zelven in handen van den Officier dezer stede overleveren.

Tot onderhout van deze Kamer of Bank, en andere nodige onkosten, zijn gehouden al de Koopvaerdyschepen, die buiten gaets dezer Lande varen, onder de vijftigh Lasten, voor last-gelt te betalen vijftien; maer schepen van vijftig lasten, en daer over, komende van Westen, Oosten, Noorwegen, Engelant, Schotlant, oft eenige andere plaetzen daer omtrent gelegen, dertigh, en die komen by Westen van de Kaep de Finis Terræ, of by Noorden Hitlant, zestigh stuivers.

De Schipper, die een Bootsgezel huurt, moet hem een huur-penning van zes stuivers op de hant geven, tot zeker bewijs van een vaste huur.

Na 't ontfangen van de huur-penning, zijn de gehuurde Boots-gezellen gehouden binnen vier-en-twintig uren scheep te gaen, 't Schip te helpen toemaken, laden, ballasten, en gereet maken om te zeilen, zonder te mogen aen lant varen, veel min vernachten, 't zy met verlof van den Schipper.

Komt de Boots-gezel niet te scheep, magh de Schipper een ander huuren, en verbeurt de verhuurde, indien 't een Officier is, tien, maer een slecht bootsgezel, vijf gulden, ten behoeve van den Water Onder-schout, dien de Schipper zulx op pene van dertigh gulden, moet aengeven. En is de Bootsgezel evenwel noch, indien de Schipper het begeert,

begeert, gehouden ſcheep te komen.

'tSchip gereet gemaekt zijnde, moet 'et volk, de halve huure op hant ontfangen hebbende, binnen twaelf uuren binnen ſcheeps boort komen, indien 't ſchip na Ooſten, Weſten, Zuiden oft Noorden wil; maer binnen twee etmalen, indien na de Kaep bezuiden Finis Terræ, op pene van hun halve huur te verbeuren.

Loopt iemant van 't ſcheepsvolk met de halve huur wegh, diens naem, woonplaets, &c. moet de ſchipper voor zijn vertrek aen den Water-Onderſchout te kennen geven, op pene van 't zeſtigh gulden by den Schipper voor zijn eige rekening te verbeuren, indien hy zulx niet doet.

Geen Officier of Bootsgezel magh uit de huur ſcheiden, na dat hy t'ſcheep gekomen is, of de halve huur op hant ontfangen heeft, op verbeurte van de halve huur, 't en waer om wettige redenen, met kenniſſe der Gemaghtighden, en weder uit keerde, 't geen hy ontfangen had.

Zeit de Schipper iemandt zijn huur op, zonder wettige reden, verbeurt voor zijn eige rekening, ten behoeve van den genen, dien hy zijn dienſt opzeidt, de halve huur, of een hele maent wedde.

Geen Bootsgezel oft Officier magh uit het ſchip, dat van dezer ſtede vertrokken is, 't zy binnen oft buiten lants, gaen, veel min, zonder des Schippers verlof, aen lant te vernachten.

Wil de Schipper uit een ſchip, dat geladen wordt, of alreê geladen is, eenigh goedt daer weêr uitloſſen, en ander goedt in de plaets laden, daer in moet het bootsvolk hem gehoorzamen, op pene van een maent wedde, by den genen te verbeuren, die zich onwilligh toont; des moet ook de Schipper na 't afleggen van de reis, het volk daer voor te vrede ſtellen.

Komt 'er eenige verandering, 't zy binnen of buiten 's landts, op de voorgenome reize te vallen, 't zy in de reis te verkorten, of te verlengen, of van d'eene op d'ander te verzeilen, of herzeilen, of ook buiten de voorgenome reize te loſſen, laden, en herladen, daer in moet het ſcheeps-volk, 't zy dat 'et by de reize of maent aengenomen is, den Schipper ten dienſte ſtaen, uitgezondert op onvrye plaetſen te varen. Des is de Schipper weêr gehouden het volk, na 't afleggen van de reize, na behoorte daer voor te loonen.

Doet de Schipper een of meer volle reizen buiten 's lands, is de zelve, daer hy komt te loſſen, gehouden het volk ten vollen af te betalen, op pene van vijf-en-twintigh gulden; 't zy daer eenigh geſchil ontſtont, nopende het verlangen der gemelde reizen, en moet dit geſchil open blijven ſtaen, om hier ter ſtede afgedaen te worden, zonder elkandere eenige moeite aen te te doen, op pene van de ganſche huure te verbeuren, indien de Bootsgezel zich zulx onderwint.

Wie tegens den Schipper binnen ſcheeps-boort eenige moeite aenrecht, verbeurt zes gulden voor de zeevarende armen.

Trekt eenigh Officier oft Bootsgezel, 't zy binnen of buiten ſcheepsboort, op den Schipper, of iemant anders in ſcheeps dienſt zijnde, zijn mes, zulx moet daer na den Water-onderſchout aengegeven worden, die dan de zelven perzoon in hechtenis, en voorts in handen van den Gerechten ſtelt, om na behoren geſtraft te worden.

Na 't afleggen van de reis, en 't ontladen van 't ſchip, moet de Schipper binnen veertien werk-dagen, na 't landen, 't ſcheeps-volk betalen: en heeft den Schipper aen den Officier drie gulden, en aen een Boots-gezel twee en een half voor ieder dagh te betalen, by-aldien hy zulx binnen de vier-en-twintigh uuren, na 't ontladen oft opleggen van 't ſchip, niet doet. Doch hier onder zijn niet begrepen de Bewinthebberen van d'Ooſt- en Weſt-Indiſche Maetſchappyen, die hun volk na ouder gewoonte betalen.

Maer is het des Koopmans ſchult, dien de goederen aengaen, dat het ſchip binnen de veertien werk-dagen niet ontladen wordt, in dien gevalle moet den Koopman den Schipper alles vergoeden, en voor de ſchade inſtaen, dien hy daer by geleden heeft.

Is de Schipper, om eenigh geschil, onwilligh in 't betalen van de huur aen 't Boots-volk, magh het volk daer over den Schipper niet schelden, of eenige moeite aendoen, op peene van een halve maent wedde, maer is gehouden, hem voor deze Gemaghtighden t'ontbieden, om hun verschil voor hen beslecht te worden.

Geen Schipper, die van deze stadt om de West vaert, daer men maentgelt belooft, vermagh huurloon aen 't volk betalen, of hen hun artijkelbrief voorlezen, dan in tegenwoordigheidt van de Water-onderschout, die neffens 't scheeps-volk den artijkelbrief onderteekenen moet, op pene van vijf-en-twintigh gulden by den Schipper te verbeuren, indien hy hier tegens zondight. Doch hier onder zijn niet begrepen de boven-gemelde Maetschappyen.

Komt een schip binnen of buiten 's landts aen de grondt te raken, of te verongelukken, magh 't scheeps-volk niet vertrekken, zonder verlof van den Schipper, maer zijn gehouden, 't scheeps-gereetschap, en Koopmans goet, na hun vermoogen, te bergen, mits daer voor genietende een redelik berghloon voor de geberghde koopmanschap, boven hun huur, zoo hen komt op de geberghde scheeps-gereetschappen.

Wordt iemandt van 't scheeps-volk, in 't bergen der koopmanschappen nalatigh bevonden, of van 't schip wegh te loopen, zoo verbeurt een Officier boven zijn halve huur twintigh, en een slecht Bootsgezel, tien gulden.

Alle zaken, by deze Gemaghtighden gedient hebbende, en by beroep voor Schepenen betrokken zijnde, worden, om spoedigh rechtsvorderingh te krijgen, op d'ordinaris rol bepleit. Alle a tegenstellingen, tegen eenige bekommeringen, gedaen op maent-gelden en wedden, onder de West-Indische en Oost-Indische Maetschappyen, d'Admiraliteyt, of elders onder bezondere berustende, dienen ter eerster aenvangh voor deze Gemaghtighden; maer de beklaging der bekommeringen geschiedt op de Vierschaer na gewoonte.

a Opposi-tien.

In alle andere voorvallende zaken, die in deze punten niet begrepen zijn, schikken zich deze Gemaghtighden na de Zee-rechten en Plakkaten, daer op uitgegeven.

Tot dienst van Burgermeesteren, Schepenen, en de lager banken, zijn hier gemeenlijk twaelf Sekretarissen, die door Burgermeesteren gestelt worden, en de Sekretary bedienen. Tegenwoordigh bekleden deze plaetzen de volgende Heeren: Sekre-rissen.

Mr. *Jan Roeters.*
Lieve van Loon.
Mr. *Jan Korver.*
Niklaes Nicolai.
Hendrik van Bronkhorst.
Dr. *Dirk Schaep.*
Mr. *Wybout Slichter.*
Mr. *Steven vander Hagen.*
Mr. *Jakob Vogelaer.*
Jan Witsen.
Mr. *Cornelis de Vries.* s
Mr. *Harman van de Pol.*

s Van Heere Treso-ren O-dinari

Buiten dezen hebben de Gemaghtighden der Zee-zaken hier ter stede hun bezondere Sekretaris, en bekleedt tegenwoordigh die plaets

Dirk Strijker.

Gelijk mede de Gemaghtighden van de Kamer van de Desolate Boedel mede haer bezondere Sekretaris en Boekhouder hebben, en bekleden tegenwoordigh die plaetzen

Frans Bruining, Sekretaris.
Willem Muylman, Boekhouder.

De vijf Accijs-meesters, die hun zitplaets in 't Accijs-huis by de Oude-brugh hebben, ontfangen alleen maer de stadts-pacht, van d'inkomende Granen, Azijn en Bieren; want de andere pachten, zoo stadts- als landts pachten, worden aen bezondere perzoonen, voor een zekre zomme gelts, jaerlix verpacht. Accij-meeste

ZESTE HOOFTSTUK.

Van Lijf-strafbare zaken.

DE voornaemste ampten, waer by de regeeringh en welstant van deze stadt bestaet, verklaert hebbende, acht ik niet ongerijmt te zijn, in 't kort noch iets van het Schout-ampt, (vermits het gene, dat te voore, des aengaende, daer af gesproken is, meest des zelfs weirdigheit is rakende) als ook van de Lijf-strafbare zaken, hooge Vierschaer, op wat wijze hier ter stede in lijf-strafbare zaken te werk gegaen wordt, en wat des meer zy, hier by te voegen.

Voor eerst moeten alle misdadigen, by den Schout, zijn' Onder-schouten, en hun dienaers aengetast, gevat, en in de gevangkenis, de Boejen genaemt, gebraght worden.

Maer in 't afzijn, en by gebreke van den Schout, Onder-schout en dienaren, staet een ieder vry, 't zy poorter, ingezeten, oft vreemdeling, alle misdadigen, die op 't feyt betrapt worden, aen te tasten, vast te houden, oft de zelve te leveren in handen van den voorsz. Opper, oft Onder-schouten en hunne dienaers, oft in de voorsz. gevangkenis.

Een byzonder perzoon magh hier geen [a] lijfstrafbaer eisch doen, tot openbare oft heimelyke straffe van eenen misdadigen, nochte ook eenige actien [a] onderstaen, voor 't gemene best, maer moet het zelve gedaen worden by den Schout, oft in zijn afzijn, by des zelfs Stedehouder, met den welken een byzonder perzoon voor zijn eigen aen gelegentheit, zich voegen magh.

Maer in zaekken van ongelijk, of hoon, vermagh een ieder voor zijn byzonder belang te [b] dagen, en daer toe zoodanige [c] besluit nemen, als hem na gelegentheit der zaken geraden zal dunken.

De Schout, nochte zijn' Onder-schouten, nochte ook zijne dienaers mogen geen Poorter van Amsterdam, nochte geen Ingezeten der stadt, die met zijn huishouding een vaste woonplaets binnen de zelve stadt, of vryheyt van dien heeft, vangen, nochte aentasten, schoon hy by iemant bedragen oft aen-geklaeght wort, by zoo verre de zelve is staende ter goede name en fame, ten zy mits redenen, en dat by toestemming van Burgermeesteren en Schepenen der zelver stede.

De Schout magh niemant, om lijfstrafbare zaken, binnen zijn huis vangen, ofte uit den huize halen, ten zy zulx geschiedt, by uitdrukkelijk voorgaende verlof en toestemming van Burgermeesteren en Schepenen, de welken te vooren, eer datze den Schout zoodanigh verlof mogen geven, van de staet en gelegentheit der zaken ook kennis moeten nemen.

Ook vermogen de voorsz. Officieren geen Poorter gyzelen, vangen, bekommeren, noch eenigh hinder aen lijf ofte goedt doen, by aldien hy genoech en volkomentlijk ter bescheidentheit van Schepenen, verzekering kan doen, dat hy 't recht verbeiden zal van 't geene, dat de voorsz. Officieren op hem zouden mogen te zeggen hebben. *Volgens het Privileedje van Hartogh Albrecht van Beyeren.* *Zie p. 87.*

En dit heeft plaets in alle misdaden en feyten, die een Poorter van Amsterdam begaen en gedaen magh hebben, uitgezeit in moort, brant, vrouwenkracht, reeroof, en indien een Poorter zich gewapender hant stelde tegens de Hooge Overheit, of misdede binnen den Raedslot van Reigersbroek, ter ouder Amstel, en aen de Conynen in Goylant, volgens het boven-gemelde voor-recht. *Zie p. 88.* En of 't et nochtans gebeurde, dat een Poorter van Amsterdam ter zake van eenige andre misdaden, niet onder de voorsz. zeven puncten begrepen zijnde, gevangen en aengetast moghte werden, zoo zoude de

 Schout,

Schout nochtans, of de gene, die hem als gevangen, langs 's Heeren straten, om in de Boeyen gebraght te worden, leide, den voorsz. Poorter moeten laten gaen; by aldien iemant bekent en suffisant zijnde, aenboodt verzekering te doen, dat de voorsz. gevangen Poorter in 't recht verschijnen, en recht verbeiden zal, van 't gene de Schout op hem zoude mogen te zeggen hebben. Maer dit niet geschieddende, en de voorsz. gevangen Poorter, mitsdien in den Boeyen dezer stede gebraght zijnde, om eerst ondervraeght, en daer na voor den Rechter gestelt te worden, om vonnis te verwaghten, vermagh zoodanigh Poorter daer tegens [a] uitvlucht nemen, en te verklaren ongehouden te zijn, de zaken ten [b] voornaemste te verantwoorden, voor en al eer hy uit krachte van het gemelde voorrecht onder borghtoght van recht te verbeiden, ontslagen zy. 't Geen in zulk een gevalle, den voorsz. Poorter niet geweigert, maer toegestaen, en ook by Schepenen bewillight wordt, namelijk, dat hy uit der hechtenisse, uit krachte van het voorschreve voorrecht, onder handt-tastinge en belofte van t' allen tijden (des by mijn Heere den Schout met goetdunken der Schepenen vermaent zijnde) weder in rechte te verschijnen, ontslagen wordt; midts daer voor stellende borge tot zulk een zom van penningen, als Schepen, na gelegentheidt der zake, daer op stellen zullen.

[a] Excipieren.

[b] Principalen.

Ook mogen de voorschreve Schouten, Onder-schouten, noch hunne Dienaren, niet in eenige der Poorteren, ofte ingezetenen huizen komen, of gaen, noch eenige huiszoekingh doen, noch om lijf- of onlijf-strafbare zaken, (uitgezeit in oneerlijke huizen, plaetzen of herbergen) voorder dan de voorschreve Poorteren, ingezetenen, oft hun huisvrouwen en huisgezinnen in hun afzijn toelaten, 't en zy met oorlof van Burgermeesteren en Schepenen, en in hunner tegenwoordigheidt, of ten minsten van twee Schepenen by hen daer toe geordent.

Cost. van A. cap. 1 art. 1

De Baljieu van Amsterlant vermagh binnen de stadt en vryheit van Amsterdam niemandt in hechtenis nemen, noch eenige eisch van hooge rechts-dwangh plegen; maer zulx komt alleen den Schout van Amsterdam, en niemandt anders toe. Ook vermagh de Schout van Amsterdam geene misdadigen, schuldenaers, of bankkroetiers, binnen dezer stede, en haer vryheidt, geleide geven, zonder verlof van den genen dienze misdaen hebben, ofte schuldigh zijn, en nochte ook daer-en-boven zonder verlof van Burgermeesteren en Schepenen.

Artic. 1

De Dienaren van den Schout zijn schuldigh, Burgermeesteren en Schepenen aen te brengen, de zware misdaden, die binnen deze stadt, en vryheidt van Amsterdam, geschiedden, zoo haest als die tot hun kennis gekomen zijn, schoonze de misdadigen niet kennen, of weten te noemen, om daer af terstondt wettige [c] berichtingh te nemen, en daer in te verzien, zoo als na gelegentheidt der zaken bevonden wordt te behooren.

[c] Informatie.

Artic. 1

En by aldien hier een moort, doot-slagh, oft andere zware misdaet begaen is, en men niet weet by wien 't zelve gedaen magh zijn, zoo is men alhier gewoon, te roepen den genen die daer van eenige kennis hebben, te weten, de waert en waerdinne, in wiens huis zulx bedreven is, of de gebuuren en allen anderen, daer van men meent eenige kennis te krijgen, die op alles wel scherpelijk af gevraeght, en hun verklaringen by geschrift gestelt worden.

Wyders, op dat men zoude mogen komen tot kennis van den geenen, die zulke zware misdaden begaen hebben, zoo is men alhier gewoon, ten einde zoodanige feiten niet ongestraft zouden blijven, maer anderen tot een exempel, 't zy of de misdadigen bekent zijn of niet, ter puye van 't Stadt-huis, na voorgaende klok-slagh, afkunding te doen, inhoudende, dat Burgermeesteren en

en Schepenen belaſten en ordeneren eenen ieder, die den geenen, 't voorſz. feit begaen hebbende, weten, of gehuiſt gehooft, oft verſteken hebben, 't zy in ſchepen, ſchuiten, of andere plaetzen, dat zy den zelven terſtont te voorſchijn brengen, op pene van aen den lijve, ter beſcheidenheit van Mijn E. Heeren van den Gerechte, geſtraft te worden.

En ten einde een ieder, in 't aenbrengen van zodanige misdadigen, des te vlytiger zoude zijn, zoo wort by deze afkundinge, den genen, die de misdadigen aenbrengen, zulx datze terſtont of namaels in hechtenis raken, van dezer ſtede wege belooft, zulk een zom van penningen, als na gelegentheit der misdaden bevonden wort te behooren.

ZEVENDE HOOFTSTUK.

Van het pijnigen en ſcherpe onderzoeking.

ALs de Schout van Amſterdam niet willigh zijne gevangenen kan doen belyden de feiten en misdaden, daer meê hy den zelven is bezwarende, dan zoekt hy daer toe te bekomen [a] invormingen, of onderrigtingen; en de zelve bekomen hebbende, ſtelt de gevangenen voor de bank van den Gerechte, en neemt zijn eiſch dat de zelve by vonnis mogen geſtelt worden in zijn handen, om hen by pijne te doen verklaren de waerheit van 't geen hy hen te laſt is leggende, te dien einde overleverende zijn invormingen of onderrichtingen. En hoewel Schepenen na deze onderrichtingen, uit kracht van de zelve of eenige andre klare kentekenen, de zelve gevangenen ſtellen in handen van den Schout, om gepynight te worden, zoo vermagh nochtans de Schout niemant aen te taſten en te pynigen anders, dan ten overſtaen van Schepenen, of immers het meerdeel der zelven. De [b] belijdeniſſen der gevangenen door 't pynigen uit-geperſt, worden door een Sekretaris, in tegenwoordigheit van Schepenen aen-getekent, en daer na den zelven gevangenen, ontſlaekt zijnde, voor-gelezen en gevraeght, of zulx de waerheit zy, en ofze daer by volharden. Verklaren de gevangenen de waerheit te wezen, 't geen by den Sekretaris in tegenwoordigheit van Schepenen is voorgelezen, en volhardenze daer by, zoo worden deze belijdeniſſen gehouden voor wettige bekenteniſſen, als voor Schepenen gedaen, en geſchiet daer op ook recht en vonnis, zulx als na de gelegentheit der feiten bevonden wort te behooren.

Maer in zware misdaden, als, moort, dootſlagen, brantſtichten en diergelijke, daer van wort den gevangenen vier-en-twintigh uuren na hun gedane belydenis, 't zy willige of by pyning, andermael voor-gelezen hun belydenis, en gevraeght, ofze daer by als noch volharden, en indien gevalle worden de zelve ook voor wettige bekenteniſſen gehouden, en wort als voore daer op recht gedaen na gelegentheit der zaken.

De Schout magh ook de gevangenen niet anders of langer laten pynigen als Schepenen goedt-dunkt. En wat een Poorter aengaet, die magh, zonder voorgaende verlof van Burgermeeſteren en Schepenen, niet gepijnight worden.

ACHT-

ACHTSTE HOOFTSTUK.

Van de Hooge Vierschaer, en op wat maniere hier ter Stede in Lijf-strafbare zaken te werk gegaen wordt.

LYf-strafbare zaken worden hier t'Amsterdam bepleit [a] ordenlijk, of [b] buiten-ordenlijk, na dat de zaken bevonden worden gestelt te zijn.

[a] Ordinaris. [b] Extraordinaris.

Dien volgend is de Schout van Amsterdam gewoon alle gevangenen (tegens den welken hy gehouden is, zonder uitstel te dingen, na gelegentheidt der misdaden) t'ondervragen in tegenwoordigheit, en ten overstaen van twee Schepenen, of ten minsten die daer toe by de gansche Bank gemaghtight worden, zonder dat hy vermagh eenige gevangenen uitter hechtenis te slaken, dan by voorgaende vonnis, of kennis van Schepenen.

En zoo wanneer by Schepenen eenige gevangenen uit der gevangkenis ontslagen zijn, onder hanttasting en belofte van t'allen tijden (des vermaent zijn) weer voor 't recht te verschijnen, zoo is de Schout van Amsterdam gehouden de zelve geslaekte perzoonen, ten eersten recht-dage daer na weder op zijn rolle te stellen, en tegen den zelven te dingen, in allen schijn als ofze noch in nauwe hechtenis zaten.

Maer als by Schepenen verstaen wordt, dat eenige gevange perzoonen, als voore uit der hechtenis gelaten zijnde, niet ontfangen zullen worden in een [c] gewoonlijk geding, zoo zijn de zelve perzoonen gehouden op den eisch t'antwoorden, tot zulken dage als by Schepenen goet gevonden en geordent wordt; en daer na binnen zekeren tijdt, mede ter bevel van Schepenen, gereet te komen, vonnis te verwachten, en dat alles by monde, of op versteke zommarien, zonder de zaek op eenige rollen te stellen.

[c] Ordinaris Proces.

Alle perzoonen, gevangen zijnde ter zake van enkele dieveryen, en andere misdaden, tegens den welken de Schout geen [d] hals-eisch neemt, worden voor Schepenen alleen gestelt, zonder dat Burgermeesteren daer over geroepen worden; en worden dezelve by Schepenen gestraft, met heimelijke of openbare gezelingh, ballingschap uit 'er stadt, in het Tuchthuis, of Spinhuis, na gelegentheit van de misdaden en zaken. Ten zy de zelve perzoonen waren Poorters dezer stede, in welk geval Burgermeesteren mede daer over geroepen worden, om hun goeddunken daer over te geven.

[d] Ca... le Co... clusie

Maer over gevangenen, tegens den welken de Schout zijn eisch doet, datze met 'er doodt zullen gestraft worden, ('t zy de zelve Poorteren of vreemdelingen zijn) worden Burgermeesteren mede geroepen, om hun [e] zin-uiting daer over te geven.

[e] Adv...

En wordt als dan in een besloten kamer, (na dat de gevangen, aldaer ter recht gestelt is, zijn belijdenis heeft hooren lezen, en ook gehoort den eisch en slot-vonnis van den Schout) de belijdenis van de gevangen, mitsgaders d' [f] onderrichting van den Schout wel onderzocht, en daer na uitslot gedaen, zulx als na gelegentheit der misdaden bevonden wordt te behooren.

[f] Info... matie

En valt het besluit zoodanig, dat de gevangen met 'er doodt gestraft zal worden, zoo wordt daer toe zekeren dagh geraemt, en den Schout belast een scherp-rechter te ontbieden, en voort orde te stellen, dat zulx ten bestemden dage magh geschiedden, en in 't werk gestelt worden. En om 't zelve den zelven gevangen te verwittigen, zoo gaet de Schout eenen dagh voor den bestemden tijdt met twee Schepenen, daer toe by de Bank

Bank Gemaghtight, uit Schepenen-kamer, in de gevangkenis, en brengt den gevangen daer uit onder den blooten Hemel, en zeit hem aldaer aen, dat hy van mening is, hem 's daegs daer aen ter hooger Vierſchaer te dagen, en een dagh van den hooghten te leggen, voorts hem vermanende om zich tot ſterven te bereiden, brengende den zelven gevangen terſtont in de Pijn-kamer, alwaer hy dien dagh en den volgende nacht bewaert wordt by Schouts Dienaers, en door den Dienaer des Goddelijken Woordts vermaent en getrooſt wordt.

En op den beſtemden dagh, tegens den middagh, gaet de Schout met Schepenen uit de Schepens-kamer in de openbare Vierſchaer, alwaer de gevangen mede gebraght wordt, en zittende aldaer de Schout in 't midden, en de Schepenen ter weder-zijden, wort by den Schout van 's Heeren wege vermaent het vonnis, of het hoogh genoech op den dagh is, om vierſchaer te ſpannen, en recht te doen, naer ouder gewoonte deſer ſtede.

En 't vonnis dienvolgende by Schepenen gewezen, en uitſpraek gedaen zijnde, dat 'et hoogh genoegh op den dagh is, om vierſchaer te ſpannen, en recht te doen, worden als dan in 't kort by den Schout de quade feiten en misdaden van den misdadigen verhaelt; en beſloten dat de zelve misdadige, aldaer tegenwoordigh, by Schepen-vonnis verklaert zal worden een kindt des doodts; doch al eer dien aengaende vonnis gevelt wordt, gaen Schepenen uit d'openbare Vierſchaer in orde van boven af in Burgemeeſters kamer, om aldaer te ſtemmen, dien belangende 't gemelde beſluit te hervatten, en t'onderzoeken of een ieder by 't voorgaende beſluit is volhardende. Indien ja, zoo treden Schepenen weder uit Burgermeeſters kamer in de Vierſchaer, alwaer de Schout 't vonnis van 's Heeren wege vermanende, by Schepenen den gevangen voor een kindt des doodts verklaert wordt.

Daer na doet de Schout eiſch, en beſluit, dat de gevangen, ter oorzake van zijn grove misdaden, by Schepen-vonnis gedoemt zal worden, om met den vuur, koorde, of zwaerde geſtraft te worden, zulx dat 'er de doot op volght, of anderzints, als hy na gelegentheit der misdaden bevint te behooren. Dit gedaen zijnde, gaen Schepenen voor de tweede reize, in Burgermeeſters kamer, om [a] zin-uitting te halen, en t'ondervinden, of een ieder by het voorgaende beſluit is volhardende. En indien hier by volhart wordt, gaen Schepenen weder uit de kamer van Burgermeeſteren in de Vierſchaer, alwaer de Schout het vonnis vermanende, de jongſte Schepen zeidt en verklaerdt, dat Schepenen voor vonnis wijzen, 't geen by den Sekretaris zal gelezen worden. En dienvolgend wordt by den Sekretaris luits keels het vonnis, by hem te voore, volgens het voorgaende beſluit, gemaekt, en in 't geſchrift geſtelt, gelezen. Hier op wordt de misdadige, na dat hy te voore door den Dienaer des Goddelijken Woordts hertelijk vermaent en getrooſt, en op de Zegel-kamer 't gebedt voor den zelven uit-geſtort is, gebracht op 't ſchavot, daer hy de ſtraffe t'ontfangen heeft.

[a] Adviſs.

NEGENDE HOOFTSTUK.

Van 's Heeren Slooten, en den Cipier.

BInnen de ſtadt van Amſterdam, en hare vryheidt, mogen geen gevangenen, die om lijf of onlijfſtrafbare zaken gevat zijn, in eeniger maniere in hechtenis gebracht en gehouden worden, dan in de Boeye dezer ſtede, daer toe geſtelt. En die bevonden wordt byzondere kerkeren te houden, die vervalt in een pene, daer toe by den gerechte geſtelt: name-

melijk, hy wordt gedoemt zoo langh in de gemeene gevankenis te blijven, als hy den anderen in zijn bezondere gevangkenis gehouden heeft; en daer-en-boven van zijn' eere berooft, en verliest zijn recht, 't welk hem tegens zyn party toequam.

En op dat de gevangenen dezer stede, wel bewaert en bezorght zouden mogen zijn en blijven, zoo is een ieder wel uit-drukkelijk verbooden, eenige slooten van den Heere of dezer stede op te breken, om de gevangenen daer uit te lossen, op de verbeurte van zijn lijf.

In 't Keurboek van de Letter A. en C.

Desgelijx is een ieder verbooden, den gevangenen geen geweer te brengen, daerze de Boeyen mede open zouden mogen breken, om daer uit te geraken, op de verbeurte van zijn hant, of hondert gulden.

In 't Keurboek van de Letter C. Fol. 7.

Ook is de Cipier dezer stede gehouden, in de Boejen t'ontfangen al de gevangenen, die hem by den Schout, zijn' Onder-schout, hun dienaers of Deurwaerders uit den naem van 't Hof van Hollant opgedragen en over-gelevert worden.

De Cipier is gehouden alle gevangenen, zoo wel die om lijf als onlijfstrafbare zaken gevat worden, wel en getroulijk te bewaren. Te dien einde is hy ook gehouden alle nachten in de Boeyen te slapen, en indien hy nootshalve daer buiten moet vernachten, magh hy zulx niet doen zonder eerst daer toe bezonder verlof van den Schout te hebben, op pene van opschortzing voor de eerste reize, en voor de twede reize op verstek van zyn ampt.

Raekt een der gevangenen door onachtsaemheit uit de Boejen, daer voor is de Cipier aensprakelyk, en magh ter zake van dien, tegens hem met alle strengheidt te werk gegaen worden, zulx na rechten bevonden zal worden te behooren.

De Cipier is genootzaekt rol te houden, en daer in te tekenen, de namen en toenamen der gevangenen, wanneerze in de Boejen gekomen, en daer uit gegaen zyn, en voorts bezonder, rol te maken, van al de kleederen, geldt en andere dingen, daer mee zy in de gevangkenis gekomen zijn.

De zelve is ook gehouden, alle veertien dagen, den Schout, Burgermeesteren, en Schepenen over te leveren de namen der gevangenen, die hy in bewaernis van Stads wege is hebbende, met uitdrukkingh van dagh, op den welken zy in hechtenis geraekt zijn.

De Cipier is schuldigh op Schouts vermaning alle gevangenen, die om halszaken gevangen zijn, in de Boejen of yzer te slaen, of in besloote plaetzen te huizen, zonder dat hy vermagh de zelve gevankenis te verlichten of verzoeten, anders dan by uitdrukkelijk toestaen en verlof van den Schout.

Het komt ook den Cipier toe, acht te nemen, en scherpelijk toe te zien, dat de gevangenen, bezonder, die op den hals zitten, geen messen, yzers, of ander geweer, zoo riemen, kousseband en als anders, by zich houden, daer mee zy hen eenighzins zouden mogen behelpen, om uit te breken, of hen zelven te misdoen. Te dien einde om zulx voor te komen, is de Cipier gehouden al de gevangenen, en ook de gevangenissen wel te bezichtigen, ten minste driemael ter weke, zoo wel by dage, als by nachte. En op dat zulx en wel zonder gevaer magh geschiedden, zijn de Schouts-dienaren gehouden, den voorsz. Cipier hier in tot zijn vermaning de hant te bieden. De Cipier vermagh ook niemant, dan met bevel van den Schout, uit de Boejen laten gaen, 't zy ook om wat zaken datze gevangen zijn. De zelve is ook gelast alle overtreders, onder zijn bewaring zijnde, die ter zake van vechten, mes of eenigh ander geweer te trekken, by Schepenen gedoemt zijn, in 's Heeren sloten te leggen te bier en te broode, dat hy hen geen ander kost of bier magh, of doen geven, op verstek van zijn dienst.

't K boe van Let Fol. en tet Fol.

NEGEN-

NEGENDE HOOFTSTUK.

Van dootſlagen en Voor-rechten van 't verbeuren der Goederen.

AMſterdam heeft by Hantveſte van Graef Willem van Henegouwe; dat zoo wie van de Poorteren een manſlacht begaet, en
ie Pag. 2. daer op begrepen wordt, verbeurt zijn lijf, indien hy verwezen wort als recht is, en van zijn goet aen den Heer niet meer als twintigh pont Hollants: ontruymt hy, en wort hy balling gemaekt, zoo zal de Heer inſgelijx van zijn goet niet meer hebben als twintigh pont Hollants, en is den Schout alsdan gehouden na recht tegens hem te rechten.

ie Pag. 9. Desgelijks heeft Amſterdam by Hantveſte van Keyzerinne Margriet, des voor-gedachten Graef Willems zuſter, dat zoo wie van haren Poorteren een dootſlagh begaet, buiten der zelve ſtede, wanneer hy zal gezoent hebben tegens de Magen des dooden, niet meer aen den Heer zal ſchuldigh zijn dan tien pont van boeten, en tien pont voor de lantwinning, en niet meer.

Voorts heeft Amſterdam by Hant-
ie Pag. 1. veſte van Hertogh Willem van Beyeren, dat zoo wie van haer Poorteren zijn lijf met recht verbeurt, tegen den Grave niet meer verbeuren magh, dan de helft van zijn eigen goet, en dat d'andre helft zijn wijf, ofte zijne wettige kinderen of zijne rechte erfgenaemen zullen na zich nemen.

Zie Pag. 5. Noch hebben die van Amſterdam, als in Amſtellant gelegen, met die van Amſtellant en Goylant gemeen, by Hantveſte van Hartogh Albert van Beyeren als Ruwaert van Hollant, dat zoo wie een man dootſlaet in den voorſz. lande, en met recht daer in verwonnen wort, vry zal zijn, midts aen den Heere gevende hondert pont van zijnen goede; maer by aldien'er meer dan eenen man met den zelven dootſlage beſchuldight en bezwooren wierde, zoo zoude elk van de beſchuldighde in zulken gevalle aen den Heer uit zijn goedt verbeuren tzeſtigh pont, en daer toe den dootſlagh des dooden magen, tot zeggen van den Gerechte, beteren, ofte vredeloos des lants blijven. Maer by aldien de hantdadige met verſcher hant wierde begrepen, en over den dootſlagh verwonnen als recht is, zoo zalmen 't zelve rechten aen zijn lijve, en daer en zal de Heere, nochte yemant, yets van genieten.

Endelijk hebben die van Amſter- Zie Pag. 101.
dam, by Hantveſten van Hertogh Willem van Beyeren, des voor-gedachten Albrechts zoon; dat niemant van haer Poorteren meer tegens den Heer verbeuren magh, van eenige zaken of breuken, dan zijn lijf, en hondert pont uit zijn goedt.

En zoo wanneer den rechter gebleken is, dat 'er iemant van menſchen handen om 't leven gebraght is, en de misdadige op de verſche daet niet gekregen wort, is 't evenwel geoorloft den omgebraghten ter aerde te beſteden, en des niettemin als dan zijn klachten te doen, in allen ſchijne als of het doode lichaem noch boven der aerde ſtont: volgens de Willekeuren, ſtaende in 't Keurboek van de *Letter* A. *Fol.* 1. En *Lett.* C. *Fol.* 5.

Indien iemant door een ander in zijn eigen huis omgebraght wort, die wort daer over als een moorder geſtraft: wel-verſtaende dat een ieder in zijn eigen huis zonder iets te verbeuren, zich daer tegens te weêr magh ſtellen. In 't Keurboek van de Letter A. Fol. 24. als ook C. Fol.

Desgelijx wordt de gene, die een ander met een booge ter neder velde, dat hy doodt bleef, als een

In 't Keurboek van de Letter C. Fol. 6.

moorder gestraft, volgens de twee boven gedaghte keuren. Mede lijdt de gene moorders straffe, die iemant in de Kerk of op 't Kerkhof om 't leven brengt.

In 't Keurboek van de Letter G. Fol. 2.

De gene, die iemandt met voordaght, of zonder woordt of weerwoordt, of by diergelijke onbehoorlijke manieren doodtslaet, word als een moorder, of anders, ter bescheidenheidt van den gerechte, gestraft.

Willekeure Letter G. Fol. 384.

En om alle doodt-slagen, die binnen dezer stede, en vryheidt van dien zouden mogen geschiedden, voor te komen, en te verhoeden zoo veel als 't mogelijk is, en den dootslagers en misdadigen des te beter te bekomen, en te straffen, zijn alle herbergiers, in wier huizen zulx geschiedt, gehouden, des nedergeslagen, en doodt-slagers naem terstondt, of ten uitterste een uur daer na, by een briefje aen den Officier bekent te maken, op de verbeurte van vijf-en-twintigh guldens.

Insgelijkx zijn ook alle poortiers en boomsluiters verplicht, zoo haest tot hunner kennisse gekomen is, dat 'er binnen de stadt een manslacht begaen zy, op staende voet de buitenpoorten en boomen, daer zy gestelt zijn, te sluiten, en voorts de naeste portiers en boomsluiters des te verwittigen: de welken ook alsdan hun poorten en boomen gehouden zijn te sluiten, en den anderen poortieren en boomsluiteren, hen aldernaest zijnde, daer van kuntschap te doen, en zoo voorts met de zon om.

Zijn ook de voorschreve portieren en boomsluiteren gehouden, terstondt den Heeren Burgermeesteren aen te dienen, uit wat oorzake, by hen de poorten en boomen gesloten zijn.

Ook mogen geen schippers, schuytevoerders, wagenaers, ofte iemant anders, by aldien tot hunner kennisse gekomen is, dat 'er een manslacht begaen zy, met hun schepen, schuyten, wagens, karren ofte paerden wegh rijden, ofte hen-luiden schepen, schuyten, wagens, karren ofte paerden leenen en geven, op den welken eenighzins achterdenken valt, datze de doodtslagers zouden mogen wezen, op de verbeurte van vijf-en-twintigh guldens, en daer-en-boven, na 't goetdunken van den gerechte, na gelegentheidt der zaken gestraft te worden. Insgelijx vermagh niemant, kuntschap van de begane doodtslagh gekregen hebbende, in zijn huis ontfangen, bergen, nochte eenighzins versteken, ofte ook naderhant kennis daer van krijgende, aldaer behouden, oft in eeniger maniere wegh helpen den genen, daer eenigh quaet vermoeden op valt, op gelijke pene als boven.

En is een ieder schuldigh, zoo wanneer uit zake van een doodtslagh, of moort, huiszoeking geschiedt, den Schout, zijn onder-schout en dienaers, mitsgaders allen anderen, die daer toe van Burgermeesters en Schepens wegen gemaghtight worden, in zijn huis, pak-huis, ofte schuure te laten komen, op en neder te gaen, zoo hen-luiden belieft, om den hantdadigen te zoeken, zonder daer tegen te zeggen.

En by aldien, dezer zaeks halve, eenige afkundinge is gedaen, om den hantdadigen ten voorschijn te doen komen, is alsdan een ieder gehouden, (volgens 't bevel van den E. Heeren van den Gerechte, in de voorschreve afkundinge gemelt) die den genen, die 't feyt bedreven heeft, weet, oft gehuist, gehooft, oft versteken heeft, 't zy in schepen, schuiten, oft in andere plaetzen, den zelven terstondt te voorschijn te brengen, te verklikken, en aen te brengen, op pene van aen den lijve, ter bescheidenheit van den Gerechte, gestraft te worden.

TIEN-

TIENDE HOOFTSTUK.

Van Wapen - trekken, Vechten en Quetzen.

In Keur-boek in de letter G. Fol. 384.

De gene, die iemant met de hant oft anderſints ſlaet of ſtoot, vervalt in een boete van drie gulden.

En zoo wie op iemant een mes oft ander geweer trekt, zonder den zelven nochtans te quetzen, die wort in hechtenis en te bier en te broot gezet, op zijn eigen koſte, den tijt van zes weken lang, oft moet daer voor aen den Heere betalen de zom van twaelf Karolus gulden.

De gene, die iemant met een mes oft ander geweer ſlaet oft queſt, wort in 's Heeren ſloten geleit, en op zijn eigen onkoſte te bier en te broode gezet, den tijt van drie maenden lang, of moet daer voor den Heere betalen de zom van vier-en-twintigh gulden.

Wie ſtenen uit de ſtraet trekt of neemt, en, als ook eenige loode of yzere klooten by hem draeght, en daer meê vecht of werpt, die wort in 's Heeren ſlooten gebraght, en drie maenden lang op zijn eigen koſten te bier en te broode gezet, of heeft daer voor aen den Heere te betalen vijf-en-twintigh gulden, of wort anderzints, der beſcheidenheidt van den Gerechte, geſtraft. Maer de gene, die iemant daer mede queſt, wordt een half Jaer te bier en te broode gezet, of moet daer voor betalen vijftigh gulden.

Gebeuren deze zaken by nacht, tuſſchen het 's avonts en 's ſmorgens luiden van de poort-klok, zoo is de boete en ſtraffe dubbelt.

De gene, die iemant in eenigh gekijf of twiſt, eerſt met de vuiſt of ander geweer ſlaet of queſt, dien wordt het betalen der boete van beide parthyen opgeleit.

En is den Schout en Onder-ſchouten geoorloft, den genen, die by hen op 't overtreden dezer punten betrapt wort, in 's Heeren ſloten te mogen brengen. Ook is den Cipier, in wiens bewaernis deze overtreders gelevert worden, by den Gerechte belaſt, deze overtreders geen andere koſt voor te zetten, dan broot en klein bier, op verſtek van hun dienſt.

En om alle overtreders des te beter te bekoomen, zijn alle herbergiers, binnen dezer ſtede en vryheit van dien woonende, gehouden, als 'er iemant in hun huis gequeſt wordt, den naem van den gequetſten, en die 't gedaen heeft, den Schout, binnen twaelf uuren, op pene van tien gulden, aen te geven.

Mogen ook de waerden of waerdinnen, in welker huis eenige quetzinge of manſlaght begaen is, in 't zelve, geduurende de tijt van een Jaer en zes weken, geen tappers-nering, of herbergh houden, ten zy door hun toe-doen de misdadigen daer over in hechtenis raekten, of zy den Heeren van hun gedane vlijt, konden blijk brengen. In 't Keur-boek van de Letter M. Fol. 9.

Desgelijks zijn al de heelmeeſteren gehouden, alſſe de wont, van den gequetſten, by hen verbonden, doodelijk achten, zulx binnen een uur den Schout by een briefje aen te dienen op pene van tien gulden. De zelve meeſters, zijn ook genootzaekt, de perzonen, wier wonden, builen, kneuzingen of andere quetſuren by hen, of hun huisvrouwen, of hun dienaren verbonden zijn, met uitdrukking van naem en toe-naem, als ook hun neering, ambacht, en woonſteden, den Schout bekent te maken, op pene als voren. In 't Keur-boek van de Letter G. Fol. 54.

En op dat dit beter na-gekomen wort, mogen hier geen meeſters 't ambacht opzetten of oeffenen, eerze in handen

van den Schout hier op den eedt gedaen hebben, namelijk datze niemant (volgens de boven verhaelde keure) van eenige quetſuren, wonden, builen, of kneuſingen zullen verbinden, of by hun dienaren doen verbinden, zonder den Schout terſtont of binnen vier-en-twintigh uuren, zulx als voore bekent te maken, en dat op pene van tien gulden, by den genen te verbeuren, die zich onderwint, zonder dezen eedt gedaen te hebben, het ambacht op te zetten.

In 't Keurboek van de Letter B. Fol. 122.

Den zelven heelmeeſteren is ook by den gerechte aen bevoolen, datze den gequetſten afvragen moeten, wie hen gequetſt heeft, en dit den Schout aenbrengen, of by gebreke van dien, de boete, die aen 't zelve quetzuur verbeurt is, zelfs te betalen.

In 't Keurboek van de Letter E. Fol. 10.

Magh ook geen Arts, Apteker, of Heelmeeſter eenige wonden of quetſuren aen nemen om te helen, voor al eer den Schout van de zelve wonde oft quetſure verwittight is.

Die de wacht dezer ſtede eenigh belet of aenvechting doet, wort met de doot, of anders, na gelegentheit der zaken, ſtrenglijk geſtraft.

De wacht met zich te verweren ('t geen hy zonder ſchroomte en eenigh verbeuren doen magh) iemant quetſende of ter neder leggende, is geen ſtraffe noch van lijf of goet onderwarigh.

In 't Keurboek van de Letter A. Fol. 24. en Letter C. Fol. 6.

De gene, die een ander in zijn eigen huis quetſt, verbeurt zijn lijf, of wordt anders, na gelegentheidt der zaken, ter beſcheidenheidt van den Gerechte geſtraft: maer ſtaet een ieder vry zich daer tegen te verzetten, die in zijn huis by iemant aengevochten wordt.

In 't Keurboek van de Letter C. Fol. 7.

Die een ander met ingezetten lage, of zonder woordt of weerwoort aenvecht, die verbeurt zijn rechterhandt, maer quetſt hy hem, zijn lijf, of wordt anders na gelegentheidt der zake, ter beſcheidenheidt van den Gerechte, geſtraft.

Wie binnen de Damſluis, of op eenige andere plaetzen hier ter ſtede, een mes, of eenigh geweer, op elkanderen trekken, die worden in 't openbaer aen den lijve geſtraft.

In 't Keu[rboek van] de L[et]ter L

En boven al deze voorſchreve boeten, is de gene, die een ander gequeſt heeft, gehouden den gequetſten zijn leemten, ſmerte, verzuim en meeſter-loon te vergoeden, ter beſcheidentheidt van den Gerechte, of tot zeggen van goede mannen, die daer toe gemaghtight zijn.

In 't Keu[rboek van] de L[et]ter L

Trekt iemandt een mes, of ander geweer, op een ander, zonder hem nochtans te quetſen, en raekt hy daer over in hechtenis, die wort gedoemt in een boete van hondert gulden; en is 't in der nacht, of na 't luiden van de poort-klok geſchiedt, zoo is de boete dubbelt, en by gebrek van betalingh wort de gedoemde, indien het een mans-perzoon is, in 't Tucht-huis, en is 't een vrouws-perzoon, in 't Spinhuis, voor den tijdt van drie maenden, gezet om te werken. Maer quetſt iemandt een ander by dage of by nacht, zulx dat 'er bloedt na komt, die wordt gedoemt in een boete van drie hondert gulden; of zes maenden in 't Tucht-huis, om aldaer te werken. Doch is deze willekeure, en al andere, die de ſtraffe, wegens de misdaden by nacht begaen, verdubbelen, van gelt, en niet van lijf-breuken te verſtaen.

Wyders ſtaet aen te merken, wanneer by willekeure op een misdaet zekere pene wordt geſtelt, dat zodanige willekeur geen plaets heeft over de misdaet, die by iemandt van de onderzaten, buiten de vryheidt, oft recht-gebiedt, begaen wordt.

ELFDE

ELFDE HOOFTSTUK.

Van vrede te leggen en breken.

De gene, die eenigh geschil, of oneenigheidt met iemant uitstaen heeft, en vreezende dat hy daer over geslagen, gequetst, of anders beledight zoude worden, vermagh zijn party vrede doen leggen, en aen den Officier of twee Schepenen verzoeken, dat zulx geschieden magh; te dien einde wort niet alleen de party van den klager, maer ook den klager zelfs by den Schout of Schepenen dezer stede, tijdt beraemt, om in Schepens-kamer te verschijnen. Maer ten bestemden dage de klager verschijnende, en zijn parthy niet, wordt de zelve parthy als dan ontboden op zekere pene voor d'eerste reize, en op dubbelde pene voor de tweede reize, en voor de derde reize niet verschijnende, op zulke verhooging van pene, als Schepenen goet dunkt, en voor de vierde reize niet, verbeurt de voorschreve party al de voorschreve boeten, en wordt daer-en-boven den Officier aen bevolen, de zelve party in hechtenis te nemen, en voorts den Gerechte te stellen ten boven-gemelde einde.

ouft. ... Atw. Cp.21. A.1.

Maer verschijnt de klager ten bestemden dage zelfs niet, wort de zelve verstaen van zijn eisch af-stant gedaen, en met zijn party zelfs vrede gemaekt te hebben.

Doch de klager en zijne parthy ten bestemden dage verschijnende, wort als dan by den Schout dezer stede, of in zijn afwezen by zijne Stedehouder tusschen beide voorschreve parthyen vrede geleidt; te weten datze elkanderen niet zullen beledigen noch misdoen, met woorden of met werken.

Weigert d'een of d'ander party de vrede, in maniere als boven geleit zijnde, zoo verbeurt de zelve vijf ponden Hollandts, t'elkens als hem vrede ge-eischt wordt. Doch deze boete is daer na verhooght tot twintigh pondt Hollandts, alles tot des gerechts proeve. En moet in zulk een geval 't Gerecht dezer stede den genen helpen, die vrede begeert.

[margin: ...ntvest ...n Graef ...Villem: ...de pag.]

[margin: In 't Keurboek van de Letter A.]

Maer wie de vrede, in maniere voorsz. tusschen parthyen geleit zijnde, komt te breken, zulx dat men hem daer van overtuigen kan, die verbeurt zijn lijf, en de helft van zijn goederen. En moet zulx den genen, die over een vrede misdaen wordt, 't zelve gebetert worden ter bescheidenheidt van den Gerechte, en de hantdadige is gehouden daer over te stellen borge, of by gebreeke van dien, op verbeurte van zijn rechterhandt.

[margin: Volgens het Voorrecht van Hartogh Albrecht: zie Pag. 86.]

Magh ook de gene, die boven een vrede geslagen wordt (volgens de boven-gemelde Hantvest) hem terstont wel weren en verdedigen, tegens den genen die hem slaet, zonder dat de zelve verstaen wort de vrede gebroken te hebben.

Een van de Burgermeesteren, of een van de Schepenen van Amsterdam, vermagh ook (volgens de Hantvest van Hartogh Albrecht) met een poorter dezer stede vrede maken, en daer af getuigen en kennis dragen, in allen schijn als de Schout met twee Schepenen magh doen.

[margin: Zie Pag. 89.]

Wordt een Poorter vermaent van den genen, die in 't gerecht is, of geweest heeft, vrede te maken; en weigert hy zulx te doen, die verbeurt een boete van twintigh pondt Hollandts, of alzulke andere boeten, als Schepenen na gelegentheidt der zaken bevinden te behooren.

[margin: In 't Keurboek van de Letter A. en G.]

Een schipper, die binnen dezer stede poorter is, en ook mede ter zeevaert, magh met een andere poorter vrede maken buiten dezer stede, en daer af getuigen, gelijk twee Schepenen

nen mogen doen, mits dat zy-luiden, binnen dezer stede komende, den Gereche de voorsz. vrede moeten aenbrengen.

In 't Keurboek van de Letter A.

Van allerhande twist, die men niet verzoenen magh, na de rechten dezer stede, daer af moeten de genen, die onderlinge twist hebben, en vrede begeeren, komen in den Raedt-kamer by den Gerechte, tot vier tijden van 't jaer, te weten op May avondt, *ad vincula*, (Sinte Pieter) op Allerheiligen avondt, en op Lichtmis avont, en aldaer by name laten beschryven, tegens wienze de vrede begeren, en van wien de vrede is roerende.

De vrede, zoo geteekent zijnde, plagh eertijdts op den eersten heiligen avont, na elken avont van de voorsz. vier jaer-getijden, by den Sekretaris afgekundight te worden, in de Hooftkerk binnen dezer stede. Welke vrede dan een ieder, uit last van Schout, Schepenen en Raden, het naestkomende vierendeel jaers lang onderhouden moest, op verbeurte van lijf en goet, in allen schijn en maniere, als of de vrede handelijk en mondelijk was genomen en gemaekt.

TWALEFDE HOOFTSTUK.

Van het straffen der misdaden en bannen.

Coustum. van Antw. cap. 16. art. 1.

DIe zijn lijf verbeurt, verbeurt ook al zijn goederen, tot profijt van den Heere, maer heeft de zelve wijf of kinderen, blijft d'eene helft tot behoef van zijne wijf en kinderen. Over zulx worden alle lijfstrafbare zaken, by de welken iemant met 'er doodt gestraft wordt, 't zy uit wat zake dat 't zelve geschiedt, gemaekt en beslooten met deze woorden: *Dat Schepenen al des gevangen goederen verbeurt maken, tot profijt van den Heere.* Maer een Poorter dezer stede, met 'er doodt gestraft wordende, verbeurt niet meer uit zijn goederen dan hondert gulden eens. En d'andere goederen van den gestraften misdadigen, blijven tot behoef van zijn wijf, kinderen, en naeste erfgenamen.

Zie Pag. 101.

De dieven, tegens den welken, na de beschreve rechten, de straffe van drie en vierwerf 't gestole te vergoeden, gestelt is, raken, na gewoonte dezer stede, daer mede niet vry, maer worden, in plaetze van dien, gestraft met de galgh, met openbare of heimelijke gezeling en brandt-teken, met bannissement uit dezer stede, of in 't Tucht-huis, of anders, zulx als Schepenen, na gelegenheidt der misdaden, bevinden te behooren.

Van alle kennelijke ongevallen, en doodtslagen, geschiedt in onnozelheidt of nootweer, blijft de hantdadige vry en onbezwaert van den Heere, en van de party.

Die een anders huis dreight aen kolen te leggen, of 't vuur daer in te steken, of op een anders deure of venster loopt, slaet of steekt, om daer in te komen, tegens wil en dank der bewoonders, zijn huisvrouw, boden, of huisgezin; of in een anders huis komt, om aldaer iemant te slaen of te knevelen, of iemant binnen zijn huis by dage of by nacht kracht en gewelt doet, verbeurt zijn lijf en goedt, of wort anders ter bescheidenheidt van den gerechte, na gelegentheit der zake gestraft. Doch kan een Poorter hier ter stede ('t geen over al, daer van verbeurte van lijf en goet gesproken wordt, te verstaen is) niet meer verbeuren dan hondert gulden eens. En wordt zoodanig perzoon in 't voorsz. huis gequetst of doodt geslagen, verbeurt in zulk een geval de hantdadige niet.

Coust. van Antw. Cap. 16. Art. 6.

Die den Heere zijne gevangenen ontweldight, de boeyen opbreekt, of helpt opbreken, de gevangen daer uit haelt; of die tegen den Heere en 't Gerechte opstaet, en de zelve met kracht

kracht en gewelt verstoort, verbeurt lijf en goet, voornamelijk indien de gevangenen om grove misdaden, of hals-zaken in hechtenis zijn geraekt. Maer zijn het onlijf-strafbare misdaden, zoo wort de gene, die de gevangenen door listige vonden, en niet met gewelt uithelpt, gestraft ter bescheidenheit van den Gerechte.

Niemant magh bezondere kerkers of gevangenissen opstellen, noch ook iemant in 't heimelijk, of in 't openbaer gevangen houden, of in banden van yzere leggen, om geenerlei oorzaek, anders dan in de Boeyen dezer stede: ten zy by verlof van Schout, Burgermeesteren en Schepenen, op pene van na gelegentheidt der zake by den Gerechte gestraft te worden. Behoudens dat d'ouders hun kinderen, of kindts-kinderen, wel vermogen tot straffe of bezwaernis, in hun huizen gevangen houden voor zekeren tijdt; maer willen d'ouders hun kinderen gevangen leggen, tot straffe in eenige andere plaetze dan in hun huizen, zoo moetenze de zelve zetten of leggen in een openbare en bekende plaetze binnen dezer stede en vryheit der zelve, als in de boeyen, in 't Tuchthuis of Spinhuis, en dat by verlof en toestemming van den Gerechte, en anders niet. Ook mogen d'ouders hun kinderen in huis niet gevangen houden, dan met verlof en toestaen van van den Schout, Burgermeesteren of Schepenen; die zulkx den ouderen op hun verzoek lichtelijk vergunnen.

[…]lig- […]h en […]al- […]er

Schepenen van Amsterdam mogen allen misdadigen bannen uit dezer stede en vryheidt van dien, een mijl in 't rond; en dat ten eeuwigen dage, of voor zekere bepaelde tijdt, op pene van met den galge of zwaerde gerecht, of gegeesselt en gebrantmerkt, of anderzints, na gelegentheidt der misdaden, gestraft te worden.

De zelve vermogen ook alle misdadigen te bannen, in 't Tuchthuis of Spinhuis dezer stede, op zulke penen, als by Schepenen, na gelegentheit der misdaden, goet bevonden wort.

Geschiet het bannissement binnens kamers of in 't heimelik, dan wordt het zelve gedaen in tegenwoordigheit van Schout en Schepenen, maer geschiet het openbaerlijk, moet 't et ter puye van 't Raedt-huis, in tegenwoordigheidt van Schout, een van de Burgermeesteren, en Schepenen, of immers het meerdeel der zelven, gelezen en afgekondight worden.

Wie derhalve by Schepenen gebannen wort, uit dezer stede en de vryheit van dien, en een mijle in 't ronde, die vermagh binnen de tijdt van zijn bannissemant daer niet weder binnen komen, maer moet den tijdt, in zijn bannissement begrepen, daer buiten blijven, op pene daer op in zijn vonnis gestelt; zonder dat by de Hooge Overheit, of zijne Princelijke Hoogheit, of iemant anders, van wat maght of gezagh hy ook zy, daer tegens eenigh [a] beroeping van ban kan, of magh in eeniger maniere gegeven worden. Vermogen ook die van Amsterdam alle ballingen over al, binnen de bovengemelde ban-mijl, en ook buiten hun vryheidt in hechtenis nemen. Behoudens datze gehouden zijn de gevangenen, dieze buiten hun vryheidt hebben gekregen, te leveren in handen van den Officier van het plek, onder wiens vryheit de zelve gevat zijn. Maer de ballingen, dieze binnen de voorsz. ban-mijlen gekregen hebben, mogenze zelfs straffen, naer inhoudt van het vonnis daer van zijnde.

Zie Pag. 86.

[a] Appel

Zie Pag. 148.

En dienvolgend worden alle misdadigen, die over d'inbreuk van hun bannissement, alhier in hechtenis genomen worden, ter eerster gelegentheidt gestraft, met zoodanige straffe als 't eerste vonnis daer van is inhoudende, en vernieuwing van hun bannissement, zonder dat dienvolgend eenige nieuwe gedingen op de rechtsvordering gedaen of gepleeght mogen worden; maer wort de pene, in 't vonnis begrepen, uitgevoert, daer van Schepenen de kennis nemen.

In 't Keurboek van de Letter E. fol. 114.

Gebeurt het dat iemant zekre jaren gebannen zijnde, binnen de zelve jaren weder in komt, en daer over (volgens de boven - gemelde keure) niet gevangen of gestraft wordt, zoo magh nochtans de zelve, na dat de jaren van zijn ballingschap verloopen

en

en omgekomen zijn, daer over gevangen en gestraft worden, niet tegenstaende hy binnen de tijdt van zijn ballingschap op de daedt niet gevat is geweest.

In 't Keurboek van de Letter A. Fol. 4.

En wie zich ook vervordert iemant, die uit dezer stede gebannen is, by zijn weten, te huizen, hoven, eeten of drinken te geven, of te verkoopen, of doen brengen binnen de vryheidt dezer stede, die verbeurt vijftig pont Hollandts, en moet uit der stadt blijven den tijdt van tien jaren langh, zonder binnen dien tijdt daer weder mogen in te komen, op lijf straffe; of wordt anderzints ter bescheidenheidt van den Gerechte, na gelegentheidt der zaken, gestraft.

DERTIENDE HOOFTSTUK.

Van de Schutteryen, en Soldaten.

VErhaelt hebbende, op wat wyze by den Gerechte de welstant van deze stadt tegens alle inwendige ongebondentheden beschermt wordt, zal 't niet ongevoeghlijk zijn, hier iets by te voegen van de Krijgs-zaken, waer door deze stadt, in tijdt van noodt, tegen alle buiten gewelt kan verdedight worden.

De krijgs-maght dezer stede is tweederlei, want ten dele bestaetze uit vieren-vijftigh Burger-vendelen, en ten deele uit zes Vendelen Soldaten of krijgs-knechten, die voor een maentlyke wedde dienen.

By oude tijde waeren hier eenige weinigh schutteren, als blijkt uit de onderstaende brieven; maer daer na zijn 'er drie Schutteryen, of Gilden, (gelijk men toen sprak) onder de naem van de Voetboog, Hantboog, en Kloveniers, of Klaveniers schutteren, bestaende ieder ontrent uit twee hondert koppen, opgerecht. Doch daer na zijn deze Burger-vendelen vergroot op twintigh, en endelijk, sedert den Jare zestien-hondert en vijftigh, op vier-en-vijftigh Vendelen.

Deze oude schutters hadden verscheide vryheden en voorrechten. Want voor eerst kregenze Jaerlix van stadts wege, elf goude Hollantsche schilden, hadden ook vry visschen in de stadts grachten, en moghten ook Jaerlix op zekre drie gezette tijden, tien dagen vry wijn tappen. Wy zullen deze gunst-brief, outheits halve, en dewijl 'er eenige aenmerkens waerdige dingen in vervat zijn, hier laten volgen:

Aen d Schutt alhier gegeve Jaerlix elf gou Hollan sche schilde

WY Schout, Schepenen, en Rade dezer Stede van Amstelredamme, maken kondt ende kennelik allen den genen, die dezen brief zullen zien ofte hooren lezen, dat wy geljjen schuldigh te wezen van der stede wegen voorsz. onzen Schutters van der stede voorsz. die nu Schutters zijn, ende allen den genen, die hier namaels Schutters zullen wezen, die in der Schutters gilde ontfangen worden, jaerlix elf goede goude Hollandtsche Schilden, die nu lest zijn geslagen na der ordonnantie, als onze lieve geduchtige Heere van Hollandt met zijne steden overdragen was of payment, dat alzo goet is, tot haren Pallorente hulpe: te betalen alle jaren dit voorsz. gelt zonder eenigh vertrek op den anderen dagh na Mey-dagh, als zy de Papegayen willen schieten.

Mitsga ders do visscheryen va de stad grachten

Voorts zoo geven wy den voorsz. Schutters die graften van der stede voorsz. te zullen visschen na hare wille, eeuwelijcken ende altoos, ende niemandt eenige Visscherye daer inne te hebben buyten haer wille; ende zoo wie daer inne vischte, die men bedragen mochte met twee Poorters, die zwaers op een pont Hollandts alzoo dicke als hy 't dede, ende die boeten zullen hebben de eene helfte onze lieve genadige Heere voorsz. ende die ander helfte die Schutters; ende daer en zullen wy ons niet of onderwinden van der stede wege voorsz.

Voort

Voort zoo geven wy den Schutters voorſz. van der ſtede wegen voorſz. een vryhede, dat zy den Wijntappe hebben zullen tot drie termijnen binnen elk jare, de eerſte termijne daer af zal wezen tot Sinte Martijns-miſſe in de Winter, ingaende op Sinte Martijns-avondt voorſz. duerende tien dagen lanck, de ander termijn zal wezen tot Vaſtel-avondt, ingaende des Zondaeghs voor den Vaſtel-avondt, tien dagen lanck durende, ende de derde termijn zal wezen tot des Heiligen Sacraments-dagh, in de Somer, ingaende des Sondaghs voor den Heiligen Sacraments-dagh voorſz. duerende negen dagen lanck. Ende zoo mogen de Schutters voorſz. haren Wijne opſteken ende tappen, tot alzoo veel ſteden als zy willen. Ende op wat dagh dat de Schutters voorſz. hare Wijnen opſteken, dien dagh zal men voor eenen dagh rekenen. Ende als zy tappen willen, en hare termijnen komen, zoo zullen zy 't openbaerlik doen bieden in die Kercke des Zondaghs voor elcken termijn voorſz. dat zy hare Wijnen willen opſteken, op dat 'er niemandt ſchade by lijde. Ende waert dat 'er eenigh menſch binnen der vryhede van Amſtelredam eenige Wijne Moraete, Garnate, Maleveſeye, Clarette oft anders eenige Wijnen, hoe dat hy genoemt zy, ontſtak of tapte binnen de voorſz. termijnen, als die Schutters voorſz. tapten, ofte iemant van hare wegen, die waerts op drie pont Hollants aen Koopmans gelde: Ende des zal hebben onze gedachtige Heere voorſchreven een derdendeel, een derdendeel die ſtede voorſz. ende dat derdendeel die Schutters voornoemt. Ende die rechtevoort uit te panden alzoo dicke, als zy die Wijnen, Morate, Granate, Maleveſeye, Clarette, of eenige Wijnen tapten binnen den voorſz. tijdt, 't en ware by oorloove der Schutteren voorſz.

Voort ſoo willekeuren wy ons van der ſtede wegen voorſz. wanneer wy die ſchutters uitbieden in ons liefs Heeren vaert, of elwaer, daer wy van der ſtede wegen te doen hebben te varen, met hare bogen, ſoo ſullen wy hen mede geven alſoo vele knechten, als den Gerechte van der ſtede wege voornoemt, ende den Overmans van der ſchutteren gilde ſal goedduncken, die hun haer Taertſen dragen op deſer ſtede koſte, ende buiten der ſchutteren koſte. Ende waert ook, dat eenigh van de voorſz. Schutters ſijnen booge aen twee ſchote inder ſtede dienſte, dien boge ſullen wy hem gelden tot haer Overmans zeggen, en des Gerechts voorſz.

Voort ſoo willekeuren wy voor ons ende voor allen onſen nakomelingen, den voorſz. ſchutters ende hare nakomelingen alle deſe voorſz. voorwaerden vaſt ende ſtade te houden tot eeuwigen dage, ſonder argeliſt. Voort ſoo hebben de Overmans van der ſchutteren gilde ons weder gelooft voor hen ende voor alle hare nakomelingen van des gilde wegen voorſz. dat zy elk eenen goede boge houden ſullen, ende elk gilde-broeder een Harnaſch, alſt redelick is, ende niemant uit den gilde te gaen, noch daer inne te komen, 't en zy by den Gerechte ende by de Overmans van den gilde voorſz. Ende ook ſoo ſullen ſy in den voornoemden gilde ſtadelicken hebben vijf ende tſeventigh Schutters ofte meer. Ende waert dat de broeders van den gilde voorſz. alſoo veele aflijvigh worden datter geen vijf ende tſeventigh ſchutters meer en waren, ſoo ſullen de Overmans van den voornoemde gilde dat te weten doen den voorſz. Gerechte; ende ſoo ſal 't Gerechte andere goede Poorters daer voor weder in 't gilde gebieden te gaen by rade der Overmans voorſz. Voort ſoo en ſullen zy die Doelen, die nu hebben de Schutters, niet verkoopen, noch beſetten tot genen dage, buyten den Gerechte. Ende met deſe voornoemde voorwaerden ſoo ſchelden wy malkanderen quijt van alle oude voorwaerden ende brieven, die tuſſchen der ſtede en der ſchutteren Gilde mogen weſen. In oirconde deſen Brieve bezegelt met onſer ſtede Zegele.

Gegeven op den vijfden dagh in September, in 't Jaer ons Heeren, duyſent driehondert vier en tnegentigh.

In den Jare veertien hondert dertien, wiert den schutteren by den Gerechte mede toegestaen, dat de gene, die der boven-gemelde schutteren wijn-tap, of der zelven grachten om in te visschen, huurde, vry Heerevaert zoude wezen, als breder blijkt uit deze volgende Brief:

Verscheide voorrechten den Schutteren gegeven, namelijck dat de genen die de Wijntap heeft, of Gracht huuren, vry zijn van Heere-vaert, of niet behoeven uit te reizen. 1413.

WY Schout, Schepenen, ende Raden der stede van Amstelredamme, doen kont ende weten allen luyden, dat wy om sonderlinge gunste ende liefde, die wy hebben ende dragen tot onzen lieven geminden Schutteren, die nu zijn ende namaels wezen zullen in der Schutteren Gilde binnen der stede Amstelredamme, ende om dat zy te bet zullen geregeert wezen in eere staende blijven, op dat zy onzen lieven genadigen Heere van Hollant, ende ons te bet ende zinnelijcker dienen mogen, den zelven onzen Schutteren ghegeven hebben, ende geven met dezen Brief zulcke punclen ende vryheden, als hier na geschreven staen. Eerst, dat in der Schutteren Gilde voorsz. zullen wezen t'negentigh Schutteren, of meer: ende zoo wie dat nu in der Schutteren Gilde is, of namaels daer in komen zal, die en zal uyt den zelven Gilde niet mogen komen, 't en zy eendraghtelijck by den Gerechte, ende by de Overmans van den Schutteren voorsz. by een boete van tien pont Hollants aen Heeren gelde.

Voort zoo wie der Schutteren Wijn-tappe huurt, die zal Heervaerts vry wezen, of die geene, die hy die vryheyt overgeeft binnen veertien dagen, na dat hy die Wijntappe gehuurt zal hebben: ende desgelijks zal die gene, die der Schutteren graften huurt, Heer-vaerts vry wezen, of dien hy dien vryhede overgeeft.

Voort zo zal elck Schutter jaerliks hebben een nieuwe Pallore, als des eens 's jaers eenen rocke, of tabbert, of vlieger, of diergelijck, en des anderen jaers een caproen. Ende zoo wat Schutteren dat t'huys ware veertien dagen lanck, voor dat men de Papegaye schieten zoude, die zoude zijn Pallore voorsz. ghereedt hebben, als men de Papegaye schote, by drie pont Hollants aen Heeren gelde: Ende wie dat niet t'huys en ware, die zoude zijn Pallore bereet hebben binnen veertien dagen, na dat hy t'huys quame, by den zelven boeten.

Voort zoo wanneer dat men eenige Schutteren zal behoeven in ons liefs Heeren ofte in der stede reyze voornoemt, zoo zal 't Gerechte van der stede den Overmans van der Schutteren te weten doen, hoe veel Schutters dat men tot dier reyze behoeven zal, na dat beloope van anderen der stede Poorten. Ende zoo zullen die Overmans alzoo veel Schutteren cavelen, ende die genen, die zy cavelen, by namen den Gerechte overleveren in schrifte; ende zoo zalze 't Gerechte ghebieden uyt te roepen, ende des niemant te verdragen. Ende die eens gecavelt ende uit-gereist heeft, en zal niet weder cavelen, noch uitreizen, tot dat alle die Schutteren alomme gecavelt ende uyt-gereyst zullen hebben. 't En ware zake, dat iemant van den Schutteren, waer in den Gerechte, oft anders vryhede hadde vander stede, of die ware buyten 's Landts, of in ziekhede van lijve, zoo dat hy niet cavelen noch uytreyzen en zoude, of en mochte met den Schutteren, dien zoude men des tot dier tijt verdragen. Ende zoo wie dat gecavelt ende geboden worde uyt te reyzen, als voorsz. is, en die reyze verzuymde, die waerts op zijn lijf, ende op hondert pont van zijnen goede.

Voort van alle boeten voorsz. zullen hebben onze lieve genadige Heere van Hollant eenen derdendeel, die stede voornoemt een derdendeel, ende die Schutteren voorsz. een derdendeel. Ende die Overmans van den Schutteren zullen der schutteren boeten voorsz. mogen winnen alsse verschijnen, met rechte van der stede voornoemt. Ende zoo wat schutter, dat breukig wert in eenige punten voorsz. en daer af aengesproken wert in eenige punten voorsz. en daer af aengesproken wert van den Overmans voorsz. die zal die boeten aen wedden en gelden, of hy sal sijn [a] ongeschoude daer voor doen,

[a] Ofl schult.

doen, als recht is, met twee ſchutteteren. Ende want wy onſen lieven ſchutteren voorſz. alle deſe voorſz. punčten en Vryheden volkomelicken menen te houden, en ghehouden willen hebben eeuwelicken durende, zonder argh en liſt, ſoo hebben wy deſen brief bezegelt metter ſtede Zegele van Amſtelredamme hier aen gehangen.

Gegeven op den vierden dagh in April, in 't Jaer ons Heeren, duyſent vier hondert ende dertien.

Over de tegenwoordige vier-en-vijftig Burger-vendelen, (in zoo veel wyken ook de ſtadt afgedeelt is) die in vijf regementen, als het Blaeuwe, Oranje, Witte, Geele en Groene, waer van de vier uit elf, en het vijfde uit tien Vendelen beſtaet, afgedeelt zijn, zijn geſtelt twee Kolonellen, en vier-en-vijftig Kapiteinen, en ook zoo veel Luitenanten, t' zamen uit-makende het ganſche lichaem van de Krijgs-raet, onder beleidt van de Heeren Burgermeeſteren, die als Opper-hoofden over de zelve ſtaen. Deze Raedt neemt nieuwe ſchutters aen, en hen den eedt af, om de ſtadt gehou en getrou te zijn; kieſt ook de Serjanten, en met de Heeren Burgermeeſteren, alle nieuwe Hooft-officieren, als Kolonellen, Kapiteinen, Luitenanten, Vendragers, Prevooſten en Brantmeeſters. In den Jare zeſtien-hondert zes-en-vijftigh wierdt zekere orde, doende daer meê alle voorige keuren en ordeningen te niet, waer na zich de ſchutters in 't waken en optrekken ſchikken, by den Gerechte met goetvinden van deze Krijgsraedt, en Kolonellen, beſtaende in deze naervolgende punten, ingeſtelt en geraemt.

Orde ier nā :h de hutte-n in waken op-·kken ſchik-n heb-n.

Geen Kapitein of zijn ſtedehouder magh iemant van nieuws onder zijn Vendel nemen, dan met verlof van den ganſchen krijgsraet, die hem ook den eedt afneemt.

En is de Kapitein gehouden de namen der genen, die eerſt onder zijn Vendel komen, den Kolonellen by geſchrift bekent te maken, om te kunnen onderſtaen, ofze liever waken, dan ofze gezint zijn redelijk te verdragen, tot verval van de onkoſten der krijgs-raet. Deſgelijx magh geen Kapitein of Luitenant iemant van zijn volk van het waken ontſlaen, dan by verlof van de Krijgs-raedt.

By alarm, trom, of klokſlag, moet ieder ſchutter met zijn geweer voor 's Vendrigs huis verſchijnen, op pene van vier-en-twintigh gulden.

In tijt van brant, zijn twee, drie of vier Vendelen, die lendenen zijn van de wijk, daer de brant is, gehouden terſtont met behoorlijk geweer, daerze op geſtelt zijn, voor 's Vendrighs huis te verſchijnen, om d'onnodige toeloop van 't volk, tot den brant niet beſcheiden, en 't ſtelen der goederen, te beletten.

Ieder ſchutter moet op de waght verſchijnen met zodanig geweer, daer hy op geſtelt is, op pene van drie gulden.

Twee Vendelen moeten alle nachten waken. Met het eene wort het Stadthuis, en de geordende by-wachten, en het ander de Sint Anthonis markt en de by-wachten, bezet.

De Korperalen zijn gehouden in alle krijgs-wachten des avonts ten negen uuren al hun volk te lezen, zoo Adelborſten, Korperalen, als gemene ſchutteren, ten einde alle wachthuizen en ſantinellen voor de klok half tienen bezet zijn.

Niemant dan met verlof van de hoofwaght, magh van de waght gaen, voor al eer de waght afgeſlagen is, op pene van tien ſtuivers.

Geen Korperael mag iemant, onder dekmantel van eerſte ronde, of ſchiltwacht iets gevende, tot profijt der ſchutteren, van de wacht laten gaen, op pene van een daelder, zoo by de weggaende als korperael te verbeuren.

Niemant magh na bezette wacht ſchietten, 't zy in tijde van onraet, zonder uitdrukkelijk bevel van den genen, die ter voorvallende plaetze 't hooft vertoont, op pene van tien gulden.

Op de groote Hooftwacht moet ten minſten een van de drie Hooft-officieren, 't zy Kapitein, Luitenant, of Vendrich, blijven.

De Serjanten moeten mede op de geſtelde Hooftwachten blijven, om al-

 le

le wanorde voor te komen, op pene van dertigh stuivers.

Niemant magh by het op-trekken, noch op de wacht dronken komen, of zich aldaer dronken drinken.

Ieder schutter, vermaent zijnde om op zijn schiltwacht te staen, of ronde te doen, moet zulx terstont na komen, op pene van een gulden.

De schiltwacht moet zich stil houden, en eenigh geluit hoorende, terstont den Korperael roepen, die 't zelve den genen, die aldaer de Hooftwacht hebben, moet bekent maken.

Die op de schiltwacht slaperigh of verzuimigh bevonden wort, verbeurt twee gulden, en wordt daer en boven gestraft ter bescheidenheit van de Krijgs-raedt.

Geen Schutter, hy zy schiltwacht of niet, magh iemant, ook van zijn eigen Vendel niet, binnen de schiltwacht laten komen, op pene van twee gulden; maer is gehouden by aldien iemant daer binnen begeert te komen, zijn Korperael te roepen, die ook niemant magh op laten, als die het woort heeft, op pene van twee gulden, ten zy by tijde van onraedt, brant, den Heeren Burgermeesteren, zes-en-dertigh Raden, en die van den Gerechte, en dat alleen op 't Stadthuis, en nergens anders.

Niemant magh het woort gegeven worden, dan die ronde doet, of anders het nodigh van doen heeft, op pene van zes gulden, en die anders het woort heeft, moet zijn zegs-man tonen, die dan beide, ter bescheidenheit van de Krijgs-raedt, strafbaer zijn.

De Adelborsten te wacht zijnde, zijn gehouden in de krijgswacht ronde te doen, en aldaer hun namen aen te tekenen, op pene van zes stuivers; des mogen de zelve tot hun hulp zoo veel schutteren nemen als hen by verdelinge toe-geleit zijn: doch magh alleen maer eene Adelborst, maer by gebrek van schutters, alleen twee, op pene van tien stuivers, met de schutters op een tijt gaen. Te dien einde zijn in ieder Korperaelschap, alleen maer acht Adelborsten, ten zy eenige geprivilegieerde nieulijx onder de wijk quamen woonen, in welk geval eenige oude Adelborsten, komende te vertrekken uit de wijk, of te versterven, verstaen wort het overige getal vervult te zijn, met zoodanige geprevilegieerde perzonen.

Twee Tamboeren, op 't verstek van hun ampt, zijn gehouden 's morgens met hun trommen voor de groote Hooftwaght te verschijnen, ten zy iemant, door ziekte belet, of met verlof van de Hopman achter bleef, in welke gelegentheit hy, met een ander in zijn plaets te stuuren, volstaen kan. De Tamboeren moeten ook ten minste zestien Jaer out zijn, of trekken tot last van de Krijgsraedt, geen wedde.

De twee Serjanten, uit ieder Vendel een, moeten met het Korperaelschap, dat daghwacht zal hebben, met twee trommen voor des Burgermeesters deur verschijnen, om de sleutelen van de Poort te halen, alwaer den schutteren door de Hopman, of zijn Stedehouder, de daghwacht van de Poort, gegeven wort. En moet ieder Sarjant of naeste Officier met de helft der Adelborsten, neffens ieder gedeelte schutters aen de Poort gaen, en aldaer, tot datze geopent is, blijven.

Al de schutters van 't Korperaelschap, de daghwacht hebbende, zijn gehouden voor des Burgermeesters deur te komen, en, die de daghwacht niet zitten willen, aldaer hun verklaren, zonder al voore naer huis te mogen gaen, op pene van een gulden.

Die aen de Poorten de nacht-wacht hebben, mogen niet naer huis gaen, voor dat de genen, die de daghwacht hebben, hen komen verlossen, mede op pene van een gulden.

De Rotmeesters, of iemant van de minder Officieren daghwacht hebbende, moeten neffens de schutters daghwaght zitten, zonder te mogen volstaen met ronde te doen.

Den schutters des morgens daghwacht hebbende (zoo de gelegentheit toelaet datze gedeelt mogen worden) is ongeoorloft na huis te gaen, eerze by den genen, die des namiddaghs zullen zitten, verlost worden, op pene van tien stuivers. Des moeten de genen, die des namiddaghs de daghwacht hebben, in de * krijgswacht voor half een

* Corps de guarde.

een uuren zijn, en blijven tot Poortſluiten: en die van het volgende Vendel mede in de krijgs-wacht ontrent half tienen, op pene van tien ſtuivers.

De Hopmannen, Luitenants, Vendrighs en de lager bevelhebberen, zijn gehouden, terwijl haer volk daghwacht houdt, de ronde te gaen doen, en hun namen in alle wachthuizen te laten aentekenen op pene van tien ſtuivers.

Wie gezont is, en van de wacht blijft, verbeurt vijf-en-twintig, en die ziek is, tien ſtuivers; maer die uit 'er ſtadt vertrokken is, en geduurigh van huis blijft, is eens voor al een gulden.

Alle bevelhebberen en ſchutteren, zijn gehouden, des vermaent zijnde, hun zijd-geweer te dragen, zoo lang tot datze ander orde krijgen, op pene van een gulden t'elkens te verbeuren.

Alle boeten worden afgedaen, door den Kapitein, Luitenant, Vendrigh, en den genen die de Kapitein daer meerder by gelieft t' ontbieden, tot alzulken tijt en zoo menighmael, als 't hem goet dunkt en gelegen komt; en worden de zelve boeten door de korperalen, ſchryvers, en beursdragers ingevordert, waer van een vijfde deel tot behoef der Prevooſten komt, en de vier andere vijfde delen tot behoef der Korperaelſchappen, daer onder de zelve gevallen zijn, die dit gelt, met kennis en toeſtemming der Kapiteinen en Luitenanten mogen aenleggen en beſteden, na hun wel gevallen, 't zy te verteren, of daer voor zilvere lepelen te kopen.

De quaetwillige boetſchuldigen worden met kennis en weten van den Kapiteyn by den Prevooſt binnen de tijdt van vier-en-twintigh uuren, na voorgaende bekentmaking, tot betaling gedwongen, of anderzints by haling van pant op dubbelde boete. En 't zelve na driemael vier-en-twintigh uuren niet geloſt zijn, magh opentlijk, tot laſt der boetſchuldigen, by den Koncierge verkoft worden.

Niemant, die boven de achtien en onder de zeſtigh jaren oudt is, wort van 't waken, 't en zy gezintheits, ongezontheits, of onmaghts halve, verſchoont.

Die het optrekken in de Kermis verzuimt, verbeurt zes gulden, zonder daer van te mogen worden verſchoont: 't en zy de zelve wettige redenen van zijn verzuimnis aen den Kapiteyn te voore hadt by gebraght.

Aengaende het geweer, daer mede het optrekken geſchiedt, zoo moet ieder Vendel in twee derde deelen Muskettieren, en een derde deel Piekkenieren, beſtaen; doch wordt de laſt en toezicht van dien gelaten aen de Kapiteinen. En verbeuren de genen, die met ander geweer verſchijnen, als hen by den Kapitein belaſt is, t'elkens drie gulden.

De Prevooſten of Geweldigers, wier Vendelen de waght hebben, zijn gehouden 's avonts voor negen uuren by 't lezen op de wacht, en 's morgens voor de deur van den Heer Burgermeeſter, te verſchijnen, alwaer alleenlijk gelezen wordt om verdeelingh te doen, zonder dat de zelve, 't zy om wettigh beletſel, mogen achter blijven, op de verbeurte van vijf-en-twintigh voor d'eerſte, en vijftig gulden voor de tweede, en voor de derde reize, van opſchorting of verſtek van hun ampt, na gelegentheit der zaken, en goetdunken van de Krijgs-raedt.

De Prevooſten zijn gehouden alle dagen, als hun Vendelen de wacht hebben, de ronde te gaen doen op verbeurte van twee gulden tien ſtuivers, indienze bevonden worden zulx verzuimt te hebben.

Den nieuwelingen, die eerſt in de Schutteryen komen, wordt deze volgende Schutters eedt voorgelezen en afgenomen:

GHy zweert alle poinĉten ende Articulen, in de Ordonnantie van de Schutterye vervat, te onderhouden en na te komen, op de penen in de zelve Ordonnantie begrepen; ende voorts de Hooge Overheit en de regering des Lants van Hollant, deze goede ſtede, de Magiſtraet en de Regeerders der ſelve, onder uwe Kapitainen gehouw en getrouw te zyn: Dat gy, waer de zelve, oft eenige uit den Rade u voor-trekken, volgen ſult; conform d'oude Privilegien de-

zer

zer stede; deze goede stede en de Majestraet der zelve in hare privilegien en gerechtigheden na uw uitterste vermogen helpen voorstaen, voor alle verraet en quaet, dat ghy verneemt, terstont getroulijk waerschouwen, en den burgeren en inwoonderen van dien voor alle gewelt en overlast, mitsgaders tegens alle Vyanden, des gemenen Lants met lijf, goet en bloet beschermen zult.

Soo waerlijk helpe u Godt Almachtigh.

En om des te beter met het geweer te kunnen omgaen, en 't zelve te veirdiger te handelen zijn hier ter stede ook drie Dril-meesteren, die deze Schutteren 's Somers in het Schermschool in alles onderrichten, en op 't handelen van 't geweer afrechten, gestelt. Zeer prachtigh, naer oud gebruik, trekken ook deze Schutteryen op Kersmis, namelijk vijf Vendelen alle dagen, en dat van Dingsdaghs in de week voor Kersmis, tot Vrydagh, in de week na Kermis, op.

Hier ter stede zijn zes Vendelen Soldaten.

Van de zes Vendelen Soldaten, die hier tegenwoordigh in stadt leggen, hoewel 'er eertijdts maer drie lagen, zijn 'er twee Vendelen, die in dienst van 't Landt zijn. En dat onder de wel-edele en manhafte Heeren Kapiteynen,

GERRIT TAK,

en

LAMBERT WITSEN.

D'andere vier, zijn stads Vendelen, en worden ook van stadts wegen (volgens het onderstaende verdragh van den jare vijftien hondert acht-en-tachtigh, tusschen de Staten van Hollandt en deze Stadt) betaelt en aengenomen.

De twee Lands-vendelen hebben hier, sedert de voldoeningh van den jare vijftien-hondert acht-en-tzeventigh, in gelegen, als blijkt uit het vierde punt van de voldoening, dien deze stadt met de Staten en Prins van Oranje te dien tijde aengingh, als ook uit het tweede en derde punt van d'afstant van de voldoening, tusschen deze stadt en de Staten van Hollandt. Ten zelven tijde, stonden, by voorraedt, de Staten van Hollandt den oudsten Burgermeester dezer stede ook toe, te mogen geven, by afwezen van de Gemaghtighden der Staten, het woort of de looze, onder de knechten op de wacht binnen dezer stede. Ook verklaerden en ordeden de Staten van Hollandt ten zelven tijde, dat de Majestraet dezer stede goede opzicht zoude mogen nemen, ten einde de knechten binnen dezer stede leggende, in goede orde, gehoorzaemheidt en tucht mochten gehouden worden.

Endelijk maekteden in den jare vijftien hondert acht-en-tachtigh de Staten van Hollandt, door hun Gemaghtighden Raden, na voorgaende beraetslaging met de afgezondene Heeren van Amsterdam, nopende het houden hier ter stede van vierhondert [a] bezettelingen, met de Heeren Burgermeesteren en zes-en-dartigh Raden dezer stede, dit volgende verdragh:

[a] Garnisoenhouders.

Vier hondert bezettelingen of Garnisoenhouders te houden binnen Amsterdam ten laste van 't Landt van Hollant.

DE Staten van Hollant hebben na Communicatie door haer Gecommitteerde Raden metten Gedeputeerden der stede van Amsterdam gehouden, ende na voorgaande rapport aan hen-lieden gedaan, goet gevonden en geresolveert, dat, tot verminderinge van de lasten van den oorloge, voortaan tot laste van den lande binnen de stadt van Amstelredam gestadigh alleenlijk gehouden sullen worden in dienste 400. Soldaten, zonder dat die daar uit zullen worden getogen. Over welke 400. Soldaten Burgermeesteren van Amsterdam zullen nomineren de Kapiteynen, den welken by zijne Excellentie van Nassou, als Gouverneur ende Kapiteyn Generaal over Hollant, Commissie gegeven zal worden. Ende zullen uyt de Soldaten aldaar tegenwoordigh in dienste wezende, oft andere, de voornoemde 400. Soldaten aangenomen worden: en zullen de Kapiteynen, Officiers en Soldaten Eedt doen den Lande van Hollant, en de Stadt van Amsterdam, te wezen gehou en getrou, zijne

ne voorsz. Excell. van Nassou, in der voornoemde qualiteyt als Gouverneur en de Kapiteyn Generaal van Hollant, mitsgaders den Burgermeesteren en Regeerders dezer stede van Amstelredamme voorsz. ende de Soldaten mede hare Kapiteynen en Bevel-hebberen te gehoorzamen, en voorts de Articulen en Ordonnantien, by de Soldaten binnen Amstelredam te vooren beswooren, te onderhouden. Voor de betalinge, van welken 400. Soldaten metten Kapiteynen en Officiers der zelver, mitsgaders voor een Wacht-meester en Prevoost binnen der voornoemde stede, aan Burgermeesteren van Amstelredam, ofte haren Gecommitteerden, alle twee ende dertigh dagen voortaen, ende voor een Jaer eerst-komende, ingaende, den . . . . betaelt sullen worden 39000. ponden van XL grooten 't pont, daer van op den Ontfanger van de gemeyne middelen binnen Amsterdam voor 't voorsz. Jaer onwederroepelijcke ordonnantie zal worden verleent. Dies zal de Raedt van Staten zijn voornoemde Excellentie van Nassou, ende de Staten van Hollant, of haren Gecommitteerden, vry staen tot allen tijden de voorsz. Soldaten te doen monsteren, ende zal voor den genen die min als 400. Soldaten wel gewapent, ende in behoorlijcke orde bevonden worden, van de voornoemde somme defalcatie worden gedaen naer behooren. Ende indien Burgermeesters van Amsterdam meer Soldaten als de voorsz. 400. zouden verstaen in dienste te houden, sullen 't selve tot kosten der voornoemde stede doen, sonder dat zy gehouden sullen zijn andere guarnisoenen in de voorsz. Stadt te ontfangen, anders als ter ordonnantie van zijn Excellentie van Nassou, als de hooge noot zulcks vereischt volgens de satisfactie der voornoemde stede, ende het contract op den affstant van dien gemaekt: ende na de expiratie van 't voorsz. Jaer sullen de Staten voornoemt ende Burgermeesters van Amstelredam, desen aengaende elx by den voornoemde contracte blijven, gelijck oock alle andere poincten van de selve contracte, buyten de betalinge van de voorsz. 400. Soldaten, Wachtmeester en Prevoost, oock geduurende 't voornoemde Jaer, zullen blijven in haer geheel.

De afgezondene Heeren van Amsterdam, verklaerden op dit besluit, niet gelast te zijn, daer in te bewilligen; maer datze, des aengaende, zoodanigh verslagh zouden doen, datze verhoopten dat Burgermeesteren, en zes-en-dertigh Raden dezer stede, daer in bewilligen zouden, als ook op den negentienden van Lentemaent, na dat Burgermeesteren dit bovenstaende besluit, by de Heeren Staten op den dertienden van Lentemaent genomen, den zes-en-dertigh Raden dezer stede voor-gehouden, en daer op gezamentlijk rijplijk gelet hadden, geschiedde.

Hier is ook, uit kracht van het bovenstaende verdragh, een Majoor, oft Wacht-meester, die achting geeft, en verzorght, dat de wachten, na behooren, verzorght en wel waer genomen worden.

Twee van deze zes Vendelen waken, voor een gedeelte, op verscheide plaetzen, blijvende het Stadt-huis met de hooft-wacht bezet, alle nachten.

In den jare zestien-hondert vijf-en-vijftigh wierdt ook zekre ordening by Burgermeesteren, ten overstaen der Kolonellen, op 't stuk der Soldaten, waer na zich de zelve hier ter stede, in 't waken te schikken hebben, geraemt.

Geen Officier, volgens deze ordening, hy zy Kapiteyn, Luitenant, Vendrigh, of Sarjant, vermagh, zonder verlof van Burgermeesteren, en kennis van de Wacht-meester dezer bezettingen, by nacht uit der stadt blijven. Ordening waer na zich de zoldaten in 't waken te schikken hebben.

Krijght hier toe een Officier verlof, zoo is hy gehouden zijn Luitenant, of Vendrigh, of diergelijk aenzienlijk Officier van een ander Vendel, te verzoeken, om zijn wacht en optrekking waer te nemen, en in gelijke gelegentheidt het zelve te vergelden.

Geen Officier vermagh zijn Serjant voor hem doen waken, dewijl geen hooft-waght, by minder Officier dan

 by

by Kapiteyn, Luitenant en Vendrigh, magh waer genomen worden.

Een Kapitein, Luitenant, en Vendrigh de hooft-wacht hebbende, is gehouden 's morgens met zijn volk te trekken na de woonplaets van den oudt-Burgermeester; om, na 't ontfangen van de sleutels aldaer, de poorten in zijn tegenwoordigheidt te openen, en by daegh van 's morgens tot 's avondts zich by of ontrent zijn wacht te verblijven, uitgezeit ten tijde van zijn middaghmael, als wanneer hy zich by zijn Serjant laet verlossen, en weder na behooren by zijn wacht vervoeght.

De Serjanten, Adelborsten, en Soldaten, na 't openen des morgens van de poort, zijn gehouden zich terstont met hun geweer in de krijghs-wacht, en op hun wacht-plaetsen te vervoegen, en mogen niet eerder, en dat noch ten hooghsten drie tevens, dan na acht uuren naer huis gaen, en niet langer als twee uuren af blijven.

Geen Soldaet vermagh by nacht uit 'er stadt blijven, veel min buiten woonen, of woonplaets houden, op pene van afgedankt te worden.

De Soldaten moeten het optrekken en hun wachten zelfs in perzoon waernemen; doch mogen de wachten aen een ander, onder 't zelve vendel leggende, zonder dat de Kapiteyn of Korperael, op verstek van zijn dienst, zulx vermagh, of daer af eenigh gelt of erkentenis trekken, besteden. Ook vermagh geen Soldaet, die d'eene dagh optrekt, des anderen daeghs op te trekken, maer is gehouden op zijn wacht te blijven, tot dat d'andere wacht op komt.

d'Optocht opkomende, moeten zich al de Soldaten van de by-wachten vervoegen tot hun wacht-plaets, en aldaer zich voor de [a] krijgs-wacht in goede orde stellen, tot datze van het quartier, dat dan de wacht hebben zal, verlost worden, en daer na na huis gaen. De schilt-wachten niet-temin blijven zoo lang op hun posten staen, tot datze verlost, en de wachten bezet zijn.

[a] Corps de Guarde.

Niemant, des avonts op de wacht komende, magh van zijn wacht-plaets gaen, 't zy onder schijn van te gaen eeten, of andere oorzaken.

Alle avonden, als d'optocht geschiedt, wordt by de vijf Vendelen (want de Wacht-meester bezet de Waegh) geloot, waer elk de wacht zal hebben, en wordt het woordt of looze aen de Serjanten gegeven.

Geen Serjant magh 's avonds langer van zijn wacht blijven, dan tot negen uuren. En als dan bezoekt de Serjant terstont de zelve, en verwittigt zulx den Kapiteyn, ten einde de afwezigen by den zelven ondervraeght, en na behooren gestraft worden.

Den Soldaet, ter schilt-wacht staende, is ongeoorloft van zijn schilt-wachts-plaetse, zonder orde, of behoorlijke verlossingh te gaen, maer moet de zelve blijven by of in de schilderhuisjes, te dien einde gestelt.

D'Officier, de Hooft-wacht hebbende, is niet eerder van de wacht ontslagen, dan des avondts, een half uur voor het afslaen van de trom; want als dan komt hem de volgende Officier, die de wacht in zijn plaetse zal hebben, verlossen, om, indien 'er eenige verandering komt voor te vallen, daer orde op te stellen.

De Korperalen, die 's avondts de wacht hebben gehadt, moeten, voor 't verlaten hunner wacht-plaetzen, de krijghs-wacht gaen bezoeken, en byaldien daer iets gebroken, vermist of ontstelt zy, geen schiltwacht verlossen voor al eer zulx herstelt en gevonden zy, of is, by gebreke van dien, zoo wel d'eene als d'ander, die hier in gebrekig valt, daer voor strafbaer.

Ieder Korperael is gehouden, de Kapiteyn of Officier van de wacht, des nachts de hooft-ronde doende, behoorlijk te eeren, zonder die eenigzins te beledigen, 't zy van wat vendel hy ook zy, op pene van afzettingh.

Alle Officieren, Korperalen en Soldaten, niemant uitgezondert, geen wacht hebbende, zijn gehouden, ten tijde van brant, oproer, by nacht of by daegh, zich terstont in volle rustingh te vervoegen voor hun vendrighs woonsteden, om aldaer orde t'ontfangen.

Geen

Geen Soldaet vermagh by nacht of by daegh, zonder behoorlijk verlof van den Korperael, of Lant-passaet, in de krijghs-wacht gebiedende, op pene van afgedankt te worden, van zijn wacht te gaen.

Corps de guarde.

Ieder Soldaet, moet in volle rusting op schilt-wacht staen, of is, by gebrek van dien, daer voor straf baer.

De Serjant, die des avonts de wacht heeft, is gehouden, terstont, na 't sluiten der poorte, in perzoon, nevens de Soldaet en de poortier, de sleutels der poorte te brengen ten huize van de voorzittende Burgermeester.

Raekt een Soldaet, over zijn begane misdaet, in hechtenis, die moet voor sluit-gelt zes, en een Korperael, Adelborst, en Landts-passaet, ieder twaelf stuivers geven.

Alle avonden moeten, nevens de sleutels, briefjes van de poorten en boomen, met aenwijzing en uitdrukking van de Soldaten, en der zelven namen, die de wacht gehadt hebben, aen den voorzittenden Burgermeester gebraght worden.

Al de Officieren en krijghs-knechten, zijn ook gehouden, by aldien de Heeren Burgermeesteren en Kolonellen niet tegenwoordigh zijn, te volgen de orde, die by den Wacht-meester, en in zijn afwezen, by d'oudtste Kapiteynen, of andere Officieren, hen gegeven wordt.

En om alle ongebondentheden, ongelukken, en dieveryen, die by nacht gewoonlijk by der straten gepleeght worden, voor te komen, is hier, gelijk in vele andere steden van Hollant, in den Jare vijftien hondert zeven-en-tnegentigh, by den Gerechte, met goedvinden van de zes-en-dertigh Raden, en de gansche Krijgs-raed, een gaende Ratelwacht, gewapent met halve pieken en zijd-geweer, gestelt en opgerecht. En is 't met deze Ratelwacht, het waken en omgaen aldus gelegen.

Van de Ratelwachten.

Gelijk deze stadt by de Krijgs-raedt van de burger-schutteryen in vier-en-vijftigh; alzoo is de zelve, ten dienste van deze gaende ratelwachten, in vijftigh wijken of quartieren afgedeelt. Van deze vijftigh quartieren waken zes-en-twintigh quartieren alle nachten aen d'Oude zijde, (de Oost-zyde van de Cingel of Konings-gracht, van de nieuwe Haerlemmersluis tot aen de Regeliers tooren, genomen voor de uitterste scheits-pael van d'oude, en de West-zijde van de Cingel, voor de uitterste scheits-pael van de nieuwe zijde) en vier-en-twintigh quartieren aen de Nieuwe-zijde; hoewel voor eenige weinigh Jaren, de Ratel-wachten aen de nieuwe-zijde niet verder gestelt waren als tot de Prinse-gracht. De wacht van d'oude zijde heeft haer wachthuis in een van de boogen onder de Beurs, en die van de nieuwe zijde in de Tuinstraet, daer d'oude Stadts timmer-tuin plagh te staen. In ieder wachthuis waken alle nachten acht mannen, namelijk, een Serjant, een Korperael en zes Adelborsten, die zich in vier ronden verdelen, en gemeenlijk twee en twee des nachts de ronde doen, om de wijken te bezoeken, en toe-zicht te nemen, dat de wachten na behooren waer genomen worden.

Wyders zijn in ieder quartier vier mannen, die eige mannen geheten worden, waer van des Winters twee in de voor, en twee in de na-nacht waken; die in de voor-nacht waken, komen gemeenlijk een uur na 't luiden van de Poortklok op hun wachtplaetsen, en gaen te twalef uuren weder wegh, maer die in de na-nacht waken, en hen verpozen, komen te twalef uuren en gaen te vyven wegh. Doch waekt des Zomers, mits de kortheit der nachten, alleen maer een party, twee en twee, den geheelen nacht over.

Daerenboven is'er noch in ieder wijk een man tot noothulp, om, by aldien een van d'eige mannen komt ziek te worden, of iet anders nodigh te doen heeft, des zelfs plaets, (want dan besteedt de eige man zijn wacht voor een zekren tijt, en komt weder ter wacht als hy wil,) zoo lang waer te nemen. Zulx dat'er in alles twee hondert en drie-en-tachtigh mannen zijn, namelijk twee hondert eige mannen, vijftigh noothulpers, en vier-en-dertigh Officieren: over de welken als op-

per-Officier uit hen, een Kapitein,
WILLEM KALF
het opper-gezagh, en te gebieden heeft.

De Ratelwachten, die de voornacht waken en omgaen, mogen hun wachten niet verlaten voor al eer d'andere twee, die de nawacht hebben, t'zamen by malkanderen zijn, en alsdan, en ook eerder niet hun ratelen overleveren. Ieder quartier in tween, moet by zich een ratel hebben, om de zelve te mogen reppen, by tijden van brant, straetschendery, huisbraek, dievery of eenigh ander ongemak, ten einde de Burgerwacht, zoldaten, en andere goede luiden zulx hoorende, hen te hulpe mogen komen.

Volgens de Keure op de ratelwacht gestelt.

Doch mogen de ratelwachten hun ratels niet reppen, dan by hooge noot, vóor de klok tien uuren, maer alsdan en daer na tot affscheit van hun wacht, moetenze voor alle straten, alle heele en halve, hoe wel eertijdts maer op alle heele uuren, wat de klok heeft, roepen. En dat op pene, die hier in nalatigh bevonden wort, van in geen zes weken wacht te mogen doen.

Indien twee of drie tween in eene wijk bevonden worden, magh ieder in geen zes wachten waken, ten zy dat'er eenige oproer was geweest, of eenige andere wettige oorzaken voorgevallen waren. En die zich in 't omgaen van zijn makker scheit, magh in veertien dagen geen wacht meer doen.

Krijgenze by nacht eenige dieven, schelmen, strate-schenders, of pypestelders, of goederen van eenige waerdye, die moetenze leveren in handen van den Kapitein, of in hun wachthuis, aen de hoofwacht, zonder de zelve goederen te mogen vervreemden of verminderen, of van de gevangene perzonen eenige steek-penningen te nemen, en de zelve weder te laten loopen, en dat op verstek van hun dienst.

By tijde van alarm, klok en tromslagh, of by monde gewaerschouwt zijnde, zijn deze wachten gehouden, zoo wel by dage als by nacht, zich met behoorlijk geweer te vervoegen, die van de Oude-zijde aen de Beurs, en die van de Nieuwe-zijde in de Tuinstraet, daer eertijts de Stads Timmertuin plagh te wezen, zonder dat de ratel-wachten, die de wacht hebben, zich uit hun wijken of wacht-plaetzen mogen begeven.

Ieder ratel-wacht geniet des winters voor het waken van een halve nacht, en des zomers voor een heele, vijf stuivers: En worden al deze ratelwachten, en der zelven officieren, als ook de tromslagers, en andere loontrekkende perzonen der burger-schutteryen, betaelt uit het gelt, dat de genen geven die geen burgerwacht doen, of zich uit de Schutterijen koopen: welke onkosten belopen jaerlix aen de kant van achtien duizent gulden.

Doch dewijl'er Jaerlix veel te kort schoot, en deze onkosten uit de penningen der genen, die zich uit de wacht kochten, niet wel konden vervallen worden, zoo is tot ontlastinge van de stadt, en om deze penningen des te bequamer en ten minste schade der burgeren, te konnen vinden, onlangs op ieder half vat bier gestelt een oortje, 't welk nu aen de bierdragers, tevens met het inbreng gelt, betaelt wort.

Volgens de Keure op de ratelwacht gestelt, van den Jare 1595.

Zeer groote vryheit, volgens de oude Hantvest dezer stede, tot bescherming van de wacht eertijts op gestelt, hebben ook deze gaende ratelwachten. Want indienze by noot zich tegens iemant, die hen pooght te quetssen, ter weer stellen, en dat de zelve zoodanigh moghte gewont worden, dat hy quam t'overlijden, zo wort daer over nochtans geen recht gedaen. En komt de gene, die dus van de ratelwachten gequest wort, weder op, die wort daer-en-boven, boven de smerte van zijn wonden, noch strengelijck, na gelegentheit der zaken, by den Gerechte gestraft.

VEER-

VEERTIENDE HOOFTSTUK.

Van Poorteren, Vreemdelingen, en Geleerde Mannen.

Poor- is zoo wel ge- it als deling, unt by oude xen, et wien wel tijts e taal adt oben, eken- Porte e dt.

DEwijl 'er, in het burgerlijke recht, veel aen gelegen is, of iemant burger, en * poorter, of vreemdeling is, en de poorteren vele vryheden en voorrechten alleen genieten, daer, in tegendeel, de vreemdelingen, of die geen poorteren zijn, van versteken blijven, zullenwe derhalven vervolgens, doch in't kort, in dit Hooftstuk, (vermits alreê ten dele van de voornaemste in het tweede boek, onder en in verscheide Hantvesten, daer op de voornaemste gegrontvest staen, is gewagh gemaekt) en daer nevens eenige der voornaemste geleerde mannen, en kunstenaren, die in deze stadt hun geboorte-plaets gehadt, en gebloeit hebben, ten toon stellen.

Voor eerst, zijn al de genen, die binnen dezer stede, en hare vryheit woonachtigh zijn, Poorteren, of inwoonderen en ingezetenen van Amsterdam.

Poorteren zijn de genen, die van ouders, Poorters t'Amsterdam zijnde, daer binnen, en de vryheit van dien, gebooren worden.

Ook zijn de genen Poorteren, die, vreemdelingen binnen dezer stede zijnde, Poorters of Poortressen dochteren komen te trouwen, en binnen een maent, na het voltrekken van 't huwelik, hun Poorters eedt in handen van Burgermeesteren doen. Als ook de genen, die, uitheemsche en vreemde perzoonen zijnde, hun Poorterschap binnen dezer stede koopen, Poorters eedt als boven doen, en 't recht, daer toe staende, betalen, zonder dat 'er eenigh onderscheidt tusschen een gebooren Poorter, en een Poorter, die zijn Poorterschap behijlikt of gekocht heeft, gemaekt wort. Uitgenomen alleen, dat de kinderen, die de genen, die hun Poorterschap komen te behuuwen of te kopen, voor den tijdt van 't zelve huwelik of 't koopen van 't burgerschap, hebben gehadt, geen Poorteren dezer stede zijn.

Wordt een vreemdeling tot eenige staet of weirdigheidt beroepen, die krijght het Poorterschap, en geniet de vryheden der burgers.

Trout een Poorter een vreemde huisvrouw, 't zy vrijster of weduwe, zoo wort de zelve vrouw mede Poortresse dezer stede, zonder datze iets daer voor te betalen heeft. Ook blijftze Poortresse, weduwe zijnde, haer leven lang, 't en zy datze buiten dezer stede, en hare vryheidt gingk woonen, of naderhandt een ander man, die geen Poorter is, quam te trouwen, in welk geval zy haer Poorterschap verliest.

Die t'Amsterdam Poorter is, magh nergens anders Poorter wezen, noch ook eenige vryheden van andere Poorterschappen genieten, op verbeurte van zijn Poorterschap van Amsterdam.

De gene, die tot Poorter aengenomen wordt, is gehouden borge te stellen, dat hy binnen zes weken binnen dezer stede, ofte hare vryheidt, met 'er woon zal komen, en ook drie jaren lang Poorter blijven, volgens de Willekeure, staende in 't Keurboek van de letter A. fol. 9. Doch dit punt wordt huidendensdaeghs zoo juist niet onderhouden, maer wordt een ieder dagelijx tot Poorter aengenomen, zonder borge te stellen, en zodanige belofte te doen.

Een uitheemsch mans-perzoon, een Poortresse of Poorters dochter ten wijve nemende, is zoo wel Poorter dezer stede als een gebooren Poorter, by aldien hy binnen de tijdt van zes weken, na 't voltrekken van 't huwe-

lik, met zijn ganſche huisgezin alhier met'er woon komt, volgens de bovengemelde Willekeure. Doch dezen juiſten tijdt wordt dagelijx niet onderhouden. Zonder dat nochtans zoodanige Poorter, magh genieten of gegeven worden tol-brieven, om zijn goederen vry en vrank voor by de tollen te voeren, gelijk ingeboornen Poorteren geoorloft is, voor al eer de zelve een jaer het Poorterſchap gehadt heeft, volgens de bovengemelde Keure. En vervordert zich zodanige Poorter de vryheden dezer ſtede te gebruiken en te genieten, voor al eer hy zijn Poorters eedt in handen van Burgermeeſteren gedaen heeft, die verbeurt t'elkens, als hy daer op bevonden wordt, een pondt Heeren gelts, volgens de Willekeuren, ſtaende in 't Keurboek van de *Letter* B. *Fol.* 44.

De zelve Poorter, noch zijn huisvrouw mogen geen Poorters neering doen, of 't genot van eenige Poorters vryheden, in tollen of anderzints genieten, voor al eer hy de voorſz. eedt gedaen heeft, op de verbeurte van beide hun Poorterſchappen, en een zom van vier-en-twintigh gulden.

In 't Keurboek van de Letter F. fol. 273.

Een Poorter eenige jaren, 't zy hoe langh dat 'et ook is, buiten 's landts ter ſchoole leggende, of koophandel drijvende, behoudt zijn poorterſchap van Amſterdam, by aldien hy niet komt te trouwen, of ergens een ander poorterſchap t'aenveirden.

Die zijn poorterſchap van Amſterdam eens verbeurt, verloren of afſtant van 't zelve gedaen, of ook verwoont heeft, de zelve, willende weder poorter worden, is gehouden zijn poorterſchap op nieuw te koopen, en 't zelve te betalen, in allen ſchijn, als of hy noit poorter was geweeſt.

Gaet een poorter met zijn huis-gezin buiten dezer ſtede en vryheit wonen, en elders jaer en dagh een vaſte woonplaets houden, die verbeurt zijn poorterſchap, en magh ook niet genieten de voorrechten en vryheden, die den poorteren van Amſterdam toekomen, 't en zy hy binnen der ſtadt of hare vryheit een huis of kamer met vier, en licht hieldt, en den meeſten tijdt van den jare met zijn huis-gezin daer binnen was; in welk geval hy zijn poorterſchap behoudt, en geniet ook de voorrechten, en vryheden, den poorteren toekomenden.

De Poorteren van Amſterdam mogen met hun goederen vry en vrank voorby, en door alle tollen in 't landt van Hollandt, beide te water en te lande, varen, mits vertoonende hun tolbrief, datze jaer en dagh zijn poorteren geweeſt, en binnen Amſterdam gewoont hebben. Doch moeten de zelve tol-brieven by den poorteren van Amſterdam alle jare vernieuwt worden. Zie 1 74.

Een poorter van Amſterdam, by geval of anderzints, met zijn goedt voor of in de tollen komende, zonder zijn tol-brief by zich te hebben, heeft daer over niet te verbeuren, maer magh volſtaen met weder te rugh te keeren, en zijn tol-brief te halen.

De goederen der Poorteren van Amſterdam, waer de zelve ook gelegen zijn, mogen nergens met ongelden bezwaert worden, dan binnen dezer ſtede van Amſterdam, uitgenomen, met dijk, dammen, wegen, weteringen, ſluizen, en diergelijken. Zi Pag.

Een poorter van Amſterdam magh, om zijn Lente, Ooghſt, en bouw te doen, den tijdt van zes weken buiten wezen. Ook magh een poorter van Amſterdam, buiten de vryheit dezer ſtede in noot wezende, by den gemenen Poorteren ontzet, en uit der noot geholpen worden, met verlof van Schout en Schepenen dezer ſtede, by aldien de zelve zich niet misgrijpen tegens de Hooge Overheit. Maer beledigenze iemant, daer af hebbenze eerſt de Hooge Overheit, daer na den genen, die misdaen hebben, te beteren. Zi Pag. 7

Poorteren van Amſterdam, noch hun goederen, mogen niet bekommert of bezet worden, ten platten lande, benoorden der Maſe, ter zake van ſchade of ſchulden onverwillekeurt. En is dit voorrecht by verſcheide Pag. 7

de vonnissen van de Hove van Hollandt voor goet gekent, en onder anderen, by vonnis, by den zelven Hove gewezen, tot voordeel van Yef Gerritsen, poorter dezer stede, en tot nadeel van Moen Fransz. Schout tot Ransdorp, den tienden van Sprokkelmaent, des jaers vijftien hondert zestigh. Als ook by vonnis, gewezen by den zelven Hove, tot voordeel van Kornelis Gerritsz. Koster, poorter dezer stede, en tot achterdeel van Kornelis Florisz. van Egmont op Zee, des zelven Jaers. Den poorteren van Amsterdam noch hun goederen mogen ook in Waterlant niet bezet, bekommert of beslagen worden, maer aldaer vry en onbekommert varen, en weder van daen keeren, zonder weder-zeggen van iemant. Zie g. 80.

Zie g. 81. Een poorter van Amsterdam, die met recht zijn lijf verbeurt heeft, magh tegens de Hooge Overheit niet meer verbeuren, dan de helft uit zijn goederen, en d'ander helft blijft tot behoef van zijn huisvrouw, wettige kinderen of rechte erfgenamen.

Zie g. 83. De poorteren van Amsterdam, en hun goederen zijn tol-vry, zoo te water als te lande, in alle tollen van den Burghgrave van Leiden, uitgezeit in de drie Jaer-markten, te weten, tot Vlaerdingen, Voorschoten, en Valkenburgh.

Zie g. 85. Geen poorter van Amsterdam magh gegijselt, gevangen, bekommert, noch hinder aen gedaen worden, aen lijf of goet, van eenige zaken, die hy misdaen heeft, by aldien hy, ter bescheidenheit van Schepenen, borge kan stellen, dat hy van zijn mishandeling recht zal verbeiden.

Zie g. 86. Geen poorters kinderen mogen hun ouders goet verbeuren, by 't leven hunner ouderen.

Een poorter van Amsterdam, een manslacht begaen hebbende, buiten dezer stede, magh volstaen, mits betalende den Heere tien ponden tot boete, en tien gelijke penningen tot landtwinningh, zoo wanneer hy met den magen en vrienden des nedergeslagen vereent is. Zie g. 79.

Zie g. 99. Geen poorter van Amsterdam magh van breuken, ten platten lande, benoorden der Maze, bezet, bekommert, of aengesproken worden, maer moet den zelven voor den Gerechte van Amsterdam betrokken worden; 't en zy een Poorter van Amsterdam ter voorsz. plaetse vechtende, of met dieflijke goederen drijvende, of dragende, gevonden wierdt.

Geen poorter van Amsterdam magh van eenige zaken of breuken, die hy gedaen of verbeurt heeft, niet meer verliezen dan zijn lijf, en hondert gulden uit zijn goederen. En is dit voorrecht by vonnis van den Hove van Hollandt, gedagh-teekent den twee-en-twintighsten van Wintermaent, des jaers vijftien hondert zeven-en-dertigh, aengaende de goederen by Alijd Hendriks achtergelaten, waer by [a] den algemene pleit-bezorger, niet voorder ontfangklijk werdt verklaert, in de nagelate goederen van deze Alijd Hendriks dan tot hondert gulden; als ook by vonnis van den zelve Hove, tusschen den algemenen Pleit-bezorger des zelven Hove, en meester Ian Huibrechtsz, eertijdts Schout dezer stede, uitgesproken, voor goet gekent. Zie Pag. 101.

[a] Procureur Generael.

Poorteren van Amsterdam zijn ten eeuwigen dage tol-vry, en onbelast van de Markt-tollen, van Workum, en Heusden. Zie Pag. 102

Een poorter van Amsterdam magh in Hollandt, Zeelandt, noch in Vrieslandt niet ter zeventuige gedaeght worden, dan tot kosten van den genen, die in onrecht bevalt. Zie Pag. 109

Een poorter van Amsterdam is binnen de stadt Zwol tol-vry, en onbelast van de tollen, die de zelve stadt van het Bisdom van Uitrecht in pacht is hebbende. Zie Pag. 128

Poorteren van Amsterdam mogen met al hun goederen komen en varen in den lande, en stadt van 't Sticht Uitrecht; en daer door nederwaerts in Hollandt, Brabandt, Vlaendren, en andere Landen, en weder komen uit Hollandt en de voorsz. andere landen, van opwaerts tot in den lande, en stadt Uitrecht, en daer door tot Amsterdam, en den Rhijnstroom opwaerts tot in de stadt van Rhenen, en dat op zulke vryheit en bezit van geen tollen te betalen, als zy over langen tijdt

tijdt gehadt hebben. Maer varen de poorteren van Amſterdam boven deze gezette palen van des Biſſchops landen, zoo moetenze van de zelve tol geven gelijk al andere doen, volgens het beſcheit daer van verleent, by David van Borgonje, Biſſchop van Uitrecht, ſtaende in 't eerſte Privilegiboek. *Fol. 60. verſo* 1.

In 't Keurboek van de Letter A. Fol. 3.

Niemant magh in den Koningkrijke van Denemarken, Noorwegen, Zweden, in alle Pruiſche Landen, in de Wendiſche en Ooſterſche ſteden, en ganſch Ooſtlant door, eenen poorter van Amſterdam misdoen, noch d'eene poorter den anderen, of 't zelve magh binnen dezer ſtede bericht en geſtraft worden aen hun perzoon en goederen, in allen ſchijn, of 't zelve binnen dezer ſtede geſchiedt was.

In 't Keur- van de Letter A. Fol. 6.

Een poorter van Amſterdam, dien in vreemde Landen zijn goederen ontnomen, of met onrecht, zonder redenen en beſcheit, afgewonnen zijn, vermagh op den perzoon en goederen, die 't zelve gedaen heeft, binnen dezer ſtede komende, zijn gelede ſchade verhalen, tot gerechts zeggen.

Letter C. Fol. 9.

Zoodanigh recht, als den poorteren van Amſterdam geſchiedt, en gedaen wordt, buiten de vryheidt van Amſterdam in ſtede en in dorpen, zulk recht mogen die van Amſterdam hun poorteren en buuren wederom doen, by aldien het hen goeddunkt.

Letter A. Fol. 10. en Let. F. Fol. 26.

Een poorter van Amſterdam, by eenigh koop van goederen, 't zy buiten of binnen dezer ſtede, tegenwoordigh zijnde, vermagh den koop mede te nemen, en daerom met den koper te looten, by aldien hy ª voldoenbaer genoech gekent wordt, of met gereden gelde wil betalen; en wie zulx den poorter weigert, vervalt in een boete van twintigh ſchellingen Hollandts, boven de lotingh van de voorſz. poorter.

ª Suffiſant.

Een poorter van Amſterdam magh zijn mede-poorter buiten dezer ſtede niet beklagen, of recht op hem zoeken, op de verbeurte van tien gulden, en zijn poorter-recht voor den tijdt tien jaren.

Niemant magh binnen Amſterdam nering doen, dan die poorter is, op verbeurte van tien ponden Hollants. En op dat zulx des te beter onderhouden en achtervolght zoude worden, zoo is den overluiden van alle gilden binnen dezer ſtede wel uitdrukkelijk verboden, eenige perzonen ofte gilde-broederen in hun gilden t' ontfangen, die geen Poorteren zijn, op de verbeurte van drie gulden by ieder overman te verbeuren, en zijn Poorterſchap.

In 't Keurboek van de Letter A. Fol. 40.

Letter C. Fol. 20.

In 't Keurboek van de Letter D Fol. 157.

Een Poorter van Amſterdam, koopende Botter, Kooren, of diergelijke eetbare Waren, voor zijn zelfs eten, vermogen de verkopers of voorkoopſters van zuyvel, 't zy datze Poorters of Vreemden zijn, den voorſz. koop niet mede nemen, of daer in deling of loting hebben, ten zy met beliefte van den koper.

De goederen van een poorter van Amſterdam, mogen by geen vreemden, ingezetenen of ook Poorteren beſlagen worden; en magh tegens een Poorter ook niet worden geprocedeert by arreſte, maer die een Poorter wil in 't recht betrekken, om te bekomen betaling van zijn achterwezen, die moet 't zelve doen ter vierſchare, en nergens anders; ten zy tegens den zelven poorter, op de buite rol, by inklamping wert geprocedeert, in zake van pant-kering, ª tegenſtelling van uitvoering; als ook uit kracht van wiſſel-brieven, en zeevaerdige zaken: 't welk volgens de Willekeure, afgekundight den zeſtiende van Wintermaent des Jaers zeſtien-hondert, wel magh geſchieden; maer nu, volgens de nieuwe ordening, afgekundight den vier-en-twintigſten van Wintermaent des Jaers zeſtien hondert vier-en-vijftigh. Veel meer andere vryheden en voor-rechten, (die wy om kortheits halve on-aen-geroert voorby gaen,) hebben en genieten de Poorteren van Amſterdam.

ª Oppoſitie van Executie.

Doch is in het poorterſchap, ſedert eenige Jaren, groote verandering gekomen; want in den Jare zeſtien-hondert twee-en-vijftigh, hebben de Heeren van den Gerechte met goeddunken van de ganſche vroedſchap, goedt gevonden in 't poorter-recht

voor den vreemdelingen en ook inwoonderen, die in het toekomende daer aen mede deelachtig willen worden, eenige verandering te maken, en 't zelve te verdelen in een groot en kleen Poorterschap; namelijk dat de groote burgerschap, zoude bestaen in vrye koophandel, winkelnering, genieting van vryheit der tollen na jaer en dagh, en alle andere Stadts vryheden, bezonderlijk mede, om na een zeven-jarige vaste wooning tot alle ampten van regering te kunnen raken, mitsgaders van niet te mogen verbeuren meer, in gevalle van misdaden, dan zijn lijf en hondert gulden aen gelt, volgens 't Privileedje, den burgeren vergunt: waer voor betaelt wort de zom van vyf honderdt gulden. En dat de klene burgerschap zou bestaen in vryen handel en alle winkelnering, genietingh van vryheit der tollen na jaer en dagh, en dat zodanige als burgers, in alle gilden erkent zouden worden, zonder nochtans tot het ampt van Schout, Burgermeester, Schepenen, Zes-en-dertigen, en Wees-meesteren of andere ampten van den Gerechte, en aenzienlijke bedieningen dezer stede toegelaten te worden, noch ook niet te genieten het Privileedje, sprekende dat in gevalle van misdaet, niet meer magh verbeurt worden, als 't lijf en hondert gulden aen gelt. En wort voor dit klene burgerschap betaelt de zom van vyftigh gulden.

Kinderen echter, van een Poorterse gebooren, welkers vader verzuimt moghte hebben, den behoorlyken eedt te doen, zouden mogen in 't groot Poorterschap ontfangen worden, voor de zom van vyftigh gulden, indien de moeder het zelve had.

Dat kinderen, in een wettigh houwelik by een Poorter geteelt, in 't heel en halve poorterschap zouden komen, zoo als de vader dat gehadt heeft.

Dat niemant zijn Burgerschap magh behouden, die jaer en dagh met zyn huisgezin buiten de stadt blyft wonen, zonder aenschouw te nemen, of hy in beslote steden of ten platten lande komt huis te houden, ten waer zoodanigh perzoon voor zyn vertrek, alhier ter Sekretarye had verklaert (waer van ook boek gehouden wort) dat hy zyn woonplaets heeft, en blijft houdende, en ook met 'er daedt met zyn huisgesin ten minste twe maenden huis gehouden had, om mede onderwarigh te zyn en te blyven, alle lasten en ordonnantien, gelijk alle andere inwoonderen dezer stede.

Al de genen, die nevens Poorters binnen dezer stede, en haer vryheit woonen, en een vaste woonplaets houden, 't zy in hun eige of gehuurde huizen, worden geacht voor ingezetene of inwoonders van Amsterdam. Maer deze mogen niet genieten en gebruiken de voorrechten en vryheden, den Poorteren toekomende; doch zyn gehouden tot alle lasten en schattingen en voorts onderworpen allerlei andere willekeuren en wetten. Vreemdelingen.

Allen vreemden koopluiden staet vry, binnen Amsterdam en hare vryheden met 'er woon te komen, handelen, en koopmanschap dryven, en aldaer te woonen, en blyven woonen, zoo lang als 't den Majestraet belieft, en zy luiden zich dragen als eerlijke luiden betaemt.

Endelijk, dat Amsterdam mede een goet getal geleerde mannen, die hier haer wiegh en geboorte plaets gehadt hebben, uitgelevert heeft, blijkt genoeg aen dese naervolgende: want voor eerst hebben voor Erasmus tijden gebloeit, drie voornamelijk, als Niklaes d'Amsterdammer, Hervikus d'Amsterdammer en Joannis d'Amsterdammer. Van Niklaes d'Amsterdammer, wort by Joannes Ortelius, in zijn Luxenburghsche Histori, met deze woorden gewag gemaekt: *De vier-en-twintig sluit-redenen van een zekren ketter Fernandus, zijn door Gerrit de Mont, Theologant, eerst, en daer door Meester Joannis Tinctoris, den Spiegel van alle Professoren, wederleit, antwoordende op de zelve Meester Nikolaus Amsterdam, geformeerde Bacalauris in de Heilige Theologie, zijn al in een verkeerde zin getrokken en gebroken.* Dit zegt Bertelius, Abt van Epternak, die zeit dat hy dit verhaelt uit de schriften van Vinandus Glevelius, eertijdts Abt van Epternak, die in den jare duizent vierhondert vijf-en-tzestigh dezer werelt Geleerde Mannen.

overleed; als de twistrede, zoo als hy daer byvoeght, gehouden was tot Keulen in 't jaer duizent vier hondert zes-en-veertigh.

Van Hervikus d'Amsterdammer, wort vermelt in zeker boek getittelt, *fasciculus rerum expetendarum & fugiendarum.* Alwaer ook op het jaer veertien honderdt zes-en-tzeventigh verhaelt wort, dat Joannis van Wezel uit nijdt der Bisschoppen en de geschorene ordens beschuldight is van ketterye, en dat hy voor het uitspreken van het vonnis ter vrage wiert gebragt, over het welk zaten de Godtsgeleerden van verscheide scholen, en nevens andere, onder de Doctoren van Heidelberg, wort ook genaemt deze Hervikus d'Amsterdammer.

Joannis d'Amsterdammer, heeft gebloeit ten tijde van eenen Wessel, zijn' Meester, die in den jare veertien hondert dezer weereldt overleed. Want Wessel, als hy tegens M. Engelbrecht van Leyden, en Heer Jakob Hoek Deken van Naeltwijk, een twistrede van wegen het vagevier, d'aflaten en 't voorbidden, aengevangen had, zoo heeft deze Joannes van Amsterdam, na Wessels doot, tot verdeding van Wessel, dien hy voor zijn' leermeester kende, een brief aen Bernardt van Meppen, Procurateur of Pleitbezorger van ziele gezonden, waer in hy nopende het voorbidden voor levendigen en dooden een wijtlopige redenstrijt voert. Deze brief staet in de werken van Wessel, die Luiter door den druk heeft gemeen gemaekt. In de zelve vintmen ook de brieven, die Wessel aen Joannes vriendelijk en gemeenzaem schreef, zulx dat 'et blijkt dat deze Ioannis, een geleert en treffelijk man na die tijdt, ook geweest is, voornamelyk die zulk een meester niet alleen gehadt, maer ook door den zelven vermaert is geweest. Want Wessel had de lessen van Plato, Aristoteles en andere Filisophen op zyn duim; verstont zich wonder wel op de Griekse, Latijnsche en Hebreeusche tale, had geheel Europe doorreist, was in d'Artzeny ongemeen ervaren, en by den Paus, wiens lijf-dokter hy ettelyke jaren was geweest, zeer bemint, ja munte zoodanigh uit in wetenschappen en geleertheit, dat hy van zommigen het licht der werelt wiert genaemt; doch dit braght hem ook zoodanigh in den haet by andere Godts-geleerden, datze hem hier over met ketterye beschuldighden.

Na deze hebben ook, drie voornamelyk, inboorlingen dezer stede, in geleertheit uitgemunt, Allard, Sartorius en Krook. Allard was wonder wel ervaren in de Latijnsche en Griexsche tale, had al de werken van Agrikola, al in zijn jongkheit neirstelijk verbetert, en met aenmerkingen verrijkt, als ook Rudolfs redenkaveling in 't kort gestelt. Uit het Griex, behalve andere werken, heeft hy wytloopigh een brief van den Arts Hippokrates, aen Damagetus, in 't Latyn vertaelt, en de Griexsche text daer nevens gestelt, en verscheide andere werken, te lang om te verhalen, gemaekt en uitgeleit. Deze Allard was van natuure wat doofachtigh, waer door hy gemeenlijk, noch jongman zijnde, by zyn metgezellen in de wandelingen, *dove elle*, genoemt wiert, maer kon wel met de tong spelen; invoegen Erasmus zeer wel van hem gezeit heeft, dat zijn tong het vergelde, 't geen aen zijn gehoor ontbrak. Hy overleed te Leuven in den jare duizent vijf hondert een-en-veertigh. Onder zijn beelt staen deze twee veirzen:

Si logica laus est præcellere in arte, Rodolphum
Par laus, Agricolam debita, meque manet.

Dat is:

Indien het lof magh heten, in de redenkaveling uit te munten, zal ik, Rodolf, en Agrikola by den nakomeling, even groote lof verdienen.

Ioannes Sartorius, wiens geleertheit hem door de gansche werelt vermaert had gemaekt, is Regente der schole van Amsterdam geweest. Hy verstont zich wonder wel op de Griexsche, Latynsche en Hebreeusche tale, welke laetste te dien tijde heel raer gehouden wiert; en men zeit, dat hy een tijdt

tijdt lang een openbare ſchool in de Hebreeuwſche tale, met believen van de Majeſtraet, op d'oude waegh gehouden heeft. Verſcheide dingen heeft hy ook in de Latynſche en Nederduitſche tale laten uitgaen; als onder anderen een paraphraſis of breder verklaring over de groote en klene Profeten, en drie duizent ſpreekwoorden, die van hem uit de Latijnſche, in de Nederduitſche tale zijn overgezet. Paulus Merula, eertijts voorlezer in de hooge ſchoole tot Leyden, zeit, in zijn Hiſtori of verhael van het leven en martelaerſchap van Angulus Merula, of, gelijk hem het martelaersboek noemt, Engelbert, dat Engelbert Ioannis Sartorius voor een van zijn naeſte en getrouſte vrienden hield, en dat Sartorius de kennis der waerheit by Engelbert, bedienende het Paſtoorſchap in Heenevliet, eerſt geſchept en bekomen had. Hy is ontrent in 't leſte van zijn' hooge ouderdom, met een zekre quelling des gemoedts getroffende zijnde, te Noortwijk, andere zeggen, te Delft, in 't jaer vijftien hondert zeven-en-tzeſtigh geſtorven.

Ten zelven tijde heeft ook geleeft Kornelis Krook, en te Leuven zoodanigh een voortgangk in zijn ſtudien onder Adrianus Barlandus, voorlezer in de welſprekentheit, gekregen, dat hy na Sartorius tot Regent of beſtierder, over het Groot-ſchool dezer ſtede aengenomen wiert. Zijn geleertheit heeft hy met verſcheide uitgegeven ſchriften te kennen gegeven, onder anderen heeft hy ook een blyſpel van Jozef, en meer andere in 't licht gegeven. Heeft ook na de beroerten der Herdopers een boekje laten uitgaen, waer in hy niet met krachteloze en zwakke bewijsredenen, maer met klare en bondige getuigeniſſen uit de ſchrift getrokken deze leere wederleit. Dezelve Krook heeft ook tegen Sartorius zijn' medeburger, aengaende het geloof en goede werken, een lange twiſtreden, waer in hy heftigh tegen hem uitvaert geſchreven. Want Sartorius oordeelde, dat men by het gevoelen van Auguſtijn en Paulus, waer by geleert wort, dat de menſch door het geloof gerechtveerdight en Zaligh gemaekt wort, moeſte blijven. Dit gevoelen heeft Krook zoeken te wederleggen, en het gevoelen van den Apoſtel Jakobus van het geloof en de goede werken hart voor te ſtaen, en met meer andere getuigeniſſen des nieuwen Verbonts te beveſtigen. Krook is ontrent den jare vijftien hondert veertigh na Rome gereiſt, en heeft zich aldaer in een Klooſter begeven. Daer zijn'er die zeggen dat Krook in zijn' jonge jaren geſtorven is, hoewel andere zeggen, dat hy te Rome in zijn hoge ouderdom in 't Klooſter overleden is.

Te Rome leefde op eene tijdt met Kornelis Krook, Gysbertus Horſtius, mede geboortigh van Amſterdam en een vermaert Arts. Heeft, zoo Gesneer ſchrijft, een boek van twee zekre kruiden, als het Turbith, en Thapſia geſchreven, dat van andere kruit-beſchryvers dikwils aengeroert wordt. Pontanus meint dat deze Horſtius de gene is, die by Guiciardijn in de beſchryving van Haerlem, met de naem van Gysbertus genoemt wort. Want deze Guiciardijn zeit, dat zekren Kornelis van Amſterdam, in den jare vijftien hondert een-en-dertigh, geſchreven heeft aen een Gilbert Filozoof en Arts, die zich toen te Romen ophield, van zeker Zeemonſter, dat na een Biſſchop zweemde. Van dit Zeemonſter leeſt men ook in de Hollantſche Hiſtorien, dat 'et in de Noortzee gevangen was, en aen den Koning van Polen geſchonken wiert. Horſtius is te Rome in den jare vijftien hondert zes-en-vijftigh overleden, en begraven in de Kerk van Sinte Marie.

In Amſterdam heeft ook zijn' geboorte plaets gehadt, eenen Joannis Timannus, die eensdeels vermaert is door het Paſtoorſchap, in de Kerk van Bremen, anderdeels door een uitgegeven ſchrift, van het Avontmael des Heeren ontrent den jare vijftien hondert vijf-en-vijftigh. Men bevint dat hy een grooten voorvechter te dien tijde geweeſt is van de Ubiquiteit of veralheit; doch hier tegen ſtelde zich Albertus van Hardenbergh, Paſtoor aldaer in de Hooft-kerk.

Ten zelven tijde heeft ook gebloeit, Niklaes Kannius van Amſterdam, die

het Paterschap van de Nonnen van Ursel, zoo de toeëigening te kennen geeft, die de bovengemelde Krook voor zijn zamenspreking gestelt heeft, hier ter stede bediende. Het was een zeer genoegelijk, en diepzinnigh Poëet, als blijkt uit zeker puntdicht, dat hy nagelaten heeft. Zeer groote dienst heeft hy Erasmus gedaen in 't uitschryven van Griexe boeken, als duidelijk te bespeuren is aen een langen brief, aen Kannius geschreven, waer in deze Stadt, de behoudenis der Zee en by na gebooren in haer vloeden, genoemt wort.

Niklaes Evertzen was een treffelijk Rechtsgeleerde, en wiert om zijn uitstekende geleertheit, van Keizer Karel de vijfde tot Raets-heer te Spier verkoren. Pontanus schrijft dat hy tot Professoor in de rechten, in Engelstadt beroepen, en aldaer, latende twee zoonen achter van gelijke geleertheit, ook gestorven is.

Sybrant Okko, wiens nakomelingen hier noch ten huidigen dage leven, had mede hier ter stede (hoewel zijn voorouders Vriezen waren) zijn wiege en geboorteplaets. Dees had lange jaren buiten 's Lants geweest, geheel Europe doorreist, en zich in alle wetenschappen geoeffent. Hy verstont zich wonder wel op allen kunsten, en wiert ook ten opzicht van zijn groote gaven, tot het Burgermeesterschap dezer stede verkoren.

Dirk Volkertzen Koornhart, die hier mede zijn wiegh en geboorte plaets vint, was een man van groot verstant, die veertigh jaren out zijnde, twee van de Hoof-talen zoo wel leerde dat hy eenige boeken van Cicero, Boëthius van de Vertroostinge der Wijsheit, en andere boeken, in Nederduits overgezet heeft. Daer na heeft hy zich tot de Godtsgeleertheit begeven, en tegens verscheide van de gaeuwste Godtsgeleerden, over verscheide geschillen geschreven: tegens hem hebben zich onder anderen gestelt de voortreffelijcke mannen Kalvinus en Daneus.

Kornelis Haemrood, heeft, behalven eenige Nederduitsche dingen, het oude Batavia en gansch Holland (van Pontanus in 't licht gegeven) geleerdelijk in 't latijn, na dien tijt beschreven. Hy is gestorven in 't jaer 1599.

Petrus Opmeer studeerde te Leuven, onder Petrus Nannius. Van daer in zijn Vaderlant gekeert, volbraght hy 't overige van zijn studien, zonder behulp van Meesters; en overleed te Delft, in 't jaer vijftien hondert vijf en tnegentigh.

Dezen Opmeer doet ons gedenken, aen een anderen Pieter van Opmeer, van Amsterdam, die groote Staten in Brabant verkreegh, gelijk het opschrift getuight, datmen t'Antwerpen in S. Franciskus Kerk, in een glaze venster, door hem gegeven, leest.

Martinus Æditus, of koster gebynaemt, die buiten 's lants veel bezocht hadde, en zich wonder wel op d'artzeny verstont, wiert door tusschen-spraek van eenen Pieter Oxe, een Deens edelman, die met dezen Koster te Dole, om zijn kunst en geleertheit, groote kennis en vrientschap hielt, tot Oppermedecijn-meester van Frederik de twede, Konink van Denemarken, beroepen, maer na het overlijden van Oxe, trok Martinus weer na deze Stad, alwaer hy tot hooge ampten verheven is geworden. In zijn jonkheit had hy Krokus tot Leermeester gehadt, gelijk ook,

Matthias Bossemius, Kancelier van d'Universeteit te Douay, werd door Koningk Filips de twede, als hy daer minst op dacht en niet na stont, gemaekt. Hy is in 't jaer vijftien hondert negen en tnegentigh te Douay overleden, volgens het schrijven van Myreus in Elogiis Belgicis, die ook daer by voecht, dat hy een boekje voor de geestelijke, namelijk, dat de Priesters by zich in huis geen vrouwen zullen houden, nagelaten heeft.

Elhard de Veer, heeft, behalven andere dingen, die van hem in 't Duits geschreven, en ook uit andere talen, gelijk de Paraphrasis van Erasmus, en andere, aertigh en bondigh overgezet zijn, daer en boven by d'oude Kronijk van Hollant, een byvoeghsel gemaekt.

Joannes Borius, mede hier geboortigh, was Pastoor van Sinte Andries Kerk t'Antwerpen, aldaer men noch een

een opschrift van hem heeft, en is in 't jaer zestien hondert en vier, dezer werelt overleden.

Hendrik Laurenzen Spiegel, waer een groot beminder van alle kunsten en wetenschappen, die hy ook zelf, nevens zijn beroep,oeffenende,'t welk zijn boek, Hart-spiegel genaemt, en andere rijmen, genoech getuigen.

Roemer Visscher, de rechte Duytsche Martiael, heeft met zijn Zinnepoppen oft Emblemata, en brabbelingen, dat zijn Epigrammata, genoeghzaem betoont, dat hy een werelt-wijs man was,en wel waerdigh dat men zijner altijt gedenke en roeme, en is in 't jaer 1620. den XI. van Sprockelmaent gesturven.

Dokter Sebastiaen Egbertzen, is een treffelijk Genees-meester geweest; en wiert om zijne byzondere deughden en geleertheit, met Burgermeesterlijkke waerdigheit vereert. Zijn Vader was Egbert Mainertzen, die ten tijde van d'Inqiusitie, juist s' avonts te vooren in de gevankenisse aen 't water storf, zo als hem daeghs daer aen, t'zijner ontschult, 't hooft voor zijne voeten zoude geleit worden.

Petrus Paauw, Dokter in d'Artzeny, en een vermaert Professor der zelver wetenschap, in d'Akademye tot Leyden, is door zijn uitgegeve schriften genoech bekent,en is in 't jaer 1621. dezer werelt overleden.

Laurens Reael, eertijts Generael oft Opperste-bestierder van wegen onzen staedt in Oost-Indien, dien de Ridder Hooft, in zekere klacht, noemt het *het puik oogelijn der jeugt van d'Amstelsche Landouwen.* Na dat hy in Indiën zich eenige jaren dapper in de wapenen, wijs in 't bestieren der Landen, en verstandigh in den Koophandel, getoont had, is hy met groote eer en achtbaerheit, en schatten voor de Kompanje, in zijn Vaderlant gekeert, daer hy met blytschap en toeloop des volx verwelkomdt wiert, en terstont tot hooge ampten gebruikt, en is in 't jaer 1637. gestorven. Vondel spreekt in een zeker gedicht op zijn afbeeltzel, door Keizer afgemaelt, deze naervolgende veirzen:

Soo maelde een Keizers hant, den wakkeren Reael,
Den Ridder, den Gezant, den grooten Generael,
Voorzien met brein in 't hooft, met oorloghs-moet in 't harte,
't Was hy, die Spanjen op zijn' eigen bodem tarte;
Vaer heen, gelauwert hooft, geluckelijk door Zee,
En breng voor 't Vaderlant ontelb're kranssen meê.

Ook is hier Pieter Kornelissen Hooft, Zoon van dien voortreffelijken Kornelis Pietersen Hooft, in 't jaer vijftien hondert een en tachtig gebooren; en heeft in zijn jonge jaren een yverige genegentheit tot de wetenschappen getoont. Zijn geleerde staetkunde, overvliegend vernuft, groot oordeel, zinrijkke stijl, en bondige welsprekentheit, kan men in zijne Nederlantsche Historien, en 't leven van Hendrik de Groot, overvloedigh bespeuren. In de Poëzy is hy zonder weergaâ, en on-navolgelijk, gelijk zijn zinrijke gedichten getuigen: waer door zommige hem genoemt hebben, den *Hollantsche Homeer*, den *Tacitus onser eeuw*, *'t Hooft der Poëten en History-schrijvers in onze tael*, *de Vader der Nederduitsche Zang-godinnen*, *de Fenix van zijn tijdt-genoten*, en *Drost zonder weerga.* Hy is in 't jaer zestien hondert zeven en veertigh,den een en twintighsten van Bloeimaent, in 's Gravenhage gestorven, om eeuwigh te leven, en t'Amsterdam begraven, alwaer ook opentlijk voor den volke op de Schouburgh, zijn gansche levens bedrijf, door Brantlicht beschreven, door eenige sprekende perzonaedjen verhaelt en opgezeit wiert. Joost van den Vondel zingt, in een zeker gedicht, op zijn afbeelding, door Sandrart geschildert, aldus van hem:

Het brein gespist, om Staten te regeren,
En 's werelts Oceaen, met kloekheit te braveren,
Den geest, die Tacitus, en d'outste dichters tart,
Besloot natuur in 't Hooft, herbooren in Sandrart,

Die hooft- en hals-çieraet, des ridders heeft vergeten,
De Duitsche Lauwer-kroon, en Fransche Konings-keten.

Dus verre van de geleerde, die binnen Amsterdam gebooren zijn, nu kom ik tot de Doorluchtige telgen, die niet om haer geleertheit, maer alleen door hun dapper en manhaftigheit vermaert zijn, en eeuwigh by de nakomelingen op de vleugelen der fame zullen zweven. Onder deze munt voor eerst helder uit:

Oorlogs-helden. Jacob van Heemskerk, Amsterdammer, wiens ongemene manhaftigheit, en onverwinnelijke stantvastigheidt, in 't uitstaen van allerlei gevaer der woeste Zee, felle koude, opgestapelde ysbergen, verslindend gedierte en verschrikkelijke vyanden, hier in 't brede wel kon beschreven worden, maer om dat het zelve veel eer een gehele Historie, als eenige weinigh bladen vereischt, zullenwe alleen zeggen, dat de vereenighde Nederlanden hem eeuwigh dank schuldig zijn, en verplicht zijne deughden en daden, tot zijn onsterffelijke lof, aen haer nakomelingen bekent te maken. Van den zelven is ook gesproken in 't beschryven der Oude Kerk.

Jakob van Nek was een kloek en verstandigh man, en is in 't jaer vijftien hondert acht-en-tnegentigh, tot Admirael over een vloot van acht schepen, die men naer Oost-indien zond, gesteld. Van deze reize quam hy in het volgende jaer, verscheide verbonden met eenige Koningen gemaekt hebbende, en, na 't verlies van zijn eene hant in zekere Zeeslagh, maer vijftien maenden uitgeweest zijnde, met groote rijkdommen weder t'huis; en wiert met zoo groote eerbiedenis ontfangen, dat men de klokken van vreuchden luiden. Hy heeft vele jaren daer na in aenzien geleeft, en het Burgermeesterschap dezer stadt, en andere hooge ampten bedient.

Jakob Willekens heeft in 't jaer 1624. de Bahi de Todos los Sanctos, de voornaemste Kolonie of volk plantingh der Portugesen in Brezijl, kloekmoedigh ingenomen; en is daer na, om zijn' verdiensten, tot Raet dezer stad verkoren.

Hendrik Korneliszen Lonk was Admirael van de vloot, die naer Brezijl zeilde, en de stadt Olinda in Farnabukko veroverde. Maer meer andere dappere helden, als Iakob de Rijk, Dirk Duyvel, en Kornelis Ianzen van Amsterdam, gebynaemt het Haentje, wiens Latijnsch en Nederduitsch graf-schrift wy ook in 't beschrijven van d'Oude-kerk verhaelt hebben, gaen we, om wijtloopigheidt te mijden, voorby. Dus verre van geleerde mannen en krijghshelden die binnen Amsterdam gebooren zijn, nu zullenwe van eenige vermaerde schilders en kunstenaers van Amsterdam spreken.

In de schilder-kunst muntte vooreerst uit, eenen Pieter Arnoutzen, die in de wandeling, van wegen zijn overgrote lenghte, *Lange Pier* geheten wiert. Deze wist wonder kunstigh na 't leven Boerinnetjes, met Kabeljaeuwen en andere visschen, en allerlei gereetschap dat tot de keuken van noden is, uit te beelden. Daer-en-boven worden onder zijn andere werken geprezen, voornamelijk twee Tafereelen, die hy hier, stad zijner geboorte, naergelaten heeft. Voor 't eerste was 2000. kroonen betaelt, stont op 't Altaer van d'Oude Kerk, maer het is in d'eerste beroerte des oorloghs van de Beeltstormers vernielt en aen stukken gebroken. Het ander, dat in de Nieuwe Kerck stont, is het zelfde lot mede te beurt gevallen. Hy overleed in 't jaer 1573. out zijnde 66. Jaer, na latende drie zonen, die den vader zoo wel in gelaet en gestalte des lichaems, als in de kunst gelijk waren. Kunstenaers.

Immers zoo gaeuw in deze konst is geweest eenen Dirk Iakobsen, zoon van Iakob Korneliszen van Oostzanen, mede van de zelve kunst. Daer is een tafereel van hem in de Kloveniers doelen, waer in zeer levendigh een palm van een hant met uitgestrekte vingeren afgemaelt staet, want in d'eigenschappen des gelaets, hoeken der ledematen en buitenste ommetrekken des lichaems, wel te treffen, gink hy zijn vader verre te boven.

Dirk Barnertzen, mede een schilders zone, heeft onder anderen de dulle razernyen der Wederdoopers, met de schil-

ſchilderyen die op 't oud Stad-huis,eer 't af brande, hingen, levendigh afgebeelt. Wonder gaeuw was deze in iets uit te vinden, en in orde te ſtellen. Koornhert, daer wy te vooren onder de geleerde van geſproken hebben,was ook een kunſtigh plaetſnyder van zijn ambacht, maer deze kunſt, door andere hooghwightige zaken belet zynde, heeft hy vroegh laten varen.

Ook is geboren t' Amſterdam eenen Jooſt Janzen, die niet alleen voor een kunſtigh beelthouwer vermaert is geweeſt, maer heeft ook een byzondere wetenſchap gehadt,van landen,ſteden, revieren en wateren, na de kunſt en eigenſchap van de lant-beſchryving,uit te beelden. Als den Hertogh van Alva het Noorderquartier van Hollandt, meende wederom onder zyn gehoorzaemheit te brengen; zoo heeft hy van dezen Iooſt begeert, dat hy hem de ganſche ſtreek van dat geweſt op een kaert zoude ſtellen: 't geen hy ook gedaen heeft. En in deze kaert (zeit Pontanus) zyn niet alleen de dorpen en kerken, maer ook de beemden, ſtroomen, wateren, dijkken, wegen, ſluizen, en diergelijken dingen na het leven zeer net uitgedrukt.

Menighte van andere geleerde telgen, dappere helden, en verſcheide kunſtenaers, die in deze Stadt haer geboorte-plaets hebben, zoo wel die alrede overleden, als noch in 't leven zijn, en, wegen hun uitmuntende geleertheit, wetenſchappen, dappere kloekmoedigheit en verſcheide ſchrandre kunſtvindingen, hier dienden opgehaelt, en tot lof der nakomelingen, der geheugeniſſe overgelevert te worden, hier by te voegen en te laten volgen, was mijn voornemen. Doch dewijl het verbreiden van iemants lof, na deſſelfs overlyden, den nakomelingen, en medeburgeren met grooter aengenaemheit ter oore komt, en in tegendeel, dikwils het ophalen van 't lof der levendigen, by veelen geacht wordt, uit des Schryvers genegentheidt tot den zelven, voort te komen, heeft my goedt gedacht, zoo wel het lof van deze als d'overige, die alree overleden zijn,te verzwygen,en tevens dit,en het gene dus verre in deze vyf boeken verhandelt is, hier te ſtaken. Tot een beſluit, zal ik hier eenige eertijtelen, daer deze Stadt van zommige gaeuwe verſtanden mede beſchonken wordt, laten volgen: want deze noemenze niet alleen de *Hooftak* en *Kroondraeghſter* van Europe, maer ook, *kleen albegrijp*, *Rechterhant der Staten*, de *Scheeprijkſt aller Steden*, *Woonplaets van Merkuur*, *Winkel van alle Koopmanſchappen*, *'s Landts Nootvriendin*, *Zenuw en krachts des Oorloghs*, *en 't Oogh der vrye Landen.* Onder menighte van andere oude en nieuwe Dichteren, heeft de naeukeurige onderzoeker der Bataviſche outheden, wijlen Peter Schryver, al voor eenige jaren het lof dezer ſtede, met deze vraeghswijze Latijnſche veirzen, opgehaelt.

Quæritis Hanſæas inter cur cenſear
urbes?
Emporiumque ingens Amſtela Nym-
pha ferar?
Cur mea per totum volitent nunc car-
baſa mundum?
Cur ſubeat leges Indus uterque meas?
Cernitis Auguſtam qua ſum decora-
ta coronam,
Et nitidum tollo per celſa aſtra Ca-
put.
Non hedera, ut vulgo eſt, furioſave
ſtemmata jacto,
Auctorem & cauſſas hæc habuere ſuas.
Inconſulta ſuum petulantia Flandrica
regem
Cepit, & innocuo ſanguine tinxit
humum.
Hinc genitor movet arma: ſcelus nec
linquit inultum
Liberet ut natum, trux Fredricus
adeſt.
Romanæque adſunt aquilæ, atque
exercitus omnis.
Itur in excidium, maxima Bruga,
tuum
Protinus obſepto migrant commercia
portu:
Amſtela tum Sacro digna favore
coli
Senſt capti vus, ſenſit rex liber Tæos
Amſteliosque ſuo pectora fida Duci.
Quid faciat? Jam tum Grudios cum
perdere vellet

Me

Me Caput è Batavis tollere juissit aquis?
Cæsareæque meos illustrans luce coronæ,
Tradite ait terris, tradite jura mari.

't Welk van Vondel aldus in Nederduitsch rijm is vertaelt:

Vraeght yemant, wat my maekt de beurs van Christenrijck?
Waerom de Hanzesteên my als haer speelnoot setten?
Waerom ick Zeegodin de vlagh voor niemant strijk?
En op en ondergang gehoorzaemt mijne wetten?
Aenschou de Kroon, daer ick mijn vlechten meê versier:
En hoe mijn kruin, recht op, de starren gaet doordringen.
Ick zwets, als andren, niet van harsseloos laurier:
'k Geef rede en klaer bescheet van onverzierde dingen.
Het reuckloos Vlaendre hiel zijn' eigen Graef gevaên:
Onnoosle sprengklen bloets de Brugsche straet besmetten;
Dies schoot de vader, heet van wraek, het harnas aen:
Zelf Fredrick draeft in 't velt om zijnen zoon t' ontzetten.
De standerts worden vlugh: de hoef doorwroet het stof:
O groote stadt van Brugh nu zal 't uw welvaert gelden:
De haven wort gestopt: de koopman neemt verlof.
Toen erfde ick Amsterdam de gunst des hooghgemelden.
Mijn trouwheit is den vorst gebleecken meenighwerf;
't Zy dat hy vry was, of in vangenis most treuren:
Weshalve, op dat het streck' tot 's Bruggelings bederf,
My wort bevolen 't hooft te water uyt te beuren.
De Koning kroont mijn pruick met heiligh diamant,
En spreeckt: 'k Maeck u voogdes, te water en te land.

E I N D E.

Korte Beſchrijving

Van d' Eylanden

URK en EMMELOORT.

IN het beſchryven van deze twee Eilanden, die voor eenige weinige jaren door koop, als een gedeelte, aen 't lichaem van deze ſtadt zijn geraekt; (daerze te voore als bezondere Heerlijkheden, onder bezondere Heeren ſtonden) en hierom ook gevoeglik by d'omleggende dorpen, als Ambachts Heerlijkheden onder deze ſtadt gelegen, konden geſtelt hebben geworden, zal ik niet verre ter zyde uitſpatten, en wijtloopigh onderzoeken, hoedanigh de ſtant en gelegentheit van deze Eilanden by oude tijden, en ten tijde der Romainen geweeſt zijn; maer alleen (dewijl het voorige by Kluverus, in zijn' boeken van Oud Duitslandt, en de drie monden des Rijns-ſtrooms, ten deele kan gelezen worden) 't geen my, nopende de huidendaeghze ſtandt, daer van door den geleerden Heere, Jongkheer Niklaes Witſen, ter hant is geſtelt, hier laten volgen en ten toon ſtellen.

Beide deze Eilanden zijn gelegen in de Zuider-zee. In zijn omtrek is het Eilant Urk ontrent een uur gaens groot; de helft is van binnen by na niet als zant en water-poelen, inzonderheit aen de Ooſt Noort-ooſt kant van Urk, doch dat met klene moeite zoude tot lant kunnen gemaekt worden. Evenwel wort de gront, niet tegenſtaende de kleenheit der plaetſe, zoo vruchtbaer bevonden, dat dit Eilant over de hondert koe-beeſten te hoi en te gras voeden kan. Op zommige plaetſen, gelijk gezeght is, wordt het Eilant zantachtigh bevonden; ten Noorden, Weſten en Zuiden, vindmen ongemene groote ſtenen, die, by aldienze in voorigen tijde op andere plaetſen niet waren vervoert, den lande ganſche bolwerken zouden kunnen verſtrekken. Ook zijn ze' er noch in zulken menighte wel overigh, datze eenighzins tot behoudenis van het Eilandt zouden kunnen dienen. Op zommige plaetſen is het lant oeierich, (zoo ſpreekt men daer) en oeier is by deze Eilanders zoo veel te zeggen, als een harde en vaſte ſtoffe. By wijlen, door het inbreken der zee, werpt het lant ook groote ſteenen uit, geeft ook veel verſch water, dat op de kaep, ſtaende op een bergh, na zes of zeven voeten gravens, te voorſchijn komt. Op zommige plaetſen is ook het lant zeer laegh, want niet verre van deze bergh ten Noort-ooſten, zietmen, voornamelijk 's winters, dikwils in eenige huizen, het water langs de vloer heene ſtromen: waer door de luiden genootzaekt zijn, een geute in de huizen te maken, om door middel van dien, zich van het overtollige water t'ontlaſten; gelijk daer ontrent ook twee waterputten ſtaen, daer in het water dikwils nevens der aerde ſtaet. Ook heeft aen het Ooſt-endt, Ooſt Noort-Ooſt van Urk, wel zoo na dit Urk, als Emmeloord, een Kerk geſtaen, waer af de plaets, daer op de Kerk eertijdts ſtont, by de Viſſchers van dit Eilant, en andere zee-varende luiden, noch ten huidigen dage met de naem, van het Urker-kerkhof bekent is. Noch wijſtmen, ten Zuiden van Urk, en ten Ooſten van het diep, *Urkerval* genaemt, een half mijl van Urk, een derde Kerk aen. Met uitſteken van plecht-gaerens, worden d'Eilanders of andere ſchippers hier ter plaetſe (daer op ook, vermits d'ondiepte, dikwils niet alleen groote, maer ook dryvers en ander kleen vaertuigh komen vaſt te zitten, en niet dan by hoogh

water daer af kunnen geraken) dikwils ook noch menighte van Kerkstenen gewaer. Dicht strekte zich eertijdts Urk, ten Westen aen het Val. Ook weten vele, die tegenwoordigh noch in 't leven zijn, te zeggen, dat in de tijdt van vijftigh jaren, wel zeventien of achtien huizen, behalve de plaetsen die tusschen deze huizen gelegen waren, aen de West Noort-westerhoek van het hooge Klif, door het gewelt van 't zee-water zijn af, en wegh gespoelt, en dat, daer nu de vlakte of strant, strekkende Noordt Noort-West, gelegen is, zeer veel weilants geweest is; invoege het lant, aen die hoek, zoo veel door de zee verlooren heeft, als by na tot in het midden van 't Eilant. Ook is ten Zuid-Westen, daer de Visschers hun schuiten ter zee leggen, ontrent voor twintigh jaren, noch veel weilants geweest.

d'Eilanders plegen aen het West Noort-west van Urk, Espelbergh geheten, hun woonplaetsen te hebben; want zeker stok out man, nu ruim negen jaren overleden, van dit Eilandt wiste (zoo ons de Heer Richardus van Landts Werven, Leeraer van de Hervormde Godtsdienst op dit Eilandt, wiens neirstige onderzoeking, op 't ernstigh aen schryven van den bovengemelden Jongkheer Niklaes Witsen, wy 't boven verhaelde, en 't geen ons nog van deze Eilanden te verhalen staet, te danken hebben, by brieven heeft bekent gemaekt) te zeggen, dat aldaer noch eenige huizen, ten getale van vijf of zes, in zijn' jongkheit gestaen hadden, die door het inbreken van de zee, zoo hoogh staende als de huizen tegenwoordigh, moesten verplaest worden, ter plaetse, daer Urk tegenwoordigh bewoont wordt; welke plaetse of landt (dat zich ten Westen, Zuiden, Noorden, en Oostwaerts strekte) in voorigen tijde by d'inwoonders alhier tot boulant wierde gebruikt, eerze zich genootzaekt vonden van Espelbergh te verplaetsen; waer aen af te meten is, dat dit eilandt te dien tijde, dat dus met bouwen weylandt verzien was, genoech zelfs haer inwoonderen voedsel heeft kunnen verschaffen. Doch mits 't inbreeken van de zee van alle kanten, daer door het weylandt allengs quam wegh te spoelen, en 't eilandt te verklenen, waren d'eilanders genootzaekt hun bouwlandt, datze hadden, af te snijden, en, gelijk tegenwoordigh geschiet, tot weilandt voor hun beesten te gebruiken. En is dit eilandt nu zoo verre verkleent, dat eene huisgezin, waer van man en vrouw beide inboorlingen zijn, alleen maer twee beesten in de weide magh slaen, 't en zy eenigh vreemdelingh getrout aen een inboorling voor vijftien of zestien jaren, het zelve recht daer toe hadt, of voor twaelf jaren met geldt zijn' burgerschap gekocht hebbende, het zelve moghte doen. Dit verminderen en 't verklenen van 't landt zal te weegh brengen, dat, daer op ('t en zy by tijdts daer in voorzien wordt) voor de tijdt van veertigh jaren, of een weinigh meer, vier of vijf Koebeesten gehouden wierden, naulix, by verloop van weinigh tijdts, eene voor een huisgezin te hoy en te gras zal kunnen gehouden worden.

Op de hoogte van 't Klif, ten Noorden en Zuiden van de vuurbaek, plegen zich in groote menighte konijnen t'onthouden, gelijk d'Eilanders, van veertigh en meerder jaren oudt, daer van zeer veel weten te spreken, die ook getuigen, dat de Konijnen in de vlakte van het Klif haer hoolen maekten, en allenghs door het inbreeken der zee zijn uitgeroit en te niet geworden; invoegen d'inwoonders alhier, van veele hunner lijf-behoeften, daerze in voorigen tijde wel van voorzien waren, mits het verklenen van het landt, nu versteken, en zoo wel des zomers als des winters, genootzaekt zijn die elders te zoeken. En inzonderheidt des winters by langhduurigen vorst, indien ze zich zelven dan niet wel verzien hebben, zijnze gehouden met veel moeite en arbeidt, ja dikwils, met gevaer van het leven daer in te schieten, elders die van de naest by gelegen plaetsen te halen. Des zomers, alsse eenigh gemak moghten te verwachten hebben, worden hun schuiten dikwils by storm en onweer, door de zee, die zich rontom het Eilant

lant zeer ongestuimigh vertoont, in de gront, het water zeer hoogh zijnde, geslagen en wegh gedreven. Zijn ook by het aenhouden van storm en onweer, zoo wel by daghe als des nachts zorghvuldelijk toe te zien, om hun schade voor te komen, hoewel dikwils te vergeefs, als bleek, in den jare zestien honderdt en vijftigh in Lentemaent, toen'er zeven schuiten weghdreven, aen andere plaetsen hier en daer te lande quamen.

Eertijds, inzonderheit op Espelberg, stonden op dit Eilandt geringe Visschers hutten; en zijn ook, de huizen op dit Eilandt, ter plaetse daer Urk tegenwoordigh bewoont wort, van de gront af met straet, en andere groote stenen opgehaelt, en voorts van andere slechte stoffen, by d'inwoonders zelfs, met zeer weinigh behulp van andere, tot hun gebouwen en woonplaetsen, gemaekt. Aen de versche waterputten, die d'inwoonders op dit Eilant hebben, ontrent negentien in 't getal, en met groote stenen rontom van de grondt, en dat al vry diep, opgehaelt zijn, zoumen kunnen bespeuren, dat hier eertijts sterke luiden, en van groote lenghte, gewoont hebben; want zommige van deze steenen zijn zoo groot en zwaer, datze tegenwoordigh voor menschen ontilbaer zouden zijn. De zommigen van deze versche waterputten, voor tien of twaelf jaren gemaekt, zijn rontom met groote veen-turven opgetrokken.

d' Inwoonders erneren zich alleen met visschen, zijn zober van staet, en naulix vier huisgezinnen, die met haer hooftzom drie of vier duizendt gulden zouden kunnen uitmaken. Ter zee plachtenze te varen met schuiten zeer kleen van maeksel, en dat zonder roer of zwaert; en moesten met hun schuiten van Enkhuizen, daerze voornamelijk des winters hun haring verkochten, en te markt braghten, met een Noort-oosten wint, om weder op Urk te komen, tot aen de Friesche kust tegen wint oproejen, en dan met zeer weinigh zeil, gebruikende in plaets van een roer een riem, aendoen.

Vier mannen (dat volgens een out gebruik, en van aller geheugenis her, hier ter plaetse by de Majestraet ingevoert is) zijn'er gestelt, die gehouden zijn, een schip, in noot zijnde, te helpen en bystant te doen. Dit stellen van 4. mannen, is by de Majestraet te dien einde gedaen, om het twisten, dat anders onder het volk zoude mogen komen t'ontstaen, door dit middel wegh te nemen. Deze vier mannen zijn ook gehouden het loon, by hen verdient, in handen van de Majestraet over te leveren, en genieten zy, voor hun moeite, alleen maer een zober daghloon. d'Overige penningen komen tot profijt van 't gansche Eilandt, 't zy datze die aenleggen tot het jaerlixe schot, of tot het hermaken van hun dijk, die by na alle jaren ten deele wegh spoelt. In den jare zestien hondert zeven-en-dertigh, was het getal der Menschen op dit Eilandt in 't geheel drie hondert, en wierden door een besmettelijke ziekte hondert negen-en-veertigh uit dit leven wegh gerukt. Tegenwoordigh zijn'er twee hondert negen-en-tzeventig menschen, en drie-en-vijftig huizen, met acht hoybergen in 't geheel.

Op het gansche Eilandt is geen bezonder richt- of raedthuis, dan alleen des Schouts huis, alwaer d' inwoonders gemeenlijk te rechte verschijnen. En aleer hier eenigh recht wordt aengevangen, is de Schout gewoon een houten driestal voor hem te zetten, waer op hy dan drie kruizen tekent, en met het maken van ieder kruis deze woorden uitspreekt: *Dit recht houde ik voor eerst van Godts wegen; ten tweden van 's Heeren wegen; en ten derden van der Gemeente wegen.* Doch of dit noch in de gewoonte is, gaet onzeker, vermits 'er in de tijdt van zes of zeven jaren geen recht gehouden is.

Op Pinxter Maendagh na het preken, haddenze voor een gewoonte een Gaey op te rechten, als daer iemandt was die dienst konde doen, oft zoo zulx niet, evenwel op dien gezetten tijdt. De Schout, of zoo de Heer van het Landt daer tegenwoordigh was, die noit die oude gewoonte tegenging, maer met een vereeringh te geven hen daer in stijfde, schoot na d'opgerichte Gaeil den eersten pijl;

de Koning was degene, die den Gaey velde, die dan van de gansche menighte met zingen en vreughde-tekenen te zijnen huize gebraght wierdt, daer dan een maeltijt, daer ieder zijn deel toe gaf, wierdt aengerecht. Dan zagh men de Koningh met zijn verkoore Koningin, die des Koninghs hoedt, met eenige zilvere Gaitjes behangen, op 't hooft hadt, beide met groente bekranst, groene takken boven haer hoofden, en groene zooden aen haer zijden. Daer na wierden de Koningh en Koningin, met de menighte, (het schijnt zoo by hen geheten) met vendel en trompet geleidt, daerze dan eenige vaten biers, geduurende de tijdt van drie of vier dagen, uitveeghden. Tot dit werk haddenze ook een bezondere Schout en Schutmeesters, om de moetwilligen te straffen, en zoo iemandt eenig bier quam te storten, te doen boeten. En dit schieten na de Gaei en drinken is voor de laetste reize in den jare zestien hondert vijf-en-vijftig geschiet.

In den jare zestien hondert en zes is hier ook in 't gebruik gekomen een Henshoorn, welke Henshoorn in die tijdt anders geen gebruik had.

In den jare zestien hondert en zeventien heeft den wel-edelen en grootachtbaren Heer G. J. Witsen, Burgermeester hier ter stede, uit last van d'Ed.Mo. Heeren Staten een vierbaek op Urk doen stellen, en is op den eersten van Herfstmaent des zelven jaers d'eerste viering geschiedt, als het opschrift, dat in een witten steen aen de vierbaek gehouwen staet, te kennen geeft. Aen het Zuid-west end van Urk staet deze vuurbaek, en is al verscheide reize met het inbreken van de zee, dieper in 't landt gezet, en zoud ook in het voorleden jaer, zestien hondert twee-en-tzestig, niet staen (vermits ze zeer na aen zee staet, en naeulix elf voeten van de kant van Klif) hebben gebleven, hadt met beschanzen van groote stenen by de Majestraet dezer stede daer in niet voorzien geworden.

Eenige jaren, schrijft de bovengemelde Leeraer Richardus van Landswerven, als de ware hervorminge Godtsdienst bloeide, zelfs door ons gansche landt, onthielden hier zich alleen eenige verlopen Papen en Monnikken, na het getuigenis van d' inwoonders alhier, die het volk met het verkondigen van Heilige dagen (by den Rooms-gezinden zoo geheeten) met het maken van Wywater, en andere beuzelingen, in de duisternisse des Pausdoms hielden, gelijk in al de voorgaende tijden, toenze gewoon waren rontom de Kerk van Urk Bedevaerten te doen, in 't rouwe gekleet te gaen, inzonderheidt des winters op Kers-avondt; op welken tijdt zy een bezondere penitentie aennamen te doen voor hunne zonden, zelfs in den sneeuw en bitteren koude van vorst, gelijk als noch op Emeloord dat gebruik niet en heeft afgenomen, die rontom hun Kerk Beêvaerten doen. Naulix ('t zijn noch al des bovengemelden Leeraers woorden) vijftig jaren geleden, zach men in de Kerk een menigte van brandende keerzen aengesteken, de Godsdienstige op hun wijze in een eigenwillige Godtsdienst bloots hooft, en barrevoets eenigen tijdt in de Kerk doorbrengen, of zoo ze een Mispaep hadden, zijn misdienst quamen uit te wachten. Op Paesschen warenze gewoon alhier in de Kerk te zingen: *Christus is op-gestanden al van de Martelaers handen.* Endelijk heeft 'et den Heere der Heirscharen, na zijn groote en onverdiende genade, belieft, door het preeken des Woorts Godts den inwoonderen van dit Eylandt de verborgentheden des Euangeliums bekent te maken, en hun oogen in een klaerder licht en meerder kennisse van de ware Godtsdienst te openen.

De E. Klassis van Enkhuizen, hebbende na veel moeiten endelijk bekomen een jaerlixe wedde voor een ordinaris Leeraer (na dat deze de Gemeente op Urk voor een tijdt bedient hadt) van haer E. Gr. Mog. heeft na voorgaende bekentmaking van haer Ed. Mogende de Gemagtigde Raden tot Hoorn beroepen, de Peter Salebien, die op den vijftienden van Wijnmaent, des jaers zestien hondert achten-twintig door den Leeraer Joannis Pup-

Puppinus in den dienſt aldaer beveſtigt is. Dees hadt in zijn aenvang van zijn dienſt veel moeite en arbeidt, om eenigen tot het aenhooren van Godts Woordt te krijgen, heeft hen niettemin ſedert de tijdt van zijn bediening, door het onderwijzen in de rechtſinnige Leere der waerheidt, vele vreemde vooroordeelen van de zelve Leere, uit de herten van ſommigen, hoewel het grootſte en meeſte deel van het Eylandt noch ſtondt by hun dwalende gevoelen, onder de Zegeninge Godts wegh genomen. De byeen-komſte ter preken op Zondagen, was noch zeer gering, en de wortel der Roomsgezinde godtsdienſt, of liever het gene datze voor het beſte oordeelden (want niemandt van hen daer af rechte belijdenis zoude hebben kunnen doen) was naulix uit te roien, vermits ze d'aengenome Leere van hun ouders als aengeërft, die herkomſtig uit het Pausdom waren, zoo lichtelijk niet konden afleggen; welke verouderde zuurdeſem (hoewel vry vermindert en krachteloos geworden) noch uit de herten van zommigen niet gezuivert is.

Na dat evenwel eenige jaren, herwaerts het klare licht des Euangeliums is verkundight geweeſt, hebben vele hier op dit Eilandt, het licht der kenniſſe in Godt ontfangen: want de boven gemelde Leeraer, Pieter Salebien, heeft in de tijdt van zijn bediening alhier eenige tot het gehoor van Godts Woort gekregen, en ook zes of zeven perzoonen tot de Gemeenſchap der Kerke aengenomen. Na het overlijden van dezen Leeraer, is hem in den dienſt gevolght Franciskus Vynaus, die de Gemeente, blijvende vaſt in d'oude geſtalte, zeſtien jaren heeft bedient. Na dezen is gevolght, de opgemelde Heer Richardus van Landtswerven, die alleen maer zeven Lidtmaten, in den beginne van zijn dienſt op dit ganſche Eilandt bevond; doch met'et ernſtigh vermanen, zoo veel te weegh heeft gebraght (daer toe niet weinigh holpen de winterſche avondpredikatien) dat zich daer tegenwoordigh wel ten getale van negentien Ledematen bevinden. En groeit niet alleen de luſt en iever van met grooter menighte ter preke te komen, maer houden ook, die in 't eerſt als een deel Nikodemiten in de Kerk quamen, hun kinderen daer toe, datze de Kategismis by vrage en antwoort, opentlijk in de Kerk laten opzeggen.

't Gerecht, van dit Eilant Urk ſtaet aen een Schout, en vijf Burgermeeſteren. Noch Dokter, 't geen een wonder is, noch Heelmeeſters, heeftmen op dit Eilant, maer behelpen zich deze Eilanders, indienze van eenige ziekten worden overvallen, om zich komen te bezeren, van zelfs, en met hun eige genees-middelen.

EMMELOORT.

WAt de naem van het Eilandt Emmeloordt aengaet, daer in ſchijnt eenige verandering te zijn, vermits ten tijde van den Heere van Zoudenbach, de plaetſe Emmelwerd genaemt wiert, en nu gemeenlijk Emmeloord, dat ook eigentlijk lagh aen het Noort-ooſt-end, daer het toenmael, als 'er noch veel Lands was, by d'inwoonders bewoont wiert, doch door het gewelt en 't inbreken der zee, die daer ter plaetſe veel landt wegh nam, waerenze genootzaekt te verhuizen, en ten Zuiden van het lant zich neder te zetten, alwaer het Eilandt tegenwoordigh bewoont wordt, en was de zelve plaets toenmaels, by oude luiden, Maenhuizen genaemt, en ſtonden daer eenige weinigh huizen. Doch vermits Emmeloord wel het beſte en bekenſte deel van het Eilandt was, is de naem allengs Maenhuizen in vergetelheit geraekt. Ten Zuiden wort dit Emmeloord, door een ſloot van Ens, afgeſcheiden, ten Weſten en Ooſten, is'et eveneens als Ens met een kleen dijkje, dat rontom beide plaetſen henen loopt, beſchanſt; voorts is'et buiten dijks, daer over eenige jaren noch lant was, met riedt bezet. Vry

 veel

veel dient dit riedt tot behoudenis van dit Eilandt, vermidts by een geweldigen stormwint, die kracht der zee daer op komt te breken, eer het zelve dijkje eenigh gewelt lijdt. En zoo wanneer die van het Eilandt een grooten storm zien opkomen, en 't inbreken van hun dijkje voor oogen, gaenze gemeenlijk het zelve, bevreest zijnde, dat de watergolven, door de wint aengejaeght, al te grooten inbreuk, tot schade en vermindering van 't Landt, dat meest, indien niet al, veenachtigh is, geen sterken stoot kan uitstaen, en als het zee-water aen het dijkje staet, doorgaens moeraschachtigh bevonden wort, moghten komen te veroorzaken, dit dijkje zelfs door steken. Binnens dijks is het Landt zeer laegh, en doorgaens al gebroken lant, daer men te voet niet kan doorgaen, dan met een plankje van het eene lant op 't ander; alleenlijk is 'er een Menne-padt, dat van de huizen een groot stuk weeghs na de Kerk loopt, tot aen het Westersche dijkje, daer langs heen men na de Kerk gaet, die vry hooger staet dan het gemene landt; maer evenwel by springtijdt of een grooten storm, wel vier of vijf voeten in 't water komt te staen, die, als ook de huizen dan alleen gezien, en by het aenhouden van een stormwint meermalen beschadight worden. Dit Kerkje is een oudt en vervallen gebouw, daer in men noch een Paepse dootkist vindt, en staet gegront op een hoop vervuilde koemis, met eenige zooden uit hun landen en slooten te zamen vermenght; gelijkze meest al hun huizen en schuuren op dusdanige stoffe zetten: Want als d'Eilanders oordelen dat deze t'zamen-gemenghde en verscheide stoffe, na't verloop van eenigen tijt, dicht genoegh in een gepakt is, daer op gaenze dan hun huizen en hoischuren bouwen. De werven, daer op hun wooningen staen, moetenze ook met eenigh plankwerk en palen vry sterk verzien, vermits het meer als eens gebeurt is, dat de zee by storm een grooten inbreuk in de huizen en werven maekte, in zulker voege datze met hun koe-beesten ten hoogsten verlegen waren, die zoo lang tot haer onderlijf in 't water stonden, tot datze met groote moeite eenigh hoy onder de beesten schikten te krygen. Ontrent de veertigh jaren herwaerts, wierden by een grooten storm eenige huizen, met huisraedt, kisten en kasten, wegh gespoelt. De huizen die op dit Eilandt staen, zijn ontrent ten getale van vijfen-veertigh, en veele der zelve in 't midden afgeschooten, die dan van twee huisgezinnen bewoont worden.

Die van het Eilandt erneren zich doorgaens met koophandel van verscheide waren, dieze met hun kagen, wel ten getale van veertig, gansch Hollandt by na door vervoeren, en hebben veele onder hen, zoo men zeidt, na de gelegentheit van de plaets, een goet Kapitael, hoewelze weinigh van hun opregtigheit by andere geprezen zijn. Naulix zijn'er drie of vier perzoonen op het gansche Eylant, die een andere, dan de Roomsche leere, toegedaen zijn, niet tegenstaende, dat'er groote vlijdt, hoewel te vergeefs, altijdt aengewendt is, om hen tot de rechtzinnige leere te brengen. Ens en Emmeloord, zijn eenige jaren herwaerts in Kerkelijke zaken t'zamengevoeght geweest, zulx Johannes Zandes, Leeraer op Ens, zich om de veertien dagen derwaerts vervoeghde, om die van Emmeloordt met een preke te dienen. Zy evenwel bleven hartnekkigh en onverzettelijk, wel dervende met rontuit zich laten hooren, dat hy met zijn preken daer niet behoefde te komen, en evenwel bereidt waren zijn jaerlixe wedde, zijnde hondert en dertig guldens, aen hem op te brengen; 't welk oorzaek was, dat de Leeraer Zandes, zich aldaer in eenige tijdt niet liet vinden, en zomwyl met ernst weder onderstont, hoewel altijdt vruchteloos, hen tot bekering te brengen.

Men bevint alhier op dit Eilandt, een ongemene en groote onordentelijkheit in de by-een-komste van mannen en vrouwen, zonder voorgaende afroepinge van eenige geboden. En is by hen deze gewoonte, dat de Bruidegom en de Bruit, ook dikwils niet buiten hun kennisse van de jonge luiden, daer ter plaetse des nachts op het bedde worden belopen, en dan luits keels

brui-

bruiloft, bruiloft geroepen, en met eenige vaten biers, op zulken tijdt als hen zelven gelegen komt, gehouden wort; daer op dan ook de nieuw-gepaerden voor of nae dien tijdt in 't verborgen, door een Roomsgezinden Leeraer, in den Huwelijken ſtaet beveſtigt worden. En naulix zijn'er vijf of zes paer getrouwden op dit Eilandt, die blijk zouden kunnen brengen waer of van wien, dan alleen op zulk een wijze, datze getrouwt zijn.

Het Gerecht van dit Eilandt, ſtaet eveneens als dat van Urk, aen een Schout en vijf Burgermeeſters. Het getal der menſchen, komt ook by na met dat van Urk over een.

Verſcheide bezondere Heeren, hebben over deze Eilanden, al van aller geheugenis her, het gebiet gehadt; d'oudſte die men heeft kunnen vinden, is geweeſt eenen Heer Harman van der Kuynre, die in 't jaer veertien hondert en vijf-en-twintigh, als blijkt uit een bezegeltheit onder den opgemelden Leeraer beruſtende, regerend Heere was. Ook heeft men beſcheit van eenen Gerrit Zoudenbach, eertijts woonachtigh tot Uitrecht. En na zijn overlijden, bezadt een wijl zijn nagelaten Weduwe, Vrouw Barbara van Apkoude, &c. na uitwijzen van zeker beeltenis, dat noch ten huidigen dage in de Kerk van Urk te zien is, en daer in des zelven zoone uitgebeelt ſtaet. Endelijk is de laetſte geweeſt, de Heere Johan van der Werve, van wien deze ſtadt Amſterdam, deze Heerlijkheden ook ontfangen heeft. Van ſtads wege worden tegenwoordig beide deze Eilanden beſtierdt en berecht door den E. E. Andries de Graef, als Heere van Urk en Emmeloordt.

Weinigh of geen gedenkwaerdige geſchiedeniſſen, die op deze Eilanden zouden voorgevallen zijn, vindmen by de Nederlandtſche Hiſtoriſchryvers, daer toe niet weinigh de ongelettertheit der Eilanders geholpen heeft, aengetekent. Alleen zeitmen, dat, in den jare vijftien hondert zeven-en-dertigh, quamen eenige Gelderſche ſchepen, verzien met Krijgsvolck en allerhande oorlooghs tuigh, ontrent dit Eilant ten anker, van mening om die van Enkhuizen te verraſſchen, en t'overvallen. Eenige Overſten en Krijghs-knechten, begaven zich uit de ſchepen aen Urk te lande; en dewijlze lichtelijk vermoededen, dat zulx door d'inwoonders, die doorgaens hun vaert op Enkhuizen hadden, moghte verbreidt worden, verboodenze op lijf ſtraffe dat niemant zig zoude verſtouten, om met eenigh vaertuigh van 't Eilandt af te ſteken. Doch alzoo die van het Eilant meer op eere en trouwe, dan op der vyanden drygementen, dieze in de wint ſloegen, paſten, vertrokkenze heimelik in der nacht met een ſchuit, en drie of vier perzoonen, na Enkhuizen, alwaerze den ſtedelingen, dien heimelijken aenſlagh der Gelderſchen op de ſtadt, betijdts ontdekten, en zoo voorts wederom in de zelve nacht hun reize na Urk vervorderden, als de Gelderſche vaſt bezich waren om hun loop op Enkhuizen aen te zetten, van voornemen om den aenſlagh op die ſtadt in 't werk te ſtellen. Doch dit miſlukte hen voor dien tijdt, en wierden aldus in hun hoope te leure geſtelt. En kregen het nu zelfs quaet genoech, om veiligh met vluchten wegh te raken: want eenigh gerucht uit der ſtadt vernemende, begaven zich op de vlucht, maekten al hun zeilen by, en kapten in aller yl hun ankertouwen af, zonder d'ankers, die in de gront bleven leggen, en daer na by de Majeſtraet van Enckhuizen op-geviſcht, en ter eeuwiger gedachtenis aen 't Zuit-eind der ſtadt, aen d'Ooſtindiſche-toorn zijn opgehangen, op te halen.

Als in den jare dertien hondert en negen, de Hollanders met hulp der klene Vriezen, een gedeelte van Weſtvrieslandt alree in hadden, en in het Weſterdeel van groot Vrieslandt vielen, van mening om Staveren te belegeren, en de Kerkelijke opkomſte van Urk, te dien tijde noch onder het Klooſter van Sint Odulf tot Staveren behoorde; maer de Burghzaten, die zich in zoo een zwaren oorlogh ingewikkelt zagen, nevens d'ongunſt, dienze van de voornaemſte te lijden hadden, eigenaers van de landen van Urk waren, hebben, om daer over

by

by anderen in geen ongemak te komen, de zelve landen van Urk opgedragen aen den Apt Æmilius, als 't hooft van Sint Odulfs Klooster, en daer brieven van afgezonden, aen den voornoemden Abt, en aen den Schout van Staveren, by de Rechters van Stallingweer van de Lemmer, en Kuynre gemaekt, met noch daer-enboven beloften, de zelve vry en onbeschadight te laten volgen, en des noodt zijnde, hen goede hulp en onderstant te willen verleenen. Deze gunst-brief komt in de Nederduitsche tale op dezen zin uit:

De eerwaerdige en beminde Heer, de Heer Æmilius, Abt van Stavoren, mitsgaders de Schout, Schepenen, ende Gemeente des Voornoemde plaetses, de Rechters van Stallingh, in de Lemmer, en de Kuynre, mitsgaders hunne medehulpers, alle dienst en eere, met gonst.

ALsoo de Kerck ende Gemeynte van Urk, gehoort den Abt ende het convent van Stavoren, als ook meerendeels de Landeryen, de Burgheren der stede voorschreven: gelijck wy verstaen hebben uit seeckere brieven met overroeping van onsen Rade, hebben beslooten u de voorsz. parochie, en de opkomste van dien te laten volgen; noch in eeniger manieren, soo mans als vrouwen, hinderlick te wesen, maer veel meer na onse vermogen vorderen, en behulpigh zijn, verhoopende u en de uwen te sullen ons met gelijcke gunst bejegenen, verhoopen van U E. ingelijx, indien van nooden, hulp en bystant, die wy u aenbieden. In getuigenis van desen hebben onsen Zegel, hier aen doen hangen. In 't jaer ons Heeren duysent drie hondert negen, op van d'Heyl-Mart.

Namen der vier-en-twintigh perzonen, die van outs en aller gebeugenis her, hier ter Stede als Raden geweest, en by de gemeente gekooren zijn.

Gysbert Thomassen.
Wouter Oom Louwen.
Claes Delman Clementsz.
Gerrit Iansz. Deyman.
Heyman Pietersz. Ilp.
Iacob Pieter Hillebrandsz.
Bartelmeus Doos.
Iacob Iacobsz. de Ionge.

Dirck Boel Dircksz.
Symon Dirck Bardesius.
Claes Stantsz.
Claes Heyn Claesz.
Ian Coman Iansz.
Gerrit Dircksz. Smit.
Pieter Roding Pietersz.
Ian Taling Iansz.

Albert Canter.
Symon Dircksen *uytte Poort.*
Iacob Hendricksz. Auwel.
Pieter Allert Pietersz.
Ian Beth Iansz.
Ian Dircksz. van Wormer.
Bruyn Dircksz. Moens.
Dirck Ruysch Haymansz.

Namen der twaelf perzonen, die nader-hand beneffens de voorsz. vier-en-twintigh gekooren zijn by de Rijckdom en Gemeente, om in 't getal van Ses-en-dertigh te helpen raden en het beste te doen met die van den Gerechte in der tijd wezende, in alle zaken de voornoemde Stad aengaende.

Pieter Sybrandsz.
Tyman Outgaertsz.
Ian Beerentsz. Beth.
Symon Dircksz. de Jonge.

Gysbert Barthelmeus.
Iacob Iansz. de Wael.
Ian Braseman Iacobsz.
Pieter Min.

Iacob Floris Iacobsz.
Matthijs Bellechier Pietersz.
Claes Gaef Lambertsz.
Ian Percijn Iansz.

Vervolgh van de Namen der gener, die in plaetze der aflijvige ofte van haer Poorterschap ontvryde Ses-en-dertigh Raden, by d' andere van de voorsz. Ses-en-dertigh in wezen blijvende, ghekoren zijn, uit kracht van het Privileedje van Vrouw Maria van Bourgonje in den Jare 1476. aen de Stadt Amsterdam verleent.

Anno 1480.

Vechter Barentsz. Willems.
Egbert Iansz.
Ysbrand Heyn Iansz.
Mr. Willem Andriesz.

Anno 1481.

Bartholomeus Iacobsz.
Melis Pauw Iansz.
Gerrit Symon Claesz. Auwel.
Ian Bout Iansz.

Anno 1482.

Pieter Pietersz. Colijn.

Anno 1483.

Ian Claesz. van Hoppen.
Iacob Pietersz. van Haerlem.
Pieter Ian Paulusz. Haring.
Pieter Martensz.

Anno 1484.

Dirck Symon Bardesius.
Godevaert Thomasz.
Andries Boel Dircksz.
Stans Claes Stantsz.
Iacob Iacobsz. de Jonge.
Claes Heyn Claesz.

Anno 1485.

Gysbert Iacobsz. Droog.
Ian Claesz. Boel.

Anno 1486.

Iacob Willemsz. van Beverwaerde.
Willem Boom Dircksz.
Dirck Claesz. Sillemoer.

Anno 1487.

Ian Broeck Melisz.

Anno 1490.

Court Iacobsz. *Duyvel* Boel.
Ian Oom Iansz. Gerst.

Anno 1491.

Ian Clement Hendricksz.
Mr. Ian Melisz.
Symon Anne Claesz.
Pieter Claes Haymansz.

Anno 1492.

Hendrick Ackerman Iansz.
Dirck Boel Dircksz.

Anno 1494.

Mr. Albert van Arenburg.
Bruyn Claesz.

Anno 1496.

Ian Iacobsz. van Diemen.
Clement Wolphert Hendriksz Auwel.
Claes Moyert Dircksz.

Anno 1497.

Gerbrand Iacobsz. Droog.
Melis Ian Pouwelsz.
Gerrit Gerrit Matheusz.

Anno 1498.

Gerrit Benning Iansz.
Claes Gerritsz. Deyman.
Ruysch Ian Beths.

Anno 1500.

Gysbert Lap Fekerdy.
Marten Dirck Martensz. van de Ruwiel.

Anno 1501.

Ian Iansen van Naerden.
Floris Ian Claesz. Otter.

Anno 1502.

Cornelis Iansz. Vlamingh van Ouds-hoorn.
Reyer Iansz. Wardens.
Dirck Pouwelsz.

Anno 1503.

Albert van Arenburg.

Anno 1504.

Pieter Hendricksz. Verwer.
Coenraet Iansz. Min.
Hugo Wollebrandsz. Verwer.
Pieter Claesz. Canter.
Cornelis Melisz. Pauw.

Anno 1505.

Gerrit Willemsz. van Alckmaer.
Dirck Iacobsz. Quinting.

Anno 1506.

Hendrick Symonsz. Coggeman.

Anno 1507.

Hendrick Ian Baers.
Ian Lambert Iansz.
Iacob Huyg Iansz.
Mr. Pieter Colijn Iacobsz.

Anno 1508.

Ian Iansz. Evertsz.

Anno 1509.

Barent Barentsz.
Willem Duyn Pietersz. Doos.

Anno 1510.

Ian Gysbrechtsz. van Campen.
Claes Gaef Claesz.
Daem Meuwsz.
Ionge Dirck Iacobsz. Zael.
Lucas Iacobsz. van Beverwaerde, *aliâs* Percijn.
Ian Gaef Iansz.

Anno 1511.

Pieter Reyersz.
Hendrick Coning.
Pieter Roding Pietersz.
Iacob Banning.

Anno 1513.

Ysbrand Holle-sloot.
Claes Iacobsz. Croonenburg *in't Paradijs*.

Anno 1515.

Robbregt *of* Hob Iacobsz.

Anno 1516.

Claes Gerrit Matthensz.

Anno 1518.

Symon Claesz. Sillemoer Schol
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Symon Claesz. van Hoorn.
Reyer Dirck Bardensz.
Meuws Pietersz. Doos.

Anno 1519.

Ysbrand Pieter Coppensz.
Cornelis Benning Gerritsz.

Anno 1520.

Albert Andries Boelensz.
Claes Hillebrandsz. Kreck.

Anno 1521.

Pieter Ackerman Iansz.
Cornelis Hendricksz. Loen.
Symon Louwerensz. Neck.

Anno 1522.

Mr. Ian Teng.

Anno 1523.

Mr. Pieter Colijn.
Mr. Cornelis Dobbensz.

Anno 1524.

Claes Loen Fransz.
Ian Ysbrandsz. Hollesloot.
Ian Ysbrandsz. Lijndrayer.
Claes Coeck Claesz.

Anno 1525.

Frans Claes Heynen.
Heyman Jacobsz. van Ouder Amstel.
Dirck Haymensz.
Cornelis Sybrandsz. Buyck.
Mr. Hendrick Dircksz.

Anno 1526.

Hillebrand Iansz. Otter.
Jacob Huyg Haring Pietersz.
Cornelis Cornelisz. Vlaming van Oudshoorn.
Claes Heyn Claesz.

Anno 1529.

Dirck Korstensz.

Anno 1530.

Goossen Iansz. Recalf Bardesius.

Anno 1531.

Reyer Pietersz.

Anno 1532.

Gysbert Iansz. Berensteyn.

Anno 1533.

Mr. Claes Heyn Willemsz. Bardesius.

Anno 1534.

Ian Willemsz. van Hoorn.
Egbert Gerbrandsz. Paf.

Anno 1535.

Claes Doedensz.

Anno 1536.

Claes Hendricksz. Basgen.
Willem Claesz. Koeck.
Pieter Cantert Willemsz.

Anno 1537.

Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.

Anno 1538.

Dirck Marcus Iansz.

Anno 1539.

Claes Meuwsz.
Gerrit Ian Lambertsz.

Anno 1540.

Willem Cornelisz. Stickel.

Anno 1541.

Ian Iansz. van Hoorn.
Allert Dircksz. Fa-sol.
Pieter Coenen Schepen.
Floris Florisz.
Jacob Hendricksz. Sael.

Anno 1542.

Ian Pietersz. de Graef.
Ian Duyvensz.
Sybrand Pompeus Occo.

Anno 1544.

Symon Claes Coppensz.

Anno 1546.

Floris Martensz. van Alckemade.

Anno 1547.

Mr. Outgaert Clemensz. *Medicus*.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Cornelis Antonisz. *Schilder*.
Ian Harmensz. Goudenberg.
Henrick Cornelisz. van Marcken, *aliâs* Roo-meulen.
Frans Iansz. Teng *of* Teding.

Anno 1548.

Ian Oom Iansz.

Anno

Anno 1549.

Jan Claesz. van Hoppen.

Anno 1552.

Harmen Ottensz.
Allert Dircksz. Marcus.

Anno 1553.

Gerrit Claes Matheusz.
Lucas Meyndertsz. van Alckesteyn.

Anno 1555.

Mr. Adriaen Sandelijn.
Cornelis Jacobsz. Brouwer.
Floris Roetersz.
Klaes Jacobsz. van Swieten *van Leyden.*

Anno 1557.

Mr. Cornelis Garbrandsz.
Mr. Pieter Bicker Willemsz.

Anno 1558.

Hendrick Iansz. Croock.
Willem Iansz. Brouwer.
Klaes Gerritsz. Bontwercker.

Anno 1559.

Antonis van Houf Iacobsz. van Sijl.
Iacob Gerrit Mattheusz.

Anno 1560.

Claes Cornelis Nobel.

Anno 1561.

Iooft Buyck Sybrandsz.
Ian Vechtersz.
Ian Claesz. *Verwer in de drie Koningen.*

Anno 1562.

Klaes Moyart Claesz.
Coenraed Pietersz. Schepen.
Iacob Cornelisz. Nobel.

Anno 1563.

Andries Boel Iansz. Holle-sloot.

Anno 1564.

Ian Rijser Iansz.

Anno 1566.

Garbrand Klaesz. Benning *aliâs* Pos.

Anno 1567.

Ian Duyvensz. de Brouwer.
Mr. Dirck Florisz.
Dirck Maynertsz. Pater.
Cornelis Iansz. Roo-kruys *van Lis.*
Ian Michiel Louffz. *Brouwer.*

Anno 1568.

Cornelis Claes Meuwsz.

Anno 1569.

Cornelis Willemsz. van Rieck.

Anno 1570.

Willem Adamsz. *Seylmaker.*

Anno 1571.

Mr. Albert Kantert.
Cornelis Fransz.
Cornelis Gysbertsz.
Lucas van Teylingen.

Anno 1573.

Ian van Santen Heyn.
Evert Corsz. *in 't Marsgen.*

Anno 1574.

Mr. Reynier Lambertsz. van der Horst.
Marten Symonsz. Schuytgen.
Dirck Ian Evertsz.
Reynier Hendricksz. Roo-claes
Hendrick Iacobsz. Bicker.
Wessel-Iacob Cornelisz.
Mr. Ian Duyvesz. *Medicus.*

Anno 1575.

Ian Dircksz. Marcus.
Mr. Ian Thymansz. de Goyer.
Arent Hendricksz. Loef *van Weesp.*
Pieter Claesz. Oly Haring.
Symon Dircksz. van Ouderkerck.
Ian Claesz. van Marcken.

Anno 1576.

Pieter Pieter Gerbrandsz.
Gerrebrand Egbertsz. Paf.

Anno 1578.

Iacob Floris Martsz. van Alckemade.
Mr. Cornelis Ian Barentsz. Romeni-boot.

OP den 26. May in den voorsz. jare sijn de principaelste Regeerders ende Rade uyt dese Stede te Schepe uyt-gevoert, ende op den 27. dito van haer Officie ende Eed gedeporteert by de drie Schutteryen ten overstaen van de Heeren van Matenesse, Reniere ende vander Mylen, Commisarisen van wegen de Heeren Staten van Holland ende Seeland: ende is op den selven dag gekoren by de meeste stemmen der Rot-gesellen uyt elck Rot der drie Schutteryen een gequalificeerd Schutter tot ses-en-dertig in getale: welcke xxxvj. Schutters op den 28. dito in der Heeren Kamer op 't Stad-huys vergadert gekoren hebben by de meeste stemmen vier Burgermeesteren ende ses-en-dertig Raden, naer-volgende de Privilegie daer af-sijnde van deser Stede: ende sijn tot xxxvj. Raden gekoren de novo *als hier na volgt;*

Mr. Reynier Lambertsz. van der Horst.
Marten Symonsz. Schuyt.
Ysbrand Iansz. *Lijndrayer.*
Hendrick van Marcken.
Adriaen Pauw.
Adriaen Reynersz. Kromhout.
Marten Iansz. Kofter *Medicus.*
Cornelis Willemsz. van Rijck.
Gerrit Iansz. Koesvelt.
Antonis Willemsz. Bonte-koe.
Reynier van Neck Symonsz.
Harman Rodenburg *d'Oude.*
Egbert Roelofsz.
Iacob Benning Iacobsz.
Evert Corsz. *in 't Marsgen.*
Claes Reyersz.
Mr. Willem Bardesius.
Ian Duyn Cornelisz.
Symon Henricksz. *Verwer* Ionckheyn.
Ian Symonsz. Lonts-vaerder.
Willem Pouwelsz.
Dirck Iansz. de Graef.

Gerrit Iacobsz. Schaep.
Iacob Iansz. Benning.
Balthasar Symonsz. Appelman.
Reynier Kant.
Claes Symonsz. van Heemskerck.
Gerrit Iansz. Delft.
Claes Cornelisz. van Vlooswijk.

Iacob van Kampen.
Ian Lourensz. Spiegel.
Ian Iacobsz. Huydekooper.
Pieter Willemsz. Vriend.
Hendrick Olfertsz. Fuyck.
Iacob Fransz. Oetgens van Waveren.
Mr. Cornelis Romeny-boot.

Anno 1579.

Govert Dircksz. Wuytiers.
Cornelis Andries Boelensz.
Ian Iansz. Smit.

Anno 1582.

A*Lsoo* Mr. Reyer Lambertsz. van der Horst, *die na de alteratie geen eed hadde gedaen, oud sijnde een-en-tachentigh jaren, verklaert heeft voor* Willem Pietersz. *Secretaris aen hem gesonden, achtervolgende de Resolutie van de Ses-en-dartig Raden, dat hy impotent was, ende in drie jaren onder den blauwen Hemel noyt geweest, ende sijn memorie ende verstant verloren hadde, versoeckende, dat de Raden daer-omme in sijne plaetse een ander souden willen kiesen, is in sijne plaetse gekoren*

Pieter Boom Cornelisz.

Ende in de plaetse van Gerrit Iansz. Delft, *die hem begeven had om te wesen Tresorier van Hollant, ende over sulcx sijn Poorterschap verwoont hadde, verklarende voor diversche Raden ende Gedeputeerden by de Staten van Hollandt niet gesint te zijn, omme weder binnen Amsterdam te resideren, is gekooren, na dat men wiste dat hy oorlof hadde genomen van de Staten van Hollandt van't officie, dat hy van heuren twegen in Zeelandt bedient hadde,*

Wybout de Wael.
Ian Meurlinck *in de plaetse van* Reynier van Neck.
Fredrick Vogel *in de plaetse van* Iacob Benning.

Anno 1583.

Lourens Iacobsz. Reael.
Ian Verhee Cornelisz. *van der Goude.*

Anno 1584.

Cornelis Benning Iansz.
Ian Verburg Iacobsz.
Ian de Bisschop.
Cornelis Pietersz. Hooft.

Anno 1585.

Klaes Boelensz. *in Hamburg.*
Klaes Fransz. Oetgens, van Waveren.

Anno 1586.

Pieter Pauw Adriaensz. *verwoont sijn Pooterschap en word Rent-meester tot Alckmaer.*

Anno 1587.

Hendrick Hudde Arentsz.

Anno 1589.

Cornelis Florisz. van Teylingen.

Anno 1590.

Cornelis Iacob Witsen.
Roelof Egbert Roelofsz.
Gerrit Bicker Pietersz.

Anno 1591.

Iacob Iansz. Vinck.
Iacob Pietersz. Cappit.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Reynier Pauw.

Anno 1593.

Iacob Gerritsz. Hoing.
Dirck Thymensz. Brouwer.

Anno 1594.

Pieter Dircksz. Hasselaer.
Claes Iacobsz. Koeke-backer.

Anno 1595.

Pieter Iacobsz. Nacht-glas.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.

Anno 1596.

Pieter de Vlamingh Dircksz. van Ouds-hoorn.
Cornelis Iorisz.
Ionas Cornelis Witsen.

Anno 1597.

Ian Klaes Boelisz.

Anno 1598.

Dr. Pieter Schaep Gerritsz.

Anno 1599.

Ian Klaes Reyniersz.

Anno 1600.

Ioris Iorisz.
Dr. Dirck Bas Iacobsz.

Anno 1602.

Pieter Matthysz. Schrijver.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.

Anno 1603.

Ian Pietersz. Reael.
Iacob de Graef Dircksz.

Anno 1605.

Barthold Kromhout Adriaensz
Iacob Egbertsz. van Rijn.
Mr. Volckert Overlander Klaesz.
Dr. Ian ten Grootenhuys Iansz.

Anno 1606.

Dirck de Vlaming Cornelisz. van Ouds-hoorn.

Anno 1607.

Roetert Ernst.

Anno 1609.

Ian Pietersz. de Wit.

Iacob

Iacob Poppen Ianſz.
Abraham Boom Pieterſz.

Anno 1611.

Ian Gijsbertſz. Vries.
Laurens Ianſz. Spiegel.

Anno 1612.

Adriaen Pieterſz. Raep.

Anno 1613.

Ian Claeſz. van Hoorn.

Anno 1615.

Wybrand Warwijck.

Anno 1616.

Hillebrand Schellinger.
Warnaer Ernſt van Baſſen.

Anno 1617.

Dr. Dominicus Claeſz. van Heems-kerck.
Iacob Iacobſz. Hinloopen.

Anno 1618.

Claes Iacobſz. Harencarſpel.

OP den derden November Anno 1618. *is den Doorlugtigen Hoog-geboren Vorſt ende Heere, mijn Heere den Prince van Orangien, &c. verſchenen in de vergaderinge van de Vroedſchappe, beſtaende in xxxvj. Raden der Stadt Amſterdam, verklarende, dat hy alhier was gekomen, om volgende den laſt van de Regeerders van 't Land de ſelve xxxvj. Raden te bedancken van haren dienſt, ende met eenen te ontſlaen van den eed, die zy-luyden als Vroedſchappen, mitſgaders van den eed ende 't recht, 't welck haer als Schepen ofte Raed geweeſt hebbende in 't kieſen van Burgermeeſteren is toe-komende, hebben gedaen. Dat oock zijne Princelijcke Excellentie van deſe laſt ende moeyte gaerne ware verſchoont geweeſt; maer dat den tegenwoordighen hooghen nood ende dienſt van 't Land was vereyſchende deſen voet ende beſoigne by der hand te nemen ende in 't werck te ſtellen, (gelijck oock ſulcx in meer andere Steden al reede is geſchiet) ten eynde de mis-verſtanden ende on-eenigheden, die nu een tijd langh binnen deze Landen zoo in de Kerckelicke ſaken als in Policie zijn geweeſt, ter neder-geleyd, ende dier-gelijcke ſwarigheden in toekomende tijden voor-gekomen moghen werden. Ende zijn dien volgende de naer-genoemde Raden van den voorſz. eed ende 't recht door zijne voornoemde Princelicke Excellentie datelick ontſlagen; te weten,*

Ian Iacobſz. Huydekooper.
Ian de Biſſchop.
Cornelis Pieterſz. Hooft.
Roelof Egbertſz.
Iacob Pieterſz. Capit.
Reynier Pauw.
Iacob Gerritſz. Hoing.
Claes Iacobſz. Koecke-backer.
Ysbrand Ben Elbertſz.
Harmen van de Poll.
Pieter de Vlamingh van Oudshoorn.
Ionas Witſen.
Dr. Pieter Schaep.
Ioris Ioriſz.
Dr. Dirck Bas.
Pieter Matthijſz. Schrijver.
Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.
Iohan Pieterſz. Reael.
Iacob de Graef.
Barthold Cromhout.
Mr. Volckert Overlander Claeſz.
Dr. Iohan ten Grootenhuys.
Dirck de Vlamingh van Oudshoorn.
Roetert Ernſt.
Ian Pieterſz. de Wit.
Iacob Poppen Ianſz.
Abraham Boom.
Laurens Ianſz. Spiegel.
Ian Gijsbertſz. de Vries.
Adriaen Pieterſz. Raep.
Ian van Hoorn.
Hillebrand Schellinger.
Warnaer Ernſt van Baſſen.
D. Dominicus van Heemskerk.
Iacob Iacobſz. Hinloopen.
Klaes Iacobſz. Harencarſpel.

DAer na heeft zijne Princelicke Excellentie goed-gevonden ende belieft van nieuws te verkieſen ende te be-ëedigen de na-genoemde Perſoonen tot Ses-en-dartigh Raden; namentlick,

Ian Iacobſz. Huyde-kooper.
Ian de Biſſchop.
Cornelis Pieterſz. Hooft.
Roelof Egbertſz.
Iacob Pieterſz. Capit.
Reynier Pauw.
Iacob Gerritſz. Hoing.
Claes Iacobſz. Koecke-backer.
Pieter de Vlamingh van Oudshoorn.
Ionas Witſen.
Dr. Pieter Schaep.
Ioris Ioriſz.
Dr. Dirck Bas.
Iohan Pieterſz. Reael.
Barthold Cromhout.
Mr. Volckert Overlander Claeſz.
Dr. Johan ten Grootenhuys.
Roetert Ernſt.
Ian Pieterſz. de Wit.
Jacob Poppen Ianſz.
Abraham Boom.
Jan Gijsbertſz. de Vries.

Vroedtschap der Stadt Amsterdam.

Adriaen Pietersz. Raep.	Iacob Iacobsz. Hinloopen.	Iacob Pietersz. Hoogkamer.
Ian van Hoorn.	Claes Iacobsz. Harencarspel.	Symon van der Does.
Hillebrand Schellinger.	Gillis Iansz. Beth.	Hendrick Hudde.
Warnaer Ernst van Bassen.	Arent Pietersz. van der Burgh.	D. Albertus Coenradus Burg.
D. Dominicus van Heemskerk.	Pieter Egbertsz. Vinck.	

ALle 't welck also gedaen ende in 't werck gestelt sijnde, heeft voorts sijne Hoog-gemelte Princelicke Excellentie verklaert sijne meeninge geensints te wesen, dat dese besoigne sal strecken tot prejudicie of verminderinge van eeniger deser Stede Privilegien, Coustumen, Vry en Geregtigheden, als sijnde alleenlick gedaen om redenen boven verhaelt. Belastende over sulx my onder-geschreven Secretaris der Stad Amstelredam van alle 't gunt desen aengaende is gepasseert notitie te houden.

J. de Haen.

DE Ridderschap Eedelen ende Steden van Holland ende West-vriesland Staedsche-wijse vergadert rijpelick gelet hebbende op de tegenwoordige gelegentheyd van 's Lands saken, ende insonderheyd, dat eenige jaren herwaerts in de voorsz. Landen van Holland en West-vriesland ontstaen sijn veel mis-verstanden ende oneenigheden, niet alleen onder de goede Ingesetenen, maer oock onder de Heeren Edelen ende Magistraten van de Steden, die tot openbare factien en andere extremiteyten souden hebben mogen uyt-berstén, indien daer tegens niet en ware voor-komen. Waer tegens sijn Excellentie, mijn Heere den Prince van Orangien, Stad-houder der voorsz. Landen, bewogen is geweest by alle mogelicke middelen te arbeyden tot herstellinge van de vorige ruste ende eenigheyd, ende weg-neminge van alle beletselen, soo by de Heeren Edelen als onder de Regeerders van de Steden; hebbende tot dien eynde in voorleden jare hem in eygener persoon in verscheyde Steden getransporteert, ende de Vroedschappen serieuse vermaninge gedaen; ende eyndelick omme de apparente confusie in 's Lands Regeringe voor te komen, en verscheyde humeuren van de Regeerders tot beter eenigheyt te disponeren, onlangs in de meeste Steden van Holland ende West-vrieslandt noodig gevonden eenige Burgermeesteren, Schepenen ende Vroed-schappen te licentiëren, ende andere Ingesetenen ende Burgeren in der selver plaetse te surrogeren, met sulcken verstande, dat der Landen ende Steden respective Privilegien, Vryheden ende Geregtigheden daer door niet en souden worden geprejudiceert, nochte die gene, die als voren verlaten souden worden, in haer eer, goede naem ende faem gekrenckt; veel min, dat sijn Excellentie iet anders als den dienst en rust der Landen daer mede gemeent ende voor oogen gehad soude hebben; hebben hare Ed: Mo: met goede deliberatie, eenparig consent ende volkomen auctoriteyt verklaert ende verstaen, dat sijn Excellentie niet minder in desen als in alle voor-gaende actien sijne opregte affectie, sorge ende getrouwigheyt tegens den Landen van Hollandt ende West-vrieslandt, on-aengesien veelvoudige periculen ende swarigheden, heeft beweesen; (daer voren hare Ed: Mo: sijne Hoog-gemelte Excellentie ten hoogsten bedancken) ende over sulx niet alleen approberen ende ratificeren de veranderinge ende herstellinge in de Magistraten van de Steden successivelick gedaen, maer oock beloven en aen-nemen alle ende een iegelick van de selve in hare wettelicke Regeringe te erkennen, ende by alle wegen ende middelen te mainteneren: verstaende dat alle Ingesetenen der Landen de selve insgelijcken sullen hebben te erkennen en obediëren; op pene van als perturbateurs van de gemeene ruste gestraft te werden. Waer aen alle hooge en lage Officieren, soo in de bedieninge van de Policie, Justitie en van Oorloge wesende, gehouden sullen sijn de hant te bieden; ende voornementlicken mede sijne Excellentie versogt wort alles te contribueren, wes van sijne auctoriteyt

ctoriteyt ende hooge Ampten is dependerende. En in gevalle zijne Excellentie op de naerder sekerheyt ende geruſtheyt van eenige Steden ende anderſints als noch eenige voorſienige ſoude goet-vinden te doen, ſullen hare Ed: Mo: 't ſelve voor aengenaem houden, ende de goede intentie van zijne Excellentie daer in ſecunderen. Met alle welcke hare Ed: Mo: volgens verſcheyde verklaringen van ſijne Excellentie niet en verſtaen, dat de Tractaten, Privilegien, Vryheden ende Geregtigheden der Landen in 't gemeen, mitſgaders Steden en Ingeſetenen van dien in 't particulier, aen-gaende ſullen weſen gederogeert, vermindert ofte eenighe Ingeſetenen in hare eere, goede naem en faem eenigſints geledeert; maer dat alles ſonder eenige prejudicie in 't generael ende particulier ſal worden gehouden ende ſtant grijpen, alſoo de verdere dienſte ende ruſte van de Landen ſulcx noodiglick is vereyſchende, ende by hare Ed: Mo: verſtaen alſoo te behooren. Gedaen in den Hage, den 16. Novemb. 1618.

Ter Ordonnantie van de Staten van Holland,

A. Duyck.

Anno 1620.

Antony Oetgens van Waveren.

Anno 1621.

Iacob van Neck.

Anno 1622.

Geurt Dirckſz. van Beuningen.
Dr. Andries Bicker Gerritſz.
Dr. Claes Pieterſz. Tulp.

Anno 1623.

Iacob Reael Ianſz.

Anno 1624.

Ian Corneliſz. Geelvinck.
Dr. Gerard Schaep.
Dr. Pieter Opmeer.

Anno 1625.

Iacob Bicker Iacobſz.
Ernſt Roeters.
Adriaen Kromhout.
Dirck Tholincx.
Willem Backer.

Anno 1626.

Pieter Haſſelaer.
Hendrick Reynſt.
Dr. Matthijs Raephorſt.

Anno 1627.

Symon de Rijcke van de Graft.
Iacob Iacobſz. Vinck.

Anno 1629.

Harmen van de Poll.
ingelaten op ſijn ouden eed by hem als Vroedſchap Anno 1595. gedaen, ende ſit op ſijn oude plaets.

Anno 1630.

Iacob de Graef.
ingelaten als voren op den ouden eed by hem Anno 1603. gedaen.
Dr. Laurens Reael.
Iohan Huydekooper.

Anno 1631.

Dr. Pieter Ianſz. Hooft.
Dr. Allard Cloeck.

Anno 1632.

Ian Claeſz. Vlooſwijck.
Hendrick Dirckſz. Spiegel.

Anno 1634.

Nicolaes van Campen.
Gerbrand Claeſz. Pancras.
Dr. Frans Benning Cock.

Anno 1636.

Mr. Hercules Rog, *Advocaet.*

Anno 1637.

Mr. Gualterus Valckenier.

Anno 1638.

Dr. Albart Bas.
Mr. Gerard Schaep Pieterſz.
Albert Dirckſz. Pater.
Mr. Joris Joriſz. Backer.

Anno 1639.

Iacob Willekes.
Cornelis Iacobſz. Weyer.
Dr. Franck van der Meer.
Cornelis de Graef.
Iacob Claeſz. Harencarſpel.
Willem Ruytenburg.

Anno 1640.

Roelof Bicker.

Anno 1643.

Dr. Cornelis Witſen.

Anno 1645.

Mr. Willem van Loon.

Anno 1646.

Cornelis de Vry.
Ian van de Poll.
Mr. Gerrit Reynſt.
Bernard Schellinger.

Anno 1648.

Mr. Symon van Hoorn.

Anno 1649.

Mr. Pieter Cloeck.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Mr. Lambert Reynſt.
Mr. Coenraed Burg.

Anno 1650.

Dr. Ioachim Rendorp.
Willem Six.
Nicolaes Pancras.

Anno 1651.

Nicolaes Corver.
Dr. Johan Blaeu.
Mr. Cornelis Boom.

Anno

Anno 1652.

Jacob van Neck.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Gillis Valckenier.

Anno 1653.

Cornelis van Vloofwijck.
Nicolaes van Loon.
Gerrit van Hellemont.
Hans Bontemantel.
Dr. Roetert Ernft.
Mr. Hendrick Hudde.
Gerrit Haffelaer.

Anno 1654.

Jacob Thonifz. van Stralen.

Anno 1655.

Dr. Jacob Bas Dirckfz.
Dr. Henrick Hooft.
Mr. Jan Bicker.

Anno 1656.

Willem Schrijver.

Anno 1657.

Fredrick Alewijn.
Cornelis de Vlamingh van Oudshoorn.
Iacob Iacobfz. Hinloopen.

Anno 1658.

Cornelis Backer.

Anno 1659.

Ioan van Waveren.
Dr. Ioan van Hellemont.
Dr. Frans Reael.

Anno 1660.

Dr. Ian van Hartogvelt.
Dr. Pelgrom ten Grooten-huys.
Mr. Coenraed van Beuningen.

Anno 1661.

Nicolaes van Kapelle.

Anno 1662.

Dr. Ioan Huydekooper.
Iacob van Neck Iacobfz.

Volgen de Namen der geene die ſeederdt den 7. Junij, 1578. van Stadts wege in de [a] Amptgenootſchappen [b] Gemaghtight zijn.

[a] Collegie.
[b] Gecommitteerde.

Ter Vergadering van de Gemaghtighde Raden van Hollandt, en Weſt-Vrieslandt, zijn gemaghtight:

Anno 1578.

Reynier Kant, van den 7 Iunij 1578 tot den 3 Ianuarij 1579

1579.

Herman Rodenburg *de Ionge*, in 't Collegie van de Gecommitteerde Raden tot Gornichem van den 21 Ianuarij 1579.

1579. 1580.

Cornelis Boelenſz, van den 18 May 1579. tot den 24 December 1580.

1578. 1579. 1580. 1581.

Bartolomeus van der Wiere, van den 16 Iunij 1578. tot den 21 September 1581 in't Collegie ghevaceert tot Hoorn, Delft en Amſterdam.

1581. 1582. 1583. 1584. 1585. 1586.

Claes Symonſz. van Heemskerck, van den 14 April 1581. tot den 22 Auguſti 1586.

1582.

Reynier Kant, in den Land-raed op deſe ſyde van de Maes, van den eerſten Martij 1582 tot den laetſten Martij 1583.

1587.

Claes Cornelisz. van Vlooſwijk, van den 22 Ianuarij 1587. tot den 16 May daer aen volgende.

1590. 1591. 1592. 1593.

Claes Symonſz. van Heemskerck, van den 1 Februarij 1590. tot den laetſten September 1593.

1593. 1594.

Iacob Boelenſz. van den 1 November 1953. tot den 1 April 1595.

1595. 1596.

Pieter Boom Corneliſz. van den 1 Iulij 1595. tot den leſten April 1597.

1597. 1598.

Bartholt Kromhout, van den 1 May 1597. tot den laetſten April 1599.

1599. 1600.

Cornelis Pieterſz Hooft, van den eerſten May 1599. tot den laetſten April 1601.

1601. 1602.

Frans Hendrickſz. Oetgens van Waveren, van den eerſten May 1601. tot den laetſten April 1603.

1603. 1604. 1605.

Cornelis Banningh, van den eerſten May 1603. tot den laetſten April 1606.

1606. 1607. 1608.

Reynier Paeuw.

1609. 1610. 1611.

Dr. Sebaſtiaen Egbertſz.

1612. 1613. 1614.

Dr. Dirck Bas.

1615. 1616.

Iacob de Graef Dirckſz, van den eerſten May 1615. tot den leſten April 1617.

1617. 1618. 1619.

Gerrit Iacob Witſen.

1620. 1621. 1622.

Jonas Cornelis Witſen.

1623. 1624. 1625.

Fredrick de Vry.

1626. 1627. 1628.

Abraham Boom.

1629.

Mr. Volckert Overlander, Heer van Purmerlant, van den eerſten May 1629. *tot ſijn overlijden den October* 1630.

1630. 1631. 1632. 1633.

Ian Corneliſz. Geelvinck, van den eerſten Novemb. 1630. tot den eerſten May 3634.

1634. 1635. 1636.

Antony Oetgens van Waveren, Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis.

1637. 1638. 1639.

Dirck de Vlamingh van Oudshoorn.

1640. 1641. 1642.

Dr. Albertus Coenradus Burg.

1643. 1644.

Dr. Andries Bicker, van den 6. February 1643. tot in Februario 1645.

1645. 1646. 1647.

Cornelis de Graef.

1648. 1649. 1650.

Willem Backer.

1651. 1652. 1653.

Cornelis Bicker, Heer van Swieten.

1654. 1655. 1656.

Dr. Gerard Schaep.

1657. 1658. 1659.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn.

1660. 1661. 1662.

Mr. Symon van Hoorn.

[a] Collegie.

In 't [a] Amptgenootschap van de Reken-kamer van de Staten van Holland.

1606. 1607. 1608.

Claes Symonsz. van Heemskerck, van den eersten May 1606. tot den laetsten April 1609.

1617. 1618. 1619.

Fredrick de Vry.

1631. 1632. 1633.

Dr. Gerard Schaep.

1647. 1648. 1649.

Mr. Gerard Schaep Pietersz.

In 't[a] Amptgenootschap van [b] d' Algemeine Staten.

[a] Collegie. [b] Gecommitteerde.

1581. 1582.

Cornelis Boelensz. van den 8. Octobris 1581. tot den 4. Martij 1583.

1603. 1604. 1605.

Iacob Boelensz. van den eersten May 1603. tot den laetsten April 1606.

1606. 1607. 1608. 1609.

Bartholt Kromhout, van den eersten May 1606. tot den laetsten April 1610.

1618. 1619. 1620. 1621.

Reynier Paeuw, van den 17. November 1618. tot den 24 Iunij 1622.

1628. 1629. 1630.

Dr. Dirck Bas, van den jare 1628. tot 1631.

1637.

Antony Oetgens van Waveren.

1638. 1639.

Iacob Backer, *in plaets van de Hr.* van Waveren, *op sijn versoeck ontslagen sijnde,* van den 7. Julij 1638. tot den lesten April 1640.

1646. 1647. 1648.

Dr. Andries Bicker.

1655. 1656. 1657.

Antony Oetgens van Waveren, Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis.

In 't[a] Amptgenootschap van den Raed van Staten der Vereenighde Nederlanden.

a Collegie.

1587.

Mr. Willem Bardesius, van den 10. Februarij 1587. tot den 12. Martij 1588.

1600. 1601. 1602.

Iacob Boelensz. van den 8. May 1600. tot den 7. May 1603.

1610. 1611. 1612.

Bartholt Kromhout, van den eersten May 1610. tot den laetsten April 1613.

1625. 1626.

Ionas Cornelis Witsen, van den eersten May 1625. *tot sijn overlijden* 1626.

1627.

Iacob van Neck, *in plaets van de Hr.* Ionas Witsen, van den 19. Februarij 1627. tot 1628.

1637. tot 1638.

Iacob van Neck, van den eersten May 1637. *sterft den* 8. Maert 1638.

1639.

Dr. Albertus Coenradus Burg, *in plaets van de Hr.* Iacob van Neck, van den 2. Martij 1639.

1649. 1650. 1651.

Dr. Gerard Schaep Symonsz.

1661. 1662.

Mr. Andries de Graef, van den 1. May 1661. tot . . .

In't [a] Amptgenootschap van de [b] Gemaghtighde Raden ter Admiraliteyt tot Amsterdam.

a Collegie. b Gecommitteerde.

1586. 1587. 1588.

Egbert Pietersz. Vinck, van den 26 Iulij 1586.

1589. 1590.

Bartholt Cromhout.

1591. tot 1600.

Ian Cornelisz. Hooft, tot den 15 Februarij 1600. *doen hy overleed.*

1600. tot 1613.

Gillis Iansz. Valckenier, 't sedert den laetsten April 1600. tot den 6 December 1613. *doen hy over-leed.*

1614. tot 1621.

Mr. Volckert Oeuverlander, Heer van Purmerland en Ilpendam, &c. van den 21. Februarij 1614. tot den laetsten April 1621.

1621.

Iacob Poppen van den eersten May 1621. tot den 21 Iunij daer aen volgende: *wierd als doen* Burgermeester *gemaeckt.*

1621. 1622. 1623. 1624.

Adriaen Pietersz. Raep van den 14. September 1621.

1625. 1626. 1627.

Pieter Bas Iacobsz.

1628. tot 1637.

Iacob van Neck.

1637. 1638. 1639.

Dr. Andries Bicker.

1640.

Pieter Hasselaer.

1641.

Dirck de Vlaming van Oudshoorn.

1642.

Ian Cornelisz. Geelvinck.

1642.

Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *sterft den* 8 *Augusti daer aenvolgende.*

1643.

Pieter Hasselaer, *in plaets van de Heer* Van Oudshoorn, van den 12 Augusti 1643.

1644. 1645 1646. 1647.

Dr. Albertus Coenradus Burg, *sterft den* 24. *December* 1647 *tot groot* Novogrod *in* Rusland *op sijn reyse als* Ambassadeur *aen den* Groot-vorst *van* Moscovien.

1648. 1649.

Dr. Albert Bas, *in plaets van de voorsz. Hr.* Albertus Coenradus Burgh, van den 28 Februarij 1648.

1650. 1651.

Dr. Andries Bicker, *in plaets van de Hr.* Albert Bas, van den 30. Iulij 1650. *sterft den* 24. *Iunij* 1652.

1652.

Antonij Oetgens van Waveren, Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis. van den 3. Julij 1652.

1653.

Johan Huydekooper, Heer van Maerseveen, *in plaets van de voorsz. Heer* van Waveren, *die na* Lubeck *gedeputeerd wierd*, van den 13 Februarij 1653.

1654. 1655. 1656. 1657.

Dr. Cornelis Witsen.

1658. 1659.

Mr. Andries de Graef.

1660. 1661. 1662.

Hendrick Dircksz. Spiegel.

In't[a] Amptgenootschap van de[b] Gemaghtighde Raden ter Admiraliteyt in 't Noorder Quartier.

a Collegie.

b Gecommitteerde.

1625. 1626. 1627.

Klaes Iacobsz. Harencarspel, van den 7 April 1625. tot 1628.

1628. tot 1639.

Adriaen Pietersz. Raep, van den jare 1628. tot in Martio. 1639

1639 tot 1648.

Iacob Wilkens, van den 24 Martij 1639. tot in Februario 1648.

1648.

Iacob Harencarspel, van den 28 Februarij 1648. *tot sijn overlijden in May* 1649.

1649. 1650. 1651. 1652. 1653. 1654.

Mr. Lambert Reynst van den 3 November 1649. tot in Februario 1655.

1655. 1656. 1657.

Mr. Ian Bicker, van den 3 Februarij, 1655. tot in Ianuario 1658.

1658. 1659. 1660. 1661.

Willem Schrijver, van den 28 Ianuarij 1658. *tot sijn overlijden* 1661.

1661.

Mr. Ian Beernd Schaep, van den 27 October 1661. tot . .

[a] Col-legie. [b] Ge-committeerde.

In 't [a] Amptgenootschap van de [b] Gemaghtighde Raden ter Admiraliteyt in Zeelandt.

1597. tot 1600.

Ian Verhee, van den 20. September 1597. *tot sijn overlijden* 1600.

1600. 1601.

Laurens Iacobsz Reael, van den eersten May 1600. *tot sijn over-lijden* 1601.

1602. tot 1620.

Pieter Schaep, van den 7. September 1602. *tot sijn overlijden den* 20. *Juny* 1620.

1620. 1621. 1622. 1623. 1624. 1625.

Jacob van Neck, van den 27. Augusti 1620. tot 1625.

1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1630. 1631.

Ian Gysbertsz. Schepen, van den 28. November 1625. *tot sijn over-lijden* 1631.

1632. tot 1638.

Dr. Pieter Opmeer, van den 10. January 1632. *tot dat hy* 1638. *gekooren is* Raeds-heer *in den* Hoogen Raed *in 's Graven*-hage.

1639. tot 1647.

Mr. Gerard Schaep Pietersz. van den 21. October 1638. tot 1647.

1647. 1648. 1649. 1650.

Iacob Bas Dircksz. van den 16. Martij 1647. tot 1651.

1651. 1652. 1653.

Dr. Frans van Waveren, van den 4. Februarij 1651. tot 1654.

1654. 1655. 1656.

Mr. Hendrick Hudde, van den 5. Februarij 1654. *tot sijn avancement van 't* Raeds-heerschap *in den* Hoogen Rade 1656.

1656. 1657. 1658. 1659. 1660. 1661. 1662.

Dr. Willem Backer, van den 11. November 1656. tot . . .

In 't

In 't[a] Amptgenootschap van de Rekenkamer van d'Algemene Staten.

[a] Collegie.

1621. 1622. 1623.

Adriaen Kromhout, van den eersten May 1621. tot den laetsten April 1624.

1650. 1651.

Dr. Andries de Graef, van den eersten May 1650. tot .... 1652. *dat hy verplaest is tot Raed en Rekenmeester, in 't Collegie van de* Reken-kamer *van 's Graeflijckheyds Domeynen van Holland.*

1652.

Dr. Isaac Paeuw, *in plaets van de Hr.* Andries de Graef, van den 5. Februarij 1652. *om des selfs resterende tijdt te suppleren.*

[a] Collegie.

In 't [a] Amptgenootschap van den Raed van sijn Excellentie Robbert Dudley, Grave van Licester, &c.

1586.

Mr. Willem Bardesius, van den 11. Februarij 1586. tot den 10. Februarij 1587.

[a] Collegie.

In 't [a] Amptgenootschap van den Raed van sijn Excellentie Mauritius, Grave van Nassau, &c.

1595.

Reynier Kant, van den 3. Februarij 1595. *tot sijn over-lijden in May des selvigen jaers.*

Namen van de Schouten, Burgermeesteren, Schepenen, Rentmeesters of Tresorieren, Wees-meesteren, &c. der Stede van Amstelredamme der jaren als hier na beschreven staen.

Anno 1333.

Schout.

Schepenen.

Dirck Francken.

Dirck Willemsz.

Anno 1334.

Schout.

Schepenen.

Anno 1335.

Schout.

Schepenen.

Anno 1336.

Schout.

Schepenen.

Anno 1337.

Schout.

Schepenen.

Anno 1338.

Schout.

Schepenen.

Anno 1339.

Schout.

Schepenen.

Anno 1340.

Schout.

Schepenen.

Anno 1341.

Schout.

Schepenen.

Anno 1342.

Schout.

Schepenen.

Anno 1343.

Schout.

Beraders of Burgermeesteren van der Poorte van Amsterdam.

Godevaerd Wormsbout.

Tydeman Kuyper.

Schepenen.

Anno 1344.

Schout.

Schepenen.

Anno 1345.

Schout.

Schepenen.

Anno 1346.

Schout.

Schepenen.

Anno 1347.

Schout.

Schepenen.

Anno 1348.

Schout.

Schepenen.

Anno 1349.

Schout.

Schepenen.

Iacob Gerritſz.
Iacob Gyſerſijns.

Anno 1350.

Schout.

Schepenen.

Anno 1351.

Schout.

Schepenen.

Iacob Gerrit Coppens.
Hendrick Ianſz.

Anno 1352.

Schout.

Schepenen.

Ian van den Damme.
Ian de Roeder.

Anno 1353.

Schout.

Schepenen.

Anno 1354.

Schout.

Schepenen.

Anno 1355.

Schout.

Schepenen.

Dirck Coppens.
Paulus Pijl.

Anno 1356.

Schout.

Schepenen.

Anno 1357.

Schout.

Raeds-luyden of Burgermeesteren van der Poorte van Amsterdam.

Ian Dier.
Paulus Ianſen.
Gijsbert Swickers.
Roemer Arend van den Anxter.

Schepenen.

Anno 1358.

Schout.

Schepenen.

Anno 1359.

Schout.

Schepenen.

Hendrick Iacobſz.
Gysbert Willemſz.
Roemer Arend van den Anxter

Anno 1360.

Schout.

Claes Pont.

Schepenen.

Roemer Arend van den Anxter.
Hendrick Iacobſz.
Claes Harmenſz.
Ian Hendrickſz. van den Dam.

Dirck de Roeder.
Hendrick Willemsz. Boel.
Ionge Ian de Witte.

Anno 1361.

Schout.

.

Schepenen.

.
.
.
.
.
.
.

Anno 1362.

Schout.

.

Schepenen.

Iacob Gerrit Coppens.
Claes Iansz.
Roemer Arend van den Anxter
.
.
.
.

Anno 1363.

Schout.

.

Schepenen.

Hendrick Willemsz. Boel.
Ysbrand Coster.
Iacob Ruysch Claesz.
.
.
.
.

Anno 1364.

Schout.

.

Schepenen.

Hendrick Iansz.
Heyn Koe.
.
.
.
.
.

Anno 1365.

Schout.

.

Schepenen.

Ian Beduynre.
Iacob Ruysch Arenden.
Ian Dier.
Iacob van den Berge.
Heynse Grieten.
Ionge Ian de Witte.
.

Anno 1366.

Schout.

Gerrit Iansz. van Wormer.

Schepenen.

Claes Heymans.
.
.
.
.
.
.

Anno 1367.

Schout.

.

Schepenen.

Claes Dirck Willems Soons Soon.
Ian Coppesen.
Ian Coen Gerrits Soons Soon.
.
.
.
.

Anno 1368.

Schout.

.

Schepenen.

.
.
.
.
.
.
.

Anno 1369.

Schout.

.

Schepenen.

.
.
.
.
.
.
.

Anno 1370.

Schout.

.

Schepenen.

Iacob van den Berge.
Ian Hendricksz. van den Dam.
Otto Willemsz.
Adam Sale.
Tydeman Amelisz.
Ian Iordaen Godders soons soon
Pieter Abbe Iacobs.

Anno 1371.

Schout.

.

Schepenen.

Ian Dier.
Franck Dircksz.
Tyman Abbe Pietersz.
Hendrick Molenaer.
Willem Noiert.
Pieter Holland.
Alsten Iacobsz.
Ewuu Robberts.

Anno 1372.

Schout.

.

Schepenen.

.
.
.
.
.
.
.

Anno 1373.

Schout.

.

Schepenen.

.
.
.
.
.
.
.

Anno 1374.

Schout.

.

Schepenen.

.
.
.
.
.
.
.

Anno 1375.

Schout.

.

Schepenen.

Iacob Ruysch Arenden.
Reynier Kreyt Waligs.
Robbert Engelbrecht.
Meyndert de Witte.
.
.
.

Vroedtschap der Stadt Amsterdam.

Anno 1376.

Schout.

•

Schepenen.

Tydeman Amelisz.
Ian Arendsz.
Pieter Iacobsz. Sael.
Ian Hendrick van den Dam.
Hendrick de Witte.
+
+

Anno 1377.

Schout.

+

Schepenen.

Ian Dircksz.
+
+
+
+
+
+

Anno 1378.

Schout.

+

Schepenen.

Pieter Jacob Sael.
Ian Hendricksz. van den Dam.
Franck Dircksz.
Otto Willemsz.
Allerd de Witte.
+ + + Sinck.
Reynier Kreyt Waligs.

Anno 1379.

Schout.

+

Schepenen.

Ian Gysbertsz.
Hendrick Willemsz. Boel.
Willem Iansz. van de Graft.
Dirck Hendricksz.
Gerrit Reyndersz.
Dirck Jacobsz. Gysse Sael.
Ian Dircksz. van den Dam.

Anno 1380.

Schout.

+

Schepenen.

Adam Sael.
Fredrick Pont.
Robbert Engels.
Willem Willemsz.
Symom Sael.
Roelof Iansz.
RoemerArend van denAnxter.

Anno 1381.

Schout.

+

Schepenen.

Andries Dusheden.
Ian Iordaen Godevaerd.
Willem van Legmeer.
Jacob Coppens.
Hendrick Willemsz. Boel.
Melis Roelofsz.
+

Anno 1382.

Schout.

Symon Abbe Pieters.

Schepenen.

Ian Meyndersz. van Goye.
Roelof Jansz.
Jacob Gysersijns.
Meynderd de Witte Iansz.
Dirck Hendricksz.
+
+

Anno 1383.

Schout.

+

Schepenen.

Ian Bet Iansz.
Iacob Braseman.
Roemer Arend van denAnxter.
Paulus Iansz.
Willem Noiert Hendricksz.
+
+

Anno 1384.

Schout.

+

Schepenen.

Claes Harmensz.
Iacob Coppens.
Ian de Lange Stevensz.
Willem Noiert Willemsz.
Ian Iordaen Godevaerd.
Hendrick Willemsz. Boel.
+

Anno 1385.

Schout.

+

Schepenen.

Ian Ledige.
Meyndert Witte Iansz.
Godevaerd Iansz.
Dirck Meyndersz. Doos.
Andries Dusheden.
Ian de Lange.
Willem Noiert Hendricksz.

Anno 1386.

Schout.

+

Schepenen.

Dirck Holland.
Floris Willemsz.
Iacob Ruysch Claesz.
Ian Meyndersz. van Goye.
Willem Heusche.
Dirck Allertsz.
Claes de Witte Iansz.

Anno 1387.

Schout.

+

Schepenen.

Gerrid Willemsz.
Dirck Hendricksz.
Godevaerd Iansz.
Claes Hendricksz. de Witte.
Luytjen Albertsz.
Claes de Wael Iansz.
Willem Hendricksz.

Anno 1388.

Schout.

+

Schepenen.

Willem van Legmeer Adams.
Ian Ian Stevens Soons Soon.
Iacob Coppens.
Andries Dusheden.
Melis Roelofsz.
Iacob Ruysch Claesz.
Luydevyn Albertsz.

Anno 1389.

Schout.

+

Beraders of Burgermeesteren van der Poorte van Amsterdam.

Andries Dusheden.
Ian Noiert Aertsz.
Iacob Ruysch Arentsz.
Iacob van den Berge.

Schepenen.

Dirck de Sael Iacobsz.
Luytjen Albertsz.
Albert Pieter Gerrits Soons Soon.
Iacob Gysbertsz.
Pieter Gerritsz.
Floris Willemsz.
Ludeman Iansz.

Anno 1390.

Schout.

+

Schepenen.

Hendrick van Muyden.

Gode-

Godevaert Iansz.
Gerrit Fredrick Engelsz.
Willem Reyndersz.
Willem Beduynre.
Harmen Dircksz.
Pieter Holland.

Anno 1391.

Schout.

Beraders of Burgermeesteren van der Poorte van Amsterdam.
Andries Dusheden.
Ian Nottaert.
Iacob Ruysch Arenden.
Iacob van den Berge.

Schepenen.
Heyn Noiert.
Groote Dirck Claesz.
Ian Albertsz. Bout.
Vechter Iacobsz.
Iacob Gijsbertsz.
Iacob Coppens.
Luytjen Albertsz.

Anno 1392.

Schout.

Schepenen.
Godevaerd Iansz.
Willem Reynders.
Pieter Abbe.
Ian Ian Stevens Soons Soon.
Claes Moyaerd.
Vrancke Noiert.
Rincout Iansz.

Anno 1393.

Schout.
Dirck Symonsz.

Schepenen.
Iacob van den Berge.
Ian Allerdsz.
Heyn Noiert.
Groote Dirck Claesz.
Jan Deyman Jansz.
Vechter Iacobsz.

Anno 1394.

Schout.
Dirck Symonsz.

Schepenen.
Gerrit Fredrick Engels.
Jan Albertsz Bout.
Ian de Sael.
Ian Ian Stevens Soons Soon.
Hendrick Hoeck Dircksz.
Godevaerd Iansz.
Ian Allertsz.

Anno 1395.

Schout.
Dirck Symonsz.

Schepenen.
Floris Willemsz.
Luytjen Albertsz.
Claes de Sael Iacobsz.
Willem Iansz. van de Graft.
Iacob Gijsbertsz.
Coppe Louwen.
Iacob Ian Adams Soons Soon.

Anno 1396.

Schout.
Dirck Symonsz.

Schepenen.
Ian Ian Stevens Soons Soon.
Hendrick Hoeck Dircksz.
Dirck Allerdsz.
Gijsbert Harmensz.
Symon Ruysch.
Meyndert Symonsz.
Claes de Sael.

Anno 1397.

Schout.

Beraders of Burgermeesteren van der Poorte van Amsterdam.
Ludeman Iansz.
Willem Reynders.
Dirck Holland.
Ian Hendricksz.

Schepenen.
Willem van Legmeer Adams.
Vechter Iacobsz.
Claes Symonsz. Rijser.
Hendrick van Muyden.
Gerrit Fredrick Engels.
Dirck Iacob Gijse Sael.
Gerrit Reynders.

Anno 1398.

Schout.

Schepenen.
Ian Ian Stevens Soons Soon.
Dirck Holland.
Vrancke Noiert.
Willem Beduynre.
Harmen Dircksz.
Goderd Iansz.
Pieter Abbe.

Anno 1399.

Schout.

Schepenen.
Vechter Iacobsz.
Ian Hendricksz.
Dirck Iacob Gyse Sael.
Gysbert Harmensz.
Ian Albertsz. Bout.
Willem Noiert Willemsz.
Iacob Gysbertsz.

Anno 1400.

Schout.
Ian Nottaerd.

Schepenen.
Herwig Andriesz.
Meyndert Symonsz.
Pieter Iacob Sael.
Claes de Sael Iacobsz.
Gerrid Fredrick Engels.
Harmen Dircksz.
Melis Iansz.

Anno 1401.

Schout.
Ian Nottaerd.

Schepenen.
Willem Noiert Willemsz.
Hillebrand Braseman.
Iacob de Sael Claesz.
Harmen Byen.
Hillebrand Vechtersz.
Ian de Backer.

Anno 1402.

Schout.
Ian Nottaerd.

Schepenen.
Willem van Legmeer Adams.
Godevaert Iansz.
Ian Dirck Vranckens.
Ruysche van Lansmeer.
Pieter Iacob Lubbertsz.
Gerrit Braseman.

Anno 1403.

Schout.
Ian Nottaerd.

Schepenen.
Claes de Sael Iacobsz.
Gerrid Willemsz.
Herwig Andriesz.
Pieter Iacob Sael.
Willem Beduynre.
Dirck Anne Jans Soons Soon.
Gysbert Jansz.

Anno 1404.

Schout.
Ian Nottaerd.

Schepenen.
Godevaerd Iansz.
Arend Claesz.
Willem Hendricksz.

Wil-

Willem de Sael.
Pieter Iacob Lubbertſz.
Ysbrand Pieterſz.
Symon Albertſz.

Anno 1405.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Dirck Iacob Gijſe Sael.
Harmen Dirckſz.
Vrancke Noiert.
Ian Aluwijn.
Fekerdy Iacobſz. van den Berge.
Ysbrand Hendrickſz.
Willem de Sael.

Anno 1406.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Hillebrand Braſeman.
Ian de Backer.
Heyntje Cops.
Tydeman Hendrickſz.
Hendrick Pillegroms.
Gysbert Ianſz.
Vrancke Noiert Willemſz.

Anno 1407.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Hillebrand Vechterſz.
Arend Vechterſz.
Dirck Hendrickſz.
Tydeman Burger.
Pieter Abbe.
Ian Barrewoutſz.
Harmen Dirckſz.

Anno 1408.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Claes de Sael.
Pieter Iacob Lubbertſz.
Arend Braſeman.
Tydeman Hendrickſz.
Gysbert Ianſz.

Anno 1409.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Ian Barrewouts.
Iacob Ian Adams Soons Soon.
Oeſcher Willemſz.
Ian de Backer.
Willem de Sael Claeſz.
Harmen Dirckſz.
Gijſe van Amſtel.

Anno 1410.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Ysbrand Heyn Meynderdſz. Wiſſelaer.
Luyt Iacobs.
Herwig Andrieſz.
Gerrid Willemſz.
Iooſt Pieterſz.
Iacob Barentſz.
Gijsbert Pieter Huysman.

Anno 1411.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Godevaerd Ianſz.
Ian Ian Stevens Soons Soon.
Claes Bruyning.
Gerrid Fredrick Engels.
Ian Barrewouts.
Claes Pieterſz. . . . . d'oude.
Dirck Hendrickſz.

Anno 1412.

Schout.

Heyn Noiert.

Schepenen.

Hillebrand Braſeman.
Iacob Barentſz.
Adam Meyndertſz.
Gysbert Pieterſz.
Ian Ian Heynens.
Gysbert Pieter Alberts Soons Soon.
Iacob Ian Adams Soons Soon.

Anno 1413.

Schout.

Heyn Noiert.

Burgermeeſteren.

Herwig Andrieſz.
Tyman Sael.
Tydeman Hendrick Dirckſz. van der Schelling.
Ian Beth Willemſz.

Schepenen.

Ian Eggert Pieterſz.
Claes Bruyninck.
Fekerdy Iacobſz. van Bergen.
Lambert Ianſz. Meylinck.
Symon Albertſz.
Vrancke Noiert Willemſz.
Dirck Bloemert.

Anno 1414.

Schout.

Heyn Noiert.

Burgermeeſteren.

Tydeman Hendrickſz. Dirkſz. van der Schelling.
Gijsbert Huysman.
Hillebrand Vechterſz.
Claes Symon Ryſerſz.

Schepenen.

Ian Eggert Willemſz.
Iong Heyn Oert
Iacob Ian Willemſz. Boel.
Ian Barrewouts.
Ian Melis Dirckſz.
Ian Heynenſz.
Willem Meyndertſz.

Anno 1415.

Schout.

Heyn Noiert.

Burgermeeſteren.

Gysbert Huysman.
Iacob Ian Adams Soons Soon.
Ionge Willem Oert.
Herwig Andrieſz.

Schepenen.

Ysbrand Gerritſz.
Pieter Adamſz.
Symon Sael.
Daem of Adam Meynderſz. van Legmeer,
Gijſe van Amſtel,
Arent Vechterſz. Braſeman.
Clement Ianſz. van Goye.

Anno 1416.

Schout.

Heyn Noiert.

Burgermeeſteren.

Herwig Andrieſz.
Tydeman Hendrick Dirckſz. vander Schelling,
Tyman Sael.
Ian Beth Willemſz.

Schepenen.

Claes Bruyninck.
Gysbert Ianſz.
Vranck Noiert Willemſz.
Dirck Iacob Gyſen Sael,
Fekerdy Iacobſz. van Bergen.
Gysbert Pieter Alberts Soons Soon.
Willem Ianſz. van der Graft.

Anno 1417.

Schout.

Heyn Noiert.

Burgermeeſteren.

Ian Beth Willemſz.

Groo-

Groote Pieter.
Ysbrand Heyn Meynertsz.
Wisselaer.
Willem Garstman.

Schepenen.

Ysbrand Gerritsz.
Daem of Adam Meyndertsz. van Legmeer.
Clement van Goye.
Ruysch Iacob van Coppensz.
Gyse van Amstel.
Splinter Heyn Oertsz.
Ian Eggert Hertgentsz.

Anno 1418.

Schout.

Tydeman Hendrick Dircksz. van der Schelling.

Burgermeesteren.

Willem Garstman.
Vranck Willem Iansz.
Ian Arentsz.
Ioost Pietersz.

Schepenen.

Herwig Andriesz.
Pieter Abbe.
Dirck Anne Ians Boel.
Tyman Sael.
Dirck Iacob Gysen Sael.
Ian Eggert Pietersz.
Ian van der My.

Anno 1419.

Schout.

Tydeman Hendrick Dircksz. van der Schelling.

Burgermeesteren.

Ian Arentsz.
Servaes Roeloffsz.
Gysbert Huysman.
Daem Braseman.

Schepenen.

Ysbrand Heyn Meynertsz. Wisselaer.
Claes Bruyninck.
Gysbert van Amstel.
Ruysch Iacob Coppensz.
Ian Oude Symonsz.
Bruyninck Spruyt.
Steven Dirck Melisz.
Meyndert Symonsz.

In dit jaer verwandelde Hartog Ian van Beyeren *'t Gerecht, en al de Heeren wierden verset.*

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Dirck Holland.
Willem Reynersz.
Harman Harmansz.
Heyn Noiert.

Schepenen.

Symon Meeusz.
Bruyninck Spruyt.
Ian Oude Symonsz.
Dirck Bardeus.
Gerrit Deyman Iansz.
Gysbert van Amstel.
Ruysch Iacob Coppensz.

Anno 1420.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Dirck Holland.
Iacob Boel *geseyd* Duyvel.
Pauwelus Luytgensz.
Ian Oude Broeck.

Schepenen.

Dirck Luytgensz.
Willem Dircksz.
Pieter Herwigs Iansz.
Allert Pieter Allertsz.
Ian Schout Arendsz.
Auwel Pietersz.
Hugo Heymens.

Anno 1421.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Iacob Boel, *geseyd* Duyvel.
Iacob Woutersz.
Claes Moyert.
Harmen Harmensz.

Schepenen.

Ielis Helmer.
Gysbert Iacob Grebbersz.
Ian Symon Nessensz.
Iacob Aems Verburg.
Symon Claes Ottensz.
Claes Symon Rijsersz.
Otto Heymensz.

Anno 1422.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Harman Harmansz.
Dirck Holland.
Ruysch Iacob Coppensz.
Auwel Pietersz.

Schepenen.

Pauwels Luytgensz.
Abert Corsgens.
Gerrit Ian Deyman.
Pieter Iacob Lubbertsz.
Gysbert Pieter Allertsz. Soons Soon.
Poulus Albertsz.
Hugo Heymens.

Anno 1423.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Dirck Holland.
Cop Heymens.
Willem Dircksz.
Ian Ottensz.

Schepenen.

Ian Schout Arendsz.
Claes Wenne.
Ian Oude Symonsz.
Ielis Helmer.
Otto Albertsz. van Oudshoorn.
Willem Reynersz.
Claes Heymens.

Anno 1424.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Jan Ottensz
Ruysch Iacob Coppensz.
Hugo Heymensz.
Claes Moyert.

Schepenen.

Dirck Luytjens Listing.
Dirck Gerritsz. van Schoonhoven.
Ian Deyman.
Gysbert Pieter Allertsz.
Gerrit Claes Coppensz.
Andries Iacob Coppensz.
Pouwels Albertsz.

Anno 1425.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Ruysch Iacob Coppensz.
Auwel Pietersz.
Harman Harmansz.
Allert Pieter Allertsz. Soons Soon.

Schepenen.

Ielis Helmer.
Dirck van Wormer.
Symon van Nesse.
Swittert Iansz.
Ioost Gerritsz. de Vroede.
Andries Frericksz.
Claes Iansz. Boel.

Anno 1426.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Auwel Pietersz.
Dirck Bardeus.
Ian Ottensz.
Claes Ian Goertsz.

Schepenen.

Moen Reyners Kreyt.

Pieter Gysbert Harmansz.
Soons Soon.
Dirck Henricksz.
Hugo Heymens.
Ian Claes Symon Hodinx.
Poulus Albertsz.
Godevaert Wormboutsz.

Anno 1427.

Schout.

Ian Schout Arentsz.

Burgermeesteren.

Ian Ottensz.
Allert Iacob Pylensz.
Ian Bout Albertsz.
Andries Frericksz.

Schepenen.

Symon Ian Harmensz. Haen.
Symon Pietersz. Colyn.
Grebber Dircksz.
Dirck Luytgens Listing.
Ian van Ylp.
Iooft Gerritsz. de Vroede.
Ian Symon Nessens.
Symon Reyersz.

Anno 1428.

Schout.

Ian Schout Arentsz.

Burgermeesteren.

Andries Fericksz.
Hugo Heymens.
Ruysch Iocob Coppensz.
Moen Reyners Kreyt.

Schepenen.

Ionge Iacob de Verwer.
Godevaert Wormboutsz.
Allert Pieter Allertsz.
Claes Rolle.
Ian Melis Gerritsz. de Bruyn.
Ian Helmer.
Gerrit Iansz. van Loenen.
Floris Ian Coenen.

Anno 1429.

Schout.

Ian Schout Arentsz.

Burgermeesteren.

Ruysch Iacob Coppensz.
Groote Dirck Claesz.
Ionge Claes Symon Rysersz.
Ian Ottensz.

Schepenen.

Pieter Engelsz.
Claes Ian Boel.
Melis Andriesz.
Gerrit van den Anxter.
Gysbert Iacob Grebbert.
Mr. Harman Ians.
Henrick Auwelsz.

Anno 1430.

Schout.

Iooft Gerritsz. de Vroede.

Burgermeesteren.

Jan Ottensz.
Symon Colyn.
Hugo Heymens.
Willem Dircksz.

Schepenen.

Auwel Pietersz.
Godevaert Wormboutsz.
Jan Bout Albertsz.
Jan van Diemen.
Clement Claesz. Delman.
Dirck Bardeus.
Gerrit Jansz. Deyman.

Anno 1431.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Hugo Heymens.
Harman Harmansz.
Claes Iansz Boel.
Ionge Iacob de Verwer.

Schepenen.

Allert Pieter Allertsz.
Heusche Ian Ottensz.
Iacob Ruysch Iacobsz.
Lambert Iacobsz. Reyniers.
Melis Andriesz.
Dirck Luytjens Listing.
Lambert Claes Wennen.

Anno 1432.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Harman Harmansz.
Ruysch Iacob Coppensz.
Groote Dirck Claesz.
Ian Bout Albertsz.

Schepenen.

Ian van Ylp.
Auwel Pietersz.
Allert Symonsz.
Floris Ian Coenen, *de Stillegangmakers soon.*
Iooft Gerritsz. de Vroede.
Gerrit Iansz. van Loenen.
Symon Nesse.

Anno 1433.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Ian Bout Albertsz.
Ian Helmer.
Gysbert Iacob Grebbersz.
Ian Claes Symon Hodinx.

Schepenen.

Ionge Jacob de Verwer.
Poulus Albertsz.
Claes Codde Pietersz.
Willem Sael Jan Ottensz.
Dirck van Wormer.
Dirck Luytjens Listing.
Jan Beduynre Willemsz.

Anno 1434.

Schout.

Jan Heynensz.

Burgermeesteren.

Gysbert Jacob Grebbersz.
Hugo Heymensz.
Claes Jansz. Boel.
Auwel Pietersz.

Schepenen.

Meeus Pieter Reyniersz.
Ysbrand Heyn Meynersz. de Wisselaer.
Melis Andriesz.
Jan Beth Willemsz.
Dirck Blommert.
Godevaerd Wormboutsz.
Gerrit Deyman.

Anno 1435.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Hugo Heymensz.
Ruysch Iacob Coppensz.
Ian Bout Albertsz.
Ionge Claes Symon Rysersz.

Schepenen.

Iooft Gerritsz. de Vroede.
Ysbrant Moyert.
Grebber Dircksz.
Claes Gerritsz. Stans.
Iacob Braseman van den Anxter.
Dirck de Grebber.
Iacob Pylen Albertsz.

Anno 1436.

Schout.

Ian Heynensz.

Burgermeesteren.

Ian Bout Albertsz.
Gysbert Iacob Grebbersz.
Ian Claes Symon Hodinx.
Clement Claesz. Delman.

Schepenen.

Ysbrand Heyn Meynertsz. de Wisselaer.
Fekerdey Iacobsz. van Bergen.
Mr. Harmen Iansz.
Dirck van Wormer.
Ionge Willem Grebber.
Ian Pauw.
Ionge Iacob de Verwer.
Claes Gerritsz. Crap.

Anno 1437.
Schout.
Ian Heynensz.
Burgermeesteren.
Clement Claesz. Delman.
Auwel Pietersz.
Ruysch Iacob Coppensz.
Poulus Albertsz.
Schepenen.
Ian Beth Willemsz.
Willem Symonsz.
Ioost Gerritsz. de Vroede.
Alsten Claesz.
Heusche Ian Ottensz.
Ian Pouwelsz.
Melis Andriesz.

Anno 1438.
Schout.
Rombout Andriesz.
Burgermeesteren.
Auwel Pietersz.
Ian Heynensz.
Hugo Heymensz.
Ian Beduynre Willemsz.
Schepenen.
Godevaerd Wormboutsz.
Mr. Iacob Ruysch.
Evert Iacobsz.
Ysbrand Heyn Meynertsz. de Wisselaer.
Fekerdy Iacobsz. van Bergen.
Daem Meynertsz.
Hendrick Kuyper.

Anno 1439.
Schout.
Rombout Andriesz.
Burgermeesteren.
Hugo Heymensz.
Gysbert Iocob Grebbersz.
Pouwels Albertsz.
Iacob Braseman van den Anxter
Schepenen.
Claes Auwel Pietersz.
Grebbert Dircksz.
Claes de Grebber Willemsz.
Mr. Harmen Iansz.
Gerrit Iansz. van Loenen.
Ian Deyman.
Arent Iacobsz.

Anno 1440.
Schout.
Rombout Andriesz.
Burgermeesteren.
Gysbert Iacob Grebbertsz.
Ian Bout Albertsz.
Ian Claes Symon Hodinx.
Ian Beth Willemsz.
Schepenen.
Ian Eggert Pietersz.
Heertgen Iansz.
Ruysch Pietersz.
Melis Andriesz.
Alsten Claes Pietersz. Soons Soon.
Mr. Iacob Ruysch.
Claes Coppert.
dese sterft, daer voor
Oude Claes de Verwer.

Anno 1441.
Schout.
Rombout Andriesz.
Burgermeesteren.
Jan Bout Albertsz.
Ruysch Iacob Coppens.
Pouwels Albertsz.
Jonge Claes Symon Rysersz.
Schepenen.
Ioost Gerritsz. de Vroede.
Godevaerd Wormboutsz.
Dirck van Wormer.
Iacob de Ionge Iacobsz.
Steven Dirck Melisz.
Luytgen Ian Arentsz.
Ysbrant Heyn Meynertsz. de Wisselaer.
dese sterft, daer voor
Ian Ruysch van Lansmeer.

Anno 1442.
Schout.
Rombout Andriesz.
sterft, en in dit jaer 8. *dagen na Pinxter daer voor*
Claes de Grebber.
Burgermeesteren.
Pouwels Albertsz.
Gysbert Iacob Grebbertsz.
Hugo Heymensz.
Allert Symonsz.
Schepenen.
Mr. Harmen Iansz.
Melis Andriesz.
Ian Allertsz.
Daem Meynertsz.
Heertgen Jansz.
Vellert Braseman Vechtersz.
Gosen Dirck Bardeusz.

Anno 1443.
Schout.
Claes de Grebber.
Burgermeesteren.
Hugo Heymensz.
Jan Claes Symon Hodinx.
Jacob Ybensz.
Hendrick Auwelsz.
Schepenen.
Ruysch Pietersz.
Claes Frerricksz. van Steenwijk
Frerick Pont.
Albert Gerritsz. Crab.
Vechter Willem Martensz.
Soons Soon.
Joost Joosten.
Claes de Grebber Gerritsz.

Anno 1444.
Schout.
Claes de Grebber.
Burgermeesteren.
Hendrick Auwelsz.
Iohannes de Grebber.
Vellert Braseman Vechtersz.
Grebbert Dircksz.
Schepenen.
Pieter Gysbert Harmansz. Soons Soon.
Floris Iacobsz.
Coman Claes Iacobsz.
Pieter Ruysch.
Ian Tymansz.
Lambert Gaef.
Pieter Holland Willemsz.

Anno 1445.
Schout.
Claes de Grebber.
Burgermeesteren.
Vellert Braseman Vechtersz.
Claes Rolle
Ruysch Pietersz.
Gerrit Groote Pietersz.
Schepenen.
Ian Symonsz. van Muyden.
Ionge Dirck Iacobsz. Sael.
Claes Lambertsz. van Goyen.
Kinne de Wael.
Willem Block Arentsz.
Ian Dobbensz.
Harmen Byensz.

In dit jaer verwandelde Hartog Philips van Bourgondien *alle het Geregt op Sinte Elysabets dag.*

Schout.
Mr. Iacob Ruysch.
Burgermeesteren.
Iacob Braseman.
Poulus Albertsz.
Grebbert Dircksz.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Schepenen.
Godevaert Wormboutsz.
Melis Andriesz.
Willem Symonsz.
Ionge Gerrit Iansz.
Ian Allertsz.
Meeus Pieter Reyniersz. Soons Soon.
Gerrit Pieter Boutensz.

Anno 1446.
Schout.
Mr. Iacob Ruysch.

Burgermeesteren.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Ian Claes Symon Hodinx.
Iacob Ybensz.
Ian Deyman.
Schepenen.
Ian Heynensz.
Dirck van Wormer.
Ionge Iacob.
Pieter Allertsz.
Groote Symon Mr. Iansz.
Ian Melis Dircksz. soons soon.
Ian Willem Gerritsz. Soons Soon.

Anno 1447.
Schout.
Mr. Iacob Ruysch.
Burgermeesteren.
Ian Deyman.
Dirck Boelensz.
Grebbert Dircksz.
Hendrick Stuyver Dircksz.
Schepenen.
Gerrit Groote Pietersz.
Gerrit Pieter Boutensz.
Allert Symonsz.
Claes Iansz. Slab.
Meeus Pieter Reyniersz. Soons Soon.
Coman Meynert Iansz.
Ian Allertsz.

Anno 1448.
Schout.
Mr. Iacob Ruysch.
Burgermeesteren.
Hendrick Stuyver Dircksz.
Pouwels Albertsz.
Iacob Ybensz.
Melis Andriesz.
Schepenen.
Ian Symonsz. van Muyden.
Godevaerd Wormboutsz.
Iacob Pillen Allertsz.
Dirck van Wormer.
Rombout Andriesz.
Ian Willem Jansz.
Gerrit Ioosten de Vroede.

Anno 1449.
Schout.
Mr. Iacob Ruysch.
Burgermeesteren.
Melis Andriesz.
Meeus Pieter Reyniersz. Soons Soon.
Hendrick Auwelsz.
Heusche Ian Ottensz.
Schepenen.
Ian Heynensz.
Allert Symonsz.
Dirck Boelensz.
Grebbert Dircksz.
Pieter Hillebrandsz.
Dirck Iansz. *in de Poort.*
Ionge Gerrit Iansz.

Anno 1450.
Schout.
Gerrit de Vroede.
daer voor in sijn stede op Sinte Clements dag
Garbrand Iansz.
Burgermeesteren.
Hendrick Auwelsz.
Iacob Reyniersz.
Gysbert Claesz.
Fredrick Ysbrandsz. Baers.
Schepenen.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Hendrick Stuyver Dircksz.
Gerrit Gey.
Barent d'Asche.
Coman Ian Thymansz.
Melis Schout Heynensz.
Iacob Claes Arentsz. Soons Soon.

Anno 1451.
Schout.
Garbrand Iansz.
Burgermeesteren.
Iacob Reyniersz.
Iacob Peeckstock.
Grebbert Dircksz.
Vechter Hillebrandsz.
Schepenen.
Dirck Boelensz.
Ian Ruysch van Lansmeer.
Pieter Dircksz. Smit.
Iacob Iacobsz. de Ionge.
Herman Ruysch Iacobsz.
Gysgen Ians *uyt de Loosdregt.*
Ian Beerentsz. Beth.

Anno 1452.
Schout.
Lourens Pouwelsz.
Burgermeesteren.
Iacob Peeckstock.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Hendrick Stuyver Dircksz.
dese sterft, in sijn stede
Ian Wouter Ottensz. van Oudshoorn.
Schepenen.
Mr. Iacob Ruysch.
Hendrick de Kercker.
Allert Symonsz.
Pieter Claesz.
Iacob Pillen Claesz.
Symon Dircksz. Bardeus.
Gerrit Dircksz. Smit.

Anno 1453.
Schout.
Lourens Pouwelsz.
Burgermeesteren.
Hendrick Stuyver Dircksz.
Dirck Boelensz.
Fredrick Baers.
Gysgen Iansz. *uyt de Loosdregt.*
Schepenen.
Claes Iansz. Slap.
Ian Iacobsz. Groosgen.
Heyman Pietersz. van Ilp.
Corsgen Iacobsz.
Reynier Andriesz.
Ian Beerentsz. Beth.
Wolfert Henrick Auwelsz.

Anno 1454.
Schout.
Lourens Pouwelsz.
Burgermeesteren.
Dirck Boelensz.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Pieter Claesz.
Ian Allertsz.
Schepenen.
Melis Andriesz.
Coppert Vechtersz.
Pieter Dircksz. Smit.
Rombout Andriesz.
Claes Delleman Clementsz.
Iacob Ian Huygesz.
Heyman Ruysch.

Anno 1455.
Schout.
Lourens Pouwelsz.
Burgermeesteren.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Henrick Stuyver Dircksz.
Melis Schout Heynensz.
Gerrit Dircksz. Smit.
Schepenen.
Reynier Andriesz.
Symon Dircksz. Bardeus.
Willem Bruynsz.
Meeus Pieter Reyniersz. Soons Soon.
Lambert Meyling.
Hendrick Colijn Dircksz.
Dirck Holland Pouwelsz.

Anno 1456.
Schout.
Lourens Pouwelsz.
Burgermeesteren.
Hendrick Stuyver. Dircksz.
dese sterft, daer voor
Coppert Vechtersz.
Grebbert Dircksz.
Iacob Pillen Allertsz.
Pieter Dircksz. Smit.

Schepenen.
Heyn Allertsz.
Gysbert Claesz.
Claes Melisz. van Hoorn.
Symon Iacobsz.
Rombout Andriesz.
Coman Ian Thymansz.
Pieter Allertsz.

Anno 1457.

Schout.
Lourens Pouwelsz.
Burgermeesteren.
Pieter Dircksz. Smit.
Dirck Boelensz.
Ian Allertsz.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Schepenen.
Melis Andriesz.
Ysbrand Moyert.
Henrick Colyn Dircksz.
Corsgen Iacobsz.
Claes Claesz. Kantert.
Gerrit Gerrit Mattheusz.
Albert Ottensz. van Oudshoorn.

Anno 1458.

Schout.
Lourens Pouwelsz.
Burgermeesteren.
Ian Allertsz.
Pieter Allertsz.
Rombout Andriesz.
Gerrit Dircksz. Smit.
Schepenen.
Claes Iansz. Slab.
Gysbert Claes Iacobsz. Soons Soon.
Iacob Ian Hugensz.
Symon Dircksz. Bardeus.
Roelof Iacob Claes Arenden.
Wouter Louwen Oom.
Claes Stansz.

Anno 1459.

Schout.
Lourens Pouwelsz.
Burgermeesteren.
Gerrit Dircksz. Smit.
Iacob Pillen Allertsz.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Iacob Iacobsz. de Ionge.
Schepenen.
Ysbrand Moyert.
Corsgen Iacobsz.
Iacob Pillen Claesz.
Gerrit Mattheusz.
Albert Ottensz. van Oudshoorn.
Boel Dirck Boelensz.
Ian Melis Andriesz. Soons soon

Anno 1460.

Schout.
Lourens Pouwelsz.
Burgermeesteren.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Pieter Allert Pietersz. Soons Soon.
Claes Melisz. van Hoorn.
Coman Ian Tymansz.
Schepenen.
Gysbert Claesz.
Roelof Iacob Claes Arenden.
Wouter Louwen Oom.
Iacob Gerrit Coppens.
Claes Claesz. Cantert.
Claes Stansz.
Iacob Iacobsz. de Ionge.

Anno 1461.

Schout.
Lourens Pouwelsz.
Burgermeesteren.
Coman Ian Tymansz.
Iacob Iacobsz. de Ionge.
Heyman Ruyschen.
Gerrit Dircksz. Smit.
Schepenen.
Corsgen Jacobsz.
Gerrit Banninck.
Ian Outgertsz. Schoutgen.
Symon Claesz. van Haerlem.
Gysbert Dircksz. Moyns.
Albert Ottensz. van Oudshoorn.
Claes Heyn *in den arm.*

Anno 1462.

Schout.
Lourens Pouwelsz.
Burgermeesteren.
Iocob Iacobsz. de Ionge.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Ian Allertsz.
Gerrit Mattheusz.
Schepenen.
Grebbert Dircksz.
Gysbert Claesz.
Rombout Andriesz.
Claes Claesz. Cantert.
Symon Dircksz. Bardeus.
Claes Stansz.
Bruyn Dircksz. Moyns.

Anno 1463.

Schout.
Lourens Pouwelsz.
Burgermeesteren.
Ian Allertsz.
Pieter Allert Pietersz. Soons Soon.
Heyman van Ilp Pietersz.
Gerrit Dircksz. Smit.

Schepenen.
Gerrit Banninck.
Ian Outgertsz Schoutgen.
Symon Claesz. van Haerlem.
Gysbert Dircksz. Moyns.
Iacob Gerrit Coppesen.
Tyman Outgertsz.
Tyman Sael Melisz.
Dirck Tymensz.

Anno 1464.

Schout.
Lourens Pouwelsz.
sterft, en in sijn plaets op den 13. Julij
Albert Ottensz. van Oudshoorn.
Burgermeesteren.
Gerrit Dircksz. Smit.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Gysbert Claesz.
Iacob Pillen Allertsz.
Schepenen.
Melis Schout Heynensz.
Symon Dircksz. Bardeus.
Roelof Iacob Claesz.
Claes Stansz.
Ian Beth Iansz.
Outger Outgersz.
Ian Claesz. Goertsz.

Anno 1465.

Schout.
Albert Ottensz. van Oudshoorn.
Burgermeesteren.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Ian Allertsz.
Iacob Iacobsz. de Ionge.
Gerrit Mattheusz.
Schepenen.
Heymen Ruysch Iacobsz.
Claes Claesz. Cantert.
Gerrit Banninck.
Ian Outgertsz. Schoutgen.
Gysbert Dircksz. Moyns.
Symon Claesz. van Haerlem.
Tyman Sael Melisz.

Anno 1466.

Schout.
Albert Ottensz. van Oudshoorn.
Burgermeesteren.
Ian Allertsz.
Pieter Allertsz.
Coman Andries Willemsz.
Gerrit Dircksz. Smit.
Schepenen.
Melis Schout Heynensz.
Coman Ian Tymansz.

Pieter Claesz.
Bruyn Dircksz. Moyns.
Ian Beth Iansz.
Iacob Henrick Auwelsz.
Claes Ian Oomkens.

Anno 1467.

Schout.

Albert Ottensz. van Oudshoorn.

Burgermeesteren.

Gerrit Dircksz. Smit.
Bartholomeus Doos Dircksz.
Heyman Pietersz. van Ilp.
Gysbert Dircksz. Moyns.

Schepenen.

Gerrit Banninck.
Iacob Ian Hugesz.
Iacob Nanning *de Gout-smit.*
Symon Dircksz. Bardeus.
Gysbert Thomasz.
Gerrit Ian Allertsz. Soons Soon.
Claes Heyn *aen de Plaets.*

Anno 1468.

Schout.

Albert Ottensz. van Oudshoorn.

Burgermeesteren.

Gysbert Dircksz. Moyns.
Iacob Iacobsz. de Ionge.
Mr. Iacob Ruysch.
Gerrit Mattheusz.

Schepenen.

Coman Ian Tymansz.
Symon Ian Rysersz.
Ian Taling Iansz.
Claes Dircksz. Smit.
Willem Rijcksz. van Beverwaerde.
Claes Heymensz. van Ilp.
Ian Beth Iansz.

Anno 1469.

Schout.

Albert Ottensz. van Oudshoorn.

Burgermeesteren.

Iacob Iacobsz. de Ionge.
Pieter Roding Pietersz.
Claes Stansz.
Gooffen Dircksz. Bardeus.

Schepenen.

Volkert Blommert.
Gysbert Thomasz.
Ian Melis Andriesz.
Symon Allert Symonsz. Soons Soon.
Ian Dircksz. van Wormer.
Ian Claesz. van Hoppen.
Claes Grebbert Dircksz.

Anno 1470.

Schout.

Albert Ottensz. van Oudshoorn.

Burgermeesteren.

Pieter Roding Pietersz.
Boel Dirck Boelensz.
Iacob Henrick Auwelsz.
Lourens Pouwelsz.

Schepenen.

Claes Delman Clementsz.
Iacob Boel Claesz. *Duyvel.*
Henrick Claesz. van Haerlem.
Hendrick Iansz. Ackerman.
Tyman Sael Melisz.
Ian Beth Vechtersz.
Iacob Iacobsz. de Ionge.

Anno 1471.

Schout.

Albert Ottensz. van Oudshoorn.

Burgermeesteren.

Iacob Henrick Auwelsz.
Iacob Iacobsz. de Ionge.
Ian Beth Iansz.
Wouter Louwen Oom.

Schepenen.

Symon Dircksz. *uyt de Poort.*
Hugo Willemsz.
Ian Taling Iansz.
Bartholomeus Iacobsz.
Claes Lasmansz.
Dirck Ruysch Heymansz.
Ian Benninck.
Claes Jacob Heynens.

Anno 1472.

Schout.

Albert Ottensz. van Oudshoorn.
sterft, daer voor op den eersten October
Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Iacob Iacobsz. de Ionge.
Pieter Roding Pietersz.
Coman Andries Willemsz.
Boel Dirck Boelensz.

Schepenen.

Iacob Pillen Claesz.
Olfert Pietersz.
Pieter Colyn Pietersz.
Ian Deyman Peng.
Albert Willemsz. Cantert.
Klaes Heyn *aen de Plaets.*
Ian Coman Iansz.

Anno 1473.

Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Pieter Roding Pietersz.
Claes Stantsz.
Ian Beth Iansz.
Ian Dircksz. van Wormer.

Schepenen.

Dirck Holland Pouwelsz.
Henrick Ackerman Iansz.
Pieter Meeus Doos.
Tyman Sael Melisz.
Dirck Symonsz. Bardeus.
Gerrit Symon Claes Auwelsz.
Gaef Bennink Gerritsz.

Anno 1474.

Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Claes Stansz.
Iacob Jacobsz. de Jonge.
Pieter Allert Pietersz.
Lourens Pouwelsz.

Schepenen.

Albert Ottensz.
Olfert Pietersz.
Boel Dircksz. van Wormer.
Ian Taling Iansz.
Ian Claesz. van Hoppen.
Bartholomeus Iacobsz.
Ian Benninck Gerritsz.

Anno 1475.

Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Iacob Iacobsz. de Ionge.
Pieter Roding Pietersz.
Boel Dirck Boelensz.
Symon Dircksz. *uyt de Poort.*

Schepenen.

Roelof Iacob Claes Arenden.
Ian Beerentsz. Beth.
Tyman Sael Melisz.
Dirck Henrick Auwelsz.
Egbert Iansz.
Pieter Haring.
Clement Gerritsz. Delman.

Anno 1476.

Schout.

Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.

Pieter Roding Pietersz.
Ian Taling Iansz.
Ian Dircksz. van Wormer.
Gerrit Dircksz. Smit.

Schepenen.

Henrick Iansz. Ackerman.
Gerrit Melisz.
Olfert Pietersz.
Claes Martijn.

Bruyn

Bruyn Foys Iacobsz.
Jan Broeck Melisz.
Gerrit Dircksz. van den Anxter.

Anno 1477.

Schout.
Jacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.
Jan Taling Jansz.
Jacob Jacobsz. de Jonge.
Jan Beth Iansz.
Pieter Allert Pietersz. Soons Soon.

Schepenen.
Heyman Pietersz. van Ilp.
Hugo Willemsz.
Jan Willemsz. van der Graft.
Jacob Pieter Hillebrantsz.
Ian Claes Goertsz.
Vechter Barend Willemsz.
Claes Lambertsz. Gaef.
Jan Gijsbertsz.

Anno 1478.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.
Ian Beth Iansz.
Boel Dirck Boelensz.
Gerrit Jan Allertsz. Deyman.
Gerrit Dircksz. Smit.

Schepenen.
Ian Beerentsz. Beth.
Mattys Pietersz. Bellesier.
Allert Willemsz. Cantert.
Ian Bout Iansz.
Iacob de Wael Iansz.
Mr. Willem Andriesz.
Claes Ionge Iacobsz.

Anno 1479.

Schout.
Jacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.
Gerrit Ian Allertsz. Deyman.
Pieter Roding Pietersz.
Ian Claesz. van Hoppen.
Symon Dircksz. *uyt de Poort.*

Schepenen.
Nanning Tymansz.
Tyman Sael Melisz.
Iacob van Bergen Pietersz. *of* Van der Burgt.
Willem Boom Dircksz.
Lambert Lambertsz.
Dirck Klaesz. Sillemoer.
Hillebrand Iansz. Modder.

Anno 1480.

Schout.
Jacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.
Pieter Roding Pietersz.
Ian Dircksz. van Wormer.
Jan Beth Iansz.
Gerrit Dircksz. Smit.

Schepenen.
Hugo Willemsz.
Lambert Iansz.
Egbert Iansz.
Ysbrandt Heyn Iansz.
Ian Bout Iansz.
Mr. Ian Melis Schout Heynensz.
Clement Gerritsz. Delman.

Anno 1481.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.
Jan Beth Iansz.
Iacob Iacobsz. de Ionge.
Ian Coman Iansz.
Iacob Pieter Hillebrandsz. Soons Soon.
dese sterft, daer voor
Ian Claesz. van Hoppen.

Schepenen.
Pieter Lourensz. *in den Haen.*
Willem Boom Dircksz.
Boel Iacobsz. Bicker.
Ian Clement Claesz. Delman.
Gerrit Symon Claesz. Auwelsz.
Gerrit Symonsz. Bardeus.
Pieter Bicker Dircksz.

Anno 1482.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.
Iacob Iacobsz. de Ionge.
Pieter Roding Pietersz.
Gysbert Iacobsz. Droog.
Boel Dirck Boelensz.
dese sterft, daer voor
Iacob Pietersz. van Bergen *of* Van der Burgt.

Schepenen.
Gerrit Dircksz. Smit.
Symon Dircksz. *uyt de Poort.*
Dirck Pietersz. Coet.
Pieter Martijnsz.
Mr. Symon Cogman.
Ysbrand Ian Heynensz.
Symon Iansz. Beth.

Anno 1483.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.
Iacob Pietersz. van Bergen *of* Van den Burgt.
Pieter Haring Iansz.
Egbert Iansz.
Dirck Heyman Ruysch.

Schepenen.
Iacob Willemsz. van Beverwaerde.
Pieter Iacobsz. Sael *in Hamburg*
Lambert Lambertsz. Meyling.
Gerrit Symon Claes Auwelsz.
Ian Claes Lambertsz. van Goyen.
Godevaerd Tomasz.
Andries Boelen Dircksz.

Anno 1484.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.
Dirck Heyman Ruysch.
Ian Bethsz.
Dirck Symonsz. Bardeus.
Bartholomeus Iacobsz.

Schepenen.
Ian Claesz. van Hoppen.
Pieter Martynsz.
Lourens Lambertsz.
Ian Broeck Melisz.
Gerrit Symon Ians soons Soon.
Reyer Iansz.
Ian Iansz. Garst.

Anno 1485.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.
Bartholomeus Iacobsz.
Pieter Ellertsz.
Ian Dircksz. van Wormer.
Gysbert Iacobsz. Droog.

Schepenen.
Ian Pietersz. Coet.
Egbert Iansz.
Gerrit Symon Claes Auwelsz.
Jan Persijn Iansz.
Gerrit Sybrandsz.
Dirck Klaesz Sillemoer.
Godevaert Taemsz.

Anno 1486.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.

Burgermeesteren.
Gysbert Iacobsz. Droog.
Iacob Iacobsz. de Ionge.
Iacob Pietersz. van Bergen *of* Van der Burgt.
Ian Claes Lambertsz. van Goyen.

Schepenen.
Dirck Symon Ian Rysersz.
Mattys Willemsz.
Robbert Iansz.
Jacob Willemsz. van Beverwaerde.

Schepe-

Claes Paeuw Iansz.
Coert Iacobsz. Boel, *geseyd* Duyvel.
Floris Ian Claesz. Otter.

Anno 1487.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.
Burgermeesteren.
Iacob Iacobsz. de Ionge.
Ian Beth Iansz.
Ian Broeck Melisz.
Gerrit Symon Claes Auwelsz.
Schepenen.
Dirck Pietersz. Coet.
Egbert Iansz.
Pieter Iacobsz. Sael *in Hamburg*
Gerrit Willemsz. van Alckmaer.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Reyer Iansz.
Pieter Reyniersz.

Anno 1488.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.
Burgermeesteren.
Gerrit Symon Claes Auwelsz.
Ian Dircksz. van Wormer.
Gysbert Iacobsz. Droog.
Bartholomeus Iacobsz.
Schepenen.
Dirck Symon Ian Rysersz.
Iacob Waligsz.
Ian Claesz. van Hoppen.
Ionge Ian Cornelisz. Blanckert.
Claes Paeuw Iansz.
Mr. Willem Andriesz.
Martijn Dircksz.

Anno 1489.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.
Burgermeesteren.
Gijsbert Iacobsz. Droog.
Dirck Heymansz. Ruysch.
Jacob Jacobsz. de Jonge.
Vechter Barend Willemsz. Soons Soon.
Schepenen.
Melis Paeuw Iansz.
Ian Clement Claesz. Delman.
Dirck Lusting *of* Listing.
Ian Beth Rijcke Dircksz.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Mr. Pieter Nanningsz.
Ian Iansz. Gerst.

Anno 1490.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.
Burgermeesteren.
Iacob Iacobsz. de Jonge.
Ian Claesz. van Hoppen.
Bartholomeus Iacobsz.
Gerrit Symon Claes Auwelsz.
Schepenen.
Dirck Symon Ian Rysersz.
Ian Melis Andriesz.
Pieter Claesz. Schellinx.
Boel Jacobsz. Bicker.
Gerrit Symon Jansz. Soons Soon.
Willem Grebbert Jansz. Soons Soon.
Symon Jan Bethsz.

Anno 1491.

Schout.
Jacob Henrick Auwelsz.
Burgermeesteren.
Jan Claesz. van Hoppen.
Jan Dircksz. van Wormer.
Dirck Symonsz. Bardeus.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Schepenen.
Pieter Colijn Pietersz.
Pieter Haring Jan Pouwelsz.
Reynier Jan Wardensz.
Claes Hendricksz. van der Schelling.
Gerrit Willemsz. van Alckmaer.
Jan Bout Jansz.
Symon Teding Symonsz.

Anno 1492.
Iacob Henrick Auwelsz.
Schout.
Burgermeesteren.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Jacob Willemsz. van Beverwaerde.
Jacob Jacobsz. de Jonge.
Bartholomeus Iacobsz.
Schepenen.
Henrick Iansz. Ackerman.
Ian Beth Ian Pouwelsz.
Gerrit Symon Claes Auwelsz.
Jan Claesz. Watergang Boel.
Bruyning Claesz.
Andries Boelen Dircksz.
Jan Benning Jansz.

Anno 1493.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.
Burgermeesteren.
Jacob Iacobsz. de Jonge.
Dirck Heymansz. Ruysch.
Mr. Ian Melisz.
Iacob Pietersz. van Bergen *of* Van der Burgt.
Schepenen.
Willem Boom Dircksz.
Ian Persijn Iansz.
Coert Iacobsz. Boel *geseyd* Duyvel.
Stans Claes Hansz.
Marten Dirck Martensz. van de Ruwiel.
Floris Ian Claesz. Otter.
Gerrit Gerrit Mattheusz.

Anno 1494.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.
Burgermeesteren.
Dirck Heymansz. Ruysch.
Ian Beth Ian Pouwelsz.
Mr. Willem Andriesz.
Dirck Symonsz. Bardeus.
Schepenen.
Hendrick Iansz. Ackerman.
Ian Claesz. van Hoppen.
Bartholomeus Jacobsz.
Bruyning Claesz.
Andries Boelen Dircksz.
Schipper Tyman Pietersz. Rek.
Pilgrom Iacobsz. de Ionge.

Anno 1495.

Schout.
Iacob Henrick Auwelsz.
sterft in dit jaer, daer voor syn Dogters Soon
Ian Benning Iansz.
Burgermeesteren.
Mr. Willem Andriesz.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Gysbert Iacobsz. Droog.
Boel Jacobsz. Bicker.
Schepenen.
Iacob Pietersz. van Bergen *of* Van der Burgt.
Gerrit Symon Claes Auwelsz.
Reynier Ian Wardensz.
Gerrit van den Anxter.
Pieter Hendricksz. Verwer.
Pieter Reyniersz.
Claes Moyert Dircksz.

Anno 1496.

Schout.
Ian Benning Iansz.
Burgermeesteren.
Dirk Claesz. Sillemoer.
Andries Boelen Dircksz.
Ian Bethsz.
Willem Boom Dircksz.
Schepenen.
Henrick Iansz. Ackerman.
Dirck Symonsz. Bardeus.
Ian Clement Hendricksz. soons soon.
Bruyning Claesz.
Clement Wolphert Henricksz.

Ian Iansz. Garst.
Godevaerd Tomasz.
dese sterft, daer voor
Coert Iacobsz. Boel, *geseyd* Duyvel.

Anno 1497.
Schout.

Ian Benning Iansz.
Burgermeesteren.
Andries Boelen Dircksz.
Mr. Willem Andriesz.
Iacob Pietersz. van Bergen *of* Van der Burgt.
Boel Iacobsz. Bicker.
Schepenen.
Ian Iacobsz. van Diemen.
Bartholomeus Iacobsz.
Melis Paeuw Iansz.
Reynier Ian Wardensz.
Ian Persijn Iansz.
Pieter Hendricksz. Verwer.
Ruysch Ian Bethsz.

Anna 1498.
Schout.

Ian Benning Iansz.
Burgermeesteren.
Mr. Willem Andriesz.
Willem Boom Dircksz.
Dirck Heymansz. Ruysch.
Bruyning Claesz.
Schepenen.
Ian Claesz. van Hoppen.
Ian Clement Hendriksz. Soons. Soon.
Schipper Tyman Pietersz. Rek.
Stans Claesz.
Marten Dirck Martensz. van Ruwiel.
Pilgrom Iacobsz. de Ionge.
Claes Gerritsz. Deyman.

Anno 1599.
Schout.

Ian Benning Iansz.
Burgermeesteren.
Dirck Heymansz. Ruysch.
Andries Boelen Dircksz.
Dirck Symonsz. Bardeus.
Clement Wolphert Henricksz.
Schepenen.
Gysbert Iacobsz. Droog.
Gysbert Lap Fekerdey.
Melis Paeuw Iansz.
Coert Iacobsz. Boel, *geseyd* Duyvel.
Symon Harmensz. Boonacker.
Ian Iansz. Garst.
Gerrit Gerrit Mattheusz.

Anno 1500.
Schout.
Ian Benning Iansz.
Burgermeesteren.
Dirck Symonsz. Bardeus.
Mr. Willem Andriesz.
Bartholomeus Iacobsz.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Schepenen.
Ian Melis Andriesz.
Ian Claesz. van Hoppen.
Reyer Ian Wardensz.
Schipper Tyman Pietersz. Reck.
Ian Gerst Iansz.
Marten Dirksz. van de Ruwiel.
Cornelis Iansz. de Vlamingh van Oudshoorn.
Rent-meesters.
Claes Heyn Claesz.
Andries Boel Dircksz.
Wees-meesters.
Ian Clement Hendricksz. Soons Soon.
Ruysch Ian Bethsz.

Anno 1501.
Schout.
Ian Benning Iansz.
Burgermeesteren.
Mr. Willem Andriesz.
Dirck Heymansz. Ruysch.
Andries Boel Dircksz.
Clement Wolphert Hendriksz.
Schepenen.
Bruyn Claesz.
Stans Claes Stansz.
Floris Ian Claesz. Otter.
Coert Iacobsz. Boel, *geseyd* Duyvel.
Gerrit Gerrit Mattheusz.
Mr. Dirck Pouwelsz.
Claes Gerritsz. Deyman.
Rent-meesters.
Claes Heyn Claesz.
Bartholomeus Iacobsz.
Wees-meesters.
Ruysch Ian Bethsz.
Melis Paeuw Iansz.

Anno 1502.
Schout.
Ian Benning Iansz.
Burgermeesteren.
Andries Boel Dircksz.
Bartholomeus Iacobsz.
Iacob van Bergen Pietersz. *of* van der Burgt.
Ian Persijn Iansz.
Schepenen.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Ian Claesz. van Hoppen.
Reyer Ian Wardensz.
Gysbert Lap Fekerdey.
Hillebrand Iansz. Otter.
Pieter Roding Pietersz.
Coen Pietersz. Schepen.
Rent-meesters.
Claes Heyn Claesz.
Mr. Willem Andriesz.
Wees-meesters.
Ruysch Ian Bethsz.
Melis Paeuw Iansz.

Anno 1503.
Schout.
Ian Benning Iansz.
Burgermeesteren.
Bartholomeus Iacobsz.
Mr. Willem Andriesz.
Clement Wolphert Henriksz.
Claes Heyn Claesz.
Schepenen.
Marten Dirck Martensz. van de Ruwiel.
Dirck Symonsz. Bardeus.
Bruyn Claesz.
Gerrit Gerrit Mattheusz.
Floris Ian Claesz. Otter.
Cornelis Iansz. de Vlamingh van Oudshoorn.
Henrik Symonsz. Coggeman.
Rent-meesters.
Andries Boel Dircksz.
Claes Moyert Dircksz.
Wees-meesters.
Melis Paeuw Iansz.
Stans Claesz.
word Wardeyn, in sijn stede.
Ian Clement Hendricksz. Soons Soon.

Anno 1504.
Schout.
Ian Benning Iansz.
Burgermeesteren.
Claes Heyn Claesz.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Andries Boel Dircksz.
Claes Moyert Dircksz.
Schepenen.
Ian Persijn Iansz.
Coert Iacobsz. Boel *geseyd* Duyvel.
Gysbert Lap Fekerdey.
Stans Klaesz.
Hillebrand Iansz. Otter.
Dirck Jacobsz. Quinting.
Cornelis Paeuw Iansz.
Rent-meesters.
Floris Ian Claesz. Otter.
Claes Gerritsz. Deyman.
Wees-meesters.
Clement Wolphert Henriksz.

Cornelis Ianſz. de Vlaming van Ouds-hoorn.

Anno 1505.

Schout.

Ian Benning Ianſz.

Burgermeeſteren.

Andries Boel Dirckſz.
Dirck Heymanſz. Ruyſch.
Gerrit Gerrit Mattheuſz.
Floris Ian Claeſz. Otter.

Schepenen.

Marten Dirkſz. van deRuwiel.
Reyer Ian Wardenſz.
Claes Gerritſz. Deyman.
Hendrick Ian Baers.
Ian Ianſz. van Naerden.
Symon Sillemoer Claeſz.
Mr. Pieter Colyn Iacobſz.

Rent-meeſters.

Claes Moyert Dirckſz.
Cornelis Ianſz. de Vlaming van Ouds-hoorn.

Wees-meeſters.

Claes Heyn Claeſz.
Bruyn Claeſz.

Anno 1506.

Schout.

Ian Benning Ianſz.

Burgermeeſteren.

Gerrit Gerrit Mattheuſz.
Dirck Klaeſz. Sillemoer.
Klaes Heyn Claeſz.
Klaes Moyert Dirckſz.

Schepenen.

Coert Iacobſz. Boel *geſeyd* Duyvel.
Gysbert Lap Fekerdey.
Stans Claeſz.
Dirck Pouwelſz.
Pieter Claeſz. Cantert.
Dirck Iacobſz. Quinting.
Iacob Ruyſch Ianſz.

Rent-meeſters.

Floris Ian Claeſz. Otter.
Claes Gerritſz. Deyman.

Wees-meeſters.

Ian Perſijn Ianſz.
Bruyn Claeſz.

Anno 1507.

Schout.

Ian Benning Ianſz.

Burgermeeſteren.

Dirck Claeſz. Sillemoer.
Andries Boel Dirckſz.
Dirck Ruyſch Heymanſz.
Floris Ian Claeſz. Otter.

Schepenen.

Ian Perſijn Ianſz.
Claes Gerritſz. Deyman.
Hendrick Ian Baers.
Mr. Pieter Colijn Jacobſz.
Ian Lambert Ianſz.
Willem Duyn Pieterſz. Doos.
Ian Ian Evertſz.

Rent-meeſters.

Claes Moyert Dirckſz.
Frans Claes Heynenſz.

Wees-meeſters.

Bruyn Claeſz.
Gerrit Willemſz. van Alkmaer.

Anno 1508.

Schout.

Ian Benning Ianſz.

Burgermeeſteren.

Andries Boel Dirckſz.
Claes Heyn Klaeſz.
Claes Moyert Dirckſz.
Gerrit Mattheuſz.

Schepenen.

Gerrit Willemſz. van Alckmaer.
Pieter Hendrickſz. Verwer.
Gysbert Lap Fekerdey.
Dirck Pouwelſz.
Symon Sillemoer Claeſz.
Iacob Ruyſch Ianſz.
Heyman Iacobſz. van Ouder Amſtel.

Rent-meeſters.

Frans Claes Heynenſz.
Floris Ian Claeſz. Otter.

Wees-meeſters.

Bruyn Claeſz.
Claes Gerritſz. Deyman.

Anno 1509.

Schout.

Ian Benning Ianſz.

In dit Jaer den 15. *Iuny hebben de Magiſtraten deſer Stede magt gekregen* Schout *te mogen maken, en hebben geſtelt in plaetſe van* Ian Benning Ianſz. *die op den* 15. *Iuny is verlaten,*
Gerard Willemſz. van Alckmaer.
en na ſijn over-lijden in 't ſelve jaer.
Gerrit Gerrit Mattheuſz.
deſe ſterft op Sinte Stevens dag, daer na
Symon SillemoerClaeſz. Schol.

Burgermeeſteren.

Gerrit Gerrit Mattheuſz.
deſe ſterft, daer voor
Claes Heyn Claeſz.
Dirck Ruyſch Heymenſz.
deſe ſterft mede, daer voor
Andries Boelenſz.
Dirck Sillemoer Klaeſz.
Clement Wolphert Hendrikſz.

Schepenen.

Pieter Roding Pieterſz.
Mr. Pieter Colyn Iacobſz.
Ian Lambert Ianſz.
Iacob Gysbertſz. van Campen.
Claes Gaef Claeſz.
Ian Ianſz. Gaef.
Ian Ian Evertſz.

Rent-meeſters.

Claes Dirckſz. Moyert.
deſe ſterft, daer voor
Claes Gerritſz. Deyman.
Floris Ian Claeſz. Otter.

Wees-meeſters.

Claes Heyn Claeſz.
Bruyn Claeſz.

Anno 1510.

Schout.

Symon SillemoerClaeſz. Schol.

Burgermeeſteren.

Andries Boelenſz.
Floris Ian Claeſz. Otter.
Cornelis Ianſz. de Vlamingh van Ouds-hoorn.
Claes Gerritſz. Deyman.

Schepenen.

Pieter Hendrickſz. Verwer.
Dirck Pouwelſz.
deſe ſterft, daer voor
Huyg Wolbrandſz. Verwer.
Willem Duyn Pieterſz. Doos.
Daem Meeuſz.
Frans Claeſz. Heynen.
Dirck Klaeſz. de Ionge.
Luycas Iacobſz. van Beverwaerde *alias* Perſijn.

Rent-meeſters.

Dirck Sillemoer Klaeſz.
Klaes Heyn Klaeſz.

Wees-meeſters.

Ruyſch Ian Bethſz.
Gerrit Willemſz.

Anno 1511.

Schout.

Symon SillemoerKlaeſz. Schol.

Burgermeeſteren.

Floris Ian Klaeſz. Otter.
Klaes Heyn Klaeſz.
Dirck Klaeſz. Sillemoer.
Clement Wolphert Hendrikſz.

Schepenen.

Pieter Roding Pieterſz.
Pieter Reyerſz.
Mr. Pieter Colijn Iacobſz.
Ian Lambert Ianſz.
Iacob Gysbertſz. van Kampen.
Klaes Iacob Kop Heymens.
Ian Dirckſz. Sijl.

Rent-meesters.
Claes Gerritsz. Deyman.
Ruysch Ian Bethsz.
Wees-meesters.
Stans Claes Stansz.
Andries Boel Dircksz.

Anno 1512.

Schout.
Symon SillemoerClaesz.Schol.
Burgermeesteren.
Claes Heyn Claesz.
Andries Boelensz.
Cornelis Iansz. de Vlamingh van Ouds-hoorn.
Claes Gerritsz. Deyman.
Schepenen.
Willem Pietersz. Duyn.
Ian Gaef Iansz.
Hugo Wolbrandsz. Verwer.
Henrick Koning Henricksz.
Claes Iacobsz. Croonenburgh *in 't Paradijs.*
Reynier Pietersz.
Daem Meeuwsz.
Rent-meesters.
Floris Jan Claesz. Otter.
Ruysch Ian Bethsz.
Wees-meesters.
Clement WolphertHendriksz.
Hillebrand Iansz. Otter.

Anno 1513.

Schout.
Symon SillemoerClaesz.Schol.
Burgermeesteren.
Claes Gerritsz. Deyman.
Clement WolphertHendriksz.
Ruysch Ian Bethsz.
Floris Ian Claesz. Otter.
Schepenen.
Pieter Reyersz.
Pieter Roding Pietersz.
Mr. Pieter Colijn.
Ian Lambert Iansz.
Henrick Ian Baers.
Ian Huyg Iansz.
Walig Iacobsz.
Rent-meesters.
Claes Heyn Claesz.
Dirck Claesz. de Ionge.
Wees-meesters.
Frans Claes Heynen.
Hillebrand Iansz. Otter.

Anno 1514.

Schout.
Symon SillemoerClaesz.Schol.
Burgermeesteren.
Floris Ian Claesz. Otter.
Dirck Claesz. Sillemoer.
Andries Boelensz.
Claes Heyn Claesz.
Schepenen.
Willem Duyn Pietersz.
Ian Gaef Iansz.
Daem Meeuwsz.
Lucas Iacobsz.vanBeverwaerde
Henrick Coning Henricksz.
Hob *of* Robbert Iacobsz.
Symon Claesz. van Hoorn.
Rent-meesters.
Claes Gerritsz. Deyman.
Ruysch Ian Bethsz.
Wees-meesters.
Frans Claes Heynen.
ClementWolphert Hendriksz.

Anno 1515.

Schout.
Symon SillemoerClaesz.Schol.
Burgermeesteren.
Andries Boelensz.
Claes Gerritsz. Deyman.
Ruysch Ian Bethsz.
Cornelis Iansz. de Vlamingh van Ouds-hoorn.
Schepenen.
Henrick Ian Baersz.
Iacob Gysbertsz. van Campen.
Claes Iacobsz. Croonenburgh *in 't Paradijs.*
Gerrit Volckertsz. Valcken.
Pieter Ackerman.
Ian Lambert Iansz.
Claes Gaef Claesz.
Rent-meesters.
Floris Ian Claesz. Otter.
Claes Heyn Claesz.
Wees-meesters.
Clement Wolphert Hendriksz.
Frans Claes Heynen.

Anno 1516.

Schout.
Symon SillemoerClaesz.Schol.
Burgermeesteren.
Claes Gerritsz. Deyman.
Floris Ian Claesz. Otter.
Willem Duyn Pietersz.
Dirck Claesz. de Ionge.
Schepenen.
Iacob Huyg Iansz.
Daem Meeuwsz.
Ian Gaef Iansz.
Hugo Wolbrandsz. Verwer.
Symon Claesz. van Hoorn.
Gerrit Arisz.
Allert Andries Boelensz.
Rent-meesters,
Claes Heyn Claesz.
Bruyninck Claesz.
Wees-meesters.
Clement WolphertHendriksz.
Frans Klaesz. Heynen.

Anno 1517.

Schout.
Symon Sillemoer Claesz.Schol.
Burgermeesteren.
Floris Ian Claesz. Otter.
Andries Boelensz.
Claes Heyn Claesz.
Ian Lambert Iansz.
Schepenen.
Bruyning Klaesz.
Mr. Pieter Colyn.
Heymen Iacobsz. van Ouder Amstel.
Cornelis Henricksz. Loen.
Klaes Hillebrantsz. Kreck.
Iacob Gysbertsz. van Kampen.
Lucas Iacobsz. van Beverwaerde, *alias* Persijn.
Rent-meesters.
Cornelis Iansz. de Vlamingh van Oudshoorn.
Ionge Dirck Klaesz.
Wees-meesters.
Clement Wolphert Hendriksz.
Frans Klaesz. Heynen.

Anno 1518.

Schout.
Mr. Ian Huybertsz.
Burgermeesteren.
Klaes Heyn Klaesz.
Klaes Gerritsz. Deyman.
Ruysch Ian Bethsz.
Ionge Dirck Klaesz.
Schepenen.
Stans Klaesz.
Klaes Gaef Klaesz.
Symon Klaesz. van Hoorn.
Albert Andries Boelensz.
Coenraed Iansz. Min.
Meeuws Pietersz. Doos.
Cornelis Banning Gerritsz.
Rent-meesters.
Floris Ian Klaesz. Otter.
Cornelis Iansz. de Vlamingh van Oudshoorn.
Wees-meesters.
Clement WolphertHendriksz.
Frans Klaesz. Heynen.

Anno 1519.

Schout.
Mr. Ian Huybertsz.
Burgermeesteren.
Dirck Claesz. de Jonge.
Floris Ian Klaesz. Otter.
Cornelis Iansz. de Vlamingh van Oudshoorn.
sterft, daer voor
Clement Wolphert Hendriksz.
Ian Lambert Iansz.

Schepenen.
Mr. Pieter Colyn.
Ian Gaef Iansz.
Daem Meeusz.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Claes Hillebrandsz. Kreck.
Symon Lourensz. van Neck.
Ionge Claes Heyn.
Rent-meesters.
Claes Heyn Claesz.
Hillebrand Iansz. Otter
Wees-meesters.
Clement Wolphert Hendricksz.
werd Burgermeester, daer voor
Bruyn Klaesz.
Frans Claesz. Heynen.

Anno 1520.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.
Burgermeesteren.
Ian Lambert Iansz.
Claes Heyn Claesz.
Claes Gerritsz. Deyman.
Symon Sillemoer Claesz. Schol.
Schepenen.
Heymen Iacobsz. van Ouder Amstel.
Henrick Koning Henricksz.
Reyer Pietersz.
Hob *of* Robbert Iacobsz.
Symon Klaesz. van Hoorn.
Allert Andries Boelensz.
Coenraed Iansz. Min.
Rent-meesters.
Dirck Claesz. de Ionge.
Hillebrand Iansz. Otter.
Wees-meesters.
Ruysch Ian Bethsz.
Bruyning Claesz.

Anno 1521.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Klaes Heyn Klaesz.
Dirck Klaesz. de Ionge.
Willem Duyn Pietersz.
Hillebrand Iansz. Otter.

Schepenen.
Ian Gaef Iansz.
Daem Meeusz.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Cornelis Henricksz. Loen.
Klaes Hillebrandsz. Kreck.
Symon Lourensz. van Neck.
Mr. Ian Teding.

Rent-meesters.
Klaes Gerritsz. Deyman.
Allert Andries Boelensz.

Wees-meesters
Floris Ian Klaesz. Otter.
Mr. Pieter Colyn.

Anno 1522.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.
Burgermeesteren.
Dirck Klaesz. de Ionge.
Floris Ian Klaesz. Otter.
Claes Gerritsz. Deyman.
Allert Andries Boelensz.
Schepenen.
Stans Klaesz.
Iacob Gysbertsz. van Kampen.
Frans Klaes Heynensz.
Cornelis Banning.
Symon Claesz. van Hoorn.
Mr. Cornelis Dobbensz.
Ian Ysbrandsz. Hollesloot.
Rent-meesters.
Claes Heyn Claesz.
Hillebrand Iansz. Otter.
Wees-meesters.
Mr. Pieter Colijn.
Ruysch Ian Bethsz.

Anno 1523.

Schout.
Mr. Ian Huybertsz.
Burgermeesteren.
Floris Ian Klaesz. Otter.
Claes Heyn Klaesz.
Ruysch Ian Bethsz.
Hob *of* Robbert Iacobsz.
Schepenen.
Symon Sillemoer Claesz. Schol.
Mr. Pieter Colijn.
Claes Gaef.
Heyman Iacobsz. van Ouder Amstel.
Claes Hillebrandsz. Kreck.
Dirck Carstensz.
Claes Claesz. Buyck.
Rent-meesters.
Dirck Claesz. de Jonge.
Allert Andries Boelensz.
Wees-meesters.
Hillebrand. Iansz. Otter.
Cornelis Banning.

Anno 1524.
Schout.

Mr. Ian Huybertsz.
Burgermeesteren.
Claes Heyn. Claesz.
sterft, daer voor
Ruysch Ian Bethsz.
Symon Claesz. van Hoorn.
Allert Andriesz. Boelensz.
Dirck Claesz. de Ionge.

Schepenen.
Lucas Iacobsz. van Beverwaerde *aliàs* Persijn.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Mr. Ian Teding.
Symon Lourensz. van Neck.
Ian Ysbrandsz. Hollesloot.
Ian Ysbrandsz. Lijn-drayer.
Mr. Cornelis Dobbensz.
Rent-meesters.
Ruysch Ian Bethsz.
dese werd Burgermeester in plaets van Claes Heyn Claesz.
in sijn stede komt
Floris Ian Claesz. Otter.
Cornelis Cornelisz. de Vlaming van Oudshoorn.
Wees-meesters.
Mr. Pieter Colijn.
Hillebrand Iansz. Otter.

Anno 1525.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.
Burgermeesteren.
Allert Andries Boelensz.
Floris Ian Claesz. Otter.
Hob *of* Robbert Iacobsz.
Frans Claesz. Heynen.

Schepenen.
Stans Claesz.
sterft, daer voor
Cornelis Henricksz. Loen.
Mr. Pieter Colijn.
Mr. Pieter Oly Haring.
Cornelis Sybrandsz. Buyck.
Iacob Huyg Haring Pietersz.
Pieter Amesz.
Cornelis Cornelisz. de Vlaming van Oudshoorn.
Rent-meesters.
Dirck Claesz. de Ionge.
Cornelis Banning.
Wees-meesters.
Hillebrand Iansz. Otter.

Anno 1526.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.
Floris Ian Claesz. Otter.
Ruysch Ian Bethsz.
Dirck Claesz. de Ionge.
Lucas Iacobsz. van Beverwaerde *aliàs* Persijn.

Schepenen.
Symon Claesz. van Hoorn.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Claes Hillebrandsz. Kreck.

Mr. Cornelis Dobbensz.
Gerrit Pancrasz.
Iacob Benning.
Mr. Henrick Dircksz.

Rent-meesters.

Cornelis Bannig.
Allert Andries Boelensz.

Wees-meesters.

Mr. Pieter Colijn.
Hillebrand Iansz. Otter.

Anno 1527.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Lucas Iacobsz. van Beverwaerde *aliâs* Persijn.
Allert Andries Boelensz.
Frans Claes Heynensz.
Hillebrand Iansz. Otter.

Schepenen.

Cornelis Iacobsz. Croonenburg *in 't Paradijs.*
Cornelis Henricksz. Loen.
Cornelis Banning.
Symon Lourons Coppens.
Ian Ysbrandsz. Lijn-drayer.
Iacob Dircksz. Prins.
Claes Volckertsz.

Rent-meesters.

Ruysch Ian Bethsz.
Dirck Claesz. de Jonge.

Wees-meesters.

Mr. Pieter Colijn.
Heyman Iacobsz. van Ouder Amstel.

Anno 1528.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Allert Andries Boelensz.
Claes Gerritsz. Deyman.
Ruysch Ian Bethsz.
Heyman Iacobsz. van Ouder Amstel.

Schepenen.

Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Claes Hillebrandsz.
Mr. Cornelis Dobbensz.
Ian Ysbrandsz. Hollesloot.
Mr. Henrick Dircksz.
Iacob Codde.

sterft, daer voor

Pieter Iansz. Ackerman.
Pieter Amesz.

Rent-meesters.

Ionge Dirck Claesz.
Cornelis Banning.

Wees-meesters.

Mr. Pieter Colijn.
Hillebrand Iansz, Otter.

Anno 1529.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Ruysch Ian Bethsz.
Lucas Jacobsz. van Beverwaerde *aliâs* Perlyn.
Hillebrand Iansz. Otter.
Cornelis Henricksz Loen.

Schepenen.

Claes Gaef Lambertsz.
Cornelis Buyck Sybrandsz.
Goossen Iansz. Recalf. Bardesius.
Allerd Corsz.
Pieter Ackerman Pietersz. Millick.
Willem Dircksz. Bardeus.
Iacob Roelofsz.

sterft, daer voor

Symon Marten Pietersz. *Verwer.*

Rent-meesters.

Allerd Andries Boelensz.
Cornelis Banning.

Wees-meesters.

Mr. Pieter Colyn.
Heyman Iacobsz. van Ouder Amstel.

Anno 1530.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Hillebrand Iansz. Otter.
Allerd Andries Boelensz.
Gerrit Andriesz van Hoorn.
Heyman Jacobsz. van Ouder Amstel.

Schepenen.

Reyer Pietersz.
Pieter Ackerman Iansz.
Pieter Iansz. Pledser.
Ian Bruyn Iacobsz. Swaen.
Iacob Pietersz. Schaep.
Gysbert Iansz. Beresteyn.
Pieter Amesz.

Rent-meesters.

Ruysch Ian Bethsz.
Cornelis Banning.

Wees-meesters.

Mr. Pieter Colyn.
Cornelis Henricksz. Loen.

Anno 1531.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Allert Andries Boelensz.
Ruysch Ian Bethsz.
Cornelis Henricksz Loen.
Mr. Pieter Colyn.

De voorsz. Schepenen van Anno 1530. sijn gecontinueert tot den 19. May Anno 1531. en op nieu ge-eedigt; en doen wierden Schepenen dese na-volgende,

Schepenen.

Klaes Hillebrandsz. Kreck.
Ionge Klaes Heyn.
Cornelis Buyck Sybrandsz.
Goossen Iansz. Recalf Bardesius.
Pieter Ackerman Pietersz. Millick.
Ian Benning Gerritsz.
Henrick Pouwelsz. Me-bael.

Rent-meesters.

Cornelis Banning.
Allerd Corsz.

Wees-meesters.

Heyman Iacobsz. van Ouder Amstel.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.

Anno 1532.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Ruysch Ian Bethsz.
Heyman Iacobsz van Ouder Amstel.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Iacob Huyg Pietersz. Haring.

Schepenen.

Reyer Pietersz.
Dirck Korsz.
Pieter Iansz. Pledser.
Ian Bruyn Iacobsz. Swaen.
Mr. Klaes Heyn Willemsz.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Ioost Buyck Sybrandsz.

Rent-meesters.

Allert Andries Boelensz.
Cornelis Banning.

Wees-meesters.

Mr. Pieter Kolyn.
Cornelis Henricksz. Loen.

Anno 1533.

Schout.

Mr. Ian Huybertsz.

Burgermeesteren.

Heyman Iacobsz. van Ouder Amstel.
Allerd Andries Boelensz.
Cornelis Henricksz. Loen.
Mr. Pieter Colyn.

Schepenen.

Ionge Claes Heyn.

Mr. Hendrick Dircksz.
Pieter Amesz.
sterft, daer voor
Lambert Ysbrand Koppens.
Goossen Iansz. Recalf Bardesius.
Claes Ieroensz.
Pieter Ackerman Pietersz. Millick.
Marten Ian Heynensz.

Rent-meesters.

Ruysch Ian Bethsz.
Cornelis Banning.

Wees-meesters.

Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Dirck Korsz.

Anno 1534.

Schout.

Mr. Ian Huybersz.
is verlaten, en in sijn plaets quam
Ruysch Ian Bethsz.
tot den 19. *Marty, daer na*
Heyman Iacobsz. van Ouder Amstel.
tot den 9. *October, daer na*
Klaes Gerrit Mattheusz.

Burgermeesteren.

Allert Andries Boelensz.
Ruysch Ian Bethsz.
Iacob Huyg Pietersz. Haring.
Cornelis Banning.

Schepenen.

Claes Hillebrandsz. Kreck.
Mr. Cornelis Dobbensz.
Mr. Claes Heyn Willemsz.
Ioost Sybrandsz. Buyck.
Ysbrand Pieter Koppensz.
Claes Henricksz. Basgen.
Mr. Pieter Bicker Gerritsz.

Rent-meesters.

Mr. Pieter Colijn.
Cornelis Henricksz. Loen.

Wees-meesters.

Dirck Karstensz.
Goossen Iansz. Recalf Bardesius.

Anno 1535.

Schout.

Claes Gerrit Mattheusz.
tot in October, daer na
Mr. Cornelis Dobbensz.

Burgermeesteren.

Ruysch Ian Bethsz.
Heyman Iacobsz. van Ouder Amstel.
Mr. Pieter Colijn.

Dese wierd van de Anabaptisten *op de Plaets deser Stede den* 10. *May seer deerlick vermoord, in sijn plaets quam*

Mr. Ian Teding.
Goossen Iansz. Recalf Bardesius.

Schepenen.

Symon Claesz. van Hoorn.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Symon Lourensz. van Neck.
Ian Ysbrandsz. Lijn-drayer.
Mr. Henrick Dircksz.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Claes Loen Fransz.

Rent-meesters.

Cornelis Banning.
Cornelis Henricksz. Loen.

Wees-meesters.

Allerd Andries Boelensz.
Hillebrad Iansz. Otter.

Anno 1536.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbensz.

Burgermeesteren.

Mr. Ian Teding.
Claes Gerritsz. Deyman.
Cornelis Banning.
Cornelis Buyck Sybrandsz.

Schepenen.

Claes Gerrit Mattheusz.
Claes Doedensz.
Egbert Garbrandsz. Paf.
Willem Claesz. Koeck.
Ian Reysersz. *van Monnickendam.*
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Pieter Cantert Willemsz.

(Dese Schepenen sijn alle nieu gekoren, dat noyt gebeurt is.)

Rent-meesters.

Ruysch Ian Bethsz.
Cornelis Henricksz. Loen.

Wees-meesters.

Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Allert Andries Boelensz.

Anno 1537.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbensz.

Burgermeesteren.

Claes Gerritsz. Deyman.
Allert Andries Boelensz.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Claes Hillebrandsz. Kreck.

Schepenen.

Mr. Henrick Dircksz.
Ioost Sybrandsz. Buyck.
Dirck Marcus Iansz.
Mr. Cornelis Garbrandsz.
Ian Willemsz. Wijngaerd.
Gerrit Ian Lambertsz.
Gerrit Mattheusz.

(Dese boven-staende Schepeen sijn gecontinueert tot den 7. *February door last van* Vrou Maria. *)*

Burgermeesteren.

Ruysch Ian Bethsz.
Claes Gerrit Mattheusz.

Wees-meesters.

Hillebrand Iansz. Otter.
Cornelis Henricksz. Loen.

Anno 1538.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbensz.

Burgermeesteren.

Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Mr. Ian Teding.
Claes Loen Fransz.
Claes Gerrit Mattheusz.

Schepenen.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Pieter Cantert Willemsz.
Gerrit Cornelisz.
Klaes Meeuwsz.
Mr. Lambert Fredricksz.
Iacob Henricksz. Sael.
Sybrand Iacobsz. Bam.

Rent-meesters.

Claes Hillebrandsz. Kreck.
Mr. Hendrick Dircksz.

Wees-meesters.

Hillebrand Iansz. Otter.
Cornelis Henricksz. Loen.

Anno 1539.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbensz.

Burgermeesteren.

Claes Loen Fransz.
Claes Gerritsz. Deyman.
Claes Doedensz.
Mr. Henrick Dircksz.

Schepenen.

Ioost Sybrandsz. Buyck.
Klaes Henricksz. Basgen.
Ian Willemsz. Wijngaerd.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Allerd Dircksz. Fasol.
Floris Florisz.
Willem Cornelisz. Stickel.

Rent-meesters.

Claes Hillebrandsz. Creck.
Claes Gerrit Mattheusz.

Wees-meesters.

Hillebrand Iansz. Otter.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.

Anno

Anno 1540.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbensz.

Burgermeesteren.

Mr. Henrick Dircksz.
Claes Gerrit Mattheusz.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
Egbert Garbrandsz. Paf.

Schepenen.

Willem Claesz. Koeck.
Pieter Cantert Willemsz.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Cornelis Claes Meeuwsz.
Pieter Koenen Schepen.
Cornelis Claesz. Occo.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.

Rent-meesters.

Claes Hillebrantsz. Kreck.
Claes Loen Fransz.

Wees-meesters.

Cornelis Hendricksz. Loen.
Klaes Doedensz.

Anno 1541.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbensz.

Burgermeesteren.

Claes Gerrit Mattheusz.
Claes Loen Fransz.
Claes Doedensz.
Mr. Ian Teding.
dese sterft, daer voor
Gerrit Andriesz. van Hoorn.

Schepenen.

Iooft Sybrandsz. Buyck.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Ian Willemsz. Wijngaerd.
Albert Dircksz. Fasol.
Ian Iansz. van Hoorn.
Claes Vechtersz.
Sybrand Pompeus Occo.

(dese Schepenen sijn gecontinueert tot den 8. *Febr.*

Rent-meesters.

Claes Hillebrandsz. Kreck.
Pieter Cantert Willemsz.

Wees-meesters.

Cornelis Henricksz. Loen.
Gerrit Andriesz. van Hoorn.
werd Burgermeester in plaets van
Mr. Ian Teding.
voor hem quam
Allerd Andries Boelensz.

Anno 1542.

Schout.

Mr. Cornelis Dobbensz.
en op den 10. *October*
Willem Dircksz. Bardeus.

Burgermeesteren.

Claes Doedensz.
Mr. Hendrick Dircksz.
Claes Hillebrandsz. Creck.
Iacob Huyg Haring Pietersz.

Schepenen.

Claes Henricksz. Basgen.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Claes Meeuwsz.
Gerrit Mattheusz.
Sybrand Iacobsz. Bam.
Mr. Claes Chys.
Ian Duyvensz. de Jonge.

Rent-meesters.

Claes Gerrit Mattheusz.
Pieter Cantert Willemsz.

Wees-meesters.

Allert Andries Boelensz.
Cornelis Henricksz. Loen.

Anno 1543.

Schout.

Willem Dircksz. Bardeus.

Burgermeesteren.

Mr. Henrick Dircksz.
Claes Gerrit Mattheusz.
Claes Loen Fransz.
Mr. Claes Heyn Willemsz.

Schepenen.

Henrick Pouwelsz. Me-bael.
Iooft Sybrandsz. Buyck.
Ian Willemsz. Wijngaerd.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Ian Pietersz. de Graef.
Sybrand Pompeus Occo.
Symon Claes Coppensz.

Rent-meesters.

Cornelis Banning.
Pieter Cantert Willemsz.

Wees-meesters.

Allert Andries Boelensz.
Cornelis Henricksz. Loen.

Anno 1544.

Schout.

Willem Dircksz. Bardeus.

Burgermeesteren.

Mr. Claes Heyn.
Claes Doedensz.
Claes Henricksz. Basgen.
Pieter Cantert Willemsz.

Schepenen.

Sybrand Iacobsz. Bam.
Gerrit Mattheus Claesz.
Ian Duyvensz.
Floris Florisz.
Mr. Outgert Clementsz. *Medicus.*
Cornelis Antonisz. *Schilder.*
Floris Martensz. van Alckemade.

(dese Schepenen sijn gecontinueert tot den 12. *Febr.)*

Rent-meesters.

Cornelis Banning.
Claes Gerrit Mattheusz.

Wees-meesters.

Allert Andries Boelensz.
Cornelis Henricksz. Loen.

Anno 1545.

Schout.

Willem Dircksz. Bardeus.

Burgermeesteren.

Pieter Cantert Willemsz.
Mr. Henrick Dircksz.
Claes Loen Fransz.
Dirck Hillebrandsz. Otter.

Schepenen.

Iooft Sybrandsz. Buyck.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Ian Willemsz. Wijngaerd.
Sybrand Pompeus Occo.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Pieter Garbrandsz.
Harmen Ottensz.

Rent-meesters.

Claes Gerrit Mattheusz.
Mr. Claes Heynen.

Wees-meesters.

Allert Andries Boelensz.
Cornelis Henricksz. Loen.

Anno 1546.

Schout.

Willem Dircksz. Bardeus.

Burgermeesteren.

Mr. Hendrick Dircksz.
Claes Gerrit Mattheusz.
Claes Doedensz.
Claes Henricksz. Basgen.

Schepenen.

Claes Meeuwsz.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Ian Duyvensz. de Ionge.
Floris Martensz. van Alckemade.
Cornelis Antonisz. *Schilder.*
Iacob Iacobsz. van Keulen.
Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*

(dese Schepenen sijn gecontinueert tot den 10. *May.)*

Rent-meesters.

Mr. Claes Heyn.
Pieter Cantert Willemsz.

Wees-meesters.

Allert Andries Boelensz.
Cornelis Henricksz. Loen.

Anno

Anno 1547.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Claes Gerrit Mattheuſz.
Mr. Claen Heyn.
Pieter Cantert Willemſz.
Dirck Hillebrandſz. Otter.

Schepenen.

ge-elegeert op den 10. *May*,
Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Ian Willemſz. Wijngaerd.
Mr. Outgert Clementſz. *Medicus.*
Symon Claes Cops *of* Coopez.
Floris Roeterſz.
Ian Oom Ianſz.
Ian Harmenſz. Goudenberg.

Rent-meeſters.

Claes Henrickſz. Baſgen.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Cornelis Henrickſz. Loen.

Anno 1548.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Pieter Cantert Willemſz.
Mr. Henrick Dirckſz.
Claes Doedenſz.
Claes Henrickſz. Baſgen.

Schepenen.

Gerrit Claes Mattheuſz.
Floris Floriſz.
Ian Duyvenſz. de Ionge.
Cornelis Antoniſz. *Schilder.*
Luycas Meynertſz. van Alkeſteyn.
Frans Ianſz. Teding.
Henrick Corneliſz. van Marcken. *in de Roo Meulen.*

Rent-meeſters.

Klaes Gerrit Mattheuſz.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.

Anno 1549.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Mr. Henrick Dirckſz.
Mr. Klaes Heyn.
Egbert Garbrandſz. Paſ.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.

Schepenen.

Klaes Meeuwſz.
Floris Martenſz. van Alckemade.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Ian Harmenſz. Goudenbergh.
Ian Willemſz. Wijngaerd.
Ian Claeſz. van Hoppen.
Henrick Ianſz. Kroock.

Rent-meeſters.

Claes Gerrit Mattheuſz.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Claes Henrickſz. Baſgen.

Anno 1550.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Klaes Gerrit Mattheuſz.
Pieter Cantert Willemſz.
Claes Henrickſz. Baſgen.

Schepenen.

Ian Duyvenſz. de Ionge.
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Cornelis Antoniſz. *Schilder.*
Iacob Iacobſz. van Ceulen.
Harmen Albertſz. van Diemen.
Albert Dirck Marcuſz.
Henrick Corneliſz. van Marcken *in de Roo Meulen.*

Rent-meeſters.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Mr. Claes Heyn.

Anno 1551.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Claes Gerrit Mattheuſz.
Mr. Henrick Dirckſz.
Mr. Claes Heyn.
Dirck Hillebrandſz. Otter.

Schepenen.

Claes Meeuwſz.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Sybrand Pompëus Occo.
Ian Harmenſz. Goudenberg.
Henrick Ianſz. Kroock.
Frans Dirck Marcus.
Mr. Willem Kunnenſz.
Jacob Walig.

Rent-meeſters.

Pieter Cantert Willemſz.
Ian Willemſz. Wijngaerd.

Wees-meeſters.

Allert Andries Boelenſz.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.

Anno 1552.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Mr. Henrick Dirckſz.
Pieter Cantert Willemſz.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.

Schepenen.

Ian Willemſz. Wijngaetd.
Gerrit Claes Mattheuſz.
Henrick Corneliſz. van Marcken *in de Roo meulen.*
Harmen Albertſz. van Diemen
Albert Dirck Marcuſz.
Andries Boelen Corneliſz.
Claes Corneliſz. Nobel.

Rent-meeſters.

Klaes Gerrit Mattheuſz.
Claes Henrickſz. Baſgen.

Wees-meeſters.

Mr. Claes Heyn.
Claes Doedenſz.

Anno 1553.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Pieter Cantert Willemſz.
Claes Doedenſz.
Claes Henrickſz. Baſgen.
Mr. Cornelis Dobbenſz.

Schepenen.

Klaes Meeuwſz.
Sybrand Pompëus Occo.
Symon Klaes Cops *of* Coppez.
Jan Duyvenſz.
Ian Harmenſz. Goudenberg.
Frans Dirck Marcus.
Lourens Symonſz. van Neck.

Rent-meeſters.

Dirck Hillebrandſz Otter.
Claes Gerrit Mattheuſz.
ſterft, daer voor
Gerrit Claes Mattheuſz.

Wees-meeſters.

Mr. Claes Heyn.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.

Anno 1554.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Mr. Cornelis Dobbenſz.
Egbert Gerbrandſz. Paſ.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Gerrit Claes Mattheuſz.

Sche-

Schepenen.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Ian Willemsz. Wijngaerd.
Floris Florisz.
Cornelis Antonisz. *Schilder.*
Ian Claesz. van Hoppen.
Harmen Allerdsz. van Diemen.
Mr. Willem Kunnensz.
Rent-meesters.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Pieter Cantert Willemsz.
Wees-meesters.
Klaes Doedensz.
Claes Heyn.

Anno 1555.
Schout.
Willem Dircksz. Bardeus.
Burgermeesteren.
Gerrit Claes Mattheusz.
Mr. Henrick Dircksz.
Pieter Cantert Willemsz.
Ian Duyvensz.
Schepenen.
Claes Meeuwsz.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Ian Harmensz. Goudenberg.
Albert Dirck Marcus.
Doede Claes Doedensz.
Mr. Pieter Bicker Willemsz.
Pieter Pieter Garbrandsz.

(Nota, van Anno 1546. *tot* 1555. *sijn Schepenen jaerlix gecontinueert tot op den* 10. *May, en van den* 10. *May* 1555. *tot op den* 28. *February* 1556.*)*

Rent-meesters.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Sybrand Pompëus Occo.
Wees-meesters.
Claes Doedensz.
Mr. Claes Heyn.

Anno 1556.
Schout.
Willem Dircksz. Bardeus.

Burgermeesteren.
Mr. Henrick Dircksz.
Iooft Sybrandsz. Buyck.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Sybrand Pompëus Occo.
Schepenen.
Ian Willemsz. Wijngaerd.
Harmen Albertsz. van Diemen.
sterft, daer voor
Luycas Meynertsz. van Alckesteyn.
Floris Roetersz.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Floris Florisz.
Claes Iacob van Swieten *van Leyden.*
Mr. Albert Cantert.
Rent-meesters.
Pieter Cantert Willemsz.
Gerrit Claes Mattheusz.
Wees-meesters.
Claes Doedensz.
Mr. Claes Heyn.

Anno 1557.
Schout.
Willem Dircksz. Bardeus.
Burgermeesteren.
Iooft Sybrandsz. Buyck.
Pieter Cantert Willemsz.
Gerrit Claes Mattheusz.
Ian Duyvensz.
Schepenen.
Cornelis Antonisz. *Schilder.*
Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Ian Harmensz. Goudenberg.
Frans Iansz. Teding.
Henrick Iansz. Kroock.
Albert Dirck Marcus.
Mr. Pieter Bicker Willemsz.

(Dese Schepenen sijn gecontinueert tot op den 11. *Maert* 1558.*)*

Rent-meesters.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Sybrand Pompëus Occo.
Wees-meesters.
Claes Doedens.
Mr. Klaes Heyn.

Anno 1558.
Schout.
Willem Dircksz. Bardeus.
Burgermeesteren.
Gerrit Claes Mattheusz.
sterft, daer voor
Ian Duyvensz.
Claes Doedensz.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Sybrand Pompëus Occo.
Schepenen.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Floris Florisz.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Lucas Meynertsz. van Alckesteyn.
Ian Oom Iansz.
Claes Iacobsz. van Swieten *van Leyden.*
Pieter Pieter Garbrandsz.
Rent-meesters.
Pieter Cantert Willemsz.
Iooft Sybrandsz. Buyck.
Wees-meesters.
Mr. Claes Heyn.
Ian Harmensz. Goudenberg.

Anno 1559.
Schout.
Willem Dircksz. Bardeus.
Burgermeesteren.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Pieter Cantert Willemsz.
Mr. Cornelis Dobbensz.
sterft, daer voor
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Iooft Sybrandsz. Buyck.
Schepenen.
Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Henrick Iansz. Kroock.
Albert Dirck Marcus.
Mr. Pieter Willemsz. Bicker.
Claes Gerritsz. *Bont-wercker.*
Ian Pijl Klaes Doedensz.
Iacob Gerrit Mattheusz.
Rent-meesters.
Sybrand Pompëus Occo.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Wees-meesters.
Mr. Klaes Heyn.
Klaes Doedensz.

Anno 1560.
Schout.
Willem Dircksz. Bardeus.
Burgermeesteren.
Pieter Cantert Willemsz.
Sybrand Pompëus Occo.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Ian Klaesz. van Hoppen.
Schepenen.
Floris Florisz.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Frans Dirck Marcus.
Claes Iacobsz. *in de Meulen.*
Antonis van Hoef.
Lucas Meynertsz. van Alckesteyn.
Pieter Pieter Garbrandsz.

't Getal der Schepen is in dit jaer vermeerdert by 't Hof tot IX. toe.

Ian Vechtersz.
Ian Claesz. Verwer.
Rent-meesters.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Iooft Sybrandsz. Buyck.
Wees-meesters.
Mr. Claes Heyn.
Ian Harmensz. Goudenberg.

Anno 1561.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Ian Claeſz. van Hoppen.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Dirck Hillebrandſz. Otter.
Symon Claes Cops *of* Coppez.

Schepenen.

Henrick Corneliſz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Ian Oom Ianſz.
Albert Dirckſz. Marcus.
Mr. Pieter Bicker Willemſz.
Henrick Ianſz. Kroock.
Mr. Albert Cantert.
Coen Pieterſz. Schepen.
Dirck Schaep Iacobſz.
Dirck-Ian Henrickſz.

Rent-meeſters.

Pieter Cantert Willemſz.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Mr. Claes Heyn.
Frans Dirckſz. Marcus.
Claes Doedenſz.

Anno 1562.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Symon Claes Cops *of* Coppez.
Pieter Cantert Willemſz.
Sybrand Pompëus Occo.
Cornelis Iacobſz. Brouwer.

Schepenen.

Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Ian Duyvenſz.
Lucas Meynertſz. van Alckeſteyn.
Frans Ianſz. Teding.
Iacob Corneliſz. Nobel.
Pieter Pieter Garbrandſz.
Antonis van Hoef Iacobſz.
Floris Dirckſz. Otter.
Mr. Dirck Floriſz.

Rent-meeſters.

Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Dirck Hillebrandſz. Otter.

Wees-meeſters.

Mr. Claes Heyn.
Ian Claeſz. van Hoppen.
Claes Doedenſz.

ſterft, daer voor

Albert Dirck Marcus.

Anno 1563.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Pieter Cantert Willemſz.
Mr. Henrick Dirckſz.
Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Elbert Marcus.

Schepenen.

Henrick Corneliſz. van Marken *in de Roo Meulen.*
Henrick Ianſz. Kroock.
Mr. Pieter Bicker Willemſz.
Ian Pyl Claes Doedens.
Ian Vechterſz.
Ian Claeſz. Verwer *in de drie Koningen.*
Coen Pieterſz. Schepen.
Dirck Schaep Iacobſz.
Ian Rijſer Ianſz.

Rent-meeſters.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Mr. Claes Heyn.
Ian Claeſz. van Hoppen.
Symon Claes Cops *of* Coppez

Anno 1564.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Mr. Henrick Dirckſz.
Dirck Hillebrandſz. Otter.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Ian Claeſz. van Hoppen.

Schepenen.

Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Ian Oom Ianſz.
Lucas Meynertſz. van Alckeſteyn.
Pieter Pieter Gerbrandſz.
Mr. Albert Cantert.
Iacob Corneliſz. Nobel.
Mr. Dirck Floriſz.
Ian Duyvenſz. Brouwer.
Henrick Iacobſz. van Swieten *van Leyden.*

Rent-meeſters.

Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Pieter Cantert Willemſz.
Elbert Marcus Dirckſz.
Henrick Ianſz. Kroock.

Anno 1565.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

Burgermeeſteren.

Symon Claes Cops *of* Coppez.
Pieter Cantert Willemſz.
Iooſt Buyck Sybrandſz.
Elbert Marcus Dirckſz.

Schepenen.

Henrick Corneliſz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Henrick Ianſz. Kroock.
Mr. Pieter Bicker Willemſz.
Ian Pyl Klaes Doedens.
Ian Vechterſz.
Coen Pieterſz. Schepen.
Floris Dirckſz. Otter.
Garbrand Eggenſz. Paf.
Willem Pouwelſz.

Rent-meeſters.

Dirck Hillebrandſz. Otter.
Sybrand Pompëns Occo.

Wees-meeſters.

Ian Claeſz. van Hoppen.
Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Cornelis Iacobſz. Brouwer.

Anno 1566.

Schout.

Willem Dirckſz. Bardeus.

en den 14 *April.*

Pieter Pieter Gerbrandſz.

Burgermeeſteren.

Elbert Marcus Dirckſz.
Ian Claeſz. van Hoppen.
Dirck Hillebrandſz. Otter.
Cornelis Iacobſz. Brouwer.

Deſe Burgermeeſteren wierden gekoren by Madame de Parma *onder proteſtatie.*

Schepenen.

Symon Marten Dirckſz. van de Ruwiel.
Pieter Pieter Gerbrandſz.

werd Schout, daer voor

Gerbrand Pos
Iacob Corneliſz. Nobel.
Lucas Meynertſz. van Alckeſteyn.
Iacob Claeſz.
Mr. Dirck Floriſz.
Dirck Meynertſz. Pater.
Pieter Klaeſz. *Kan* van Marcken.
Dirck Ianſz. Deyman.

Rent-meeſters.

Iooſt Sybrandſz. Buyck.
Sybrand Pompëus Occo.

Wees-meeſters.

Pieter Kantert Willemſz.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Henrick Ianſz. Kroock.

Anno 1567.

Schout.

Pieter Pieter Gerbrandſz.

Burgermeesteren.
Ian Claesz. van Hoppen.
Jooft Sybrandsz. Buyck.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Schepenen.
Ian Oom Iansz.
Henrick Iansz. Kroock.
Ian Pyl Claes Doedens.
Iacob Gerrit Mattheusz.
Ian Vechtersz.
Gerbrand Eggensz. Paf.
Ian Duyvensz.
sterft, daer voor
Ian Michiel Loefsz.
Floris Dircksz. Otter.
Iacob Pietersz. Kanter.
Rent-meesters.
SymonMarten Dircksz. van de Ruwiel.
Elbert Marcus.
Wees-meesters.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Gerbrand Claesz. Banning.

Anno 1568.
Schout.
Pieter Pieter Gerbrandsz.
Burgermeesteren.
Symon Klaes Cops *of* Coppez.
Elbert Marcus Dircksz.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Floris Martensz. van Alckemade.
Schepenen.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Albert Kanter.
Ian Ryser Iansz.
Claes Iacobsz.
Dirck Ian Deyman.
Lucas Meyndertsz. van Alckesteyn.
Iacob Cornelisz. Nobel.
Arend Ian Ernst van Bassen.
Henrick Iacobsz. Ulison.
Rent-meesters.
Iooft Buyck Sybrandsz.
Iacob Benning.
Wees-meesters.
Ian Claesz. van Hoppen.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Henrick Iansz. Croock.

Anno 1569.
Schout.
Pieter Pieter Gerbrandsz.
Burgermeesteren.
Elbert Marcus Dircksz.
Iooft Buyck Sybrandsz.
Ian Claesz. van Hoppen.
Dirck Ian Henricksz.
sterft, daer voor
Claes Iacobsz. van Swieten *van Leyden.*
Schepenen.
Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Ian Pyl klaes Doedens.
Ian Vechtersz.
Gerbrand Eggens Paf.
Floris Dircksz. Otter.
Gerbrand Claesz. Pos.
Cornelis Claes Meeuwsz.
Iacob Canter Pietersz.
Wessel-Iacob Cornelisz.
Rent-meesters.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Iacob Gerrit Mattheusz.
Wees-meesters.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Floris Martensz. van Alckemade.

Anno 1577.
Schout.
Pieter Pieter Gerbrandsz.
Burgermeesteren.
Iooft Buyck Sybrandsz.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Floris Martensz. van Alckemade.
Iacob Cornelisz. Nobel.
Schepenen.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Lucas Meynertsz. van Alckesteyn.
Mr. Albert Canter.
Ian Ryser Iansz.
Dirck Ian Deyman.
Ian Michielsz. Loef.
Henrick Iacobsz. Ulison.
Ian Dirck Marcusz.
Lucas van Teylingen.
Rent-meesters.
Iacob Gerrit Mattheusz.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Wees-meesters.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Ian Claesz. van Hoppen.
Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*

Anno 1571.
Schout.
Pieter Pieter Gerbransz.
Burgermeesteren.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Ian Claesz. van Hoppen.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*
Schepenen.
Claes Jacobsz. van Swieten *van Leyden.*
Jan Pijl Claes Doedens.
Ian Vechtersz.
Floris Dircksz. Otter.
Gerbrand Eggensz. Paf.
Jacob Canter Pietersz.
Cornelis Claes Meeuwsz.
Sybrand Buyck Joosten.
Jacob van Boshuysen.
Rent-meesters.
Jacob Gerrit Mattheusz.
Floris Martensz. van Alckemade.
Wees-meesters.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Jooft Buyck Sybrandsz.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.

Anno 1572.
Schout.
Pieter Pieter Gerbrandsz.
Op den 14 *April was des selfs tijd ge-expireert, ende wierd de plaetse een tijd lang bekleed by den Burgermeester* Jooft Buyck Sybrandsz. *en is daer na tot Schout verkoren.*
Jacob van Boshuysz.
dese sterft in 't selfde jaer, in sijn plaets quam
Andries Hollesloot.
Burgermeesteren.
Jan Claesz. van Hoppen.
Jooft Buyck Sybrandsz.
Floris Martensz. van Alckemade.
sterft, daer voor
Pieter Pieter Gerbransz.
Jacob Cornelisz. Nobel.
Schepenen.
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Mr. Albert Canter.
Jan Ryser Jansz.
Gerbrand Pos Claesz.
Dirck Meynertsz. Pater.
Dirck Jan Deyman.
Wessel Iacob Cornelisz.
Lucas van Teylingen.
Mr. Ian Tymansz. de Goyer.
Rent-meesters.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Iacob Gerrit Mattheusz.

Wees-meesters.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Henrick Cornelisz. van Marcken *in de Roo Meulen.*

Anno 1573.

Schout.
Andries Hollesloot.

Burgermeesteren.
Iacob Cornelisz. Nobel.
sterft, daer voor
Symon Marten Dircksz. van de Ruwiel.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Albert Dirck Marcus.

Schepenen.
Claes Iacobsz.
Ian Pyl Claes Doedensz.
Ian Vechtersz.
Floris Dircksz. den Otter.
Gerbrand Eggensz. Paf.
Iacob Kanter Pietersz.
Ian Michielsz. Loef.
Cornelis Claes Meeuws.
Ian van Santen Henricksz.
Rent-meesters.
Sybrand Pompëus Occo.
Iacob Gerrit Mattheus.
Wees-meesters.
Ioost Buyck Sybrandsz.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Ian Claesz. van Hoppen.
sterft in September, daer voor
Gerbrand Claesz. Banning.

Anno 1574.

Schout.
Andries Hollesloot.

Burgermeesteren.
Symon Claes Cops *of* Coppez.
sterft, daer voor
Ian Vechtersz.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Ioost Buyck Sybrandsz.
Pieter Pieter Gerbrandsz.

Schepenen.
Mr. Albert Kanter.
Iacob Gerrit Mattheus.
Dirck Ian Deyman.
Wessel Iacob Cornelisz.
Mr. Ian Tymansz. de Goyer.
Cornelis Fransz.
Reynier Henricksz. Rooclaes.
Mr. Ian Duyvensz. *Medicus.*
Mr. Arend Sandelyn.
Rent-meesters.
Sybrand Pompëus Occo.
Claes Iacobsz.

Wees-meesters.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Elbert Marcus Dircksz.
Cornelis Claes Meeuwsz.
werd Excijs-meester, in sijn plaets quam
Ian Vechtersz.
dese is op den 6. November Burgermeester gekoren in plaets van
Symon Claes Cops *of* Coppez.

Anno 1575.

Schout.
Andries Hollesloot.
Burgermeesteren.
Ian Vechtersz.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Claes Iacobsz. van Swieten, *van Leyden.*
Sybrand Buyck Ioosten.
Dese Ian Vechtersz. *wilde 't Officie niet aen-vaerden, seyde gekomen te sijn in plaets van* Symon Claes Cops *of* Coppez, *die bykans 2 jaren geregeert hadde: waer op Oud Burgermeesteren en Raden vergaderden, verstonden, dat hy 't selve most bedienen, en heeft als doen de Burgermeesteren den eed af-genomen.*
Schepenen.
Ian Pijl Claes Doedensz.
Floris Dircksz. Otter.
Gerbrand Eggensz. Paf.
Ian Michiel Loeffsz.
Henrick Iacobsz. Bicker.
Cornelis Willemsz. van Rieck.
Arent Henricksz. Loef *in Weesp*
Iacob Kanter.
Claes Gerritsz. van Santen.
Rent-meesters.
Sybrand Pompëus Occo.
Iacob Gerrit Mattheus.
Wees-meesters.
Ioost Buyck Sybrandsz.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Pieter Pieter Gerbrandsz.

Anno 1576.

Schout.
Andries Hollesloot.
Burgermeesteren.
Claes Iacobsz. van Swieten *van Leyden.*
Ioost Buyck Sybrandsz.
Pieter Pieter Gerbrandsz.
Iacob Gerrit Matheus.
Schepenen.
Mr. Albert Kanter.
Ian Rijser Iansz.
Dirck Ian Deyman.
Cornelis Fransz.
Reynier Henricksz. Rooclaes.
Mr. Ian Duyvens *Medicus.*
Mr. Arent Sandelyn.
Ian van Marcken.
Claes-Heyn Cornelisz.
Rent-meesters.
Sybrand Pompëus Occo.
Ian Dircksz. Marcus.
Wees-meesters.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Ian Vechtersz.

Anno 1577.

Schout.
Andries Hollesloot.
Burgermeesteren.
Ioost Buyck Sybrandsz.
Ian Vechtersz.
Cornelis Claes Meeuwsz.
Iacob Kanter Pietersz.
Schepenen.
Ian Pijl Claes Doedens.
Floris Dircksz. Otter.
Gerbrand Eggensz. Paf.
Mr. Ian Tymansz. de Goyer.
Ian Henricksz. van Santen.
Arend Henriksz. Loef *in Weesp.*
Willem Adamsz. *Seyle-maker.*
Symon Dircksz. Ouderkerck.
Pieter Claesz. Oly Haring.
Rent-meesters.
Claes Iacobsz. van Swieten *van Leyden.*
Ian Dirck Marcusz.
Wees-meesters.
Dirck Hillebrandsz. Otter.
Cornelis Iacobsz. Brouwer.
Sybrand Pompëus Occo.

Anno 1578.

Schout.
Andries Hollesloot.
Burgermeesteren.
Cornelis Claes Meeusz.
Iacob Gerrit Matheus.
Henrick Iacobsz. Bicker.
Reynier Henricksz. Rooclaes.

Schepenen.

De Schepenen van Anno 1577. *sijn gecontinueert geweest tot May* 1578. *overmits de stad belegerd was van der Staten Knegten, en different van den Hove van Holland.*

Op May-dag Anno 1578. *sijn by den Hove van Hollant ge-eedigt tot Schepenen voor drie vierendeel jaers dese na-beschreven persoonen.*

Mr. Albert Canter.

Ian Michiel Loefs.
Sybrand Buyck Iooften.
Mr. Ian Duyvensz. *Medicus.*
Cornelis Willemsz. van Rieck.
Iacob van Marcken.
Evert Corssen *in 't Marsjen.*
Ian Persijn.
Mr. Cornelis Iansz. Romeny-boot.

Rent-meesters.

Cornelis Jacobsz. Brouwer.
Ian Dircksz. Marcus.

Wees-meesters.

Dirck Hillebrandsz. Otter.
Iooft Buyck.
Sybrand Pompëus Occo.

Op den 26. dag van May voorsz. is in dese Stad een subite verandering gekomen, soo dat 't meestendeel van de voorgaende Magistraten uyt dese Stede geleyd ofte gevoert sijn geweest. En sijn in plaetse van de voornoemde Schout, Burgermeesteren, Schepenen, Rent-meesters en Wees-meesteren gekoren de personen hier na volgende:

Schout.

Willem Martsz. Kalf.

Burgermeesteren.

Mr. Willem Bardeusz.
Mr. Marten Iansz. Kofter *Medicus.*
Adriaen Reynertsz. Kromhout
Dirck Iansz. de Graef.

Schepenen.

Cornelis Willemsz. van Riek.
Adriaen Paeuw.
Iacob Benning Iacobsz.
Balthasar Symonsz. Appelman.
Gerrit Iansz. Delft.
Ian Iacobsz. Huydekooper.
Henrick Olfertsz. Fuyck.
Henrick Boelensz.
Mr. Cornelis Romeny-boot. *(dese heeft noyt geseten.)*

Tresoriers.

Pieter Roding.
Henrick van Marcken.

Wees-meesters.

Ian Claesz. Kat.
Ysbrand Iansz.
Ian Meurling.

Commissarissen van de Huwelixe Saken.

Mr. Reynier van Nek Symonsz
Egbert Roelossz.
Pieter Roding.
Cornelis Florisz. van Teylingen
Frans Volckertsz. Coornhart. *(dese was mede* Secretaris *van de selfde Kamer.)*

Anno 1579.

Schout.

Willem Martsz. Kalf.

Burgermeesteren.

Mr. Willem Bardeusz.
Ian Claesz. Kat.
Egbert Roelossz.
Cornelis Florisz. van Teylingen

Schepenen.

Ysbrand Iansz.
Ian Iansz. Smit.
Ian Claes Boelensz.
Cornelis Albertsz. Schaeck.
Pieter Willemsz. Vriend.
Wouter Verhee Cornelisz.
Ian Pietersz. Reael.
Frans Benning Bartholomeusz.
Ian Cornelisz. Hooft.

Tresoriers.

Mr. Marten Iansz. Coster. *Medicus.*
Pieter Roding.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Cornelis Willemsz. van Rieck.
Iacob Benning Iacobsz.

Huwelixe Saken.

Mr. Reynier van Neck Symonsz.
Cornelis Boelen Arisz.
Gerrit Iansz. Delft.
Guilliam du Gardyn.
Frans Volckertsz. Coornhart.

Anno 1580.

Schout.

Willem Martsz. Kalf.

Burgermeesteren.

Egbert Roelossz.
Mr. Marten Iansz. Coster *Medicus.*
Adriaen Reynertsz. Cromhout.
Reynier Kant.

Schepenen.

Cornelis Willemsz. van Rieck.
Frans Volckertsz. Coornhart.
Claes Reyertsz.
Iacob Bas Claesz.
Claes Boelensz.
Windrick Henricksz. van Marcken.
Pieter Boom Cornelisz.
Fredrick Vogel.
Reynst Pietersz.

Tresoriers.

Ian Claes Boelensz.
Govert Dircksz. Wuytiers.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Ian Iansz. Smit.
Henrick van Marcken.

Huwelixe Saken.

Mr. Reynier van Neck Symonsz.
Mr. Ruysch Claesz.
Guilliam du Gardyn.
Iacob Heyn Booten.
Philips Cornelisz. Boom.

Anno 1581.

Schout.

Willem Martsz. Kalf.

Burgermeesteren.

Reynier Kant.
Mr. Willem Bardeusz.
Cornelis Florisz. van Teylingen.
Reynier van Neck.

sterft, daer voor

Iacob Bas Claesz.

Schepenen.

In dit jaer sijn twee van de voorsz. Schepenen gecontinueert, die genaemt werden Oud Schepenen, siet 't 1. Boeck van 't 1. Deel, 't leste Capittel, Nr. 10. Fol. 77.

Cornelis Willemsz. van Rieck.
Pieter Cornelisz. Boom.
Ian Claes Boelensz.
Pieter Willemsz. Vriend.
Frans Benning Bartholomeusz.
Claes Albertsz. Goyer.
Ian Verhee Cornelisz.
Govert Dircksz. Wuytiers.
Cornelis Andries Boelensz.

Tresoriers.

Egbert Roelossz.
Pieter Roding.

Wees-meesters.

Ian Meurling.
Mr. Marten Iansz. Coster *Medicus.*
Ian Iansz. Smit.

Huwelixe Saken.

Mr. Ruysch Claesz.
Claes Symonsz. van Heemskerck.
Claes Pietersz. Kalf.
Cornelis Winingen.
Windrick van Marcken.

In de maend van Iunio 1581. is Willem Martsz. Kalfs *tijd geexpireert; en is van dien tijd af tot Ligt-misse Anno 1582. altijd een van de Burgermeesteren, wiens vieren-deel jaers het was te presideren, geweest* Schout *by provisie: en in de maend van Augusto daer aen volgende gestelt* Ian Koenensz, *als gesubstitueerde Schout, die dagelix als Schout by Schepenen te recht sat.*

Anno 1582.

Schout.

Mr. Willem Bardeus.

Ian Koenensz. *gesubstitueerde Schout in Augusto.*

Burgermeesteren.

Mr. Willem Bardeus *voorsz.*

Mr. Marten Koster *Medicus.*

Egbert Roeloffsz.

Claes Boelensz. *in Hamburg.*

Schepenen.

Frans Benning.

sterft, daer voor

Pieter Willemsz. Vriend.

Govert Dircksz. Wuytiers.

Balthasar Appelman.

Reynst Pietersz.

Wijbout de Wael.

Egbert Pietersz. Vinck.

Claes Symonsz. van Heemskerck.

Laurens Iacobsz. Reael.

Cornelis Pietersz. Hooft.

Tresoriers.

Cornelis Florisz. van Teylingen.

Ian Claes Boelensz.

Wees-meesters.

Ian Meurling.

Pieter Cornelisz. Boom.

Ian Iansz. Smit.

Huwelixe Saken.

Adriaen Krombout.

Mr. Ruysch Claesz.

Philips Cornelisz. Boom.

Ian Pietersz. Reael.

Willem de Vries.

Anno 1583.

Schout.

Ian Koenensz.

als gesubstitueerde van den presiderende Burgermeester.

Burgermeesteren.

Egbert Roeloffsz.

Cornelis Florisz. van Teylingen.

Reynier Cant.

Pieter Cornelisz. Boom.

Schepenen.

Claes Symonsz. van Heemskerck.

Cornelis Pietersz. Hooft.

Cornelis Willemsz. van Rieck.

Ian Iacobsz. Huydekooper.

Ian Verhee Cornelisz.

Claes Fransz. Oetgens van Waveren.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn.

Iacob Boelensz.

Iacob Schaep Pietersz.

Tresoriers.

Ian Claes Boelensz.

Ian Verburg.

Wees-meesters.

Ian Meurling.

Mr. Marten Koster *Medicus.*

Ian Iansz. Smit.

Huwelixe Saken.

Adriaen Reyniertsz. Kromhout.

Mr. Ruysch Claesz.

Ian Pietersz. Reael.

Ian Thomasz. Croonenburg.

Allert Iacobsz. Vries.

Anno 1584.

Schout.

Ian Koenensz.

als gesubstitueerde van den presiderende Burgermeester.

Burgermeesteren.

Cornelis Florisz. van Teylingen.

Mr. Willem Bardeusz.

Mr. Marten Coster *Medicus.*

Ian Verburg.

Schepenen.

Ian Verhee Cornelisz.

Claes Fransz. Oetgens van Waveren.

Balthasar Appelman.

Ian Claes Boelensz.

Pieter Willemsz. Vriend.

Egbert Pietersz. Vinck.

Frans Ruysch.

Cornelis Iacob Witsz.

Cornelis Benning Iansz.

Tresoriers.

Pieter Boom.

Iacob Schaep Pietersz.

Wees-meesters.

Ian Meurling.

Ian Iansz. Smit.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn.

Huwelixe Saken.

Adriaen Cromhout.

Mr. Ruysch Claesz.

Egbert Cornelisz.

Ian Thomasz. Croonenburg.

Allert Iacobsz. Vries.

In den jare 1584. *voorsz. in Augusto of daer omtrent is* Ian Coenensz. *verlaten van sijn Officie; en is daer na, te weten den* 8 *November daer aen volgende tot principael Schout gestelt* Willem vander Does Symonsz. *uyt den Hage: de welcke sekere jaren daer te voren het Officie van Convoy-meesterschap bedient hadde.*

Anno 1585.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Mr. Marten Koster *Medicus.*

Reynier Kant.

Egbert Roeloffsz.

Pieter Boom Cornelisz.

Schepenen.

Ian Claes Boelensz.

Pieter Willemsz. Vriend.

Lourens Iacobsz. Reael.

Iacob Schaep Pietersz.

Ian Iacobsz. Huydekooper.

Ian Cornelisz. Hooft.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn.

Gerrit Iacob Witsz.

Iacob Gerritsz. Hoing.

Tresoriers.

Ian Verburg.

Ian Iansz. Smit.

Wees-meesters.

Ian Meurling.

Mr. Willem Bardeusz.

Balthasar Appelman.

Huwelixe Saken.

Adriaen Cromhout.

Cornelis Florisz. van Teylingen.

Philips Cornelisz. Boom.

Ian Thomasz. Croonenburg.

Allert Iacobsz. Vries.

Anno 1586.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Reynier Kant.

Cornelis Florisz. van Teylingen.

Mr. Willem Bardeusz.

Claes Fransz. Oetgens van Waveren.

Schepenen.

Lourens Iacobsz. Reael.

Iacob Schaep Pietersz.

Ian Verhee Cornelisz.

Otto Vogel.

Balthasar Appelman.

Henrick Olphertsz. Fuyck.

Cornelis Pietersz. Hooft.

Cornelis Banning Iansz.

Pieter Paeuw Adriaensz.

Tresoriers.

Ian Verburg.

Ian Iacobsz. Huydekooper.

Wees-meesters.

Ian Meurling.

Pieter Boom Cornelisz.

Egbert Roeloffsz.

Huwelixe Saken.

Allert Iacobsz. Vries.

Ian Pietersz. Reael.

Ian de Vry Egbertsz.

Ian Thomasz. Croonenburg.

Klaes Symonsz. Heemskerck.

Anno

Anno 1587.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Cornelis Florisz. van Teylingen.

Egbert Roeloffz.

Pieter Boom Cornelisz.

Ian Klaes Boelensz.

Schepenen.

Ian Verhee Cornelisz.

Otto Vogel.

Claes Symonsz. van Heemskerck.

Cornelis Iacob Witsen.

Ian Iansz. Smit.

Pieter Willemsz. Vriend.

Ian Cornelisz. Hooft.

Ian Thomasz. Croonenburg *van Alckmaer.*

Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.

Tresoriers.

Ian Verburg.

Ian Iacobsz. Huydekooper.

Wees-meesters.

Ian Meurling.

Iacob Bas Claesz.

Claes Fransz. Oetgens van Waveren.

Huwelixe Saken.

Ian Pietersz. Reael.

Philips Cornelisz. Boom.

Ian de Vry Egbertsz.

Henrick Olphertsz. Fuyck.

Ian Lourensz. Spiegel.

Anno 1588.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Pieter Boom Cornelisz.

Reynier Kant.

Claes Fransz. Oetgens van Waveren.

Cornelis Pietersz. Hooft.

Schepenen.

Claes Symonsz. van Heemskerck.

Cornelis Iacob Witsen.

Henrick Olphertsz. Fuyck.

Iacob Boelensz.

Balthasar Appelman.

Ian Iacobsz. Huydekooper.

Cornelis Benning Iansz.

Bartholt Kromhout.

Henrick Hudde Arentsz.

Tresoriers.

Ian Verburg.

Ian Claes Boelensz.

Wees-meesters.

Ian Meurling.

Ian Iansz. Smit.

Ian Cornelisz. Hooft.

Huwelixe Saken.

Philips Cornelisz. Boom.

Ian Thomasz. Croonenburg.

Ian de Vry Egbertsz.

Ian Lourensz. Spiegel.

Lourens Iacobsz. Reael.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Gerrit Iacob Witsen.

Pieter Paeuw Adriaensz.

Anno 1589.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Reynier Kant.

Cornelis Florisz. van Teylingen

Mr. Willem Bardeusz.

Ian Claes Boelensz.

Schepenen.

Henrick Olphertsz. Fuyck.

Iacob Boelensz.

Ian Verhee.

Lourens Iacobsz. Reael.

Pieter Willemsz. Vriend.

Otto Vogel.

Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.

Ian Lourensz. Spiegel.

Wybrand Appelman.

Tresoriers.

Ian Verburg.

Cornelis Pietersz. Hooft.

Wees-meesters.

Ian Meurling.

Claes Fransz. Oetgens van Waveren.

Ian Cornelisz. Hooft.

Huwelixe Saken.

Ian Thomasz. Kroonenburg.

Ian de Vry Egbertsz.

Balthasar Appelman.

Dirck Iacobsz. Rosecrans.

Tonis Iansz. Schellingwou.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Gerrit Iacob Witsen.

Gerrit Bicker.

Anno 1590.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Cornelis Florisz. van Teylingen

Pieter Boom Cornelisz.

Claes Fransz. Oetgens van Waveren.

Balthasar Appelman.

Schepenen.

Ian Verhee.

Lourens Iacobsz. Reael.

Ian Iacobsz. Huydekooper.

Cornelis Jacob Witsen.

Ian Cornelisz. Hooft.

Cornelis Banning Iansz.

Henrick Hudde Arentsz.

Gerrit Bicker.

Reynier Paeuw.

Tresoriers.

Ian Klaes Boelensz.

Cornelis Pietersz. Hooft.

Wees-meesters.

Ian Meurling.

Mr. Willem Bardeusz.

Ian Pietersz. Reael.

Huwelixe Saken.

Ian Thomasz. Croonenburg.

Ian de Vry Egbertsz.

Dirck Iacobsz. Roosecrans.

Claes Elbertsz. Goyer.

Cornelis Cornelisz. Heemskerck.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Gerrit Iacob Witsz.

Iacob Jansz. Vinck.

Anno 1591.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Pieter Boom Cornelisz.

Reynier Kant.

Cornelis Pietersz. Hooft.

Bartholt Cromhout.

Schepenen.

Ian Iacobsz. Huydekooper.

Henrick Hudde Arentsz.

Pieter Willemsz. Vriend.

Ian Pietersz. Reael.

Iacob Boelensz.

Gerrit Iacob Witsz.

Iacob Gerritsz. Hoing.

Iacob Pietersz. Kapit.

Pieter Klaesz. Kalf.

Tresoriers.

Ian Claes Boelensz.

Roelof Egbertsz.

Wees-meesters.

Mr. Willem Bardeusz.

Claes Fransz. Oetgens van Waveren.

Balthasar Appelman.

Huwelixe Saken.

Ian Thomasz. Croonenburg.

Ian de Vry Egbertsz.

Dirck Iacobsz. Rosecrans.

Claes Elbertsz. Goyer.

Cornelis Cornelisz. Heemskerck.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Iacob Iansz. Vinck.

Wybrand Appelman.

Anno

Anno 1592.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Reynier Kant.
Mr. Willem Bardesius.
Cornelis Florisz. van Teylingen.
Claes Fransz. Oetgens van Waveren.

Schepenen.

Ian Pietersz. Reael.
Iacob Boelensz.
Ian Verhee.
Cornelis Jacob Witsen.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Ian de Vry Egbertsz.
Iacob Iansz. Vinck.
Pieter van Neck Pietersz.
Willem Pietersz. Hooft.

Tresoriers.

Ian Verburg.
Ian Claes Boelensz.

Wees-meesters.

Balthasar Appelman.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Bartholt Cromhout.

Huwelixe Saken.

Dirck Iacobsz. Rosekrans.
Claes Egbertsz. Goyer.
Cornelis Cornelisz. Heemskerck.
Reynier Paeuw.
Pieter Claesz. Kalf.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Gerrit Bicker.
Wybrand Appelman.

Anno 1593.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Cornelis Florisz. van Teylingen.
Pieter Boom Cornelisz.
Ian Claes Boelensz.
Balthasar Appelman.

Schepenen.

Ian Verhee.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Ian Iacobsz. Huydekooper.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Henrick Hudde Arentsz.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Pieter Claesz. Kalf.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.

Tresoriers.

Ian Verburg.
Roelof Egbertsz.

Wees-meesters.

Mr. Willem Bardesius.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Bartholt Cromhout.

Huwelixe Saken.

Dirck Jacobsz. Rosekrans.
Ian de Vry Egbertsz.
Cornelis Cornelisz. Heemskerck.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Ian Benning Iacobsz.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Gerrit Iacob Witsen.
Gerrit Bicker.

Anno 1594.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Pieter Boom Cornelisz.
Mr. Willem Bardesius.
Reynier Kant.
Cornelis Pietersz. Hooft.

Schepenen.

Henrick Hudde Arentsz.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Claes Symonsz. van Heemskerck.
Cornelis Iacob Witsen.
Gerrit Bicker.
Iacob Iansz. Vinck.
Ysbrand Ben Elberts.
Pieter Iacobsz. Bas.
Adriaen du Gardijn.

Tresoriers.

Balthasar Appelman.
Roelof Egbertsz.

Wees-meesters.

Bartholt Cromhout.
Ian Pietersz. Reael.
Pieter van Neck Pietersz.

Huwelixe Saken.

Dirck Iacobsz. Rosekrans.
Ian de Vry Egbertsz.
Cornelis Cornelisz. Heemskerck.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Ian Benning Iacobsz.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Gerrit Iacob Witsen.
Elbert Cornelisz. Schaeck.

Anno 1595.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Reynier Kant.
sterft, daer voor
Mr. Willem Bardesius.
Balthasar Appelman.
Bartholt Cromhout.
Iacob Boelensz.

Schepenen.

Claes Symonsz. van Heemskerck.
Cornelis Iacob Witsen.
sterft, daer voor
Gerrit Bicker.
Ian Verhee.
Ian Thomasz. Cronenburg.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Pieter van Neck Pietersz.
Willem Pietersz. Hooft.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Gerrit Claesz. Vlooswijck.

Tresoriers.

Ian Klaes Boelensz.
Roelof Egbertsz.

Wees-meesters.

Cornelis Florisz. van Teylingen
Klaes Fransz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Pietersz. Hooft.

Huwelixe Saken.

Dirck Iacobsz. Rosekrans.
Ian de Vry Egbertsz.
Harmen Gysbertsz. vande Poll.
Ian Benning Iacobsz.
Iacob Pietersz. Capit.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Iacob Iansz. Vinck.
Elbert Cornelisz. Schaeck.

Anno 1596.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Bartholt Cromhout.
Ian Claes Boelensz.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Ian de Vry Egbertsz.

Schepenen.

Ian Verhee.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Pieter Willemsz. Vriend.
Laurens Iacobsz. Reael.
Cornelis Banning Iansz.
Henrick Hudde Arentsz.
sterft, daer voor
Iacob Gerritsz. Hoing.
Iacob Iansz. Vinck.
Cornelis Iorisz.
Dr. Dirck Bas.

Tresoriers.

Balthasar Appelman.
Iacob Boelensz.

Wees-meesters.

Mr. Willem Bardesius.
Cornelis Florisz. van Teylingen.
Claes Fransz. Oetgens van Waveren.

Huwelixe Saken.
Dirck Iacobsz. Rosekrans.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Iacob Pietersz. Capit.
Pieter Bas Iacobsz.
Walig Syvertsz.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Gerrit Iacob Witsen.
Elbert Cornelisz. Schaeck.

Anno 1597.

Schout.
Willem van der Does.
Burgermeesteren.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Mr. Willem Bardesieus.
CornelisFlorisz. vanTeylingen.
Pieter Boom Cornelisz.
Schepenen.
Cornelis Banning Iansz.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Gerrit Iacob Witsen.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Gerrit Bicker.
Pieter van Neck.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Ioris Iorisz.
Tresoriers.
Iacob Boelensz.
Roelof Egbertsz.
Wees-meesters.
Claes Fransz. Oetgens van Waveren.
Ian Claes Boelensz.
Balthasar Appelman.
Huwelixe Saken.
Dirck Iacobsz. Rosekrans.
Ian de Vry Egbertsz.
Iacob Pietersz. Capit.
Pieter Bas Iacobsz.
Walig Syvertsz.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Iacob Iansz. Vinck.
Elbert Cornelisz. Schaeck.

Anno 1598.

Schout.
Willem van der Does.
Burgermeesteren.
Pieter Boom Cornelisz.
Claes Fransz. Oetgens van Waveren.
Iacob Boelensz.
Ian de Vry Egbertsz.
Schepenen.
Gerrit Iacob Witsen.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Willem Pietersz. Hooft.
Cornelis Iorisz.
Dr. Dirck Bas.
Ian Claes Reyniersz.
HarmenGysbertsz.van de Poll.
Iacob Dircksz. de Graef.
Tresoriers.
CornelisFlorisz. vanTeylingen.
Ian Claes Boelensz.
Wees-meesters.
Balthasar Appelman.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Pieter van Neck.
Huwelixe Saken.
Dirck Iacobsz. Rosekrans.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Iacob Pietersz. Capit.
Dr. Pieter Schaep.
Laurens Iacobsz. Reael.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Jacob Iansz. Vinck.
Pieter Iacobsz. Bas.
Reken-meesters.
Harmen Rodenburg.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Assurantie-meesters.
Gerrit Bicker.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Gillis Jansz. Valckenier.

Anno 1599.

Schout.
Willem van der Does.
Burgermeesteren.
Iacob Boelensz.
Mr. Willem Bardesius.
Ian Claes Boelensz.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Schepenen.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Dr. Dirck Bas.
Ian Iacobsz. Huydekooper.
Claes Symonsz. van Heemskerck.
Lourens Iacobsz. Reael.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Ioris Iorisz.
Pieter Mattijsz. Schrijver.
Dr. Sybrand Baltensz. Appelman.
Tresoriers.
CornelisFlorisz.vanTeylingen.
Roelof Egbertsz.
Wees-meesters.
Balthasar Appelman.
Claes Fransz.Oetgens van Waveren.
Pieter van Neck.
Huwelixe Saken.
Dirck Iacobsz. Rosekrans.
Ian Thomasz. Croonenburg.
HarmenGysbertsz.van dePoll.
Dr. Pieter Schaep.
Pieter Willemsz. Vriend.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Iacob Iansz. Vinck.
Pieter Bas.
Reken-meesters.
Ian de Vry Egbertsz.
Harmen Rodenburg.
Assurantie-meesters.
Gerrit Bicker.
Gillis Iansz. Valckenier.
Willem Pietersz. Hooft.

Anno 1600.

Schout.
Willem van der Does.
Burgermeesteren.
Ian Claes Boelensz.
Pieter Boom Cornelisz.
Balthasar Appelman.
Bartholt Kromhout.
Schepenen.
Ian Iacobsz. Huydekooper.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Pieter Willemsz. Vriend.
Gerrit Iacob Witsen.
Pieter van Neck.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Harmen van de Poll.
Roelof Egbertsz.
Dr. Pieter Schaep.
Tresoriers.
Ian de Vry Egbertsz.
Gerrit Bicker.
Wees-meesters.
Claes Fransz. Oetgens van Waveren.
Mr. Willem Bardesius.
CornelisFlorisz. vanTeylingen.
Huwelixe Saken.
Dirck Iacobsz. Roosekrans.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Dr. Sybrand Appelman.
Cornelis Banning Iansz.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Iacob Iansz. Vinck.
Ioris Iorisz.
Reken-meesters.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Harmen Rodenburg.
Assurantie-meesters.
Willem Pietersz. Hooft.
Gillis Iansz. Valckenier.
Ian Henricksz. Oetgens van Waveren.

Anno 1601.

Dr. Nicasius de Silla, *na dat hy vele jaren deser Stad* Pensionaris

hadde geweest, en in verscheyde Ambassaet-schappen gebruyckt, is dit jaer overleden, en in sijn plaets quam Dr. Albert de Veer.

Schout.
Willem van der Does.

Burgermeesteren.
Bartholt Kromhout.
Mr. Willem Bardesius.
sterft den 21 Martij, daer voor den 7 Aprilis
Cornelis Banning Iansz.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Ian de Vry Egbertsz.

Schepenen.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Dr. Dirck Bas.
Ioris Iorisz.
Dr. Sybrand Appelman.
Ionas Witsen.

Tresoriers.
Balthasar Appelman.
Gerrit Bicker.

Wees-meesters.
Claes Fransz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Florisz. van Teylingen.
Pieter Boom Cornelisz.

Huwelixe Saken.
Dirck Iacobsz. Rosecrans.
Cornelis Cornelisz. Heemskerk.
Gerrit Iacob Witsen.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Iacob Dircksz. de Graef.

Tresoriers Extra-ordinaris.
Iacob Iansz. Vinck.
Elbert Cornelisz. Schaeck.

Reken-meesters.
Frans Hendricksz. Oetgens van Waveren.
Harmen Rodenburg.

Assurantie-meesters.
Ian Henricksz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Adriaen Pietersz. Raep.

Anno 1602.

Schout.
Willem van der Does.

Burgermeesteren.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Cornelis Florisz. van Teylingen.
Pieter Boom Cornelisz.
Claes Fransz. Oetgens van Waveren.

Schepenen.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Dr. Dirck Bas.
Ian Iacobsz. Huydekoper.
Pieter Willemsz. Vriend.
Gerrit Iacob Witsen.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Iacob de Graef Dircksz.
Dr. Pieter Schaep.
(Dese werd uyt de Banck ge-ordonneert Raed van de Admraliteyt in Zeeland; ende daer quam geen ander in sijn stede: alwaer hy sterft den 20 Iuny 1620.)
Dr. Ian ten Grootenhuys.

Tresoriers.
Ian de Vry Egbertsz.
Gerrit Bicker.

Wees-meesters.
Bartholt Kromhout.
Cornelis Banning Iansz.
Roelof Egbertsz.

Huwelixe Saken.
Dirck Iacobsz. Rosecrans.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Dr. Sybrand Appelman.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Cornelis Cornelisz. Heemskerck.

Tresoriers Extra-ordinaris.
Iacob Iansz. Vinck.
Elbert Cornelisz. Schaeck.

Reken-meesters.
Harmen Rodenburg.
Claes Symonsz. van Heemskerk.

Assurantie-meesters.
Ian Henricksz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Adriaen Pietersz. Raep.

Anno 1603.

Schout.
Willem van der Does.

Burgermeesteren.
Pieter Boom Cornelisz.
Bartholt Kromhout.
Ian de Vry Egbertsz.
Gerrit Bicker.

Schepenen.
Gerrit Iacob Witsen.
Iacob de Graef Dirckz.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Ioris Iorisz.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Iacob Egbertsz. van Ryn.
Mr. Volckert Oeuverlander.

Tresoriers.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Ionas Witsen.

Wees-meesters.
Cornelis Florisz. van Teylingen.
Ian Claes Boelensz.
Roelof Egbertsz.

Huwelixe Saken.
Dirck Iacobsz. Rosecrans.
Pieter Dircksz. Vlaming van Oudshoorn.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Matthys Pietersz. Schrijver.
Ionas Witsen.
(dog is terstont tot Tresoriers gemaeckt.)

Tresoriers Extra-ordinaris.
Iacob Iansz. Vinck.
Henrick Pietersz. Schrijver.

Reken-meesters.
Harmen Rodenburg.
Claes Symonsz. van Heemskerck.

Assurantie-meesters.
Ian Henricksz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Adriaen Pietersz. Raep.

Anno 1604.

Schout.
Willem van der Does.

Burgermeesteren.
Ian de Vry Egbertsz.
Cornelis Florisz. van Teylingen.
sterft den 18 November, daer voor den 25 dito
Ian Pietersz. Reael.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.

Schepenen.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Ian Iacobsz. Huydekooper.
Pieter Willemsz. Vriend.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Dr. Dirck Bas.
Ionas Witsen.
Laurens Iansz. Spiegel.

Tresoriers.
Gerrit Bicker.
sterft, daer voor
Pieter Boom Cornelisz.
Reynier Paeuw Adriaensz.

Wees-meesters.
Claes Fransz. Oetgens van Waveren.

Ian Claes Boelens.
Roelof Egbertsz.

Huwelixe Saken.

Ian Thomasz Kroonenburg.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Mr. Volckert Oeuverlander.
Matthys Pietersz. Schrijver.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Iacob Iansz. Vinck.
Henrick Pietersz. Schrijver.

Reken-meesters.

Harmen Rodenburg.
Ioris Iorisz.

Assurantie-meesters.

Ian Henricksz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Adriaen Pietersz. Raep.

Anno 1605.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Cornelis Pietersz. Hooft.
Pieter Boom Cornelisz.
Bartholt Kromhout.
Reynier Paeuw Adriaensz.

Schepenen.

Ian Iacobsz. Huydekooper.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Gerrit Iacob Witsen.
Ian Thomasz. Kroonenburg.
Ioris Iorisz.
Iacob de Graef Dircksz.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Mr. Volckert Oeuverlander.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Tresoriers.

Roelof Egbertsz.
Ionas Witsen.

Wees-meesters.

Claes Fransz. Oetgens van Waveren.
Ian de Vry Egbertsz.
Ian Pietersz. Reael.

Huwelixe Saken.

Ysbrand Ben Elbertsz.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Matthys Pietersz. Schrijver.
Laurens Iansz. Spiegel.
Dr. Dirck Bas.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Iacob Iansz. Vinck.
Henrick Pietersz. Schrijver.

Reken-meesters.

Harmen Rodenburg.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.

Assurantie-meesters.

Ian Henricksz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Adriaen Pietersz. Raep.

Anno 1606.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Pieter Boom Cornelisz.
Iacob Boelens.
Ian de Vry Egbertsz.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.

Schepenen.

Iacob de Graef Dircksz.
Mr. Volckert Oeuverlander.
Pieter Hasselaer.
Dr. Dirck Bas.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Ionas Witsen.
Laurens Iansz. Spiegel.
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Dr. Dominicus Heemskerck.

Tresoriers.

Gerrit Iacob Witsen.
Dr. Ian ten Grootenhuys.

Wees-meesters.

Claes Fransz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Ian Pietersz. Reael.

Huwelixe Saken.

Ysbrand Ben Elbertsz.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Pieter Bas Iacobsz.
Matthys Pietersz. Schrijver.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
is Tresorier gekoren.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Iacob Iansz. Vinck.
Henrick Pietersz. Schrijver.

Reken-meesters.

Ioris Iorisz.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Assurantie-meesters.

Ian Henricksz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Adriaen Pietersz. Raep.

Anno 1607.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Iacob Boelens.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Cornelis Banning Iansz.

Schepenen.

Dr. Dirck Bas.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Ian Iacobsz. Huydekoper.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Ioris Iorisz.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Roetert Ernst.
Iacob Poppen.

Tresoriers.

Gerrit Iacob Witsen.
Roelof Egbertsz.

Wees-meesters.

Claes Fransz. Oetgens van Waveren.
Ian de Vry Egbertsz.
Ian Pietersz. Reael.

Huwelixe Saken.

Ysbrand Ben Elbertsz.
Pieter Bas Iacobsz.
Matthys Pietersz. Schryver.
Laurens Jansz. Spiegel.
Jonas Witsen.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Jacob Jansz. Vinck.
Henrick Pietersz. Schryver.

Reken-meesters.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Assurantie-meesters.

Geurt Dircksz. van Beuningen.
Adriaen Pietersz. Raep.
Cornelis Jansz. Valckenier.

Anno 1608.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Cornelis Pietersz. Hooft.
Pieter Boom.
sterft in 't lest van 't jaer: d'andere drie hebben voort geregeert.
Claes Fransz. Oetgens van Waveren.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.

Schepenen.

Jan Thomasz. Croonenburg.
Dr. Jan ten Grootenhuys.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Jacob de Graef Dircksz.
Roelof Egbertsz.
Jonas Witsen.
Laurens Jansz. Spiegel.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.

Tresoriers.

Gerrit Jacob Witsen.
Joris Jorisz.

Wees-meesters.
Ian de Vry Egbertsz.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
tot ontrent Augustus, in sijn stede
Harmen van de Poll.
Ian Pietersz. Reael.
Huwelixe Saken.
Pieter Bas Jacobsz.
Matthijs Pietersz. Schryver.
Cornelis Banning Iansz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Jacob Poppen.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Jacob Iansz. Vinck.
Henrick Pietersz. Schryver.
Reken-meesters.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Cornelis Banning Iansz.
Assurantie-meesters.
Geurt Dirksz. van Beuningen.
Adriaen Pietersz. Raep.
Cornelis Iansz. Valckenier.

Anno 1609.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.
Claes Fransz. Oetgens van Waveren.
Iacob Boelens.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Gerrit Iacob Witsen.

Schepenen.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Roelof Egbertsz.
Mr. Volckert Oeuverlander.
Geurt Dirksz. van Beuningen.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Iacob Poppen.
Ian Pietersz. de Wit.
Jacob van Neck.
Pieter Iansz. Reael.

Tresoriers.
Ioris Iorisz.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Wees-meesters.
Cornelis Banning Iansz.
Ian Pietersz. Reael.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Huwelixe Saken.
Pieter Bas Iacobsz.
Iacob de Graef Dircksz.
Matthys Pietersz. Schryver.
Laurens Iansz. Spiegel.
Roetert Ernst.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Iacob Iansz. Vinck.
Henrick Pietersz. Schryver.

Reken-meesters.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Ian Iacobsz. Huydekooper.
Assurantie-meesters.
Adriaen Pietersz. Raep.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Ionas Witsen.
Commissarisen van de Wissel-bank.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Dr. Dirck Bas.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.

Anno 1610.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.
Iacob Boelens.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Cornelis Banning Iansz.
Dr. Dirck Bas.
Schepenen.
Mr. Volckert Oeuverlander.
Geurt Dirksz. van Beuningen.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Ionas Witsen.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Laurens Iansz. Spiegel.
Iacob Backer.
Abraham Boom.
Tresoriers.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Ioris Iorisz.
Wees-meesters.
Ian Pietersz. Reael.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Iacob de Graef Dircksz.
Huwelixe Saken.
Pieter Bas Iacobsz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Jacob van Neck.
Ian Pietersz. de Wit.
Elbert Cornelisz. Schaeck.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Iacob Iansz. Vinck.
Henrick Pietersz. Schrijver.
Reken-meesters.
Ian Iacobsz. Huydekooper.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Assurantie-meesters.
Iacob Poppen.
Cornelis Jansz. Valckenier.
Adriaen Pietersz. Raep.
Wissel-banck.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.

Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Gerrit Iacob Witsen.

Anno 1611.

Schout.
Willem van der Does.
Burgermeesteren.
Cornelis Banning Iansz.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Roelof Egbertsz.

Schepenen.
Jacob Gerritsz. Hoing.
Ionas Cornelis Witsen.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Iacob de Graef Dircksz.
Pieter Matthysz. Schryver.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Ian Pietersz. de Wit.
Jan Gysbertsz. de Vries.

Tresoriers.
Ioris Iorisz.
Dr. Jan ten Grootenhuys.
Wees-meesters.
Cornelis Pietersz. Hooft.
Jan Pietersz. Reael.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Huwelixe Saken.
Pieter Bas Iacobsz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Iacob van Neck.
Elbert Cornelisz. Schaeck.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Jacob Jansz. Vinck.
Henrick Pietersz. Schryver.
Reken-meesters.
Jan Jacobsz. Huydekooper.
Pieter Jansz. Reael.
Assurantie-meesters.
Jacob Poppen.
Adriaen Pietersz. Raep.
Cornelis Jansz. Valckenier.
Wissel-banck.
Gerrit Iacob Witsen.
Dr. Dirck Bas.
Laurens Iansz. Spiegel.

Commissarisen van de Kleyne Saken.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Iacob Backer.
Ian Willemsz. Bogaert.
Antony Oetgens van Waveren.
In dit jaer is Dr. Albert de Veer, *na dat hy* 10 *jaren hier* Pensionaris *was geweest, in den Haeg tot Raeds-*

Raeds-heer beroepen, en in sijn plaets is gekoren Adriaen Paeuw Reyniersz.

Anno 1612.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Iacob Boelens.
Ian Pietersz. Reael.
Gerrit Iacob Witsen.

Schepenen.

Pieter Dircksz. Hasselaer.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Ioris Iorisz.
Laurens Iansz. Spiegel.
Iacob Poppen.
Roetert Ernst.
Iacob van Neck.
Adriaen Pietersz. Raep.
Fredrick de Vry.

Tresoriers.

Ian Iacobsz. Huydekooper.
Dr. Ian ten Grootenhuys.

Wees-meesters.

Cornelis Pietersz. Hooft.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Ian Pietersz. de Wit, *begonnen den* 28 *February.*

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Iacobsz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Ian Pietersz. de Wit.
Elbert Cornelisz. Schaeck.
Pieter Matthysz. Schryver.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Iacob Iansz. Vinck.
Hendrick Pietersz. Schrijver.

Reken-meesters.

Volckert Oeuverlander.
Abraham Boom.

Assurantie-meesters.

Geurt Dircksz. van Beuningen.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Pieter Iansz. Reael.

Wissel-banck.

Reynier Paeuw Adriaensz.
Roelof Egbertsz.
Iacob Dircksz. de Graef.

Kleyne Saken.

Ian Thomasz. Croonenburg.
Harmen Gysbertsz van de Poll.
Iacob Backer.
Antony Oetgens van Waveren.

Anno 1613.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Gerrit Iacob Witsen.
Bartholt Kromholt.
Cornelis Banning Iansz.
Iacob Dircksz. de Graef.

Schepenen.

Ioris Iorisz.
Iacob Poppen.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Ian Thomasz. Croonenburg.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Mr. Volckert Oeuverlander.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Abraham Boom.

Tresoriers.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Ian Iacobsz. Huydekoper.

Wees-meesters.

Cornelis Pietersz. Hooft.
Ian Pietersz. Reael.
Ian Pietersz. de Wit.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Iacobsz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Elbert Cornelisz. Schaeck.
Pieter Mattijsz. Schrijver.
Fredrick de Vry.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Iacob Iansz. Vinck.
Hendrick Pietersz. Schrijver.

Reken-meesters.

Lourens Iansz. Spiegel.
Roetert Ernst.

Assurantie-meesters.

Geurt Dircksz. van Beuningen.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Pieter Iansz. Reael.

Wissel-banck.

Iacob Boelens.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Roelof Egbertsz.

Kleyne Saken.

Harmen Gijsbertsz. van de Poll.
Ionas Cornelis Witsen.
Iacob Backer.
Antony Oetgens van Waveren.

Anno 1614.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Bartholt Cromhout.
Iacob Boelens.
Reynier Paeuw Adriaensz.
Roelof Egbertsz.

Schepenen.

Iacob Gerritsz. Hoing.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Roetert Ernst.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Iacob Backer.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Adriaen Pietersz. Raep.
Antony Oetgens van Waveren.

Tresoriers.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Ian Iacobsz. Huydekooper.

Wees-meesters.

Ian Pietersz. Reael.
Ian Pietersz. de Wit.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Iacobsz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Iacob van Neck.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Fredrick de Vry.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Iacob Iansz. Vinck.
Henrick Pietersz. Schrijver.

Reken-meesters.

Laurens Iansz. Spiegel.
Abraham Boom.

Assurantie-meesters.

Geurt Dircksz. van Beuningen.
Pieter Iansz. Reael.
Cornelis Iansz. Valckenier.

Wissel-banck.

Cornelis Pietersz. Hooft.
Cornelis Banning Iansz.
Iacob Dircksz. de Graef.

Kleyne Saken.

Ian Thomasz. Croonenburg.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Pieter Mattijsz. Schrijver.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Commissarisen van de Banck van Leeninge.

Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Ionas Cornelis Witsen.

Anno 1615.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Iacob Boelens.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Gerrit Iacob Witsen.
Dr. Dirck Bas.

Schepenen.

Dirck de Vlamingh van Oudshoorn.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Pieter Dircksz. Hasselaer.
Ioris Iorisz.
Laurens Iansz. Spiegel.
Geurt Dircksz. van Beuningen.

Iacob Poppen.
Iacob van Neck.
Abraham Boom.

Tresoriers.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Ian Iacobsz. Huydekooper.

Wees-meesters.

Ian Pietersz. Reael.
Ian Pietersz. de Wit.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Iacobsz.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Fredrick de Vry.
Cornelis Schellinger.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Henrick Pietersz. Schrijver.
Iacob Bicker Iacobsz.

Reken-meesters.

Roetert Ernst.
Antony Oetgens van Waveren.

Assurantie-meesters.

Pieter Iansz. Reael.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Pieter Pietersz. Hasselaer.

Wissel-banck.

Cornelis Banning Iansz.
Reynier Paeuw.
Jacob Dircksz. de Graef.
Is gecommitteert in de Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland: in sijn plaets is in de Banck gekomen
Bartholt Kromhout

Kleyne Saken.

Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Pieter Mattijsz. Schrijver.
Ian Willemsz. Bogaert.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Banck van Leening.

Roelof Egbertsz.
Ionas Cornelis Witsen.

Anno 1616.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Gerrit Iacob Witsen.
Bartholt Kromhout.
Cornelis Banning Iansz.
Reynier Paeuw.

Schepenen.

Laurens Iansz. Spiegel.
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Ian Pietersz de Wit.
Roetert Ernst.
Iacob Backer.
Hillebrand Schellinger.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Tresoriers.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Ian Iacobsz. Huydekooper.

Wees-meesters.

Ian Pietersz. Reael.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg.
Heer van Vlaerdingen.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Iacobsz.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Iacob Poppen.
Cornelis Schellinger.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Hendrick Pietersz. Schryver.
Iacob Bicker Iacobsz.

Reken-meesters.

Abraham Boom.
Antoni Oetgens van Waveren.

Assurantie-meesters.

Cornelis Iansz. Valckenier.
Pieter Iansz. Reael.
Pieter Pietersz. Hasselaer.

Wissel-banck.

Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Ioris Iorisz.

Kleyne Saken.

Pieter Dircksz. Hasselaer.
Pieter Mattijsz. Schryver.
Ian Willemsz. Bogaert.
Adriaen Kromhout.

Banck van Leening.

Roelof Egbertsz.
Ionas Cornelis Witsen.

Anno 1617.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Reynier Paeuw.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Dr. Dirck Bas.
Roelof Egbertsz.

Schepenen.

Dr. Ian ten Grootenhuys.
Ian Pietersz. de Wit.
Ioris Iorisz.
Pieter Mattijsz. Schrijver.
Iacob Poppen.
Iacob van Neck.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Abraham Boom.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.

Tresoriers.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Ian Iacobsz. Huydekoper.

Wees-meesters.

Ian Pietersz. Reael.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg.
Heer van Vlaerdingen.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Iacobsz.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Ysbrand Bel Elbertsz.
Cornelis Schellinger.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Roetert Ernst.
Henrick Pietersz. Schrijver.

Reken-meesters.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Antony Oetgens van Waveren.

Assurantie-meesters.

Cornelis Iansz. Valckenier.
Pieter Iansz. Reael.
Pieter Pietersz. Hasselaer.

Wissel-banck.

Iacob Boelensz.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.

Kleyne Saken.

Hillebrand Schellinger.
Ian Willemsz. Bogaert.
Adriaen Kromhout.
Michiel Paeuw.

Banck van Leening.

Bartholt Kromhout.
Ionas Cornelis Witsen.

Anno 1618.

Schout.

Willem van der Does.

Burgermeesteren.

Dr. Dirck Bas.
Bartholt Kromhout.
Iacob Boelens.
Iacob Gerritsz. Hoing.

Schepenen.

Ioris Iorisz.
Iacob van Neck.
Laurens Iansz. Spiegel.
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Pieter Iansz. Reael.
Claes Iacobsz. Harencarspel.
Warnaer Ernst van Bassen.
Dr. Reynier Paeuw.

Tresoriers.

Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Ian Iacobsz. Huydekooper.

Wees-meesters.

Roelof Egbertsz.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.

Pie-

Pieter Gerritsz. Ruytenburg.
Heer van Vlaerdingen.
Huwelixe Saken.
Pieter Bas Iacobsz.
Ysbrand Ben Elbertsz.
Cornelis Schellinger.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Roetert Ernst.
Iacob Bicker Iacobsz.
Reken-meesters.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Antony Oetgens van Waveren.
Assurantie-meesters.
Pieter Matthysz. Schryver.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Wissel-banck.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Iacob Dircksz. de Graef.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Kleyne Saken.
Hillebrand Schellinger.
Ian Willemsz. Bogaert.
Adriaen Kromhout.
Michiel Paeuw.
Banck van Leening.
Ionas Cornelis Witsen.
Iacob Poppen.

Anno 1619.

Schout.
Willem van der Does.
Burgermeesteren.
Iacob Boelens.
Reynier Paeuw.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Ionas Cornelis Witsen.
Schepenen.
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Ian Pietersz. de Wit.
Ian Gysbertsz de Vries.
Hillebrand Schellinger.
Ian Willemsz. Bogaerd.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Tresoriers.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.
Ian Iacobsz. Huydekooper.
Wees-meesters.
Harmen Gijsbertsz. van de Poll.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg,
Hr. van Vlaerdingen.

Huwelixe Saken.
Pieter Bas Iacobsz.
Pieter Mattijsz. Schrijver.
Cornelis Schellinger.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Roetert Ernst.
Iacob Bicker Iacobsz.
Reken-meesters.
Abraham Boom.
Antony Oetgens van Waveren.
Assurantie-meesters.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Pieter Iansz. Reael.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Wissel-banck.
Roelof Egbertsz.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Laurens Iansz. Spiegel.
Kleyne Saken.
Claes Iacobsz. Harencarspel.
Warnaer Ernst van Bassen.
Adriaen Crom-hout.
Michiel Paeuw.
Banck van Leening.
Bartholt Krom-hout.
Iacob Poppen.

Anno 1620.

Schout.
Willem van der Does.
Burgermeesteren.
Reynier Paeuw.
Gerrit Iacob Witsen.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Fredrick de Vry.
Schepenen.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Ian Pietersz. de Wit.
Ioris Iorisz.
Abraham Boom.
Roetert Ernst.
Adriaen Pietersz. Raep.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Claes Iacobsz. Harencarspel.
Arent Pietersz. van der Burg.
Tresoriers.
Dr. Dirck Bas.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Wees-meesters.
Ian Iacobsz. Huydekooper.
Iacob Poppen.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg,
Heer van Vlaerdingen.
Huwelixe Saken
Pieter Bas Iacobsz.
Iacob van Neck.
Cornelis Schellinger.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.

Tresoriers Extra-ordinaris.
Warnaer Ernst van Bassen.
Adriaen Kromhout.
Reken-meesters.
Antony Oetgens van Waveren.
Dr. Reynier Paeuw.
Assurantie-meesters.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Pieter Iansz. Reael.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Wissel-banck.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Laurens Iansz. Spiegel.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Kleyne Saken.
Michiel Paeuw.
Cornelis de Vry.
Pieter Adriaensz. Raep.
Cornelis Bicker Gerritsz.
Banck van Leening.
Bartholt Kromhout.
Ian Willemsz. Bogaerd.

Anno 1621.

Also Willem vander Does *sijn Schout-ampt den laetsten October des jaers* 1620. *heeft verlaten, soo heeft* Fredrick de Vry *als presiderende Burgermeester het Schout-ampt bekleed tot Vrouwen-dagh daer aen volgende; en is doen gekoren tot*
Schout
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Burgermeesteren.
Gerrit Iacob Witsen.
Bartholt Cromhout.
Iacob Boelens.
sterft, daer voor den 29 Iunij
Iacob Poppen.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Schepenen.
Roetert Ernst.
Abraham Boom.
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Antony Oetgens van Waveren.
Hillebrand Schellinger.
Warnaer Ernst van Bassen.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Symon van der Does.
Tresoriers.
Dr. Dirck Bas.
Ioris Iorisz.
Wees-meesters.
Dr. Sebastiaen Egbertsz.
sterft, in sijn plaets
Fredrick de Vry.
Iacob Poppen.

Dese is gekoren in de Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt; en na dat hy daer ontrent twee maenden had geseten, is geworden Burgermeester: en in sijn plaets Mr. Volckert Oeuverlander, *Hr. van Purmerland en Ilpendam, &c. so dat dit jaer als* Wees-meesters *hebben geseten.*
Fredrick de Vry.
Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Pieter Gerritsz. Ruytenburg. *Heer van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.
Pieter Bas Iacobsz.
Cornelis Schellinger.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Arent Pietersz. van der Burg.
Pieter Adriaensz. Raep.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Henrick Hudde.
Reynier Reael Iansz.
Reken-meesters.
Iacob Backer.
Iacob Bicker Iacobsz.
Assurantie-meesters.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Michiel Paeuw.
Wissel-banck.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Laurens Iansz. Spiegel.
Kleyne Saken.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Adriaen Pietersz. Raep.
Cornelis de Vry.
Cornelis Bicker Gerritsz.
Banck van Leeninge.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Ian Willemsz. Bogaert.

Anno 1622.

Schout.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Burgermeesteren.
Iacob Poppen.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Dr. Dirck Bas.
Iacob van Neck.
Schepenen.
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Claes Iacobsz. Harencarspel.
Henrick Hudde.
Michiel Paeuw Reyniersz.
Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Tresoriers.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Abraham Boom.
Wees-meesters.
Bartholt Krom-hout.
Fredrick de Vry.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg. *Heer van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.
Pieter Bas Iacobsz.
Cornelis Schellinger.
Arent Pietersz. van der Burg.
Pieter Adriaensz. Raep.
Symon van der Does.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Warnaer Ernst van Bassen.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Reken-meesters.
Iacob Backer.
Iacob Bicker Iacobsz.
Assurantie-meesters.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Reynier Reael Iansz.
Wissel-banck.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Laurens Iansz. Spiegel.
Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Kleyne Saken.
Hillebrand Schellinger.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Cornelis de Vry.
Cornelis Bicker Gerritsz.
Banck van Leening.
Antony Oetgens van Waveren.
Dr. Albertus Coenradus Burg.

Anno 1623.

Schout.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Burgermeesteren.
Iacob van Neck.
Bartholt Kromhout.
Ionas Cornelis Witsen.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Schepenen.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Abraham Boom.
Hillebrand Schellinger.
Warnar Ernst van Bassen.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Symon van der Does.
Dr. Iacob Reael Iansz.
Tresoriers.
Gerrit Iacob Witsen.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Wees-meesters.
Reynier Paeuw.
Fredrick de Vry.
is gecommitteert in de Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland: in sijn plaets quam
Dr. Dominicus Heemskerck.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg, *Heer van Vlaerdingen.*

Huwelixe Saken.
Pieter Bas Iacobsz.
Cornelis Schellinger.
Pieter Adriaensz. Raep.
Michiel Paeuw Reyniersz.
Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Henrick Hudde.
Reken-meesters.
Iacob Backer.
Iacob Bicker Iacobsz.
Assurantie-meesters.
Cornelis Iansz. Valckenier.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Reynier Reael Iansz.
Wissel-banck.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Iacob Gerritsz. Hoing.
Laurens Iansz. Spiegel.
sterft, daer voor
Dr. Dirck Bas.
Kleyne Saken.
Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Gerrit Hudde.
Dr. Cornelis van Dronkelaer.
Banck van Leening.
Antony Oetgens van Waveren.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Anno 1624.

Schout.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Burgermeesteren.
Ionas Cornelis Witsen.
Frans Henricksz. Oetgens van Waveren.
Dr. Dirck Bas.
Iacob Poppen.
Schepenen.
Mr. Volckert Oeuverlander, *Hr. van Purmerland en Ilpendam.*
Hillebrand Schellinger.
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Iacob Pietersz. Hoogkamer.
Hen-

Henrick Hudde.
Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr. Gerrit Schaep.

Tresoriers.

Gerrit Iacob Witsen.
Abraham Boom.

Wees-meesters.

Reynier Paeuw.
Dr. Dominicus Heemskerck.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg.

Heer van Vlaerdingen.

Huwelixe Saken.

Pieter Bas Iacobsz.
Cornelis Schellinger.
Pieter Adriaensz. Raep.
Symon van der Does.
Michiel Paeuw Reyniersz.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Dr. Albertus Coenradus Burg.
Pieter Pietersz. Hasselaer.

Reken-meesters.

Iacob Backer.
Iacob Bicker Iacobsz.

Assurantie-meesters.

Cornelis Iansz. Valckenier.
Reynier Reael Iansz.
Cornelis de Vry.

Wissel-banck.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Antony Oetgens van Waveren.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Kleyne Saken.

Wernaer Ernst van Bassen.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Gerrit Hudde.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Banck van Leening.

Bartholt Kromhout.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Anno 1625.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Gerrit Iacob Witsen, *sterft.*
Iacob van Neck.
Abraham Boom.

Schepenen.

Geurt Dircksz. van Beuningen.
Ian Gysbertsz. de Vries.
Adriaen Pietersz. Raep.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Warnaer Ernst van Bassen.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Ernst Roetertsz.
Adriaen Kromhout.
sterft, daer voor
Dirck Tholinx.

Tresoriers.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Iacob Pietersz. Hoogkamer.

Wees-meesters.

Reynier Paeuw Adriaensz. *Ridder.*
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Pieter Iansz. Reael.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg.

Heer van Vlaerdingen.

Huwelixe Saken.

Symon van der Does.
Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Cornelis Schellinger *d'oude.*
Dr. Pieter Opmeer.
Pieter Adriaensz. Raep.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Henrick Hudde.
Iacob Reael.

Reken-meesters.

Iacob Backer.
Symon van der Does.

Assurantie-meesters.

Cornelis Iansz. Valckenier.
Reynier Reael.
Cornelis de Vry.

Wissel-banck.

Antony Oetgens van Waveren.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Kleyne Saken.

Dr. Gerrit Schaep.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Dr. Cornelis Dronckelaer.
Gerrit Hudde.

Banck van Leening.

Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerlaud en Ilpendam.*
Pieter Pietersz. Hasselaer.

Anno 1626.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Iacob van Neck.
Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Antony Oetgens van Waveren.

Schepenen.

Adriaen Pietersz. Raep.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Iacob Backer.
Henrick Hudde.
Iacob Reael.
Dr. Gerrit Schaep.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Dr. Pieter Opmeer.

Tresoriers.

Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.

Wees-meesters.

Reynier Paeuw Adriaensz. *Ridder.*
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Pieter Iansz. Reael.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg.

Heer van Vlaerdingen.

Huwelixe Saken.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Dr. Henrick Coppit.
Cornelis Schellinger *d'oude.*
Iacob Bicker Iacobsz. *sterft.*
Willem Backer.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Warnaer Ernst van Bassen.
Ernst Roerersz.

Reken-meesters.

Symon van der Does.
Pieter Adriaensz. Raep.

Assurantie-meesters.

Dr. Albertus Coenradus Burg.
Reynier Reael.
Cornelis Michielsz. Blaeu.

Wissel-banck.

Fredrick de Vry.
Hillebrand Schellinger.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Kleyne Saken.

Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Ian Bicker Gerritsz.

Banck van Leening.

Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Dirck Tholinx.

Anno 1627.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Antony Oetgens van Waveren.
Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Schepenen.

Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Iacob Backer.
Hillebrand Schellinger.
Iacob Pietersz. Hoogkamer.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Iacob Iacobsz. Vinck.
Henrick Reynst.
Dr. Matthys Raephorst.

Tresoriers.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn.

Ian Cornelisz. Geelvinck.

Wees-meesters.

Reynier Paeuw Adriaensz.
Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Pieter Iansz. Reael.
Pieter Gerritsz. Ruytenburg, *Heer van Vlaerdingen.*
sterft, daer voor
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.

Huwelixe Saken.

Symon van der Does.
Henrick Hudde.
Willem Backer.
Cornelis Schellinger.
Dr. Henrick Coppit.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Warnaer Ernst van Bassen.
Ernst Roeters.

Reken-meesters.

Symon deRyck van derGracht.
Pieter Adriaensz. Raep.

Assurantie-meesters.

Reynier Reael.
Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Wissel-banck.

Fredrick de Vry.
Iacob Reael.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Kleyne Saken.

Dr. Pieter Opmeer.
Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Ian Bicker Gerritsz.

Banck van Leening.

Dr. Gerrit Schaep.
Dirck Tholinx.

Dit jaer is Dr. Adriaen Reynertsz. Paeuw, *die van den jare* 1611 *is geweest* Pensionaris *deser Stede, gekoren in de Rekenkamer van de Graeflickheyd van Holland: is in den jare* 1631 *gemackt Raad-Pensionaris van de Staten van Holland en Westvriesland. In sijn plaets sijn hier gemaeckt twee Pensionarisen, te weten op den* 18 *Januarij*

Dr. Willem Boreel.
en den 25 dito
Dr. Cornelis Boom.

Anno 1628.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Geurt Dircksz. vanBeuningen
Iacob de Graef Dircksz.

Pieter de Vlaming van Oudshoorn.
sterft, daer voor
Mr. Volckert Oeuverlander, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Ian Cornelisz. Geelvinck.

Schepenen.

Hillebrand Schellinger.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
HarmenGysbertsz.van de Poll.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Iacob Reael.
Dirck Tholinx.
Dr. Pieter Opmeer.
Symon deRijk van der Gracht.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Tresoriers.

Pieter Bas Iacobsz.
Iacob Pierersz. Hoogkamer.

Wees-meesters.

Reynier Paeuw Adriaensz.
Pieter Mattijsz.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Pieter Iansz. Reael.

Huwelixe Saken.

Symon van der Does.
Henrick Hudde.
Willem Backer.
Dr. Henrick Coppit.
Dr. Allert Kloeck.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Ernst Roeters.
Henrick Reynst.

Reken-meesters.

Pieter Adriaensz. Raep.
Bartholomeus Iansz. Reael.

Assurantie-meesters.

Reynier Reael Iansz.
Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Wissel-banck.

Fredrick de Vry.
Warnaer Ernst van Bassen.
Dr. Mattijs Raephorst.

Kleyne Saken.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Ian Bicker Gerritsz.

Banck van Leening.

Dr. Gerrit Schaep.
Iacob Iacobsz. Vinck.

Anno 1629.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Abraham Boom.

Antony Oetgens van Waveren
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Schepenen.

Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Dr. Pieter Opmeer.
Iacob Backer.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Dr. Gerard Schaep.
Iacob Iacobsz. Vinck.
Dr. Mattijs Raephorst.
Iohan Huydekooper.
Dr. Albert Bas.

Tresoriers.

Pieter Bas Iacobsz.
Iacob Iacobsz.Hinloopen, *sterft.*

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.
Pieter Iansz. Reael.
Claes Iacobsz. Harencarspel.

Huwelixe Saken.

Henrick Hudde.
Pieter Egbertsz. Vinck.
Willem Backer.
is den 27 November Excijsmeester gekoren,
Dr. Henrick Coppit.
Dr. Allard Kloeck.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Henrick Reynst.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.

Warnaer Ernst van Bassen.
Bartholomeus Iansz. Reael.

Assurantie-meesters.

Reynier Reael Iansz.
Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Wissel-banck.

Iacob de Graef Dircksz.
Ernst Roeters.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Kleyne Saken.

Iacob Reael.
Dirck Tholinx.
Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.

Banck van Leening.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Ian Bicker Gerritsz.

Anno 1630.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Abraham Boom.
Iacob de Graef Dircksz.
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn.

Sche-

Schepenen.

Iacob Backer.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Dirck Tholinx.
Symon deRijck van der Gragt.
Cornelis Bicker Gerritsz.
Dr. Pieter Iansz. Hooft.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*
Dr. Allard Kloeck.

Tresoriers.

Antony Oetgens vanWaveren. *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Pieter Bas Iacobsz.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Hillebrand Schellinger.
Claes Iacobsz. Harencarspel.

Huwelixe Saken.

Pieter Egbertsz. Vinck.
Iohan Huydekooper.
Dr. Henrick Capit.
Symon Schaep.
Iacob Bicker Gerritsz.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Henrick Reynst.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.

Warnaer Ernst van Bassen. *sterft, daer voor*
Henrick Dircksz. Spiegel.
Dr. Albert Bas.

Assurantie-meesters.

Reynier Reael.
Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Wissel-banck.

Dr. Gerrit Schaep.
Ernst Roeters.
Dr. Matthys Raephorst.

Kleyne Saken.

Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Lucas Iacobsz. Rotgans.
Dr. Ægydius Snoeck.

Banck van Leening.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Iacob Iacobsz. Vinck.

Anno 1631.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Iacob de Graef Dircksz. *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Anthony Oetgens van Waveren. *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Schepenen.

Dirck Tholinx.
Dr. Pieter Iansz. Hooft.
HarmenGysbertsz. van de Poll.
Ernst Roeters.
Dr. Pieter Opmeer.
Iacob Iacobsz. Vinck,
Dr. Matthys Raephorst.
Iohan Huydekooper.
Willem Backer.

Tresoriers.

Geurt Dircksz. van Beuningen.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck.*

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Hillebrand Schellinger.
Claes Iacobsz. Harencarspel.
Pieter Hasselaer.

Huwelixe Saken.

Pieter Egbertsz. Vinck.
Dr. Henrick Capit.
Symon Schaep.
Iacob Bicker Gerritsz.
Dr. Dirck de Graef.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Henrick Reynst.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.

Dr. Allard Kloeck.
Henrick Dircksz. Spiegel.

Assurantie-meesters.

Reynier Reael.
Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Wissel-banck.

Dr. Gerrit Schaep. *is den 29. April gekoren by de Vroedschap tot Reken-meester in de Reken-kamer van Holland in sijn plaets quam in de* Wissel-banck
Iacob Backer.
Gornelis Bicker Gerritsz.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*

Kleyne Saken.

Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Lucas Iacobsz. Rotgans.
Dr. Ægydius Snoeck.

Banck van Leening.

Pieter Bas Iacobsz.
Dr. Claes Pietersz. Tulp.

Anno 1632.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Abraham Boom.
Geurt Dircksz. van Beuningen.
Iacob Backer.

Schepenen.

Harmen Gysbertsz. van de Poll.
Ernst Roeters.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Henrick Reynst.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*
Dr. Allard Kloeck.
Henrick Dircksz. Spiegel.
Dr. Dirck de Graef.

Tresoriers.

Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Hillebrand Schellinger.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Symon deRyck van der Gragt.

Huwelixe Saken.

Dr. Matthys Raephorst.
Pieter Egbertsz. Vinck.
Symon Schaep.
Iacob Bicker Gerritsz.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Reynier Reael.

Reken-meesters.

Iohan Huydekoper.
Willem Backer.

Assurantie-meesters.

Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.

Wissel-banck.

Antony Oetgens van Waveren. *Ridder, Hr. van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Cornelis Bicker Gerritsz.
Dr. Albert Bas.

Kleyne Saken.

Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Lucas Iacobsz. Rotgans.
Dr. Ægydius Snoeck.

Banck van Leening.

Pieter Bas Iacobsz.
Dr. Claes Pietersz. Tulp.

Anno 1633.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Abraham Boom.
Iacob de Graef Dircksz. *Vry-Heer van Suyd-pols-broek, &c.*
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Schepenen.

Dr. Albertus Coenradus Burg.
Dr. Allard Kloeck.
Dirck Tholinx.
Pieter Pietersz. Hasselaer.
Dr. Matthys Raephorst.
Dr. Albert Bas.
Dr. Pieter Iansz. Hooft.
Willem Backer.
Reynier Reael.

Tresoriers.

Geurt Dircksz. van Beuningen.
Iacob Backer.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Hillebrand Schellinger.
Symon de Ryck vander Gragt.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*

Huwelixe Saken.

Dr. Dirck de Graef.
Pieter Egbertsz. Vinck.
Symon Schaep.
Iacob Bicker Gerritsz.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*

Tresoriers Extra-ordinaris.

Henrick Dircksz. Spiegel.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.

Iohan Huydekooper.
Dr. Ægydius Snoeck.

Assurantie-meesters.

Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.

Wissel-banck.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Henrick Reynst.
Cornelis Bicker Gerritsz.

Kleyne Saken.

Cornelis de Vry.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Lucas Iacobsz. Rotgans.
Iacob Claesz. Harencarspel.

Banck van Leening.

Pieter Bas Iacobsz.
sterft, daer voor
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Dr. Claes Pietersz. Tulp.

Anno 1634.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Iacob Backer.

Schepenen.

Dirck Tholinx.
Dr. Matthys Raephorst.
Dr. Nicolaes Tulp.
Dr. Gerard Schaep.
Ernst Roeters.
Iacob Vinck.
Ian Huydekooper.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*
Mr. Gualterus Valckenier.

Tresoriers.

Iacob de Graef Dircksz. *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Harmen van de Poll.
Symon de Rijck van der Gragt.
Pieter Iansz. Hooft.

Huwelixe Saken.

Reynier Reael.
Symon Schaep.
Iacob Bicker Gerritsz.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Lucas Iacobsz. Rotgans.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Henrick Dircksz. Spiegel.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Dr. Ægydius Snoeck.

Assurantie-meesters.

Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.

Wissel-banck.

Henrick Reynst.
Cornelis Bicker Gerritsz.
Dr. Albert Bas.

Kleyne Saken.

Willem Backer.
Dr. Dirck de Graef.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Iacob Claesz. Harencarspel.

Banck van Leening.

Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Pieter Hasselaer.

Anno 1635.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Iacob Backer.
Abraham Boom.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Pieter Hasselaer.

Schepenen.

Dr. Gerrit Schaep.
Ernst Roeters.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Cornelis Bicker Gerritsz.
Dr. Albert Bas.
Dr. Pieter Iansz. Hooft.
Dr. Allard Kloeck.
Reynier Reael.
Gerbrand Claesz. Pancras.

Tresoriers.

Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Iacob de Graef Dircksz. *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Harmen van de Poll.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Symon de Ryck van der Gragt.

Huwelixe Saken.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Symon Schaep.
Iacob Bicker Gerritsz.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Lucas Iacobsz. Rotgans.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Hendrick Dircksz. Spiegel.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Dr. Ægydius Snoeck.

Assurantie-meesters.

Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.

Wissel-banck.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Henrick Reynst.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*

Kleyne Saken.

Willem Backer.
Dr. Dirck de Graef.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Iacob Claesz. Harencarspel.

Banck van Leening.

Ian Huydekoper.
Mr. Gualterus Valckenier.

Anno 1636.

Schout.

Dr. Ian ten Grooten-huys.

Burgermeesteren.

Abraham Boom.
Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.

Schepenen.

Iacob Pietersz. Hoog-kamer.
Dr. Allard Kloeck.
Dr. Albertus Coenradus Burg.

Dirck Tholinx.
Iacob Vinck.
Dr. Matthys Raephorst.
Dr. Laurens Reael, *Ridder.*
Willem Backer.
Dr. Cornelis Witsen.

Tresoriers.

Iacob de Graef Dircksz. *Vry-Heer van Suyd-pols-broek, &c.*
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. vvn Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Harmen van de Poll.
Symon de Rijck van derGragt.
Cornelis Bicker, *Hr. van Swieten.*

Huwelixe Saken.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Dr. Dirck de Graef.
Iacob Bicker Gerritsz.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Lucas Iacobsz. Rotgans.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Hendrick Dircksz. Spiegel.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Dr. Ægydius Snoeck.

Assurantie-meesters.

Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.

Wissel-banck.

Pieter Hasselaer.
Henrick Reynst.
Dr. Albert Bas.

Kleyne Saken.

Reynier Reael.
Iacob Claesz. Harencarspel.
Cornelis de Graef.
Mr. Iacob Bas Dircksz.

Banck van Leening.

Ian Huydekooper.
Mr. Gualterus Valckenier.

Anno 1637.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Dr. Dirck Bas, *Ridder.*
sterft, daer voor
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Iacob de Graef Dircksz. *Vry-Heer van Suyd-pols-broek, &c.*
Pieter Hasselaer.
Dr. Gerard Schaep.

Schepenen.

Dirck Tholinx.
Willem Backer.
Ernst Roeters.
Cornelis Bicker, *Hr. van Swieten.*
Ian Huydekooper.
Reynier Reael.
Mr. Gualterus Valckenier.
Gerbrand Claesz Pancras.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*

Tresoriers.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
is in dit jaer Burgerm. gekoren.
Iacob Backer.
in de Staten Generael en in sijn plaets.
Abraham Boom.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Harmen van de Poll.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Symon deRyck van der Gragt.

Huwelixe Saken.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Dr. Dirck de Graef, *sterft.*
Iacob Bicker Gerritsz.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Lucas Iacobsz. Rotgans.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Nicolaes van Campen.
Pieter Adriaensz. Raep.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Dr. Ægydius Snoeck, *sterft.*

Assurantie-meesters.

Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.

Wissel-banck.

Henrick Reynst.
Dr. Albert Bas.
Dr. Laurens Reael, *Ridder, sterft.*

Kleyne Saken.

Dr. Cornelis Witsen.
Iacob Claesz. Harencarspel.
Cornelis de Graef.
Mr. Iacob Dircksz. Bas.

Banck van Leening.

Iacob Vinck.
Henrick Dircksz. Spiegel.

Anno 1638.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Pieter Hasselaer.
Abraham Boom.
Antony Oetgens van Waveren. *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Dr. Albertus Coenradus Burg.

Schepenen.

Ernst Roeters.
Cornelis Bicker, *Heer van Swieten.*
Iacob Vinck.
Dr. Allard Kloeck.
Henrick Dircksz. Spiegel.
Dr. Cornelis Witsen.
Mr. Gerard Schaep Pietersz.
Albert Dircksz. Pater.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.

Tresoriers.

Dr. Gerard Schaep Symonsz.
Henrick Reynst.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Harmen van de Poll.
Symon de Rijck van der Gragt.
Iacob Pietersz. Hoog-kamer.

Huwelixe Saken.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Iacob Bicker Gerritsz.
Outgert Pretersz. Spiegel.
Lucas Iacobsz. Rotgans.
Ian van de Poll.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Gerbrand Claesz. Pancras.

Assurantie-meesters.

Cornelis Michielsz. Blaeu.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.

Wissel-banck.

Iacob de Graef Dircksz. *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dr. Albert Bas.
Reynier Reael.

Kleyne Saken.

Mr. Gualterus Valckenier.
Iacob Claesz. Harencarspel.
Cornelis de Graef.
Mr. Iacob Dircksz. Bas.

Banck van Leening.

Ian Huydekooper, *Ridder, Heer van Tamen, Blockland, &c.*
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*

Anno 1639.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Abraham Boom.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Gerbrand Claesz. Pancras.
Willem Backer.

Schepenen.

Dr. Allerd Kloeck.
Henrick Dircksz. Spiegel.
Dirck Tholinx.

Hen-

Henrick Reynst.
Ian Huydekooper, *Ridder, Hr. van Tamen, en Blockland, &c.*
Reynier Reael.
Mr. Gualterus Valckenier.
Dr. Franco van der Meer.
Iacob Claesz. Harencarspel.

Tresoriers.

Pieter Hasselaer.
Dr. Gerard Schaep.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Symon de Ryck van derGragt.
Ernst Roeters.
Cornelis Bicker Gerritsz. *Heer van Swieten.*

Huwelixe Saken.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Iacob Bicker Gerritsz.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Ian van de Poll.
Dr. Iacob Bas Dircksz.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Albert Dircksz. Pater.
Cornelis de Vry.

Assurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
DirckGeurtsz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wissel-banck.

AntonyOetgens van Waveren. *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis.*
Dr. Albert Bas.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Lucas Iacobsz. Rotgans.
Cornelis de Graef, *Vry-Heervan Suyd-pols-broeck, &c.*
Roelof Bicker.

Banck van Leening.

Dr. Cornelis Witsen.
Dr. Frans Banning Kock, *Heer van Purmerlaud en Ilpendam.*

Anno 1640.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Gerbrand Claesz. Pancras.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Iacob Backer.

Schepenen.

Dirck Tholinx.
Roetert Ernst.
Mr. Wouter Valckenier.
Dr. Albert Bas.
Dr. Cornelis Witsen.
Dr. Frans Banning Kocq, *Hr. van Purmerland en Ilpendam.*
Dr. Ian van Heemskerck.
Ian van de Poll.
Cornelis de Graef, *Vry-heer van Suyd-pols-broeck.*

Tresoriers.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr. Gerard Schaep.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Willem Backer.
Symon de Ryck van derGragt.
Cornelis Bicker Gerritsz. *Hr. van Swieten.*

Huwelixe Saken.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Dr. Franco van der Meer.
Iacob Bicker Gerritsz.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Mr. Iacob Bas Dircksz.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Albert Dircksz. Pater.
Cornelis de Vry.

Assurantie-meesters.

D. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz.van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wissel-banck.

AntonyOetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis,*
Henrick Reynst.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Reynier Reael.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Lucas Iacobsz. Rotgans.
Roelof Bicker.

Banck van Leening.

Ian Huydekooper, *Ridder, Hr. van Tamen, Block-land, &c.*
Iacob Claesz. Harencarspel.

Anno 1641.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Pieter Hasselaer.
Dr. Gerard Schaep.

Schepenen.

Ernst Roeters.
Dr. Cornelis Witsen.
Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Ian Huydekooper, *Ridder Hr. van Tamen, Blockland, &c.*
Henrick Dircksz. Spiegel.
Dr. Franco van der Meer.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Willem van Ruytenburg.
Roelof Bicker.

Tresoriers.

Abraham Boom.
Willem Backer, *Ridder.*

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Symon deRyck van der Gragt.
Cornelis Bicker Gerritsz. *Hr. van Swieten.*
Dr. Albert Bas.

Huwelixe Saken.

Henrick Reynst.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Zuyd-pols-broeck.*
Outgert Pietersz. Spiegel.
Mr. Iacob Bas Dircksz.
Iacob Bicker Iacobsz.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Albert Dircksz. Pater.
Cornelis de Vry.

Assurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz.van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wissel-banck.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis.*
Iocob Bicker Gerritsz.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Reynier Reael.
Dr. Frans Banning Kocq, *Hr. van Purmerland en Ilpendam.*
Dr. Ian van Heemskerk.
Dr. Iohan Roetersz.
Henrick Bicker.

Banck van Leening.

Iacob Backer.
Iacob Claesz. Harencarspel.

Op den 13 *Februarij* 1641. *is al-hier op-geregt een Banck van See-saken; Waer af dese ondergeschreven de eerste Commissarisen sijn geweest.*

See Saken.

Dr. Allard Kloeck.
Ian van de Poll.
Lucas Iacobsz. Rotgans.
Dr. Willem van Loon.
Ian Hulft.

Anno

Anno 1642.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuis.

Burgermeesteren.

Pieter Hasselaer.
Dirck de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Gerbrand Claesz. Pancras.
Willem Backer.

Schepenen.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Ian Huydekoper, *Ridder, Heer van Tamen, Blockland, &c.*
Dirck Tholinx.
Dr. Albert Bas.
Dr. Allard Kloeck Gerritsz.
Cornelis Bicker, *Hr. van Swieten.*
Mr. Wouter Valckenier.
Dr. Frans Banning Kock, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Mr. Ian van Heemskerck.

Tresoriers.

Abraham Boom.
Dr. Gerard Schaep.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Symon de Rijk van der Gragt.
Henrick Dircksz. Spiegel.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broek, &c.*

Huwelixe Saken.

Henrick Reynst.
Willem van Ruytenburg.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Mr. Iacob Bas Dircksz.
Iacob Bicker Iacobsz.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Albert Dircksz. Pater.
Cornelis de Vry.

Assurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wissel-banck.

Anthony Oetgens van Waveren, *Ridder Hr. van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis.*
Iacob Bicker Gerritsz.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Reynier Reael.
Dr. Franco van der Meer.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Henrick Bicker.
Dr. Arnout Tholinx Dircksz.

Banck van Leening.

Iacob Backer.
Iacob Claesz. Harencarspel.

See Saken.

Ian van de Poll.
Roelof Bicker.
Lucas Iacobsz. Rotgans.
Dr. Willem van Loon.
Ian Hulft.

Anno 1643.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Gerbrand Claesz. Pancras.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr. Albertus Coenradus Burg.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck.*

Schepenen.

Dirck Tholinx.
Dr. Albert Bas.
Ernst Roeters.
Henrick Dircksz. Spiegel.
Albert Dircksz. Pater.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Dr. Franco vander Meer.
Roelof Bicker.
Ian van Waveren.

Tresoriers.

Dr. Gerard Schaep.
Dr. Wouter Valckenier.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Willem Backer.
Symon de Ryck vander Gragt.
Dr. Allard Kloeck.

Huwelixe Saken.

Henrick Reynst.
Willem Pietersz. Ruytenburg.
Mr. Iacob Bas Dircksz.
Iacob Bicker Iacobsz.
Ian Michielsz. Blaeu.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Mr. Ian van Heemskerck.
Cornelis de Vry.

Assurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wissel-banck.

Antony Oetgens van Waveren *Ridder, Hr. van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis.*
Iacob Bicker Gerritsz.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Reynier Reael.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Outgert Pietersz. Spiegel.
Henrick Bicker.
Dr. Arnond Tholinx Dircksz.

Banck van Leening.

Iacob Backer.
Iacob Claesz. Harencarspel.

See Saken.

Dr. Cornelis Witsen.
Ian van de Poll.
Lucas Iacobsz. Rotgans.
Dr. Willem van Loon.
Ian Hulft.

Anno 1644.

Schout.

Dr. Ian ten Grooten-huys.

Burgermeesteren.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Pieter Hasselaer.
Dr. Gerard Schaep.
Mr. Wouter Valckenier.

Schepenen.

Ernst Roeters.
Henrick Dircksz. Spiegel.
Iohan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Marseveen, &c.*
Dr. Allard Kloeck.
Dr. Cornelis Witsen.
Iacob Claesz. Harencarspel.
Dr. Ian van Heemskerck.
Ian van de Poll.
Mr. Willem van Loon.

Tresoriers.

Willem Backer.
Cornelis de Graef, *Vry-Hr. van Zuyd-pols-broeck.*

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Gerbrand Claesz. Pancras.
Symon de Rijk van der Gragt.
Albert Dircksz. Pater.

Huwelixe Saken.

Ian van Waveren.
Mr. Iacob Bas Dircksz.
Iacob Michielsz. Blaeu.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck.*

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Henrick Reynst.
Cornelis de Vry.

Assurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wissel-banck.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Hr. tot Waveren. Botshol en Ruyge Wilnis.*
Ian Munter.

Iacob Bicker Gerritsz. *Hr. van Engelenburg.*

Kleyne Saken.

Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Dr. Franco van der Meer.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Henrick Bicker.
Dr. Arnoud Tholinx Dircksz.

Banck van Leening.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.

See Saken.

Reynier Reael.
Roelof Bicker.
Lucas Iacobsz. Rotgans.
Ian Hulft.
Dr. Roetert Ernst.

Desolate Boedels.

In dit jaer is alhier opgeregt een Kamer van de Desolate Boedels; *Waer af dese onder-geschreven de eerste Commissarisen sijn geweest.*

Cornelis Bicker Gerritsz. *Hr. van Swieten.*
Dr. Albert Bas.
Abel Matthysz. Burg.
Wolfert van Diemen.
Henrick van Bronchorst.

Anno 1645.

Schout.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Burgermeesteren.

Pieter Hasselaer.
Dr. Andries Bicker Gerritsz.
Gerbrand Claesz. Pancras.
Willem Backer.

Schepenen.

Iohan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Dr. Cornelis Witsen.
Dr. Albert Bas.
Dr. Frans Banning Kocq, *Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Albert Dircksz. Pater.
Dr. Franco van der Meer.
Iohan van Waveren.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Hr. van Ouds-hoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Henrick Bicker.

Tresoriers.

Antony Oetgens van Waveren. *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Mr. Wouter Valckenier.

Wees-meesters.

Fredrick de Vry.
Symon de Rijck van der Gragt.
Ernst Roeters.
Dr. Allard Kloeck.
sterft, daer voor
Cornelis Geelvinck.

Huwelixe Saken.

Dr. Willem van Loon, *sterft.*
Iacob Bas Dircksz.
Ian Michielsz. Blaeu.
Mr. Gerard van Hellemond.
Mr. Henrick Hooft.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Bernard Schellinger.

Assurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wissel-banck.

Henrick Reynst.
Iacob Bicker Gerritsz. *Heer van Engelenburg, &c.*
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Dr. Ian van Heemskerck.
Ian van de Poll.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Iacob Bicker Iacobsz.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.

Banck van Leening.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.

See Saken.

Reynier Reael.
Roelof Bicker.
Lucas Iacobsz. Rotgans.
Ian Hulft.
Roetert Ernst.

Desolate Boedels.

Cornelis Bicker Gerritsz. *Heer van Swieten.*
Iacob Claesz. Harencarspel.
Abel Matthysz. Burg.
Wolphert van Diemen.
Henrick van Bronckhorst.

Anno 1646.

Schout.

Pieter Hasselaer.

Burgermeesteren.

Gerbrand Claesz Pancras.
Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr. Gerard Schaep.
Cornelis Bicker Gerritsz. *Hr. van Swieten.*

Schepenen.

Dr. Frans Banning Kocq, *Hr. van Purmerland en Ilpendam.*
Albert Dircksz. Pater.
Ernst Roeters.
Hendrick Dircksz. Spiegel.
Ian van de Poll.
Roelof Bicker.
Nicolaes Corver.
Bernard Schellinger.
Mr. Andries de Graef.

Tresoriers.

Antony Oetgens van Waveren. *Ridder, Hr. van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Mr. Wouter Valckenier.

Wees-meesters.

Willem Backer.
Symon de Rijck van der Gragt.
Dr. Albert Bas.
Dr. Franco van der Meer.

Huwelixe Saken.

Willem van Ruytenburg, *Hr. van Vlaerdingen, &c.*
Iacob Bas.
Ian Michielsz. Blaeu.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Iacob Klaesz. Harencarspel.
Cornelis de Vry.

Assurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wissel-banck.

Henrick Reynst.
Ian Munter.
Iacob Bicker Gerritsz. *Heer van Engelenburg, &c. sterft den 28 July.*

Kleyne Saken.

Ian van Waveren.
Outgert Pietersz. Spidgel.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Cornelis Iansz. Geelvinck.
Nicolaes Pancras.

Banck van Leening.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.

See Saken.

Reynier Reael.
Henrick Bicker.
Lucas Iacobsz. Rotgans. *sterft den 20. November.*
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Gerrit van Hellemond.

Desolate Boedels.

Dr. Cornelis Witsen.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridde, r Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Henrick van Bronckhorst. *sterft den 20. July.*

Ian

Ian Hulft.
Mr. Isaäc Paeu, *Hr. van Agtienhoven, &c.*

Anno 1647.

Schout.

Pieter Hasselaer.

Burgermeesteren.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Willem Backer.
Mr. Wouter Valckenier.
Dr. Albert Bas.

Schepenen.

Hendrick Dircksz. Spiegel.
Ian van de Poll.
Ian Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Dr. Cornelis Witsen.
Dr. Franco van der Meer.
Iacob Claesz. Harencarspel.
Ian Bicker Gerritsz.
Dr. Isaäc Paeu, *Hr. van Agtienhoven, &c.*
Dr. Frans Reael.

Tresoriers.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Cornelis Bicker Gerritsz. *Hr. van Swieten.*

Wees-meesters.

Dr. Gerard Schaep.
Gerbrand Claesz. Pancras.
Symon de Rijck van der Gragt.
Albert Dircksz. Pater.

Huwelixe Saken.

Roelof Bicker.
Mr. Andries de Graef.
Dr. Iacob Bas.

Is den 16. Marty gecommitteerd in 't Collegie ter Admiraliteyt in Seeland, in sijn plaets quam

Iacob Fransz. Hinloopen.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.
Gerrit Claesz. Hasselaer.

Assurantie-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dirck Geurtsz. van Beuningen.
Nicolaes van Loon.

Wissel-banck.

Henrick Reynst.
Nicolaes Corver.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Ian van Waveren.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Cornelis Iansz. Geelvinck.
Nicolaes Pancras.

Banck van Leening.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.

See Saken.

Reynier Reael.
Henrick Bicker.
Ian Michielsz. Blaeu.
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Gerard van Hellemond.

Desolate Boedels.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Bernard Schellinger.
Ian Hulft.
Iacob Iacobsz. Roch.
Dr. Gillis Valckenier.

Anno 1648.

Schout.

Pieter Hasselaer.

Burgermeesteren.

Mr. Wouter Valckenier.
Dr. Gerard Schaep, *Heer van Cortenhoef, &c.*
Gerbrand Claesz. Pancras.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*

Schepenen.

Ian Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Dr Cornelis Witsen.
Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Albert Dircksz. Pater.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Ian van Waveren.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Henrick Bicker.
Bernard Schellinger.

Tresoriers.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Cornelis Bicker Gerritsz. *Heer van Swieten.*

Wees-meesters.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
Dr. Albert Bas.

Is den 27. February gecommitteerd in de Admiraliteyt alhier, in sijn plaets quam

Henrick Dircksz. Spiegel.
Symon de Rijck van der Gragt.
Dr. Franco van der Meer.

Huwelixe Saken.

Roelof Bicker.
Mr. Andries de Graef.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.
Iacob Fransz. Hinloopen.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Cornelis de Vry.

Is den 30. October gecommitteerd in de Wissel-bank, in sijn plaets quam

Mr. Lambert Reynst.
Gerrit Claesz. Hasselaer.

Assurantie-meesters.

Dirck Geurtsz. van Beuningen. *sterft den 19. November.*
Nicolaes van Loon.
Ian Michielsz. Blaeu.

sterft den 20. July, in sijn plaets quam

Iacob van Neck.

Wissel-banck.

Henrick Reynst.

sterft den 29 Junij, in sijn plaets quam den 30. October

Cornelis de Vry.
Nicolaes Corver.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Ian van de Poll.
Outgert Pietersz. Spiegel.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Cornelis Iansz. Geelvinck.
Nicolaes Pancras.

Banck van Leening.

Dr. Nicolaes Pietersz. Tulp.
Mr. Isaäc Paeu, *Hr. van Agtienhoven, &c.*

See Saken.

Reynier Reael.

sterft den 18 April, in sijn plaets quam

Mr. Coenraed Burg.
Iacob Claesz. Harencarspel.

is den 28. Februarij gecommitteert in de Admiraliteyt in het Noorder quartier, daer voor quam

Mr. Symon van Hoorn.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Gerrit van Hellemond.
Michiel Pancras.

Desolate Boedels.

Ian Bicker Gerritsz.
Dr. Frans Reael.
Ian Hulft.
Iacob Iacobsz. Roch.
Dr. Gillis Valckenier.

Anno 1649.

Schout.

Cornelis de Vlaming van Ouds-hoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Burgermeesteren.

Gerbrand Claesz. Pancras. *sterft den* 1 *November.*

Antony Oetgens van Waveren. *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*

Dr. Andries Bicker Gerritsz. *Hr. van Engelenburg, &c.*

Pieter Hasselaer.

Schepenen.

Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam.*

Albert Dircksz. Pater.

Henrick Dircksz. Spiegel.

Dr. Franco van der Meer.

Ian van de Poll.

Mr. Andries de Graef.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Mr. Coenraed Burgh.

Dr. Gillis Valckenier.

Tresoriers.

Cornelis de Graef, *Vry Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*

Cornelis Bicker Gerritsz. *Hr. van Swieten.*

Wees-meesters.

Ian Cornelisz. Geelvinck.

Dr. Nicolaes Pietersz. Tulp.

Dr. Cornelis Witsen.

Nicolaes Corver.

Huwelixe Saken.

Bernard Schellinger.

Mr. Henrick Hooft.

Cornelis Dircksz. Abba.

Iacob Fransz. Hinloopen.

Dr. Iean van Hellemond.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.

Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Mr. Ioris Iorisz. Backer.

Mr. Lambert Reynst. *is den* 1 *November tot Raed ter Admiraliteyt in 't Noorder quartier gekoren.*

Assurantie-meesters.

Nicolaes van Loon.

Gerrit Claesz. Hasselaer.

Iacob van Neck.

Wissel-banck.

Ian van Waveren.

Cornelis de Vry.

Ian Munter.

Kleyne Saken.

Roelof Bicker.

Outgert Pietersz. Spiegel.

Cornelis Geelvinck.

Nicolaes Pancras.

Frans van Waveren.

Banck van Leening.

Mr. Wouter Valckenier.

Dr. Isaäc Paeu, *Hr. van Agtienhoven, &c.*

See Saken.

Henrick Bicker.

Mr. Symon van Hoorn.

Dr. Roetert Ernst.

Dr. Gerrit van Hellemond.

Michiel Pancras.

Desolate-Boedels.

Ian Bicker.

Dr. Frans Reael.

Ian Hulft.

Dr. Pelgrom ten Grotenhuys.

Iacob Iacobsz. Roch.

Anno 1650.

Schout.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Burgermeesteren.

Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Bots-hol en Ruyge Wilnis, &c.*

Mr. Wouter Valckenier. *sterft den* 23. *Julij, in sijn plaets quam den* 16. *Augusti*

Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam.*

Cornelis Bicker Gerritsz. *Heer van Swieten.*

Nicolaes Corver.

Schepenen.

Henrick Dircksz. Spiegel.

Ian van de Poll.

Ian Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*

Dr. Cornelis Witsen.

Mr. Ioris Iorisz. Backer.

Mr. Gerard Reynst.

Mr. Symon van Hoorn.

Gerrit Claesz. Hasselaer.

Nicolaes Pancras.

Tresoriers.

Dr. Andries Bicker Gerritsz. *Hr. van Engelenburg, &c.* *Is den* 20. *July gecommitteerd in de Admiral. alhier, in sijn plaets quam*

Pieter Hasselaer. *sterft den* 5. *February* 1651.

Cornelis de Graef, *Vry-Hr. van Suyd-pols-broeck, &c.*

Wees-meesters.

Ian Cornelisz. Geelvinck.

Pieter Hasselaer. *Dese wierd den* 3. *Augusti in plaets van* Andries Bicker Gerritsz. *tot Tresorier gekoren, in sijn plaets quam den* 11. *Octob.*

Dr. Cornelis Boom.

Dr. Claes Pietersz. Tulp.

Dr. Franco van der Meer.

Huwelixe Saken.

Bernard Schellinger.

Outgert Pietersz. Spiegel. *sterft den* 22. *May.*

Mr. Henrick Hooft.

Cornelis Dircksz. Abba.

Iacob Fransz. Hinloopen.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.

Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Dr. Cornelis van Dronckelaer.

Nicolaes van Waveren.

Assurantie-meesters.

Nicolaes van Loon.

Iacob van Neck.

Iacob Valckenier.

Wissel-banck.

Ian van Waveren.

Cornelis de Vry. *sterft den* 9. *September.*

Ian Munter.

Kleyne Saken.

Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam.* *Is Burgermeester gekoren in plaets van* Mr. Wouter Valckenier, *den* 16. *Augusti.*

Albert Dircksz. Pater.

Roelof Bicker.

Coenraed Burg.

Dr. Gerrit van Hellemond.

Cornelis Iansz. Geelvinck.

Frans van Waveren.

Banck van Leening.

Mr. Isaäc Paeu, *Hr. van Agtienhoven, &c.*

Dr. Gillis Valckenier.

See Saken.

Henrick Bicker.

Mr. Ioachim Rindorp.

Dr. Roetert Ernst.

Michiel Prancras.

Dr. Ioan van Hellemond.

Desolate Boedels.

Ian Bicker Gerritsz.

Dr. Frans Reael.

Ian Hulft.

Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.

Iacob Iacobsz. Roch.

Anno 1651.

Schout.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck,* &c.

Vroedtschap der Stadt Amsterdam.

Burgermeesteren.

Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam, &c.*
Willem Backer, *Ridder.*
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dr. Cornelis Boom.
sterft den 22. Augusti, en is in sijn plaets gekomen den 9 September
Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Maerseveen, &c.*

Schepenen.

Dr. Cornelis Ian Witsen.
Mr. Symon van Hoorn.
Albert Dircksz. Pater.
Bernard Schellinger.
Ian Bicker Gerritsz.
Dr. Frans Reael.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Mr. Coenraed Burg.
Dr. Iohan Blaeu.

Tresoriers.

Pieter Hasselaer.
sterft den 5. February, in sijn plaets quam
Antony Oetgens van Waveren, *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Nicolaes Corver.

Wees-meesters.

Ian Cornelisz. Geelvinck.
sterft den 9. November, voor hem quam den 21. dito
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Dr. Nicolaes Pietersz. Tulp.
Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Is den 9. September Burgermeester geworden.
Dr. Franco van der Meer.

Huwelixe Saken.

Dr. Gerrit Reynst.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.
Iacob Fransz. Hinloopen.
Michiel Pancras.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Roelof Bicker.
Is den 28. October geworden Commissaris van de See Saken; in sijn plaets is gekomen
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Hr. van Neerdijck.*
Nicolaes van Waveren.

Assurantie-meesters.

Nicolaes van Loon.
Iacob van Neck.
Iacob Valckenier.

Wissel-banck.

Mr. Ioris Iorisz. Backer.
is Wees-meester geworden den 21. Novemb. daer voor quam
Mr. Iacob Bas Dircksz.
Ian van Waveren.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Gerrit Claesz. Hasselaer.
Nicolaes Pancras.
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Gerrit van Hellemond.
Cornelis Geelvinck.
Mr. Frans van Waveren.
Is gecommitteerd in de Admiraliteyt in Seeland, in sijn plaets is gekomen den 21. July
Mr. Laurens Backer.
Hans Bontemantel.

Banck van Leening.

Mr. Isaäc Paeu, *Hr. van Agtienhoven*, &c.
Dr. Ian Valckenier.

See Saken.

Henrick Bicker.
sterft den 22. October in sijn plaets quam den 28 dito
Roelof Bicker.
Mr. Ioachim Rindorp.
Dr. Ioan van Hellemond.
Cornelis van Vlooswijck.
Dirck de Lange.

Desolate Boedels.

Ian van de Poll.
Dr. Gillis Valckenier.
Ian Hulft.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Iacob Roch.

Anno 1652.

Schout.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck*, &c.

Burgermeesteren.

Cornelis de Graef, *Vry-heer van Suyd-pols-broeck*, &c.
Dr. Gerard Schaep, *Hr. tot Cortenhoef*, &c.
Nicolaes Corver.
Dr. Franco van der Meer.

Schepenen.

Albert Dircksz. Pater.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Hendrick Dircksz. Spiegel.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Dr. Gillis Valckenier.
Nicolaes Pancras.
Cornelis van Vlooswijk.
Dr. Gerrit van Hellemond.
Iacob Fransz. Hinloopen.

Tresoriers.

Antony Oetgens van Waveren. *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis*, &c.
Is gecommitteerd in de Admiraliteyt alhier den 3. July, in sijn plaets quam
Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Willem Backer, *Ridder.*
sterft den 5. October.

Wees-meesters.

Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Is in Julio tot Tresorier gekoren, voor hem quam
Dr. Cornelis Ian Witsen.
Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Dr. Nicolaes Pietersz. Tulp.
Ioan van de Poll.

Huwelixe Saken.

Dr. Gerrit Reynst.
Dr. Ioan Blaeu.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.
Michiel Pancras.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Pieter Adriaensz. Raep.
Rombout Iacobsz.

Reken-meesters.

Mr. Coenraed Burg.
Nicolaes van Waveren.

Assurantie-meesters.

Iacob van Neck.
Ian Hulft.
Iacob Valckenier.

Wissel-banck.

Ian van Waveren.
Mr. Iacob Bas Dircksz.
Ian Munter.

Kleyne Saken.

Mr. Symon van Hoorn.
Gerard Hesselaer.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Roetert Ernst.
Hans Bontemantel.
Dr. Laurens Backer.
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Hr. van Neerdijck.*

Banck van Leening.

Mr. Isaäc Paeu, *Hr. van Agtienhoven, &c.*
Is in de Generaliteyts Rekenkamer gecommitteerd, en in sijn plaets gekoren
Dr. Frans Reael.
Dr. Ioan Valckenier, *sterft.*

See Saken.
Roelof Bicker.
Bernard Schellinger.
Mr. Ioachim Rendorp.
Dr. Ioan van Hellemond.
Dirck de Lange.
Is geworden Generael over de Cerchers.
Pieter Trip.
Desolate Boedels.
Dr. Cornelis Ian Witsen.
Dr. Ian Bicker Gerritsz.
Nicolaes van Loon.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Iacob Roch.

Anno 1653.
Schout.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*
Burgermeesteren.
Nicolaes Corver.
Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam.*
Dr. Ian Bicker Gerritsz.
sterft den 9. May, en in sijn plaets den 16 Juny
Ioan van de Poll.
Dr. Cornelis Ian Witsen.
Schepenen.
Hendrick Dircksz. Spiegel.
Dr. Gillis Valckenier.
Ian van Waveren.
Mr. Symon van Hoorn.
Gerard Hasselaer.
Dr. Ioan Blaeu.
Nicolaes van Loon.
Ian Munter.
Dr. Roetert Ernst.
Tresoriers.
Cornelis de Graef, *Vry-Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dr. Franco van der Meer.
sterft in Augusto.
Wees-meesters.
Dr. Gerard Schaep, *Hr. tot Cortenhoef, &c.*
Dr. Nicolaes Tulp.
Albert Dircksz. Pater.
Ian van de Poll.
Word Burgermeester den 16. Juny, voor hem quam den 21. July
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Huwelixe Saken.
Cornelis van Vloofwijck, *Heer van Vloofwijk, Diemer-broeck en Papen-koop, &c.*
Iacob Fransz. Hinloopen.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.
Michiel Pancras.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Pieter Adriaensz. Raep.
Iacob Valckenier.
Reken-meesters.
Hans Bontemantel.
Nicolaes van Waveren.
Assurantie-meesters.
Iacob van Neck.
Ian Hulft.
Dr. Ian Veneman.
Wissel-banck.
Mr. Gerrit Reynst.
Nicolaes Pancras.
Mr. Iacob Bas Dircksz.
Kleyne Saken.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Mr. Isaäc Paeu, *Hr. van Agtienhoven*, &c.
Is Pensionaris van Enckhuysen geworden, in sijn plaets quam den 12. July
Ionas Hudden.
Mr. Coenraed Burg.
Mr. Ioachim Rendorp.
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Heer van Neerdijck.*
Dr. Philips Wevering.
Ian Bicker Andriesz.

Banck van Leening.
Roelof Bicker.
Bernard Schellinger.
See Saken.
Dr. Gerard Schaep Pietersz.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Is den 12. Iuly Wees-meester geworden, voor hem quam
Dr. Ian van Hartogvelt.
Iacob Iacobsz. Roch.
Dr. Ioan van Hellemond.
Pieter Trip.
Desolate Boedels.
Dr. Frans Reael.
Mr. Gerrit van Hellemond.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Pelgrom ten Grotenhuys.
Dr. Wigbolt Slicher.

Anno 1654.
Schout.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Burgermeesteren.
Dr. Frans Banning Kocq, *Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam.*
sterft den 1. January 1655.
Cornelis Bicker Gerritsz. *Heer van Swieten.*
sterft den 15. Septemb. 1654 in sijn plaets quam den 30. dito
Albert Dircksz. Pater.
Ian Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Dr. Nicolaes Tulp.
Schepenen.
Mr. Symon van Hoorn.
Dr. Ioan Blaeu.
Bernard Schellinger.
Dr. Frans Reael.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Mr. Coenraed Burgh.
Dr. Gerrit Reynst.
Nicolaes Pancras.
Hans Bontemantel.
Tresoriers.
Cornelis de Graef, *Vry-Hr. van Suyd-pols-broeck, &c.*
Nicolaes Corver.
sterft den 8. September, in sijn plaets komt den 21 dito
Ioan van de Poll.
Wees-meesters.
Antony Oetgens van Waveren. *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Ioan van de Poll.
Is den 21. September Tresorier geworden, voor hem komt
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Henrick Dircksz. Spiegel.
Albert Dircksz. Pater.
Word den 30. September Burgermeester, daer voor komt den 5. October.
Mr. Gerrit van Hellemond.
Huwelixe Saken.
Cornelis van Vloofwijck, *Heer van Vloofwijck, Diemer-broeck en Papen-koop, &c.*
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Dircksz. Abba.
Pieter Adriaensz. Raep.
Iacob Roch.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Nicolaes van Loon.
Iacob Valckenier.
Reken-meesters.
Michiel Prancras.
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Hr. van Neerdijck.*
Assurantie-meesters.
Iacob van Neck.
Ian Hulft.
Iacob Servaes.
Wissel-banck.
Ian Munter.
Pieter Trip.

Kleyne

Kleyne Saken.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Is in September Wees-meester geworden, en in sijn plaets gekomen den 9. January 1655.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Ian van Waveren.
Mr. Ioachim Rendorp.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Ian Bicker Andriesz.
Dr. Wigbolt Slicher.
Dirck Tulp.
Banck van Leening.
Roelof Bicker.
Iacob Fransz. Hinloopen.
See Saken.
Dr. Gerrit Schaep Pietersz.
Gerard Hasselaer.
Dr. Ioan van Hellemond.
Nicolaes van Waveren.
Dr. Ian Veneman.
Desolate Boedels.
Dr. Gerard van Hellemond.
Is den 5. Octob. Wees-meester geworden, en in sijn plaets gekomen.
Iacob Reynst.
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Mr. Frans van Waveren.
Zacharias Rothe.

Anno 1655.

Schout.
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck*, &c.
Burgermeesteren.
Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Cornelis de Graef, *Vry Heer van Suyd-pols-broeck, &c.*
Ioan van de Poll.
Henrick Dircksz. Spiegel.
Schepenen.
Bernard Schellinger.
Dr. Frans Reael.
Mr. Gillis Valckenier.
Ioan Munter.
Dr. Roetert Ernst.
Dr. Willem Backer.
Ioan Hulft.
Mr. Lambert Reynst.
Dirck Tulp.
Tresoriers.
Dr. Nicolaes Tulp.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Wees-meesters.
Albert Dircksz. Pater.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Ian van Waveren.
Dr. Gerrit van Hellemond.

Huwelixe Saken.
Cornelis van Vlooswijck, *Heer van Vlooswijck, Diemer-broek en Papen-koop, &c.*
Mr. Ioachim Rendorp.
Cornelis Dircksz. Abba.
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Hr. van Neerdijck.*
Fredrick Alewijn.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Iacob Valckenier.
Iacob Roch.
Philips Wevering.
Reken-meesters.
Pieter Adriaensz. Raep.
Michiel Pancras.
Dr. Ian van Hartogveld.
Assurantie-meesters.
Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.
Wissel-banck.
Dr. Gerrit Reynst.
Mr. Iacob Bas Dircksz.
Pieter Trip.
sterft den 20. Juny, in sijn plaets komt den 21. Augusti
Henrick Roeters.
Kleyne Saken.
Mr. Coenraed Burg.
Hans Bontemantel.
Cornelis Geelvinck.
Mr. Henrick Hooft.
Mr. Frans van Waveren.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Willem Schrijver.
Banck van Leening.
Dr. Gerard Schaep Pietersz.
sterft den 21 Juny.
Roelof Bicker.
Iacob Fransz. Hinloopen.
See Saken.
Gerard Hasselaer.
Dr. Ian Veneman.
Zacharias Rothe.
Iacob Reynst.
Henrick Roeters.
Is den 21. Augusti in de Wissel-banck gekoren, en in sijn plaets
Dirck Spiegel.
Desolate Boedels.
Nicolaes Pancras.
Nicolaes van Loon.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Dr. Ioan van Hellemond.
Nicolaes van Waveren.

Anno 1656.

Schout.
Mr. Lambert Reynst.

Burgermeesteren.
Cornelis de Graef, *Vry-Hr. van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dr. Nicolaes Tulp.
Cornelis van Vlooswijck, *Hr. van Vlooswijck, Diemer-broek en Papen-koop, &c.*
Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*
Schepenen.
Mr. Gillis Valckenier.
Dr. Roetert Ernst.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Mr. Symon van Hoorn.
Gerard Hasselaer.
Dr. Ioan Blaeu.
Mr. Iacob Bas Dircksz.
sterft den 23. Marty, in sijn plaets komt den 11. Aprilis
Mr. Ioachim Rendorp.
Mr. Henrick Hooft.
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Heer van Neerdijck.*
Tresoriers.
Ioan van de Poll.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Wees-meesters.
Alberd Dircksz. Pater.
Hendrick Dircksz. Spiegel.
Ioan van Waveren.
Mr. Gerrit van Hellemond.
Huwelixe Saken.
Hans Bontemantel.
Cornelis Dircksz. Abba.
Fredrick Alewijn.
Mr. Ioan Six.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Iacob Roch.
Iacob Valckenier.
Mr. Philips Wevering.
Reken-meesters.
Cornelis Geelvinck.
Pieter Adriaensz. Raep.
Michiel Pancras.
Assurantie-meesters.
Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.
Wissel-banck.
Ian Munter.
Henrick Roeters.
Kleyne Saken.
Nicolaes van Loon.
Dirck Tulp.
Mr. Ioachim Rendorp.
Is den 11. April Schepen geworden, en in sijn plaets gekomen
Dr. Arnoud Hooft, *Ridder.*
Willem Schrijver.
Mr. Frans van Waveren.

Dr. Ian van Hartogveld.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Banck van Leening.
Roelof Bicker.
Iacob Fransz. Hinloopen.
Dr. Willem Backer.
Is den 11. Novemb. geworden Raed ter Admiraliteyt in Seeland, en den 3. December in sijn plaets gekoren
Dr. Arnout Tholinx.
See Saken.
Ian Hulft.
Dr. Ian Veneman.
Zacharias Rohe.
sterft, daer voor den 1. December
Dr. Gerard Bicker, *Heer van Swieten.*
Iacob Reynst.
Dirck Spiegel.
Desolate Boedels.
Mr. Coenraed Burg.
Nicolaes Pancras.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Dr. Ioan van Hellemond.
Nicolaes van Waveren.

Anno 1657.

Schout.
Mr. Lambert Reynst.
Burgermeesteren.
Cornelis van Vloofwijck, *Heer van Vloofwijck, Diemer-broek en Papen-koop, &c.*
Dr. Gerard Schaep, *Heer van Cortenhoef, &c.*
Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Mr. Andries de Graef.
Schepenen.
Mr. Symon van Hoorn.
Mr. Henrick Hooft.
Dr. Frans Reael.
Mr. Coenraed Burg.
Nicolaes van Loon.
Ioan Hulft.
Dr. Ioan van Hellemond.
Cornelis Geelvinck.
Nicolaes Pancras.
Tresoriers.
Ioan van de Poll.
Dr. Nicolaes Tulp.
Wees-meesters.
Albert Dircksz. Pater.
Hendrick Dircksz. Spiegel.
Ian van Waveren.
Mr. Gerrit van Hellemond.
sterft in Januario 1658.
Huwelixe Saken.
Hans Bontemantel.
Fredrick Alewijn.
Cornelis Dircksz. Abba.
Dr. Arnoud Tholinx.
Ian Hinloopen.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Iacob Roch.
Iacob Valckenier.
Mr. Philips Wevering.
Reken-meesters.
Mr. Ioris Ierisz. Backer.
Dr. Ioan Blaeu.
Pieter Adriaensz. Raep.
Assurantie-meesters.
Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.
Wissel-banck.
Dr. Gerrit Reynst.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Ian Munter.
Kleyne Saken.
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Hr. van Neerdijck.*
Mr. Ioachim Rendorp.
Willem Schrijver.
Dr. Ian van Hartoghveld.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Mr. Ioan Six.
Mr. Arnoud Hooft, *Ridder.*
Banck van Leening.
Bernard Schellinger.
Iacob Fransz. Hinloopen.
See Saken.
Gerard Hasselaer.
Iacob Reynst.
Henrick Roeters.
Dirck Spiegel.
Dr. Gerrit Bicker, *Heer van Swieten.*
Desolate Boedels.
Nicolaes Pancras.
Dirck Tulp.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Nicolaes van Waveren.

Anno 1658.

Schout.
Mr. Lambert Reynst.
Burgermeesteren.
Dr. Gerard Schaep, *Heer van Cortenhoef, &c.*
Cornelis de Graef, *Vry-Hr. van Suyd-pols-broeck, &c.*
Dr. Cornelis Ian Witsen.
Ioan van de Poll.
Schepenen.
Dr. Frans Reael.
Mr. Coenraed Burg.
Dr. Gillis Valckenier.
Nicolaes Pancras.
Dr. Roetert Ernst.
Mr. Ioachim Rendorp.
Fredrick Alewijn.
Iacob Iacobsz. Hinloopen.
Cornelis Backer.
Tresoriers.
Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen, &c.*
Dr. Nicolaes Tulp.
Wees-meesters.
Albert Dircksz. Paeer.
Henrick Dircksz. Spiegel.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Ian van Waveren.
Huwelixe Saken.
Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Hr. van Neerdijck.*
Dr. Ioan van Hellemond.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Dr. Arnoud Tholinx.
Ioan Reael.
Tresoriers Extra-ordinaris.
Iacob Roch.
Iacob Valckenier.
Mr. Philips Wevering.
Reken-meesters.
Dr. Ioan Blaeu.
Nicolaes van Loon.
Pieter Adriaensz. Raep.
Assurantie-meesters.
Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.
Wissel-banck.
Dr. Cornelis van Dronckelaer.
Dr. Gerrit Reynst.
sterft den 29. Juny, in sijn plaets komt den 7. September.
Ioan Hulft.
Ioan Munter.
Kleyne Saken.
Ioan Hulft.
Gaet den 7. September over in de Wissel-banck, komt, den 10. dito in sijn plaets.
Iacob Trip.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Ian van Hartogveld.
Mr. Ioan Six.
Mr. Arnoud Hooft, *Ridder,*
Ian Hinloopen.
Mr. Ian Beernd Schaep.
Banck van Leening.
Bernard Schellinger.
Iacob Fransz. Hinloopen.
See Saken.
Gerard Hasselaer.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
Iacob Reynst.
Henrick Roeters.
Dr. Gerrit Bicker, *Heer van Swieten.*
Desolate Boedels.
Dirck Tulp.
Michiel Pancras.

Cor-

Cornelis Dirckſz. Abba.
Nicolaes van Waveren.
Dirck Spiegel.

Anno 1659.

Schout.

Mr. Lambert Reynſt.

Burgermeeſteren.

Cornelis de Graef, *Vry-Hr. van Suyd-pols-broeck, &c.*
Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerſeveen, &c.*
Hendrick Dirckſz. Spiegel.
Mr. Symon van Hoorn.

Schepenen.

Mr. Gillis Valckenier.
Nicolaes Pancras.
Nicolaes van Loon.
Hans Bontemantel.
Mr. Henrick Hooft.
Cornelis Geelvinck.
Dr. Ian van Hartogveld.
Mr. Nicolaes Opmeer.
Mr. Ian Beernd Schaep.

Treſoriers.

Dr. Cornelis Ian Witſen.
Dr. Nicolaes Tulp.

Wees-meeſters.

Albert Dirckſz. Pater.
ſterft den 7. Marty, in ſijn plaets komt
Bernard Schellinger.
Cornelis van Vlooſwijck, *Heer van Vlooſwijck, Diemer-broeck en Papen-koop, &c.*
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Ioan van Waveren, *Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*

Huwelixe Saken.

Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Hr. van Neerdijck.*
Dr. Ioan van Hellemond.
Mr. Philips Wevering.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Dr. Arnoud Tholinx.

Treſoriers Extra-ordinaris.

Cornelis Dirckſz. Abba.
Iacob Roch.
Iacob Valckenier.

Reken-meeſters.

Dr. Ioan Blaeu.
Fredrick Alewijn.
Pieter Adriaenſz. Raep.

Aſſurantie-meeſters.

Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.

Wiſſel-banck.

Ioan van de Poll.
Ioan Munter.
Ioan Hulft.

Kleyne Saken.

Dr. Roetert Ernſt.
Dirck Tulp.
Iacob Reynſt.
Mr. Arnoud Hooft, *Ridder,*
Ian Hinloopen.
Iacob Trip.
Ioan Reael.
ſterft, daer voor den 16. Octob.
Mr. Sybrand Valckenier.

Banck van Leening.

Bernard Schellinger.
Is in Martio Wees-meeſter geworden, daer voor
Dr. Fredrick de Vries.
Iacob Franſz. Hinloopen.

Is geworden Caſteleyn tot Purmerend, daer voor den 16. Octob.

Cornelis Backer.

See Saken.

Gerard Haſſelaer.
Cornelis Backer.

Is den 16. October in de Banck van Leening gecommitteerd, en in ſijn plaets

Mr. Cornelis Cloeck.
Henrick Roeters.
Mr. Ioan Six.
Dr. Gerard Bicker, *Heer van Swieten.*

Deſolate Boedels.

Michiel Pancras.
Iacob Iacobſz. Hinloopen.
Dr. Pelgrom tenGrootenhuys.
Nicolaes van Waveren.
Dirck Spiegel.

Anno 1660.

Schout.

Mr. Lambert Reynſt.

Burgermeeſteren.

Ian Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerſeveen, &c.*
Cornelis van Vlooſwijck, *Heer van Vlooſwijck, Diemer-broek en Papen-koop, &c.*
Cornelis de Vlaming vanOudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnephoeck, &c.*
Mr. Andries de Graef.

Schepenen.

Nicolaes van Loon.
Mr. Henrick Hooft.
Gerard Haſſelaer.
Dr. Roetert Ernſt.
Fredrick Alewijn.
Nicolas R. van Capelle.
Dr. Pelgrom ten Grootenhuys.
ſterft den 11. November.
Mr. Cornelis Kloeck.
Dirck Spiegel.

Treſoriers.

Dr. Gerard Schaep, *Heer tot Cortenhoef, &c.*
Dr. Cornelis Ian Witſen.

Wees-meeſters.

Dr. Nicolaes Tulp.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
Ioan van Waveren, *Heer van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Bernard Schellinger.

Huwelixe Saken.

Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Hr. van Neerdijck.*
Dr. Iean van Hellemond.
Mr Philips Wevering.
Dr. Ian ten Grootenhuys.
Dr. Arnout Tholinx.

Treſoriers Extra-ordinaris.

Cornelis Dirckſz. Abba.
Iacob Roch.
Iacob Valckenier.

Reken-meeſters.

Iacob Iacobſz. Hinloopen.
Mr. Nicolaes Opmeer.
Pieter Adriaenſz. Raep.

Aſſurantie-meeſters.

Iacob van Neck.
Iacob Servaes.
Pieter van Loon.

Wiſſel-banck.

Ioan van de Poll.
Ioan Munter.
Ioan Hulft.

Kleyne Saken.

Dr. Frans Reael.
Dirck Tulp.
Mr. Ian Beernd Schaep.
Mr. Arnoud Hooft, *Ridder.*
Ian Hinloopen.
Iacob Trip.
Mr. Sybrand Valckenier.

Banck van Leening.

Cornelis Backer.
Mr. Fredrick de Vries.

See Saken.

Cornelis Geelvinck.
Dr. Ioan van Hartogveld.
Henrick Roeters.
Mr. Ioan Six.
Dr. Gerrit Bicker, *Heer van Swieten.*

Deſolate Boedels.

Mr. Coenraed Burg.
Dr. Ioan Blaeu.
Mr. Ioachim Rendorp.
Nicolaes van Waveren.
Iacob Reynſt.

Anno 1661.

Schout.

Mr. Lambert Reynst.

Burgermeesteren.

Cornelis van Vloofwijck, *Heer van Vloofwijck, Diemer-broeck en Papen-koop, &c.*

Dr. Gerard Schaep, *Hr. van Kortenhoef, &c.*

Cornelis de Graef, *Vry-heer van Suyd-pols-broeck, &c.*

Ioan van de Poll.

Schepenen.

Gerard Hasselaer.

Dr. Roetert Ernst.

Dr. Gillis Valckenier.

Nicolaes Pancras.

Mr. Ioachim Rendorp.

Dr. Ioan van Hellemond.

Cornelis Backer.

Ioan Hinloopen.

Mr. Iacob Boreel, *Heer van St. Aegt, &c.*

Tresoriers.

Dr. Cornelis Ian Witsen.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Wees-meesters.

Dr. Nicolaes Tulp.

Mr. Ioris Iorisz. Backer.

Ioan van Waveren, *Hr. van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*

Bernard Schellinger.

Huwelixe Saken.

Dr. Ioan Huydekooper, *de jonge, Ridder, Heer van Neerdijck.*

Fredrick Alewijn.

Cornelis Dircksz. Abba.

Mr. Philips Wevering.

Dr. Arnoud Tholinx.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Dr. Ioan van Hartoghveld.

Iacob Roch.

Iacob Valckenier.

Reken-meesters.

Iacob Iacobsz. Hinloopen.

Mr. Nicolaes Opmeer.

Pieter Adriaensz. Raep.

Assurantie-meesters.

Iacob van Neck.

Iacob Servaes.

Pieter van Loon.

Wissel-banck.

Mr. Coenraed Burg.

Ioan Munter.

Ioan Hulft.

Kleyne Saken.

Dr. Frans Reael.

Dirck Tulp.

Is den 16. November gecommitteerd in de Banck van Leening, daer voor

Iacob van Neck Iacobsz.

Dirck Spiegel.

Dr. Ian ten Grootenhuys.

Mr. Arnoud Hooft, *Ridder.*

Iacob Trip.

Mr. Sybrand Valckenier.

Banck van Leening.

Mr. Ian Beernd Schaep.

Is den 27. October ter Admiraliteyt in 't Noorder-quartier gecommitteerd, daer voor

Dirck Tulp.

Mr. Fredrick de Vries.

See Saken.

Cornelis Geelvinck.

Mr. Cornelis Kloeck.

Henrick Roeters.

Mr. Ioan Six.

Dr. Gerrit Bicker, *Heer van Swieten.*

Desolate Boedels.

Dr. Ioan Blaeu.

Nicolaes R. van Capelle.

Nicolaes van Waveren.

Iacob Reynst.

Ioan Anslo.

Anno 1662.

Schout.

Mr. Lambert Reynst.

Burgermeesteren.

Cornelis de Graef, *Vry-Hr. van Suyd-pols-broeck, &c.*

Dr. Cornelis Witsen.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck.*

Mr. Henrick Hooft.

Schepenen.

Dr. Gillis Valckenier.

Nicolaes Pancras.

Nicolaes van Loon.

Ioan Munter.

Dr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Hr. van Maerseveen en Neerdijck, &c.*

Nicolaes R. van Capelle.

Henrick Roeters.

Nicolaes van Waveren.

Mr. Arnoud Hooft, *Ridder.*

Tresoriers.

Dr. Gerard Schaep, *Heer van Cortenhoef, &c.*

Ioan van de Poll.

Wees-meesters.

Dr. Nicolaes Tulp.

Mr. Ioris Iorisz. Backer.

Ioan van Waveren, *Hr. van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*

Bernard Schellinger.

Huwelixe Saken.

Fredrick Alewijn.

Ioan Hinloopen.

Cornelis Dircksz. Abba.

Mr. Philips Wevering.

Dr. Arnoud Tholinx.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Dr. Ioan van Hartogveld.

Iacob Roch.

Iacob Valckenier.

Reken-meesters.

Iacob Iacobsz. Hinloopen.

Mr. Nicolaes Opmeer.

Pieter Adriaensz. Raep.

Assurantie-meesters.

Iacob van Neck.

Iacob Servaes.

Pieter van Loon.

Wissel-banck.

Mr. Coenraed Burg.

Ioan Hulft.

Cornelis Backer.

Kleyne Saken.

Dr. Frans Reael.

Dirck Spiegel.

Mr. Iacob Boreel, *Hr. van St. Aegt, &c.*

Iacob van Neck Iacobsz.

Iacob Trip.

Dr. Gerard Bors.

Ioan de Vries.

Banck van Leening.

Dirck Tulp.

Mr. Ioachim Rendorp.

See Saken.

Cornelis Geelvinck.

Mr. Cornelis Kloeck.

Dr. Ioan ten Grootenhuys.

Mr. Ioan Six.

Dr. Gerard Bicker, *Heer van Swieten.*

Desolate Boedels.

Dr. Ioan Blaeu.

Dr. Ioan van Hellemond.

Iacob Reynst.

Mr. Sybrand Valkenier.

Mr. Ian Munter, *de jonge.*

Anno 1663.

Schout.

Mr. Lambert Reynst.

Burgermeesteren.

Cornelis de Vlaming van Oudshoorn, *Ridder, Hr. van Oudshoorn en Gnep-hoeck, &c.*

Ioan van de Poll.

Hendrick Dircksz. Spiegel.

Mr. Symon van Hoorn.

Sche-

Schepenen.

Joan Munter.
Dr. Ioan Huydekooper, *Ridder, Heer van Muerseveen en Neerdijck, &c.*
Mr. Coenraet Burg.
Dr. Roetert Ernst.
Ioan Hulft.
Jacob Iacobsz. Hinloopen.
Dr. Ioan van Hartogveld.
Mr. Gerrit Bors.
Mr. Willem van Loon.

Tresoriers.

Dr. Gerard Schaep, *Heer tot Kortenhoef, &c.*
Dr. Cornelis Ian Witsen.

Wees-meesteren.

Mr. Henrick Hooft.
Mr. Ioris Backer.
Ioan van Waveren, *Hr. van Waveren, Botshol en Ruyge Wilnis, &c.*
Bernard Schellinger.

Huwelixe Saken.

Fredrick Alewijn.
Ioan Hinloopen.
Dr. Aernoud Hooft, Ridder.
Cornelis Dircksz. Abba.
Iacobus Trip.

Tresoriers Extra-ordinaris.

Nicolaes van Waveren.
Iacob Rog.
Jacob Valckenier.

Reken-meesters.

Mr. Nicolaes Opmeer.
Nicolaes R. van Capelle.
Pieter Adriaensz. Raep.

Assurantie-meesters.

Jacob van Neck.
Jacob Servaes.
Pieter van Loon.

Wissel-banck.

Gerard Claesz. Hasselaer.
Cornelis Backer.
Hendrick Roeters.

Kleyne Saken.

Dr. Frans Reael.
Mr. Jacob Boreel, *Heer van* St. *Aegt, &c.*
Mr. Philips Wevering.
Dr. Gerard Bicker, *Heer van Swieten.*
Mr. Sybrant Valckenier.
Joan de Vries.
Mr. Joan Munter, *de jonge.*

Banck van Leeninge.

Dirck Tulp.
Mr. Joachim Rendorp.

Zee Saken.

Cornelis Geelvinck.
Mr. Cornelis Kloeck.
Jacob van Neck Jacobsz.
Dr. Joan ten Grotenhuys.
Joan Six.

Desolate Boedels.

Dr. Johan Blaeu.
Dr. Joan van Hellemond.
Dirck Spiegel.
Jacob Reynst.
Dr. Arnoud Tholinx.

Anno 1664.

NAMEN
Van de Penſionariſen der Stad Amſtelredam tſedert den jare 1511. tot deſen tegenwoordigen tijdt.

1511.
Mr. Pieter Oly van Hoorn.
1512.
Mr. Cornelis van Bergen.
1525.
Mr. Cornelis Bogaerd.
1535.
Mr. Andries Iacobſz. van Naerden.
1541.
Mr. Henrick van der Molen.
1542.
Mr. Floris van Hoegaerden.
1547.
Mr. Adriaen Sandelijn.
1553.
Mr. Reynier Swijn van 's Hartogen-boſch.
1556.
Mr. Ian Prins.
1564.
Mr. Martijn van Blocklandt, van Montfoort.
1578.
Mr. Reynier Corneliſz.
en
Mr. Ruys Klaeſz.
1584.
Dr. Nicaſius Sylla.
1585.
Mr. Ian van Warke.
1601.
Dr. Albert de Veer.
1611.
Dr. Adriaen Paeu.

Deſe is beroepen tot 't Rekenmeeſterſchap deſer Provintie Anno 1627. *en daer na geworden Raed-penſionaris van 't Landt in plaets van* A. Duyck.

1628.
Mr. Willem Boreel, *Heer in Duyn-boeck.*
M. Cornelis Boom.
1650.
Mr. Coenraed van Beuningen.
Mr. Pieter Vogeleſang.
1660.
Mr. Pieter de Groot.

N A M E N
Van de Secretarisen der Stadt Amstelredam tsedert den jare 1498. tot desen tegenwoordigen tijdt.

1498.
Ian Huybertsz.
1503.
Lockhorst.
K. I. Mynne.
1505.
I. Banning.
1507.
Gysbert Dircksz. van Weesp.
1520.
Ian Cort Iansz.
1523.
Mr. Andries Jacobsz.
1527.
Franc Delft.
1529.
Mr. Gerrit Boel.
Dirck Woutersz.
1539.
Lambert Hensbergen.
Mr. Floris van Hoegaerden.
1540.
Mr. Frans van Delft.
1544.
Jan Woutersz.
Ian Gerritsz. Boel.
Claes Hillebrand *Gillis Sobbetjes Soon.*
1553.
Ian Beth Iacobsz.
Mr. Pieter Vloots.
1564.
Willem Foppen.
1565.
Willem Pietersz. van Brugge.
1568.
Mr. Willem van der Meer.
1574.
Mr. Cornelis Claesz. Baptist.
1578.
Bartholomeus van der Wiere.
1580.
Gerrit Cornelis Coppesz.
Lambert Cornelisz. Optie.
1583.
Lambert Vloots.
Frans Volckertsz. Coornhart.
1587.
Mr. Gedeon Fallet.
1588.
Dr. Albert de Veer.
1594.
Mr. Iacob van der Does.

Iacob de Haen.
Salomon Hendricksz.
1601.
Gerrit Roseboom.
1603.
Barent Iansz. van Wyhen.
1611.
Mr. Melchior Bouwer.
Dr. Ian de Veer.
1617.
Dr. Gualterus Valckenier.
Is Anno 1634. *Schepen gekoren.*
1620.
Dr. Albertus Coenradus Burg.

Dese heeft sijnen dienst (na dat hy die twee jaren hadde bekleet) gequiteert, en sijn in sijn plaets gestelt

1622.
Ian Fransz. Bruyning.
en
Mr. Daniël Mostart.
1625.
Boudewijn Kortenhoef.
1626.
Mr. Fredrick de Vries.
1632.
Bartholomeus Reael.
1634.
Mr. Ioris Iorisz. Backer.
en
Iacob Bruyning.
Sijn beyde gekomen in plaets van Dr. Gualterus Valckenier.

Anno 1638. *is* Mr. Joris Jorisz. Backer *Schepen geworden, in sijn plaets quamen*

1638.
Pieter Hasselaer.
en
Dr. Willem Iorisz. Backer.
1642.
Mr. Ian Roetersz.
1643.
Mr. Coenraed van Beuningen.
1645.
Mr. Gerard Hulft.
1647.
Lieve van Loon.
1650.
Mr. Ian Kloeck.

1652.
Cornelis Backer.
Is Anno 1658. *Schepen geworden.*
1652.
M. Ian Corver.
1654.
Nicolaes Nicolaï.
Hendrick van Bronchorst.
1655.
Mr. Otto Bas.
Mr. Dirck Schaep.
Dr. Wigbolt Slicher.
Mr. Steven van der Hagen.
Mr. Iacob de Vogelaer.
1656.
Ian Witsen.
1661.
Mr. Cornelis de Vries.
Mr. Harmen van de Poll.

NAMEN
Van de Subſtituyt-Schouten der Stad Amſtelredam tſedert den jare 1562. tot deſen tegenwoordigen tijd.

1562.
Willem Martſz. Calf.
1566.
Dirck van Bremen.
1567.
Olphert (*of* Wolphert) Michielſz.

Is in September 1568. *Baillin van Waterland geworden, en in ſijn plaets gekomen.*
1568.
Gerrit Claeſz.
1570.
Evert Hendrickſz.
1576.
Gerrit Gerritſz.
1577.
Marten Franſz. Perſijn.
1578.
Egbert Corneliſz.

Deſe is Anno 1596. *geworden Capiteyn over een Vaendel Voetknegten, en is in ſijn plaets gekomen.*
1596.
Pieter Strijcker.

In den jare 1613. *hebben de Heeren Burgermeeſteren geſtelt neffens* Pieter Strijcker *nog twee Subſtituyten, te weten*
1613.
Arent Elbertſz. Haen.
en
Pieter Ianſz. Vlas-vat.
1625.
Ian Tengnagel.
Hendrick Held.
in plaets van Haen.
1635.
Claes Buyl.
in plaets van Tengnagel.
1637.
Iacob Dirckſz. Brouwer.
1642.
Iacob Vries.
1643.
Willem Lootsman, *Water-ſubſtituyt.*
1644.
Ian Valckenier.
1648.
Willem van Buyl.

1654.
Pieter Corneliſz. de Seeuw.
1656.
Salomon Voer-knegt.
1660.
Ian Voer-knegt.
in ſijn Vaders plaets.

R E G I S T E R.

Men zy gewaerſchuuwt, dat de zetter in 't getal der zijden op twee plaetſen gemiſt heeft, rekenende na 49 tot 56, noch eens het zelfſte getal, en van 449 tot 456, noch drie mael het zelfſte getal, zulx 't geen tuſſchen de voorſte 49 en 56 en tuſſchen de voorſte 449 en 456, niet gevonden wort, in het volgende 49 en 56, en de volgende drie 449 en 456 te zoeken ſtaet.

A.

B.

Pola-

R.

S.

T.

V.

W.

Y.

Z.

Eynde van 't Register.

Druk-fauten, te verbeteren:

PAg. 15. lin. 28. *van hem.* P. 51. lin. 34. *als ook de drie-hoek tusschen.* Pag. 53. lin. 12. *doch leide zijn ampt.* Pag. 53. lin. 30. *kiezen, hem dwong het Bisdom.* lin. 28, *uit hem dwong.* Pag. 54. lin. 42. *aen den Heer.* Pag. 58. lin. 55. *verwoetheit.* Pag. 62. lin. 6. *verbrodt worden.* Pag. 62. lin. 44. *begaen hebt, gebraght.* Pag. 80. lin. 35, *Hof.* Pag. 145. lin. 27. 1535. Pag. 151. lin. 31. 32. Col. 2. *leggen. 't Gelt.* Pag. 172. lin. 44. *Roomschen,* Col. 1. Pag. 179. lin. 36. *eene,* Col. 1. Pag. 183. lin. 13. col. 2. *schutten.* Pag. 235. lin. 3. *avont mee.* Pag. 388. lin. 50. Col. 1. *en toen docht hem, dat.* Pag. 399. lin. 22. Col. 2. *ta.* 25. *dijn.* Pag. 417. lin. 38. Col. 1. *en andere armen.* pag. 417. lin. 36. col. 2. Klaes Balthusz. Hans Auxbrebies. Reynier de Blok. Gysbert van Wieringen; *voor de vier andere.* Pag. 420. lin. 23. Col. 1. *Heer van Diemerbroek, en Papen-koop.* Pag. 444. lin 9. Colom 2. *ten.* pag. 464. lin. 26. Col. 1. *duizent gulden, begifstight.* pag. 471. lin. 18. col. 2. *waer by hem (die.*

AENWYZING,

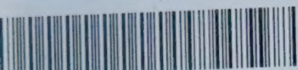
Waer na zich de Boekke-binders, in't inbinden der Platen, te schikken hebben.

NOTA.

Den Binder zy gewaerschuuwt, dat het getal van 449. tot 456. vierdubbelt zy, zulx, indien hy eenige namen in het voorste getal van 449. tot 456. niet vindt, in de drie laetste van 449. tot 456. te zoeken heeft.

Stads

With engr. front.
engr. coat of arms of Corn. Witsen
engr. in text
& 72 double-page pl.
(12), 552 (= 600), (168) pp.
Nyhoff - Van Hattum 75

